

ספר

אהל יעקב

תשובות הפוסקים
על סדר השולחן ערוך

חלק ראשון

ובו תשובות ופסקים
מאשר השיבוני בכתב ידם
מרנן גדולי ההוראה זצוק"ל ויבלחט"א
בשאלות המצויות

נכתב בעזרת החונן לאדם דעת על ידי
יעקב אהרן בלאאמור"ר הר"ר טלי וצ"ל הכ"מ סקוצילס
פעיה"ק ירושלים תובב"א
סיון תש"פ

מהדורת טללי אור

לעי"נ אוהב התורה הר"ר טלי סקוצילס זצ"ל

הן ידוע מאמר החכם כשם שאין לבר
בלא תבן הרי אין לספר ללא שגיאות,
ועל כן אבוא בבקשה בפני כל יודעי
דת ודין כי נתקלו בענין הטעון תיקון
יודיעוני ויאירו עיני ונתקנו אי"ה
במהדורות הבאות.

כל הזכויות שמורות למחבר

הערות והארות יתקבלו בשמחה
באמצעות דואר, על פי הכתובת:

משפחת סקוצילס

רח' סנהדריה המורחבת 138/27

ירושלים 97371

כתובת מייל:

yaakov.skoczylas@gmail.com

וכן ניתן להשיג את הספר הנ"ל אצל המחבר בכתובת הנ"ל

וכן במספר: 02-581-8408 052-765-4468

וכן ניתן להשיג שאר ספרי המחבר:

הל' מליחה בב"ח תערובות, הרחקות נדה,

טבילת והגעלת כלים, יין נסך ועבודה זרה, ליל הסדר,

חופה וקידושין, כיבוד אב ואם, כבוד ספרים וגניזה,

שבע ברכות, חוקת המהרה, שו"ת מציון תצא תורה,

פסקי הוראה, קובץ תשובות ופסקים, שו"ת אהל יעקב

לזכרון עולם

ספרי אהל יעקב מהדורת "טללי אור"
יוצאים לאור עולם על שמו ולעילוי נשמתו

של אדוני אבי מורי ורבי
אוהב התורה, רודף צדקה וחסד
איש האשכולות

הר"ר **טלי** ב"ר אברהם **סקוצילס** זללה"ה

שימש כשליח ממרום להעלות מזור ורפואה לאלפי חולים
ככל יכלתו פזר נתן לאביונים
לא החזיק טיבותא לנפשיה
קידש שם שמים בכל הליכותיו
דקדק במצוות קלה כבחמורה
האיר פנים לכל אדם

זכה לקרבה מיוחדת אצל החכמים, מרנן גדולי הדור
וקיים בעצמו "הוי מתאבק בעפר רגליהם"
אצל מרן רשכבה"ג **הגרי"ש אלישיב** זצוק"ל
אשר משמיא קא זכו ליה, ולמחיה שלחו אלוקים
להחזיקו ולהחיותו כפשוטו ממש בסוף ימיו
וכן אצל יבלחט"א מרן שר התורה **הגר"ח קניבסקי** שליט"א
ומרן גאון ישראל **הגר"א נבנצל** שליט"א, ושאר גדולים
והתבטל בפניהם כעפרא דארעא

תמצית משאת ליבו ותפילותיו כל ימי חייו
היתה לראות את יוצ"ח הולכים בדרך התורה והמצווה
וב"ה זכה לכך בדרך חינוכו במסירות רבה
והחדיר בהם אהבת תורה ויראת שמים, אמונה ובטחון באדון עולמים
כאשר לצידו עמדה כל העת תבלחט"א אמי מורתי מרת דבורה שתחי'
אשר עליה אפשר לקרוא בפה מלא את הכתוב "בטח בה לב בעלה"
יען כי מסרה כל כולה בעבורו

ציפה כל ימיו לראות בישועתן של ישראל
ובבנין ירושלים עיר הקודש בב"א

עמד לימיננו כל הימים בהוצאת הספרים
וליוונו בעצה ותושיה, בעידוד ובתפילה, ברוחניות ובגשמיות

נלב"ע לאחר יסורים אשר קיבלם באהבה
ביום טוב שני של גלויות, ז' סיון תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמת
מרן הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

HaRav Avigdor Nebenzahl

הרב אביגדור יחזקאל נבנצל

רב כירושלים העתיקה תובב"א

מח"ס ביצחק יקרא

מציון מכלל יומי

שיחות לחמישה חומשי תורה ומועדים

בס"ד, תאריך: 15/10/2019
אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

שמחתי לשמוע כי הגאון ר' יעקב אהרן סקוצילס שליט"א עומד להדפיס מחדש את חיבוריו הנודעים אהל יעקב, לעיי"נ אביו הר"ר טלי סקוצילס זללה"ה אשר רדף צדקה וחסד ואהב התורה בכל מאודו, ובנוסף הניף ידו בחיבוריו בהלכות יין נסך ובהלכות ע"ז, וכן מוציא תשובות ופסקי הלכה בהרבה ענינים. וכבר איתמחי גברא כת"ח גדול ומורה ודאין, ואיתמחי קמיעא בספריו הנפלאים אשר בהם דולה מים מבארות עמוקים מפי ספרים ומפי סופרים בשאלות המצויות, ומלבן השיטות בהיקף גדול ובסברא ישרה, ולבטח יביאו רוב תועלת למעינים בהם. והנני לברכו כי כה יתן ד' וכה יוסיף שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת והרחבה, ויפוצו מעינותיו חוצה עדי מלאה הארץ דעה, בב"א.

נתיב יד צדקה
אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

הסכמת הגאון רבי שאול מרדכי אריאלי שליט"א

מרא דאתרא קהילת אהל יצחק קיץ גארדנס הילס ניו יורק ומח"ס משנת אריאל

בס"ד

ל"ג בעומר תש"פ

מכתב ברכה

לידידי וחביבי הרה"ג ר' יעקב שליט"א הנודע בשערים בת רבים בספריו הנפלאים אהל יעקב על עניני אורח חיים ויורה דעה. מאוד שמחתי לשמוע על שהנך מועיא מהדורה חדשה מספרך אהל יעקב "טללי אור" לקראת יום השנה הראשון לזכר נשמת אביך הגדול באישיותו הנפלאה והאהוב לכל ידיד נפשי אלח"א ר' טלי ז"ל.

בילקוט שמעוני משלי מובא מה שאמר רב הונא בשמו של רב אחא מנין אתה אומר שכל מי שיש לו בן והוא יגע בתורה שהקב"ה מתמלא עליו רחמים תלמוד לומר בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני עמלותך ויגיעתך בתורה אין ספק שלא רק משמחת את אביך הגדול אלא אף את הקב"ה שאומר "ישמח לבי גם אני".

הנני מברך אותך שתזכה להמשיך באוהלה של תורה ותזכה את הרבים במפעלך התורני הכביר ואמך הכבודה שתחי' תראה בשמחה מיוחדת זו.

הרב שאול אריאלי

הסכמת הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א

מתתיהו דייטש

רב שכונת רמת שלמה

דומ"צ העדה החרדית

פעילה"ק ירושלים תוככ"א

בעמח"ס שו"ת נתיבות אדם

י"ג למנכ"י תש"פ, פעילה"ק ת"ו

י"ד דמרגא מו"ח הנח"צ רבינו משה בהנח"צ רבי יעקב זצוק"ל

הן כבר נודע למשגב באחלי תורה ויראה הספרים הנפלאים וההשובים 'אהל יעקב' מלאים זו ומפיקים נוגה, אוצר כלום בעניני הלכה למעשה בכמה מקצועות חשובות בתוה"ק בעניני או"ח ויו"ד, אשר זכה לזכות את הרבים מתוך יגיעה עצומה בעומקה של תורה לילות כימים, מעכ"ת יד"ג הרב הגאון המובהק צמ"ס, מורה ודאין ומרביין תורה ותוראה, כש"ת מוה"ר יעקב אהרן סקיצילס שליט"א רב ומו"צ בבית התוראה יד תרמ"ה וראש כולל להוראה פעיהקת"י. – ומילי מיתבדרן בבית מדרשא ודבריו נהירין ומאירין בספרים, ורבים גדולים ושובים רבנן ותלמידיהון מברכים עליהו ברכת הנהנין, כאשר מתבשמים מנועים דבריו הנאמרים בטוב טעם ודעת בעומק וברוחב, בבקאות רבה ובספרות ישרות ונכוחות, לברר ההלכות חדק היטב ממקורן בש"ס ופוסקים ועד ההלכה למעשה, וחבל ערוך ומסודר בטוב טעם ודעת תורה נכונה כדת ובהלכה, וידענא בהרבה אחלי תורה ותוראה שקבעו שיעורים כסדרן בספריו היקרים לדעת המעשה אשר יעשון והדרך ילכו בה.

ועתה, קול מבשר ואומר, כי בעו"ה עומד להוציא לאור במהדורא חדשה ומפוארה כל סדרת הספרים בחידור רב ובחוספות חשובות, לעי"נ אביו הנערץ והדגול מרבבה האי גברא רבא ויקרא, הרופא המהולל בתשכחות, הרב ר' מלי וללה"ה – שהיה מלא וגדוש במעשי חסד וצדקה, דבוק בתורה ויראה, מדקדק בדקדוקי ההלכה מתוך שטחה של מצוה, רחום ומוקיר רבנן, ורבים נתנו ממנו עצה ותושיה – ומשוש לבו חי' תורתו של בנו הגאון המח' שליט"א שעמד לימינו לתמוכו ולסעדו למען יוכל לשבת בבית ד' ולהנות בתורה מתוך הרחבה – ואין לתאר עוצם השמחה האדירה שהיה לו בכל ספר חדש שהוציא בנו לאורה ושמחה על כך כמוצא שלל רב, ומענה בפיו "זה חלקי מכל עמלי" – ובדאי תחי' הופעת הספרים במהדורא בתרא זו לעילוי נשמתו בנגזי מרומים במעלות קדושים וטהורים על כנפי השכינה הק' – וימליץ טוב בעד בנו הביבו שליט"א שמקיים "מכבדו בחיים-מכבדו במותו" כי אין כבוד וזכות יותר מכבוד התורה, וכפרט בזיכוי הרבים בדברי הלכה לאמיתה של תורה.

והברכה אחת היא ליד"ג הגאון המחבר שליט"א יזכהו השי"ת להמשיך עבודה"ק מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש ושפע נחת מכל יו"ה חי', יחד עככ"ב הח' הע"י, ולאלף מחיל אל חיל לחבר עוד חיבורים יקרים לזיכוי הרבים, וזכות אביו הצדיק וללה"ה תגן בעדו ובעד ביתו ובעד אמו הח' שתחי' מנכ"ת אשת חיל רבת המעש לחסד וצדקה, ובעד כל בני המשפחה וכלל ישראל להוושע בכל הישועות ברו"ג מתוך רחמים וחסדים אכ"ר.

הכ"ח בידידות לכבוד התורה הק' ועמלי במהרה

Yehuda

הסכמת הגאון רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א

קהל נחלת יצחק ד'הומנא

CONGREGATION NACHLAS YITZCHOK

141-43 73RD AVENUE

KEW GARDENS, HILLS, N. Y. 11367

NOACH ISAAC OELBAUM
RABBI
AUTHOR OF SEFORIM
MINCHAS CHEN

נח אייזיק אהלבוים
בעדמחיס מנחת יצחק
רב האב"ד רוקין נחלת יצחק
בקי גארדנס הילס, נ.י.

בס"ד יום ו' עש"ק פ' אחרי קרושים כ"ב למב"י תש"פ לפ"ק

בימי הספירה, יתברך מפי הגבורה, לכבוד מע"כ ידידי החשוב והמפואר, הרה"ג חריף ובקי בחדר"ת ומרביץ תורה ברבים, כש"ת מו"ה יעקב אהרן סקוועילס שליט"א, ראש כולל ומו"צ בירושלים עיה"ק, מחבר ספרים חשובים "אהל יעקב" בכמה מקצועות בהלכה.

בשורה טובה ונעימה הגיע אלי לשמוע שכבוד ידידי נ"י מתכונן בעו"ה להדפיס אידרא ספרו החשוב "אהל יעקב" שזכה מע"כ שנתקבל הספר בקרב כל ישראל, ורבנן ותלמידיהו"ן שבחו והודו לשמו, ואולם הוצאת הספר בזה הפעם הוא לזכרו הטהור של אביו היקר מאד, ה"ה הרופא המהולל בתשבחות, איש האשכולות, מלא חכמה ומדע, ת"ח ויר"ש מופלג, ורב פעלים לצדקה וחסד, מו"ה טלי סקוועילס זצ"ל, נודע בשערים, ובפרט בשכונתנו "קיו גרדנס הילס", ודבר חשוב מאד עשה בזה, שהרי הופעת הספר הזה יהי תיקון היותר גדול לעילוי נשמתו בגן עדן, וכמ"ש ביוסף אומן דכל ענין התפילות והקדישים אכן תיקון זה אינו אלא לעמי הארצות, אבל לימוד התורה מועיל שבעתים מכל התפילה וע"י כן מכניסים את המת לגן עדן, ואם הבן מחדש חידושי תורה אין ערך לכבוד שזוכה אביו ע"י כן בישיבה של מעלה, וכן מבואר בדבריו הגרי"ח בשו"ת רב פעלים (סי' י"ז) שע"י מעשיהם הטובים של הבנים מעלים ההורים במדרגות עולם האמת עולם שכולו טוב, וראה גם כיו"ב בדברי רבינו מהרח"ו בשער הכוונות (דרוש הקדיש דף ט"ו ע"ב) מש"כ בשם רבינו האר"י ז"ל בזה.

ויהא רעוא שימליץ טוב לכל משפחתו וכל מכיריו ולכל ישראל, ויזכהו השי"ת להמשיך עבוה"ק בהרבצת תורה והוראה, ולחבר עוד ספרים חשובים מתוך הרחבת הדעת ושמחה ונחת מכל יוצ"ח להגדיל תורה ולהאדירה.

יענה אבן גרין ונחלת יצחק
אשר

הסכמת הגאון רבי בן ציון קוק שליט"א

בן ציון הכהן קוק

ראש בית הוראה הכללי ירושלים
רב דק"ק אבי עזרי פתח תקוה
מח"ס ציוני הלכה

בס"ד, ג' לחודש זיו התש"פ

אהובי וידיד נפשי הגאון המובהק **רבי יעקב סקוצ'ילס** שליט"א
מראשי המשיבים בבית ההוראה הכללי מעיה"ק ירושלים

ספרי 'אהל יעקב' התקבלו בבית המדרש, מפורסם שמס ומפורסם שם מחברים, מאירים את עיני הלומדים בבקורות העצומה בכל נושא, בהיקף כל פרטיו להקל על המחפש למצוא מברקשו.

כשמש כן הם, שהתחברו מתוך שקידה והתמדה באוהלי יעקב ויעקב איש תם ויושב אוהלים" אוהלי התורה. מחברים עמל בתורה בהתמדה עצומה, ללא עצלות וללא לאות, מחפש ובדק בכל הספרים קדמונים ואחרונים, מזכך נפשו במ"ח קנייני התורה, ובראשם מידות טובות, ענוה וסבלנות, בשימוש חכמים רב, הם שזיכו אותו בסיעתא דשמיא **לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ועתה מוציא סדרת ספרים בהלכות איסור והיתר לעילוי נשמת אביו ידידו נבלחט"א הבלתי נשכח ד"ר טלי זצ"ל.**

בחז"ל אמרו "אין עושים נפשות לצדיקים", הצדיקים לא צריכים מצבה מאבני שיש יקרות, "דבריהם הם הם זכרונם" הדיבורים הטובים, ההנהגות הטובות שלהם והבנים שהעמידו הם המצבה המפוארת שלהם. ואכן זכה ד"ר טלי להעמיד מצבה מפוארת במעשיו הטובים, ובמשפחה שהעמיד. כרומא גריאטרי טיפל בקשישים במסירות, נשא כל אחד מהם על ליבו, תעוד העובדה שלא הוצרך למחשב לזכור פרטיהם, האמין שהם יכולים להאריך ימים והעניק להם את כבודם הראוי. וזה באמונם של גדולי ישראל. כולנו מכירים לו טובה על המסירות למרן רבינו הגאון הגר"ש אלישיב זצוקללה"ה. בשנותיו האחרונות של רבינו היה מבקרו תדיר ומתאמץ להקל עליו באמצעות הידע המקצועי הרחב שרכש. האיר פנים לכולם. אהבת תורה ומסירות לשמירתה זיכו אותו בכן השוקד ב'אהלי יעקב', גדול בתורה הזוכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא שהעיד באוזנינו כי למרות שאביו עסק בעולם העשייה, מעולם לא אמר לו אפילו ברמז שהיה מעדיף לראותו בעשייה, אדרבה, נתן תמיד ההערכה והחיזוק להמשיך בדרך לימוד התורה.

אכן זכה אביך להבין חשיבותה ושבחה של תורה. ספריך הם כבוד גדול לו זצ"ל ולאמך תבלחט"א השותפה בכל העשייה המבורכת הנ"ל, בדברי הקצשו"ע לקמ"ג, כ"א) "מי שהוא רוצה באמת לכבד את אביו ואת אמו יעסוק בתורה ובמעשים טובים שזהו הכבוד הגדול להאבות שאומרים הבריות אשרי לאב ואם שגדלו בן כזה".

זכות זו תעמוד לך ולמשפחתך היקרה, צלח רכב על דבר אמת ויפוצו מעיינותיך חוצה.

בברכה רבה
א"צ"ל י"א ק"ו

הקדמה

אהלל הבורא יוצר הכל, בכל לשונות שבח הלל והודאה, כי הרבה טובות אלי והגדיל חסדו עלי, נתן חלקי בחיים וחשקי בתורה, וזיכני לשבת בבית ה' מעודי ועד עתה, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ישתבח הבורא ויתברך היוצר אשר באהבתו אותנו בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו תורת אמת, וכדאמרו חז"ל (אבות ג', י"ד) "חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה". אכן על זה לבד היה ראוי להודות ולהלל משך שנות דור. הודאה כפולה ומכופלת אודה את ה' אשר זיכני להתחמם לאורם של אדירי התורה, גדולי ההוראה זצוק"ל ויבלחט"א, אשר בעבותות אהבה קרבוני, וממתנת חנים חנוני, והשיבו רבות בשנים ברוחב דעתם הגדולה, דעת תורה, לאשר שאלתי בהרבה מקצועות בתורה"ק, מימי צעירותי ממש, כד הוינא טליא, ועד עצם היום הזה.

ומתוך כך, זכיתי בחסד ד' ונצטברו אצלי אלפי תשובות בהלכה מאת גדולי דורינו שליט"א ומאת ת"ח חשובים ובעלי הוראה, אשר תקוותי הגדולה כי כשם שסייעו בידי עד למאד בליבון ההלכה והבנתה, כן יסייעו בסיעתא דשמיא גם כן בידי יתר חובשי ביהמ"ד, שוחרי התורה וההלכה. ועל כן עלה בדעתי לסדר ספרנו זה "אהל יעקב - תשובות הפוסקים" חלק ראשון, אשר בו יבואו חלק גדול מתשובות גדולי ההוראה שליט"א לפי סדר השולחן ערוך, למען ירוץ הקורא בו, ולמען אשר יוכל כל אחד בלא קושי, בעת שילמד נושא כל שהוא בהלכה, למצוא בהספר את הנידונים שעסקנו בהם באותו ענין, ונפרוס לפניו כשמלה את הכרעתם הברורה של מרנן גדולי דורנו שליט"א, ואת דעתם הרחבה של ת"ח ובעלי הוראה שליט"א, ודבר זה יהא לו לעזר לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולכוון לאמיתיה של תורה.

וזאת למודעי, כי בין השאלות הרבות נמצאות גם שאלות אשר שאלתי בימי חורפי ממש, ואילו כהיום הזה, מידי עוברי בין השאלות והתשובות, נוכח אני למצוא שאלות פשוטות כ"כ, אשר לבד משאני מתפעל מגדלותם וענוותנותם של גדולי התורה שנוזקו לדון בדבריי ולהשיב עליהם, נוסף על כך הנני בוש ונכלם אשר הטרחתם בשאלות אלו, אשר חלקן מפורשות בנו"כ על הדף, וחלקן בפוסקים שנתקבלו בכל תפוצות ישראל, מכל מקום ועל אף כל זאת, לא נמנעתי מלהביא בספריי אף שאלות שכאלו ותשובות המשיבים, ואל יתמה על כך המעיין, באשר סבורני כי אילו ילמד בזה הספר אדם אשר בדרגה זו שבה עמדתי בשעת השאלה, הרי שבתחילת לימודו, עלול הוא למצוא את עצמו מתקשה באותן שאלות ממש, ואם כן, ודאי יוכלו הדברים להביא לו לתועלת, תחת אשר יצטרך לתור ולבדוק, או להמתין תקופות ארוכות עד שיראה כי הדברים מפורש יוצאים מפי הפוסקים, ועל כן אמרתי, משום "בל תמנע טוב

מבעליו", להעתיק אף שאלות ותשובות הללו. ודרך צחות יש לפרש בזה את אשר אמרו ז"ל (ריש חגיגה) "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש", דהיינו, כי אף כאשר הדברים פשוטים עד מאד, מכל מקום ראוי לאומרם, באשר ודאי ימצא מאן דהוא אשר אותם דברים פשוטים, לחידוש ייחשבו לו.

בכרך זה זכינו להביא את תשובותיהם של מרנן אדירי התורה, גדולי הדור שליט"א, ועמם תלמידי החכמים בעלי ההוראה שליט"א, אשר טרחו במשך כל השנים להשיב לשאלותינו, וזיכוננו בתשובותיהם הברורות.

מרן שר התורה רשכבה"ג הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א אשר הבאנו תשובות רבות ממנו בספרינו הקודמים, ובספר זה נוספו עוד מאות תשובות חדשות שקיבלנו מכתב יד קדשו ורואות את אור הדפוס בראשונה.

מורי ורבי גאון ישראל מרן הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א אשר זיכני ד' זה מכבר להוציא לאור את תשובותיו אשר כתב אלינו, בספר "מציון תצא תורה", ובחסדו ית' נתקבל הספר באהבה ובחיבה בין תופשי התורה ושוחרי ההלכה, ובספר זה נוספו עוד כאלף תשובות חדשות שקיבלנו בכת"ק, הרואות את אור הדפוס לראשונה.

כמו כן הבאנו עוד הרבה תשובות מכת"י רבותינו גדולי ההוראה, הלא המה, הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד העדה החרדית ומח"ס תשובות והנהגות, הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רב שכונת רמת אלחנן ב"ב ומח"ס חשוקי חמד, הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א ראש כולל סדיגורא ומח"ס משנת יוסף, הגאון הגדול רבי יהודה טשזנר שליט"א רב באופקים ומח"ס חשובים, הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א רב שכונת בית וגן בעיה"ק ירושלים ת"ו ומח"ס לבושי עוז [כאן המקום להודות להרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א אשר טרח להמציא בידי תשובות אלו], מורי ורבי הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ומח"ס נתיבות אדם [בעיקר ממה שדנתי לפניו בע"פ], הגאון הגדול רבי צבי ריבלין שליט"א דומ"צ בהעדה החרדית ורב שכונת נוה צבי פעיה"ק ת"ו, הגאון הגדול רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א מח"ס שבט הקהתי, הגאון הגדול רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א רב דק"ק נחלת יצחק בקיז גארדענס הילס, נ"י. ומח"ס מנחת חן, הגאון הגדול רבי אליהו שלזינגר שליט"א רב שכונת גילה פעיה"ק ת"ו ומח"ס שואלין ודורשין, ועוד כמה ת"ח מופלגים שליט"א אשר הבאנו מתורתם בספר זה. גם לרבות תשובות שזכינו לקבל מפי להבחל"ח מרן רשכבה"ג הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל אשר הטה חסדו אלינו ובמאור פניו השיב לשאלותינו, ועוד הרבה תשובות מאת הגאון המקובל רבי שריה דבליצקי זצוק"ל אשר חלקן מובאות בזאת לראשונה [גם זה ע"י הרה"ג ר"י שוב הנ"ל ותשוחח"ל].

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים להוסיף ימים על ימי מלך, מאן מלכי רבנן, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, להמשיך בהרבצת התורה והנחלת ההלכה, ביתר שאת וביתר עז, ולהודיע את עם ד' את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, עד ביאת גוא"צ בב"א.

אבקש להדגיש, כי בהיות ודרכם של חלק מהגאונים המשיבים שליט"א לבוא בדרך קצרה, ובפרט רבותינו שה"ת מרן הגר"ק שליט"א ומרן הגרא"נ שליט"א, ופעמים רבות יש שרב הסתום על המפורש, וצריך ביאור בתשובתם, ופעמים צריך לעמול בזה כהוגן, ובאמת מטעם זה, בכמה חיבורים אחרים הרחבנו בחלק ההערות לבאר תשובתם כפי השגתנו, למען יראה הלומד יסודי דבריהם, אמנם בחיבור זה לא הבאנו כי אם את תשובות גדולי ההוראה כמעט כצורתם ממש, בלא שום תוספת וביאור, לבד מה שרשמנו כותרת המשייכת כל נושא למקומו בסדר השו"ע. על כן אבקש מאד מאת הלומדים כי לא יתלו ח"ו בוקי סריקי בהגאונים המשיבים, ואם יש איזה דבר שאינו ברור, ואף אמנם שגיתי, אתי תלין משוגתי, וד' הטוב יכפר.

בפתח שערי הודאה, אודה בראשונה ביראת כבוד למעלת רבן של כל בני הגולה, שר התורה מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א אשר מאיר פניו אלינו ובסבלנות מופלאה משיב לשאלותינו במשך שנים רבות למען נדע את המעשה אשר נעשה ואת הדרך אשר נלך בה. ולמעלת מורי ורבי גאון ישראל מרן הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א אשר בענוותו הגדולה משיב לכל שאלותינו זה רבות בשנים. יהי רצון מלפני אבינו שבשמים להוסיף ימים על ימי מלך, מאן מלכי רבנן, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, בהמשך הרבצת התורה והנחלתה בטהרתה, והעמדת הדת על תילה, מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, עד ביאת גוא"צ בב"א.

ברכתי תעלה לראש משביר, מעלת כבוד מורי ורבי, מחשובי בעלי ההוראה, הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א רב ואב"ד שכונת רמת שלמה בעיה"ק ירושלים ת"ו ובעמח"ס שו"ת נתיבות אדם, אשר הנני זוכה לשבת לפניו בשימושה של תורה והלכה, ולקבל מפיו דרכי ההוראה למעשה, ותמיד עודדני להוציא ספרים לאור עולם. אין לי אלא לברכו, שיזכה להמשיך בהרבצת התורה וההוראה, ולהעמיד תלמידים הגונים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, לאורך ימים ושנים.

כן אודה לאחד מחשובי מורי ההוראה, מעלת כבוד הגאון רבי צבי ריבלין שליט"א דומ"צ בהעדה החרדית ורב שכונת נוה צבי בעיה"ק ירושלים ת"ו, אשר תחילת דרכי

בהוראה היתה במחיצתו, וזכיתי לשמשו בשימוש חכמים תוך שהוא מקדיש מזמנו היקר בכדי לאלפני בינה ולהדריכני בנתיבות יושר ואמת, ואף עתה נאות כי כמה מחכמי ורבני בית מדרשינו ישבו לפניו בשימושה של תורה והלכה. והריני מברכו שיאריך ימים על ממלכתו ויזכה להמשיך בהרבצת התורה וההוראה עוד רבות בשנים בבריאות איתנה ונהורא מעליא.

בזאת אודה גם לראש בית הוראה הכללי בעיה"ק ירושלים ת"ו, הגאון ר' בן ציון הכהן קוק שליט"א אשר זכיתי לשמש בבית ההוראה דיליה. והריני מברכו מעומקא דליבא שיזכה להרביץ תורה והוראה עוד רבות בשנים, ולהמשיך לזכות את הרבים בספריו החשובים מתוך בריות גופא ורוב נחת מכל יוצ"ח.

אין בפי מילים להודות למע"כ האברך המופלג בתורה חוב"ט בש"ס ופוסקים הרה"ג ר' אלחנן שפיגעל שליט"א מחשובי חו"ר כולל להוראה בית מרדכי יצחק, שעודדני והמריצני במלאכת ההוצאה ובלעדיו לא היה הספר זוכה לראות אור, כמו"כ העיר כמה וכמה הערות חשובות. יתברך ממקור הברכות בשפע ברכה והצלחה ורוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, מתוך בריאות איתנה והרחבת הדעת.

ברכה מיוחדת יטול ידידי הנכבד, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה והרבצת תורה, הרה"ג רבי דוד אברהם בראפמן שליט"א נשיא כולל להוראה בית יצחק וראש ביהמ"ד לתורה ותפילה ברמת אשכול ירושלים, ועמו ידידי הנעלה הגאון רבי אשר פרוכטר שליט"א ראש הכולל, הוא הגבר הוקם על להעמידו ברוב פאר, וזוכה להרביץ בו תורה והוראה דבר יום ביומו מתוך מסירות גדולה למען האברכים. יתברכו בכל מילי דמיטב וימשיכו בהרבצת התורה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ורוב נחת מכל יוצ"ח.

אחרון אחרון חביב, בפה מלא שבח והודאה הנני מודה בכל לב למשפחתי היקרה, ראשית, אודה בזאת לאמי מורתי מרת דבורה שתחי', אשר מסורה למעננו עד למאד ותומכת בי כל הימים, בכדי לאפשר לי לישוב בשלוח באהלה של תורה, ואשר תפילותיה ליווני כל הימים, יחד עם תפילותיו הזכות של להבחל"ח אאמו"ר הרב ר' טלי ב"ר אברהם זצ"ל אשר עמד לימיני כל הימים בהוצאת הספרים, ואשר מהדורה זו, מהדורת טללי אור, יוצאת לאור עולם על שמו ולעילוי נשמתו, וכמובן לכבוד של אמי מורתי תבלח"ט אשר עמדה לימיני כל הימים.

והנה נודע מש"כ בהקדמת ספר הרוקח הענין לרמוז שם המחבר בהספר, ואמנם ספר אהל יעקב שמי בקרבו ואי"צ רמז, אכן בספריי אשר הם רק מכוחם של הוריי היקרים, יותר ראוי להזכיר בו שמם משמי, ובפרט במהדורה זו אשר היא אך לעי"נ אבי מורי

זצ"ל ולכבודה של תבלחט"א אמי שתחי', ויש לרמוז זה כי "ספרי אהל יעקב - מהדורת טללי אור" עם הכולל, עולה בגימטריא כמנין "יעקב אהרן בן אבא מארי טלי זכר צדיק לטובה וברכה" [עיין לשון הרד"ק במשלי (י' ז') עה"פ זכר צדיק לברכה, וז"ל: הצדיק הוא נזכר לטובה, על טוב מעשיו וגמילות חסדים עם האנשים, ומברכים אותו אפילו אחרי מותו, עכ"ל. והדברים מתאימים לאמרם על אאמו"ר זצ"ל ביתר שאת].

ויתר על כן נרמז בשם הספר ומהדורתו, כי "ספרי אהל יעקב - מהדורת טללי אור", עולה בגימטריא "על שם אבא מארי היקר, טלי ב"ר אברהם", חושבנא דדין כחושבנא דדין. כמו כן, "ספרי אהל יעקב - מהדורת טללי אור", עולה בגימטריא גם כמנין "לכבוד אמי המסורה בלא גבול ומידה, דבורה שתחיה" עם הכולל.

וכל זאת כהוקרה עמוקה על כך שעמדו לימיני כל הימים למען אוכל לשקוד על התורה באין מפריע, ודבר זה גם הוא נרמז, כי "ספרי אהל יעקב - מהדורת טללי אור" עם הכולל, עולה גם בגימטריא "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק", וזאת באשר מאמר הכתוב (בישעיהו נ"ט כ"א) "...ודברי אשר שמתי בפיק לא ימוש מפיק ומפי זרעך ומפי זרע זרעך", לא היה אצלם מעולם רק בגדר הבטחה, אלא ציווי של ממש אשר ראו על עצמם כחובה גמורה, לאפשר בכל עת לבניהם ובני בניהם, לישב ולהגות בתורה הקד'. יתן ד' ויעלו הדברים לרצון ולעילוי נשמה עבור אבא מארי זללה"ה, ולזכות עבור אמי מורתי שתבלחט"א.

כאן המקום להודות לחמותי מ' אביגיל מרים פריש שתחי', וכן לגיסי כאח לי הרב ר' אברהם פריש שליט"א, על תמיכתם בנו לאורך כל השנים, יתברכו ברוב נחת מכל יוצאי חלציהם, וימלא ד' כל משאלות ליבם לטובה ולברכה. מצבת זכרון אציב בזאת למורי חמי, איש החסד והמעש, הרב ר' משה דוד ב"ר אברהם פריש ז"ל, אשר רוחו הכבירה חופפת עלינו, ויהי רצון שיעמוד לגורלו לקץ הימין במהרה בימינו אכי"ר.

ברכות יחולו על ראש אחי היקרים והמסורים, אנשי תורה וחסד, הלא הם ר' משה מנחם הי"ו ומשפ', ר' אבנר הי"ו ומשפ', ר' אלי גרשון הי"ו ומשפ', וגיסי כאח לי השוקד על התורה ועל העבודה, הרב יוסף יעקב גורבץ שליט"א יחד עם אחותי רחל שרה שתחי', אשר חב אני להם הודאה מרובה עבור תמיכתם ועזרתם במשך השנים למען הוצאת הספרים לאור, יתברכו ממקור הברכות ברוב נחת מכל יוצ"ח עמו"ש, בבריות איתנה והרחבת הדעת, וימלא השי"ת כל משאלות לבם לטובה ולברכה.

ובצאתי מן הקודש, אברך ואהלל את רעייתי הצ' מנב"ת מרת חנה מאלא שתחי', אשר עומדת לימיני בכל עת במסירות מופלאה, ונוטלת על עצמה את עול הבית, ועל ידי כך הנני זוכה להימנות בין יושבי בית המדרש, יזכינו השי"ת לראות רוב נחת דקדושה

מכל יוצ"ח, ולגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט, ושלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם. וכן אברך את בני ובנותי היקרים שיחיו שתומכים ושמחים בהוצאת הספרים לאור עולם, ובפרט בני היקר, יניק וחכים הבה"ח כמר משה דוד הי"ו, אשר יש לו חלק גדול בעריכת המפתחות. יה"ר שנרוה מהם רוב נחת דקדושה ויזכו לעלות ולהתעלות במעלות התורה והיראה.

יעקב אהרן סקוצילס
 פעיה"ק ירושלם תובב"א
 סיון תש"פ

תוכן הענינים

הלכות מליחה וכבד

אכילת כבד ששהה ג' ימים מבושל לצורך
חיזוק ברזל בגוף..... א
כבד ששהה ג' ימים בלא צלי אם מותר לחממו
במיקרוגל..... א
צליית כבד במיקרוגל..... א

הלכות בשר בחלב

טעימת בקבוק חלב תוך ו' שעות..... א
אכל מאכל שלא נתבטל בתוכו בשר ואין בו
טעם..... ב
שיעור ששים כנגד אבקת בשר או חלב..... ב
הגבלה באכילת ממתקים להמקילים פחות מו'
שעות..... ב
מסופק אם אכל בשר..... ג
ספק אם עבר ו' שעות מאכילת בשר..... ג
תוך ו' שעות מבשר לאכול מאכל בחזקת
חלבי..... ג
המתנת ו' שעות אחרי מאכלים בחזקת
בשרי..... ג
צ'פס מטוגן בשמן של שניצלים..... ג
לשתות קפה עם סוכר שיש בו טיפות חלב תוך
ו' שעות..... ד
בלע בשר שהיה בין השינים תוך ו' שעות... ד
המתנת ו' שעות אחרי אבקת מרק בשרי... ד
בירך על מאכל חלבי תוך ו' שעות מאכילת
בשר..... ד
ציחצוח שיניו בין חלב לבשר אם הוי כקינוח
והדחה..... ה
אכילת מאכל שנאפה עם בשר אם להמתין ו'
שעות..... ה
שיורי פת מסעודה בשרית..... ה
להשתמש עם סקוטש לנקות סכין..... ה

חצובה אחת לבשר ולחלב..... ו
מחזיקי תבלין לבשר וחלב..... ו
טעימת אורז עם חשש טעם בשר..... ו
נפל חלב על גבי בשר חי קפוא..... ו
עירוי נ"ט בר נ"ט בצלחת של מין השני.... ז
נ"ט בר נ"ט בצירוף לינת לילה..... ז
ביצה שנכבשה בתוך חלב מעת לעת אם מותר
בבשר..... ז
מדיח כלים לכלי בשר וחלב..... ז
משרתת ללבוש כפפות לשיטפת כלים לבשר
וחלב..... ח
חתך בצלים בסכין חלבי וטיגנו במחבת
בשרי..... ח
חתכו בצל בסכין חלבי על צלחת בשרי.... ח
לעשות עוגיות חלביות..... ח
אפה פת חלבי בסיר אם צריך הכשר..... ח
בצל שנשפכו עליו שמן אם פקע
חריפותם..... ט
חשש נ"ט בר נ"ט כשהשתמש עם נייר
אפיה..... י
אם סומכים על שפע שניתז טיפת חלב על גבי
קדירה בשרי..... י
חלות שנאפו בתנור אחרי שאפו חלבי
בתוכו..... י
חשש העלה בירקות שיש חיוב לבדוק
אותם..... י
אכילה בשלחן ביחד עם פת עכו"ם..... י
היכר בשתיית חלב בשוק..... יא
מגש לכסא ילדים אם מותר להגיש בשרי
ואח"כ חלבי..... יא
אכל בשר מקולקל אם צריך להמתין ו'
שעות..... יא

דגני בוקר מזונות אם יש בהם חשש פת
 עכו"ם כא
 פת עכו"ם בפירורי לחם כא
 הפסקת חשמל באמצע אפיית פת וגוי הדליק
 אותו כב
 השלכת קיסם על ידי קטן כב
 סגירת התנור אם גורם אפיה בפת
 עכו"ם כג
 פועלי גויים בבית חרושת של ישראל לגבי פת
 עכו"ם כג

הלכות בישול עכו"ם

בישול עכו"ם על ידי קטן גוי כג
 מאכל שנתבשל על ידי גוי קודם
 שהתגייר כד
 בישול עכו"ם ב"סושי" כה
 פופקורן אם נאסר בבישול עכו"ם כו
 סוכריות וכדומה אם נאסרים משום בישול
 עכו"ם כז
 כדורי פלאפל לענין בישול עכו"ם כח
 ארבעס אם עולה על שלחן מלכים כח
 חשש בישול עכו"ם בדגני בוקר כט
 בישול עכו"ם בפירות שביעית כט
 קפה נמס אם נאסר משום בישול עכו"ם .. לא
 תבלינים דעבידי לטעמא לא
 עולה על שלחן מלכים כשהוא מתובל
 בתבלינים לב
 ירק שלפעמים עולה על שלחן מלכים לב
 כמה מאכלים שונים אם עולה על שלחן
 מלכים לב
 בישול עכו"ם בטחינה לב
 בישול עכו"ם בחומוס לב
 בישול עכו"ם בצ'יפס לג
 בישול עכו"ם בפטריות לג
 מאכל שעולים ב"טיש" אם עולה על שלחן
 מלכים לד

אכל ממאכל פרווה שהכניסו בתוך שקית
 בתבשיל בשרי יא
 קינוח והדחה אחרי שתיית חלב יב
 אכילת חלב עם בשר באותו סעודה יב
 להניח סיר בשרי על גבי שיש חלבי נקי ... יב
 להדיח כלי פרווה בתוך מדיח כלים בשרי או
 חלבי יב
 נגיעה בין דבר חריף חם למגש יב
 הנחת מאכל חלבי ובשרי באותו מדף
 שבמקרר יג
 לייחד רוטבים לבשר וחלב-מלח יג
 גדר דבר גוש יג
 לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה בפת חלבי ... יג
 קיבל מנה במטוס עם חור אם מותר
 לאכול יד
 לאכול בצלים שחתכו בסכין חלבי בתוך שש
 שעות יד
 נכנס נמלה לסיר א' מתוך כמה סירים של
 קוגל יד
 כבישה במיונז ובחרדל יד
 כף חלבי שנשרה בתוך חריין לאכול עם
 בשר יד
 מאכל שחיממו במיקרוגל אם דינו ככלי
 ראשון טו

הלכות פת ובישול עכו"ם

חולה סכרת לאכול פת פלטר טו
 מכר פת פלטר בעשרת ימי תשובה טו
 לאכול פת פלטר בעשרת ימי תשובה אם יותר
 טעים טו
 מזונות של פת עכו"ם לקטנים בעשרת ימי
 תשובה טז
 פת עכו"ם בחול המועד טז
 פת פלטר במקום שיותר זול כ
 חשש בישול עכו"ם בביצה שטחו על לחם .. כ
 וואפל אם יש בהם חשש לפת עכו"ם כ

אם חביתה נאסר משום בישול עכו"ם..... מח
 אינו בן יומו בהגעלת כלי שנאסר בבישול
 עכו"ם..... מח
 מדיח כלים עם כלים בלועים מבישול
 עכו"ם..... מח
 כלים אינם בני יומם שבישל בהם גוי בבית
 ישראל..... מח
 ישראל בבית אבות חשש בישול עכו"ם... מט

הלכות חלב עכו"ם

חלב שנחלב על ידי מומר..... מט
 מאכל חלבי עם אבקת חלב כמה
 משערים..... מט
 אבקת חלב עכו"ם..... מט
 אשה להשגיח בחלב עכו"ם..... מט
 בענין מצלמות "וידיאו" בהלכה..... נ

הלכות סכנה

מים מגולים שנכבשו בכלי מעת לעת..... נד
 להעלות בשר ודגים בשלחן אחד..... נד
 חלה שבלע זיעה מבשר אם מותר לאוכלו עם
 דגים..... נה
 מאכל שנתבשל עם בשר, לאוכלו עם מאכל
 שנתבשל עם דגים..... נה
 לטחון דגים עם בצל במטחנה בשרית..... נה
 הכניס שקית של דגים בתוך חמין בשרי.. נה
 בישל דגים ובשר ביחד אם הכלי צריך
 הכשר..... נו
 טיגנו שניצלים במחבת בלוע מבשר
 ודגים..... נו
 אוכל תחת הכסא במטוס..... סב
 וויטמינים מתחת המטה..... סד
 ביצה קלופה בתוך קופסא סגורה
 הרמטית..... סד
 בצל קלוף שנתבשל בתבשיל אם נותן
 טעם..... סה

קופסאות שימורים בבישול עכו"ם..... לו
 פת ובישול מומר..... לו
 בישול תינוק שנשבה..... לו
 חשש בישול עכו"ם בחנות פלאפל שהמוכר לא
 לובש כיפה..... לז
 גוי בישל מרק חלק ממנו נאכל חי וחלק לא
 נאכל חי..... לז
 אם נחשב כבית ישראל בבישול נכרי בחנות
 של ישראל..... לז
 פועלי נכרים בבית חרושת של ישראל אם דינו
 כבית ישראל..... לח
 גויה שבישלה בבית ישראל..... לח
 חימם גוי רוטב קר אם נאסר..... לח
 חשש בישול עכו"ם בפירה..... לח
 רוב או ששים בבישול עכו"ם..... לח
 כוונת בישול בהוספות שמן..... לט
 הנחת ישראל על גבי מסוע המוביל
 לתנור..... לט
 ישראל וגוי שהניחו סיר כבד על גבי
 האש..... לט
 אם גוי נאמן שאסר מאכל..... מ
 ישראל שהכין תנור להדלק על ידי שעון... מ
 קטן מציל מבישול עכו"ם..... מ
 שותפות בבישול עכו"ם על ידי שוטה..... מא
 חשש בישול עכו"ם בהכנת "שווארמה".... מא
 ספרדי בבית אשכנזי לענין בישול
 עכו"ם..... מב
 ספרדי אוכל אצל אשכנזי לענין בישול
 עכו"ם..... מב
 לסמוך על פיילוט לייט..... מד
 נכרי הדליק אש ואח"כ ישראל הניח..... מה
 לחיצת כפתור התנור להנצל מבישול
 עכו"ם..... מה
 דין בישול מיקרוגל..... מה
 עירוי מכלי ראשון לענין בישול עכו"ם... מה
 אם מקילים בבישול עכו"ם בבית
 חרושת..... מז

השאיר משרתת גויה בבית ישראל
בדיעבד..... עה
הזהיר המשרתת שאסור לאכול..... עה
סגר גז בביתו אם מותר להשאיר משרתת גויה
שם לבדה..... עו
גוי שהתייחד עם כלים שמשתמשים
בצונן..... עו

דיני חשוד ונאמנות בכשרות

מתארח אצל בית שאוכל מהכשר שלא מקובל
עליו..... עו
קיבל משלוח מנות עם אוכל בהכשר לא
מקובל..... עז
המתארח אצל משפחה שאוכלים מהיתר
מכירה..... עז
לתת חלב סתם לאחד שמיקל בזה..... עז
המבזה תלמידי חכמים אם חשוד על
המאכלים..... עח
אשה להיות משגיח..... עח
משגיח כשרות שאוכל בשוק..... עח
אביו חילוני קנה לבן אוכל מוכן אם יש לחוש
להחלפה..... עט
אם מותר להיות משגיח כשרות במקום שהוא
בעצמו לא יאכל משם..... עט

הלכות טבילת כלים

שימוש בכלי סעודה שלא לצורך אכילה לפני
טבילה..... עט
תבניות חד פעמיות לשימוש כמה
פעמים..... פג
טבילת רשת ממנגל חד פעמי..... פד
כפיפת תבנית אם נחשב קלקול הכלי..... פד
הטבלת מתקן למים חמים וקפה - תמי 4 או
מכונת קוריג..... פד
טבילת מגש לחלות..... פה
חצובה שצולים עליה לפעמים אוכל
ישיר..... פו
טבילת כלי חרסינה..... פח

חתך בסכין בצל קלופה אם הסכין צריך
הגעלה..... סה
אם בצל ירוק נאסר משום בצל קלוף..... סה
שום כתוש הנמכרים בחנונית אם יש חשש
שום קלוף..... סה

הלכות סחורה במאכלות אסורות

סחורה במאכל כלבים..... סו
קניית מניות בחברות של נו"ט..... סו
מכירת נו"ט במכונה אוטומטית ברחוב
ברבים..... סח
לקנות אוכל לכלבים שיש בו נו"ט..... סח
לסחור עם חלב מבהמה טהורה..... סח
סחורה באיסור חדש..... סח
מכירת בגדי שעטנז..... סח
מכירת בשר שלא נמלח..... סח
הובלת מאכלות אסורות..... סט
לבשל נו"ט עבור גוי..... סט
סבון העשוי מחלב..... סט
חנוות של ישראל אם מותר למכור מאכלות
אסורות..... סט
לעשות מסיבה לפועלים גויים..... סט
בעל בית אבות של גוים האם מותר להאכילם
נו"ט..... ע

הלכות הפקדת בשר ודגים אצל גויים

להזמין אוכל ממסעדה ששלחו במונית... עא
חשש בשר שנתעלם מן העין בשדה
התעופה..... עא
חשש בשר שנתעלם מן העין בבית
הכנסת..... עב
אזיקון של פלסטיק..... עג
האם מכסה טונה הוי כחותם..... עג
הובלת חלב ישראל על ידי גוי..... עד
יחוד גוי בבית ישראל עם אוכל בשימור
מצלמה..... עד

מחט למדידת חום המאכל אם צריך	טבילת כלי מפלסטיק..... פח
טבילה..... צח	כלי חשמל עצה לפטור מטבילה על ידי שותף
פקק ממתכת אם צריך טבילה..... צט	גוי..... פט
להחזיר שיורי יין בבקבוק יין שאינו	שותף גוי בכלי אם צריך שישתמש בו..... פט
טבול..... צט	אם מקילין בכלי חשמלי לענין טבילה..... פט
קערה העומדת לקישוט אם צריך	טבילת כלים בלילה..... פט
טבילה..... צט	טבילת כלים ג' פעמים במקווה..... פט
כלי מדידה מזכוכית..... צט	לטבול כלי במקוה עם פירווי חמץ בפסח... צ
כוס זכוכית לשטיפת הפה אם חייב	טבילת כלי וכיסוי מה מברכין..... צ
בטבילה..... ק	בירך על נטילת כלים..... צ
אשכנזי הלומד שחיטה עם סכין של	טבל כלי ומסופק אם בירך על הטבילה..... צ
ספרדי..... ק	נתערב כלי שלא נטבל בכלים טבולים..... צ
כלי לשריית בשר..... ק	טבל ושכח לברך..... צא
חיוב טבילת מסחטה לפירות..... ק	ברכת טבילת כלים בעמידה או בישיבה... צא
מסננת ממתכת..... קא	טבל כלי ונשבר באמצע הטבילה..... צב
כיסוי כלי עוגיות אם צריך טבילה..... קא	בירך על טבילה והביאו לו עוד כלים..... צב
מקלף מיועד לתפוח אדמה אם צריך	מיחם בארץ ישראל עם תמונה של דגל
טבילה..... קא	ישראל..... צג
מעגילה אם חייב בטבילה..... קב	להאכיל תינוק בכלי שאינו טבול..... צד
למלאות קופסאות שימורים או בקבוקים אחרי	צלחת מתחת גביע לקידוש אם חייב
שהתרוקן אם צריך טבילה..... קב	בטבילה..... צד
מחט חיתולים שצולים עליו כבד..... קב	טבילת קערת ליל הסדר..... צה
השולח כלים למשלוח מנות אם חייבים	מחזיק סוכריות אם צריך טבילה..... צה
בטבילה..... קב	פותחן אם חייב בטבילה..... צו
נתן כלי למתנה וטבל אותו..... קג	כלי להכנת עיסה אם חייב בטבילה..... צו
בעל חנות שטבל כלים..... קג	כלי להחזקת אגוזים אם חייב בטבילה..... צו
כלים מגמ"ח..... קג	כלי שמחזיק ביצים חיות בקליפתם אם חייב
אם בתי מלון צריכים לטבול הקומקומים של	בטבילה..... צו
חדרי השינה..... קד	מפצח אגוזים..... צו
אם מותר לתת כלים במתנה לחופשיים... קד	מדפים ומגירות במקרר..... צז
שואל כלי מקטן..... קד	מזלג חשמלי לענין טבילה..... צז
ספק אם עשוי בבית חרושת ישראל..... קד	נטלה לנטילת ידיים אם חייב בטבילה..... צז
טבילת חוט חשמל מכלי..... קד	הטבלת כוס של אליהו..... צז
אבן בתוך קומקום אם חוצץ בטבילה..... קד	מכונה לחתוך אטריות..... צח
שכח מדבקה על ידית סכין..... קה	טבילת פטיש שמכים בשר..... צח

מדבקה בתחתית כלי אם חוצץ..... קה	טבילת כלים בחול המועד..... קיד
נאמנות קטן בטבילת כלים..... קה	בעל תשובה שרוצה לטבול כלים של הוריו..... קיד
גדול ראה קטן טובל כלי..... קה	נאמנות מחלל שבת לענין טבילת כלים.. קיד
קטן שטבל בקטנותו אם נאמן בגדלותו... קה	בעל חנות חילוני אמר שראה אחד טובל הכלי אם נאמן..... קטו
להוריק אוכל שמונח בכלי שלא טבול..... קו	כלי שאינו טבול אם הוא מוקצה..... קטו
מתארח אצל משהו שלא טובל הכלים..... קו	טבל כלים במקוה שמצאו סדק בתוכו אח"כ..... קטו
שתיה ממיחם במלון..... קו	מסגרת לעשיית צורות מבצק..... קטז
מצקת עם ידית ממתכת וכף מפלסטיק..... קז	לשפוך טיפות מים לתוך בקבוק..... קטז
לכוון לא להקנות כלי..... קט	חיבור ידיות של קדירה על ידי ישראל... קטז
כיסוי כלי שני אם טעון טבילה..... קט	כלים שבבית שמסופקים אם טבלו אותם..... קיז
כלי שעשוי מתערובות פלסטיק וזכוכית... קי	לבקש מגוי להשתמש עם סכין שאינו טבול..... קיז
מזרק ליצר צורות שונות..... קי	ביקש לחתוך ירק בחנות עם סכין שלא טבלו..... קיז
חציצה בכלי שרק האשה מקפיד..... קי	אם הורים יכולים לטבול כלים של ילדים הנשואים..... קיז
טבל כלי בתוך המקוה ושכח לברך אם יכול לברך..... קי	טבילת כלי הנקרא ציפסר..... קיח
נטלה ממתכת שמחמם בתוכו בקבוקים... קי	ברכת טבילה על ידי גרמא..... קיח
טבילת מיקסר..... קיא	מצלמה שמצלם גוי טובל כלים..... קיט
כפית לתינוק בציפוי פלסטיק..... קיא	חנות שאפה עוגה והבחין שלא טבלו התבניות..... קיט
ברכה על טבילת כלי שמיוחד לקטן..... קיא	תבניות שתמיד אופים עליהם עם נייר אפיה..... קיט
מגש לקוביות קרח..... קיא	חימום חלות על גבי רשת שבתוך התנור.. קכ
גוי תיקון חוט חשמל אם צריך טבילה... קיב	מחתך ירקות-סלייסר..... קכ
שהיית כלים בבית לפני טבילה..... קיב	סנדויץ טוסטר..... קכ
בעל חנות אם צריך להודיע לקונים איזה כלי צריך טבילה..... קיב	
שלח משרתת לקנות כלים אם חייב בטבילה..... קיב	
קנה כלי בהקפה אם חייב בטבילה..... קיג	
סכין שהלהב עשוי מגוי וידית מישראל אם צריך טבילה..... קיג	
כלי מיוצר בבית חרושת של גויים עם פועלים ישראלים..... קיג	
אם מותר לקטנים להשתמש עם כלי שלהם שאינו טבול..... קיג	
להאכיל ילדים בכלי לא טבול..... קיד	
להאכיל גוי מכלי שאינו טבול..... קיד	

הלכות הגעלת כלים

הגעלת כלים חדשים..... קכא
להכשיר כיסוי הקדירה..... קכא
אם קטן נאמן בהגעלת כלים..... קכא

ללבן כלי שהוא בן יומו.....קכא
 להשתמש בקומקום של בית מלון.....קכב
 הגעלה על ידי עירוי מכלי ראשון.....קכב
 דין סתם כלים אינם בני יומם
 במסעדות.....קכב
 כיסוי מיחם שהניחו עליו חלה אם צריך
 ליבון.....קכג
 הכשרת כלי בשר לחלב והמסתעף.....קכד
 להטריף כלי לפני הגעלה עם מאכל מהכשרים
 לא מקובלים.....קכו
 הגעלת כלי חרס חלבי שבלע בשר.....קכו
 הכנת פלטה של כל השנה לפסח.....קכח
 איך מכשירים חצובות לפסח.....קכח
 אם מותר להשתמש עם מגבות של כל השנה
 לפסח.....קכח
 הגעלת מיחם של שבת, שנקרא "סמובר",
 לפסח.....קכח
 הכשרת מחבת מטפלון.....קכט

הלכות יין נסך

אם מותר לטעום סתם יינם ולפולטו.....קל
 אם קטן מחלל שבת עושה יין נסך.....קל
 פקק עם נייר פלסטיק אם נחשב כב'
 חותמות.....קל
 משרתת גויה נגעה ביין בבית ישראל.....קל
 גוי טלטל חבית יין ולא חשב שהוא יין.....קל
 אם צריך למנוע שגוי יראה מיץ ענבים...קלא
 חותם בתוך חותם ביין מבושל.....קלא
 מכר חדר עם יין לגוי בפסח אם יש
 חשש.....קלא
 הדחת כלים עם יין ביחד עם כלים
 כשרים.....קלא
 חשש לפני עור כשמסדר קידושין לזוג חילוני
 ושותים מכוס יין.....קלא
 להקיש כוס יין עם כוס של יין עם כוס...קלב

גוי הגביה בקבוק יין פתוח.....קלד
 מיץ ענבים אם הוי כיין למגע עכו"ם....קלד
 גוי שהסתכל בבקבוק יין שאינו מבושל . קלד
 מלצר שהגביה כוס של שבע ברכות והניחו
 בחזרה.....קלה
 פועלים גויים עבדו בבית ישראל ונשאר שם
 יין.....קלה
 השאיר גוי בבית עם חבית יין שלא מבושל
 בתוך שקית.....קלה
 לקנות סתם יינם עבור פועלים גויים....קלה
 בקבוק עם חור בפקק אם נחשב כפתוח . קלו

הלכות עבודה זרה וצורות

אם מותר לעשות בובת שלג.....קלו
 להעמיד בובות בחלון ראוה של חנות....קלו
 בית כנסת עם מנורה חשמלית בת ז'
 קנים.....קלו
 שהיית בובות בבית ישראל.....קלז
 אם מותר לתקן ראש או יד של בובה...קלח
 אם סגי לפגום בובה על ידי צביעת
 עין.....קלט
 להכנס לחדר סמוך לכנסיה לצורך
 בחירות.....קלט
 אם מותר לקבלן להביט בכנסיה כדי לקבל
 רעיון בבניה.....קלט
 הגיע לבית מלון ותמונה של צלב מונח על
 המטה.....קלט
 קבלת מתנה מסבתא גויה ביום חגם....קלט
 להכנס לחדר סמוך לכנסיה עבור לוייה של גוי
 שעבד בבית הכנסת.....קמ
 להכנס לכנסיה מפני דרכי שלום.....קמג
 להכנס לכנסיה לצורך בחירות לנשיא
 ארה"ב.....קמג
 לימוד רפואה בחדר שיעורים שמשתמשים
 לפעמים לבית תיפלה.....קמג

יהודי נשוי לגויה אם מותר לשמוע לצוואה שלו לתת לה מתנות קנב	להסתכל בצלם כדי לדעת היכן צד מזרח-וכן הסתכלות בשעון על גבי כנסיה קמד
ליתן לגוי קטן סוכריה כשבוכה קנג	אם מותר להכנס למוזיאון של שעה קמד
לתת לגוי מתנה של הפקר קנג	שאלות מצויות בצורות ועוד-צילום במכונת צילום שמש וכוכבים קמד
נתן מתנה לגוי ולא קיבל אם עובר במתנת חנם קנג	באיזה צורה של כוכב אסרו קמד
לומר שנשיא טראמפ הוא טוב קנג	צביעת צורת חמה ולבנה קמד
לבישת חולצות של שחקנים אם עובר בלא תחנם קנג	כרית עם דיסקתים בצורת שמש וירח קמה
לשבח נאום של גוי קנד	מתי אסרו שתי וערב שתולין בצואר קמה
לומר על שכונה של גויים שהם אנשים טובים קנד	שתי וערב המונח על צואר של כומר קמה
לומר שבחים על משרתת גויה קנה	צורת שמש וירח העולה במסך המחשב קמה
אם אסור לשבח גוי באוזן גוי קנה	חשש מחיקת שם השם ממסך המחשב .. קמו
לשבח גוי שנפטר קנה	שאלות מצויות בהחזקת מנורה של ז' קנים קמז
למכור דירה באר"י לספק יהודי קנה	השכיר חלק ממשדד לגוי והניח בחלקו פסל קמח
לתת משכנתא לגוי שרוצה לקנות דירה קנה	להיות חבר לביטוח בריאות בארה"ב של הנוצרים קמח
לתת טיפ למלצר גוי קנו	להתפלל בחדר בשדה התעופה שיש שם צלב קמט
לתת מטריה לפועל גוי בסוף עבודתו קנו	להרדם במונית שמולו תלוי צלב קנ
בנק של ישראלים לתת שי לגויים שפותחים שם חשבון קסב	גדר האיסור להשתחות מול ע"ז קנ
	להשכיר בית לגוי שמכניס ע"ז לתוך ארון נעול קנ

הלכות ריבית

לומר תודה רבה למלוה קסה
לכתוב הנצחה בספרו עבור מלוה קסז
חשש ריבית כשמהנה המלוה-תנאי שלא ילך לבחירות קסח
להנות מלוה כשאינו יודע מי הוא קסח
לנסוע לחתונה של אחד למרחק כשרוצה לבקש ממנו עבור הלואה קסח
לוה ספרים והתקלקלו אם מותר להחזיר חדשים קסח
אם מותר לתת יד או חיבוק למלוה קסח

הלכות לא תחנם

לשבח אומה שלימה אם יש בזה משום לא תחנם קנא
לבנות על מגרש של גוי באר"י קנא
תוספת מנות אוכל למשרתת גויה קנא
לשבח גר באמצע תהליך גרות קנא
לשבח גר על זמן היותו גוי קנב
לכבד פועל גוי בישיבה לאורח הכבוד קנב
החלפת דירה גדולה לבין הזמנים עם גוי באר"י קנב

לשלוח הזמנה למלוה כשלא רגיל בכך .. קסט	היתר של יש לו גם כשהאוכל התקלקל . קעד
לוה חבילה של טישו שהיה פתוח והחזיר אחד סגור .. קסט	מלוה בצ'ק ומבקש במזומן בחזרה .. קעד
נתן הלואה בתנאי שהלוה ירשום את עצמו לתמיכה מהממשלה .. קסט	בעלי גמ"ח אם שייך אצלם איסור רבית .. קעה
חשש רבית בספרים במהדורה חדשה .. קע	לבקש מהלווים ללמות משניות .. קעח
השאל מכונית עם דלק והחזיר לו מלא .. קע	אם קיים חילוק בין בקשה ממלוה לבין ציווי .. קעח
לוה ממתק מקטן והבטיח לו יותר גדול .. קע	לתת מתנה מכובדת לבן של המלוה קעט
שמירת ילדים בין שכנים ליותר זמן-חשש רבית .. קע	עמד בחנות ולוה מחבירו כמה שקלים אם שייך בזה דיני רבית דברים .. קעט
אם מותר לנחם המלוה .. קעא	לבקש מהלוה לעשות קניות מהמלוה ... קעט
הלואה בתנאי שהלוה ישמור שבת .. קעא	לקנות בחנות של המלוה .. קעט
חשש רבית כשמתנה עם הלוה לטרוח .. קעא	להשתמש עם גמרא של המלוה .. קפ
לשלם עבור מונית של המלוה כשמביא ללוה ההלואה .. קעא	קנה למלוה עליה אם מותר לו להעלות ... קפ
לימוד עם המלוה לצורך מצוה .. קעא	חשש רבית בין רבני בית הוראה בהחלפת שעות .. קפ
להחזיר קופסא של סיגריות מחנות כשלוה .. קעב	הלואה בדולרים בקונסוליא ארה"ב באר"י לענין רבית .. קפ
חשש ברבית כשאין למלוה עודף .. קעב	דמי מנוי לקבצי תורה עיתונים וכדומה לשלם מראש .. קפא
לוה בקבוק קולה פתוח להחזיר בקבוק סגור .. קעב	קיבל דולר מהאדמו"ר מלובאוויטש אם נחשב כיש לו בהלואה סאה בסאה .. קפא
לוה חצי שקית חלב אם יכול להחזיר שלם כיון שמתבייש להחזיר חצי .. קעב	לתת מתנה לפועל שלו שחייב לו עדיין משכורת .. קפא
לכבד מלוה להיות מסדר קידושין אם הוא רב שכונה .. קעג	תרומת דם וכליה עבור המלוה .. קפא
נותן הלואה בתנאי שיחזור בתשובה .. קעג	הביא הלואה ולא יודע מי המלוה .. קפב
חוב בדולר ומשלם בשקל איך מחשבין את השער .. קעג	קיבל הלואה בתנאי שיכניס המלוה לפגישה עם אדמו"ר .. קפב
לקחת מלוה ברכב כשלא רגיל לעשות כן .. קעג	אם יש חשש רבית כאב לוה מבנו מתנות מבר מצוה שלו .. קפב
הנהלה של ישיבה מכבדים בחור כדי להשיג הלואה מאביו אם יש בזה משום רבית .. קעד	לוה ב' ביצים וא' מהם עם טיפת דם אם מותר להחזיר ב' .. קפב
מחיר זול למי שקונה ספר קדוש מיד .. קעד	חשש רבית לשלם דמי קדימה כדי לקבל הנחה .. קפג
הפסיד כסף כדי להשיג הלואה אם יש חשש רבית לשלם על ההפסד .. קעד	

חשש ריבית בשכנים שלא מקפידים..... קפג

הלכות כתובת קעקע

ציור על הגוף בעט..... קפג

חיוב הסרת כתובת קעקע..... קפג

קעקוע עם שם ה'..... קפד

לצייר בגבות עינים..... קפד

הלכות לא ילבש

אם אסור להעביר שערות שעל העורף עם

תער..... קפד

אם מותר לגבר ללבוש סינר..... קפד

לובש בגד גדול שניכר שלא מתאים לו אם

שייך איסור לא ילבש..... קפד

חשש לא ילבש בבגדי מלצר..... קפה

לצאת לקניות עם עגלה בצבע אדום..... קפה

אם מותר לנשים להתעמל במכנסיים במקום

מיוחד לנשים..... קפה

החזקת כלי נשק לנשים..... קפה

ללבוש ילקוט של בתו הקטנה אם יש בו משום

לא ילבש..... קפה

להוריד שערות שעל האף..... קפו

לקצר שער לבן..... קפו

נעלי בית של נשים..... קפז

לצאת מן הבית עם סוודר של אשתו..... קפח

לגלח שער לבן ליד הגרון..... קפח

ליטול כדורים למנוע שערות לבנות..... קפח

להסתיר שער לבן מתוך שחורות..... קפח

אם מותר לאשה לנהוג ברכב..... קפח

לצבוע שערות של קטן שהתלבן..... קפט

אם יש חשש לא ילבש בגרביים או בגדים

פנימיים..... קפט

לבישת ציצית פסולים בהצגה על ידי

בנות..... קפט

מטריה בצבע מיועד לנשים..... קפט

מכנסי פיז'מה..... קפט

אם אשה יכולה להשתמש עם מקדח..... קצ

צביעת שערות בצבע שאינו מייפה..... קצ

ליטול שער שחור מתוך לבנות..... קצ

לצבוע שער שחור ללבן..... קצא

המגדל שערות ארוכות..... קצא

אם מותר לגברים לגלח שערות של החזה בזמן

הזה..... קצב

ללקט שער שחלקו לבן וחלקו שחור..... קצג

לא ילבש בפורים..... קצג

בן י"ד שהגיע לירושלים בט"ו לענין לא

ילבש..... קצה

אם מקילים בזמנינו בלא ילבש אם גם האנשים

נוהגים כן..... קצה

הסתכלות במראה..... קצה

הסתכלות במראה לכוון התפילין..... קצו

הסתכלות במראה לזמן ממושך..... קצו

לבישת סוודר של אשתו מפני הצינה..... קצז

כתיבה על גופו עם עט..... קצז

להסיר שערות ארוכות בגרון..... קצז

ליטול כדורים למנוע שער לבן..... קצז

צביעת שערות לצורך שידוכים..... קצז

ללבוש חולצה של בעלה לצורך ט'

ימים..... קצז

צביעת פנים לקטנה לראות כזקן..... קצט

גבר להשתמש עם מייבש שערות..... קצט

בנות לרכוב באופניים..... קצט

תחפושת בפורים..... ר

גרביונים של קטנה על קטן..... ר

מכנסיים לאשה..... רא

לצבוע שערות אחרי שהתלבנו

מאקונומיקה..... רא

סידור וגזיזת ציפורניים לנוי..... רא

לבישת מכנסיים מתחת לחצאית..... רא

מכנסיים לאחות במחלקת קורונה..... רא

אחות בבית חולים בלבישת מכנסיים..... רב

ליטול שער שחור מתוך לבנות..... רג

לצבוע שער שחור ללבן..... רג

לגרם שעגלת ילדים יגיע לאשתו נדה... ריא
 לכבות נר הבדלה שביד אשתו נדה... ריא
 נרדם במטת אשתו טהורה והיא פירסה נדה
 באמצע... ריא
 לשפוך מים בתוך סיר כשאשתו נדה מגיסה
 התבשיל... ריד
 לסבב כפרות על גבי ראש אשתו נדה... ריד
 אשתו נדה נרדמה עם משקפיים אם מותר
 להסירם באמצע השינה... ריד
 הכנת שתיה עבור אשתו נדה שחסר
 סוכר... רטו
 להחזיק פען מול פני אשתו נדה... רטו
 להרים עגלת ילדים ביחד... רטו
 היכר גבוה... רטו
 מכסה של הממרח להיות כהיכר... רטו
 היכר כשבעל ואשתו רחוקים זה מזה... רטז
 אכילה מקערה אחר שיש כמה מאכלים... רטז
 אשה עם סכרת לצורך אם ניתן להוציא מידה
 סוכריה... רטז
 השתמשות בקיסם שהשתמשה אשתו
 נדה... ריז
 אם צריך היכר באכילת ארעי... ריז
 אם מותר לדחוף תינוק בנדנדה עם אשתו
 נדה... ריז
 שיורי אשתו נדה בתרופה... ריח
 ליגע בבעלה שמחוסר הכרה ל"ע... ריח
 שמיעת נגוני אשתו נדה כששר לילדים... ריח
 להרים עגלה ביחד... ריח
 לעלות על אוטובוס מלא עם הרבה
 אנשים... ריח
 שתה מכוס ע"י קש... ריט
 להחזיק שניהם ידים של הילד... ריט
 להתכבד להיות קוואר בברית מילה... ריט
 קוואטר ביום כיפור... רכ
 להשתמש עם ספר להיכר... רכ

פאה נכרית לבחור... רג
 לצבוע שערות בזמנינו אם גם האנשים נוהגים
 כן... רד
 להתיר הסרת שער גבות עינים כי לא דומה
 לאופן שנשים עושים... רד
 אם מותר ללבוש שעון של גברים... רה
 ללבוש משקפיים של נשים... רה
 לגלח מקצת שער בית הערוה ובית
 השחי... רו
 ליטול שער שחציו לבן וחציו שחור... רו
 להתזיז בושם של נשים לצורך קנייה... רו
 לא ילבש לקטן פחות מגיל שלש... רו
 צביעת שערות בצבע שאין הנשים צובעים
 אותו... רז
 גבר בהתזת בושם... רז
 אשה בלבישת עניבה... רז
 ללבוש עניבה בצבע וורוד או אדום... רז
 לא ילבש בבגדים פנימיים... רח
 צביעת שערות בפורים... רח
 צביעת שערות לצורך שידוך... רט
 גבר ללכת עם מטריה של נשים... רט
 אשה ללכת עם מקל של גברים... רט

הלכות נדה

החזקת ידי אשתו ביום הוסת... רט
 חשש דם חימוד לזוג בעלי תשובה
 שמתחתנים... רי
 איסור יחוד בחופת נדה אם כבר חיו
 ביחד... רי
 רופא הוציאה בתולים אם ממתינים ז'
 נקיים... רי
 חשש דם חימוד למי שאין לה רחם... רי
 חשש דם בתולים למי שאין לה רחם... רי
 לישון במטה שלה אחרי החופה רק לילה א' או
 שאר לילות... ריא
 יולדת שותה מכוס עם קש ובעלה מחזיק
 הכוס... ריא

לדחוף ילד על נדנדה.....	רכ
אשתו נדה להכין מים לנטילת ידים.....	רכא
פרוסה של לחם להשתמש להיכר.....	רכא
לשכב על מטת אשתו בבית חולים.....	רכא
להרים אשתו נדה.....	רכא
היכר כשרק שותים.....	רכא
אכילת ארעי בלי היכר.....	רכב
אכילה עם אחרים אם צריך היכר.....	רכג
שיריים שלה ואינו יודע שהיא נדה.....	רכג
אכלה והלכה וחזרה.....	רכג
להחליף מיטות בעת נדתה.....	רכג
מיטות המחוברים עם קרש.....	רכג
לשמוע לקול זמרתה.....	רכד
איזה משקין אסורים במזיגה.....	רכד
ישיבה במטוס זה ליד זה.....	רכד
לקחת חפץ מכסא שהיא יושבת.....	רכד
לקרוא מספר אחד.....	רכד
להשתמש באותו סבון.....	רכה
לטעום מתבשיל שלה.....	רכה
אם פתק מהני להיכר.....	רכה
השלחת כוס של קידוש.....	רכו
להושיט ספר קדוש לאשתו נדה.....	רכו
להיות נוכח בחדר לידה.....	רכז
חמאה שהיא כבר מרחה ממנה.....	רכח
אם תינוק מועיל להפסק ביניהם.....	רכט
קערה שיש בה כמה בתי קיבול.....	רל
ספה שמשנה צורתה בלילה מביום.....	רל
להסתכל במכה שלה במקום מכוסה.....	רלא
נגיעה על ידי בגדיהם.....	רלא
לזרוק חפץ לתוך שקית שלה.....	רלב
אכלה חתיכה מצלחת דין שאר.....	רלב
חתיכות.....	רלב
סידור המטות בעת טהרתה.....	רלב
לתת מתנה בעת נדתה.....	רלג
להקל בדיני הרחקות בפני אחרים.....	רלג
שיעור גובה ההיכר.....	רלד
שומר להיכר.....	רלד
היכר המונח בצד של השלחן.....	רלד
שאלות בקידוש כשיש אורחים.....	רלד
בסעודה.....	רלד
אם מועיל אנשים אחרים להיכר לסעוד עם.....	רלה
אשתו כאשר האחרים הם בשולחן אחר.....	רלה
לישון עם אשתו נדה בקומתיים אחד במטה.....	רלה
למעלה ואחד במטה למטה.....	רלה
אם הבעל ואשתו שניהם צריכים לדעת מה.....	רלה
הוא ההיכר.....	רלה
לטייל עם אשתו נדה בספינה קטנה עם.....	רלו
משוטים.....	רלו
אשה נדה להגיש לבעלה בקבוק שתיה שיכול.....	רלו
לשתות ממנה או לשפוך לכוס.....	רלו
מה נחשב שהאשה הלכה ומותר לגמור המאכל.....	רלו
והשתיה שלה.....	רלו
להסיע אשתו נדה שיושבת על כסא.....	רלז
גלגלים.....	רלז
להחזיק יד אשתו בזמן לידה.....	רלז
להסתכל על אשתו דרך בגד שקוף.....	רלז
משחק פינג פונג עם אשתו נדה.....	רלז
אם בנות רווקות מותרות לבקר בבית.....	רלז
הקברות.....	רלז
אשה נדה לבקר בבית הקברות.....	רלז
ליארציט.....	רלז
אם האשה נידה יכולה למלא בקבוק גומי.....	רלח
לבעלה שכואב לו הבטן.....	רלח
לשכב על מיטת אשתו נדה אם היא בעיר אבל.....	רלח
אינה ישנה בבית.....	רלח
להחזיק חוט הטלפון כאשר אשתו מדברת.....	רלח
בטלפון.....	רלח
להסתכל על צילום רנטגן של אשתו.....	רלח
נדה.....	רלח
לצאת לחופש כאשר אשתו אינה.....	רלט
טהורה.....	רלט
בדקה יום שביעי והסתפקה על יום.....	רלט
ראשון.....	רלט

זירוז לידה.....	רלט
להרטיב עד בדיקה.....	רלט
עדשות מגע אם חוצצים.....	רמ
צינור מחובר לגופה אם חוצץ.....	רמ
אשה שהסתפקה אם הוציאה העדשות מגע לפני הטבילה.....	רמ
אשה שכחה לפספס שער בית השחי.....	רמ
לצאת במוך דחוק במקום שאין עירוב....	רמ
לטבול לשאר קריבות.....	רמא
מוך דחוק למי שנתקלקלה באמצע ז' נקיים.....	רמא
לפתוח דלת עבור אשתו נדה.....	רמא
עבר ושיגר כוס יין.....	רמא
הכנת כרית לליל הסדר.....	רמא
להחליף גבס של בעלה בעת נדתה.....	רמב
חשש חציצה בסתימה בשיניים.....	רמב
בענין גזיזת עור מאשתו נדה אחרי שכבר קבלה שבת לפני הטבילה.....	רמג
בדיקת ז' נקיים עם טבעת נובה וחשש חציצה.....	רמח
בענין אשה שמצאה דם על עד הבדיקה ותלה בפצע אם הבדיקה עולה לספירת ז' נקיים.....	רנ
בענין אשה שאינה שומרת טהרת המשפחה אם לתת לה לטבול במקווה.....	רנא
רחיצה אחרי הטבילה.....	רנב
מצאה פופקורן בין שיניה אחרי הטבילה.....	רנד
בענין סדר עדיפות למניעת הריון.....	רנד
הלכות כיבוד אב ואם	
חיוב כיבוד אב בילד מאומץ.....	רנז
הזכרת שם אביו בעליה לתורה.....	רנז
בענין הנ"ל כשאביו נמצא שם.....	רנז
אשה ששמה של אמא הדסה לומר שעובדת בבית חולים הדסה.....	רנז
קריאת שם אביו כשקורא כתובה.....	רנח
קריאת שם בברית על שם אביו.....	רנח
אב י' לו ב' שמות אם מותר לקרוא לאחר א' מהם.....	רנח
לקרוא לאחר ששמו שם כינוי של אביו..	רנט
כתיבת שם אביו בצ"ק וכדומה.....	רנט
ישיבה בכסא אביו בבית הכנסת כשלא נמצא שם.....	רנט
ישיבה בכסא אמו בעזרת נשים בימי החול.....	רנט
ישיבה בכסא אביו בסוכה.....	רנט
ישיבה בכסא אביו בבית זקניו.....	רס
ישיבה בכסא אביו לשמרו.....	רס
לישב במטת אביו.....	רס
ישיבה ליד אביו בראש השלחן.....	רס
ישיבה בכסא אביו לאחר מיתה.....	רס
ישיבה בכסא של אביו בעבודה.....	רסא
ישיבה בכסא המיוחד לאביו שלא במקומו.....	רסא
ישיבה בכסא אביו בערבית אם קבוע לו רק בשחרית.....	רסא
ישיבה בכסא אביו כשמיועד לאחרים במנין השני.....	רסא
עמידה במקום אביו בנשיאת כפים.....	רסב
בן מורה הוראה שעונה בבית הוראה של אביו היכן יושב.....	רסב
ישיבה בכסא אביו בשנת אבילות.....	רסב
המדבר בשיחה בטלפון ואביו מתקשר אליו.....	רסב
בן להכנס לעסק עם אביו.....	רסג
כיבוד משל אב אחרי מיתה.....	רסג
חיוב קימה בפני הוריו.....	רסג
להשען על משהו כשקם לאביו.....	רסג
עמידה כשמדבר עם הורים בטלפון.....	רסג
קימה בראיית אביו דרך ווידאו.....	רסד
להעיר אביו שנרדם על ספר קדוש.....	רסד
כבוד לאחר מותו.....	רסד

ביקור בקבר הוריו ביארצייט.....	רסד
ביקור לאביו שמחוסר הכרה.....	רסה
הורים שמטריחים בנם אם מותר לעזוב אותם	
עם אחרים.....	רסה
אופן הראוי להראות להורים שעוברים	
באיסור.....	רסה
אמו מתקשרת לבנה באמצע סדר של תענית	
דיבור.....	רסה
קדימת האב לאם.....	רסז
בענין הנ"ל כשאביו צריך משהו למישהו	
אחר.....	רסז
דין הנ"ל אם הוא דוקא שבקשו בבת	
אחת.....	רסז
אב אומר לשמוע לאמו ואמו אומרת	
להיפך.....	רסז
עסוק בציווי אמו ובאמצע אביו מבקש ממנו	
משהו.....	רסח
קדימה בלימוד משניות לעילוי נשמת אביו או	
אמו.....	רסח
אוכלת עם אביה ובעלה למי מגישה	
קודם.....	רסח
חיוב כיבוד אם שחי' עם גוי.....	רסח
חיוב כיבוד אב רשע בזמננו.....	רסח
לומר סבא פלוני.....	רסט
קריאה בשם לבעל אמו.....	רסט
קריאה לאביו החורג בשמו.....	רסט
קריאת חמיו בשמו.....	רסט
אם מותר לאח גדול להכות באח קטן.....	ער
כבוד אחיו הגדול באחים תאומים.....	ער
בדין כבוד אחיו הגדול.....	ער
ישיבה בכסא חמיו.....	ער
חיוב כבוד זקיננו.....	רעא
חיוב כבוד דודו.....	ערב
אם מותר לקבל מאביו כוס תה.....	רעג
אב רוצה לשרת את בנו במזיגת ד'	
כוסות.....	רעג
לבקש מאביו לצלם עם טלפון שלא	
כשר.....	רעג
יאהר זמן תפילה אם יקיים בקשת	
אביו.....	ערה
לענות לאביו אחרי המפיל.....	ערה
אב להיות נהג לבנו.....	ערה
אב תלמיד חכם ששרת לבנו אם מותר להנות	
מזה.....	ערה
ללמוד בארץ ישראל בעת מלחמה נגד רצון	
ההורים.....	ערה
בת רוצה ללמוד בסמינר באר"י וההורים	
מתנגדים.....	רעו
שידוך שאביו מתבייש ממנו.....	רעו
אב ואמו שמבקשים דבר שאין בהם הנאה	
ישירה.....	רעו
אב צווה לבנו לא להיות עסקן.....	רעו
אב שמבקש מבנו שלא ישתכר בפורים.....	רעז
הוריו מצוים לו ללבוש מלבוש מסוים.....	רעז
בן רוצה ללבוש בגדים חסידים והורים	
מתנגדים.....	רעז
אביו ביקש שיגיע לשמחה משפחתית.....	רעז
אביו צווה לו לא לשתות קפה.....	רעח
אביו מצווהו שיאכל בשוק.....	רעח
אב ביקש מבנו שיקרא לבנו על שם	
אביו.....	רעט
לעשות פיסיותרפיה לאביו.....	רעט
להעיר אביו להדלקת נר חנוכה.....	רעט
להעיר את אביו כדי לתת צדקה לעני שהגיע	
לבית.....	רעט
להתקשר לבית הורים כשמסתפק אם	
יושנים.....	רפ
להעלות מחיר בקניית עליות לתורה כנגד	
אביו.....	רפ
אב ביקש שיקנה לו סיגריה.....	רפ
אב שמבקש מבנו שיאכילנו ברחוב.....	רפ
לומר לאביו שאסור לעשן.....	רפא

אם יש מצוה לכבד את דודו..... שג
אם הבת או בעלה יוציאו קוץ לאמה
שלה..... שג
לתת מלקות לאביו בערב יום הכפורים... דש
לומר לאביו "בחיך"..... דש
המתוכח עם אביו וצועק עליו..... שה
לתבוע אביו או אמו לבית דין..... שה
אם יש לבן רשות לקחת דברים מבית אביו או
שמה הוי גזל או שואל שלא מדעת..... שה

הלכות כבוד רבו ותלמידי חכמים

שאלות מצויות של חכם שהתיר אם חבירו
רשאי לאסור..... שה
חכם שהורה בכתמים..... שו

הלכות מלמדים

להפסיק לימוד התורה לתת צדקה לעני
שמגיע אליו..... שו
לעודד בחור בדברים שאינם אמת..... שו
אם מותר לשנות בפירוש הפסוקים בדברים
שצניעות יפה להם..... שז
אם מותר לתת עונש לילדים בשבת..... שז
אם מותר למלמד לאכול בפני
התלמידים..... שז
לתת פרסים לתלמידים לעידוד..... שז
לעשות הגרלה מדומה..... שח
חיקוי קולות תלמידי חכמים..... שח
חינוך לחזור על התפילה לילד חשש שם שמים
לבטלה..... שח
גוי שמלווה יהודי זקן לבית הכנסת באמצע
שיעור תורה..... שח

הלכות צדקה

אם עובר בלאו כל זמן שעני מבקש כסף ולא
נותן..... שט

אביו מבקשו שיקנה לו דבר המזיק
לבריאותו..... רפא
אביו בעל תשובה מבקשו שיקנה לו סידור
וחושש על כבוד הספרים..... רפא
להיות בליל הסדר אצל אביו..... רפא
חליצת תפילין בפני אביו..... רפב
שלום בית כנגד כיבוד אב ואם..... רפב
וויכוח בין הורים לבן בעניני השקפה.... רפב
להתעסק בדברים אחרים כשמשוחח עם הורים
בטלפון..... רפד
לקבל שבת על תנאי לצורך כיבוד אב
ואם..... רפד
אבי הבן רוצה לעשות ברית מיד אחרי נץ
והוריו רוצה לאחר..... רפד
כיבוד אב או כהן..... רפה
אביו ביקש שיגיע למסיבת חנוכה חוץ
לעיר..... רפו
לשאול את אביו על מעשיו..... רפו
לעבור כנגד המתפלל לצורך כיבוד אב.. רפז
לכבד אביו בסנדקאות או גדול הדור..... רפט
מצות כיבוד אב ואם על ידי קבר..... רצד
לגלות לאחרים שאביו מחלק צדקה..... רצד
בחור שרוצה לעזוב את בית הוריו אם יכולים
לחייבו לשוב..... רצט
אם יש חיוב לומר אבי מורי..... ש
אם אומרים אבי מורי כאשר אביו רשע... שא
אם יש מצות כיבוד ומורא ברבו ואם צריך
לומר מורי ורבי..... שא
איך יכבד אדם את אחיו הגדול..... שא
איך יכבד אדם את אשתו..... שא
אומר שם אביו ואומר אבי מורי וכגון אבי מורי
ר' חיים..... שב
חיוב כבוד אב ואם באשה נשואה..... שב
אם יש כיבוד ומורא בפני בעל אמו..... שב
אם יש מצות כבוד ומורא לגבי אבי אביו או
אבי אמו..... שב

הלכות כבוד ספר תורה ספרי קודש וגניזה

הפניית גבו לספר תורה כדי לפתוח הארון קודש.....	שיד
הפניית גבו לס"ת על הבימה.....	שיד
המחזיק ספר תורה פסול אם צריך לקום לספר כשר.....	שיד
החזקת ספר תורה עם כפפות.....	שטו
לתת יהודי מחלל שבת להחזיק ספר תורה.....	שטו
פניית גבו לספר תורה כשמכוסה עם אנשים.....	שטו
תלמיד חכם שנופל עם ספר תורה מי להרים קודם.....	שטז
השומע קול ניגונים של הכנסת ספר תורה אם צריך לעמוד.....	שטז
לצום אם נפל ספר תורה.....	שטז
אם מותר לצלם ספר תורה.....	שיז
הלכות מחיקת השם.....	שיז
חשש מחיקת השם על ידי פתיחת תפילין.....	שיז
המחזיק ספר תורה פסול אם צריך לקום לספר כשר.....	שיז
ספר תורה פסול נפל.....	שיז
סופר שכח ומלא כל האותיות אם מותר למחוק לצורך הכנסת ספר תורה.....	שיז
נתערב אצל מגיה כמה מזוזות.....	שיח
אם מותר לתרום ספר תורה לזמן מוגבל.....	שיח
לצום אם נפל ספר תורה.....	שיח
אם סופר סת"ם צריך לטבול כל יום.....	שיח
להניח תפילין בקופסא מאחורי האופניים.....	שיט
להדביק נייר על גבי דף של דברי תורה.....	שיט
לצאת באמצע הלימוד להכנסת ספר תורה.....	שיט
כמה פעמים ביום לתת צדקה לעני אחד.....	שט
אם עובר לאו כשלא תורם לבקשה ששלחו בדואר.....	שט
אם לא נותן צדקה לכל עני שמגיע לבית הכנסת ומבקש אם עובר בלאו.....	שט
אם עובר על תקפוץ ידך כשאינן לו זמן.....	שט
אם עובר לאו כשמונע מלתת לעני כדי לתת לבני משפחתו.....	שי
נכנס עני לבית מדרש וחשב לתת לו צדקה וכבר עזב.....	שי
יש לו שטר של מאתיים ולא רוצה לפרוט אותו אם עובר על לא תאמץ.....	שי
שאלה של נדר במגביות מ'צינג.....	שי
הוצאת כסף מקופת צדקה בבית.....	שי
אב שלקח כרטיס למשחק מבנו אם יכול לשלם לו על זה מכסף מעשר.....	שיא
תרומה לעילוי נשמת מה עדיף.....	שיא
כסף מעשר עבור שבת חיזוק.....	שיא
כסף מעשר עבור בתו ללמוד בחוץ לארץ.....	שיא
מתנות למלמד מכסף מעשר.....	שיב
לקנות ספר עבור עני מכסף מעשר.....	שיב
להפריש כסף מעשר מכרטיס ספר.....	שיב
לתרום להוצאת ספר ממעשר כספים.....	שיב
הנוסע במונית כדי למנוע מהסתכלות אם ישלם מכסף מעשר.....	שיב
אם פטור מצדקה במקום שעני מריח לא טוב.....	שיג
כמה אנשים אוספים צדקה אם חייב לתת לכל אחד מהם.....	שיג
מעשר מחוב ישן שהתייאש ממנו.....	שיג
שיכור שנתן סכום נכבד לצדקה.....	שיג
שיעור סכום הצדקה שיש ליתן.....	שיג

הלכות כבוד ספרים

השתמשות בכריכה לנפנף שכ
השתמשות עם ספר בתור סרגל שכ
להתחבאות מאחורי ספר כדי ללמוד קבלה שכ
להחביא כסף מאחורי ספרים שכא
להניח כסף בתוך ספר שכא
להשתמש עם ספר קדוש לנשק ספר תורה שכא
להצטלם עם ספר בידו לצורך התמונה שכב
שמירת מקום בבית מדרש עם ספר שכב
כתיבת הערות בגליון גמרא שכג
קיפול דפי ספר על גבי האותיות שכג
קיפול דפים בשבת שכג
הנחת עט או משקפיים על גבי ספר קדוש שכג
לפתוח עט מכריכת הספר שכד
הנחת ספר על גבי כרית כששוכב על המטה שכד
הצנעת דף לרפו"ש בתוך סידור שכד
השתמשות בסידור לכוין התפילין של ראש שכד
להניח ספר כדי להכביד על ספר אחר .. שכד
לכסות כתם של קפה וכדומה עם ספר קדוש שכה
הנחת מחשב על גבי ספרים שכה
לשים ספר קדוש לסגולה מתחת לכרית ליולדת שכז
להשתמש עם ספר כדי שלא יהיה בסיס שכז
להשתמש עם קופסא של ספרים להחזיק דלת של מעלית שכז
לקחת ספר לכסות את עיניו מלראות אשה שלא צנועה שכח

למלאות השלחן עם ספרים כדי שיראה כלמדין שכח
להכניס אוכל וספרים בשקית א' שלא
לכסות ספר עם מפת השלחן שלא
להחזיק ספר בידו כשמחזיק שקית אשפה שלא
לגנוז חידושי תורה בתוך מפתחות של ספר שלב
להשען או לישן על גבי ספר שלב
לדחוף ספרים עם ספר שלב
המחזיר ספר לארון ומשתמש בו לדחוף ספר אחר שנופל שלג
קדושת ספרים בזמנינו שלג
רואה ספרים הפוכים בתוך שקית של אחר שלג
ספר הלכה באנגלית להזהר לא להפוך אותו שלד
כריכה הפוכה והספר ישר שלד
לתלות לוח זמנים עם דברי תורה שלד
ספר קדוש להיכר בין אוכלי בשר וחלב שלד
להזיז ספר על הרצפה עם רגליו שלה
זריקת ספרים להצילם מבזיון שלה
העובר דירה אם מותר לכסות הספרים בקופסאות עם בגדים שלו
בעטיפה שקופה שלו
להניח ספרים על גבי סולם וכדומה שלו
הנחת ספרים על גדר אבנים שלז
הכנסת סיפורי צדיקים לבית הכסא שלז
להניח ספרי קודש במושב מאחורי האופניים שלז
להכניס ספרים מתחת הכסא באופנוע .. שלח
להניח ספרים במדף סמוך לרצפה שלח
הנחת תפילין של יד על גבי של ראש ... שלח

אם מותר להשאיר ספר שנשען על חומש שלט	להניח ספר על גבי חוברת חידושי תורה בכתב יד..... שמו
אם מותר להניח ספרי מפתחות על גבי ספרים..... שלט	סידור עם תהלים להניח עליו גמרא..... שמו
לכתוב דברי חול על כרטיס פרסום שבצד א' עם תפילה שלט	הנחת ספרים על גבי סידור פתוח בסוף לקריאת התורה..... שמו
ספרים שעל השלחן שלט	ספר הלכה באנגלית אם יש בו קדושה.. שמז
אם כיס של חולצה הוי כיסוי..... שמ	להסיר ספרי הלכה וכדומה שמונח על גבי חומש..... שמז
נכנס לבית הכסא ושכח דברי תורה בכיסו..... שמ	להקפיד בשקית גניזה שחומש תהיה על גבי ספר..... שמח
כיסוי מניילון אם מועיל לכיסוי..... שמ	ספרי א' ב' אם מותר להניחו על גבי ספר קדוש..... שמח
כיסוי דבוק לספר אם נחשב כמכוסה.... שמ	החלפת טיטולים בחדר שיש בו ספרים..... שמט
לפסוק לחומרא בספקות בענין כבוד ספרים..... שמ	להשאיר עד בדיקה על גבי ספר קדוש..... שמט
ישיבה בספסל עם ספרים בתוך שקית.. שמא	להעמיד סידור על גבי חומש..... שנ
לשבת על ספסל שמונח עליו דפים בודדים של דברי תורה..... שמא	להניח עודף על גבי ספרים חדשים..... שנא
להפוך ספרים בתוך העטיפה..... שמא	להרים עלונים עם חידושי תורה מהרצפה..... שנא
בענין הנ"ל כשהעטיפה שקופה..... שמא	לכתוב צ"ק על גבי ספר קדוש..... שנא
ספרים בעטיפה להניח ברצפה..... שמב	לכתוב הכתובת על גבי מעטפה שיש בתוכו דברי תורה..... שנב
הנחת ספרים בתוך שקית ברצפה..... שמב	להכניס בירכון לתוך ארנק..... שנב
להניח ספרים על הרצפה כשעטופים בפלסטיק..... שדמ	הנחת ספרים באנגלית על הרצפה..... שנב
לשחק עם קלפים שיש בהם דברי תורה על הרצפה..... שדמ	הנחת כובע על גבי שקית עם ספרים.... שנג
להניח חומש בראשית וכדומה על גבי חמשה חומשי תורה..... שדמ	הנחת סיפורי צדיקים על גבי ספרים קדושים..... שנד
ספרים על גבי חומש בשבת אם יש חשש בורר להסירו..... שמה	להשתמש עם ספר קדוש לדגם דוגמא... שנד
להניח חוברת של פרשה א' על גבי חמשה חומשי תורה..... שמה	הנחת קטלוג של ספרים על גבי ספר קדוש..... שנה
להניח קופסא של בגדים על גבי קופסא של ספרים..... שמה	להדביק נייר על גבי דף של דברי תורה..... שנה
להניח ספרי הלכה על גבי חוברת של פרשה מחומש..... שמו	ספרים של ציורים אם יש בהם קדושה.. שנה

הלכות השארת ספר פתוח

אם כיסוי ספר פתוח צריך להיות בכולו . שנו
השארת ספר פתוח לזמן מועט..... שנו
דף של תפילות לפני הלימוד המודפס בגמ' אם
צריך כיסוי..... שנו
להשאיר ספר פתוח כשעוד לו למד
ממנו..... שנו
להשאיר ספר פתוח כשחברותא נמצא
שם..... שנו
להשאיר מסך מחשב פתוח עם צילום
ספר..... שסב
לכסות ספר פתוח עם ספר אחר..... שסב
להשאיר גמרא פתוחה באמצע בדף
השער..... שסד
כתב הפוך - מי קדוש או לא..... שסה
מה יעשה אדם עם עיתונים וחוברות
שמקבל..... שסה
מי שמחק שם ה' מה כפרתו..... שסה
להניח דברי קודש עם מסגרת על
הרצפה..... שסו
הנחת תמונה של תבואה על גבי ספר כדי
להבין את המשניות..... שסו
להניח קופסא מלאה עם בגדים על גבי קופסא
עם ספרים..... שסו
נותן ספר לחבירו יקבל ביד ימין..... שסו

הלכות גניזה ותשמישי קדושה

שקית שמיוחדת לספרים אם מותר להכניס
בתוכה דברי חול..... שסז
שקית להחזקת ספרים אם חייבת
בגניזה..... שסז
מראי מקומות אם צריך גניזה..... שסז
דף עם שאלות אם צריך גניזה..... שסח
לשרוף דברי תורה באנגלית..... שסח
לזרוק עיתון לפח כשיש ספק אם כתוב בו
דברי תורה..... שסח
ארגז מנייר לספרים אם צריך גניזה..... שסח

הזמנה לחתונה אם טעון גניזה..... שסט
גניזת תמונות ללימוד חומש בת"ת..... שסט
דף חידושי תורה שאינו קריא אם צריך
גניזה..... שסט
אותיות בס"ד וב"ה אם צריך גניזה..... שעג
כרטיס רזיאל המלאך מוקטן אם צריך
גניזה..... שעד
האם מותר להכנס לבית הכסא בגרטל
שחוגרים בו לתפילה ולשאר דברים..... שעד
גניזת כיפה..... שעד
לזרוק תמונות של צדיקים בפח..... שעד
להשתמש עם טלית קטן לנקות
משקפיים..... שעה
מגנט עם ברכה אחרונה אם יכולים לתלות
עליו דברי חולין..... שעה
הנחת כובע על גבי בימה..... שעה
הנחת תמונות או טלית במדף ספרים... שעו
כיצד מטפלים בסכך שאינו ראוי לשימוש
יותר..... שעו
מפות לחלות של שבת אם מותר לזרוק
לפח..... שעו
דף להוראות בדיקה מתולעים אם טעון
גניזה..... שעו
קולמוס אם טעון גניזה..... שעו
מוסדות צדקה לגנוז פרסומות..... שעז
אם מילת ברכת השם טעון גניזה..... שעז
לוח זמנים אם טעון גניזה..... שעז
אם מותר לזרוק קופת צדקה לפח..... שעח
דף עם סגולות אם טעון גניזה..... שעח
לקבור כל מיני סת"ם בכלי אחד..... שעח
גניזת פירורים מספר..... שעח
אם מפה של הבימה דינו כתשמיש
קדושה..... שעט
גניזת ספרים ישנים..... שעט
קנה תיק עבור תפילין ובסוף לא השתמש
בו..... שפב

עומד לעשות שיפוצים בדירה מתי יכול להוריד את המזוזות..... שצ
להוריד מזוזה מדירת קיץ שלא דרים בתוכו במשך השנה..... שצא
דלת שסגרו אותו אם מותר להוריד ממנו המזוזה..... שצא
הוריד מזוזות לבדיקה אם צריך להחזיר אותם לאותו פתח..... שצב
חדר קירור גדול אם חייב במזוזה..... שצב
אשכנזי שכר דירה עם כתב ספרדי..... שצב
אם אונן פטור מקביעת מזוזה..... שצב
צובעים הבית אם מותר להוריד המזוזות..... שצב
מזוזה של בית מדרש מהו לענין בדיקה..... שצג
הגיע לצימר ולא מצא שם מזוזה מה לעשות..... שצג

הלכות חלה

אם יכולים לזרוק החלה אחרי ההפרשה באשפה..... שצט
שריפת חלה..... שצט
נאפה פת עם החלה..... ת
שיעור עיסה שחייב בחלה..... ת
צירוף להפרשת חלה על ידי שקית..... ת
חלה שנאפתה במיקרוגל אם חייבת בהפרשה..... ת
חלוקת עיסה לאחרים לגבי הפרשת חלה .. ת
אם תנור מצרף לשיעור חלה..... ת
בענין הנ"ל לגבי מקפאי..... תא
חלה שנאפתה במיקרוגל אם חייבת בהפרשה..... תא
קוגל איטריות אם חייב בחלה..... תא
עיסה בבית חרושת בשותפות ישראל וגוי אם מפרישים חלה..... תא
עיסה שנילושה במי פירות..... תא

גניזת עיתונים שלמים..... שפב
מעטפה אם צריך גניזה..... שפג

הלכות כבוד תפילין

הנחת תפילין על גבי חומש..... שפג
הנחת חומש על גבי תפילין..... שפג
הנחת תיק של תפילין על גבי ספרים..... שפג
הנחת קופסאת תפילין על גבי סידור להשאיר אותו פתוח..... שפד
רצועות התפילין על גבי ספרים..... שפה
ישיבה על ספסל שמונח עליו רצועות של תפילין..... שפה
לשתות לחיים מעוטר עם תפילין..... שפו
לצלם במצלמה מעוטר עם תפילין..... שפו

הלכות מזוזה

מתי קובעים ממזוזה בבית חדש..... שפו
אם מותר לתת מזוזה כמתנה לחילוני..... שפו
המוריד מזוזות לבדיקה ויוצא מהדירה האם הוא חייב לקבוע אותם..... שפז
אם תקרה בבית נחשב משקוף..... שפז
מסמר שנפל והמזוזה נהפכה..... שפז
זמן קביעת המזוזה..... שפז
שכח לברך על קביעת מזוזה בשעת הקביעה..... שפח
מסמר אחד לקבוע מזוזה..... שפח
קביעת מזוזה בבית הכלא..... שפח
מעבדה לבדיקות דם..... שפח
קביעת מזוזה בחדר כביסה..... שפח
קביעת מזוזה באולם שמחות..... שפט
קביעת מזוזה במקום שאופים מצות לכמה חודשים בשנה..... שפט
קביעת מזוזה בבית נייד..... שצ
חדר בלן של המקוה אם חייב במזוזה..... שצ
הורדת מזוזה בכניסה של בנין שיש גוי שם..... שצ

ענינים שונים בהלכות חלה

נגיעה בחלה כשהוא שרוף..... תב
 להפריש מן האפוי..... תב
 מתי מברכים על ההפרשה..... תב
 הפרשת חלה על ידי מחלל שבת..... תב
 לסמוך על רב העיר בדיעבד שהפריש חלה..... תב
 עוגות בתוך כלים סגורים אם מצטרפים... תג

הלכות שעטנז

בגד ספק שעטנז אם מותר למדוד..... תג
 מיעוט שאינו מצוי..... תג
 חשש שעטנז כשלוש קיטל מפשתן וחולצה מצמר..... תג
 סיכת בטחון אם נחשב כחיבור לענין כלאים..... תג
 מטריה אם יש בו חשש שעטנז..... תד
 אם חייבים לבדוק מזרון לכלאים..... תד
 אם לחוש לשעטנז בעניבה..... תד
 זהירות לשבת על ספה שיש בהם כלאים..... תד
 חשש שעטנז כשעומד על גבי שטיח עם גרביים..... תד
 שאלות מצויות בחרם דרבינו גרשום..... תה
 חרם דרבינו גרשום במכתב של נפטר..... תז

הלכות אבילות

לימוד הלכות אבילות למי שאינו אבל..... תח
 באיזה בגדים נוהגים לקרוע בזמנינו..... תח
 עשיית חסד בזמן אנינות..... תט
 אונן בכיבוד אב ואם..... תט
 אונן אם חייב במצות וקדשתו..... תיט
 רב בית הכנסת אם מותר לדרוש בתוך השבעה..... תיט
 אונן בטבילת כלים ואורח בבית מלון..... תכ

אונן אם חייב במזוזה..... תכ
 אונן אם אומר תפילת הדרך..... תכ
 נתינת מתנה לאונן לפני הקבורה..... תכ
 שמע שמת לו מת באמצע התפילה..... תכא
 אם מותר לאבל לטייל לנופש..... תכב
 ביקור בקבר אביו ואמו תוך י"ב חודש... תכב
 חיוב אבילות להורים מחללי שבת או שנשואים לגוים..... תכב
 רחיצה לקרובים המתאבלים..... תמב
 הנהגה למעשה בדין קרובים שמתאבלים עמהם..... תמב

**הלכות ניחום אבלים - ובית האבלים -
ודברים הנוגעים לימי השבעה**

ניחום אבלים בטלפון - ומכתב..... תמה
 לנחם אבל בלי לדבר אליו..... תמה
 ניחום אבלים בעמידה..... תמה
 הוצאת אוכל מבית אבל..... תמה
 הוצאת חפצים מבית האבל..... תמה
 הדלקת נר חנוכה בבית אבל לפני מעריב..... תמח
 אם אבל מותר לומר "העלו" בתוך השבעה..... תמט
 שינה על רצפה לאבל תוך השבעה..... תמט
 הנחת תפילין לאבל אחרי הלוויה..... תמט
 אם מותר לאבל לצאת מביתו ללכת לבית חולים עם אשתו..... תנ
 אם מותר לאבל לצאת מביתו בשבעה כדי למכור חמץ..... תנ
 תפילין ביום א' לאבל בערב פסח..... תנ
 נשיאת כפים בבית האבל בשבת..... תנ
 גזיזת ציפורנים ביום השלושים שחל בערב שבת..... תנ
 גזיזת ציפורנים תוך שבעה על ידי שינוי... תנ
 זוג שהחליטו להתגרש בפסק דין ומתה אם מתאבל..... תנא

השתתפות בשמחת בית השואבה.....	תנח	רב בית הכנסת אם מקבל עליה לתורה באמצע השבעה.....	תנא
אבל ללכת לברית מילה לומר מזל טוב.....	תנח	אבל בבית הכנסת בפורים שחל בערב שבת.....	תנא
אבל להשתתף בסיום מסכת.....	תנח	פוסק שיושב שבעה אם מותר לו לפסוק.....	תנא
אם מותר לדוד שהוא אבל להשתתף בברית לבן אחיינו.....	תנח	אמירת תהילים לאבל בתוך השבעה.....	תנב
לקנות לאשה אבלה טבעת שנאבדה לה.....	תנט	שינוי מקום למקום שמתפלל שמונה עשרה.....	תנב
מתי מונים שיעור גערה לגילוח.....	תנט	אבל בתוך שבעה להתיז בושם עליו.....	תנב
יארציט של אביו בשבת והוא בתוך השנה.....	תנט	מקצת הלילה ככולו ביום השביעי להכנס לחופת בנו.....	תנב
להוריד בגדי שבת מיד אחרי הבדלה.....	תנט		
איזה בגדים מותרים ללבוש בשבת שבתוך השבעה.....	תס	הלכות הנוגעים בתוך השלושים והשנה	
לומר גוט שבת בתוך השבעה.....	תס	לתת מתנה לחתן וכלה ששניהם בשנת אבילות.....	תנד
לחבק אבל בבית הליות אם נחשב כשאלת שלום.....	תס	אבל בתוך שלשים אם מותר לקנות נעליים.....	תנה
קידוש לבנה אם מותר לומר לאבל שלום עליכם.....	תס	לקנות לאשתו אבלה בגדי יום טוב.....	תנה
להשתתף בסעודת שבע ברכות לגיס בתוך השנה.....	תס	לתת פרחים לאשה אבלה בתוך השלשים.....	תנה
אשה שבעלה יושבת שבעה מה מותר לעשות לגבי עבודה שלה.....	תסא	איסור שאלת שלום בין אשה לבעלה האבל.....	תנה
אבל להיות שליח ציבור ערב פסח.....	תסא	השתתפות אבל בסעודת פורים.....	תנה
אם אבל ניגש בליל ר"ח.....	תסא	שמיעת כלי שיר בפורים לאבל.....	תנו
עליה לקבר ביארציט ביום שישי אחרי חצות.....	תסא	התעמלות לאבל בתוך השנה.....	תנו
לתרום ספר תורה או ספרים לעילוי נשמת מאי עדיף.....	תסב	שינוי מקום לאבל פעמיים.....	תנז
		רחיצה לאשה בתוך השלושים.....	תנח
		אבל ללכת לטיול בתוך השנה.....	תנח

נספחים

הלכות בישולי עכו"ם

בישול עכו"ם ב"סושי"..... תסג
 חשש בישול עכו"ם בהכנת
 "שווארמה"..... תסח

הלכות בשר שנתעלם מן העין

בירור הלכה בענין השארת משרתת גויה בבית
 ישראל..... תעא

הלכות טבילת כלים

שימוש בכלי סעודה שלא לצורך אכילה לפני
 טבילה..... תפג
 תבניות חד פעמיות לשימוש כמה
 פעמים..... תפט
 הטבלת מתקן למים חמים וקפה-תמי 4 או
 מכונת קוריג..... תצד
 טבל ושכח לומר ברכה..... תקו

הלכות יין נסך ועבודה זרה

השאיר גוי בבית עם חבית יין שלא מבושל
 בתוך שקית..... תקי
 השכיר חלק ממושרד לגוי והניח בחלקו
 פסל..... תקטו
 להתפלל בחדר בשדה התעופה שיש שם
 צלב..... תקלג

הלכות לא תחנם

לשבח נאום של גוי..... תקלז

הלכות לא ילבש

אם מותר לגברים לגלח שערות של החזה בזמן
 הזה..... תקמג

הלכות נדה

בענין גזיזת עור מאשתו נדה אחרי שכבר
 קבלה שבת לפני הטבילה..... תקנא
 בדיקת ז' נקיים עם טבעת נובה וחשש
 חציצה..... תקעד
 בענין אשה שמצאה דם על עד הבדיקה ותלה
 בפצע אם הבדיקה עולה לספירת ז'
 נקיים..... תקפד
 עוד בענין הנ"ל..... תקפז
 האם ומתי יש היתר לטבול ביום
 השביעי..... תקפח
 בענין סדר עדיפות למניעת הריון..... תקצ

הלכות כבוד ספרים

הנחת מחשב על גבי ספרים..... תקצה

הלכות חלה

בענין צירוף סל בתוך המקפיא בעוגיות
 מונחים בשקיות..... תרה
 בענין חיוב חלה בעיסה העומד
 להתחלק..... תריב

הלכות אבילות

בענין לימוד הלכות אבלות וכדומה תרטז
 עוד בענין הנ"ל..... תרכ

יורה דעה

הלכות מליחה וכבד

אכילת כבד ששהה ג' ימים מבושל לצורך חיזוק ברזל בגוף

(א) שאלה: נשאלתי מאחד שאשתו חלשה וצריכה להוסיף ברזל בגופה ולכן רוצה לאכול כבד מבושל אחרי צלייה, אלא שקנו כבד שלא צלו אותו כבר שלשה ימים האם ניתן אח"כ לבשל אותו לצורך האשה הזאת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: שיקנה כבד אחר.

כבד ששהה ג' ימים בלא צלי אם מותר לחממו במיקרוגל

(ב) שאלה: נשאלתי מאחד שצלה כבד ששהה בלי צליה ג' ימים ואח"כ התקרר לו הכבד ושאל אם מותר לו לחמם אותו במיקרוגל או שזה דומה לבישול שיש מחמירים לא לבשל כבד אחרי צלייה כשהיה ג' ימים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: זו צלי, לא בישול.

צליית כבד במיקרוגל

(ג) שאלה: האם ניתן להכשיר כבד כשמכניסים אותו במיקרוגל ויועיל בדיעבד כצלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לאן אזל הדם?

הלכות בשר בחלב

טעימת בקבוק חלב תוך ו' שעות

(א) שאלה: האם מותר לאחד שנמצא בתוך ו' שעות מאכילת בשר לקחת בקבוק חלב שהכין עבור התינוק ולטעום את החלב ולפלוט אותו מיד רק כדי לראות אם החלב לא יותר מדאי חם או לא חמוץ וכדומה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

ב אהל הלכות בשר בחלב יעקב

הגר"א נבנצל שליט"א: במקום הצורך. החום אפשר לבדוק על היד.
הגרש"ק גרוס שליט"א: לצורך אחרי שעה יכולים להקל, ראה עוד בספר דעת קדושים.

אכל מאכל שלא נתבטל בתוכו בשר ואין בו טעם

(ב) שאלה: מה הדין במי שאוכל מאכל שהכינו עם כמה אחוזים של בשר באופן שהוא לא בטל להמאכל בששים, ואוכל מאותו מאכל ולא טועם טעם בשר, האם הוא עדיין צריך להמתין ו' שעות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כבשר.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

שיעור ששים כנגד אבקת בשר או חלב

(ג) שאלה: קוביות של אבקת בשר או אבקת חלב שהניחו בטעות בתוך המרק של מין שכנגדו האם צריכים ששים כנגד הקוביה או ששים כנגד החתיכה של בשר הגדולה שממנה נעשית הקוביה הנ"ל?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: של כל הבשר.

הגר"א נבנצל שליט"א: ששים כנגד הבשר או החלב, אם אין הם נותנים טעם.

הגבלה באכילת ממתקים להמקילים פחות מו' שעות

(ד) שאלה: אלו שהקילו להם לאכול גבינה אחרי שעה מאכילת בשר כגון מעוברת או ילדים וכדומה האם מותר להם לאכול גם ממתקים או רק מה שצריכים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא צריך להגביל.

הגר"י טשזנר שליט"א: נראה שיש הבדל בין קטן לאשה מעוברת:

קטן מותר לאכול מאכל היתר בזמן איסור שזה צורך גידולו. ואף שבאכילת ממתקים אין כל כך צורך, מ"מ קשה מאוד להזהר בזה, ונראה שגם נחשב צורך גידול הילד, ולא חייבים להקפיד בזה. ועוד שהרי לגבי קטן ניתן לסמוך על דעת המקילים שאין צריך להמתין רק שעה. ולכן גם ילד קצת גדול שמחנכים אותו להמתין שלש או ארבע שעות בין בשר לחלב, אין צריך להחמיר יותר מזה אף לסוכריות וכדומה.

אמנם אשה מעוברת או מניקה, בעצם חייבת להמתין חייבת להמתין שש שעות (כפי מה שנוהגים כיום כפוסקים אלו) ורק משום חולשתה הקילו לה לצורך, לכן אין זה רק במה שמחזק אותה, דהיינו אוכל בריא, אבל לא ממתקים וכדומה.

מסופק אם אכל בשר

(ה) **שאלה:** מי שהוא מסופק אם הוא אכל בשר או שאכל תבשיל ומסופק אם היה בתוכו בשר האם עליו להמתין שש שעות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא, ואם אפשר בקל תחמיר.

ספק אם עבר ו' שעות מאכילת בשר

(ו) **שאלה:** מי שיש לו ספק אם עבר ו' שעות והוא נמצא כעת בודאי אחרי ג' שעות האם הוא יכול לאכול חלבי או זה נחשב כדבר שיש לו מתירין וצריך להחמיר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: להחמיר.

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול להקל.

תוך ו' שעות מבשר לאכול מאכל בחזקת חלבי

(ז) **שאלה:** אחד שאכל בשר (תוך ו' שעות) וקנה מאכל מזונות פרווה מחנות שמוכר פיצה וכדומה ונותני ההכשר מודיעים שכל המאכלים בחזקת חלבי, האם מותר לו לאכול את המזונות או שיש לחוש אולי נגע בו מהגבינות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה מותר.

המתנת ו' שעות אחרי מאכלים בחזקת בשרי

(ח) **שאלה:** מאכלים שהם בחזקת בשרי האם צריכים להמתין שש שעות אחריהם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

צ'יפס מטוגן בשמן של שניצלים

(ט) **שאלה:** טיגן שניצל בשמן ואין ששים כנגד השניצל ואח"כ טיגנו צ'יפס האם ממתינים שש שעות אחריו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, כי יש בו טעם שניצל.

הגר"י וואזנר שליט"א: בענין תפוחי אדמה המטוגנים נראה שצריך הוראת מע"כ שאם אכל מאותן שטגנו בתוך השמן שטיגנו בו בשר אז נקרא התפוחי אדמה כמו תבשיל של

בשר ויש להמתין שש שעות עד אכילת חלב, אבל אם לא היה מונח כלל בתוך אותו השמן רק במחבת שטיגנו בו בשר, אבל היה בצד שלא היה שם שום שומן כגון שהיה במחבת גדול אפילו באופן שבשעת מעשה היה בצד אחד בשר, אבל התפוחי האדמה היה ערימה גדולה מצד השני ולקח מהערימה ולא היה שום נגיעה להשמן באופן זה אין צריך להמתין שש שעות.

הגר"י שוב שליט"א: יש להמתין ו' שעות, כך שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

לשתות קפה עם סוכר שיש בו טיפות חלב תוך ו' שעות

(י) שאלה: אחד שאכל בשר וכעת רוצה לשתות קפה והסוכר היה מלוכלך עם כמה טיפות של חלב שבודאי התבטלו בששים, האם זה מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

בלע בשר שהיה בין השיניים תוך ו' שעות

(יא) שאלה: בלע בשר שהיה בין השיניים שלו בתוך ו' שעות מאכילת הבשר האם הוא צריך להמתין כעת עוד ו' שעות מאכילת הבשר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין צריך עי' בחידושי הפלאה יורה דעה.

המתנת ו' שעות אחרי אבקת מרק בשרי

(יב) שאלה: אבקת מרק מחברת אוסם שכתוב על הקופסא שהוא בשרי וידוע מהרכיבים שיש אחוז קטן של מאכל בשרי בתוכם, אם אחד שותה מרק שנעשה עם האבקה הנ"ל ועוד ירקות וכדומה האם הוא צריך להמתין ו' שעות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

בירך על מאכל חלבי תוך ו' שעות מאכילת בשר

(יג) שאלה: בירך על מאכל גבינה בתוך שעה הראשונה אחרי אכילת בשר, האם עדיף לאכול מעט או לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יטעם משהו בעלמא.

אהל הלכות בשר בחלב יעקב ה

ציחצוח שיניו בין חלב לבשר אם הוי כקינוח והדחה

יד) שאלה: אחד שמצחצח את שיניו בין אכילת גבינה לבשר האם מועיל במקום קינוח והדחה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם מצחצח במברשת ובמים יתכן דהוי כקינוח והדחה.

אכילת מאכל שנאפה עם בשר אם להמתין ו' שעות

טו) שאלה: אחד הכניס לתוך התנור תבנית עם עוף ורוטב, וגם תבנית עם תפוחי אדמה ואפו אותם בבת אחת אבל בב' תבניות, האם מי שאוכל מהתפוחי אדמה צריך להמתין אח"כ ו' שעות, כתבשיל של בשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י טשזנר שליט"א: אחר אכילת תבשיל של בשר (היינו כגון תפוח אדומה שהתבשלו בסיר אחד עם בשר ואוכל התפוח אדמה בלא בשר) צריך להמתין בינם לאכילת חלב שש שעות לא מדינא רק מצד מנהג (כדאיתא ביורה דעה סימן פ"ט סעיף ג').

ונראה שכל זה, רק אם התבשלו ממש ביחד, אבל כשצלו אותם בתנור אחד באופן נפרד, כל מין בתבנית אחרת, ואין טעם בשר מורגש בתפוח אדמה, אין צריך להמתין שש שעות, ורק לא לאכלם ביחד עם חלב.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי שאין צריך להמתין אחריו ו' שעות.

שיורי פת מסעודה בשרית

טז) שאלה: לחם (חלה) שהיה על השלחן בתחילת סעודת שבת בעת שאוכלים את הדגים, ומיד אח"כ הסירו אותו מעל השלחן האם מותר לאכול אותו עם גבינה [יורה דעה סימן פ"ט סעיף ד']?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להשתמש עם סקוטש לנקות סכין

יז) שאלה: בזמנינו אחד שמגקה היטב סכין בשרי עם "סקוטש" האם הוא יכול לחתוך בו פת לאכול עם חלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם נקי לגמרי מעיקר הדין כן.

חצובה אחת לבשר ולחלב

יח) שאלה: האם נוהגים להניח סיר של בשר וחלב על אותם חצובות על גבי האש, או יש ענין לייחד חצובה א' לבשר וא' לחלב, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נוהגים לשים על אותן חצובות, כי האש שורפת.

מחזיקי תבלין לבשר וחלב

יט) שאלה: אחד שמחזיק תבלין של מלח או פלפל וכדומה ושופך ממנו על גבי סיר רותח של מרק עוף וכדומה, האם צריכים לחשוש לזיעה שעולה מהמרק שעושה את התבלין בשרי, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי רק אם רואים שנכנס זיעה.

טעימת אורז עם חשש טעם בשר

כ) שאלה: אחד שהשתמש עם כפית מלוכלכת עם שמנונית מעוף כדי להוציא אורז מצלחת וכעת רוצה לאכול את האורז ולדעת אם הוא צריך להמתין שש שעות כתבשיל של בשר, האם בכה"ג מותר לסמוך על הטעימה ולהרגיש אם יש טעם בשר באורז, ואם לאו לא יצטרך להמתין ו' שעות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: סומכים.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הוא קפילא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אינו רואה שומן אינו צריך לחכות וכ"ש כשטעם.

נפל חלב על גבי בשר חי קפוא

כא) שאלה: בשר קפוא לגמרי שנפל חלב צונן עליו, האם הוא מותר אחרי שמדיחים אותו מיד במים קרים, או שמא יש לו דין כבשר חי, שפסקו הספר התרומה והגר"א יורה דעה (סימן צ"א ס"ק י"ח) שיש לחשוש משום בקעים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה דינו כבשר חי.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מסתבר שאם הוא קפוא אין דינו כבשר חי אלא כבשר קשה שאין בו בקעים.

עירוי נ"ט בר נ"ט בצלחת של מין השני

כב) שאלה: האם מחמירים כדעת הפמ"ג בענין המח' לגבי נ"ט בר נ"ט לכתחילה לערות בכלי של מין השני, וכגון לבשל אורז בכלי חלבי על מנת לעלות אותו בכלי בשרי? ואם אנו מחמירים כדעת הפרמ"ג ודלא כהפרי חדש, האם כשהכלים אינם בני יומם הוא פשוט שמותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני יש לאסור בבן יומו ואולי לכתחילה אף באינו בן יומו.

נ"ט בר נ"ט בצירוף לינת לילה

כג) שאלה: לגבי נ"ט בר נ"ט האם סומכים על החכמת אדם כלל מ"ח דין י"ד שמתיר נ"ט בר נ"ט בכלים אם אחד מהם עבר לינת לילה אע"פ שלא עבר מעת לעת שדינו ככלי אינו בן יומו או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שלא.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי שרק אם עבר מעת לעת מקילים, ומהגאון רבי שריה דבליצקי צוק"ל שמעתי דרק בשעת הדחק אפשר להקל בזה.

ביצה שנכבשה בתוך חלב מעת לעת אם מותר בבשר

כד) שאלה: ביצה שנכבשה בתוך חלב מעת לעת עם קליפתה האם מותר לאכלה עם בשר או שאומרים שהביצה מנוקבת כדעת הרשב"א לגבי בישול וה"ה לגבי כבישה [או שמא שאני כבישה לענין זה]?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע. וממילא אסור.

הגר"י שוב שליט"א: לכאורה יש בזה משום כבוש אולם יש לדעת במציאות כמה זמן לוקח לרוטב לחדור לבפנים ומאז יש לחשב את הכ"ד שעות כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

מדיח כלים לכלי בשר וחלב

כה) שאלה: מי שיש לו מדיח כלים, האם הוא יכול להדיח כלים בשריים וחלביים זה אחר זה, אם הוא רוחץ את פנים המדיח ביניהם. ומה הדין לגבי כלי פרווה האם מותר להדיח אותם במדיח כלים שמיוחד לכלים בשריים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: האגרות משה יורה דעה חלק ב' (סימן כח-כט) מיקל, ויש מחמירים.

משרתת ללבוש כפפות לשטיפת כלים לבשר וחלב

כו) שאלה: האם המשרתת נכריה צריכה ללבוש כפפות מיוחדות אחד לשטיפת כלים של בשר ואחד לשטיפת כלים של חלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

חתך בצלים בסכין חלבי וטיגנו במחבת בשרי

כז) שאלה: חתך בצלים בסכין חלבי בת יומה וטיגנו אותם במחבת בשרי בת יומה, מה דין הבצלים והמחבת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הבצלים אסורים, והמחבת טעונה הכשר.

חתכו בצל בסכין חלבי על צלחת בשרי

כח) שאלה: חתך בצל עם סכין חלבי בת יומה על צלחת או מדף פרווה, האם יש כח על ידי דוחקא להבליע לתוך הצלחת ולעשות אותו חלבי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שלא.

לעשות עוגיות חלביות

כט) שאלה: האם הגזירה שלא לעשות פת חלבי או בשרי נאמר גם על מיני מזונות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אפה פת חלבי בסיר אם צריך הכשר

ל) שאלה: אחד שעבר ולש או אפה פת חלבי באופן שנאסר על פי חז"ל והפוסקים בדיעבד לאוכלו לבד, ושוב אפה או בישל אותו בסיר, האם הסיר הנ"ל צריך הכשר כמו שמצאנו בשאר קנסות של מעשה שבת או אין מבטלין איסור לכתחילה וכדומה שקנסו גם על הסיר, או שמא שאני הכא ולא צריך הכשר בכה"ג.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נראה דאין צריך.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אינו בן יומו ודאי מותר דאפילו אם אפאו עם בשר מותר. ובן יומו גם כן יש להקל בזה, דמה נחוש שמא יבשל בסיר מאכל פרווה ויאכל המאכל עם

בשר הוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא בדיעבד מותר אפילו להרמ"א, ולחוש שמא יבשל בו בשר תוך מעת לעת מהיכי תיתי לחוש כיון שהסיר נעשה חלבי וחזן מזה לגבי חמץ שעבר עליו הפסח מקיל המשנה ברורה בהכלי כ"ש בנידון דידן.

הגר"י שוב שליט"א: לא כתוב שצריך להכשיר את התנור שאפו בו את הפת החלבי או בשרי, וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א. ויותר מזה בנידון דידן אולי אף הפת שבישל אז נתבטל ממנו שם פת חלבי ומותר לאכול את זה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל, דלכאורה בכה"ג יהא מותר לאכול וצ"ע. שוב שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דלדעתו לא מהני להתיר את הפת על ידי בישולו, ומ"מ אמר שאין להגעיל את הכלים כנ"ל.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: מש"כ מעכטר"ה שקנס הוא שקנסו חז"ל את הפת החלבי, וא"כ תלוי במח' היד יהודה ביו"ד סי' צ"ט והמג"א בסי' שי"ח אם נאסרו כלים שנתבשל בהם דבר שאסור משום קנס, הן אמת שהפרמ"ג ביו"ד סי' צ"ז שפ"ד סק"א כתב שזה קנס, וכ"כ החכמ"א בכלל נ' דין ה', ובבינ"א שם אות נ"א, והשו"מ מהדו"ת יו"ד סי' קפ"ט הו"ד בדרכ"ת שם סק"ז, אולם החו"ד שם בביאורים סק"ג כתב שהוא נעשה נבילה, וכ"כ הפלתי ובדע"ת שם הביא מהכרם שלמה שתמה על הפרמ"ג שכתב שהוא קנס, דהא גזירה דרבנן הוא מדינא דגמרא, שמא יאכלוה עם בשר, וכ"כ הזר זהב בכלל מ' אות ד', וא"כ לדעתם י"ל שהוא איסור ככל האיסורים שאוסרים כלים בבליעתם, ועיין ביו"ד סי' קי"ג סעי' ט"ז, שהביא המחבר שתי דעות לענין בישול עכו"ם אם האוכל אוסר הכלים או לא כיון שאין לאיסור עיקר מן התורה, וי"ל דה"ה בנד"ד שתלוי בדעות שם. ומשמעות המחבר להחמיר שם עיי"ש, עוד י"ל שתלוי בדעות רבותינו האחרונים כשאוכל לחם זה אם יברך ברהמ"ז או לא, עיין פרמ"ג או"ח סי' קס"ח א"א ס"ק ט"ז שכתב שאין מברכין על דבר איסור, ורע"א באו"ח סי' קצ"ו סק"א כתב דלא נקרא איסור כ"כ לענין זה עיי"ש, שמעתי ששאלו להגר"ק והשיב שאינו אוסר כלים, (לא ידעתי אם זה תשובה ברורה שאפשר לסמוך ע"ז, או "כן לא אולי" שהגר"ק עצמו אמר שאין לסמוך) וכן שמעתי שהורה הגר"מ שטרנבוך שליט"א, והגר"ע אורבך צידד והסתפק ולא רצה להורות בלי ראייה, ואילו הגר"ש קליין כתב בפשיטות שאוסר, אף למ"ד שהוא קנס, כמש"כ המ"ב בסי' שי"ח סק"ד, וע"ע שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה' ענף ג' אות ג' בזה, ואת הנלענ"ד כתבתי.

בצל שנשפכו עליו שמן אם פקע חריפותם

(לא) שאלה: לפני שהתחילו לטגן בצלים במחבת שפכו על גביהם שמן וכיסה כמעט את כל הבצלים ושהה שם כמה שניות ואח"כ הדליקו את האש וכמובן לקח בפשטות עוד כמה שניות להיות חם, האם מצטרפים קלישות החריפות על ידי השמן בכה"ג לשאלות של דבר חריף לגבי איסורים או בב"ח?

אהל הלכות בשר בחלב יעקב

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

חשש נ"ט בר נ"ט כשהשתמש עם נייר אפיה

אחד שיש לו כלי זכוכית בשרי אינו בן יומו (בן אשכנז) ורוצה להניח על גביו נייר אפיה, ועליו לאפות דגים, על מנת לאוכלם עם חלב האם ניתן לעשות כן כשאינו בן יומו וכן מונח על גבי הפסק של נייר אפיה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם סומכים על שפע שניתז טיפת חלב על גבי קדירה בשרי

(לב) שאלה: נשאלתי מאחד שנשפך טיפת חלב רותח בעירורי שנפסק הקילוח על סיר בשרי גדול שהיה קר, והוא שאל אם אפשר לסמוך בכה"ג שנפסק הקילוח על הרשב"א לגבי שפע, ולא להכשיר את הכלי, או שצריכים להכשיר את הכלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה צריך להכשיר.

חלות שנאפו בתנור אחרי שאפו חלבי בתוכו

(לג) שאלה: אפה בתנור חלבי ולפני שהכשיר אותו הכניס חלות לאפייה בתוכו האם מותר לאכול חלות האלו עם בשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

חשש העלה בירקות שיש חיוב לבדוק אותם

(לד) שאלה: האם מותר להעלות אוכל שכתוב עליו "צריכים לבדוק מתולעים וכדומה לפני אכילתו" בשלחן שאוכל עליו מטעם איסור העלאה או אין כאן איסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נ' שמותר.

אכילה בשלחן ביחד עם פת עכו"ם

(לה) שאלה: האם מותר לשבת בשולחן ולאכול כשעלו עליו פת עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אהל הלכות בשר בחלב **יעקב** **יא**

היכר בשתיית חלב בשוק

לו) **שאלה:** אדם שמיקל לעצמו ושותה קפה ברחוב, ויש לו בשר לפניו, דיש לומר שדווקא בשתיית קפה מיקל לעצמו לשתות אבל מהבשר לא יבוא לאכול משום דהאוכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות (קידושין מ' ב'), האם צריך היכר.

תשובה:

הגר"ש"ק גרוס שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): ג"כ יש לחוש ולהחמיר.

הגר"א שלזינגר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): "לא מצאנו ששתיה מותרת בשוק ובפרט קפה. וכבר מובא בגמ' יומא דשתיה בכלל אכילה. ואולי רק מים אם הוא יצמא מאד יש להתיר, אבל כוס קפה דינו כאכילה ואין לשתותו בשוק. ולענין הפסק בין אוכל בשר לאוכל חלב לא מצאנו בפוסקים שמחלקים בין מצב כזה למצב אחר, אלא כל שיש חשש שאחד יאכל מהשני צריך הפסק.

מגש לכסא ילדים אם מותר להגיש בשרי ואח"כ חלבי

לז) **שאלה:** מצוי היום כסא לילדים קטנים שמחובר עם מגש שמניחים אוכל עליו, האם מותר להביא לתינוק מאכל בשר או חלב באותו מגש אם כל זמן זה נקי מקודם וכמובן שלא באותו עת אלא פעם בשר פעם חלב, או שצריך כיסוי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אכל בשר מקולקל אם צריך להמתין ו' שעות

לח) **שאלה:** מי שאכל בשר מקולקל מאוד האם צריכים להמתין שש שעות אח"כ, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אכל זאת כנראה שעוד לא נפסל מאכילת כלב.

אכל ממאכל פרווה שהכניסו בתוך שקית בתבשיל בשרי

לט) **שאלה:** מאכל פרווה שהכניסו לתוך תבשיל בשרי והמאכל עטוף בשקית פלסטיק היטב, האם צריך להמתין ו' שעות אחרי אכילת המאכל פרווה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

יב אהל הלכות בשר בחלב יעקב

קינוח והדחה אחרי שתיית חלב

(מ) שאלה: השותה חלב ורוצה לאכול בשר, האם צריך להדיח וגם לקנח הפה או רק להדיח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק להדיח.

אכילת חלב עם בשר באותו סעודה

(מא) שאלה: מה שנוגע בשבועות הרבה אצל אחד שרוצה לאכול גבינה ובאותו סעודה לאכול בשר, אם צריך לומר ברכה אחרונה, דהיינו האם סומכים על המשנה ברורה סימן תצ"ד להקל, אא"כ אכל גבינה קשה, או נוהגים להחמיר כזוהר ופמ"ג (סימן פ"ט) שצריכים לברך ברכה אחרונה ביניהם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול לסמוך על המשנ"ב.

להניח סיר בשרי על גבי שיש חלבי נקי

(מב) שאלה: אחד שיש לו בבית "שיש" "בשרי" מיוחד להכנת אוכל בשרי, כשהוא יבש ונקי האם מותר לכתחילה להניח כלי חלבי רותח שהוא נקי מבחוץ, ואין אומרים החשש של "שני כלים שנגעו זה בזה". ומה הדין אם ידוע שהשיש הוא אינו בן יומו האם זה פשוט שאין גזירה של שני כלים שנגעו זה בזה, (יור"ד סימן צ"ב סעיף ח')?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא יניח.

להדיח כלי פרווה בתוך מדיח כלים בשרי או חלבי

(מג) שאלה: נשאלתי מאחד שיש לו מכונת מדיח כלים לכלים בשריים או חלביים ובדרך כלל הוא מכניס אותם בתוכו קצת מלוכלך אחרי רחיצה בכיור קלה, הוא שואל האם מותר לו לכתחילה להדיח בתוכו כלים של פרווה לבד בלי כשהוא לא רוחץ בתוכו כלים של בשר או חלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

נגיעה בין דבר חריף חם למגש

(מד) שאלה: נשאלתי מאחד שבישל טיבול חריף הנקרא מטבוחה בתוך מחבת בשרי ולקח כפית בשרי והוציא קצת מהתבשיל החריף שהיה נדבק על הכפית והניח אותו משם על גבי מגש פרווה הוא שואל האם המגש נהיה בשרי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם היה חם מאוד.

הנחת מאכל חלבי ובשרי באותו מדף שבמקרר

מה) שאלה: האם מותר להניח מאכלי בשר וחלב באותו מדף במקרר, או צריכים לקבוע מקום מיוחד לבשר ולחלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

לייחד רוטבים לבשר וחלב-מלח

מו) שאלה: האם צריכים לייחד תבלינים לבשר ולחלב, וגם קעטשפ וכדומה, ועוד אם שפך מלח וכדומה לתוך מרק עוף חם, האם נעשה בשרי מחמת הזיעה שעולה, ואם כן האם נאסר בדיעבד כגון לשפוך המלח הזה שוב במאכל חלבי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בנקביו דקים נראה דאין הזיעה נכנסת.

גדר דבר גוש

מז) שאלה: מה שמביאים מהמהרש"ל לגבי דבר גוש שמבשל ככלי ראשון אפילו בכלי שני, המהרש"ל עצמו מביא דלאו דוקא בשר ודגים הוי דבר גוש אלא אפילו אורז ודוחן, ונסתפקתי אם אורז היינו אפילו חתיכה אחת, או כמה חתיכות, או לא שמא היינו דוקא הרבה חתיכות מדובקות ביחד שאז נחשב כדבר שמחזיק חומו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נראה דדוקא כמה חתיכות.

לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה בפת חלבי

מח) שאלה: נשאלתי מרב מקומי של מטבח שרוצה לתת להם הכשר למהדרין ושם מכינים בורקסים חלביים בתבנית ובתוך מעת לעת הם רוצים לחמם באותו תבנית כשהוא נקי לגמרי פיתות האם יש בעיה של לגרום נ"ט בר נ"ט פת חלבי מפני הדין של פסחים ל. יורה דעה צ"ז לגבי נילוש פת חלבי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני יש בעיה.

קיבל מנה במטוס עם חור אם מותר לאכול

מט) שאלה: נשאלתי כמה פעמים לגבי מנה כשרה למהדרין שמקבלים במטוס אם מותר לאוכלו אף שמחזמים אותו מכוסה באותו תנור של חשש מאכלות אסורות-ועוד מה הדין אם אחד מקבל מנה שיש בו חור על הנייר האם זה מותר באכילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הוא אטום לא נראה להחמיר.

לאכול בצלים שחתכו בסכין חלבי בתוך שש שעות

נ) שאלה: אחד שהוא בשרי ובאמצע להמתין ו' שעות האם מותר לו לאכול בצלים שנחתכו בסכין חלבי בן יומו או לטגן בצלים במחבת חלבי לכתחילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

נכנס נמלה לסיר א' מתוך כמה סירים של קוגל

נא) שאלה: אשה ראתה כמה נמלים שנכנסו לאחד מהסירים שהכינה עבור כמה קוגלים ובטעות חלקה כל הקוגלים לכמה תבניות וכעת לא יודעים היכן הנמלים ולאיזה תבניות נפלו האם כולם אסורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כל אחד ישים לב, ואם יראה נמלה ינער אותה, והשאר אפשר לאכול.

כבישה במיונז ובחרדל

נב) שאלה: האם שייך כבישה בתוך מיונז או חרדל ודברים כאלו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: רק אם הוא נוזל.

כף חלבי שנשרה בתוך חריין לאכול עם בשר

נג) שאלה: כף חלבי ששהה בתוך חריין לכמה שעות האם החריין אסור לאכול עם בשר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שמותר.

מאכל שחיממו במיקרוגל אם דינו ככלי ראשון

נד) שאלה: לענין מיקרוגל אוכל שחיממו בתוכו האם דינו ככלי ראשון או לא כיון דשאני מיקרוגל משאר תנור שהדפנות לא מתחממות רק האוכל מתחמם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כש"כ דהוי כלי ראשון.

הלכות פת ובישול עכו"ם**חולה סכרת לאכול פת פלטר**

א) שאלה: מי שיש לו חולי סכרת שאסור לאכול סוכר ובזמנינו רוב הלחמים שמוכרים בשוק מעורבים עם מלח וסוכר האם מותר לו לקנות פת פלטר אפילו לדעת השו"ע?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן אם אין חששות אחרים בפת פלטר.

מכר פת פלטר בעשרת ימי תשובה

ב) שאלה: מעשה שהיה בקייטרינג שמוכרים כל מיני עוגות וכדומה, ובעשרת ימי תשובה מכרו הרבה עוגות לאנשים מסוימים והתגלה להם שבטעות העוגות היו מפת פלטר, וכעת הסתפק המוכר האם הוא חייב להודיע לכולם שהם קנו ואמורים לאכול פת פלטר בעשרת ימי תשובה, או שמא מאחר שהוא רק חומרא אין חיוב להודיע להם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: גם בשאר ימות השנה אין לאכול פת פלטר בירושלים שמצוי פת ישראל ועוד שיש בעיות בנפוי הקמח אצלם.

הגר"א שלזינגר שליט"א: במקום שיוודעים שהאנשים מהדרים ומדקדקים במאכלם, בודאי דיש להודיע על כך, ואין להאכילם בדבר שהם נזהרים בו אבל אם מדובר במסעדה או בקייטרינג שהוא בכשרות רגילה ומיועדת לאנשים שאינם מדקדקים כ"כ במצוות אין צריך להודיעם.

לאכול פת פלטר בעשרת ימי תשובה אם יותר טעים

ג) שאלה: בעשרת ימי תשובה האם מותר לאכול פת פלטר אם הוא יותר טעים מפת ישראל כמבואר ביורה דעה סימן קי"ב סעיף ה'?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא כדאי.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שיש להחמיר בזה.

מזונות של פת עכו"ם לקטנים בעשרת ימי תשובה

(ד) שאלה: ילד מפונק שרוצה לאכול מזונות של פת פלטר בעשרת ימי תשובה האם יכולים לתת לו או שצריכים להביא לו מאכל מזונות שהוא פת ישראל דוקא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רצוי לחנך אותו.

הגר"י שוב שליט"א: אין חיוב בכל מחלוקת בעשרת ימי תשובה רק ראוי לנהוג כן וכ"ש לגבי קטנים מסתבר שאין צריך לחנכם להידורים בפרט שהם מפונקים ואינם מבינים מעצמם שיש להדר בעשרת ימי תשובה.

פת עכו"ם בחול המועד

(ה) שאלה: לענין פת עכו"ם, האם יש ענין למנוע מפת פלטר בימי חול המועד כמו שכתוב לגבי שבת ויום טוב, מ"ב סימן רמ"ב?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: לכאורה יש להקל, דמצות כבוד ועונג אינו נוהגת בחוה"מ כמבואר בשו"ע הרב סימן תקכ"ט סעיף ה', ומניעת אכילת פת פלטר בשבת ויום טוב הוא משום כבוד השבת ויום טוב כמבואר במ"ב שם.

הגר"א שלזינגר שליט"א: הדברים אמורים בעיקר לגבי ימים כאלה שיש חובה ומצוה לאכול פת, ואז לא ראוי לאכול פת עכו"ם למצוה. אך בחול המועד אין מצות אכילה, ולכן אין להקפיד. אמנם כבר כתבנו בכמה מקומות שבימינו אין להקל כלל ועיקר בפת עכו"ם כיון שכהיום זה לא רק שאלה של עכו"ם שאופה פת, אלא שגם מכניסים חומרים אסורים, וצריך לנפות את הקמח, ועוד שאלות הלכתיות, שבימינו אי אפשר להקל בזה כלל.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאולי חול המועד הוא בכלל יום טוב, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דכתוב שבת ויום טוב ולא כתוב חול המועד משמע שחול המועד מותר.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: לשון המ"ב שם הוא שנכון לזהר שלא לאכול כי אם מפת עכו"ם "מפני כבוד שבת ויום טוב" עי' שם, וראה שו"ע סימן תק"ל במ"ב סוף ס"ק א'

שכתבו וז"ל, אף דמובא בסימן קפ"ח סעיף ז' דאינו מחויב לאכול פת בחול המועד, (שאם שכח יעלה ויבא בברכת המזון בחול המועד אינו חוזר), מ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת אחת בלילה ואחת ביום, ("דומיא דיו"ט דחייבו שתי סעודות, שער הציון שם ס"ק ה'), דכיון דמצוה לכבדו באכילה ושתיה, ועיקר אכילה הוא לחם, וכתב בשער הציון שם ס"ק ו', שדעת הר"י בב"י הוא שחייב לאכול פת בחול המועד, ונהי דלא קיימא לן כוותיה היינו רק בדיעבד, ואף בזה מפקפק הגר"א וכו', אבל לענין לכתחילה בודאי מצוה להשוות ליום טוב, עכ"ל, ולפי זה ה"ה בנידון דידן בודאי שזה כבוד חול המועד לאכול פת ישראל דוקא כנלענ"ד פשוט.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: הנה ז"ל המ"ב (ס"ק ו'): עיין באחרונים דאפילו הנוהגין לאכול פת פלטר של אינו יהודי בחול, מכל מקום בשבת ויו"ט נכון ליזהר שלא לאכול כי אם מפת ישראל, מפני כבוד השבת ויו"ט. ובשער הציון (ס"ק יח) כתב שכן דעת המגן אברהם וחי אדם וש"א. וכו'. ע"ש. ולפי הטעם שכתב המ"ב "מפני כבוד השבת ויו"ט", א"כ הוא הדין לימי חול המועד. דהנה מצינו שיש לכבד את ימי חול המועד בכמה עניני כיבוד, וכמו שכתב בספר חזון עובדיה (יו"ט. עמוד קסה) שראוי לכבד את חול המועד בכסות נקיה, וציין לתוס' (כריתות ז ע"א) ע"פ המכילתא. וכ"כ בספר יראים (סימן קיא), ושבולי הלקט (סימן רכ), ע"פ התורת כהנים. וכ"כ המגן אברהם (ר"ס תקל) בשם התניא, ושכן נהג מהר"ל. וע"ע בערוך לנר (כריתות ז ע"א). ובאחרונים (סימן תקל).

וכן יש לכבד את ימי חול המועד במאכל ובמשתה, על פי פירוש רש"י באבות (פרק ג משנה י"א), ובסנהדרין (צט ע"א), שהמבזה את המועדות, שנוהג בחוה"מ מנהג חול באכילה ושתיה. וכן הוא בפירוש הרע"ב שם. ובשבולי הלקט (סי' רב). ובמגן אברהם שם. ובערוך לנר שם. [ומיהו הרב באר שבע (סנהדרין צט ע"א) כתב דלמאן דאמר איסור מלאכה בחוה"מ אינו אלא מדרבנן, צריך לפרש המבזה את המועדות על יו"ט עצמו, אבל על חוה"מ אינו ראוי לעונש גדול כזה. וזו לשון הרמב"ם (פרק ו מהלכות יו"ט הלכה טז-יז), כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה, כך מצוה לכל ימים טובים, שנאמר לקדוש ה' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש, וחייב אדם להיות שמח וטוב לב בכל שבעת ימי הפסח, ובכל שמונת ימי חג הסוכות, הוא ובניו ואשתו ובניו ובניו וכל הנלוים אליו, שנאמר ושמחת בחגך. ע"כ. ומכאן שחייב אדם לשמוח גם בחול המועד. וכן הוא בש"ע הגר"ז (סימן תקכט סעיף ו). וע"ע להמשנה ברורה (שער הציון סימן תקל אות ד). ע"ש. ולפי זה יש להזהר אף בפת עכו"ם.

ועוד שמעתי להביא ראיה מהרה"ג בנימין בר שלום שליט"א מדברי השו"ע (או"ח סימן תרג סעיף א) שאף מי שאינו נזהר מפת של עכו"ם, בעשרת ימי תשובה צריך ליזהר. ע"כ. וא"כ לא גרעו ימי חול המועד מעשיית. ע"כ. וי"ל.

הגר"מ הלוי פטרפרוינד: תשובה להגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א: א. הנה יסוד הענין מבואר ברמ"א (רמ"ב סע' א') דנוהגים ללוש כדי שיעור חלה בבית לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם בשבת ויו"ט והוא מכבוד שבת ויו"ט ואין לשנות. והמג"א (סק"ד) הביא

מהדרכי משה שכתב סמך לזה מהטור (סי' תר"ג) שיש לאכול חולין בטהרה בז' ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ, וקשה דהלא ט' ימים הם, אלא על כרחך דביו"ט בלא"ה אוכלים בטהרה, ולכן הזהירו על ז' ימים בלבד. וע"ש במג"א מה שביאר בזה לענין שבת.

וכתב המג"א דלפי זה, דהטעם שנוהגים לאפות חלות לשבת הוא כדי שיהיה לו פת כשר ולא פת עכו"ם, א"כ כל השבת יש לאכול פת ישראל ולא פת אחר. ועע"ש כל דבריו. וע"ע במחצית השקל וביד אפרים מה שביארו בדברי המג"א. וכן פסק המשנ"ב (רמ"ב סק"ו), דאפילו הנוהגים לאכול פת פלטר של גוי בימות החול, מ"מ בשבת ויו"ט נכון ליזהר שלא לאכול כי אם מפת ישראל מפני כבוד השבת ויו"ט. וכתב השע"צ דמהאי טעמא אפילו בתוך הסעודה נכון ליזהר בזה. [וכל זה דלא כהא"ר (סוס"י רמ"ב) שחלק על המג"א, ע"ש, וע"ע בברכ"י (רמ"ב סע' ב').]

ב. ומבואר בפוסקים שדין זה שיש להזהר מלאכול בשבת ויו"ט פת עכו"ם, הוא מדיני כבוד השבת ויו"ט. דמה שנוהגים בהם קדושה וטהרה יותר הרי זה מכבד את אותם הימים. וע"ש ביד אפרים על המג"א מש"כ בזה.

ג. ולכאורה לפי זה אזי גם בחול המועד איכא להאי ענינא. שהרי גם את חול המועד צריך לכבד, וכדאיתא במכילתא (בא פר' ט') "וביום הראשון מקרא קודש, קדשהו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה. אין לי אלא יו"ט הראשון ואחרון שהם קריים מקרא קודש, חולו של מועד מנין, ת"ל אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש". והובאו הדברים במג"א ובמשנ"ב (תק"ל סק"א), שחייב לכבד חולו של מועד במאכל ובמשתה וכסות נקייה שלא ינהג בהן מנהג חול. ועע"ש במשנ"ב שמהרי"ל לבש הקט"א של שבת. והוסיף המשנ"ב דאף שאין חיוב לאכול פת דוקא בחול המועד, ורק אסור להתענות, מ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת, אחת בלילה ואחת ביום, דכיון דמצוה לכבדו באכילה ושתייה, עיקר אכילה הוא לחם.

וכיון שעיקר הענין שלא לאכול פת עכו"ם בשבת ויו"ט הוא מדיני כבוד היום, ומבואר שגם את חול המועד צריך לכבד במאכל ובמשתה וכו', א"כ בפשטות גם בחול המועד יש להמנע מלאכול פת עכו"ם.

ד. ואף שבשע"צ (תק"ל סק"ד) האריך להוכיח מהרמב"ם ועוד שלמרות שצריך לכבד את חול המועד מ"מ אין חיובו גדול כל כך כמו ביו"ט. וצריך אמנם לכבדו יותר מימות החול, אך לא לדמותו לגמרי ליו"ט. [ודלא כמו שהביא המג"א מהתניא רבתי]. וע"ע בדברי הגר"ש רוזובסקי בזכרון שמואל (סי' ל"ב סק"א) מה שייסד דדין מקרא קודש שנאמר בחול המועד עיקרו הוא להבדילו מחול. מ"מ לענין נידון דידן של פת עכו"ם, יותר נראה לדמות את חול המועד לשבת ויו"ט ולא לימות החול. [ואפשר שדוקא בדברים שיש בהם כמה דרגות אזי יש מקום להבחין בין ימות החול לחול המועד ובין חול המועד ליום טוב. וכגון לענין כסות, שבגדי חוה"מ יהיו יותר משל חול ופחות משל יו"ט. וכן לענין אכילה, שבחוה"מ יש מצוה לקבוע סעודתו על פת, ודלא כבימות החול, אך מ"מ אין זה חיוב גמור כמו ביו"ט. אבל לענינינו, שהשאלה היא אם יש לכבד את

חוה"מ בניהוג קדושה וטהרה, מסתבר שכך צריך לעשות, ולא לאכול בו פת עכו"ם כמו ביו"ט. סו"ס גם את חול המועד צריך לכבד במאכל ובמשתה שלא ינהג בהן מנהג חול. וכדאיתא במכילתא הנ"ל ובפוסקים. והמשנ"ב השווה אותם עכ"פ לענין המצוה לאכול פת, וא"כ י"ל שגם מין הפת נכלל בזה].

ואפשר להוסיף שמצאנו בפוסקים עוד עניני כבוד הנוהגים בחול המועד כביום טוב, כגון מה שהובא במעשה רב (אות קע"ד) שמכבדים את המועדות בכסות נקייה ובאכילה ושתייה קרוב ליום טוב גמור, ושהקפיד על הנוהג בו מנהג חול כמו האומרים במוצאי יום טוב לחול המועד גוט וואך. ועי' בערוה"ש (תק"ל סע' ד') שהמנהג שהמפה תהיה מונחת על השולחן כל ימי חול המועד כביום טוב.

ה. ואין לדקדק מדברי הפוסקים שהזכירו להזהר מפת עכו"ם בשבת וביו"ט, שחול המועד אינו בכלל זה. זה אינו. דבפשטות גם חול המועד נכלל בשם יו"ט. ומצאנו כעין זה גם בהא דכל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד ראש השנה חוץ ממה שמוציא בשבת וביו"ט, דאף חול המועד בכלל יו"ט לענין זה, וכמש"כ המשנ"ב (תי"ט סק"א), ולמרות שבגמ' נזכר רק הוצאת שבת וביו"ט.

ו. העולה מהדברים להלכה ולא למעשה, דמה שכתבו הפוסקים שנכון להזהר שלא לאכול בשבת וביו"ט פת עכו"ם, קאי גם על חול המועד, דאף אותו צריך לכבד בכך.

ומפורסמים דברי הגר"ח [הובאו בהגדה של פסח מבית לוי (עמ' רע"ה אות ח')] שקדושת חול המועד שוה ממש לקדושת יו"ט, אלא דיש היתר מיוחד לעשות מלאכה, אבל אין זאת אומרת שאין לחול המועד קדושת היום אף לענין מלאכה, ועל כן יש להזהר מאד מלהקל בקדושתם.

[ויש להעיר עוד בחומרת הענין של כבוד חול המועד, דכבר כתב רש"י (אבות פ"ג מ"א, והובא משמו בשבלי הלקט הל' חוה"מ ריש סי' ר"כ) דמש"כ דהמבזה את המועדות אין לו חלק לעולם הבא, היינו שעושה בהן מלאכה או שנוהג בהן מנהג חול באכילה ושתייה, שאין נוהג בהן כבוד כראוי, וע"ש שנכלל בדבר ה' בזה, שנוהג בהם מנהג בזיון. וכ"כ החיי אדם (כלל ק"ו סע' א') דהמבזה את המועדות ר"ל שאינו מכבדו במאכל ומשתה וכסות נקיה].

הגר"מ חליוה שליט"א: (תשובה להגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א): בדבר שאלתו דבמ"ב (רמ"ב, ו') כתב בתו"ד וז"ל ועיין באחרונים דאפילו הנוהגין לאכול פת פלטר של אינו יהודי בחול מכל מקום בשבת ויום טוב נכון ליזהר שלא לאכול כי אם מפת ישראל מפני כבוד השבת ויום טוב, ופשוט דאם הוא אנוס שאין לו על מה לקדש כי אם על פת של אינם יהודים כמו שמצוי לאנשי חיל העברים יכול לקדש עליו, עכ"ל. – ומספקא ליה למע"כ נ"י אי נכון ליזהר בזה נמי בחול המועד או דייקא בשבת וביו"ט.

הנה בעיקר הך דינא וטעמו האריכו רבותינו האחרונים טובא, ובשעה"צ (שם, ס"ק י"ד) כתב דלפי"ז אפי' בתוך הסעודה נכון ליזהר (ור"ל דלאו דווקא שלא למיבצע או לקדש עליו) ודבא"ר פליג אהא, ע"ש היטב. ועי' בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סימן ס"ג, אות ג'), ע"ש. ומ"מ

לטעמא דנקיט המ"ב ז"ל "מפני כבוד השבת ויו"ט" יש לדון אי שייך זה נמי בחוה"מ, ועי' במ"ב סימן תק"ל (ס"ק א') דהאריך בגדרו וקדושתו דחוה"מ וסו"ד כתב וז"ל "וכתבו האחרונים דאף דמוכח בסימן קפ"ח סעיף ז' דאינו מחוייב לאכול פת דוקא בחול המועד ורק דאסור להתענות מכל מקום לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת אחת בלילה ואחת ביום דכיון דמצוה לכבדו באכילה ושתייה ועיקר אכילה הוא לחם, ע"כ. ובשעה"צ (שם, ס"ק ו') כתב אמ"ש איהו גופי' במ"ב דמיינן דכיון דמצוה לכבדו וכו' וז"ל "כסברת הר"י שהובא בבית יוסף בסימן קפ"ח לענין יום טוב שצריך לחזור אם לא הזכיר "יעלה ויבוא" בברכת המזון ואף דהשלחן ערוך פסק שם דחול המועד דינו כראש חודש היינו רק לענין דיעבד, ואף בזה מפקפק שם הגר"א ומצדד כדעת התשב"ץ המובא שם בבית יוסף עיין שם. אבל לכתחילה בודאי מצוה להשוותו ליום טוב, עכ"ל. וע"ע מאי דכתב בזה בספר שערי המועדים על הלכות חוה"מ להגרי"ד ספטימוס שליט"א (פ"א ס"ב ובהערות דשם), ע"ש. וע"ע בספר יד אהרן להרה"ג ר"ח דעי שליט"א (עמודים י"ח וי"ט), ע"ש. [ובכ"ח (תק"ל, ד') חדית דיש לבצוע בחוה"מ על שתי ככרות כדי לכבדו יותר מן החול, ע"ש] ועכ"פ לפענ"ד אף דיש מקום לפלפל בזה טובא מ"מ ראוי למיחש דאף חוה"מ בכלל זה (ועמ"ש בספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן י"ז ד"ה ובר מן דין, ובסימן י"ט, בענייני פש"ג הנוגעים לשבת, ע"ש ואכמ"ל).

פת פלטר במקום שיותר זול

(ו) שאלה: האם יש מקום להקל לקנות פת פלטר במקום שהוא יותר זול מפת ישראל או שחייבים לקנות תמיד פת ישראל?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: בשעת הדחק.

הגר"א נבנצל שליט"א: ראוי לקנות פת ישראל.

הגר"מ דייטש שליט"א: כמו כל הידור מצוה.

חשש בישול עכו"ם בביצה שטחו על לחם

(ז) שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם במה שמושחים שמן או מקצת ביצים על גבי לחם פרוס שלנו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שלא.

וואפל אם יש בהם חשש לפת עכו"ם

(ח) שאלה: וואפל"א או בייגלע"ך האם נאסרים משום פת עכו"ם?

אהל הלכות פת ובישול עכו"ם **יעקב** כא

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי משום בישולי גוים.

דגני בוקר מזונות אם יש בהם חשש פת עכו"ם

(ט) שאלה: ומה הדין לגבי דגני בוקר שברכתם מזונות ואוכלים אותם ביחד עם חלב, ואין עליהם תואר לחם האם נאסרים משום פת עכו"ם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כנ"ל.

הגר"מ דייטש שליט"א: מלשון הרמ"א (סימן קי"ב סעיף ט"ו) משמע לאיסור (במקומות שנוהגים איסור בפת עכו"ם) – ועי' בברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק א') ומסיק להחמיר בלקו"ך וכדומה, וצ"ע למעשה.

פת עכו"ם בפירורי לחם

(י) שאלה: האם יש חשש פת עכו"ם לגבי פירורי לחם (וכגון מה שמדביקים לחזה עוף לעשות ממנו שניצל)?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: אם ניכר שזה פת, יש לאסור, לפמש"כ במהרי"ל סימן קס"ה ובמנחת יעקב ס"ק י"ב עי' שם.

הגר"י טשזנר שליט"א: אם היו עושים את הפירורים ישר מהבצק אולי היה אפשר לדון האם פירורי לחם עולים על שלחן מלכים [ומסתבר שכיום זה נחשב עולה וכו']. ואולי תלוי לפי המקום אבל היות שעושים אותם כמדומני מפת גמור, ודאי יש איסור פת נכרי בזה. שהרי כשאפו הפת שממנו עשו הפירורים ברור שהיה בו איסור פת נכרי, ואין האיסור פוקע כשעושים ממנו פירורים.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש להחמיר בזה.

הגר"מ חליוה שליט"א: במאי דמספקא ליה אם איכא איסור פת ש"ג בפירורי לחם, הנה אם המדובר בשאלתו בפירורים מלחם דאפאו עכו"ם פשיטא מילתא דקאי באיסורי' והו' ככל פש"ג, ועיין במ"ב קסח ס"ק מ"ט, ודו"ק. [אמנם בגוונא דאפה עכו"ם פת וישראל פיררו לפירורין דקין ובישולם עם ביצים וכיו"ב אי בטיל איסורי' מיני' עיין מאי דכתבינא בספירנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן י"ח עמוד קי"ג ד"ה ועי' בשדי חמד) ועי' שם

עוד איזה אופנים הדוה לזה, וע"ע בספרינו הנ"ל (סימן ט"ז) בדינא דאכילה בקערה שנתערב בה טעמא דפש"ג עי' שם באורך].

אמנם כל זה אינו נוגע לשאלתנו דמע"כ נ"י דפשיטא כאמור דכל היכא דהפירורין בעין ליכא חילוקא בין רב למעט וכל דהוא אסור, ואם המדובר הוא בפירורי לחם העשויין עבור טיבול מאכלים כשניצל וכיוצא בזה איני יודע אופן עשייתם וענינם ובאם יתברר ויכתוב לי זה אפשר אוכל להשיבו מאי דנלענ"ד.

הפסקת חשמל באמצע אפיית פת וגוי הדליק אותו

(יא) שאלה: אפה ישראל פת בתוך התנור בביתו ולפתע היתה הפסקת חשמל וגוי אחד הרים אותו בחזרה והתנור נדלק ממילא על ידי הגוי האם הפת נחשב כפת ישראל עדיין או כפת עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: פת ישראל.

הגר"מ דייטש שליט"א: אם נתקרה התנור גמרי באמצע צ"ע אם יש להקל בזה. ומיהו אם אין דעת הנכרי גם על התנורים, יש לצדד יותר להיתרא.

השלכת קיסם על ידי קטן

(יב) שאלה: האם השלכת קיסם להציל מפת עכו"ם מועיל אפילו על ידי קטן ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"א רבינוביץ שליט"א: בספר חינוך הבנים כהלכתו (פרק קכ"א סעיף כ"ח) כתבתי בזה בזה"ל: קטן היודע ומבין שפת עכו"ם אסור לישראל באכילה, אפשר לסמוך עליו ולשלחו לחתות האש בשעת האפייה כדי להתיר את הפת באכילה, באופן שיש הסכם עם הנכרי שיתן לו רשות לחתות, והטעם מפני שהקטן נאמן במילי דרבנן כשהדבר בידו, ואף לסוברים (עיין רמ"א יו"ד סימן קי"ג ובש"ך שם סק"ו) דבעינן כונה להכשיר ע"י החיתוי מ"מ אפשר לסמוך בזה על הקטן דהוי בגדר מחשבתו נכרת מתוך מעשיו כיון שניכר מתוך מעשיו שהוא עושה כן ע"מ לחתות, ומיהו הני מילי בקטן שהוא בר דעת, אבל קטן כבן שש וכדומה שאינו בר הבנה לענין זה אין לסמוך עליו, ומקורו משו"ת ערוגות הבושם (יו"ד סימן קט"ו) יעו"ש.

עוד כתב שם (סעיף ל') כי קטן הכשר להכשיר התנור בחיתוי, כשר גם להעיד על אחרים שהם הכשירו התנור באופן שאנו מסופקים בזה, ואין נפק"מ בכל זה בין אם הקטן אוכל מפת זה או לא, ובכרם אליעזר שם ביאר טעמו ונמוקו בזה.

סגירת התנור אם גורם אפיה בפת עכו"ם

יג) שאלה: תנורי אפיה של היום יש כאלו שנכבים כשפותחים אותם, ולכן נשאלת השאלה לגבי בישול ופת עכו"ם, שבבוקר הישראל הדליק את האש ואח"כ הגוי פתח והוציא את האוכל וכשסגר את הדלת התנור נדלק בחזרה, האם זה נחשב בישול עכו"ם, או מאחר שעדיין חם מחמת ההדלקה הראשונה של ישראל אין חשש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אם עדיין חם מותר.

המתארח אצל מי שאוכל פת פלטר

יד) שאלה: המתארח אצל מי שמיקל לאכול פת פלטר האם הוא נאמן לומר להאורח שהוא מגיש לו רק פת ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי מי זה.

פועלי גויים בבית חרושת של ישראל לגבי פת עכו"ם

טו) שאלה: בית חרושת של ישראל שאופים שם פת והפועלים הם גויים, האם הפת נאסר משום פת עכו"ם אם הגויים אופים ועושים את הכל אע"פ שהבעלות של המקום של ישראל?

תשובה

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הלכות בישול עכו"ם

בישול עכו"ם על ידי קטן גוי

א) שאלה: גוי קטן שמבשל אוכל שעולה על שלחן מלכים האם אסור לישראל ככל בישול עכו"ם אפילו שהוא קטן, או שמא יש לחלק בינו לגדול לענין זה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד אסור.

הגר"י ליברמן שליט"א: לפי שני הטעמים, משום חתנות, ושמא יאכילנו הגוי דבר טמא, אין חילוק בין גוי גדול לקטן, כל שביכולת הקטן לבשל שייך זאת.

הגר"י טשזנר שליט"א: חפשתי אבל לא מצאתי עדיין מי שמדבר מזה. ומסברא נראה לאסור. דהנה, איתא ביורה דעה (סימן קי"ג סעיף ה') עובד כוכבים שבישל, ולא נתכוין לבישול, מותר. כיצד, עובד כוכבים שהצית אור באגם כדי להבעיר החציר, ונתבשלו בו חגבים, הרי אלו מותרים, ואפילו במקום שעולים על שלחן מלכים, עכ"ל. וקטן אע"פ שאין לו מחשבה, מ"מ יש לו מעשה (חולין דף יב:), והיות שעשה בישול וניכר שזה לצורך בישול, לכאורה אוסר כמו גדול.

הגר"י שוב שליט"א: כמדומה שבגוי אין שייך גוי קטן וגוי גדול רק יש גוי בר דעת ואינו בר דעת ואם הוא יכול לבשל הרי הוא בר דעת ואוסר משום בישול עכו"ם. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דגם בישול של גוי שאינו בר דעת אוסר משום בישול עכו"ם.

מאכל שנתבשל על ידי גוי קודם שהתגייר

(ב) שאלה: גר שבישל מאכל היתר בהיותו גוי, ועכשיו עשה גרות כדת וכדין, האם הכלים שלו צריכים הכשר משום בישול עכו"ם, ומה הדין עם האוכל האם הוא יכול לאכול אותו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: צריך הכשר.

הגר"י ליברמן שליט"א: גר שהתגייר כקטן שנולד, ולמה יהא מותר במה שיבשל בהיותו נכרי, וגם הכלים שלו הם גיעולי עכו"ם וצריכים הכשר וטבילה.

הגר"י טשזנר שליט"א: (א) בדרך כלל הכלי נטרף בעת גויותו ממאכלות אסורות ובין כה צריך להכשירו מזה. אבל אם יודע בעצמו שבישל בו רק מאכלי היתר, מ"מ הכלי נטרף משום בליעות בישול נכרי. ולכאורה צריך להגעילו.

(ב) והנה הפוסקים דנו בגר שנתגייר, האם כלי הסעודה שלו צריכים טבילה. מצד אחד הם כלים של גוי שנכנסו לרשות ישראל וצריך לטבלם. ולאידך גיסא, הרי הכלים לא עברו בעלות רק הבעלים השתנה מצבו, ומי אומר שבאופן זה הכלי צריך טבילה.

ראה בדרכי תשובה (סימן ק"כ ס"ק ד') שו"ת ציץ אליעזר חלק ח' (סימן י"ט אות ה') וסימן כ' אות ב') שו"ת שבט הלוי חלק ד' (סימן צ"ב) ושוב בחלק ו' (סימן רמ"ה אות ב') תשובות והנהגות חלק א' (סימן תמ"ט) יש שחייבו ויש שפטרו [כמו האבני נזר (הובא בספרו של בנו שם משמואל, דברים פרשת כי תבוא) מטעם דבשעה שחלה על הגר קדושת ישראל אז כל הכלים שיש לו שטפלים אליו חלה עליהם נמי קדושת ישראל ואין צריך טבילה עוד], ויש שכתבו לטבלם בלא ברכה.

אבל לכאורה גם לפוטרים ד"ז הוא לגבי טבילת הכלי אבל לגבי בליעת מאכלי נכרים יתכן שהדין שונה.

(ג) ומ"מ נראה לומר סברא להקל, כי טעם איסור בישולי נכרים הוא להרחיק עם ישראל מהגוים משום בנותיהם וכו').

והנה לגבי יין לא רק מגע של אור אלא גם מגע של יהודי המחלל שבת בפרהסיא, ומ"מ הובא בפוסקים, שהוא עצמו מותר לשתות היין שנגע בו בעצמו, כי איסור היין הוא להרחיק יהודים שומרים תורה ומצות, ממלי שבת, אבל אי אפשר להרחיק אדם מעצמו, ולא נאסר יינו לעצמו. ואולי ה"ה כאן בבישולי נכרים, אם הוא בעצמו בישל המאכל ויודע בעצמו שאין בו מאכלות אסורות, אולי הוא עצמו מותר לאכלו כי לא גזרו להרחיק אותו מעצמו. אולם יתכן שהדברים אינם דומים לגמרי וגר שנתגייר כתינוק שנולד דמי.

ועוד שאם התגייר עם אשתו ובניו, לכאורה עליהם בכל אופן חל איסור בישולי נכרים שלו, ויבואו לידי טעות, וממילא צריך לאסור את המאכל וגם את הכלי כליל.

ומ"מ היות שאיסור הכלי בבישול נכרים הוא מחלוקת (עי' יורה דעה סימן קי"ג סעיף ט"ז), אולי בשעת הדחק יש מקום להקל, וצ"ע.

הגר"א שלזינגר שליט"א: גר הרי הוא כקטן שנולד דמי, וצריך להכשיר את כל הכלים שלו או לקנות חדשים, וכל מה שבישל בגוויתו הרי זה בישול עכו"ם בכל דבר וענין.

הגר"י רוטנברג שליט"א: גוי שבישל מאכל והניחו במקפיא ובינתיים התגייר לכאורה יש לומר דלגביו לא גזרו, אך נראה דנאסר מדין בישול עכו"ם ויש להגעיל את הכלי.

הגר"י שוב שליט"א: בשו"ת לב אריה חלק ב' (סימן כ"ה) כתב דהמאכל אסור וגם כליו צריכין הגעלה, ובשו"ת אבני זכרון (סימן ס"ח אות א') כתב להתיר את המאכל והכלים, ולמעשה שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דהמאכל אסור והכלי צריך הגעלה.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: בדרכי תשובה (סימן ק"כ ס"ק ד') הביא שבספר חדרי דעה הסתפק בזה אבל מהתשורת שי שמביא שם מוכח להדיא שסובר שחייב בטבילה ועי' גם בספר טבילת כלים (פרק ג' הערה מ"ו) מה שכתב בזה, ולענ"ד נראה שצריך לטבול, רק לענין ברכה יחשוש להסוברים שאינו חייב ולא יברך מטעם כלל הידוע ספק ברכות להקל ודו"ק, וכל האוכל אסור לו לאכלו.

בישול עכו"ם ב"סושי"

(ג) שאלה: לגבי המאכל הנפוץ בזמנינו הנקרא "סושי" sushi שהוא בעיקר דג חי מעוטף עם אורז, שהאורז עצמו נאסר משום בישול עכו"ם, אבל בזמננו דנים בזה מאחר שהרבה בעולם אוכלים את הדג הזה והוא נאכל חי אולי אין איסור בישול עכו"ם כיון שהוא כבר נחשב כמאכל שנאכל חי, למרות שהוא עם אורז שהוא חשוב. ולכן רצינו לדעת האם הוסר חשש בישול עכו"ם בדג סלמון למשל על סמך שאוכלים כ"כ הרבה אנשים ובפרט בחו"ל הדג הזה חי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אף אם הדג מותר, אבל האורז אסור. ותשובה אחרת כתב: כן (אסור משום בישול עכו"ם), גם צריך לברר אם הדג טהור.

הגר"א שלזינגר שליט"א: לענין דג "שושי" כיון שרבים אכן אוכלים אותו חי כמות שהוא, לא יהא בזה משום בישול עכו"ם.

אלא שכפי שהבנתי ישנם סוגים שונים של דגים, ולא כולם נאכלים חי, ומה שלא נאכל חי, יש בו משום בישול עכו"ם. ובפרט שאוכלים אותו עם מוצרים אחרים שאינם נאכלים חי שפעמים המוצר האחר הוא העיקר כמו אורז וכיוצ"ב, ואם מתבשלים יחד, יש מקום לחשוש לבישול עכו"ם. ולכן יש מקום להזהר בזה מאוד, כי המכשול קרוב.

הגר"י טשזנר שליט"א: איני מכיר מאכל זה. אבל מן הסתם האורז התבשל לעצמו ואח"כ מצפים בו את הדג. וא"כ האורז כבר נאסר משום בישולי נכרים כשהיה לעצמו. ואף שבישול נכרי מתבטל ברוב (כדאיתא ביורה דעה סימן קי"ב סעיף י"ד ובש"ך שם ס"ק כ"ג) מ"מ האורז הוא שכבה נפרדת וניכר, ונשאר באיסורו. וצריך לגרד אותו מעל הדג, ואז יהיה מותר לאכול את הדג. ואם קשה להוריד את כל האורז שהמעט שנשאר בטל גבי הדג ומותר לאכול הכל ביחד. והנה איתא בשו"ע יורה דעה (סימן קי"ג סעיף ב'): עירב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ובשלם העובד כוכבים, אם העיקר מדבר שיש בו משום בישולי עובד כוכבים, אסור. ואם לאו מותר, ע"כ. ועוד איתא שם (סעיף ג'): פנאד"ה שאפאה עובד כוכבים, אסורה אפילו למי שנהוג היתר בפת של עובדי כוכבים, שהשומן נאסר כשהוא בעין משום בישולי עובדי כוכבים, ונבלע בפת, ע"כ.

הרי, אם התערב בישולי נכרים במאכל אחר הוא בטל אם הוא הטפל אבל אם הוא העיקר אינו בטל (ומש"כ לעיל שבישול נכרי בטל ברוב, היינו אם שני הדברים שווים ואין שם עיקר וטפל). וכאן הדג ודאי הוא העיקר ולא האורז. ועוד הרי האורז כבר נאסר לפני שציפו הדג בו, וכנ"ל, ואסור.

ראה בנספחים תשובה מאת הגרנ"א אהלבוים שליט"א במח"ס מנחת חן

פופקורן אם נאסר בבישול עכו"ם

ד) שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם במאכל הנקרא "פופקורן" שהוא גרעיני תירס שנאפו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע האם הוא עולה על שלחן מלכים.

הגר"מ דייטש שליט"א: יש להקל, כיון שאינם נאכלים בסעודה, רק בדרך עראי בעלמא.

הגר"פ פיינהנדלר זצ"ל: בדבר השאלה אם יש איסור בישול עכו"ם בפופקורן, נראה

לי שאין איסור בזה כיון שאינו עולה על שלחן מלכים שהרי הוא מאכל שאוכלים אותו כמו "נאש" [חטיף].

הגרש"ק גרוס שליט"א: פופקורן אינו עולה על שלחן מלכים.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שאין בזה חשש בישול עכו"ם כיון שאינו עולה על שלחן מלכים.

סוכריות וכדומה אם נאסרים משום בישול עכו"ם

ה) שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם בסוכריות, או טופיים וכדומה, או שזה דבר פשוט שאינם עולים על שלחן מלכים?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: אינו עולה על שלחן מלכים.

הגר"א שלזינגר שליט"א: לענין סוכר ראה בערוה"ש (ק"ג סעיף כ"ג) שכתב דלא שייך בזה בישול עכו"ם מכמה טעמים, ובפרט שאינו כצורתו הראשונה לא במראה ולא בטעמו, ואינו בגדר אכילה ושתייה כלל. ויש הסוברים דדינו כתבלין וראה בשו"ת טוב טעם ודעת (להגר"ש קלוגר תניינא סימן רכ"ה). גם סוכריה לא ברור אם הוא מאכל או שתייה או תבלין וכיוצ"ב. והעולם נהגו להקל בזה. והמחמיר בודאי תבוא עליו ברכה.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאינם עולים על שלחן מלכים.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בענין סוכריות ושוקולדים אם יש חשש בישול עכו"ם במ, בתורת חיים ע"ז דף לח. כתב שכל האוכלים "אכילת עראי" שרי, והמהרש"ם בשו"ת ח"ב סי' רס"ב הביאו, אולם לענ"ד יש לחלק בין סוכריות ושוקולדים פשוטים וזולים, לסוכריות ושוקולדים החשובים והיקרים, דהזולים אינם בכלל בישולי עכו"ם אבל החשובים י"ל שהם בכלל פרפרת חשובה עיין דרכ"ת ק"ג ס"ק י"ב, וע"ע קובץ מבית לוי תשרי תשנ"ו עמוד מ' הערה מ"ה, וערוה"ש סעי' נ"ג. (אם אדמו"ר נחשב מלך לענין זה לא נלענ"ד, ולא תלוי בשם, שהרי אמרו בגיטין דף סב. "מאן מלכי רבנן", ובכל זאת לא מה שעולה על שולחן "רבנן" הוי בכלל, רק מלכים ושרים ממש, עיין דרכ"ת שם ס"ק י"א מש"כ מהאריז"ל שער המצות פרשת עקב וע"ע כה"ח ק"ג ס"ב, חוץ ממה שאין זה כלל כי יש אדמורי"ם הנוהגים בצניעות ובעניות וד"ל).

הגר"א וינד שליט"א: לא הבנתי כלל, כי לכאורה הרי סוכריות וכל מיני ממתקים אינם עולים על שלחן מלכים, ואין הדרך לכבד בזה אורחים חשובים, ואפילו נניח שבזמנינו יכולים להניח על השלחן מיני מתוקה זה רק למלאות את השלחן אבל לא זה הכיבוד כלל, וכן הבאתי בספרי סימן י"ג ס"ק ט' ואע"ג שהמחבר כתב בפירוש שמאכל העשוי לפרפרת יש בו משום בישול עכו"ם, שם כתב הפרי חדש ועוד מפרשים דהיינו שבא להמשיך הלב לאכילה, ובריטב"א גם כן מצדד לומר שמאכל הנאכל בפני עצמו אין בו

כלל משום בישול עכו"ם, ואע"ג שיש מחמירין בזה, וכן מבואר בתורת הבית שכתב שאפילו מאכל הנאכל בפני עצמו יש בו דין בישול עכו"ם ומ"מ כתב שצריך להשביע, ולכן נראה לי לומר שממתקים אין בזה כלל דיני בישול עכו"ם כיון שאינו שייך לסעודה, ואינו משביע, ואינו נאכל עם פת, ואינו עולה על שלחן מלכים ואין לחוש כלל.

ומ"מ אציין בזה שהבאנו שאדם חשוב יש להחמיר על כל המאכלים שלא לאכול ממה שבישלו עכו"ם ואפילו על מים משמע מהגמ' בשבת דף נא שיש להחמיר, ויש מקילין בזה.

כדורי פלאפל לענין בישול עכו"ם

(ו) שאלה: האם כדורי פלאפל עולים על שלחן מלכים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא.

הגר"א שליזינגר שליט"א: הרי החומס קרוב לודאי שיש בו משום בישול עכו"ם. ואם עולה על שלחן מלכים נחלקו בזה פוסקי דורינו. ועכ"פ ועדי הכשרות נוהגים בו לחומרא שטיגון הפלאפל יעשה על ידי ישראל בדוקא שהוא יניח את עיסת הפלאפל בתוך המכונה האוטומטית, ובודאי אם עושה זאת בידים.

הגר"י שוב שליט"א: בפלאפל יש להחמיר בבישול עכו"ם. אולם לגבי ישראל שאינו שומר תורה ומצוות קיימא לן להקל בבישולו.

ארבעס אם עולה על שלחן מלכים

(ז) שאלה: האם ארבעס אסור משום בישול גוים, משום שעולה על שלחן שלום זכר, או שמא יש לומר שאינו עולה על שלחן מלכים וזה שמעלים אותו על גבי שלחן שלום זכר הוא רק למנהג ולא מצד החשיבות?

תשובה:

הגר"י ליברמן שליט"א: הנה לגבי ארבעס מפורש ברמ"א (יו"ד קיג, ב) שקטניות שקורין ערבשיין [ארבעס] קלויים, אינו עולה על שולחן מלכים. וגם ארבעס שלנו אפילו אם אוכלים אותן בסעודת שבת או בחתונה, אינו אלא כתבלין למאכל העיקרי, והוי לקינוח ותוספת טעם. וגם אם מלכים עורכים סעודה ואוכלים שם ארבעס על סעודתם, מ"מ אי"ז אלא כתוספת טעם לעיקר הסעודה.

והנה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר, שמאז שהקילו בכמה מקומות בהלכות בישולי עכו"ם, גרמו בזה ירידה בגדרי וחומת הדת עד כדי התבוללות בין הגוים, ולכן המחמיר בענין זה תבא עליו ברכה.

הגר"מ דייטש שליט"א: יש להחמיר בארבעס, כי רבים משתמשים בזה כיום לסעודה, בתוך סאלא"ט וכדומה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: נקרא אינו עולה, ברם עי' בשיורי ברכה להחיד"א סימן קי"ג סעיף ו' בשם האריז"ל שאסרו.

הגר"י רוטנברג שליט"א: נראה ש"ארבעס" לא מיקרי עולה על שלחן מלכים אך שעולה על שלחן "שלום זכר", וכן לא כל מה שמגשים ב"טיש" של אדמו"רים מיקרי עולה על שלחן מלכים, דאמנם מאן מלכי רבנן, אדרבה המלכות היא במה שמולכים על עצמם ופורשים מהבלי עולם הזה יעוי' באבן עזרא בפ' נזיר.

הגר"י טשזנר שליט"א: ולענין ארבעס, הנה הרמ"א סימן קי"ג סעיף ב' כתב ומותר לאכול אפונים קלויים ש עובדי כוכבים, וכן הקטניות שקורין ערבשטיין קלויים, דאינם עולים על שלחן מלכים, עכ"ל. אמנם בדרכי תשובה שם ס"ק י' וס"ק כ"ה כתב שעכשיו ערבסיין עולים על שלחן מלכים ועע"ש ס"ק כ"ד. אולם לא ברור אם ארבעס כלולים בשם ערבסיין.

אולם שם בסעיף א' כתב השו"ע שדבר שעולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, אסור משום בישולי עובדי כוכבים. וארבעס בצורה שמגשים בשלום זכר כמדו' שאין מלפתים בהם את הפת אבל רבים נוהגים לאכלם בסוף הסעודה כפרפרת, וא"כ כיום יש בהם משום בישולי נכרים. בספר מבית לוי (עמוד נ"ג סעיף ג') כתב שכיום כמעט ואין בנמצא דבר שאינו עולה על שלחן מלכים עי' שם במקורות.

הגר"א וינר שליט"א: לכאורה בישול עכו"ם אינו קשור כלל למנהג אכילת ארבעס ב"שלום זכר" דהתם הוה מנהג, אבל המאכל אינו מקבל בזה חשיבות כלל אבל יש לדון בכללות האם מכבדין עם זה אדם חשוב, ותלוי לפי מנהגי המקום, וכמו כל דין בישול עכו"ם שיש לדון האם עולה על שלחן מלכים, ותלוי לפי הזמן והמקום.

חשש בישול עכו"ם בדגני בוקר

ח) שאלה: האם דגני בוקר (cereal) צריכים בישול ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

בישול עכו"ם בפירות שביעית

ט) שאלה: גוי שבישל פירות שביעית באופן שאסרו אותם משום בישול עכו"ם כיצד נוהגים עם הפירות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יעטפם בשקית ניילון וישליכם.

הגר"י טשזנר שליט"א: נראה לכאורה שצריך להשאיר התבשיל מחוץ למקרר ליום או ליומיים, עד שהמאכל נהיה קצת פגום, ואז להכניסו לשקית ניילון ולהכניסו לפח של הזבל שבבית.

הגר"א שלזינגר שליט"א: בודאי כוונתם לפירות וירקות שאינם נאכלים כשהם חיים, שרק באופן כזה הבישול של הגוי אסור. לענין פירות שביעית מה שקדש בקדושת שביעית ונתבשל, הרי הכלי בלוע עכשיו מקדושת שביעית ואם יבשל בו בשר, יהיה הבשר בקדושת שביעית. ורק אחרי מעת לעת כבר נותן טעם לפגם ומסתמא המתבשל בו כבר לא יהיה בו קדושה ואם בישל דבר שיש בו איסור ספיחין, צריך להגעיל את הכל כאילו בישל בשם עוף בחלב.

הגר"א הכהן רבינוביץ שליט"א: בספר שו"ת וישמע משה להגר"מ פריד שליט"א (סימן רל"ד) חקר מה הדין אם בישל עכו"ם תפוחי אדמה, שהם דבר שאינו נאכל חי ונאסרים בבישולי עכו"ם, והיו התפוח"א קדושים בקדושת שביעית, האם מותר להפסיד את התפוח"א מכיון שבלאו הכי נאסרו באכילה מחמת בישולי עכו"ם, או לאו, והביא שם דיעות חכמי זמנינו לכאן ולכאן, ואלו דבריו:

הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א הורה שיש להניח את התפוח"א בפח של שמיטה עד שיירקבו מאליהם ואז ישליכם. וכן הורה הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א, והוסיף דאם יש ברשותו בהמה שיכולה לאכול את התפוח"א הללו, יתנם לבהמה שזה לא חשיב הפסד בידים. והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הוסיף, דאם יש עכו"ם שעובד אצלו ומזונותיו עליו, יכול ליתן לו התפוח"א לכתחילה לאכול, וכמו שפסק הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (פ"ה הי"ג).

והגאון רבי מנדל שפרן שליט"א הוסיף דיש לעיין טובא בכל מקרה לגופו האם יש בו איסור בישולי עכו"ם, דהרי כל שאינו עולה על שולחן מלכים אינו נאסר משום בישולי עכו"ם [ומכל מקום לענין תפוח"א שהזכרנו בשאלה מקובל כיום שנחשב עולה על שולחן מלכים ואסור משום בישולי עכו"ם]. ועוד דדעת הר"ש ב"ר אברהם שהביא הש"ך (יו"ד סימן קטו) שאם בישל העכו"ם בבית ישראל לא נאסר התבשיל משום בישולי עכו"ם. ואע"פ שאין עיקר ההלכה כן, מכל מקום בשעת הדחק יש להקל בזה. ובכה"ג בודאי אסור להפסיד התבשיל מכיון שאינו בודאי אסור משום בישולי עכו"ם, ויש לחפש אחת מהעצות הנ"ל לאפוקי נפשיה מספיקא.

אמנם הגאון הגדול רבי נסים קרליץ זצ"ל הורה שמותר לכתחילה לזרוק התפוח"א לפח ולא חשיב הפסד פירות שביעית כיון שכבר נאסרו באכילה. וכן הסכימו הגאונים רבי עזריאל אויערבאך ורבי מרדכי גרוס שליט"א.

והוסיף הגר"מ גרוס, דלפעמים לא נאסרו התפוח"א בהחלט, כמו למשל אם הדליק ישראל את האש וכל היתר עשה העכו"ם, דלדעת השו"ע חשיב בישולי עכו"ם והתפוח"א אסורים ולדעת הרמ"א לא חשיב בישולי עכו"ם והתפוח"א מותרים באכילה. ובכה"ג אף למי שנוהג כדעת השו"ע אין לו היתר להשליכם לפח ולהפסידם בידים, מכיון שהם ראויים לנוהגים כדעת הרמ"א, ויש ליתנם לאשכנזי שיאכלם (עכ"ד).

ומה שכתב לעיין בחזון איש לגבי ספיחין, (עי' שביעית ס"ט סק"ו) שנסתפק בזה וז": וכשתולשין ספיחין בשביעית מניחין אותן לירקב במקומן אבל אין מפסידין אותן בידים

אהל הלכות בישול עכו"ם יעקב לא

כיון שמן התורה הן קדושין בקדושת שביעית, ואפשר כיון שאסרו חכמים מותר לאבדן ביד, והרי מצינו ביעור מדרבנן פסחים נ' ב' משום חומרי המקום, וכן תנן פ"ז מ"א רבי מאיר אומר דמיהן מתבערין עד ר"ה, ופר"ש משום איחלופי, ומשמע לדעת הר"מ דהן מתבערין בשריפה ולא חיישינן משום הפסד (עכ"ל).

ובספרי כרם אליעזר (שביעית סימן י"ז) כתבתי וז"ל והנה אף שהחזו"א הביא בסו"ד ראיות דמצינו ביעור מדרבנן - ובאמת דגם בלא"ה הרי דעת כמה ראשונים כי כל מצות ביעור הוא רק מדרבנן, - מ"מ אין מזה הכרעה לספק הנ"ל, דאה"נ לפעמים הצריכו חז"ל ביעור מדבריהם, אבל עדיין יש לעיין במקומות שאסרו באכילה כגון ספיחים האם ממילא מותר כבר לבערו, או שמא רק לחומרא אסרו אותו באכילה. [וכן העתיק בדרך אמונה על הרמב"ם (שמיטה פ"ד ה"ה סק"מ) את דברי החזו"א הנ"ל שמסתפק לענין ספיחים].

ומעתה אם נאמר שאסור לאבד את הספיחים בידיים מסתברא דה"ה לכל שאר האופנים שנאסרו פירות שביעית מדרבנן שאסור לאבדם בידיים, אבל אם נאמר דכיון שהספיחים אסורים באכילה מדרבנן שוב אין בהם איסור הפסד יתכן דה"ה בפירות שביעית שנאסרו מכח בישולי גויים או שאר איסורים דרבנן שגם כן יהא מותר לאבדם בידיים, אבל יש לחלק דרק כשהפרי אסור מעצמו ומתחילת ברייתו וכספיחים בזה הפקיעו חז"ל לגמרי דין אוכל ומותר בהפסד משא"כ כשנאסר אח"כ במקרה, ודו"ק.

קפה נמס אם נאסר משום בישול עכו"ם

י) שאלה: קפה נמס האם יש חשש בישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"א שלזינגר שליט"א: קפה נמס נחשב למבושל ושכן גם בזה יכול העכו"ם לבשל ולעשות לו קפה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין חשש בישול עכו"ם.

הגר"י שוב שליט"א: נקטינן להקל בזה כהפרי חדש.

תבלינים דעבידי לטעמא

יא) שאלה: תבלינים שהתבשלו במפעל של גוים ואח"כ מבשלים אותם עם תבשיל שאינו אסור משום בישולי נכרי, האם הכל מותר כי הם בטלים ברוכ, או לא, כיון שהם אינם טפלים במהותם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תבלינים עבידי לטעמא ואינם בטלים.

לב אהל הלכות בישול עכו"ם יעקב

עולה על שלחן מלכים כשהוא מתובל בתבלינים

יב) שאלה: מאכל שעולה על שלחן מלכים רק כשהוא מתובל בתבלינים האם אסור משום בישול עכו"ם לפני שהוא מתובל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אפשר לתבלו כשהוא מבושל לכאורה אסור.

ירק שלפעמים עולה על שלחן מלכים

יג) שאלה: ירק שעולה על שלחן מלכים רק באופן הכנה מסוים, כגון תפוחי אדמה שיש אומרים שעולה על שלחן מלכים כשנתבשלו או נאפו כצורתן, אבל כשעושים ממנו ציפס אינו עולה על שולחן מלכים, ויש להסתפק האם שייך שמאכל אחד יחשב בצורה מסוימת כעולה על שולחן מלכים ובצורה אחרת יחשב כאינו עולה ויהא מותר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: תפוח אדמה נקרא עולה על שלחן מלכים אבל ציפס אינו עולה על שלחן מלכים.

כמה מאכלים שונים אם עולה על שלחן מלכים

יד) שאלה: כמה סוגי מאכלים שונים שרצינו לדעת אם הם עולים על שלחן מלכים, איטריות, שקדי מרק, פיצוחים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

בישול עכו"ם בטחינה

טו) שאלה: האם חוששים לבישול עכו"ם במאכל טחינה בזמנינו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

בישול עכו"ם בחומוס

טז) שאלה: כיצד פוסקים על "חומוס" לגבי בישול עכו"ם האם הוא דבר שעולה על שלחן מלכים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

בישול עכו"ם בצ"פס

יז) שאלה: ולגבי ציפ"ס מה ההכרעה למעשה לענין בישול עכו"ם, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בענין זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אין חילוק, והאם עולה על שלחן מלכים איני יודע. הגרי"פ פיינהנדר זצ"ל: דין צ"פס שמינו עולה על שולחן מלכים אבל הוא עצמו אינו עולה. תשובה: "אינו ברור שתפוחי אדמה הם מין שעולה על שולחן מלכים, שהרי ערוך השולחן יו"ד סי' קי"ג סע' י"ח והו"ד בדרכי תשובה שם ס"ק ח', כתב שאף שהחכמת אדם כתב כן, הוא משום שלא נמצא פרי זה כל כך בזמנו והיה מאכל חשוב, ולכן היה נראה לו שעולה על שולחן מלכים. אבל דבר זה השתנה בזמנו, והוא משום שהוא מאכל עניים ומרבים לזרוע אותו. אבל סיים שצריך להתיישב בזה. ועוד סברא להקל בצ"פס כי צריך לדעת באיזה מצב עשו אותם. והיינו רק אם הם במצב רגיל הם עולים על שולחן מלכים, אבל אם עשו אותם בצורה של נאש, והיינו כמו צ"פס שהם יבשים ולא נאכלים בתוך סעודה כלל, אז אינם עולים על שולחן מלכים. והיינו משום שכעת הוא רק פרפרת ודעת הפר"ח ס"ק ג' שדעת הרמב"ם שרק אם הוא בא ללפת את הפת הוא נחשב כמאכלי עכו"ם אבל אם לא מלפתים הפת אינו נחשב כן. וכ"כ התורת חיים על ע"ז דף ל"ח, וכ"כ בתורת יקותיאל, והו"ד בדרכי תשובה סי' קי"ג ס"ק י"ב. ולפי זה הני צ"פס שהם רק מאכל נאש אין בהם משום בישולי עכו"ם. היוצא מדברינו ששפיר נוהגים לאכול צ"פס של גוים שיש בו הכשר ואין בו משום בישולי עכו"ם מן הטעמים שכתבנו.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר בכל מקום דאינו עולה על שלחן מלכים.

הגר"י שוב שליט"א: תפוא בזמנינו עולה על שלחן מלכים, ולכן ציפ"ס רגיל דהיינו תפוח אדמה חתוכים בצורות קוביות וכדו' ומטוגן בשמן יש בו משום בישול עכו"ם, וחטיף ציפ"ס יש מקום לדון וראוי להחמיר.

בישול עכו"ם בפטריות

יח) שאלה: האם כל הפטריות נאכלת חי ואין בהם חשש בישול עכו"ם בזמנינו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

הגר"א שלזינגר שליט"א: נחלקו הפוסקים אם כמיהן ופטריות אסורים משום בישולי עכו"ם. באיסור והיתר (שער מ"ג ס"ב) וכן בכנה"ג קיג הגהב"י סעיף ט"ז. וכן הביא בשמו הרמ"א בתורת חטאת (כלל ע"ה דין ט"ז) והש"ך (ס"ק ב') ובחכמת אדם (כלל ס"ו סעיף ד') דכמיהן ופטריות עולים על שלחן מלכים ונאסרים משום בישולי עכו"ם.

אולם בערוך השולחן קי"ג סעיף י' ציין לפירוש הערוך בע"ז לא. דאין בזה משום בישול עכו"ם. וכן נראה מכמה ראשונים.

ולכן בפטריות שאינן נאכלות חיינן בימינו הם עולים על שלחן מלכים ונאסרות משום בישול עכו"ם. אולם פטריות שנאכלות כמות שהן חיות אין בהם משום בישול עכו"ם. (פרוטבולו אינו מאכל חי כמות שהוא אלא רק בתוספת מאכלים נוספים ולכן אינו נאסר משום בישולי עכו"ם).

הגר"ע קולברש שליט"א: יש לחלק בין סוגי פטריות, דהפטריות המצויה רגילים להשתמש בה ללא בישול בסלטים, ואילו סוגי פטריות כגון "שיטקי" ו"אויסטר" לא רגילים לאכלם חיים, ועי' בספרי אוצר הל' בישול עכו"ם (פרק י"א סעיף ח') שיש לפקפק לענין פטריה מסוג פורטבלה.

מאכל שעולים ב"טיש" אם עולה על שלחן מלכים

יט) שאלה: האם כל מאכל שעולה על שלחן "טיש" של אדמו"ר עולה על שלחן מלכים לענין בישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד רוב אדמו"רים אינם אוכלים דווקא מאכלי מלכים.

הגר"י ליברמן שליט"א: לענ"ד גדר עולה על שולחן מלכים תלוי באיכות המאכלים, אם מגישים אותם לפני אנשים חשובים או בסעודה חשובה או לא, שישנם מאכלים פשוטים, כגון מאכל הנקרא 'פיתה פלאפל' שהוא מאכל פשוט שאוכלין ברחוב, וכן מכרו מקדם הגוים החשובים ברחוב מאכל הנקרא ערמונים [קאסטניות] קלויים, ואלו בודאי אינם בכלל עולה על שולחן מלכים, שאין הדרך לאכלם בסעודות חשובות, ובודאי לא אצל אנשים מכובדים. וגם אם המלך לפעמים מתאוה לאכול ערמון זה, מ"מ אין מגישים אותו לו בתוך הסעודה בין המנות החשובות. וכמו שרואים כשנכנסים למסעדה חשובה ששם יש תפריט מיוחד של מאכלים [דהיינו מנה ראשונה, שניה ולפתן בסוף], ואין הערמונים נמנים בין המאכלים החשובים, אע"פ שלפעמים נאכלים בסוף הסעודה לקינוח.

הגרש"ק גרוס שליט"א: רק מה שדרך לכבד אנשים חשובים.

הגר"י רוטנברג שליט"א: הדבר שעולה על שלחן מלכים באיסור בישול נכרים, כתב הכף החיים יו"ד סימן קי"ג ס"ק ב' לאו דוקא מלכים אף שרים, ועי' מש"כ רבינו האריז"ל הו"ד בס' טעמי המצות פרשת עקב ובש"ה פ' וילך וכן בשו"ר ברכה אות ב' דר"ל אנשים חשובים שראוי מאכל זה לתת לפנייהם.

וא"כ מאכל שמגישים בסעודות חשובות כחתונה וכדומה, או אם בדרך להזמין עלייו אורחים חשובים יעוין ברמב"ם פרק י"ז ממכ"א הלכה ט"ו מיקרי עולה על שלחן מלכים.

ולפי זה נראה ש"ארבעס" לא מיקרי עולה על שלחן מלכים אך שעולה על שלחן "שלום זכר", וכן לא כל מה שמגישים ב"טיש" של אדמו"רים מיקרי עולה על שלחן

אהל הלכות בישול עכו"ם יעקב לה

מלכים, דאמננס מאן מלכי רבנן, אדרבה המלכות היא במה שמולכים על עצמם ופורשים מהבלי עולם הזה יעו' באבן עזרא בפ' נזיר.

הגר"י טשזנר שליט"א: איני רגיל במאכלים העולים על שלחן המלכים האדמו"רים, ואיני יודע על מה כב' הסתפק. ומ"מ מסתברא שהמאכלים האל נחשבים עולה על שלחן מלכים. הגדרת עולה על שלחן מלכים היא מאכל חשוב שמגישים באותו מקום לפני האורחים.

הגר"י וואזנר שליט"א: בשאלת חכם מה נקרא עולה על שלחן מלכים, והנה כתבנו בחיי הלוי חלק ד' סימן נ' בכמה דברים שיש להסתפק אי נקרא עולה על שלחן מלכים, ובפשטות לא נקרא עולה על שלחן מלכים רק כשראוי לכבד בזה את האדם החשוב, אבל בזה שמעלין גם מאכל זה על שלחנו עדיין לא נקרא שהוא מאכל חשוב, וע"כ מה ששאל מע"כ אי כל המאכלים שמעלין על שלחן של אדמו"רים שהן כמו תבלינים, אי בזה כבר נקרא עולה על שלחן מלכים.

נראה פשוט דאינו כן דהלא גם בסעודת מלכים מעלים גם מאכלים שאינם חשובין כ"כ והעיקר הקובע הוא אי מעלין מאכל זה לכבד את המלכים ואדם חשוב, וזה תלוי לפי המקום והזמן.

וע"ע מה שכתבנו שם סימן נ"א אות ו' ובחלק ה' סימן ס"ו אות ג' דיש סוברים דאדם חשוב יש להחמיר שלא לאכול מבישול עכו"ם אפילו כשאינו עולה על שלחן מלכים.

הגר"א שלזינגר שליט"א: הלב רוצה לומר, דשולחן של תלמידי חכמים ואדמו"רים, הוא שולחן המלכים האמיתי, ומאן מלכים רבנן. אבל באמת כוונתו חז"ל היתה על שלחן מלכים כפשוטו, שהרי אצל אדמו"רים מניחים גם מאכלים פשוטים שקשה לומר עליהם שהם חשובים. ולכן נראה דבודאי נתכוונו לומר דמאכל נמדד בחשיבותו לפי אלה שרגילים להניחם על שולחנם. והמלכים הם המודד, ואם על שולחנם יש את המאכלים הללו, בודאי נחשב למאכל חשוב.

והרי כתוב במשנה באבות "פת במאכל תאכל ומים במשורה תשתה וכו'" ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך בעוה"ב. וכי נאמר שפת במלח ומים במשורה עולה על שלחן מלכים? ומלכים מעלים על שולחנם פת עשירה עם טעמים שונים.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דבשלחן של אדמו"ר עולה גם מאכלים פשוטים. וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דזה לא הוכחה שזה עולה על שלחן מלכים.

הגר"א וינד שליט"א: לכאורה בזמנינו הדבר הכי חשוב אצל האדם זה אדמו"ר או ראש ישיבה וכדומה, ולכן נראה שזה הגדרה אמיתית לעולה על שלחן מלכים, אולם למעשה נראה לי שזה עולה על שולחנם אינו מעלה כלל לגבי בישול עכו"ם, דלגבי דין זה צריך מאכל שמכבדים בזה אורח, וזה שעולה על שולחנם אינו ראייה שיכבדו בזה המאכל את האדמו"ר שיגיע אליו לביקור.

קופסאות שימורים בבישול עכו"ם

(כ) שאלה: מה דעת הגאון שליט"א בענין קופסאות שימורים בקשר לבישול עכו"ם האם יש בזה חשש למעשה, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי אם זה דבר שנאכל כמות שהוא חי, ואם עולה על שלחן מלכים.

הגר"י טשזנר שליט"א: דע שיש דעות בפוסקים בזה. ולפני שנים רבות כשלמדתי הלכות אלו בשו"ע בפעם הראשונה ושמעתי שמו"ר הגר"ש וואזנר זצ"ל מחמיר בזה (עי' שו"ת שבט הלוי חלק ב' סוף סימן כ"ה), רציתי לדעת איך נוהגים רבנים אחרים של קהלות הקדושות החרדים. והגיע לארץ ישראל הגרי"צ דונר זצ"ל רב הקהילה החרדית בלונדון וראש מערכת הכשרות המהודרת "כדתיא" דשם, והלכתי אליו ושאלתי אותו האם בהכשר שלו מקילים בזה. וענה לי שלא, וכשנותן הכשר על מאכלים הנעשים בבתי חרושת של הגוים, סומך על צירוף של כמה דברים (איני זוכר את לשונו בדיוק אבל אלו הם תוכן הדברים). ושו"ר שכ"כ בשו"ת מנחת יצחק חלק ג' (סימן כ"ו אות ושוב בסימן ע"ב אות ב').

הגר"א שלזינגר שליט"א: כל דיני בישולי עכו"ם חלים גם על שימורים, דאם נאכלי חי מותר, ואם אינו עולה על שלחן מלכים מותר וכו', ואל"ה אסור. יש רק דין אחד בשימורים שאם גוי בישל אותו על מנת שיישמר דעת רעק"א דזה אינו נקרא בישול, וכן אמר לנו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

הגרש"ק גרוס שליט"א: בועד הכשרות של בעלז מחמירין שיהא גם בישול ישראל.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאם זה מאכלים שאין בו את ההיתרים של בישול עכו"ם יש להחמיר בזה.

פת ובישול מומר

(כא) שאלה: איך נוהגים למעשה ובפרט כאן בארץ ישראל לענין בישול או אפיית פת או תבשיל על ידי מומר מחלל שבת וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש מקילים.

בישול תינוק שנשבה

(כב) שאלה: תינוק שנשבה האם בישולו נאסר משום בישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה אינו אוסר.

חשש בישול עכו"ם בחנות פלאפל שהמוכר לא לובש כיפה

כג) שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם בכדורי פלאפל, ואם כן האם צריכים להקפיד לא לקנות ממקום שיש הכשר מקובל עליו מצד הכשרות אבל זה שמכין את הכדורים הוא עובד בלי כיפה האם אין לקנות ממקום כזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בלי כיפה אינו עכו"ם.

גוי בישל מרק חלק ממנו נאכל חי וחלק לא נאכל חי

כד) שאלה: עוזרת גויה שבישלה מרק ירקות חלק מהם נאכלין חיינ וחלק לא נאכלין חיינ ואין שם רוב של מין מיוחד, האם מחמירים שהוא אסור משום בישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אסור.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אולי יש בזה דין של ספק דרבנן לקולא, ואפשר להוסיף את המים של המרק שאין בזה משום בישול עכו"ם, ויחד הוי רוב שמותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אפילו כשיש רוב יש הרבה אוסרין דצריך ששים ולא סגי ברוב.

הגר"י שוב שליט"א: אסור משום בישול עכו"ם.

אם נחשב כבית ישראל בבישול נכרי בחנות של ישראל

כה) שאלה: פועל נכרי שמבשל בחנות של ישראל או אולם שמחות לדעת הראב"ד שמתיר שפחות בבית ישראל האם בכה"ג נחשב גם כן כבית ישראל או נחשב כבית עכו"ם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש להחמיר.

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתבר דהוי כבישול בבית ישראל.

הגר"מ דייטש שליט"א: עי' אג"מ יו"ד חלק א' סימן מ"ה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: נחשב לכאורה כבית ישראל.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להחמיר דרק

ביתו חשיב בית ישראל ולא חנות או בית חרושת של ישראל. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דלכאורה גם חנות ובית חרושת של ישראל חשיב בית ישראל.

פועלי נכרים בבית חרושת של ישראל אם דינו כבית ישראל

(כו) שאלה: ומה הדין בפועלי נכרים בבית חרושת של ישראל האם נחשב כבישול בבית ישראל לדעת הראב"ד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בית ישראל.

הגרש"ק גרוס שליט"א: דינו כבית ישראל.

גויה שבישלה בבית ישראל

(כז) שאלה: בחור אמריקאי התחזק וחזר לביתו ששם מבשלת עוזרת גויה כל יום, כעת הוא עומד לפני שבת קודש ומסתפק האם מותר לו לאכול מהכלים האלו שעוד לא הכשירו ואפילו לא עברו עליהם מעת לעת, וכדעת הרא"ה, או שהוא צריך להחמיר ולאסור האכילה, במקום דחוק כזה האם יש עצה?

תשובה

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הוא אשכנזי כמדומני יכול להקל.

חימם גוי רוטב קר אם נאסר

(כח) שאלה: מה הדין ברוטב קר שנכרי חימם אותו אחרי שכבר התבשל מקודם על ידי ישראל האם יש חשש בישול עכו"ם?

תשובה

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

חשש בישול עכו"ם בפירה

(כט) שאלה: האם יש איסור בישול עכו"ם במאכל הנקרא "פירה" [Instant Mashed Potato] שהוא תפוח אדמה מרוסק, ולפעמים יש תמצית לזה ומערבבים אותו במים,

האם גם בזה יש איסור בישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

רוב או ששים בבישול עכו"ם

(ל) שאלה: תבלין שנאסר משום בישול עכו"ם ובטל ברוב מרכיבים, האם המאכל נאסר משום בישול עכו"ם, כלומר האם קיימא לן כדעת האחרונים שבישול עכו"ם סגי ליה

אהל הלכות בישול עכו"ם **יעקב** לט

ברוב או בעינן ששים, וא"כ נ"מ לגבי אבקות מרק שיש בתוכם תבלין שנאסר משום בישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

כוונת בישול בהוספות שמן

לא) שאלה: גוי שעובד בחנות או מסעדה ורצה לראות אם השמן בתוך הסיר מבושל היטב, ולכן עושה ניסוי ולוקח מאכל לצורך טיגון ורואה בסוף שיצא טוב, האם זה אסור באכילה או זה נקרא שאין כוונתו עבור הבישול, כיון שכוונתו היתה רק לבדוק אם השמן מטוגן מספיק טוב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כוונתו לבישול.

הנחת ישראל על גבי מסוע המוביל לתנור

לב) שאלה: האם לדעת השו"ע מה שמניח ישראל אוכל על גבי מסוע המוביל את המאכלים אל התנור נחשב כהנחת הישראל לענין בישול עכו"ם או שצריכים ממש שיניחו בתוך התנור דוקא?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: מותר.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה בעינן שיניחו בתוך התנור ממש.

הגר"י שוב שליט"א: אם הגוי הדליק את המסוע ובא הישראל והניחו עליו את המאכל מותר ואם הישראל הניח התבשיל תחילה על המסוע ואח"כ בא גוי והדליקו אסור.

ישראל וגוי שהניחו סיר כבד על גבי האש

לג) שאלה: מצוי במקומות ציבוריים או בתי חרושת שנמצאים סירים כבדים ולפעמים צריכים שישראל וגוי יניחו אותם ביחד בתוך התנור, האם זה נחשב כהנחה על ידי ישראל ונפק"מ כששנים עושים את המעשה, וכיצד מכריעים בזה למעשה מאחר שבפשטות זה תלוי בסוגיא לענין מלאכת שבת בשנים שעשאוה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: ספק דרבנן לקולא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה זה לכו"ע כשר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: לגבי הנחת סירים על ידי שנים דינים כדין מלאכה לענן שבת אם גם אחד יכול לעשות המלאכה יתכן וזה נחשב למעשה של ישראל. ואם לאו נחשב

למעשה של שניהם. ובלאו הכי צ"ע, אם שנים שהכניסו יחד סיר לתנור אם זה נחשב לבישול עכו"ם, ומצאתי ברשב"א במשמרת הבית ב"ג ש"ז שכתב דכל שבו בישול קצת היתר הוא מותר. וכן מבאר באיסור והיתר שער מ"ג דין ט' וכפי הנראה בכה"ג אין לאסור את הבישול.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי להחמיר בזה כדין שנים שעשוהו. אולם מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דטבח ישראל שצריך להניח סיר גדול על האש ואינו יכול להנח לבד ומבקש עזרה מהפועל שירים ביחד איתו את הסיר, דנראה לכאורה שאף לדעת השו"ע אין בזה משום בישול עכו"ם בכה"ג, שהטבח ישראל עיקר והגוי רק עוזר לו. אולם להיפך אם הטבח הוא גוי וישראל עוזר לו להניח את הסיר יש בזה משום בישול עכו"ם דהעיקר הוא הגוי.

אם גוי נאמן שאסר מאכל

לד) שאלה: האם גוי נאמן לאסור מאכל, וכגון גוי שאומר שהאש נכבתה לפני שבישל אוכל אפילו שליש בישולו, והוא חזר והדליק את האש בחזרה, האם יש חשש שהמאכל אסור? תשובה

הגר"א נבנצל שליט"א: אם מסיח לפי תומו.

ישראל שהכין תנור להדלק על ידי שעון

לה) שאלה: אם בעל הבית מכין התנור על ידי שעון שידלק בשעה מסוימת האם זה נחשב שישראל הדליק את האש ויהא מותר לנכרי להכניס האוכל בתוכו? תשובה

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

קטן מציל מבישול עכו"ם

לו) שאלה: האם קטן ישראל נחשב כשותף להציל מבישול עכו"ם או צריך דוקא גדול לזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

הגר"א שלזינגר שליט"א: המבשל והוא גוי קטן, בישולו אסורים, וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' (סימן רע"ג) וז"ל: אודות בישול עכו"ם נראה דה"ה גוי קטן אוסר כמו דאיתא ביורה דעה סימן קכ"ד סעיף א' דגם תינוק בין יומו אוסר במגעו, עי' שם בש"ך, ולכאורה ה"ה כאן לגבי בישול עכו"ם.

שותפות בבישול עכו"ם על ידי שוטה

לז) שאלה: שותפות על ידי שוטה האם מועיל להנצל מבישול עכו"ם, וכגון איש שהוא שוטה מדליק את התנור או מניח את האוכל בתוכו האם זה נחשב כבישול ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

חשש בישול עכו"ם בהכנת "שווארמה"

לח) שאלה: ראיתי שדנים בזמנינו לפי דעת השו"ע בענין המאכל שמוכרים הנקרא "שווארמה" שחותכים שכבות של בשר עם סכין חשמלי, והחלק שמתגלה אחרי החיתוך אומרים שהוא קר ולא מבושל וממילא חסר את ההנחה של ישראל, האם באמת זה אסור לפי הספרדים, וממילא ודעות הכשרות צריכים להקפיד בזה, או שמא זה אינו אלא גרמא או קירוב בישול שמותר בבישול עכו"ם אף לדעת השו"ע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מ"מ זה לכאורה מכח ההנחה הראשונה.

הגר"י רוטנברג שליט"א: בענין המאכל שמוכרים במסעדות הנקרא "שווארמה" שחותכים שכבות של בשר עם סכין חשמלי, ופעמים החלק שמתגלה אחרי החיתוך הוא עדיין חי ולא מבושל של מאכל בן דרוסאי, (תלוי בעובי הבשר ובזמן שהתבשל לפני הנחתו על המוט המסתובב) האם יש לאסור לגוי לחתוך את הבשר לדעת השו"ע דלא סגי בבישולי עכו"ם הדלקת האש על ידי הישראל, בכה"ג שאם לא היה חתוך את השכבה החיצונה לא היה מתבשל הפנימי דאל"ה הרי הגוי רק קירב בישולו.

יש להוסיף דאם מוציא את המוט ומפסיק את סיבובו, אין לגוי להחזירו אף להרמ"א דהרי עתה אין נמצא על האש ולא יכול להתבשל נמצא עתה שמבשלו הגוי ולא מהני הדלקת האש שהיתה לפני כן על ידי ישראל.

לכאורה נראה דהסרת מונע הוי גרמא וכבר הבאתי בתשובה דברי הבן איש חי שכתב דגרמא אינו אסור בבישולי עכו"ם, אך החזון איש כתב בבא קמא (סימן י"ד ס"ק י"ב, ונדפס באו"ח סימן קנ"ו) וז"ל אם היתה מחיצה מפסקת בין האש והקדירה וסילק המחיצה כדי שיתבשל הקדירה חשיב מבשל אף שהחום שבישול כמאכל בן דרוסאי היה כח שני וכן אם סילק מחיצה שהיתה בין הגינה להמים ובאו המים והשקו הגינה חייב, ואף שהחזון איש גופיה (סימן ל"ח) כתב דאדם המניח על פלטה חשמלית בשבת בעודה כבויה ושעון ידליקנה לאחר זמן יש לאסור רק מדין שהיה בשבת אבל מדין בישול הוי גרמא ושרי, החילוק כמבואר בחזון איש דכיון דהמים הראשונים הוי כוחו הכל מתיחס אליו ולא דמי למלאכת שבת לרציחה שחיטה ונזיקין ע"י שם, וא"כ היכא שכל הבישול הוא על ידי גרמא שרי.

ולפי זה בנידון דידן יש לומר נמי דחשיב הכל בישולו של הגוי, ואף שיש לחלק בין

מלאכת שבת לבישולי עכו"ם שלא גזרו בכח שני וכ"מ בבן איש חי הנ"ל פרשת חוקת שניה, בנידון של שווארמה כאן שזה תהליך הבישול הוי כבישול הגוי אף כח שני חשב הכל כבישולו על ידו בזה.

והוסיף בתשובה אחר: שאם הגוי הוציא את המוט אף להרמ"א יש להחזיר את המוט רק על ידי הישראל, זה אינו דאם הישראל הדליק את האש ועדיין דולקת יכול הגוי להניח את הקדירה על גבי האש ופשוט.

ויש אף לדון דחיתוך הגוי היא לא לכונת בישול השכבה הפנימית רק להגיש את החתיכה לאכילה, אך נראה כמ"ש דכיון דכך סדר הדברים וצורת הבישול של השווארמה מונח בזה אף כונת בישול ויש לאסור לדעת המחבר.

הגר"י שוב שליט"א: הרי אם לא יחתכו את השכבה העליונה הרי לבסוף הבשר שבפנים גם יתבשל רק הבשר החיצוני ישרף, לכן נלענ"ד דבודאי מותר אף לדעת השו"ע דהא שהגוי חותך זה רק אם הוא רק מציל את השכבה העליונה שלא ישרף ואינו נחשב כמבשל את החלק הפנימי שבממילא היה מתבשל לבסוף ורק קירב בישולו.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: ראיתי מי שדן במאכל "שווארמה" שחותכים שכבות של בשר עם סכין חשמלי והחלק שמתבשלה אחר הרי תוך קר ולא מבושל, אם נחתך על ידי גוי לדעת המחבר מהו, אבל לפי תוארו של מעכ"ת נראה שההנחה הראשונה היא ההנחה, לא מיבעי אם היה נשאר שם כמה שעות שהכל היה מתבשל והגוי רק קירב בישולו, אלא אפילו אם בלי החיתוך לא היה מתבשל מ"מ קשה לומר שהסרת בשר מיקרי הנחת הבשר שתחתיו אבל קשה לי להכריע בזה כי אינני מכיר את המציאות.

ראה בנספחים תשובה מאת הגר"י מזלומיאן שליט"א

ספרדי בבית אשכנזי לענין בישול עכו"ם

(לט) שאלה: ספרדי שמתארח אצל אשכנזי האם מותר לו להקל באכילת מאכלים שהתבשלו על ידי גוי על פי שיטת הרמ"א?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ספרדי אוכל אצל אשכנזי לענין בישול עכו"ם

(מ) שאלה: וכן כבר ראינו שדנו הפוסקים בענין ספרדי שאוכל בשיבה של אשכנזים שמקילים כדעת הרמ"א, האם מותר לבחור כזה לאכול שם, ויותר מזה ספרדי שרוצה לאכול במסעדה כזו האם מותר לו, או שהוא באמת צריך להניח את המאכל שלו על האש, וכגון אחד שהולך למקום שמוכרים בשר או דברים כאלו סנדוויץ וכדומה, והישראל הדליק את האש, האם הוא באמת צריך להגיע למטבח ולהניח את הבשר שהוא רוצה לאכול?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

הגר"א שלזינגר שליט"א: בודאי לכתחילה ראוי לספרדי להקפיד כדעת מרן השו"ע שהם הבישול יהא על ידי יהודי. אמנם במסעדות עם כשרות רגילה שבה נוהגים רק על פי הרמ"א, שמעתי גם מהגר"ע יוסף זצ"ל שבזמן שהיה הרב הראשי לת"א היה מיקל לספרדים להכנס למסעדות הנוהגות על פי הרמ"א, וכתב על זה תשובה ביביע אומר.

אמנם בימינו ובפרט פהע"ק ירושלים דאיכא דרכא אחרינא וישנם הרבה מסעדות עם כשרות מהדרין ושם מקפידים כדעת מרן הבית יוסף, בודאי שראוי לספרדי לאכול במקום מהדרין.

הגר"י טשזנר שליט"א: הנה כתבתי בספרי שערי תורת הבית (שער א' סימן ח' פרק ח' ס"ד) אם יהודי עוזר בבישול אין בזה משום בישולי נכרים. והנה בפת נכרי מועיל אפילו אם היהודי זורק קיסם לתנור או מעשה אחר קטן כמו לחתות בגחלים. אולם דעת המחבר בשו"ע שאין זה מועיל בבישולי נכרים, ואף הדלקת האש אינה מועילה, וצריך שיהודי ישים את הקדרה על האש. וכן מועיל אם הישראל הגיס בסיר בזמן הבישול, אם בלא הגסה זו לא היה מתבשל. אבל לדעת הרמ"א דין בישול נכרי שוה לדין פת נכרי בכך שגם הדלקת האש או זריקת קיסם או חיתוי האש על ידי ישראל מועילה. אולם האחרונים (עי' ט"ז וש"ך ובהגר"א) פקפקו בקולא זו, ועל כן כתב החכמת אדם (כלל סו דין ח') שאין לסמוך על זה אלא בשעת הדחק.

עוד הבאתי שם (שער א' סימן ח' פרק ד ס"ב) בענין חלב נכרי: הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, צידד להתיר את החלב של המחלבות הגדולות בארה"ב אף בלי שמירה מישראל, היות שאין חשש שיערב בה חלב טמא, כי השלטונות שם מקפידים על תערובות שאר דברים וקונסים מי שעובר על חוקם. אכן סיים, שאף שמעיקר הדין אפשר להקל, מ"מ כל ירא שמים יחמיר על עצמו (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מ"ז ועע"ש סימן מ"ח-ומ"ט).

ושוב כתב בחלק יורה דעה סימן ל"ה וז"ל: בדבר חלב הקאמפאניעס החלבות הגדולות שמדינתנו, שבארתי בספר אגרות משה סימן מ"ז בחלק יורה דעה שליכא איסור חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, אבל מ"מ מן הראוי לבעלי נפש להחמיר, שמטעם זה ודאי ראוי למנהלי ישיבות קטנות שיתנו להתלמידים חלב של אלו הקאמפאניעס שמעמידין ישראל לראות החליבה, ואף שהוא ביוקר מעט, שלהישיבות עולה זה סך גדול במשך השנה, והמצב של הישיבות דחוק בשנים אלו, שבשביל זה מקילים באיזו ישיבות, מ"מ כדאי להחמיר, כי גם זה הוא מעניני חינוך ולמוד, שידעו שכדאי וראוי לבני תורה להחמיר אף כשיש רק חשש איסור, דמזה יתבוננו לראות איך לירא מאיסורין, וכל הוצאות הישיבה הרי הוא כדי לחנך דור נאמן לה' ולתורתו, ומעניני חינוך אין לצמצם, עכ"ד האג"מ.

ולכן ישיבה המחנכת בחורים ללמוד התורה התורה הקדושה, חייבת להחמיר בבישולי

נכרים כדעת האחרונים וחכמת אדם, גם עבור הבחורים האשכנזים, וכ"ש אם יש שם תלמידים מעדות המזרח חייבת לדאוג שהאוכל שהם מגישים יהיה כשר גם לשיטתם.

ובודאי שאין לבחור זה לאכול במסעדה המקילים בזה. וגם לבני אשכנז צ"ע אם כדאי לאכול במקום כזה, כי מסעדה עם הכשר חייבת להיות כשר לכל העדות (אא"כ הם מפרסמים באופן שהמאכלים אצלם הם כשרים רק לבני אשכנז), ואם אינם מדקדקים בזה, מי יודע אם אינם מקילים גם בדברים אחרים.

אמנם צריך בדיקה היטב אם באמת הישיבה וכן המסעדה מקילים בזה, כי נתקלתי בכמה שבאמת המאכלים היו כשרים לכל העדות, אלא שסוחרים וכדו' הוציאו לעז ששכרים רק לעדה מסויימת כדי שהמון העם יאכלו אצלם ולא אצל המתחרים בהם.

ויש להוסיף שפשוט, שמה שהדלקת האש אינה מועילה (לדעת השו"ע וסייעתו) היינו רק אם הישראל מדליק את האש ואח"כ הנכרי ישים את על האש, שבזה עיקר הבישול נעשה על ידי הנכרי בהעמדתו את הסיר על האש. אבל מה שמצוי כיום ששמים את הסיר על הכיריים לפני שמדליקים את האש ואח"כ מדליקים את הגז או החשמל מתחת לסיר, אם הנכרי יעמיד את הסיר על הכיריים, ואח"כ הישראל ידליק את האש מתחת לסיר, זה מועיל אף לדעת המחבר, כי בזה הישראל עושה את עיקר הבישול. כי אין הבדל בין מקרב הסיר לאש או את האש לסיר. וה"ה אם הנכרי יתן האוכל התנור כשאינו דולק ואח"כ הישראל ידליק את התנור, הרי זה מועיל לכו"ע.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: עיין בשו"ת יחווה דעת (חלק ה סימן נד) להראש"ל הגרע"י זצ"ל, ובספרו שו"ת יביע אומר (חלק ט יורה דעה סימן ו עמוד רעו, ובחלק י יורה דעה סימן ז), ובספרו הליכות עולם (חלק ז עמוד קיז). ומבואר שדעתו להקל. ע"ש. אמנם בשו"ת מעין אומר (חלק ה פרק ז סימן י) נשאל הראש"ל הגרע"י זצ"ל ע"י הג"ר יהודה נקי בזה"ל: מסעדה יהודית שהטבח גוי, האם מה שרבינו מתיר בדיעבד לאכול שם זה גם בגוונא שיכול לאכול בביתו, אך רוצה לצאת עם אשתו למסעדה. והשיבו הראש"ל: זה רק לתיירים שאין להם מקום לאכול. ע"כ. והוסיף הגר"ק בהערה שהראש"ל היה מורה ובא בשיעוריו שלא לאכול במקומות כאלו. ע"ש. וצ"ע דהא מספריו משמע שיש להקל בכל אופן. ועיין להג"ר עזרא שרם בספר חוקותי תשמורו (פרק ל סעיף יא-יב). ע"ש.

לסמוך על פיילוט לייט

מא) שאלה: האם סומכים על הדלקת "פיילוט" שהוא אש דלוק על ידי ישראל והנכרי מגיע אח"כ ופותח את הגז ויש אומרים שנחשב כהמשך של הישראל, האם זה מותר לפי דעות האשכנזים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

נכרי הדליק אש ואח"כ ישראל הניח

מב) שאלה: אם הנכרי הדליק את האש ואח"כ הישראל הניח את הקדירה על האש האם זה מותר גם לבני הספרדים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לחיצת כפתור התנור להנצל מבישול עכו"ם

מג) שאלה: ישראל שלוחץ על כפתור חשמלי שמדליק את התנור לאפיית פת או לבישול האם זה נחשב כפת או בישול ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

דין בישול מיקרוגל

מד) שאלה: מה הדין בזמנינו לגבי מיקרוגל האם זה נחשב כבישול לגבי הדינים של בישול עכו"ם או בישול בשבת או לבשר בחלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לבישול עכו"ם נראה שכן, לבישול בשבת לר' משה פיינשטיין אסור מדאורייתא, ולאדמו"ר מדרבנן, ואולי ה"ה לבשר בחלב.

הגר"מ דייטש שליט"א: גדולי ההוראה החמירו בזה.

עירוי מכלי ראשון לענין בישול עכו"ם

מה) שאלה: כיצד נוהגים לגבי בישול בכלי ראשון שהעבירו מן האש האם אוסרים משום בישול עכו"ם, וכן מה הדין לגבי עירוי מכלי ראשון וכלי שני. ואחרון, האם בקלי הבישול יש יותר סיבה להחמיר בבישול עכו"ם יותר מסתם כלי שני כמו לענין שבת או שאני בישול עכו"ם?

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש להחמיר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מה שקובע בבישול עכו"ם הוא, שהגוי גורם שיהא ראוי לאכילה אפילו בדוחק כמו שליש בישול כמאכל בן דרוסאי. אם הגוי עשה בישול כזה הרי זה אסור. ומאידך אם הישראל עשה בישול כמאכל בן דרוסאי והגוי גמר את הבישול, לא הוי בישול עכו"ם. וה"ה לענין בישול של כלי ראשון או שני. מה שקובע הוא, מתי נעשה ראוי לאכילה בשעת הדחק, ומי שעשה את הבישול שעכשיו נעשה ראוי לאכילה אפילו בדוחק, ובודאי בקלי הבישול יש מקום להחמיר יותר.

הגר"י טשזנר שליט"א: בספר חלקת בנימין (סימן קי"ג ס"ק קכ"ו) דבישול בכלי ראשון שהועבר מן האש אסור בבישולי נכרים. ובביאורים שם הסתפק מה דין עירוי מכלי

ראשון, וסיים דצ"ע אם שייך חתנות בבישול כה"ג ע"י שם. אולם לענ"ד אפשר להתיר עירוי מכלי ראשון וכל שכן מכלי שני מטעם אחר, כי מאכל כזה המבושל רק בקליפתו החיצונית בודאי אינו עולה על שלחן מלכים, ואינו מאכל חשוב.

ולגבי קלי הבישול. אם הדרך לעשות כן, והמאכל עולה על שלחן מלכים אסור, ואם אין הדרך לעשות כן, מן הסתם אינו עולה על שלחן מלכים ומותר.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בענין בישול עכו"ם בכלי שני וע"י עירוי, כבר הורה זקן המהרש"ם בשו"ת ח"ג סי' רצ"ו שאין בזה איסור, וכ"כ בשו"ת שרגא המאור ח"ו סי' קס"ו שזה רק חומרא בהלכות שבת ולא לענין בישול עכו"ם עיי"ש ותמצא נחת. (חימום מותר גם בכלי ראשון עיין יו"ד סי' קי"ג סעי' ח', בישול במיקרוגל אסור שו"ת שבה"ל ח"ח סי' קפ"ה). וע"ע דרכ"ת סי' קי"ג ס"ק ט"ז שחמה ותולדת חמה מותר על אף שתולדת חמה אסורה בשבת עיי"ש.

הגר"מ חליוה שליט"א: והנה לבטח לא נעלם מעיניו הגדולת דבשו"ת שבט הלוי למרן הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א (חלק ט', סימן קס"ד) כבר עמד בזה וכתב וז"ל ואשר שאל בענין בישול עכו"ם ע"י עירוי מכלי ראשון, והביא משו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רצ"ו הכי נראה אי משום דעירוי רק ספק מבשל לדינא והם גזרו על בישול, ואי משום שאינו עולה כה"ג על שולחן מלכים אבל היות כי אני חונה כאן בלי סי' הנ"ל לא אוכל לישא וליתן בזה אבל את זה אזכיר בענין בישול גמור של עכו"ם ע"י תולדות האור כמו בישול בקטור הנהוג פשוט דשייך בישול עכו"ם וכדעת שו"ת חיים שניים שהביא הד"ת סי' קי"ב ס"ק ט"ז ודלא כדעת המקילים שם בין קטור שנכנס תוך המים בין קטור ע"י קנים מסביב כל שנקרא עליו שם בישול גמור כדרכו ה"ה בכלל הגזירה והוציאו רק עישון מליחה וכבוש דאינם בשול במציאות, ולא נראה כלל מש"כ הד"ת בשם סי' אחד דלא אסור כיון דלא הוי בכלל גזרה מעיקרא. ובשול תוך כלי ראשון שהעביר מעל האש לרוב הפוסקים דהוא בישול דאורייתא משמעות הענין דכן הוי גם לענין בישול עכו"ם. ולירושלמי פ"ג דשבת ובמס' מעשרות דאין זה בישול. ברור עדיין לא ברור לי, ולענין קלי בישול בכלי שני, יש פנים לכאן ולכאן בתנאי שמבשל בישול גמור ועדיין צריך הכרע. עכ"ל דמין השבט הלוי שליט"א.

והנה נלפע"ד ברור דבכלי שני ודאי ליכא בש"ג ומדקיי"ל דכלי שני אינו מבשל עיין מתני' דשבת (מ"ב. א.). אמנם הא דכ' בשבט הלוי גבי קלי הבישול בכ"ש דאיכא פנים לכאן ולכאן דגוונא דמבשל בישול גמור. הנה לכאורה לפו"ר נראה דמטין הדברים דאיכא בא משום בש"ג. ע"י שבת (דף קמ"ה. ב') ומ"ב השו"ע הל' שבת (שי"ח/ד' וה'). בהם אף אי נימא דאיכא בקלי הבישול בכ"ש משום בש"ג, הרי יהי' תלוי זה בפלוגתא באיזה דברים חיישינן לקלי הבישול וע' מ"ב (שם. ס"ק מ"ב) ובחזו"א (או"ח סימן נ"ב. ס"ק י"ט) וע"י בא"ח (ש"ב. פ' בא ס"ק ר') ובכה"ח סי' שי"ח מ"ש בהא. ואכמ"ל. (ובענינא דבישול ע"י קטור ע"י מאי דכתיבנא בענפי משה הל' מאכלי עכו"ם (סימן כ"ח, ד"ה ובעיקר השאלה) ע"ש).

עוד דנו הפו' בהא דעירוי מכלי ראשון, באופן דמערע עכו"ם מים רותחים על אבקה

תפוא"א וירקות וסו"ב המצויין כיום דעי"ז מתבשלין וראויין לאכילה, אי איכא בהא בש"ג, והנה עירוי מכ"ר מבשל כדי קליפה כדאי' בכ"מ (ע' מ"ב שיי"ח ס"ק ע"ח ואכמ"ל), ומצאתי בס' עזרה כהלכה להג"ר יוסף שלמה בייפוס שליט"א (עמוד ק"ט) דמייתי מהגהות זר זהב על האו"ה (שער מ"ז אות ג') דהוכיח מדברי האו"ה דהא דעירוי שלא נפסק הקילוח מבשל כדי קליפה הוי גם לענין בש"ג, ולפי"ז בנד"ד דנגמר בישולו עי"ז אסור, (ול"א השבט הלוי דלעיל משו"ת מהרש"ם דהתם כ' המהרש"ם ז"ל דעירוי מבשל רק כמאב"ד וע"כ ל"ש בבישול זה דעולה עש"מ. וצירף להתירו מאי דישאל צריך לגמור התבשיל. ע"ש. דהכא ודאי דנגמר בישולו ע"י עירוי דהנכרי, ופשוט ודכ"כ בס' הנ"ל. ודו"ק). ברם כ' בעזרה כהלכה דנתברר אצלו דאבקה זו כבר מבושלת ולפי"ז קי"ל דאין בישול אחר בישול אף לענינא דבש"ג כמו"ש הש"ך (ק"ג. ה') ברם העיר לנכון דיל"ד בזה משו"ת אבקה אוכל למרן הבי"ל ז"ל (סימן ל') ומד' הדרכ"ת (ק"ג. ס"ה) ועיין בספרינו ענפי משה (סימן כ"ו) מאי דכתיבנא ע"ד האבקה אוכל. ע"ש. ועכ"פ רצה לאוסרם משום הכי.

ותו דן שם אי מאכל זה עש"מ. ולדינא הביא מהגר"צ ובר שליט"א דהואיל וניתן להכין זה גם ע"י עירוב האבקה במים צוננים ליכא בזה משום בש"ג אף אם הכין הנכרי זה ע"י עירוי מים רותחים, וכ' שם דנ"מ בהיכא דהמאכל הלז מתבשל רק ע"י מים רותחים דיש לחוש ב' לבש"ג ע"ש היטב, ועו"ע בכל זה, שו"מ דהאריך דהאי ענינא בס' שולחן מלכים להג"ר בנימן משר בר שלום שליט"א (חלק א'- עמוד רס"א ואילך). מיהו צ"ע במ"ד ב' שולחן מלכים (ח"א. עמוד תד"ר) משום שו"ת שבט הקהתי (ח"ה. סימן קל"ד אות ב') דכ' מאכלים קלי הבישול דמתבשלין בכ"ש ליכא ב' משום בש"ג וראיית ע"ש רמ"א ז"ל (ק"ג. י"ג) דכבוש אינו כמבושל דלא אסרו אלא בישול של אש ולפי"ז ל"ש בכ"ש בש"ג אף בקלי הבישול. וד"ז צ"ע וכדתמה כבר בשו"מ שם דהא בבש"ג אסרו אף תולדת האש וכו'. ויש להוסיף בזה דנראה דעיקר כוונת רמ"א ז"ל למימר דכבוש מעושה ומליח לא הוו בגזירה דבישולי גוים אולם דבר המוגדר בשבת כבישולא והיינו הן כלי ראשון והן קלי הבישול בכ"ש הא מיהא קחשיב בישול וא"כ ה"ה לענין בש"ג. וצ"ע בזה.

אמנם ה' מקום לדון בכל הא אי איכא סברא דשבת ובש"ג חלוקין בהלכותיהן וליכא לדמויי מילתא למילתא- ואמנם מצינו בס' יד אליעזר להגר"א ניצבערג זלה"ה (סימן ק"ג) דמייתי מס' מקור מים חיים דס' גדי מאכל ב"ד חילוק בין בש"ג לשבת דבש"ג קיל טפי. ע"ש. וכע"ז ע' בשו"ת שרגא המאיר (חלק ו', סי' קס"ז. ס"ק ב') ע"ש בזה. ויתכן דלזה כיון השבט הלוי קמאי דנסתפק בקלי הבישול בכ"ש אם אות ב' בש"ג. וצ"ע.

אם מקילים בבישול עכו"ם בבית חרושת

(מז) שאלה: האם יש מקום להקל מצד בישול עכו"ם במאכל שנתבשל בבית חרושת?

תשובה:

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בענין בישול עכו"ם בבית חרושת שאין מכירים מי שבישל, בשו"ת מהריט"ץ סי' קס"א הו"ד בברכי יוסף יו"ד סי' קי"ב סעי' ט' התיר משום דליכא חשש חתנות בכה"ג, ועיי"ש שכתב "כו"ע מודי דליכא איסור", אבל הברכ"י שם יצא

לחלק עליו, דרך בפת פלטר הקילו משום חיי נפש, משא"כ בישול עכו"ם עיי"ש, וראיתי במנח"י ח"ג סי' כ"ו אות ו' שכתב בשם שו"ת שם אריה יו"ד סי' כ"ב ועוד), לענין בישול ע"י קיטור כיון שיש גדולי אחרונים דס"ל שאין בזה משום בישול עכו"ם (עיין דרכ"ת סי' קי"ג ס"ק ט"ז הנ"ל) חזי לאיצטרופי גם שיטת המהריט"ץ עיי"ש, ומה ששאל מעכתר"ה לענין עשי"ת יש מקום דוקא להחמיר ולהתנהג בחסידות יותר כמש"כ הרמ"ק שכיון שהקב"ה יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות בימים אלו, נכון הדבר שגם אנחנו נתנהג בחסידות, ולדעת הראב"ה הוא דינא דגמרא בירושלמי שבת פ"ג הל"ג כמש"כ הטור או"ח סי' תר"ג, אף שיש מקום להקל מדינא, דוקא בעשי"ת יש להחמיר כנלענ"ד.

אם חביתה נאסר משום בישול עכו"ם

מז) שאלה: חביתה מביצים האם נחשבת עולה על שלחן מלכים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

אינו בן יומו בהגעלת כלי שנאסר בבישול עכו"ם

מח) שאלה: כשמגעילים כלים שבלועים מבישול או פת עכו"ם האם צריכים להמתין עד שהם אינם בני יומם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

מדיח כלים עם כלים בלועים מבישול עכו"ם

מט) שאלה: האם מותר להשתמש עם מכונת מדיח כלים לכלים כשרים עם כלים הבלועים מבישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא לכתחילה.

כלים אינם בני יומם שבישל בהם גוי בבית ישראל

נ) שאלה: מה הדין לגבי משפחה שהמשרתת הגויה בישלה בכלים באופן שאסור משום בישול עכו"ם, האם יכולים להקל כשהכלים אינם בני יומם בצירוף האחרונים שהקילו להכשיר כלי הבלוע מבישול עכו"ם אפילו כשהוא בן יומו, ויש לומר לדעתם שבכלי שאינו בן יומו מותר אף בלא הגעלה, וכן בצירוף דעת הראב"ד שמיקל בבישול משרתת בבית ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

מהט **יעקב** הלכות חלב עכו"ם **אהל**

ישראל בבית אבות חשש בישול עכו"ם

נא) שאלה: איש זקן שנמצא בבית חולים או בית אבות האם הוא יכול לאכול דבר שנתבשל על ידי גוי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כלית ברירה.

הלכות חלב עכו"ם

חלב שנחלב על ידי מומר

א) שאלה: האם גזרו על חלב שנחלב על ידי מומר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתבר שאם יש חשש שיערב חלב לא כשר אסור.

מאכל חלבי עם אבקת חלב כמה משערים

ב) שאלה: מאכל שוקולד עם אבקת חלב שנפל לתוך בשר האם משערים ששים כנגד האבקה, או כנגד החלב שממנו ייצרו את האבקה?
תשובה

הגר"א נבנצל שליט"א: נגד החלב.

אבקת חלב עכו"ם

ג) שאלה: האם פוסקים להקל במאכל חלבי שעשוי מאבקת חלב כדעת ההרצבי ועוד, או שיש להחמיר בזה כמו בחלב?
תשובה

הגר"א נבנצל שליט"א: יש מקום להקל בשעת הצורך, אבל החזון איש (יו"ד סימן מ"א ס"ק ד') מחמיר.

אשה להשגיח בחלב עכו"ם

ד) שאלה: מה הדין לגבי השגחה של אשה לענין חלב עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מעיקר הדין כן, כל זה בתנאי שאינה מפחדת.

בענין מצלמות "וידיאו" בהלכה

(ה) שאלה: בענין לסמוך על וידיאו לענין חלב ישראל יין נסך בשר שנתעלם מן העין להשאיר עוזרת בבית האם זה מועיל לשמירה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: (א) הנה יסוד השאלה דכיון שאסרו חז"ל חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו, האם מותר לשתות חלב, שההשגחה עליו היתה באמצעות מצלמות וידאו, הנה נחזי אנן במקור האיסור של חלב שחלבו נכרי, ששנינו במסכת עבודה זרה (דף לה:): "ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורין איסור הנאה, חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, ע"כ. וטעם האיסור בזה מבואר שם בגמרא שחששו חכמים, שמא יערב הגוי מעט חלב טמא בתוך חלב הטהור.

(ב) ועוד מבואר במשנה הסמוכה (דף לט:): "ואלו מותרים באכילה, חלב שחלבו עכו"ם וישראל רואהו" ואיתא שם בגמרא "תנינא להא דתנו רבנן יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים, ועובד כוכבים חולב לו ומביא לו אינו חושש, היכי דמי, אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא [שאין איסור לשתות את החלב], ואי דליכא דבר טמא בעדרו, אמאי אסור, ומשני לעולם דאיכא דבר טמא וכי קאי חזי ליה [וכאשר הוא עומד, יכול לראות את הגוי חולב], וכי יתיב לא חזי ליה [כאשר הוא יושב אינו יכול לראות את הגוי], מהו דתימא כיון שיתיב לא חזי ליה, ניחוש דילמא מייתי ומערב ביה, קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה, אירתותי מירתת ולא מיערב ביה", הרי מבואר מהך גמרא, דכשיש חלב טמא בעדרו של הגוי, לא צריך שהישראל יראה את הנכרי במשך כל זמן החליבה, אלא דסגי בזה שיש לישראל אפשרות לראות את החליבה על ידי הגוי, ואז החלב מותר משום שהגוי "מירתת" מהישראל דהיינו שהגוי מפחד שמא יראהו הישראל, ולכן אינו מערב חלב טמא.

(ג) וכך פסק המחבר להלכה בשו"ע יורה דעה (סימן קט"ו סעיף א') "חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור, שמא עירב בו חלב טמא, היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ אם ידוע שאין לו דבר טמא בעדרו מותר, אפילו אין הישראל יכול לראותו בשעה שהוא חולב, היה לו דבר טמא בעדרו והישראל יושב מבחוץ והעובד כוכבים חולב לצורך ישראל, אפילו אינו יכול לראותו כשהוא יושב אם יכול לראותו כשהוא עומד, מותר, שירא שמא יעמוד ויראהו, והוא שיודע שחלב טמא אסור לישראל.

(ד) והרמ"א הוסיף "ואפילו ישראל קטן או קטנה [בני ט' שנים ש"ך ס"ק י"ב] מועילים, דהעובד כוכבים מירתת לפניהם, ע"כ, הרי מפורש בדבריו, דכדי לשוויי' למירתת להתיר את החלב אין צורך דוקא בעד כשר שיכול לראות את הגוי שלא עירבו אלא אפילו קטנים מועילים לכך.

(ה) ומעתה נבוא לברר מהו יסוד ההגדרה של "ישראל רואהו" דבענין לצורך היתר החלב, וכאשר נעיין בזה, מצאנו שכבר דנו הפוסקים בכשרות החלב, שההשגחה נעשית

באמצעות מצלמות וידאו, האם ראיית החליבה באמצעות מצלמות וידאו נחשבת לצורך דיני חלב נכרי כדין "ישראל רואהו", המתיר את החלב בשתיה.

(ו) הנה ידיד נפשי ש"ב הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, רב במערב בני ברק, כתב בקובץ שערי הוראה חלק א' עמוד ק' "בענין שאילתא בעלתה על שלחן מלכים, בנידון התקנת מעגל סגור של מערכת וידאו ברפתות בכדי להנצל מאיסור חלב עכו"ם וכו', והספק הוא אי בכה"ג חשיב כאילו ישראל עומד ורואהו בשעת החליבה ושרי או לא, ואח"כ הוא ממשיך לבאר את צדדי הספק, "והנה הא פשיטא לי דאם עומד ישראל על מגדל גבוה ורואה עם משקפת לתוך שטח מקום החליבה, נראה דהוי שפיר כישראל עומד ורואהו, אם הגוי יודע שישראל עומד ורואהו, אבל הכא בנידון דידן אין כאן ראייה מוחשית בפועל, ואפשר דאפילו אם יביט בשעת החליבה גופא על המסך נמי לא סגי בהכי, ואין בידינו להכריע אם מידת המירתת של החולב בכה"ג הוי כמירתת בראיה בפועל ממש, ויש לעיין בזה טובא.

(ז) ועוד הוסיף הגרש"א שטרן בצד שלא מועילה השגחה באמצעות מצלמות וידאו, משום דלענין חלב עכו"ם הרי יש מקום לומר דמאחר דחז"ל קבעו עבורינו את אופן השמירה, שהוא על ידי ישראל שעומד ומשמר אולי לא מהני שמירה אחרת, דהרי במה שאין בהמה טמאה בעדרו נמי היה מקום להתיר ואפילו הכי נקטינן לחומרא.

(ח) ואח"כ כתב שלמעשה יש לסמוך על השגחת מצלמות וידאו כאשר החלב נחלב בעדר של ישראל על ידי גוי, כדבריו: "גבי חלב עכו"ם שנחלב מבהמות של עכו"ם, לא יועיל באמת כל בירור, וניבעי דוקא שיהא ישראל ממונה לעמוד על המשמר ושיהא הגוי מירתת מפניו, דכך קבעו לנו חכמים את צורת ההיתר, וכזה ראה וקדש. אבל בעדר של ישראל ונחלבו הבהמות על ידי גוי, בכה"ג נראה לענ"ד דשפיר מצינן למיסמך על פיקוח מוסמך ואימון בכל צורה שהיא".

(ט) ולבסוף דבריו הביא שנחלקו בזה גדולי פוסקי זמנינו: והנה אמר לי מרן בעל שבט הלוי שבאמת אין דעתו נוחה לסמוך רק על מכשיר הוידאו בלבד, ולוותר לגמרי על ההשגחה בפועל מחמת כמה טעמים, אמנם שמעתי מרבינו הגרי"ש אלישיב, שנקט בפשיטות דזה נחשב שפיר כישראל רואהו, ומהני שפיר בכל גוונא".

(י) אולם לענ"ד מה שכתב הגרש"א שטרן לצדד להחמיר מלסמוך על מצלמות וידאו משום "דמאחר דחז"ל קבע עבורינו את אופן השמירה, שהוא על ידי ישראל שעומד ומשמר, אולי לא מהני שמירה אחרת, דהרי במה שאין בהמה טמאה בעדרו נמי היה מקום להתיר, ואפילו הכי נקטינן לחומרא", נראה לענ"ד דאי משום הא לא איריא, ולכן נקטינן לחומרא אפילו אין בהמה טמאה בעדרו, שהרי בלא שמירה כלל לא התירו, ומ"מ עדיין יתכן דכשיש מצלמות וידאו דבכה"ג יש שמירה ומירתת דשפיר מהני דלמעשה סו"ס הוי כמו ישראל רואהו מה דרואה לאחר זמן את מעשה החליבה.

(יא) והנה ידידי הג"ר משה שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' (סימן רנ"ה) הכריע כדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל, שאין לסמוך בלחודא על השגחת מצלמות וידאו

בלבד, ושיהיה זה במקום משגיח בשעת חליבה, אלא יכולים להשתמש בהם רק כתוספת שמירה. וסיבת הדבר מכמה טעמים. וז"ל: ואיני מהסס בכך, ראשית אם באנו להתיר היתר חדש בהשגחה על ידי מצלמה, צריך השגחה מעולה, שבאמת מידי מוצאי שבת יסתכל המשגיח במצלומים לברר מה היה, א) ואפי' אם באמת יקפידו על כך הלוא עלול שיתפשט להשגיח ע"י מצלמה (ובפרט שאם אנו החרדים נתיר בהשגחה במצלמה, יתפשט מהר ההיתר הלאה), ויהא אחרים שיכשלו להתיר גם בלי השגחה כראוי שיהא מי שבדק בתצלומים. ב) וכן יש מקום לחשוש, דהנה מקובל בידינו שחז"ל אסרו חלב בלי השגחה, וגילו שהטעם משום שמא יערב דבר טמא שהיה זה טעם פשוט ומוכן בשעתו, אולם היו להם בעצם טעמים נוספים, (וכמב' בעה"ש סי' קט"ו סוף ס"ק ו' וכן הביא הגה"ק ה"דברי חיים" בשם חמיו ה"ברוך טעם"), ועיין ב"ספר הזכרונות" למהר"ש אבוהב שכתב שעיקר הטעם הוא כדי להרחיק ישראל ממאכלי עכו"ם, וכשם שאסרו בישול עכו"ם כדי שלא נתקרב אליהם, כמו"כ גזרו שצריך שמירה בחלב שלהם, והתירו כשישראל רואה החליבה כמו שהתירו בבישול עכו"ם כשהיהודי עושה איזה פעולה בבישול. ולפי"ז אפי' אם רואה הישראל החליבה במצלמה ונתברר שלא עירב חלב טמא לא מועיל, דמ"מ כדי להתבדל מהם לא התירו רק כשישראל נמצא שם כדי לשמור. ג) והאמת שבלא"ה ח"ו לסמוך על השגחה במצלמה, שסיפר לי ת"ח אחד שחקר המצב היטב, ונוכח שמצוי מאוד שמצלמות מתקלקלות, והעיד לפני שבדק במקום אחד שהציבו שם מצלמות ומצא שקרוב לחצי מהמצלמות לא פעלו כראוי וצריכים תיקון.

יב) והמבואר לפי זה בדברי בעל תשובות והנהגות שיש לו ג' טעמים אשר מחמתם אין לסמוך על השגחה על חליבה הנעשית על ידי מצלמות וידיאו. א) שאם נתיר לסמוך על תצלומי הוידאו בתורת השגחה על החליבה, יש לחשוש שבעתיד יכשלו ויבואו להתיר החלבי גם בלי השגחה כראוי לבדוק בתצלומים. ב) מלבד הטעם הגלה שאסרו חז"ל חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, יש בזה גם טעמים נוספים כמוסים, ומשום כך אין לסמוך רק על מה שקבעו חז"ל במפורש דבעינן שישראל יהיה שם בשעת החליבה. ג) הדבר מצוי שהמצלמות מתקלקלות ונמצא שישתו חלבי בלי השגחה כלל, ולכן אין להסתמך על פיקוח של מצלמות.

יג) ולכן מסקנת הדברים לפי בעל תשובות והנהגות שאין לסמוך על מצלמות וידיאו אלא כתוספות שמירה בלבד, ואין מועיל כתחליף להשגחה על ידי ישראל שרואה את החליבה. וז"ל: גם במידה ויסקימו הרבנים לכך, אין להתיר אלא כשנחלב בחול כשיש משגיחים שמדינא מספיק בהם, ולזהירות יתר, שמא לא מספיק, אז נשתמש בוידאו, ובזה נוכל אולי להתיר בלי לחשוש שיבואו להיכשל להתיר לסמוך על מצלמה בלבד. (מיהו דע שאין במצלמה שמירה נוספת אא"כ המפקח הבודק במצלמה יהיה יהודי שומר תורה ומצוות ויבדוק עכ"פ לעיתים תכופות, שבזה אולי הגוי מירתת לערב גם מפני המצלמה, אבל בלא"ה אין כאן שום תוספת שמירה ע"י המצלמה), עכ"ד.

יד) והנה מציינו בזה עוד תשובה מקפת מאת הג"ר מרדכי גרוס גאב"ד חניכי הישיבות בבני ברק, (והיא נדפסה בנתיב החלב תשרי תשס"ג), וז"ל שם: בנידון מערכת הוידאו הא

ברירא שנצרך שיהיה גם על דודי המילוי, ויהיה על פועלתו בכ"ד שעות היום, ויראו עכו"ם הקרוב אליו, ובזה ידענין שאין בכלי חלב של דבר טמא, וכמבואר ברמ"א סעיף א', ולא שייך חששא שיכסה העכו"ם מצלמת הוידאו, שהרי יודע שאם יעשה זאת ייפסל החלב, וכו', והנה אי הוי כישראל רואהו, מה דרואה לאחר זמן את מעשה החליבה לכאורה סגי בזה נמי, ומלבד לדעת החתם סופר חיו"ד (סימן ק"ז) יש לומר דאיסורא, כיון שלשיטתו אסורא גם כשברירא שליכא בו תערובות חלב טמא, א"כ אפשר כיון דבזמן החליבה לא היה ישראל רואהו נאסר, ע"כ.

טו) וביאור דבריו, דודאי לדעת הרדב"ז בתשובה (חלק ד' סימן ע"ה אלף קמ"ז) והפרי חדש יורה דעה (סימן קט"ו ס"ק ו') הסוברים שאיסור חלב עכו"ם אינו דומה לגבינה, ובמקום שאין חשש שהגוי יערב מותר לכתחילה לשתותו וז"ל הפרי חדש: דלא אסרו חלב גוי אלא כשיש חשש חלב טמא, דהא בדליכא דבר טמא בעדרו, התירו אף כשאינו רואה כלל החליבה לא עומד ולא יושב, ואף כשיש דבר טמא בעדריו התירו, אף שאינו רואה חולב, כל שיכול לראותו שאין שם חשש תערובות משום דמירתת ואם היה דין חלב כגבינה של גויים היה לנו לאסור כל חלב שחלב גוי ואין ישראל רואהו, אף דליכא חשש תערובת משום לא פלוג וכו', ועי' שם שהביא הפרי חדש את דברי הרדב"ז בתשובה.

טז) ומעתה הנה לדעת הרדב"ז והפרי חדש הנ"ל, ודאי יש מקום להקל כאשר יש השגחה באמצעות מצלמת וידאו, ואין חשש תערובת חלב טמא, והחלב מותר בשתיה, אולם לדעת החתם סופר יורה דעה (סימן ק"ז) דס"ל שיסוד איסור חלב עכו"ם הוא מטעם גזירת חכמים, וכמו גבינה, ואף בעיר שאין בה כלל בהמות טמאות ואין חשש שיערב בה חלב טמא, גזרו חכמים לאסור שתיית חלב נכרי, בכה"ג יש לומר דאין היתר לסמוך על השגחת מצלמות וידאו, שהרי לפי החתם סופר אפילו כשברור שליכא בו תערובת חלב טמא גם כן אסור, ואין היתר אלא כשישראל רואהו בשעת חליבה.

יז) אולם לענ"ד נראה דלא כדבריו (כהגר"מ גרוס), ועדיין יש מקום לבעל דין לחלוק, דגם לפי החתם סופר יש מקום להתיר החלב בהשגחה הנעשית על ידי אמצעות מצלמות וידאו, והיינו משום שאע"פ שהחתם סופר לא התיר כשאין בהמה טמאה בעדרו, וליכא חשש תערובת חלב טמא, היינו משום שחז"ל קבעו דבעינן שמירה, ובלא שמירה כלל לא התירו, משא"כ כשיש מצלמות וידאו ואיכא שמירה ומירתת שפיר מהני, דבכה"ג סו"ס הוי כמו ישראל רואהו מה דרואה לאחר זמן את מעשה החליבה וכמו שכתבנו לעיל (באות י').

יח) ולמעשה גם הגר"מ גרוס מחלק מעצמו, כמ"ש הגרש"א שטרן הנ"ל, שאפילו לדעת החתם סופר, יש לסמוך על השגחה באמצעות מצלמות וידאו, כאשר החלב נחלב בעדר של ישראל על ידי גוי, וכמו שביאר בלשונו, וז"ל: אבל בבהמת ישראל ובבית ישראל בכה"ג יש לומר דגם להחתם סופר לא היתה הגזירה בכל גוונא, אלא רק היכא דשייכא חששא דחלב טמא, וא"כ בירור דישראל רואה אחר זמן נמי מועילה ע"כ. ועי' מש"כ בשו"ת צמח צדק יורה דעה (סימן ע"ו), שו"ת זקן אהרן חלק א' (סימן מ"ו), ושו"ת מנחת יצחק חלק א' (סימן קל"ח), ועי' בקובץ אור ישראל (ניסן תשע"ב, מאמר הרב צבי רייזמן).

(ט) תבנא לדינא דאתאן מזה לענ"ד, דמעיקר הדין ניתן להסתמך על השגחה הנעשית באמצעות מצלמות וידיאו, וכדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, אולם למעשה אין דעתי נוחה להשתמש בזה לכתחילה כ"א בשעת הדחק, כגון במקום שאי אפשר למצוא משגיח שיראה את החליבה במו עיניו, וכדומה, וטעמא דידי, שאע"פ שלענ"ד השגחת הוידיאו נחשבת כשמירה לענין דין חלב עכו"ם, מ"מ חוששני דשמא בעתיד יתשללו מלפקח על זה להתיר שתיית חלב גם כשלא היה פיקוח הדוק על תצלומי הוידיאו, וזה דומה כמושנ"ת לעיל (באות י"א) משו"ת תשובות והנהגות.

(כ) ומ"מ דעתינו מסכמת למש"כ הגרש"א שטרן, והגר"ר מרדכי גרוס, דניתן להסתמך על השגחת מצלמות וידיאו "כאשר החלב נחלב בעדר של ישראל", על ידי גוי, והיינו משום דבכה"ג יש לומר דגם להחתם סופר לא היתה הגזירה בכל גוונא, אלא רק היכא דשייכא חששא דחלב טמאה, וא"כ הבירור דישראל רואה אחר זמן נמי מועיל.

(כא) ודאתאן מזה, דה"ה לגבי השאלה, אם ניתן להסתמך על השגחת מצלמות לענין השגחה בכשרות המאכלים, ואטליז, הנה לפי המבואר לעיל, אע"פ שמעיקר הדין הראי"ה על ידי מצלמת נחשבת כבירור מ"מ לסמוך על זה באופן קבוע וכתחליף להשגחה על ידי ישראל העומד שם נראה דלכתחילה אינו מן הראוי, וכמ"ש לעיל (באות י"ט) דשמא במשך הזמן יתשללו מלפקח ע"ז. אכן למעשה ודאי אם כבר השתמשו במצלמת יכולים להסתמך על זה, דנחשבת כבירור.

(כב) ולענין לסמוך על מצלמות להשאיר עוזרת בית, ולגבי יין נסך, ובשר שנתעלם מן העין בבית פרטי, נראה דשפיר יכולים להסתמך על מצלמות, דכיון שאינו לצורך רבים ולא נוגע למאות ולא לפים, לא בעינן למיחש כולי האי להתרשלות, ואוקמינן אעיקרא דדינא.

הלכות סכנה

מים מגולים שנכבשו בכלי מעת לעת

(א) שאלה: להמקפידים בגילוי, אם השאירו מים מגולים בכלי ליותר מעת לעת, ונכבשו שם, האם צריכים להגעיל את הכלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שלא.

להעלות בשר ודגים בשלחן אחד

(ב) שאלה: האם יש חשש להעלות על שלחן אחד בשר עם דגים שיצטרך היכר לזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

חלה שבלע זיעה מבשר אם מותר לאוכלו עם דגים

ג) שאלה: מאכל שבלע זיעת בשר האם מותר לאוכלו עם דגים, כגון חלה שחיממו בתנור ביחד עם עוף מגולה עם רוטב, האם מותר לאכול את החלה עם דגים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא.

הגר"מ דייטש שליט"א: לכאורה דינו כצליית בשר עם דג, דנוהגים החמיר בזה כמבואר בש"ך סימן קט"ז ס"ק א' ובנו"כ שם, זולת אם היה הפסק של כלי יש להקל כמו שהארכנו בתשובה בס"ד.

מאכל שנתבשל עם בשר, לאוכלו עם מאכל שנתבשל עם דגים

ד) שאלה: מאכל שנתבשל ביחד עם בשר האם מותר לאוכלו עם מאכל שנתבשל ביחד עם דגים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: אם אין ששים, ונרגש הטעם, יש לאסור.

הגר"א שלזינגר שליט"א: ראוי להזהר בזה.

הגר"י שוב שליט"א: לכאורה אסור, ושמע מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאולי אין לאכלם ביחד, אבל לטגן דגים בשמן שטיגנו בו בשר או עוף בודאי אסור.

לטחון דגים עם בצל במטחנה בשרית

ה) שאלה: האם מותר לטחון דגים עם בצל במטחנה בשרית, או בשר במטחנה של דגים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי עד כמה היתה נקיה.

הכניס שקית של דגים בתוך חמין בשרי

ו) שאלה: הכניסו בטעות שקית עם דגים לתוך טשולנט בשרי והתבשל ביחד האם הכל אסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אין בטשולנט פי ששים הכל אסור.

הגר"מ דייטש שליט"א: אם הוא סגור היטב, המיקל בשעת הדחק יש לו על מי לסמוך יעוי' בפמ"ג סימן צ"ח.
הגר"י שוב שליט"א: שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאם הסיר את הדגים מהבשר מיד יש להקל.

בישל דגים ובשר ביחד אם הכלי צריך הכשר

ז) שאלה: מה הדין לגבי קדירה שבישל בתוכה בשר ודגים בטעות, האם צריכים להכשיר את הקדירה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שלכתחילה יש להגעיל את הקדירה ובדיעבד אפשר להקל להמתין מעת לעת. ובנתיב של בזה אחר זה לכתחילה הרבה נוהגים להקל, והוא מהם.

טיגנו שניצלים במחבת בלוע מבשר ודגים

ח) שאלה: נשאלתי מאחד שהכין אוכל עבור אבלים במקום השבעה, ורצו לטגן שניצלים של עוף במחבתות במטבח, התחילו לטגנם ובאמצע הגיע אחד שלא רצה שניצל עוף ובטעות הכניס דג אחד לטגן אותו ביחד עם שניצל, כמובן שלא היה שיעור ביטול וממילא נאסר השניצל והדג, אלא שאחד שהיה נוכח שם בבית חשב שאם יזרקו את השניצל ואח"כ ינקה את המחבת תוכל להמשיך לטגן שוב את השניצלים הנוותרים, למעשה עשו כן ואח"כ הסתפקו האם מותר לאכול השניצלים שטיגנו אחרי שנבלע המחבת עם דג ושניצל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הכל מותר בדיעבד.

הגר"י זילברשטיין שליט"א: והנה כת"ר פלפל בדבר והביא כל הצדדים, אך למעשה גם הדברי מלכיאל לאחר שהביא כל הקולות, לא התיר אלא לאחר יומו, ולא מצינו מי שהתיר באותו יום, גם בדיעבד.

אמנם אולי יש לסמוך על דברי שו"ת בית יהודה (יורה דעה סימן כ"ד) שהתיר בשר עוף בדגים, ואף שרוב הפוסקים חולקים עליו בזה, מכל מקום בשעת הדחק גדול, אולי יש מקום להקל. ועל כל פנים אין למחות במקילים.

הגרש"ק גרוס שליט"א: בדיעבד יש להקל בצירוף דעת המגן אברהם סימן קע"ג דבזמן הזה ליכא הך סכנה.

הגר"י רוטנברג שליט"א: קיבלתי מכתבו ובו שאלה בעובדא דהוה שטיגנו במחבת אחת שניציל עוף ודג יחד, מאחר שנאסרו הסיר אותם מהמחבת, הדיח היטב וטיגן שניציל עוף

אחר, אם מותר לאכול, והביא שדעת התפארת למשה הובא בפ"ת יו"ד סימן קט"ז ס"ק ג' שיש להכשיר את הכלי, ושאלתו אחר שאין אנו מחמירים לבשל דגים בקדירה שבישל בה בשר, חזינן שאין חשש סכנה בטעם הנפל מכלי, א"כ מה נפ"מ שנבלע בכלי בשר ודג שהתבשלו בו.

ואכן הדברי מלכיאל בחלק ד' סימן נ"ג תמה עליו שם באות י"ד, ומכח זה התיר להשתמש בכלי אחר שימתיך

מעת לעת, וכן מובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל.

וצ"ל דאחר שנאסרו הבשר והדג, החשיבו חז"ל כחפצא של איסור שאוסר אף בטעם הנפלט מכלי, משא"כ טעם מכלי לא אוסר.

הגר"א שלזינגר שליט"א (השיב לידידי הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א) וז"ל: ענין אכילת בשר ודגים יחד אסור משום סכנה, אבל הסיר לא נעשה טריפה בגלל זה. ולכן מותר גם בתוך מעת לעת לבשל בו דגים או בשר גם אם קודם לכן בישלו בטעות את שניהם ביחד, עכ"ל.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאם טיגנו שניצלים במחבת בתוך כ"ד שעות מעת שטיגנו בו את העוף ביחד עם דגים אסור לאכול את השניצלים ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאם טיגנו עוף [שלא בשר] עם דגים אפשר להקל בשעת הדחק אם שוב טיגנו באותו מחבת אך כשהיה בן יומיו.

הגר"א וינד שליט"א: ברור שלכתחילה אין להתיר כלל, כיון שהקדירה נאסרה מבליעות בשר ודגים, ואע"ג שיש הרבה צדדים להקל ובפרט בזמנינו שיש הרבה מהפוסקים הנוקטים לומר שכל ענין הסכנה נתבטלה בזמנינו כמבואר במגן אברהם או"ח סימן קע"ג דכל ענין סכנת בשר ודגים בזמן הזה הוא ספק גדול להלכה, דנשתנו הטבעים ובפרט על בליעות מבשר ודגים לא נאסר המאכל, וכן נראה בשו"ת חתם סופר יורה דעה חלק ב' סימן ק"א שכתב שאה"נ שאין לסמוך לאכול דגים ובשר יחד אע"ג שנראה שבזמנינו אין חשש סכנה מ"מ אפשר דה"ל כמו דבר הנאסר במנין לא שייך להתיר ולכן אנו נזהרים מלאכלם יחד, ומנהג אבותינו תורה מ"מ הרווחנו שיצאנו מחמירת סכנתא ולכן אין לאסור הבליעות, של דגים ובשר, ומ"מ ברור שאין זה לכתחילה.

מה שנלענ"ד (תשובה שנכתב לידידי הגר"ג רבינוביץ שליט"א): (א) והנה כבר ידוע ומפורסם מה דאיתא בשו"ע (סימן קט"ז סעיף ב') שצריך להזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד מפני שקשה לצרעת, וברמ"א מוסיף שאין לצלות בשר עם דג משום ריחא מיהו בדיעבד אינו אוסר. הא מבואר שיש איסור משום סכנה לאכול תערובות דג ובשר שנתבשלו או שנתערבו ביחד. ולפי זה בפשיטות בנידון דידן היה מקום לומר שהמחבת בלע טעם של בשר ודגים ביחד, שהוא חומר האיסור של סכנה כשמבשלים אותם ביחד, והרי א"כ יש לומר דבכה"ג השניצילים אסורים בדיעבד כיון שבתוך מעת לעת מבשלים אותם בבליעות בן יומיו של איסור סכנה.

(ב) מיהו יש לעיין האם באמת צריכים המחבת צריך הגעלה כמו שאר איסור או בשר בחלב, או לא שמא אין הבליעות כחומר האיסור של שאר איסורים וכדומה. והנה הפתחי תשובה (ס"ק ג') הביא מספר תפארת למשה דבנפל דג לקדירה עם בשר או איפכא הכלי אסור. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' (סימן קי"א ס"ק ו') שכתב שאנו רגילים להורות בזה כתפארת למשה, לחייב הגעלה, וכן דעת בעל האבני ישפה זצ"ל. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' (סימן ק"מ אות ב') ציין למח' הפוסקים, והוסיף שמצא בתפארת ישראל על משניות במסכת חולין (פרק ג' ס"ק ע"ז) שנוטה להחמיר בזה, דדוקא בהיתרא בלע כדגים בבשר מקילין בבליעות כלים, משא"כ דבר שאסור לאכול משום סכנה או הכלי אסור להשתמש בו דנבלע בתוכו מאכל שהוא סכנה.

(ג) אמנם עי' בכף החיים (ס"ק י"ג) שכתב שכיון דבאו"ה כלל כ"ג דין ז' מבואר דמשום טעם בליעת הכלי ליכא למיחש, ע"כ נראה דלאחר מעת לעת יש להקל, וכן פסק בספר דברי מלכיאל חלק ב' (סימן נ"ג), והמעין בתשובה שם אחרי האריכות רואים איך שהוא מביא הראשונים שלא הזכירו בכלל את הסכנה של בשר ודגים, ובמסקנא כתב כעין ליתר זהירות יש להמתין מעת לעת, (אבל רואים שם בתשובה שהיה צדדים שלא היה צריך הגעלה כלל בהו"א עי' שם היטב). ועי' בהגהות הגר"פ עפשטיין זצ"ל על ספר שמירת הנפש אות י"ב דכתב דהלכה למעשה אין נוהגין כן ולא שמענו מימינו נוהגין כן אלא יעשה כמו שהורה שו"ת דברי מלכיאל להמתין מעת לעת.

(ד) ולענין אגב שמעתי מעשה שאחד בישל בטעות בביתו דגים עם בשר ביחד בכלי אחד ושאל את הגר"ש אלישיב זצ"ל אם צריכים להגעיל הכלי כדעת המחמירים, וענה לו שאנו לא נוהגים להחמיר בזה, ולא ביררתי אם הוא פסק כן אפילו בלא המתנת מעת לעת או דוקא שלא צריכים הגעלה רק המתנה מעת לעת.

(ה) ואח"כ ראיתי בספר שו"ת בית ההוראה יורה דעה (עמוד 103) תשובה מאת הגר"י שוב שליט"א ששמע מהגר"ש אלישיב ומבעל המשנה הלכות זצ"ל שאם נתבשרו בשר ודגים ביחד באופן שאין באחד מהם ששים כנגד השני, ישהה הכלי מעת לעת ומותר. ועי' בספר שמירת הגוף והנפש (סימן א' הערה כ"ו).

(ו) וכתב לי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א ששמע מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שלכתחילה יש להגעיל את הקדירה ובדיעבד אפשר להקל להמתין מעת לעת. ובנתבשר בזה אחר זה לכתחילה הרבה נוהגים להקל, והוא מהם.

(ז) ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' (סימן קפ"ט) דפסק דאם קשה לו להמתין מעת לעת מפני שצריך הכלי מיד, ימלא הכלי מים ויבשלם ותיפלט הבליעה במים, וישטוף הכלי היטב ויש לסמוך שמה שהכלי יפלוט אח"כ אין בו כדי סכנה ולא יזיק בס"ד. הרי מהכא רואים צד שהתירו אפילו בלי המתנה, ובסמוך נבאר צדדי המקילים.

(ח) ובמטעמי השלחן לזקנין הגאון הצדיק רבי לוי זצוק"ל כתב (סימן פ"ז) דלכתחילה יש להגעיל הכלי כשאנו בן יומו ואם אי אפשר או שהוא כלי חרס יש מקום להקל דדי בהמתנת מעת לעת כדעת הכף החיים, ולכתחילה יש להחמיר לא לבשל או לצלות בשר

או דגים בכלי זה בתוך מעת לעת משום דהאו"ה מתיר רק בדיעבד, אבל בשעת הדחק יש להקל כדעת המנחת יעקב (כלל נ"ז ס"ק א') דאפילו בבן יומו מותר לבשל בה לכתחילה, וכן דעת הכף החיים (ס"ק כ') בשעת הדחק.

ט) הא חזינן מהנ"ל שבעיקר נחלקו בזה גדולי האחרונים, ורוב רובם של הפוסקים שמצאנו נקטו שלא צריך הכשרה אלא יש להמתין מעת לעת, ולפי זה יש לעיין היטב במקרה של מע"כ שליט"א שלא הכשירו וגם לא המתינו אפילו מעת לעת אולי יש מקום חזק להחמיר לאסור השניצילים אפילו בדיעבד, ולמעשה היה נראה בהשקפה ראשונה שאין כאן עצה להתיר כיון שלא מצאנו בהכרעת הפוסקים שנקטו למעשה שאין צריך לעשות שום דבר, חוץ מהראשונים ולא זה הוא הסכמת הפוסקים, א"כ יש מקום לאסור השניצילים אפילו בדיעבד.

י) ובאמת ביררתי בשביל מע"כ שליט"א אם באמת צריכים להחמיר, ושלחתי שאלה שלך להגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א לקבל את חו"ד בשאלה חמורה זו שלא ראיתי שכתבו בזה בפירוש. וכתבנו לו הצדדים של הדברי מלכיאל שאולי בכה"ג יש לסמוך להקל כיון שמדינא יש ראשונים שלא הזכירו את החומרא ואולי המסקנא שלו היה רק לרווחא דמילתא, והשיב לנו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א וז"ל והנה כת"ר פלפל בדבר והביא כל הצדדים, אך למעשה גם הדברי מלכיאל לאחר שהביא כל הקולות, לא התיר אלא לאחר יומו, ולא מצינו מי שהתיר באותו יום, גם בדיעבד.

יא) אמנם אולי יש לסמוך על דברי שו"ת בית יהודה (יורה דעה סימן כ"ד) שהתיר בשר עוף בדגים, ואף שרוב הפוסקים חולקים עליו בזה, מכל מקום בשעת הדחק גדול, אולי יש מקום להקל. ועל כל פנים אין למחות במקילים, עכ"ל. מדבריו אנו רואים שלא רצה להקל על פי הצדדים הנ"ל, רק אולי בשעת הדחק משום שהוא עוף אין למחות. וכן ביררתי שוב עבור מע"כ שליט"א בזה ושלחתי ידידי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א לברר אצל גדולי הוראה, וחזר וכתב לי בתשובה וז"ל שהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א פסק שאין לאכול את השניצילים, ואילו הגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל פסק שבשעת הדחק יש לסמוך על דברי האחרונים שאין חשש בבשר עוף עם דגים ולכן מותר בשעת הדחק.

יב) הא מכל דברי גדולי הפוסקים הנ"ל נראה שאין מקום לפלפל ולבוא להתיר את השניצילים ורואים שכל אחד בא להחמיר אפילו בדיעבד אא"כ הוא שעת הדחק. אמנם נלענ"ד במחכת"ה של כל גדולי הפוסקים הנ"ל שבכה"ג אין להחמיר בדיעבד אפילו שלא בשעת הדחק, ובס"ד נבאר טעמי ונימוקי.

יג) והנה ראשית כל עלינו לבאר מה הדין במי שרוצה לבשל דגים בסיר בשרי האם זה מותר, או שגם בזה יש חשש של תערובות בשר ודגים אם מבשלים בתוכו כשהוא בן יומו. ובאמת כבר קדמו גדולי הראשונים והאחרונים בשאלה הזו, ה"ה האו"ה מובא בט"ז יורה דעה (סימן צ"ה ס"ק ג') שסובר שפליטת כלים של בשר לתוך דגים אינה אוסרת את הדגים באכילה משום סכנה. ועוד עי' שם שמביא דעת המהרש"ל שסובר שבפליטת

כלים יש בו משום סכנה. ועי' בפמ"ג שם שהביא דעת המנחת יעקב (כלל נ"ז אות א') שהבין מהים של שלמה דאוסר בפליטת כלים, וכתב על הט"ז דדבריו מגומגמין מאוד, ולכן תמה הפמ"ג על המנחת יעקב וטען שלא עיין היטב בים של שלמה גופא, ועי' בחוות דעת חידושים (ס"ק ב'), אמנם עי' בשו"ת מקור ברוך (סימן ח') שפסק דגם פליטת בשר מכלים לדגים יש בו סכנה.

(יד) והנה נחלקו הפוסקים האם מותר לכתחילה לבשל דגים בסיר בשרי בן יומו. דהטור כתב דיש מחמירים ליחד כלים לבשר ולדגים, והאו"ה כלל ל"ו דין כ"ו כתב שלכתחילה צריך ליחד כלי נפרד לדגים, ולא לבשלם לכתחילה בכלי בשרי אפילו נקי. אמנם עי' בבדי השלחן בציונים (סימן צ"ה ס"ק כ"ד) שכתב דבתוך דברי האו"ה נראה דהני מילי כשלא רחצוהו יפה ונשאר עליו איזה שמנונית שבזה יש להחמיר לכתחילה אע"ג דיש ששים ובדיעבד מותר, אבל ברחוצה יפה אין להחמיר אפילו לכתחילה. וכמה מהפוסקים כתבו דלכתחילה צריך להזהר ליחד כלים נפרדים לבשר ולדגים, אבל העולם אין נוהרין בזה, וכן כתב המרש"ך.

(טו) ובשו"ת חינוך בית יהודה (סימן ס"א) כתב להקל לכתחילה. ויש שנהגו להחמיר שלא לבשל דגים בסיר בשרי בן יומו, אבל באינו בן יומו יש מקילים לכתחילה. ואם כבר בישלם בסיר בשרי בן יומו, בדיעבד אין לאסור הדגים. ולכאורה לפי המחמירים שלא להשתמש בכלי בשרי בן יומו יש ליחד כלי נפרד לדגים, כי לפעמים מבשלים הדגים עם דברים חריפים וזה ישביח את טעם הבשר הבלוע בכלי והוי כמו שמבשל דגים בכלי בשרי בן יומו.

(טז) ולמעשה עי' במטעמי השלחן להגאון הצדיק רבי לוי רבינוביץ זצוק"ל (סימן פ"ז ס"ק ו') דפסק דבאינו בן יומו יש להקל לכתחילה לבשל דגים בכלי בשרי או איפכא אם יש צורך בזה אפילו בלא הגעלה. וכן מטו משמיה דהגר"מ הלברשטאם זצ"ל דיש מקום להחמיר בזה ולייחד לכתחילה כלי נפרד לבישול הדגים, וכן שמעתי שהגר"מ שטרנבוך שליט"א מחמיר לכתחילה שלא לבשל דגים בכלי בשרי בן יומו. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ד' (סימן פ"ז ענף א') שכתב דמדינא אין צריך ליחד כלים לדגים, וכן יש לצרף דעת המגן אברהם או"ח (סימן קע"ג ס"ק א'), שאפשר שנשתנו הטבעים. ויש מחמירים לכתחילה ליחד כלים לדגים, אבל בדיעבד אין לאסור, עכ"ד. אמנם נראה דבזמנינו כיון דיש נוהגים להקל ויש נוהגים להחמיר ולב' הצדדים יש הרבה מקורות כדאי לשאול מורי הוראה שליט"א כיצד לנהוג.

(יז) ולפי המחמירים שסוברים דיש ליחד כלים לבשר ולדגים בנפרד, יש לעיין האם צריכים ליחד גם שאר הכלים חוץ מהקדירות שמבשלים בהם כגון צלחות או מזלג וסכום וכדומה שנכנסים לצלחות. והנה מצאתי בשו"ת אבני ישפה שם ענף ב' שכתב דאפילו להמחמירים אינם צריכים ליחד כלים כגון צלחות מזלג וכדומה לדגים כיון שאינו אלא כלי שני, וכלי שני אינו מבשל. ואע"פ שבדבר גוש יש פוסקים שסוברים שמבשל בכלי שני, אבל כיון דמיירי כאן לגבי חומרא, אין להחמיר בדבר שיש פלוגתא כגון דבר גוש. אמנם כלים שתחובים לתוך כלי ראשון דינם כקדירה ממש. וגם מה שנחלקו הפוסקים

לגבי מצקת אם דינו ככלי ראשון או כלי שני, מ"מ בזמן שהמצקת בתוך הכלי ראשון אין שום פוסק שיאמר שהוא כלי שני, ולכן להמחמירים יש להם ליחד כלים מיוחדים להוציא הדגים מן הקדירה שלהם, עכ"ד.

(יח) ומעתה לפי כל הנ"ל יוצא שיש כמה פוסקים שסוברים שאין שום חשש לבשל דגים ובשר זה אחר זה באותו סיר ובלבד שהוא רחוצה ונקייה, וטעמא דמילתא משום שאין חשש פליטת כלים בבשר ודגים, וכמו שראינו בהתחלה שכל סכנת בשר ודגים הוא דוקא כשהתערב בשר עם דגים בעין ולא מה שנקלש טעמו על ידי כלי. ולכן נלענ"ד שאין בזה חשש כלל כיון שכל מה שיוצא כעת הוא רק פליטת כלים ולא בשר ודגים בעין ממש כיון שסיפרת שהם הדיחו את המחבת מקודם ולא נשאר בעין בכלל.

(יט) ושוב מצאתי שבכף החיים שם כשהביא את הנידון באחרונים אם הסיר שנתבשל בתוכו בשר ודגים צריך הגעלה או לא, והביא טעם מדוע לא צריכים להכשיר אותו משום שאין כאן איסור בעין של סכנה אלא רק פליטת כלים, וכבר כתב האו"ה הו"ד בט"ז שם שאין חשש סכנה בפליטת כלים, ואם ניזל בשר טעמא רואים שיש אחרונים שהבינו כפשיטות שאין כאן אלא פליטת כלים של סכנה שאין בזה חשש, ורק פסקו כמ"ש הדברי מלכאל שיש להגעיל להמתין מעת לעת, אבל הכא היו צריכים להמתין מעת לעת לכתחילה מיהו בדיעבד לא נכנס לתוך השניצילים שנשארו שום טעם איסור של סכנה רק טעם קלוש כמ"ש באו"ה. וזכיתי לשאול אח"כ את מרן הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א אם מורין כן, והשיב לי שבדיעבד אין בזה חשש וכל השניצילים מותרים, וטעמו משום שאין בזה סכנה כלל, רק פליטת כלים בלי שום בישול בעין של בשר ודגים.

(כ) ושמתתי כ"כ שכיוונתי לדעת גדולי הדור שליט"א בזה להלכה למעשה, ושוב הגיע לידי את התשובה הנפלאה של מע"כ שליט"א שקיבלת בכת"י מאת הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף, ונציין את דבריו לתועלת הענין מאחר והוא גם פסק כן וז"ל שוכט"ס למע"כ הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס 'גם אני אודך' ו'פרדס יוסף החדש' על מועדים. על השאלה שטיגנו שניצלים בשריים במחבת, ובא אחד וטיגן שם באמצע דג, וזרקו הכל והדיחו המחבת. והמשיכו לטגן שם שניצלים בתוך המעט לעת, מה דינם.

עיי' בט"ז (סי' צה סק"ד וסי' קטז סק"ב) שהביא מאו"ה שאין לחוש על כך בבליעת כלים, והוכיח כן מדין דגים שעלו בקערה של בשר בן יומו. ולזה נוטה גם הפמ"ג (סי' צה שם), ע"ש. ויתירה מזו, דבגליון מהרש"א (שם) הביא להתיר אף במליחה וצליה, ע"ש.

ואף שיש מקום לחלק, דאינהו מיירי שתחלה נבלע טעם בשר לבד בלא טעם דגים, וטעם זה שנקלש יוצא עכשיו לדגים, ולכן ס"ל דכיון שהוא קלוש אין בו סכנה. אבל הכא שנבלע בכלי מיד בתחילה טעם חזק המעורב מבשר ודגים שיש בו סכנה, י"ל דאף לאחר שנקלש עדיין יש בו סכנה כשיוצא עתה לבשר. – מ"מ לא נראה לומר כן, דסוף כל סוף אף בכה"ג כבר נקלש טעמו, ומשום טעם בליעת כלי שהוא קלוש ליכא למיחש, עכ"ל.

(כא) ושמתתי אותי שנית בתשובה שקבלת מהגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א וז"ל ענין

אכילת בשר ודגים יחד אסור משום סכנה, אבל הסיר לא נעשה טריפה בגלל זה. ולכן מותר גם בתוך מעת לבשל בו דגים או בשר גם אם קודם לכן בישלו בטעות את שניהם ביחד, עכ"ל.

העולה לדינא:

- (א) אסור לבשל ולאכול בשר ודגים ביחד.
 (ב) נחלקו הפוסקים אם צריכים להכשיר סיר שבישלו בתוכו בשר ודגים, ונקטינן כדעת הדברי מלכיאל שאין צריך להכשיר את הכלי רק להמתין מעת לעת לפני שימוש הבא.
 (ג) נחלקו הפוסקים אם מותר לבשל בשר ודגים באותו סיר זה אחר זה כשהוא רחוצה יפה, והרבה נוהגים להקל בזה.
 (ד) המבשל שניציל ובטעות הכניס דג וזרק את שניהם ומיד אח"כ רחץ המחבת והמשיך לטגן שאר שניצילים בתוך מעת לעת, יש אומרים להחמיר בזה אא"כ הוא שעת הדחק, ונלענ"ד שאין צורך להחמיר בזה ושאר השניצילים מותרים.

אוכל תחת הכסא במטוס

(ט) שאלה: בענין אוכל מתחת כסא במטוס כבר כתבו הרבה פוסקים שאין בזה שום חשש, מיהו יש לעיין מה הדין לגבי מי שנוסע בחלק הראשון של המטוס הנקרא "פירסט קלאס" FIRST CLASS ששם הכסאות נפתחים כמו מטה ממש, האם בכה"ג זה יותר חמור ואסור להניח שם מאכלים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע את טעמם של המתירים.

הגר"י טשזנר שליט"א: כבודו לא ציין מי הם הפוסקים שכתבו שאין בזה שום חשש, וגם לא הביא טעמם, לכן לא אדע איך לדון בזה.

דהנה איתא בגמרא (פסחים ק"ב). תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל, רוח רעה שורה עליהן.

ובספר תורת חיים (שבועות ט"ו). כתב הטעם לזה, לפי שהמזיקין מתקנאין ומתגרין בו באדם וכל זמן שהוא ער אין יכולין לגשת אליו לפי שנשמתו של אדם טהורה היא ובאה מסטרא דקדושה, לכן המזיקין הבאים מסטרא דמסבאבא בורחין ממנו. אבל בשעה שהוא ישן ונשמתו יוצאת שורה עליו רוח רעה, לפי שהשינה אחד מששים במיתה, כיון שנשמתו יוצאת, ולהכי רוח מסבאבא שריא עליה דאיניש בשעת שינה, וזה טעם נטילת ידים שחרית. וכשהוא מאהיל בשעת שינה על האוכלין הרי הן כאילו היו באהל המת ושריא עליהן ההוא רוח מסבאבא, עכת"ד. ולטעם זה כל הקפידא של אוכל ומשקה תחת המטה, הוא רק אם אדם ישן במטה בשעה שהמאכל היה מונח תחתיו. ולאידך גיסא גם אם אדם ישן על גבי אוכלים, אף לא במטה, יש לומר ששורה רוח טומאה עליהם.

ולפ"ד גם מי שנוסע במחלקה הרגילה במטוס, או שנוסע באוטובוס ועלול להירדם, אין להניח מאכלים מתחת למושביו.

ובודאי כסא זה שנפתח כמו מטה כדי לישון עליו שינת לילה, נחשב כמטה, ואין להניח תחתיה אוכלים.

והנה הפתחי תשובה (סימן קט"ז ס"ק ד') הביא דעת הפוסקים דאין בכל זה רק אזהרה לכתחילה, אבל בדיעבד אין כאן חשש איסור, ע"כ. לכן בכל אופן לכתחילה אין להניח אוכלים, בין תחת כסא זה ובין תחת כל כסא שעלול להרדם בו. ובדיעבד שהניח שם אוכל ונרדם עליהם, מעיקר הדין מותר לאכול המאכל, וכנ"ל. ומ"מ יש הדור להתרחק מדברים טמאים כשהדבר אפשר.

אולם ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר חלק י' (סימן ל"ה) שדן בשאלה דומה, בהחזקת מאכלים תחת המטה בספינה.

וז"ל: הנוסע באניה, והסדר הוא שכל אחד מחזיק חפציו מתחת למטה שישן עליה, ואין לו מקום אחר להחזיקם, אם מותר לו לשים שם גם מאכלים חיים ומבושלים, ולא יהא זה נגד הנפסק בשו"ע (יורה דעה סימן קט"ז סעיף ה') דלא יתן תבשיל או משקים תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהם.

וכתב: לכאורה מה זה משאר מטות דעלמא, כ"א בביתו, שנזהרים שלא לשים שם אוכלים ומשקים וישנם שאוסרים אפילו. ורק יש לדון בצדדי היתר אם האוכלים חיים מחוסרים בישול, או לענין דיעבד, או אם אינה מטה של תשה"מ, שישנם בזה בדברי הפוסקים מימנם ומשמאלים.

אבל לאחר העיון קצת נלפענ"ד להציע צד היתר בזה אליבא דכו"ע, ולומר דספינה שאני. וחילי ידידי ממה שהובא בדרכי תשובה (ס"ק ל"ז) בשם ספר יפה ללב שכתב, דאין רוח רעה שורה אלא בדבר שעומד על גבי קרקע ממש שהוא אדמת עפר, אבל אם הוא מרוצף באבנים או בקורות אין לחוש. וכך ראיתי הדברים יוצאים מפורשים בגוף דברי הספר יפה ללב ח"ג יורה דעה סימן קט"ז ס"ק ו'. וא"כ הא בספינה, קרקע הספינה הרי אינה נתונה בכלל ע"ג קרקע ממש שהיא אדמת עפר, דהרי מהלכת היא על פני המים, ויש על כן להתיר מטעם הנ"ז.

ומזה אוסיף עוד ואומר, דאע"פ שבדרך כלל הרי אנן מחמירין אפילו אם הוא מרוצף באבנים, ונראה מזה שהעולם לא תפסו קולא זאת, מ"מ יש לומר דאין להביא ממנהג עולם זה ראיה להחמיר גם גבי ספינה, כי יש לומר דספינה שאני, והוא מפני דבמרוצף באבנים הרי האבנים מיהת מחוברים הם אל הקרקע ממש, ומשום כך תפסין להחמיר ולומר בזה דכל המוחבר לקרקע כקרקע דמי. משא"כ בספינה דאין לקרקעית הספינה כל חיבור שהוא לאדמת עפר שהיא קרקעית העולם, דהרי מהלכת היא על פני המים, ועי' עוד בסנהדרין (דף ס"ז:): דמבואר דבמים לא שלטי כישוף. ובדרכי תשובה שם מובא שהחשש בזמן הזה הוא משום כישוף עי' שם, ואם כן כל כה"ג יש לומר דכו"ע יודו דבכה"ג שורה כלל רוח רעה ולא שלטי כישוף כלל ומותר, עכת"ד.

ולפי דבריו, גם במטוס, היות שאינו עומד על גבי קרקע, אפשר להתיר להניח אוכלים תחת המקום שישן בו, אם אין לו מקום אחר להניחם.

וויטמינים מתחת המטה

(י) שאלה: מה הדין בוויטמינים מתחת המטה, האם אסור להניחם שם לכתחילה, ומה הדין בדיעבד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"מ דייטש שליט"א: דינו כשאר מאכל.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: לגבי ויטמינים שהיו תחת המטה לענין דיעבד או לכתחילה, הנה עצם הדין באוכלים תחת המטה שהיו ישנים בו יש מחלוקת בין הפוסקים אם מותר בדיעבד או לא, דעת השו"ת שבות יעקב חלק ב' (סימן ק"ה) והובאה ברעק"א בגליון שו"ע (סימן קט"ז סעיף ה') ופ"ת שם להתיר על פי דברי הב"י (סימן ו') והחיד"א בברכי יוסף (סימן קט"ז אות י'), ובספרו מחזיק ברכה (סימן ו' אות ג'), סובר שאסור אפילו בדיעבד ודוחה הראיה מהבית יוסף עי' שם. וכן בחכמת אדם (כלל ס"ח דין ג') ובינת אדם שם אוסר אפילו בדיעבד ומביא כן בשם הגר"א ולמעשה סוגיין דעלמא להחמיר מטעם חמירא סכנתא מאיסורא. ועכשיו נדון לענין ויטמינים, לכתחילה בודאי אין להניחם שם ולענין בדיעבד אם יש בזה טעם טוב וכשאדם בולע את צריך לברך על זה הוי כמו דבר מאכל שאנו נוהגים לאסור את זה.

ואם אין בזה טעם טוב כלל וכשאדם בולע אותם אינו מברך על זה בדיעבד מותר, עי' בבן איש חי שנה ראשונה פרשת וישב בהלכות חנוכה (אות יב) שביאר החילוק בזה וכן כתב בשנה שניה פרשת נח (אות טו"ב) והובאה בכף החיים (סימן תרע"ג אות י"א). ומ"ש שלכתחילה אין להניח אפילו אין בו טעם, א' משום דסוף כל סוף הוא אוכל את זה. ב' עיין בשו"ע הרב (סימן ר"ד סעיף י"ד) שהביא דיעה שצריך לברך על התרופה אם אינם טובים ולא רעים לגמרי בברכת שהכל אם כן פשוט שאין להניחם לכתחילה ודו"ק, כנלענ"ד, עכ"ל.

ביצה קלופה בתוך קופסא סגורה הרמטית

(יא) שאלה: האם יש מקום להקל בזמנינו במה שמשאירים ביצה קלופה וכדומה בתוך קופסא אטומה הרמטי hermetically sealed, דאע"פ שאיתא בגמ' במסכת נדה להדיא שאפילו מכוסה אסור, מ"מ אולי הקופסאות האלו לא היו בזמן הגמ', ומה שדיברו אז היה על כיסוי אחר לגמרי, וכמבואר בגמ' שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד אין לחלק.

הגר"מ דייטש שליט"א: אין מקום לחלק, וחמירא סכנתא.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: ביצה קלופה גם כשהוא בכלי סגור באופן הרמטי, יש לאסור, שלא מצינו חילוק כזה בפוסקים, וחמירא סכנתא מאיסורא, דבנדה דף י"ז. אמר רשב"י שמתחייב בנפשו ודמו בראשו, ואע"ג דמנחי בסילתא ומציירי וחתמי ולא נראה שסגורה הרמטית עדיף מצרורים וחתומים, ושומר נפשו ירחיק מזה.

בצל קלוף שנתבשל בתבשיל אם נותן טעם

(יב) שאלה: בצל קלוף שעבר עליו הלילה שנתבשל בתבשיל האם אוסר התבשיל משום נותן טעם ברוח רעה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

חתך בסכין בצל קלופה אם הסכין צריך הגעלה

(יג) שאלה: חתך בצל קלוף שעבר עליו הלילה עם סכין האם הסכין צריך הכשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

הגר"א שלזינגר שליט"א: (תשובה להגר"ג רבינוביץ שליט"א) הסכין לא נאסר רק הבצל אסור באכילה.

אם בצל ירוק נאסר משום בצל קלוף

(יד) שאלה: האם בבצל ירוק יש חשש כשהוא קלוף?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

שום כתוש הנמכרים בחנונית אם יש חשש שום קלוף

(טו) שאלה: האם יש חשש שום קלוף במה שמוכרים בחנויות שום כתוש קפוא?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: בהכשרים הטובים מערבין קצת מקליפה כשטוחנין אותו.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בענין שום כתוש (וכן אבקת שום) שמוכרים בחנויות עם הכשר, על אף שבנדה דף ז. מבואר ששום קלוף הוי סכנה לאוכלו, כשזה מעורב עם שמן עיין כה"ח סי' קט"ז ס"ק צ"ב שצידד שכשזה מעורב עם עוד דברים לית לן בה, ואח"כ כתב שיש סומכים על הרש"ל ביש"ש פרק כל הבשר סי' י"ב שהסכנה לא שכיח האידנא כמו

זוגות עיי"ש, אבל גם בזה המחמיר משובח בזהירותו (בביתו אין מכניסים דברים אלו), והארכת בזה בשו"ת ודו"ח ח"ה יו"ד סי' י"א, וידעתי שיש מקילים עפ"י הדרכ"ת בסי' קט"ז ס"ק ע"ד דשום שנתייבש נעשה עפר קיל טפי, והוא בפנים חדשות ונשתנה שמו, ומ"מ הרי חמירא סכנתא מאיסורא, ומי יודע אם ע"י סברות אפשר להקל, ורק תערוכת התירו הפוסקים הקדמונים (ביניהם הסמ"ק), וא"כ רק כשהשום מעורב עם שמן וכדומה שרי כנלענ"ד, [אגב ראיתי שכתבו ששום קלוף של גוי שרי, כי אין רוח רעה לגוי, כמו שאין מקפידים בגוי שלא נטל נט"י של שחרית, ופלא הוא בעיני, כי שום הוא שום, ובגמ' לא חילקו בין מי הוא הבעלים של השום, ומה שגוי אין לו רוח רעה על ידיו זה מובן, כי אין רוח רעה שורה עליו, אבל השום במציאות היה קלוף כל הלילה ומאי נפ"מ מי הוא בעליו וצע"ג].

הגר"ט שלזינגר שליט"א: אינו יודע האין מוכרים את השום הכתוש. אך ברור שאם נמכר כמות שהוא, אסור לאוכלו. כשהתעסקתי בעניני כשרות מאד הקפדנו על זה וגם על ביצים פתוחות לערב אותם עם שמן ומלח וכיוצ"ב.

הלכות סחורה במאכלות אסורות

סחורה במאכל כלבים

(א) שאלה: האם מותר לישראל לסחור במכירת מאכל כלבים שהוא עשוי מנו"ט וראוי באכילה, אלא שמיוחד לאכילת כלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

קניית מניות בחברות של נו"ט

(ב) שאלה: האם מותר לקנות מניות [stocks] בחברת "מקדונלד'ס" מסעדה שמוכרת טריפות ובשר וחלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה יש להחמיר.

הגר"פ פיינהנדלר זצ"ל: יש לאסור מעיקר הדין עסק במניות של נו"ט.

הגרש"מ אריאלי שליט"א: בדבר השאלה האם מותר לקנות מניות אשר עוסקת במכירת מאכלות האסורות וכתבת שיש צד היתר משום שקונה רק את המניות ולא את הסחורה האסורה ולכן אין לגזור שמא יבוא לאכול ממנו. ואולם אין זה דעת הגליון מהרש"א בסימן קי"ז שכתב שאף במקום שלא יבוא לאוכלו אסור לסחור בכה"ג.

הנה פשוט הוא שמה שכתב הגליון מהרש"א הוא דוקא בשותף ממש שהוא בעלים

גמור על המאכלות האסורות בכל אופן אף שאינו רואה הסחורה אסור לו סחור בדבר האסור. אך במחזיק מניות בכל חברה שהיא, השאלה היא יסודית האם בעל המניות נחשב לשותף בחברה וזה נוגע אף לחמץ בפסח לענין איסור בל יראה, וכן האם צריך למכור את החמץ לפני הפסח של החברה היות וליהודי יש מניות בחברה, וכן להשקיע בחברה שחלק מבעליה הם יהודים ובית החרושת פתוח בשבת כיצד יטלו רווחים הבאים על ידי מלאכות שנעשות בשבת.

האמת שבשאלה זו כבר דנו הרבה פוסקים בזה ואציין למה שכתב בשו"ת מהרי"א הלוי חלק ב' סימן כ"ד שדבר ברור שאין לבעל המניות זכות ובעלות וכל מה שירצה יעשה, שהדבר ידוע שאין לבעלי המניות שום זכות וכח למכור החמץ או לבערו שכל הנהגת העסק נעשה רק על ידי מנהלי העסק ורק על פיהם ינוהל כל ענייני העסק וכיון שבעלי המניות אינם יכולים לבער החמץ ממילא אף לא יעברו על ב"י וב"י ולכן אף אין לאסור החמץ לאחר הפסח.

וראה במנחת יצחק חלק ג' סימן א' שנוטה להחמיר בזה. וכן ע"י במועדים וזמנים חלק ג' סימן רס"ט שאף מחמיר בזה. ויוצא לדבריהם שמחזיקי המניות חייבים למכור את מניותיהם לנכרי עם שאר החמץ אשר ברשותם.

וע"י באגרות משה או"ח חלק ד' סימן נ"ד שנשאל האם מותר לקנות רוב מניות של חברה העובדת בשבת, ותוכן תשובתו היא שאם העסק מנוהל על ידי הנכרי לבדו והישראל לא יאמר כלום לנכרי מותר היות והנכרי הוא הבעלים על המלאכה. והוסיף שצריך ליזהר שלא יהיה ניכר שהמלאכות נעשות עבור הישראל.

ובאגרות משה חלק אבן העזר סימן ז' כתב עוד בזה אודות קניית מניות מחברות העושות מלאכה ומסחר בשבת שכבר ראינו שהתפשט זה להיתר והטעם הוא משום שכל חלקם של קוני המניות הוא רק משהו מהמסחר ואין להם שום דעה במסחר, ואין זה דומה לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים.

ועוד כתב שם שיתכן שאין קניית מניות חלה שהרי זה קנין על דבר שלא בא לעולם. והקניין חל רק מצד חוקי המדינה. הבאתי כל זה להוכיח שבנידון השאלה לגבי קניית מניות בחברה העוסקת במאכלות האסורות אין חשש ולא חשיב לעוסק במאכלות אסורות.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם יש לו כ"כ אחוזים שיכול לומר דעה אז אסור לקנות, ולכן נראה דראוי למנוע כשאפשר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: יש להחמיר לא להתעסק בקניות מניות של נו"ט.

הגר"י שוב שליט"א: כמדומה שנוהגים להקל ולא ברור לי מהו ההיתר וכן דיברתי על שאלה זו עם גדולי הוראה ולא היה ברור להם מהו ההיתר ולא אמרו בזה לא איסור ולא היתר.

אהל הלכות סחורה במאכלות אסורות יעקב

סח

מכירת נו"ט במכונה אוטומטית ברחוב ברבים

ג) שאלה: האם מותר למכור מאכלות אסורות במכונות אוטומטיות, (והאם בשבת יש איסור להשאיר את זה פתוח שמא יקנה יהודי רח"ל)?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור. במקומות ששכיח שישראל קונים אולי כדאי לסגור בשבת.

לקנות אוכל לכלבים שיש בו נו"ט

ד) שאלה: האם מותר לקנות לכלב אוכל לכלבים שיש בו נו"ט?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לסחור עם חלב מבהמה טהורה

ה) שאלה: האם מותר לסחור עם חלב מבהמה טהורה גם לצורך אכילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

סחורה באיסור חדש

ו) שאלה: האם מותר לעשות סחורה באיסורי חדש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם סובר שהקונה ישאירם עד זמן היתר חדש מותר.

מכירת בגדי שעטנז

ז) שאלה: האם מותר למכור בגדי שעטנז?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לגוי שאינו מוכר לישראל מותר.

מכירת בשר שלא נמלח

ח) שאלה: האם מותר למכור בשר שלא נמלח, ואם מותר מה הדין אם יודעים שהאנשים לא ימלחו את הבשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר. ואם יודעים אסור.

אהל הלכות סחורה במאכלות אסורות **יעקב** סט

הובלת מאכלות אסורות

ט) שאלה: האם מותר לישראל לעשות עבודת הובלה של מאכלות אסורות, או בשר שלא נמלח וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מאכלות אסורות לא, בשר שלא נמלח כן.

לבשל נו"ט עבור גוי

י) שאלה: האם מותר לעבוד ולבשל מאכלות אסורות בשביל גוי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

סבון העשוי מחלב

יא) שאלה: האם מקפידים בזמנינו לומר שהסבונים פגומים ואפילו אם עשו מחלב מותר לסוך בהם אף שהביאור הלכה סימן שכ"ו הביא ענין להחמיר, מ"מ האם בזמנינו השתנה הפגימות של הסבונים ואפשר לומר דאף המשנה ברורה יודה לכאלו סבונים העשויים עם חלב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתבר כן, אבל אדמו"ר זצ"ל לא פסק כך.

חנות של ישראל אם מותר למכור מאכלות אסורות

יב) שאלה: יהודי בחו"ל שיש לו חנות שמוכר מאכלים כשרים ונמצא באזור שיש הרבה גויים האם מותר לו למכור בחנות שלו גם מאכלות אסורות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לעשות מסיבה לפועלים גויים

יג) שאלה: האם מותר לעשות מסיבה לפועליו הגויים עם אוכל של נבילות וטריפות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא ראוי.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אם מותר לעשות מסיבה לפועלים שלו ולהאכיל אותם נבילות וטריפות, שהרי נבילות וטריפות מותרים בהנאה אבל אסור לעשות בהם סחורה, ואם כן

שמא באופן זה הוא נחשב לעושה בהם סחורה שהרי הוא מרויח שהוא נותן אותם לפועלים במקום לתת להם אוכל כשר.

וראיתי את דברי הש"ך יו"ד סי' קי"ז ס"ק ג' שהביא פוסקים שמותר לקנות נבילות וטריפות כדי להאכיל לפועלים כיון שאין זה דרך סחורה ע"ש. ונראה לי שה"ה אם הוא עושה להם מסיבה וכמו שנהוג עם פועלים בעת חגם. ואדרבא זה אפילו פחות שאלה מדברי הש"ך שהרי כאן ודאי שאינו דרך סחורה כיון שאינו דבר רגיל לעשות מסיבה מה שאין כן אוכל שרבים נותנים אוכל כחלק מן השכר ויותר דומה לסחורה. לכן פשוט שמותר לפי המקילים שהביא הש"ך.

בעל בית אבות של גוים האם מותר להאכילם נו"ט

(יד) שאלה: האם בעל בית אבות יהודי יכול להאכיל לזקנים הגוים נו"ט בטענה שלא מרוויח בזה רק לא רוצה להפסיד כסף כשקונה אוכל כשר?

תשובה:

הגר"י ליברמן שליט"א: ע"ד השאלה החמורה, במי שדר בארה"ב שעובד בבית אבות לזקנים, ובעלי הבית הם יהודים ומאכילים להזקנים מאכלות אסורות (נו"ט), האם מותר לרכוש בשר נו"ט עבור זקנים גויים, או שאסור משום איסור סחורה במאכלות אסורות (יו"ד סי' קיז, א). וטענת בעלי בית האבות שם שאינם עושים זאת לסחורה, שהרי אינם קונים זאת כדי "להרויח" כסף, אלא כדי "לא להפסיד" כסף, שהרי לגויים מספיק בשר שאינו כשר. וציננת לערוך השולחן (שם סעי' כח) המתיר סחורה במאכלות אסורות כאין כוונתו להרויח אלא לא להפסיד. וכן האם יש היתר בזה לשתף גוי אשר הוא יקנה הנו"ט, או שמא אף זה אסור. – עוד שאלת, שנמצאים שם זקנים יהודים רח"ל שמשפחתם אינם שומרי תורה ומצוות ולא איכפת להם שמאכילים לאביהם מאכלות אסורות, האם יש לבעה"ב חיוב למנוע אותם מכך, כאשר בני המשפחה עצמם אומרים שהם אינם מעוניינים לשלם עבור מאכל בשר, או פטור מצד שב ואל תעשה, עכ"ד השאלה.

בדבר רכישת הבשר לזקנים גויים, הערוך השולחן שם לא התיר בזה, אלא כתב להתיר לישראל לקנות עבור שר גוי השולחו לצורך זה, כי אינו קונה לעצמו כלל. וכן מתיר לתווך במכירת בשר זה, כי נמצא שאין הוא הקונה ולא המוכר, רק סרסור ביניהם. וכאן בבית האבות הרי קונה הבעה"ב לעצמו להאכילו לנכרי ומרויח על כל זקן, ולמה נתיר זאת [וילע"ע ולשאל מה פוסקים הרבנים שם בזה].

ובדבר הזקנים היהודים, המאכיל ליהודי מאכלות אסורות, עובר באיסור דאורייתא המבואר (ביבמות קיד). לא תאכלום קרי לא תאכילום, ששייך בכל מי שדעתו חלשה שנחשב לכעין קטן, וכמ"ש בשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' פג) דכל שאנו מזהירים על קטן, אנו מזהירים על חרש ושוטה, דקרא דלא תאכלום להזהיר המצווים על שאינם מצווים, וכש"כ על ישראלים עמי הארץ שמצווים. – חוץ מזה יש לפני עור, ואם המשפחה הם קמצנים קלי דעת שלא מוכנים להוסיף קצת על מאכל כשר לזקן, חייב למנוע מזה [לתת

אהל הלכות הפקדת בשר ודגים אצל גויים יעקב עא

לו ירקות במקום בשר]. – ואוי להם למשפחה שלא מרחמים על הזקן ומאכילים נו"ט ומטמטמים לבו, ראה אור החיים הק' (ויקרא יח, ב) בשם האר"י ז"ל שהניצוץ הרע מורידו ומונעהו מלעשות תשובה בערוב ימיו. – וע"ע שו"ת משנ"י (חי"א סי' קג). – ומצוה רבה לתקן זאת.

הלכות הפקדת בשר ודגים אצל גויים

להזמין אוכל ממסעדה ששלחו במונית

(א) שאלה: האם אדם יכול להזמין אוכל ממסעדה בשרית, והם שולחים במונית (חלוני או ערבי) בלי חותמות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם ניכר שלא שלטה בזה יד.

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: בדבר השאלה מה שהרבה מסעדות שולחים האוכל הכשר עם גוי או מחלל שבת לבית הלקוח, אם מותר לאכול אוכל זה או לאו. יש שני טעמים למה מקילים לשלוח אוכל מוכן לבית הלקוח בלי סימן מיוחד. טעם אחד הוא שאוכל מבושל שונה ממקום למקום, וכל מטבח עושה בסגנון שלו, וממילא הוי כמו סימן שהתיר השו"ע יו"ד סי' קי"ח סע' א'. ולכן כיון שניכרים המאכלים שהם באים ממטבח פלוני, ולא משום מקום אחר ולכן נחשב כמו סימן באוכל וממילא אין חשש. טעם נוסף הוא שאין הגוי מחליף אלא אם יש משהו להרויח, אבל מה יש להרויח מאוכל כשר שהוא אינו זקוק לו כלל. גויים מחליפים בבשר שמן לתת בשר רזה כי השמן היה יותר יקר, אבל כאן אין לו שום ריוח אם יחליף. ועוד שחושש הגוי שמא יתפס ויפסיד מקום עבודתו ואינו כדאי לו לקבל ריוח קטן ולהפסיד עבודתו. מכל הטעמים האלה נוהגים להקל לשלוח עם גוי או מחלל שבת, אבל הנכון הוא לעשות סגירה של האוכל שנחשב כמו חותם ומועיל חותם אחד וכדברי הרמ"א שם וש"ך ס"ק ט"ז כי הם לא חשודים להחליף.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שאפשר להקל אם האוכל נראה מסודר ועובר מעבר לרבים, ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דרך אם אז יש סימן מובהק באוכל אפשר להקל.

חשש בשר שנתעלם מן העין בשדה התעופה

(ב) שאלה: אחד שנסע במטוס עם מזוודה שהיה בתוכה בשר ודגים בתוך שקיות סגורות, וכשנחת במקומו ראה מדבקה על גבי המזוודה שרשום עליה שאנשי הביטחון פתחו את המזוודה לבדיקה והסתכלו בפנים, האם עליו לזרוק את הבשר והדגים שהיו שם משום חשש בשר שנתעלם מן העין, והאם יש חילוק בזה אם אנשי הביטחון היו גויים או מחללי שבת כמו בחברת "אל על"?

אהל הלכות הפקדת בשר ודגים אצל גויים יעקב

עב

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: ראוי לא לאכלו.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אין חשש.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם מכיר הבשר ודגים אין חשש חוץ עם רואה משהו חשוד. ובפרט שמי שמחליף נענשים על זה. ובפרט היום יש שם כל סוגי מצלמות. ואין נפק"מ בין יהודי או גוי.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שאפשר להקל בזה.

חשש בשר שנתעלם מן העין בבית הכנסת

ג) שאלה: מקום שעשו מנין לשבת עבור שמחה והיה מטבח עם חמין ועוד מאכלים שם, והמפתח היחידי של המטבח היה ביד גוי אחד שהוא מנקה את המקום, והיהודים שהגיעו לשמחה הגיעו למקום הנ"ל רק לתפילות ולסעודה אחרי שחרית, האם יש חשש שהגוי יחליף את הטשולנט וכדומה כיון שרק אצלו יש מפתח או שאפשר לסמוך על טביעות עין ועוד סניף אם יש?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: למיחש מבעי.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יש טביעות עין וסימן הרי טוב.

הגרש"ק גרוס שליט"א: הגם שאי אפשר שיחליף מ"מ יש חשש שיערב בסיר דבר איסור כדי שתהא מוטעם ואח"כ יטעום מהתבשיל.

הגר"א שלזינגר שליט"א: נלענ"ד שאין זה פשוט כלל ועיקר, ואין שום טביעת עין בטשולנט והוא במקום שנכרים מצויים והוא לבד יוצא ונכנס, לכאורה יש מקום לאסור.

הגר"י רוטנברג שליט"א: נראה דבדיעבד יש להקל, חדא דאם יש טביעות עין בטשולנט יעוי' בד"ת יורה דעה (סימן קי"ח ס"ק כ"ד) ועוד דיש לומר שאינו נהנה בחליפין דשרי כמ"ש הרמ"א שם (סעיף ב') והשו"ע בסעיף י'. ויש לעיין דאפשר דנהנה לאכול מתבשיל זה ולטועמו, ועוד דאם הוא מעבר לרבים שרי כסעיף ז' ועי' שם בד"ת ס"ק נ"ח לגבי לילה, ובמקרה זה כל כניסתו לבית הכנסת יעורר חשד דהרי זה לא בזמן שצריך להמצא שם, וא"כ מירתת, אבל לכתחילה ודאי שהם צריכים לבקש את המפתח ושלא יהא ביד הנכרי.

הגר"י טשזנר שליט"א: הנה דעת הרמ"א יורה דעה (סימן ס"ג סעיף ב') שמותר בשר שנתעלם מן העין אפילו אם היה ביד נכרי, אם מצאו במקום שהניחו, או שיש בו סימן או טביעות עין (עי' שם ט"ז). [אולם בנידונינו, קשה להאמין שיהיה טביעות עין על כל חתיכה וחתיכה של בשר בטשולנט]. וכתבו הפוסקים דמ"מ אם יש חשש לאחלופי יש להחמיר. והנה במקרים כאלו אין חשש שהגוי יחליף חתיכת בשר כשר בחתיכת בשר

אהל הלכות הפקדת בשר ודגים אצל גויים יעקב

עג

טרף, כי אצלינו הגויים חשודים לגנוב אבל לא מצוי שמחליפים. לכן לבני אשכנז ודאי שהטשולנט מותר.

ולגבי בני ספרד, הנה לכאורה לדעת השו"ע באמת אסור, אבל כמדור' שגם הם לא מחמירים כמו השו"ע בכל דבר בזה, ולא הצלחתי לברר מהי בדיוק ההנהגה בזה אצלם. ולכן אם השאלה נוגע לבני ספרד יש להם לשאול אצל חכמיהם איך לנהוג.

אזיקון של פלסטיק

(ד) שאלה: קופסאות של פלסטיק המכוסים, והסגורים מסביב למכסה בסרט של פלסטיק (הנקרא אזיקון), האם סגי לחשב כב' חותמות או לא?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: צ"ע.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"א שלזינגר שליט"א: (תשובה להגר"ג רבינוביץ שליט"א) נראה לי שאין לסמוך על סגירה באזיקון כיון שבקלות אפשר לחתוך אותו ולשים חדש. לכן צריכה להיות סגירה שאינה נפתחת בקלות.

הגר"א שלזינגר שליט"א: כנכד מרן רב רבנן החת"ס זתע"א נראה לי להישתמש במליצתו הידועה, "שחדש אסור מן התורה" ואין מספיק כחותם.

הגר"צ כהן זצ"ל (תשובה לרב הנ"ל): לכאורה אין אזיקון יכול לשמש כחותם, שהרי כל אחד יכול להחליף את הבשר ולהניח אזיקון דומה המצוי אצל רבים; ולא יהיה ניכר לבעלים שהחליפו את הבשר.

האם מכסה טונה הוי כחותם

(ה) שאלה: היום מצוי קופסאות טונה ממתכת וסגור רק בחותם אחד האם זה מספיק למנוע מחשש החלפה או שצריך ב' חותמות?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: מה שסגור הרמטי הוא יותר מב' חותמות כמ"ש בשו"ת אגרות משה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: קופסא של מתכת שהיא סגורה, וניכר היטב אם מישוהו פתח אותה, זה נחשב כמו ב' חותמות, ואין שום מקום לחשוד ובפרט שיש משגיח במקום בחו"ל.

הגר"א גרוסמן שליט"א במח"ס ודרשת וחקרת: בענין שימורים של טונה, הרי הוא "צרור וחתום" כלשון המחבר ביו"ד סי' ס"ג סעי' א', וא"א להחליף הדגים בלי לפתוח הקופסא, וק"ל.

הגר"א שיינברגר שליט"א: מעיקר הדין כפי המבואר בטור ושו"ע יור"ד סי' קי"ח וסי' ק"ל אם יש חותמת של אותיות ועדיף שיהא חציו על הקופסא וחציו על המכסה שלא יוכל לדייק להחזירו הוי סגירתו חותם אחד והאותיות חותם אחד והוי ב' חותמות ויותר טוב הוא כפי שכתב תוס' ע"ז ל"ט ע"ב ונפסק ברמ"א סי' ק"ל סעיף א' ואפילו שלא כתב כנ"ל הרי איתא בטור סי' ק"ל שסגירת החבית בטוב הוי חותם אחד וסתימתו בטיט הוי ב' חותמות ועי' בכף החיים שם ס"ק מ"ט שה"ה בקופסא ואח"כ מכניסו בשק הוי ב' חותמות וכאן הרי כל הקופסאות באות עוד בקרטון או בניילון וגם הקרטון והניילון סגורים אבל בעצם הענין נראה לי שבסגירה הרמטית אין צריך ב' חותמות כי לא יוכל לפתחו ולחזור ולסגרו והוי כב' חותמות ויש משמעות כזה בגמרא של חיתוך מיוחד כירך מחתכת בצורה מיוחדת בחולין צ"ד צ"ה והובא במאירי שם ועוד ראשונים וא"כ בקופסאות שימורים לענ"ד נראה שא"צ יותר מהסגירה הרמטית שיש בזה כי הרי לא יוכל לזייף והוא חידוש אבל יש לזה מקור בגמ' וראשונים כנ"ל וגם בפועלים דמירתתי שכתבו הפוסקים להקל בזה שלא יזייף ולאור כל הנ"ל יש ליישב מה שנהגו לשלוח קופסאות טונה כשאלתו ודוק.

הגר"מ שעיו שליט"א במח"ס שו"ת מחקרי ארץ: נראה בס"ד לפי מיעוט הבנתי, והוא כי קופסאות שימורים חשיב חותם בתוך חותם, שהרי צריך לעשות להם וואקום ואח"כ לשים את המכסה. ואם גוי ירצה להחליף את הדג לדג טמא לא יספיק לו לכסות את הקופסה אלא יצטרך לעשות גם וואקום, ולכן חשיב כחותם בתוך חותם. הוואקום נחשב לחותם פנימי, והקופסה לחותם חיצוני, ויש לסמוך על זה לכתחילה.

הובלת חלב ישראל על ידי גוי

ו) שאלה: האם מותר לשלוח חלב ישראל סגור בבקבוקים עם נהג גוי להוביל אותם לכל החנויות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם במציאות אין חשש שיחליף - מותר.

יחוד גוי בבית ישראל עם אוכל בשימור מצלמה

ז) שאלה: גויה משרתת בבית ישראל ונשארת שם לבד במשך היום, כבר מובא בשו"ע (סימן קי"ח וקכ"ב) שיש לחוש שמא השתמשה עם הכלים או שהחליפה האוכל וכדומה, האם בכה"ג יועיל להתקין מצלמה בבית שרואה את כל הנעשה שם וממילא אין לחוש להשאיר אותה שם לבד במשך היום לכמה שעות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יזהירו אותה שיש מצלמה ואם תחפש יפטרנה.

הגר"י טשזנר שליט"א: מצלמות יכול להועיל אבל רק אם מצלמות את כל שטח הבית [עכ"פ כל המקומות ששייך לאסור המאכלים] ואין פנה שיכולה להסתתר שם. וגם

אהל הלכות הפקדת בשר ודגים אצל גויים יעקב

עה

העוזרת צריכה לדעת שיש שם מצלמות כדי שתדע להמנע מלעשות דברים שאין לה לעשות.

השאר משרתת גויה בבית ישראל בדיעבד

ח) שאלה: כמובן שאין להשאיר נכרי בבית ישראל לבד אם אין יוצא ונכנס, מיהו השאלות להלן הם לגבי בדיעבד שכן השאר אותו שם, האם יש לחוש שבישל בשר בחלב ביחד בכלים ואז הכלים אסורים בהנאה, או שיש לנו רק לחוש שאסרו הכלים משום בישול עכו"ם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: גם אם בישלו בשר בחלב אין הכלים אסורים בהנאה, אלא טעונים הגעלה.

הגר"י טשזנר שליט"א: לכתחילה אין להשאיר אותה לבד בבית וכנ"ל, אבל בדיעבד יש מקרים שניתן להתיר המאכלים בדיעבד, אבל א"א למסור את כל הפרטים בכתב, כי כל מקרה הוא שונה מהשני, וצריך לשאול שאלת חכם לפי המצב בשטח.

ראה בנספחים מש"כ בירור הלכה בעני"ז באריכות, ושם הבאנו תשובת הגרא"נ אהלבוים שליט"א בענין. ונביא כאן את העולה מהאמור.

דינים העולים בענין הנ"ל והמסתעף:

- א. לכתחילה אין להשאיר משרתת גויה בבית לבד עם הכלים והאוכל והיין, אם היא יודעת שבעל הבית לא חוזר במשך היום, או שלא אמור לחזור בתוך שעות הבאות.
- ב. בדיעבד, אם נשארה בבית לבד במשך שעות היום, ויודעת שבעל הבית לא חוזר, יש נוהגים לא להשתמש עם הכלים עד שהם אינם בני יומם, ויש מלמדים זכות, ובפרט אם נעלו הארונות של הכלים.
- ג. כלים שבדאות בישל בתוכם גוי מאכל כשר שעולה על שלחן מלכים ואינו נאכל חי, צריכים הגעלה.
- ד. אם עבר והשתמש בהם בלי הגעלה המאכל ויש רוב במאכל כנגד הבליעות של בישולי עכו"ם, המאכל מותר.
- ה. אם הניחו בבית מצלמה שמצלמת את כל הנעשה במקום שבו מונחים המאכלים, המאכלים מותרים. ואע"פ שאין הישראל רואה את כל התמונות שהמצלמה מצלמת, מכל מקום חושש הנכרי שמא יבדקו את התמונות וידעו שהחליף את המאכלים. וזאת בתנאי שהנכרי יודע שיש שם מצלמה.

הזהיר המשרתת שאסור לאכול

ט) שאלה: אם אומרים להמשרתת שאסור לאכול מהמאכלים בבית והיא יכולה להביא אוכל שלה ולאכול אותו בסכו"ם חד פעמי וכדומה האם עדיין יש לחוש אם נשארה שם שהכלים אסורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם היא מפחדת שיגלו ויפטרו אותה אין לחוש.

סגר גז בביתו אם מותר להשאיר משרתת גויה שם לבדה

(י) שאלה: אחד שסוגר את הגז של הכיריים ואי אפשר לבשל שם כמובן א"כ מכניסים את הגז בחזרה, האם עדיין יש לחוש כשמשאירים גוי בכה"ג שהכלים אסורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי אם בידו לפתוח את הגז.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אם אחד נתק את הגז ואין שום אפשרות לבשל אין שום חשש בישול עכו"ם.

גוי שהתייחד עם כלים שמשתמשים בצונן

(יא) שאלה: כלים שנשארו בבית גוי כגון סכין או כלי זכוכית שמשתמשים בהם בדרך כלל בצונן, האם יש חשש כיון שהם היו ביחוד עם גוי שצריך להכשיר אותם, או שמספיק להדיח אותם ודיו, כמ"ש בסימן קי"ח סעיף י"ב וסימן קכ"ב סעיף ט', או שתולים מאחר והם כלים שדרך תשמישם בכלי שני אין לחוש שנאסרו עם גוי שהתייחד עמהם?

תשובה:

הגר"א נבנצל: מסתמא יש להקל.

דיני חשוד ונאמנות בכשרות

מתארח אצל בית שאוכל מהכשר שלא מקובל עליו

(א) שאלה: מי שמקפיד על כשרות מסוימת ומתארח אצל חבר או קרוב שאוכל מאכל מהדרין רק לא בדרגה גבוהה שהוא נוהג, האם אפשר לאכול את המאכלים האלו על פי דיוק מדברי הרמ"א ביורה דעה סוף סימן קי"ב שמיקל לגבי פת עכו"ם משום איבה וכתב שם דאין ללמוד היתר זה לשאר איסורין, ואפשר לומר דדוקא לשאר איסורין אין ללמוד, אך בכה"ג שכל ההקפדה היא סתם שרוצה להחמיר על עצמו מחמת סייג אולי יש להקל משום איבה, וצ"ע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש להקל.

קיבל משלוח מנות עם אוכל בהכשר לא מקובל

(ב) שאלה: מי שקיבל משלוח מנות בפורים, בהכשר שאינו מקובל עליו לאכול, האם מותר לו ליתנו לאחר שכן נוהג לאכול מההכשר ההוא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אינו חושש שהוא טרף מותר.

המתארח אצל משפחה שאוכלים מהיתר מכירה

(ג) שאלה: אחד שמתארח אצל משפחה שומרת תורה ומצוות ובשנת השמיטה אוכלים פירות וירקות מהיתר מכירה, וכעת שהוא מגיע אליהם הם אומרים לו שהם קנו פירות וירקות מיבול נכרי או חו"ל וכדומה האם הם נאמנים על זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הם נאמנים בעיניו.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בענין אנשים "מסורתיים" אם אפשר לסמוך עליהם כשאומרים שהכל בהכשר מהודר הנה ראיתי בתשובות והנהגות ח"א סי' ת"ע שרצה לחלק בין רפורמה ושונאי דת שהם אנשי "שיטה" לסתם עבריינים, אולם הרמב"ם בפ"א מאכלות אסורות הל' כ"ו כתב דברים ברורים וז"ל, המתארח אצל בעל הבית בכל מקום ובכל זמן וכו', ואם הוחזק שאינו כשר ולא מדקדק בדברים אלו (מאכלות אסורות) אסור להתארח אצלו, ואם עבר ונתארח אצלו אינו אוכל בשר ולא שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר עליהם עכ"ל. ונפסק כדבריו ביו"ד סי' קי"ט סעי' א' עיי"ש, ועיין ברמ"א שם סעי' ב' ובט"ז סק"ד, וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' צ' בזה, ותשובות והנהגות ח"ג סי' רנ"ג, וח"ב סי' ת"ל, ובאג"מ ח"א סי' נ"ד, מצא היתר כשקים ליה בגוה שאינו משקר, אבל סמך על זה רק בזקנים וחולים ושעת הדחק עיי"ש, וע"ע תשובות אבני ישפה ח"א סימנים קמ"ג – קמ"ה אריכות בזה, עם פסקי השבה"ל והגר"ש"א, ואם יעיין בכל התשובות הנ"ל ימצא מענה לשאלתו בעז"ה.

לתת חלב סתם לאחד שמיקל בזה

(ד) שאלה: בחו"ל יש ציבור רחב ששותים חלב סתם על סמך דברי המקילין של מירתת של הבתי חרושת וכו', לכן האם מותר לאחד שקיבל מאכל חלבי שיש בו חלב סתם לתת אותו לאחד שמיקל בזה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

המבזה תלמידי חכמים אם חשוד על המאכלים

(ה) **שאלה:** אחד שהוא מבזה תלמידי חכמים רח"ל ודינו אולי כאפיקורס כמ"ש במסכת סנהדרין, האם הוא נחשב כחשוד לענין כשרות המאכלים וכדומה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אשה להיות משגיח

(ו) **שאלה:** האם אשה יכולה להתמנות להיות משגיח כשרות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: מעיקר הדין כן.

הגר"י שוב שליט"א: כמו שסומכים על אשה שהיא יראת שמים לאכול בביתה כך יכולים לסמוך עליה שתהא משגיח כשרות וכן שמעתי מרבי שריה דבליצקי זצוק"ל. אולם מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דרך בבית אפשר לסמוך על אשה אולם שתהיה משגיח במטבח וכדומה שצריכה לפקח על אחרים נשים דעתם קלה ואין לסמוך עליהם.

משגיח כשרות שאוכל בשוק

(ז) **שאלה:** דנו הפוסקים לגבי משגיח כשרות שמצאוהו אוכל בלא נטילת ידיים, די ש אומרים שאם על דבר קל כזה לא מקפיד - כל שכן שיתכן שלא יקפיד על כשרות. האם נכון לומר כן ג"כ על משגיח כשרות שמצאוהו אוכל בשוק, שאפשר לפטרו ממשרתו אם אכל בשוק.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): לעדות נפסל משום שהוא אדם מזולזל, אולם לכשרות נשאר נאמן [בדומה לאשה שנפסלת לעדות ונאמנת על איסורין].

הגר"א נבנצל שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): כאן לא ברור כל כך לאינשי האיסור, דהא יש פירושים שונים.

הגר"א שלזינגר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): משגיח נאמן מדין ע"א נאמן באיסורין. וברמב"ם בהל' מאכ"א כותב בכמה מקומות שהוא נאמן רק בתנאי שהוא בחזקת כשרות. אם אוכל בשוק, אינו בחזקת כשרות. וק"ו אם אוכל בלי נט"י בודאי זה מערער את חזקת הכשרות שלו, ואי אפשר להאמינו כמשגיח. אבל אסור לחשוד בכשרים,

ורק אם הדברים ידועים ויש עדים אפשר לפטרו מתפקידו, אבל לא בגלל דיבורי לשה"ר ורכילות.

אביו חילוני קנה לבן אוכל מוכן אם יש לחוש להחלפה

ח) שאלה: אחד שאביו חילוני קנה לו אוכל מוכן ממקום של הכשר מהדרין והבן חרדי הוא שאל האם יש לחוש שאביו יחליף האוכל שהיה אצלו במשך כמה שעות לפני שהביא את זה לבנו האברך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתמא לא, אא"כ אביו רגיל להכשילו.

אם מותר להיות משגיח כשרות במקום שהוא בעצמו לא יאכל משם

ט) שאלה: האם מותר להיות משגיח במסעדה שהוא בעצמו לא יאכל מהמאכלים שם, כלומר האם הוא נאמן לעבוד שם?

תשובה:

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בענין אם מותר להיות משגיח כשרות במסעדה שהוא עצמו לא מחזיק בכשרות שם, עיין שו"ת באר משה ח"ה סי' ק"ל שדן בזה, וחילק בין אם הוא מחמת הידורים וחומרות שאינו מחזיק, אז מותר אבל אם יש שם איסורים גמורים פשיטא שלא יהא משגיח שם, וע"ע שו"ת משנה הלכות מהדו"ת ח"ב סי' כ"ז, וע"ע שו"ת מנח"י ח"ג סי' ע"ג לענין מסעדה חלבית שהבעלים מחללי שבת בפרהסי' רח"ל, וע"ע בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' נ' שאסור לאכול במסעדה שמוכרים שם גם כשר וגם טריפות ודי בזה.

הלכות טבילת כלים

שימוש בכלי סעודה שלא לצורך אכילה לפני טבילה

א) שאלה: אחד קנה מיחם או קומקום לצורך שתיה, וראה שבביתו אין לו מים חמים והיה קר בחוץ ורצה לרחוץ את התינוק שלו, ושאל האם מותר לו לחמם מים בתוך המיחם עבור רחיצה אף שעדיין לא טבל את המיחם מאחר והוא לא משתמש עם המיחם לצורך אכילה, או שמא יש איסור שימוש בכלי בלי טבילה אפילו אם זה רק לרחיצה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"י ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף: כתב לי בזה בספר דרכי תשובה (סי' קכ סקל"ט) הביא מספר גנזי אלימלך (דף כג:) שנסתפק בכעין זה, באדם שקנה סכין שיש בו

שני להבים אחת קטנה לחתוך בה הציפורניים ולתקן בו קולמוס, ואחת לצורך הסעודה, ורוצה לחתוך הציפורניים עם הלהב הגדולה, אם מותר בלא טבילה, או דכיון שבדעתו להשתמש באותו הלהב לצורך הסעודה אסור לחתוך בה הציפורניים בלא טבילה. וכתב דמדברי הש"ך (סי' קכ סק"ז) משמע דדוקא היכא שנמלך לחתוך בו הציפורניים בתמידות אין צריך טבילה, משא"כ אם בדעתו להשתמש בו ג"כ לצורך סעודה אסור לחתוך בה הציפורניים בלא טבילה, וסיים בצ"ע לדינא עיי"ש.

והנה כיון דטבילת כלים הוי מדאורייתא ויש למיזל לחומרא, א"כ בספק כבנדו"ד שנסתפקו בזה הפוסקים נחשב כספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא, וחייב טבילה. ובפרט דבפשטות מיירי שמשמש בו לרחיצה רק באופן עראי ואינו מייחדו לכך, א"כ ודאי צריך טבילה, כי אח"כ ישתמש בו לשתייה.

והאמנם שלגבי בקבוק זכוכית מקילים להשתמש פ"א בלי טבילה, כבר כתב הטעם בשו"ת פרי הארץ (ח"ב סי' קט) והביא דבריו בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סי' נו) דהתם כיון דאין מכוין לקנות הצלוחיות, ולכן הוא רק שואל שא"צ טבילה, ובפרט דחזינן שאינו טובלו אמרינן מסתמא לא ניח"ל דליקני איסורא כדי שלא יעשה איסור לבטל מצות טבילת כלים. ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (סי' ה' אות קלו) כתב הטעם כי אין צריך להריק אוכל שנתנו בכלי שאינו טבול דהו"ל שב ואל תעשה.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכב, ענף ט ויו"ד ח"ב סי' מ) כתב להקל שלא להצריכו טבילה אפילו לאחר שנתרוקן הכלי כשרוצה להשתמש בו למשקים אחרים משני טעמים, חדא, דהכלי נבטל למשקין וכדמצינו במעשר שני (מע"ש פ"ג מ"ב) שלוקחים יין על גבי קנקנו, וכדאיתא בגמ' (עירובין כז:): כיון דהכלי בטל עמו. ונמצא שלא קנה כלי מהעכו"ם ולא נעשה כלי כי אם ביד ישראל. ועוד, דכיון שהנכרי המוכר אינו מוכן להוזיל המחיר אם מוכר היין ללא הכלי, א"כ לדידיה הוי כקליפת אגוזים, ולכן אין להחשיבו ככלי של הנכרי שלקח ממנו, כיון שלא היה אצל הנכרי בחשיבות כלי. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"א סי' כד) להקל בבקבוק שא"צ לטבולו, כיון דבשעת הייצור אינו נחשב לכלי כיון שהוא אטום וסתום ורק בשעת השימוש שחושב הישראל להשתמש בו ולעשותו כלי אז חל עליו שם כלי, והרי הוא ברשות הישראל כבר נוצר כלי בכה"ג לא צריך טבילה, ובפרט בכלי זכוכית שטבילתן מדרבנן כמ"ש הרמב"ם (הל' כלים פ"א ה"ה) שיש להקל כאמור, עיי"ש.

הגר"י וואזנר שליט"א (מח"ס שו"ת חיי הלוי): נראה דבשימוש ארעי מותר.

א. והנה מע"כ צדד להחמיר היות שהגם שמטרת ההשתמשות הוא לרחיצה ולא לאכילה אבל היות והכלי מיועד לשימוש כלי סעודה יהא אסור להשתמש בלא טבילה, וכבר כתבנו בחיי הלוי (חלק ד' סימן נ"ז אות ט') דיש מחמירים בזה. וכן מובא בדרכי תשובה (אות ל"ט) דכלי המיוחד לצורכי סעודה אין להשתמש בו בלי טבילה, אפילו שלא לצורך סעודה עיי"ש, ומובא גם בספר טבילת כלים (פרק ד' הערה ו').

ב. אכן למעשה נראה שמסתבר להורות כפי שכתב מע"כ בשם הגאון רבי אהרן יהודה

לייב שטיינמן [שליט"א] זצ"ל דדוקא שימוש קבוע יש לאסור, שמא יבוא להשתמש גם לצורך סעודה אבל בשימוש ארעי אין לחוש.

ג. וע"ע בספר טבילת כלים (שם בשם ספר פרי אליהו חלק ג' סימן כ"ה) שכתב דכוסות הטעונות טבילה אסור להדליק בהם נרות חנוכה או נרות שבת קודם הטבילה, כיון שחייבים טבילה להוציאם מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל ה"ה מאוס בו נר מצוה, והיינו אפילו אם נאמר שמותר להשתמש בהם להדיוט, ועי' שם מה שמפלפל בזה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין איסור להשתמש בו אם לא שותים ממנו.

הגר"מ שטרן שליט"א: אודות שאלתו דמר יעוין בדרכ"ת סימן ק"כ ס"ק ל"ט בשם גנזי אלימלך שנשאר בכעין זה בצ"ע לדינא, ועי' עוד בספר חלקת בנימין סימן ק"כ סעיף ח' ביאורים ד"ה אבל, והמחמיר בזה שפיר עביר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: בדבר שאלתו על מיחם, הנה בשו"ע סימן ק"כ סעיף א' מבואר דכלי סעודה צריכים טבילה, פשוט הדבר שאפשר להשתמש בו בלא טבילה.

אמנם יש סברא לומר דכיון שסו"ס הכלי מיועד לאכילה או שתיה, א"כ גם אם משתמשים בו לצורך אחר מ"מ צריך להטבילו, כיון שזה כלי שמיועד לאכילה.

וראה בישועות יעקב יו"ד ק"כ ס"ק א' ובביאור הלכה ובמשנה ברורה סימן שכ"ג ד"ה מותר דאף לדעת הסוברים שחיוב טבילה היא מן התורה, היינו שהתורה הצריכה טבילה כשיזדמנו לו מים, אבל האיסור להשתמש בלא טבילה אינו אלא מדרבנן.

וכיון שכן הוי ספיקא דרבנן ואכמ"ל וראה עוד ביסודות הל' טבילה בספרינו אתקינו סעודתא סימן ל"ה.

הגר"י רוטנברג שליט"א (במח"ס מנחת פרי): יעוי' בדרכי תשובה סימן ק"כ ס"ק ל"ט שהביא בשם ספר גנזי אלימלך בסכין שיש בו שני להבים אחת לחתוך צפרנים ולתקן בו קולמוס ואחת גדולה לצורך סעודה, אם רוצה לחתוך ציפורנים בלבד שמתכוון להשימוש בו לתורך סעודה לפני שהטבילו, וכתב דמדברי הש"ך משמע דדוקא היכא שנמלך לחתוך בו קלפים בתמידות אי"צ טבילה, אבל אם דעתו להשתמש בו גם כן לצורך סעודה אסור לחתוך בו קלפים בלא טבילה וסיים בצ"ע.

ואפשר דדוקא אם משתמש כך כמה פעמים, בזה יש חשש שיבוא להשתמש כך אף לסעודה בלא טבילה, אבל באופן חד פעמי מותר, ונפק"מ אם מותר להשתמש לנר חנוכה בכוסיות שקנה לשתיית יי"ש ועדיין לא הטבילם.

הגרא"י גרוסמן שליט"א (מח"ס ודרשת וחקרת): ע"ד שאלתו במי שקנה קומקום חשמלי, ועדיין לא טבלו, האם מותר להשתמש בו לחימום מים לצורך רחיצה, והביא מהשלמי תודה שהתיר, והגרנ"ק אסר, והדרכ"ת בסי' ק"ב ס"ק ל"ט הביא מהגנזי אלימלך שנסתפק, ודייק מהרמב"ם פי"ז מאכלות אסורות הל"ג, שכתב שאחר הטבילה מותרין "לאכול בהן ולשתות", משמע ששאר תשמישים מותרים גם קודם הטבילה, וכן משמע בהל"ח עיי"ש, עכתו"ד הנעימים מאד.

(א) בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' ק"ו סק"ד דייק מלשון הרמב"ם הנ"ל דיוק אחר, וז"ל, אין לומר דאין האיסור רק להניח בו מאכל, ומכי הניח המאכל עבדיה לאיסורא ואין סרך איסור באכילה, דזה אינו, דהא כתב הרמב"ם ואח"כ יהא מותר לאכול ולשתות בו, משמע דהאיסור הוא על האכילה וכו' עכ"ל, וא"כ הדיוק של השלמי תודה אינו מוכרח, שלא בא הרמב"ם להתיר שאר תשמישים, אלא להוסיף איסור אכילה אחרי ששם מאכל בכלי.

(ב) בספר טבילת כלים (להגר"צ כהן) בעמוד ק"ד, הביא משו"ת פרי אליהו ח"ג סי' כ"ה, שכוסות הטעונות טבילה אסור להדליק בהם נ"ח ונש"ק או נר ביהכנ"ס לפני הטבילה, כי הם מאוסים כמו עכבר שנפל לשמן באו"ח סי' קנ"ד סעי' י"ב, ואח"כ הביא מהבית יצחק יו"ד ח"ב סי' קמ"ב שהתיר, דלא בעינן מן המותר בפ"ך רק בתפילין, וכן התיר הבית שלמה סי' ק"ח, והשער אפרים או"ח סי' ל"ח, ועוד חבל של אחרונים עיי"ש, ואף אחד לא הזכיר שאסור להשתמש עם הכוסות בכלל, כי לא נטבלו, וע"כ דס"ל ששאר תשמישים מותר, וא"כ בנד"ד יש הרבה מקום להתיר, (לא ידעתי מי הוא הגנאי אלימלך", אבל כל רבותינו הנ"ל הם מהפוסקים המפורסמים שמפיהם אנו חיים, ונלענ"ד פשוט שודאם עדיף מספיקו).

(ג) הביאור הלכה בסי' שכ"ג סעי' י"ז ד"ה מותר כתב שאיסור השתמשות בכלי שלא נטבל אינו אלא דרבנן, וכ"כ ההפלאה בסוף כתובות, והישועות יעקב יו"ד סי' ק"כ, והמעדני ארץ שביעית סי' ט"ז סק"י, והמנח"י ח"א סי' מ"ד, (דלא כהא"ז בע"ז סי' רצ"ג, והמהר"ח או"ז בסי' ס"ג, שכתבו שהוא אסור מדאורייתא, וע"ע פרמ"ג או"ח סי' תפ"ו במש"ז, ובשאגת אריה סי' נ"ו), וא"כ במקום צער שאין לו מים חמים לרחוץ בהם, י"ל שבכלל לא גזרו רבנן, ולא אמרינן בכה"ג שהוא דבר שיש לו מתירין, (כי יכול לטבול הקומקום), כמש"כ הגרשז"א במכתב המובא בספר טבילת כלים הנ"ל בעמוד רמ"ב עיי"ש היטב, אבל לא ישתמש בו בקביעות כך רק יטבלנו מיד כשאפשר לו.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאסור וכן בכוסיות של נר חנוכה אם בכונתו להשתמש בזה לשתייה אחרי חנוכה אסור להשתמש בהם בחנוכה ללא טבילה. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דמותר להשתמש בזה לפני הטבילה. וכן שמעתי בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דמותר להדליק נר חנוכה בכוסיות שמיועדות לשתייה ללא טבילה.

הגר"י מזלומיאן שליט"א (מח"ס גבורי כח וסגולות רבותינו): הנה מצאתי בס"ד שנשאל הגאון מו"ר יצחק זילברשטיין שליט"א בדומה לזה, בספרו חשוקי חמד על מסכת עבודה זרה (עה ע"ב. עמוד תקיב), בקנה מיחם לצורך חמין לשתייה, אך בינתיים רוצה להשתמש בו לצורך הגעלת כלים, האם חייב כבר כעת להטבילו, או שמא כל עוד לא ייחד את הכלי לצורך שתיית חמים פטור מטבילה?

והשיב, דהדעת נותנת שמכיון שקנה את המיחם לצורך שתייה, אע"פ שעדיין לא משתמש בו לשתייה, בכל זאת חייב כבר כעת להטבילו. וכעין סמך לכך אפשר להביא ממה שכתב האבני נזר (יו"ד סימן קז) וז"ל: בשלהי עבודה זרה (דף עה ע"ב) אבעיא להו משכנתא כזביני דמיא או לאו כזביני דמיא. אמר רב בר רב אשי אבא משכן ליה נכרי

כסא דכספא, ואטבליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דסבר משכנתא כזביני דמי אי משום דחזי לנכרי דדעתיה לשקועיה. והרי"ף כתב משכנתא אבעיא ולא איפשיטא. ולא ביאר דהיכא דחזי ליה דדעתיה לשקועיה פשיטא דחייב להטבילו... והנראה לי בדעתם עפ"י מה שכתב הריטב"א (שם) בהא דירושלמי (עבודה זרה דף לו ע"ב) דהטבילה הוא לצאת מטומאתו של גוי וליכנס לקדושתו של ישראל. וביאר הריטב"א דהטומאה הוא משום שסופו של גוי להשתמש בו באיסור. ע"ש. ועל כן כשדעת הגוי לשקועיה ושוב אין סופו של גוי להשתמש בו, יועיל הטבילה שכאשר ישקענו הגוי בפועל לא יצטרך עוד להטביל, ולא יחשב טבילה ראשונה כטובל ושרץ בידו. על כן טבלו רב אשי קודם, וטוב לו שלא ישתה בכוס טמא... אבל חיוב להטביל ליכא. ע"ש. הרי שלדעת הירושלמי חיוב טבילה הוא לפי שיצא מטומאת נכרים לקדושת ישראל, ואף בכלים חדשים הצריכן הכתוב טבילה משום שסופם להשתמש באיסור, כשהיו ביד גוי, ויצא לקדושה, הרי דאזלינן בתר סופו. וכך בעניננו אזלינן בתר סופו, ומאחר ובסופו של המיחם להשתמש לצרכי סעודה, גם כעת כבר חייב טבילה, ובפרט אם היעוד הוא לחמין לשתייה וההכשר הוא עראי.

ועיין בצפנת פענח (פרק יז ממאכלות אסורות הלכה ג) שכתב: כלים חדשים שלא השתמש בהם כלל, שאמרו דצריכים טבילה, היינו אע"פ שלא עשאם הגוי עבורו לסעודה אלא לסחורה, הרי הם בכלל כלי סעודה, לפי שאין מחשבת הגוי קובעת, כדאמרו בירושלמי (תרומות פרק א הלכה א) שגוי אין לו מחשבה, וכשחושב לסחורה אין זה מוחלט לסחורה, אלא יכול להיות שבסוף ישתמש בו לאכילה, יעו"ש. כ"ש בעניננו שהישראל חשב ליעדו לכלי סעודה, ובינתיים יכשיר בו כלים, דחייב טבילה. ע"כ מחשוקי חמד.

וכבר נגע ופגע בזה מעט כתר"ה שליט"א, בספרו הגדול "אהל יעקב" על הלכות טבילת כלים (עמוד שיט סעיף סח). ע"ש. אלא דשם כתב לענין שימוש חד-פעמי לצרכי אכילה, לפני שהטביל הכלי, וכאן איירינן דהשימוש הוא לצורך רחיצה.

ראה בנספחים תשובה מאת הגר"מ שטיינמעטץ שליט"א במח"ס משיב נבונים

תבניות חד פעמיות לשימוש כמה פעמים

(ב) שאלה: תבניות אלומיניום שרוצים להשתמש בהם כמה פעמים ואז זורקים אותן לפח, האם מחוייבים בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן בלי ברכה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מטבילין.

הגר"י שוב שליט"א: ממרן הגר"ש אלישיב בעל המשנה הלכות והגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל שמעתי דחייב טבילה, וממרן הגרשז"א זצ"ל שמעתי דפטור מטבילה, וכן כתב בשו"ת אגרות משה. ומנגל חד פעמי לכאורה דינו כתבנית חד פעמי.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: לענ"ד אינו צריך כיון שהוי חד פעמי אין לזה דין כלי לגבי טומאה כמו שביארו הפוסקים ואינו צריך טבילה ומה שהוא מיחדו נקרא שהוא עושה כלי והוי על ידי זה כלי שעשאה ישראל ולא כלי של גוי.

ראה בנספחים תשובה מאת הגרנ"א אהלבוים שליט"א במח"ס מנחת חן

טבילת רשת ממנגל חד פעמי

ג) שאלה: מנגל חד פעמי שהוא רשת על גבי תבנית שיש בתוכו גחלים לצלייה האם חייבים בטבילה, ואם פטור האם מסתכלים עליו כמו כל כלי חד פעמי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אני חושב שהוא כמו כל כלי חד פעמי.

הגר"א שלזינגר שליט"א (מח"ס שואלין ודורשין): אינני רואה הבדל בין סוגי הכלים החד פעמי, ומה שנוהגים בצלחות וסירים חד פעמים, כן יש לנהוג במנגל חד פעמי.

כפיפת תבנית אם נחשב קלקול הכלי

ד) שאלה: יהודי שכפף תבנית חד פעמית ואח"כ יישר אותה האם זה נחשב קלקול של ישראל ועשיית כלי על ידי ישראל דפוטר מטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כיפוף התבנית לענ"ד אינו מועיל, כי הדיוט יכול לתקנו.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: אם הכוונה בכלי שאינו חד פעמי דהיינו סיר רגיל שהדפנות עבות כשמתכופף נפסד הכלי לגמרי ואי אפשר להשתמש בזה כלל וצריכים גבורות ואומנות ליישרו מסתבר נחשב כמו כלי שעשאו יהודי אבל בסיר דק שאין צריכים גבורה ואומנות לא לכופף זה ולא ליישרו מסתבר דלא נחשב בזה כלי שעשאו יהודי ועי' בשו"ת חשב האפור חלק ג' (סימן ע') ודו"ק.

הטבלת מתקן למים חמים וקפה - תמי 4 או מכונת קוריג - Keurig

ה) שאלה: מצוי בזמנינו מתקן להכנת כוס קפה, והוא מתקן שמכנסים כוס סגור עם אבקת קפה, ובתוך המתקן הצינורות עשויים מזכוכית ומתכת, ולכאורה הוא דומה קצת לקומקום אלא שכאן יש בעיה שאם יטבלו המתקן הזה מיד זה יתקלקל כיון שיש בתוכו כרטיס דיגיטלי שאם מים יגעו בו מיד זה יתקלקל לגמרי, האם אפשר לומר שהמתקן הזה שמחוץ עשוי מפלסטיק, ולכן כיון שהכלי שרואים הוא רק עשוי מפלסטיק פטור מטבילה אע"פ שבתוכו יש חלקים ממתכת, אבל כיון שאי אפשר להגיע עליהם ולא רואים אותם האם זה סברא לפטור? ואם לא מה העצה בזה, האם סומכים על נתינתו לגוי, או האם אפשר לסמוך על מהרי"ל דיסקין שאולי הוצאת מים לא נחשב כהשתמשות הכלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין כאן רק הוצאת מים, כי הכלי מבשל המים, ולתת אותו במתנה לגוי היא עצה טובה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מכשיר דיגיטלי אי אפשר להטבילו כיון שיתקלקל מיד, העצה לעשות גמר מלאכה על ידי יהודי, או להשכיר את המכשיר לגוי, ולקבל אפשרות שימוש וכן נוהגים.

אבל בזה אין חילוק שהוצאת מים נחשב לכלי ממש, אם הוא לא דיגיטלי ובאופן שלא יתקלקל, בודאי טעון טבילה. אבל אם יש חשש שיתקלקל, צריך לעשות כמו שכתבנו.

ראה בנספחים תשובות מאת הגרנ"א אהלבוים שליט"א והגרחי"ד ווייס שליט"א במח"ס ויען דוד ועוד רבנים שליט"א

טבילת מגש לחלות

ו) שאלה: בענין טבילת כלים, מגש חלה שעשוי מזכוכית על גבי עץ יפה האם צריך טבילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כמדומה שאין צריך, רצ"ע.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: מגש שחותכים עליו חלות לשבת קדוש העשוי מזכוכית על גבי קרש של עץ, לכתחילה חייבים לטבול את כולו ביחד, בדיעבד אם הוריד את הזכוכית ורק טבל אותו, הרי זה מועיל.

הגר"י טשזנר שליט"א: כלי עץ אינו צריך טבילה, אבל כלי זכוכית צריך טבילה, וגם אם רק חלק מהכלי חייב, צריך לטבול את כל הכלי. ובפרט כאן שהזכוכית הוא עיקר הכלי, והוא גם הנוגע במאכל.

וצריך לטבול את כל המגש, העץ עם חלק הזכוכית כמו שהוא שלם, ולא לפרק אותו לחלקיו לפני הטבילה. ואם בזמן הטבילה חדרו מים מתחת לזכוכית יש להפרידו מהעץ לאחר הטבילה ולייבשו היטב (כדי שלא תתקלקל בגלל הרטיבות) ואז לחזור ולחבר הכל יחד.

הגרש"ק גרוס שליט"א (מח"ס שבט הקהתי): יש לטבול את זכוכית ביחד עם העץ.

הגרא"י גרוסמן שליט"א (מח"ס ודרשת וחקרת): בענין טבילת מגש לחלות הנעשה מעץ וזכוכית מעליו, אם נעשה ונגמר על ידי גוי בודאי צריך טבילה בגלל הזכוכית, עי' שו"ע יורה דעה סימן ק"כ סעיף א', וסעיף ז' לענין כוס כסף מחובר בכלי עץ עי' שם, בש"ך ובט"ז, ובודאי גם העץ וגם הזכוכית הם עיקר הכלי, שהזכוכית שם כדי לחתוך החלה עליו, והעץ הוא רק ליופי, ולענין ברכה קבלתי ממו"ר הגרנ"פ שיינברג זצ"ל שחברה בע"מ דינו כהפקר, ואין לברך על טבילת כלים שנקנו מחברה בע"מ, וידעתי

שרוב פוסקי זמנינו חולקים עליו בזה, אבל צירוף יש כאן כשספק הוא אם נגמר הכלי על ידי גוי, ואם אין שותפים ישראל במפעל וכו', וסב"ל.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מגש לחיתוך חלות אין נוהגין להטבילו, כיון שלא נחשב לכלי, והוא בטל לשלחן, וגם בשלחן לא היו טובלים.

הגר"י שוב שליט"א: בפסקי הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א (מרשימות ר' יצחק דינר שליט"א) כתב: מגש ממתכת או זכוכית לחיתוך חלות הרי זה נחשב לכלי סעודה ויש לטבולו.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: חייב בטבילה אבל לא יכרך כיון שיש בזה גם עץ, ועץ הוא פטור מטבילה כט"ז (ס"ק ט) שמבואר כן שלא יכרך, עי' שם.

חצובה שצולים עליה לפעמים אוכל ישיר

ז) שאלה: מבואר בשו"ע סימן ק"כ סעיף ד' שחצובה שמעמידים עליה קדירות פטורה מטבילה, ואף אם מחמם עליה אוכל ישיר לפעמים, ידוע שנחלקו האחרונים בזה אם אזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי או לא, ומ"מ משפחה שכל יום שישי מחממים חצילים על גבי החצובות לכבוד שבת ובמשך השנה לא מניחים על גבי החצובות שום מאכל אחר באופן ישיר, האם חייבים לטבול החצובה בכה"ג?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה יטבול בלא ברכה.

הגר"מ דייטש שליט"א: חצובות שמניחים עליהם קדירות לבישול, אם לפעמים צולים עליהם חצילים ישיר אין לחוש למיעוט תשמישו בכה"ג כי עדיין לא נחשב ככלי סעודה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: טובלין בלי ברכה כיון דעיקר תשמישו הוא רק לשים עליו סיר.

הגר"י וואזנר שליט"א (מח"ס חיי הלוי): שאלת כגון חצובה שעל הכיריים וכמה פעמים נותנים עליו החלות לחממם הנה כבר כתבנו בזה בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן ס' אות ה') שאה"נ לכתחילה יש לטבול כל הכלים שמניחים עליו האוכל לפעמים, אכן כתבנו שם דיש מקילים ברשת התנור וכה"ג וכן במדפים במקרר מפני שהם חלקי של כלי גדול שהמחובר לקרקע או לכלי שמחזיק ארבעים סאה דיש מקילים בזה עי' שם אות ג' ועי' בשו"ת באר משה חלק ד' סימן צ"ט ובספר טבילת כלים פרק י"א סעיף ס'.

אמנם מה ששאל מע"כ בענין אי מותר להגיס את הקאפה עם יד בתי עינים, ולמע"כ פשיטא ל' דאין צריך טבילה, לענ"ד אינו פשוט דלפי מה שהחמיר הרמ"א שם דאפילו בדרך ארעי אין להשתמש בלי טבילה וכמו שכתבנו בחיי הלוי שם (סימן נ"ו אות ט') ובחלק ה' סימן ס"ו אות י"א) א"נ לכאורה גם בזה יש להחמיר עכ"פ לכתחילה.

הגר"י שוב שליט"א: אין טעון טבילה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

הגרא"י גרוסמן שליט"א (מח"ס ודרשת וחקרת): לגבי סכין יפני שמשתמשים בו בחנות פלפל לפתוח פיתות בודאי צריך טבילה עם ברכה (אם הוא נקנה מגוי), כי הוא סכין רגיל לכל דבר, ולא איכפת לן שצורתו כצורת סכין יפני שאחרים משתמשים בו לפתוח קופסאות וכדומה, וסכין לניירות שרק לפעמים משתמשים בו לאוכלים, יש לטובלו בלא ברכה כמ"ש בספר טבילת כלים עמוד נ"ב בשם זבחי צדק סעיף כ"ב ע"י שם. וע"ע בספר הנ"ל לענין אולר והוא סכין שמתקפל שטעונה טבילה, ושיש לפותחו לפני הטבילה ע"י שם, והוא קצת ראייה לדברינו בענין סכין יפני, כנלענ"ד.

הגר"נ גרוס שליט"א (מח"ס שארית אברהם): הכלל בכל כלי סעודה הוא, שמה שמשתמש בו באופן ארעי אינו נחשב עדיין להיות "מיעוט תשמישו", אבל אם "מיוחד" הכלי שיהיה "עומד למיעוט פעמים" לצורך אכילה, הרי זה נחשב כבר בגדר "מיעוט תשמישו" שנחלקו בו הפר"ח והפרי תואר האם לחוש לו או לו. ויעיין נא מר במ"ש בספר שארית אברהם ח"ב יו"ד סי' מ' (או"ד) ומדברי הערוך השולחן סעי' מ'. ועל כן אם בעת שקבעו הגדרת כלי זה שהוא עומד עכ"פ בקביעות מסוימת במיעוט פעמים לצורך שימוש סעודה, הרי זה נגדר כבר "כמיוחד לכלי סעודה" לדעת החוששין למיעוט תשמישו (הרמ"א סי' ק"כ סעי' ח' והפרי תואר). משא"כ בייחודו לכל תשמישו שלא לצורך סעודה, שאז יכול להשתמש בו באופן ארעי גם לסעודה ודו"ק. ולכן באם יש אצלו ייחוד מסויים לצלות בו חציל על החצובה, אעפ"י שהוא מיעוט השתמשות של החצובה באופן כללי, הרי זה בכלל כלי סעודה (לשיטת החוששין למיעוט).

אלא שהסתפק מר האם כיון שבדרך כלל אין כלל הדרך להשתמש לכלי כזה לסעודה, יהיה בזה טעם לפטור לגמרי מטבילה. אמנם לענ"ד בשים לב למחלוקתם של הפרי תואר והפרי חדש בדין חוששין למיעוט תשמיש, יהיה לנו מזה מקום גילוי לספק זה. כי הנה כל דיונים אינו אלא האם יש ללמוד חיוב טבילת כלי מחיוב הגעלת כלים שבו הולכין בתור רוב תשמישו, והפרי חדש טען שאפילו למ"ד בהגעלת כלים שחוששין גם למיעוט תשמישו היינו דוקא משום שבהכרח עכ"פ נמצאת בו הבליעה של איסור שאי שפשר להתעלם ממנה ומפליטתה בשעת ההשתמשות אחריה, לא כן לענין טבילת כלים שענינו הגדרת הכלי היאך ומה הוא, ובזה שפיר ניתן לילך בתור רוב לכו"ע. לעומתו הפרי תואר (ס"ק י"א) טען כנגדו שהוא להיפוך שדוקא לענין הגעלת כלי שכבר נאסר ודנין על בדיעבד האם אותו הבליעה הבלוע במיעוט הפעמים (שרוב תשמישו באופן אחר) תאסור כעת שבזה ייתכן לומר שאותו מועט כאינו דמי, משא"כ לענין טבילה כשחשב גם על תשמיש מועט זה (פירוש שקנהו ע"ד שימוש זה גם כן) לא שייך לומר כמי שאינו וחייב טבילה מטעם שימוש מועט לצורך סעודה.

מעתה אילו היה הדין שכלי "שאין דרך בני אדם" כלל לייחדו לצורך שימוש כלי סעודה, הרי הוא פטור בכל ענין גם אם איזה אדם פרטי החליט לייחדו לצורך סעודה, אם כן היה צריך להיות הוויכוח של הפרי תואר והפרי חדש בענין אחר. כי הפרי חדש היה לו לטעון שאין ללמוד כלל טבילת כלים מהגעלת כלים מפני שטבילת כלים תליא "בדרך אנשים להשתמש בכלי זה לסעודה", ולכן מן הדין יש לילך לכו"ע בתור רוב שהוא

המגדיר כל דבר איך הוא "דרכו", מה שאין שייך כלל בענין הגעלת כלים שאינו תלוי בהגדרת כלי סעודה (ולמה חילק הפר"ח מטעם שבהגעלה סו"ס יש בליעה של איסור שאי אפשר להתעלם ממנה). וכן לאידך גיסא הפרי תואר לא היה לו לטעון ששאני בליעת איסור שיי"ל שבדיעבד המיעוט כאינו משא"כ כאן כיון שחשב גם על מיעוט תשמיש וכו'. אלא היה לו לטעון שכיון שבכלי שאין דרך כלל לסעודה הרי הוא פטור, אם כן חזינן שכל שדרכו לסעודה מחייב טבילה, ולכן גם במשתמשים בו במיעוט פעמים כבר חייב טבילה מה שלא שייך טעם זה כלל לחייב הגעלה במיעוט תשמיש (ולמה חילק בין לכתחילה בטבילה לבדיעבד בהגעלה).

אלא ודאי שאין פטור כלל של "דרך אנשים" אלא הכל תלוי למה האיש הזה מייחדו או לא, ודו"ק. וכן פשטות משמעות השו"ע סעי' ד' שפטר חצובה שהוא הטרפידי"ש מטבילה מפני שאין מניחים עליו המאכל אלא הקדירה וחייב את הפדיליא"ש מפני שמניחים עליו המאכל עצמו, ע"כ. והיה לו לבאר יותר ולומר שחצובה פטורה כי "אין דרך" להניח עליו מאכל עצמו משא"כ פדיליא"ש "שהדרך" לתת עליו מאכל עצמו, ומזה משמע שאין מושג כזה של "דרך" אלא תליא בכל אדם במיעוט או רוב תשמישו. כך נלענ"ד הענייה, אעפ"י שאולי אפשר ליישב בדוחק כל הראיות שהבאתי מכל מקום כך הוא הפשטות וגם סתימת הפוסקים שלא הזכירו כלל מושג כזה של "דרך".

טבילת כלי חרסינה

(ח) שאלה: האם צריכים לטבול כלים שעשויים מחרסינה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בלי ברכה.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: זה מח' בין הפוסקים אם צריכים לטבול לדעת האו"ה המובא בש"ך (ס"ק ב') צריכים טבילה ולהרמ"א בסעיף א' בלא ברכה ויש פוסקים שסוברים שאין צריכים טבילה עיין בפתחי תשובה (ס"ק ד') ולמעשה נוהגין לפסוק להטביל בלא ברכה וכן פסק בקיצור שו"ע (סימן ל"ז סעיף ג') ע"י שם.

טבילת כלי מפלסטיק

(ט) שאלה: האם טובלים כלים העשויים מפלסטיק?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: צריכים טבילה דהרי ראוי להתירו והוי כמו כלי זכוכית שחייבו חז"ל להטבילו דומיא דכלי מתכת וכן איתא בדרכי תשובה (סימן ק"כ ס"ק י"ד) וכן פסק המנחת יצחק חלק ג' (סימן עו-ע"ח) ובחלק ד' (סימן קי"ד אות ד').

כלי חשמל עצה לפטור מטבילה על ידי שותף גוי

(י) שאלה: בענין הנ"ל שאין יהודי מומחה שיפרק אותו כדי לפטור מטבילה, האם יש עצה פשוטה לעשות שותפות עם גוי דהיינו למכור חלק של הכלי בכמה שקלים כדי שהכלי יהיה פטור מטבילה או שאין להשתמש עם עצה כזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אפשר להשתמש בעצה זה.

שותף גוי בכלי אם צריך שישתמש בו

(יא) שאלה: ישראל שיש לו כלי גדול וכדומה וצריך להשתמש עם העצה שלא טובלים את הכלי אלא עושים שותפות עם גוי, אם הגוי בעצמו לא משתמש עם הכלי בכלל עדיין מועיל השותפות או שצריך שהגוי משתמש דוקא בכלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: א"צ שישתמש.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שאין עצה של שותפות כמו מתנה שהוא כעין הערמה.

אם מקילין בכלי חשמלי לענין טבילה

(יב) שאלה: האם יש יותר מקום להקל לאכול מכלי חשמלי שלא טבול כיון שיש צד בפוסקים שמצרפים את שיטות המקילים לגבי מחובר לקרקע בכה"ג?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: רק עם עוד סניף.

טבילת כלים בלילה

(יג) שאלה: האם יש ענין לא לטבול כלים בלילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא שמענו.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא ידוע לי.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אין שום ענין לטבול כלים דוקא ביום, ואפשר גם בלילה.

טבילת כלים ג' פעמים במקווה

(יד) שאלה: האם יש ענין לטבול כלים ג' פעמים במקוה, והאם צריכים להקפיד במקוה לכלים שיהא המשכה וזריעה כמו במקוה לנשים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין צריך ג' פעמים, אבל לכאורה כדאי להקפיד כבמקוה נשים.

לטבול כלי במקוה עם פירורי חמץ בפסח

טו) שאלה: האם מותר לטבול כלים בתוך מקוה שנפל לתוכו לחם בפסח, או שיש בזה איסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: במקוה קר מותר.

טבילת כלי וכיסוי מה מברכין

טז) שאלה: המטביל כלי וכיסוי שלו האם מברכים על טבילת כלי או כלים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כלי.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: מברך על טבילת כלי משום דמיקרי כלי אחד דאחד משמש להשני כמו כלי שיש בו כמה חלקים מברך על טבילת כלי ולא על טבילת כלים.

בירך על נטילת כלים

יז) שאלה: מעשה באחד שהלך להטביל את כליו, ובטעות בירך "על נטילת כלים" במקום "על טבילת כלים", האם יצא ידי חובתו או לא?

תשובה:

הגר"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): לא.

טבל כלי ומסופק אם בירך על הטבילה

יח) שאלה: הטביל כלי ומסופק אם בירך על הטבילה האם חוזר ומברך על הטבילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"א שלזינגר שליט"א: ספק ברכות להקל וברכות אינן מעכבות.

נתערב כלי שלא נטבל בכלים טבולים

יט) שאלה: כלי חדש שלא נטבל שנתערב בעוד כלים אחרים האם כולם צריכים טבילה בברכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם טובל כולם ודאי יכול לברך.

טבל ושכח לברך

כ) שאלה: טבל כלי החייב טבילה בברכה ושכח להגיד ברכה על הטבילה, האם חייבים להטביל את הכלי שנית בברכה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (מח"ס אבני ישפה): אמנם מצאנו בטבילת נשים שמברכים אחר הטבילה, אבל בכלים מברכים לפני שטובלים. וטעם הדבר שהקלו בנשים כי לפעמים אינה ראויה לברך לפני הטבילה, וכל זה לא שייך בטבילת כלים.

הגרש"י שלינגר שליט"א דומ"צ בעדה החרדית: הרעק"א בשו"ע יורה דעה (סימן ק"כ סעיף ג') הביא בשם הפמ"ג או"ח (סימן שכ"ג) בא"א (ס"ק י"ג) צ"ע אם יכול לברך אח"כ. ולא זכיתי להבין הלא קיי"ל בכל ברכת המצות שאם לא בירך עובר לעשייתו אינו יכול לברך לאחר שנגמר המצוה עי' בשו"ע יורה דעה (סימן י"ט) ובש"ך (ס"ק ג') ובפתחי תשובה שם (ס"ק ג') דלא כהאור זרוע ואפילו תוך כדי דיבור הביא הפמ"ג שם בשפתי דעת (ס"ק ג') מח' בין הפרי חדש והתב"ש אם יכול לברך, דעת הפרי חדש שיכול לברך והתב"ש שאינו יכול, ומסתבר ספק ברכות להקל עי' עוד בפמ"ג שם לענין באמצע השחיטה אם יכול לברך עי' שם. ועיינתי בפמ"ג הנ"ל באו"ח וראיתי שהצ"ע הוא מכיון שבטבילה מבואר ביורה דעה מח' (סימן ר') אם מברך אחר הטבילה או לא אם כן גם בטבילת כלים כן. אבל לענ"ד פשוט שיש חילוק גדול ביניהם דשם תיקנו באדם אטו טבילת גר שאינו יכול לברך קודם הטבילה שהוא עוד אינו יהודי, אבל טבילת כלים הוא סוג טבילה אחרת ולא גזרו על זה. ולענ"ד לא יברך ומעשה היה לפני כמה שבועות באחד שטבל כלי ולא בירך ונזכר בעוד שהיה ידו בתוך הבור של הטבילה עם הכלי, ופסקתי שלא יברך משום דאנו פסקינן שאין יכולים לברך לאחר עשיית המצוה כנ"ל, ודו"ק, עכ"ל.

ראה בנספחים תשובה מאת הגר"י מזלומיאן שליט"א

ברכת טבילת כלים בעמידה או בישיבה

כא) שאלה: האם חייבים לברך לפני טבילת כלים בעמידה דוקא, או אפשר מי שצריך לשבת יכול לברך בישיבה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לכתחילה בעמידה.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכתחילה יעמוד.

טבל כלי ונשבר באמצע הטבילה

(כב) שאלה: מי שבירך על טבילת כלי, וטבל אותו, ונשבר הכלי, ותיכף הלך לקנות כלי אחר וטבלו, האם צריך שוב לברך על טבילת הכלי החדש?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

בירך על טבילה והביאו לו עוד כלים

(כג) שאלה: מי שטבל כלים שלו עם ברכה ובאמצע הטבילה הבין שלו הגיע עם עוד כמה כלים, האם הוא חייב לברך על טבילתם כיון שלא היה דעתו עליהם בשעת הברכה שאמר על הכלים בהתחלה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך לברך.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: לכאורה עלה בדעתי לדון בזה על פי מש"כ בשו"ע (או"ח סימן רו סעיף ה) בירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון א"צ לברך.

כן כתב המגן אברהם (סימן רו סק"ז) וז"ל: כללו של דבר אם היה דעתו על כל מה שיביאו לו פשיטא שאין צריך לברך, ואם היה נמלך ממש פשיטא דצריך לברך. ובסתם, כל זמן שיש לפניו מהראשונים פליגי רבוותא, שלדעת הכל בו צריך לברך, מפני שאין קביעות לפירות, ולדעת הספר חסידים (סימן תתמו) א"צ לברך, ואם לא נשאר לפניו נ"ל דלכ"ע צריך לברך. ע"כ. וס"ל להמגן אברהם דמ"ש מרן בש"ע (ס"ה) "מי שבירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון א"צ לברך", זהו כשהיה דעתו על כל מה שיביאו לו, אבל בסתם צריך לחזור ולברך. וכן פסק בספר בן איש חי (פרשת בלק אות ז) בירך על פירות בסתם ולא נשאר מהם לפניו והביאו לו עוד מהם, מברך עליהם לכ"ע. ע"כ. ולכאורה לפי זה, הכא שטבל את הכלים בסתמא ולא היה בדעתו על כלים נוספים, צריך לברך שוב על הכלים הנוספים.

אבל רבים מהאחרונים חולקים על זה, ומהם, הש"ך והט"ז ביו"ד (סי' יט) בענין ברוך לשחוט והביאו לו עוד לשחוט. וכן דעת הדרישה והאליה רבה והמאמר מרדכי, וכן נראה מדברי הגר"א, וסבירא להו שמרן הש"ע מייירי בשלא היה בדעתו מתחלה על כל מה שיביאו לו, ואפ"ה א"צ לחזור ולברך. וכן פסק בש"ע הגר"ז, שאפילו בירך בסתם, וכבר כלו כל הפירות הראשונים, ואח"כ הביאו לו פירות אחרים שברכתם כברכת הפירות

הראשונים א"צ לחזור ולברך. וכמו שכתב כל זה המשנה ברורה בשער הציון (סי' רו אות כ). וק"ל ספק ברכות להקל. וכן כתב בספר הליכות עולם (חלק ב עמוד פו סעיף ב), שאם בירך על הפירות בסתם, ואכל מהם, ולא נשאר מהם לפניו, ולאחר מכן הביאו לו עוד מהם, אף על פי שלא היה דבאתו מתחילה על מה שיביאו לו לאחר מכן, לא יברך עליהם, שספר ברכות להקל. וכתב על דברי הבן איש חי, "לפלא על הרהמ"ח דאזיל בתר המגן אברהם, ולא זכר שר שרבים חולקים עליו. והכי נקטינן כדבריהם דסב"ל". ע"כ. וע"ע בספר חוקותי תשמורו (פרק לו סעיף יח ס"ק כט). ע"כ. ולפי זה נראה שלא יברך על הכלים הנוספים שהביאו. ושמא יעשה הסח הדעת, בין הכלים שהטביל לכלים הנוספים, ויוכל לברך שוב. וצריך עיון.

מיחם בארץ ישראל עם תמונה של דגל ישראל

(כד) שאלה: קומקום חשמלי שעל הקופסא מוטבע דגל ישראל בצבע כחול ולבן האם אפשר להאמין על ידי זה שהוא מיוצר בארץ ישראל וממילא פטור מטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך לברר אם אין מייצרים כזה בסין בשביל למכור בארץ.

הגר"י טשזנר שליט"א: אם לא כתוב על הקופסא שנוצר בארץ ישראל לכאורה אין על מה לסמוך, כי אולי הדגל הוא סמל החברה המשווקת ולא של היצרן. ואף אם כתוב שנוצר בארץ ישראל, מצוי שהחברה מייבאת חלקים מחו"ל ורק מחברת אותם ביחד בארץ ישראל, תחת השם שלהם, ויש אומרים שבאופן הזה הכלי צריך טבילה.

ועוד שכיון רבים חברות הארץ מזמינים כלם מסין שיעשו תחת השם שלהם כשהבעלים בזמן הייצור הם עדיין הסינים. ובאופן זה הכלי צריך טבילה. אולם אני בקי במציאות דברים אלו, ובפרט שמשנתנים מפעם לפעם, וצריך לברר הדבר אצל העוסקים בדברים אלו.

הגר"א גרוסמן שליט"א: בענין נאמנות של עבריינים ששמים דגל כחול לבן על הקופסא להראות שהקומקום הוא תוצרת ישראל, עי' חזון איש סימן ל"ז ס"ק ט"ו שמשמע מדבריו שיש מקום להחמיר לטבול בלא ברכה, (אולם שמעתי מיודעי דבר שבעלי חברת אלקטרו חנן הם שומרי תו"מ), ועי' בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ב' סימן ד' שכתב בפשיטות שכלים הבאים מארץ ישראל אין צריך טבילה, כי כולם של ישראל, ואולי בשנת תשל"א כשכתב התשובה היה המציאות כן, אבל היום ידוע שמרכשים מסין ויפן רוב הדברים, ויש להם ענין לשקר להרבות כבודם כידוע, ושמעתי שהגר"נ קופשיץ שליט"א מורה ובא שאין זה חומרא לטבול כלים כאלו בלי ברכה, (וכן אפשר לפרק אותם ולבנותם מחדש) אבל מנהג העולם הוא להקל, ואולי סומכים על התירו של האגרות משה לענין חלב סתם שמפחדים מהממשלה, על אף שגם האגרות משה סיים שבן תורה אין לו לסמוך על זה, וכאן גרוע יותר שכבוד הממשלה הוא כשיש להם תוצרת כחול לבן, ומסתבר שלא יענישו מי שמשקר בזה, וצריכים לדעת מהו החוק שלהם בענין זה וצ"ע.

(ע"ע שו"ת חתם סופר יורה דעה סימן קנ"ח בענין נאמנות הרופאים, ומהרש"ם חלק א' סימן כ"ה וסימן י"ג אם יש לדון אם נד"ד הוי מילתא דעבידא לאיגלווי בלא משקרי, ועוד ע"י חוט שני נדה סימן קפ"ז ועוד).

הגרש"י שלזינגר שליט"א: לפי הסדר צריך להיות כתוב על הקופסא איפוא זה מיוצר, וכיון שאינו כתוב להדיא הוי ריעותא ולפחות ספק חסרון ידיעה וצריכים לטבול בלא ברכה.

להאכיל תינוק בכלי שאינו טבול

כה) שאלה: האם מותר להאכיל ולהשקות קטן מכלי זכוכית שאינו טבול, או שמא יש בזה משום חינוך להפרישו מזה?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אין כלי אחר טבול יש לסמוך על הרשב"א לצורך התינוק באיסור דרבנן.

הגר"י טשזנר שליט"א: יש לדון אם שייך חינוך בדבר שהקטן לא מרגיש בו, שהרי הילד לא יודע שהזכוכית צריכה טבילה וכן האם הכלי הוא טבול או לא (וראה בספר חנוך לנער פרק ו' סוף ס"ק א'). וגם יש לעיין אם יש איסור ספיה בדבר שהוא רק איסור עשה ולא לאו, כמו טבילת כלים.

אמנם הדבר אסור מצד אחר, שהאבא שמאכיל בנו או אפילו אורח, מכלי לא טבול, הוא זה שמשמש בכלי הלא טבול, יש איסור של השתמשות לצרכי סעודה בכלי שאינו טבול.

הגר"י שוב שליט"א: יעוין בספר חינוך הבנים למצוות להגאון רבי יהושע נויבירט זצ"ל סעיף כ"ט דמצות חינוך קטן גם לגבי מצוות דרבנן ולכן אין נפק"מ בזה דין כלי מתכות לכלי זכוכית. וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דיש לחנך הקטנים שלא לאכול בכלים שאינם טבולים אף שהם מזכוכית. שו"ר שכתב בלשון השאלה "האם מותר להאכיל ולהשקות קטן מכלי זכוכית שאינו טבול" וזה בודאי אסר שהגדול בודאי אסור לו להכניס אוכלין ומשקין בכלי שאינו טבול והשאלה צריכה להיות אם הקטן לקח כלי שאינו טבול לאכול בזה האם יש לאביו להפרישו מזה.

צלחת מתחת גביע לקידוש אם חייב בטבילה

כו) שאלה: צלחת שמתחת הכוס של קידוש האם צריכים טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (מח"ס אבני ישפה): נראה לי ששאלה זו תלויה בדרך האדם להשתמש בצלחת זו, והיינו שיש בני אדם שהם לעולם לא משתמשים במשקה שנופל

לשם, אז לא צריך טבילה כלל כי הם שופכים את המשקה. אבל אחרים שותים המשקים אז הם טובלים עם ברכה. ויש כאלה שמחזירים לבקבוק, אז הם צריכים להטביל בלי ברכה שמא לפעמים משתמשים לשתיה.

הגר"ש"ק גרוס שליט"א: אין צריך לטבול.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: כתב בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קכ סעיף ד) בשם הסמ"ק, שחצובה שעליה מניחים את סירי הבישול, אינה צריכה טבילה. וכן כתב בחכמת אדם (כלל עג סעיף ט).

וכתב הלבוש וכן בספר ערוך השולחן (שם סעיף לב), דכלי סעודה אינם אלא מה שנוגע במאכל עצמו ולא בכלי שבו המאכל. ועיין בביאור הגר"א (ס"ק י) דביאר, דבפרשה כתוב "כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש", איזה דבר שבא באש צריך להכשירו באש זה כלי סעודה שבולע, מה שאין כן כאן דאינו בולע כמו שני קדירות. עכ"ל. והנה, אף כלים שתשימשן בצונן שאינם בולעים, טעונים טבילה, וביאר בספר טבילת כלים (פרק א סעיף ד ס"ק ז), דכלי סעודה מקרי כשהמאכל נוגע בכלי ששייך שיגיע לידי חיוב ליבון באם ישתמש בו כמו שהוא באש, מה שאין כן כשאין המאכל נוגע בכלי זה, שאין יכול להגיע לידי חיוב ליבון, לא מקרי כלי סעודה, ועל כן אין צריך טבילה. ולפי זה העלה שם, שאין כלי חייב בטבילה אלא אם מניח עליו מאכל או משקה בלי הפסק כלי אחר. וכן כתב שם (פרק יא סעיף קפו) להדיא, שצלחת המשמשת רק כתחתית לכוסות, אינה טעונה טבילה. ולפי זה יש לדון אף לענין הצלחת של המיקרוגל, לפוטרה מטבילה. וצריך עיון.

טבילת קערת ליל הסדר

כז) שאלה: קערה של ליל הסדר לפסח האם מחויבת בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם שמים בה המצות.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דטעון טבילה בברכה דהרי מניחים עליהם המצות.

מחזיק סוכריות אם צריך טבילה

כח) שאלה: כלי זכוכית שעומד על השלחן ומחזיק סוכריות עם עטיפה אם חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

פותחן אם חייב בטבילה

(ט) **שאלה:** פותחן לקופסאות שימורים שלפעמים נוגע קצת לרוטב או מאכל שבתוכו האם חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

כלי להכנת עיסה אם חייב בטבילה

(ל) **שאלה:** כלים שנוגעים בעיסה להכנתו לאפיית לחם וכדומה, אבל כמובן שנוגעים בעיסה לפני שהוא ראוי לאכילה, האם חייבים בטבילה עם ברכה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה בלי ברכה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: בשו"ע מבואר שכלי אוכל טעונים טבילה. וזה כולל גם כלי שעושים בו אוכל שהרי על ידי בישול יהא ראוי לאכילה. וכמעט כל סיר מכיל בתחילה מוצרי מזון שאינם ראויים לאכילה, ואחרי בישול נעשים ראויים.

כלי להחזקת אגוזים אם חייב בטבילה

(לא) **שאלה:** כלי שמיועד להחזקת אגוזים בקליפתם האם חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

כלי שמחזיק ביצים חיות בקליפתם אם חייב בטבילה

(לב) **שאלה:** כלי של מתכת שהוא ככוס שמחזיק תמיד ביצים חיות בקליפתם האם הקליפה של הביצה נחשבת כהפסק בין הכלי לביצה ופטור מטבילה? ואם כן חייבים בטבילה האם טובלים אותו בכרכה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: זה הפסק.

מפצח אגוזים

(לג) **שאלה:** האם מפצח אגוזים מחויב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: אינו חייב בטבילה דאינו מתקן האוכל ולא הוי כלי אכילה.

מדפים ומגירות במקרר

לד) שאלה: מדפים ומגירות מהמקרר האם מחויבים בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (מח"ס אבני ישפה): בדבר השאלה מדף של מקרר שעשוי ממתכת או זכוכית אם חייב בטבילה כי לפעמים מניחים עליו אוכל בלי כלי. לא נהוג עלמא להטביל מדף של מקרר. ונראה הטעם משום שכבר הבאתי בשו"ת אבני ישפה דעת הפוסקים שהולכים אחר רוב תשמישו, ורוב תשמיש המדף הוא עבור כלים שמכילים אוכל, וממילא אינו חייב בטבילה שהרי הוא עשוי לכלים ולא לאוכל עצמו. עוד טעם שהוא עשוי לשמש דבר שמחובר לקרקע, שהרי המקרר מחובר לחשמל שהוא מחובר לקרקע, וגם הוי מ' סאה וממילא נחשב כמו קרקע. עכ"פ המנהג פשוט שלא טובלים מדף מקרר.

מזלג חשמלי לענין טבילה

לה) שאלה: מזלג או כפית חשמלית האם מחויב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם משתמשים בהן באוכל, כן.

נטלה לנטילת ידיים אם חייב בטבילה

לו) שאלה: כלי לנטילת ידיים שעשוי ממתכת וממלאים את הקומקום איתו מים האם צריך טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הטבלת כוס של אליהו

לז) שאלה: כוס של אליהו לליל הסדר ושאר ימות השנה לא משתמשים בזה כמובן ואף בפסח לא משתמשים בזה רק שהוא מיוחד עבור כוס של אליהו האם חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: צריך לטבול כי אולי ישתמשו בו פעם.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם בבוקר מקדשין עליו או שותים אותו יטבול בלי ברכה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש לטבול בלי ברכה.

מכונה לחתוך אטריות

(לח) שאלה: מכשיר מיוחד שיש לו סכינים קטנים ועשוי לחתוך אטריות האם חייב בטבילה בברכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם משתמשים בו לקראת הסעודה.

טבילת פטיש שמכים בשר

(לט) שאלה: פטיש שמכים בו בשר לשניצל וכדומה ויש בו חלק ממתכת שעל ידו מכים את העוף וכדומה האם חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

מחט למדידת חום המאכל אם צריך טבילה

(מ) שאלה: מחט ממתכת שמיועדת להכניס לתוך עוגות כשמוציאים אותם מהתנור כדי לבדוק האם הן אפויים מבפנים, או שיכולים למדוד את חום המאכל על ידה, האם צריכה טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

הגר"מ דייטש שליט"א: מחט ארוך שעשוי ממתכת שתכליתו למדוד אם עוגה כבר נאפה, וכגון שמכניסים אותו אחרי האפיה לתוך העוגה ואם אין שום ליחות וכדומה עליו רואים שהעוגה כבר אפוי יפה, נראה דדמאי לשפוד – ומ"מ כיון שאינו כלי ממש, יטבול בלי ברכה. [שפוד נידון ככלי כי זה כל מטרותיו ויעודו, וזה כלי שמועיל לעצם בישול והכנת האוכל].

הגר"א שלזינגר שליט"א: כפי הנלענ"ד מחט זו אינה נחשבת כלי אוכל, וכמו משקל וכיוצ"ב שאינו משמש לאוכל רק לדברים צדדים, ולכן נראה דאין צריך להטבילו.

הגר"י שוב שליט"א: מחט ארוך ממתכת שתכליתו למדוד עם העוגה כבר נאפה שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דיש להטבילו בלא ברכה. אולם המחט למדידת חום התבשיל הורה שאין צריך להטבילו. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דב' הסוגים פטורים מטבילה.

הגרא"י גרוסמן שליט"א (במח"ס ודרשת וחקרת): בענין טבילת מחט שמשתמשים בו לבדוק עוגות אם נגמר אפייתן, או שמודד חום של תבשיל, נראה שיטבלם בלא ברכה, עי' דרכי תשובה יורה דעה סימן ק"כ ס"ק נ"א, שהביא את הפרי חדש (ס"ק י"ד) לגבי

אהל הלכות טבילת כלים יעקב צט

ברזל שעושים בו ריקיין בבצק, שצריך טבילה, וכתב הפרי חדש שטוב לחוש לדבריו, על אף שהוא דעת יחיד שמצריך כל תשמישי מאכל טבילה, ונידון דידן דומה לשם, ועוד עי' בספר טבילת כלים פרק י"א אות צ"ג ושם הערה פ"ה לענין מחט לתפירת גרונות ומעיים שיטבלם בלא ברכה, וה"ה בנידון דידן, ועי' היטב בערוך השלחן סימן ק"כ סעיף ל"ה שברזל שמורידין השרוף מן הלחם כשמוציאין אותו מן התנור טעון טבילה עי' שם.

פקק ממתכת אם צריך טבילה

מא) שאלה: פקק של מתכת שמכסים בו בקבוק יין כדי שישאר טרי האם חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: חייב כיון שהוא נוגע בו.

להחזיר שיורי יין בבקבוק יין שאינו טבול

מב) שאלה: האם מותר להחזיר שיורי היין אחרי קידוש לבקבוק אף שטעון טבילה לשימוש שני, או שמא זה עדיין נחשב כשימוש הראשון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני הרב אלישיב החמיר בזה.

קערה העומדת לקישוט אם צריך טבילה

מג) שאלה: קערות יפות של פירות שעיקרן לקישוט, או סל שעשוי לנוי ואגב הוא מחזיק אוכל, האם יש עליהם שם כלי סעודה וחייבים בטבילה בברכה, או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אוכלים מתוכם בסעודה.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: זה מח' בין הפוסקים אם הולכים בתר רוב תשמישו עיין בסימן ק"כ סעיף ח' ופרי חדש שם ופר"ת ופתחי תשובה ס"ק ר' הביא בשם ישועות יעקב סימן ל"א שהולכים בתר רוב תשמישו אבל עיין ביד אפרים על גליון השו"ע על סעיף ה' שכתב שטעם זה הוא רק לסניף בעלמא ולא כהפתחי תשובה שהעתיק זה להלכה למעשה ע"כ צריך להטבילו בלא ברכה כיון שזה מחלוקת קי"ל ספק ברכות להקל ודו"ק.

כלי מדידה מזכוכית

מד) שאלה: כלי מדידה העשוי מזכוכית שמודדים בו בחנויות את המשקאות שמוכרים, האם דינו ככלי סחורה ואינו טעון טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נכון.

כוס זכוכית לשטיפת הפה אם חייב בטבילה

מה) שאלה: כוסות (זכוכית) המיועדות לשטיפת הפה האם צריכות טבילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין צריך טבילה כיון שלא הוא כלי סעודה שעשוי לאכול היינו לבלוע.

הגר"י שוב שליט"א: פטור מטבילה וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

אשכנזי הלומד שחיטה עם סכין של ספרדי

מו) שאלה: אשכנזי שלומד שחיטה אצל רב ספרדי שכמובן לא טבל הסכין שלו, האם מותר לתלמיד מבני אשכנז להשתמש עם הסכין בלא טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

כלי לשריית בשר

מז) שאלה: כלי ששורים בו בשר לפני מליחה אם בעינן טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

חיוב טבילת מסחטה לפירות

מח) שאלה: מסחטה לסחוט בתוכה פירות שעשויה מחומר החייב בטבילה האם חייבים לטבול אותה עם ברכה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לטבול בלי ברכה.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם משתמשים בה להכנת מיץ לסעודה כן.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מסחטה היא כלי סעודה וחייבת בטבילה אלא א"כ הוא עשוי מפלסטיק וכדומה שאז אינה צריכה טבילה, וכ"ה דעת החזון איש ועוד. ואם עשוי מחומר החייב בטבילה, חייב גם לברך על טבילה זו (כלי אימאיל מטבילה בלא ברכה).

אהל הלכות טבילת כלים **יעקב** קא

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל איוערבאך שליט"א דחייב טבילה עם ברכה.

מסננת ממתכת

מט) שאלה: מסננת לאיטריות או ירקות שעשויה ממתכת האם חייבים בטבילה עם ברכה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: בלי.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם משתמשים בה לסעודה כן.

הגר"א שלזינגר שליט"א: טבילה עם ברכה.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל איוערבאך שליט"א שאין לברך על הטבילה של המסננת.

כיסוי כלי עוגיות אם צריך טבילה

נ) שאלה: כיסוי של כלי שמאחסן עוגיות האם צריכים לטבול אותו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן. [אם נוגע בעוגיות] ובלי ברכה.

מקלף מיועד לתפוח אדמה אם צריך טבילה

נא) שאלה: מה הדין לגבי מקלף שמיועד דוקא לקלוף בו תפוחי אדמה שהחלק עם הקליפה כמובן אינו ראוי לאכילה עד שלא בישלו אותו, האם זה חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה חייב.

הגר"מ דייטש שליט"א: מקלף שמיועד לקלוף תפוח אדמה כשחלק מהקליפה אינו ראוי לאכילה פטור מטבילה – זולת אם משתמש בו לפעמים גם לפירות – ולמעשה אנו מורים לטבול בלי ברכה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: המנהג לטבול מקלף כיון שדינו כמו סכין שאנו מטבילים.

הגר"ח רוטר שליט"א (מח"ס שו"ת שערי חיים): הנה דין זה דומה לסכין של שחיטה דדעת השו"ע (סימן ק"כ סעיף ה') שאינו צריך טבילה והטעם בזה כתב הש"ך (ס"ק י') דלאו כלי סעודה הן דהא דהבהמה חזיא לאכילה משום הכי לא חשיב כלי סעודה דעדיין צריכה בישול או צלייה, ע"כ. ודעת הרמ"א דטוב לטבולו בלי ברכה כיון דאפשר לשמשן למאכל אחר, עי' בחכמת אדם (כלל ע"ג סעיף ט'). ולפי זה בן ספרד אינו צריך להטבילו ובן אשכנז טוב לטבולו בלי ברכה.

מעגילה אם חייב בטבילה

נב) שאלה: מעגילה לרדד בצק שעשוי מעץ עם ידיעות של מתכת האם צריך טבילה בלא ברכה, ומה הדין אם המעגילה כולו ממתכת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין צריך. ואם כולו ממתכת יטביל בלי ברכה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מעגילה של עץ פטורה מטבילה גם אם יש ידיעות ממתכת. אבל אם כולו עשוי ממתכת חייב טבילה בברכה.

למלאות קופסאות שימורים או בקבוקים אחרי שהתרוקן אם צריך טבילה

נג) שאלה: כלי זכוכית וכדומה שהיה בתוכו קפה וכדומה וכמו שקונים קופסת שימורים, וכעת התרוקן ורוצים למלאות אותו שוב, האם אומרים שכעת הישראל עשה את הכלי, ופטור מטבילה, או אם רוצים למלאות אותו שנית חייבים בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: חייבים בטבילה.

מחט חיתולים שצולים עליו כבד

נד) שאלה: מחט המיועדת לסגירת חיתולים ומשתמשים בו לצלות כבד וכדומה, האם צריך טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם זה חד פעמי אין צריך. בתשובה אחרת כתב: אם זהו שימוש קבוע צריך טבילה.

השולח כלים למשלוח מנות אם חייבים בטבילה

נה) שאלה: מי ששולח משלוח מנות והוא כלי זכוכית ומונח עליו אוכל, האם הוא צריך לטבול את הכלי לפני שהוא שולח המנות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י ליברמן שליט"א (מח"ס משנת יוסף): בודאי צריכים הנותן לטבול הכלי קודם ששולח המשלוח מנות.

הגר"פ פיינהנדלר זצ"ל (מח"ס אבני ישפה): פשוט שלא צריך לטבול הכלי כיון שעדיין לא יודעים אם רצונו להשתמש בכלי וכגון שהוא בקבוק משקה. אבל אם הוא כלי מתכת או זכוכית שמכיל סוכריות נראה שחייבים להטביל אותו לפני ששולח הכלי, שודאי שרוצה להשתמש בכלי.

נתן כלי למתנה וטבל אותו

(נו) שאלה: מי שקנה מתנה ואמר לחבר שלו שהוא עשה לו טובה וטבל אותו האם הטבילה מהני?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד כן.

הגר"י ליברמן שליט"א (מח"ס משנת יוסף): אם כבר טבל כדי לתת במתנה לחבר אין להטבילו שוב מאחר דהדין הוא על החפצא שיהיה הכלי טבול.

הגר"פ פיינהנדלר זצ"ל (מח"ס אבני ישפה): בדבר השאלה שאחד נתן מתנה לחברו ולפני הנתינה הוא טבל את הכלי, אם מועילה טבילה זו או לא. כיון שהנותן קנה המתנה והיא שלו, ודאי שהוא רשאי להטביל אותה שהרי המתנה היא ברשותו. ויותר מזה לפי מה שפסק השו"ע יו"ד סי' ק"כ סע' ט"ו שגוי שטבל כלים עלתה לו הטבילה, הרי מוכח שלא צריך שום כוונה לטבילה. וכן כתב שם הש"ך ס"ק כ"ח שאפילו מי שסובר שנדה צריכה כוונה בטבילה, עי' יו"ד סוף סי' קצ"ח, אבל כאן שזו גזירת הכתוב לא צריך שום כוונה. ולכן כיון שהנותן טבל הכלים ודאי שעלתה לו.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: צריכים לטבול זה עוד הפעם משום שלדעת הבית יוסף לא הוי לגבי הנותן כלי סעודה. ועיין בט"ז (סימן ק"כ ס"ק י') רק שייטבילו בלא ברכה כמבואר בט"ז שם, ועי' גם בשו"ת מנחת יצחק חלק ז' (סימן מ"ג אות ב' וחלק ח' סימן ע' אות א') עי' שם.

בעל חנות שטבל כלים

(נו) שאלה: חנות שיש בתוכה מקוה לטבילת כלים, האם בעל החנות יכול לטבול הכלים שם והקונים כבר לא יצטרכו לטבול אותם שנית?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד יכול, אבל ידוע לי שחולקים עלי בזה.

כלים מגמ"ח

(נח) שאלה: מי שקיבל כלים מגמ"ח האם דינם ככלי סחורה שפטורים מטבילה, או חייבים בטבילה. ומי חייב לטבול אותם בעלי הגמ"ח או האיש ששואל אותם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: בעלי הגמ"ח.

הגר"א נבנצל שליט"א: חייבים בטבילה, והשואל הוא חייב.

אם בתי מלון צריכים לטבול הקומקומים של חדרי השינה

נט) שאלה: ישראל שהוא הבעלים של בית מלון האם צריך לטבול את הקומקומים שמניח בכל חדר, ומה הדין בשאר הכלים של החדר אוכל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך לטבול.

אם מותר לתת כלים במתנה לחופשיים

ס) שאלה: האם מותר לתת כלים במתנה לזוג חופשיים שמתחתנים או שיש חשש גדול שלא יטבלו הכלים ויהיה איסור של לפני עור או מסייע?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

שואל כלי מקטן

סא) שאלה: השואל כלי מקטן האם חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ספק אם עשוי בבית חרושת ישראל

סב) שאלה: כלים שיש עליהם ספק אם נעשו בבית חרושת של ישראל, האם טובלים אותם בלא ברכה, והאם יש חילוק בין כלי זכוכית למתכת לענין זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני בשניהם טובלים בלא ברכה.

טבילת חוט חשמל מכלי

סג) שאלה: האם טובלים חוט חשמל שמחובר לכלי בתוך המקווה או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אינו ניתן להפריד יש לטבולו. אם חושש שיתקלקל, אפשר לתת לאומן ישראל שיפרק חלק שאין הדיוט יכול לחברו, ויחזור ויחברנו.

אבן בתוך קומקום אם חוצץ בטבילה

סד) שאלה: קומקום שהצטבר אבן בתוכו וצריך טבילה, האם צריכים להסיר האבן או לא צריכים אפילו לכתחילה להסיר שום דבר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ראוי להסיר עד כמה שאפשר.

שכח מדבקה על ידית סכין

סה) שאלה: טבל כלי שעשוי ממתכת ועץ, וכגון סכין או שאר כלי שהידיית שלו עשוי מעץ, אם שכח מדבקה על חלק של העץ שבפני עצמו לא צריך טבילה, האם יש מקום להקל שאינו חוצץ אם המדבקה על הידית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אינו נלענ"ד.

מדבקה בתחתית כלי אם חוצץ

סו) שאלה: מדבקה קטנה בתחתית של הכלי כגון מדבקה של מחיר של הכלי, האם היא חציצה לטבילה, או שמא מכיון שהיא בתחתית של הכלי אף אחד לא מקפיד על זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך לדעת אם מקפידים או לא.

נאמנות קטן בטבילת כלים

סיז) שאלה: קטן בן י"ג שנים ויום אחד הוא נאמן להעיד על כלים של מתכת שנטבלו אפילו שלא בדקנו אם יש לו ב' שערות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

גדול ראה קטן טובל כלי

סח) שאלה: גדול שראה קטן שטבל כלי, אך לא ראה אם הוא החזיק בתוך המקווה את הכלי חזק או רפוי האם נחשב בדיעבד "כעומד על גביו"? ועוד האם מותר לשלוח קטן עם כלים שיקח אותם למקוה של כלים ולפגוש שם גדול, ואז אנו יכולים לברר אצל הגדול אם הוא טבל הכלים או לא? והאם מותר להגיד להקטן רק לקחת מספר טלפון מגדול שנמצא שם ואז יברר אצלו דרך הטלפון בלי לדעת מיהוא בכלל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין זה פשוט שעומד על גביו כזה מועיל.

קטן שטבל בקטנותו אם נאמן בגדלותו

סט) שאלה: קטן שטבל כלי מתכת (חיוב דאורייתא) בעת קטנותו, האם נאמן עליו בעת גדלותו, ואם אחרים לא יכולים לאכול מהכלי, האם הקטן עצמו שעכשיו הוא גדול יכול לאכול ממנו אף שחיוב טבילה היתה מדאורייתא?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

להוריק אוכל שמונח בכלי שלא טובל

ע) שאלה: אחד שבטעות הכניס מאכל לתוך צלחת שעוד לא טבלו, האם הוא חייב להוציא את המאכל משם מיד, אע"פ שקיימא לן שלא נאסר המאכל משום כך, כמ"ש הרמ"א סוף סימן ק"כ, וטעם להקל שמא מה שמונח סתם על הצלחת לא נחשב כהשתמשות של הכלי כיון שבלאו הכי אפשר לאכול מאכל כזה מעל השלחן כשצריך, ומ"מ עיקר השאלה היא האם יש חיוב להוציא המאכל מיד, וכמובן השאלה היא כשאין כ"כ אפשרות להשליך את זה לצלחת אחרת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש להוציאו.

מתארח אצל מישהו שלא טובל הכלים

עא) שאלה: וכן מה הדין לגבי אם מותר להתארח ולאכול מכלים של בית שסבור מאוד שלא טבלו הכלים שלהם, ואם הוא נמצא שם כבר והגישו לו המאכלים האם מותר לאכול מהכלים. ומדובר שיש כאן ספק ולכאורה בכלי זכוכית אזלינן לקולא, אבל מתכת לחומרא, ולכן יש לעיין במתכת, ובעצם הדבר ללכת לבית כזה אם מוזמן אליו האם מותר אם סבור שהם לא טבלו כיון שהענין של טבילת כלים הוא רחוק מהם כיון שמזלזלים בזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אינו יוכל לטבול הכלי מותר לאכול מהם בלא טבילה, הוא אינו בעל הכלי.

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (מח"ס אבני ישפה): במעשה שאדם אוכל אצל קרובי משפחה ונודע לו שהכלים אינם טבולים, העיקר לדינא הוא שאסור לו להמשיך לאכול שהרי האיסור הוא להשתמש בכלי שאינם טבולים גם אם אין הכלי שלו. אבל אם החומר של הכלים הוא חרסינה, כיון שיש בזה מחלוקת אם צריך טבילה, יכול לסמוך על הפוסקים המקילים. וזה כמובן שהסכום הוא כבר טבול או שהסכום הוא מפלסטיק.

שתיה ממיחם במלון

עב) שאלה: אשה שהולכת למפגשים במקומות שעושים סמינרים לכמה ימים בשביל עבודה, ושם מונח קומקום או מיחם מים חשמלי, ויש חשש גדול שלא טבלו המיחם, האם היא מותרת לקחת משם מים חמים לצורך כוס קפה, כיון שאולי הוצאת מים מהמיחם לא נחשב כשימוש בכלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אינה יכולה לטבול הכלי מותר לה.

הגר"מ דייטש שליט"א: אחד שמגיע לכנס וכדומה ויש שם מיחם שלא טבלו אם כבר חיממו את המים בתוכו נפסק לדינא יורה דעה סימן ק"כ סעיף ט"ז שמותר לשתות ממה שנתבשל בתוך כלי בלי טבילה אם נתבשלו כבר, ולהוציא את המים מהכלי לא נחשב כהשתמשות של הכלי.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש להקל לסמוך על הפוסקים בא"א לטבול מותר להשתמש ועוד דהוי מחובר.

מצקת עם ידית ממתכת וכף מפלסטיק

עג) שאלה: סכין או מצקת וכדומה שידית שלו עשוי ממתכת והסכין או מצקת עצמו מפלסטיק וכדומה האם טעון טבילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יטבילנו בלי ברכה.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: א) נלענ"ד שהני כלים, היינו מצקת (ladle) או מרית (spatula) שראש הכלי עשוי מפלסטיק ואילו היד עשוי כולו ממתכת שפטור מטבילה, כיון שעיקר הכלי עשוי מחומר שפטור מטבילה, ונראה שיסוד לדבר זה מתבאר מהא דפסק המחבר בשו"ע יורה דעה (סימן ק"כ סעיף ו') "כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותו אינו טעון טבילה", וביאר הבית יוסף כוונת הציור דצורת כלי זה היינו שלוקחים כמה דפים של עץ ועושים להם גם שוליים של עץ, ומחברים הכל על ידי זה שמקיפין סביב הדפים שבצדדים רצועות של ברזל אחת למטה סביב לשוליים, ואחת סמוך לפה, ואחת באמצע, ונמצא שאין תשמיש הכלי עם הברזל שהרי אין המאכל נוגע בו רק עם העץ, וכלי עץ הא קיימא לן בסעיף א' דאינו טעון טבילה, ומשום הכי גם כלי זה אין צריך טבילה, ואע"ג דהברזל מעמיד את הכלי, דבלא הברזל לא היה הכלי מחזיק המאכל כלל, מ"מ בטבילת כלים לא אזלינן בתר מעמיד להחשיב כל הכלי כדינו של המעמיד, משום דכלי סעודה אמורים בפרשה, ושם כלי סעודה תלוי במקום התשמיש, זהו שיטת המחבר, ולזה הסכימו עוד הרבה פוסקים, עי' ב"ח וט"ז ופר"ח גר"א וכדעת התוס' והרא"ש ומרדכי בשם ר"י, והטור.

ב) אולם בש"ך (ס"ק י"ב) כתב: צ"ע דבכ"י פסק להטבילו בלא ברכה, ושכן כתב דרכי משה, המהרי"ל בשו"ת (סימן נ"ט) והאו"ה, ע"כ. וכ"כ בבאר היטב (ס"ק ח') להטבילו בלא ברכה או עם כלים אחרים הטעונים ברכה, וכ"כ בחכמת אדם (כלל ע"ג דין י"א).

ג) ולפי זה נראה דכיון דיש לנו מחלוקת בין רבותינו גדולי הפוסקים ז"ל לגביה כלי עץ

שמעמידים אותו מבחוץ אם טעונים טבילה, דלדעת המחבר והרבה פוסקים א"צ טבילה, ולפי הש"ך ושאר פוסקים יש להחמיר להטבילו בלא ברכה, דמספקא לן דילמא אזלינן בתר מעמיד, והוי ליה כלי זה ככלי מתכת, א"כ נראה דבנידון דידן בשאילתא דידן לגבי סוגי מצקת כגון מצקת (ladle) או מרית (spatula) נראה דלכו"ע אינם חייבים בטבילה, וביאור הדברים, דנראה דיש לצמצם המחולקת בין המחבר והש"ך, דאע"פ דהש"ך חולק על המחבר וסובר דיש להחמיר ולטבול הכלי עץ דאזלינן בתר מעמיד שהוא ברזל, כל זה הוא רק בנידון שלהם, שהמעמיד של ברזל הוא מעמיד ממש, שבלעדיו לא היה הכלי עץ נעשה כלי, וכמנש"ת לעיל דמיירי שלוקחים כמה דפין של עץ, ורצועות של ברזל אוחזים אותם סביב, דבלא הברזל לא היה הכלי מחזיק המאכל כלל, משא"כ בנידון דידן דראש הכלי עשוי מעץ או מפלסטיק ורק הבית יד הוא ממתכת, והרי ראש הכלי הוא כלי בעצם מעצמו, וכל עיקר תכלית הבית יד הוא לעוזרו ומסייעו לשימוש גמור ומועיל, ונמצא שבאמת יש כאן דברים נפרדים, כלי של עת המחובר לבית יד של מתכת, בכה"ג פטור מטבילה שעיקר הכלי עשוי מחומר שפטור מטבילה, וכל מה שמחמיר הש"ך ודעימ' לחייב בטבילה הוא בציור שלהם שהמתכת הוא מייצר את הכלי דבלא זה הברזל לא היה הכלי מחזיק המאכל כלל, דיחזור לחתיכות בעלמא וכמשנ"ת.

(ד) ויש לצרף עוד סניף לפטור הני סוגי מצקת מטבילה, דהנה עיין בהגהות לחם הפנים על קיצור שו"ע (סימן ל"ז סעיף ג') על מה שפסק בקיצור שו"ע כדעת הש"ך שם דכלי עץ דיש עליהם מבחוץ חשוקי ברזל צריכין טבילה בלא ברכה, וכת בעל זה בלחם הפנים דלפי זה נראה, דמה שנוהגים העולם בכלים כגון קדירות וקערות שנשברו שמחברין ותופרין אותן בחוט ברזל שקורין דראה"ט (wire), שאם תופרין עכו"ם צריך לטבול בלא ברכה עכ"פ, כיון שהברזל מעמיד הכלי, ובלא ברזל היו שברים בעלמא, הרי הברזל עושה אותן כלי, וכ"ש כשהחוט של ברזל הוא גם כן מבפנים, והנכרי נותן החוט של ברזל משלו, שצריך ליזהר להטבילם, עכ"ד הלחם הפנים.

(ה) והעיר על זה בדרכי תשובה (ס"ק נ"ד) וז"ל: אמנם אנו לא שמענו מעולם ליזהר בזה להצריך טבילה בזה, ומעשים בכל יום בכלי חרס שנשברה שנותנים לגוי לתופרם בחוטי ברזל מבחוץ שקורין דראה"ט שהוא דבר הנהוג בכל יום, ואין טובלין אותם כלל, ובודאי הנח להם לישראל וכו', ומנהגם תורה הוא, שסומכים על מה שהחוטם הם רק מבחוץ, ואין החוטם של ברזל נראין בפנים כלל, וכו' עכ"ל. ועי' שם בדרכי תשובה שסומכים העולם על מש"כ בספר מקור מים חיים יורה דעה (סימן ק"כ) דסומכים על הט"ז שחולק על מה שפסק הש"ך (ס"ק י"ב) הובא לעיל כהב"י דמעמיד של ברזל צריך טבילה נגד (השו"ע סעיף ו'), דהט"ז חולק וסובר דגם הבית יוסף חזר ממה שכתב בב"י, ושיטתו כמ"ש בשו"ע (סעיף ו') בחשוקים של ברזל דאין צריך טבילה כלל, כ"כ בספר מקור מים חיים, והדרכי תשובה, דהעולם תפסו לדינא העיקר כדעת הט"ז והשו"ע דכלי עץ ומעמיד של ברזל מבחוץ אין צריך טבילה, וא"כ ה"נ בהני סוגי מצקת, שעיקר הכלי מעץ אע"פ שיד הכלי עשוי ממתכת מ"מ פטור מטבילה מאחר שהעיקר הכלי עשוי מעץ הפטור מטבילה.

הגר"נ גרוס שליט"א (מח"ס שארית אברהם): היות ומבואר ברמ"א סי' ק"כ סעי' ז', שבכדי לחייב כלי עץ שיש בו חלקים גם ממתכת צריך שיהיה עיקר הכלי של מתכת או עכ"פ בגדר "אי אפשר להשתמש בו בלא המתכת", וא"כ בנדו"ד ודאי שאין עיקר הכלי של מתכת כיון שעיקרו הוא הכף. ולא זו בלבד אלא שגם אינו אפילו בגדר "אי אפשר להשתמש בו בלא המתכת", וכפי המציאות הרגילה שחלק הכף העשוי מפלאסטיק יש בו ג"כ חלק מהידית ורק שחלק הארוך של הידית עשוי ממתכת. ולכן אעפ"י שמדין חיוב טבילת כלים היה שייך לומר שהשתמשות מועטת של הידית נחשבת גם כן כהשתמשות המחייבת טבילה, מכל מקום אין זה אלא לענין הגדרת הכלי שי"א שהולכין גם בתר מיעוט השתמשותו, לא כן לענין נדו"ד שתלוי האם "אי אפשר להשתמש בו מבלעדי חלק זה" שהוא במקרה דידן הידית העשויה ממתכת, והרי כפי המציאות אפשר על כל פנים בדוחק מבלעדי חלק זה.

ולפיכך אין כלי זה נדון ככלי מתכת אלא ככלי העשוי כולו פלאסטיק. אמנם לענין עיקר דין כלי פלאסטיק ינהג כל אחד כפי שנוהג, ויש אומרים שיש לטבול עכ"פ בלי ברכה.

שוב ראיתי שכמעט ממש בכגון זה כבר הורה רבינו המהר"ש קלוגער זי"ע (בשו"ת טוטו"ד תליתאי מ"ג ח"ב סי' כ"ב), וכתב שם שכל שאפשר להשתמש בלי זה בלי חלק המחייבו טבילה, אעפ"י שהוא בדוחק ובטירחא, מ"מ נחשב כאפשר להשתמש בלעדו, ואינו חייב טבילה כאשר עיקר הכלי עשוי מעץ וכדומה. והביאו הדרכי תשובה ס"ק ס"ב יעו"ש.

לכוון לא להקנות כלי

(עד) שאלה: במקום שאחד רוצה לפטור את עצמו מטבילה, כגון שכעת אין לו מקווה לטבול הכלים אבל הוא צריך להשתמש בכלי האם הוא יכול לכוין לא לקנות את הכלי, ואז לא יהיה הכלי שלו ולא יתחייב בטבילה, וכמובן שיעשה כן עד שיגיע למקום שיש מקווה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

כיסוי כלי שני אם טעון טבילה

(עה) שאלה: כלי שמשמש לכיסוי רק לכלי שני האם טעון טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש לטבול דפעמים האוכל נוגע ולפעמים יש זיעה שעולה.

ק' אהל הלכות טבילת כלים יעקב

כלי שעשוי מתערובות פלסטיק וזכוכית

עו) שאלה: כלי שביררו בהכנתו שעשוי מעירוב זכוכית ופלסטיק האם חייבים בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: בלי ברכה.

הגר"י שוב שליט"א: בלי ברכה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

מזרק ליצר צורות שונות

עז) שאלה: מזרק שעשוי ממתכת ומיועד לעשיית צורות שונות כגון ריבה וכדומה האם המזרק טעון טבילה בברכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם משתמשים בו בשעת האוכל-כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: צריך טבילה.

הגר"י שוב שליט"א: טעון טבילה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

חציצה בכלי שרק האשה מקפיד

עח) שאלה: דבר שהוא חוצץ בכלי, והבעל שטבל הכלי אינו מקפיד, אך אשתו מקפידה האם זה חציצה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

טבל כלי בתוך המקוה ושכח לברך אם יכול לברך

עט) שאלה: אחד שטבל כלי בתוך בור המקוה ושכח לברך וכעת כשידו עדיין בתוך המים הוא נזכר האם מותר לו אז לברך על הטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דיכול לברך על הטבילה.

נטלה ממתכת שמחמם בתוכו בקבוקים

פ) שאלה: נטלה לנטילת ידים שנוטלים בזה ידים ולפעמים שופכים בתוכו מים חמים כדי לחמם בקבוק של תינוק האם צריך לטבול את הנטלה הזו בלי ברכה?

אהל הלכות טבילת כלים **יעקב** קיא

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

טבילת מיקסר

פא) שאלה: מיקסר שיש לו חלקים של זכוכית ומתכת ויושב על גבי מנוע חשמלי האם כל המיקסר חייב בטבילה או רק החלקים שנוגעים באוכל ולא המנוע-ולכן האם מותר לטבול רק את החלקים ולא את המנוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אפשר להרכיב אותם גם על מנוע אחד אם כן אין פה חלקים של כלי אחד, ואפשר לטבול את החלקים בלי המנוע.

כפית לתינוק בציפוי פלסטיק

פב) שאלה: ייצרו כפיות מיוחדים לילדים שמדביקים חתיכה קשה של פלסטיק על גבי מקום העגול ושאר הכפית דהיינו המקל אינו מכוסה האם חייבים לטבול אותו מאחר והאוכל שאוכל ממנו רק נוגע לחלק הפלסטיק?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, כי זה כלי מתכת ורק מצופה בפלסטיק.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דכפית שהיד הוא מתכת ומקום העגול הוא פלסטיק יש להטבילו בלא ברכה.

ברכה על טבילת כלי שמיוחד לקטן

פג) שאלה: מה הדין לגבי כלי כזה שמיוחד אך ורק לקטנים ולא מצוי בכלל שגדול יאכל ממנו, האם מברכים על הטבילה על כלי שמיוחד רק לקטן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שחייב בטבילה והוסיף הרי הגדול משתמש בו כדי להניח בו אוכל לקטן. וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שכלי של קטן חייב בטבילה.

מגש לקוביות קרח

פד) שאלה: מגש שעשויה ממתכת או זכוכית או שאר חומר שחייב בטבילה שעשוי לעשות קוביות קרח הנקרא באנגלית ice tray האם הוא חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ק"ב אהל הלכות טבילת כלים יעקב

הגר"י טשזנר שליט"א: בספר טבילת כלים לידידי הגר"צ כהן [שליט"א] זצ"ל (פרק י"א סעיף ר"ה) כותב שצריך טבילה בברכה, ובהערות שם כתב שכך שמע מהגרשז"א זצ"ל, שגם אלו בכלל כלי סעודה.

גוי תיקון חוט חשמל אם צריך טבילה

פה) שאלה: קומקום וכדומה שהחוט החשמל שלו לא עובד והביא לגוי והגוי החליף את החוט וכעת עובד האם הכלי חייב בטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם החוט מחבר לכלי הכלי חייב בטבילה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין צריך טבילה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: החוט לא קשור לכלי, ואם הגמר מלאכה של הגוי לא היה בכלי הכלי לא יהיה חייב בטבילה.

הגר"י שוב שליט"א: פטור מטבילה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א.

שהיית כלים בבית לפני טבילה

פו) שאלה: כיצד נוהגים לענין להשהות כלים שאינם טבולים בבית, האם יש קפידא בזה שמא ישתמשו בהם בלא טבילה, או שיכולים להשאיר אותם עד שיתפנה ללכת לטבול אותם במקווה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול להשהות, אבל ישתדל למצוא הזדמנות בהקדם.

בעל חנות אם צריך להודיע לקונים איזה כלי צריך טבילה

פז) שאלה: האם בעל חנות של מוצרי כלים וכדומה חייב להודיע לקונים איזה כלים צריכים טבילה, או יכול לסמוך שבפשטות הם יבינו מעצמם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי מי הקונים.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מספיק שיודיע שהכלים חייבים בטבילה אם הם מחו"ל.

שלח משרתת לקנות כלים אם חייב בטבילה

פח) שאלה: השולח גוי משרתת לקנות כלי לישראל שעשוי מישראל והגוי קונה את הכלי עם כסף של הישראל האם זה נחשב כקנין וישראל יצטרך לטבול את הכלי? ומה הדין אם הגוי קנה את הכלי עם כסף שלו על דעת שבעל הבית הישראל יחזיר לו הכסף

אהל הלכות טבילת כלים **יעקב** קיג

בשביל זמן כמובן, האם אומרים שהגוי עשה קנין וכעת ישראל יצטרך לטבול את הכלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד אף דאין שליחות לגוי, מ"מ המקנה מקנה לישראל.

קנה כלי בהקפה אם חייב בטבילה

פט) שאלה: מה הדין לגבי מי שרכש כלי על ידי הקפה שהוא עדיין חייב להביא כסף להמוכר או לחנות וכדומה, האם חייבים לטבול כלי כזה או שמא הוא לא נחשב הבעלים על זה שחל עליו חיוב טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הוא בעל הכלי.

סכין שהלהב עשוי מגוי וידית מישראל אם צריך טבילה

צ) שאלה: אחד שקנה סכין מישראל אומן והלהב עשוי על ידי גוי והידית שעשוי מכסף עשוי על ידי ישראל והוא הדביק את שני החלקים ביחד וכעת מוכר אותו מוכן, האם הסכין חייב או פטור מטבילה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יטבול בלא ברכה.

הגר"א נבנצל שליט"א: פטור.

הגרש"ק גרוס שליט"א: נראה כיון שהישראל גמר הכלי פטור מטבילה דבלי הקתא אי אפשר להשתמש עם הסכין.

כלי מיוצר בבית חרושת של גויים עם פועלים ישראלים

צא) שאלה: כלי שמיוצר בבית חרושת של גוי על ידי פועלים ישראלים האם צריכים טבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הם קבלנים אז לא.

אם מותר לקטנים להשתמש עם כלי שלהם שאינו טבול

צב) שאלה: כלי שאינו טבול ובעל הכלי הוא ילד בגיל בר מצוה האם מותר לקטנים להשתמש בו אם לא טבלו אותם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

קיד אהל הלכות טבילת כלים יעקב

להאכיל ילדים בכלי לא טבול

צג) שאלה: האם יש איסור להאכיל לקטן אוכל מכלי שאינו טבול?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להאכיל גוי מכלי שאינו טבול

צד) שאלה: האם מותר לתת אוכל לגוי שעובד אצל ישראל בכלי שאינו טבול (היינו כשהכלי מיועד לו)?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

טבילת כלים בחול המועד

צה) שאלה: האם מותר לטבול כלים בחול המועד אפילו שלא לצורך המועד, וכ"ש לצורך המועד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר, ושלא לצורך המועד יש להמנע מטירחה מיותרת.

בעל תשובה שרוצה לטבול כלים של הוריו

צו) שאלה: האם בעל תשובה שהוריו עוד לא חזרו בתשובה יכול לטבול את הכלים של הוריו אפילו בלי רשותם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יכול.

הגרש"י שלזינגר שליט"א: מסתבר שיכול ואדרבא עשה טובה בשבילם שכל פעם שהם משתמשים בהכלי בלא טבילה עוברים על איסור ועל ידי כך מצילים מלעבור איסור וכן איתא בבאר הגולה סימן ק"כ ס"ק כ"ה בשם שו"ת הרשב"א דמהני בלא שליחות ובלא דעת בעלים וכן איתא בבאר היטב שם ס"ק כ"א ע"י שם ודו"ק.

נאמנות מחלל שבת לענין טבילת כלים

צז) שאלה: האם מחללי שבת וכדומה יש להם נאמנות לומר שכלים טבולים או מאחר שהם חשודים על זה אינם נאמנים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: אינם נאמנים.

הגר"י רוטנברג שליט"א מח"ס מנחת פרי: מחלל שבת בפרהסיא אינו נאמן לומר שהכלים טבולים וכמו"ש ביורה דעה סימן קי"ט סעיף ז', אבל חשוד אף לאותו דבר נאמן וכמ"ש השו"ע שם ובש"ך (ס"ק י"ח), אלא שהדרכי תשובה שם (ס"ק ל"ח) כתב בשם ספר כסא אליהו דהיינו דוקא דבר שאי אפשר לתקנו כגון חשוד שמעיד על יין שעשו בכשרות, אבל במידי דבידו לתקן כגון עם הארץ שמעיד על הפירות שהם מתוקנים לא סמכינן עליו, וא"כ לפי זה בטבילת כלים אין להאמין לחשוד ולא רק למומר.

בעל חנות חילוני אמר שראה אחד טובל הכלי אם נאמן

צח) שאלה: ומה הדין כשמגיעים לחנות והעובד שם הוא חילוני שאינו מבין בעניני טבילת כלים בכלל, והוא אומר שראה שחרדי טבל הכלים האם יש לו נאמנות בזה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: ספק.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: החשוד על הדבר אינו נאמן עי' יורה דעה סימן קי"ט סעיף א'.
הגר"א שלזינגר שליט"א: האם חילוני נאמן לענין טבילת כלים, יש לומר דכל הנאמנות היא מדין עד אחד נאמן באיסורין, וכתב הרמב"ם בכמה מקומות דצריך שיהיה מוחזק בכשרות. אינני יודע אם אפשר לומר זאת על חילוני שמחלל שבת ואולי גם אוכל נ"ט.

כלי שאינו טבול אם הוא מוקצה

צט) שאלה: מה הדין לגבי מי שלא רוצה להשתמש עם העצות של השו"ע והרמ"א בסימן שכ"ג סעיף ז' לגבי מי ששכח לטבול את כליו לפני שבת, האם הכלים אצלו מוקצה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

טבל כלים במקוה שמצאו סדק בתוכו אח"כ

ק) שאלה: אחד שטבל כלים בתוך מקוה כשרה למשך הרבה זמן וכעת התעורר שאלה במקוה שיש שם סדק שפסל את המקוה האם הכלים שלו צריכים טבילה שנית, ואם לא מה הדין אם רואים שהסדר היה שם כבר זמן ארוך?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יטבול שנית.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הפסול ודאי לכאורה צריך לטבול שנית.

הגרש"ק גרוס שליט"א: כלי זכוכית יש להקל וכלי מתכות אם היה סדק יש לטבול עוד הפעם בלי ברכה כשיש ספק.

הגר"י שוב שליט"א: זכוכית אין צריך ומתכות צ"ע כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאף כלי זכוכית יש לחזור ולטבול.

מסגרת לעשיית צורות מבצק

קא) שאלה: מצוי שיש צורות שונות שעושי לעשות עוגיות מבצק וחותכים אותם לצורה שרוצה כגון שמש כוכבים וכדומה, ויש כאלו שעשוי ממתכת ויש כאלו שעשוי מחלק מתכת וחלק פלסטיק האם שניהם טעונים טבילה בברכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד שפטורים.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יטבול בלי ברכה.

הגר"י שוב שליט"א: לכאורה אין צריך כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאינו טעון טבילה.

לשפוך טיפות מים לתוך בקבוק

קב) שאלה: אם להנוהגין כשפותחים בקבוק יין מזלפין לתוכו כמה טיפות מים, אם הוא כלי חדש שמיוצר על ידי גוי האם מותר לעשות כן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאסור, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דמותר.

חיבור ידידות של קדירה על ידי ישראל

קג) שאלה: מצוי שקונים סיר חדש וישנם ידידות ממתכת שלא הגיעו מחוברים לסיר, האם צריכים לטבול את הסיר דוקא עם הידידות או אפשר לטבול בלי זה ואחרי שמחברים אותם ביחד עדיין לא צריכים לטבול את הידידות שוב כיון שהוא בטל להכלי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי נקרא שגמרו בישראל.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יחבר הידידות ואח"כ יטבול.

הגר"י שוב שליט"א: להטביל ב' פעמים פעם אחת כל אחד בנפרד ופעם אחת ביחד כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להטבילו אחרי שחיברו את הידיות ובדיעבד כשהטבילו לפני שחיבר את הידיות אין צריך לחזור ולהטבילו.

כלים שבבית שמסופקים אם טבלו אותם

קד) שאלה: אחד שיש לו כלים בתוך ביתו והסתפק אם טבל אותם האם הוא צריך לטבול אותם עכשיו אפילו אם מדובר על סט של כלים הרבה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הם חייבים בטבילה מה"ת חייב לטבול.

הגר"י שוב שליט"א: יחזור ויטבלנו אפילו בכלי זכוכית כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

לבקש מגוי להשתמש עם סכין שאינו טבול

קה) שאלה: ישראל שיש לו סכין ולא יכול לטבול אותו כעת וצריך לחתוך פירות וכדומה האם מותר לו לבקש מגוי לקחת הסכין ולחתוך הפירות או שזה נחשב כמו שהישראל משתמש בכלי?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אסור.

ביקש לחתוך ירק בחנות עם סכין שלא טבלו

קו) שאלה: אחד הגיע לחנות פירות ומסתבר שהסכין של המוכר לא טבלו האם מותר לבקש ממנו לחתוך לו חתיכה מאבטיח וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול להיות שאין זה כלי סעודה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה אסור.

הגר"י שוב שליט"א: מותר כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

אם הורים יכולים לטבול כלים של ילדים הנשואים

קז) שאלה: הורים שקנו כמה כלים חדשים לילדים שלהם שמתחתנים והאבא הלך וטבל את הכלים במקווה, האם שפיר עבד, או שמא הם צריכים לטבול את הכלי שנית כיון שהוא לא בעל הכלי ולא היה שעת חיוב לטבול את הכלי?

תשובה:

הגר"י רוטנברג שליט"א: הורים שקנו כלים חדשים לילדיהם שעומדים להתחתן, נראה שהאב יכול להטביל את הכלים דהם כלי סעודה, ולא דמי למוכר כלים שלגביו הם כלי סחורה ועדיין לא חל חיוב טבילה. [דוגמא לזה בהל' מוקצה בריש (סימן ש"ח) דחשיב מוקצה מחמת חסרון כיס, אף שהגר"ז שם כתב דבעינן כלי שמלאכתו לאיסור ודוק].

ואף שראיתי לאחד שכתב שלדעת האו"ה המובא בש"ך וט"ז (סימן ק"כ סעיף ח') דאם קנה סכין לחיתוך קלפים ואחר שואל או שוכר ממנו לשימוש אכילה חייב, הכי נמי בכלי שנמצא אצל המוכר, זה אינו, דהביאור באו"ה דכיון דשואל לאכילה חל חיוב כיון שאף אצל המשאיל גם היה מיחדו לאכילה היה מתחייב, אף במוכר כלים עדיין לא חל חיוב כיון דעתה הן כלי סחורה.

טבילת כלי הנקרא ציפסר

קח) שאלה: יש כלי הנקרא ציפסר והוא עבור טיגון ציפס-למעשה הוא מורכב מרשת שעשוי ממתכת להחזיק את הציפס ומניחים אותו לתוך מכשיר שמחמם את השמן האם צריכים לטבול את כל המכשיר או רק את הרשת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: את כל המכשיר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: כל המכשיר ממתכות.

הגר"י שוב שליט"א: כולו טעון טבילה דכיון דהשמן גם מחייב טבילה, כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

ברכת טבילה על ידי גרמא

קט) שאלה: האם יכול לברך על טבילת כלים שעושה ע"י גרמא, כגון שלוחץ על מכשיר שמוריד הכלים למקוה ועי"כ מטבילם.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אפילו אם רואה שנופל מעצמו יכול לברך אפילו אינו עושה כלום דלא בעי כונה על כן כ"ש בטובל על ידי גרמא לדעת הט"ז אינו יכול לברך על טבילת גוי, ומ"מ בגרמא תוכל לברך.

הגר"י שוב שליט"א: אף ילד שמכניס למקוה יכול אחר לברך כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דזה נחשב מעשה.

אהל הלכות טבילת כלים **יעקב** קיט

מצלמה שמצלם גוי טובל כלים

קי (שאלה: קי"ל (יו"ד סי' קכ-טו) דגוי כשר לטבילת כלים אם ישראל עומד על גביו. ואם יש מצלמה [עין אלקטרונית] שע"י יכול הבעל הבית הישראל לראותו בכל רגע, אי מהני כאילו עומד על גביו.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

שאלה: עוד, בכה"ג שהגוי מטביל הכלי מי יברך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הגוי מקבל תשלום- הישראל מברך.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לדעת הט"ז אי אפשר לברך על טבילה אפילו בעומד על גביו.

חנות שאפה עוגה והבחין שלא טבלו התבניות

קיא (שאלה: חנות שנודע להם באמצע האפייה שהכלי לא הוטבל, האם חייבים להוציא את האוכל מיד, או אפשר לסיים את האפיה עד הסוף?)

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יסיימו. אבל לא יכניסו אוכל נוסף.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אפשר להקל דאפשר שאין נקרא כלי סעודה.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאין חייבים להוציא בצירוף דחשיב כלי סחורה, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאולי אין צריך להוציא המאכל, ואילו בבית פרטי הוא צריך להוציא האוכל.

תבניות שתמיד אופים עליהם עם נייר אפיה

קיב (שאלה: תבנית בתוך התנור שכל הזמן אופים בתוכו עוגיות וכדומה על ידי נייר אפיה האם חייב בטבילה או שהוא דומה לכד של שקיות חלב שפטור מטבילה?)

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: פטור.

הגרש"ק גרוס שליט"א: חייב בטבילה דבטל הנייר להכלי.

הגר"י וואזנר שליט"א (מח"ס חיי הלוי): בענין הכלי שמשתמשים בו עם שקית חלב נראה בזה אין צריך טבילה כיון שהשקית של חלב עומד גם בפני עצמו ורק משמים אותו לתוך כלי שיהא נוחה להוריק ממנו. אבל מה שמשימים נייר תוך מחבת לא מהני לפטור הכלי מטבילה כיון שאי אפשר להשתמש עם הנייר להחזיק המאכלים בלי המחבת ועי' עמה שכתבנו בזה בחיי הלוי חלק ד' סימן נ"ו אות י"ב.

הגר"י שוב שליט"א: חייב כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

חימום חלות על גבי רשת שבתוך התנור

קיג) שאלה: רשת בתוך התנור שמדי פעם הוא מכניס חלה לחימום בערב שבת בלי שום תבנית האם חוששים למיעוט תשמיש וחייב בטבילה בלי ברכה, או שמא עיקר השימוש הוא על ידי אוכל בתוך תבניות ופטור מטבילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד חייב.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לטבול בלי ברכה.

הגר"י שוב שליט"א: פטור מטבילה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

מחתך ירקות-סליסר

קיד) שאלה: היום יש כלי הנקרא "סליסער" והוא ריבוע של סכינים דקים שחותך ירקות להכין סלט והירקות נופלים לתוך קערה מפלסטיק, האם צריכים לטבול את כל הקופסא כולל הקערה של פלסטיק ושאר חתיכות של הכלי, או רק החלקים שבהם יש את הסכינים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק החלק שמחתכת.

הגרש"ק גרוס שליט"א: רק החלקים שיש הסכינים חוץ אם כל הזמן הכל מחובר אז יטבול את הכל.

הגר"י שוב שליט"א: אם זה מחובר יש לטבול את הכל ואם אינו מחובר כיון שאפשר לחתוך עם זה על גבי כלי אחר כמו קערה אינו טעון טבילה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

סנדויץ טוסטר

קטו) שאלה: היום יש מכשיר הנקרא סנדויץ לחימום טוסט וכדומה, והרבה מהם המגשים ממתכת יוצאים בקלות, האם חייבים לטבול כל המכשיר כולל החלק שיש לו חשמל, או רק המגשים עצמם אפילו שאי אפשר לעשות כלום עם המגשים עצמם בלי הגוף חימום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כולו.

הגרש"ק גרוס שליט"א: רק המגשים אם יוצא בשלמות.

אהל הלכות הגעלת כלים יעקב קכא

הגר"י שוב שליט"א: יש לטבול כדרך שימושן כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

הלכות הגעלת כלים

הגעלת כלים חדשים

(א) שאלה: האם הגאון שליט"א פוסק שצריכים להגעיל כלים חדשים ממתכת בזמנינו מחשש שמא משחו אותם בשומן איסור, או שזה פגום ולא נוהגים להגעיל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם מושחים אותם במשחה צריך להגעיל.

להכשיר כיסוי הקדירה

(ב) שאלה: כיסוי קדירה שצריך הגעלה משום שהוא נאסר כשהכיסוי היה על גבי הסיר, האם סגי להכשיר אותו כשמרתיח מים בתוך הקדירה כשמכסים את הסיר עם הכיסוי משום דכבולעו כך פולטו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגר"א נבנצל שליט"א: קשה לצמצם שבדיוק אותם מקומות שבלעו יגעלו.

השתמשות במכונה של כל השנה בפסח

(ג) שאלה: מכונת מים קרים וחמים שמשתמשים בה כל השנה, האם אפשר להשתמש בה לפסח, אחרי ניקיון היטב מבחוץ?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שלא, כי שופכים מים חמים לכלי חמץ.

אם קטן נאמן בהגעלת כלים

(ד) שאלה: האם קטן נאמן לומר שהגעיל הכלים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ללבן כלי שהוא בן יומו

(ה) שאלה: כלי הטעון הגעלה ורוצה ללבנו, האם מותר ללבנו כשהוא בן יומו ככל כלי הצריך ליבון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להשתמש בקומקום של בית מלון

(ו) שאלה: אחד שהולך לבית מלון בארץ ישראל ובתוך החדר יש קומקום חשמלי האם מותר להשתמש בו או שמא יש לחוש שגוי תייר או חילוני השתמש בו לצורך מאכל לא כשר ואסר אותו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי יש לחשוש.

הגעלה על ידי עירוי מכלי ראשון

(ז) שאלה: כלי שנאסר על ידי איסור או כשר בחלב על ידי עירוי האם ניתן להכשיר אותו על ידי עירוי מכלי ראשון ולא צריך להגעיל בתוך כלי ראשון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ואם כלי נאסר על ידי כבישה האם ניתן להכשיר אותו על ידי עירוי מכלי ראשון או שצריך להכשיר בתוך כלי ראשון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה עירוי אינו מספיק בזה.

דין סתם כלים אינם בני יומם במסעדות

(ח) שאלה: קיימא לן דסתם כלים אינם בני יומם וכמ"ש השו"ע לדינא (סימן קכ"ב סעיף ז-י) ורוב הראשונים התירו משום ספק ספיקא כמו שהביא הבית יוסף שם בשם תוס', הרא"ש והר"ן, ודלא כהרמב"ם, וכעת נשאלת השאלה בזמנינו שיש מסעדות ומוסדות שמבשלים שם תדיר האם הכלים שלהם בסתמא כאינו בן יומו או לא, שמא יש לומר מאחר שמשתמשים בהם תדיר שמסתמא הם בני יומם, כיון שאז יש להם רק ספק אחד, וצ"ע?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: וכי גם בלילה מבשלים שם.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם כך המציאות צריך לדונם כבני יומם.

הגר"א שלזינגר שליט"א: במסעדות רוב הכלים סתמן בני יומן, כיון שכל יום מבשלים בהם. ואם בישלו בכלי בשרי מוצרי חלב הכלי נאסר כיון שמסתמא היה בן יומו אא"כ יש עדות אחרת.

כיסוי מיחם שהניחו עליו חלה אם צריך ליבון

(ט) שאלה: נשאלתי מאחד שיש לו מיחם והוא לפעמים מניח על גבי המכסה חלה לחמם בשבת, כעת הוא שואל האם מספיק לו לעשות ליבון או הגעלה להמכסה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן (הגעלה).

הגרש"ק גרוס שליט"א: לפסח צריך ליבון ראה בשו"ת נפש חיה.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דמהני הגעלה לזה ויש שמחמירים בזה דטעון ליבון.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: (א) בשו"ע או"ח סימן תנ"א סעיף ו' כתב המחבר וז"ל: כל כלי הולכים בו אחר רוב תשמישו, ובב"י שם סעיף כ"ה כתב הטעם בשם הרשב"א כי מדאורייתא כלי שאינו בן יומו מותר בלא הגעלה, וכשגזרו חז"ל שלא להשתמש בו אטו בן יומו, לא גזרו אלא כפי רוב תשמישו של הכלי, (זה עד כדי כך שאם השתמש בכלי ארבעים ותשע פעמים בחמין ושוב השתמש בו חמישים ואחד פעמים בצונן, אין צריך להגעילו, עי' אגרות משה חלק ה' או"ח סוף סימן ל"א, אא"כ הוא כלי שמשתמשים בו לדבר חריף, עי' חזון איש או"ח סימן קי"ט ס"ק ט"ו ד"ה ולהאמור, ושו"ת בית שלמה או"ח סימן נ"ב, והמהרש"ם בדעת תורה יורה דעה סימן צ"ו סעיף א' מיקל בזה עי' שם) כל זה להמחבר, אבל הרמ"א כתב שהמנהג הוא להגעיל קערות וכלי שתיה עי' שם, ורק בדיעבד סומכין על השו"ע עי' מ"ב ס"ק מ"ז ושער הציון ס"ק ז'.

(ב) בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' סימן צ"ז ס"ק ד' כתב וז"ל: לדעת המחבר תנ"א סעיף ו' דאזלינן בהכשר לפי רוב תשמישו, חושבני שצריכים להתחשב רק עם שימוש של חמץ, ולא אם רוב שימוש של הכלי, כגון כוס לשתיה תה, שלפעמים נותן בו דייסת חמץ צוננת, או להיפך כוס לשתיית מים צוננים שלפעמים נותן בה דייסה חמה, כיון דעיקר הטעם הוא משום דבכה"ג יודעים ודאי שהכלי אינו בן יומו, ובכגון דא לא גזרו אטו בן יומו עכ"ל. כעין זה כתב גם בשו"ת שבט הלוי חלק ו' (סימן קט"ז ס"ק ג') שלא אמרינן אזלינן בתר רוב תשמיש רק אם גם שאר תשמיש היה איסור אלא שלא עלי ידי האש, וחל חיוב הגעלה, ומהני ממילא גם לבליעת ליבון שכבר הוא עכשיו נותן טעם לפגם, לא כן בכל שרוב בליעת היתר על ידי חמין שלא על ידי האש, ורק פעם אחד נבלע חיוב ליבון, וכ"כ החזון איש שם בסוף דבריו וז"ל: כל שרוב תשמישו בהיתר ומיעוט באיסור ודאי צריך הכשר אפילו אינו בן יומו, והלכך לא שייך להתיר מדוכה שנדך בה חמץ פעם אחת משום שרוב תשמישה בתבלין ובו עכ"ל עי' שם.

(ג) לפי כל הנ"ל יוצא שכיסוי המים צריך ליבון אם רוצה להשתמש בו בפסח (עי' חוט שני פסח פרק י' ס"ק י"ב שאפילו כיסוי של סיר קוגל צריך ליבון קל) ומסתבר שיתקלקל (עיין כף החיים סימן תנ"א ס"ק ק"ח שכתב שאפשר דהוי כבדיעבד אבל אם אפשר לו דאחר יש להחמיר) וא"כ יש

לקנות מיחם מיוחד לפסח א"כ אינו משתמש במיחם אף פעם לחמץ, וע' עוד שו"ת דרשת וחקרת חלק א' או"ח סימן נ"ו בזה. [אגב יוצא לפי זה "חוטא נשכר" כגון עברייני שאינו שומר תורה רח"ל ואוכל נוס"ט קרים ושותה יין נסך קר ורק מיעוט פעמים השתמש בחמץ חם בכליו הוא אין צריך להכשיר כלים שאינם בני יומן ושומר תורה ומצות שאוכל כשר בשר קר ויין כשר קר ופעם השתמש בכלים עם חמץ חם צריך להכשיר כליו], מה שהזכיר כת"ר מ"ב ס"ק פ' בכיסוי שאופין עליו בצק אינו נוגע לנידון דידן כי שם מיירי שרוב תשמישו בכך, ועי' בבית מאיר סימן תס"א ס"ק א' משכ"ב.

הכשרת כלי בשר לחלב והמסתעף

(י) שאלה: נשאלתי כמה שאלות במנהג המובא במגן אברהם סימן תק"ט ס"ק י"א לא להגעיל כלי בשרי לחלבי ולהיפך, ונשאלתי מאחד שרוצה לתת כלים לבן שלו בתור מתנה והבן מעוניין לשנות אותם מבשר לכלי חלב האם בכה"ג צריכים להקפיד גם כן על המנהג של המגן אברהם.

ועוד מה הדין באחד ששוכר דירה ונכנס לשם ויש רהיטים כולל תנור וכיריים והוא מעוניין לשנות את התנור מהשימוש הראשון שהוא היה לבשרי של השוכר הקודם לחלבי האם מותר לו לעשות את זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, יכול להגעיל אותם לפני פסח.

הגר"י טשזנר שליט"א: א. כתב המגן אברהם (סימן תק"ט ס"ק י"א): ומכאן משמע שמותר בחול להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר או איפכא, והעולם נוהגין איסור בדבר ומ"כ בשם הגאון מהור"ר בנימין מפוזנא ששמע ממהר"מ יפה הטעם למנהג שאם יעשה כן, לעולם לא יהיה לו רק כלי א' ויגעילנו כל פעם שישתמש בה וזה אסור דלמא אתי למטעי כדאיתא בחולין דף ט', עכ"ד.

ב. והאחרונים דנו האם מנהג זה (שלא להכשיר מבשרי לחלבי או איפכא) הוא רק על אותו האדם שהשתמש בכלים אלו לבשרי וכדומה, או שאסור לכל אדם להפוך אותם לחלבי.

ג. בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' (סימן מ"ג ענף ו') כתב בתו"ד: וכיון שהוא רק איסור על האדם מלהשתמש לחלב בכלים שהורגל בהם לבשר, מסתבר יותר שהוא רק על אותו האדם שהשתמש בהם ממש אבל על אחרים שלא השתמשו בהם עד עתה אין לאסור הכלים שאינן בני יומם לקובעם למה שירצה. וא"כ יכול לפי זה למוכרם לאחרים שישתמשו בהם איפכא. אבל מ"מ יש להסתפק אולי אסרו גם כל אדם מלהשתמש בהם איפכא ממה שהורגל בעל הכלים אף שלא מסתבר כן לענ"ד, ויש עכ"פ להחמיר למעשה.

ולהלן כתב שם: שאם כבר עברו י"ב חודש שלא השתמשו בכלי אינו בכלל המנהג. וכ"ש כשימכרם לאחר שלא הורגל להשתמש בהם לחלב שאין לחוש למה שכתבתי שטעם המנהג הוא מצד שהורגל בהם להיפוך, עכ"ד.

ד. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם חלק ב' (סימן רמ"א) שכתב: ובהיותי בק' בוטשאטש באו לידי

כתבי הגה"צ אב"ד דשם בעהמ"ח דע"ק ז"ל ומצאתי שכתב דלהגעיל מבשר וכו', וגם מבשר לחלב אם עברו יב"ח שלא שימש בו כלל גם כן יש להקל, עכ"ד.

ה. ובשו"ת להורות נתן חלק א' (סימן ל"ה) בסוף דברי כתב: ובגוף המנהג שהביא המגן אברהם שלא להגעיל מבשר לחלב או איפכא, ראיתי בחוברת הפלס שיצא לאור על ידי הגאב"ד פאלטווא (שנת תרס"א חוב' ו' עמוד שכ"ו) שהביא מפסקי בעל השאגת אריה ז"ל שכתבם חתן בנו הג"ר אשר זצ"ל, וז"ל: מבואר במגן אברהם בה' יום טוב שחוכך להתיר להגעיל או ללבן כלי חלב לשמש בה בשר או איפכא, והרה"ג זללה"ה פסק להתיר ולא חשש למראית עין אפילו בבית אחד שהכלי ששמשו חלב רוצים עתה להכשירו לשמש בו בשר או איפכא, ואפילו אם הכלי הוא של איש אחד, ומכ"ש אם מתחילה היו שייכים לאיש אחר, ובכל ענין התיר אם רק יש בזה צורך קצת, עכ"ל. ולמידין אנו זה דהיכי שקנה כלים מאחר קיל טפי להגעיל מבשר לחלב או איפכא, דבכה"ג לא שייך החשש שלעולם יעשה כן, שהרי לא התירו אלא כשקונה כלים מאחרים, עכ"ל להורות נתן.

ו. היוצא מכל זה שיש מקום לאדם אחר להכשיר הכלי מבושרי לחלבי (או איפכא), אם עושה כך מיד שקונה אותו ולא השתמש בו בעצמו לבשרי. ואם כבר עבר י"ב חודש מאז שהשתמשו בכלי בפעם האחרונה לבשרי, יכול להכשירו אף לכתחילה.

ז. וכן כשיש צדדים נוספים להקל יכול לעשות כן לכתחילה. וזוהי שאלה מצויה שאדם עובר דירה ובמטבח השיש בצד שמאל הוא חלבי ובצד ימין בשרי לדוגמא, ולפי סדרי הבישול אצלו רצונו להחליף אותם, שהשיש בצד שמאל יהיה בשרי.

והנה אף שבעל הבית הקודם השתמש בשיש זה לחלבי אבל לא ברור האם באמת נפל מאכל חלבי חם על השיש, וסיר חלבי חם שהונח עליו אם היה נקיי ויבש מבחוץ לא מעביר טעם לשיש, וגם אם במקרה עבר טעם הרי לא כל השיש נהיה בשרי רק חלק קטן ממנו, ועוד שתתאה גבר והשיש בולע רק כדי קליפה. לכן אפשר להקל גם לכתחילה להכשיר את השיש בשני הצדדים ולהפוך אותם לאופן שרוצה.

ח. וכן לגבי תנור בשרי שרוצה להגעילו לחלבי האם מותר, או שאסור משום המנהג הנ"ל, יהיה מותר לפי מה שכתבנו [אלא שתנור מלבנים אותו ולא מגעילים אותו].

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (תשובה כת"י מתוך שו"ת אבני ישפה חלק ט'): אשר שאלת ממני בענין שקבלת כלי זכוכית חלביים משומשים, וחסרים לך רק כלים בשריים, ושאלת אם אתה רשאי להגעיל את הכלים כדי להופכם לבשריים.

המ"א סי' תק"ט ס"ק י"א כתב שהעולם נוהגים איסור להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר ע"ש. ואם כן אף כאן היה אסור לעשות כן כי זה ממש השאלה שלך. והמ"ב שם ס"ק כ"ה כתב בשם הפרי מגדים עצה להטריף מקודם ואז מותר להגעיל, ובסי' תנ"א ס"ק י"ט כתב בשם החתם סופר סי' ק"י שאם הגעיל לצורך פסח הוא נוהג להתיר להחליף מבשר לחלב או איפכא כיון שלא היתה כוונת ההכשר לצורך זה ע"כ.

וחשבתי שהרי המ"א בסי' תק"ט כתב טעם המנהג כדי שלא יבואו לטעות שהרי יהיו אנשים שישתמשו רק בכלי א' ויגעילו אותו ויטעו לחשוב שהוא בשרי כאשר הוא חלבי

או איפכא. אמנם נראה שכל זה אחר שכבר הוקבע אצלו השימוש כחלבי, ואם כן יבוא לטעות כנ"ל, אבל בכלים שמעולם לא השתמש בהם אלא קבל או קנה אותם מאחרים, הרי לא שייך באופן זה שיבוא לטעות, שהרי עדיין לא הוקבע אצלו שום שימוש, ומסתבר שבאופן זה לא נהגו איסור. ועוד מה איכפת לו מה שאחרים השתמשו בו כחלבי, סו"ס הוא רוצה להשתמש בו כבשרי, אם כן זה לא נחשב שהוא משנה את השימוש שלו, אלא הוא מחליט על אופן השימוש בכלי כמו שהראשון החליט על אופן שימוש.

לכן כיון שבאופן כזה שהוא תחילת שימוש בכלי הוא רוצה להשתמש הפך ממה שהבעלים הראשונים השתמשו בו, שפיר יכול להחליט שיהיה הכלי כעת בשרי ולא חלבי, אך יגעילנו כדי שלא יהיה בלוע משניהם. וכבר ביארתי במקום אחר שבכלי זכוכית שבלעו היתר יש להגעיל במים רותחים שלש פעמים וכמ"ש בעל העטור שהובאו דבריו בטור יו"ד סי' קכ"א.

להטריף כלי לפני הגעלה עם מאכל מהכשרים לא מקובלים

(יא) שאלה: כבר ידוע שהפמ"ג כתב עצה למי שרוצה להחליף מבשר לחלב שיטריף את הכלי ואז הוא יכול לשנות מבשר לחלב, ונשאלתי מאחד שקיבל כלי מהשני והוא לא סומך על ההכשרים שהוא אוכל האם הוא יכול להכשיר את הכלי מסברא שהוא טוען שאצלו זה כמו מאכל שצריך הכשרה (כעין טריף)?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא, שיטריף ממש.

הגעלת כלי חרס חלבי שבלע בשר

(יב) שאלה: מעשה שהיה בכלי חלבי העשוי מחרסינה (china) שאינו ב"י, ובטעות בשלת בו בשר, אם יש עצה להגעיל את הכלי כדי שתוכל שוב להשתמש בו?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (תשובה כת"י מתוך שו"ת אבני ישפה חלק ט'): שאלה זו תלויה בזה אם אנחנו דנים בבליעת החלב כהיתרא בלע או כאיסורא בלע. וכן משמע במ"ב סי' תק"ט ס"ק כ"ה שכתב וז"ל: כתב המ"א מכאן משמע שבחול מותר להגעיל כלי מבשר לחלב או איפכא והעולם נוהגים איסור בדבר וכו' עכ"ל. אבל גם לפי המנהג שלא מחליפים מבשר לחלב, הוא כדי שלא יבוא לידי טעות וכמו שמבואר במ"א שם, אבל זה ברור שאם קרה מקרה שהכלי נטרף מותר להכשיר אף שהוא בלוע כעת גם מבשר וגם מחלב. וזה היה פשוט לו לדעת המ"א. ואדרבה, במשנ"ב שם הביא בשם הפמ"ג דהמנהג להטריף את הכלי לכתחילה כדי להעבירו מחלבי - לבשרי, ולהיפך.

אבל השאלה כאן מצד שהכלי הוא כלי חרס, וידוע שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם (פסחים ל"ב), וכן פסק השו"ע או"ח סי' תנ"א סע' א'. ואם כן כיצד שייך להכשיר כלי חרס כיון שכלי חרס אינו ניתן להכשרה כלל. אולם נראה שזה דוקא אם בלוע בכלי

חרס דבר איסור כמו נבילה או טריפה, שגם כאשר הכלי חרס הוא אינו בן יומו לא נוכל להכשירו כיון שבזמן בליעת האיסור הוא היה חפצא של איסור. אבל כאשר מדובר על העברת כלי חלבי לבשרי, בזה יהיה מותר גם בכלי חרס כיון שאין שם איסור על הכלי כלל, שהרי אינו בלוע אלא בהיתר.

וכן מוכח מדברי הטור יו"ד סי' קכ"א שכתב בשם בעל העטור שכלי חרס שבלע איסור מדרבנן, ולפי הרשב"א היינו איסור שעיקרו מדרבנן, אפשר להכשיר אותו על ידי הגעלה ג' פעמים. וקשה מה בכך שבלע איסור דרבנן אחר שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם. אלא מוכח מדבריו שהכלל הזה שאמרו חז"ל הוא רק לענין איסור ממש, אבל דבר שאין לו שם איסור לא שייך לומר שאינו יוצא מידי דופיו לעולם. ועוד שגם הרשב"א שכתב שיש איסור להשהות את הכלי, זה דוקא אם יש בו עכ"פ איזה איסור, אבל כלי שבלע היתר לא יכול להגיע לידי איסור אם נשהה אותו.

וכאן שהכלי בלע חלב והוא היה אינו בן יומו וכעת הוא בלע בשר, הרי גם החלב וגם הבשר נחשבים היתר שהרי אין איסור לא באכילת חלב ולא באכילת בשר. ואף ששניהם נמצאים בלועים באותו הכלי, הרי כל האיסור של בשר וחלב הוא כאשר הם מתערבבים ביחד, וכאן נחשב שלא נתערבבו כיון שהחלב כבר אינו בן יומו והוא כבר פגום. והאיסור כעת הוא לבשל בו בין בשר ובין חלב כיון שבכל אופן שני המינים יתערבבו בכלי שהרי שני המינים בלועים בכלי. ואם כן הרי זה בגדר של היתרא בלע כיון שאין איסורם בעצם כי מותר לבשל בכלי זה ירקות וכדו' וכמו שכתב הרמ"א יו"ד סי' צ"ג סע' א'. ואף שכתב הרמ"א שם בסי' צ"ד סע' ה' להחמיר לבשל רק מהמין שהוא בן יומו, ולאסור אינו ב"י אף לירקות אבל הוא בעצמו כתב שזו רק חומרא כי מדינא הכל שרי, וכ"כ הש"ך סי' צ"ג ס"ק ג'.

וכן נראה ממה שלא הזכירו הפוסקים שצריך לזרוק כלי חרס שבלע גם בשר וגם חלב, והטעם לכך שודאי מועילה הגעלה לכלי הזה כיון שהוא נחשב היתרא בלע, ובכלי של היתרא בלע לא שייך הכלל "אינו יוצא מידי דופיו לעולם".

שו"ר שכוונתי לדברי שו"ת כתב סופר חיו"ד סי' נ"ה שגם הוא הקיל בהגעלה ג' פעמים כיון שהיתרא בלע, וכן כתב שו"ת בית יצחק בהשמטות שבסוף הספר. וכן בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' צ"ה הביא כמה פעמים סניף זה להקל בכלי חרס, והסכים עמו תלמידו המהר"ם שי"ק חיו"ד סי' קי"ג, וכן כתב בשו"ת בית שלמה חלק א' מיו"ד סי' קפ"ו. וכל זה הובא בספר דרכי תשובה יו"ד סי' קכ"א ס"ק ע"ד.

וממילא מותר גם להגעיל כלי חרס כדי להפוך אותו מבשרי לחלבי או מחלבי לבשרי אם לא מצד המנהג שהוזכר במ"א סי' תק"ט, אבל מעיקר הדין כיון שהכלי בחזקת היתר שפיר מועילה ההגעלה. ובשאלה שלנו שהכלי בלע גם בשר וגם חלב כל אחד אחר כ"ד שעות מקודמו, ובטעות, רשאי להגעיל את הכלי ג' פעמים ואז יחליט מכאן והלאה אם הכלי יהיה בשרי או חלבי, ועי' מ"ב סי' תק"ט ס"ק כ"ה בשם הפמ"ג, (הו"ד לעיל).

הכנת פלטה של כל השנה לפסח

יג) שאלה: נשאלתי מאחד שרוצה להשתמש עם הפלטה חשמלית שלו של ימי השנה גם לפסח ושאל אם מספיק במה שהוא מנקה אותו לגמרי ומכסה אותו היטב עם כמה שכבות של נייר אלומיניום ומדביק את זה היטב שלא יזוז ודיו בכך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רצוי שגם ידלק אותה לחום גבוה לחצי שעה.

איך מכשירים חצובות לפסח

יד) שאלה: נשאלתי הרבה פעמים אם מספיק להכשיר חצובות על ידי שמחזיקים אותם באש לכמה דקות ואח"כ לכסות אותם בנייר אלומיניום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מותר להשתמש עם מגבות של כל השנה לפסח

טו) שאלה: נשאלתי לגבי מגבות ידיים של כל השנה או המגבות שילדים לובשים לכסות את החולצה שלהם אם אפשר להשתמש בהם בפסח אחרי כביסה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אינן מלוכלכות וכדומה-כן.

הגעלת מיחם של שבת, שנקרא "סמובר", לפסח

טז) שאלה: כיצד מכשירים מיחם של שבת לשימוש לפסח?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (תשובה כת"י מתוך שו"ת אבני ישפה חלק ט'): כיון שהמיחם של שבת הוא כלי יקר, רבים שואלים אם אפשר להכשיר אותו לפסח שהרי רגילים לחמם אוכל של חמץ על המכסה שלו, ועוד שיש בפנים שכבה של אבן שנוצרה מהמים כיון שהמים אינם מזוקקים דים.

בענין חמום החמץ על המיחם, נראה שלא יהיה די בהגעלה כיון שמניחים אוכל על המכסה בלי מים, אם כן יש כאן ענין של בליעת הטעם ע"י החום בלי אמצעי אחר, ובאופן כזה הרי צריך לבון חמור, כמ"ש השו"ע סי' תנ"א סע' ד' לענין שפודים. ורק בכלי שבלע חמץ דרך המים מועילה ההגעלה, כמ"ש השו"ע שם סע' ה'. אלא שאם זה הטעם שאנו מחמירים הרי היה מספיק להחליף את המכסה שהרי רק המכסה יש בו חשש שלא מועילה בו הגעלה ולא כל הכלי.

שאלה נוספת היא על קרקעית המיחם המכוסה באבן שנשאר מרתיחת המים. וכאן החשש הוא שזה דומה לחלודה, שהדין הוא שכלי שיש בו חלודה לא מועילה לו הגעלה

כמ"ש השו"ע שם סע' ג'. אלא שיש שטוענים שזה רק בחלודה, אבל כאן שהחומר שהצטבר הוא אבן, וכיון שמותר להגעיל כלי אבן כמ"ש השו"ע שם סע' ח', אם כן לא גרע השכבה הזאת מכל כלי אבן שהדין שמועילה להם הגעלה.

ולדינא נראה שאם מקפיד לא לחמם אוכל על המכסה, וגם מנקה את האבן כמה שידו מגעת עם חמרים שונים, אז שפיר יש להכשיר את מיחם המים של שבת. ואם הוא מחמם אוכל על המכסה אז חייבים להחליף את המכסה ולא מועילה לו הגעלה. אבל בלי זה אין להכשיר את המיחם של שבת מן הטעמים שהזכרנו.

כלי נוסף שרבים שואלים עליו הוא הקומקום העשוי מפלסטיק שיש בו גוף חמום ומרתיחים בו מים. והשאלה אם יכולים להכשיר אותו לפסח.

עיקר הספק בכלי הזה בגלל שמערים מתוכו לתוך אוכל של חמץ שהרי יש בו פיה שאפשר בקלות לערות ממנה. וכיון שיש חיבור עם החמץ, הרי יש בזה שאלה של ניצוק, שנעשה חיבור בין החמץ ובין הכלי. ויש חשש נוסף שמא בעירוי המים על מאכלי חמץ פירווי החמץ עלולים ליפול על הקומקום, ונמצא שיש כאן בליעה של חמץ על ידי ערוי מן האוכל, ע' רמ"א יו"ד סי' צ"ב סע' ז'.

אם זה נכון שיש כאן בליעה של חמץ, הרי קשה להתיר הגעלה של כלי פלסטיק. ודבר זה מבואר בשו"ת אגרות משה שכתב כמדומני באו"ח חלק ג' סי' נ"ח, שיש חשש שמא לא תועיל הגעלה בגלל שלא מצאנו כלים של פלסטיק בדברי חז"ל, ואם כן מניין לנו שהוא מפליט את הטעם שבלוע בו. ורק מה שחז"ל גילו לנו שיש לו הכח להפליט את הטעם שבלוע בו שייך לומר שיש היתר להכשיר אותו, אבל לא ידוע לנו דבר זה לענין כלי פלסטיק.

סוף דבר יש חשש של בליעה בקומקום מפלסטיק וספק אם מועילה לו הגעלה, ולכן אין להכשיר אותו לפסח. וכאשר ידוע בודאי שאין מערים ממנו לתוך מאכלי חמץ כל השנה אין צריך הגעלה כלל, ודי בהדחה בלבד.

הכשרת מחבת מטפלון

יז) שאלה: היום יש חומר חדש שנקרא "טפלון" שעושים ממנו בעיקר מחבתות, ויש לעיין אם מותר להכשיר אותו לפסח?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל (תשובה כת"י מתוך שו"ת אבני ישפה חלק ט'): עיקר הספק הוא כמובן לפי מה שכתב הרמ"א סי' תנ"א סע' י"א שלא להגעיל מחבת כי חוששים שמא האוכל נבלע בו בלי שמן כמ"ש המ"ב שם ס"ק ס"ו. אבל מטעם זה היה אפשר לעשות בו לבון קל, כיון שאינו רק חשש וכמו שכתב הרמ"א שם.

אבל במחבת טפלון יש בו חשש הרבה יותר גדול, והיינו שמא השתמש בו באמת בלי שמן. טעם החשש שהרי זו המעלה העיקרית של הטפלון שאפשר לטגן בו בלי שום שמן

ואין האוכל נשרף בגלל החומר המיוחד שיש בו. אם באמת השתמשו בו בלי שמן, הרי דינו כמו שפוד שהבאנו למעלה שצריך לבון חמור. ולמעשה נראה שאין להגעיל טפלון בגלל החששות שהבאנו. וגם אם הוא אומר שמעולם לא נדבק לו אוכל למחבת, כיון שהוא כלי שמיועד לטגון באופן כזה, שוב אין לסמוך על זה ואין להכשיר אותו לפסח.

הלכות יין נסך

אם מותר לטעום סתם יינם ולפולטו

(א) שאלה: האם מותר למי שבקי בטעימות יין לטעום סתם יינם באופן שפולט ואינו בולע?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

אם קטן מחלל שבת עושה יין נסך

(ב) שאלה: האם יש לחוש ליינ שנגע בו קטן מחלל שבת?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

פקק עם נייר פלסטיק אם נחשב כב' חותמות

(ג) שאלה: האם פקק שיש עליו נייר מפלסטיק שמונח עליו נחשב כשתי חתימות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

משרתת גויה נגעה ביין בבית ישראל

(ד) שאלה: יין שמשרתת גויה נגעה בו בתוך הבית האם יש כאן חשש יין נסך, כיון שיש לתלות שיוצא ונכנס?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש.

גוי טלטל חבית יין ולא חשב שהוא יין

(ה) שאלה: גוי שטלטל חבית יין אבל לא ידע דזה יין וגם לא סבר שהוא שמן, אלא הוא מסופק אם היה בתוכו יין או דבר אחר, האם אוסר היין?

אהל הלכות יין נסך יעקב קלא

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

אם צריך למנוע שגוי יראה מיץ ענבים

(ו) שאלה: לפי המחמירים שמקפידים שגוי לא מסתכל ביין שלהם מחמירים גם כן מחמירים בראיית מיץ ענבים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא שמענו.

חותם בתוך חותם ביין מבושל

(ז) שאלה: יין מבושל שהגוי לא יודע שהוא מבושל האם צריכים חותם בתוך חותם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

מכר חדר עם יין לגוי בפסח אם יש חשש

(ח) שאלה: כשמוכרים חמץ לגוי ויש יין שם בחדר שמכר, האם יש חשש על יין שנגע בו.

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הדחת כלים עם יין ביחד עם כלים כשרים

(ט) שאלה: עכו"ם שהתארח אצל ישראל ושתה יין ואח"כ הדיח את הכוס עם יין שנשאר בתוכו עם שאר כוסות האם צריכים לחוש לאיסור לשאר הכוסות.

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

חשש לפני עור כשמסדר קידושין לזוג חילוני ושותים מכוס יין

(י) שאלה: מה אומר הגאון שליט"א אודות השאלה הידועה ומצויה שמסדר קידושין לזוג חילונים לא מכשילים אותם בחשש יין נסך בשתיה מכוס יין שאינו מבושל, ועוד איך מותר לכלה לשתות אח"כ אחרי ששתה החתן החילוני?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי אינם חשודים לנסך יין של קידושין שלהם.

להקיש כוס יין עם כוס של יין עם כוס

(יא) שאלה: מה שנוהגים הגויים להקיש כוס יין עם כוס של חבירו, מה הדין אם יהודי רצה לומר לחיים ולהקיש כוס יין שלו עם כוס יין של גוי ועל ידי כך לכאורה היין התנענע האם אסור בשתייה, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הישראל עשה את הנענועים מותר.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א מח"ס מנחת חן: הנה מקודם נשיב על השאלות הנ"ל, כדאי לרשום בכאן כמה הלכות נחוצות בענין יין נסך וסתם יינם,

(א) המערה יין מבושל של היתר לתוך יין שנאסר, הוי ספק אם היין המבושל נאסר, ויש אוסרים מספק, (כלומר הספק הוי אם איסור ניצוק, הוא מטעם נגיעה וא"כ מותר, או דילמא איסור ניצוק הוא מטעם תערובות, דהוי כאילו נתערבו א"כ יש לאסור, כמו שנתערב יין אסור ביין מבושל, עי' בשו"ת אמרי אש יורה דעה סימן מ"ה).

ואם שכח ועירב מיין מבושל זה (שעירה לתוך יין אסור) לתוך יין כשר, יש להקל באופן שיש הפסד קצת עי' שם.

(ב) חיבור ניצוק שאוסר את היין הוא דוקא אם מוזג יין ביין, אבל אם הנכרי מוזג מים אל תוך היין לא נאסר היין, וכן אם ישראל מוזג מים אל תוך יינו של נכרי לא נאסר המים. (עי' ש"ך יורה דעה סימן קכ"ה ס"ק י' ועי' בחזון איש (סימן נ"א ס"ק ו') שמבאר שרק יין החשיבוהו חז"ל כחטיבה אחת, ואחרי שמקצתו נסך כולו נסך, משא"כ בשאר משקים.

(ג) בקבוק יין שסגור עם כיסוי, אע"פ שאינו חתום, ואע"פ שאין היין מבושל, ונגע הנכרי מבחוץ ואפילו טלטלו ממקום למקום, אם ברור שלא פתחו מותר לשתות היין, (עי' יורה דעה סימן קכ"ד סעיף כ"ה) עי' שם בט"ז וש"ך. וכן (סימן קכ"ה סעיף ט'). ולפי זה כשעוזרת נכריה מנקב למשל, את המקרר (fridge) ומטלטלת את בקבוקי היין, אם הם סגורים, גם אם אינם חתומים אין כל חשש לשתות מהם, ועי' (סימן קכ"ט סעיף א') ובדרכי תשובה בשם יין המשמח.

(ד) אם הבקבוק היה פתוח והנכרי נגע רק בכלי ולא טלטלו, ואף לא נתן ידו לתוכו מותר לשתותו היין [עי' סימן קכ"ד סעיף י"ח ובש"ך שן שכתב בשם הד"מ שתמה על קצת המחמירים ומפסידין ממונם של ישראל אסור יין על ידי שנגע העכו"ם בכלי בלא שום שכשוך דאין לחוש כלל].

(ה) ובאמת עוד יותר דאפילו אם הגוי הגביה הבקבוק כל שלא שכשוך ולא נגע ביין מותר לשתותו, כמ"ש במחבר בשו"ע (סימן קכ"ד סעיף י"ח) הגביה ולא שכשך ולא נגע מותר, עי' שם, וכן פסק הלכה למעשה בשו"ת חשב האפוד חלק ג' (סימן ע"ה) לענין מה שנשאל בהא שיש נוהגים בחתונות אשר משמשים ערלים וויטערס בלע"ז (מלצרים) מטלטלים בקבוקי יין פתוחים ממקום למקום, ואין חוששין בזה, והשיב דאין בזה שום צד לאסור

שהרי פסק המחבר להדיא דהגביה ולא שכשך ולא נגע מותר, [והוסיף בחשב האפוד דאולי יש מי שיחשוב שכל שהעכו"ם מגביה הכלי, הרי זה שכשוך, זה אינו דהנה לשון המחבר ברור, דהגביה ולא שכשך ולא נגע מותר, הרי דהגבהה אינו עדיין שכשוך].

(ו) ומעתה נחזור ונפק לנידון השאלות בראש דברינו, לגבי מה שנוהגים הגויים להקיש כוס יין עם כוס יין של חבירו באמירת לחיים, מה הדין אם יהודי נמצא במקום שקיבל כוס יין כשר שלא מבושל, והגוי הקיש את כוסו עם הכוס שלו, האם נאסר היין בכה"ג בשתיה.

(ז) ונראה פשוט שאין בזה שום חשש כלל, ומותר היין אפילו בשתיה, דהנה נחזי אנן למאי ניחוש לה, דלפום ריהטא כשהגוי מקיש בכוס יין שלו עם כוסו של היהודי, מה שאירע אן לכל היותר הוא שכשך בלא הגבהה, והיינו דהגוי הא לא הגביה כוסו של ישראל, ולכל היותר מה שעשה הגוי על ידי חיבור הכוסות הוא שגרם לשכשך יינו של ישראל, וא"כ אף אם נימא שבאמת אירע כן, הי פסק הרמ"א (סימן קכ"ד סעיף י"ז) דשכשך בגופו של כלי בלא הגבהה אין להחמיר במקום פסידא, מ"מ כאן בנידון דידן יש למר דמותר לגמרי אפילו שלא במקום פסידא מכמה טעמים.

(ח) וביאור הדברים, דהרי יש בכאן ספק ספיקא להקל, דהנה הט"ז יורה דעה (סימן קכ"ד ס"ק ו') הביא שהבית יוסף נסתפק אי בעינן שכשוך גדול, או אפילו כל דהו, ועי' שם דגם הוא כתב בספר משמרת הבית (דף קל"ג) בפשטות דלא מצינו הפרש בין שיכשוך רב לשיכשוך מועט אלא הכל אסור, ע"כ. וכן בדרכי משה (סימן קכ"ד אות ה') פליג על סברת הבית יוסף בדעת הרמב"ם, ולפי זה כתב בשו"ת ארחותיך למדני חלק ב' יורה דעה (סימן ס"ח) דיש בכאן ספק ספיקא להקל (הוא כותב כך בנידון דידה, ושייך גם בכאן בנידון דידן). דהיינו שמא העיקר כפירוש הבית יוסף בדעת הרמב"ם שאין נענוע קל נחשב לשכשוך, ואת"ל שהעיקר כפירוש בדעת הרמב"ם הוא מש"כ בדרכי משה הנ"ל שאך נענוע קל יש שכשוך, אז יש לומר שמא ההלכה שאין שכשוך אם אין הגבהה הכלי של יין, או שמא אין שכשוך אם העכו"ם אינו נוגע ביין עצמו כמ"ש הרשב"א עי' ברמ"א (סימן קכ"ד סעיף י"ז) שכתב ורבים חולקים לומר, דאם שכשך בגופו של כלי בלא הגבהה לא מקרי שכשוך, ולכן אף בנידון דידן יש להקל.

(ט) ויש להוסיף עוד סברא דכאן בנידון דידן קל עוד יותר, שהרי הרמ"א הנ"ל (הובא לעיל באות ז', וח') שכתב דשכשוך בגופו של כלי בלי הגבהה אין להחמיר במקום פסידא, הלא מיירי באופן שבידו שכשך בגופו של כלי היין, ולכן מקיל דוקא במקום פסידה, אולם בנידון דידן כשהגוי הקיש בכוס שלו את כוסו של ישראל, הרי לא שכשך בידו את הכלי, אלא גרם השכשוך על ידי כלי, והיינו שהיה כלי בכלי, א"כ בכה"ג יש לומר דגם הרמ"א מקיל לגמרי אפילו שלא במקום פסידא.

(י) וכ"ז שכתבנו עד כאן הוא רק לרווחא דמילתא דנקטינן שהיה כאן שכשוך על ידי שהקיש הגוי כוסו בכוס ישראל, אבל באמת נראה לי, דבנידון דידן אינו בכלל בגדר שכשוך, והרי זה דומה להא דפסק הרמ"א (סימן קכ"ה סעיף י') בהיה גוי נושא כלי פתוח

ובו יין וישראל הולך אחריהם אם הוא חסר ולא שכשכו מותר בשתיה, וכתב הרמ"א ויש אומרים דאפילו שכשכו בכלי שרי כאן, וביאר הש"ך (ס"ק י"ט) את דברי הרמ"א שהתיר את היין אפילו בשכשך הכלי, היינו משום כיון דהכלי הוא רחב, דמהאי טעמא חיישינן במלא שמא נגע בו, והלכך בחסר שרי וכמ"ש הר"ן, דכיון שהוא רחב לא ניחא ליה בשכשוך דילמא תשתפך, והלכך אפילו הגביה שרי כאן עי' שם.

יא) הרי דברי הש"ך ברורים דכל היכא שיש חשש שישתפך היין אמרינן דלא ניחא ליה בשכשוך ושרי, וא"כ ה"נ בנידון דידן שנוהגים הגויים להקיש כוס יין עם כוס יין של חיבור, הרי ברור דלא רוצה לגרום שישתפך היין מכוס של חיבור, וא"כ אין השכשוך בגדר שכשוך כלל, דבכה"ג ודאי לא ניחא ליה בשכשוך, וכמ"ש הש"ך בנידון דידן.

גוי הגביה בקבוק יין פתוח

יב) שאלה: משרתת גויה שמנקה בית ישראל והגביה בקבוקי יין מתוך ארון שלא מבושל והיה פתוחים בלי פקק עליו והחזירו אותם אחרי שניקתה הארון האם היין מותר בשתיה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

יג) שאלה: ובענין הנ"ל מה הדין אם אח"כ הישראל לקח הבקבוק ובישל איתו תבשיל של בשר לכבוד שבת האם ניתן להקל יותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כש"כ שמותר.

מיץ ענבים אם הוא כיון למגע עכו"ם

יד) שאלה: גוי שנגע במיץ ענבים אם הוא יין נסך כמו יין, או שאני מיץ ענבים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול להיות שהוא כמבושל שאין מנסכים אותו.

גוי שהסתכל בבקבוק יין שאינו מבושל

טו) שאלה: האם נוהגים להקפיד אם גוי הסתכל בבקבוק יין שאינו מבושל לא לשתות ממנו, ואם כן או לפי המקפידים בזה האם הם צריכים להקפיד גם שלא יראה אותו מחלל שבת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין להקפיד.

אהל הלכות יין נסך יעקב קלה

מלצר שהגביה כוס של שבע ברכות והניחו בחזרה

טז) שאלה: בשבע ברכות הכינו הכוס יין בגביע ועבר מלצר אחד חילוני והרים את הכוס עם היין בתוכו כדי לנקות את המפה מתחתיו והיין לא היה מבושל, האם היין נאסר בשתיה על ידי זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ומה הדין בכלל כשמלצר חילוני מנקה בקבוקים של יין וממלאה בקבוקים אחרים עם היין כדי לזרוק בקבוקים ריקים האם היין שנשאר בתוך הבקבוקים נאסרו משום יין נסך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

פועלים גויים עבדו בבית ישראל ונשאר שם יין

יז) שאלה: נשאלתי מאחד שהיה אצלו בבית ערבים פועלים ונעל חדר אחד עם יין שלא מבושל האם הכל מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם ניכר שלא נגעו מותר.

השאיר גוי בבית עם חבית יין שלא מבושל בתוך שקית

יח) שאלה: נשאלתי מאחד שהשאיר משרתת גויה שלו (נוצרי) בבית לבד לכמה שעות אבל השאיר בבית במקום מוסתר מתחת המדרגות חבית עם יין שאינו מבושל כעשרים ליטר עבור יין לפסח וליל הסדר, הוא טוען שהיא מפחדת לנגוע בדברים ויש לה מירתת אבל כיון שהיא יודעת שהוא יוצא להרבה זמן במשך היום היא סוגרת את הדלת ואולי אפילו נועלת אותו, האם היין מותר לשתיה בין לבני אשכנז ובין לבני ספרדים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא, היא מפחדת.

ראה בנספחים תשובה מאת הגר"מ שטיינמעטץ שליט"א במח"ס משיב נבונים ועוד

לקנות סתם יינם עבור פועלים גויים

יט) שאלה: חברה של יהודים רצו לקנות מתנה לגויים פועלים שעובדים איתם בבית חרושת ושואלים אם מותר להם לקנות סתם יינם כדי לתת אותם לגויים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: במדה שמותר בכלל לתת מתנה לגויים.

בקבוק עם חור בפקק אם נחשב כפתוח

(כ) שאלה: נפסק לדינא שאין דרך ניסוך בכלי סגור כך רואים בגמ' ע"ז רמב"ם ושו"ע סימן קכ"ה והסתפקתי מה הדין לגבי בקבוק יין שעשו לו חור בפקק כגון בשבת קודש האם בקבוק כזה עדיין נחשב כבקבוק סגור לענין הדין של יין נסך או כפתוח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי כפתוח, כי אפשר זה ישפך על הצד.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: ולענין השאלה לגבי אחד שיש לו פקק לבקבוק יין סגור עם חור שעשו על גביו, וכעת נשאר פקק עם חור קטן, וגוי העביר את הבקבוק ממקום למקום, האם בכה"ג עדיין פוסקים להקל, נראה דגם בכה"ג שיש חור קטן נחשב הבקבוק כסגור, דזיל בתר טעמא, דכל עיקר מעלת סגור דאי אפשר ליגע בהיין נחשב כסגור. ועי' בש"ך (סימן קכ"ט ס"ק י') שכתב שיכולין להוציא ממנו, כל שאין יכולים להכניס לתוכו ליכא למיחש לחלופי, ופשוט הוא עי' שם.

הלכות עבודה זרה וצורות

אם מותר לעשות בובת שלג

(א) שאלה: האם יש היתר של עשיית צורת אדם בבובות שלג וכדומה כיון שאינו מתקיים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא, יעשה צורה פגומה.

להעמיד בובות בחלון ראוה של חנות

(ב) שאלה: יהודי שיש לו חנות של צעצועים האם מותר לו להעמיד בובות שלימות בחלון ראוה שפונה לרבים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

בית כנסת עם מנורה חשמלית בת ז' קנים

(ג) שאלה: בית כנסת קיבל מנורה חשמלית בת ז' קנים והתקינו אותו כבר האם מותר לקיימה אותו שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתמא אינה כמנורת המקדש.

שהיית בובות בבית ישראל

(ד) שאלה: כיצד מורין למעשה בשהיית בובות בזמן הזה בבית ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין חשש.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: (א) הנה במסכת עבודה זרה דף מג: מבואר שאסור לעשות צורת אדם בולטת, ויעויין בסמ"ג לאוין כ"ב, שאפילו פרצוף אדם בולט בלי הגוף אין לעשות. אולם תוס' והרא"ש שם כתבו שלא אסרו בגמרא עשיית אנדרטי אלא משום שהיא צלם דמות אדם בכל גופו, אבל צורת הפרצוף בלבד בלא גוף מותר, ואפילו היא צורה בולטת. וכן פסק בשו"ע יורה דעה (סימן קמ"א סעיף ד' והלאה) שאסור לצייר צורת אדם אפילו לגוי, ואפילו אם עשאה גוי אסור לישראל להשהותה בביתו, במה דברים אמורים אסורים כשהיא צורת בולטת, אבל כשהיא שוקעת כגון אותם שאורגים בבגד או שמציירים בכותל, בסממנים מותר לעשות. ובשו"ע הוסיף שם סעיף ז' שאף בצורה בולטת לא אסרו אלא דוקא כשהיא צורה שלימה בכל איברי, אבל פרצוף אדם בלי גוף אין בו שום איסור לא בעשייתו ולא בשהייתו, ע"כ.

(ב) אולם מצינו חילוקי דעות בזה, דהנה הגאון בתשו' מהרי"ט יורה דעה (סימן ל"ה) העלה לאסור אף בפרצוף אדם בלי גוף והוכיח כן מדברי מהר"ם מרוטנברג בתו' יומא דף נד:, עוד ראשונים וגם בשו"ת שאילת יעב"ץ חלק א' (סימן ק"ע) שאף התוס' והרא"ש לא התירו אלא בשהי' אבל לעשות צורת אדם בולטת אפילו בלא גוף אסור, אכן הגר"ח פלאג'י בשו"ת לב חיים חלק ב' (סימן קע"א) העלה שהעיקר כדברי השו"ע שפרצוף אדם בלי גוף מותר אף בעשייתה.

(ג) ולמעשה נראה להקל בהני בובות העשויות לצורך תינוקות לשחק בהן שמותר לקנותם ולהשהותן ברשותו, ויסוד הדברים הוא לפי מה שכתב בחכמת אדם (כלל פ"ה סעיף ו') וז"ל: ונ"ל דצורת אדם בזמן הזה מותר להשהותו דכיון דאינו אלא משום חשד, וידוע דבזמן הזה אין עובדין לצורת אדם ואותו שנעבד עושין אותו משונה, וכן מתלמידיו הנעבדין יש בכל אחד מהן סימן, ואלו ודאי אסור להשהותן, אבל שאר צורת אדם ומכ"ש גם סימא עינו וכיוצא בו דאין בו משום חשד.

(ד) וכיוצא בזה כתב הגאון בעל נחל אשכול על ספר האשכול חלק ג' (סימן ז') שלפי מה שכתב רבינו בעל האשכול שאין איסור תור אלא בעשיית צורת אדם בולטת, ולא בשהייה, וכן דעת רוב הפוסקים, יש ללמד זכות על חכמי ישראל שלא מיחו בעשירי עם שיש להם בחדרי משכבתם צורות אדם בולטות, שכיון שכל האיסור הוא משום חשד עבודה זרה, ולא היתה גזירה כללית, שהרי התירו בנשיא לפרקים ולהתלמד ולהבין ולהורות ובזמן הזה שאפילו גוים אין עובדים לצורת אדם, אין כאן חשד לעבודה זרה, וכמ"ש בכה"ג התוס' ביצה דף ו., ולכן יש מקום להתיר, ושוב מצא כן בחכמת אדם (כלל פ"ה), ע"כ.

(ה) וגם יעויין בשו"ת מהרי"ט יורה דעה (סימן ל"ה) שכתב וז"ל: ומה שפסק הרמב"ם שאסור לעשות צורת אדם בולטת לגוי, זהו בדבר קבוע, שיטעו לומר שיש בהם ממש,

משא"כ צורות העשויות פי שעה דרך עראי, כגון להתלמד בהן או למשחק בהן מותר, דלא אתי למטעי בהו, ולפי דרכנו למדנו שאותם פרצופים שעושים לתינוקות לשחוק בהן, הואיל ואינם עשויים בדרך קבע כאנדרטי, שרי, ע"כ.

(ו) וכיוצא בזה מצאנו עוד בשו"ת פרי השדה חלק ג' (סימן ל"ח) שנשאל אם מותר לסחור בחנות באלו הצורות הנקראות "בובות" שהן תבנית אדם בולטת, והביא ראיה להתיר ממה שפסק בשו"ע (סימן קמ"א סעיף ג') המוצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה או דרקון, אם הכלים מכובדים כגון נזמים וטבעות אסורים, שבודאי נעשו לשם ע"ז. ואם הכלים מבוזים כגון כוסות ששותים בהם מותרים. שלא נעשו אלא לנוי. ולפי זה גם הבובות שעיקר עשייתן לתינוקות לשחק בהן, ודרכן לגוללם בטיט ואשפה ובמקומות מלוכלכים ומטונף הוו כמבוזים שאין דרכם לעבדם, ומכיון שאין בזה שום חשד של עבודה זרה מותר, ושוב הביא דברי המהרי"ט הנ"ל.

(ז) וכ"כ הגאון הנצי"ב בספר עמק שאלה (סימן נ"ז אות ג') שאחרי שהאריך בזה סיים בזה"ל היוצא מזה, דהתוס' והרמב"ם והרמב"ן והר"ן כולו ס"ל דלא חיישינן לחשדא דעשייה, וכן דעת רבינו השאלות, ובכה"ג והכי נהוג להשהות אפילו צורת אדם שלם. ומשום דבזמן הזה ליכא חשדא דעבודה זרה כמ"ש הר"ן ובביאורי הגר"א (סימן קמ"א ס"ק י"ח) וכן כתב הנצי"ב עוד בספר שו"ת משיב דבר יורה דעה (סימן י"א) וכ"כ להקל בשו"ת יחיה דעת חלק ג' (סימן ס"ד).

(ח) ואף שיש מחמירים בזה וס"ל שצריכים לפגום הצורה באוזן או בפנים, עי' בשו"ת שבט הלוי חלק ז' (סימן קל"ד). ובשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סימן תנ"ד) מ"מ שהנהגים לקנות בובות לילדים הקטנים לשם שחק ושעשוע יש להם על מה שיסמוכו. (ט) ולהחמירים נראה שאף בכה"ג שהיד או הרגל של הבובה תמיד יוצא בקלות אסור לו להחזירם היות שהוא גומר צורת אדם, עי' בשו"ת שבט הלוי שם (אות ד').

אם מותר לתקן ראש או יד של בובה

(ה) שאלה: לגבי הדין של שהיית בובות של קטנים בבית ישראל שכבר כתב לי הגאון כדעת הגרשז"א שאין בזה חשש להשהות, הסתפקתי למעשה האם אפילו לדעת הגאון שליט"א יש חשש לתקן בובה כגון אם הראש נופל או יד ורגל נופל ממנו, אם מותר גם לחבר אותם שוב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה מותר.

(ו) שאלה: ואם אסור בענין הנ"ל מה הדין אם האברים מאוד רפויים כגון שהראש או היד ורגל נופלים הרבה האם מותר לחבר אותם ואין בזה חשש עשיית צורת אדם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: שיפגום תחילה את הצורה.

אהל הלכות עבודה זרה וצורות **יעקב** קלט

אם סגי לפגום בובה על ידי צביעת עין

ז) **שאלה:** אחד שרוצה לפגום בובה האם מספיק לצבוע את העין במקום להוציאו, או צריך דוקא לחסר ולא מספיק לצבוע עליו.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מספיק.

להכנס לחדר סמוך לכנסיה לצורך בחירות

ח) **שאלה:** באותו ענין האם פוסקים להקל במקרה של בדיעבד שפותחים מקום לבחירות בחדר הסמוך לכנסיה כמ"ש בכמה שו"תים שאם יש פתח אחר ואין מקום אחר להצביע לבחירות יכול ללכת לשם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי משה שטרנבוך שמעתי דבתוכו אסור ובחצר תלוי אם זה מקום המיועד ליכנס שם לעבוד אסור. אולם אם זה רק מעבר לכוזרים מותר, וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דרך בתוך הכניסה אסור אבל שאר החדרים מותר.

אם מותר לקבלן להביט בכנסיה כדי לקבל רעיון בבניה

ט) **שאלה:** עוד באותו ענין אחד שהוא קבלן ורוצה לבנות בנין או חדר ורוצה לקחת דוגמא ממה שבנו בתוך בית עבודה זרה האם מותר לו להכנס לתוכו בשביל זה או להסתכל בתמונה של הפנים בשביל זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגיע לבית מלון ותמונה של צלב מונח על המטה

י) **שאלה:** אחד הגיע לבית הארחה ועל המטה היה תמונה של צלב שתי וערב האם מותר לו לישון על זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

קבלת מתנה מסכתא גויה ביום חגם

יא) **שאלה:** בעלת תשובה שקיבלה פרחים מסכתא שלה אמא של אביה הגוי (אמא שלה יהודיה) האם מותר לה להנות מהם כששלחה לה את ביום חגם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם לא אמרה בפירוש שזה לכבוד אותו האיש-מותר.

להכנס לחדר סמוך לכנסיה עבור לוייה של גוי שעבד בבית הכנסת

יב) שאלה: שאלתי את הגאון במה שנשאלנו מגבאי בית הכנסת שנפטר להם את הגוי של שבת ועושים לו כעין לוייה בתוך חדר המחובר לכנסיה האם מותר להם להשתתף למען השלום אם יש פתח נפרד לאותו חדר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"ש רזונברג שליט"א ראב"ד בית דין צדק בני ברק: צריך ראייה דחדר הסמוך לבית ע"ז נחשב כל החדר כד"א הסמוך לע"ז, ומסברא היה אפשר להקל בכה"ג מפני דרכי שלום, אך מסתמא במהלך הלוי' יש גם טקס של ע"ז, וזה בודאי אסור להיות נוכח שם.

הגר"א הלוי מחפור שלט"א מח"ס שו"ת ברית הלוי: מה שנשאל מבית הוראה דפלאטבוש בענין בית כנסת שעבד אצלם גוי של שבת למשך עשרים וחמש שנה, ועכשיו נפטר ועושים לו כמו לוייה בחדר שמחובר לכנסיה ואינו מקום הטיפלה עצמו אם מותר להם להראות את פניהם בתוך אותו חדר למען דרכי שלום או שמא יש בזה איסור להכנס לתוך ד' אמות של ע"ז.

הנה ודאי דהנוצרים עובדי ע"ז הם וכמפורש ברמב"ם (הל' ע"ז ט, א והל' מאכא"ס יא, ז) וחזינא שלהכנס בבית עבודה זרה הוא איסור חמור ולריטב"א (ע"ז יא:) אפילו במקום סכנה כגון שהוא צמא למים ואם לא ישתה ימות שזה בכלל אביזריהו דע"ז שיהרג ואל יעבור ומפורש בדבריו שם דהיינו במקום שאין הגוים רגילין ליכנס שם אלא לצורך ע"ז בלבד ורק ביש שם חצר לדון או לעבור שם דרך קפנדריא שרי דאין הדרך מיוחדת לאותו מקום, וכן מפורש בטור (סי' קמט) בשם הרשב"א. ואף דאנן פסקינן דבמקום פיקוח נפש שפיר דמי כדפסק בשו"ע (סי' קנז ס"ג) דמי שנתחייב מיתה מותר לו לברוח לבית עבודת כוכבים ולהציל את עצמו, מ"מ חזינא מזה שהוא ענין חמור מאד.

ועיי' לרמב"ם בפירוש המשנה (ע"ז א, ד) שכתב וז"ל: "ולפיכך יש לדעת שכל עיר מערי האומה הנוצרית שיש להם בה במה, רצוני לומר בית תפילתם, אשר הוא בית עבודה זרה בלא ספק, הרי זו העיר אין מותר לעבור בה בכוונה וכל שכן לדור בה. אבל ה' מסרנו בידיהם עד שנדור בעריהם בעל כרחנו, לקיים ייעודו הרע "ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן". ואם זה הוא דין העיר, קל וחומר לדין בית עבודה זרה עצמו, שכמעט אסור להביט בו וכל שכן לקרב אליו וכל שכן להיכנס אליו", והו"ד בש"ך (סי' קמט סק"א). ועיי' בשו"ע (יו"ד סי' קנ ס"א) שכתב: "מצוה להתרחק מדרך עבודת כוכבים ד' אמות". ומקורו מהתוס' (ע"ז יז: ד"ה ניזיל) שכתבו: "מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול, משום דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה ומוקמי לעיל

בעבודת כוכבים, שהרי היה רוצה ללכת יותר אפיתחא דבי זונות". והיינו כדאיתא התם הרחק מעליה דרכך זו מינות.

והרמ"א (סי' קמט ס"ב) הביא את דעת הטור בשם הרשב"א דחצר של עבודת כוכבים, דינה כעיר של עבודת כוכבים והתיר רק כשדרך עובר למקום אחר, ושכן המנהג פשוט לילך דרך אותו חצר למקום אחר אם לא ממידת חסידות להתרחק מלילך בו אם יש לו דרך אחרת קצרה כמוהו עיי"ש. ומוכרח לפי"ז דהעובדי שהובאו בירושלמי (ע"ז ג,יא) דעבור קומי וסמי עיניה, מיירי שלא היה דרך קצר כמוהו. ועיי' בספר חסידים (סי' תלה) שכתב וז"ל: "יהודי אחד הלך בחצר בית עבודה זרה, כשיצא שמע בת קול שאמרה ואותי השלכת אחרי גוך והתענה כל ימיו". הרי דאף בחצר ולא בבית העבודה זרה ממש זה חמור מאוד.

ומרן החיד"א בפירושו ברית עולם על הספר חסידים ציין לזקנו מהר"א אזולאי בחסד לאברהם (מעין ב נהר סז) והנה דבריו וז"ל: "וכן מי שעסקו וכו' או יכנס בבית תיפלתם יתדבק לו חלק רע ויחשוב האדם שאין לו בזה טומאה ואינו אלא מטמאים אותו מעט מעט ולא ידע כי בנפשו הוא, והטעם, כי מקום מושבם שרייא לילית הרשעה מפני שהיא אימא דערב רב רובצת על בנים, והנכנס לתוכם נכנס לתוך אוירה הטמא, לכך העולה במרום המעלה הרמה הזאת יתרחק מליהנות מהם ולא יכנס למסיבתם ולא לעלות בערכאותיהם רק לצורך גדול, כי בלי ספק יושב בכנפי לילית הטמאה ומטמאה כנדה במושבה לבד". ויעויין להגר"ח פ"ב בשו"ת חיים ביד (סי' כו) בעובדא דידיה שהלכו כמה יהודים ביום אידם של גויים עם קונסול שלהם לבית ע"ז כדי ללוותו ונכנסו תוך הבית ע"ז וכתב שהוא איסור גמור וכתב להם שם דרך תשובה עיי"ש.

והנה כיון דחזינא דגם חצר עכו"ם דינה כעבודת כוכבים ואסור לילך לשם ואי נימא דאיסור זה הוא דאורייתא בפרט להני רבוותא דס"ל דהוי אביזריהו ואסור אף במקום פיקוח נפש, ואף לדידן דשרי מיהא במקום פיקוח נפש יתכן דג"כ ס"ל דהוי איסור דאורייתא דילפינן לה מהקרא דהרחק מעליה דרכך, והנה בגמ' (ע"ז כו.) סבר רב יוסף למימר, אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר, שרי משום איבה. א"ל אביי יכלה למימר לה, דידן דמנטרי שבתא מחללינן עליהו, דידכו דלא מנטרי שבתא, לא מחללינן, והיינו דכיון דמציא לאשתמוטי ליכא איבה.

והתוס' (ד"ה סבר) וז"ל: "תימה לרב יוסף דס"ד דשרי ולאביי נמי דמשני דליכא איבה, משמע הא איכא איבה שרי, היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא דאמרינן (שבת קז:): הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו שהוא תולדה דגוזה. י"ל דהכא ביושבת על המשבר שכבר נעקר לצאת. א"נ כיון דכלו לו חדשיו פסקו גידוליו". הנה כי כן מפורש דלא שרינן איסור מהתורה משום איבה ורק איסור דרבנן שפיר דמי וכה"ג שכלו חודשיו או נעקר לצאת הוי רק איסור דרבנן וכמ"ש בתוספות רבינו אלחנן ותלמידי רבינו יונה שם. ויתכן דבנידו"ד אף אם הוא רק איסור דרבנן אין להתיר דשאני עבודה זרה דחמירא וכנ"ל.

וגם י"ל דכונתם דבכלו חודשיו או נעקר הולד ליכא איסור עוקר דבר מגידולו דרבנן, אלא היינו איסור דרבנן דטירחא שהוא קל אמטו להכי התירו משום איבה, והא דכתבו בקושייתם דהיכי שרינן דאורייתא משום איבה אין למידק מדבריהם דאיסור דרבנן כן שרינן משום איבה, דכונתם להעצים קושייתם דהרי קושטא דמילתא הוא דרבנן והאיך שרי משום איבה הא אפילו איסור דרבנן לא שרי משום איבה כל שכן הכא שהוא איסור דאורייתא, ולזה תירצו דלא הוי אפילו איסור דרבנן דמיירי שנעקר או שכלו חודשיו ולעולם איסור דרבנן בעצם אסור, ועיי' בריטב"א (ע"ז ו:). בההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסראנה לרבי יהודה נשיאה ביום אידו, אמר היכי אעביר, אשקליה, אזיל ומודה. לא אשקליה, הויה ליה איבה וז"ל: "פירוש, וכל היכא דאיכא איבה לא אסרו במשנתנו כלל ואפילו ביום אידם, שאיסור זה אינו אלא מדרבנן ומשום חששא ולפיכך לא החליטו בו איסורן ולא השוו מדותיהם ואינה כשאר איסורין שלהם שהשוו בו מדותיהם והחליטו איסורן, אבל הכא לא החליטו איסורן, אלא לפי המקום ולפי הזמן", ומבואר מזה דסתם איסור דרבנן לא שרינן לה משום איבה.

ובפרט שבפירוש הראב"ד שם כתב וז"ל: "סבר רב יוסף אולודי לגויה בדברים שאינם חילול שבת. א"ל אביי אפילו אין חילול שבת מציא למימר לה חילול שבת הוא זה ולא מחללינן שבתא אלא אמאן דמנטרא". ובחידושי הרא"ה כתב: "פירוש אולודי בשבת לנכרית בדברים שאין בהם חילול שבת שרי בשכר משום איבה, ובפשוטו מבואר דלא כהתוס' ולא שרינן משום איבה אף איסור דרבנן. וכן ראיתי בחידושי הריטב"א שם שכתב וז"ל: "שרי משום איבה, פירוש, בדברים שאין בהן חילול שבת ואפילו בשל דבריהם, דהא פשיטא דמשום איבה לא שרינן אפילו שבות של דבריהם חס ושלום, והא דאמר אביי יכלה למימר דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללינן עליהו שבתא, מילתא בעלמא היא דמוקמינן להו, לומר, שאף טילטול של תינוק יש בו חילול שבת אלינו ולא משתרי לן אלא בדידן דמנטרי שבתא". והריטב"א אזיל לשיטתיה לעיל דדוקא איסור דרבנן מחששא ולא החליטו בו חכמים את איסורן ולא השוו מדותיהם הוא דשרי משום איבה.

ומהשתא אין להתיר בנידו"ד אף משום איבה וכן ראיתי להגאון מהרד"ל זילברשטיין בשבילי דוד (יו"ד סי' קנד בט"ז סק"ה) שהביא דברי התוס' וכתב להקשות הא התוס' מתירין משום איבה לשאת ולתת ביום אידם אף דהוי איסור מהתורה דלפני עור, וכתב ליישב דשם הוי רק חששא דרבנן דלא כל גוי עושה כן ולפני עור קיל להתיר אותו משום איבה, והביא דברי מרן החת"ס דכשיש חשש סכנת נפשות שרינן אף איסור דאורייתא משום איבה ואפשר שלהכי האידנא מחללינן שבת אף בדאורייתא דיש פקודה על זה מהממשלה: "מיהא, להכניס הילוד לבית תיפלה שלהם ליכא פקודה ואין סכנה, ובסתם איבה, לא תתיר איסור דאורייתא, דלכנוס לבתי תיפלה שלהם, מהתורה אסור לכנוס, דתשמיש ע"ז אסור בהנאה". ונראה דקושטא דמילתא קאמר דהוי דאורייתא ולא הותר משום איבה, ולא למימרא דאם הוי איסור דרבנן הוה שרינן, דהא לעיל מיניה וכן להלן ס"ל דדוקא איסור לפני עור דקיל שרינן עיי"ש היטב דו"ק ותשכח.

ולכן אף דחזינן דקוברין מתי גוים עם מתי ישראל ומנחמין אבליהם מפני דרכי שלום

כדאיתא בגמ' (גיטין סא.) והב"י (יו"ד סי' שסז) הביא מ"ש הכל בו דאפילו מת גוי חייב ללוותו ארבע אמות ותמה הב"י: "אבל אעיקרא דדינא פירכא, דלא עלה על הדעת שיהיה חייב ללוות מת גוי אם לא מפני דרכי שלום. ומיהו אפשר לאוקמי בגוי חסיד דקימ"ל (סנהדרין קה.) חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא", מ"מ איסור חמור דכניסה לבית תיפלתם או אפילו לחדר סמוך שהוא בכלל האיסור וכדפסק רבינו הרמ"א דגם החרצו אסור, א"כ אין להתיר ח"ו.

וכן ראיתי להגר"ח"פ גופיה בשו"ת חיים ביד (סי' קכה אות מט) שהביא דברי הב"י דללוות מתי גוים איכא חיוב מפני דרכי שלום וכתב: "ונראה פשוט, דאם המת מגדולי המלכות ומשרים ונכבדי ארץ, יש עוד חיוב משום שלום מלכות, לילך לביתו ללוות עד מקום קבורתו, דאי לאו הכי איכא איבה, ובפרט כששולחים כתב הזמנה הנקרא בילייט"ו. אך בזאת צריך לזהר בשני דברים, האחד, שלא ליכנס לבית הקיזה כי אם עד הפתח החיצון לבד זאת וכו', והרי זה כמבואר. ויש עוד לפלפל בזה ומאפס הפנאי אקצר מפני חג מתן תורה הממשמש ובא.

להכנס לכנסיה מפני דרכי שלום

(יג) שאלה: ראיתי שבשו"ת יביע אומר חלק ב' יו"ד סימן י"א נשאל כעין שאלה הנ"ל שהיה לויה בתוך הכנסיה עצמו והחמיר אפילו במקום דרכי שלום, האם קיימא לן כן למעשה שלא מקילים אפילו מפני דרכי שלום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להכנס לכנסיה לצורך בחירות לנשיא ארה"ב

(יד) שאלה: בארה"ב יש מקומות שמעמידים לצורך בחירות לנשיא ארה"ב באולם שמחובר לבית תיפלתם של כנסיה וכדומה האם מותר לבחור שם בחירות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לימוד רפואה בחדר שיעורים שמשתמשים לפעמים לבית תיפלה

(טו) שאלה: נשאלתי מאחד שלומד בבית ספר ללימוד רפואה ויש לו שיעור אחד שנמצא בחדר גדול שגם מיועד לבית תיפלה של הנוצרים, האם מותר לו ללכת באמצע השבוע לשמוע השיעור שלו באותו חדר?

תשובה:

הגר"י וואזנר שליט"א מח"ס שו"ת חיי הלוי: אם מותר לשמוע שיעור בעניני רפואה בחדר שגם הנוצרים משתתפין שם נראה דאין חשש בזה ואפילו באופן שיש שם שתי וערב כיון שאין זה ע"ז, ועי' מה שכתבנו בזה בחיי הלוי חלק ז' (סימן ל"ז אות א').

קמנד **אהל** הלכות עבודה זרה וצורות **יעקב**

הגר"י רוטנברג שליט"א: אין כל איסור להכנס באולם שנועד לשיעורים והרצאות ופעם בשבוע הנוצרים מתפללים שם.

להסתכל בצלם כדי לדעת היכן צד מזרח-וכן הסתכלות בשעון על גבי כנסיה
(טז) שאלה: צורת צלם שעל גבי כנסיה האם מותר להסתכל בו כדי לדעת היכן צד המזרח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ומה הדין להסתכל בשעון שמונח על גביו אם מותר לבדוק את הזמן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מותר להכנס למוזיאון של שעה

(יז) שאלה: כיצד מורין למעשה לאלו שרוצים לדעת אם מותר להם להכנס למוזיאון השעוה שיש שם צורות אדם העשויות משעוה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

שאלות מצויות בצורות ועוד-צילום במכונת צילום שמש וכוכבים

(יח) שאלה: במה שאסור לצייר שמש וכוכבים מהו לצלם במכונת צילום שמש וכוכבים אם מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד אסור.

באיזה צורה של כוכב אסרו

(יט) שאלה: איסור כוכבים משום לא תעשון באיזה צורה הכוכב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בכל צורה.

צביעת צורת חמה ולבנה

(כ) שאלה: חמה ולבנה וכוכבים האם מותר לצייר במיני צבעים שלא בולטים ולא שקועים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

כרית עם דיסקתים בצורת שמש וירח

כא) שאלה: נשאלתי מאחד שיש לו כרית עם דיסקתים קטנים כאלו שיש בהם שתי צבעים וכשמעבירים את היד על הכרית רואים צבע אחד ואם הופכים עם היד רואים צבע אחר, וכבר דנו פוסקי זמנינו לגבי כתיבה בשבת וכדומה. ושאלו אותי מה הדין אם בצד אחד רואים צבע שחור ובצד השני מייצר שמש וכוכב האם דבר כזה אסור או מאחר ואינו מתקיים כלל אלא אחרי כמה שניות זה יכול להפוך בהעברה של היד מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד להחמיר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה מותר.

מתי אסרו שתי וערב שתולין בצואר

כב) שאלה: שתי וערב שתולין בצואר האם מותר רק כשיודע שלא נעבד או גם אם לא יודע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק כשיודע.

שתי וערב המונח על צואר של כומר

כג) שאלה: שתי וערב על צואר של גלח האם אותו דין או שאולי אדוק יותר וחוששים שעובר לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ודאי יש לחוש.

צורת שמש וירח העולה במסך המחשב

כד) שאלה: אם יש צורת שמש או ירח על המסך של מחשב ולא לא נוגעים בו לכמה דקות ונעלם מאליו. האם מותר להשאיר צורות אלו על המסך כיון שבעוד כמה דקות יעלם משם והוא כמו שאינו קיים?

תשובה:

הגר"י טשזנר שליט"א: הנה לצייר צורת שמש או ירח יש בו איסור גמור מדאורייתא. וגם אם הם כבר נעשו, דעת הש"ך (סימן קמ"א ס"ק ח') שאסור להשהות אותם מדרבנן, וכן הסכמת האחרונים. אמנם לפי דעת החכמת אדם (כלל פ"ה דין ו') שבזמן הזה שאין חשש חשד של עובדה זרה מותר להשהות, גם כאן לכאורה יש לומר כן, וכן דעת אחד מגדולי האחרונים בעל הלח"מ (בשו"ת לחם רב סימן ט"ו), להקל בדיעבד להשהות צורה שאינה בולטת.

ואחד מפוסקי זמנינו כתב, שגם לדעת האוסרים להשהות, זהו רק כשהשמש או הירח

מצויירים לבד, או שהם החלק העיקרי של הציור, אבל אם הם רק חלק קטן של התמונה, כמו ציור של נוף שרואים בו גם את השמש או הירח, אף שאסור לכתחילה לצייר אותם גם באופן כזה, אבל בדיעבד לכל הדעות מותר להחזיק תמונה כזו. כי לא שייך חשד עובד עבודה זרה בדבר שולי.

ולגבי האיסור של החזקת ברשותו, הנה אסור מן התורה לעשות פסל בצורת אדם, אפילו שלא לשם ע"ז. אולם אם הפסל כבר נעשה בהיתר על ידי גוי, לא נאסר מן התורה להחזיקו בבית, אבל רבנן גזרו שלא להחזיק אותו משום חשד, שלא יחשדו בו שעובד את הפסל לשם עבודה זרה שבזמן חז"ל שעובדי עבודה זרה היו מצויים בעולם, היה זה חשש קרוב, אלא אם כן קלקל צורת הפסל באופן ניכר להוריד את האף או העין.

אולם יש פוסקים הסוברים (ראה חכמת אדם שם) שבזמן הזה, שאין מצויים עובדי ע"ז בינינו, לא שייך חשד, כי היום אף אחד לא יחשוד בו שמשתחוה לבובה שיש לו בבית. ולפיכך אין איסור להחזיק בובה שלימה בבית אם היא כבר נעשתה, אבל לעשות בובה לכל הדעות אסור, כנ"ל.

אכן שאר הפוסקים סוברים שאף שבאמת אין חשש כזה בזמן הזה, אבל כיון שחז"ל גזרו על זה בזמנם אף שבטל הם בזמנינו לא בטלה הגזירה.

ולמעשה ראוי לחשש לדעת גדולי הפוסקים ולקלקל צורת הבובה כנ"ל, אבל או שאינם עושים כן יש להם על מי לסמוך.

לסיכום: לכתחילה אין להעלות תמונת שמש או ירח על מסך המחשב, אולם אם כבר נמצא תמונה כזאת שם ניתן להקל ולהשאירה שם (אם יש צורך לזה) גם כשאין שומר מסך שימחקנה. והוא עצמו ימחקנה כשמכבה המחשב.

חשש מחיקת שם השם ממסך המחשב

כה) שאלה: הכותב במחשב ויש במסך שם קודש האם מותר למחוק את השם מהמחשב?

תשובה: אם מדובר על מסמך שבזמן המחשב שיש בו שמות קודש מותר למחוק המסמך מהזכרון. כי בזכרון המחשב כל הכתב כולל שמות הקודש הם רק רישומים מגנטיים שלא נראים לעין ולא חלק עליהם קדושה ומותר למחקם. אולם שם קודש הנראה על המסך הרי זה דבר הנראה ונקרא בעין, וכבר דנו פוסקי זמנינו מה דינו.

ולמעשה היה ראוי להחמיר בזה ולא למחוק את שם ה', כי מלבד מה שנלענ"ד מקופיא שהעיקר כהמחמירים ואכמ"ל, אבל גם בלי זה ראוי להחמיר בכבוד שמים. אלא שבזמנינו זהו דבר שכמעט בלתי אפשרי, כי שמות קודש מופיעים על המסך מכל מיני תוכנות, ולפי המצה של היום מי שרגיל לכתוב במחשב הרי זה בלתי אפשרי להזהר בזה.

והיה ראוי לגדולי הדור לפרסם איסור לקנות תוכנות שיש בהם שמות קודש. כי הרי אפשר למחברי התוכנות לכתוב בהם כינויים במקום שמות הקודש אלא שהדבר קשה מאוד, וכל עוד שאנשים קונים התוכנות הקיימים לא יטרחו בזה [רק בשם הוי"ה יש

תוכנות שכותבים כינויים במקום שם הקודש אבל בשאר שמות שאינם נחקקים לא ידוע לי תוכנה כזאת].

וזכורני שפעם הראשונה שקניתי מחשב (לפני שנים רבות) והיה בו תוכנה של תנ"ך, לפני שפתחי התוכנה לבדוק אותה, חיברתי המחשב לשעון שבת שיכבה אותו אחר כרבע שעה, ואחרי שהעליתי פסוק על המסך והיה בו שם קודש המתנתי עד שהמחשב יתכבה מאלי. אמנם כמוכן א"א לעשות כך בכל פעם, ובפטר שמצוי שעולה על המסך שם קודש באופן לא צפוי.

ומחמת ההכרח העולם סומכים על הדעות המתירים למחוק השם מהמסך מטעם שהכתב על המסך לא נחשבת כתיבה ומטעמים נוספים.

אמנם מלבד מה שהזכרתי מקודם שלענ"ד גם כתיבה על מסך נחשבת כתיבה כי כך כותבים כיום. אבל גם אם אינו כתיבה לכאורה גם כן אסור למחוק שם השם, כי לא רק מחיקת שם נאסר אלא כל אופן של איבוד הקדושה.

ולא נאריך בזה, כי כיום זוהי גזירה שאין הציבור יכולים לעמוד בו ומתוך ההכרח מקילים בזה, וכנ"ל. אמנם אני עונה לשואלים שאלה זו שלא למחוק את המסך ישירות מהמסך אלא להעלות מסך אחר במקומו, כי אע"פ שלמעשה מוחק מסמך הקים עם השמות שבו, והוא רק נשאר בזכרון, אבל מ"מ פעולת העובד במחשב הוא כמו דף של ספר שיש בו שמות קודש, שמותר לעבור לדף אחר, שבזה רק מכסה השמות שבדף הראשון ואינו מוחקם, ה"ה שיש לעשות כן במחשב, שאע"פ שבאמת מוחק המסמך הקודם, מ"מ כלפי הכותב במחשב הרי זה נראה כהעברת דף וכיסוי השם, ומראה בזה כבוד שמים.

ואם צריך למחוק רק קטע קטן שש בו שם קודש, יוכל לצבוע קטע זה ולחתוך אותו מהמסך. כי אף שגם בזה למעשה מוחק שם הקודש מ"מ לגבי העובד במחשב גם זה נראה כהעברת מקום ולא כמחיקה.

ואם רוצה למחוק רק שם הקודש בלבד עדיף לעשות פעולה זו עם מלים נוספת, דהיינו דיצבע השם קודש אם עוד שני מילים הסמוכות לו במסמך, ואחר שחתך אותם יכתוב בחזרה באופן ידני את שני המילים הנוספים שהסיר משם, ואת השם יכתוב בחזרה בכינוי. אולם כאשר יש שמות רבים למחוק קשה למצוא הזמן לעבודה זרה זו.

שאלות מצויות בהחזקת מנורה של ז' קנים

(כו) שאלה: מה שאסרו לעשות תבנית מנורה של ז' קנים מדוע הוא כן הרי המנורה לא מחזיקה חצי לוג?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יתכן שבכה"ג מותר.

ומה הדין אם הנרות לא יכולים להחזיק שמן להדליק יותר מחצי שעה האם גם אסרו?

תשובה: כנ"ל.

ועוד האם יש איסור גם לצייר ציור בולט של תבנית מנורה של ז' קנים וכגון מטבע שנחקק עליו צורה בולטת של מנורה ז' קנים?

תשובה: מותר.

השכיר חלק ממשדד לגוי והניח בחלקו פסל

כז) שאלה: נשאלתי מאחד שמשכיר חלק ממשדד שלו לגוי והגוי מגיע לחלק שלו ומניח על השלחן פסל שטוען שנותן לו מזל בעסקים ורוצה להשאיר אותו שם, האם מותר ליהודי להשאיר את המשדד כך שהוא מביא פסל לתוכו, בטענה שמא כל האיסור של לא תביא ע"ז אל ביתך הכוונה דוקא ביתך או אפילו משדד כלול בזה כמבואר כל זה בסוף פרק קמא דע"ז ובמורה דעה סימן קנ"א סעיף י', ולגבי הלכות מזוזה בודאי מצאנו חילוק בין ביתך למשדד שלך ולכן הסתפקתי מה להורות למעשה בכה"ג, ועדיין צ"ע. כמובן שכל עוד שמונח פסל בתוך המשדד יש להזהר מלברך או להשתחות מלפניו, מ"מ עצם השאלה היא אם חייב להסירו משם ואם צריך למחות בגוי, או אולי בכה"ג אין כאן חשש איסור שכירות לגוי שמכניס ע"ז כיון שאינו ביתו, וכמו כן אחד שיש לו חנות ויש לו פועלים שמכניסים כל מיני סוגי פסלים ומכניסים אותם לתוך מגרה שלהם או משאירים אותם בתוך הכיס שלהם וכדומה האם צריכים להחמיר בזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור.

הגר"ש רוזנברג שליט"א ראב"ד בית דין צדק בני ברק: לכאורה נידון זה תלוי במחלוקת רבינו חיים ורבינו אלחנן בתוס' ע"ז כא ד"ה אף, דלרבינו חיים כל שאינו בית דירה שרי, ולרבינו אלחנן כל שאין הישראל דר עמו שרי. וכה"ג אפילו אם משדד לא חשיב בית דירה מ"מ הישראל עמו, וא"כ לכאורה לבינו אלחנן אסור. אא"כ המשדד מחולק לב' חלקים נפרדים, ואז לא חשיב עמו. ומ"מ בתוס' יש סברות נוספות, ולפיהן יתכן דגם בבית שאינו בית דירה אסור, וא"כ יש להחמיר באיסור תורה אם בבית אינו של הישראל, אלא הוא שוכר אותו ומשכיר חלק ממנו בשכירות משנה, לכאורה פשוט דבחלק המשדד המושכר לגוי אינו ביתו ואין איסור. שו"ר בש"ך (סימן קנ"א ס"ק י') שסמך על טעם רבינו חיים שאין איסור בחו"ל ע"י שם.

ראה בנספחים תשובות מאת הגר"י זילברשטיין שליט"א בעני"ז והמסתעף, והגרנ"א אהלבוים שליט"א ועוד גדולי הרבנים שליט"א

להיות חבר לביטוח בריאות בארה"ב של הנוצרים

כח) שאלה: נשאלתי מרב בניו יורק שהיום יש ביטוח לבריאות מאוד זול מחברת נוצרי - אך כדי להיות חבר שלהם צריכים למלאות טופס ושם מציינים שמאמינים

"בבייבל" של נוצרי כאילו, האם זה אסור במקום שבני תורה מחפשים בזול - או כיון שזה שטות ולא מאמינים בכלל מותר?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: אסור לגמרי.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אין לעשות שום עסקים עם נוצרים ובודאי לא לחתום על מסמך כזה, זה לא אומר שאסור לקנות ולמכור, אבל עסקים שצריך להיות חבר בחברה שלהם נלענ"ד שצריך להתרחק מזה.

להתפלל בחדר בשדה התעופה שיש שם צלב

(כט) שאלה: קיים בשדה תעופה אחד באנגליה מקום לתפילה הן לגויים נוצרים והן ליהודים, ומונח שם שתי וערב על הקיר ועל השלחן האם מותר ליהודים להתפלל שם אם מכסים את השתי וערב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י ליברמן שליט"א מח"ס משנת יוסף (תשובה לבעל גם אני אודך שליט"א): לאחרונה נשאלתי כעין שאלה זו מאחד שהיה אסיר בבית האסורים בחו"ל, והיה שם מקום מיוחד הנקרא 'טשאפעל' שמיועד לתפילה לכל האסירים, שכל אסיר מכל דת שהיא, רשאי להכנס לשם להתפלל. והשבתי אז, שאין להתפלל במקום שגם מתפללים עובדי ע"ז, אפילו אם עכשיו אין שם צלב, כיון שבעת שיבוא הגוי להתפלל יכניס עמו צלב. ובפרט שבשעה שיהודי מתפלל שם להשי"ת, הרי זה מקדש את המקום כידוע, א"כ איך יגרום שאח"כ יתחלל המקום ע"י שהגוי ישתחוה לע"ז. ורק כשמתפלל במקום כזה פעם אחת באקראי בעלמא, התירו החת"ס (שו"ע יו"ד קלט, יג נדפס בחי' חת"ס השלם עמ"ס מגילה ו.), וכמבואר במשנת יוסף (הל' בית הכנסת, סי' לז אות ד). אבל כאן התפילה היא אצלו בדרך קבע, עד שיצא לחירות. - ובשלמא אם נושא השאלה היה אם להתפלל שם במנין, אז היה מקום לדון אם לבטל תפלה בציבור בגלל זה.

וכבר נתבאר בכ"מ בספר משנת יוסף על הלכות בית הכנסת, שבמקום שאיש יהודי מתפלל שם השכינה שרויה כנגדו ושורה שם קדושה. וגם מצינו (שמות ט, כט) במשה רבינו שאמר לפרעה "כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה'", ופירש"י אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים.

ובנידון דידן, אף שי"ל דכיון שרוב העוברים ושבים בשדה התעופה הם כנראה גויים [מלבד בא"י], כי אנחנו המעט מכל העמים, וא"כ לכאורה המקום מיוחד בעיקר להם ואסור ליהודי להתפלל בו. מ"מ לא נראה שהולכים בזה אחר הרוב, הואיל ועיקר כונת מקימי נמל התעופה היא בשביל השתמשות כל הנוסעים העוברים שם, ולא רק לרובם, נמצא שהמקום לא נתייחד לשום דת.

ולכן למעשה הסברא אומרת, שאם יכולים להתפלל במנין של עשרה יהודים, ואין שם מקום אחר להתקבץ לתפילה, או שאין האחרים מקפידים על כך, מותר לו להצטרף אליהם ולהתפלל שם ולא לבטל תפלה בציבור בגלל זה, דהמקום מקבלת אז קדושה, ובשביל החשש שאח"כ יתחלל ע"י הגוי, אין לבטל תפלה בציבור. אבל אם הוא יחיד, יחפש פינה אחרת להתפלל שם. וע"ע בשו"ת משנ"י (ח"ז סי' קמח) בענין כניסת נכרי לבית הכנסת.

ראה בנספחים תשובה מאת ידידי הגר"מ הלוי פטרפרוינד שליט"א במח"ס בנתיבות ההוראה וש"ס

להרדם במונית שמולו תלוי צלב

(ל) שאלה: אחד נכנס במונית בחו"ל שהנהג תלה ליד החלון שלו צלב שתי וערב-האם הנוסע היהודי צריך להזהר כל הזמן לא להרדם שמא יראה כמו השתחווה ח"ו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מדינא עי' רמ"א יורה דעה קמ"א-מ"מ אין חייב לא להרדם.

גדר האיסור להשתחות מול ע"ז

(לא) שאלה: לגבי איסור להשתחות מול ע"ז, האם הכוונה שאסור להרים כסף מהריצפה מול כנסיה אפילו שאין צלב מבחוץ או דוקא מול עבודה זרה ממש ומאחר וזה רק הבית ע"ז ורק מבפנים יש החדר של הבית תיפלה אין איסור להרים הכסף?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין איסור.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה אסור, ראה ביורה דעה קמב סעיף ו' דיש להרחיק ד' אמות משום ע"ז שלא לעבור שם ה"ה להשתחות.

להשכיר בית לגוי שמכניס ע"ז לתוך ארון נעול

(לב) שאלה: באיסור לא תביא תועבה אל ביתך-האם יהודי שוכר דירה לגוי שמכניס ע"ז ומשאיר אותו סגור בתוך ארון כל הזמן האם גם בכה"ג אסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה מותר עי' יורה דעה סימן קנ"א סעיף י' רמ"א-עי' מגן אברהם סימן רמ"ו ס"ק ח' ובשער הציון ויש להחמיר. ואפשר אם מכויץ בפירוש לא לקנות הע"ז אין חשש ועי' בב"ח בשם הראב"ן.

הלכות לא תחנם

לשבח אומה שלימה אם יש בזה משום לא תחנם

(א) שאלה: בענין לאו דלא תחנם האם ניתן להביא ראיה מגמ' במסכת שבת לג: דרבי יהודה אמר כמה נאה מעשיהם של אומה זו וכו' שלהלכה למעשה ניתן להקל לשבח אומה שלימה ולא גוי א' בפרט. וכגון שמשבח שכונה מסוים של גויים או אפילו שחקנים של חברה של גויים כיון שלא משבח איש בפרט רק כל החברה וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

לבנות על מגרש של גוי באר"י

(ב) שאלה: גוי שיש לו מגרש בארץ ישראל האם מותר לבנות עליו בנין עבורו, או שיש בזה משום לא תחנם?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה יש הלאו.

הגר"א שלזינגר שליט"א: היום פועלי הבנין אינם יהודים, ולכן שפיר יכולים לבנות לו את הבית.

תוספת מנות אוכל למשרתת גויה

(ג) שאלה: אחד שיש לו משרתת גויה שעבדת בנקיון בבית ישראל, האם מותר לו לתת לה אוכל שהיא רוצה לאכול או שיש בו משום לא תחנם, ומה הדין אם היא רוצה לקבל מנות נוספות האם זה גם כן מותר?

תשובה:

הגר"י ליברמן שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): מותר בודאי שכן זהו כשכר פעולתה (ולכן בדין המבואר בשו"ע או"ח ר"ס קס"ט שצריך ליתן לשמש האוכל משום סכנה כשכולם אוכלים, לא חילקו בין ישראל לגוי).

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר כדי שתעבוד ביתר שאת.

לשבח גר באמצע תהליך גרות

(ד) שאלה: גר שנמצא באמצע תהליך של גרות האם שייך אצלו לאו של לא תחנם?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: אפשר להקל דעל ידי זה יעודד אותו להתגייר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: נחלקו פוסקי הדור העבר בגר שמל ולא טבל אם צריך לשמור

שבת, או דינו כגוי ואז צריך דוקא לחלל שבת שלא יהיה בבחינת גוי ששבת. ורוב הפוסקים סוברים דדינו כגוי כל זמן שלא סיים את כל דיני הגירות וממילא זה כולל גם את הלאו דלא תחנם.

לשבח גר על זמן היותו גוי

(ה) שאלה: האם מותר לשבח גר שהתגייר על הזמנים בהיותו גוי?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר.

הגר"א נבנצל שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): כן.

הגרי"מ שטרן שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): לכאורה שרי דהטעם שאסרה תורה זה כמ"ש החינוך (מ' תכ"ו) כדי להמנע מלהתחבר עמהם וכו' וא"כ אם הוא כבר נתגייר לכאורה אין לאסור וצ"ע.

לכבד פועל גוי בישיבה לאורח הכבוד

(ו) שאלה: ישיבה שיש להם פועל נכרי כגון שומר וכדומה והוא עבד שם הרבה שנים, וכעת בתור הכרת הטוב הישיבה רוצה לכבד אותו להיות אורח הכבוד עם כמה הורים מהישיבה, האם יש בזה משום לא תחנם, או מותר, ומדוע?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אפשר באופן שלא יהיה אורח הכבוד, אלא ישא דברים בפני ההורים כאחד שמכיר את המקום ויודע כמה טוב להיות שם בישיבה.

החלפת דירה גדולה לבין הזמנים עם גוי באר"י

(ז) שאלה: האם מותר להחליף דירה עם גוי בארץ ישראל כגון לבין הזמנים לישן בבית גוי שאינו עובד ע"ז והוא דירה פחות קטן מדירה שלו, ולתת לו לישן בדירת ישראל שהוא יותר גדול, האם יש כאן מתנת חנם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם זה רק לבין הזמנים אין זה מתנה, ומותר.

יהודי נשוי לגויה אם מותר לשמוע לצוואה שלו לתת לה מתנות

(ח) שאלה: יהודי של"ע יש לו בן יהודי ובסוף ימיו לצערינו חיי עם גויה, האם מותר לשמוע לציווי שלו שרוצה לתת חלק מהירושה לגויה אחרי מותו, או פשוט שיש איסור לא תחנם ואסור לשמוע לציווי שלו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור.

ליתן לגוי קטן סוכריה כשבוכה

(ט) שאלה: אם מותר ליתן לגוי קטן סוכריה כשבוכה, או שמא יש בזה משום לא תחנם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי בכלל מפרנסים עניי עכו"ם.

לתת לגוי מתנה של הפקר

(י) שאלה: האם מותר לתת לגוי חפץ של הפקר כיון שאין זה ממונו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד אסור.

נתן מתנה לגוי ולא קיבל אם עובר במתנת חנם

(יא) שאלה: נתן לגוי מתנה והגוי לא קיבל המתנה האם עובר הנותן בלא תחנם, שהרי רצה לתת לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נתכוון לאכול בשר נבלה ועלה בידו בשר כשר.

לומר שנשיא טראמפ הוא טוב

(יב) שאלה: נשאלתי מאחד מארה"ב האם מותר לו לומר "טראמפ נשיא טוב" וכדומה אם יש חשש לא תחנם, או שלא מגדירים מילים כאלו כמו שהוא משבח אותו בשביל מה שהוא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

לבישת חולצות של שחקנים אם עובר בלא תחנם

(יג) שאלה: לצערנו זכור לי שבארה"ב היו הרבה יהודים שהיו לובשים חולצות של שחקנים של ספורט של הגויים, ויש כאלה אפילו שתולים את התמונות של הגויים בחדרם בבית וכדומה, ונסתפקתי אם יש עצם זה איסור של לא תחנם כי על ידי זה הוא משבח אותם ואת מעשיהם בודאי, אלא שחסר שלא אומר זה בפה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נראה שאינם עוברים.

הגרש"ק גרוס שליט"א: הוי אבזרייהו דלא תחנם.

הגרא"י גרוסמן שליט"א במח"ס ודרשת וחקרת: (א) בענין הסתכלות בספורט כדורסל וכדומה של גוים, ולהחשיב השחקנים, ולדבר בשבחים, ותליית תמונתם, ולבישת חולצה שיש עליו תמונתם, כל הדברים האלה הם מגונים מאד, ויש בהם משום ובחוקותיהם לא תלכו, ומשום לא תחנם, עיין ספרא אחרי מות פרשה ט' שדרשו חז"ל, מה ת"ל ובחוקותיהם לא תלכו, שלא תלכו בנימוסות שלהם, כגון תיטריות וקרקסאות והאיסטיות, וכתב רבינו החינוך במצוה רס"ב, שהם מיני שחוק שעושים בקיבוציהם, שגעונות, זנות, וע"ז, והטור ביו"ד סי' קע"ח כתב שבכלל זה כל מנהג שנהגו, וכתב הב"י שמקורו הוא הספרי הנ"ל עיי"ש.

(ב) בע"ז דף יא. נחלקו תוס' והר"ן אם הוא דוקא כשיש במנהגם שייכות לע"ז או גם בלי שייכות לע"ז אסור, וקצת תימה על מרן הגרמ"פ שבאג"מ יו"ד ח"ד סי' י"א כתב שאין בהנ"ל משום בחוקותיהם לא תלכו, כיון שאינו קשור לע"ז (כהר"ן), ואדרבה כומריהם מבזים הדברים, ויש בו "רק" משום ליצנות וביטול תורה, וגורם להיות בטל לגמרי מן התורה, וזה יושב בסתר עם מש"כ באג"מ ח"ה או"ח סי' ב' אות י' בענין סעודת "טאנקס גיווינג" שלהם, שכתב שעל אף שאינו קשור לע"ז מ"מ הוא בכלל ובחוקותיהם לא תלכו (כתוס'), ומצווה ליישב הסתירה, ודוחק לחלק בין סעודה לסתם הסתכלות, וצ"ע, ואיך שיהיה כל הנ"ל כרוך באיסורים דאורייתא, שאין לך נתינת חן גודל מזה, לדבר בשבחים, ולהסתכל בתמונתם שזה ודאי פוגם את העינים, ואסור להסתכל בפני אדם רשע, וכולם בחזקת רשעים גמורים, ואוי לנו שכך עלתה בימינו שילדי ישראל בחו"ל נכשלים בזה באופן תמידי, שהשי"ת ירחם על עמו, וישלח רוח טהרה ממרומים, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם בב"א.

לשבח נאום של גוי

(יד) שאלה: האם מותר לשבח נאום שאמר גוי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יש צורך אפשר לשבח את הנאום.

ראה בנספחים תשובה מאת הגר"נ גראס שליט"א במח"ס שארית אברהם

לומר על שכונה של גוים שהם אנשים טובים

(טו) שאלה: אחד שמעוניין ללכת לגור למקום מסוים בארה"ב שמעורב כמובן עם גוים וקצת יהודים הוא שואל חבריו האם הגוים מתנהגים יפה שם וכדומה, האם מותר לחבריו לספר לו בתורת שבח על הגוים שם שהם מנומסים ומכבדים אף את היהודים או בזה חשש לא תחנם שמשבח אותם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אבל זה לצורך הישראל.

אהל הלכות לא תחנם יעקב קנה

לומר שבחים על משרתת גויה

טז) שאלה: עוד בענין לא תחנם, קורה שיש אחד שמחזיק משרתת גויה וכדומה בביתו, והיהודי אף מכיר גוי ששאל אותו אודות המשרתת כדי לשדך ביניהם, האם מותר לישראל הזה להגיד שבחים לאיש הגוי כדי שהוא ירצה לשדך איתה או שיש בזה חשש לא תחנם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נדמה לי שאין משום לא תחנם כשמשבחים גוי באזני גוי.

אם אסור לשבח גוי באוזן גוי

יז) שאלה: פעם הגאון אחד כתב לנו לגבי לא תחנם שאולי אין איסור לשבח גוי באוזני גוי אחר, האם יש מקור לזה, והאם אפשר לפסוק כן למעשה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: המקור כי האיסור הוא שימצאו חן בעיני ישראל, למעשה איני יודע.

לשבח גוי שנפטר

יח) שאלה: עוד בלא תחנם האם יש מקור שמותר לשבח גוי שכבר נפטר ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

למכור דירה באר"י לספק יהודי

יט) שאלה: האם מותר למכור דירה בארץ ישראל לאחד שיש להסתפק אם הוא יהודי כגון עולי רוסיה וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ספיקא דאורייתא לחומרא.

לתת משכנתא לגוי שרוצה לקנות דירה

כ) שאלה: אחד שעובד עם משכנתות האם מותר לו לתת משכנתא לגוי שרוצה לקנות דירה בשכונה של ערבים בארץ ישראל כגון במזרח ירושלים או שאסור לו לסייע לדבר כזה משום לא תחנם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

לתת טיפ למלצר גוי

כא) שאלה: האם בכל מקרה ניתן לתת טיפ לגוי כגון נהג מונית או מלצר בשמחה וכדומה על סמך שהוא יעבוד יותר טוב בשביל היהודים אח"כ?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לתת מטריה לפועל גוי בסוף עבודתו

כב) שאלה: נשאלתי עלי ידי ידיד נפשי הרה"ג ר' אלחנן שפיגל שליט"א מו"צ בבית הוראה יד הרמ"ה, אודות פועל נכרי שעשה עבודה בבית ישראל ביום שירד הרבה גשם בחוץ ושכח להביא מטריה, ובעל הבית רצה לתת לו מטריה לדרך בתור מתנה כיון שהגוי לא חשב לחזור אליו מאחר וסיים את עבודתו, האם יש בזה משום לא תחנם?

תשובה:

הגרי"ח"ד ווייס שליט"א במח"ס שו"ת ויען דוד וש"ס: כנראה כוונת השאלה, דלהניח הפועל לצאת בתוך גשם חזק, באופן שיירטב מאד, ובגדיו יזוקו, (ואולי יחלה), בודאי יש קידוש השם בזה שמראה שדואג עליו, (ואם באבידה שייך קידוש השם, עיין בחו"מ (סימן רס"ו סעיף א'), הגם שנאמר לא יאבה ד' סלוח לו (סנהדרין דף מ"ו ע"ב), כ"ש באופן כזה, (שלא הוזכר איסור), והוי גם בכלל השבת אבידה, עיין בגמרא (בבא קמא דף פ"א ע"ב) והשבותו לרבות אבידת גופו), ובאופן כזה ליכא משום בל תחנם.

הגרש"ב גנוט שליט"א: הנה דעת התוספות (ע"ז כ, א ד"ה דאמר) שדין לא תחנם שייך בכל האומות ולא רק בשבעה עממין. ואולם דעת הרשב"א בתשובה (ח"א סי' ח) שאין זה אלא בגוי שעובד ע"ז. וכ"ד המאירי (ע"ז כ, א ד"ה כבר) הוסיף, שדין זה נוהג רק באומות שחיו בעבר, שלא היו גדורות בנימוסים, אבל בזמן הזה אין בכך איסור (ומשמע מדבריהם שהחילוק בין סוגי הגויים נוהג בנתינת מתנה בלבד).

והטור והשולחן ערוך (חו"מ סי' רמט) פסקו כדעת התוספות, שאיסור לא תחנם נוהג בכל מי שאינו גר תושב המקיים ז' מצוות, וכ"כ הסמ"ע שם (סק"ב) וז"ל: " שאינו גר תושב. גר תושב הוא מי שקיבל עליו ז' מצוות בני נח, ובו כתיב [דברים י"ד כ"א] לגר אשר בשעריך תתננה, והיינו אם אין לו משלו מצוה להחיותו, ואם יש לו עכ"פ מותר להחיותו, משא"כ בגוי שאינו מקבל עליו ז' מצוות בני נח אף שאינו עובד עבודה זרה, כתיב ביה [שם] או מכור לנכרי, דוקא במכירה ולא במתנה, אם לא שיש לו ג"כ צד הנאה מהגוי דה"ל כמכירה, וה"ה במכירו או שיש בו משום דרכי שלום", עכ"ל. וכך פסק גם הש"ך (יו"ד קנא, יח) וז"ל: "כתב הב"י בח"מ סי' רמ"ט דכל עובד כוכבים במשמע אפי' ישמעאל לאפוקי גר תושב דלא ופשוט הוא וע"ש", עכ"ל.

לכן כתב החזו"א (שביעית סי' כד), שאסור למכור קרקעות לערבים בשמיטה כדי שלא תחול עליהם קדושת שביעית, ויש בכך איסור דאורייתא.

ובשו"ת יביע אומר (יו"ד י, מא) הביא דעות רבות הסוברות שאיסור לא תחנם נוהג רק בגויים עובדי עבודה זרה, וטען שייתכן ואם השולחן ערוך היה רואה את דברי הרשב"א והמאירי שהתירו למכור, היה פוסק כמותם, והביא כמה דעות שהיה מנהג למכור בא"י הקרקעות לערבים, עי"ש, וידוע הפולמוס בענין היתר מכירה לערבים, שאינם עובדי ע"ז, וכת"ר הלא בוודאי סבור כדעת הפוסקים האוסרים למכור קרקעות בשביעית לערבים. כך שמצד היתר זה, דכיון דאיירי בפועל ערבי, אין להקל בנידו"ד.

והנה בפוסקים מצינו כמה וכמה היתרים ליתן מתנות לנכרי, כמו בנכרי שהוא שכנו או מכירו שע"כ קיבל בעבר או יקבל בעתיד ממנו תמורה למתנתו, עי' שו"ע יו"ד קנא סי"א ובט"ז שם סק"ח ובלבוש שם. וכן ד' הרשב"א בגיטין ל"ח ב' דאם לישראל יש בזה תועלת או קיום מצוה שרי, והו"ד בב"י יו"ד רסז ומג"א סי' צ סק"ל. ועי' עוד התרים ביש"ש חולין פ"ח ק"נ ועוד.

וכן הותר משום דרכי שלום, כמפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל שבגיטין נ"ט ב' וברמב"ם מתנו"ע פ"א ה"ט ובשו"ע יו"ד קנ"א סי"ג.

ואם כן, כיון שפועל ערבי זה הגיע לעבוד באופן חד פעמי, ואין כאן בפשטות את כל ההיתרים הנ"ל, לכאור' אין מקום להתיר ליתן לו מטרייה במתנה. אלא א"כ מדובר ביום גשום במיוחד ואם לא יתן לו מטרייה, יהיה בזה משום איבה ומשום חסרון דרכי שלום, והכל לפי הענין. אבל בד"כ גם לפועלים יהודים לא נותנים מטריה בחינם. א"כ אין בזה משום דרכי שלום.

ואם חושש לדרכי שלום ואיבה, יתן לו המטרייה בהשאלה, אף שכנראה סמוך ובטוח שהפועל לא יחזירנה לעולם, אשר יש שטענו דהנה מבואר במתני' ריש ע"ז שלפני יום אידם אסור להשאילם כלים, ולכאור' משמע שביום רגיל מותר, כיון שהחפץ ישוב לבעליו. אולם י"ל דהתם איירי בשכנו ומכירו דשרי, וכ"כ בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, וגם בשאלה אפשר דאסור, וצ"ע.

הגר"ב דיין שליט"א במח"ס שו"ת דברי בניהו: הנה כבר הארכתי בזה במקו"א והבאתי את דברי השדי חמד (במערכת הלמד כלל צ) שהביא את מה שכתב הרב פתח הדביר או"ח (סימן רמו אות ד) והביא מה שכתב הרב מור וקציעה שם במה שכתבו הפוסקים שיאמר בהמתי קנויה לגוי כדי להנצל מאיסור תורה וצ"ע דהרי אסור משום מתנת חנם לעכו"ם דהוי נמי איסור תורה ואי משום לינצל מאיסור היכא אשכחן דכוותה וכו', והשיב על זה (בדף יח ע"א) ותורף דבריו הוא דלא תחנם אינו אלא בנותן מתנת חנם ממש אבל כשעושה משום איזו סיבה כגון מפני דרכי שלום כמו שכתבו התוס' בע"ז (דף כ) ד"ה ר"י או כדי להחניפו כמ"ש בים של שלמה פרק כל הבשר (סימן קג) ויסוד דבריו הם מהירושלמי שהביאו התוס' בע"ז א ד"ה אסור או שנותן לו מפני שמקוה טובה ממנו כמו שכתב בתשובת הרשב"א (סימן ח) ליכא איסורא דלא תחנם. וכן מתבאר משו"ת כתב סופר או"ח (סימן סא) ע"ש. חזינן שהעלו הפוסקים שכל שעושה הישראל לטובת עצמו אין בזה איסור של לא תחנם. וראה עוד בשו"ת שרגא המאיר חלק ז (סימן ק) שכתב במקום

שמשבח שהעכו"ם הוא בעל אומן טוב כדי שידע ישראל לקבלו בודאי אין בכה"ג משום לא תחנם דבכל מקום שהוא לטובת ישראל ולא מתכוין לטובת העכו"ם לא שייך איסור לא תחנם. ובכה"ג כיון שמתכוין שישראל חבירו יהיה לו אומן טוב ממילא כל כוונתו בשביל ישראל חבירו ולא ליתן חן לעכו"ם בעיני בני"י מותר. עיין בתוס' מסכת פסחים (דף כב ע"א) ד"ה ור"ש עכ"ד ע"ש. חזינן שכל שכוונתו בשביל טובת עצמו או חבירו מותר ואין בזה איסור של לא תחנם וכו"ל. וכן מתבאר מדברי התוס' בערובין (סד ע"ב) ד"ה ולמדנו. דמבואר שם לגבי איסור לא תחנם דדרשינן מפסוק זה שלא ליתן להם מתנת חנם. כתבו התוס' שכל שיש לו איזה טובת הנאה לתת המתנה לגוי מותר ואין בזה איסור שלא תחנם. והוא כמבואר בגמרא שם דלעכו"ם המכירו מותר ליתן מתנה. וכן אמרינן במסכת פסחים (כב.) שולח אדם ירך לעכו"ם. והיינו במכירו ומותר כיון שיש לו בזה טובת הנאה שיקבל מהגוי או שקיבל ממנו בעבר. וכך מבואר בדברי התוספתא ע"ז (פ"ג הי"ד) שבגוי אוהבו או שכנו מותר ליתן לו מתנה שאינו אלא כמוכרו לו. הפוסקים שכל שעושה הישראל לטובת עצמו אין בזה איסור של לא תחנם. הנה בנידון דידן אין הוא שכנו ולא אוהבו ואין בזה טובת עצמו ולכן נראה שאין ליתן לו מתנה את המטריה. אמנם נראה שאם הגוי מבקש ממנו מטריה בגלל הגשמים יש ליתן לו משום דרכי שלום וכמ"ש התוס' בע"ז (דף כ) שכל שעושה משום דרכי שלום שפיר דמי וכן משום קידוש ה' אם נותן לו ישבח את ישראל מותר אבל בלאו הכי אין ליתן לו מתנת חנם כנלענ"ד.

הגר"י טויב שליט"א במח"ס שו"ת תשובות ישראל: שאל כת"ר שליט"א בהגיע פועל נכרי לבית ישראל ועשה שם תיקון ביום גשם, והפועל אינו עובד קבוע של הישראל, אלא הגיע אליו באקראי, ובחורף יורד גשם חזק, והוא שילם לו על התיקון והשאלה האם מותר ליתן לו מטריה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי, ובש"ך יור"ד קנ"א ס"ק י"ח כתב בשם הב"י דכל עכו"ם באיסור לא תחנם אפי' שמעלים, ורק גר תושב אינו בכלל.

בגיטין ס"א א' ת"ר מפרנסים עניי נכרים שם עניי ישראל ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל וקוברין מתי עשרים וכו' מפני דרכי שלום, וכן פסק ברמב"ם פ"י מהלכות מלכים הי"ב אפי' הגוים צוו חכמים לבקר חוליהם וכו' ולפרנס ענייהם וכו' מפני דרכי שלום הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום עכ"ד, ובפ"י מהלכות ע"ז ה"ד כתב ואסור ליתן להם מתנות חנם, ובהלכה ה' כתב מפרנסין עניי גוים וכו'.

ומבו' דאע"פ שאסור ליתן להם מתנת חנם משום לא תחנם מ"מ לתת להם צדקה ופרנסה שרי, דזה לא מיקרי מתנה וכשם שנותנים צדקה לעניי ישראל כך צריך ליתן לעניי עכו"ם.

ב) ולפי"ז נראה דלתת לו מטריה ביום גשם מותר דאפי"ז בגדר מתנה אלא בגדר צדקה ורחמים, ומבו' בר"מ שע"ז נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ואינו נותן לו בתורת מתנה אלא שלא יירטב עד לשד עצמותיו ביום הגשם, וזה שרי, וזה בכלל דרכי שלום. ואכתי צ"ע דבמרדכי בגיטין תס"ד כתב שאין מפרנסין וכו' אלא דווקא עם ישראל,

ובר"ן גיטין על הרי"ף כתב דמש"פ רש"י אם מצאום הרוגים עם ישראל לאו דווקא דה"ה שנמצאו מתי עובדי כוכבים לבד שמתעסקים בהם מפני השלום וכן לפרנס ענייהם וכו' ובפירוש אמרו בתוספתא [כ"ג הי"ח] מספידין מתי עכו"ם וכו' וכן בירושלמי אין זכר דדווקא עם ישראל וכמבו' נמי בתוספתא שלא תניא עם ישראל, וכן בטוש"ע קנ"א סעיף י"ב כתב סתמא מותר לפרנס ענייהם וכו' ולא הביא כלל עם עניי ישראל, וכן הסכימו להלכה ב"ט"ז ס"ק ט' ובש"ך ס"ק י"ט וכתב שכן נהגו שאפי' בלא עני ישראל מפרנסין אותן, וכן הסכים בבהגר"א שם ס"ק כ' וכהר"ן.

יל"ע אם הנותן לעניי עכו"ם יכול ליתן ממעשר כספים.

וברמ"א רנ"א סעיף א' כתב ומפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל צפני דרכי שלום, ובבהגר"א בליקוט כתב שדעת הרמ"א כהמרדכי שדוקא עם עניי ישראל, והביא דבשו"ע מבו' לא כן, ובש"ך ס"ק ב' מבו' דגם כוונת הרמ"א כהר"ן ומש"כ עם לאו דווקא ורק העתיק הגמ' בהיזקין, ובד"מ ס"ק א' הביא ב' השיטות ולא הכריע, ולכא' אף ברמ"א לא נתכוין להכיע לא לכאן ולא לכאן.

ולהלכה פשוט דנקטינן דגם בפנ"ע מפרנסין אותן וזו דעת רוב הפוסקים וכן במהרש"ל ופרישה כתבו כן, וכן עיקר דעת הגר"א כמש"כ בסימן קנ"א, [ורנ"א זה מהליקוט] וכן מבו' בתוספתא וירושלמי וכו"ל.

וממילא לתת לא מטריה אף שהוא בפנ"ע ולא עם ישראל מ"מ מותר וזה כעין צדקה שמותר לכתחילה, ואי"ז מתנת חנם אלא רחמים הוא שלא יירטב עד לשד עצמותיו, [ואם היה מחזיר לו המטריה ודאי שהיה מותר, וה"נ אם לא מחזיר לו כיון שהולך למרחוק מותר לכתחילה].

יש לדקדק בלשון הר"מ בהלכות מלכים ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, ובמתייהם כתב עם מתי ישראל, מיהו בפ"י מע"ז כתב עם עניי ישראל עכ"פ פשוט שגם דעת הר"מ דמפרנסין גם עניים בפנ"ע ולא דווקא עם ישראל וכדעת רוב הפוסקים, ורק העתיק לשון הברייתא.

ונראה דגם להמרדכי שסובר שבפנ"ע אין ליתן להם צדקה מ"מ אין איסור בכך אלא שלא נאמר ע"ז מפרנסין כיון דסובר דאי"ז דרכי שלום, אבל אכתי דגם להמרדכי אי"ז לא תחנם דכל שזה בתורת צדקה ל"ש לא תחנם, אלא שבגמרא מבו' דזה דבר חיובי לפרנס וסובר המרדכי דבפנ"ע יכולים להשתמט ואי"ז ד"ש, עכ"פ להלכה כבר נתבאר דגם בפנ"ע מפרנסין ויש בזה דרכי שלום.

ג) וברא"ש ע"ז פ"א סימן י"ט הביא מהתוספתא דתניא בד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה אוהבו או שנינו מותר שאינו אלא כמוכרו לו, ופי' בפ"ח שאינו מתנת חנם אלא כמוכר לו דמי שהרי ע"י שהוא אוהבו או שכינו הוא שאומר כן ומקבל גם ממנו הנאה מה עכ"ד, ובהגהות אשר"י כתב שע"ז אנו סומכים ליתן מתנות חנם לעכו"ם וכן פסק בשו"ע קנ"א סי"א, ובנידון דידן הרי אינו מכירו [דהיינו שהוא עבד אצלו רק פעם אחת ולא יעבוד יותר] וא"כ אין להתיר מצד זה,

ומיהו בט"ז ס"ק ח' כתב שהטעם שהוי כמכירה משום שישלם לו גמולו בעתיד או שכבר שילם לו, ומבו' דגם אם כבר נתן לו גמולו מותר, וה"נ בנידו"ד כיון דכבר עבד אצלו ועבד טוב והוא בא לשלם לו גמולו בנתינת המטריה שרי.

(ד) נמצא להלכה דמותר ליתן לפועל נכרי ביום גשם מטריה ואין בזה לא תחנם ואפי' שלא יחזור ויעבוד אצלו ואינו שכינו או מכירו או אוהבו אפ"ה מותר לכתחילה.

הגר"א שטרן שליט"א דומ"ץ אשדוד ומח"ס שו"ת ברכת אלעזר: ועתה בענין אשר בדק לן מר, וזתו"ד, במעשה שהיה שיהודי הזמין פועל נכרי לביתו לתקן דבר בבית, ואחר גמר מלאכתו בעת שיצא מבית הישראל, ראה הישראל שבחוץ יורד גשם חזק, ע"כ רצה הישראל בחמלתו לתת מטריה במתנה לנכרי להגן מהגשמים, והשאלה באם אריך למעבד הכי, מדין לא תחנם. עכתו"ד.

הנה בענין סוגיא זו מקרא ומשנה מועט וצריך עיונא טובא. בגמ' ע"ז בפ"ק (דף כ.). איתא תניא נמי הכא לא תחנם לא תתן להם חניה בקרקע, דבר אחר לא תחנם לא תתן להם חן, דבר אחר לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם. ומתנת חנם גופא תנאי דלר"מ הא דכתיב לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי, היינו שאחד גר ואחד עו"כ בין בנתינה ובין במכירה, ולר"י הודה דברים ככתבן לגר בנתינה ולנכרי במכירה דווקא.

וכתב התוס' דסתמא דמילתא מיירי בכולהו עו"כ, וכן משמע מהמשך הסוגיא, (והיינו דר"ל דאמר' בגמ' דמתנת חנם גופא תנאי, ולר"מ שרי לתת מתנת חנם לנכרי דלא דריש קרא דלא תחנם שלא תתן להם מתנת חנם מהא דדריש בנבלה שגם לנכרי אפשר לתת בנתינה, הרי מוכח דס"ל להש"ס שאין לחלק בין סתם נכרי לז' עממין, דאי ס"ל לחלק א"כ א"א להוכיח דר"מ פליג, דשמא דווקא בסתם נכרי מתיר נתינה ולא בז' עממין)

והקשה התוס' דקשה דהאי לא תחנם בשבע אומות דווקא כתיב, דכתיב ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו' וכתיב לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם, ובפרק הערל (יבמות עו.) מוקמינן ליה בשבע אומות דבגירותן לית להו חתנות וכו', ומתרץ התוס' דהיכא דאיכא טעמא רבה דלא מצינן לאוקמינן אלא בז' אומות כמו בלא תחיה כל נשמה, וכן לא תתחתן שהרי מיירי בגירותן דבגירותן לא תפסי קידושין והרי בשאר אומות חוץ מאותם שאסר הכתוב מצרי עמוני ומואבי מהני שרי להתחתן בגירותן, וא"כ ע"כ מיירי בז' אומות, אבל לענין מתנת חנם, ונתינת חן, וחניה בקרקע אין שום טעם לחלק בין שאר עובדי כוכבים לז' עממים. ע"כ תו"ד עיי"ש עוד.

ועתה צריך לדעת באם מה שכתב התוס' דסתמא דמילתא הוא מיירי הא דלא תתן מתנת חנם בכולהו עו"כ, דווקא באומות עו"כ, או שזה דבר כללי הנוהג בכל האומות, כל עוד שלא קיבל עליו ז' מצות דב"נ, ובפשטות נראה להוכיח מהא דלא חילקו בגמ' בשיטת ר"מ בין סתם נכרים דווקא בכה"ג מיירי הפסוק בנבלה דשרי לתן במתנה משא"כ באומות עו"כ, וא"כ אצ"ל דר"מ פליג על כל הדרשה של לא תתן להם מתנת חנם, הרי משמע

דהדרש שלא תתן להם מתנת חנם מיירי בכל האומות, לבד מי שיקבל עליו להיות גר תושב. שבהא מפורש בפסוק דנבלה דנותנים לו מתנת חנם.

וז"ל הרמב"ם (בפרק י"א מהלכות עו"כ ה"ד) ואסור ליתן להם מתנת חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי במכירה ולא בנתינה עכ"ל. הרי משמע שלא שרי מתנת חנם אלא בגר תושב, הא כל נכרי בכלל האיסור של מתנת חנם.

ובשו"ע יור"ד (סי' קנ"א סעי' י"א - יב) אסור ליתן מתנת חנם לעו"כ שאינו מכיר, (דבמכירו לא הוה עליהו שם מתנה אלא כמכירה שהרי ישלם גמולו, או כבר שילם לו). מותר לפרנס ענייהם ולבקר חוליהם ולקבור מתייהם ולהספידם ולנחם אבליהם מפני דרכי שלום עכ"ל. וכתב הש"ך (ס"ק י"ח) כתב הב"י חו"מ סי' רמ"ט דכל עו"כ במשמע אפי' ישמעאל, לאפוקי גר תושב דלא, ופשוט הוא וע"ש.

אמנם מצאנו מאן דס"ל דאין הלאו בכל נכרי, שהגרי ברלין מציין לשערי תשובה לרבינו יונה גרונדי בשער השלישי שכתב לא תחנם פי' רבותינו ז"ל לא תתן חן לז' עממין עכ"ל. וצריך לומר לענ"ד שאין להקשות מהא דאמרי' בגמ' שר"מ פליג על דרשת מתנת חנם מהא דדריש בנבלה שאפשר ליתן לנכרי, דשמא ס"ל דגם פסוק זה מיירי בז' עממין, ובזה דווקא ס"ל לר' יהודה שרק לגר תושב שרי ליתן מתנה, והיינו שדווקא אם קיבל עליו ז' מצות דב"נ, וצע"ג בזה.

ובבית הבחירה למאירי בע"ז שם, מפורש וז"ל הא כל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ושמודות באלהות אין ספק שאף באין מכירו מותר וראוי, וכבר אמרו שולח אדם ירך לנכרי. עכ"ל. אמנם בתוס' שם כבר יישב הא דאמרו שולח אדם ירך לנכרי דמיירי בנכרי המכירו ולכן שרי.

והנה בגמ' ע"ז בפרק השוכר את הפועל (דף ס"ד:) איתא רב יהודה שדר ליה קורבנא לאבירנא ביום אידם, אמר ידענא ביה דלא פלח לעבודת כוכבים, א"ל רב יוסף והתניא אזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חבירים שלא לעבוד עבודת כוכבים, כי תניא ההיא להחיותו.

ובגמ' שם הביא בהאי ברייתא דאזהו גר תושב, שהוה פלוגתא בין ר"מ לחכמים, דלר"מ כל שקיבל עליו בפני ג' שלא לעבוד עבודת כוכבים הוה גר תושב, ולחכמים עד שיקבל עליו ז' מצות שקבלו עליהם בני נח. וקיי"ל לחכמים כמבואר ברמב"ם. ועיין בשו"ת ושב הכהן סי' ל"ח בענין זה.

ועכ"פ צ"ע מ"ט רב יהודה שדר ליה קורבניה והלא אסור משום לא תחנם, ואולי הוה קצת ראייה שכל שיודע בו שלא פלח לעבודת כוכבים לית ביה משום לא תחנם, ובזה ניחא מ"ט סתמו הפוסקים בשו"ע בסי' קמ"ח סעי' ה' וז"ל השו"ע אסור לשלוח דורון לעובד כוכבים ביום חגם אלא א"כ נודע לו שאינו מודה באלילים ואינו עובדם. עכ"ל. וקשה מ"ט סתמו מלבאר דעדיין איכא משום לאו דלא תחנם ולא שרי רק במכירו וכו' כנ"ל.

וידוע שהגאון הר"י אלחנן כשדנו בעניין התר מכירה לנכרי, כתבו למכור דווקא לישמעאל שאינם בגדר עובדי ע"ז, כדאיתא לגבי יי"נ ביו"ד בריש סי' קכ"ד, כנראה סמכו על הנ"ל, וכן נראה שהיה דעת כמה גדולים כמבואר בספר מזבח האדמה להגאון רבי מיוחס בכר עמ"ש בשו"ע סי' קנ"א שמיישב מ"ט נהגו כמה למכור בתים לישמעאלים בארץ ישראל, אולם צע"ג ליישב מש"כ שם, שהרי קיי"ל ברמב"ם ובפוסקים כחכמים שאינו נקרא גר תושב עד שיקבל עליו ז' מצות דב"נ. ואולי סמכו כמש"כ בספר שו"ת שמן המור סי' ד' והובא דבריו בכרם ציון על שביעית, ודן להתר משום שהקרקעות משעבודות למס המלך, עיין עוד בסוף ספר שבת הארץ בדברי האדר"ת משנת תרס"ב שמפורש בכל הקושאנעס (היינו הטאבו) שהוא של המלך לשלם מהם העשור, ורק אם ישלמו אין למלך עליהם כלום. וא"כ א"א להוכיח מידי מהנ"ל, וגם אינו נוגע למציאות היום בארה"ק. (ע"ע בענין התר מכירה בקובץ של ר' זלמן קורן שיחי) ובחזו"א בהלכות שביעית אסר בהחלט המכירה גם מטעם דלא תחנם, ושאין לחלק בין ישמעאל לשאר נכרי.

ולכן למעשה, היות והרב ב"י סתם לנו הדרך מפורש בחו"מ סי' רמ"ט שאין לחלק בעניין זה בין עו"ז לישמעאל, אלא כל שאינו בגדר גדר של גר תושב הרי הוא בכלל האיסור של לא תחנם, וכן משמעות הפשוטה בדברי השו"ע שם. ומפורש בסמ"ע. ע"כ ח"ו להכנס בחששות של איסור תורה בהתרים דחוקים שכמעט אין להם ע"מ לסמוך, ואסור לעשות כן. אלא א"כ הוא מכירו, או שהוא בגדר דרכי שלום, אבל להציע מעצמו לתת בחינם, הרי זה אסור. ושלום לנו ולכל ישראל.

בנק של ישראלים לתת שי לגוים שפותחים שם חשבון

(כג) שאלה: נשאלתי על ידי ידיד נפשי הרה"ג ר' אלחנן שפיגעל שליט"א מו"צ בבית הוראה יד הרמ"ה, אודות יהודי שפתח בנק חדש ונותן שי יקר לכל מי שפותח חשבון חדש בבנק האם מותר לתת השי הזה גם לגוי שבא לפתוח חשבון בבנק או שיש בזה איסור של לא תחנם.

תשובה:

הגר"ב דיין שליט"א מח"ס שו"ת דברי בניהו: (א) הנה בספר החינוך (מצוה תכו) כתב שלא לחון על עובדי עבודה זרה. (א) שלא נחמול על עובדי עבודה זרה ולא יישר בעינינו דבר מהם, כלומר שנרחיק ממחשבתנו ולא יעלה על פינו שיהיה במי שהוא עובד עבודה זרה דבר תועלת, ולא יהי מעלה חן בעינינו בשום ענין, עד שאמרו רבותינו זכרונם לברכה [ע"ז כ' ע"א] שאסור לומר כמה נאה גוי זה או מה נחמד ונעים הוא, ועל זה נאמר [דברים ז', ב'], ולא תחנם, ובא הפירוש על זה לא תתן להם חן, כענין שאמרנו. ויש מרבותינו שלמדו מלא תחנם לא תתן להם מתנות חנם, והכל שורש אחד. ובירושלמי דעבודה זרה [פ"א ה"ט] אמרו, לא תחנם, לא תתן להם חן, בלא תעשה. משרשי המצוה, לפי שתחילת כל מעשה בני אדם היא קביעות המחשבה במעשים והעלות הדברים על שפת לשון, ואחר המחשבה והדבור בה תעשה כל מלאכה, ועל כן בהמנענו במחשבה ובדבור ממצוא

בעובדי עבודה זרה תועלת וכן, הננו נמנעים בכך מלהתחבר עמהם ומלדרוך אחר אהבתם ומללמוד דבר מכל מעשיהם הרעים. מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [ע"ז ס"ה ע"א] כשאין נותנין להם מתנות חנם דדוקא למי שעובד עבודה זרה, אבל לא למי שאינו עובד עבודה זרה ואף על פי שהוא עומד בגיותו לאכול שקצים ורמשים ושאר כל העבירות כגון גר תושב, דמכיון שקבל עליו שבע מצוות מפרנסין אותו ונותנין לו מתנת חנם. ואמרו זכרונם לברכה [ערכין כ"ט ע"א] שאין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג. ועוד אמרו זכרונם לברכה [גיטין ס"א ע"א] שמותר לפרנס עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. ויתר פרטיה מבוארים במסכת עבודה זרה. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. והעובר על זה ושיבח עובדי עבודה זרה ומעשיהם, זולתי בענין שימצא שבח יתר מאד לאומתנו מתוך שבחם, עבר על לאו זה, ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה, אבל ענשו גדול מאד כי הוא סיבה לתקלה מרובה שאין לה תשלומין, כי הדברים ירדו לפעמים בחדרי בטן השומעים, וכל יודע דעת יבין זה עכ"ד ע"ש. חזינן מדבריו שכתב דוקא בגוי שעובד ע"ז יש איסור לומר כמה יפה הוא או מה נחמד ונעים הוא שזהו האיסור שלא תחנם לא תתן להם חן כדי להתרחק מהם. וברמב"ם הלכות עבודה זרה (פרק י הלכה ד) איתא וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים, ואסור ליתן להם מתנת חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי במכירה ולא בנתינה. השגת הראב"ד אבל משכיר להם בתים לעשותן אוצר. א"א ובלבד שלא יהיה אוצר של יין ואם עשה שכרו אסור. חזינן מדברי הרמב"ם שיותר חמור לספר בשבחן מאשר לומר כמה נאה גוי זה שהרי כתב וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה גוי זה ג"כ אסור. אלא שהרמב"ם לא כתב דוקא גוי שעובד ע"ז ומשמע שבכל גוי יש את האיסור. אמנם מהרמב"ם בספר המצות (מצוה נ) מתבאר שהאיסור הוא לשבח גוי שעובד ע"ז משמע שאם לא עובד ע"ז אין את האיסור של לא תתן לו חן. והנה בשולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים (סימן קנא סעיף יד) כתב אסור לספר בשבחן של עובדי כוכבים, אפילו לומר: כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. אבל אם מכין בשבחן להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו, מותר. חזינן שאין לספר בשבחן וזה יותר חמור מאשר לומר כמה יפה גוי זה או גויה זו והטעם מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים. ומשמע לכאורה שאף שעושה את זה למטרתו שלו ולא בשביל הגוי אלא להפיק מכך תועלת בשביל עצמו יהיה אסור.

(ב). אמנם ראיתי בחזון איש יו"ד (סי' סה אות ד) שכתב שחלוק איסור לא תתן להם חן מאיסור חנייה בקרקע, שאע"פ שלענין לא תתן להם חן כל שעושה לריוח ישראל מותר, דכן מתבאר מדברי החינוך (מצוה תכו) באיסור לא תתן להם חן, שכל שעושה לריוח הישראל מותר. וכ"כ הר"ן גיטין פ' השולח לענין איסור לשחרר עבדו. הכא לענין חניה בקרקע אין חילוק, דנתינת חן אינו אלא ברגש החנינה אבל לא בדורש טובת עצמו, אבל

חניה בקרקע המציאות של ע"ז על אדמת ישראל בקנין שנאווי לפני המקום. חזינן שכל שעושה לטובת ולריוח הישראל אין איסור ליתן חן.

ג). וכן ראיתי בשו"ת יביע אומר חלק י יורה דעה (סימן מא אות ח) שכתב בתו"ד אלא דלכאורה נראה שיד הדוחה נטויה לומר שאין זה ענין כל כך למ"ש הרמב"ן והר"ן בגיטין (לח ב) הנ"ל, דאע"ג דאיסור מכירת קרקע לגוי בא"י, ואיסור מתנת חנם לגוי, תרומתו נפקא לן מדכתיב לא תחנם, מ"מ יש לחלק ביניהם, דשאני גבי מתנת חנם שכל שעושה הנותן לטובת עצמו אין זה בגדר מתנת "חנם", ולא משום חנינה דידהו קא עביד. ומה"ט אמרו בתוספתא (ספ"ג דע"ז), בד"א בזמן שאינו מכירו אבל אם היה שכונו או אהובו ה"ז מותר שאינו אלא כמוכרו לו. (וכ"ה בתוס' פסחים (כב א) ועירובין (סד ב) ובכ"ד. וכ"כ התוס' והרא"ש והמרדכי בפ"ק דע"ז (כ א) ועוד). אבל לגבי איסור מכירת קרקע לגוי בא"י, בכל אופן אסרה תורה אפילו אינו מתכוין במכירתו אלא לטובת עצמו דזוזי אנסוהו, וכדאמרי' בעלמא (ב"ב מז ב) דכל דמזבין איניש אי לאו דאניס לא הוה מזבין, ואפ"ה אסרה התורה לתת חנייה בקרקע לגוי העובד ע"ז. וכן ראיתי להחזון איש (שביעית סי' כד אות ד) שחילק כן בפשיטות. ע"ש. חזינן עכ"פ שדין נתינת חן כדין מתנת חנם וכל שעושה את זה לטובת הישראל יש להתיר וכמ"ש החזון איש הנ"ל דשניהם שווים שכל שהוא לטובת הישראל אין בזה איסור משום נתינת חן. משא"כ לגבי חניה בקרקע יהיה אסור. ולפ"ז בנידון דידן שנותן שי יקר למי שפותח חשבון בבנק אין עושה זה בשביל להטיב לגוי אלא עושה כן לטובת עצמו כדי להריוח כסף מהחשבון שפותח הגוי בבנק שלו ויוכל להסתחר בכסף של הגוי ובאופן כזה שעושה את זה בשביל טובת עצמו אין בזה איסור של לא תחנם ע"ש.

ד). וכן ראיתי בשדי חמד (במערכת הלמד כלל ז) שהביא את מה שכתב הרב פתח הדבר או"ח (סימן רמו אות ד) הביא מה שכתב הרב מור וקציעה שם במה שכתבו הפוסקים שיאמר בהמתי קנויה לגוי כדי להנצל מאיסור תורה וצ"ע דהרי אסור משום מתנת חנם לעכו"ם דהוי נמי איסור תורה ואי משום לינצל מאיסור היכא אשכחן דכוותה וכו', והשיב על זה (בדף יח ע"א) ותורף דבריו הוא דלא תחנם אינו אלא בנותן מתנת חנם ממש אבל כשעושה משום איזו סיבה כגון מפני דרכי שלום כמו שכתבו התוס' בע"ז דף כ ד"ה ר"י או כדי להחניפו כמ"ש בים של שלמה פרק כל הבשר (סימן קג) ויסוד דבריו הם מהירושלמי שהביאו התוס' בע"ז א ד"ה אסור או שנותן לו מפני שמקוה טובה ממנו כמו שכתב בתשובת הרשב"א (סימן ח) ליכא איסורא דלא תחנם. וכן מתבאר משו"ת כתב סופר או"ח (סימן סא) ע"ש. חזינן שהעלו הפוסקים שכל שעושה הישראל לטובת עצמו אין בזה איסור של לא תחנם והוא הדין לנידון דידן שרוצה להשתמש בכסף של הגוי ולעשות דרכו רווחים וכמקובל בבנקים ככה"ג שנותן לו שי אפילו יקר מותר ואין בזה איסור של לא תחנם. וכן מבואר בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סימן ט אות ד) שהאריך להוכיח שכל שלא מתכוין בנתינת המתנה בשביל טובת הגוי אלא לטובת עצמו מותר ע"ש.

ה). וכן ראיתי בשו"ת שרגא המאיר חלק ז (סימן ק) שכתב במקום שמשבח שהעכו"ם הוא בעל אומן טוב כדי שידע ישראל לקבלו בודאי אין ככה"ג משום לא תחנם דבכל מקום

שהוא לטובת ישראל ולא מתכוין לטובת העכו"ם לא שייך איסור לא תחנם. ובכה"ג כיון שמתכוין שישאל חבירו יהיה לו אומן טוב ממילא כל כוונתו בשביל ישראל חבירו ולא ליתן חן לעכו"ם בעיני בני" מותר. עיין בתוס' מסכת פסחים (דף כב ע"א) ד"ה ור"ש עכ"ד ע"ש. חזינן שכל שכוונתו בשביל טובת עצמו או חבירו מותר ואין בזה איסור של לא תחנם וכו"ל. וכן מתבאר מדברי התוס' בערובין (סד ע"ב) ד"ה ולמדנו. דמבואר שם לגבי איסור לא תחנם דדרשינן מפסוק זה שלא ליתן להם מתנת חנם. כתבו התוס' שכל שיש לו איזה טובת הנאה לתת המתנה לגוי מותר ואין בזה איסור שלא תחנם. והוא כמבואר בגמרא שם דלעכו"ם המכירו מותר ליתן מתנה. וכן אמרינן במסכת פסחים (כב). שולח אדם ירך לעכו"ם. והיינו במכירו ומותר כיון שיש לו בזה טובת הנאה שיקבל מהגוי או שיקבל ממנו בעבר. וכך מבואר בדברי התוספתא ע"ז (פ"ג הי"ד) שבגוי אוהבו או שכנו מותר ליתן לו מתנה שאינו אלא כמוכרו לו. א"כ ה"ה בנידו"ד שמשגר מכתב לחברה בשביל לקבל טובת הנאה ממנו בעתיד שיהיה מסור עבורו ועוד עוד אנשים אחרים ובכה"ג שיש בזה טובת הנאה לישראל אין בזה איסור שלא ליתן להם חן.

בסיכום: יהודי שפתח בנק חדש ונותן שי יקר לכל מי שפותח חשבון חדש בבנק שלו ובא גוי לפתוח חשבון בבנק הזה מותר לבעל הבנק ליתן לו את השי שנותן ללקוחות ישראלים ואין בזה איסור של לא תחנם כיון שעושה את זה לטובת עצמו של בעל הבנק שירויח מהכסף של הגוי שפותח החשבון בבנק שלו והעלו הראשונים הרמב"ן והר"ן והתוס' בכמה מקומות בש"ס עיין תוס' פסחים (דף כב). ד"ה ור"ש וכן בעירובין (דף סד): ד"ה למדנו. וכן מבואר בתוספתא ע"ז (פרק ג הי"ד) שכל שהישראל עושה את זה לטובת עצמו אין בזה איסור של לא תחנם. עיין פתח הדביר (סימן רמו אות ה). ובשו"ת כתב סופר (סימן סא). וכן העלה להלכה החזון איש (יו"ד סימן סה אות ד) בשם הרמב"ן והר"ן. וכ"כ בשו"ת נשמת כל חי (סימן כד). וכן בשדי חמד (מערכת הלמד כלל צ). (ובמערכת חמץ ומצה סימן ט אות ד). ובשו"ת ציץ אליעזר חלק טו (סימן מז). ובשו"ת שרגא המאיר חלק ז (סימן ק). ובשו"ת יביע אומר חלק י יו"ד (סימן מא אות ח ובערה ה) .

הלכות ריבית

לומר תודה רבה למלוה

(א) שאלה: כיצד מורין לענין אחד שקבל הלוואת כסף מהשני אם מותר לו לומר "תודה רבה" על זה שקיבל הלוואה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, אבל "ישר כח" אסור.

הגר"נ גראס שליט"א מח"ס שו"ת שארית אברהם: מעלתו כלל כמה וכמה שאלות אך הינם עמודים כל אחד לעצמו,

פרסום שם המדפיס מפני שהלוח לו כסף

א. בענין פרסום שם המדפיס רק מפני שהלוח לו כסף, הרי הדבר אסור ככל טובה שאין עושה למלוה זולת ההלואה. ולכן אע"פ שרוב המדפיסים מפרסמים שמם בתוך הספר בלאו הכי, מכל מקום לא יועיל זאת להתיר בכזה שאין עושה כן לשאר אנשים ורק לזה המלוה עושה כן לפרסם שמו, שהרי אין האיסור בזה מפני הרואים בלבד עד שנתיר זאת מטעם שאין מראית העין בדבר שכולם רגילים בו (היות שכולם מפרסמים בלא"ה), אלא האיסור בעצם עשיית הטובה למלוה מפני ההלואה דייקא, ולא שייך היתר של רגיל שהרי אינו רגיל מדפיס זה בכך. ובשארית אברהם ח"א (סי' י"ג) הבאתי משו"ת אגרות משה יו"ד ח"א (סי' פ') שאסר לפרסם תודה וכדומה לנותני מעות קדימה עיי"ש וקל וחומר כאן שהיתה הלואה ממש.

אמירת יישר כח

ב. ולענין אמירת יישר כח הבאתי שם בש"א ח"א, שיש מביאים להתיר בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל מפני שהוא רק ענין של נימוס. אך הבאתי שם שבאמת גם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היתה דעתו להתיר מתחילה מפני טעם זה שאינו אלא מפני הנימוס ולא כהחזרת טובה, וכן נתפרסם בשמו בכמ"ק וגם בס' דברי סופרים. והנה הס' דברי סופרים העיר בצדק ממה שכתב בשו"ע הרב סעי' ט' בזה"ל ואין צריך לומר לקלוטו בפניו "או להודות" ולהחזיק לו טובה וכו' על שהלוחו, עכ"ל. ומזה נראה שגם "להודות לו" בלבד נמי בכלל האיסור. ואכן לא ראה ס' דברי סופרים שאכן כן כתב שוב הגרש"ז בעצמו בספרו מנחת שלמה ח"ב (סי' ס"ח) שאע"פ שדעתו היתה להתיר מתחילה מכל מקום אחרי שהראו לו לשון השו"ע הרב הנ"ל הינו מבטל דעתו וחוזר בו מהיתרו, וכתב שם שתמה למה פרסמו רק את דעתו להתיר ולא חזרו ופרסמו דעתו לאיסור עיי"ש.

ובאמת שלולי דברי הגרש"ז היה לכאורה מקום לדחוק גם בדברי השו"ע הרב שכוונתו רק באופן של להודות באופן של רבוי דברים ולא באופן יישר כח קצר ורק מפני הנימוס, אלא שמאחר שהגרש"ז גופיה שהוא בעל הסברא להתיר לא עמד בדבריו וחזר בו עקב לשון השו"ע"ר אם כן מה אני לבוא ולדחוק בדבר שגם הגרש"ז ידע לומר כן ולא רצה, וידוע שהגרש"ז היה בעל מחדש גדול ובכל זאת אנו רואים שלא רצה לפרש כן בדברי השו"ע"ר, עד שתמה למה לא פרסמו שהוא אוסר. ובאמת נראה קצת לחזק האיסור בדברי השו"ע הרב מכח המשך דבריו שם, שכתב לייעץ איך להביע הכרת טובה למלוה המיטיבו, וכתב בזה"ל ואם צריך לבקש ממנו וכו' "יבקש בדברי תחנונים" בלבד "ולא בדברי שבח וקילוס או חנופות דברים אחרים", עכ"ל. ומזה נראה שלא מצא עיצה אלא עיי' דברי תחנונים, ומשמע מזה קצת שבאופן של הודיה אין שום אפשרות אפילו מעט כפי הנימוס, אך אין זו ראייה מוכרחת כ"כ (שהרב דיבר שם על בקשת לפני הלואה ולא על דברים שאחרי קבלת ההלואה).

ומפני כן לפי צד האיסור אין לחלק בזה בין סתם הלואה לבין "שכן" שאילו היינו מתירים מפני הנימוס היינו ג"כ מתירים לכל מלוה, וכנ"ל. והריני אסור וכבול בכבלי הגדולים אשר לפנינו, שראו סברא זאת ולא רצו להתיר עקב לשון קדשו של השועה"ר. וצ"ע.

להעריך לפני מיטיבו את גודל המצוקה שהיה נתון בו

ג. ועכ"פ הא ודאי מותר ואפשר לעשות, דהיינו להעריך לפני מיטיבו את גודל המצוקה שהיה נתון בו לולי ההלואה, כי כל זה נכלל ב"דברי תחנונים" שהזכיר השועה"ר להיתר. ולכן יאמר לו "אינך משער איזה טובה גדולה עשית לי" וכיו"ב, שכל זה בכלל דברי תחנונים (ולא בכלל קילוס ושבח, שאז היה ענינו בנוסח של "אתה הרי בן אדם כל כך טוב ונפלא", שזה אסור). ועוד נראה שכל זה אינו אלא לענין אמירת תודה על עצם ההלואה, דהיינו ההסכמה שיהיה כספו או שוה כספו מונח ביד הלוה, שהוא היסוד לאיסור הנקרא "אגר נטר" שהוא ההמתנה על מעותיו הבטילות בידי הלוה. ולכן אם יש כאן עוד איזה טירחא שטרח בה המלוה, וכגון שהיה בעל הגמ"ח צריך לסדר איזה ניירות עבור אישור ההלואה, וכן אם השכן טרח למצוא או להביא את החפץ הנדרש, שפיר דמי לומר לו "ישר כח על טירחתך", כיון שמוכח שהרבית (דברים) לא על ההלואה אלא על הטירחא הכרוכה בזה (ודוגמא לזה מה שהתירו כמ"פ לשלם הוצאות שהוציא המלוה מפני איחור פרעון וכו').

בקשה מהקטן שיאמר "רבית דברים" לשכן במקומו

ד. אך לענין בקשה מהקטן שיאמר "ישר כח" לשכן במקומו, נראה להתיר. וזאת עפ"י המבואר בסי' ק"ס (סעי' י"ג) שמותר לאדם זר ליתן דינר למלוה בכדי שיסכים להלוות לזה הלוה. אלא שהשו"ע הביא שיש אומרים שאסור שהלוה יפייס לזה הנותן כי אז נראה כאילו בא למלוה מיד הלוה. אמנם הש"ך שם הביא להתיר להלכה למי שרוצה, ועיי"ש בפתחי תשובה. ולכן גם אם האמא או האבא יבקש ויפייס לבנו הקטן שילך ויאמר ישר כח לשכן, אין זה גרוע מלוה שפייס לאדם זר שיתן דינר למלוה בכדי שילוהו, שמותר כל שהלה נותן משלו למלוה, וכן בנדו"ד שקטן משלו הוא נותן לשכן המלוה וכל כיו"ב.

שו"ר בדרכי תשובה (ס"ק פ"ז) מספר מרבה תורה (ס"ק כ"ט) שעורר על מה שלא נזהרו העולם מאיסור לומר תודה על ההלואה. וכתב להתיר לומר תודה ע"י שליח כי מילי לא מימסרן לשליח, עיי"ש.

ובענין רבית דברים לבעל הגמ"ח ראיתי שהדבר סובל קצת אריכות, ולכן ייעדתי בס"ד תשובה נפרדת לבירור ענין זה (בסמוך).

לכתוב הנצחה בספרו עבור מלוה

ב. שאלה: אחד שקיבל הלוואה מאיזה ידיד שהיה לו כסף להלוואות לצורך הוצאת ספר לאור, והמחבר רוצה לכתוב על הידיד דברי שבח בתוך הספר, האם יש בזה חשש ריבית?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

חשש ריבית כשמהנה המלוה-תנאי שלא ילך לבחירות

ג) שאלה: אחד שהלווה כסף לראובן בתנאי שלא ילך לבחירות וכדומה, או כגון שלא יעשה טובה לפלוני, האם יש בזה חשש ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להנות מלוה כשאינו יודע מי הוא

ד) שאלה: האם מותר ללוה להנות את המלוה כשהמלוה לא יודע מי הלוה, כגון אם מותר ללוה לקנות עליה לתורה או לשלם חוב של המלוה במכולת אם המלוה לא יודע שהלוה עשה לו הטובות האלו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא.

לנסוע לחתונה של אחד למרחק כשרוצה לבקש ממנו עבור הלואה

ה) שאלה: אחד שמנסה לקבל הלואה מגביר, והגביר עושה חתונה בארה"ב האם יש חשש ריבית מוקדמת אם הוא מטריח להגיע לחתונה שם ולבקש ממנו הלואה אח"כ, אם לא היה מטריח עצמו להגיע לחתונה בחו"ל בכל אופן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לוה ספרים והתקלקלו אם מותר להחזיר חדשים

ו) שאלה: משפחה א' לוה ספרי קטנים של סיפורים והתקלקל בבית שלהם כעת יצאו וקנו אותם מחדש וא' העיר להם שאולי יש בזה חשש ריבית אם יחזירו לבעלים ספרים חדשים, האם יש בזה חשש, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין חשש, כי לא עושים הלואה.

אם מותר לתת יד או חיבוק למלוה

ז) שאלה: אחד שהוא לוה האם מותר לו לתת יד או לחבק או לנענע ראשו במלוה בתור שלום או דוקא אמירת שלום עליכם אסרו לתת למלוה ולא תנועות בגוף?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מה שלא היה עושה לולי ההלואה אסור.

לשלוח הזמנה למלוה כשלא רגיל בכך

(ח) שאלה: האם מותר ללוה לשלוח הזמנה למלוה לשמחת חתונת בתו אם לא היה רגיל להזמין אותו לפני שקיבל את ההלואה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

(ט) שאלה: האם מותר ללוה לבוא לשמחת המלוה ולברך לו ברכת מזל טוב אם לא היה רגיל להגיע לשמחות של המלוה?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לוה חבילה של טישו שהיה פתוח והחזיר אחד סגור

(י) שאלה: אחד לוח חבילה של טישו מחבירו שהיה כבר פתוח והיה חסר כמה טישוים וכעת רוצה להחזיר לו חבילה שלימה האם זה מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם לא עושה בתור רבית, אלא משום קפידא-מותר.

נתן הלואה בתנאי שהלוה ירשום את עצמו לתמיכה מהממשלה

(יא) שאלה: אחד שמלוה כסף ללוה על מנת שאח"כ הוא יתחיל לרשום את עצמו לקבל תמיכה מהממשלה וכדומה כפי מה שמגיע לאיש כמוהו האם יש חשש ריבית בזה ששומע לדרישה של המלוה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי ממרנן הגר"ש דבליצקי זצוק"ל והגר"ע אויערבאך שליט"א שאין בזה משום רבית.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין בזה משום רבית.

הגר"י וואזנר שליט"א: אם מותר למלוה לומר ללוה לעשות איזה פעולה לטובתו כגון שתירשום את עצמו לאיזה תמיכה, וכן שמלוה לו על מנת שתלמד בכל יום שעה אחת וכדומה. וכבר כתבנו בשו"ת חיי הלוי חלק ה' (סימן ס"ט אות ה') דאסור לומר להלוה להודיע איזה דבר, וכמו שבמאור בשו"ע (סימן ק"ס סעיף י"ב) אמנם יש לומר דהיינו דוקא כשהוא לטובת המלוה, אבל כשרק לטובת הלוה אינו נחשב לרבית, אכן למעשה נראה

דיש להחמיר כיון שהוא אינו מחויב לעשות דבר זה ועושהו רק משום ציווי המלוה הרי הוא נכנע עכשיו להמלוה בשביל ההלואה, ואינו דומה למה שכתבנו בחיי הלוי (סימן ס"ח אות י"ד) דמותר להלוות על מנת שישלם חוב ישן, דשם הרי הוא מחויב בלאו הכי בזה. ושמעתי עצה בזה שיעשה היתר עיסקא ויכתוב שאם יעשה דבר פלוני הוא מותר על ציווי שלו.

חשש רבית בספרים במהדורה חדשה

(יב) שאלה: קורה שאחד מדפיס ספר והוא מוכר את הכל חוץ מכמה ספרים שחילק לחברים, התעורר שאלה לגבי אחד ששמע שכולל לומד את הנושא שהוא כתב עליו ולכן המחבר ביקש מחבר שלו שיתן לו הספר שנתן לו מתחילה כמתנה כדי שיכול להביא אותו לכולל הזה וכשידפיס מהדורה שניה הוא יביא לו ב' ספרים חדשים האם יש בזה ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

השאל מכונית עם דלק והחזיר לו מלא

(יג) שאלה: האם מותר לשאול מכונית מחבר ולהחזיר לו דלק, או שיש חשש סאה בסאה שאין לו וגם לא יצא השער כיון שמחיר הדלק משתנה מיום ליום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא מסתמא אינו יודע בדיוק כמות הדלק וגם אפשר לפרש זה כתורה על ההלואה.

לוה ממתק מקטן והבטיח לו יותר גדול

(יד) שאלה: מעשים בכל שבת שאחד מחלק ממתק לילד קטן בבית הכנסת וכן השני לא קיבל כלום, האם יש חשש ריבית אם האב מבקש מבן הגדול להעביר הסוכריה לאחיו הקטן ובבית הוא יחזיר לו שתיים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש כאן גם שאלה של שכר שבת, אבל כמדומני יש להקל.

שמירת ילדים בין שכנים ליותר זמן-חשש רבית

(טו) שאלה: שכן אחד רצה ליסע ליום אחד לנופש וביקש מהשכן שלו לשמור על ילדים והתנה עמו שאם הוא צריך אח"כ לנסוע לנופש אפילו ליומיים הוא ישמור על ילדיו האם יש בזה חשש ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מותר לנחם המלוה

טז) שאלה: האם מותר ללוה לנחם המלוה כשיושב שבעה או לבקר אותו אם הוא חולה אם לא היה רגיל לעשות כן לפני שקיבל את ההלוואה, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא, כי זו רבית.

הלואה בתנאי שהלוה ישמור שבת

יז) שאלה: אחד שנותן הלוואה לפלוני בתנאי שיתחיל לשמור שבת האם מותר כיון שהוא מצווה לו לעשות דבר שהוא עומד ומצווה לעשות בכל אופן, או שמא אסור כיון שבסוף של דבר הוא נכנע למלוה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הוא מושבע ועומד מהר סיני.

חשש רבית כשמתנה עם הלוה לטרוח

יח) שאלה: ראובן גר בבני ברק וביקש משמעון שגר מירושלים הלוואה, ושמעון אמר לו שבשמחה יכול להלוות לו רק שראובן יקח את הכסף של שמעון שנמצא בצפת, והתנה עם ראובן שכשהוא בא להחזיר את הכסף שיביא דוקא לירושלים לבית של שמעון, האם יש חשש ריבית שמתנה עם ראובן לטרוח מחמת ההלוואה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לשלם עבור מונית של המלוה כשמביא ללוה ההלוואה

יט) שאלה: אחד שהוא בא להלוות כסף למלוה ומגיע אליו עם מונית האם יש חשש ריבית בזה שדורש שהלוה ישלם בשבילו עבור המונית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לימוד עם המלוה לצורך מצוה

כ) שאלה: הדין המובא בסימן קס שאסור ללוה ללמוד תורה עם המלוה, יש לעיין מדוע לפי הירושלמי שהתיר רבית לצורך מצוה כגון חברות מצוה או קדוש החודש וכדומה מאי שנא הכא לגבי לימוד התורה שלא אומרים שמותר ללמוד תורה שהוא גם כן מצוה? האם אפשר לחלק דהתם הוי מצוה דרבים וכן לגבי יתומים וכדומה, ואילו הכא מצוה דיחיד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק רבית דרבנן מותר לצורך מצוה.

להחזיר קופסא של סיגריות מחנות כשלוה

כא) שאלה: מצוי היום בחנות במטוס ושדה התעופה מוכרים בקבוקי יי"ש מכס חנם, במקרה שאחד לווה בקבוק יי"ש מהמטוס שהוא מכס חנם ואינו עומד למכירה בחנויות כאן בעיר, האם מותר לו להחזיר למלוה אותו בקבוק יי"ש שקנה מחנות בתוך העיר, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור. כאן מחירו אחר.

חשש ברבית כשאין למלוה עודף

כב) שאלה: אחד שבקש מחבירו לקנות עבורו פירות וירקות ועלה 98 שקל האם מותר לו להחזיר לו שטר של מאה ולהשאיר את העודף אצלו בטענה שמשלם לו עבור הטירחא ולא עבור ההלוואה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם זאת האמת.

לוה בקבוק קולה פתוח להחזיר בקבוק סגור

כג) שאלה: אחד הלוח לחבירו בקבוק שהפקק פתוח וסגור, ואילו חבר רוצה להחזיר לו בקבוק שלם שהפקק סגור האם יש בזה שאלה של רבית כיון שהבקבוק שהלוה לו אולי שוה פחות כי אינו עומד למכירה כיון שהפקק פתוח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: גם הוא יפתח את הפקק כשירצה לשתות.

לוה חצי שקית חלב אם יכול להחזיר שלם כיון שמתבייש להחזיר חצי

כד) שאלה: אחד לווה שקית חלב פתוח, ולא נעים לו מרוב בושות להחזיר כך לשכן שלו, האם בכה"ג מותר לתת לו שקית שלם כי לא מחזירים את תוספות משום ההלוואה אלא משום שמתבייש להחזיר שקית פתוח לפלוני השכן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: מותר כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

לכבד מלוה להיות מסדר קידושין אם הוא רב שכונה

כה) שאלה: אחד לקח הלואה מאדם חשוב כגון רב שכונה וראש ישיבה וכדומה, והוא לא רגיל לקחת אותו לסידור קידושין או סנדקאות, האם מותר לו לתת לו סנדקאות אפילו שזה דבר בפרהסיא, והטעם להקל הוא כיון שהרב הזה הוא בר סנדקאות דהיינו שהוא בן אדם שאנשים רואים אותו שלוקחים אותו לסנדקאות ממילא אין חשש רבית או לא עדיין יש חשש רבית כיון שהוא דבר בפרהסיא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא יכבד.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם הרב יש לו גמ"ח עדיף טפי, ובפרט כשלא יודעין מהלואה וכ"ש כשכבר שילם החוב, אם היה לוקח בלי הלואה יש להקל.

הגר"י שוב שליט"א: אם נותן לו את זה בגלל הלואה אסור ואם לא מחמת ההלואה מותר כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

נותן הלואה בתנאי שיחזור בתשובה

כו) שאלה: האם קיים חשש רבית אם מלוה לזה כסף ללוה על תנאי שהוא יחזור בתשובה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

חוב בדולר ומשלם בשקל איך מחשבין את השער

כז) שאלה: ראובן שילם שכר דירה עבור שמעון שעלה אלף דולר וכעת שמעון שהוא בן אר"י רוצה להחזיר לו הכסף בשקלים כיצד עליו לעשות כדי שלא יהיה חשש ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: שיתן לפי שער הדולר.

לקחת מלוה ברכב כשלא רגיל לעשות כן

כח) שאלה: אחד שלוח כסף מפלוני האם מותר לקחת לו ברכב שלו לחתונה אם לא היה רגיל לקחת אותו כיון שאין להם הרבה שייכות האם יש בזה חשש של ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הנהלה של ישיבה מכבדים בחור כדי להשיג הלואה מאביו אם יש בזה משום רבית

(כט) שאלה: הנהלה בישיבה א' רוצה לנסות לקבל הלואה מאיזה אבא של בחור אחד האם יש חשש ריבית מוקדמת בזה שנותנים תשומת לב מיוחדת לבחור הזה על דעת שאולי אביו יתן הלואה גדולה לישיבה אח"כ?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

מחיר זול למי שקונה ספר קדוש מיד

(ל) שאלה: מחבר ספר שמוכר ספרו במחיר מסוים למי שמשלם מיד ואילו מי שמשלם מחר וכדומה צריך לשלם מחיר קצת יותר, האם יש חשש ריבית במי שקונה את הספר ומשלם למחר במחיר הגבוה יותר כשיש מחיר יותר זול למי שמשלם מיד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הפסיד כסף כדי להשיג הלואה אם יש חשש ריבית לשלם על ההפסד

(לא) שאלה: שמעון טרח לראובן להשיג כסף מגמ"ח, ולקח לשמעון הרבה זמן לטרוח כדי להשיג את הכסף, וטען שמעון שהפסיד יום עבודה בשביל זה, האם יש איסור ריבית לבקש מראובן לשלם לו על ההפסד ממון שהפסיד בזה שלא עבד באותם שעות שדאג להשיג לו הלואה מגמ"ח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

היתר של יש לו גם כשהאוכל התקלקל

(לב) שאלה: בהיתר של יש לו לגבי הל' רבית בסאה בסאה אם המאכל מתקלקל במשך זמן ההלואה האם עדיין אומרים את ההיתר של יש לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

מלוה בצ"ק ומבקש במזומן בחזרה

(לג) שאלה: אחד שמלוה אלף דולר בצ"ק והלוה מחזיר לו אלף דולר מזומן ולא דיברו ביניהם אם לשלם בצ"ק או במזומן האם יש כאן איסור של ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין ריבית.

בעלי גמ"ח אם שייך אצלם איסור רבית

לד) שאלה: אחד שהוא בעל גמ"ח אך הכסף לא שלו אלא הוא מלווה לאנשים כסף שהפקידו אצלו אחרים, האם שייך אצלו האיסור של ריבית דברים כגון שאחד שלווה ממנו כסף האם מותר לו לקנות לבעל הגמ"ח עליה לתורה אם לא היה רגיל לעשות כן לפני שקיבל את ההלוואה, מאחר והכסף לא שלו רק הוא בעל הגמ"ח ולא בעל הכסף?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"נ גראס שליט"א:

א. ידועים דברי הרשב"א המובאים בבית יוסף יו"ד סי' ק"ס, שכתב שמעיקר הדין אין איסור ללוות מגזבר של עניים בריבית, כי אין הגזבר מלווה משלו ואין לקופת הצדקה שם בעלים ידועים, והרי התורה לא אסרה אלא רבית הבאה מלווה למלווה. אך החמיר כדי שלא יבואו לזלזל במקום אחר, עיי"ש. ובספר ברית יהודה (להגר"י בלוי זצ"ל) פ"ז (הע' ל"ב) הביא דברי הרשב"א ולעומת זאת מספר התרומות שבו מבואר דגזבר המלווה נקרא שליח של עניים ונחשב כמלווה לענין איסור רבית. ועפ"י הביא בברית יהודה שם (הע' מ"ה) לענין רבית לבעל הגמ"ח שתליא במחלוקת הפוסקים האם הגזבר נחשב כמלווה עצמו או לא. וכ"כ עוד בספרו עקרי דינים, ושדעת רוב הפוסקים שדינו כמלווה.

אמנם כל זה כאשר נותן הלווה רבית כהוספה לתשלום החוב וגם הרבית הולך להנאת ורווחת קופת הצדקה, לא כן באם ההנאה הינה לצרכיו הפרטיים של בעל הגמ"ח (הגזבר) כי רק לענין העסק במעות הצדקה נחשב הגזבר כמלווה עצמו. ועפ"י היינו צריכין לומר שלא רק לדעת הרשב"א שאין הגזבר נחשב כמלווה, מותר ליתן רבית לבעל הגמ"ח אלא אפילו לשאר פוסקים מותר באם הוא ענין הנאה פרטיית לבעל הגמ"ח. ומזה לנדו"ד בריבית דברים שודאי שאין הקופת עניים נהנית מזה כלל אלא הבעל הגמ"ח בלבד. אלא שבברית יהודה שם הביא עוד מדברי המהרי"ט וכפי שיבואר בסמוך יהיה מזה נפק"מ לנדו"ד.

ליתן רבית למי שאינו בעלים בכדי להשיג עבורו הלוואה ממלווה

ב. בשו"ע סי' ק"ס סעי' ט"ז מפורש להתיר שכר אמירה דהיינו שמותר ליתן דינר לפלוני בכדי שישגי לו הלוואה ממלווה, ושורש דין זה בגמרא ס"ט ע"ב, בבנו של רב פפא דאמרינן ביה שכר אמירה קשקיל.

ועפ"י כתב המהרי"ט (הביאו הבר"י פ"ז הע' מ') להתיר לראובן לומר לשמעון אני אלווה לך מעות של פלוני (שתח"י ראובן) על מנת שתתן לי כ' דנרים, וכי הא דרב פפא לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלווה ללווה, ע"כ. הרי שהתיר גם באופן שמקבל הריבית מביא בעצמו את כסף ההלוואה לידי הלווה.

אמנם המשנה למלך הל' מלוה ולוה (פ"ד הי"ד) דחה דברי המהרי"ט בשני פנים. הפן הא' דשם לא הותר אלא בכגון הא דרב פפא שבנו רק השתדל אצל אביו שילוה ללוה ורב פפא בעצמו הוא זה שהלווה. משא"כ באם בנו של ר"פ גופיה היה מוליכם בשליחות אביו ללוה, שהיה אסור (וה"נ כשראובן בעצמו נותן המעות לשמעון הלוה אע"פ שאין המעות שלו). הפן הב' כתב המשל"מ דאפילו נימא דשרי בכה"ג שהמשתדל מביא המעות לידי הלוה בעצמו, מכל מקום בגזבר של הקדש המלוה ברבית אסור, דבדעתו של הנודב להקדש שכל רווח ילך לצדקה ועניים, וא"כ נעשה כנותן רבית לבעל המעות, עיי"ש. ובחוות דעת סי' ק"ס ביאר יותר, דממה נפשך, אם הנדבן נחשב כבעל המעות אם כן הרי הנותן רבית לקופה הוה כנותן למלוה, ואם עניים נחשבים בעלים הרי"ז כנותן לעניים רבית. וכן המחנה אפרים הל' רבית (סי' ז') חילק כתי' הא' של המשל"מ ושוב כתב כתי' הב', עיי"ש.

ונמצא דעת כמה פוסקים ששכר אמירה הותר רק כאשר אין המשתדל מביא את המעות ההלוואה לידי לוה (המשל"מ והמחנ"א בתי' א').

לאסור להנות את בעל הגמ"ח על פי המשנה למלך והמחנה אפרים

ג. ומזה דן הרבית יהודה (סו' הע' מ"ה) לאסור להנות את בעל הגמ"ח אפילו להנאתו הפרטיית. כי אע"פ שמצד מה שנחשב הגזבר כמלוה לדעת ר"פ, אין לאסור, וכנ"ל באו' א' שאין זה אלא במה שנוגע להנאה המגיעה לרווחת העניים והקופת גמ"ח. מ"מ אכתי יש לדון לאיסור מצד שכר אמירה, שהרי לדעת המשל"מ והמחנ"א אסור באם המשתדל בעצמו מביא המעות לידי המלוה, וכן הוא בנדו"ד שבעל הגמ"ח מביא את מעות הגמ"ח לידי הלוה ונראה כמלוה כסף של עצמו ברבית.

אך הרבית יהודה הוסיף בזה שאין זה אלא לענין שכר האמירה (דהיינו שכר עבור השגת ההלוואה מהגמ"ח), אבל לאחר ההלוואה כתב הבר"י דנראה שאין חשש להנהות את הגבאי של קופת הגמ"ח באופן פרטי ואפשר אפילו במפרש, ע"כ דבריו.

עיון בהנזכר ולהתיר עכ"פ הנאה אחרי ההלוואה

ד. הן אמנם לא זכיתי להבין מנא ליה להברית יהודה (המובא או' ג') לחלק בין שכר שנותן לבעל הגמ"ח בשעת ההלוואה שאסור ולבין להנהות אותו אחרי ההלוואה, כי באמת כבר לא זכיתי לעמוד על עומק כוונת המל"מ והמחנ"א לאסור השכר "למביא ההלוואה" במעות שאינם שלו. ועכ"פ אם הטעם לאיסור הוא מפני שנראה כרבית או הערמת רבית ייתכן שבכל ענין אסור, כיון שנראה כאילו "המביא ההלוואה" הינו המלוה או כאילו מעביר ההנאה לידי המלוה האמיתי בעל המעות, ואם כן יש לאסור כל שום רבית גם אחרי ההלוואה.

אלא שבהיות שיש בלא"ה צדדים גדולים להתיר, שהרי לשיטת הרשב"א ודעימיה אין הגזבר כלל נחשב כבעלים וכמלוה ואין כלל איסור בנתינת רבית אליו. וגם לשיטת רוב פוסקים שגזבר נחשב בעלים, כבר כתב הבר"י שם לחלק שרק לענין העסק במעות של הקדש וצדקה נחשב כבעלים אבל לא לענין העסק בעסקיו הפרטיים, ולכן התיר גם

לדעתם ליתן הנאה לבעל הקופה עבור השגת הגמ"ח. אלא שבא הבר"י לדון לאיסור מפני דעת המל"מ והמחנ"א שאסרו שכר אמירה "כשהמשתדל נעשה גם שליח למעשה ההלואה". אמנם כאמור באו' ג', אין זה אלא לתירוץ הראשון במשל"מ ובמחנ"א, אבל לתירוץ שני אין איסור בזה כשהרבית וההנאה מטי לידה של בעל הגמ"ח בעצמו ולא לקופת הצדקה. ולכן נראה דשפיר אפשר להתיר להנהות את בעל הגמ"ח אחרי ההלואה וכדברי הברית יהודה, כי מעיקר הדין נראה צד להתיר יותר מזה דהיינו אפילו הנאה עבור השגת ההלואה גופה (כאמור בצירוף שי' הרשב"א שהגזבר אינו בעלים, ותירוץ השני של המל"מ והמחנ"א שאין איסור בכשר אמירה כשאין הרבית עבור בעל הממון ורק להנאתו הפרטית של המשתדל, עיין בדברינו), ועכ"פ לסמוך אהכרעת הבר"י ודאי שפיר דמי, כנלענ"ד. עיין חזוק לדברינו בסמוך.

דין השו"ע שהתיר ליתן שכר אמירה לאומר לפלוני שילוהו האם הוא גם כשהלה מביא המעות

ה. שוב ראיתי שבעיקר דין זה של שכר אמירה כבר כתב היד אברהם סי' ק"ס (סעי' י"ג בסוה"ד), שאסור להמשתדל ליקח בעצמו המעות מיד המלוה ללוה. והוכיח דבריו ממ"ש סי' ק"ע סעי' ב' לענין ערב לישראל הלוה מנכרי עיי"ש, וכתב היד אברהם הטעם לאיסור מפני שנראה כאילו הוא הלוה ושוב מלוה מעות אלו ללוה השני.

אך הדרכי תשובה (ס"ק צ"ב) חלק עליו, וחילק מסי' ק"ע שעדיין נשאר המשתדל כדין ערב על מעות אלו ולא התנתק לגמרי מן המלוה ולכן נראה טפי כאילו הוא הלוה ע"י לקיחת המעות לידו והעברתם ללוה, משא"כ בנדו"ד שאין לו עוד קשר עם המלוה, ואינו נראה בזה כלום. והוסיף הדרכ"ת שכן נראה משמעות הפוסקים להיתר ושגם היד אברהם כתב שאינו נראה כן מדברי הב"י והמרדכי.

מסקנת הדין

ו. ומזה הדרן לנדון בעל הגמ"ח, שכמו שכתבתי למעלה, אם נלך בעקבות תירוצם הראשון של המשנה למלך והמחנה אפרים וזכינו לדעת שגם היד אברהם סובר כן, אזי אין לענ"ד מקום לחלק בין להנות עבור השגת ההלואה ולבין להנות אחרי ההלואה, אלא שניהם נראים לאיסור עפ"י דבריהם, כיון שטעמם מפני שנראה מביא המעות כאילו הוא הלוה ללוה.

אך מאידך כבר כתב הדרכי תשובה שמשמעות הפוסקים אין נראה לאסור. ועוד הבאנו שגם המל"מ להמחנ"א כתבו בתירוצם השני להיתר, והרי דבריהם בתי' הב' יותר חזקים לדחות דברי המהרי"ט מתירוצם הראשון (שתי' א' נאמר באופן של מאן יימר שהתירו בזה ותירוצם השני נאמר מכח ממה נפשך שאין לומר כהמהרי"ט), ונראה יותר עיקר מתירוץ הראשון עיי"ש. ואם כן אין הוכחה לחדש איסור בדבר שאין נראה כן משמעות השו"ע והפוסקים. ולכן בהצטרף שיטת הרשב"א ודעימיה הסוברים שאין גזבר כלל כמלוה ואין לדעתו כלל איסור רבית בנתינתו לידי בעל הגמ"ח, ממילא שפיר דמי לסמוך להיתר להנהות בעל הגמ"ח כל שההנאה אינה לקופת הגמ"ח אלא לצרכיו הפרטיים של בעל הגמ"ח. (ובזה

כ"כ למעלה מדברי הבר"י שגם לשיטות שהגזבר נחשב כמלוה מכל מקום אין זה אלא לענין עסק הגמ"ח ולא לענין הנאה ההולכת אליו בפרטות).

[ולדברי הרשב"א אין לאסור כלל בבעל גמ"ח מפני שכר אמירה שחשו לו המל"מ והמחנ"א, שהרי להרשב"א אין כאן כלל שם מלוה כיון שאין הבעלים ידועים. ואפילו נימא שאין זה עיקר טעם הרשב"א אלא מפני שאין הגזבר המלוה ולא הוה מלוה למלוה, מכל מקום ממה נפשך מוכח שהרשב"א לא חש לאיסור שכר אמירה גם כשהגזבר מביא המעות לידי הלוה שהרי התיר להדיא ללוות מהגזבר ברבית הגם שהגזבר זה שמביא המעות לידי הלוה. אך לאמיתו של דבר אין סתירה מדברי הרשב"א לדברי המחנ"א והמל"מ, כיון שעיקר טעמו של הרשב"א הוא מפני שבהקדש אין בעלים ידועים].

לסמוך אשיטת המתירין בצירוף הרשב"א ועכ"פ ברבית דרבנן

ז. ולכן נראה למעשה שמעיקר הדין אין חשש להנהות לבעל הגמ"ח בהנאה ההולכת לו בפרטיות ולא לצורך הקופת גמ"ח (שאז מחלוקת הרשב"א ובר פלוגתיה), ואע"פ שבעל הגמ"ח הוא המביא מעות הגמ"ח לידי הלוה הרי דעת המהרי"ט להתיר וכ"כ הדרכי תשובה ממשמעות הפוסקים. וגם המל"מ והמחנ"א שדנו לאיסור הרי גם הם כתבו זאת רק לתירוץ אחד ולא בהחלט ולפי תירוצם השני אין ראייה לאיסור. ולכן אחר שלדעת הרשב"א ודאי שאין חשש רבית (כי אין כלל איסור רבית בזה לדעתו), נראה ודאי שאין להחמיר בזה מצד שכר אמירה. ועכ"פ כל שהרבית רק דרבנן ודאי שניתן לסמוך להקל, והיינו ברבית מאוחרת אחרי ההלואה (כדברי הברית יהודה הנזכר למעלה א' ג'), או מוקדמת כשלא היה תנאי שהלואה זו ניתנת רק בתנאי שיהנה לבעל הגמ"ח. אלא שהברית יהודה כתב להחמיר מליתן הנאה עבור השגת הלואה ולא התיר אלא אחרי ההלואה.

לבקש מהלווים ללמות משניות

(לה) שאלה: גמ"ח כסף שמבקש מהלוים שילמדו משניות לזכות הנודבים האם יש בזה חשש ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם קיים חילוק בין בקשה ממלוה לבין ציווי

(לו) שאלה: האם קיים חילוק למעשה ברבית כשהמלוה רק מבקש מהלוה לעשות משהו במקום לצוות אותו, כגון מה שראיתי שיש אומרים שאם המלוה רק מבקש בתורת בקשה שהלוה ילמד משניות בזכותו, מותר, משא"כ אם הוא מתנה עמו ומצווה אותו לעשות כן שאז אסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אינו נלענ"ד.

הגר"י שוב שליט"א: אסור כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, ומהגאון

רבי משה שטרנבוך שליט"א שמעתי דאסור אולם לגמ"ח לבקש ממקבלי ההלואה ללמוד משניות לע"נ התורם של הגמ"ח אין איסור דטובה היא לנפטר ולא לבעל הגמ"ח.

לתת מתנה מכובדת לבן של המלוה

לז) שאלה: ראובן לווה כסף משמעון, ושמעון עושה בר מצוה לבנו האם מותר לראובן לתת לבנו מתנה מכובדת הבר מצוה או שיש לחוש לההנאה ששמעון מקבל מזה ואז שייך לאיסור ריבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגר"ש דבליצקי זצוק"ל והגר"ע אויערבאך שליט"א שאם היה רגיל לתת מתנה לפני הלואה מותר, ואם לא רגיל יש להחמיר אף בכה"ג.

עמד בחנות ולוה מחבירו כמה שקלים אם שייך בזה דיני רבית דברים

לח) שאלה: כשאחד נכנס לחנות ומלוה לחבירו חמש שקל כדי לקנות שתיה, האם אפשר לומר שכל דיני רבית דברים לא נוגעים בכה"ג כיון שמסתבר לומר שלא משבח את המלוה בגלל החמש שקל ולכאורה זה מוכח כיון שהוא סכום קטן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

לבקש מהלוה לעשות קניות מהמלוה

לט) שאלה: ראובן לווה כסף משמעון שמעון ביקש ממנו בשעת פרעון שיקח את הכסף שהוא חייב לו ויקנה בשבילו חפץ שנמצא בקירבת מקום ביתו של ראובן כיון שקשה לשמעון להגיע לשם, האם יש בזה חשש ריבית על הטובה שהוא עושה לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לקנות בחנות של המלוה

מ) שאלה: מלוה שיש לו חנות והלוה לא ידע מזה האם אחרי שהוא לקח ממנו הלואה הוא יכול לקנות ממנו מהחנות שלו מאחר והוא רואה שהוא מוכר חפצים בזול, או שיש בזה חשש ריבית בזה שקונה ממנו דוקא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם קונה בגלל הזול ולא בגלל ההלאוה-מותר.

להשתמש עם גמרא של המלוה

מא) שאלה: איתא בשו"ע סימן ק"ס סעיף ז' אין ללוה להנות מהמלוה, ומעשה שהיה שנשאלתי למעשה אודות לוח שהגיע לשיעור דף היומי במקרה ששם היו גמרות לכל אחד מהמשתתפים ולא היו גמרות נוספים, ומצא גמרא שלא בשימוש ושמו בפנים היה של המלוה שלו, האם מותר לו להשתמש בגמ' הזה במשך השיעור של הדף יומי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

קנה למלוה עליה אם מותר לו להעלות

מב) שאלה: כיצד מורין למעשה לשאלה הידועה שבטעות הלוח קנה עליה לתורה למלוה האם מותר למלוה לעלות לתורה אחרי שקרא לו בשם להעלות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יעלה, וישלם ללוה אחרי שבת.

חשש רבית בין רבני בית הוראה בהחלפת שעות

מג) שאלה: מעשה שהיה בבית הוראה (וקצת מצויה) שמורה הוראה שזמנו לשבת שם בבין הסדרים, ומורי הוראה אחר זמנו באמצע הסדר כמובן מגיע הרבה שואלים בבין הסדרים ופחות באמצע, יום אחד ביקש הרב פלוני שיושב בבין הסדרים להחליף יום אחר עם הרב הזה לשבת בזמן שלו, האם קיים כאן רבית במלאכה כבידה יותר למלאכה פחות כבד כגון זה שיותר עומס בבין הסדרים מאשר באמצע הסדר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

הלואה בדולרים בקונסוליא ארה"ב באר"י לענין רבית

מד) שאלה: מעשה שהיה, שישבו ב' אברכים בקונסוליא האמריקאי לקנות דרכונים, ושם הבחין א' מהם שאין לו כסף, וביקש מחבירו להלוות דולרים עבור התשלום, אבל לא היה לו דולר "של יש לו" בכיס, הסתפק השואל האם לפי היש אומרים שבאר"י דין דולר הוי כפירא ולא טבע, וצריך יש לו כשלושים דולרים כאן, האם שם באותו מקום דינו כארה"ב לענין זה ונוכל להקל אפילו כשאין לו, כיון שאותו בנין הוי ממש קונסוליא של ארה"ב או שמאחר וסוף כל סוף נמצאים באר"י אסור, אע"פ שכל התשלומים מחירים בדולרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש להקל.

דמי מנוי לקבצי תורה עיתונים וכדומה לשלם מראש

מה) שאלה: מדוע והאם מותר לקבל הנחה מראש אם משלם לבית ספר מוקדם או דמי מנוי לירחון וכדומה, הרי זה רבית, שמקבל יותר ואין להם את ההיתר של יש לו כי עדיין לא יצא או לא היה בית ספר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני מותר, ולמעשה צ"ע.

הגרש"ק גרוס שליט"א: סומכים על הסברא של טירחא ונוהגין להקל.

קיבל דולר מהאדמו"ר מלובאוויטש אם נחשב כיש לו בהלואת סאה בסאה

מו) שאלה: לגבי סאה בסאה-היתר של יש לו-אחד שקיבל דולר מאדמו"ר חב"ד הוי לשמירה האם נחשב כיש לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אינו עומד להשתמש בו רק מחזיקו אינו נחשב כיש לו, ברם יש מקילים.

לתת מתנה לפועל שלו שחייב לו עדיין משכורת

מז) שאלה: מעביד שחייב כסף לעובד שלו ועבר זמן הפרעון האם באמצע יכול לתת לו מתנה לחג בינתיים, או שיש בזה חשש רבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אינו נותן בגלל החוב מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם נותן כל פעם מותר.

תרומת דם וכליה עבור המלוה

מח) שאלה: נשאלתי שאלה אודות ראובן שלוה כסף משמעון ושמעון עבר ניתוח לקבל כליה חדש האם מותר לראובן לתרום לו הכליה שלו אם רק הכיר את שמעון עכשיו מחמת ההלואה, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם היה עושה כן לולא ההלואה מותר, ואם לאו מותר אם זה פיקוח נפש.

ועוד שאלו מה הדין לגבי ראובן שלוה כסף משמעון האם מותר לראובן לתרום דם עבור שמעון כשלא היה רגיל לעשות כן לפני ההלואה, ומדוע?

הגר"א נבנצל שליט"א: אם היה עושה כן לולא ההלואה מותר.

הביא הלואה ולא יודע מי המלוה

מט) שאלה: אחד שביקש מחבירו שישפיע על ראובן לתת לו הלואה והלה לא הצליח אלא הוא בעצמו הביא לו הלואה ולא גילה לו שזה מהכסף שלו אלא כאילו הוא השיג את זה ממשיהו אחר, האם מותר להלוה לתת לו מתנות וכדומה מהכרת הטוב שהשיג לו ההלואה אע"פ שהוא באמת המלוה והטעם להקל כיון שהוא לא חושב שהוא נותן לו את זה מחמת ההלואה אלא משום טובה שסידר לו לקבל הלואה ממשיהו אחר? תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הוא חושב כך הרי לא ישאל את האחר.

קיבל הלואה בתנאי שיכניס המלוה לפגישה עם אדמו"ר

נ) שאלה: האם יש חשש רבית אם אחד אומר לגביר שאם הוא יתן הלואה למוסד שלהם הוא יכניס אותו ביחידות עם האדמו"ר לזמן מסוים כשלא היה רגיל להכניס אותו לתוך האדמו"ר.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: אסור כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

אם יש חשש רבית כאב לזה מבנו מתנות מבר מצוה שלו

נא) שאלה: האם יש חשש רבית באב שלוקח כסף של בנו במתנות שלו של הבר מצוה וכשמחזיר לו הכסף הוא מחזיר לו יותר-או שמא אומרים בכה"ג כיון שאב נוהג לתת לבנו בכל הזדמנות שהוא ממילא אין חשש רבית אפילו אם הוא מוסיף בשעת הפרעון? תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם נוהג לתת לבנו- מותר.

הגר"י שוב שליט"א: אם לא שזה הלואה רק אומר לו תתן לי את הכסף מדינא שייך לאבא אבל אם אומר לו כלשון הלואה ממילא עובר על איסור רבית כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

לזה ב' ביצים וא' מהם עם טיפת דם אם מותר להחזיר ב'

נב) שאלה: לזה ב' ביצים וא' מהם היה בו טיפת דם וזרקו את הביצה והשתמשו רק בא' מהם מותר להחזיר לשכן ב' ביצים או שיש חשש רבית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם השכן יאמין לו יחזיר רק אחת.

הגר"י שוב שליט"א: מותר כן שמעתי מהגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

חשש ריבית לשלם דמי קדימה כדי לקבל הנחה

נג) שאלה: האם מותר לקבל הנחה מראש אם משלם לבית ספר מוקדם או דמי מנוי לירחון וכדומה, הרי זה רבית, שמקבל יותר ואין להם את ההיתר של יש לו כי עדיין לא יצא או לא היה בית ספר?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: הפוסקים מתירים דהכוונה הוא דאם לא כן הוי טירחא לאסוף כל פעם הכסף ולאר צריך בשביל זה לחסוך הטירחא.

חשש ריבית בשכנים שלא מקפידים

נד) שאלה: בדבר השאלה המצויה ביותר שאחד מלווה לשכן שלו בבנין שקית חלב או סוכר וכדומה האם מותר לקבל שקית מחברה אחרת שעולה יותר, ומה הגדר בריבית בשכנים בזמנינו האם סומכים על מחילה על דבר מועט, כגון שהחזיר קצת יותר סוכר או כוס מלאה עם חלב במקום חצי כוס וכדומה, מה הגדר בזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כשאין מקפידים מותר.

הלכות כתובת קעקע

ציור על הגוף בעט

א) שאלה: מי שמצייר על הגוף שלו עם עט או כותב מספרים וכדומה האם יש בזה איסור?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

חיוב הסרת כתובת קעקע

ב) שאלה: האם בעל תשובה שיש לו כתובת קעקע על גופו צריך להורידו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

קפד אהל הלכות לא ילבש יעקב

קעקוע עם שם ה'

ג) שאלה: בעל תשובה או גר שהתגייר שיש לו כתובת קעקע של שם השם, האם מותר למחוק אותה מגופו או שיש בזה איסור של מחיקת השם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש בזה איסור.

לצייר בגבות עינים

ד) שאלה: אחד שאל אם הוא יכול לצייר גבות עיניים על ידי כתובת קעקע במקום שיש משום כבוד הבריות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתבר שמותר.

הלכות לא ילבש

אם אסור להעביר שערות שעל העורף עם תער

א) שאלה: האם מותר להעביר שער שעל העורף בתער?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שמעיקר דינא מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין בזה חשש.

אם מותר לגבר ללבוש סינר

ב) שאלה: האם יש משום לא ילבש בסינר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לובש בגד גדול שניכר שלא מתאים לו אם שייך איסור לא ילבש

ג) שאלה: הלובש בגד שגדול עליו כ"כ שניכר שאינו שלו ואינו מיוחד עבורו, כגון גבר שלובש בגד של אשה שגדול מאוד עליו האם זה מותר?

אהל הלכות לא ילבש יעקב קפה

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור.

חשש לא ילבש בבגדי מלצר

ד) שאלה: מלצרים ומלצריות שלובשים בשווה אפודה פרחונית, האם יש בו משום לא ילבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לצאת לקניות עם עגלה בצבע אדום

ה) שאלה: נשאלתי מאברך שיש לו בבית עגלה עבור קניות אוכל מכוסה בבד בצבע אדום וורוד האם מותר לו להסתובב עם זה או שיש חשש לא ילבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

אם מותר לנשים להתעמל במכנסיים במקום מיוחד לנשים

ו) שאלה: נשים שהולכות להתעמל במקום המיוחד לנשים, האם מותר להן ללבוש מכנסיים שאינם מיוחדים לגברים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

החזקת כלי נשק לנשים

ז) שאלה: האם מותר לאשה להחזיק כלי נשק וכדומה, כיון שזה נחשב ככלי גבר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור, ולכן נשתבחה יעל שהשתמשה רק ביתד ומקבת, אבל במקום סכנה מותר.

ללבוש ילקוט של בתו הקטנה אם יש בו משום לא ילבש

ח) שאלה: נשאלתי מאברך שמביא את בתו הקטנה לגן בבוקר ולפעמים היא מבקשת ממנו להחזיק את התיק שלה שהוא בצבע וורוד או אדום וכדומה והוא שאל כשידיים שלו כבר תפוסים בספרים וכדומה האם מותר ללבוש את התיק (ילקוט) או שיש חשש לא ילבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתמא אין זה נראה כבגד אשה.

להוריד שערות שעל האף

ט) שאלה: האם ואיך מותר לאיש להסיר שערות שצומחים על האף שלו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי מותר בכל דרך.

לקצר שער לבן

י) שאלה: האם מותר למי שיש לו שער לבן לקצר אותו אם הוא ארוך, או שמא יש בזה איסור של לקיטת שער לבן מתוך שחור?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור.

הגר"י טשזנר שליט"א: ראה תשובות שבט הלוי חלק ג' (סימן קי"א אות ג') וז"ל בא לפנינו בחור - הראוי לחופה - והראה לי שחלק התחתון של זקן פניו נתלבן כבר בצד ימין והלה מתאונן כי זה יזיק לו למצא אשה הראוי לו אם יש עצה לזה בענין שלא יעבור על המבואר יו"ד סי' קפ"ב דאסור ללקט שערות לבנות - או לצבוע אותם משום לא ילבש גבר שמלת אשה - הנה ידוע מה שנתלבטו גאונים אחרונים המהר"ם שיק והשואל ומשיב והד"ח בענין אחד שנתלבן חצי זקנו והי' ללעז אם יש מקום להתיר לו צביעת השער - ונקטו כולם להחמיר לצבוע אותם לשחור - רק ללבן - אמנם כאן עצה פשוטה להתיר דע"כ לא נאסר אלא להסיר הלבנות וישארו השחורות - אבל להעביר כולם דרך גילוח לית דין ולית דיין דמותר א"כ העצה ההגונה שיסתפר חלק התחתון של הזקן - מצד זה לצד זה - וזה פשוט דמותר א"צ לפנים דאל"כ וכי מי ששערותיו התחילו להתלבן אסור להעביר אותם דרך גילוח אעפ"י שאחר גלוח יהי' נקרא בחור בשנים יותר - וליתר שאת אמרתי לו שיתחיל להסתפר בצד אחר שלא התחיל עדין להתלבן ויגמר בצד שהתלבן - ואעפ"י שכאן נשארים עיקרי שערות הזקן לצד חוץ - א"כ עכ"פ מגלח לבנות מתוך שחורות - מ"מ כיון שכן דרך המתגלחים שמגלחים חלק הנוטה לגרון ומשיירים השאר - וגם נוטל רוב שחורות עמו בכי הא נראה דאין חשש כלל, עכ"ל. ומדבריו יוצא שרק אם מקצר כל שערותיו (גם השחורים) מותר. אבל לקצר רק את השערות הלבנות אסור.

הגר"א שלזינגר שליט"א: כידוע, אין להוציא שער שחור מתוך לבן או להיפך, ואם מתכוין לקצר את זקנו ובינתיים יעלם הלבן או השחור, לית לן בה. אבל אם כוונתו שלא רוצה את הלבן או השחור זה בודאי אסור.

הגרא"י הלוי גרוסמן שליט"א במח"ס ודרשת וחקרת: בשו"ע יורה דעה סימן קפ"ב סעיף ו' כתב המחבר וז"ל אסור לאיש ללקט שיער אחד לבן מתוך השחורות משום לא ילבש גבר וכו', וכתב הלבוש שהוא עושה כן כדי ליראות כמו בחור צעיר ע"י שם, וזה ברור שגם אם אחרי הלקיטה עדיין יראה כמו זקן, שיש לו עו הרבה שערות לבנות, מ"מ

אהל

הלכות לא ילבש

יעקב

קפז

אסור ללקט אחד כי הוא מעשה אשה, והארכתי בזה בודרשת וחקרת כי תצא תשנ"ב (חלק א' בעמוד ת"א) במח' הרמב"ם והראב"ד, והגרמ"פ והגר"מ ביק עי' שם. ואם גם בחצי שער לבן אם כוונתו ליפות את עצמו בודאי אסור הוא, וכן תיקון גבותיו מעשה נשים הוא, עיין בשו"ת פאת שדך חלק א' סימן פ"ט בסיכום, שהוכיח שכל מעשה נשים אסור (על אף שמפורש בשו"ע שם סעיף א' דמותר להעביר שער שאר אבריו במספרים בכל מקום), אולם שמעתי בשם הגרמ"פ (זה שמועה בלבד ולא ראיתי כן בפנים בשום מקום), שכל שעושה לא ליפות רק להחזיר המצב שיראה ככל אדם, שרי בשאר אברים, ועל אף שהוא מילתא דמסתברא, לא מצאתי ראיה ברורה להיתר זה, וצריכים לבדוק אם באמת כן הורה או לא.

נעלי בית של נשים

יא) שאלה: איש האם מותר ללבוש את נעלי בית של אשתו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם זה צורה נשים-אסור.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: א) הנה פשוט דאיסור לא ילבש שייך גם בנעליים, ויש הרבה ראיות לזה, דאע"פ דלשון הפסוק הוא "לא ילבש" והיה מקום לומר דאין מנעלים בכלל מלבוש. אולם מדברי הפוסקים נראה שגם מנעלים בכלל מלבוש. וכבר נשאל הרא"ש בתשובה (כלל ע"ה סעיף ה') אודות שצוה לתת לאשתו כל המלבושים שלה, אם הסרבל נקרא מלבוש, והשיב דע כי נקרא מלבוש בלשון בני אדם, וכל דבר שאדם לובש ומתעטף הכל נקרא מלבוש בלשון בני אדם. וכן שנינו בפרק כל כתבי (שבת קכ). גבי י"ח כלים שאדם לובש מפני הדליקה בשבת, לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש, ובאותם כלים מונה אונקלי ומעפורת וסודר שהם בעטיפה, ע"כ. והובא גם בבית יוסף אבן העזר (סימן ק"ט), ובחור"מ (סימן רמ"ח) עי' שם. ובכלל הי"ח כלים מנעלים בכלל מלבוש, וכ"כ הרשב"א בתשובה חלק ב' (סימן קפ"ג) לגבי שכיב מרע שצוה לתת אומנתו כל מלבושי, דמנעול וחגור בכלל מלבוש מהם, ועי' בעירובין (דף ד.) היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו, ופירש"י דרך לבישה קרויין בגדיו, ועי' בשו"ת שבות יעקב חלק א' (סימן כ"ד) שהאריך דגם מנעל בכלל מלבוש.

ב) ובשו"ת משנה הלכות חלק י' (סימן קט"ו) בד"ה איברא, הביא ראיה דמנעלים בכלל מלבושין הם מהא דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע, ובגמ' כתובות (דף ס"ד:) תנן המשרה את אשתו על ידי שלישי וכו', ונותן לה כפה לראשה וחגור למתני' ומנעלים ממועד למועד, ובגמ' שם (דף ס"ה:) האי תנא שליח ערטלאי ורמי מסאני וכו'. וברש"י שם האי תנא וכו', מופשט וערום שאין לו חליפות בגדים אלא משנה לשנה, ומנעלים קאמר ממועד למועד, ושאר בגדים לא תחליף במועד, הנה דמנעלים הוא חלק משאר בגדים, ועי' בטור שו"ע אבן העזר (סימן ע"ג) כסותה כיצד חייב להלביש לפי כבודו ואמרו חכמים וכו', בעני שבישראל שיתן לה בגדים שוים נ' זוז וכו', וכיפה לראשה וחגור

למתני', ומנעלים חדשים ממועד למועד, וכתב הרמב"ם דבכלל כסותה שהוא חייב ליתן לה כל הבית וכו'. ומבואר שמנעליים בכלל כסות, ולא בכלל כלי הבית. והוא חלק ממלבושים עי' שם. וכ"כ בספר לבוש מלכות (פרק ב' סעיף ו') ובספר מלבושי כבוד ותפארת חלק ההלכה (פרק א' סעיף י"ב).

לצאת מן הבית עם סוודר של אשתו

(יב) שאלה: האם מותר לבעל שצריך לצאת מן הבית להוציא את הפח אשפה ללבוש סוודר של אשתו אם זה קר בחוץ?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: חלילה.

לגלח שער לבן ליד הגרון

(יג) שאלה: אחד שגדל לו שערות לבנות ליד הגרון שלו, האם מותר לו להסיר אותם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

ליטול כדורים למנוע שערות לבנות

(יד) שאלה: האם מותר ליטול כדורים (תרופה) שרק מונע מגידול שער לבן, ולא צובע אותם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: מותר.

להסתיר שער לבן מתוך שחורות

(טו) שאלה: האם מותר להסתיר את השערות הלבנות שיש לו בזקנו מאחורי השערות השחורות שיש לו, או האיסור דוקא לצבוע, ולא להסתיר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: אינו הגון להסתיר.

אם מותר לאשה לנהוג ברכב

(טז) שאלה: אשה שנוהגת ברכב האם היא עוברת על לאו דלא תלבש שמלת גבר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אהל הלכות לא ילבש יעקב קפט

לצבוע שערות של קטן שהתלבן

יז) שאלה: פאות של ילד קטן בגיל ארבע וחמש שהלבינו האם מותר לצבוע אותם?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

אם יש חשש לא ילבש בגרביים או בגדים פנימיים

יח) שאלה: האם יש איסור לא ילבש לגבי גרביים או שאר בגדים פנימיים כגון גופיה וכדומה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

לבישת ציצית פסולים בהצגה על ידי בנות

יט) שאלה: ילדות שרוצים לעשות הצגה לפורים וללבוש ציצית (פסולים) גדולים האם עוברים על לא ילבש, או כיון שמוכח שזה לא המידה שלהם, וגם שהוא בגד אחד אין עוברים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

מטריה בצבע מיועד לנשים

כ) שאלה: האם מותר לאיש להשתמש עם מטריה בצבע שמיועד לנשים, או שאנו סוברים שדוקא בבגדים יש איסור לא ילבש ולא דברים שאינם מלבוש?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

מכנסי פיז'מה

כא) שאלה: אשה שלובשת מכנסיים רח"ל, אפילו מכנסי פיז'מה אע"פ שיש בזה פריצות וחוסר צניעות מאוד, מ"מ האם אפשר לומר שהיא עוברת בזה על האיסור של לא ילבש?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"י ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף: יש בזה שני איסורים: א. לאו דלא יהיה כלי גבר על אשה (פ' כי תצא כב, ה) ונפסק בשו"ע (יו"ד קפ"ב, ה). ב. אפילו במקום שהנשים גם כן לובשות כן, ואם כן גם מלבוש אשה הוא (וכדלהלן), ובפרט אם יש שינוי בין של אשה לשל איש, מ"מ אכתי יש בזה גנאי של פיסוק, וכמ"ש רש"י ורבינו חננאל (פסחים

ג. שפיסוק רגלים גנאי הוא לאשה. והענין, שצריכה להיות מכוסה עם שמלה בירכותיה עד למטה מן הברכיים, וכיון שגנאי הוא לאשה, הרי זה מדרכי הפריצות, ואסור לנטות מדרך הצניעות המסורה לנו. ואפילו הט"ז יורה דעה סימן קפ"ב ס"ק ד' דס"ד לאסור רק לנוי וקישוט, מסיק דלא קיימא לן כן, וכהבאר הגולה עיי"ש, דהרבה חורבנות נולדו מזה ואשרי המבטלו. וכתב בשו"ת דברי ישראל (וועלץ, ח"ב אהע"ז סימן כ') שלבוש מכנסיים לאשה תורתנו הק' העידה כי תועבה היא, ככתוב (כי תצא כב, ה) לא יהיה כלי גבר על אשה וגו' כי תועבת ה' אלקיך כל עושה אלה, עיי"ש. אבל תחת השמלה מותרת להגן מהצינה, וכמו שנוהגות התימניות הזקנות לשם צניעות. ואפילו אם על ידי המכנסיים מכוסה כל גופה, הרי פיסוק הרגלים עצמו פריצות היא. וי"ל יותר שגם אם מכנסי הנשים שונות משל אנשים, הרי זה רק בפרט אחד, ועצם לבישת לבוש של פיסוק רגלים הוא אביזריהו דלא יהיה כלי גבר על אשה. ויש אם כן בזה ב' האיסורים הנ"ל. וגם בביתה צריכה האשה להיות צנועה שלא לגרום הרהורים לבעלה, וגם אם התרגל לכך אין אפטרופוס לגירוי יצר הרע בנפשיה. אולם תחת כתונת הלילה אפילו אם הוא ארוך יש מעלה ללבוש מכנסיים, דילדות מתהפכות בשינה ומרימות רגליהם ומתגלות בלא יודעין, ויש יראים וחרדים המקפידים על כך, ואפילו בנשים כשזה שכיח אצלן. אבל להלביש ילדה קטנה אמרה לי אשה צדקנית שאין קפידא בפיז'מה של מכנסיים, כי תחת הכתונת ממילא צריכה מכנסיים ארוכות משום צניעות כנ"ל, ובקטנות בגיל צעיר מאוד לא חוששים לפיסוק רגלים, עכ"ל.

אם אשה יכולה להשתמש עם מקדח

כב) שאלה: אשה המשמשת עם מקדח וכדומה כלי הבית שבדרך כלל האנשים משתמשים בהם כדי לתקן דברים בבית האם יש בזה איסור של לא ילבש אם היא משתמשת עם כלי עבודה כזו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

צביעת שערות בצבע שאינו מייפה

כג) שאלה: אחד שצובע את שערותיו בצבע שאינו מייפה אותו, וכגון אחד שהלבין את שערותיו ורוצה לצבוע אותם בצבע מוזר, האם עבר על איסור לא ילבש?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

ליטול שער שחור מתוך לבנות

כד) שאלה: האם מותר ליטול שער בצבע שחור מתוך שערות לבנות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגרא"י גרוסמן שליט"א מח"ס ודרשת וחקרת: בענין ליטול שחורות מתוך לבנות, הבית יוסף בסוף סימן קפ"ב ביורה דעה כתב שהוא מותר לכתחילה, כי אין זה דרך הנשים, אע"ג דלאיש הדר הוא לו, מ"מ כיון דלאשה לא נוי הוא אלא גריעותא תו לית ליה משום לא ילבש גבר שמלת אשה, עכ"ל וסיים וז"ל ומשמע לי דאפילו לכתחילה שרי ללבן שערתיו כיון דלית ביה משום תיקוני אשה עיי"ש, וכ"כ הב"ח והפרישה עי' שם. וכ"כ הט"ז ס"ק ד' וע"ע בדרכי תשובה ס"ק י"ז שהביא שו"ת מהר"י אשכנזי יורה דעה סימן י"ט שנתן עצה זו לכתחילה למי שחצי זקנו נתלבן, שיצבע החצי השני ללבן עי' שם.

לצבוע שער שחור ללבן

כה) שאלה: והאם הוא דבר פשוט מדברי השו"ע (סימן קפ"ב סעיף ו') שיש דוקא איסור לצבוע שער שחור ללבן, אבל לצבוע שער שהוא בצבע שחור ללבן, הרי זה מותר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לצבוע שאני.

המגדל שערות ארוכות

כו) שאלה: אחד שרח"ל מגדל את שערות ראשו ארוך כמו שיש לנשים, האם הוא עובר על איסור לא ילבש, ואם גם כן עובר על איסור בחוקותיהם לא תלכו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: אין כאן בחוקותיהם, ואם גם עושים כן הגברים אין כאן לא ילבש.

הגרש"ק גרוס שליט"א: עובר על לא ילבש וגם כן על חוקת גוי, עי' מחצית השקל ה' תפילין.

הגר"א שלזינגר שליט"א: לגדל שער ארוך הוא דרכי הגויים, ויש סברא לומר שגם עובר משום לא ילבש, כיון שהוא רוצה להידמות לאשה, ואין הבדל בין שער ארוך ללובש שמלה.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: מסתבר שמי שמגדל שער ארוך כנשים חייב גם משום לא ילבש וגם משום ובחוקתוהים לא תלכו, זכר לדבר מה שכתב הצמח צדק חדשות יורה דעה סימן צ"ג שהמגלח זקנו כדי להראות כאשה חייב משום לא ילבש, ועי' עי' בדרכי תשובה שם ס"ק י"ד מספר חדרי דעה דף ע"ב דאסור להסתפר כאשה, ובפשטות ה"ה לגדל שיער כאשה, והוא גם בכלל מה שכתב הרמ"א יורה דעה סימן קע"ח סעיף א' ולא

מדמין להם, ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם, ופירש הב"ח שם הובא בבאר היטב ס"ק א' שמגדלים שיער לנוי וליופוי כמו הבתולות דרך שקץ וגאווה וכו', זה בכלל מגדל בלורית עי' שם.

אם מותר לגברים לגלח שערות של החזה בזמן הזה

כז) שאלה: נשאלתי הרבה פעמים מאז שהוצאתי את ספרי אהל יעקב הל' לא ילבש אודות מה שהרבה גברים שואלים בזמנינו אם מותר לגלח את שערות החזה עם תער, למרות שמותר בשאר מקומות הגוף לגזוז את השערות עם מספריים, אבל כיון שבמציאות זה חוזר וגודל ומפריע יותר אין עצה אחרת אלא לעשות גילוח על ידי תער, והסתפקו אם מותר לעשות כן. ומקום הספק העירו לי מאחר והבאנו פסק ממרן הגר"ש אלישיב והגר"פ שיינברג זצ"ל שמתייחסים למה שחילונים עושים, ולכן אם חילונים מגלחים את שערות החזה עם ליזור ממילא אצלינו אין בזה מעשה נשים אלא מעשה גברים גם כן, ושואלים הרבה האם אפשר לסמוך על זה למעשה, ובפרט שמפריע ויש צער בזה ואף לפעמים שואלים מצד שלום בית?

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דאין ראוי להתחשב במה שנוהגים אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות.

הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א מח"ס ילקוט יוסף: עי' בטור יורה דעה (סימן קפ"ב) שהביא בשם הרמב"ם, שלא אסרו העברת בית השחי ובית הערוה לאנשים אלא במקום שאין מעבירין אותו אלא הנשים, משא"כ במקום שגם האנשים מעבירים אותו, מותר. וכתב הפרישה שם (ס"ק ה') נראה דר"ל אנשים גויים מעבירין אותו, דכיון דנהוג נהוג, ולמדו ממה שכתבנו בזה, שאינו דרך נשים בלבד. א"נ יש לומר שעל ישראל קאמר שאם הנהיגו כולם יחד אין מוחין בידם.

וכ"כ הגאונים הראשונים דבכ"מ שדרך האנשים ונשים לעשות מותר, שהכל לפי המקום והזמן. ואף שבשו"ת הרשב"א חלק ד' (סימן ד') חלק ע"ז, מ"מ קי"ל כדעת הרמב"ם והטור והשו"ע שהסכימו לדברי הגאונים הראשונים, וכ"כ הר"ן (ע"ז כ"ט) ועוד עי' שם, וסיים ומ"מ נ"ל מדוקדק לשון הרשב"א שלא החמיר בזה אלא בדין העברת שער בית השחי ובית הערוה, שאינו ראוי מצד הטבע אלא לנשים, משא"כ במלבושים וכיו"ב גם הוא יורה דלא שייך איסור זה אלא בבגד המיוחד לאנשים בלבד, או לנשים בלבד, הלא"ה אין איסור משום לא ילבש גבר. ועי' בשו"ת יביע אומר חלק ח' חו"מ (סימן י"ב) וביביע אומר חלק ו' יורה דעה (סימן י"ד אות ו') ובשו"ת הראשון לציון חלק א' יור"ד (סימן ח').

וה"ה לאחר שנתפשט הדבר בזמן הזה בין הנשים ובין האנשים לטפל בפצעים בפנים בטיפול במשחה וכיוצא, או טיפול בלייזר, מותר בין לנשים ובין לגברים, גם אם זה טיפול קוסמטי בלבד.

וכן להסרת שיער בגוף במקום שמפריע לו, אם דרך הרבה אנשים להסיר השער על ידי טיפול בלייזר מותר, מפני שנתפשט הדבר בזמן הזה. וה"ה להסיר באיזור הלחיים והצואר. וכל שגם הדברים עושים כן, אין בזה איסור לא ילבש. ומתחשבים ברוב האנשים הגויים שהרגלו לעשות כך.

הגרא"י גרוסמן שליט"א במח"ס שו"ת ודרשת וחקרת: הנה אף אם נדחק למצוא היתרים ללכת בתר גוים (עי' רעק"א ביורה דעה סימן קפ"ב סעיף א' שהביא שהפרישה צידד בזה), הרי מפורש בשו"ע שם להתיר רק במספריים, ודברי השבט הלוי חלק ג' סימן קי"א מסתברים מאוד, ועוד שאין דעת חכמים נוחה בענינים כאלה, שהרי חברים נמנעים בכל מקום כמ"כ הרמ"א שם, ולענ"ד מכוער הדבר מאד, והאשמה על מדריכי הכלות שיש ללמדן קדושת הבית ולא לתבוע מעשה גוים שגודל באמת בוחקתיהם לא תלכו, כל זה באופן כללי כשאין חריגות בענין זה אולם אדם שסובל מריבוי שער שלא בטבע, ורוצה להחזיר עצמו לטבע האדם, בזה יש לעיין בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן פ"א מש"כ בשו"ת לבושי מרדכי יורה דעה סימן ק', שלרפואת מום לא הוי בכלל לא ילבש, ובכל זאת העלה שעדיף לעשות המעשה על ידי עכו"ם עי' שם. אבל עצם הענין מטעם שלום בית לא נלענ"ד כלל וכלל, דמכוער הוא מאד מאד להכניס את הראש בענינים אלו, והם עצת היצר דברים שלא שערום אבותינו ולכן שומר נפשו ירחק מזה כנלענ"ד. (ובכלל זה בודאי אסור לגלח בתער שער העורף מה שקורין היום "פס" והארכת בתשובה אחרת שגם זה בא מהגוים, ואינו ראוי ליראת שמים לעשות כן, אגב לא אמנע מלכתוב דבר שראיתי בזמן האחרון בקונ' שהוציאו על הגר"מ שפירא זצ"ל, ששאלוהו מהו הענין שגלחו הבחורים בליטא את זקנם, והשיב כי רצו להראות יפה, ראה מי מעיד על זה, ויפה ומובן מ"ש האורחות יושר שליט"א שהחזון איש היה רוצה להקיא כשראה דברים כאלה, ולענ"ד כל הענין הנ"ל גם כן בכלל זה, (יסלח לי על לשונות החריפים היוצאים מלב כואב הרואה התדרדרות מבהילה בענינים אלו), עכ"ל.

ראה בנספחים תשובה מאת הגר"נ גראס שליט"א

ללקט שער שחלקו לבן וחלקו שחור

כח) שאלה: שער אחד בראשו או בזקנו שהתלבן רק חלק ממנו, וכגון שער ארוך שחלקו עדיין שחור וחלקו לבן האם יש איסור ללקטו מראשו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

לא ילבש בפורים

כט) שאלה: בפורים האם סומכים על הפמ"ג להתיר ללבוש בגד אחד של אשה או מחמירים כמ"ש במשנה ברורה בשם הכנה"ג והשל"ה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: כדאי להחמיר.

הגר"י ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף: בשאלתך במ"ש הרמ"א (סוף סימן תרצו) דמה שנהגו בפורים ללבוש פרצופים של איש או של אשה אין איסור דעושה רק משום שמחה, האם גם מותר לצבוע שיער האיש הגם שאסור משום לא ילבש, והאם גם לספרדים מותר, כיון שמרן בשו"ע לא הזכיר זאת.

הנה כבר המשנ"ב (שם) הביאו מכנה"ג ושל"ה הק' להרחיק מזה, וב"ה אפילו בילדותי בחו"ל לא ראינו ולא שמענו כזאת להתחפש מזכר לנקבה, ולהיפך, רק לפעמים עושים כן לילדים קטנים. ורבינו החת"ס ז"ל אשר החזיק מאד בפסקי הרמ"א, וכידוע אמר "בני ישראל יוצאים ביד רמ"א" בכל זאת למנהג זה התנגד ככתוב במנהגיו בספר מנהגי והליכות רבותינו (עמ' רא.): הקפיד מאד על אותם המתחפשים בתערוכת בגדי אנשים לנשים, עכ"ל. ובזכרוני שראיתי בספר יוסיפון שבעת חורבן בית שני היו בין הבריונים פריצים שגילוהו זקנם וגידלו שערות והתחפשו לנשים, כדי להתערב ביניהם [וזה ודאי קירב את החורבן דעי"ז מרגישים הקדושה, ושפכה הסט"א כיתירש גבירתה כמ"ש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך וכו']. וגם כשעושים רק דרך שמחה ושחוק, הרי מעשיו אינם טובים.

ובספר "לבוש מלכות" דיני לא ילבש גבר שמלת אשה מהרב מנחם גיאת שליט"א (א, כח) הזכיר הרבה ראשונים ואחרונים שאסרו להתחפש אפילו רק לשמחת פורים, שאמנם היה פעם מנהג כזה, אבל ביטלוהו ואכמ"ל. וא"כ פשיטא שאין לצבוע שיער, ולספרדים אין שום היתר.

וכבר הארכתי בס"ד במשנת יוסף דרשות ומאמרים (ח"ב מאמר קי"ג) "להחזיר עטרת הזקן ליושנה" עד כמה מגונה הוא להתגלח לגמרי שמקור זה הוא ממלך סריס של פולין מלפני קור באלף שנה שמפני הבושה גזר שכולם יגלחו זקנם, והיהודים שהסתובבו ועבדו בין הגוים היו אנוסים מלגדל זקנם בארצות אירופה, ות"ח ויושב' אהל גידלו זקנם, ואשר חוץ מחששות חמורות של ששה לאוין דבל תשחית בכל גילוח, יש גם משום לא ילבש שמלת אשה, להראות פניו כמו אשה, וגם משום בחוקותיהם לא תלכו שכן מנהג הגוים.

ומאד תמוה למה בני ישיבות מגלחים זקנם [ויש אפילו המדריכים אותם לכך], בפרט ספרדים שלא היה אצלם מלך סריס ולא גזירת המלבושים (כשנת תר"ו), ויש היום רופאים ועורכי דין ומהנדסים וכו' בעלי זקן ופיאות ואין שום מניעה לכך, השי"ת יטהר לבינו לעבדו באמת ולבב שלם אכ"ר.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: במ"ב סי' תרצ"ו סק"ל הביא, שביו"ד סי' קפ"ב כתב הט"ז בשם הב"ח, שיש לבטל המנהג שגבר לובש שמלת אשה הן בפורים או בשמחת נשואין, וכ"כ הבאר הגולה שם, ואפילו מלבוש אחד שכתב הפרמ"ג שאפשר שאין למחות, מ"מ

הכנסת הגדולה והשלה"ק הזהירו להרחיק מזה, והב"ח שם כתב כן בשם רבינו אליעזר ממין בעל היראים, ובתשובת הרמב"ם המובא בברכ"י סי' קפ"ב סק"ג כתב מילים חריפים לאסור הדבר, ובספר יד הקטנה בדף רפ: כתב וז"ל, ודאי ראוי לכל הגדולים למחות בחרמות גדולות ובכל מיני כפות לבער המנהג הרע הזה, ולא תמצא מכשלה גדולה כזאת בישראל, וע"ע בערוה"ש שם סעי' י"ג שהתירו של הרמ"א היה לזמנו, אבל לא היום שכבר נתבטל המנהג, וכ"ש שבכלל זה אסור לצבוע שערות לבנות שהוא מעשה נשים שלא לצורך שמחת פורים אלא ליפוי ולנוי, ומעולם לא היה נהוג היתר כזה ולכן הוא אסור בהחלט כנלענ"ד פשוט וברור.

בן י"ד שהגיע לירושלים בט"ו לענין לא ילבש

(ל) שאלה: משהו שהגיע מבני ברק לירושלים וסומך על המתירים ללבוש בגד אחד כאשה וכדומה, האם הוא יכול להקל כשהוא מגיע לירושלים בפורים של מוקפין?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מקילים בזמנינו בלא ילבש אם גם האנשים נוהגים כן

(לא) שאלה: האם מקילים בזמנינו לצבוע שער לבן או ללקוט שער לבן כשגם האנשים נוהגים כן, כמו שמצינו לגבי הסתכלות במראה, או גילוח שער בית השחי ובית הערוה, שהתירו לעשות כן אם גם האנשים נוהגים כן?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: ראוי להחמיר.

הסתכלות במראה

(לב) שאלה: הנה נפסק בשו"ע יו"ד (סימן קנ"ו ס"ב; ובסימן קפ"ב) דאסור לאיש להסתכל במראה, אך במקום שנהגו גם האנשים להסתכל יש מקילין (וכמ"ש הרמ"א בסי' קנ"ו בגליון מהרש"א ביו"ד קפ"ב), זולת החברים נמנעים בזה בכל מקום. ונסתפקתי האם היום אפשר להסתכל במראה (בפרט כשמניח תפילין ורוצה לבדוק אם בין עיניו הוא), והנה כיום בישיבות הרבה מסתכלים במראות (ללא שום צורך) אלא כדי להתנאות וכדו', האם יש להחמיר שלא לעשות כן או שיש להקל כיון שהיום אין זה מנהג נשים גרידא.

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א (לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): אסור.

הסתכלות במראה לכוון התפילין

לג) שאלה: לפי מה שכתוב שהחברים נמנעים מלהסתכל במראה, האם צריכים להחמיר לא להסתכל במראה כדי לכוון את תפילין של ראש?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: חסידים מקפידים ע"י תשובת דברי חיים.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מעולם לא נהגו רבותינו ושאר גדולי ישראל להביט במראה לכוון התפילין של ראש, ובודאי מרן החפץ חיים הקפיד במצוות יותר מכולם, ולא נהגו לעשות כן. אינני אומר שזה אסור אבל אין צורך בזה, ושפיר אפשר לכוון גם בלי מראה, ומעולם לא השתמשתי במראה לצורך זה.

הגר"א גרוסמן שליט"א: המשנה הלכות חלק ה' סימן ח' הביא משו"ת דברי חיים או"ח חלק ב' סימן ו' שלהסתכל במראה ליישר התפילין הוא דברי בורות, כי יש מקום בראש לשני תפילין, וא"כ אפילו אינם מכוונים ממש יצא לכתחילה, והאריך לפלפל בדבריו מדברי הרדב"ז סימן תתקט"ז ע"י שם, ובהמשך הביא שהגר"ז נהג לעיין במראה אם התפילין במקומם, ובסוף התיר למי שנוהג בין כך להסתכל במראה ע"י שם. ובמקום שנהגו גם אנשים להסתכל שהתיר הרמ"א לא מצינו חילוק בין ראייה קצרה לזמן ארוך, אבל בודאי מגונה הוא לאיש לעבור זמן ארוך לפני מראה והוא גם ביטול תורה וביטול זמן, וע"ע רבינו בחיי כי תצא כב-ה וזוהר הקדוש פרשת אחרי מות דף עה: ברבי אבא קפוטקיא וכו' ע"י שם.

הסתכלות במראה לזמן ממושך

לד) שאלה: לדעת המקילים להסתכל במראה, אם גבר מסתכל במראה לזמן ארוך, (כמו שנהוג אצל נשים) האם לכו"ע זה אסור, או כיון שהתירו להסתכל במראה משום שהאנשים נהגו כבר התירו גם כן בכל אופן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתמא להמקילים מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש להקל רק לראות אם אינו מלוכלך, אבל לא להסתכל הרבה זמן שזה מתקוני נשים.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מה שהתירו להסתכל בימנו במראה, זה כשהוא לצורך. אבל כשאנו לצורך, אינני רואה היתר בזה. ואם מסתכל זמן רב יתכן ויש לחשוש ללא ילבש מלבד כמה דברים לא טובים שיכולים לצאת מזה.

אהל הלכות לא ילבש יעקב קצו

לבישת סוודר של אשתו מפני הצינה

לה) שאלה: האם מותר לבעל שצריך לצאת מן הבית להוציא את הפח אשפה ללבוש סוודר של אשתו אם זה קר בחוץ?
תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

כתיבה על גופו עם עט

לו) שאלה: אחד שמצייר על הגוף שלו עם עט או כותב מספרים וכדומה האם יש בזה איסור?
תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

להסיר שערות ארוכות בגרון

לז) שאלה: אחד שגדל לו שערות לבנות ליד הגרון שלו, האם מותר לו להסיר אותם?
תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ליטול כדורים למנוע שער לבן

לח) שאלה: האם מותר ליטול כדורים (תרופה) שרק מונע מגידול שער לבן, ולא צובע אותם?
תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

צביעת שערות לצורך שידוכים

לט) שאלה: בחור שהתלבן את שערותיו ומתבייש מזה האם מותר לו ליטול כדורים שיצבעו את שערותיו בצבע שחור ויראה צעיר ואולי יקבל יותר הצעות לשידוכים?
תשובה:
הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ללבוש חולצה של בעלה לצורך ט' ימים

מ) שאלה: בערב ראש חודש מנחם אב אברך שלומד בכולל ולא יספיק לחזור הביתה כדי ללבוש במשך היום כמה חולצות להכין אותם לימי ט' הימים, האם מותר לאשתו ללבוש את החולצות שלו לזמן מה כדי שתהיו החולצות שלו לא מכובסות, או שיש בזה איסור של לא ילבש?
תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור. שיכין בערב שלפני ערב ר"ח.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: א) נראה דיש להקל לאשתו ללבוש החולצות הלבנות שלו תחת איזה בגד עליון באופן שאין החולצה ניכרת, כגון תחת (סוודר), ויסוד ההיתר הוא על פי שו"ת אבני צדק יורה דעה (סימן ע"ב) שהתיר לנשים ללבוש בימי החורף מכנסיים

"תחת" בגדי' שלהן מפני הצינה שלפי דברי הט"ז (סימן קפ"ב ס"ק ד'), וש"ך (ס"ק ז') בשם הב"ח אין איסור אלא בדברים שיש בהם משום התדמות לבגדי איש או עידוי וקישוט, משא"כ אם כוונתה להגן מפני הצינה והגשמים לית לן בה, ולכן אם לובשת באקראי מלבוש איש תחת בגדי' באופן שאינו ניכר או שניכר שאינו להתדמות אין בזה איסור עי"ש.

ב) ודומה לזה כתב בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' (סימן ס"א) לענין אם יש היתר לאנשים לצבוע שערות ראשם הלבנות לשחור, וכתב שאם כוונתו בצביעת השערות אינה לשם יפוי אלא כדי שיקבלו אותו למשרה באופן שאין איסור אונאה, כגון שידוע שראוי למלאכה מסתבר שיש להתיר כמו בלבוש מפני החומה והצינה שאינו מתדמה לאשה עיי"ש. וא"כ ה"נ בנידון דידן אין כוונת האשה הלוכשת החולצות הלבנות להתדמות לאיש אלא להכשירם לתשעת הימים יש להתיר, וכמובן תחת בגד עליון וכמ"ש לעיל אות א'.

ג) ועוד יש להביא בדומה לזה התיר הגר"ש וואזנר שליט"א הו"ד בשו"ת אבני ישפה חלק ד' (סימן צ' ענף ד'), שאף שאסור לגבר לענווד שעון יד של אשה כדי להתקשט בו, אבל אם עונדו לצורך ידיעת השעה ונותנו על ידו כדי שלא יאבד מותר, וכמו"כ התיר שם לאיש ללבוש משקפיים של אשה אם עושה בשביל שיוכל לראות יותר טוב, דלא גרע משאר תכשיטי נשים שמותר כדי להגן מפני הצינה וכדומה. ועי' בספר לבוש מלכות (פרק ב' סעיף י"ב י"ג).

ד) ועוד יש לצרף בזה שיטת הפוסקים דס"ל שיש חילוק בהך איסור בין גבר לאשה שגבר, שלובש בגדי אשה תיכף ומיד עובר איסור לא ילבש גבר שמלת אשה, אבל אשה שלובשת מלבוש גבר אינה עוברת על איסור לא יהי' כלי גבר על אשה עד שתשב בין האנשים, עי' בזה להגאון בעל ההפלאה זצ"ל בספרו פנים יפות לדברים (כ"ב, ה') שדייק מלשון הפסוק, שבגבר כתוב לא ילבש, משום דבשעת הליכה מיד עושה איסור, כי מיד בא לו הרהור זימה, וע"כ כתבה תורה לא ילבש גבר, משא"כ באשה אין איסור בשעת לבישה, רק כשהיא הולכת אח"כ בין האנשים לכן לא כתבה התורה לא תלבש אשה, לא יהי' כלי גבר על אשה עי' שם. והובא בדרכי תשובה (ס"ק ז'), והיינו דבצינעא אין איסור לא יהי' כלי גבר על אשה, וא"כ ה"נ בנידון דידן האשה לובשת החולצות לבנות בצינעא בתוך ביתה ואינה הולכת בין האנשים, יש לצרף להתיר וכמובן תחת בגד עליון וכמ"ש לעיל אות א'.

ה) וכן בשו"ת בצל החכמה חלק ה' (סימן קכ"ו אות ג' בהערה) דייק כן, מדברי ראב"י בנזיר (דף נט.) שבגבר אמר שלא יתקן בתקוני אשה, ובאשה אמר שלא תצא בכלי זיין למלחמה, ומשמע שרק עוברת כשיוצאת למלחמה, אבל כל זמן שנותרים עליה אינה עוברת איסור, עי' בלבוש מלכות (פרק א' סעיף ב'), ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' (סימן ק"ח אות ג') ובשו"ת בצל החכמה שם, ומה שהשיג עליהם בלבוש מלכות (עמוד כ"ה).

הגר"י טשזנר שליט"א: ברור שיש בזה איסור של לא ילבש, ואיזה הו"א יש שאינו כן.

אהל הלכות לא ילבש יעקב קצט

והנה נשאלתי כמה פעמים שאלה דומה. אברך המגיע לכותל המערבי עם אשתו ומתחייב בקריעה, ויש עמו חולצה ישנה עבור זה אבל לאשתו אין לה. האם שניהם יכולים לעשות קריעה באותו חולצה. והנה הייתי רגיל לומר שאסור לאשתו ללבוש את החולצה שלו משום לא ילבש נוהרי "לא ילבש" הוא איסור דאורייתא, וקריעה בכותל מצוה מדרבנן, ואין טעם לעבור על איסור דאורייתא כדי לקיים מצוה מדרבנן].

אולם לאחמ"כ שמעתי או ראיתי בשם הגריש"א זצ"ל שאמר, שכיום חולצה קרועה אין דרך ללבוש אלא לזרקו לפח [שהרי אסור לתפור חולצה שקרעו אותה אצל הכותל], ולכן אחר שהבעל קרע החולצה, כבר אין זה בגד של איש, כיון שכעת אינו עומד ללבישת איש, ומותר גם לאשה ללבשה ולקרעה. ודפח"ח.

אולם בשאלתינו שהחולצות שלימות, בודאי יש על אשתו איסור של לא ילבש ללבשם ואסור לה לעשות כן. והאברך ילמד מזה לקח, ובאם ח"ו המשיח לא יגיע לפני ר"ח אב הבע"ל, יקדים את עצמו כמה ימים לפני כן, ויכין החולצות ושאר הבגדים בעוד מועד.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אוערבאך שליט"א דפשוט שאסור דהאיסור של לא ילבש הוא אף בחדרי חדרים.

צביעת פנים לקטנה לראות כזקן

מא) שאלה: האם מותר לבת קטנה לצבוע את פניה כאילו יש לה זקן כאיש בפורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, אם ניכר שהיא ילדה.

גבר להשתמש עם מייבש שערות

מב) שאלה: ואחרון מה דעת הגאון שליט"א לגבי איש שרוצה להשתמש עם מייבש שערות, האם זה כלי מיוחד לנשים, וראוי למנוע מזה או לא?

תשובה:

הגר"י טשזנר שליט"א: נראה, דמעיקר הדין מותר להשתמש במכונה, כנראה שיש לו שערות ארוכות, ואין זה דרך של שלומי אמוני ישראל ללכת עם שערות כ"כ ארוכות. ואם שואל האם הדבר ראוי, התשובה היא שגידול השערות באופן זה בודאי אינו ראוי.

בנות לרכוב באופניים

מג) שאלה: האם יש להתיר לבנות קטנות בנות י' שנים לרכוב על אופניים משום לא תלבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"י זילברשטיין שליט"א (- מדידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): נראה שלא ראוי

שילדה [וכל שכן אשה] תרכב על אופנים, דבמסכת פסחים דף ג ע"א נאמר לעולם יספר אדם בלשון נקיה, שהרי בזב קראו מרכב, ובאשה קראו מושב, ופרש"י לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה. וברבינו חננאל הוסיף והוא דרך גנאי באשה. ומכאן נלמד שאין ראוי לנערות וילדות לרכב על אופניים.

ויש להעיר מהמבואר במסכת ב"מ (דף ט ע"ב) שאשה קונה בהמה ברכיבה, משום שדרכה בכך, הרי שדרכה של אשה לרכוב על החמור. וכבר עמד על כך היעב"ץ (בהגהותיו במסכת ב"מ שם) ונשאר בצ"ע. ואולי אפשר לתרץ דמייירי ביושבת על החמור ולא רוכבת, ועיקר החידוש של הגמ' שם הוא שאין דרכה של אשה למשוך, ולא נחית שם לחלק בין רכיבה לשיבה. ויתכן שמדובר שם במקום שאין אנשים, שהרי ברה"ר גם באיש קונה ברכיבה.

והנה נאמר בתורה ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור (שמות ד כ), וכתב האבן עזרא שהוא דרך גרעון שתרכב אשת הנביא, על חמור אחד היא ושני בניה. ובספר פרפרת משה הבין שהוא פגם בצניעות ולכן תרגמו הזקנים על נושא אדם, ובגמרא תירצו שלכן כתוב וירכיבם בגלל בניו. וראוי להקפיד על כך שילדה וכל שכן אשה לא תרכב על אופנים.

הגר"י שוב שליט"א: אינו מדרכי הצניעות כן ידוע בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

תחפושת בפורים

מד) שאלה: האם ההוראה למעשה להרשות לילדים להתחפש כמו ילדות בפורים? ואם כן מאיזה גיל ראוי להפרישם מזה, או שכיון שמעיקר הדין מותר כמ"ש הרמ"א ממילא למחות לזה אפילו למבוגרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כדאי להקפיד שלא יראו לגמרי כילדות, אלא רק חלקית.

גרביונים של קטנה על קטן

מה) שאלה: האם מותר להלביש גרביונים של בנות על בן קטן?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אינו ניכר יש להקל.

אהל הלכות לא ילבש יעקב רא

מכנסיים לאשה

מו) שאלה: מכנסיים לאשה האם יש איסור לא ילבש, גם במכנסי פיזמה כגון אחות בבית חולים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: היות ומכנסי אשה שונים ממכנסי איש אין כאן לא ילבש.

לצבוע שערות אחרי שהתלבנו מאקונומיקה

מז) שאלה: מי שהתלבן שערות ראשו על ידי אקונומיקה לצבע לבן והוא צעיר ויש לו עדיין שערות שחורות האם מותר לצבוע אותם בחזרה לצבע האמיתי שלו שהוא שחור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

סידור וגזיזת ציפורניים לנוי

מח) שאלה: לצערנו הרב כבר שמענו שיש יהודים שגוזזים ומסדרים את ציפורניהם כמו שנשים עושים (גויות) האם זה פשוט שאיש שעושה כן עובר באיסור לא ילבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם גם גברים נוהגים כן אין כאן לא ילבש.

הגר"י טשזנר שליט"א: איש יהודי שגוזז ומסדר את צפרניו כמו שנשים עושות, לכאורה פשוט שעובר באיסור לא ילבש, שהרי זהו מתיקוני הנשים. ודוקא אם עושה באותה צורה ממש שהנשים עושות, אבל אם יש שינוי בולט ביניהם לכאורה אינו עובר, אבל צריך הכרעה כמה נחשב שינוי בולט.

לבישת מכנסיים מתחת לחצאית

מט) שאלה: בענין הנשים בזמנינו שלובשים מכנסיים מתחת לחצאית האם יש איסור דלא ילבש?

תשובה:

הגר"י ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף: בענין לאו דלא תלבש נתחבר לאחרונה ספר מיוחד בשם לבוש מלכות עיין שם, ונדמה לי שכתוב שם שאם מיוחד וניכר למלבוש אשה מותר תחת השמלה, כמו שנוהגות התימניות.

מכנסיים לאחות במחלקת קורונה

נ) שאלה: אחות שעובדת במחלקת קורונה בקופת חולים, ודורשים ממנה בשביל בטיחותה (שלא תידבק חלילה בנגיף) ללבוש מכנסיים מיוחדות שהם מגינות ומבודדות,

ומעל המכנסיים חלוק, והחלוק לא מגיע עד הסוף אבל מכסה את רוב הרגל, האם מותר לה ללבוש או שתסרב.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (מידדי הבה"ח חיים מלין נ"ו): אם יש חלוק, הרי שמותר לה ללבוש חלוק זה במצב הנוכחי שזקוקים ביותר לאחיות במחלקות אלו, וכשם שלכה"ג היה מצוה בלבישת בגדי הכהונה כן מקיימת היא בלבישת בגדי העבודה מצוה שעובדת עבור כלל ישראל בימים טרופים אלו.

אחות בבית חולים בלבישת מכנסיים

נא) שאלה: בחו"ל יש בתי חולים שדורשים שאחות או רופא צריך ללבוש מכנסיים מיוחדים של הבית חולים מטעם בריאות וחידקים, אבל אשה חרדיה יכולה ללבוש על גבי המכנסיים חצאית שלה, האם אפילו בכה"ג שיש מכנסיים ניכרים מתחת החצאית עוברים באיסור לא ילבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא עוברים.

הגר"י ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף: יש בעיה גדולה בבתי חולים, שנותנים לחולים רק את הפיג'מות שלהם, כי צריכים להחליף ולכבס בכל יום או יומיים, והוא מעיל קצר ומכנסיים שונים לגברים ולנשים, וכן הלבושים של כל צוות בית החולים. וכיון שאין ברירה אחרת, יש לומר דבלבוש זה אמנם אין היכר בין איש לאשה אבל אין זה לבוש מיוחד לא לאיש ולא לאשה. ומדרכי הצניעות תשתדל האשה שיהיה לה כתונת לילה או חלוק על המכנסיים גם בבית החולים. שו"ר בשדי חמד (כללים מע' ל' כלל קטז קרוב לתחילתו, ד"ה ויש מין בגד) שאם הבגד שוה לאיש ואשה אין בזה לאו דלא ילבש, לא לאיש ולא לאשה. ומביא כן ממהריק"ש בספרו אהל יעקב סימן מ' שהוכיח לה מגמ' נדרים מט: דר' יהודה ואשתו היו להם מעיל אחד, וזה מכיון שזה שוה לשניהם בצורתו, ומביאו החיד"א בפתח עינים שם, וכ"כ המהרש"א שם. וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים חלק ז' סימן רמ"ח [והגר"ח שמואלביץ זצ"ל היה אומר שזה היה 'סמרטוט' ולפיכך לא היה בו משום לא ילבש]. אבל הנ"מ לעצם הבגד, אך אינו מועיל לבעית פיסוק הרגלים, ואם כן בבית החולים יכול איש ללבוש את הפיג'מה שלהם, אבל לאשה יש בעיה של פיסוק רגלים ולכן נכון שיהיה לה חלוק עליון עליה.

הגר"י טשזנר שליט"א: ראשית יש מח' ראשונים אם אסור לאיש ללבוש רק בגד אחד של אשה באופן שאינו נראה כמו אשה, שגם זה אסור, וה"ה באשה להיפך. ובחכמת אדם (כלל צ') החמיר באיסור דאורייתא. ומ"מ כשיש צדדים נוספים יש מקום להקל.

וכיום לכאורה אין איסור לאשה ללבוש מכנסיים מטעם לא תלבש, כי מצוי מאוד שנשים לובשות מכנסיים, וזה כבר לא בגד המיוחד לאיש. אולם שמעתי שיש הבדל בין

אהל הלכות לא ילבש יעקב רג

מכנסיים של איש לאלו של אשה (כנראה משום הפתח קדימה), וא"כ יש לומר שאם תלבש מכנסיים של איש עוברת על הלאו [לדעות שעוברים גם כשלוברים רק בגד אחד].

אולם יש חוסר צניעות לאשה ללבוש מכנסיים, ובפרט אם הם מהודקים לגופה. אבל אם לובשת עליהם חצאית, בד"כ אין גם חסרון צניעות.

וכ"ש בגדי עבודה שמחייבים אנשים ונשים ללבוש, מצד הדין אפשר להקל ללבשם תחת חצאית וכדו', וכ"כ בשו"ת שבט הלוי חלק ב' (סימן ס"ג).

ושו"ר בספר פרדס שמחה (כרם שלמה) להגר"מ גרוס שליט"א (סימן קפ"ב מעין טהור ס"ק ט"ז) וז"ל: וכן אין ללבוש בגד אשה גם אם יש שינוי בבגד, כיון דשמו עליו ודומה לו, הוי בכלל לא ילבש. ולכן פשיטא דאסור לאשה לילך במכנסיים, עכ"ל, וציין במקורו לכמה שותי"ם של גדולי זמנינו.

אולם תשובות אלו נכתבו לפני עשרות שנים, וכיום שברחבת העולם יש מליוני נשים הלובשות מכנסיים, וכמד' שאצל הגוים וגם אצל בני"י שאינם שומרים תו"מ זוהי הלבוש העיקרי כיום ולא החצאית. לכן צ"ע אם כיום יש איסור לא תלבש לאשה ללבוש מכנסיים של נשים. אבל ודאי אסור בד"כ משום פריצות, אא"כ מכוסה תחת שמלה או חלוק וכנ"ל וגם בזה רק לצורך חשוב (כגון בנידון דידן לצורך העבודה או כשקר להן בחורף וכדו').

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם ניכר המכנסיים מבחוץ אין היתר.

ליטול שער שחור מתוך לבנות

(נב) שאלה: האם מותר ליטול שער בצבע שחור מתוך שערות לבנות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לצבוע שער שחור ללבן

(נג) שאלה: והאם הוא דבר פשוט מדברי השו"ע (סימן קפ"ב סעיף ו') שיש דוקא איסור לצבוע שער שחור ללבן, אבל לצבוע שער בצבע שחור ללבן, הרי זה מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

פאה נכרית לבחור

(נד) שאלה: האם מותר לבחור ללבוש פאה נכרית או בחורה ללבוש כובע לשם שמחת פורים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: חלילה.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם ניכר שזה לא כדרך מותר.

הגר"א גרוסמן שליט"א: בענין לבישת פאה נכרית לבחור בפורים או כובע לאשה בפורים, עיין מה שהארכתי לאיסור בשו"ת ודו"ח חלק חמישי יו"ד סי' כ"א, וכן אפילו בגד אחד אסור כמו שהארכתי שם, ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קל"ט שאסר צביעת שער לבן לשחור או ניקוט שער לבן גם במקום שגם האנשים עושים כן, ושם באות ג' התיר לבחור שחלק התחתון של זקנו שיחתוך כל חלק התחתון והוא חידוש, וכמו"כ בשו"ת להורות נתן ח"ב סי' ע' אסר הצביעה גם במקומות שאנשים נוהגים לצבוע, ואף במקום צער עי"ש. וגם אסור לעשות כן ע"י אשה קטן ועכו"ם, ובענין מי שהגיע מב"ב ל-ם בפורים דמוקפים אם יכול לעבור על איסור לא ילבש, הרי גם על המוקפים אנו אוסרים כ"ש לפרזים (עיין דרכ"ת קפ"ב סק"ט וסק"י).

לצבוע שערות בזמנינו אם גם האנשים נוהגים כן

נה) שאלה: האם מקילים בזמנינו לצבוע שער לבן או ללקוט שער לבן כשגם האנשים נוהגים כן, כמו שמצינו לגבי הסתכלות במראה, או גילוח שער בית השחי ובית הערוה, שהתירו לעשות כן אם גם האנשים נוהגים כן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין האנשים נוהגים כן.

להתיר הסרת שער גבות עינים כי לא דומה לאופן שנשים עושים

נו) שאלה: האם אפשר להתיר לאחד שיש לו ריבוי שערות בגבות עיניו ומתבייש בכך על פי הסברא שאין זה דומה בכלל לתיקוני נשים ובפרט בזמנינו שהנשים גוזזים את גבות עינים בצורה אחרת לגמרי ממה שהגבר רוצה לעשות, ומה שהגבר רוצה להסיר לא דומה לנשים כי הם לא יגזזו כך, וממילא לכאורה יש מקום להתיר ובפרט במקום בושה, האם הגאון שליט"א מסכים לזה, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, כי זה דרך גברים ולא נשים.

הגר"א טשזנר שליט"א: (א) ראה חוט שני (שבת ח"ד עמוד שפ"ג) לגבי צביעת שערות, שאם מתכוין ליופי אסור בכל ענין. ואם צובעם משום כבוד הבריות שמתבייש בזה, אם זה איסור דאורייתא אין היתר משום צער, אבל באופן שאינו אלא איסור דרבנן, אם מתכוין משום צער או משום שלא יתבייש מותר, ע"כ. ולפי זה הדבר תלוי באם הסרת ריבוי שער בגבות הוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן, וצ"ע בפוסקים.

(ב) ובשו"ת שבט הלוי חלק ג' (סימן קי"א אות ב') כתב: ביו"ד סי' קפ"ב פסק דהא דמעביר שער בית השחי ובית הערוה לוקה מ"מ דוקא במקום שהוא מיוחד לנשים אבל במקום שעושים כן גם האנשים מותר מן הדין, וכן בסי' קנ"ו לענין להסתכל במראה משום לא ילבש גבר דוקא במקום שמסתכלים רק הנשים, וחקר כב' מדוע שם ס"ו לענין

אהל הלכות לא ילבש יעקב רה

מלקט לבנות מתוך שחורות לא נזכר כזה, ולדעתו כהיום שגם האנשים לוקטים לבנות מדוע יהי' אסור.

הנה בתשובת שבט הלוי יו"ד סי' ס"ג הארכתי ביסודות איסור זה, ובנ"ד לדעתי צריך להחמיר גם בזה"ז, דדוקא לענין מראה שאין עושין לנוי ולקשוט דוקא כידוע, וכן לענין רבוי שערות בגוף שעושין מפני הבזיון, משא"כ מלקט לבנות שהוא נוי האשה במה שהיא רוצה להתראות כבחורה ולא כזקנה, וכן מה שמלקטים היום האנשים הן ישראלים הן גוים פשוט שהוא כדי להראות כבחורים ולא כזקנים וא"כ היינו טעמא דאיסורא ויפה סתמו הפוסקים, על שאר הערותיו א"א לבא כהיום, עכ"ל.

ג) ולפי דבריו, אם דרך לאנשים להוריד ריבוי שער בגבות משום בזיון הרי זה מותר. אולם היות שכמד' אין זה מצוי שיש לאנשים ריבוי שער בגבות קשה לקבוע המנהג בזה. ולכאורה נראה, שאם יש לו רק מעט ריבוי שער, סביר שלא כל אחד יפריע לו דבר זה, ואסור לו להורידם, גם אם דבר זה מפריע לו. אבל אם יש לו כ"כ ריבוי שיש עד שהשיער בולט הרבה, מן הסתם רוב האנשים היו מקפידים בזה, ואפשר להקל שיורידם.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר, עי' יורה דעה סימן קפ"ב סעיף א'.

אם מותר ללבוש שעון של גברים

נז) שאלה: נשים שרוצים ללבוש שעון של גבר או גבר שלובש שעון שמיוחד לנשים האם הוא עובר בזה באיסור לא ילבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש לאסור כיון שמלובש על הגוף.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דיש בזה משום לא ילבש.

ללבוש משקפיים של נשים

נח) שאלה: בזמנינו ישנם סוגי משקפיים שמיוחדים לנשים, האם גבר שלובש אותם עובר באיסור לא ילבש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש להחמיר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דיש בזה משום לא ילבש.

לגלח מקצת שער בית הערוה ובית השחי

נט) שאלה: אחד שמגלח מעט (מקצת) שערות משער בית השחי ומבית הערוה האם זה אסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאם זה מפריע לו מותר לגלח מקצת שערות.

ליטול שער שחציו לבן וחציו שחור

ס) שאלה: האם יש איסור להוציא שער בזקנו שחציו בצבע לבן וחציו בצבע חום או שחור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם להתיפות אסור.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם חלק העליון הוא שחור מותר לגלחו ואם חלק העליון הוא לבן אסור לגלח ראשו או כל השער.

הגר"א שלזינגר שליט"א: פשוט לשון השו"ע שאסור ללקוט שער לבן מן השחור ולא נפקא מינה מהיכן הוא לוקט.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שאסור להוציא שער בזקנו שחציו לבן וחציו שחור.

להתיז בושם של נשים לצורך קנייה

סא) שאלה: אחד שרוצה לקנות בושם למתנה לאשתו והוא צריך להתיז על ידו מהבושם כדי להריח אותו אם זה מתאים לה, האם יש חשש לא ילבש במה שהוא מתיז בושם של נשים על ידו, ואח"כ ישאר על ידו ריח של נשים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתמא אין זה כדרך נשים.

לא ילבש לקטן פחות מגיל שלש

סב) שאלה: האם מקפידים על איסור לא ילבש מגיל שלש ולמטה, וכגון כשכל הבגדים של הבנים נמצאים בתוך הכביסה וכעת לא נשאר בגדים לפיג'מה אלא של האחות, האם יש חיוב חינוך ולמנוע מזה או אפשר להקל בגיל קטן כזה שלא הגיע לחינוך?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: כיון שזה לאו יש להחמיר אפילו בבגד א'.

צביעת שערות בצבע שאין הנשים צובעים אותו

סג) שאלה: האם יש איסור לצבוע שערות ראשו בצבע שאין הנשים צובעים אותו?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש מחלוקת הפוסקים בזה, עי' שדי חמד ובמהר"ם שי"ק חלק א' סימן קע"ג.

גבר בהתזת בושם

סד) שאלה: ומה הדין לגבי ריח בושם של נשים וגברים האם מותר לגבר לשים עליו זה?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: בגמרא בברכות משמע שרק ת"ח אסור אבל רק בושם שאינו מיוחד לנשים מותר.

אשה בלבישת עניבה

סה) שאלה: אשה שרוצה ללבוש עניבה של גבר האם היא עוברת על לאו דלא ילבש?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: כן עוברת.

ללבוש עניבה בצבע וורוד או אדום

סו) שאלה: האם שייך איסור לא ילבש בעניבה וכגון גבר שלובש עניבה בצבע וורוד האם זה אסור?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: עי' ברמ"א יורה דעה סימן קפ"ב סעיף ה' דאפילו בבגד א' אסור.

הגר"י טשזנר שליט"א: לכאורה אין איסור לא ילבש בגד אשה לאיש ללבוש עניבה בצבע אדום או ורוד, אם זוהי בצורת עניבה של איש ואינו בגד של אשה (וכדומה שגם לנשים יש לפעמים מין עניבה, אלא שהיא בצורה שונה מזה של איש). ולענין צבע האדום או הורוד, אם אין הדבר נראה משונה אין איסור מצד הצבע.

הגרא"י גרוסמן שליט"א מח"ס ודרשת וחקרת: בענין עניבה בצבע ורוד, עיין מש"כ בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד סי' ט' מהגר"ץ אבא שאול זצ"ל, בענין עניבה אדומה וצרף לכאן בספר מראה אש קורות חייו של הגר"ץ אבא שאול זצ"ל, מובא שענב בעניבה בצבע אדומה בהרבה ארועים, ולכן הרוצה לסמוך על זה בודאי יש לו אילן גדול לסמוך עליו, על אף שקיימא לן במסכת בב"ב (דף קל:) ובנדה (דף ז:): דאין למדין הלכה לא מפי לימוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה, שאני הכא שהוחזק לעשות כן, וע"כ דס"ל שאין איסור בעניבה לבד, אולי משום שהוא בטל ברוב בגדיו, או שאינו סימן

לפריצות, אבל אני שמעתי להדיא מגדולי הוראה שלא היה נוחא להו גם עניבה אדומה לבד וכל אחד יתנהג כמנהג רבותיו. איברא דיש להוסיף דברי הש"ך ביורה דעה סימן קע"ח ס"ק ג', שכתב בשם המהרי"ק שאין דרך הצנועים להיות אדומים בלבושם, צבע שחור הוא דרך צניעות והכנעה וכו', ומסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני צמנו עכ"ל עיי"ש, ונראה פשוט שגם ורוד הוא בכלל זה.

לא ילבש בבגדים פנימיים

סז) שאלה: האם יש איסור לא ילבש בבגדים פנימיים כגון גופיה (בגדי זיעה) בצבע וורוד לגבר?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: רוב פוסקים מקילים, ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' דמחמיר.

צביעת שערות בפורים

סח) שאלה: האם יש אותו קולא של לא ילבש בפורים כמ"ש הרמ"א גם לגבי צביעת שערות, וכגון מי שיש לו שער לבן ורוצה לצבוע אותם שחור לימי הפורים האם מותר, או דוקא לבוש הקילו כמ"ש שם?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר גם כן לצבוע בתנאי שלא ישאר אחרי פורים.

הגר"י טשזנר שליט"א: ולגבי לצבוע שערותיו שחור בפורים לכאורה מותר כמו להתחפש כאשר לדעת הרמ"א. אולם כ"ז אם צובעים רק לפורים ומיד למחרת צובע אותם בחזרה לצבעים האמיתי (או שהצבע יורד מעצמו מיד). אבל אם נשארים שערותיו צבועים לאחמ"כ שוב עובר על לא ילבש.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: במ"ב סי' תרצ"ו ס"ק ל' הביא, שביורה דעה סימן קפ"ב כתב הט"ז בשם הב"ח, שיש לבטל המנהג שגבר לובש שמלת אשה הן בפורים או בשמחת נשואין, וכ"כ הבאר הגולה שם, ואפילו מלבוש אחד שכתב הפמ"ג שאפשר כשאין למחות, מ"מ הכנסת הגדולה והשלה"ק הזהירו להרחיק מזה, והב"ח שם כתב בשם רבינו אליעזר ממין בעל היראים, ובתשובת הרמב"ם המוכא בברכי יוסף סימן קפ"ב ס"ק ג' כתב מילים חריפים לאסור הדבר, ובספר יד הקטנה בדף רפ: כתב וז"ל, ודאי ראוי כל הגדולים למחות בחרמות גדולות ובכל...לבער המנהג הרע הזה, ולא תמצא מכשלה גדולה כזאת בישראל, וע"ע בעורך השלחן שם סעיף י"ג שהיתרו של הרמ"א היה לזמנו, אבל לא היום שכבר נתבטל המנהג, וכ"ש שבכלל זה אסור לצבוע שערות לבנות שהוא מעשה הנשים שלא לצורך שמחת פורים אלא ליפוי ולנוי, ומעולם לא היה נהוג היתר כזה ולכן הוא אסור בהחלט כלענ"ד פשוט וברור.

הגר"י שוב שליט"א: הרי הצבע השחור נשאר למחרת א"כ זה יותר חמור. וכן שמעתי

מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דאיף למקילים אסור לצבוע שערות בפורים וכמו שפשוט שאסור ללקט בפורים שערות לבנות מתוך השחורות.

צביעת שערות לצורך שידוך

סט) שאלה: האם מע"כ מיקל לצבוע שערות לבנות לצורך שידוך או פרנסה וכדומה?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: כל שאלה יש לדון לפי הענין כמה המום אבל יש מקום להקל.

גבר ללכת עם מטריה של נשים

ע) שאלה: מה דעת הגאון שליט"א בענין גבר שהולך עם מטריה של אשה כגון צבעים של נשים אדום ורוד וכדומה האם הוא עובר בלא ילבש?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אין לו אחרת מותר כיון שאינו מתכוין להתדמות.

אשה ללכת עם מקל של גברים

עא) שאלה: ומה הדין לגבי אשה שרוצה ללכת עם מקל של גבר להשען עליו האם יש בזה איסור?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: כנ"ל מותר באין לה ברירה.

הלכות נדה

החזקת ידי אשתו ביום הוסת

א) שאלה: נשאלתי לגבי הדין של סימן קפ"ד סעיף ב' שתע"ב למי שלא מחבק ומנשק אשתו בעונת הוסת, האם מותר להם להחזיק ידיים בעונת הוסת או זה נחשב כחור"נ?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: זה פחות מחור"נ.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי ממרנן הגר"מ שטרנבוך והגר"ע אויערבאל שליט"א שכל נגיעה של חיבה חשיב כחיבוק על כן ביום הוסת יש להחמיר בנגיעה של חיבה כמו שמחמירים בחיבוק ונישוק אולם בנגיעה שאינה של חיבה אפשר להקל.

חשש דם חימוד לזוג בעלי תשובה שמתחתנים

(ב) **שאלה:** זוג שגרו ביחד בלי חופה וקידושין ואח"כ נעשו בעלי תשובה האם היא צריכה לשמור ז' נקיים משום דם חימוד. והאם זה עדיף מגר שנתגייר שכתב הדגול מרבבה סימן רס"ט שלא צריכה לשמור ז' נקיים משום דם חימוד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אינה צריכה.

איסור יחוד בחופת נדה אם כבר חיו ביחד

(ג) **שאלה:** חתן שעשה קירוב בשר ולא הספיק לבעול, והכלה פירסה נדה, אם אסורים ביחוד?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: נראה לי שרק באופן שהיתה לפחות נשיקת אבר והיינו הערה בה, יכולים להקל שאין איסור יחוד אם פרסה נדה, אבל אם רק היה קירוב בשר, יש איסור יחוד. וכן כתב הט"ז סי' קצ"ב ס"ק ז' שאין היתר רק כשבעל. ועיין בבדי השולחן סי' קצ"ב ביאורים ד"ה קודם שדעתו נוטה שצריך הערה בה והביא שיש מחמירים גם בזה, ומוכח שקירוב בשר ודאי שאין להקל.

רופא הוציאה בתולים אם ממתנים ז' נקיים

(ד) **שאלה:** ולענין הנידון הידוע לגבי כלה שהרופא הוציא לה את הבתולים האם היא צריכה לשמור ז' נקיים וד' ימים ככל דם בתולים או לא צריכה להקפיד בזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה כן.

חשש דם חימוד למי שאין לה רחם

(ה) **שאלה:** אשה (כלה) שהוציאה לה רחם שלה או שנולדה בלי רחם האם היא צריכה לחשוש לדם חימוד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא.

חשש דם בתולים למי שאין לה רחם

(ו) **שאלה:** ולגבי הכלה הנ"ל שיש לה בתולים האם היא צריכה לחשוש לדם בתולים או שמא שאני הכא משום שאין חשש שהדם הגיע מהרחם כי אין לה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא.

לישון במטה שלה אחרי החופה רק לילה א' או שאר לילות

ז) שאלה: כתב המחבר סימן קצ"ג שאחר בועל בתולה חייב בכל הרחקות חוץ מלישון על מטתה, האם היתר זה דוקא בלילה ראשון או כל אחד עשרי ימים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כל הימים.

יולדת שותה מכוס עם קש ובעלה מחזיק הכוס

ח) שאלה: נשאלתי על ידי אברך שאשתו ברוך ד' ילדה והיתה בבית חולים אחרי הלידה והיה מאוד קשה לה לשתות ולהחזיק מהכוס, וביקשה ממנו להחזיק את הכוס והיא שותת את המשקה עם קש האם זה מותר אחרי לידה כשהיא טמאה, שהוא מחזיק את הכוס והיא שותת מהקש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אין אחר שיעשה זאת.

לגרום שעגלת ילדים יגיע לאשתו נדה

ט) שאלה: נשאלתי מאברך שאשתו נדה והם הולכים ברגל ברחוב שהוא ירידה גדולה, ואשתו דוחפת עגלה, ורוצה למסור לו את זה, האם מותר לה להרים את ידיה מהעגלה וממילא העגלה יגיע לידי הבעל כיוון שהם עומדים בשיפוע או שמא זה נחשב כזרק לידו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: זה לכאורה כזרק.

לכבות נר הבדלה שביד אשתו נדה

י) שאלה: נשאלתי בהרחקות אודות אשה שמחזיקה נר של הבדלה האם מותר לבעל לשפוך על הנר יין לכבות את האש בימי נדתה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

נרדם במטת אשתו טהורה והיא פירסה נדה באמצע

יא) שאלה: אודות מי שנרדם על מטתה בימי טהרה ובינתיים פירסה נדה, האם חל עליה להעירו משינתו או שמא נאמר בזה התחיל בהיתר, או שחייבים להעירו?

תשובה

הגר"א נבנצל שליט"א: כן צריך להעירו כיון יש חשש הרהור ברגע שיתעורר.

הגר"י וואזנר שליט"א: והנה כבר הביא מע"כ מה שכתב בפתחי תשובה יורה דעה סימן קצ"ה ס"ק ז' בשם שו"ת יד אליהו דאם התחיל לאכול שיריים שלה כשלא שם, ובאתה

באמצע, וכן באופן שפירסה נדה באמצע האכילה מותר לגמור האכילה, ולכאורה לפי זה כש"כ בנידון דידן שהוא יושן שאין צריך להקיצו, אמנם בחיי הלוי חלק א' סימן ע"ג סוף אות י"ח הבאנו בשם הברכי יוסף ומוכח בחידושי רעק"א שהקשה על סברת היד אליהו, וכן כתבנו בחיי הלוי על הלכות טהרה סימן קצ"ה אות נ' בשם הדרכ"ת דיש להחמיר בזה, אמנם גם לפי זה עדיין יש לומר דהיינו קודם האכילה מפני שסוף כל סוף יש חשש שעכשיו בשעת האכילה יבואו לידי חיבה אבל כשישן עדיין יש לומר שאין מחייב להקיצו, שהרי עכשיו בשעת השינה אין חשש, ואפילו לפי מה שהביא מע"כ משו"ת מו"ר שבט הלוי חלק י"א סימן ר"פ, להחמיר בזה באופן שהלך לישון באיסור אפילו כשהיה בטעות, דנינן להקיצו, עדיין יש לומר דבנידון דידן יש לצרף סברת היד אליהו דבהתחיל בהיתר אין חשש.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: והנה נראה שיש לדמות נידון דידן למה דאיתא לעיל בשו"ע (סעיף ד') לגבי איסור שתיה משירי כוס ששתה היא, שכתב הרמ"א, דאם שתתה והוא אינו יודע ורוצה לשתות מכוס שלה אינה צריכה להגיד לו שלא ישתה. וכתב על בספר לחם ושמלה (ס"ק י"ג) אבל אם יודע ששתתה רק שאינו יודע אם היא נדה, נראה שצריכה להגיד לו, וכן כתב בספרו קיצור שו"ע (סימן קנ"ג ס"ק ז').

והסברא בזה לכאורה פשוט, דכיון דהבעל יודע שאשתו שתתה מזה, א"כ צריכה להגיד לו שהיא נדה כדי שלא יאכל מהמאכל ויבוא לידי חיבה.

והנה באופן שהבעל כבר התחיל לאכול ולשתות שיריים שלה והיא היתה טהורה, ובאמצע אכילתו פירסה נדה שרי לו לגמור אכילתו ושתייתו, כן מוכח מהפתחי תשובה (ס"ק ז') בשם היד אליהו, דכיון שהותרה הותרה, וא"כ הכא נמי בנידון דידן לענין לישון במטת אשתו טהורה, הרי יש בזה ענין חיבה גדולה, וא"כ כשפירסה אשתו נדה ודאי שצריכה להגיד לו שלא יבוא לידי חיבה.

אולם באופן שהבעל התחיל בהיתר לישון במטת אשתו טהורה, ואח"כ פירסה נדה, והבעל כבר ישן, נראה שלא צריכה להעיר אותו משינתו, אבל אם אירע שנתעורר הבעל משינתו באמצע הלילה, אז צריכה להגיד לו שהיא נדה, וילך לישון במטתו.

ובאמת החיד"א בברכי יוסף או"ח (סימן ע"א) דחה את דברי היד אליהו שם לענין שירי מאכל, ולדבריו לכאורה יהא הבעל אסור להמשיך לאכול שיריים שלה, אף שכבר התחיל בהיתר בעוד שאשתו היתה טהורה, וכ"ש כאן לענין לישון במטת אשתו אסור לו להמשיך כשנתעורר משינתו, דיש יותר ענין של חיבה לישון במטת אשתו, מלאכול שיריים שלה. וראה עוד בנידון לגבי בעל שהלך לישון בטעות במטת אשתו נדה בשו"ת שבט הלוי חלק י"א (סימן ר"פ אות ד').

הגר"נ גראס שליט"א מח"ס שארית אברהם: א. הנה הא פשיטא לן שלה אסור לשהות באותו מעמד עמו, כי האיסור שוה עבורה כעבורו, ולא דמי להתחיל לאכול משייריה שלא בפניה ושוב באה האשה (או פירסה נדה אחר כך), שהתיר היד אליהו מטעם התחיל בהיתר, כי שאני התם שהאיסור רק עבורו ולה אין איסור בדבר והרי הוא התחיל בהיתר,

משא"כ כאן שאפילו על הצד שמהני לו התחיל בהיתר מכל מקום הרי עבודה התחיל האיסור כעת ואין לה כלל שום צד היתר, כי נדון דין אינו אלא לידן האם יש לבעל היתר של "התחיל בהיתר", וזה פשוט.

אבל הא מספקא לן, מה דין הבעל כשאין אשתו עמו וכעת יש איסור לישון במטתה, האם מהני ליה מה שהלך לישון בזמן שהיה בהיתר.

והנה היה נראה בעיני מתחילה שטעם היד אליהו (והביאו ג"כ רע"א) הוא משום שלמד שאיסור אכילת שייריה הינו מפני החיבה שנוצר במה שאוכל שייריה ואין אדם עושה כן אלא במי שהוא קרוב אליו, ואם כן כל זה אינו אלא כשיש גילוי לחיבה זו, לא כן כשרואים שהתחיל לאכול אפילו שלא בפניה שמוכח שאין כאן אכילה מצד חיבה זו, ולכן אין חל שום איסור גם אחרי שחזרה ובאה לפניו. ולפי מחשבתי זאת חשבתי מתחילה שאם כן אין ללמוד קולא כלל מדברי היד אליהו, כי שאני הא דשיירי אכילה שמעולם לא חל שם איסור "שיירי אשתו" על אכילה זאת וגם כעת לא חל שם זה, משא"כ בעובדא דידן שהאיסור הוא עצם השינה על מטת אשתו מפני הרהור וכדומה וזה שייך בכל עת גם בתחילה כשהלך לישון אלא שאז לא חששנו להרהור כיון שהיתה מותרת לו אבל כעת שהיא אסורה לו ודאי שעלינו לחוש לו ונמצא ישן שם באיסור. כך חשבתי מתחילה.

אמנם שוב ראיתי שטעמו של היד אליהו הינו מטעם אחר, כי שם הביא ראיה מדין הנזהר מאכילת פת עכו"ם ובא אורח אל ביתו שאינו נזהר, שהדין הוא באו"ח סי' קס"ח וביו"ד סי' קי"ב שכיון שהותר לו לבעה"ב לבצוע על פת זה שוב הותרה לו אכילת פת זו לכל הסעודה, וכיון דאישתרי אישתרי. ומזה דן היד אליהו דה"ה בהתחיל באכילת שיירי אשתו בהיתר כי לא היתה עומדת לפניו, שוב אינו נאסר אפילו כשחזרה לפניו, דהואיל ואישתרי אישתרי. וכ' היד אליהו, שאין לחלק ולומר דשאני פת עכו"ם שהיה כאן איסור גמור מתחילה והותר שבזה הוא דאמרינן כיון דאישתרי וכו' משא"כ בשיירי אשתו שבתחילה לא היה באיסור כיון שלא היתה לפניו ונימא דלא היה כאן אישתרי וכו', דזה אינו כי אדרבא נהפוך הוא וכל שכן שאם לא היה כלל איסור מתחילה בודאי שאין לנו לחזור ולאסור אח"כ כיון שהתחיל בהיתר גמור, עד כאן מדברי היד אליהו. ועל כרחך שהיד אליהו הבין שסיבת איסור אכילת שייריה הוא כפי הנראה בפשטות דברי הבית יוסף סי' קצ"ה שהוא מפני שבעת אכילתו את שייריה יתן דעתו עליה עיי"ש, וא"כ כשהתרנו אכילת שיירים שלה שלא בפניה אין זה אלא מפני שכעת איננה לפניו וממילא לא יבוא ליתן דעתו עליה. ומפני זה הוצרך היד אליהו להגיע להיתר חדש של כיון דאישתרי אישתרי שנאמר גם במקום שבעצם היה שייך כעת סיבה לאיסור (כגונא ידיה שכעת היא לפניו ושייך חשש שיתן דעתו עליה כעת באכילתו את שייריה).

והנה לפי טעם זה שפיר יש גם לנו ללמוד היתר מדברי היד אליהו, כי גם בנדו"ד כיון שהלך לישון בהיתר אמרינן ביה כיון דאישתרי אישתרי, והרי הזכיר להיתר גם כשמתחילה לא היה איסור כלל ולמד זאת מק"ו מדין פת עכו"ם. ואין לדמות דברי השבט

הלוי (חי"א) שציוה להעיר מי ששכב על מטתה ונרדם, כי התם גם שכיבתו היה באיסור מתחילה בכל רגע, משא"כ נדו"ד שהיה בהיתר.

אלא שהברכי יוסף או"ח סי' ע"א כתב לחלוק (וגם זאת ציין עליו הרע"א), שאין ללמוד היתר מפת עכו"ם כי התם היה איסור שהתרנו משא"כ כשלא היה איסור מתחילה שממילא לא שייך ביה "אישתרי" כי לא הותר שום דבר, וממילא כשבא סיבה לאסור חל האיסור כעת. ועל פי דבריו ודאי שגם לנו יש לאסור להמשיך לישון כעת אעפ"י שהלך לישון בהיתר.

ולא דמי למ"ש הרמ"א סעי' ד' שכשתה מן הכוס והוא לא ידע ורוצה לשתות מן הכוס שאין צריכה להגיד לו, כי שאני התם שכיון שלא ידע כלל שהוא שיריים שלה ממילא אין כאן סיבה לאסור כי לא נגרם שום קירוב הדעת ע"י שתייה זו.

אמנם למעשה נלענ"ד שאין חובה להעירו, כי בשעה שהלך לישון הלך בהיתר שהיתה טהורה. וגם עתה כל זמן שישן הרי הוא כאנוס ואינו עובר על איסור (כל שהיא אינה שם שאז חל איסור עליה לישון שם), ואין אנו צריכין כלל להגיע להגדרת "התחיל בהיתר" כי עדיין לא חל עליו איסור. ורק שאנו חוששין שמא יקיץ משינתו, ולזה אין חשש כיון שתוכל גם אז להגיד לו, ומפני חשש שלא ידע אין אנו מרוויחין כלום במה שנקיצו כעת יותר ממה שנודיעו אחרי שיקיץ מעצמו.

וכל זה באופן שרק הבעל לבדו יושן שם, משא"כ כשהיא ג"כ שם וזה כנראה ג"כ עובדא דשבה"ל חי"א (כפי הנראה מטעמו הראשון להחמיר).

לשפוך מים בתוך סיר כשאשתו נדה מגיסה התבשיל

(יב) שאלה: אשה נדה שמבשלת תבשיל על האש, ומבקשת מבעלה להכניס כוס מים או רוטב לתוך הסיר ושופך את זה על הכפית שהיא אווזת בידה והיא מגיסה את המים ורוטב האם זה מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק אם אינה מרגישה שזה כוחו.

לסבב כפרות על גבי ראש אשתו נדה

(יג) שאלה: האם מותר לבעל לסבב כפרות מעל גבי ראשה של אשתו נדה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אשתו נדה נרדמה עם משקפיים אם מותר להסירם באמצע השינה

(יד) שאלה: נשאלתי מאברך לגבי אשה נדה שיושבת כבר ושכחה להסיר את המשקפיים שלה מראשה ובעלה רואה את זה וחושש שישבר המשקפיים באמצע הלילה האם יש איזה אופן להתיר לו להסיר המשקפיים כשהיא יושנת, וא"כ מהו האופן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: על ידי דבר חוצץ.

הכנת שתיה עבור אשתו נדה שחסר סוכר

טו) שאלה: האם יש איסור בהכנת שתיה שחסר תיקון כגון לשים סוכר בתוך הקפה עבור אשתו נדה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להחזיק פען מול פני אשתו נדה

טז) שאלה: האם מותר להחזיק חימום או "פען" מאוורר על אשתו נדה או להיפך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

להרים עגלת ילדים ביחד

יז) שאלה: האם מותר לאיש ואשתו נדה להרים עגלת תינוק ביחד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

היכר גבוה

יח) שאלה: האם ההיכר בין איש ואשתו נדה בשעת אכילה בשלחן אחד, צריך להיות גבוה קצת כמו גובה וטפח או אפילו כל שהוא מהני?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם ניכר.

מכסה של הממרח להיות כהיכר

יט) שאלה: בימים בהם צריכים הבעל והאשה לנהוג הרחקות, האם ניתן להשתמש בהיכר שהוא מכסה של ממרח, כגון: מכסה ממרח השוקולד או חמאת בוטנים.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אין דרכו להימצא על השולחן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לא מועיל להיכר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מובא בשיעורי שבט הלוי לנדה, דהיכר שנעשה בין איש לאשתו לענין נדה, מועיל גם לענין היכר בין בשר לחלב. אמנם אם רק הבעל יודע מההיכר, הגם שיש פוסקים (ראה חוט שני עמוד ריט סעיף ג') שסוברים שמועיל לענין היכר

לאשתו נדה, ומ"מ לבב"ח אינו מועיל. ונראה לכאורה דה"ה להיפך, ואם עושה היכר לענין בב"ח מועט גם לענין נדה.

היכר כשבעל ואשתו רחוקים זה מזה

(כ) שאלה: האם צריכים להניח היכר כשאוכלים רחוק זה מזה, ומה הדין אם תמיד יושבים בריחוק האם יש צד יותר להצריך היכר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך.

אכילה מקערה אחר שיש כמה מאכלים

(כא) שאלה: האם מותר לאכול בעל ואשתו נדה מצלחת שיש בו כל מיני פיצוחים וכשיש אחרים שאוכלים ממנו, כגון בשבת עם המשפחה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יקח מהצלחת הכללית וישים על צלחתו.

אשה עם סכרת לצורך אם ניתן להוציא מידה סוכריה

(כב) שאלה: אשה שיש לה סכרת ולפעמים התאווה מתגבר אליה ורוצה לאכול משהו מתוק כמו ממתק בבית ובעלה תמיד לוקח את זה ממנה כי רוצה שלא תגרם ח"ו דברי גרוע ונשאלת השאלה בימי נדתה אם הוא יכול להוציא את זה מידה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יעשה זאת שלא לנגוע בה.

(כג) שאלה: ועוד לגבי אשה הנ"ל שאוכלת ממתק וכדומה וכעת היא לא רוצה לגמור אותו, ולהשאיר את זה יש חשש שהיא תאכל אותו והוא לא בריא בכלל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: שתזרוק אותו.

הגר"י ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף כתב לידידי במח"ס גם אני אודך שליט"א וז"ל: הנה אכילת קצת סוכר אין זה ענין של פיקוח נפש שידחה הרחקת נדה, ובכדי למנעה די אם יאמר לה שלא תאכל. – וגם בימי טהרתה, איש שיש בו ריח תורה, לא יעשה לאשתו כן להשפילה ולקחת מידה [שהנהגה זו גורמת להרבה גיטין בימינו], אלא יאמר לה יפה שזה אסור לה וסכנה בשבילה, אלא א"כ אשתו שוטה ואינה שומעת לו. ולמעשה כל מיני הרחקה ושמירת התרחקות בעניני טהרת המשפחה, גורם להשראת השכינה בישראל ולזרע קודש שיצאו מהם.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א להקל כיון דמצילה מסכנה. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאם זה לא ממש סכנה יש להחמיר.

אהל

הלכות נדה

יעקב

ריו

הגר"י טשזנר שליט"א: שמעתי פעם בשיעור מהגר"ש וואזנר זצ"ל, שיש מאירי שמביא תוספתא, שאסור להרביץ לאשתו בעת נדתה שהרי על ידי זה נוגע בה. והמאירי תמה על זה שמדוע אסור הרי אין זה דרך חיבה, אלא שמסיים שבלאו הכי מטעמים אחרים אין להרביץ לה אף פעם, ע"כ שמעתי בערך. וכיום הובא דבר זה בספר שיעורי שבט הלוי סימן קצ"ה סוף סעיף ב'. ולפי המאירי, גם כאן יהיה מותר לחטוף הסוכריה מידה, כי אין זה דרך חיבה. אולם אם לא יוכל לחטוף הסוכריה מידה באופן פתאומי והיא תתנגד לזה ויצטרך להתאמץ עמה באופן שהיה ביניהם נגיעה ארוכה, חוששני שזה יביא לידי קירבה ואין לעשות כן.

ולענין השיריים, דבר זה יותר קל מהנ"ל, כי אין כאן שום נגיעה בניהם, ואין כאן דרך חיבה באכילתו, אדרבה היא עלולה לכעוס עליו, לכן מותר, כשאין עצה קלה אחרת.

השתמשות בקיסם שהשתמשה אשתו נדה

כד) שאלה: אשה השתמשה עם קיסם לנקר בין שיניה, ושאל הבעל האם מותר לו להשתמש עם אותו קיסם אחרי שהיא השתמשה בו בעת נדתה, אולי יש כאן חיבה מאחר והוא לוקח משהו שהכניסה לפה שלה, או לא שמא אין כאן חשש שייריה והכל מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתמא אין כאן חיבה.

הגרש"ק גרוס שליט"א כתב לי שישטוף במים כמו מברשת שיניים דשירי.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאם שטפו את זה מותר דאם לא שטפו יש על זה שירים ממנה. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי להקל כמו שמותר להשתמש עם מזלג שאכלה בה אשתו.

אם צריך היכר באכילת ארעי

כה) שאלה: בעל ואשתו נדה אוכלים אכילת ארעי בשלחן אחד האם צריכים להניח שם היכר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מותר לדחוף תינוק בנדנדה עם אשתו נדה

כו) שאלה: האם בעל יכול לדחוף תינוק על נדנדה אשתו נדה דוחפת אותו אח"כ ושוב הבעל דוחף וחוזר אשתו נדה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול.

יעקב

הלכות נדה

אהל

ריח

שיורי אשתו נדה בתרופה

כז) שאלה: לגבי סירופ של אקומול וכדומה שאשתו נדה פתחה והיא לקחה ממנה, וכעת בעלה רוצה לקחת מזה האם יש בזה חשש שיוריה אם לא הפסיק ביניהם לקחת אף אחד אחר או פשוט שזה מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד פשוט שזה מותר.

ליגע בבעלה שמחוסר הכרה ל"ע

כח) שאלה: אשה שבעלה מחוסר הכרה ל"ע האם בעת נדתה היא יכולה ללטף אותו עם ידה, ומדובר שהוא מחוסר הכרה כבר קצת זמן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא. תלבש כפפה.

שמיעת נגוני אשתו נדה כששר לילדים

כט) שאלה: האם מותר לשמוע לאשתו נדה כששרה נגוני תפילה עם ילדים קטנים, כגון קריאת שמע או ברכת המזון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לבעל אסור לשמוע.

ל) שאלה: קיי"ל שאסור לאשה נדה ליצוק מים עבור בעלה, נשאלתי האם מותר לה להכין לו מגבת רטובה עם מים חמים או בקבוק חם עבורו כשיש לו כאבים וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להרים עגלה ביחד

שאלה: האם מותר לאיש ואשתו נדה להרים עגלת תינוק ביחד?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש ליזהר

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: יש בזה מח' גדולה, הציץ אליעזר מיקל, באר משה ושבת הלוי ועוד מחמירים, ונראה להקל בשעת הדחק כמש"כ בחוט שני.

לעלות על אוטובוס מלא עם הרבה אנשים

שאלה: האם מותר להעלות על אוטובוס מלא עם הרבה אנשים ביחד עם אשתו נדה שיש לחוש שמא יגע באשתו בלי להתכוין?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: בדבר השאלה לנסוע עם אשתו נדה באוטובוס צפוף. זו שאלה של מציאות ואם יודע שיצטרך לנגוע בה לא יסע עמה.
הגר"ח קניבסקי שליט"א: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים).

שתה מכוס ע"י קש

לא) שאלה: אשתו נדה ששתה מכוס ע"י קש, (אחר שהיא גומרת) האם מותר לבעל לשתות מה שנשאר בכוס בקש אחר ?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: באופן שהאשה שתתה מפחית על ידי קש, שאלת אם מותר לבעל לשתות מן הפחית בקש אחר. אסור לבעל לשתות שארית האוכל של אשתו כמבואר בשו"ע שם סע' ד'. וההיתר שמביא הרמ"א הוא באופן שמעבירים את האוכל לכלי אחר, ואז הוא כמו מאכל אחר ולא אותו המאכל שהאשה אכלה ממנו. אבל כאן בשאלה של שתיה על ידי קש, הכלי נשאר אותו הכלי שהאשה שתתה ממנו, ולכן אסור לבעל לשתות, אף שהוא מחליף את הקש, כיון שמסתכלים על הכלי שהאוכל בפנים, ואין הקש אלא כמו מזלג שונה, ואין זה די להתיר לבעל לשתות.

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש ליזהר.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נראה דאסור דגם זה נחשב לשיורי כוס שכתב המחבר סימן קצ"ה סעיף ד' לא שתה משיורי כוס ששתה היא דגם זה נחשב לקירוב הדעת, שהרי גם בכה"ג קפדי אינשי שלא לשתות מפחית ששתה בו אחר, ואם כן בכה"ג כששותה אחר שתיית אשתו הו"ל קירוב הדעת, ואין נפקא מינה אם שותה על ידי קש, דסוף סוף שותה שיריים של אשתו.

להחזיק שניהם ידים של הילד

שאלה האם מותר לבעל ואשתו לטייל עם הילד שלהם ולהחזיק את ידיו שניהם ביחד ?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)

להתכבד להיות קוואטר בברית מילה

לב) שאלה: איש ואשה שמוזמנים להיות "קוואטר" בברית מילה מהו האופן הכי מובחרת לנהוג ?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה רוב האחרונים כתבו לאסור למסור התינוק לבעלה בעת שהיא נדה, ע"י בשיעורי שבט הלוי שכתב דאין להושיט תינוק כשהם קוואטר בברית

מילה ואפילו בשינוי כגון על שני כרים שהתינוק על העליון ולוקח רק הכר העליון. ומאידך יש פוסקים שהקילו, כמ"ש החיד"א בספר יוסף אומץ סימן כ"א ועיקר הד"ט סימן כ"א שהקילו על ידי שהילד מונח על שני כרים, וטעמא דמילתא, דבמקום מצוה לשעה קלה לא שליט יצרא, ודעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל דהיכא דקשה להשתמט כיון דהוא ברבים במקום מצוה יש להקל בזה, עי' בקובץ לתורה והוראה חלק ה' עמוד 24 שהביא סברת מקום מצוה מעיקרי דינים חלק יו"ד סימן כ"א סעיף ד' בשם התשב"ץ [וסברא זו דרבים כתב בשדי חמד מערכת חתן וכלה אות כ"ו ד"ה והרב משו"ת בית יהודה סימן ל"ג]. ולדעתי נראה דיותר טוב שיניחנו על השלחן או על כסא והבעל יקח משם, ובכה"ג גם הסגולה של קוואטר עדיין מועיל.

קוואטר ביום כיפור

שאלה איש ואשתו שהתכבדו ביום כיפור להיות קוואטר בברית מילה האם מותר?

תשובה:

הגר"פ פיינהנדלר זצ"ל: בעל ואשתו נדה יכולים להתכבד עם קוואטר, אלא שלא מוסרים מיד ליד ושמים התינוק על שולחן או דרך אדם אחר. וכן יכולים לעשות את זה ביום הכפורים.

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא תקבל.

להשתמש עם ספר להיכר

לג) שאלה: האם מותר להשתמש עם ספר קדוש להיכר בין איש לאשתו נדה, ובין אוכלי בשר וחלב באותו שלחן?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: אם עיין בה קודם שוב מותר להניח על השלחן ולהשתמש להיכר.

לדחוף ילד על נדנדה

לד) שאלה: האם מותר בעל ואשתו נדה לדחוף ילד על נדנדה, אחד אחרי השני או שמא זה אסור שמא משום דהוי כזריקה זה לזה?

תשובה:

הגר"פ פיינהנדלר זצ"ל: בדבר הבעל ואשתו דוחפים ילד על הנדנדה אחד אחר השני, נראה לי שהדבר מותר כיון שאינם נוגעים בילד באותו הזמן לא נחשב הושטה או זריקה אחד לשני אלא שתי פעולות שונות שמותר.

הגר"ח קניבסקי שליט"א: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)

רכא

יעקב

הלכות נדה

אהל

אשתו נדה להכין מים לנטילת ידיים

לה) שאלה: אשתו נדה האם היא מותרת להכין מים לצורך נטילת ידיים ?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: שלא בפניו.

פרוסה של לחם להשתמש להיכר

טו) שאלה האם פרוסה של לחם נחשב כהיכר גבוה מספיק בין איש לאשתו נדה ?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)

לשכב על מטת אשתו בבית חולים

שאלה: האם מותר לשכב על מטת אשתו נדה בבית חולים או שמא לא חשוב כמטה מיוחדת לה ?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אם האשה שוכבת בבית חולים, רצית לדעת אם יש איסור לשכב על המיטה שלה כאשר היא נדה. בשו"ע יו"ד סי' קצ"ה סע' ה' כתב לא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה עכ"ל. והב"ח סובר שכל האיסור הוא רק בשכיבה, ומובא בש"ך שם ס"ק י', אבל הט"ז ס"ק ר' מחמיר גם בישיבה ע"ש. וכיון שהאשה שוכבת בבית החולים ובית החולים ייחדו לה מיטה זו אפילו ללילה אחד, שוב חל איסור לבעל לשבת על המטה.

להרים אשתו נדה

לו) שאלה: אשתו נדה נפלה על הקרח האם מותר לעזור לה לקום אם אין אף אחד שם ?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יתכן (אם אין אחר)

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אסור להרים אשתו שנפלה על הקרח אלא אם כן אין אחר שיכול להרים אותה כדברי הרמ"א סי' קצ"ה סע' י"ז. אבל אשה זרה מותר להרים אותה ואם אינו מרים נחשב חסיד שוטה כדברי הגמ' שוטה כ"א ב'.

היכר כשרק שותים

לז) שאלה: האם צריכים להניח היכר על שלחן שרק שותים עליו ?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: א: אולי

אכילת ארעי בלי היכר

לח) שאלה: האם מותר לעמוד ולאכול אכילת ארעי בלי היכר עם אשתו נדה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה מצינו בזה חילוקי דיעות בין הפוסקים דיש כמה שמחמירים דיסוד האיסור לאכול עמה יחד על השלחן הוא לאו דוקא בסעודת קבע אלא הוא הדין באכילת ארעי כגון snack, ואפילו רק לשתות עראי גם כן חייבים בעשיית היכר, ודייקן מספר המנהיג בדיני יולדת, ואף שבגמרא איתא לא יאכל הזב עם הזבה השתייה בכלל אכילה, וכ"כ בשיעורי שבט הלוי וחזקת טהרה ועוד כמה ספרים. אולם האיסור שתייה הוא רק במשקה שיש בו קצת חשיבות כגון קפה וכדומה אבל לשתות מים וסודה אין צריך היכר, כמ"ש בשביבי טהרה עמוד קכ"ו. וביאור שיטת המחמירים יסודו על פי המבואר בראשונים בטעם האיסור דלא יאכל עמה על השלחן, שכתב הרא"ש בפרק קמא דשבט והרא"ה בבדק הבית דהוי רק דרך חיבה וקירוב ויש לחוש שיבואו לידי הרגל דבר. ועוד טעם כתב הראב"ה במסכת נדה סימן קע"ז דכיון שהוא רגיל לאכול עמה בימי טהרה חיישינן שמא ישכח שהיא נדה וסבר דטהורה היא ויבוא עליה בשוגג. ומכח טעמים אלו יש מחמירים דאין לחלק בין אכילת ארעי לאכילת קבע, ואין חילוק בין אכילה לשתיה, ולכך גם בשתיית ארעי צריך שינוי.

אולם בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ח סימן כ"ג כתב, דכל עיקר יסוד האיסור לאכול עמה על השלחן בלא היכר הוא רק באכילה אבל בשתייה אין לאסור. והטעם דבספר בעלי נפש להראב"ד בשער הפרישה שמסביר טעם האיסור לאכול יחד על שלחן אחד הוא משום שלא יבואו לאכול מקערה אחת, ובשתייה לא שייך החשש שיבואו לשתות מכוס אחד בפעם אחת, כמ"ש הכרתי ופלתי והסדרי טהרה, דא"א לשנים לשתות מכוס אחד.

אמנם דעת הרא"ש שהאיסור על שלחן אחד הוא לא משום דגזרו העלאה אטו אכילה, אלא משום דשיבה על שלחן אחד שייך חיבה ולכן יש לאסור גם שתייה. אבל מדבשו"ע הזכיר בזה רק אכילה "לא יאכל עמה על השלחן" משמע דנקטיה ליה לעיקר כטעות של הראב"ד בזה, דהוא משום גזירה אטו אכילה בקערה אחת, ולכן לא שייך זה בשתייה וכנ"ל. ואח"כ מוסיף הציץ אליעזר דיתכן לומר דגם אליבא דהרא"ש ודעימיה גם כן יש מקום לחלק בזה בין אכילה לשתייה, דרק באכילה אסרו משום חיבה, משום דבאכילה שייך בה קביעותא, משא"כ בשתייה דליכא בה קביעותא לא חששו משום חיבה. ועי' בספר לבושי עז בשם הגרשז"א זצ"ל דגם אכילת עראי שרי בלא היכר.

ולדעתי אין חילוק בין אכילת רבע לאכילת ארעי, דאכילה ביחד בשבת ריעות מביא לידי הרגל וסתמא דמילתא שייכא הך סברא גם בשתייה, ואע"פ שהציץ אליעזר רצה

לדייק מלשון השו"ע שהזכיר רק אכילה "לא יאכל עמה על השלחן משמע דאסור רק אכילה על שלחן אחד נראה דאינו ראה כלל, דאדרבה סתמא דמילתא שתייה בכלל אכילה.

אכילה עם אחרים אם צריך היכר

(ט) שאלה: בעל ואשתו נדה שיושבים עם אחרים האם צריכים עדיין להניח היכר על השלחן?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אם מפסיק אדם ביניהם אין צריך.

שיריים שלה ואינו יודע שהיא נדה

(מ) שאלה: מה הדין אם אשתו ששתתה מכוס והוא יודע שזה שיריים שלה רק אינו יודע שהיא נדה האם צריכים להודיע לו או לא?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: אם הבעל יודע שאשתו אכלה או שתתה וזה שיריים שלה רק אינו יודע שהיא נדה צריכה להגיד לו שהיא נדה כדי שלא יאכל ממאכל ויבואו לידי חיבה.

אכלה והלכה וחזרה

(מא) שאלה: אכלה והלכה והוא התחיל לאכול והיא חזרה האם מותר להמשיך או לא?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: התחיל לאכול כשהלכה ואח"כ חזרה נראה דמותר לו להמשיך, ועי' בערוך השלחן סעיף כ"ח, ועוד.

להחליף מיטות בעת נדתה

(מב) שאלה: אם בעל ואשתו רוצים לשנות המיטות כגון שאשתו רוצה להיות במטה יותר קרובה להתינוק, האם מותר לשנות בעת נדתה, או צריכים להמתין לימי טהרה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נראה דאסור להחליף מיטותיהם בזמן נידתה.

מיטות המחוברים עם קרש

(מג) שאלה: מה הדין במטות שהם נפרדים אבל נוגעים בדף ראש head board?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה מטות נפרדות ויש ראש שמחברים, מעיקר הדין שרי, אך ראוי למנוע מזה, ואם אין הראש מחברם מותר, אע"פ שעומדים סמוכים לראש אחד, עי' שיעורי שבט הלוי.

לשמוע לקול זמרתה

מד) שאלה: האם מותר לשמוע לקול זמרתה של אשתו נדה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: יש מח' אחרונים, ולדעתי מעיקר הדין שרי, ובלבד שלא תשיר עברו, כמ"ש במשמרת הטהרה בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, ומ"מ נכון למנוע מזה.

איזה משקין אסורים במזיגה

מה) שאלה: מה מותר למזוג לבעלה ומה אסור, האם אוסרים כל מיני משקות?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הסכמת הפוסקים דלא רק ביין אסורה למזוג לבעלה אלא כל משקים אסורה למזוג לה, משום דבכולם שייך ענין של קירוב וחיבה, חוץ ממים, וכן במי סודה שאין נקרא משקה חשוב היא מותרת למזוג לבעלה.

ישיבה במטוס זה ליד זה

מו) שאלה: האם מותרים לשבת חד לשני באירון משום שהכסאות מחוברים זה לזה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: אם הכסאות נפרדים אפשר להקל, וכמובן שיזהרו שלא יהיו נוגעין זה בזה. ואם הכסא מתנדנד מחמת ישיבת השני צריך דבר המפסיק ביניהם. ועי' בשיעורי שבט הלוי לגבי מכונית.

לקחת חפץ מכסא שהיא יושבת

מז) שאלה: האם מותר לקחת חפץ מכסא שאשתו נדה יושבת כעת עליה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: מותר לקחת או להניח דבר על מטתה של אשתו נדה, אף כשהיא שוכבת באותה עת במטה.

לקרוא מספר אחד

מח) שאלה: האם מותר שניהם לקרוא מספר אחד ביחד?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אין איסור לקרוא ספר ביחד או ללכת תחת מטריה אחת כאשר היא נדה, ובלבד שיזהרו שלא יגעו זה בזה ולא יהיה קלות ראש.

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא מצינו איסור.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נכון להחמיר מחשש שיגעו זה בזה.

להשתמש באותו סבון

מט) שאלה: האם מותר להשתמש באותו סבון בעת נדתה, ועוד האם מותר להשתמש באותו סבון אם יש בו ריח טובה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: מותר להשתמש בסבון זה אחר זה, ואפילו בסבון המיוחד לה באופן שאחר שגמרה להשתמש בה תשטוף ויכול להשתמש.

לטעום מתבשיל שלה

נ) שאלה: האם מותר לבעל לטעום מתבשיל של אשה לראות אם זה מקולקל?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נראה דמותר לבעל לטעום מתבשיל של אשה אם הכוונה רק לראות אם זה מקולקל, דנראה לדמות הך מילתא לגוונא דלהיפך באם אשתו נדה טעמה מהתבשיל כדי לידע טעם המאכל אם התבשיל יפה, כתבו הפוסקים דאין בזה משום שיורי מאכל, דבכה"ג לא נחשב לחיבה באכילת השיריים שלה, וה"נ בניד"ד להיפך כשהבעל רק טועם כדי לידע אם התבשיל יפה, לא נחשב כאכילה של חיבה, ואף שיש מקום לחלק ביניהם, מ"מ כך נראה מסברא.

אם פתק מהני להיכר

נא) שאלה: האם פתק הכתוב עליו אסור להתקרב מהני להיכר?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: בדבר השאלה אם כתיבת פתק להיכר בין אוכל בשר ואוכל חלב ובין בעל לאשתו, לא גרע פתק מכל היכר אחר שמשתמשים. רק צריך להיות שההיכר של הפתק יהיה גבוה קצת וכמו שכתב הט"ז בהלכות בשר וחלב יו"ד סי' פ"ח ס"ק ד' לענין היכר, כי אם הוא נמוך לא ישימו לב אליו. העצה היא שיעמידו הפתק בין שתי כוסות שאז הוא יהיה גבוה קצת.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נראה דפתק מהני להיכר, ורק כשיושבם זה על יד זה צריך להניח את ההיכר בין שני הקערות, עי' בספר סוגה בשושנים פרק ד' סעיף ל"ו.

השלחת כוס של קידוש

נב) שאלה: מה עושים לגבי קידוש לשלוח כוס של קידוש לאשתו, ומה עושים כשנמצאים אצל אחרים?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: א) הנה איסור שילוח הכוס נוהג בין בכוס יין של רשות ובין בכוס יין של מצוה וברכה, כמבואר בשו"ע סימן קצ"ה סעיף י"ג, ולכן יש להזהר בכוס של שבע ברכות בשעה שטמאה מחמת דם בתולים, שלא ישלח את הכוס אלא יניח לפניו ואחרים ימסרו לה, עי' מסגרת השלחן.

ב) והנה כשמשייר מכוס של קידוש יניח הכוס ותקח היא בעצמה, ואם מוזג יין לתוך כוסות קטנות ואינו ייחד כוס לאשתו שרי, שהרי אין כאן שיגור כוס יין המיוחד לה, או שישלח הכוס של קידוש עבור כל בני הבית, ואז יכולה לשתות מיד, כדעת הפרישה ס"ק א', ועי' במאירי נדה דף ס"ד.

להושיט ספר קדוש לאשתו נדה

נג) שאלה: איש שכח שאשתו נדה והושיט לה ספר או תפילין האם צריכים להפיל הספרים, או אפשר להושיט לה כדי שלא יהיה בזיון ספרים?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה בשו"ע סימן קצ"ה סעיף ב' כתב המחבר ולא יושיט מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה, שמא יגע בבשרה, והנה בראשונים מבואר ב' טעמים דעיין בהרא"ש בכתובות סימן כ"ב ובשיטה מקובצת בכתובות ס"א בשם תלמידי רבינו יונה ועוד ראשונים, דיסוד איסור הושטה הוא שמא יגע בבשרה, ועוד טעם שני מבואר בשו"ת הרשב"א סימן אלף קפ"ח דחיישנין שמא יבואו לידי הרגל עבירה על ידי המסירה מיד ליד, והנפקא מינה בין הטעמים, האם יש היתר הושטה בפי אחרים, משא"כ לפי טעם השני שלא יבואו לידי הרגל עבירה, זה לא שייך בפני אחרים.

ועוד נפקא מינה אי מותר להושיט על ידי שינוי דלפי הטעם שמא יגע בבשרה איכא למיחש גם בכה"ג, משא"כ לפי טעם השני שלא יבואו לידי הרגל עבירה, לכאורה אם עושים בשינוי ליכא למיחש ושרי. ולמעשה כתבו הפוסקים עי' ב"ח ושו"ת אגרות משה יור"ד חלק ב' סימן ע"ז, ושיעורי שבט הלוי שאין להתיר הושטה אף בשינוי או בפני אחרים, וה"ה דלא מהני להתיר הושטה וקבלה על ידי הפסק סודר דלא מהני שינוי לזה (וכמו דין של קוואטער), והוסיף שם בשיעורי שבט הלוי שאפילו אם הושיט לה הבעל חפץ בפני אחרים ובושה לומר שהיא נדה יכולה להשתמש באיזה אמתלא, ורק אם אירע ששכח שהיא נדה והושיט לה ספר קדוש, וכל שכן תפילין, לא תניח לו ליפול דרך בזיון, אלא תתפסנו עם איזה שינוי במדת האפשר.

להיות נוכח בחדר לידה

נד) שאלה: בדבר השאלה אם מותר להבעל להיות נוכח בחדר לידה?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדר זצ"ל: מותר לשהות עם אשתו בחדר לידה בזמן הלידה, ובלבד שיזהר שלא יסתכל על הלידה.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה נחלקו פוסקי זמנינו בשאלה זו, דיש שאסרו להבעל להשהות בחדר לידה בשעת הלידה של אשתו, שמא יגע בה שלא לצורך פיקוח נפש, ושמא יסתכל במקומות אסורים, ולא התירו אלא אם כן יש חשש סכנה אם הבעל לא יהיה שם, והכל לפי הענין, עי' בזה בשו"ת מנחת יצחק חלק ד' סיממן ח', וחלק ה' סימן כ"ז, וחלק ח' סימן ל' אות ב' וחלק י' סימן פ"ז אות ד' ושו"ת באר משה חלק ד' סימן קכ"ה אות כ"א, והרב משה הלברשטאם זצ"ל באסיא ב' תשמ"א עמוד 126. ויסוד שיטתם הוא, שבקשת נוכחות הבעל הוא ענין של קלות דעת מצד האשה, והוי רק בקשת נוחות יתירה. ואם תדע היולדת שאין היתר לבעל להיכנס, לא תבוא לידי פחד, והא ראייה שבדורות הקדמונים לא היה הבעל בחדר לידה, ובכל זאת לא נגרם כל נזק ליולדת.

אולם יש שכתבו, שאם יש צורך שהבעל יהיה נוכח בשעת הלידה, אין איסור, ואף בלא צורך אין איסור, וזאת בתנאי שיזהר שלא להסתכל במקום ערוה, ולא יגע הבעל באשתו כלל בעת לידתה רק יהיה נוכח וידבר אליה, ויזכיר לה התרגילים הנחוצים. והדבר תלוי בכל אשה ובכל מצב, ועל מורה הוראה לשפוט לפי מצב האשה בכל מקרה לגופו, כן כתב בשו"ת אגרות משה יור"ד חלק ב' סימן ע"ה ועי' הרב י' הענקין אסיא ב' תשמ"א עמוד 117 ואילך, ועוד הנ"ל באסיא ג' תשמ"ג עמוד 501. ויסוד שיטתם דיש בזה חסד לשאתו הסובלת ויכול להשאר בצניעות כמו בביתו, יש נשים שבאמת פוחדות להישאר לבד, ובאמת יש להן תועלת נפשות מנוכחות הבעל.

ומה שכתבו שבקשת נוכחות הבעל הוא ענין של קלות דעת ובקשת נוחות יתירה, לא משמע כן מהמחקרים החדשים אשר הוכיחו כי כאשר היה מישהו מהמכרים של היולדת בשעת לידה, היו פחות סיכוכים ליולדת, והלידה והתקופה שלאחריה היו קלים וטובים יותר. ומה שכתבו לאסור מחשש שהבעל יגע באשתו היולדת בנדתה, ויסתכל במקומות האסורים, הרי אם החשש הוא למזיד, אטו ברשיעי עסקינן, ואם החשש הוא בשוגג אין בידנו כוח לגזור גזירות חדשות.

ומה שכתבו שבדורות הקדמונים לא היה נמצא בחדר לידה, אינו ראייה כי היתה מסובבת בקרובותיה וחברותיה, ראה משנה אהלות (ז', ד') ושבת דף קכ"ט., שמשמע שהיו עוזרות לה חברותיה, ועי' בספר צרור המור פרשת ויחי הובא בתורת היולדת פרק ל"א הערה ג' שזהו מדרך הטבע שבעת ציריה וחבליה משתוקקת היולדת לבעלה. יתר על כן גם אם לא ידעו בעבר, שנוכחות הבעל עוזרת, אין זה ראייה לימינו שיוודעים במציאות שזה עוזר וכפי שהוכח במרחקים. וגם מצינו ביולדת שעלולה להסתכן מחמת פחד, ולכן התירו להדליק נר בשבת אפילו ליולדת שהיא סומא עי' מסכת שבת דף קכ"ח:, ובשו"ע

או"ח סימן ש"ל סעיף א'. וכבר מצינו שהתירו איסורים מחשש טירוף הדעת של החולה, ועי' בפמ"ג או"ח סימן ש"ו ס"ק י"ח, וכל שכן שאין לגזור גזירות כשאין איסור לפנינו, ומי הוא זה שיכול לסמוך על חילוקים בחשש פיקוח נפש, וכמו שכתב בשו"ת אגרות משה או"ח חלק א' סימן קל"ב.

אך כותב הגר"י אליהו העניקין זצ"ל באסיא שבט תשל"ח וז"ל: שאם אין הבעל צורך להיות שם אין להתיר לו ואין לעשות מהתירו של האגרות משה היתר כללי, רק במי שהוא בודאי יכול לעמוד בזה אפשר להתיר. ואם האשה מפחדת, ולכן רוצה ומבקשת שבעלה ימצא אצלה, מותר וגם חייב להיות שם מפני פיקוח נפש וכו'. ובאותם בתי חולים המונעים מבעל או חברה להיות עם היולדת בחדר הצירים או חדר הלידה כשהיא מפחדת להיות בלי הבעל או החברה, אין רוח חכמים נוחה מבתי חולים אלה וקרובים לשפיכות דמים ומצוה למחות בידם, עכ"ל.

ולהלכה למעשה נראה דנקטינן כמ"ש הגרשז"א זצ"ל הובא דבריו בספר נשמת אברהם יור"ד סימן קצ"ה ס"ק ג' שעל אף שעקרונית אין כאן איסור לבעל להיות בחדר הלידה עם אשתו, אם הוא נזהר מלהסתכל במקומות המכוסים וכש"כ במקום התורפה, וכל שכן שלא יגע בה, אבל אין הדבר יפה ויש בה משום מואס, אך כמובן אם היא ממש מפחדת, אז ודאי מותר, עכ"ד.

חמאה שהיא כבר מרחח ממנה

נה) שאלה: האם מותר לקחת חמאה שהיא כבר מרחח ממנה או נחשב כמקערה אחת?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: דברים הנמרחים על הלחם כגון חמאה, ומרגרינה, וכיוצא בזה פסקו האחרונים שמותרים שניהם להשתמש באותה החבילה, ולא נחשב כאוכלים בקערה אחת, וטעמא דמילתא כתב בשיעורי שבט הלוי, דבפשטות כל הממרחים אינם נחשבים לאוכל בפני עצמו, רק הם מכשירים את האוכל לאכילה אח"כ, ועוד יותר שאפילו אם נימא דאכן נחשבים כאוכלים, מ"מ יש לומר דשרי משום ההפסקה, והיינו שאין אוכלים אותו באופן ישיר, אלא מורחים אותו תחילת על הלחם ורק אח"כ אוכלים ממנו, וזה חשיב כהפסק דדעת הט"ז והאחרונים להתיר.

אולם בשו"ת אגרות משה יור"ד חלק א' סימן צ"ב כתב וז"ל: ואף דמדינא אין לאסור וכו', מ"מ יפה להיות נזהר בזה. ועיי"ש שכתב וממילא נראה שבקערה חמאה, שהדרך שכל אחד נוטל בכף ובסכין משם חמאה למרח על חתיכת הפת שלו שיש להתיר מדינא וכו', מ"מ ראוי להחמיר בזה משום שנראה קצת כמקערה אחת, וגם לפעמים אפשר לבא לשיורי מאכל אם לא נזהרה ולקחה חמאה הרבה יותר מצורכה והחזירה החמאה שנשארה בהכף ועל הסכין להקערה, וישכח ולקח הוא אח"כ את הנשאר למרח על פתו, אף שמדינא אין לאסור בשביל חשש זה.

והנה בהא שטען האגרות משה דיש חשש שיורי מאכל במקרה שהחזירה האשה

מהחמאה שעל סכינה לתוך הצלחת ויהא אסור לו ליטול משם, כתב בבדי השלחן סימן קצ"ה סעיף ג' בביאורים ד"ה שאסור דאע"פ שמחזירה החמאה לכלי אינו אסור מטעם שיורי מאכל, דהו"ל כהורק מכלי אל כלי דשרי כמ"ש הרמ"א בסעיף ד' והכא נמי הורק מסכינה לתוך צלחת, וכ"כ בסוגה בשושנים סימן ל"ב בבאר אליהו, וכן התיר בשו"ת קנה בושם סימן פ"ז אות ב'.

ועוד יותר מצדד להתיר הבדי השלחן שאפילו באופן שנותנים לכל אחד חתיכות קטנות של חמאה המיוחד לכל אחד בפני עצמו, [butter patties] ועשויה למנה לאדם אחד ונטלה קצת ממנו, גם בזה יש לצדד להיתרא, דכיון שאין החמאה נאכל בפני עצמו, אלא נאכל עם הפת וכטפל לו, אם כן אינו בא לכלל מאכלה עד שיתמרח על פתה. ועי' בספר חזקת טהרה דרך ישרה ס"ק א' ד"ה עוד ראיתי שכתב עוד סברא להתיר. אמנם מדברי האגרות משה הנ"ל סד"ה וממילא מוכח דלא ס"ל כסברת הבדי השלחן, וגם דלא כסברת החזקת טהרה הנ"ל.

וכן התיר בממרחים בשו"ת באר משה חלק ג' סימן קכ"ח ד"ה ביאור שכתב, דלא מצינו בשום מקום שיאסרו שיורי מאכל שלה שאי אפשר לאכול ממנו ישר ואין משתמשים המאכל רק למרוח אותו על מאכל אחר, מאחר שהיא מורחת החמאה על הפתה הרי הוי כאילו נוטלת מהקערה הגדולה ואיננה אוכלת ישר מהקערה הגדולה אלא מתחילה קודם שאוכל המאכל נותנת בקערה קטנה שלפניה ובכ"ה"ג הדבר מפורש להיתר בט"ז, ועוד דהלא בחמאה אין כאן שום קירוב הדעת אם הוא נוטל עם סכין קצת מהחמאה ואח"כ נוטלת היא, דבכ"ה"ג גם זרים אוכלים זה את זה, ואין שום קירוב אהבה בזה כלל וכלל לא, עכ"ד.

אם תינוק מועיל להפסק ביניהם

(נו) שאלה: בדבר השאלה ביושבים על ספסל ויש תינוק ביניהם מה הדין, האם מותר כהפסק חפץ ביניהם?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה מצינו בזה מח' אי מהני הפסק קטן היושב ביניהם כשאוכלים על שלחן אחד שיהא נחשב כהיכר, דבשו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן קכ"ד אות ג' כתב בפשיטות דלא גרע קטן משאר היכר המונח על השלחן ביניהם דמהני וכל שכן קטן, ואפילו לא הגיע עדיין לשיעור המבואר בשו"ע אבן העזר סימן כ"ב סעיף י' דמציל מאיסור יחוד, והיינו כשיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה, ונחלקו הפוסקים שם מה הוא השיעור בזה יעו"ש, מ"מ לענין נידון דידן פשיטא ליה דכיון דמכח דין היכר הוא דאתינן עלה, ולא מכח גדר הצלה מאיסור יחוד, א"כ אפילו בקטן כל דהוא מהני. אולם בשו"ת קנה בושם חלק ב' סימן ע"ב האריך להקשות על דבריו, דמהיכי תיתי שנאמר דבקטן מפסיק ויושב ביניהם להיכר יחשב, דבר שמדרך העולם כן הוא, והרגילות הוא להושיב את הילדים אצלם או ביניהם כשהם מסובין יחד על השלחן, ואין בזה שום צד היכא לאיסורא.

וגם בלאו הכי אפילו אם לא היה הרגילות כן להושיב את הילדים עמהם על השלחן, גם כן לא היה מהני האי להיכרא להתיר איסור אכילה יחד עם אשתו נדה על שלחן אחד, דדוקא היכר המונח על השלחן הוא דמהני, וכגון בשימת דבר מפסיק ביניהם להיכרא, דלהתיר האכילה ביחד על שלחן אחד לא סגי לן בהיכר בעלמא מבחוץ שאינו שייך להשלחן, כי כן קבעו רבותינו זללה"ה דהיכר אחר בעלמא לא אהני לן בזה מיד. ועוד ראיא דהיכר מבחוץ לא מהני, דאטו מי נאמר, דלפי מה דמבואר בשו"ע דראוי לה שתייחד לה בגדים בימי נדתה, כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה, וכי נאמר דזה סגי להיכר ומותרים לאכול יחד על שלחן אחד, אלא ודאי דצריך היכר המונח על השלחן, עיי"ש. וכן נראה להורות.

קערה שיש בה כמה בתי קיבול

(נז) שאלה: צלחת שיש בה כמה בתי קיבול ויש בתוכו בשר סאלאט ועוד דברים ואכלה רק הבשר האם שאר המאכל על הצלחת נחשב שיריים?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נראה פשוט דקערה שיש בה כמה בתי קיבול, ובכל בתי קיבול יש בו מאכל, בכה"ג כל בית קיבול נחשב כקערה בפני עצמה, דלא כשו"ת בצל החכמה חלק ה' סימן פ"ה, ובסוגה בשושנים דנשאר בצ"ע.

ספה שמשנה צורתה בלילה מביום

(נח) שאלה: ספה שמשנה צורתה למטה והיא ישנה עליה וביום קיפלו אותה, האם מותר לישון עליו?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה מטה הנפתחת לב' מטרות על ידי שמושכים החוצה את בסיס המטה התחתונה ממקומו שמתחת למטה הקבועה, ומורידין מזרון מהמטה העליונה למטה התחתונה, ולאחר השינה סוגרים את המטה התחתונה ומחזירים את המזרון למטה העליונה ועליו יושבים אם האשה ישנה על המטה התחתונה, נראה שמותר לבעל לשכב על המזרון לאחר שהוחזר למקומו שעל המטה העליונה, ואע"פ שיש אוסרים נראה דמותר משום דפנים חדשות באו לכאן וכ"כ במראה כהן עמוד ע"ו.

וכן בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תק"ג דן לגבי מטה שבלילה היא שוכבת בה, וביום מקפלים ויושבים בני אדם אי שרי הבעל לישב בה, וכתב שאין בזה איסור, שבלילה פורסים עליו סדין במטה וביום משתמשים בו כשמקופל כעין בורסא, ואינו שוכב על מטתה כבערב ואינו בא לידי הרהור, ואין להחמיר ולאסור כאן שהשינוי ניכר ואינה מטה ביום, ויש גם לצרף לסניף שיטות הפסקים דשיבה מותר אפילו במטתה ולא אסרו אלא שכיבה, ואע"פ דבעל המנחת יצחק מספק אם לאסור כה"ג או נימא פנים

חדשות באו לכאן, הובא בספר סוגה בשושנים סימן י"ג סעיף ל"ח, מ"מ נראה דמותר שזהו פנים חדשות ואין יסוד להחמיר.

להסתכל במכה שלה במקום מכוסה

(נט) שאלה: אשה בעת נדתה האם מותר לה להראות לבעלה מכה שיש לה במקום מכוסה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה כתב הרמ"א סימן קצ"ה סעיף ז' דמותר להסתכל בה במקומות הגלויים, אע"פ שנהנה בראייתה, וכתב הש"ך ס"ק י"ג דהואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא לידי מכשול, ובסדרי טהרה ס"ק ט"ו הוסיף דמ"מ לא יסתכל בה יותר מדאי פן יתקלקל עמה. והנה כל זה בנוגע למקומות הגלויים, אבל בנוגע למקומות המכוסים דאסור להסתכל, כתב בשיעורי שבט הלוי דאע"פ שיתכן דיש הבדל בין ראייה להסתכלות בהתבוננות, אך קשה להבדיל בזה, ואין ביניהם אלא כחוט השערה, אכן בספר טהרת הבית עמוד קס"ג כתב דכל מה שנאסר הסתכלות במקומות המכוסים הוא דוקא בראיה כדי ליהנות, אבל ראייה בעלמא שרי, ואע"פ שבספר בדי השלחן ביאורים מסתפק בזה, דאולי גם ראייה בעלמא אסור, מ"מ לענ"ד נראה דקיל בזה אשתו נדה משאר עריות כיון שהיא מותרת לו לאחר זמן, אם כן לא חיישינן בראיה בעלמא שיבוא לידי מכשול, וכמו שכתב בש"ך הנ"ל. ומ"מ לענ"ד נראה למעשה בנידון דידן אם מותר הבעל לראות מכה באשתו במקום מכוסה, דלאו כל אדם שוה בזה והכל לפי מה שהוא אדם, דאם יודע בעצמו שיוכל לבוא לידי הרהור לא יסתכל.

נגיעה על ידי בגדיהם

(ס) שאלה: כתבו הפוסקים שיש איסור נגיעה אפילו אם רק נוגעים על ידי בגדיהם, האם אפשר להקל בדבר המצוי מאד כגון תמונות בחתונה או שמחה משפחתית, ואם אי אפשר להתקרב כ"כ יגרום בושה, האם אפשר להקל בכה"ג?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה המחבר סימן קצ"ה סעיף ב' כתב לא יגע בה אפילו באמצע קטנה. הנה בשיעורי שבט הלוי הוסיף בזה בסעיף ב' אות ג' בד"ה ובפת"ש וז"ל "וכן יש ליזהר בנגיעת בגדו בבגדה", וכ"כ בספר בדי השלחן ס"ק ט"ו "וכן יזהרו שלא יגע מלבושיהם אלו באלו", וכתב במקורו בציונים ס"ק כ"ז מערוך השלחן. אולם לדעתי נראה יותר דמכ"ש הערוך השלחן בסעיף כ' "ובלבד שלא יגע זה בזו אפילו בבגדיהם" אין הכוונה שלא יגעו המלבושים זה בזה, אלא שלא יגעו האיש והאשה זה בזו אפילו אם בגדי שניהם מפסיקים, אבל לי נראה דאינם צריכים להזהר שלא יגע חלק מבגדו שחוץ לגופו לחלק מבגדה שחוץ לגופו, וכ"כ בהלכות נדה להרב שמעון איידר זצ"ל עמוד 142.

אולם יעויין בשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן ל"ח אות מ"ג להגאון חיד"א זצ"ל שכתב וז"ל יש להקל לשבת יחדיו בעגלה, אך יש לזהר שלא יגעו המלבושים שלו במלבושים שלה זה בזה, עיי"ש. פשוט לשונו מורה שאפילו המלבושים לא יגעו זה בזה. ועכ"פ פילו אם אינו מקילין כשרק הבגדים נוגעים זה בזה (דגם בזה צריכין לזהר), מ"מ זה פשוט כשעומדים צופים זה אצל זה כשעושים התמונות, אין להקל בכה"ג.

לזרוק חפץ לתוך שקית שלה

סא) שאלה: האם מותר לזרוק חפץ לתוך ארנק או שקית של אשתו נדה כשהם בידה?
תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה לקיחת דבר מתוך סל, ארנק או שקית שמחזיקה בהם או להניח לתוכו דבר מה אסור, כן מוכח משירי טהרה, ועי' בשו"ת באר משה חלק א' סימן נ' אות ח' וכן נשאלתי אם הבעל פותח הכיס שלו האם שרי לה בעת נדוטה לטול מעות מהכיס, ואסרתי" ופשוט דה"ה דאסור לה להניח לתוה, אולם ל זה הוא רק להניח, משא"כ לזרוק לתוך ארנקי שלה שרי, כיון דאינו מידו לידה, ויסוד הדבר על פי הט"ז ס"ק ח' דאף במגע על ידי דבר אחר אינו אסור רק משום רחיצה שמביאה לידי חיבה, ומוכח שם מט"ז שמותר לזרוק מתוך כלי להשני, ואם כן ה"ה דמותר לקבל בתוך כלי דבר הנזרק וכ"כ בבדי השלחן ס"ק ל'.

אכלה חתיכה מצלחת דין שאר חתיכות

סב) שאלה: היו ב' חתיכות בשר על צלחת אחת והיא אכלה אחד מהם בלי להניחו על צלחת שלה האם מותר לו לאול החתיכה שניה?
תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה בכה"ג שהיו ב' חתיכות בשר על צלחת והיא אכלה אחד מהם, אף דליכא איסור משום שירי מאכל כיון שלא אכלה מגוף החתיכה השניה, והוי חתיכות נפרדות כמ"ש בשו"ת אגרות משה חלק א' סימן צ"ב, מ"מ בכה"ג עדיין יש איסור מצד איסור בקערה אחת ושייך בזה חיבה כמ"ש בסוגה בשושנים פרק ד', ואם כן אסור לאוכלו תיכף לאחר שנוטלו מהקערה, אבל באופן שלוקח ומניח על הכלי שלו או על השלחן מותר.

סידור המטות בעת טהרה

סג) שאלה: בדבר השאלה לענין סידור המיטות בעת שהיא טהורה אם ראוי שלא יהיו מחוברים?
תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה מעיקר הדבד פשוט דודאי מותר ואין קפידא שיהיה הפסק בין המטות, אבל מצד השני כנודע דמלפנים היו מסדרים המטות בשני ירכתי הבית

אהל

הלכות נדה

יעקב

רלג

אפילו כשהיה החדר גדול, ויש בזה משום צניעות גדולה, וכ"כ הגר"מ בראנסדארפער זצ"ל. וגם ידוע שהגה"ק מהר"י מבעלז זצ"ל אמר רמז לזה, מש"כ בתהלים קכ"ח "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך" שהדרך הצנועות שהאשה תישן בירכתי הבית. וזהו אפילו כשהאיש והאשה הם דרים לבד בבית, ואם יש ילדים או שאר בני משפחה בבית שבאים לחדר המטות מפעם לפעם, אם כן כש"כ דמובן מאד על פי סברא שיהיה הפסק בין המטות, שהרי אם רואים המטות מחוברות זה לזה, הרי כולם יודעים כוונת הדברים ע"ד שאמר חז"ל הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה, ואם כן זה ודאי סתירה למידת הצניעות. ועיין בדברי יואל להאדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זצ"ל פרשת ויקרא בענין העמדת המטות באמצע החדר.

לתת מתנה בעת נדתה

סד) שאלה: האם מותר לתת מתנה לאשתו בעת נדתה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: כתב הפלתי ס"ק א' דמותר לתת מתנה לאשתו נדה, ומובא במחצית השקל ס"ק ג', אכן במקור חיים תפארת צבי ס"ק י' נראה דמדמה לה לשילוח כוס של ברכה דאסור, ובספר סוגה בשושנים פרק כ"ג סעיף ה' כתב דיש לומר דגם להמקור חיים האיסור אינו רק במתנה שיש בו חשיבות מיוחדת, ולמעשה אנחנו נוהגין להקל.

להקל בדיני הרחקות בפני אחרים

סה) שאלה: בדבר השאלה אם אפשר להקל בדיני הרחקות בפני אחרים?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה בשו"ת אגרות משה חלק ב' סימן ע"ז נשאל מהגר"ר אברהם חיים לעווין, האם דיני הרחקות נוהגין במקום שיש אחרים רואין, דאולי יש להתיר משום דאז אין בו רעיון של קירוב, וגם שבא מזה לידי בזיון להאשה, ויש בזה משום כבוד הבריות. והאגרות משה פוסק שאין להתיר בפני אחרים, וגם לא חוששין שהוא בזיון כ"כ דידוע לכל הנשים הן נדות י"ב יום בכל חודש כשאין זקנות ולא מעוברות וצריכין להתרחק מבעליהן באיזה דברים, ואדרבה הא הרבה היו לובשת בגדים מיוחדים לימי הנדות ומזה היו יודעות השכנות שהיא נדה, אלמא שלא היא מתביישות בזה, ובאמת הרי כתב בשו"ע לא יושיט לה שום דבר וכו', שמא יגע בבשרה ואם כן לטעם זה אין להתיר בפני אחרים, וכ"כ בשיעורי שבט הלוי דכל איסורי הושטה וכו' הם אפילו בפני רבים. ומ"מ יעשו באופן צנוע שלא ירגישו, והוסיף שאם מושיט לה בפני אחרים ובושה לומר שהיא נדה, יכולה לומר איזה טעם ואמתלא שאינה יכולה לקחת, כגון שצריכה ללכת וכדומה.

שיעור גובה ההיכר

סו) שאלה: האם יש ענין שההיכר צריך להיות גבוה קצת או אפילו טבעת או מפתח סגי?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: צריך שיהא גבוה קצת, וכדעת הצמח צדק פסקי דינים.

שומר להיכר

סז) שאלה: האם שומר מהני כהיכר לענין הרחקות נדה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: כן, וכ"כ בסוגה בשושנים פרק ד' סעיף ל"א.

היכר המונח בצד של השלחן

סח) שאלה: הניחו היכר בצד השלחן ולא ביניהם האם זה מעכב דהיינו שעברו איזה איסור בדיני הרחקות?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה אף דמבואר בסימן קצ"ה סעיף ג' שיהיו שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה, מ"מ אין הכוונה שזהו לעיכובא שצריך להיות ממש בין שני הקערות. וכמ"ש בחוט שני, אלא דלאו דוקא שיהא ביניהם ממש אלא כל שמונח על השלחן היכר שיזכיר להם שהיא נדה סגי בכך. וכ"כ בספר שביבי טהרה פרק ט"ו סעיף י', אלא שכתב דלכל הפחות יהיה ההיכר סמוך להם כדי להזכיר להם שלא יבואו לקירבה יתירה.

שאלות בקידוש כשיש אורחים בסעודה

סט) שאלה: בעל קיבל מן בעל הבית שתי כוסות יין שאחת לו ואחת לאשתו, אם מותר לבעל למסור לאשתו כוס אחת

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: עוד חקרת באופן שהבעל ואשתו הם אורחים אצל בעל הבית, בעל קיבל מן בעל הבית שתי כוסות יין שאחת לו ואחת לאשתו, אם מותר לבעל למסור לאשתו כוס אחת.

בשאלה זו לא זכיתי להבין למה חשבת שיהיה איסור, שהרי כל האיסור הוא שהבעל שולח כוס לאשתו ואפילו דרך שליח וכמו שכתב השו"ע שם סע' י"ג, שכיון שהוא שולח לה כוס נחשב הדבר הקירוב. אבל בשאלה שלך הבעל לא שלח הכוס אלא בעל הבית שלח אותו, והבעל הוא השליח של הבעל הבית, ואם כן אין כאן שום קירוב מצד הבעל שהרי אינו שולח לאשתו דבר, רק בעל הבית שולח.

אהל הלכות נדה **יעקב** רלה

לכן אין פה חשש איסור שהבעל ימסור הכוס לאשתו מבעל הבית, רק יעשה בשנוי כמו כל אוכל שהבעל מגיש לאשתו.

אם מועיל אנשים אחרים להיכר לסעוד עם אשתו כאשר האחרים הם בשולחן אחר

(ע) שאלה: האם צריכים להניח היכר כשאוכלים עם אחרים?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: שאלת אם מועיל אנשים אחרים להיכר לסעוד עם אשתו כאשר האחרים הם בשולחן אחר. שיטה זו שמועיל שלא צריכים היכר כאשר אחרים יושבים על יד השולחן מובאת בברכי יוסף יו"ד סי' קצ"ה על סע' ג' שכתב וז"ל: ובשולחן גדול עם כל בני הבית יש אומרים דבכל גיוני שרי וכן נהגו, עכ"ל. ושוב כתב דעות שחולקות על שיטה זו.

אבל כיון שגם מי שמתיר רק הזכיר שאחרים יושבים על יד השולחן, מוכח שאחרים מועילים רק אם הם יושבים על אותו השולחן שהוא ואשתו יושבים עליו, אבל בלי זה אינו מועיל דבר. וכל שכן שאינו מועיל במסעדה שהרי כתבו הפוסקים שאין זימון במסעדה משולחן לשולחן, והיינו משום שהם לא באו יחד, ואין להם שייכות לסעודה אף שהם מכירים זה את זה. לכן הם נחשבים שומרים לענין לאכול עם אשתו נדה.

לישון עם אשתו נדה בקומתיים אחד במטה למעלה ואחד במטה למטה

(עא) שאלה: האם מותר לבעל ואשתו נדה לישון ביחד במטת קומתיים?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: נראה לי שאסור לישון עם אשתו נדה בקומתיים אחד במטה למעלה ואחד במטה למטה שהרי זה דומה לישיבה על ספסל אחד שמתננדד שאסר הרמ"א בסי' קצ"ה סע' ה'.

אם הבעל ואשתו שניהם צריכים לדעת מה הוא ההיכר

(עב) שאלה: האם שניהם צריכים לדעת מהו ההיכר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: שניהם.

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: גם הבעל וגם אשתו צריכים לדעת מה ההיכר שהרי אם אחד אינו יודע הוא חושב שהוא עובר על איסור ואף שאינו עובר אסור לחשוב שעוברים. אמנם אם מגלים לו שיש היכר ולא אומרים מה ההיכר אז זה מותר.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: בודאי שצריך עכ"פ הבעל לדעת מההיכר, אך יותר טוב כששניהם יודעים.

לטייל עם אשתו נדה בספינה קטנה עם משוטים

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אסור לטייל עם אשתו נדה בספינה קטנה עם משוטים וכמו שאסור לשבת יחד עם ספסל שמתנדנד שהבאנו לעיל.

אשה נדה להגיש לבעלה בקבוק שתיה שיכול לשתות ממנה או לשפוך לכוס

עג) שאלה: אם מותר לאשה נדה להגיש לבעלה בקבוק שתיה שיכול לשתות ממנה או לשפוך לכוס?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: נראה שתלוי איך דרך הבעל לשתות, והיינו אם רגיל לשתות ישר מן הבקבוק הוי כמו מזיגת הכוס ואסור להגיש לו בקבוק שתיה. אבל אם דרכו לשפוך מן הבקבוק לכוס, הרי הוא עושה בעצמו מזיגת הכוס, ומותר לאשתו להגיש לו הבקבוק שתיה.

מה נחשב שהאשה הלכה ומותר לגמור המאכל והשתיה שלה

עד) שאלה: מהו הגדר שמתיר לאכול משירי מאכלה של אשתו נדה?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: גם שאלת מה נחשב שהאשה הלכה שהזכיר הרמ"א יו"ד סי' קצ"ה סע' ד' ומותר לגמור המאכל והשתיה שלה. נראה לי רק אם האשה עזבה את החדר מותר לגמור השירים שלה, אבל אינו די במה שהיא גמרה לאכול ועוסקת בדברים אחרים. גם צריך עזיבה גמורה ולא שיצאה לשירותים או להביא איזה חפץ.

להסיע אשתו נדה שיושבת על כסא גלגלים

עה) שאלה: נשאלתי כמה פעמים מאברכים אחרי לידה אם מותר לדחוף את אשתו נדה בכסא גלגלים?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אסור להסיע אשתו נדה שיושבת על כסא גלגלים שהרי כיון ששניהם תופסים אותו חפץ נחשב כמו שמושיט לה ואסור שמא יגע בה.

להחזיק יד אשתו בזמן לידה

עו) שאלה: האם מותר להחזיק יד של אשתו בזמן הלידה?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אין להחזיק יד אשתו בזמן לידה משום איסור נדה. וגם אם לובשים כפפות אין להתיר שהרי עדיין מרגיש חומה ואין היתר של כפפות. בפרט בלידה אסור לעזור לה שהרי הוא בריא ויש מי שישימש אותה ויעזור לה.

להסתכל על אשתו דרך בגד שקוף

עז) שאלה: האם מותר להסתכל באשתו נדה דרך בגד שקוף?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: כיון שאסור להסתכל על המקומות המכוסים של אשתו נדה, ודאי שאסור גם דרך בגד שקוף שהרי גם בזה הוא יכול לבוא לידי עבירה שהרי הערוה נראית דרך הבגד השקוף. רק לענין צואה מועיל כסוי אבל בערוה, בראייה תלייה רחמנא.

משחק פינג פונג עם אשתו נדה

עח) שאלה: אם מותר לשחק משחק פינג פונג עם אשתו נדה?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אין לשחק פינג פונג עם אשתו נדה משום שיכול להביא לידי שחוק וקלות ראש שהרי הוא ממש משחק שאחד נהנה מן השני דרך המשחק בצורה פעילה.

אם בנות רווקות מותרות לבקר בבית הקברות

עט) שאלה: מדוע מקילים להביא בנות רווקות לבקר בבית הקברות של קברי צדיקים וכדומה?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: בדבר השאלה איך נהגו בנות סימנרים לבקר קברי צדיקים בבית הקברות, והרי המ"ב סי' פ"ח ס"ק ז' בשם החיי אדם שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבלו. התשובה היא שכוונת החיי אדם רק בנשים נשואות, שהרי רק הן טובלות, אבל בחורות שאינן טובלות אינן מקפידות בזה. אבל נראה לי נכון שלא ילכו בעת המחזור.

אשה נדה לבקר בבית הקברות ליארצייט

פ) שאלה: מובא שאשה בעת נדתה אין לה ללכת לבית הקברות, האם ביום שיש לה יוארצייט ואם היא לא תגיע יגרום לה הרבה בושא משום שאין לה סיבה למה היא לא הולכת אלא משום שהיא נדה בלבד, האם אפשר להקל משום בושא או לא זה גם נכלל במה שהפוסקים החמירו שאין להקל בדיני הרחוקת אפילו במקום שמתביישים?

תשובה:

הגר"א בנצל שליט"א: אין זה שייך לדיני הרחוקת אלא לצד הסגולי וטוב היה אם לא תלך אף כשאינה נדה.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: יש להקל במקום צורך גדול כגון יוארצייט או הקמת מצבה.

אם האשה נידה יכולה למלא בקבוק גומי לבעלה שכואב לו הבטן

פא) שאלה: אם מותר להכין לבעלה בקבוק מים חמים?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: אף שאין לאשה נדה למלא מים לרחיצת בעלה, אבל בקבוק גומי הוא עשוי לרפואה, ואין פה שום ענין של חיבה אלא רפואה בלבד ולכן הוא מותר.

לשכב על מיטת אשתו נדה אם היא בעיר אבל אינה ישנה בבית

פב) שאלה: אם מותר לשכב על מטה של אשתו נדה אינה יושנת בבית?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: בענין אם מותר לשכב על מיטת אשתו נדה אם היא בעיר ואינה חוזרת לבית. כתב הפתחי תשובה יו"ד סי' קצ"ה ס"ק ט' שמותר לשכב על המטה שלה אם אינה בעיר. ומשמע שלא מועיל מה שבטוח שאינה חוזרת אלא צריך להיות דוקא שאינה בעיר. ונראה הטעם שכיון שהיא בעיר יש לו הרהור אחריה, אבל אינה בעיר הוא מתייחס ממנה ולא חושב עליה כלל.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: אין להקל בכה"ג שהרי הפוסקים נתחבטו אפילו באופן שהאשה אינה בעיר, דיעויין בפתחי תשובה ס"ק ט' שכתב, דאם אינה בעיר מותר לו לישב על מטתה, והטעם משום שאין הרהור כשאינה בעיר. וכתב המהרש"ם בדעת תורה, שכל מה שהותר זה רק לישב על מטתה, אבל לשכב אסור, אבל כשאינה בעיר כמה ימים שרי גם שינה במטתה, וכ"כ בשיעורי שבט הלוי, אולם בשערי טוהר שער ט"ז בשערי דעת ס"ק ד' אסור גם אם נוסעת לכמה ימים אסור לו לישב על מטתה בכל גווני, ועי' בשו"ת שרגא המאיר חלק ג' סימן ס"ב בזה.

להחזיק חוט הטלפון כאשר אשתו מדברת בטלפון

פג) שאלה: האם מותר לבעל להחזיק חוט טלפון כשאשתו נדה מדברת בטלפון?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: נראה לי שאסור להחזיק חוט הטלפון כאשר אשתו מדברת בטלפון משום שנמצא ששניהם מחזיקים באותו הדבר, וזה נחשב כמו מושיט לה שאסור באשתו נדה.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נראה כדעת המתירין.

להסתכל על צילום רנטגן של אשתו נדה

פד) שאלה: האם מותר להסתכל ברנטגן של אשתו נדה?

תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: בענין להסתכל על צילום רנטגן x-ray של אשתו נדה, ודאי

אהל הלכות נדה **יעקב** רלט

שהדבר מותר שהרי הצילום מראה רק חלקים פנימיים של הגוף בצורה שאין בה כלל קירוב הדעת לאשתו.
הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

לצאת לחופש כאשר אשתו אינה טהורה

פה) שאלה: האם מותר לצאת לחופש עם אשתו נדה?
תשובה:

הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל: בדבר השאלה אם לצאת לחופש כאשר אשתו אינה טהורה. לא ראיתי שמוזכר בזה לאיסור ורק כתוב שלא יטייל בגנות ופרדסים שהוא כנראה ענין מיוחד לחיבה. אבל נופש נעשה לשם בריאות שאדם יחזור לכוחות שלו, ולכן מותר עם אשתו אף שאינה טהורה.

בדקה יום שביעי והסתפקה על יום ראשון

פו) שאלה: אשה שבדקה ביום השביעי והסתפקה אח"כ אם בדקה גם ביום הראשון כעת היא עומדת אחרי צאת הכוכבים האם היא יכולה לטבול?
תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם עשתה מוך דחוק יכולה.

זירוז לידה

פז) שאלה: אשה שעברה את החודש התשיעי, וכבר אין לה כח לחכות ורוצה לעשות זירוז לידה האם יכולה לעשות כן?
תשובה:
הגר"א נבנצל שליט"א: אם זה נכון לדעת הרופאים.

להרטיב עד בדיקה

פח) שאלה: אשה שמאוד קשה לה לעשות בדיקות מחמת יובש וכדומה, האם מותר למרוח באותו מקום משחה שיהיה יותר קל לעשות הבדיקה?
תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם לא תסתיר דם.
ומה הדין למרוח על גבי העד עצמו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כנ"ל.

והאם זה מותר בשבת גם כן?

יעקב

הלכות נדה

אהל

רמ

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק על העור אם זה נבלע בעור.

עדשות מגע אם חוצצים

פט) שאלה: האם עדשות מגע של הוי חציצה בטבילה, ואם כבר חוזר מהמקוה אם צריך לחזור עוד הפעם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אצל גברים זו חציצה לכתחילה, אצל נשים אסור לטבול עם זה אא"כ אינה מקפידה להוציא זאת אף פעם.

צינור מחובר לגופה אם חוצץ

צ) שאלה: אשה שמטעם רפואה יש לה צינור שמחובר לגופה מבחוץ ואינה יכולה להסירה לפחות במשך שבוע האם מותר לה בכה"ג לטבול במקווה כך ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: זו חציצה.

אשה שהסתפקה אם הוציאה העדשות מגע לפני הטבילה

צא) שאלה: אשה שהסתפקה אם הוציאה את העדשות מגע לפני הטבילה מה הדין בין לפני לנתה ובין אחרי לנתה עם בעלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שצריכה לחזור ולטבול.

אשה שכחה לפספס שער בית השחי

צב) שאלה: נשאלתי מאשה ששכחה לפספס שער בית השחי והערוה וטבלה האם היא צריכה לחזור שנית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שכן.

לצאת במוך דחוק במקום שאין עירוב

צג) שאלה: האם מתירים לאשה לצאת בשבת עם מוך דחוק במקום שאין עירוב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שכן.

רמא

יעקב

הלכות נדה

אהל

לטבול לשאר קריבות

צד) שאלה: האם אשה יכולה לטבול רק לשם חיבוק ונישוק וכגון שרופא אמר לה שהיא צריכה להמתין לעשות תשמיש משום חולשה וכדומה? ואם כן האם היא מברכת על הטבילה בכה"ג?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכולה ומברכת.

מוך דחוק למי שנתקלקלה באמצע ז' נקיים

צה) שאלה: אשה שנתקלקלה באמצע ז' נקיים שיצא לה בדיקת עד עם דם האם היא צריכה לעשות מוך דחוק חוץ מהפסק טהרה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

והאם משנה באיזה יום התקלקלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לפתוח דלת עבור אשתו נדה

צו) שאלה: האם מותר לבעל או אשתו נדה לעצור דלת שהשני פתח לפני זה או הוי דומיא דהושטה שאסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אינם מתכוונים לשחק זה עם זה-מותר.

עבר ושיגר כוס יין

צז) שאלה: בעל שעבר ושיגר כוס יין לאשתו האם היא יכולה לשתות ממנו בדיעבד, כלומר האם האיסור דוקא השיגור, ולכן תהא מותרת לשתות, או שכלול בתוך החשש חיבה גם השתיה שהיא שותת מהכוס שהוא שלח, וצ"ע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נלענ"ד דמותרת.

הכנת כרית לליל הסדר

צח) שאלה: אשתו נדה האם היא מותרת להכין את מטת הסיבה לליל הסדר של בעלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

להחליף גבס של בעלה בעת נדתה

צט) שאלה: נשאלתי מאבךך שנשבר לו אצבע ברגלו והיה מאוד קשה לו להחליף הגבס שהרופא אמר לו לעשות כל יום, הוא שואל האם אשתו נדה יכולה להחליף את הגבס במקום שאין אחר או שקשה להשיג אחר אם זה נחשב מספיק כחולה להתיר ההרחקה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י וואזנר שליט"א מח"ס חיי הלוי: ומה ששאל מע"כ במי שנשבר לו אצבע ברגלו ל"ע וצריך להחליף בכל יום הגבס או הרטיה, אי יכולין להתיר אשתו נדה להחליפו באופן שאי אפשר לו לעשותו בעצמו ואין איש אחר שם, ונראה דלמעשה אין להתיר וכמו שכתבנו בחיי הלוי חלק א' סימן ע"ג אות מ"ו ובהלכות טהרה סימן קצ"ה ס"ק קי"ב דחולה שגופו בריא ורק יש לו שבר יד ל"ע הוי דינו כמו אשה שהיא חולה ע"י שם. וכשאשה חולה כתבנו שם דצריך להשכיר איש אחר שישמשו, ובפרט בנידון דידן שאין צריך להחליף רק פעם א' ביום, וודאי יכולים למצוא איש אחד שיחליף לו הרטיה.

הגר"י שוב שליט"א: לא יכולה להחליף הגבס, וכך שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

הגר"נ גראס שליט"א במח"ס שארית אברהם: מעכ"ת ביאר בשאלתו לדון האם הוא בכלל ההיתר שנפסק בסי' קצ"ה סעי' ט"ו באם הוא חולה ואין אחר שישמשו זולתה שמותר לה לשמשו זולת רחיצת פניו ורגליו והצעת המטה. ומזה משמע שאפילו נגיעה ממש מותר באם הוא בגדר חולה (שאין בו סכנה), והשאלה היא האם אצבע שנשברה תיחשב בכלל חולה לענין זה כיון שסוף סוף כל גופו בבריאות השלימה, עד כאן עיקרי שאלתו.

ולענ"ד השפילה נראה לדמות זאת למה שנפסק בשו"ע או"ח סי' שכ"ח סעי' י"ז, שסכנת אבר עדיף להיתר מדין חולה שאין בו סכנה. ובעוד שבחושאיב"ס נחלקו האם מותר לישראל לעשות עבורו מלאכה דרבנן שלא ע"י שינוי, הרי שבסכנת אבר ההיתר יותר רווח לעשות עבורו איסור דרבנן ע"י ישראל, עיי"ש. ולכן באם המצב הוא שחבישה זאת נצרכה בכדי שלרפאות את אצבע רגלו שנשברה ואם לא יטפלו בה כהוגן מסכן את האצבע שלא תחזור לאיתנה הראשון, הרי גם זה בכלל סכנת אבר וממילא עפ"י הנ"ל עדיף מחולה שאיב"ס המוזכר להיתר שימוש ע"י האשה.

ועדיין לא נגענו במה שייתכן שייתכפו עליו יסוריו באופן שייחלש כל גופו, ואז אפילו אם לא יפול למשכב מכל מקום כבר בגדר חולה כל גופו ייקרא שדינו כחולה שאיב"ס.

חשש חציצה בסתימה בשיניים

ק) שאלה: כיצד מורה הגאון שליט"א לגבי אשה שיש לה סתימה זמנית בשיניה האם זה חוצץ ומתי זה לא חוצץ?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם תחליט להשאיר אותה עד חדש יכולה לטבול. אם אח"כ יתגברו הכאבים או משהו אחר-יכולה לפנות לרופא.

בענין גזיזת עור מאשתו נדה אחרי שכבר קבלה שבת לפני הטבילה

קא) שאלה: אשה שהיתה צריכה לטבול בליל שבת וכבר הדליקה נרות וקבלה על עצמה שבת קודש ושמה לב לפני שעזבה את הבית שנשאר חתיכת עור באצבע שלה שבודאי מקפידה עליו וחוצץ והיא היתה צריכה להוריד את זה לפני הטבילה, וכמובן שמצד הל' שבת (רס"ג, י"ז) מותר אפילו לבעלה לחתוך או לעשות מלאכה להוריד את החציצה, אלא שבכה"ג שהיא היתה כמובן ביום אחרון של הז' נקיים ושומרים הרחקות האם יהיה מותר לו להוריד או לגזוז את העור מעל האצבע שלה כשהוא ביום לכתה לבית הטבילה שאולי יש מקום בסוגיא לדון להלכה למעשה להקל בזה, וצ"ע. ועוד בתוך אותו שאלה יש לעיין אם נוכל להביא ראיה להקל מדברי הנודע ביהודה המובא בפתחי תשובה יו"ד סימן קצ"ה ס"ק ב' שמתיר לדחוף אשתו נדה בתוך מי המקוה משום סברא של לא שביק התירא...ובכל זאת צ"ע למעשה, ועוד הסתפקתי אם נוכל להביא ראיה להקל מדברי הערוך השלחן (סימן קצ"ה סוף סעיף ה')?

ועוד הסתפקתי על הצד שזה אסור בשביל הבעל לנגוע בה אפילו על ידי מספריים וכדומה מצד דיני הרחקות האם נוכל להקל מצד השאלה על קבלת השבת ואז היא יכולה להוריד העור בעצמה כמ"ש בשו"ת שואל ומשיב חלק ב' (סימן כ"ג) שבשעת הדחק יכול לעשות התרה אפילו לאשה שקבלה שבת.

ואחרון נשאלתי באותו הזדמנות בנידון דידן מאי עדיף אם שכחה להסיר הציפורן שאז נחלקו הש"ך וט"ז (סימן קצ"ח סעיף כ') האם עדיף לסמוך על ניקור לפי הט"ז ומ"ב (סימן ש"מ) בשעת הדחק או שאפשר לעשות כעצת הנ"ל או להקל בהרחקות או שתמיד עדיף להשאיל על הקבלה גם בכה"ג של ציפורן, וצ"ע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יוריד בלי לנגוע בה.

הגר"י ליברמן מח"ס משנת יוסף: אחדשה"ט בדבר שאלתו אודות אשה שעשתה החפיפה ושאר ההכנות, ולאחר שקבלה שבת בהדלקת הנר מצאה דבר החוצץ מה"ת, האם יכולה לבקש מבעלה שיוריד לה החציצה כל זמן שלא קיבל על עצמו שבת (כבשו"ע רסג, יז). ועפ"י תשובת הנודע ביהודה (חיו"ד סי' קכב) דבכפר שאין אשה אחרת רשאי הבעל לעמוד בשעת טבילתה ולהחזיק בה משום דאיסור נגיעה והסתכלות הוא שמא יבוא לידי הרגל דבר, וברגע זה לא חיישינן, דלא שביק היתרא שתיכף ברגע זה מותרת בעלייתה מן המים, ולכן אם א"א בענין אחר יש להתיר. והובא בפתחי תשובה (יו"ד סי' קצה סק"ב). והסכים עמו הערוה"ש (קצה, ה), והוסיף דאפילו אי חיישינן לזמן מועט י"ל כדאמרינן (פסחים יא) הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיני', וה"נ כן הוא.

ואת"ל שאסור לבעל לנגוע בה אפילו על ידי מספריים וכדומה, כיון שעדיין צריכה לשמור ההרחקות, האם נוכל להקל לה להישאל על קבלת השבת כדי שתוכל להוריד החציצה בעצמה, וכמ"ש בשו"ת שואל ומשיב (ח"ב סי' כג) שבשעת הדחק יכולה אשה להישאל על קבלת השבת, אתו"ד.

(א) הנה להתיר נגיעה עפ"י תשובת הנוב"י פשיטא דאי אפשר, דהלא הנוב"י מיירי באופן שמותרת לו מיד בעלייתה מן המים, וגם זה התיר רק בשעת הדחק דליכא אפשרות אחרת [וראה עוד בהערת בן הנוב"י בהגה שם]. משא"כ בנידו"ד שהיא מותרת לו רק לאחר זמן.

(ב) גם העצה להישאל על קבלת שבת, לא פשיטא כל כך, דכבר נתבאר בשו"ת משנ"י (ח"ט סי' פא-פג) דלהלכה לא מתירין להישאל, והפוסקים שהתירו להישאל מיירי במצוה עוברת התלויה בזמן, כמו תקיעת שופר (בט"ז סי' תר סק"א) עיי"ש, ונידו"ד אינה מצוה עוברת, זולת באופן שא"א לדחות הטבילה מסיבה מוצדקת, שאז תעשה שאלת חכם.

(ג) למעשה לפי הנראה מלשון השאלה עדיין יום, ובין השמשות מותר לעשות מלאכה דאורייתא ע"י נכרי לצורך מצוה (כשו"ע רסא, א). ובדליכא נכרי או אשה אחרת שיכולה להוריד לה החציצה, יש לדחות הטבילה למוצאי שבת. ובדאיכא סיבה הכרחית לטבול תעשה שאלת חכם וכנ"ל.

(ד) מה שהוסיף להסתפק באופן ששכחה להסיר הציפורן שנחלקו בזה הש"ך והט"ז (קצ"ח, כ), אם סגי בניקור, האם כדאי לנהוג לכתחילה כשיטת הט"ז דבשעת הדחק סגי בניקור, וכדסמך עלה המשנ"ב (סי' שמ סק"ג). או דילמא עדיף טפי שתשאל על קבלת שבת.

כאמור אין להישאל מלכתחילה על מצוה שאינה עוברת. וכיון שנוהגין להחמיר כהש"ך, לכן ההוראה היא בשכחה לקצוץ הצפרניים, לקוץ אותן ביד ע"י עכו"ם, ובדליכא עכו"ם דוחין הטבילה למוצ"ש. ובמקום צורך סומכים על הט"ז לטבול כשהצפרניים נקיות לגמרי, ובתנאי שהוא עפ"י הוראת חכם. – ובצפרני הרגליים הביא הביה"ל (שמ, א ד"ה וחייב) מפתחי תשובה (יו"ד קצח סק"י) בשם חמודי דניאל, דטוב יותר להתיר ע"י ניקור מלהתיר ע"י גוי.

הגר"י זילברשטיין שליט"א אב"ד רמת אלחנן: נלענ"ד שדבריהם אמת ויציב. יש להוסיף שגזירת עור שבאצבע יכולה להסירו גם בלי נגיעה וכך נוהגים בחופת נדה. ועוד דאם לא תטבול קיים חשש של חטא. ועדיף לגזוז העור, מלהשאיר בלי טבילה כל השבת.

הגר"י שוב שליט"א: אסור לבעלה להסיר את החציצה ממנה, כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי צוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א. והוסיף הגאון רבי שריה דבליצקי צוק"ל דבאופן שזה רק איסור דרבנן מותר לה להוריד את זה לבד עיין שו"ע ש"מ.

הגרש"ק הכהן גרוס שליט"א: האשה יכולה ולא הבעל דהוי קבלה בטעות וכמ"ש בשואל ומשיב לגבי הפרשת חלה.

מו"ר הגר"מ דייטש שליט"א: ולענ"ד נראה בזה פשוט לאיסורא, דעד כאן לא התיר בזה הנוב"י ז"ל אלא מכיון שהיא עומדת כבר להיטהר תיכף ממשי, ואין לך בו אלא חידושו, שלא היקל אלא כשאין מחוסר עוד איזה מעשה נוסף לעצם הטבילה, משא"כ הכא, דעדיין צריכה הליכה, לילך לבית הטבילה, איני רואה מקום להתיר.

דהנה הא הרי ברירא, דגם ביום השביעי קיימי כל איסורי ההרחקות, ואף אם עבר זמן רב מספירת השבעה נקיים, אין כל מקום להקל באיסורי הרחקות, וכמ"ש"כ בערוה"ש (סימן קצ"ה סעיף ג'), וזה פשוט. וכמו כן ברור, דאף נגיעה בצפורניה בלבד אסור משום איסור נגיעה, וכמפורש בהדיא במעשה רוקח (פי"א מאיסור"ב הי"ט), עיי"ש. וממילא הדרינן לקמייתא שאין מקום להקל כאן. [שוב פגשתי את הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א והצעתי לפניו שאלה זו וג"כ הסכים בהדיא שזה חלוק טובא מנידון הנוב"י כמשנ"ת].

ובענ"ד הייתי מורה בזה שתישאל האשה על קבלתה את השבת, ותסיר בעצמה את הציפורן, ולקבל שוב את השבת, דבכי האי גוונא, דהוי שעת הדחק ולדבר מצוה, נראה דמצנין לסמוך על הפוסקים דמהני התרה על קבלת שבת מבעוד יום, כמבואר בפ"ת (סימן רס"א ס"ק ח' מהט"ז (סימן ר"ס), וכ"כ הא"ר (סימן רס"א אות ל"ח) והפרמ"ג (שם מ"ז ס"ק ג') דשיטת הלבוש ז"ל הוא דמהני התרה, וכתב הא"ר כי כן נמי דעת הבית יוסף ז"ל, עיי"ש. ואף שהדליקה נרות, נראה להקל בשעת הדחק, וכמבואר כן בהדיא בתשו' שואל ומשיב מהדו"ת חלק ב' (סימן כ"ג) דבשעת הדחק מותר לעשות התרה, דנדרי מצוה נשאלים בשעת הדחק, ומהני התרה אף באשה שקיבלה שבת על ידי הדלקת הנרות שהוא מעשה עיי"ש. ולכן אף שיש חולקים בכל זה, מ"מ בשעת הדחק ולדבר מצוה כנידון דידן נראה לענ"ד דשפיר יש לסמוך להתירא על שיטת המתירים בזה כמשנ"ת.

הגרי"מ שטרן שליט"א: ע"ד השאלה באשה שהדליקה נרות שבת וקיבלה על עצמה שבת ושוב מצאה חתיכת עור באצבע שלה באופן שחוצץ מדינא (אולם רוב פעמים המציאות היא שאינו בגדר זה ואכמ"ל) ובעלה עדיין לא קיבל שבת האם מותר לו לחתוך לה את העור שתוכל לטבול והעיר מדברי הנוב"י שמביא הפ"ת קצ"ה ס"ק ב' באיש ואשה הדרים כפר לבדם דמותר לו לעמוד עליה ולחתכה בידו בשעת הטבילה כשא"א בענין אחר, ע"כ. אבל נראה שאין משם ראיה דהרי הנוב"י כתב דלא חיישינן דיכשל דלא שביק היתרא שתיכף ברגע זה מותרת, בעלייתה מן המים עכ"ל. וא"כ אין לנו ראיה מדבריו לנידון דידן שההיתר אינו תיכף ומיד, אולם נראה להתיר כשאין ברירה והוא חותך עם מספריים ואין נוגע בה דעיינן ש"ך קצ"ה ס"ק י"ז דיש נוהגין לאכול יחד באופן האסור בכלות השבעה נקיים והוא כשר ונראה דליכא הרגל עבירה אלא הרגל מצוה דכיון דמצי למטביל לא שביק היתרא ועביד איסורא עיי"ש, וא"כ נגיעה על ידי מספריים שהוא גזור ממנה עור התלוי ודאי אינו חמור מזה כשאין אשה אחרת והוא שעת הדחק, ואדרבה זה הוי נגיעה

על ידי דבר אחר (ועי' ט"ז קצ"ה ס"ק ח' ואכמ"ל) ואכילה יחדיו באופן האסור הוא מדינא דגמרא והראשונים (שבת דף יא) לכן פשוט דאם אין אצלה אשה אחרת שלא קיבלה שבת עדיין יכול הבעל לגזור עור הנ"ל.

הגר"א שלזינגר שליט"א: בענין חציצה באשה אחרי שקיבלה שבת אם יש מאן דהוי מבני ביתה שלא קיבלו שבת, יכול לחתוך לה כמו בנה או בתה, ומ"מ בעלה לא ראוי שיחתוך אא"כ אין מי שיעשה זאת ובדיעבד אם הוא לא קיבל שבת. ואם כולם קיבלה שבת אפשר על ידי גוי כמו לענין מי שלא קצצה ציפורניה דאפשר על ידי גוי ואיכא דסבירא להו דיכולה לחתוך העור בשינה היינה בשינוי דהוא מדרבנן ולצורך טבילה הקילו באופן זה כיון שאינו דרך חיתוך.

הגרש"א שטרן שליט"א: אפשר לצרף גם את הט"ז (סימן ת"ר) דהוי מעין קבלה בטעות, וגם בנוסף למ"ש הש"ך (סימן קצ"ה ס"ק י"ז) [סברא קלושה] ועדיף שיהיה לו כפפות שלא יהא מגע בשר בבשר.

הגר"י וואזנר שליט"א ראב"ד סקווירא ומח"ס חיי הלוי: שאל מע"כ אם יש להתיר לבעלה להוריד הער ולמעשה נראה דאין להתיר לבעלה, רק יש לעשותו על ידי עכו"ם, וכמו שכתבנו בחיי הלוי על הלכות טהרה סימן קצ"ט אות כ' וכן הנהיגו בשיכון סקווירא ששפחה נכרית עומדת כליל שבת בבית הטבילה כדי להוריד מה שצריך מהשערות וציפורנים.

וכן יש לעשות גם בציפורניים ולא לסמוך על הניקור אכן באופן שא"א על ידי עכו"ם והוא עדיין יום יש לסמוך על התרה על קבלת שבת ועי' מה שכתבנו בזה בחיי הלוי חלק ד' סימן ע"א אות י"א ושם סימן פ"א אות ג'.

הגר"י רוטנברג שליט"א במח"ס מנחת פרי: והנה הנו"ב תנינא חלק יורה דעה (סימן קכ"ב) הובא בפתחי תשובה סימן קצ"ה ס"ק ב' נשאל באיש ואשה הדרים בכפר בין הנכרים ואין שם יהודי או יהודית זולת הזוג הזה, אם שרי לבעלה לעמוד כשהאשה טובלת לראות שכולה תחת המים וכן אם צריכה עזרה לתמוך בידה, ומסיק "ומצד הסברא יש מקום לומר שאפילו לתגבורת יצרו לא חיישינן ברגע זה שהיא במים ולמה שביק היתרא שתיכף ברגע זה מותרת בעלייתה מן המים" ומוכח שהתיר רק כשנמצאת כבר במים ומיד נטהרת, בזה אמרינן לא שביק היתרא, ומה שהשר מקוצי ומהרי"ק העמידו לפנייהם נשיהם ערומות לבדוק אם הורידה את הגרב, אפשר דסברי כהרמב"ם שדוקא במקום התורפה אסור להסתכל.

אך מדברי הבית יוסף והט"ז ס"ק י"ד שהביאו את הנהגת הגדולים הנ"ל מוכח שהיא אף לדידן, ובן המחבר בהג"ה כתב דאפשר דבקו נשותיהם לאחר הטבילה הובא פ"ת שם.

ונראה דאם הבעל גוזז את החתיכת העור במספריים ולא נוגע בגופה דקיל טפי, יש להקל בזה ולהסתמך על סברת הערוך השלחן (סימן קצ"ה סעיף ה') על פי הגמרא בפסחים דף יא. הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיני יע' שם ברש"י. ה"נ כאן עוסק

בהסרת החציצה כדי שתוכל לטבול.

ומש"כ שתשאל על קבלת תוספת שבת, אינו נראה חדא דהרבה אחרונים ס"ל דלא מהני התרה דלא כהלבוש כמובא בספר שש"כ פרק מ"ו הערה י"א ועוד דמשמע מדברי הביאור הלכה בסימן תקכ"ז ד"ה ספק דהדלקת נר של נשים הוא בקבלה של ציבור.

כמובן שאם יש אשה, נערה שלא קיבלו תוספת שבת או נכרית ודאי עדיף.

כל זה נראה גם לגבי אם שכחה לגזוז צפורן, אף שבשעת הדחק היקל המ"ב והביאור הלכה בריש סימן ש"מ כדעת הט"ז דמהני ניקור, מ"מ עדיף לעשות כנ"ל כן נלענ"ד.

הגר"צ אויש אבד"ק וואלקין ויו"ר בית הוראה ד'קארלסבורג: יש עצה שילבש הבעל בתי ידיים שקורין "גלאווס" ויוריד הציפורן, ולא להקל לסמוך על ניקור.

הגר"א שיף אב"ד אנטוורפן: בענין שאלתך, אשה שהדליקה נרות בעש"ק ואח"כ ראתה שהשאירה ציפורן והיא ביום ז' של הנקיים, השאלה אם בעלה מותר לחתוך לה את הציפורן שהוא עדיין לא קיבל את השבת, וכמבואר באו"ח סי' רס"ג דאצלו עדיין לא נעשה שבת, אף שפעם ראיתי באחד של המלקטים שמביא כן בשם הגאון הרב אלישיב זצ"ל אבל כידוע מר בר רב אשי לא חתים עליה, וידוע מה שמהרש"א כותב שהפוסק מן הליקוטים הוא בכלל רבים ... והוא נכלל בכלל שלא הגיעו להוראה ומורה ולכן אין לקבל את הפסק בשמו, ומה שמדמה להנוב"י מהדו"ת חיו"ד ס' קכ"ב שהיתיר בשעת טבילה משום דלא שביק היתירא ואכל איסורא, אין הנידון דומה לראי' דזה דווקא באותו רגע כמוש"כ שם בתשובה אבל זמו אריך יותר מאן יכול למימר דלא שביק היתירא.

ועי' בש"ך קצ"ה סקי"ז שאדרבה לא סמכי על שום היתרים ביום הז' דליבונה והחרימו על זה וע"ש בבאר הגולה סקכ"ח, ואף שזה הוי רק נגיעה ע"י דבר אחר עי' בנקודות הכסף קצ"ה על הטו"ז סק"ו דנגיעה ע"י דבר אחר ג"כ אסור (ועי' במאיר נדה ס"ה).

והא ראי' דבסעיף ט"ז כשאשה חולה המחבר אוסר ואין שום חילוק כשהיא הולכת לטבול שיהא מותר.

ובוודאי באופן שאין שם עכו"ם, אפשר לעשות התרת נדרים כשואל ומשיב ח"ב סי' כ"ג ואפשר להיות שאינו צריכים בכלל התרת נדרים כי הוא קבלת שבת בטעות ואף שעשתה מעשה שהדליקה נרות ולפי הדעה הב' שבשו"ע או"ח רס"ג סעיף י"ד אין על זה שם קבלת שבת בטעות אבל עי' במ"ב ס"ק נ"ד? דבשעת הדחק אפשר לסמוך על זה.

ועי' גוי בוודאי שמותר שעדיין בין השמשות ובלילה מחלוקת טו"ז וש"ך בס' קצ"ח סעיף כ' ולא הכריעו כמאן, ועי' בלחם ושמלה, ועי' במג"א באו"ח סי' ש"מ ובביאור הלכה שם.

ראה בנספחים תשובות הגרנ"א אהלבוים שליט"א. הגר"י טשזנר שליט"א. הגר"א אייזנטל שליט"א. הגר"מ שטיינמעטץ שליט"א. והגר"נ גראס שליט"א.

הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א במח"ס נטעי גבריאל: הנה שבות דשבות מותר ע"י

ישראל כמ"ש פמ"ג סי' שכ"ה א"א סק"ח ושו"ע הרב סי' ש"ג ס"ג וסי' שכ"ה ס"ד. אך מצד הרחקה כיון שמצוי מאורעות כאלו, לכן מסתפינא להתיר ע"י בעלה אפי' ע"י לבישת בתי יד רק יעשה ע"י אשה אחרת שיעשה כן.

הגר"א פרינץ שליט"א במח"ס שו"ת אבני דרך : לענ"ד אין להתיר. ואינו דומה מהקרה המובא בנודע ביהודה לכאן. שהרי שם מיירי שדוחפה לתוך המים (וזהו הנגיעה) ומיד לאחר מכן היא טהורה, ואין דבר אשר יגרום לה כעת שלא להיטהר. אולם בשאלתך, לסייע בהורדת העור החוצץ, יתכן שעדיין יהיו עיכובים שבגללם לא תטבול. כגון : מקוה סגור או ים בו נמצאים אנשים מסביב או חמור מכך שתראה פתאום דם ואף דזהו דבר רחוק, המציאות בשאלתך היא שאין הנגיעה והטבילה סמוכות מאוד כהפרש של מאית שניה כפי ושהיה במקרה של הנודע ביהודה שהיה מאה אחוז שכעת תטבול ולא יהא שום דבר המונע שהרי הוא דחפה למים.

הגרי"ש שכטר חבר הבר"ץ דק"ק קרית צאנז נתניה ומח"ס ישיב יצחק : בניד"ד לכתחילה עדיף שתסיר העור ע"י עכו"ם אפי' בכלי כיון דיש מתירין במקום מצוה אפי' בביהש"מ ע"י עכו"ם כמש"כ המ"ב וכ"ש קודם השקיעה.

ואם א"א ע"י עכו"ם יש לדון להתיר שתסיר בעצמה ע"י שאלה על הקבלה כמש"כ השו"מ ושו"ת הר צבי ובפרט די"ל דהוה קבלה בטעות כמש"כ הפוסקים הנ"ל. וביותר לשיטת החת"ס להתיר שבותין בתוספת שבת ולכן מותרת להסירה בשינוי כלאחר יד בידה.

ובא"א להסיר לעצמה בידה אז יש להתיר גם לבעל להסיר בהפסק בגד שלא יגע בה כמש"כ הפוסקים הנ"ל להתיר במקום מצוה ובפרט סמוך לטבילתה כמש"כ הפוסקים להקל בזה לכן ע"י כפפות שיזהר שלא יגע בה יש להקל.

בדיקת ז' נקיים עם טבעת נובה וחשש חציצה

קב) שאלה: מה דעת הגאון שליט"א לגבי אם מחזירים אשה למקוה שטבלה עם טבעת נובה בתוכה האם זה חוצץ למעשה והאם יש חילוק אחרי שלנתה עם בעלה?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א : לפני שלנתה תטבול עוד הפעם אחר שלנתה יש להקל.

הגר"י שוב שליט"א : מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דלכתחילה יש להוציאו ובדיעבד אם שכחו להוציאו אם זה בבדיקה יש להוציאו ולראות אם יש על זה דם ולגבי חציצה מסתבר שיש מקום להקל בזה בדיעבד דיש מקום לומר דהוי בלוע.

הגרא"י גרוסמן שליט"א במח"ס ודרשת וחקרת : (א) כפי הבנתי אחרי הבירור, טבעת ה"נובה רינג" היא נעשה מסיליקון גמיש, שהאשה מכניסה בעצמה לסוף הפרוזדור של או"מ, (לא תוך הרחם), למשך שלשה שבועות, והיא טבעת עגולה וחלולה באמצעה ולכן אין חוסם את מעבר הזרע לרחם, וזה יותר עמוק ממקום שהשמש דש, בטבעת יש

הורמונים המופרשים לגוף האשה כמו הגלולה, והיא ניתנת להוצאה והכנסה, רק צריכים להקפיד לא להשאיר חוץ לגוף יותר משלש שעות, היתרון שבטבעת זו הוא שההורמונים לא צריכים לעבור דרך מערכת העיכול, ובגלולות הרבה פעמים שוכחות הנשים לקחתם, ובטבעת זו ליכא חשש לזה, ההורמונים מונעים את הביוץ, ורק אשה שיש לה היתר מרב מובהק לעשות מניעת הריון מותרת להשתמש בזה, יש פחות תופעות לוואי בטבעת זו מהכדורים, ומומלץ לא להשתמש בה למינקת בששה חדשים הראשונים אחרי לידה, כי ההורמון (אסטרוגן) פוגע בכמות החלב, מכיון שהטבעת מוחדרת בעומק במקום שאין כמעט עצבים, האשה אינה מרגשת בה, והמבנה של הטבעת גורם שהוא נתפס, בדרך כלל, ולא מחליק ממקומו, (עוד מעלה שיש לטבעת שבמקום 20 מ"ג של ההורמון שיש בגלולה, הטבעת מפרישה רק 15 מ"ג מההורמון כל יום).

(ב) מע"כ שאל אם היא חוצצת בטבילה לכתחילה ובדיעבד, ואם אפשר לעשות הפסק טהרה ובדיקות כשהטבעת בפנים לכתחילה ובדיעבד, ואם צריכה להסתכל בה כל פעם שהיא מוציאה או לא עכ"ד, והנה כבר האריכו מאד רבותינו האחרונים בכעין זה, עיין היטב בפ"ת סי' קצ"ח ס"ק ט"ז, מהנוב"ק סי' ס"ד, ונוב"ת סי' קל"ה, ושו"ת חת"ס יו"ד סי' קצ"ב וקצ"ג, ושו"ת זכרון יוסף יו"ד סי' י', ועיין בערוך השולחן יו"ד סי' קצ"ח סעי' ג', שהעלה כהנו"ב והזכרון יוסף, שעמוק בסוף הפרוודור במקום שאין האבר מגיע לשם הוי בלוע ולא בית הסתרים, ואינו חוצץ, אבל יש שם תנאים, שקשה לה להוציא הטבעת, וכמעט שיש סכנה בזה, ובנד"ד אינו קשה כלל, כ"ש שאין סכנה וכיון שצריכה להוציאה כל שלשה שבועות זה תלוי במח' הפוסקים לענין סתימה זמנית, אם צריכים ל' יום או לא, ולמעשה שמעתי שבעל השבה"ל החמיר בזה, שלא עלתה לה הבדיקה כשלא הוציאה, (נא לעיין היטב בתשובות הנ"ל כי קציתי מאד).

(ג) וזאת למיודעי, שכל אשה צריכה לבדוק בעצמה אם אין הטבעת זו ממקום למקום, שאם זה יורד לפעמים למקום שהשמש דש אין לנו את ההיתר שהוא נמצא במקום בלוע, אלא הוא בית הסתרים, וידוע המח' תוס' והריטב"א בקדושין דף כה. אם בית הסתרים צריכה להיות ראוי לביאת מים הוא דאורייתא או דרבנן, (תוד"ה כל בסופו, והריטב"א ד"ה מקום עיי"ש), והו"ל ספק דאורייתא לחומרא, אף שהוא רק מיעוט המקפיד לכל היותר ואינו רק בטבעת שבתוך הרחם, עיין שו"ת ודו"ח ח"ד יו"ד סי' י"ט אות ד'), ולענ"ד העולה מכל הנ"ל שלכתחילה לבדיקת הפסק טהרה ובדיקת א' וז' בודאי יש להוציא הטבעת לכתחילה, וכן לפני טבילתה, ובדיעבד לא עלתה לה כהשבט הלוי הנ"ל, ובדיעבד כשלנתה קבלתי מרבתי שהיום שיש הרבה מקואות בכל שכונה ושכונה אין חשש לעז, ויכולה ללכת למחרת למקוה אחרת ולטבול שוב (בלי ברכה) לצאת כל הדעות, (וזה חסרונה של טבעת זו שע"י גלולות ליכא שום חששות, וע"י הטבעת אם תשכח להוציאה נכנסת להרבה שאלות, ופשוט שיש לבעלה להזכירה להוציאה לפני הבדיקות הנ"ל ולפני הטבילה, (באותו שמועה ששמעתי מהגר"ש וואזנר שמעתי שהוסיף שלא תבדוק שאר הימים כלל, (חוץ מא' וז') שלא תטעה לחשוב שבדיקה עם הטבעת מועילה), ידעתי גם ידעתי שיש מקילים מאד בכל זה, ומצרפים צירופים להקל בדרבנן, על אף שהוא דבר שיש לו מתירין ע"י טבילה נוספת,

ולא אמרינן ס"ס בדשיל"מ, (עיין דרכ"ת הנ"ל בסוף הס"ק), עיין נשמת אברהם יו"ד סי' קצ"ח עמוד רנ"א 2, וע"ע חשב האפוד ח"ב סי' קי"ח מש"כ מהחלקת יואב יו"ד סי' ל' שדבר שהוא בגוף ז' ימים בטל לגוף, וע"ע שו"ת מהר"ש ענגל ח"ג סי' י', והר צבי סי' קנ"ג, ומ"מ לענ"ד בעל נפש יחמיר כהשבט הלוי הנ"ל, ובענין הסתכלות בטבעת, באמצע ז"נ אם הסתכלה ג"פ ולא ראתה כלום הוחזקה שזה אינו גורם ראייה, ואם התרנו לה לעשות רק בדיקות א' וז', רק בימים אלו תסתכל, ובשאר הימים תשטוף אותו מיד, (במקום אחר הארכנו שאין כאן מעלים עין מן האיסור, שהרי התירו בשעת הדחק לבעלת כתמים ללבוש אפילו צבעונים בימי ז"נ, ולעשות רק בדיקות א' וז', ויותר מזה אינה חייבת).

ראה בנספחים תשובת הגרנ"א אהלבוים שליט"א בשאלה הנ"ל.

בענין אשה שמצאה דם על עד הבדיקה ותלה בפצע אם הבדיקה עולה לספירת ז' נקיים

קג) שאלה: מה הדין לגבי אשה שעושה בדיקה ביום השביעי או אפילו ביום הראשון ומצאה דם על העד בדיקה והמורה הוראה אמר לה לפנות אצל אחות לבדוק אם יש לה פצע, והאחות התבררה שיש לה פצע באותו מקום, ומשם הגיע הדם על העד בדיקה. והרי יש לדון כאן האם אומרים שבפשטות אע"פ שמצאה פצע עם דם על הבדיקה מ"מ לגבי ספירת ז' נקיים לבדיקת יום השביעי עדיין יש לה יום השביעי, אע"פ שרק תלינן שהיא טהורה, או אולי לגבי ספירת ז' נקיים עדיין יש לנו לברר אצל האחות לעשות בדיקה על צד השני שלא נמצא הפצע, ולברר שהיא נקייה מדם. אגב יש לברר עוד דבר דלפי אלו שסוברים שצריכים לברר איך בדיקת צד השני סגי ליה לבדיקה הרי בסוף לא בדקה את כל האותו מקום. ולמעשה אנו יודעים ששאלה זו בעצם מגיע אצל מורי הוראה כמעט בכל יום, ושמעתי שהגרי"י פישר זצ"ל תמיד היה אומר שמה שבדקה עם העד ותלה על המכה ודאי מועיל לבדיקה ולא צריכה בדיקה נוספת או שאר בירור. אבל יש חולקים ורוצים להחמיר לכתחילה שהיא תלך לאחות לברר על הצד השני כדי שיהא לה בדיקת יום שביעי שבלעדיו הוא מעכב, וכיון שנשאר לנו ספיקא בזה מאוד רציתי לקבל את דעתכם היקר בבירור ענין זה ולהלכה למעשה בענין מילתא דשכיחא כזו?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: ראה בנספחים התשובה באריכות ונביא כאן הדינים העולים שם:

- (א) אישה שראתה דם נדה ואח"כ נולד לה מכה טרם שפסקה בטהרה, ונמצא שכל פעם שתבדוק תמצא דם, הנה בכה"ג כיון שהיתה טמאה ודאי, אין לה היתר לפסוק בטהרה, דאף שתולין הדם במכתה, מ"מ סו"ס לא נבדקה, ואנן בדיקה ודאי בעינן, וכמ"ש החו"ד דלכה"פ צריכה הפסק טהרה נקי ויום אחד מהז' נקיים.
- (ב) אישה שנולד בה מכה בימי טהרה בעוד מעיינה סתום, והגיע יום וסתה ועברו הימים שרגילה לראות, ועשתה הפסק טהרה, אע"פ שהוא מלוכלך מדם מכתה מקרי שפיר הפסק טהרה, כמ"ש הגר"ש קלוגער בשו"ת טוב טעם ודעת.

(ג) אישה שראתה דם נדה ואח"כ נולד בה מכה טרם שפסקה בטהרה, וכבר מעיינה פתוח מקודם שנולד בה המכה (כמו באות א'), אם ידוע שהמכה מוציאה דם, וגם ניכר שהדם משונה מדם וסתה של אשה זו עצמה, יש להקל אף בהפסק טהרה. ראה בנספחים תשובת הגרנ"א אהלבוים שליט"א בענין האם יש היתר לטבול ביום השביעי.

בענין אשה שאינה שומרת טהרת המשפחה אם לתת לה לטבול במקווה

קה) שאלה: רצייתי לדעת לגבי בלנית שמתקשרת מהמקווה שהגיע איזה אישה חילונית ואמרה שלא עשתה שום בדיקות אבל רוצה לטבול, האם מרשים לה לטבול בכל זאת, או שמא אין להתיר דברים כאלו, וכידוע שבעל הקנה בושם זצ"ל בתשובה וכן הורה למעשה במקווה של זופניק ליד מאה שערים שלא מרשה להבלנית לתת לנשים לטבול בכה"ג, אכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל הוא להתיר, ויש עצה של פשרה ששמענו בשם גדולי ההוראה שבעניינים כאלו, יש תמיד לומר להעברייין שהתורה הקדושה לא מסכימה עם ההתנהגויות האלו, אבל את יכולה לטבול. וכאן גם כן רצייתי לדעת דעת הרב שליט"א?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: (א) הנה בשו"ת חלקת יעקב ח"א (סי' כ"ג) הביא שראה שאלה בירחון "כנסת ישראל", (אלול תרצ"ט) סלבודקא ליטא, אם מותר להרב לסדר קידושין לזוג שאין נזהרין בטבילת נדה משום איסור דלפני עור, או מסייע לידי עוברי עבירה, - ועיי"ש בסוף התשובה שהעלה להתיר, דאם נחליט לאיסור ילכו אותן האנשים הרפורמים לסדר להם חו"ק, וכמה פעמים בעדים פסולים, או אפשר כמה מהם שאין חוששין לקידושין, רק משום חרפה ילכו למקום אחר ויוציאו קול שכבר ניסדר להם קידושין. - בקיצור קרוב הדבר, או שלא יהי' להם כלל קידושין, או קידושין פסולין, - או כלך לדרך זה, אם הרבנים ימאנו לסדר להם קידושין אף שהם רוצים בקידושין כדת משה וישראל, זאת תהי' סיבה לפרוץ בחומת חיי המשפחה הישראלית לדור כך בלי חופה וקידושין כדמו", ויסתפקו רק בנישואי אזרחי עד שלא יהי' שוב לחרפה לדור כך בנישואי אזרחי, - ויתרגלו בזה מתחילה מתוך אונס מחמת מיאון הרבנים, ואח"כ גם ברצון, שלא ירצו עוד כלל בזה, עד שלא נדע עד כמה פירצה הלזו בחיי המשפחה יגיע בכל ענייני אישות.

(ב) וא"כ איך שייך לומר בה דאנן עוברים בזה שמסדרין להם קידושין כשרים ומצילין אותן שלא ידורו דרך זנות, שאנו נותנים להם מכשול בזה, - אדרבה אנו מצילין אותן עכ"פ שלא ידורו בקידושין פסולין, או בלי קידושין כלל, ומצילין אותן עכ"פ להקל האיסור, - ואע"ג דא"א לנו להציל מעבירות החמורות של אח"כ, איסור נדה, זה לא הוי לא בגדר איסור דלפ"ע, וגם לא בגדר מסייע לידי עוברי עבירה, - אדרבה אנו מצילין ומתקנים מה שבידינו, - ועי' במחצית השקל (סי' קס"ג) סברא כזו, ועי' בשו"ת אבני נזר יו"ד (סי' קכ"ו) ג"כ סברא כזו, - ואין זה ענין כלל, להא דאין אומרים לחבר חטא בשביל שיזכה חברך היכי דפשע, כהא דשבת (דף ד' ע"א). דאין חוטא כלל רק אדרבה מסייע

לחבירו שלא יעשה איסור עוד גדול יותר, עיי"ש. וכן פסק ג"כ כ"ק אאמו"ר זצ"ל בשו"ת שאילת יצחק ח"א.

(ג) ומעתה נראה דה"ה בשאילתא דידן, לגבי אשה חילונית שלא עשתה שום בדיקות אבל רוצה לטבול, דשפיר יניחו ויתירו אותה לטבול, וכדעת הגרי"ש אלישיב שליט"א שהרי עכ"פ מצילין אותה הרבה להקל האיסור, - דאע"פ שלא עשתה הפסק טהרה, מ"מ הרי נחלקו הראשונים ז"ל האם הפסק טהרה הוא מן התורה או רק מדרבנן, דהאור זרוע ח"א (פ' ס' של"ח) הביא בשם רשב"ם דהפסק טהרה הוא מדרבנן הואיל ומעיינה פתוח, יש לחוש שמא ראתה דם בסוף יום השביעי, ונמשכה ראייתה עד ליל שמיני, ונמצא בועל נדה, הלכך הצריכוהו רבנן בדיקה להוכיח שמעיינה אינו פתוח.

ובתוס' הרא"ש (דף ס"ט) הסתפק בזה, וכ"כ שם במהרש"א בסוגיא, ובסדרי טהרה (ס"ק י"ח), והיינו שהם סוברים שמן התורה אין לנו להחזיקה מספק בלא ידיעה שהיא עדיין בחזקת רואה, ויש להחזיקה שהיא טהורה בסוף היום, ויש להתחיל למנות שבעה נקיים, וכ"כ בשו"ת חת"ס (סי' קמ"ב).

(ד) וכמו כן נחלקו האחרונים ז"ל האם בדיקות ז' נקיים הם מהתורה או מדרבנן, די ש הסוברים, שכל הבדיקות בז' נקיים אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא יש לסמוך על מה שנתנה דעתה ולא הרגישה, ולשיטתם אין כוונת התורה וספרה לה ע"י בדיקה, אלא שימת לב ביציאת דם, עי' בתוס' הרא"ש בנדה (דף ס"ט), שו"ת בית דוד (סי' ב'), שו"ת קנאת סופרים (ד' פ"א. חזו"א (סי' צ"ב אות כ"ו) ועוד אחרונים.

(ה) וא"כ אף שהאישה החילונית לא עשתה שום בדיקות, מ"מ הרבה פעמים מרויחין שפיר ע"י טבילה במקוה להפקיע איסור נדה מה"ת, דלפי כמה פוסקים כל הבדיקות האלו אינו אלא מדרבנן, - ועוד הרי גם בניד"ד שייך סברת החלקת יעקב הנ"ל, דאם ימנעו אותה מללכת למקוה תהי' זאת סיבה לפרוץ בחומת חיי המשפחה הישראלית, ושוב לא תרצה ללכת למקוה כלל, משא"כ אם נתיר לה ללכת לטבול עכשיו, יתכן שבהמשך זמן ע"י הסברה וקירוב הדעת נצליח שדיני טהרת המשפחה יתיישב על לבב, ותעשה בעתיד בדיקות כהוגן כדבעי וכיאות.

רחיצה אחרי הטבילה

קו) שאלה: בדבר השאלה מתי הזמן הכי מוקדם שאשה יכולה להתרחץ אחרי הטבילה?
תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: (א) הנה כתב הרמ"א (סימן ר"א סעיף ע"ה) דלחזור ולרחוץ אחרי הטבילה יש אוסרים וכן נהגו, והטעם שלא יאמרו שמי המרחץ הם המטהרים ולא מי המקוה, וחיישינן דלמא אתו לבטולי תורת מקוה ויטבלו, - ועיין בלחם ושמלה (שמלה סעיף קטן קכ"ב) שכתב, שמכיון שהרדב"ז הוכיח דהעיקר לדינא כהפוסקים להתיר, "נראה לפי עניות דעתי דאפילו במקום שנהגו לאיסור שתחזור למרחץ, מכל מקום אם נהגו להקל בשפיכת מים חמים על הגוף, אין למחות והיא טהורה, והעתיקו להלכה בטהרת

ישראל (סימן ר"א סעיף רס"א), – וכן הניף ידו שנית (הבעל לחם ושמלה), בקיצור שו"ע (סימן קס"ב סעיף ט') שכתב לחלק בין רחיצה באמבטיה לרחיצה במקלחת, וזה לשונו: אבל לחזור ולרחוץ באמבטיה יש אוסרים וכן נהגו, ולשפוך עליה מים חמים לחמם את גופה, יש להקל, אך במקום שנהגו לאסור גם זאת, אין להקל, עכ"ל.

(ב) ולפי"ז במקום צורך ודאי יש להקל כגון שהמקוה לא היתה נקיה, או שהיא איסטנית, ועדיף שתרחוץ דוקא על ידי מקלחת ולא שתכנס לאמבטיה כנ"ל, וכן כתב להקל בשו"ת אגרות משה לטבילה במקוה, אבל אם בא ראשו לבד ואחר כך גופו לבד אינו אסור, – ואם כן כשמוכרחת לרחוץ כל הגוף (כגון שהמקוה לא היתה נקיה וכו') תרחץ על ידי "מקלחת", ובאופן שלא יבואו המים על כל גופה בשעה שרוחצת ראשה, אלא תתכופף בשעה שרוחצת ראשה, ואת כל גופה תרחץ על ידי שתטה המקלחת באופן שהמים יגיעו אל גופה מן הצד ולא מלמעלה למטה, – עיין בזה בברכי יוסף (סוף סימן ר"א), שהביא בשם פרי האדמה, ובדעת תורה למהרש"ם על הרמ"א (סוף סימן ר"א), ובמחשבת הטהרה (פרק כ"ב סעיף כ"ט), ובפותח שער (מילואים סימן כ"ג סעיף כ"ב) בסופו, וכן כתב בשו"ת משיב דברים חלק יורה דעה (סימן קט"ו), דכבר יצא הדבר בהיתר כמו שכתב בלחם ושמלה ואין להרהר על בנות ישראל, עיין שם.

(ד) והנה יש ראשונים דסבירא להו שכל הגזירה היא רק לתרומה ולא לתשמיש, וכן מוכח מדברי הב"י (בסימן ר"א), ולכן להנוהגים כדעת השו"ע מותר לרחוץ, עיין בברכי יוסף (סעיף קטן כ"ה), ושו"ת רב פעלים חלק ד' (סימן ט"ו).

(ה) ועוד היתר מצינו בפוסקי זמנינו, דאפילו לנוהגים כשיטת הרמ"א כל האיסור הוא רק במקוה עצמו, אבל לאחר שהגיעו לביתן רשאיות להתקלח, אף שכמובן עדיף לעשות זאת באופן האמור שלא תרחץ הראש והגוף בבת אחת, – כן כתב במחשבת הטהרה (פרק כ"ב סעיף כ"ט) ששמע כן מפי הגרש"ז אויערבאך, וטעמו שאילו היה אסור מעיקר הדין לא היה מקום לסברות לחלק, אך מכיון שרבים מתירין אפילו לכתחילה בכל ענין, לכן יש מקום לסברא שכשאינה עושה זאת במרחץ אין מקום לגזירה שיאמרו אלו ואלו מטהרין וכו', – וניתן אולי לסייע זאת מלשון הלחם ושמלה הנ"ל, שכתב "שנהגו לאסור שתחזור למרחץ וכו'", ודו"ק, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי חלק ה' (סימן קכ"ה) דכשאינה עושה זאת בבית המרחץ אלא בשובה הביתה מותר להתקלח, וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"א (סימן ס"ד) וזה לשונו: נראה לפי עניות דעתי דשפיר יש להורות היתר לעשות מקלחת לאחר הטבילה במקוה לאשה הבאה לשאול על כך באשר שבלי זה אינה מרגישה בטוב מהטבילה מאיזה סיבה שלא תהיה, ולהודיע לה גם שאם תוכל להשגיח שלא לרחוץ בבת אחת הראש והגוף, אלא לכוון לשטוף הראש בלי רובו של הגוף ואחר כך הגוף בלי הראש אזי מותר גמור הוא אליבא דכולי עלמא בלי כל פקפוק, עיין שם, – ועיין בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' (סימן ק"ע) שכתב, שאם טבלה כשיש כלור במקוה מותר לה לרחוץ כדי להסיר את הכלור.

מצאה פופקורן בין שיניה אחרי הטבילה

קז) **שאלה:** אשה שמצאה חתיכת "פופקורן" בין שיניה רק אחרי שטבלה האם זה היה חציצה אפילו אחרי שלנה כבר עם בעלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י וואזנר שליט"א: ומה ששאל בענין חציצה שמצאה פופקורן בתוך השיניים ויודעת שלא אכלה זה אחר הטבילה נראה דיש לטבול שנית אפילו אחר שלנתה אבל לא תברך. ועי' מה שכתבנו בחיי הלוי הלכות טהרה סימן קצ"ה אות מ"ה ותאמר להעומדת על הטבילה שאינה טובלת רק לחומרא עי' מש"כ שם אות ל"ד וכן הדין בדענטל פלאס, חוץ אם היה רפוי ועי' מש"כ שם אות מ"ז.

בענין סדר עדיפות למניעת הריון

קח) **שאלה:** רצינו לדעת מה שנוהגין להורות למעשה (לפי הענין) לאלו שקבלו היתר לקחת מניעת הריון מהו הסדר של עדיפות?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א במח"ס מנחת חן: ראה בנספחים התשובה באריכות יותר.

והנני בזה לפרט העדיפות של האופנים השונים של סוגי מניעת הריון, איזה מהן עדיף על פי סדר הקל קל תחילה.

א) האופן של דילוג זמן הביוץ: היינו שתדחה את זמן טבילתה לאחר זמן הביוץ שהם ימים שתוכל להתעבר בהם, וידוע שיכולים לבדוק את זמן הביוץ על ידי בדיקת חום BBT שחום גופה עולה בעת זמן הביוץ, או באופנים אחרים, וכ"כ בשו"ת אגרות משה חלק א' אבן העזר סימן ק"ב ובחלק ד' סימן ל"ב ס"ק ג', דאם יש להם בן ובת רשאים לדלג הימים שיכולה להתעבר, אולם צריכין לדעת שלפי הרופאים אין זה עצה בטוחה כ"כ לסמוך על זה למניעת הריון.

ב) האופן השני הוא התקן תוך רחמי הנקרא I.U.D., ועיקר פעולה של אותו התקן שגורם השראת שיניים ברירת הרחם, וכתוצאה מכך נמנעת "השרשרת הביצית המופרית" ואין בכה"ג חשש זרע לבטלה, דאין ההתקן מעכב את זרע הבעל מלהכנס לרחם אלא שמחמת שיש דבר זר מונח שם אין בכח הרחם להתפתח ולבוא לידי הפריה מחמת דבר חיצוני שמפריע את ההשרשה.

אולם בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט' (סימן נ"א פרק ב' אות ז') ובשו"ת תשובות והנהגות חלק ד (סימן תל"ז) רוצים לומר שהתקן תוך רחמי הוא יותר חמור ממוך ומכיסוי פי הרחם הנקרא דיאפרגמה [DIAPHRAGM] כיון שפעולתה היא פעולת מניעה לאחר חיבור הביצית של האשה עם זרע הבעל, אם כן הרי זה הריסת זרע

הבעל זרע האשה אחרי חיבורם, ויש כאן השחתת זרע הבעל זרע האשה גם יחד לאחר שנתערבו יחד, ולא עוד דיש בזה חשש רציחה.

אולם זה טעות בהבנת המציאות, דעיין בספר מציאות ורפואות בסדר נשים עמוד 161 שכתב הרב ד"ר מרדכי הלפרין דיסוד הפעולה של ההתקן תוך רחמי הוא שמונעת השרשת הביצית המופרית, ועוד כתב שם שחשוב לציין שאין ההתקן תוך רחמי גורם להפרעה כל שהיא בביוץ ואין הוא גורם להפלה כפי שחשבו בעבר, ובעמוד 177 כתב שם ד"ר אורי לוי דלא כמו שחשבו בשנים הקודמים אלא הוכח בשנים הקדמוניות שההתקנים המכילים נחושת מונעים הריון על ידי מניעת ההפרייה, והיא מה שכתב בהרופוסור הגדול ד"ר ג'ון גילבורד אחד מגדולי המומחים לתכנון המשפחה ובריאות הלידה בלונדון אנגליה, והוא מהרופאים הגדולים בשטח גניקולוגיה, שכמעט לא מוצאים אף פעם בהשתמשות ההתקני נחושת ביציות מופרות, ועיקר פעולתם על ידי מניעת ההפריה, אלא שיש בו גם מעלה נוספת שאם הוכנסו ברחם לאחר יחסי אישות הם יכולים גם למנוע השרשה, וגם הציץ אליעזר בחלק י' סימן כ"ה פרק י' חזר בו לאחר שנתברר לו כיצד הוא פועל, וס"ל דיש לו עדיפות ממוך ודיאפראם.

(ג) האופן השלישי הוא להשתמש בגלולות או כדורים: דהיינו כדורים שכח פעולתם הוא על ידי שמשפיעים ההורמונים (פרוגסטרון, עסטרוגין) בגופה של האשה שמעכבים את הביצה מלהתבשל כראוי ושוב אי אפשר לה לבא לידי הריון, ואופן המניעה על ידי השפעת ההורמונים הוא דומה לשתיית כוס עיקרין המבואר במסכת יבמות דף ס"ה: ואין בזה משום השחתת זרע, מפני שאין שום דבר מפסיק בין הזרע להרחם, ועי' בשו"ת מהרי"א יורה דעה סימן רכ"ב וכן העלה בשו"ת בנין ציון שם, להתיר שתיית כוס עיקרין, וכ"ש גלולות דעדיפים מכוס עיקרין דנעשית סריס ואינה יולדת שוב לעולם, ולכן על פי הלכה השני אופנים היינו ההתקן תוך רחמי, או גלולות הם שוים במדריגה והבוחר יבחר. ועי' בספר מציאות ורפואה בסדר נשים עמוד 229 שאמר הרב נויבירט שליט"א שהגרשז"א זצ"ל העדיף את השימוש בגלולות, עיי"ש, אולם לענ"ד אין הטעמים מתאימים למציאות כהיום.

(ד) האופן הרביעי והחמישי עניני משחה SPERMICIDES: כגון קרם קצף שהוא קוטל ומשחית הזרע, או הדיאפרגמה, היא מכשיר עשוי מדיסק גומי האחוז בטבעת קפצית עגולה בקוטר של כעשרה ס"מ, ונותנת הטבעת עמוק בנרתיק נגד פי הצואר הרחם לעכב הזרע מליכנס, והסכמת גדולי ההוראה הגרשז"א והגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להשתמש בדיאפרגמה רק כאשר לא אפשר מסיבות שונות להשתמש בגלולות או בהתקן תוך רחמי שהם אמצעים יותר קלים מבחינת ההלכה, לכן בשעת הצורך יש להשתמש בגלולות או בהתקן תוך רחמי ולא בדיאפרגמה, עי' בספר מציאות ורפואה בסדר נשים עמוד 225-226 שהטעם שההתקן עדיף מדיאפרגמה משום שאין בו חציצות וחסימה מיכנית, ואין משום השחתת זרע.

(ה) אולם בענין הנ"ל כשאשה באה להבחין בין דיאפרגמה לבין קצף או משחה וכדומה, בזה מצאנו מח' גדולי ההוראה איזה מהם עדיף, הגרשו"א נקט שעדיף להשתמש עם הדיאפרגמה מלהשתמש בקצף משום דאין בדיאפרגמה חשש השחתת זרע, משום דאיסור של השחתת זרע הוא רק על עצים ואבנים ממש, והדיאפרגמה נמצאת יותר בפנים, ורק מונעת את הזרע להיכנס לרחם, אבל הקצף הוא יותר גרוע כיון שהזרע נשפך על דבר שקוטל את הזרע, עי' בנשמת אברהם אבן העזר סימן ה' דף ס"ג. אולם דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל איפכא כמבואר בכמה תשובות שהדיאפרגמה יותר גרוע מהקצף.

(ו) והנה בענין נושא זה של מניעת הריון יש חידוש גדול לגבי דעת הגרשו"א לפני חזרה ולאחריו לענין השתמשות בדיאפרגמה, והנה בכתובים שכתב הגרשו"א לד"ר אורי לוי דעד שנת תשמ"ה דעתו של הגרשו"א היתה חד משמעית שמבחינת מדריגות ההלכה יש עדיפות לגלולות ולהתקן תוך רחמי, ונמצא שדיאפרגמה מקומה מתחת לגלולות ולהתקן תוך רחמי.

(ז) במשך הזמן עמד ד"ר אורי לוי עם הגרשו"א זצ"ל בקשר שו"ת בכתב ובע"פ במשך עשרות שנים, וזכה ממנו ליחס של חיבה ואמון, ומעתה בשנת תשמ"ה העיד ד"ר אורי לוי כדרכו בכתב את פגישתו עם הגרשו"א וז"ל: "הייתי ביום שלישי א' סיון תשמ"ה אצל הרב ש"ז אוירבך (שליט"א) ביקשתי להראות לו כיצד מונחת הדיאפרגמה בנרתיק, על מנת להוכיח שהזרע יוצא מאבר הגבר למקום הרגיל בקרקעית הרחם, ולכן אין כגון על עצים ועל אבנים, הרב אוירבך בדק ושאל והסכים שאפשר לשים את הדיאפרגמה במקום השני אחר הגלולה".

(ח) ד"ר אורי לוי הספיק לפרסם בספרות הרפואית את דעתו של הגרשו"א עוד בחיי הגרשו"א, מאמרו שיתוף רפואה-הלכה לפתרון נושא הריון ולידה במשפחה שומרת מצות, התפרסם באייר תשנ"ד בחוברות רופא המשפחה כרך כ"ב חוב' ו' אייר תשנ"ד, ולמסור בשמו גם להגר"מ אליהו זצ"ל שמבחינת עדיפות עומדת הדיאפרגמה במדריגה שווה להתקן תוך רחמי.

(ט) אולם נחוץ לדעת שבעולם ההוראה והלכה אין מקובל להקל בשופי ההשתמשות בדיאפרגמה ולא מתירין כי אם אחרי גלולות והתקן תוך רחמי.

(י) מקובל לצטט בשם החזון איש ראה ספר אסיא כרך ד' עמוד 175 שאחרי לידה מותר להשתמש בכל אמצעי המניעה המותרים כדי להרחיק את ההריון הבא לתשעה חודשים עד שנה, גם בלי שום בעיות רפואיות גניטלית או רוחניות, מפני שתכופות הלידות עצמה נחשבת גם כן לספק סכנה, וכן מובא בשם הגרא"ד אויערבאך שליט"א מטבריה שכאשר קיימת סיבה חשובה מותר להשהות את הלידה הבאה גם לפני קיום פו"ר, כגון כאשר יש קושיים רציניים בתכיפות הלידות. אמנם אבי הגרשו"א זצ"ל מסתפק אם החזון איש מיקל כ"כ גם אחרי לידה ראשונה, אך למעשה מיקל לזמן מוגבל על פי שיקול דעתו של הפוסק בכל מקרה לגופו, כאשר יש קושי

רב מבחינה פיזית נפשית גם לפני קיום מצות פו"ר, וראה נשמת אברהם אבן העזר עמוד ס', ובעל פה נשמע מפוסקים חשובים בירושלים שהמנהג להקל גם יותר מזה, ואפשר לגרום הרוחת זמן בין ילד לילד משנה וחצי עד שנתיים גם בלידות הראשונות.

הלכות כיבוד אב ואם

חיוב כיבוד אב בילד מאומץ

(א) שאלה: ילד מאומץ שגילה אחרי שנים רבים שיודעים מי ההורים האמיתיים שלו האם הוא חייב לכבד אותם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ואם לא האם יש ענין דוקא לא לגלות להם היכן נמצאים ההורים האמיתיים? תשובה: לא.

הזכרת שם אביו בעליה לתורה

(ב) שאלה: איך אומרים שם אביו כשמקבל עלייה?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: מותר להגיד השם – כמו משה בן אשר ואי"צ להוסיף בכלל וה"ה כשמתפלל על אביו אם הוא חולה אומר שמו בלי להוסיף.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל נוהגים שגבאי שמכריז על אביו מכריז את שמו ולכאורה יש לו להוסיף יעמוד אבי מורי רבי וכו'.

בענין הנ"ל כשאביו נמצא שם

(ג) שאלה: מי שמקבל עלייה ואביו נמצא שם בביהכנ"ס האם מותר לו להזכיר שם אביו?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: יש להגיד "רעב וכו'".

אשה ששמה של אמא הדסה לומר שעובדת בבית חולים הדסה

(ד) שאלה: נשאלתי מאשה ששם אמא שלה הדסה והיא עובדת בבית חולים הדסה עין כרם, האם מותר לה לענות לאחרים בפני האמא כששואלים אותה היכן היא עובדת היא יכולה להגיד "אני עובד בהדסה"? ובאותו ענין שואלים אם מותר לאחד לומר שהוא גר ברחוב הלל כששם אביו הלל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, כי ניכר שמדברים על מקום העבודה או הרחוב ולא שמות ההורים.

קריאת שם אביו כשקורא כתובה

ה) שאלה: אחד שאחיו מתחתן והוא כיבד אותו בקריאת התנאים או הכתובה האם הוא חייב לומר אבי מורי לפני שקורא שם אביו או יכול לקרוא את שמו כמו שהוא פלוני בן פלוני בלי אבי מורי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יגיד אבי מורי ואין צריך לקרוא השם.

הגרש"ק גרוס שליט"א: בתנאים נהוג לומר ר' וכן אומרים ר' וזה מספיק.

הגר"צ הכהן קוק שליט"א: הקורא כתובה או תנאים של אחיו או אחותו האם כשמגיע לשם אביו צריך להוסיף 'רבי' או 'אבי מורי' אע"פ שלא כתוב את זה בכתובה – יכול ואף חייב להוסיף תואר כבוד, ומה שאין כתוב כן בכתובה אין בזה שום בעיה כמבואר בנידון דומה בשם רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצוקללה"ה בספר ציוני הלכה נישואין (עמ' קכ"ד).

הגר"י שוב שליט"א: צריך לומר אבי מורי. כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

קריאת שם בברית על שם אביו

ו) שאלה: כתוב בשו"ע דאם יש לאביו שם פלאי אסור לקרותו בשמו גם שלא בפניו. ולפי"ז יל"ע למעשה במי ששם אביו ואמו הי' שם פלאי, ונפטרו וקורא לילדיו ע"ש הוריו כנהוג, היאך ינהג למעשה כשקורא להם בשמם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם נפטרו הרי ניכר שאינו קורא להוריו. ומ"מ ראיתי אצל מוח"ז הגאון ר' אליעזר יודל שכבדו אותו בקריאת שם לנכדו על שם אביו, ואמר ויקרא שמו בישראל ר' נתן צבי.

אב יש לו ב' שמות אם מותר לקרוא לאחר א' מהם

ז) שאלה: אב שיש לו ב' שמות, כגון שקוראים לו אברהם יצחק, אולם השם שמשמש בו בני אדם לקרותו הוא "אברהם" לחודי', האם שרי לקרות לאחרים ששם כשם אביו אברהם יצחק בשם המלא אפי' בפני אביו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם ניכר שאינו קורא לאביו.

לקרוא לאחר ששמו שם כינוי של אביו

(ח) שאלה: אם שם אביו "יצחק", ואילו השם שמשתמשים בו כולם הוא בתרגומו לאידיש "איצה", האם שרי לקרות לאחרים ששםם יצחק בשםם בפני אביו? הגר"א נבנצל שליט"א: כנ"ל.

כתיבת שם אביו בצ"ק וכדומה

האם מותר לכתוב שם אביו, ומה הדין כשכותב לו מכתב או צ"ק, והאם יש חילוק כתיבה על המחשב שאולי לא נחשב כתיבה כן נחשב כתיבה? תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: אפשר לכתוב לצורך.

ישיבה בכסא אביו בבית הכנסת כשלא נמצא שם

(ט) שאלה: אם שקנה מקום קבוע בבית הכנסת עבור תפילה וכיון בשעת הקניה שאם הוא לא יגיע לבית הכנסת הוא רוצה שבנו ישב שם, האם מותר לו לשבת שם ולהתפלל? תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר אם נותן רשות עי' ערה"ש.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דהאב יכול למחול על כבודו שהבן יישב על מקומו. ועי' בערוך השלחן (סימן ר"מ סעיף ט') שכתב: וכמדומני שעכשיו הבנים עומדים במקום אביהם בבית הכנסת כשהאב אינו שם והטעם שכך נהגו דהוי כאילו נתן לו רשות ואין האב מקפיד על כך.

ישיבה בכסא אמו בעזרת נשים בימי החול

(י) שאלה: אברך שלומד בכולל שנמצא בעזרת נשים של בית הכנסת ושם האמא שלו מתפללת בשבתות האם מותר לו לשבת בכסא שלה בימי החול כשלומד בכולל שם? תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ישיבה בכסא אביו בסוכה

(יא) שאלה: בחג הסוכות לפי הענין כל שנה האבא יושב בכסא אחרת לפי האורחים וכדומה, האם מותר לבן לשבת בכסא שאבא שלו יושב שם בימי החג באותו השנה, או זה נחשב כסא קבוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אחרי החג מותר.

ישיבה בכסא אביו בבית זקניו

יב) שאלה: מצוי שנכד מבקר הסבא שלו לשבת קודש ושם הבית שאבא שלו גדל ואכל וישן, האם מותר לילד הזה לשבת בכסא שאביו היה יושב עליו כשהוא היה ילד או בחור משך כל חייו כשהיה בבית הסבא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ישיבה בכסא אביו לשמרו

יג) שאלה: בבית הכנסת בשבת שיש הרבה אורחים ואביו עוד לא הגיע לבית הכנסת והבן חושש שמישהו תיקח את הכסא האם מותר לו לשבת על הכסא עד שאביו מגיע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ישים על הכסא מעיל או כובע.

לישב במטת אביו

יד) שאלה: האם מותר לבן לשבת או לישן במטת אביו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אם מרשה.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אוערבאך שליט"א שמותר לבן לשבת על מיטת אביו או אמו.

ישיבה ליד אביו בראש השלחן

טו) שאלה: כשראש השלחן רחב האם יש פחיתות בכבוד לשבת בכסא ליד אביו בראש השלחן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

ישיבה בכסא אביו לאחר מיתה

טז) שאלה: האם מותר לישב במקום אביו לאחר מיתה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ישיבה בכסא של אביו בעבודה

(ז) שאלה: הא דאסרו הישיבה במקום שאביו מיסב בביתו, האם זה דוקא כשאביו יושב שם דרך חשיבות, כגון בראש השלחן עם בני ביתו לסעודה, אבל מקום שיושב שם ללימודו או לעבודתו, ובוחר לו אז מקום הנוח לו יותר, ואפי' קובע לו המקום הזה תמיד, אבל אינו בדרך חשיבות אפשר דמותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד אסור.

ישיבה בכסא המיוחד לאביו שלא במקומו

(ח) שאלה: אביו רגיל לישב על כסא מסוים, האם הוי בכלל האיסור דלא ישב במקומו המיוחד לו, ואפי' שמעבירו ממקום הקבוע לישיבת אביו למקום אחר ושם רוצה לישב עליו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד אסור.

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: גם על הכסא אסור ולא מועיל להזיזו, אא"כ מוחל.

ישיבה בכסא אביו בערבית אם קבוע לו רק בשחרית

(ט) שאלה: יש לאביו מקום מיוחד רק לשחרית האם מותר לישב שם שאר תפלות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי כשיש לאביו מקום מסוים בבית הכנסת לתפלה הרי זה חשוב מקום אביו שאסור לבן לישב שם, אף אם אביו מתפלל שם רק שחרית ואינו בא לשם אף פעם למנחה מעריב, מ"מ אין לבן לשבת על מקומו במנחה מעריב.

ישיבה בכסא אביו כשמיועד לאחרים במנין השני

בית הכנסת שיש לו ב' מנינים, ובמנין הראשון יש מקום קבוע לאביו, ובמנין השני אותו מקום קבוע לאדם אחר, יל"ע אם הבן יכול לישב שם במנין שני.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

עמידה במקום אביו בנשיאת כפים

(כ) שאלה: כהן העולה לדוכן ויש לאביו מקום קבוע כשעומד בדוכן, האם מותר לבן לעמוד במקום אביו בדוכן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

בן מורה הוראה שעונה בבית הוראה של אביו היכן ישב

(כא) שאלה: בן שיושב ועונה לשאלות בהלכה בבית הוראה של אביו, האם מותר לו לשבת בכסא שאינו של אביו אבל במקום המיוחד לאביו?

תשובה: לכאורה לא.

ישיבה בכסא אביו בשנת אבילות

(כב) שאלה: אביו שהוא אבל ל"ע ובמשך השנה שינה מקומו בבית הכנסת האם במשך השנה מותר לבנו לשבת שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

המדבר בשיחה בטלפון ואביו מתקשר אליו

(כג) שאלה: מי שבאמצע שיחה בטלפון, ובנתיים אביו מצלצל אליו, האם הוא מחוייב לענות לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: מקובל מהגר"ח שמואלביץ זצ"ל (בשיחות תשל"ב), בשם החרדים שבעניין כיבוד אב צריכים להחשיב אביו כגדול הדור, ואם גדול הדור היה מתקשר אליו האטו לא היה מפסיק שיחתו כדי לענות, והאטו היה אומר לגדול הדור שימתין עד שיענה לשיחת חבירו שנכנס באמצע אתמהה, אולם במקום הפסד מרובה ואפילו מניעת רוח גדול, עיין בדברות משה בקדושין דף לא. בענין דמא בן נתינה, שכתב שפשוט הוא שיצטער אביו כשישמע שלא העיר אותו ולכן איבד סכום גדול, וע"כ צ"ל שאביו של דמא בן נתינה היה כזה שוטה שלא ידע ערך ממון. אבל פשוט שבאדם בריא יש להעירו, (וכן כדי להתפלל ולקרות קר"ש בזמן), כשיודע שזה ודאי רצונו, וה"ה בנד"ד, אם יודע שניחא ליה לאביו שיגמור שיחתו עם הראשון, ויתנצל אח"כ, ויסביר למה לא הפסיק באמצע, ויודע שאביו יבין ויקבל התנצלותו, אז אינו חייב להפסיק באמצע, וכן בהפסד מרובה יכול להפסיק באמצע שיחתו עם אביו כשאביו מבין ומוחל על כבודו, (וגם היה עושה כן לגדול הדור) כנלענ"ד. (כ"ז כשיודע שזה אביו, שמספרו מופיע על

אהל הלכות כיבוד אב ואם יעקב רסג

הצג, ואביו יודע שהוא יודע מתקשר, דהיינו שמתקשר בפלאפון האישי שלו, שאז הוא מצטער אבל כשהוא טלפון בבית וכדומה שאביו יחשוב שהוא אינו בבית, ואחד הילדים משוחח בטלפון, זה קל יותר, אבל גם בכה"ג בודאי מקיים מצות כיבוד כשמפסיק כדי לענות לאביו כנלענ"ד).

בן להכנס לעסק עם אביו

כד) שאלה: האם כדאי שכן יכנס לעסק עבודה וכדומה עם אביו או מאחר שיש חשש בכיבוד אב יש למנוע?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אם האב רוצה.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יזהר בכיבוד אב כדאי.

כיבוד משל אב אחרי מיתה

האם הדין שהוצאות כיבוד משל אב, הוא גם לאחר מיתה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הרי אין לאב.

חיוב קימה בפני הוריו

כה) שאלה: כמה פעמים ביום צריך לעמוד לאביו ולאמו?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: פעם א' בבוקר ובערב.

להשען על משהו כשקם לאביו

כו) שאלה: בן האם כשהוא קם לאביו או אמו יכול להשען על איזה דבר אפילו אם הוא לא חולה וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

עמידה כשמדבר עם הורים בטלפון

כז) שאלה: לפי מה שאמר לי הגאון שליט"א שהגרשז"א זצ"ל עמד משך זמן שדיבר עם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בטלפון האם נכון לכתוב בספר שכדאי לעמוד כמדברים עם ההורים בטלפון אפילו שהורים לא רואים או אין ענין לכתוב את זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אפשר לכתוב את זה בתור הנהגה טובה של אדמו"ר זללה"ה.

קימה בראיית אביו דרך ווידאו

כח) שאלה: האם יש ענין של כיבוד לעמוד כרואה אביו או אמו דרך ווידאו מחשב וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין ענין.

הגר"י שוב שליט"א: לא, כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

להעיר אביו שנרדם על ספר קדוש

כט) שאלה: אבא שנרדם על גבי ספר קדוש האם מותר להעיר אותו באופן שאינו יכול להשמיט הספר בלי להעירו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

הגר"א שלזינגר שליט"א: בודאי שלא יעיר אותו, שהרי כיבוד אב היא מן התורה, וענין שמירת ספרי קודש הוא מדרבנן ואולי אפילו הנהגה טובה שהנהיגו חז"ל כדי לשמור על קדושת הספרים שיש בהם דברי תורה.

הגר"י שוב שליט"א: אסור כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

כבוד לאחר מותו

ל) שאלה: האם אומרים הריני כפרת משכבו כל פעם שמזכיר שם אביו בשנה הראשונה?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: כן ראוי לעשות.

ואם מזכיר שם אביו כמה פעמים בשיחה אחת האם צריך לומר הריני כפרת משכבו כל פעם באותו שיחה?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: מספיק פעם אחת.

ביקור בקבר הוריו ביארצייט

לא) שאלה: מי שאביו או אמו נקברים בחו"ל האם חשוב שבנו שגר בא"י יסע ליארצייט הראשון לבקר בקברם?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: לא.

ביקור לאביו שמחוסר הכרה

לב) שאלה: כשאביו מחוסר הכרה האם מחוייב לבקרו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א (להגר"מ גבאי שליט"א): אם יש תועלת.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם עוזר לטיפול בו.

הורים שמטריחים בנם אם מותר לעזוב אותם עם אחרים

לג) שאלה: כתב בשו"ע דמי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהן, ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר יניחם וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם, עכ"ל. ויל"ע מה הדין באופן שאביו ואמו מטריחים את הבן ביותר אך לא נטרפה דעתם האם מותר לו להניחם ולילך למקום אחר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אופן הראוי להראות להורים שעוברים באיסור

לד) שאלה: מהו האופן המותר ומקובל להגיד להורים שהם עושים משהו באיסור, האם צריכים לראות להם שיש מקור להיפך ממה שהם עושים או אפשר להגיד להם ישר "אבא אתה לא צודק הרמ"א כותב הפוך" או "אנו לא סומכים על פוסקים אלו מאיפוא המצאת את הדבר הזה!"?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לנסות להראות להם.

אמו מתקשרת לבנה באמצע סדר של תענית דיבור

לה) שאלה: בדבר השאלה באכרך יקר שלומד ככולל שלומדים בתענית דיבור ואמו התקשרה אליו לפלאפון האם מחוייב מצד מצות כיבוד אם לענות ולדבר עמה באמצע הסדר?

תשובה:

הגרי"נ כהן שליט"א (מח"ס משנת כהן הל' כיבוד אב ואם): הנה בגמ' מגילה (טז,ב) איתא, גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ע"ש שנלמד כן מיעקב אבינו, וכן פסק מרן בשלחן יו"ד (סי' רמ סעיף יג) וז"ל גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ע"כ. ולכאורה לפי זה היה נראה שאין צריך לענות באמצע הלימוד לאמו, כיון שלימוד התורה גדול יותר ממצות כיבוד, ובפרט שמסדרי הכולל שילמדו בתענית דיבור.

אולם זה אינו שהרי העלו רבותינו האחרונים ז"ל שאם יש לפני האדם מצוה של כיבוד גם כאשר עוסק בתורה בוודאי חייב להפסיק מלימודו ולקיים המצוה של כיבוד, וכמו

שכתב מרן בשלחן ערוך (סי' רמו ס"ח) שמצוה שאי אפשר על ידי אחרים יפסיק מלימודו לעשותה, והכי נמי במצות כיבוד, וכמו שכתבו כל זה הפרי חדש במים חיים בחי' לשו"ע והובא בפתחי תשובה (סי' רמ), ועי' במשנת כהן שהבאנו כן מעוד אחרונים, וע"ש בביאה"ל.

ולכן מסתבר שודאי יש חיוב להפסיק באמצע הלימוד ולדבר עם אמו, כיון שיש בזה מצות כיבוד לשוחח עם ההורים ובפרט כאשר הם בעצמם רוצים ומתקשרים אז בודאי יש חיוב למלאות את משאלותיהם.

ב. והנה זה פשוט שאם לא רגילה האמא להתקשר הרבה לכן רק לעיתים רחוקות, א"כ ניכר שיש לה צורך חשוב לדבר עמו דוקא עכשיו, אבל אם רגילה להתקשר הרבה פעמים באמצע הלימוד ומפריע לו הרבה צ"ע אם יש לו חיוב לענות, וכמו שכתבנו במשנת כהן שבשו"ע הגר"ז כתב שאם גורם לו הפרעה בעיקר לימוד מלגדול א"צ להפסיד גם למצוה שא"א ע"י אחרים, ובפרט שיכול לגרום רפיון בתורה לשאר הלומדים במקום, ויכול לדחות ולדבר עמה בין הסדרים ואין מוכרח שידבר עמה דוקא באמצע הסדרים, וצ"ע למעשה בזה כי פעמים יש לה צורך דחוף לדבר עמה, וכל שיחה שמדבר עמה מחייה אותה, ובודאי זהו מצות כיבוד אם בשלימות וצריך לבטל מתורתו בשביל מצוה חמורה זו, וידוע על מרן החזו"א וצ"ל שהיה מדבר עם אמו בזקנותה כל יום חצי שעה, ובודאי שביטל מת"ת בזה שדיבר עמה [ואע"פ ששם לא היה באמצע הלימוד, עכ"פ חזי' שיש לבטל תורה], וא"כ בפשטות ברוב המקרים צריך הוא לענות באמצע הלימוד לאמו או לאביו כאשר מתקשרים אליו. אולם פעמים יכול לדבר עמם ולהסביר להם שבאמצע הסדרים ראוי שלא יתקשרו אם הם יכולים שלא להפסיק רציפותו, ובפרט אם רגיל ללמוד בתענית דיבור.

ג. אולם נראה פשוט שאין חיוב לאברך להחזיק מכשיר פלאפון פתוח באמצע סדרי הכולל שמה אולי יצטרכו אותו אביו ואמו, דחשש רחוק הוא אצל רוב האנשים, ואדרבה ראוי נכון שלא יחזיק אצלו באמצע סדרי הכולל פלאפון פתוח אשר מפריע רציפות הלימוד ומונע מלגדול בתורה, והנסיון מעיד על כך.

אלא שאם הוריו זקנים או חולים ויש הסתברות שיצטרכו אותו באמצע הסדר, נראה שיש עליו להחזיק את הפלאפון פתוח שיוכלו להתקשר אליו, ובאופן זה אפשר לומר שיש בזה חיוב גמור.

ד. ודע שבאופן שחייב לענות להורים באמצע הלימוד ועל ידי כן יורידו לו סך מסוים מהמילגה הקבועה לו בכל חודש, נראה שאעפ"כ יש עליו חיוב לענות להם ואין בזה פטור דמשל אב ולא משל בן כמו שפסק מרן בשלחן ערוך (סי' רמ ס"ה), דהתם הוא רק בנידון הוצאת ממון, אבל הפסד דיום אינו בכלל זה, וכמ"ש הרמ"א (סי' רמ ס"ח), וכן מתבאר בדברי מרן הבית יוסף (שם). ומסתבר שהורדה במלגה אינו כהפסד ממון שיש לו שהרי הממון עדיין לא הגיע לידו כלל, נמצא שהוא ממש הפסד ריוח, וזה משל בן, ולכן גם כאשר יפסד קצת עי"ז שיתעסק במצות כיבוד אב חייב בזה. [ובאמת יתכן

שבכולל לא מורדים במילגה בדבר שאדם עושה כפי הדין על פי השולחן ערוך שחייב להפסיק, אלא שדברינו אמורים גם באופן שיורידו לו בסכום].

ה. ובאמת יש לאדם לידע שפרנסה מן השמים ואפילו אם נראה שכאן הפסיד במקום אחר ירויח, או עכ"פ לא יצטרך להוציא הוצאות מיותרות, וכאשר עושה האדם עפ"י ההלכה לא ידאג לעולם, שהוא נתון בידיו ית"ש ולא יארע לו שום נזק בעזה"י.

ו. העולה לדינא, שכאשר מתקשרים ההורים לבן באמצע הסדר עליו לענות ולדבר עמהם כפי צורכם, ואם הדבר חוזר על עצמו הרבה ומפריע לו, ישתדל לדבר עמם שידברו עמו בזמן אחר, ואם יש הכרח לדבר עמו בכל זמן משועבד הוא למצוות התורה ויבטל תורתו וה' יהיה עמו בתורתו, ונתבאר עוד שאפילו אם יצטרך להפסיד כסף אם ידבר עמם אין להקל בזה.

קדימת האב לאם

לו) שאלה: הגמ' מביא לימוד שחייב לכבד אביו לפני אמו כיון שגם היא חייבת בכבודו. ולכאן יש להק' שהמשנה בהוריות כ' שהאיש קודם לאשה ופי' הרמב"ם שם כיון דהוא מקודש טפי כיון שחייב במצוות וזה שייך גם כאן?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: כאן שיש מ"ע דאורייתא לכבד אמו צריך האי דרשה.

בענין הנ"ל כשאביו צריך משהו למישהו אחר

לז) שאלה: אם אביו רוצה דבר בשביל מישהו אחר ואמו רוצה משהו בשביל עצמה מי קודם?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: אם הדבר שצריך לאחר זהו כבודו אז לאביו. תלוי רק אם זה לכבודו ליתן לשני.

דין הנ"ל אם הוא דוקא שבקשו בבת אחת

לח) שאלה: דין זה שצריך לשמוע לאביו קודם האם זה כשאמרו דוקא בב"א?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: לא משנה אפ' אינו בב"א.

אב אומר לשמוע לאמו ואמו אומרת להיפך

לט) שאלה: אם אביו אומר לשמוע לאמו תחילה ואמו אומרת לשמוע לאביו?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: לאביו דהיינו שאומר לאמו שאבי רוצה שיתן לך קודם מה

אני אעשה, ואם לא רוצה (שיעשה מה שהיא רוצה קודם) אז פטור מלהקשיב קודם לאביו, מה אפשר לעשות.

עסוק בציווי אמו ובאמצע אביו מבקש ממנו משהו

(מ) שאלה: בן שעוסק כבר במה שציווה אמו ואז מצוה אביו האם יש להפסיק מה שעושה ולעשות רצון אביו?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: כן כיון שהיא משעובד לו.

קדימה בלימוד משניות לעילוי נשמת אביו או אמו

(מא) שאלה: אחד שלומד משניות לעילוי נשמת הוריו אביו ואמו האם הוא צריך להקדים הלימוד קודם לאביו ואח"כ לעילוי נשמת אמו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אוכלת עם אביה ובעלה למי מגישה קודם

(מב) שאלה: זוג שמארחים הוריהם וכגון אשה שהורים שלה אוכלים שבת אצל הזוג האם היא צריכה להגיש האוכל קודם להוריה או לבעלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: קודם לבעלה, אבל ראוי שבעלה ירמוז לה להקדים את ההורים.

חיוב כיבוד אם שחי' עם גוי

(מג) שאלה: אמא שאינה מוגדרת כתינוק שנשבה אבל משום תאות שלה היא חיי עם גוי בביתה האם בנה או בתה צריכים לכבד אותה או שיש לה דין רשע כמ"ש ר"מ סעיף י"ח ופטור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש לה דין רשע.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש לה דין רשע אבל אסור לבזותה.

הגר"י שוב שליט"א: צריך לכבדה כשו"ע שם כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א.

חיוב כיבוד אב רשע בזמננו

(מד) שאלה: בהא דנחלקו השו"ע והרמ"א (יו"ד סי' ר"מ סי"ח) אם חייבים בכבוד אביו רשע, דלשו"ע חייב ולהרמ"א פטורין, האם הוא הדין בזמן הזה [ושו"ר שעמדו בזה

בחוט שני הל' כיבוד או"א עמ' ש"ד ובשבת ח"ב סימן פ"ח, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תקכ"ח].

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): בזה"ז שכולם תינוקות שנשבו אפשר דגם להרמ"א צריך לכבדם, דיכולים לשוב בתשובה תמיד דלא מרדו במזיד.

לומר סבא פלוני

מה) שאלה: אבא או אמא שהילדים שלהם שואלים אותם למשל היכן הולכים לשבת, האם מותר להם לומר סבא פלוני או סבתא פלונית או שיש בזה איסור לקרוא שמם של ההורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יגידו סבא או סבתא ממקום פלוני.

קריאה בשם לבעל אמו

מו) שאלה: האם מותר לקרוא לבעל אמו בשמו?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שבעל אמו אין רשאי לקרוא לו בשמו בפניו אולם שלא בפניו מותר לקרוא לו בשמו.

קריאה לאביו החורג בשמו

מז) שאלה: האם מותר לקרוא לאביו החורג בשמו?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שאסור לקרוא לאביו חורגו בשמו, ואינו דומה לאחיו הגדול שמותר לקרוא לו בשמו אף דתרוייהו מריבויא דקרא ילפינן לה.

קריאת חמיו בשמו

מח) שאלה: האם מותר לקרוא לחמיו בשמו?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שאין חתן רשאי לקרוא לחמיו בשמו בפניו אולם שלא בפניו מותר לקרוא לו בשמו.

אם מותר לאח גדול להכות באח קטן

מט) שאלה: מדיני כיבוד אחיו הגדול האם מותר לאח גדול להכות לאח קטן כשכוונתו לחנך את אחיו אפילו שלא ביקש רשות מאביו אמו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם כוונתו באמת רק לחנך סבורני שמותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: בלי רשות אסור.

הגר"י שוב שליט"א: אם אפשר לתלות שאביו מסכים מותר כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

כבוד אחיו הגדול באחים תאומים

נ) שאלה: נסתפקתי בשני אחים תאומים, שנולדו בהפרש של כמה רגעים, האם האח שנולד מאוחר יותר חייב לכבד את אחיו שנולד כמה רגעים לפניו מדין אחיו הגדול.

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין ני"ו): כן.

הגר"א שלזינגר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): גם בתאומים זה שיצא ראשון הוא הבכור, וכמו יעקב ועשו שהיו תאומים, עשו היה הבכור, ואח"כ מכר את בכורתו ליעקב. וה"ה לענין פדיון הבן, הראשון שיצא הוא זה הנקרא פטר רחם ועושין לו פדה"ב.

בדין כבוד אחיו הגדול

נא) שאלה: הרמב"ן בפרשת שמות כתב דמשה בענוותנותו נהג כבוד באחיו ולא נשק לאהרן, אלא רק אהרן נשק למשה. וצ"ע דהא חיוב גמור הוא לכבד את אחיו הגדול, וכדאיתא בכתובות (קג, א) וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול. ואם קרא לזה הרמב"ן שנהג "כבוד" באחיו, הרי שזה כבוד, וחייב כן מדינא, ולמה כתב הרמב"ן דהוי מענוותנותו דמשה.

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין ני"ו): אין זה כבודו.

הגר"א נבנצל שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): הרי משה הי' גדול מאהרן בנבואה.

הגרי"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): ע"פ דין מותר, ונהג עניות יתירה.

ישיבה בכסא חמיו

נב) שאלה: כ' בשו"ע שצריך לכבד חמיו (ועיי' ב"ח וש"ך דהיינו כזקנים החשובים) האם מותר לשבת בכסא המיוחד להם

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: מותר לשבת במקומו.

חיוב כבוד זקינו

(נג) שאלה: מהו הגדר והחיוב של כבוד זקנו?

תשובה:

מו"ר הגר"מ דייטש שליט"א: בענין החיוב בכיבוד זקינו, שהביא הסתירה בדברי רש"י ז"ל מהא דכתב בפרשת ויגש (מו, א) עה"פ ויזבח זבחיו לא' אביו יצחק, דחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם. ומשמע עכ"פ דאיכא חיובא לכבד אבי אביו, ולכאורה זה סותר למש"כ בעצמו במכות (דף י"ב ע"א ה"ג אלא לא קשיא) דאינו מוזהר על כבוד זקנו, ולכן נעשה לו גואל הדם אם הרג את אביו, יעוי"ש.

והביא מש"כ הרמ"א ז"ל (יו"ד סימן ר"מ סעיף כ"ד) וז"ל, י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד), ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים), עכ"ל. והק' למה פסק הרמ"א ז"ל כדברי רש"י ז"ל בחומש שהוא על פי המדרש, ולא כדברי רש"י ז"ל במכות, שהוא על פי הגמרא.

ושוב הביא מש"כ בספר שדי חמד (מערכת כ' כלל קכ"א) לתרץ דברי הרמ"א ז"ל על פי הירושלמי (פ"א דפאה ה"א), דרבי אבון ס"ל דאחר מיתת אביו אינו מחוייב בכבוד אבי אביו, דומיא דחיוב כיבוד לאשת אביו ובעל אמו, שהוא רק בחיי אביו ואמו, כדמפורש בכתובות (דף ג ע"א), והגמרא במכות מיירי אחר מיתת אביו. ומסיק כת"ר דאכתי אין בזה כדי לתרץ הסתירה ברש"י, דהרי רש"י על כרחק לא קאי כהירושלמי, שהרי בשעה שיעקב זבח לאלקי אביו היה אחר מיתת יצחק, ואעפ"כ משמע מרש"י שהיה חייב בכבוד זקנו, רק שכבוד אביו קודם, וזה סותר למה שכתב במכות, וא"כ על כרחק דברי הרמ"א ז"ל מיירי גם כן לאחר מיתת שהרי מקורו הוא ממדרש הנ"ל לגבי יצחק, והעלה דברי השד"ח בצ"ע.

ויש להעיר מדברי הגרעק"א ז"ל בתשו' (קמא סימן ס"ח) דמשמע דנקט דהרמ"א ז"ל איירי דוקא לאחר מיתת האב. דהנה הביא שם בשם ספר לוית חן (פרשת ויגש) דמש"כ הרמ"א ז"ל שצריך להקדים את אביו, היינו דוקא בגוונא שאין אביו חייב בכבוד זקינו, כגון לאחר מיתת אביו וזקינו, אבל בגוונא שאביו גם כן חייב בכבוד זקינו, יקדים את זקינו, לפי שהוא ואביו חייבים בכבודו, יעוי"ש.

ואיכא לעיוני טובא, דהרי מדברי המדרש ורש"י עה"ת, נלמד בהדיא דאף בחיי אביו חייב להקדימו מכיבוד זקינו, וכדברי כת"ר הנ"ל. ואולי שאני הכא דזקינו כבר אינו בחיים, דאברהם אבינו כבר לא היה חי, ולכן כיבוד אביו קודם.

עכ"פ מבואר לפנינו בזה פלוגתא בין השד"ח והגרעק"א בשם לו"י בכוונת דברי הרמ"א ז"ל, אם יש חיוב לכבד זקינו לאחר מיתת אביו. דלפ"ד השד"ח ליכא חיובא. ולפי דברי הגרעק"א ז"ל איכא חיובא. וכן נפק"מ כששניהם בחיים, דלפ"ד הגרעק"א

בשם לו"י חייב להקדים כיבוד אבי אביו, ולפ"ד השד"ח צריך להקדים כבוד אביו. [ויעויין עוד בארוכה בתשו' שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן קכ"ט) מש"כ בזה].

איברא, דלפי דברי הגרעק"א ז"ל ארווחנא ליישב קושית הרמב"ן ז"ל, דהקשה ע"ד רש"י ז"ל עה"ת הנ"ל, א"כ למה לעיל בפרשת וישלח (לב, י) בתפלתו של יעקב אבינו שהתפלל שינצל מעשיו הזכיר גם א' אברהם, שאמר "אלקי אבי אברהם וא' אבי יצחק". אך להנ"ל ניחא, דאז עוד היה אברהם אבינו בחיים, ואז הרי כבוד אבי אביו קודם, משא"כ כאן במצרים, שהיה אחר מיתת אברהם אבינו ע"ה, לכן הזכיר רק א' יצחק, וכמש"נ. [ושוב הוגד לי כי כן תירץ בלויית חן בעצמו, ואין הספר תח"י].

אבל אכתי קשה אידך קושיא דהקשה הרמב"ן ז"ל, מהא דלהלן בפסוק (מח, ט"ו), בברכתו של יעקב אבינו ליוסף הצדיק, אמר, הא' אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק וגו', הרי שהזכיר גם א' אברהם, אף שזה כבר היה אחר מיתתו. ותו, קשיא אידך קושית הרמב"ן ז"ל שהראוי לומר לאלוקי אבותיו בלי שיחד אדם, ונשאר בקושיא. ועוד יש לעיין נהי דחייב להקדים אביו לזקינו, אבל מ"מ חייב גם בכבוד זקינו וא"כ למה לא הזכיר יעקב גם את זקינו אברהם.

ואולי אפשר לומר בזה, דהנה בעיקרא דמילתא צריך ביאור איך למד מכאן המדרש דצריך להקדים כבוד אביו מכבוד זקינו, אולי אין חיוב כלל לכבד את זקינו, ולכן לא הזכיר יעקב אלא את אביו. אלא נראה בזה, דזה הוי פשיטא ל' למדרש דאיכא חיוב כיבוד זקינו, וכדאסברא ל' הב"ח ז"ל בכמה טעמים מנלן האי חיובא. אלא מהא שלא הזכיר כאן יעקב אבינו רק את יצחק אביו, יליף מינה המדרש דחייב להקדים כבוד אביו מכבוד זקינו, ויליף לה מהא דלא הזכיר כאן אלא זכותו של אביו יצחק, דאילו הי' מזכיר גם את זקינו אברהם אבינו היה בזה פחיתות בכבוד אביו, דהוי נשמע כאילו לא סגי זכותו של אביו לבד שבגיננו זכה למצוא את בנו יוסף, דהרי הזבח שהקריב כאן יעקב בא לזבח תודה להשי"ת על שזכה לראות את יוסף, ובזה לא הזכיר יעקב אבינו אלא זכותו של אביו בלבד, ולא הזכיר גם את זקינו, כדי שלא למעט מחשיבותו של אביו, כאילו היה נצרך גם לזכות זקינו לנס זה לראות את בנו יוסף, ומכאן יליף המדרש שפיר דכבוד אביו קודם. אבל הן בתפלה והן בברכה, שפיר מצי להזכיר גם זקינו, ואין בזה פחיתות כבוד כלל לאביו, ואדרבא מזכיר בתפלתו וברכתו להשי"ת שהוא א' אבותיו, וא"ש.

עכ"פ נתבאר לן דנחלקו השדי חמד והגרעק"א ז"ל בשם הלויית חן ז"ל בהל' כיבוד זקינו בתרתי. חדא, אם יש חיוב לכבד זקינו אחר מיתת אביו, לדעת השד"ח ליכא חיובא, ולדעת הלו"י איכא חיובא. ועוד, כשאביו וזקינו חיים, מי קודם יותר לחובת כיבוד, לדעת השד"ח אביו קודם, ולדעת הלו"י זקינו קודם, ודו"ק.

חיוב כבוד דודו

(נד) שאלה: הנה מביאים רבינו יונה שכותב שיש חיוב לכבד דוד (אחי אביו או אמו). ויל"ע מה גדר כיבוד זה, האם צריך לקום מפניו וכו' כמו אביו ממש, או שהוא לכל הפחות כאחיו הגדול שמבואר בפוסקים שרק אסור לבזותו וכו' אבל לא חייב לקום לו וכדו'.

תשובה:

הגרי"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): לא כמו אביו רק כמו אח הגדול.

נה) שאלה: כמו"כ צ"ע אם זה דווקא בדוד הגדול – שהוא אחיו הגדול של אביו (ולפי"ז זה רק באחיו הגדול של אביו, ולא באחותו דאביו), או דלמא כל אח דאביו ואפילו הקטן מאביו – חייב האחין בכבודו (והאם לפי"ז גם באחות אביו).

תשובה:

הגרי"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): כל אח מאביו.

נו) שאלה: ועוד צ"ע בדודו, שהוא קטן מהאחין (שהאחין נולד קודם שנולד אחי האב), מי חייב בכבודו, או דלמא כיון דקטן ממנו, לא חייב בכבודו.

תשובה:

הגרי"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): בכל דוד.

אם מותר לקבל מאביו כוס תה

נז) שאלה: אביו שהוא בן תורה קיימא לן מדינא דגמ' (קידושין לא): שאין לקבל שרות ממנו, יש לעיין האם מותר לקבל ממנו כוס תה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל נוהגים להקל לבקש מההורים לשמור על הילדים, לסדר דברים וכדו', וכנראה שסומכים שמסתמא הם מוחלים. וצ"ע.

אב רוצה לשרת את בנו במזיגת ד' כוסות

נח) שאלה: האם האב יכול למלאות ד' כוסות עבור בנו כליל הסדר?

תשובה:

הגר"מ שטרנבוך שליט"א: לכאור' כאן שיש בזה מצוה אין בעיה, ואינו חסרון בכיבוד אב כיון שרוצה לעשות כן ואין זה בזיון. וכל זה אם עושה כן עבור כולם, אבל המוזג רק עבור בנו אינו פשוט שמותר.

לבקש מאביו לצלם עם טלפון שלא כשר

נט) שאלה: אחד שעומד ליד אביו ואמו ואחד מהם מבקשים ממנו לקחת תמונה עם מצלמה שבתוך טלפון שלא כשר, והוא רוצה לא לנגוע בו כי הוא לא כשר, האם מותר לו לבקש מאביו שעומד לידו לעשות את בקשת אמו ולצלם עמו או שיש בזה איסור

משום כיבוד אב, אפילו במקום שהוא (הבן) או חזו שאסור לקחת תמונות מהטלפון שלא כשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור.

הגר"י ליברמן שליט"א: יאמר לאמו, צר לי אמא הייתי מקיים רצונך אבל מה אעשה והתורה אסרה לי, כדמצינו בגמ' (יבמות ה:) יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה את השבת ת"ל "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו" כולכם חייבין בכבודי. וראה בשו"ת ערוגת הבושם (אורח-חיים יט), שו"ת באר משה (א, סא), שו"ת פאת שדך (קיא) וספר כיבוד אב ואם (אות תקמו) שגם אדם שנוהג בחומרא של חסידות, אינו צריך לשמוע בקול הוריו להפסיק זאת.

הגרש"ק גרוס שליט"א: ישמט מלצלם, באין ברירה מותר.

הגר"י בוגין שליט"א (במח"ס בית יהודה הל' כיבוד אב ואם): מה ששאל באופן שהבן נמצא עם אביו ואמו [במקום רבים כגון רה"ר או מקום אחר] ולהורים יש פלפון לא כשר והאם מבקשת מבנה שיצלם אותה עם נכדה, והבן לא רוצה להחזיק פלפון לא כשר בפרט ברבים, האם מותר לו לומר לאביו שגם מחזיק מכשיר כזה שיש בו מצלמה שהוא יצלם אותם, ע"כ השאלה.

הנה כמה פוסקים כתבו שאסור מבן לבקש מאביו או אמו שיעשו עבורו איזה פעולה עפ"י הגמ' בקדושין מה: לא חציף איניש לשוויה לאביוה שליח, אא"כ אומר מה שהוא צריך – בלא לשון ציווי – וההורים עושים מעצמם שזה מותר, עיין בס' בית יהודה כבוד אב ואם סימן ט סעיפים כא-כב, וכאן לכאורה יש לדון אם מותר לו לומר לאביו לצלם, כיון שאינה פעולה עבורו – עבור הבן, אלא לצורך האם, אמנם הפעולה "במקומו" מה שהוא היה צריך לעשות, ויש לעיין באופן זה.

אלא שיש לעיין בעיקר הדבר אם מצווה הבן באופן הנ"ל לשמוע בקול אמו ולצלם, וכדבסמוך, ואם הבן מצווה הרי דאין לו להשתמט ממצות כיבוד אב, וממילא גם שבאופן כזה י"ל שאסור לו לומר לאביו לעשות הפעולה במקומו כיון שהיא נחשבת גם עבורו, ועיין בבית יהודה בסימן ו סעיף י ובביאור הלכה סוף אות טז מש"כ.

ובעיקר הדבר אם מצווה הבן בכבוד אמו באופן הנ"ל, הנה איני יודע באיזה נוסח בדיוק נאסר הפלאפון שאינו כשר ע"י גדולי ישראל, הא פשיטא שאסרו שיהא לו פלפון כזה שלו-בבעלותו, אבל להחזיק פלפון כזה באופן עראי לרגע בלא לחפש שם דברים, יתכן שלא אסרו, ואם אסרו פשיטא שמצווה לשמוע בקול חכמי ישראל ואין לו מצות כיבוד אב באופן כזה, אבל אם לא אסרו בגוונא דא א"כ לכאורה מצווה הבן במצות כבוד ומורא אמו ואין לו להשתמט מזה. [ואולי כיון שהנידון הוא על דבר שנאסר ע"י גדולי ישראל, וא"כ הוריו חוטאים בזה שמחזיקים כזה פלפון, ולכן י"ל שבדבר האיסור עצמו אין חייב לכבדם, עיין היטב בבית יהודה סימן טז סוף סעיף ו, וצ"ע בזה.

הגר"נ גראס שליט"א (מח"ס שו"ת שארית אברהם) : ואודות מה ששאל בענין האם המבקשת מבנה לצלם ע"י טלפון שאסרוהו גדולי הדור שליט"א וזצ"ל, האם מותר לבן לומר לאביו שיצלם הוא (והאב אינו מודע לגדול המכשילה). פשוט לענ"ד שמותר ואין לבן לחוש שהוא בגדר משתמש באביו. כי היות שאסרוהו גדולי הדור לא גרע זה ממה שנפסק סי' ר"מ סט"ו כשאביו מבקש ממנו לעבור על דבר עבירה שאין מצייתים לו. אלא שבהיות שאביו אינו מודע לגודל החיוב לציות לדעת תורה יש לבן לומר זאת בדרכי נועם שאין נוגע במכשיר כזה מפני דעת גדולי הדור וכך הוא מחנך גם את צאצאיו אחריו, ודברים הנאמרים באמת ובנועם מתקבלים על לב כולם.

יאהר זמן תפילה אם יקיים בקשת אביו

ס) שאלה: אביו ביקש ממנו איזה דבר למלאות צרכיו ואם יתעסק בצרכי אביו יעבור זמן תפלה בציבור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נראה דפטור.

לענות לאביו אחרי המפיל

סא) שאלה: הבן קרא ק"ש שעל המטה, ובירך ברכת המפיל, ואביו מדבר אתו, האם מותר לענות לאביו מפני כיבוד אב ואם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אב להיות נהג לבנו

סב) שאלה: האם מותר לבקש מהאב להיות נהג של בנו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אב תלמיד חכם ששרת לבנו אם מותר להנות מזה

סג) שאלה: כשהאב ת"ח עשה שירות עבור בנו, מה יעשה בנו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם כבר עשה - עשה.

ללמוד בארץ ישראל בעת מלחמה נגד רצון ההורים

סד) שאלה: אחד שרוצה ללמוד תורה בארץ ישראל בשעת סכנה ומלחמה, האם הוא צריך את הרשות שלהם או לא חייב לשמוע להם אם הם מתנגדים כמ"ש בשו"ע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אינו חייב.

בת רוצה ללמוד בסמינר באר"י וההורים מתנגדים

סה) שאלה: בת שרוצה ללמוד באר"י לסמינר לשנה ועולה כסף יותר מחו"ל, וההורים רוצים שהיא תישאר בחו"ל כי שם יש סמינרים טובים, האם היא חייבת לשמוע לקול ההורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם טוב לה יותר באר"י אינה חייבת אבל האב אינו מסכים ליתן לה יותר כסף.

הגר"י שוב שליט"א: על פי רוב בחו"ל אין סמינרים טובים כמו באר"י לכן אינה חייבת לשמוע רק אם יש שם סמינר טוב ורצונה להגיע לאר"י רק לשם טיול אז צריך לשמוע בקול הוריה כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א.

שידוך שאביו מתבייש ממנו

סו) שאלה: האם מותר לגרום בזיון לאביו ולמשפחתו עם שידוך שלא מצא חן בעיניהם שהם מתביישים מזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם האשה כשרה ביחוסה ובמעשי, א"כ הם מבייש עצמם.

אב ואמו שמבקשים דבר שאין בהם הנאה ישירה

סז) שאלה: לגבי המח' אם הורים מבקשים לעשות דבר שאין להם הנאה ישיר, במקום שיש להם גם צער בזה האם צריכים לכבד אותם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתבר שכן.

אב צווה לבנו לא להיות עסקן

סח) שאלה: אביו צווה לו לא לאסוף מעות לצדקה, או שלא להיות עסקן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין צריך לשמוע לו, אא"כ יש טעם לאביו.

אב שמבקש מבנו שלא ישתכר בפורים

סט) שאלה: בחור שהוריו מצווים לו שלא ישתכר בפורים, והוא טוען שזה כל השמחת פורים שלו, וחייב איניש לבשומי וכו', אך הם לא מסכימים. האם יש חילוק בין כשמשתכר ומקיא ומתגלגל ברחובות, שאז הוא מתבזה ממש, וחייב לשמוע להוריו. ולבין אם רק משתכר וקצת שר בקול ומשתולל בצורה נורמטיבית ככל שיכור רגיל בפורים, דאז אולי מותר לו להשתכר.

תשובה:

הגרי"מ שטרן שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): הדברים נראים מאד כחילוק הנ"ל והיה מקום להרחיב הדברים ואין הזמן גרמא, ועי' מהרי"ק סי' קס"ו ורמ"א יו"ד ר"מ סכ"ה ומה שהארכנו בשו"ת אמרי יעקב ח"ב סי' פ"ה ביסודות אלו הנוגע גם לשאלה זו, ולכן לעיקר דדינא נראה שאם הוא רוצה להשתכר באופן רגיל רשאי הוא בכך ואם הוא יכול לעשות את זה שלא בפני הוריו עדיף אבל אם זה לא שייך יכול הוא לקיים המצוה כפשוטו, וע"ע פ"ת ר"מ ס"ק י"ד וס"ק כ"ד ואכמ"ל.

הגרי"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): ילך לישון ויקיים בזה חייב אינש (עי' משנ"ב סי' תרצ"ה ס"ק ה').

הוריו מצווים לו ללבוש מלבוש מסוים

ע) שאלה: האם חייב לשמוע להוריו שמצווים לו ללבוש מלבוש מסוים?

תשובה:

הגרי"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שאם אביו או אמו מבקשים ממנו שילך עם לבוש מסוים או משקפים וכדו' והוא רוצה לבוש אחר, יכול להסביר להם בדרך כבוד למה אינו רוצה, ואם לבסוף מוותרים לו אינו עובר על מצות כיבוד ומורא אב ואם.

בן רוצה ללבוש בגדים חסידיים והורים מתנגדים

עא) שאלה: בחור שרוצה ללבוש בגדים חסידיים והוריו מתנגדים האם מחוייב לשמוע להם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אביו ביקש שיגיע לשמחה משפחתית

עב) שאלה: אב מבקש ממנו להשתתף בשמחה משפחתית האם מחוייב לילך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שאם אביו או אמו מבקשים ממנו לבוא לשמחה משפחתית וכדו' ויש לו סיבה שאינו רוצה לבוא, אם הם מבקשים ממנו כיון שהם באמת רוצים שיבוא חייב לבוא, כמובן אם מסביר להם את הסיבה שאינו רוצה לבוא והם מקבלים את זה פטור מלבוא.

אביו צווה לו לא לשתות קפה

(עג) שאלה: מה הדין אם בן שהוריו אוסרים עליו לשתות קפה, האם חייב לשמוע בקולם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בצנעה יכול לשתות.

אביו מצווהו שיאכל בשוק

(עד) שאלה: אם אבא מצווה על בנו שיאכל בשוק (כגון שיצאו כל בני המשפחה לטיול, והתיישבו לאכול ברשות הרבים, והבן אינו רוצה לאכול דהאכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות, קידושין מ' ב'). האם מותר לו לאכול בשוק או שלא ישמע לאביו (דאכילה בשוק אינו איסור דאורייתא, אך מאידך גם בדרבנן לא ישמע לאביו, אבל כאן אולי הוי רק הנהגת דרך ארץ).

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): שיסביר לאבא שלו שזה לא דרך ארץ.

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): מצות כיבוד אב, הוא להאכילו להשקותו, מצות מורא שלא יסתור את דבריו, אבל בכל דבר שאין זה נוגע לכבוד אביו, אינו צריך לשמוע לו, אלא שאם עושה בזדון כנגד רצון אביו, יש בזה זלזול באביו, אבל אם יש לו סיבה טובה, ובפרט כאשר זה נוגע לכבוד שמיים, ואביו מצווה אותו לעבור על חומרא, גם אם ישמע לו, לא יקיים בזה שום מצוה.

הגר"א נבנצל שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): אם אביו יש לו איזה צורך בזה ישמע לאביו.

הגר"נ הכהן קופשיץ שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): א"צ לשמוע לאביו, אבל כדאי שיסביר לאביו שאינו שומע לו משום שאינו רוצה ליפסל לעדות.

הגר"י טשזנר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): אם האבא יצוה לו ללכת ערום בשוק האם ישמע לו – הרי שני הדינים הם סמוכים בשו"ע. ומ"מ הכל תלוי מדוע האבא מצוה אותו בכך, כגון אם זה חד פעמי או באופן קבוע ובודאי שיש לאבא טעם לזה, וצריך לשקול הדברים לפי הענין.

הגר"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): יעשה כן בדרך צנוע.

אהל הלכות כיבוד אב ואם **יעקב** רעט

אב ביקש מבנו שיקרא לבנו על שם אביו

עו) שאלה: אם אביו אומר לו שרוצה שיקרא בן שנולד לו על שם אביו, האם מחויב לשמוע לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אין סיבה מיוחדת ישמע לו.

לעשות פיסיותרפיה לאביו

עו) שאלה: אחד שעובד בפיסיותרפיה ואביו צריך לעשות פיסיותרפיה האם מותר לעשות את זה לאביו אפילו שלפעמים יש בזה צער, וגם יש אחרים, רק הבן עושה בחינם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם האב רוצה בכך.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אביו רוצה דוקא בנו מותר בתנאי שמחלו מקודם.

הגר"י שוב שליט"א: מותר דהרי אין פה חבלה כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

להעיר אביו להדלקת נר חנוכה

עו) שאלה: האם מותר להעיר הורים לקיים מצות נר חנוכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם ניחא להו בזה.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל הבא מאוחר בלילה בחנוכה לבית הוריו ועדיין לא הדליק נר חנוכה והוריו ישנים כבר, אסור להעיר אותם כדי להדליק נר חנוכה בברכה.

להעיר את אביו כדי לתת צדקה לעני שהגיע לבית

עו) שאלה: אם אבא שלי יושן ויש משהו בדלת שמבקש צדקה או שהגיע מרחוק לבקר אותו וכודמה האם מותר להעיר אותו אם יש צד שהוא יהיה שמח מזה, כלומר במקום שיש לי ספק אם להעיר אותו או לא האם מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בספק אל תעיר, אבל טוב שתשאל אותו שיתן הוראה באיזה מקרה להעיר אותו.

להתקשר לבית הורים כשמסתפק אם יושנים

עט) שאלה: ומה הדין להתקשר לבית בחו"ל כשמסופקים אם ההורים קמו האם מותר להתקשר על סמך שהם בין כך שמחים לדבר בטלפון אך עדיף להם להמשיך השינה כמובן, האם מותר להתקשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יחכה.

להעלות מחיר בקניית עליות לתורה כנגד אביו

כשמוכרים עליה לתורה בבית הכנסת האם מותר לבן להעלות המחיר ולקנות העליה לעצמו או לחבירו כשאביו מנסה לקנות אותו ולא רוצה להעלות המחיר כ"כ הרבה כמו הבן האם יש בזה חסרון בכיבוד אב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אב ביקש שיקנה לו סיגריה

פ) שאלה: אביו צוה לו לקנות לו סיגריה, האם חייב לקנות לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אב שמבקש מבנו שיאכילנו ברחוב

פא) שאלה: אב שמבקש מבנו שיאכילנו בשוק (וכגון שאביו זקן וצריך להאכילו, והאב יוצא עמו לרחוב להתאורר, ומבקש הימנו לאכול שם), האם מותר לבן להאכילו שם או לא.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): יכול להאכילו שם ואף מצוה יש בזה, דאדרבה יש בזה קידוש שם שמייס שרואים כיצד בן דואג ומכבד ומאכיל את אביו, (ובזקן אינו גנאי כ"כ דיודעים האנשים שאוכל ברחוב כדי להתאורר).

הגר"א"י אולמאן שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): מצוה, וק"ו מדברי הגמ' בשבת (קכט, א) "מאן דעביד מילתא ולא אפשר ליה לישקול זוזא מכא וליזיל לשב חנותא עד דטעים שיעור רביעתא", [פי' מי שמקיז דם מגופו וצריך לחזק את גופו ביין וכמבואר שם בגמ'—], ופירש"י "ולא אפשר ליה. לקנות יין: לשקול זוזא מכא. זוז רע ופחות שאינו יוצא בהוצאה: וליזיל לשב חנותא. ודרך הלוקחים לטועמו תחלה שיהא טוב, ויטעום וכשיתן לו הזוז והחנווני ימצאנו רע ולא יקבלנו והוא ילך לחנות אחרת ויעשה כן", עכ"ל. וא"כ כל שכן הכא דמותר שהוא צורך מצוה, שאביו דורש ממנו וצריך את זה (ולכן גם יש להקל לטעום אוכל לשבת קודש בשוק, בכ"ש מהגמ' הנ"ל).

הגר"א שלזינגר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): יכול לתת לו ביד והוא יאכל לבד. ואם צריך להאכילו ילך למקום צדדי ושם יאכילנו. ואם אביו מתעקש, צריך לשמוע בקול אביו, ויכול לומר לו שאין זה מתאים ליהודי שותו"מ לאכול ברחוב.

לומר לאביו שאסור לעשן

פב) שאלה: האם מותר לומר לאביו שמעשן סיגריה, דאסור לעשן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יאמר: הרי פסקו רבים שאסור לעשן?

אביו מבקשו שיקנה לו דבר המזיק לבריאותו

פג) שאלה: אב שמבקש מבנו שיקנה לו דברים שמזיקים לו לבריאותו, מה יעשה הבן, יקנה לו או לא.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (-נמסר מהבה"ח חיים מלין נ"ו): ההוראה בזה, בדבר שהוא סכנה גדולה ומיידית - אסור, ובדבר שאינו אלא מקצת סכנה - יש להקל. וזכורני שבצעירותי נתלוויתי לזקני הגה"צ רבי אריה לוי"ן זצ"ל לביה"ח לבקר חולים, לשמחם ולעודדם, וראה רבי אריה זצ"ל שמיטתו של אחד החולים ריקה, וחיפשו כמה זמן ואח"כ ראינוהו שיצא מביה"כ"ס ושקית בוטנים בידי, ואמר לרבי אריה שהוא חולה במעיו והרופא אסר עליו ואינו מסוגל שלא לאכול ובנו דאג והביא לו בסתר, וא"ל רבי אריה - דע לך כי בנך עבר על מצות כיבוד אב ואם, למרות שציוות אותו, שהרי זה מזיק לך, ואתה עברת בגזל שהנך גוזל את ביה"ח שמרפאין אותך ללא תועלת ותופס מקום לחנם.

אביו בעל תשובה מבקשו שיקנה לו סידור וחושש על כבוד הספרים

פד) שאלה: בן ישיבה שאביו עדיין לא שומר תורה ומצוות בשלימות, ואביו מבקשו שיקנה לו חומש וסידור, וחושש הבן שאביו לא ישמור על הספרים בכבוד הראוי מחמת שעוד לא מכיר מספרי הדינים וההלכות, מה יעשה הבן.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (-נמסר מהבה"ח חיים מלין נ"ו): יקנה לו, ולא יחשוש ללפני עור משום שהוא נוהג כדין שמקרב יהודי לתוה"ק, ויתפלל שאביו ישכיל ויבין לשמור ע"ז בכבוד הראוי.

להיות בליל הסדר אצל אביו

פה) שאלה: יש לעיין באחד שאביו מזמין אותו ומשפחתו לביתו לליל הסדר והבן יודע שאם ישאר בבית יהיה לו סיפור יציאת מצרים עבור בניו יותר טוב, האם מצד כיבוד אב הוא צריך לשמוע לאביו ולהגיע אליו בכל זאת?

יעקב

הלכות כיבוד אב ואם

אהל

רפב

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

חליצת תפילין בפני אביו

פו) שאלה: האם מותר לחלוץ תפילין בפני אביו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

שלום בית כנגד כיבוד אב ואם

פז) שאלה: שואלים הרבה מה הדין כשיש בבית דבר שאשתו מבקשת והוא נגד בקשת אביו האם כיבוד אב ואם דוחה שלום בית או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי עד כמה זה חשוב לאם או לאשה.

וויכוח בין הורים לבן בעניני השקפה

פח) שאלה: כיצד יש להתייחס לוויכוח בין בן להוריו בעניני השקפה והמסתעף?

תשובה:

הגר"נ כהן שליט"א (מח"ס משנת כהן הל' כיבוד אב ואם): קבלתי מכתבו היקר רצוף אהבה, שאלת חכם חצי תשובה, אודות אברך חשוב שגדל בבית מסורתי שהוריו קשורים לציבור המזרחי, ומדברים עמו מדי פעם על חשיבות הימים שלהם מצד המדינה, כגון יום העצמאות ויום הזיכרון וכדו', וכאן הבן שואל שהרבה פעמים קשה לו לעמוד בשתיקה מול דבריהם וגם שהם מנסים אותו ומתחילים בדווקא לדבר עמו בעניינים אלו, וכאשר משיב להם את דרך רבותיו ושיטת חכמיו הם כועסים ופעמים יכולים גם לבכות ולא יודע מה לעשות עכ"ד השאלה.

ראשית ברצוני להקדים כי אשריו לו שמדקדק במקום הנכון, בנסיון הגדול בהלכות אלו, כי במקומות אלו שיש חילוקי דעות בין ההורים לילדים מצוי קושי גדול מאד בכבודם והרגשת היחס הנכון אליהם ואיך להסתכל אליהם וכדומה, ואשרי מי שזוכה לקיים במצבים אלו הלכות כיבוד כראוי.

א. והנה בגוף השאלה מסתבר שהנכון לנהוג בזה בשתיקה, ואבאר הדברים כי הנה בכל ויכוח בין שניים יש ב' דברים א' כל אחד רוצה להעמיד שיטתו וסברתו ולהפריך את הדעה של השני ובעיקרון לא רוצה לשמוע בכלל את השני רק אין ברירה וצריך להשיב על טענתו ב' יש עוד סוג שבאמת כוונת המתווכחים להגיע לאמת לכוון לאמת ולכן מביעים כל אחד את עמדתו וסברתו בדעתו.

וכפי שידוע מהנסיון שרוב הויכוחים שיש בין אנשים ברובם הגדול הוא שייך לחלק

הא', שאין כוונה להגיע לאמת ולשנות את עמדתו אם השני צודק, ופעמים מספר יש אנשים שבחלק הב' שרוצים אולי לשנות את עצמם אם השני הוא צודק.

[ובדרך אגב אני משתדל לנהוג בכיוצא בזה בויכוחים שרוצים לדבר עמי על איזה עניינים, אם יש לך צד לשמוע לדבריי ואולי לשנות דעתך אני מסכים לדבר, אבל סתם להתווכח אין שום טעם לך ולי, וביטול תורה כנגד כולם, וגם צער לשניים או יותר.. ומכ"ש בנידון שלנו בהורים ודו"ק].

ב. ומעתה מסתבר שבנידוננו הדברים נוטים שאין דעת ההורים לקבל את דברי הבן, אלא כל כוונתם להשפיע עליו את השקפתם, וממילא אין טעם בויכוח זה כלל, והוא רק לצער בין השניים. ונראה עוד שיש ללמוד בנידוננו שיש להמנע מלהתווכח עמם גם כשלאורה זהו רצונם עתה לדבר עמו, מ"מ כיון שלמעשה הם מצטערים מזה, נראה שחשיב כצער להורים, ואסור לצערם, עכ"פ הדין פשוט שיש לבן למנוע כל סוג צער ועגמת נפש מההורים, ולכן בנידוננו יש להמנע מלהתווכח. והנה מה שהוספתי לומר שגם כשרוצים ההורים להתווכח בדבר יש להמנע בדרך כלל, נימוקי בזה הוא מפני שחושבים כן בדרך כלל שיהנו מכך וישמעו דבריהם, אבל הבן שיודע שלא יקבל הדברים ויודע מנסיונו שהדברים באים לצער לשני הצדדים פשוט שחובה עליו להחכים בזה, ולהיות כחכם הרואה את הנולד, ולומר להם: הורים יקרים אני אוהב אתכם למה שנתווכח בדבר שכל אחד סבור אחרת והרי כנראה שאינכם מעוניינים לשנות השקפתכם אם כן מה בכך שנבוא לידי ויכוח, נשאר באהבה והערכה וכבוד בינינו ללא כל זה.

[ואם רואה שההורים רוצים לשמוע דבריו ופותחים לבם לכך אזי מותר לדבר בצורה מכובדת אליהם לכבד אותם בכל מכל כל, ולא לגרום להם צער בשום אופן, וקשה לפרט יותר].

ונראה עוד להוסיף בעניין זה שמפני הנסיון חשוב הוא במצב זה, כפי שידוע לי מכלי ראשון על כמה ילדים שהיו להם הורים שלא הלכו בדרך התורה והמצוות כ"כ, והבן נהג עמהם בכבוד ויקר גדול מאד בדיבור ובמעשה והערכה פנימית, והשפיעה מאד לטובה על ההורים, עד כדי כך שהתחזקו בתורה ובמצוות שנגרם קידוש השם לשומרי התורה והמצוות, וחפצו להיות מהם.

ולכן גם בנידון זה ראוי להזכיר שחשוב מאד לבן להתנהג בכבוד והערכה אליהם אף שהשקפתם שלא כהשקפתו.

ובעניין חינוך הילדים נראה שילמד אותם בביתו בצורה ברורה מאד את השקפתו ודרך רבותיו, ושהוריו לא זכו לזה, ולכן גם אם תשמעו מהם השקפות אחרות אל תתבלבלו, כך חיו ולכן חושבים כך אבל לנו דרך אחרת, ובכך לימד אותם שלא חייב להשיב להם בעודו נמצא אצלם. [ורק באופן שנשמעים דברים מאד לא נכונים שיש בזה חשש לחינוך הילדים יש לו להביע דעתו והשקפתו למנוע טעות וכיו"ב].

ודע שאין שום צד להקל מצד זה שהוריו אולי רשעים וכו', חדא דקיי"ל לדינא שחייב בכבוד רשעים כמ"ש בשו"ע סי' רמ סי"ח, וגם בדעת הרמ"א נתבאר במשנ"כ שם

ובביה"ל שכן יש לנהוג, ומכ"ש בנידוננו שמאד קשה להגדירם כרשעים והם נוטים יותר לתינוקות שנשבו כפשוטו ואכמ"ל ולכן הדין כנ"ל.

ובברכה שיזכה הבן היקר לקיים מצות כיבוד אב ואם בהידור רב בפנימיות ובחיצוניות כראוי. ויזכה לקדש שם שמים ולחינוך ילדיו כראוי, לעבודת ה' ית"ש כרצון לבבו וכרצון אוהביו. ועל הכל ישים תפילה לה' ית"ש שלא יכשל חלילה וה' עמו יהי' תמיד אכ"ר.

להתעסק בדברים אחרים כשמשוחח עם הורים בטלפון

פט) שאלה: האם יש ענין של בזיון להורים כשמתעסק בדברים אחרים בשעה שמדברת איתם בטלפון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

והאם הדין משתנה אם ההורים מבחינים שעוסק בדברים אחרים בשעה שמדבר איתם?

תשובה: כן.

והאם העצה להסביר להם שהוא עסוק בדבר הנצרך לו באותו עת?

תשובה: תלוי איך יקבלו זאת.

הגר"י שוב שליט"א: זה בזיון להתעסק במשהו אחר כשמדבר עם הוריו וצריך לבקש מהם רשות לזה (כמובן כשהם מרגישים בזה) כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א.

לקבל שבת על תנאי לצורך כיבוד אב ואם

צ) שאלה: נשאלתי אם מותר להדליק נרות שבת אחרי פלג בתנאי שלא מקבלת שבת לצורך כיבוד אב ואם כגון לנסוע ברכב אח"כ לביתם לעזור להם להכין שבת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אינו בקביעת יש להקל.

אבי הבן רוצה לעשות ברית מיד אחרי נץ והוריו רוצה לאחר

צא) שאלה: אחד שרוצה לעשות ברית לבנו בזריזות מוקדם בבוקר אבל בשעה שהוא סביר כגון תשע או תשע וחצי ולא מיד אחרי הנץ החמה, והוריו רוצים שיעשו מאחור כגון עשר וחצי או אחד עשרה מפני שהם רוצים שחברים שלהם יגיעו האם הבן בעל הברית צריך לשמוע להורים או שיכול לעשות ברית בשעה תשע כמו שרוצה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ישמע להוריו.

כיבוד אב או כהן

צב) שאלה: בעה"ב העורך סעודה ומסובין על שלחנו אביו וכן כהן איזה מהן יכבד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אביו.

הגר"י ליברמן שליט"א (תשובה לבמח"ס גם אני אודך): ע"ד אשר נסתפק במצות 'וקדשתו' לכהן, אם עדיף מכבוד רבו המובהק שהוא ישראל, באופן שיכול לכבד רק אחד משניהם, כגון בכניסה לבית הכנסת או שאר כבוד. וכן הסתפקת בבן, אם מחויב בכבוד אביו קודם לכהן, או להיפך, כגון כששניהם רוצים ליכנס לביהמ"ד, את מי יכבד קודם.

לגבי רבו וכהן, ראה מש"כ בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' כה אות ז') באחד ביושב באוטובוס, ונכנסים יחד ת"ח זקן, וכהן והם עומדים, מי מהם קודם ליתן לו מקומו. ובליכא חסרון כיס. ובשניהם יש מ"ע דאורייתא. דמצד אחד י"ל דהכהן יש לו רק חזקת כהונה ולא ודאות [לפ"ד המג"א (סי' רא סק"ד)], והת"ח הזקן הוא ודאי ת"ח זקן. ומצד שני, גם ת"ח הזקן חייב בוקדשתו לכבד את הכהן. והסקנו מדברי המשנה (שלהי הוריות יג.) דממזר ת"ח קודם לכהן גדול ע"ה. ונפסק להלכה לענין צדקה (יו"ד רנא, ט), וכל הגדול בתורה קודם לשאינו גדול כמוהו.

וכ"כ הרמב"ם (בפי' המשנה גיטין פ"ה על המשנה ואלו דברים) דהא דכתיב וקדשתו זהו כשאין שם חכם גדול ממנו. וכמו שהאריכו בזה הרב"י והב"ח וכל נו"כ השו"ע (באו"ח סי' קלה, ג) ובשו"ת כת"ס (או"ח סי' טו) ובעוד ספרים, דרך בקריאה בס"ת כהן ראשון תמיד מדרכי שלום.

וגם לגבי אביו וכהן, כבר כתבתי במקו"א דלכאורה חייב הבן בכבוד האב קודם, כיון דחיוב הבן בכיבוד אב הוא דאורייתא, והתורה הקישה כיבוד אב ואם לכבוד המקום (ב"מ לב.). משא"כ כיבוד כהן דאף שלדעת הרבה ראשונים ופוסקים הוא מדאורייתא, כ"ה דעת הרמב"ם (סה"מ מ"ע לב), חינוך (מצוה רסט), ריב"ש (סי' צד) בשם סמ"ג (עשין קלא), מג"א (רא, ד). וכ"מ ממשנ"ב (סי' קכח, קעד-קעה. וסי' קלה, ט. - סי' רא, יג), חפץ חיים (פתיחה עשין ט). אך דעת התוס' (חולין פז. ד"ה וחיובו) והרא"ש (שם פ"ו, ח) דהוא רק אסמכתא. - ובב"ח (יו"ד סי' כח) כתב דאינו ממש דאורייתא, רק דררא דאורייתא.

וכמו דת"ח לכו"ע עדיף מיניה וקודם לו וכנ"ל, כמו"כ י"ל לענין כיבוד אב דאורייתא שהוא עדיף וקודם לכהן. - והגם דיש לדחות אולי שאני ת"ח שגם הכהן חייב בכבודו, משא"כ כיבוד אב חל רק על הבן, מ"מ לכאורה מסתבר כנ"ל דכיבוד אב קודם, וילע"ע ואכמ"ל.

ובנידו"ד שגם אביו וגם הכהן רוצים ליכנס לביהמ"ד, יכבד הבן את אביו שהוא מצות עשה דאורייתא, והאב יכבד בכיבוד זה את הכהן.

אביו ביקש שיגיע למסיבת חנוכה חוץ לעיר

צג) שאלה: אביו צווה לו לבוא למסיבת חנוכה חוץ לעיר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יבא.

לשאול את אביו על מעשיו

צד) שאלה: הנה כתב רש"י בבראשית (מח, ז) עה"פ ואקברה שם. שכתב רש"י לא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה וכו'. ומקשים העולם מה בא רש"י לומר בזה "וידעתי שיש בלבך עלי". וי"ל שלכאורה קשה למה לא שאל יוסף את יעקב אביו, אז כשמתה עליו אמו מדוע הוא קובר אותה באמצע הדרך (ולפי החשבון היה אז יוסף, כבר שית כבר שבע), או מאוחר יותר עד הגיעו לגיל י"ז. וחכ"א הביא מכאן ראייה שבדורות הקודמים לא היה כזה מושג לבקש הבהרות מההורים על מעשים שעושים, ואף שהיה נראה בעיניהם כתמוה. לפיכך לא עלה על דעת יוסף לשאול את אביו על מה ולמה קובר הוא את אמו רחל על אם הדרך. משא"כ עכשיו בא הסבר זה שעל פי הדיבור נקברה שם מיעקב אבינו עצמו, ודו"ק. ונסתפקתי מה ההוראה בזה להלכה למעשה, האם מותר לבן לשאול לאביו על מעשים שעושה (ואולי חילוק יש אם שואל פעם אחת בדרך ארץ דשרי, לבין אם שואל כמה פעמים עד ששיכחו אביו). והנה יל"ע דהרי תלמיד אצל רבו בוודאי שלא היה שואל לו מפני יראתו ואימתו. ורק בבן אצל אביו מצוי לפעמים שהאב מוחל על כל מיני הנהגות שלא היה הבן עושה כלפי רבו. וצ"ע אם ג"ז בכלל. [כ"ז משאלת ידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו].

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): בדבר השאלה שנאמר (בראשית מח, ז) ואקברה שם, ופרש"י וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא עזרה לבניה וכו'. ויש לשאול למה לא שאל יוסף את יעקב אבינו מדוע הוא קובר את אמו רחל באמצע הדרך. תשובה: לכאורה אסור היה ליוסף לשאול כי יעקב דמותו חקוקה בכסא הכבוד והוא בחיר העולם. ונלענ"ד שכתוב ברש"י דאע"פ שהיה בלבו של יוסף על יעקב, בכ"ז לא נענש, כי כאב לו הזלזול באמו, ועל כך לא נענשים.

הגר"א נבנצל שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): נ' דגם זה בכלל, ואם האב מקפיד לא יענה.

הגרש"ק גראס שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): תלוי בטבע של האב, ואפשר דישאל קודם אם יכול לשאול אותו.

הגר"א שלזינגר שליט"א שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): אין שום איסור לשאול

אבא או ראש ישיבה על פשר הנהגתו, וזה מפני שרוצה ללמוד הימנו. וידועים מעשים בגמרא שהיו הולכים גם למקומות שהצניעות יפה להם והכל כדי ללמוד דרכי הנהגה. אמנם אם עושה זאת רק משום סקרנות, אין זה ראוי, אבל בלא"ה יכול לומר כי תורה היא ולימוד היא צריכה. והיה ידוע מחסידים ששאלו את רבותיהם טעמי מנהגיהם כדי ללמוד ואולי כן לעשות.

לעבור כנגד המתפלל לצורך כיבוד אב

צה) שאלה: האם מותר לעבור כנגד המתפלל כשרואה אביו מחכה לו בחוץ לבית הכנסת ורוצה שהוא יעזור לו בענין שקשור לכיבוד אב שאי אפשר לעשות על ידי אחרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י ליברמן שליט"א (תשובה להגר"מ חיים שליט"א): ענין זה כבר נתבאר כמה פעמים בשו"ת משנ"י (ח"ד או"ח סי' ה, ח"ה סי' כז אות ט, ח"ז סי' טז, וח"ט סי' לא, ח"א סי' יח). ושם הובאו כמה קולות מהאשל אברהם (להגה"ק מבוטשאטש, סי' קב) בדין זה, ובתוכם התיר לעבור לפני המתפלל לצורך מצוה, כגון לשמוע קדיש או לענות אמן, כי אין ספק ביטול מחשבת חבירו, מוציא מידי ודאי מצוה שלו עיי"ש. אולם הכף החיים (סי' קב, כז) רק התיר בשעת הדחק לסמוך על דעת מרן בשו"ע שהתיר לעבור בצד המתפלל, ולפניו חוץ ד' אמות.

והנה לעבור לפני המתפלל אינו איסור תורה אלא רק איסור דרבנן, ומצות כיבוד אב הוא מצות עשה דאורייתא, ודוחה אפילו ל"ת דאורייתא וכל שכן איסור דרבנן דעלמא. ואף שאם אמר לו אביו לעבור על ד"ת, ואפילו על מצוה של דבריהם, לא ישמע לו כבשו"ע (יו"ד סי' רמ, טו). מ"מ כאמור במקום מצוה לא אסרו חז"ל שלא לעבור, ואינו עובר על דבריהם.

וא"כ כיון שאביו קרא לו לצורכו, ולא קרא לו לעבור על דברי תורה, יכול לענות לאביו שעומד אחריו אדם שאוחז באמצע שמו"ע ויגיע עוד כמה רגעים. ואם אביו צריך אותו עכשיו, יפסע בצד המתפלל או בשיפוע, ואם אינו יכול יפסע אפילו ישר וילך לאביו, וכאמור שזה מ"ע דאורייתא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לצורך מצוה כתבו הפוסקים שיש להקל.

הגר"י שוב שליט"א: אסור כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א ולדעת האשל אברהם שמותר לצורך מצוה אולי גם פה יהא מותר.

הגר"י בוגין שליט"א (מח"ס בית יהודה הל' כיבוד אב ואם): לענין השאלה שהבן סיים את תפלת שמו"ע ורואה שאביו קורא לו מחוץ לפתח בהכ"נ, אבל כדי לצאת אל

אביו יצטרך הבן לעבור כנגד המתפלל אם מותר לו לצאת לכיבוד אב, וכת"ר ציין לדעת תורה למהרש"ם שדן אם מותר לעבור לפני המתפלל לצורך מצוה.

ולכאורה הדין ברור שכיון שיש איסור דרבנן לעבור כנגד המתפלל וכדאיתא בגמ' ברכות כז. ונפסק בשו"ע סימן קב ס"ד, אסור לו לעבור איסור דרבנן כדי לקיים מצות כיבוד אב וכמש"כ בשו"ע יו"ד סימן רמ סעיף טו, ואף שאין כוונת האב כלל שהבן יעבור איסור רק שקרא לו לאיזה עניין הנצרך לו, אבל כבר כתב בשו"ת הר צבי חיוור"ד ס' קצט שגם באופן כזה שהאב לא מכוין שהבן יעבור איסור נדחה כיבוד אב, והביא ראיות לזה, והבאתי דבריו בס' בית יהודה הלכ' כבוד ומורא אב ואם בסימן יג סוף ס"א ועי"ש בבאר הלכה שציינתי עוד אחרונים יעו"ש, וא"כ אף אם נימא שלצורך מצוה נדחה האיסור לעבור כנגד המתפלל, אבל כלפי מצות כיבוד אב אינו נדחה, דכל שנוגע לעבור על איסור ואפי' איסור דרבנן ליתא למצות כיבוד אב ואם.

ואגב שציין כת"ר לנידון האחרונים אם מותר לעבור לפני המתפלל לצורך מצוה אימא ביה מילתא פורתא, הנה בדעת תורה למהרש"ם בסימן קב ס"ד כתב בשם תשו' יד אליהו סימן ו' שאף שעשה דרבנן דוחה ל"ת דרבנן, אבל הרוצה לעבור כנגד המתפלל כדי ללכת לשמוע קדיש או להתפלל במנין כיון "שאינו בעידנא" [שהרי כשעובר האיסור עדיין לא מקיים המצוה] אסור לו לעבור, אא"כ הוא למצוה דרבים כגון שצריכים אותו לצירוף המנין. ולפי טעמו נראה דה"ה הרוצה לעבור כנגד המתפלל כדי לקיים מצוה דאורייתא כמו"כ יהא מותר, כיון שהיא מצוה רבה ביחס לאיסור שהוא איסור דרבנן, ובכה"ג לא בעינן "בעידנא".

ובאשל אברהם מבוטשאטש בסימן קב כתב להתיר לעבור כנגד המתפלל לצורך מצוה אפי' מצוה דרבנן וזל"ש, ולעבור כדי לשמוע קדיש או אפי' לענות אמן נראה להקל, כי אין ספק בלבול דעת חברו מוציא מידי ודאי מצוה שלא לענות אמן, עכ"ל.

וצ"ב טעם זה, דאף דס"ל שטעם האיסור לעבור כנגד המתפלל הוא כדי שלא יבלבל את כוונתו, אבל למעשה הוא איסור דרבנן בודאי ולא ספק, אף שטעם האיסור משום ספק הוא, ומנ"ל לומר באופן כזה דאין הספק יוציא מידי ודאי מצוה [ובבה"ל בסימן קב הביא טעם נוסף לאיסור זה בשם החיי אדם שלא יפסיק בין השכינה למתפלל, ולטעם זה לא שייך סברת האשל אברהם הנ"ל].

והדרינן לנידון דידן דלענ"ד פשוט שאסור לו לעבור לפני המתפלל ומטעם שכתבתי דבאופן כזה ליכא למצות כבוד אב וכנ"ל, אלא שראיתי בשם כמה מגדולי הדור שהורו לאדם שיש מתפלל מאחוריו ושעתו דחוקה ללכת שיכול לפסוע ג' פסיעות לצד כיון שהוא שעת הדחק, ולפי פסק זה יתכן שמי שאביו קורא לו חשיב שעת הדחק ולכן אם יש לו האפשרות לפסוע לצד באופן שלא יצטרך לעבור ממש כנגד המתפלל אלא רק ללכת בצד המתפלל שאכן יעשה כן, כיון שאינו נגד הדין וממילא שפיר יש כאן מצות כיבוד אב.

לכבד אביו בסנדקאות או גדול הדור

צו) שאלה: קורה לפעמים שאחד רוצה לכבד אחד מגדולי הדור להיות סנדק אצל הברית לבנו האם מותר לתת סנדקאות לגדול בישראל במקום אביו שמבקש ממנו לתת לו סנדקאות האם יש ענין של חיוב לתת לאביו משום כיבוד אב ואם או שמא יש לומר שאין חיוב בכה"ג?

תשובה:

הגר"י טשזנר שליט"א: הנה כיבוד אב הוא מממון האב ולא מממון הבן, וכיבוד הסנדקאות הוא זכות הבן, לכן מצד מצות כיבוד לכאורה אינו חייב לכבד את אביו. אמנם כתוב עוד שם בשו"ע (סעיף ה') זה שמאכילו ומשקהו משל אב ואם אם יש לו ואם אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול עכ"ל.

ובכל אופן אסור לצער את אביו כדאיתא שם סעיף ח' עד היכן כיבוד אב ואם אפילו נטלו כס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. ואולי זה כלול במות מורא אב. ויותר נראה שזה בכלל קללת אב ואם וז"ל הטור, יורה דעה סימן רמ"א ולא על הכאה וקללה הקפידה תורה לבד, אלא אף על הבזיון, שכל המבזה אביו או אמו אפילו בדברים, אפילו ברמיזה, הרי זה בכלל ארר מפי הגבורה שנאמר ארור מקלה אביו ואמו עכ"ל.

לכן אם אביו מצפה שיכבד אותו כסנדק, וזה מצוי מאוד ביהודים שומרי תורה ומצוות אבל אין רבנים שמצאו דרוצה לזכות בסנדקאות אבל אין אדם שמכבד אותם בזה ופעם היה נהוג שעני שאין לו כסף לסעודת הברית וגם לא לשאר צרכי היולדת היה מוכר הסנדקאות לעשיר ששילם את הסעודה ולפי מנהג המקום גם נתן מתנה ללידה, אבל לא נוהגים כן היום, לכך האב מצפה לכל הפחות לראות נחת בזה בנכדים שלו. ואם אין אביו הבן מכבד אותו בזה הוא מצטער מאוד, ואסור לצער את אביו וגם לא את חמיו, לכן על הבן לכבד אביו בסנדקאות וגם את חמיו.

ויש מנהגים שונים אם לבן הראשון מכבד אביו ובשני את חמיו וכך המנהג אצל בני תורה בארץ ישראל או להיפך, וכך נוהגים במקומות רבים בחו"ל. וכשסב או אפילו הסבא רבא של אבי הבן או של אשתו הם עדיין בחיים מכבדים אותם פי התור. ואם אינו מכבד אותם נחשב בזיון להורים לכן עליו לכבדם לפי המנהג.

והנה כתב הרמ"א יורה דעה (סימן רס"ד סעיף א') שיש לחפש סנדק היותר טוב וצדיק. וכן נוהגים להקפיד ומשתדלים לכבד בסנדקאות רק גדול וצדיק, ומשום כך מצוי שאבי הבן רוצה לכבד אדם גדול פלוני בסנדקאות ולא את אביו וכדומה וכו"ל.

אכן צריכים לדעת, שמצוה יותר גדולה מלכבד רב גדול לזה, הוא לכבד קודם כל את ההורים, היינו את אחד מן הסבים של התינוק או הסבא רבא, כי כשאבי הבן מכבד אביו בסנדקאות, הרי הוא מקיים בזה מצוה דאורייתא של כיבוד אב. ואף את"ל שאינו מחוייב בזה, מ"מ אם מכבדו ודאי מקיים מצוה גדולה.

ואם הוא מכבד את הסבא שלו או את חמיו הרי הוא מקים מצוה דרבנן לכבדם, אבל

לכבוד רב גדל לזה הרי זה רק ענין חשוב ולקיים מצוה ממש אפילו מצוה דרבנן הוא הרבה יותר חשוב מלקיים ענין וזכות המצוה הגדולה שמכבד אביו או חמיו וכו' בסנדקאות, ישפיע לטוב על הרך הנימול שיגדיל לאהבת המצות.

הגר"י בוגין שליט"א (במח"ס בית יהודה הל' כיבוד אב ואם): בעניין השאלה במי שביקש מבנו ליתן לו סנדקאות בברית של נכדו, והבן רוצה ליתן הסנדקאות לאחד מגדולי הדור או לצדיק גדול, האם צריך ליתן לאביו דוקא משום כבוד אב, וכת"ר ביקש ממני לחוות דעתי העניה וודאי שאין לסמוך עלי להלכה רק לעשות רצונו באתי ואקווה שיהא לתועלת.

ונראה לי לומר דכמו שיש חיוב הורים בענייני גשמיות הנצרכים להם כמו שאחז"ל מאכיל ומשקה וכו', כן יש חיוב כיבוד ברוחניות [באופן שאין הפסד לבן מזה וכגון בנידון דידן שבין כה וכה הבן מכבד אחר בסנדקאות], וכיון שאביו רוצה לזכות במצוה ויש יכולת ביד הבן ליתן לו זכות זו הרי הוא מחוייב בזה.

ואעפ"י שאין לי ראייה גמורה, זכר לדבר יש ממש"כ בתשו' חכם צבי סוס"י ע' הובא בפ"ת ביור"ד ר"ס רמה] עי"ש שכתב שכמו שקי"ל לענין צדקה [בסימן רנא ס"ג] שהקרוב קרוב קודם וקודם אף לת"ח [וציינו בחי' רעק"א בשו"ע שם בהל' צדקה בעניין זה], כמו"כ לעניין לזכות אחרים במצוות ומעשים טובים הקרוב קודם, וזל"ש בתוה"ד, וכיון שכן משמע דבכל מצוה שיכול לזכות את קרובו או אחרים קרובו קודמין וכו', וכי היכי דלעניין עוני ממון הקרוב קודם, ה"ה לעניין עוני מעשים טובים הקרוב קודם, ורואה אני הדברים ק"ו מה אם לחיי שעה הקרוב קודם לחיי עולם לא כ"ש, עכ"ל בקיצור. וכעין דבריו שדימה רוחניות לגשמיות לעניין קדימת קרובים, כמו"כ נראה לעניין חיוב כבוד אב ואם, ואף שמצות סנדקאות אינה חיוב על האב, אבל הרי גם בדברים גשמיים אם רוצה האב איזה מאכל שאינו מוכרח לו חייב הבן לכבדו ולהביאו אליו, כמו"כ לעניין מצוות אם יכול הבן לזכותו במצוה שהאב חפץ בה י"ל שהוא חיוב מדין כבוד אב.

ובאמת גם אם לא נאמר שיש חיוב משום כבוד אב כמש"כ [אף שלענ"ד י"ל שהוא חיוב כנ"ל] הרי גם משום דברי החכם צבי הנ"ל צריך ליתן לאב את הסנדקאות משום הקרוב קרוב קודם, וכמבואר בהל' צדקה הנ"ל שאביו הוא הקרוב הראשון שצריך לתת לו.

אדרבה דמשום דברי החכם צבי, יש לדון בזה כמו שהעירני חתני המופלג רבי צבי יהודה אדלשטיין שליט"א, דלפי"ז גם כשלא נותן לסבים [וכגון שכבר קיבלו אצלו סנדקאות או שאינם] שיצטרך לתת לשאר קרובים כגון בנים או אחים, ולא נהגו כן, ורצה לבאר הטעם שיתכן שכשיש סיבה לתת לאחר כמו כאן שרוצה לתת לגדול וצדיק, יתכן שדוחה דין זה לתת קודם לקרובים, ולפי"ד כמו"כ לגבי אביו משום דברי החכם צבי שיש להקדים קרובים, י"ל שבאופן זה שרוצה לתת הסנדקאות לגדול וצדיק לא שייך חיוב זה להקדים קרוב.

ואמנם יש לדון בזה, די"ל דכל זה לעניין שאר קרובים, אבל לגבי אביו שיש גם משום

כבוד אב יש להקדימו גם בכה"ג, שהרי מצינו חילוק בין קדימת שאר קרובים לקדימת אביו גם בנתינת הצדקה, כמש"כ בשו"ת חת"ס חיוור"ד ס' רכט [הבאתי דבריו בס' בית יהודה הלכ' כבוד אב ואם בסימן י בבאר הלכה אות יא], עי"ש שכתב דאף דאין ליתן כל כספי הצדקה שלו לקרובים, אבל לאב ואם יש ליתן כל כספי הצדקה שלו כיון שיש בזה גם משום כבוד אב ואם עי"ש, וכמו"כ יתכן לענייננו שצריך להקדים אביו גם אם יש לו איזה מעלה שחושב ורוצה ליתן לאחר.

ועכ"פ לפימש"כ לעיל שי"ל שיש חיוב כבוד הורים גם ברוחניות, הרי שגם בלא דין שהקרוב קודם יש חיוב ליתן לאב משום כבוד אב, ולפי"ז גם אין לחלק בין אם האב ת"ח או אדם פשוט כיון שעכ"פ יש כאן מצות כבוד אב [וזה גם לפי"ד החכ"צ הנ"ל אם נאמר שדבריו שייכים גם לענייננו, א"כ אין לחלק בין אב ת"ח לע"ה וכמש"כ גם להדיא שקרוב קודם גם לת"ח].

ומה שכתב כת"ר מיו"ד ס' רמ סעיף כה לצדד שאין חיוב ליתן לאב, הנה כב' קיצר בדבריו ולפי הכתוב לפני במכתב יש עירוב דברים, וז"ל המכתב, ומאידך חשבנו עפ"י המהרי"ק הובא ברמ"א סעיף כה לגבי לימוד במקום שאביו מבקש ממנו והבן מתנגד שאין לאביו בזה הנאה ישירה האם נוכל להקל לקחת צדיק וגדול הדור במקום אביו על סמך הטענה שזה דבר רוחני של הבן ואין לאב להתערב בזה ולבקש ממנו בשביל סנדקאות, ע"כ. והנה דברי המהרי"ק הם לעניין נישואין שהבן חפץ לשאת איזה אשה והאב מתנגד, שעל זה כתב המהרי"ק שאם היא הגונה לו אין לו לשמוע בקול אביו, ואחד מטעמיו הוא משום שהוא דבר שאין בו הנאה לאב ואין בזה משום כבוד אב, והדין לעניין מקום לימוד הבן הוא בשו"ע שם ומקורו מתרומת הדשן [ועי' בבית יהודה סימן יג סעיף י שהארכתי בזה], והנה לגבי דין המהרי"ק נראה שנידון דין שאני, לפי שכאן יש לאב הנאה במה שמקיים מצוה ובכה"ג יתכן שיש חיוב כבוד אב וכמש"כ לעיל בתחלת הדברים. ולעניין דברי השו"ע הנה יסוד דינו של תרומת הדשן הוא על סמך הגמ' במגילה טז: שגדול ת"ת יותר מכבוד אב ואם, וזה לכאורה לא שייך כאן, דאף דברית היא הכשר לתורה כידוע, אין אנו יודעים דרך ההשפעות מלמעלה ודברים העומדים ברומו של עולם, ויתכן שע"י שמקיים בסנדקאות מצות כיבוד אב יושפע שפע טוב על התינוק לגדול בתורה ויר"ש.

וידועים דברי התרגום יונתן בן עוזיאל עה"פ בסו"פ ויחי גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף, ופירש, כד איתילדו גזרינון יוסף, ובפי' התרגום שם כתב, א"נ י"ל שיוסף היה הסנדק וזהו על ברכי יוסף היו נמולים, ע"כ. אמנם שם הרי יוסף היה גדול מאד שקיבל התורה מיעקב אבינו, וגם היה צדיק גדול שעל כן נקרא יוסף צדיקא, וא"כ מלבד שהיה הסבא היה גם הגדול והצדיק.

הגרי"נ כהן שליט"א מח"ס משנת כהן הל' כיבוד אב ואם: ובדבר שאלתו שאלת חכם חצי תשובה, אודות אבא שמבקש מבנו שיתן לו סנדקאות של בנו, והבן טוען שרוצה לסנדק דוקא גדול הדור או צדיק גדול, האם מותר לבן להמנע מליתן לאביו הסנדקאות, מי אמרינן דכיון שאין לאב הנאה ישירה, וכתב מהרי"ק (שו"ר קסו) בדבר שאין בו הנאה

ישירה כגון בלימוד תורה נגד רצון אביו וכמ"ש הרמ"א (סי' רמ סעיף כה) ה"נ הכא שהוא דבר רוחני של הבן אין לאב להתערב בו. ושאל עוד אם יש חילוק אם הוא ת"ח או אדם פשוט עכת"ד.

א. הנה הרמ"א (סי' רמ סכ"ה) הביא דברי מהרי"ק (שורש קסו) וז"ל וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפץ בה הבן אין צריך לשמוע אל האב עכ"ל. ויעויין בתו"ד מההרי"ק שמבואר ג' טעמים להלכה זו א. דכיון שקיי"ל כיבוד אב משל אב ולא משל בן, ה"נ פטור דכיון שיש צער לבן אם ישמע לאביו חשיב כמשל בן ופטור. ב. דהא קיי"ל שנושא אשה שחפץ בה ג. שחיוב כיבוד הוא רק בדבר שיש בו הנאה לאב, וכאן אין הנאה לאב עכת"ד עי"ש. ומש"כ מע"כ בדין של לימוד תורה הוא לא מבואר במהרי"ק, אלא בתרוה"ד (סימן מ) והביאו מרן השו"ע (שם סכ"ה).

ב. ומעתה נשוב לנידוננו בחיוב נתינת סנדקאות לאביו. הנה כפי המקובל לתת סנדקאות בבן ראשון או שני לאב, ומנהג זה יסודו בהררי קודש, ומנהג ישראל תורה, והאריכו בזה האחרונים, ואחר שנהגו בזה הוא מ"ע גמורה, והנמנע מזה הוא מבטל מצות עשה דכיבוד, כעין מש"כ בשו"ת יבי"א בשם האחרונים ע"ש. ונחזי אנן אם יש לדון בגדר הכיבוד בזה מצד דלא חשיב הנאה ישירה לאב, וכמדומה שהדבר פשוט שבדאי חשיב כהנאה ישירה לאב, בדבר גדול זה שמכבדים אותו לשמש כסנדק, והוא מהכיבודים הגדולים ביותר ואולי הגדול ביותר שיש בזמננו כידוע. וא"כ פשוט הדבר שאין בדינו לפטור כלל מה"ט.

ובאמת דכל דין זה בדבר שאינו הנאה ישירה, לאו מילתא פסיקתא היא, כמו שמבואר בחידושי הרשב"א ביבמות (ו,א) בסוגיא דעשה דכיבוד ידחה ל"ת אחרת, וכ' דעיקר המצוה באכילה יעו"ש היטב, ובביאור הגר"א (סי' רמ סקל"ו) שמבואר שיש מצוה קצת גם בדבר שאין בו הנאה ישירה, ועיין בחזו"א (יו"ד סימן קמ"ט סק"ח) ודו"ק.

ג. אולם יש לדון שבדבר שיש בו צער לבן לכאן חשיב כמשל בן כמ"ש מהרי"ק הנ"ל. ונראה שיש לדון בזה ושיש חילוק בכמה אופנים בזה: א. באופן סתמי פשוט הדבר דלאו כל איניש למנוע בטעם זה שרוצה לומר צער הוא ליתן לי סנדקאות לאבי, כי רוצה אני ליתן לאדם גדול, מטעם דעניין צער היינו דוקא בדבר שמצד עצמו באמת הוא צער, ולא כתוספת מעלה ודו"ק. ב. נראה שאפילו אם באמת יש לו צער בדבר כגון שמרגיש שמפסיד את הזכות שאדם גדול פלוני ישמש עבור בנו בסנדקאות, כי הנה יעויין בשלחן ערוך (סי' רמ ס"ח) שפסק "עד היכן כיבוד אב ואם אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם" וכו', ומבואר בבית יוסף שם שאע"פ שיש הפסד ממון לבן בשתיקה זו שהרי מאבד אביו ממנו את כיסו, וקיי"ל כיבוד אב משל אב ולא משל בן, י"ל דהוא צער שמצער את אביו אם ימנע ממנו, ובצער הוא אפילו משל בן עי"ש. והרמ"א שם כ' שי"א שאין חילוק בין כיבוד לצער דלעולם הוא משל אב ולא משל בן, ושכן דעת התרוה"ד (סי' מ) ע"ש.

ומעתה נראה שבנידוננו בעניין מניעת נתינת סנדקאות לאביו, אם גורם לאביו צער א"כ

אין בזה פטור דמשל בן, וא"כ אפילו אם נימא דבאמת יש צער לבן, מ"מ לדעת מרן השו"ע חייב בכבודו בזה גם משלו, ורק לדעת הרמ"א יש להקל בזה.

ג. יש אופן שרצון אביו גם ליתן לאדם גדול וצדיק, וכגון שגם הבן וגם האב מעריכים מאד את אותו רב ולכבוד שניהם הוא, ואף שאפשר ליתן שאר סנדקאות של בניו לאותו רב ולא היה ראוי לשנות מהמנהג הפשוט ליתן קודם לאב ואח"כ לחמיו, וכדלקמן, מ"מ פעמים שחוששים שאח"כ לא יזכו לזה, וידעתי כמה עובדות שעשו כן ורק באופן זה ליתן לאדם גדול ואח"כ להורים, אבל לפענ"ד לא ראוי כלל לשנות מהמנהג ויש בזה מעלות לילד כדלקמן.

ד. יש אופן שהאבא הוא לא שומר תורה ומצוות, ובאופן זה יש לצדד ליתן הסנדקאות דווקא לאדם גדול, כי יש חשש שיגרום חסרון חלילה בילד הנימול שכידוע קדושת הסנדק משפיע על הולד הנימול. ובכה"ג נראה שאע"פ שקיי"ל שיש חיוב כיבוד גם באבא רשע כמ"ש מרן השו"ע (סי' רמ סי"ח) [וגם לדעת הרמ"א שהביא י"א שפטור כבר נתבאר בס"ד במשנ"כ שם שהרבה אחרונים חששו לחייב בזה, וגם בד' הרמ"א י"ל שחייב עי"ש], מ"מ בנידון זה שהוא דבר כה חשוב ונצחי עבור הבן הנולד י"ל שאין חיוב כלל לכבד את אביו שהוא רשע, ויכבדו בדברים אחרים, וההנהגה איך לפטור מאביו יאמר לאביו שרבו המקובל.. או צדיק הדור אמר ליתן לאדם צדיק אחר, וינהג בחכמה שיכבדו בשאר דברים [ובעניין קריאה על שמו לנוהגים כן אם יש לו שם של צדיק אין חשש ויכוון ע"ש צדיק הראשון שנקרא על שמו, כן מורים הגדולים וכן שמעתי מהגרי קופשיץ, ואם ירצה יוסיף שם אחר וייטב לו].

ד. ומן האמור נלמד כי בכל אבא סתם צריך לכבדו בכל יכולתו ובפרט בסנדקאות וחלילה ליקח זכות וכיבוד זה מאביו, ויזכה שבשאר בניו ישמשו שאר גדולים וצדיקים, ובאמת שליבי אומר לי ומנסיון ראיתי – שיש תועלת גדולה לוולד בסנדקאות של הסבא דווקא, ויש צד מעלה יותר מצדיק שבדור, ועפ"י המבואר ברבנו האר"י ז"ל בעניין הליכה לקברות בער"ח ניסן שיש מעלה להיות אצל צדיק שאין הרבה על קברו, והביאור שיש הארות גדולות על כל נשמת צדיק וכשיש קצת אנשים האורות מושפעים עליהם יותר משא"כ ברבים, זה כתבתי לחזק הלב ולרגשו, אבל אין אנו צריכים לזה, כי כיון שעפ"י הלכה כך הוא בקדימת כבוד ההורים, זה שמוכרח ומחוייב לעשות.

ולחיבת הקודש אכתוב למעכ"ת על שאלה שנשאלה למעשה, בבן להורים גרושים והאב נפטר כבר, והבן רוצה לקרוא לבנו הנולד לו כשם אביו, אבל אמו (הגרושה) מתנגדת בכל תוקף על כך, האם מותר לו לקרוא על שם אביו, והנה יש הרבה להאריך בזה, אבל בקצרה אכתוב שלמעשה נראה שלא לקרוא כשם אביו א. מפני שכבוד החיים עדיף על כבוד המתים שיי"א שחיים הוא מן התורה, עי' בספר משנ"כ ס"ט.

ב. כיון שלאמו יש צער גדול בכך וכעין בזיון, ואם ימנע מלקרוא על שם אביו בפשטות אין בזה אולי רק חסרון כבוד [לא מוכרח שיש בו חיוב כלל עי' שד"ח מערכת כלל קד

בסופו ודו"ק ואכמ"ל] א"כ עדיפא שיכבד אמו ולא תצטער מכך ממה שיכבד אביו בזה, ויתכן שיבוא יום שיזכה הוא או בנו לקרוא על שם אביו, והכל יבוא על מקומו בשלום.

מצות כיבוד אב ואם על ידי קבר

צז) שאלה: מי שיושב על ידי קבר לומר תהילים, והגיע לשם אביו אם יקום לו, או שהוי לועג לרש לקיים מצות כיבוד אב בקבר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יקום. אין זה ניכר שמקיים מצוה, אולי הוא רוצה ללכת או קם מסיבה אחרת.

הגר"מ גבאי שליט"א: בספרי בית מתתיהו חלק ב' סימן ה' אות ג' הוכחנו מסוגיא ביבמות דיכול לקיים כיבוד אב בקבר וביארנו מדוע אין בזה חשש לועג לרש. וכתבנו על פי מה שכתב בספר ברכת פרץ מבעל הקהילות יעקב זצ"ל פרשת תרומה שבמצוה שלא ניכר שעושה לשם מצוה שרי על ידי קבר. וא"כ ה"נ יש לומר בכיבוד אב על ידי קבר שאין ניכר במצוה, ועי' עוד בשו"ת משנת יוסף חלק ח' (סימן ע"א) שדן אם מותר לקום לזקן על ידי קבר אם הוי לועג לרש, וכתב שאין זה לועג לרש יעו"ש.

לגלות לאחרים שאביו מחלק צדקה

צח) שאלה: נשאלתי כמה פעמים לאחרונה לגבי בן שאביו מתנדב לכל מיני מוסדות, וניגשו אליו כמה מוסדות אם יכולים לגלות כתובת ומספר טלפון של אביו, והבן עוד לא דיבר עם אביו על זה מאחר ולא נעים לו לשאול עבור אנשים זרים לצדקה, האם מותר לו לגלות להם את זה למען מצות צדקה, או מאחר ויש חשש שאביו יכעס מזה אסור לו לגלות. וכן באותו ענין תמיד שואלים אם מותר לגלות שמות וכתובות של נדיבים בלי הסכמתם לאחרים שאוספים צדקה, השאלות הם הן לגבי דיני כיבוד אב ואם והן לגבי הלכות לשון הרע.

תשובה:

(מה שכתבתי לבמח"ס גם אני אודך שליט"א): והנה לפני שנדון מצד כיבוד אב ואם עלינו לברר האם הבן עובר גם בהלכות לשון הרע, הנה יסוד הנידון הוא מה שכתב מרן רבן של ישראל החפץ חיים זי"ע בספרו כלל ט' סעיף ג' וז"ל אם אחד השיג הלואה מאת חברו, ומפרסם לכל את גודל טובתו, כי על ידי זה מצוי הוא שיתקבצו אליו אנשים רעים ואינו יכול להשטט עצמו מהם, בזה יש חשש אבק לשון הרע עי' שם.

והנה איתא בגמ' במסכת ערכין דף טז וז"ל: מאי דכתיב מברך רעהו בקול גדול בבקר שכם קללה תחשב לו, כגון דמיקלע לאושפיז וטרחו קמיה שפיר. למחר נפק יתיב בשוקא ואמר רחמנא ניברכיה לפלניא וכו' ושמעין אינשי ואזלינן ואנסין ליה. ופירוש רש"י שם שני פירושים וז"ל: ושמעין אינשי ואזלינן ואנסין ליה, אינשי אלימי שהוא עשיר ואנסיה לממוניה, ובלשון שני פירש"י שמתאכסנים אצלו אורחים עד משכלים את ממונו, עכ"ל.

הרי דללשון ראשון דוקא בפני אנשים שאינם מהוגנים אסור לספר טובת בעל הבית, וללשון שני, אפילו בפני אנשים מהוגנים אסור לספר.

וכן בגמ' בב"מ דף כג: הביא שרב יהודה אמר שמואל דבהני תלת מילים עבידי רבנן דמשנו במיליהו במסכת, ובפוריא, ובאושפיזא. וכתב תוס' ד"ה אושפוזא אם שאלוהו אם קיבלוהו בסבר פנים יפות, יאמר לא, והקשו מגמ' במסכת ברכות דף נח. אורח טוב אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי, הרי מותר לשבח בעל הבית, ותירצו דהגמ' בברכות שם מיירי שאומר לאנשים מהוגנים, ואילו הגמ' במסכת ערכין מיירי שמספר לאנשים שאינם מהוגנים.

בספר חפץ חיים (כלל ה' סעיף ו') כתב דכן באופן של עניני צדקה שתלוי לפי ממון האיש גם כן, מה שיהיה לזה לשבח יהיה להשני לגנאי. וכן הביא שם את לשון הרמב"ם הל' דעות פרק ז' הלכה ה' שיקח דבריו עטרה לראשך וזכור אותו תמיד, דכל דבר שאם יתפרסם, יוכל לגרום לחבירו הזיק בגופו ובממונו, או להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע.

לפי זה יש לעיין היטב אולי בכל אופן אפילו אם שולח אחד שהוא איש הגון עדיין קיים חשש לשון הרע לפי כלל הרמב"ם שיש כאן צד שיגרום צער לאותו תורם. ולגבי הלכות כיבוד אב ואם נראה שאפילו אם רק יש לבן ספק שמא אביו לא יהיה מרוצה מזה אסור לו לגרום לו שום צער והוא פשוט.

והנה בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' (סימן צ"ה) דן אם מותר לגלות לאחרים שפלוני נתן לו צדקה, כגון אלו שמתאספים עבור מוסד וכדומה האם מותר להם להביא למוסד אחר את דפי השמות וכתובות של התורמים. האם יש חשש או עולה לגלות זה לעניים אחרים ולאוספי צדקה. וזה תוכן דבריו: ואגב אכתוב בעצם הדבר אם יש איזה חשש איסור או עולה לאחד שידוע מנדיבי לב ובעלי חסד להגיד זה לעניים אחרים ולמתעסקים לצדקה באיזה מוסד התורה ומוסד החסד שהוא מהקרא מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו כדא"ר דימי בערכין דף ט"ז ע"א, הוא שייך רק כשאומר זה לאנשים ריקים כדאיתא בשט"מ שם בשם התוס'. וגם כן הוא דוקא בפני בני אדם שאינם מהוגנים שיש לחוש שיבואו פתאום ביחד לביתו באופן שיתבייש אבל לא לפני אנשים מהוגנים שלא יכנסו פתאום לביתו אלא בעצמו. אם לא שיזמין אותם קודם.

ובאדם המוחזק לעשיר, כיון שודאי עדיין לא נתן מעשר דרוב האינשי עושין החשבון בסוף השנה, ובכלל לא מצוי כל כך עשירים דיתנו מעשר וכ"ש שאין לחוש שמא כבר נתן החומש איכא עוד מצוה להגיד גם לאחרים, שלכן אין להעשיר להקפיד כלל על מי שהגיד לאחרים איך שהוא איש נדיב ואדרבה יש לו להכיר טובה לו על שגרם שיתן יותר לצדקה, והמזכיר על עצתו להעשיר שיקפיד ע"ז ויקנוס למי שהגיד הוא מסית לעבור על מצות צדקה ומונע ברכה ממנו שהוא איסור כפול דלפני עור על שמונעו ממצוה ועל שמיעצו עצה רעה, וטוב להסביר למזכיר גם זה אף שלדינא דכאן אינו נוגע זה, עכ"ל.

הא מדברי האגרות משה רואים שר' משה צ"ל נוטה להקל בכעין שאלות הנ"ל מאותם

סברות הנ"ל וגם עצם הדבר שהגביר צריך להכיר תודה לאלו שמגלים אליו כדי שירבה בשבילו זכות צדקה.

אבל ראיתי שיש טוענים שמדברי החפץ חיים שם רואים להיפך שהרי בהלואה כתב שאסור לפרסם, ומאי נפקא מינה לחלק בין צדקה להלואה, ועוד טוענים שבספר אהבת חסד חלק ראשון פרק א' סעיף א-ב מבואר שאין הגבלה של חומש אצל הלואה ולכן חסר הטענה של הרב משה וא"כ צ"ע מדוע אנשים מקילים בזה.

בספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי יקותיאל ליברמן שליט"א (סימן קס"ד) כתב דמדברי הרמב"ם שכל דבר שאם יתפרסם יגרום נזק לשני, אף שאינו דברי גנאי, הרי זה לשון הרע מוכח שגם להעביר רשימת תורמים, אם יהיה מכך נזק לנדיבים, אסור הדבר מדין לשון הרע. אכן אח"כ הביא את שו"ת אגרות משה שם ויש פעמים שזה כבוד לנדיבים ששמים מופיע ברשימות הנדיבים למוסדות תורה, ובאופן זה ודאי שמותר, והכל לפי הענין.

אח"כ ראיתי בספר החשוב שו"ת לחפץ חיים (סימן מ"א) שדן בזה והביא מש"כ בספר פלא יועץ ערך ברכות וז"ל: כתיב מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו, וכו', אם מברך רעהו בפני אחרים וגורם לו רעה שיקפצו עליו אחרים, שהם סוברים שלהם יאה ונאה שייטיב עמהם יותר ויותר ממה שהיטיב עם זה. והוא העשיר לא כן ידמה, ולבבו לא כן יחשוב מטעמים הידועים אצלו, ונמצא שגרם שירבו עליו מחלוקות ותרעומות, לכן כל ערום יעשה בדעת, בכל מקום דאיכא למיחש שיארע נזק לחבירו בשום צד ואפן אם יודע הדבר, נאמן רוח מכסה דבר, עכ"ל. ומדבריו משמע שאין לספר לחבירו כדי שלא יתרעם על הנדיב.

ולפי זה כתב שם בספר שו"ת לחפץ חיים דאין כאן סתירה למ"ש בשו"ת אגרות משה להתיר, דהתם מספר לחבירו שפלוגי הוא נדיב ויכול לעזור לו, והחשש מצד הנדיב שלא ניחא ליה שיבואו הרבה אנשים לבקש ממנו צדקה, ולזה לא חשש האגרות משה כיון שאינו בוש לומר להם שאינו יכול ליתן (והמבקש אינו מספר מי סיפר לו שיכול לבקש ממנו תרומה).

ודברי פלא יועץ הם מצד השומע שיתרעם על הנדיב שלא נתן לו מתן יד ולחבירו נתן, ובמקום כזה שיכול לבוא השומע לידי תרעומת על הנדיב גם האגרות משה מודה לאסור. וק"ו אם מספר לחבירו את גודל הסכום שנתן לו הנדיב שעל ידי זה יוכל להיות תרעומת לשומע שקבל גם כן מן הנדיב תרומה אך בסך קטן יותר, ולכן לא יספר לחבירו כמה ניתן לו, אם יהיה לשומע תרעומת על הנדיב.

עוד הביא שם מה שכתב בחפץ חיים (כלל ח' סעיף ב') המשבח את חבירו במקום שעל ידי זה יוכל להעלות בלב חבירו תרעומת עליו, ועל ידי יוכל להסבב לו רעה. בכלל אבק רכילות הוא, על כן נראה לי שיש ליזהר מלשבח לאשה בפני בעלה ולבעל בפני אשתו שהיטיב עמו בנתינת צדקה וכו' כי מצוי הוא שעל ידי זה להעלות תרעומת בלב הבעל

על האשה או בלב האשה על הבעל בחושבם כי פיזרו מעותיהם בותרנותם עכ"ל. הא בכל מקום שיכול להולד על ידי הסיפור תרעומת אצל השומע על המדובר אסור לספר.

העולה לדינא נראה שיש מתירים לספר לפלוני שפלוני בעל צדקה, ובלבד שלא שולח אליו איש שאינו הגון. ואם יוכל להולד אצל השומע תרעומת כגון שגם שומע זה ביקש, ולא קיבל ועל ידי זה יתרעם השומע על הנותן, אסור לספר. ואם הנדיב שואל את מקבל הצדקה, מי סיפר לך שאני נותן צדקה אין לו לספר שפלוני אמר לו, אם רואה שעל ידי זה יתרעם על המקבל הראשון שסיפר לו.

וביררתי אצל כמה מגדולי הפוסקים כיצד להורות למעשה והגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף כתב לי בזה וז"ל: הראיתי הדברים לחתני הגאון רבי מנחם מנדל פוקס שליט"א רב קרית שומרי החומות ברמות ומח"ס דברות מנחם, והשיב, כי בדרך כלל אנשים המחלקים צדקה, יש להם יום מיוחד ושעה מיוחדת של קבלת קהל, ומקבלים כל אדם בסבר פנים יפות, בכה"ג פשוט שאין שום איסור לספר לחבירו על עשיר זה.

אולם אם בא בזמן אחר ומלחיץ את העשיר שיתן סכום גדול יותר, או אפילו בזמנם הרשמיים שלו, אם מתעקש שיתן יותר כי גם לפלוני אלמוני נתן יותר, בכה"ג בודאי פלוני אלמוני אסור היה לו לספר, וגם המבקש עובר על רכילות בזה שאומר שפלוני אלמוני סיפר לו, כי כל עשיר מחלק צדקותיו לפי סדר מיוחד ואין מן היושר להתערב בעניינו. אלא אם יעשה זאת בעדינות ובדרך ארץ ובתחנונים ידבר וכו', ואולי זה כוונת האגרות משה.

הגר"א שליזינגר שליט"א כתב לי וז"ל לענין לספר לשני על גביר, אינני יודע מה איסור יש בזה, הלא הוא מזכה את הגביר במצות צדקה והוא מסייע בדבר מצוה. ובמג' בב"מ דף כג: איתא: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במילייהו במסכת בפוריא ובאושפיזא ופרש"י במסכת דלא יספר על מסכת שסדורה לו ובקי בה, בפוריא, בעניני צניעות. באושפיזא דלא יספר על בית הארחה שקבלוהו יפה כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגנים לבוא תמיד עליו ויכלו את הממונו. ובתוס' שם ד"ה באושפיזא הקשו מברכות נח. אורח טוב אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי ותירצו דהתם מיירי בין בני אדם מהוגנים והכא בים בני אדם שאינם מהוגנים.

ועל כן בודאי אין איסור לומר לאנשים מהוגנים שפלוני הוא בעל צדקה. ואם הגביר מבקש שלא יפרסמו צריך לשמוע לו ולא לפרסם ואיהו דאפסיד אנפשיה והיה לו להיות גאה ושמח שהכל יודעים שהוא בעל צדקה אך אם לא רוצה יש לקיים בקשתו. וברשימות ידידי הגר"י שוב שליט"א כתב ששמע מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א כדעת האגרות משה, ואם יש חשש שישלחו אנשים שאינם מהוגנים אין להקל.

אח"כ העיר לי ידיד נפשי הרה"ג ר' אלחנן שפיגעל שליט"א שמצא חידוש בנידון דידן בשו"ת אבני ישפה חלק ד' (סימן קכ"ד ענף ד') שנשאל שם בענין זה קיים חשש כשמגלים לאחרים מי תורם לשיבות וכוללים, והשואל טען שאולי יש מקום להקל בזה מאחר

וכוונתם לשם הרבצת התורה. והשיב שהרי התורמים מסייעים להצלחת הישיבה, שכיון שיש להם תורמים הם מחזיקים בהם כדי שיוכלו ללמוד תורה. ואם יקחו מהם את התורמים שלהם הרי שמא לא יספיק המעוט להחזיק את המרובה.

אולם יש להקשות מהדין המובא בשו"ע (סימן רמ"ה סעיף כ"ב) דאחד מבני החצר שביקש לעשות מלמד תינוקות אין שכנו יכולים למחות בידו וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצידו אין יכולים למחות בידו משום ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, ואם כן אם רואים שעבור תלמוד תורה לא משגיחים בנזקי שכנים, יתכן שגם כאן יש להקל. אלא שאין הנידון דומה, שהרי אסור לעשות עבירה כדי לקיים מצוה, ואין להתיר איסור לשון הרע עבור תלמוד תורה. ושאני התם שאנחנו רוצים שתהיה התחרות כדי שכל אחד יתאמץ להיות טוב יותר, אבל לא הותר לעבור על איסור בשביל זה. נמצא שאסור לרגל אצל ישיבה אחרת כדי למצוא את התורמים שיש להם, ורק באלו שהם מפרסמים מותר להשתמש וכגון שמכבדים אדם באיזה חוברת או להזמין אותו לדינר וכדומה, כיון שעשו כן ברבים מוכח שאין מקפידים על כך, עכ"ד.

ונראה לפי דבריו שעיקר הסברה לומר שיש כאן חשש שיגרום לאחרים שיפסידו אולי זה בלבד הוי סיבה לא לגלות לאחרים שמות של תורמים שלו, ולפי זה אפשר שנפל הסברה של האגרות משה שיתכבדו על ידי נתינת צדקה וממילא הגביר לא יקפיד אם שמע שגילו את הכתובת שלו לאחרים, ולפי זה מאי איכפת לן אם יתכבד מזה, הלא מי התיר שיהיה סיכוי שמא המוסד הראשון שהיה מקבל ממנו צריך להפסיד בשביל זה. ומכל מקום אח"כ שאלתי את מרן הגר"א נבנצל שליט"א כיצד להורות למעשה והשיב לי שאסור לגלות לאחרים כתובות של נדיבים בלי רשות שלהם.

ונחזור לנידון דידן מצד כיבוד אב נראה שבמקרה שאביו הוא הנדיב והבן לא בירר אצלו אם הוא מסכים שיגיעו אליו אנשים מסוימים שאינו מכיר אותם, ויש ספק שמא אביו יכעס על זה שהגיעו אליו אנשים וכששואל אותם איך הגעתם לכאן, ישיבו לו שהבן שלך גילה לנו, והדבר הזה יגרום צער ועגמת נפש לאביו, נראה פשוט שבכה"ג אסור לגלות לאחרים שאביו מחלק צדקה בלי לבקש רשות מאביו קודם, וכך הורה למעשה הגאון רבי עזריאל אویערבאך שליט"א ועוד מורי הוראה שליט"א.

והנה מן הראוי להוסיף דאף לדעת המתירים הנ"ל לגלות שמות לאחרים מצד הלכות לשון הרע, במקרה שאחד לא מעונין לגלות או כגון שאחד הגיע לביתו וביקש לאביו הנדיב אם הוא בבית האם יש חשש משום אמירת שקר כשרוצה למנוע את האמת או מצד שאביו כן בבית או מצד שאינו מכיר את המספר של אותו נדיב. ובאמת ישנם כמה יסודות חשובות בדינים הנוגעים להלכות איסור שקר ולתועלת נציין לכמה פסקי הוראה מאת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הובא בספר פסקי הגר"ש יורה דעה.

בספר חסידים (סימן תרמ"ב אות תכ"ו) כתב שההיתר לשנות מפני השלום זהו דוקא כשמדבר על ענין שכבר היה בעבר, אבל לשקר על ההווה או על להבא לא הותר, ולפי זה כתב שאם בא אליו אדם ומבקש הלואה והוא חושש שהלה לא יפרענו, אסור לשקר

ולומר אין לי כסף דשקר שאינו על העבר לא הותר, ונראה שיש מקום לומר שאיסור זה הוא רק כשבא לשקר לצורך עצמו, כגון שסיבת השקר היא מפני שמפחד שבגלל סירובו יסבול מזה אח"כ אבל אם בא לשקר בכדי שלא לפגוע בשני מותר לשקר גם על להבא.

העולה לדינא: בן שאביו מנדב למוסדות צדקות אסור לו לגלות לאוספי צדקה היכן הוא גר ומספר טלפון שלו אם לא בירר עמו לפני כן כיון שיש סיכוי שאביו יצטער מזה אע"פ שהוא מהתורמים בדרך כלל למוסדות וכדומה. ומצד הלכות לשון הרע גם כן יש חוששים שיש איסור לגלות כתובת של נדיב שלא מדעתו ויש מקילין מצד דיני לשון הרע והכל לפי הענין.

בחור שרוצה לעזוב את בית הוריו אם יכולים לחייבו לשוב

צט) שאלה: בדבר השאלה לגבי בחור בן שבע עשרה שנה שהחליט לעזוב דירת אביו והלך לגור בבית גיסו נגד רצון אביו האם יכולים לחייבו לשוב או לא?

תשובה:

הגר"מ סאקס זצ"ל (מח"ס מתנת משה): נלענ"ד דהנה איתא בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (שער ב' סי' כ"ח וסי' ע"ט) שאלה אם מותר לעלות לא"י נגד רצון אביו ומסיק דנקרא דבר מצוה ואינו מחויב לשמוע.

הרי מוכח מזה דאילו רצה סתם לילך מאתו שאין שום היתר.

וכן איתא בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' קל"ט) דמי שציווהו אביו שלא לעלות לא"י אין צריך לשמוע לו דהוי כמצווהו לעבור על דברי תורה, אבל לולא זאת וודאי ה' מחויב לשמוע לו מדין כיבוד אב.

והנה בשו"ת התשב"ץ ח"ג סי' רפ"ח איתא שמותר לצאת מא"י לחו"ל כדי לקיים מצות כבוד אב.

והקשה הפ"ת (אהע"ז סי' ע"ה סק"ו) דלפי פסק זה קשה הפסק של המבי"ט דלעיל דהא כיון דמותר לצאת מא"י לחו"ל לצורך כיבוד אב כ"ש שאין היתר להניח אביו משום לילך לא"י והניח בצ"ע.

אבל לענ"ד יתכן לומר שאין זה סתירה דהא וודאי יש חילוק בין אם מצווהו סתם שלא לילך אבל אין צריך לעזרתו בעצם, על זה כתב המבי"ט שיכול לעלות לא"י דנקרא שמצווהו לעבור על ד"ת.

אבל התשב"ץ מדבר על מי שאביו צריך לו ויכול לעזורו ולא סתם שמצווהו לבוא אצלו ועל זה מתיר התשב"ץ לילך לחו"ל לעזור, שהרי זה ממש כיבוד אב בפועל ולא סתם ענין של רצון אביו שלא ילך בלי הנאה גופנית.

והפוסקים מביאין רא' להתשב"ץ מהמדרש ב' לך דקאמר שה' ציווי מיוחד לאברהם שמותר לו לעזוב את בית אביו אבל אחר אין לו היתר כלל אפילו לעלות לא"י דהא אברהם ה' עולה לא"י ואעפ"כ ה' צריך היתר מיוחד. (עי' פנים יפות פ' לך לך)

ואגב ראיתי בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' תמ"ט) שנשאל על זה דהיינו שהבן רוצה לנסוע לא"י אבל עי"ז יחסר לאביו ויתבטל ממצות כבוד או"א. וכותב דכיון שהעוסק במצוה פטור מן המצוה והוא עוסק במצות כיבוד או"א אסור לעזוב המצוה הזו לקיים מצוה אחרת. אבל נראה שלא ראה השו"ת המבי"ט שהבאנו שכותב המבי"ט שם דהבן כן ילך לא"י משום שהרי גם אביו יכול לעלות עמו דכולם חייבים בישיבת א"י.

הרי דהניח לנו המבי"ט יסוד דכיון שגם אביו יכול וחייב לעלות והבן יכול לקיים שם המצוה יכול הבן לעלות.

ועכ"פ מכל הנ"ל יוצא שהבן אין לו היתר להניח בית אביו ולילך לגיסו לגור נגד רצון אביו.

והנה כל זה דיברנו רק באם יכול לגור באופן רגיל אצל אביו אבל איתא במדרש תלפיות (אות א' ענף אב ואם) דאם הבן מצטער ע"י האב מוטב שיפרדו כיון שאין סובלים לשבת יחדיו.

וכן איתא במ"א סי' נ"ג ס"ק כ"ו ומבואר בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' י"ט) שאין להתקוטט משום שום מצוה וגדול השלום.

אבל באם יש בכוחו לעצור עצמו ולא להתקוטט מצוה עליו לשתוק ולקיים מצותו. דהא אין דין פטור של מצטער רק בסוכה כדאיתא בשד"ח מערכת מ' כלל ר"כ.

וראיתי בספר כבוד או"א אחד שאביו מצערו תמיד בדברים צ"ע מה יעשה הבן כי הרי האב עובר על הלאו של לא תונו איש את אחיו ונמצא שהבן מכשיל אביו במה שהוא גר שם ובאופן זה וודאי ישאל דעת פוסק חכם מה לעשות. ועכ"פ באופן רגיל אין שום היתר לעזוב דירת אביו נגד רצון אביו.

תשובות מאת הגאון רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל

במח"ס שו"ת אבני ישפה

מתוך שו"ת אבני ישפה חלק ט' כת"י

אם יש חיוב לומר אבי מורי

נשאלתי אם חיוב לומר בכל פעם שמדברים עם אביו או מזכירים את המלה אבא, לומר אבי מורי.

לשון השו"ע ביו"ד סי' ס"י ר"מ סע' ב' וז"ל: ולא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מארי עכ"ל. הרי כאן מדובר שגם בחייו, ולא מדובר שלומד ממנו איזה הלכה, ובכל אופן הדין הוא שאומרים אבי מורי. ומשמע שהוא דין כללי שצריך תמיד לומר אבי מורי.

אבל לא נראה לי שזה ממש חובה לומר אבי מורי, ואם אינו אומר הוא עבר על כיבוד אב ואם, שהרי גם כאשר הוא אומר אבי כבר נחשב כיבוד בזה שאינו מזכיר את שמו

אהל הלכות כיבוד אב ואם יעקב שא

האמיתי, ועוד שאין זה אלא קיצור של אבי מורי ואין לו חובה להזכיר זאת בכל פעם. וכן משמע מל' הרמ"א שם סי' רמ"ב ס"א דנקט באביו שהוא רבו שאינו מובהק קורא אותו אבא ולא נקט אבא מורי.

היוצא לדינא שראוי לומר בכל פעם שמזכיר את אביו את המלים אבי מורי, אבל אין איסור אם לא עושה כן. וכן מסתברא דמסתמא האב מוחל וכמש"כ הש"ך ר"ס רמ"ב.

אם אומרים אבי מורי כאשר אביו רשע

נשאלתי אם יש חובה לומר אבי מורי על אב רשע או לא. זה ברור שכל הדין לומר אבי מורי הוא מדין כבוד אביו שהרי מדין מורא היה די שלא יזכיר את שמו האמיתי, אבל מה שמקפידים לומר אבי מורי, הוא ענין של כבוד. ואם כן נכנסנו למחלוקת בין השו"ע והרמ"א בסי' ר"מ סע' י"ח שדעת השו"ע שיש חיוב כיבוד אף שאביו רשע ודעת הרמ"א שאין חיוב כיבוד באופן זה. ולכן נראה שהספרדים שפוסקים כמו השו"ע צריכים לכבד את אביהם אף שהוא רשע, ואשכנזים הנוהגים כהרמ"א אינם חייבים לכבדו.

אם יש מצות כיבוד ומורא ברבו ואם צריך לומר מורי ורבי

בענין השאלה אם יש מצות כיבוד ומורא לרבו כמו שיש לאביו. בשו"ע יו"ד סי' רמ"ב סע' א' מפורש שאדם חייב בכבוד רבו ויראתו יותר משל אביו. אבל הלכה זו נאמרה רק ברבו מובהק וכדברי השו"ע שם סע' ל', אבל צריך לעמוד לפני רבו גם אם אינו רבו מובהק כאשר הוא בתוך ד' אמותיו. וברבו מובהק יאמר מורי ורבי וכמו שכתבנו לעיל לענין אביו.

איך יכבד אדם את אחיו הגדול

השו"ע סי' ר"מ סע' כ"ב כתב שיש לכבד גם את אחיו הגדול. ויש לעיין מה נחשב כיבוד כלפי אחיו הגדול. ונראה לי שענין הכיבוד באחיו הגדול הוא מה שמוזכר שם סע' ד' לגבי אביו שמאכילו ומשקהו ומכניסו ומוציאו. אבל לעמוד מפניו זה מצד יראה, וכמו שמפורש בשו"ע שם סע' ב' שזה נקרא יראה. ולכן גם לענין אחיו הגדול אינו מחויב אלא להאכילו ולהשקותו. וגם מותר לקרוא לו בשמו, שהרי קריאה בשם הוא מצד יראה וכמו בסע' ב', ולא מוזכר חיוב יראה אצל אחיו הגדול.

איך יכבד אדם את אשתו

כתב הרמב"ם פ' ט"ו אישות הל' י"ט שיש חיוב לבעל לכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו, ויש לעיין מה כלול בכבוד הזה. לפי מה שנאמר בכבוד אב הוא ענין של מאכילו ומשקהו. ולפי זה אם אין מספיק אוכל לשניהם, צריך הבעל לתת את האוכל לאשתו.

אומר שם אביו ואומר אבי מורי וכגון אבי מורי ר' חיים

מי שאומר אבי מורי ומוסיף גם את שמו וכגון אבי מורי ר' חיים, נראה שזה אסור כיון שאינו נותן לו כבוד אלא סתם קוראו בשמו, וכיון שהוא דבר רגיל לומר אבי מורי, אין בזה כבוד. וכן מצאנו שכאשר שואלים את האדם מה שם אביו שמותר לו לענות שם אביו. ומשמע שמותר לו להגיד את שמו כגון "שמו חיים". והיינו משום שזה אינו חסרון כבוד כיון שמטרתו רק למסור לאחרים את שמו. אבל אם הוא רוצה לתת כבוד לאביו, וכגון שמכריז את שמו לתת לו עליה לתורה או כיבוד אחר, אז יאמר אבי מורי בלבד, שהרי כאן כולם יודעים מי הוא אבא שלו ואין צורך להזכיר את שמו כלל. וכל זה כתבתי לפי מה שבאר הפתחי תשובה שם ס"ק ב'.

חיוב כבוד אב ואם באשה נשואה

הרבה נשים מסתפקות בענין כבוד הורים, שכיון שהן נשואות וההורים מבקשים מהם דבר הרי הן פטורות, אבל מאידך שמא יש להם חובה לשאול את בעליהם אם הם מסכימים שהן תעזורנה להורים.

כתב הש"ך סי' ר"מ ס"ק י"ט שאם אין הבעל מקפיד שאשתו תסייע להורים שלה, חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש ע"כ. ומשמע שאין חיוב על האשה לשאול את בעלה, אלא אם הבעל אמר בעצמו, או שההורים שלה בקשו ממנו והוא הסכים, אז היא חייבת בכבוד ההורים, אבל אין לה חובה לשאול בעלה. וכן נראה מזה שלא כתב הש"ך שאין האשה נפטרת מכבוד הורים עד שהיא שומעת בפירוש שבעלה מקפיד. אבל כיון שרק כתוב שאם אין בעל מקפיד היא חייבת, משמע שרק אם נודע לה יש חיוב.

ולמעשה נראה שאם הורי האשה הנשואה צריכים עזרה ממנה, אין לה חובה לשאול רשות מבעלה אם היא יכולה לעזור להם, אבל ודאי שהוא דבר הגון.

אם יש כיבוד ומורא בפני בעל אמו

מפורש בשו"ע יו"ד סי' ר"מ סע' כ"א שאדם חייב לכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת אבל לאחר מיתה אינו חייב בכבודם. וכיון שהשו"ע רק הזכיר ענין של כבוד, נראה שלא שייך לגביו חיוב מורא. וכיון שלקרוא לו בשמו אסור מצד מצות מורא וכמו שכתב השו"ע שם סע' ב', מוכח שמותר לו לקרוא לבעל אמו בשמו. אבל כמדומני שמקפידים לקרוא לו "אבא" כדי שלא לפגוע בו אף שאין חיוב בדבר.

אם יש מצות כבוד ומורא לגבי אבי אביו או אבי אמו

עוד נשאלתי אם חייב אדם בכבוד אבי אביו או אבי אמו. בשולחן ערוך יורה דעה סימן רמ סעיף כד כתב וז"ל: חייב אדם לכבד חמיו. הגה: י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד / ל'). ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו') (בראשית מו, א) עכ"ל. ומדבר בזה הרמ"א בתשובה סי' קי"ח ואלהיו זוטא בסוף ספר הלבוש או"ח. ובספר

תשובה מאהבה חלק א' סי' קע"ח הביא דברי הפוסקים שחלקו בזה ומכריע כמו השיטה שלענין קדיש מי שאומר על אב ואם מקבל שני קדישים ומי שאומר על אבי אביו מקבל קדיש אחד. ומשמע מדבריו שה"ה באומר קדיש על אבי אמו.

אם יש מצוה לכבד את דודו

לא מצאתי בפוסקים שהזכירו שיש מצוה לכבד את דודו, והיינו אחי אביו. ושמא אם דודו גדול יותר בשנים מאביו, וממילא אביו חייב בכבודו משום שהוא אחיו הגדול, אם כן יש לומר שכיון שאביו חייב בכבודו, גם הבן חייב בכבודו. ודומה לזה כתבו שאדם חייב לכבד אשת אביו משום כבוד אביו, עי' גליון מהרש"א סי' ר"מ סע' כ"א, ואף כאן יהיה הדין כן שהכבוד לדוד הגדול מאביו הוא משום כבוד אביו, וצ"ע. נשאלתי שאלה אודות קוץ שנכנס לרגל של החמות, והאשה מסתפקת אם מותר לה להוציא את זה לאמה כי שמא יצא דם, אבל באותה העת רק הבעל היה בבית ושאל אם עדיף שהוא יוציא לחמותו את הקוץ או שמא עדיף שאשתו תוציא את הקוץ לאמה אף שיתכן שיצא דם. שאלה זאת ועוד שאלות בכבוד אב ואם תתבארנה לקמן.

אם הבת או בעלה יוציאו קוץ לאמה שלה

בשו"ע יו"ד סי' רמ"א סע' ג' כתב וז"ל: היה קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה, וכן אם הוא מקיז דם או רופא לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר אף על פי שמכיון לרפואה, הג"ה בד"א בשיש שם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער הרי הוא מקיזו וחותך לו כפי מה שירשוהו לעשות עכ"ל.

בגמ' סנהדרין פ"ד ב' איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו, רב מתנא אמר ואהבת לרעך כמוך רב דימי בר חנינא אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור רב לא שביק לבריה למשקל סילוא ע"כ.

וכבר הביא הגר"א ס"ק ה' שרב מתנא מתיר וגם רב דימי בר חנינא אומר שפטור ומותר, ומה שמוזכר בגמ' שרב לא נתן לבנו להוציא לו קוץ, הוא רק לכתחילה כיון שאיכא אחר ע"ש. ולפי זה נמצא שאין כאן שום איסור תורה ואף לא איסור דרבנן, אלא שהוא רק דין לכתחילה כאשר יש אדם אחר שלא יעשה הבן לאביו משום שזה כעין בזיון להוציא לו דם, אבל אינו איסור ממש.

ומצד שני אין היתר לחתן לגעת בחמותו לטפול רפואי וכמו שכתב השו"ע יו"ד סי' של"ה סע' י' וז"ל: בחולי מעים אין האיש משמש את האשה אבל האשה משמשת את האיש עכ"ל. אמנם, הש"ך ס"ק ט' הביא שני פירושים לזה, ולפי הפירוש הראשון החשש הוא משום שהוא בריא והיא חולה, ובפירוש השני כתב דוקא חולה מעים כי אז מתגלה ערותה מלפנים ומלאחור ע"ש. היוצא מדברי הש"ך שלפי הפירוש השני מותר לשמש בשאר אברים של הגוף ורק במקום הערוה אסור, אבל לפי הפירוש הראשון משמע שכל שהיא חולה אסור לו לשמשה כלל.

אבל באמת קצת קשה מה שכתוב כאן שהרי מה ראינו כאן לומר שלא משמשים והרי ביו"ד בסי' קצ"ה סי"ז מפורש שהרופאים ממששים לאשה את הדופק כיון שאינו דרך תאוה וחיבה. ולא אסרו אלא באשתו נדה כשיש רופא אחר ואם כן מאי שנא כאן שכתבו לאיסור. ובמקום אחר הארכתי בזה.

עכ"פ נראה שדבר זה הוא ענין שאינו דבר ברור ורשות יש לאיש כאן לומר שאינו מוכן לטפל בחמותו כיון שיש חשש איסור או שמא הוא חושש מהרהורים רעים. ובשלמא אם היתה כאן סכנת נפשות, על זה אמרו בגמ' שאם אינו מציל אשה מטביעה זה נחשב חסיד שוטה. וממילא לענינו שיש אשה שיכולה להוציא את הקוץ, שפיר זה נחשב שאין אחר ומותר לבת להוציא לאמא את הקוץ.

לתת מלקות לאביו בערב יום הכפורים

הסתפקתי אם מותר לאדם שהוא עובד במקוה לתת ל"ט מלקות לאביו בערב יום הכפורים, שהרי זה מנהג בכמה מקומות שהבלן נותן מכות לאות כפרה למתרחץ שיתכפר לו מה שהוא חטא. ויש לעיין אם אביו של הבלן יבקש לקבל את המלקות אם מותר לבן לתת לאביו המלקות. ומדובר במלקות שאינם מוציאים דם אלא הם מלקות סמליים בלבד.

באמת משמע בפוסקים שאין איסור של בהכאת אביו אם הוא לא מוציא דם. וכן משמע מהדין הנ"ל שכל הטעם שאסרו הוצאת הקוץ הוא משום שמא יוציא דם, אבל בלי הוצאת דם היה מותר לבן להוציא קוץ לאביו. וכן נראה מהדין של חרשו שחייב מיתה שמבואר בגמ' ב"ק פ"ו א' שהוא משום שודאי יצא דם, אבל בלי הוצאת דם אין חיוב מיתה.

מאידך יתכן שנתנית מלקות דומה להוצאת הקוץ שאסורה, שהרי גם במלקות קורא שיוצא דם. אבל נראה שהענינים חלוקים כי בהוצאת קוץ יוצא דם כמעט בכל פעם כי יש צורך לדקור בבשר כדי שיצא הקוץ. אבל במלקות שנוהגים לתת יו"כ הן רק מלקות סמליים בלבד ואין הדבר מצוי כלל וכלל שיוצא דם בעת המלקות הללו.

ואף שכתב הרמ"א שם בסע' א' שגם אם לא עשה חבורה יש לאו כמי שמכה אחד מישראל, פשוט שאין לאו כאשר עושים כן לתועלת וכמו כאן שיש מנהג שנותנין ל"ט מלקות. ולכן כיון שאין הוצאת דם וגם עושים לשם תועלת, נראה שמותר לבן לתת מלקות לאביו. רק יזהר מאד שלא תהיה הוצאת דם כי פעמים אם יש לאביו מכה מקודם או שמכין יותר מדי חזק אז יכול לצאת דם.

לומר לאביו "בחיך"

יש בני אדם שמשמשים בבטוי "בחיך", ויש לעיין אם מותר לומר המלה הזאת לאביו ואמו.

ובשו"ת אבני ישפה ח"א סי' ק"פ הבאנו שבזמן הזה משתמשים במלה זו לשם שבועה ולא לשם קללה. ואם כן נראה שאין כוונת האדם לקלל את אביו אלא להשבע בו. ואם היתה כוונתו לקלל ודאי שיש בזה איסור חמור של מקלל אביו ואמו, אבל אם הוא נשבע בו לא שייך חוסר כבוד, שהרי אדרבא הוא מחשיב אותם מאד שהוא מוכן להשבע בהם

אהל הלכות כבוד רבו ותלמידי חכמים יעקב שה

כמו שנשבעים בדבר קדוש. ולכן אין בזה איסור של חסרון כבוד אב רק דינו ככל דיני שבועה.

המתוכח עם אביו וצועק עליו

כאשר אדם מתוכח עם אביו וזה גורם לו לצעוק על אביו, יש בזה ענין של בזיון אביו שהרי אדם שמכבדים אותו לא צועקים עליו כי זה דרך בזיון. ובשו"ע יו"ד סי' רמ"א סע' ו' כתב וז"ל: כל המבזה אביו ואמו אפי' בדברים אפי' ברמיזה הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה שנאמר ארור מקלה אביו עכ"ל.

ומסתבר שכל שהוא צועק על אביו ואמו וכמו שאנשים רגילים לעשות בעת מחלוקת או בעת כעס, הרי זה בכלל מבזה אביו ואמו כי לצעוק על אדם הוא בכלל בזיון. וצריכים להזהר מזה מאד כי הוא עון גדול.

לתבוע אביו או אמו לבית דין

ואם יש לאדם תביעה ממונית על אביו ואמו, נראה לי שמותר לו לתבוע אותם לבית הדין כדי לקבל את הממון שלו. וכן מוכח מדברי הרמ"א שם סע' ו' וז"ל: מי שנתחייב לבנו שבועה בב"ד אינו משביעו בשבועה שיש בה אלה שהרי זה בא לקלל את אביו אלא משביעו שבועה שאין בה אלה עכ"ל. והרי הדבר ברור שלוקח את אביו לב"ד ומשביעו בב"ד. וצ"ל שאין זה נחשב בזיון כי רק רוצה לקבל את ממונו ואין כאן דרך בזיון.

אם יש לבן רשות לקחת דברים מבית אביו או שמא הוי גזל או שואל שלא מדעת

ודרך אגב חשבתי על מה שבני אדם לוקחים כל דבר מבית ההורים וחושבים את זה כמו שלהם, ויש לעיין אם הדבר מותר או אסור. וחושבני שהדבר תלוי ברצון ההורים, ואם הראו כמה פעמים שאין הם מקפידים בדברים שבניהם לוקחים, הרי זה מותר וכמו שבארנו במקום אחר בשם שו"ע הגרש"ז הלכות אבידה, שהרי באופן הזה אינו בגדר יאוש שלא מדעת. אבל אם לא גילו דעתם נראה ברור שאסור לקחת דברים ללא רשות כי בזה בלבד שהם הבנים של בעל הבית אינו נותן להם רשות לקחת כל דבר שהם רוצים.

הלכות כבוד רבו ותלמידי חכמים

שאלות מצויות של חכם שהתיר אם חבירו ראשי לאסור

(א) שאלה: מה הדין למעשה במה שנחלקו הרמ"א והש"ך שם בענין חכם שהתיר אם מותר לחבירו לאסור, האם פוסקים כן למעשה שחכם שהתיר אין חבירו ראשי לאסור

או חבירו כן יכול לאסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה יכול.

(ב) שאלה: חכם שפסק לקולא לשואל בהל' נדה וכשהלך השואל הרב שם לב שמקילים בכה"ג רק בשעת הדחק, וכעת השואל הלך לו האם הוא צריך לרדוף ולחפש אחריו כדי לומר לו שהוא טעה או מאחר והרב מתבייש מזה הוי ליה כשעת הדחק ויכול לסמוך על זה שפסק לו לקולא מתחילה. כלומר האם צריכים לרדוף אחר השואל לומר לו שטעה, או שמא יש לומר שעצם הליכה וביוש ללכת לומר לו שטעה הוי כשעת הדחק וממילא תהיה מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי יש להקל.

חכם שהורה בכתמים

(ג) שאלה: קורה שמגיע שואל עם בדיקה או כתם וכדומה אחרי ששאל רב פלוני שלא ידועה ומפורסם שהוא מבין בהלכות ואדרבה בעולם הרחב חושבים שהוא מחמיר הרבה משום חסרון ידיעה, לכן נשאלת השאלה האם יש אצלו החשש של חכם שהורה אם אח"כ השואל מגיע לרב אחר והוא טוען שאין כאן הוראה מהרב הראשון מאחר והוא מחמיר משום חסרון ידיעה, או שמא גם כאן צריכים להחמיר בזה ואין הרב השני יכול לפסוק על השאלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש להחמיר.

הלכות מלמדים

להפסיק לימוד התורה לתת צדקה לעני שמגיע אליו

(א) שאלה: עני שמגיע לכולל באמצע הלימוד ומבקש צדקה האם חייבים להפסיק לימוד לתת לו צדקה או פטור בכה"ג?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: חייבים.

לעודד בחור בדברים שאינם אמת

(ב) שאלה: האם מותר לאבא או למלמד לעודד בנו או בחור במעלות שכאילו יש בו כדי לעודד אותו אע"פ שאין לו את זה באמת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מותר לשנות בפירוש הפסוקים בדברים שצניעות יפה להם

(ג) שאלה: כשאבא או מלמד לומד עם בנו או תלמידו דברים שהצניעות יפה להם האם מותר לו לשנות פשט של הדבר אפילו שזה לא אמת פשט של התורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ואם לא מה הדרך הנכונה ללמד הילדים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא להסביר כל כך.

אם מותר לתת עונש לילדים בשבת

(ד) שאלה: האם בשבת קודש מותר לתת עונש לילד שלא התנהג טוב וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי רק אם זה דחוף.

ואם לא מדוע, ומה העצה לעשות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לומר לו איזה עונש רגיל עליו מחר.

אם מותר למלמד לאכול בפני התלמידים

(ה) שאלה: האם מותר למלמד לאכול או לשתות בפני תלמידים שלו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק באופן שלא יפגע במשרתו.

לתת פרסים לתלמידים לעידוד

(ו) שאלה: האם מותר ומומלץ לתת פרסים לתלמידים מצטיינים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לעשות הגרלה מדומה

ז) **שאלה:** מגיד שיעור אשר עורך הגרלות מפעם לפעם בין התלמידים ורובם ככולם זכו מלבד תלמיד אחד שהוא ממייסדי השיעור, וכעת רוצה המג"ש לערוך הגרלה ולגרום שאותו תלמיד יזכה בכדי שלא תיחלש דעתו, האם יש בכך חשש גזל או גניבת דעת.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (מידדי הבה"ח חיים מלין נ"ו): הגורל הוא מאת ה' והקב"ה אינו רוצה שיעזרו לו לנהל את העולם ע"י רמאות, אע"פ שאין כאן גזל דהממון שתורמים הוא שהמג"ש יעשה עמו כרצונו מ"מ יש בזה גניבת דעת שאומר להם שעורך הגרלה ואין כאן הגרלה, וגם זהו חוסר אמונה. ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל כשהיו מגיעים אליו שאלות מעין אלו, היה פורס ידיו, וחוזר על הפסוק בניגון שובה לב "מה יתן לך, ומה יוסיף לך לשון רמיה".

חיקוי קולות תלמידי חכמים

ח) **שאלה:** נסתפקתי במה שמצוי שאנשים ובחורים נוהגים לחקות את קולותיהם של רבותיהם, האם יש בכך חסרון בכבוד התורה או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א (בתשובה לידדי הבה"ח חיים מלין נ"ו): אם זה ללעג זה איסור חמור.

הגרי"א דינר שליט"א (בתשובה לידדי הנ"ל): רק אם עושים כן בדרך כבוד.

חינוך לחזור על התפילה לילד חשש שם שמים לבטלה

ט) **שאלה:** אבא שראה שילד שלו לא התפלל כראוי האם מותר להם לצוות הילד לחזור ולהתפלל בכוונה או שיש חשש שם שמים לבטלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יש לחוש אם להרגיל דבר שאסור לו לעשות כשיגדל.

גוי שמלווה יהודי זקן לבית הכנסת באמצע שיעור תורה

י) **שאלה:** מצוי היום הרבה פיליפינים שמלוים זקנים לבית הכנסת ויושבים עמם בתוכו וקורה הרבה שיש מגיד שיעור שדורש בתורה לרבים והגוי יושב שם והוא מבין עברית, האם יש כאן חשש שהמגיד שיעור לא ידבר בקול משום מסירת דברי תורה לגוי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הלכות צדקה

אם עובר בלאו כל זמן שעני מבקש כסף ולא נותן

(א) שאלה: האם עוברים על הלאו דמעלים עיניו מן הצדקה אם העני בא לבקש ממנו או כ"ז שהעני נמצא בבית הכנסת ועובר לפניו כשהוא אוסף הרי הוא עובר בלאו זה?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דרך אם מבקש ממנו.

כמה פעמים ביום לתת צדקה לעני אחד

(ב) שאלה: כמה פעמים ביום צריך לתת לעני אחד, כגון במצאו אותו בתפילת שחרית מנחה וכדומה?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דבכל תפילה.

אם עובר לאו כשלא תורם לבקשה ששלחו בדואר

(ג) שאלה: מכתב בקשה בדואר שאינו נותן האם עובר על לאו זה?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שנוהגים להקל בזה.

אם לא נותן צדקה לכל עני שמגיע לבית הכנסת ומבקש אם עובר בלאו

(ד) שאלה: עניים רבים מתקבצים במקום אחד האם צריך ליתן לכל אחד ואחד ואם לאו עובר על לאו זה?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל צריך לתת לכל אחד דבר מועט.

אם עובר על תקפוץ ידך כשאינן לו זמן

(ה) שאלה: קופץ ידו משום חוסר זמן האם עובר על לאו זה?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דאין זה היתר משום שהוא ממהר.

אם עובר לאו כשמונע מלתת לעני כדי לתת לבני משפחתו

(ו) **שאלה:** לא נותן צדקה לעני זה משום שהוא רוצה ליתן בסדר קדימות משפחתו וכדומה האם עובר על לאו זה?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: אינו עובר, כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

נכנס עני לבית מדרש וחשב לתת לו צדקה וכבר עזב

(ז) **שאלה:** מה עושים למעשה כשעני נכנס לבית הכנסת ואתה חושב לתת לו לצדקה וכשאתה מרים ראש לחפש אותו הוא כבר עזב האם חייבים לחפש אותו?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: לא, כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והוסיף שלכתחילה יש לעשות תנאי שאינו מפריש את הכסף לצדקה רק כשניתן ליד העני.

יש לו שטר של מאתיים ולא רוצה לפרוט אותו אם עובר על לא תאמץ

(ח) **שאלה:** אחד שנכנס לבית הכנסת לבקש צדקה והיה לפלוני שטר של מאתיים ולא רצה לפרוט אותו האם הוא עבר על לא תאמץ כי לא היה לו סיבה מדוע לא רצה לפרוט אותו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

שאלה של נדר במגביות מ'צינג

(ט) **שאלה:** במגביות המ'צינג שנערכות לאחרונה, שכל סכום שאדם תורם נכנס סכום זהה מגביר גדול שהוא התורם של המ'צינג. האם אדם שנדר סכום מסוים לצדקה, ותורם חצי מהסכום למגבית המ'צינג, האם נחשב שיצא ידי חובת נדרו כיון שעל ידו הגיע לצדקה גם החצי שהוסיף הגביר – ועל ידו בא כל הסכום.

תשובה:

הגרי"א דינר שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): יצא בזה רק מה שהוא בעצמו נתן.

הוצאת כסף מקופת צדקה בבית

(י) **שאלה:** מי שיש בביתו קופת צדקה של כולל פלוני וממלא אותו כשיכול, האם מותר לו לקחת מהקופה הלואה ולהחזיר אחר זמן הסכום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אב שלקח כרטיס למשחק מבנו אם יכול לשלם לו על זה מכסף מעשר

יא) שאלה: אבא שקרע כרטיס למשחק כדור רגל של בנו בטענה שזה מזיק ברוחניות שלו והבן לא כעס אבל ביקש שיחזיר כסף של הכרטיס האם מותר לאבא לשלם לו מכסף מעשר כיון שהוא טוען שהוא כעין מצוה למנוע את בנו ממושב לצים ופריצות, או זה נקרא דבר שבחובו ולא יכול?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אין לו כסף אחר יכול.

הגר"י טשזנר שליט"א: לקרוע את הכרטיס של בנו הוא חייב לעשות את זה משום חינוך ואין לשלם עבור דבר שבחובו מכסף מעשר.

הגר"י רוטנברג שליט"א: אבא שקרע כרטיס של בנו למשחק כדור רגל בטענה שזה מזיק ברוחניות, וביש הבן לחזיר לו כספו, נראה שאחר שקרע את הכרטיס התחייבו כדיך שורף שטרו של חבריו מדינא דגרמי כמבואר בחור"מ סימן שפ"ו סעיף ב' וא"כ אין דבר שבחובה בא מן המעשר.

תרומה לעילוי נשמת מה עדיף

יב) שאלה: אחד שרוצה לתרום כסף לעילוי נשמת אביו מה עדיף ויש קדימה לתרום ללומדי תורה או לבנין תלמוד תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בדרך כלל ללומדי תורה, אא"כ הבנין חשוב מאוד.

כסף מעשר עבור שבת חיזוק

יג) שאלה: מצוי היום שעשויים שבתות של חיזוק בכל מיני מלונים וכדומה ושומעים שם שיעורים בנושא מסוים וכדומה אם זוג מעוניין ללכת לשם כדי להתחזק באותו נושא או בחינוך או יראת שמים וכדומה האם מותר להם לשלם את המלון לשבת מכספי מעשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

כסף מעשר עבור בתו ללמוד בחוץ לארץ

יד) שאלה: האם מותר להשתמש בכסף מעשר כדי לשלוח בתו לארץ ישראל ללמוד שם בסמינר במקום להשאר בארה"ב וללמוד במקום שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

יעקב

הלכות צדקה

אהל

שיב

מתנות למלמד מכסף מעשר

טו) שאלה: מה שנהוג בת"ת לתת כסף למלדים כגון בחנוכה או בפורים האם מותר לתת את זה מכסף מעשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הילדים מעל גיל שש אפשר.

לקנות ספר עבור עני מכסף מעשר

טז) שאלה: נשאלתי מאחד שחבירו אברך והוא עני והוא מתבייש לקחת כסף צדקה, האם הנותן יכול לקנות ספר מכסף מעשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, וישאילו למי שיבקש ממנו בשעה שאינו צריך לו.

להפריש כסף מעשר מכרטיס ספר

יז) שאלה: אחד שמקבל מתנה של כרטיס ספר שהוא כרטיס שיש בתוכו סכום כסף לקנות ספרים האם צריך להפריש מזה מעשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): לא, דרך מכסף ממש מפרישים.

לתרום להוצאת ספר ממעשר כספים

יח) שאלה: האם אפשר לתרום ממעשר כספים להוצאת ספר תורני לאור עולם.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): רק אם הספר יועיל לרבים.

הנוסע במונית כדי למנוע מהסתכלות אם ישלם מכסף מעשר

יט) שאלה: אחד שרוצה לנסוע דוקא במונית ולא באוטובוס כי הוא לא יראה דברים אסורים ופריצות אם הוא ילך דרך המונית האם מותר לו לשלם עבור המונית מכסף מעשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, פחות מה שהיה עולה לאוטובוס.

אם פטור מצדקה במקום שעני מריח לא טוב

(כ) שאלה: האם אחד פטור מלתת עני שריחו חזק מריח סיגריות כשלא יכול לסבול הריח, וכגון שרואה אותו עני שיש לו ריח ויוצא מדרכו כדי למנוע מלתת לו כיון שהריח קשה לו לסבול?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

כמה אנשים אוספים צדקה אם חייב לתת לכל אחד מהם

(כא) שאלה: אם יש כמה אנשים שעומדים באולם בית הכנסת לגבות צדקה, והוא יוצא מבית הכנסת, האם חייב ליתן צדקה לכל אחד ואחד, או דסגי אם נותן מקצתם.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יש לו צריך ליתן לכל אחד.

מעשר מחוב ישן שהתייאש ממנו

(כב) שאלה: החזירו לו חוב ישן שנתתיאש מלקבלו האם חייב לעשרו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

שיכור שנתן סכום נכבד לצדקה

(כג) שאלה: שיכור שנתן סכום נכבד לצדקה תוך כדי שיכרותו, האם צריך לחשוש שאילולי שהיה שיכור לא היה נותן סכום זה, וצריך לחזור אחריו להחזיר לו הצדקה (או לכה"פ לשאול אותו אם מסכים גם כעת).

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (מהבה"ח חיים מלין נ"ו): א"צ לחשוש לזה, דגם אם באמת מתוך שכרות נתן, מ"מ דרך בני אדם שאח"כ כשמתפקחים מהיין מוחלין דסו"ס נתן לצדקה, אבל כ"ז שהגבאי צדקה יודע שהשיכור מכיר ויודע בו שגבאי צדקה נאמן הוא.

שיעור סכום הצדקה שיש ליתן

(כד) שאלה: מהו סכום צדקה שראוי לאדם ליתן בכל פעם שעני מבקשו צדקה (מלבד חיובי מעשר כספים וכו').

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (מהבה"ח חיים מלין נ"ו): שמעתי מרבינו מרן ראש

הישיבה בעל איילת השחר זצ"ל שאמר כי שיעור הצדקה שצריך ליתן, הוא שירגיש שהוציא ממון מכיסו, שיהיה לו כאב קטן בליבו על הסכום שהוציא, ודפח"ח.

הלכות כבוד ספר תורה ספרי קודש וגניזה

הפניית גבו לספר תורה כדי לפתוח הארון קודש

(א) שאלה: הדרכי משה יורה דעה סימן רפ"ב הביא את דברי המהרי"ל שאין ללכת מלפני ספר תורה מתי שהוא עובר לפניו. והסתפקנו מה הדין במי שצריך לעשות פתיחה לארון קודש, ועומד בקריאת התורה מאחורי הבימה, ובשעה שמחזירים את הספר תורה מהבימה, הוא שם לב ורץ כדי לעקוף את הספר תורה כדי להגיע לפתיחה לפני שהספר יגיע וממילא על ידי זה הוא מראה גבו לספר תורה וגם עוקף אותו, האם זה אסור? או שמא יש לומר שאחר שזה כעין כבודו של ספר תורה שרי, כמו שמצאנו סברות כאלו להתיר מי שקורא בתורה ואחד יושב עם ספר תורה מאחוריו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נראה דזה כבוד התורה ושרי, ומ"מ לא יפנה ממש הגב לספר תורה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר שזה לכבוד התורה.

הפניית גבו לס"ת על הבימה

(ב) שאלה: ספר תורה שמונח על גבי הבימה האם מותר לפנות גבו אליו או שזה פשוט מותר כיון שהוא נחשב רשות אחרת כמ"ש ט"ז ריש סימן רפ"ב?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דמעיקר הדין אפשר לשבת דזה נחשב רשות אחרת ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דמנהג העולם להקל אף בלי הטעם של רשות אחרת.

המחזיק ספר תורה פסול אם צריך לקום לספר כשר

(ג) שאלה: אחד שמחזיק ספר תורה פסול ויושב האם הוא פטור מלקום כשמוליכים ספר תורה כשר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

החזקת ספר תורה עם כפפות

(ד) שאלה: כשיש הכנסת ספר תורה בחורף האם מותר להחזיק ספר תורה עם כפפות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאסור, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להתיר.

לתת יהודי מחלל שבת להחזיק ספר תורה

(ה) שאלה: האם מותר לתת ספר תורה ליהודי מחלל שבת כדי לרקוד עמו במעגל בשמחת תורה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, כדי לרקוד אתו.

הגר"י שוב שליט"א: מותר, כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

ומה הדין בכה"ג שהוא יהודי שנשוי לגויה, האם מותר לתת לו הספר תורה או שיש בזה בזיון?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: כנ"ל.

הגר"י שוב שליט"א: לא לכבדו, ואם לקח לבד אין למחות כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להתיר.

פניית גבו לספר תורה כשמכוסה עם אנשים

(ו) שאלה: לגבי הדין בריש סימן רפ"ב לא להחזיר את גבו לספר תורה-מה הדין כשהספר תורה מכוסה עם מחיצה של אנשים שמלווים הספר תורה להיכל וכדומה, האם זה נחשב כהפסק שיהיה מותר לפנות גבו להספר תורה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: אי אפשר להחמיר בזה בהכנסת ספר תורה ובשמחת תורה וכדומה, ושמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דבכה"ג אינו חשיב בזיון ואין

אהללכות כבוד ספר תורה ספרי קודש וגניזא

צריך להקפיד שלא יהא גבו כלפי הספר תורה אף שאין מחיצה של אנשים.

תלמיד חכם שנופל עם ספר תורה מי להרים קודם

(ז) שאלה: תלמיד חכם שנופל עם ספר תורה ל"ע מי צריכים להרים קודם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יש סכנה הת"ח קודם, אחרת הספר תורה קודם.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה הס"ת דת"ח אין כ"כ בזיון כמו ס"ת דפעמים שנופל על הרצפה.

השומע קול ניגונים של הכנסת ספר תורה אם צריך לעמוד

(ח) שאלה: אחד ששמוע קול הניגונים של הכנסת ספר תורה אבל לא רואה את זה האם הוא כבר חייב לעמוד אפילו שנמצא ברשות אחרת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: ממרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שמעתי דכשיושבים בבית ושומעים קול הכנסת ספר תורה שעוברת ליד ביתו אין בזה דין של מבטלין ת"ת אולם יש בזה משום כבוד התורה לצאת ולהשתתף וללוות את הס"ת. מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דזה רק מידת חסידות להשתתף עמהם, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א די ש להשתתף עמהם.

לצום אם נפל ספר תורה

(ט) שאלה: מה הדין לגבי צום בזמנינו אם ל"ע נופל ספר תורה.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יצומו.

וכן מה הדין בציבור שכיבדו אחד להחזיר הספר תורה והוא בטעות הניח אותו על רצפה של הבמה של הארון הקודש, האם בכה"ג צריכים לצום?

תשובה: לא.

ומה הדין למעשה כשסופר כותב ונפל חלק של הספר על הרצפה וחלק שני נמצא בשלחן עדיין האם יש ענין לצום?

תשובה: פטור.

הגר"י שוב שליט"א: כל מי שראה את הספר תורה על הרצפה צריך לצום, ואם הניחו את זה בדרך כבוד שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דאין צריך לצום. ואם חלק על הרצפה וחלק על השלחן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דהחזון איש היקל בזה.

אם מותר לצלם ספר תורה

(י) שאלה: האם יש בזיון לעשות צילום מספר תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לצורך מותר. ומה הדין לפני שתפרו היריעות? תשובה: כנ"ל.
הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דמותר ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דהוי בזיון ולפני שתפרו מותר אולם לצלם לצורך הגהה נחשב לצורך הס"ת ומותר ועי' עוד בשו"ת משנה הלכות חלק י"א סימן קי"ד.

הלכות מחיקת השם

(יא) שאלה: נשאלתי מאחד שבנו לומד בחברת לימוד, ובסוף הלימוד מחלקים לילדים חתיכת שוקולד עם כיתוב "הלומד ואינו חוזר....." וכדומה האם ראוי לייצר שוקולד כזה עם כיתובים האלו מחז"ל, ומדוע?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה לא ראוי.

חשש מחיקת השם על ידי פתיחת תפילין

(יב) שאלה: נשאלתי מיהודי שרצה לבדוק את התפילין של ראש שבטעות השאיר אותו בשמש זמן מה, וכשהגיע להוציא את הפרשיות שמע רעש כאילו אותיות מתפרך והוא חושש שאם יפתח אותם אולי ימחוק את שם השם, האם מותר לו לפתוח את התפילין על ידי עצמו, או עדיף לבקש מגוי, או שיש חסרון לקחת גוי כיון שהוא נוגע בדבר קודש כזה, וצ"ע?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: שיקח גוי.

המחזיק ספר תורה פסול אם צריך לקום לספר כשר

(יג) שאלה: אחד שמחזיק ספר תורה פסול ויושב האם הוא פטור מלקום כשמוליכים ספר תורה כשר?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ספר תורה פסול נפל

(יד) שאלה: נפל ספר תורה פסול אם צריך להתענות מי שראה או מי שהפיל אותו?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

סופר שכח ומלא כל האותיות אם מותר למחוק לצורך הכנסת ספר תורה

(טו) שאלה: סופר שכח להשאיר כמה אותיות בסוף התורה למלאותו להכנסת ספר תורה האם מותר לו למחוק אותם תיבת שאין שם השם כדי לעשות מילוי בהכנסת ספר תורה?

אהללכות כבוד ספר תורה ספרי קודש וגניזתעקב

שיח

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

נתערב אצל מגיה כמה מזוזות

טז) שאלה: מגיה לסת"ם שמונח על שלחנו כמה מזוזות ואחד מהם עדיין לא הגייה והתערב בשאר מזוזות שמוגהות האם הוא חייב לבדוק את כל המזוזות עוד פעם או שנתבטל המזוזה שלא נבדק?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: הוא דבר שיש לו מתירין.

אם מותר לתרום ספר תורה לזמן מוגבל

יז) שאלה: אחד שנתן ספר תורה לבית הכנסת אי מותר ליקח אותו אחרי כמה שנים ולתת אותו למקום אחר?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי מה דבר עם בית הכנסת בשעת הנתינה.

לצום אם נפל ספר תורה

יח) שאלה: מה הדין לגבי צום בזמנינו אם ל"ע נופל ספר תורה.

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: יצומו.

וכן מה הדין בציבור שכיבדו אחד להחזיר הספר תורה והוא בטעות הניח אותו על ריצפה של הבמה של הארון הקודש, האם בכה"ג צריכים לצום?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ומה הדין למעשה כסופר כותב ונפל חלק של הספר על הריצפה וחלק שני נמצא בשלחן עדיין האם יש ענין לצום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: פטור.

אם סופר סת"ם צריך לטבול כל יום

יט) שאלה: סופר סת"ם שואל שקשה לטבול כל יום במקוה ומקפיד רק בטבילת עזרא, האם הוא צריך להקפיד בזה למעשה.

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

והאם זה מגרע את הסחורה שלו.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

והאם הסוחר צריך לומר להקונים שהסופר ירא שמים אבל רק טובל טבילת עזרא ולא כל יום?

אהללכות כבוד ספר תורה ספרי קודש וגניזתעקב שיט

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק אם שואלים אותו.

להניח תפילין בקופסא מאחורי האופניים

(כ) שאלה: אלו שיש להם אופנים ומאחורה יש להם קופסא להחזיק דברים האם מותר לנסוע בו כשמניח את התפילין בתוך הקופסא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

להדביק נייר על גבי דף של דברי תורה

(כא) שאלה: מה שמצוי שמדביקים לפעמים דברי תורה על לוח מודעות וכדומה האם מותר להדביק נייר של פירסום של שיעור וכדומה על גבי הדף הזה שכתוב עליו דברי תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לצאת באמצע הלימוד להכנסת ספר תורה

(כב) שאלה: אדם שיושב ולומד בביתו או בישיבה, ושומע שיש ברחוב הכנסת ספר תורה, האם צריך לירד וללוות הספר תורה.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): נראה שכך צריך לעשות, לירד וללוות ד' אמות ולחזור לתלמודו, דחשיב מצוה לפניו – כל ששומע קול הזמרה של הכנסת ספר התורה. אבל באמצע השיעור – לא יצא להכנסת ס"ת. וזכורני שבבחרתי השתתפתי בשמחת שבע ברכות שהי' שם מרן החזו"א זצ"ל, ובאמצע השבע ברכות שמעו שיש בחוץ הכנסת ס"ת של המזרחי, ואמר החזו"א דמשום כבוד התורה צריך לצאת וללוות הס"ת, וכך עשו כולם. לבד מרב אחד שנתרעם על דברי החזו"א ואמר שהורה שלא כדין וא"צ לכבד ס"ת שלהם, ושהחזו"א ביטל שמחת השבע ברכות לפי שיצאו כולם וכו', ודיבר כנגד החזו"א בעזות מצח. ובהגיע הברכות בסוף ברכה מ"ז, כבדו לאותו רב בברכת אשר יצר את האדם בצלמו, והחל לברך בקול רם – אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו... וצעקו כל העם ותקנוהו, ושוב בירך, אך חזר על טעותו ואמר – אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו... כך ג' פעמים, והי' לו בזיונות רבים, עד שהוצרכו לעמוד לידו עם סידור ולומר עמו תיבה בתיבה עד שאמר כראוי (וכל אותו הזמן הי' שם מרן החזו"א ז"ל), והי' ניכר לכל שבא לו כ"ז משום שזלזל במרן החזו"א.

הגר"א שלזינגר שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): האם כשאדם לומד ומכניסים לאותו מקום ס"ת, האם צריך לקום – ודאי שכן. אם נכנס הראש ישיבה באמצע לימודו, האם

הוא פטור מלקום לפניו – ודאי שלא. וגם בנידו"ד צריך לכבד את הס"ת כל זמן שרואה, ומיד לאחר מכן ישוב ללימודו.

הלכות כבוד ספרים

השתמשות בכריכה לנפנף

(א) שאלה: האם מותר להשתמש עם הכריכה של ספר קדוש כדי לנפנף אויר על פניו שיהיה יותר קר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: חלילה.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"א גרוסמן שליט"א: בימים אלו יצא לאור ספר חדש באנגלית (A gadol in our midst) "גדול בקרבנו" על הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל עם הרבה פסקי הלכות שלו, ושם בעמוד 23 נשאל על כריכה של ספר למניפה, ואסר בפשיטות, אבל לסרגל כתב שאם הוא לצורך תורה שרי עי' שם, ועי' ביורה דעה סימן רפ"ב ברמ"א סעיף ז', שאסור להניח ספרים על ברכי ושני אצילי ידיו עליהם, ובבית לחם יהודה שם על הגליון אם להכות על הספר או להכות אחרים בספר (ומסתמא זה המקור של הגאון הנ"ל לענין מניפה) ולא מגן על עצמו עם ספר אא"כ הוא סכנת נפשות עי' שם בשם ספר חסידים.

השתמשות עם ספר בתור סרגל

(ב) שאלה: האם מותר להשתמש עם ספר קדוש כמו סרגל, דהיינו לרשום פסים ישרים בתוך גמרא וכדומה האם מותר להשתמש עם הספר כדי לכוון שהפס יהיה ישר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

להתחבאות מאחורי ספר כדי ללמוד קבלה

(ג) שאלה: אחד שרוצה ללמוד קבלה ולא רוצה שאחרים יבחינו בזה שהוא לומד קבלה, האם הוא יכול להתחבאות מאחורי ספר כדי לעשות את זה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להחביא כסף מאחורי ספרים

(ד) שאלה: ספרים המונחים בארון ספרים, האם מותר להחביא כסף מאחורי הספרים בתוך הארון או שיש בזה בזיון לספרים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

להניח כסף בתוך ספר

(ה) שאלה: האם מותר להניח כסף בתוך הספר?

תשובה:

הגר"י מזלומיאן שליט"א: עיין בשו"ת בית אבי (חלק ד סימן קד) שראוי לא להניח ספרי חול עם ספרי קודש בארון אחד. והובא בספר ואין למו מכשול (חלק ה עמוד קנג). ובספר שמירת כבוד הספרים מהרה"ג מאיר דוד שמואלי שליט"א (פרק ג סעיף ב בהערה ובסעיף כט בהערה) הביא, שמנהג הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל היה, להניח תוך ספריו מכתבים או מעטפות לסימן. כמו כן אם יש צ'קים של "צדקה" מניחם בין הכריכה לספר. ע"כ. וכן שמעתי מהגר"ר יצחק משה דיין שליט"א (רב שכונת נ' בן גוריון בחולון) שהיה ממקורבי הראש"ל זצ"ל, שהיה מנהגו של הראש"ל זצ"ל להניח מעטפות וכספים וכו' אף בתוך הספרים. ע"כ. אלא דיש לומר דמחמת שקדנותו הגדולה הניח את הדברים בתוך הספרים, להמנע מביטול תורה בזמן הקימה להניחם במקום אחר. וראה בספר שאל אביך ויגדך (חלק א עמוד רכו), במעשה הידוע עם הרש"ש זצ"ל, שהניח כסף פרעון ההלוואה שהלוה ממנו חייט העיירה, בתוך ספר הרי"ף שעיין בו באותה שעה, ושוב נשכח ממנו, והתגלגל הדבר שהשיא את ביתו לבנו של החייט הנז'. ע"ש. ועיין עוד להגר"י זילברשטיין בספר ברכי נפשי (שמות עמוד רצב, ויקרא עמוד תל).

להשתמש עם ספר קדוש לנשק ספר תורה

(ו) שאלה: האם יש חסרון בכבוד של הסידור כשלוקחים אותו כדי לנשק ספר תורה שעובר לידו, ואח"כ מנשק את הסידור, או שמא אין בזה שום חסרון בכבוד הסידור?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: מגונה.

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין חשש.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דמעיקר הדין אין לאסור אולם אין ראוי לעשות כן.

להצטלם עם ספר בידו לצורך התמונה

ז) שאלה: אחד שלוקח תמונה כשהוא מחזיק ספר רק לצורך התמונה ולא בגלל שהוא לומד מהספר האם זה בזיון לספר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש ללמוד קצת בספר שלא תהא בזיון.

שמירת מקום בבית מדרש עם ספר

ח) שאלה: האם מותר לשמור סטנדר בבית מדרש עבור חברותא על ידי הנחת ספר קדוש, ועוד האם יש בזה חשש חב לאחרינא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יש מספיק סטנדרים מותר לשמור, אבל אם אין, הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים. ואסור להשתמש בספר לצורך זה.

הגר"י ליברמן שליט"א: בדבר שאלתו אם מותר לשמור סטנדר (עמדות) בישיבה או שאר בית מדרש עבור חברותא שלו על ידי שיניח ספר פתוח עליו כדי לשמרו. והשאלה מחולק לשנים, האם מותר להניח הספר לצורך שמירת הסטנדר, והאם מותר לשמור הסטנדר כשיש אחרים הצריכים לו גם כן, שאז הרי זה כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים.

לגבי השתמשות בספר כתב הט"ז יור"ד סוף סימן רפ"ד שאסור לקחת ספר על השלחן כדי שיכול להניח עליו הספר שרוצה ללמוד בו דהמגבה זו יכול לעשות בעץ (ר"ל בסטנדר) ואם כן הרי זה בזיון לספר. אם לא שהספר התחתון מונח כבר, אז מותר להניח השני עליו, עכ"ד. זאת אומרת שאין לעשות השתמשות בספר מה שיכול לעשות באופן אחר, וכאן הרי יכול להניח פתק גדול על הסטנדר, "הסטנדר תפוס". [ועי' בפת"ש שם שהביא שאין להניח ספר בתוך בספר אחר לסימן וגם לא יניח שום דבר בתוך הספר כדי לשמור שם המקום, עכ"ד.]

אבל יש למצוא היתר שמניח את הספר של החברותא שלו, ומכין לו את הספר ללמוד, אז נהי שעל ידי זה מחזיק על ידי זה הסטנדר, אבל עיקר מעשיהו הוא להכין לו הספר וזה מותר לו לפתוח כריכת הספר כנהוג להראות שהמקום תפוס.

אלא שיש שאלה של תופס בעל חוב במקום שחב לאחרים דקיימא לן (בב"מ דף ק.) ושו"ע חושן משפט סימן ק"ה,א) דלא קנה, והגם שפירושו שיכול אחר לבא ולזכות במה שתפס זה עבור חבריו. והמקום נראה תפוס, ואם כן נהי דמצד קנין לא קנה, אבל לא עשה בזה רעה לאף אחד. אלא דמהא גופא, שחז"ל לא תיקנו קנין דרבנן לתפוס בשביל חבריו כשעל ידי זה חב לאחרים, מזה חזינו דלא ניחא להו חז"ל בזה, ושלא כהוגן עשה בזה לתפוס עבור אחר כשיש אחרים המוכנים לזה. [ובשו"ת להורות נתן חלק ט' סימן

ג' עמוד נח: כתב דבזה יש גם המצוה דואהבת לריעך כמוך, מה דסני לך לחברך לא תעביר, והוא עצמו בודאי היה מצטער אם יעשו לו כן].

אכן זו דלתופס לבעל חוב כשעל ידי זה חב לאחרים, הנ"מ כשהוא עצמו לא נהנה מזה, אז אין זה מדרך המוסר לחוב לאחרני, [הגם שעל פי הלכה בכל אופן לא קנה] משא"כ בנידון דידן הוא צריך חברותא ללמוד, אע"פ דהכנת הסטנדר הוי לטובת עצמו, אין זה תופס לבעל חוב, אלא תופס לעצמו.

גם יש לאחרים להמנע ממקום זה מדין עני המהפך בחררה דנפסק בשו"ע שאם מוצא במקום אחר אין לו לזכות כן שזה מהפך בה. עכ"פ למעשה תלוי בעיקר הנהגות הישיבה אם יש זכות לאחד לזכות עבור חבירו או לא, ואיך התקנה אם חבירו מוותר שאז זכה מקומו.

כתיבת הערות בגליון גמרא

ט) שאלה: האם יש ענין לא לכתוב הגהות והערות על גליון של גמרא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בדברי תורה מותר.

קיפול דפי ספר על גבי האותיות

י) שאלה: האם מותר לקפל את דפי הספר אפילו על גבי האותיות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

קיפול דפים בשבת

יא) שאלה: ומה הדין לגבי קיפול בשבת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם זה רק לסימן בעלמא מותר.

הנחת עט או משקפיים על גבי ספר קדוש

יב) שאלה: האם מותר להניח עט או משקפיים על גבי ספר קדוש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אסור.

הגר"י שוב שליט"א: משקפיים וטישו יש להחמיר, ועט שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דכיון שזה קשור ללימוד אפשר להקל.

לפתוח עט מכריכת הספר

יג) שאלה: אחד שמתחיל לכתוב חידושי תורה על גבי גמרא ורוצה לפתוח את העט שלו שנפתח כהרבה עטים על ידי כפתור בחלק התחתון שלו, ודוחף את זה לשניה על גבי הגמרא שלו כדי לפתוח את העט במקום להשתמש עם האצבע, האם זה בזיון לגמרא לעשות כן אפילו לדבר מהר כזה?

תשובה:

הגר"ש"ק גרוס שליט"א: זה בזיון.

הנחת ספר על גבי כרית כששוכב על המטה

יד) שאלה: אחד ששוכב על מטה האם מותר לו להניח באותו זמן ספר על גבי הכרית שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דמותר ושתהא גובה הכרית טפח. ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין להניח על גבי כרית של המטה כשהוא שוכב על המטה דהוי בזיון רק יניח על כסא ליד המטה וכדומה.

הצנעת דף לרפ"ש בתוך סידור

טו) שאלה: האם מותר להצניע דף לרפואה שלמה עם שמות בתוך סידור או שאר ספר וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

השתמשות בסידור לכוין התפילין של ראש

טז) שאלה: מי שרוצה להסתכל בדלת מזכוכית לבדוק אם התפילין של ראש מכוון על ראשו, ולוקח את הסידור שלו ומחזיק אותו מאחורי הדלת כדי שיוכל לעשות את הזכוכית כעין מראה, האם יש בזה בזיון שמשמש עם הסידור שלו לדבר כזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להניח ספר כדי להכביד על ספר אחר

יז) שאלה: האם מותר להניח ספר על גבי דברי תורה כדי ליישרם או להדביקם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לכסות כתם של קפה וכדומה עם ספר קדוש

יח) שאלה: נשפך קפה או שאר שתיה על גבי השלחן ויש כתם על המפה, האם מותר לכסות את הכתם עם הספר שהיה לומד ממנו במשך הסעודה? (כמובן להניח עליו לכתחילה הוי בזיון אבל שאלנו דוקא במי שלמד מזה קודם וכעת שזה בין כך מונח על השלחן האם מותר לעשות כן)

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"מ דייטש שליט"א: מותר, כיון שזה לצורך כבוד ונקיון הספרים.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר אם אינו רטוב.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי להקל, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להחמיר.

הנחת מחשב על גבי ספרים

יט) שאלה: רואים הרבה אנשים שיושבים בבית מדרש עם "מחשב" ומשתמשים בו כדי לבדוק בכל מיני ספרים הנמצאים על התוכנה אוצר החכמה וכדומה, וכמעט לא עובר יום שאינני רואה אברכים בבית מדרש עם מחשב פתוח לספרים על המסך ומניחים את החפצא של המחשב שהוא דבר חול על גבי גמרא פתוחה, ונשאלת השאלה במה סמכו לעשות כזה דבר אם באמת הוא דבר חול, אפילו אם אין מקום בבית מדרש, האם זה מותר או פשוט שאסור, ומתי כן יש לצדד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נראה דאם זה צורך הלימוד יש מקום להקל.

הגר"י ליברמן שליט"א: אין לזה שום היתר, וגם אם המקום דחוק צריך למצוא פתרון לעשות מדף תחת הסטנדר וכדומה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין להתיר, ואפשר אם פתוח הספר קדוש לפניו דאין בזיון כל כך.

הגר"י טשזנר שליט"א: איני יודע מדוע קורא למחשב "דברי חולין" וכנראה מדובר במחשב שעל פי רוב משתמש לדברי חולין ורק מיעוט שימושו הוא לדברי תורה. אולם מחשב שרובו מיועד לכתוב דברי תורה, או ללמוד ממנו ד"ת, לכאורה הוא עצמו ספר קדוש, ומותר להניחו מעל ספרי קודש, כדין כל ספרי הקודש שמותר להניח א' על גבי השני.

אולם מה שכב' הזכיר שהספרים פתוחים, לכאורה אין נ"מ בענין זה אם הספר פתוח או סגור. אמנם, כשהספר פתוח יתכן שיש חשש שיקרעו הדפים בהנחת מחשב קצת כבד עליו, ומזה צריך להזהר משום כבוד הספרים, שלא לקלקלם. ולכן עדיף להניח המחשב

על ספר סגור מעל ספר פתוח. אבל כשאין חשש קריעה, לכאורה אין איסור להניח מחשב של ד"ת מעליהם. ומ"מ אם אין הדבר נחוץ נראה שעדיף להמנע מזה משום מראית העין, כי הרואים לא יבינו שהיות שהמחשב מיועד לד"ת מותר להניחו על ספר קודש, ויבוא לעשות כן גם במחשב המלא דברי חולין, ואף תוכנות אסורות ר"ל.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אין שום היתר להניח את המחשב על גבי הגמרא. המחשב הוא מכונה של חול, ומה שמודפס בפנים אינו כלום, ולא הופך את המחשב לדבר שבקדושה והוא פשוט.

הגר"א גרוסמן שליט"א: ולענין מחשב על גבי ספרים, יורה דעה סימן רפ"ב סעיף י"ט וט"ז ס"ק י"ג שאסור להניח ספר תחת ספר כדי להגביהו, ונלענ"ד דכ"ש שאסור להניח ספר תחת מחשב להגביהו, שהוא משתמש עם הספר כמעשה עץ ואבן ע"י שם, והתיר כשהספר מונח כבר, אבל לענ"ד נד"ד גרע טפי, כי למחשב ליכא קדושת ספר, ומותר להכניסם במקומות המטונפים (כשהוא כבוי) ולכן אין להניחו על גבי ספרים אף שהיו מונחים כבר משום בזיון ספרי קודש.

הגר"י שוב שליט"א: פשוט שאסור והוי בזיון לספר, וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי צוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

הגר"ח הלוי סגל שליט"א: א) נראה לענ"ד דאין צורך להעיר לאברכים, מפני שהוא צורך מצוה, שהוא מסייע ללימוד, וחשיב כמו ארגז של ספרים. וכבר אמרתי למעכ"ת בטלפון, דהנני חייב הכרת הטוב למחשב, שעל ידה נתרבה אצלי אלפים ורבבות של שעות על גבי שעות של לימוד התורה.

אלא שהוספתי לומר, דהיכא דהמחשב ח"ו ישמש לדברים האסורים שאסרו גדולי הדור, ודאי שאין להניחו על גבי הגמרא. אבל בנד"ד דאיירי באברכים יקרים מפנינים מדבש ונופת צופים, יושבים והוגים בתורת ה' במתיקותה, ואצלם זה עיקר רוב תשמיש מחשב זה, נראה לענ"ד להקל. ושמחתי לשמוע ממנו שאחד מחכמי ההוראה בעיה"ק ירושלים ת"ו אמר כדברינו.

ב) זאת ועוד, ע"ד מה שאמר מעכ"ת דהתייעץ עם כמה רבנים על זה, ויש מהם שלא רצו להתיר. אמרתי בפשיטות, דהני דאסרי מן הסתם אינם מכירים את תועלת וחשיבות מכשיר זה, דאין להם דבר כגון דא. וכמו"כ הם אינם מסתובבים בהיכלי הכוללים, דכהיום זה נהיה כמעט נחלת הכלל. והייתי מציע להם להיכנס יום אחד לכולל 'חושן משפט' ברמת אלחנן, בביהכ"נ קהל חסידים בראשות הגאון רבי יהודא סילמן שליט"א, והיו רואים בעיניהם קדרים של אברכים יושבים ולומדים עם המחשב, כולל המרא דאתרא הגר"י סילמן שליט"א.

העולה מן הדברים: שרי להניח מחשב על גבי הגמרא, דהוי צורך לימוד, וחשיב כצורך מצוה. ובלבד שלא ישמש המחשב לדברים אסורים ח"ו.

ראה בנספחים תשובות מרבנים הגדולים שליט"א

לשים ספר קדוש לסגולה מתחת לכרית ליולדת

(כ) שאלה: מה שנוהגים שלוקחים ספר נועם אלימלך בשעת הלידה לבית חולים, האם יש בזה בזיון להניחו מתחת הכרית, א"כ האם סגי ליה לצורך הסגולה להביא אותו לתוך החדר, או צריכים דוקא במטת היולדת?

תשובה:

הגר"א שלזינגר שליט"א: לענין נועם אלימלך להניחו תחת הכרית לסגולה, אני מכיר את הסגולה הזאת, וקשה לי אם זה שהיא שוכבת על הספר מה שאסור על פי ההלכה. ואולי אם יש בז סגולה (וגם זה ספק!) יהא מותר, ובפרט אם דעתה תהא מיושבת עליה יותר מחמת שמרגישה שיש לה שמירה.

הגר"מ דייטש שליט"א: יעטפנו בשני כיסויים, ומניחים תחת הכרית של היולדת, וכך מקובל בדינו מאבותה"ק זי"ע.

הגר"י שוב שליט"א: יש להניחו בתוך נרתיק מיוחד ובכזה"ג יש להקל להניחו מתחת לכרית כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאפשר להקל להניחו מתחת לכרית דזהו כבודו שמשמש לסגולה.

להשתמש עם ספר כדי שלא יהיה בסיס

(כא) שאלה: האם מותר להשתמש עם ספר כדי שלא יהיה דבר בסיס בשבת, וכגון להניח ספר קדוש על גבי שלחן שבת שלא יהיה בסיס לנרות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"מ דייטש שליט"א: אין להקל אלא אם כן לומד ומעיין בו קצת לפני זה. [ועיין היטב משנ"ב סימן שט"ו סק"ל].

להשתמש עם קופסא של ספרים להחזיק דלת של מעלית

(כב) שאלה: אחד שקיבל חבילות ספרים מעוטפות או בתוך קופסא וצריך להעלות אותם בתוך מעלית ויותר קל לו להשים קופסא עם ספרים כדי להחזיק את הדלת שישאר פתוח כדי שלא תצטרך לפתוח אותו כל פעם?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: יכול.

הגר"א שלזינגר שליט"א: כידוע מה שכתב הרא"ש דבימינו יש להעדיף לקנות ספרים מאשר לכתוב ס"ת, כיון שהרגילות ללמוד מהספרים ולא מס"ת, וע"כ פשוט שאין לעשות שום דבר שהוא צורך של חול בספרי קודש, לא להעמיד הדלת, ולא שום שימוש חוץ מלימוד.

מח"ס מחקרי ארץ שליט"א: (מכתב למח"ס גם אני אודך): בענין תפיסת המעלית על ידי חבילת ספרים, לפי קוצר ע"ד נראה שאין בזה בזיון לספרים כאשר מניח חבילת ספרים ליד הדלת שלא תסגר, היות והספרים עטופים, וגם שימוש זה נעשה לצורך הספרים עצמם, א"כ לא נחשב תשמיש בזיון בספרים, ואפשר להתיר.

לקחת ספר לכסות את עיניו מלראות אשה שלא צנועה

כג) שאלה: אחד שנוסע באוטובוס וכדומה ורואה שם אשה לא צנועה ורוצה ללמוד, האם מותר לו להשתמש עם ספר שיש לו לכסות את פניו כדי שלא יראה את האשה (וכמובן שמדובר באופן שלא יכול להסתיר את פניו רק באופן שיכניס את ראשו לתוך הספר)?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: מותר. וכן ראיתי מובא מפוסקי הזמן.

למלאות השלחן עם ספרים כדי שיראה כלמדין

כד) שאלה: האם יש איסור גניבת דעת וכן בזיון לקדושת ספרים במי שמניח ספרים על שולחנו בעת שמגיע אצלו אורחים פתאום כדי שיחשבו שהוא תמיד באמצע הלימוד ואע"פ שבאמת הוא לא היה באמצע שום לימוד?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש על זה גניבת דעת אבל אם הוא באופן שיצא מזה חילול השם יש להקל, וראיתי בתולדות הח"ח בסוף ימיו שהיה קשה לו ללמוד פתח ספר לפניו ואמר דיצא חילול השם אם יראו שח"ח אינו יושב בפני ספר פתוח.

הגר"י טשזנר שליט"א: מי שרוצה להראות שהוא למדין ומניח הרבה ספרים על השלחן כשמגיעים אליו אורחים, ודאי שיש בזה גניבת דעת. וזה כל שכן ממה שמבואר בירושלמי שביעית (פרק י' סוף הלכה ח') בר נש דתני חדא מיכלא והוא אזל לאתר ואינון מוקריו ליה בגין תרתי צריך מימר לון אנא חדא מיכלא אנא חכים.

ופ' בפני משה שם: הדא אמרה. ממתני' דצריך הרוצח להודיע להם דשמא אינם יודעים ולפיכך רוצים לכבדו ומכאן לבר נש דתני חדא מיכלא, מכילתא ומסכתא אחת ובא לעיר אחת ואינון מכבדין ליה כמו בשביל דתני תרתי מסכתא צריך שיאמר להן אנא חדא מיכלא בלחוד אנא חכם. וגרסינן להא בפ"ב דמכות) על האי מתניתין כיוצא בו, עכ"ל.

ובביאור הגר"ח קניבסקי שליט"א שם כתב, שאם אינו מודיע הרי הוא גונב דעת הבריות.

אולם לא נראה שיש בזה משום בזיון לספרים שהוא משתמש עמם לצורך זה, כי אינו עושה שימוש בפועל רק שאנשים חושבים שמשתמש ולומר בהם.

הגר"א שלזינגר שליט"א: להניח ספרי קודש למראית עין יש בזה גניבת דעת. אמנם אם זה נעשה לפני כאלה שאינם אנשים תורה, אולי יש בזה קידוש ה' שרואים שהרב מתעסק בתורת אמת, ורק זה מה שמעניין אותו.

הגר"א ווייס שליט"א: נראה דאין בזה איסור כלל, לא מצד גניבת דעת ולא מצד השימוש בספרים, ואבאר טעמי ונימוקי.

א. נראה פשוט דאין איסור גניבת דעת אלא בין אדם לחבירו, וגניבת דעת מעין גניבת ממון היא, וכשם שאסור לאדם לגנוב ממון חבירו כך גם אסור לגנוב דעתו בדבר שיש בו הנאה לגנוב מן הנגנב, והיינו הגנוב דעת חבירו כדי להפיק ממנו תועלת נגד דעתו ורצונו.

וכבר הארכתי בזה במקום אחר, וציינתי שהרמב"ם הביא הלכה זו בשתי מקומות. בהלכות מכירה פרק י"ח הלכה א', ובהלכות דעות פרק ב' הלכה ו', ומשמע מדבריו דיש שני דינים בגניבת דעת. דין א' שהוא ענף מדיני אונאה במכר, ודין נוסף שוא משום מדת האמת וכלשון הרמב"ם הל' דעות שם הלכה ו', "אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות".

אך כל הדוגמאות שהביא הרמב"ם אף בהל' דעות, הצד השווה שבהם שהוא גונב דעת חבירו בענין שיפיק תועלת ממנו והרי הוא דומה כמוציא ממנו שלא מדעתו.

ומש"כ נראה דבנידון דידן דאם אכן מתכוין היא לרמות את חבירו על מנת להפיק ממנו תועלת, ובדרך משל שהוא רוצה שפלוני יפאר אותו וישבח אותו לאחרים או שיתרום לו כסף וישרתנו וכדו', אכן יש בזה משום גניבת דעת.

אבל כשכל רצונו אינו להפיק תועלת ישירה, אלא שאין זה מכבודו לקבל אורחים ושלחנו ריקן אין בזה קפידא כלל, והרי זה דומה למי שלובש בגדי חמודות ואיצטלא דרבנן לכבוד אורחים, אף אם רגיל הוא לשבת בביתו ללא בגדים אלה, שאין בזה כל פגם ואין בזה שום צד של גניבת דעת.

ואין בזה גם כל חשש מצד השימוש בספרי קודש. דאף דהלכתא פסוקתא שאסור להשתמש בספרי קודש, וכמ"ש המשנה בררה (סימן קנ"ד ס"ק ל"א) דאסור להשתמש בספר כדי שיגן עליו מן השמש או לעשות מחיצה שלא יראנו חבירו, ולא הקיל אלא להניח עליו ספר אחר לצורך תלמודו. ואף בזה כתב במקום אחר סימן שט"ו ס"ק ל' שנחלקו הפוסקים ודעת הט"ז להחמיר, מ"מ אין זה אלא כשהוא משתמש בגוף הספר שימוש של חול ככל הני שימושים, אבל כשאינו אלא מניח ספרים על שולחנו וכדרך כל אדם בבואו ללמוד אין בזה כל בזיון לספרים ואין בזה שימוש חול בגוף הספר, והרי זה דומה למי שמקבל אורחים בחדר הספרים ולא בחדר האוכל שבביתו משום שזה כבודו.

וכך גם במי שמצטלם, וכי אסור להצטלם על רקע ארון ספרים, וכך גם הדבר הזה.

ויסוד הדבר דאין ספרי קודש איסורי הנאה שאסור להנות מהם, אלא שאסור להשתמש בהם שימוש חול, אבל אין כל איסור להניח ספרים על שולחנו כדי לקבל אורחים או להצטלם וספרי קודש על שולחנו.

ועובדא ידענא מעשה רב באדם אחד שביקר בביתו של גאון ישראל הגרשז"א זצ"ל וכשנפרד ממנו ביקש לצלמו הגרשז"א נעתר בטוב לבו, וילדות היתה בו והעיז פניו בנתן הבבלי ושאל אותו אם יאות לפתוח ספר לצורך התצלום, והגרשז"א בטוב לבו ומדותיו הנאצלות עשה כמבוקשו.

אך אפשר שלאחר שפנה זה לדרכו ויצא מן הבית למד הגרשז"א מתוך הספר, וכל כה"ג ודאי מותר, וכמו שמצינו לגבי קפנדריא, דאם צריך ליכנס לבית הכנסת לצורך עצמו יקרא או ישנה פסוק כדי שלא יהיה נראה כמשתמש בבית הכנסת לצרכו, וכמבואר בשו"ע או"ח סימן קנ"א סעיף א', וכיוצ"ב נראה דודאי מותר אף בנידון דידן.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בחולין דף צ"ב. אמר שמואל אסור לגנוב דעת הנכריות ואכילו דעתו של עכו"ם, ובמסכת כלה פרק י' איתא יחשב גונב דעת הנכריות כגונז דעת המקום, וכתוספתא ב"ק הל"ג ז' גנבים והם גדול שבכולם גונב דעת הנכריות, והמר"ט בקרית ספר פי"ח מכירה כתב שהוא אסור מדאורייתא, והארכתי בכל זה בשו"ת ודרשת וחקרת חלק א' חושן משפט סימן י"ג ע"י שם, ועוד ע"י ביורה דעה סימן כ"ג לענין אחיזה עינים, ולכן פשוט שאסור לגנוב דעת האורחים לפתוח ספרים להראות כאילו הוא לומד, אולם אם כוונתו שלא יהא חילול ה' אז מותר ומצוה הוא, ושמענו על גדולי ישראל שבזקנותם ציוו לפתוח גמרא לפנייהם משום חילול ה' שלא יראה כאילו הם יושבים בטל, וה' יראה ללבב.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: בספר שו"ע המקוצר (שם בעיני יצחק-ציונים והערות ס"ק מזו) כתב, שאם צריך לצאת ואין אדם אחר בסמוך לספר, לא מהני מה שיפתח הספר במקום אחר שלא למד בו עתה, אך אם ישאינו פתוח בין הכריכה לשער הספר, מקום שהנייר חלק, מסתברא דשפיר דמי. וכמו שראינו בני הישיבות בזמננו נוהגים כך. וזה גם לאות ולסימן שלא יקח משהו את הספר בסוברו שגמר לעיין בו, או שהלך לו ולא ישוב בסמוך. ע"כ. משמע דמועיל הנחת ספר פתוח רק שיהיה לאות ולסימן לצורך הספר, רצ"ל שספר זה בשימוש הוא, ולא יבואו אחרים לקחתו. אולם אם רוצה להניח ספר כדי שיראו וידעו שהמקום תפוס, ושלא ישב בו אדם אחר, ולא יפקד מושבו, לכאורה יש לאסור. שאין זה מכבודו של הספר להשתמש בו לשימוש כזה. אלא שראיתי בשו"ת אז נדברו ח"ו (סי' לט אות ה) דחלק בזה, והתיר ליתן על הסטנדר כדי שלא יקחהו רק ספר שרוצה ללמוד בו אבל ספר אחר יש להחמיר. וכן כתבו בס' ברכת נפתלי ח"ב (עמ' סג הלכה ו) ובס' גנזי הקודש (עמ' מט סע' ט) בשם הגר"ש אלישיב והגר"ן קרליץ. והובא בס' שמירת כבוד הספרים להגרמ"ד שמואלי (פרק ג סע' נג). אלא דבשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ג חו"מ סי' טז אות ג ואילך) כתב להקל יותר, והתיר אף לקחת ספר אחר כיון שאינו משתמש בו דרך בזיון, דמה לי מונח הכא ומה לי התם, וסיים, דכן נוהגים כידוע בהרבה ישיבות. ע"ש.

אולם כ"ז הוא שיש איזה צורך לספר, אבל הכא הרי אינו משתמש בספר כלל אלא כל כוונתו להראות להאורחים שהוא למדן, א"כ לכאורה יש בזה בזיון לספרי הקודש.

ועוד שאל בענין הנז' מה הדין לגבי גניבת דעת. ע"כ.

הנה מענה לשאלתו מצאתי בס"ד בספר המאורות הגדולים במעשה על מרן הח"ח הקדוש זצ"ל. וכך הובא שם (עמוד שכד אות קעג), שבימי צעירותו חלה מרנא הח"ח זצ"ל והרופאים פקדו עליו להפסיק מלמודיו במשך שנה אחת. הוא קיים את מצוות הרופאים במלואה, משום "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". אבל הוא חשש משום חילול ה', שמא יכנס אדם לביתו ויראה אותו יושב בטל, ונמצא שם שמים מתחלל על ידו. ושאל את פי מרן הגאון רבי ישראל מספנט, אם מותר לו להחזיק לפניו ספר פתוח למראית עין, שיחשבו שהוא עוסק בלימוד, כדי למנוע חילול ה'. וכן נהג גם בשנותיו החאונות, לאחר שנחלשו חושיו ולא היה בכוחו לקרוא, הקפיד שתמיד יהיה מונח ספר פתוח לפניו. ע"כ. הרי כשיש צורך, מותר להשאיר ספר פתוח, ואין בזה משום גניבת דעת. אולם יש לדחות הראיה, דהתם אצל הח"ח היה חשש של חילול ה' ולכן הותר לו לפתוח ספרים, מה שאין כן הכא שאין חשש של חילול ה', אלא רק רצון שיחשיבוהו כלמדן, לכאורה איכא בזה גניבת דעת. ועין במה שהובא בזה בספר אנצקלופידה תלמודית (כרך ו עמוד רכה).

להכניס אוכל וספרים בשקית א'

כה) שאלה: לגבי אלו שמביאים ספריהם לכולל בתוך שקית ניילון או שאר תיק ורוצים להניח בתוכם מאכל ארוחת צהרים וכדומה האם יש בזיון להכניס ב' דברים אלו ביחד בתוך שקית, דהיינו הספרים וגם האוכל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם האוכל עושים פירורים ישים תוך ניילון ואז אין חשש, רק יקפיד שהאוכל יהא מונח בצד הספר ולא עליו.

לכסות ספר עם מפת השלחן

כו) שאלה: אחד שמביא ספרים לשלחן שבת במשך הסעודה ובשעת אכילה לא רוצה שהספרים יתלכלכו ומניח אותם בנתיים תחת המפה האם מותר שתהיה המפה על הספרים או שכדאי להכניס אותם למקום אחר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר לכסות אותם במפה.

להחזיק ספר בידו כשמחזיק שקית אשפה

כז) שאלה: האם יש בזיון לספרים כשמחזיק אותם ביד באותו זמן שהולך להוציא שקית אשפה לתוך הפח כגון שהוא מחזיק בשתי ידיו ספרים וביחד מחזיק השקית האם זה בזיון?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דיש להחמיר בזה דהוי בזיון. ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאין זה חשיב בזיון ומותר.

לגנוז חידושי תורה בתוך מפתחות של ספר

כח) שאלה: יש פוסקים שחששו שאין לגנוז אפילו חידושי תורה בתוך ספר, אבל בין הכריכה לגוף הספר מותר, והסתפקתי לשיטתם מה הדין אם מותר גם לגנוז כמה דפים של חידושי תורה בתוך המפתחות המודפסים בסוף כל ספר כיון שזה לא תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא הבנתי למה אסור בתוך הספר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: תלוי אם יוכל ללמוד הלכות מהמפתחות.

להשען או לישון על גבי ספר

כט) שאלה: להשען על ספר או לישון על גבי הספר בבית מדרש וכדומה האם זה אסור או אין ראוי או מותר. ואם זה אסור האם כשרואים אחד שישן על גבי ספר צריך להעיר אותו שיקום מעל גבי הספר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: זה אסור. וצ"ע אם צריך להעיר את הישן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אסור.

הגר"י שוב שליט"א: יש ליזהר לא להשען על ספר קודש בשעת הלימוד וכ"ש שאין לישון על גבי הספר, ואם נרדם אדם על הספר מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להקל דאין צריך להעירו, והמגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דודאי להעירו.

לדחוף ספרים עם ספר

ל) שאלה: נוהגים כשמחזירים ספר לתוך הארון והמקום דחוק שדוחפים את הספרים המונחים בארון עם הספר עצמו שרוצים להחזיר, האם יש בזה בזיון בזה שמשתמש עם הספר כדי לעשות לו מקום להכניסו שם, כי אולי שישתמש עם היד השני שלו כדי לעשות מקום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: עדיף בודאי להשתמש עם היד.

הגר"א שלזינגר שליט"א: כל אחד יראה בעצמו שלא יעשה דבר דרך בזיון, ואם כך רגילים להכניס הספר, משמע דאין בזה בזיון, ובודאי דראוי לעשות הכל בכבוד הראוי לכתבי הקודש.

אהל הלכות כבוד ספרים **יעקב** שלג

הגר"מ דייטש שליט"א: בודאי אין לנהוג כן מפני כבוד הספר, אלא בדאי אפשר לו בענין אחר לעשות לו מקום צ"ע אם להקל.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דנוהגים להקל, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דראוי ליזהר בזה וכן בתפילין של יד ראוי ליזהר לא לדחוף את החולצה עם התפילין.

המחזיר ספר לארון ומשתמש בו לדחוף ספר אחר שנופל

לא) שאלה: קורה לפעמים בשעה שמחזירים ספר לארון הספרים שנופל ספר לידו מהארון ואין לו זמן להניח את ידו השניה כדי להציל אותו מליפול אלא הוא יכול רק להשתמש עם הספר שמחזיק כבר בידו כדי לדחוף אותו בחזרה לארון הספרים, האם זה בזיון לספר שמשתמשים בו כידו אריכתא?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגר"א נבנצל שליט"א: בלית ברירה ידחוף.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין בזה בזיון.

קדושת ספרים בזמנינו

לב) שאלה: האם יש קדושה לספרים לפני שלומדים מהם בזמנינו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: יש אומרים שלא, ולא זכיתי להבין טעמם.

הגר"א שלזינגר שליט"א: כל ספר שיש בו דברים שבקדושה הוא ספר קדוש גם אם לא למדו בו. ובודאי כל ספר שנדפס עם דברי קודש צריך גניזה בדין ספרי קודש בלויים והדבר פשוט.

רואה ספרים הפוכים בתוך שקית של אחר

לג) שאלה: אחד שרואה ספר הפוך בתוך שקית או תיק של אחר שלא מכיר אותו, האם הוא יכול להכניס ידו לתוך השקית שלו כדי להפוך את הספר שלא יהא מונח שם בבזיון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אין חשש שיהא נתפס כגנב יהפו אבל אם יש חשש שיהא נתפס כגנב שוא"ת.

ספר הלכה באנגלית להזהר לא להפוך אותו

לד) שאלה: ספר הלכה באנגלית האם צריכים להקפיד שלא יהיה הפוך או שאין קפידא בזה? ואם הספר כתוב באנגלית ויש בו הערות בלשון הקודש האם דינו כשאר ספרי זמנינו או שיש בו פחות קדושה כיון שחציו באנגלית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הוא קדוש לכל הדינים, כאילו נכתב בלשון הקודש.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה יקפיד שלא תהיה מונח הפוך וכ"ש הערות בלשון הקודש.

כריכה הפוכה והספר ישר

לה) שאלה: ספר שמודפס נכון אלא שכרכו אותו שהכריכה נראה מבחוץ שהספר הפוכה, האם מותר להשאיר את זה כך בארון הספרים אף שהאנשים יראו את זה ויחשבו שעומד שם ספר הפוך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כדאי לסמן או לעטוף.

לתלות לוח זמנים עם דברי תורה

לו) שאלה: האם מותר לתלות לוח זמנים שיש בתוכו הרבה דברי תורה כמו שמצוי בזמנינו או שמא הוא כדף עם פסוק ולא כמו ספר ומותר לתלותו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: מותר.

ספר קדוש להיכר בין אוכלי בשר וחלב

לז) שאלה: האם מותר להשתמש עם ספר קדוש להיכר בין בעל ואשתו נדה שיושבים בשלחן אחד?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגר"י ליברמן שליט"א: הנה הט"ז ביורה דעה סוף סימן רפ"ב אוסר להניח ספר מתחת ספר שלומד בו כדי להגבیهו, ואסור להשתמש עם ספר של ד"ת אפילו לצרכי מצוה, כל שאפשר בחפץ אחר, ואם כן ה"ה בנידון דידן לוקח ספר ומשתמש בו צורך של חול. וכאן נראה לחלק בין הט"ז שנהנה מגוף הספר להכא שההנאה היא רק במה שהספר מונח כאן

אהל הלכות כבוד ספרים יעקב שלה

במקום זה, אבל אינו עושה ממנו תשמיש, דמ"מ מביאו לכאן להפריד בינו לאשתו, אם כן עכ"פ משתמש בו לחולין. וגם ספר לא הוי היכר מעליא, דיש המעיינים בספר בין המאכלים.

ומתוך כך יש לעיין במי ששולחן ריקן, וכשבאים עליו אנשים ורוצה להראות את עצמו כלמדן, אם נכון שיקח ספר כל דהו ויניחו שם שיחשדו שלומד בה, ובאמת מטרת להתכבד בו ויתכן שעל זה מותר על הטעם עטרה להתעטר בה. אלא אם כן למד ואינו מחזירו למקומו, בשוא"ת.

וגיסי הגכ"ק זי"ע מבעלזא היה מקפיד להחזיר ספר תיכף לארון. וזה מפני כבוד הספרים שלא יתקלקלו, ובעו"ה בבמ"ד מניחים ספרים ואין דורש. ויש אנשים ירא שמים המאספים ומחזירים למקומם.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: לשנים ספר קדוש (בדרך כבוד) על שלחן להיכר לא נראה שהוא בזיון לספר, אדרבה הוא עושה בו מצוה ואינו ניכר במעשה זה שום בזיון, כי שולחן הוא מקום של ספרים (יזהר שלא יכנס לספר פירווי חמץ), ועיין בספר אוצר הרחקות (עמוד רט"ו) ועוד עי' שו"ע יורה דעה סימן רפ"ב ט"ז ס"ק י"ג, שחילק בין אם הספר כבר שם, או שלוקח ספר כדי להגביה הספר שלומד בו, ושם מיירי גם כן לצורך מצוה, וא"כ גם בנידון דידן היה אפשר לחלק בין אם מביא ספר או שהספר כבר על השלחן, אבל לענ"ד גם להט"ז שאני נידון דידן שאינו ניכר שום בזיון, משא"כ התם הוא משתמש עם הספר להגביה ספר אחר וניכר הבזיון.

הגר"י שוב שליט"א: אין להשתמש עם ספר קדוש להיכר, וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

להזיז ספר על הרצפה עם רגליו

לח) שאלה: כשנופל ספר על הרצפה באופן שאי אפשר להגיע אליו עם היד אלא על ידי הזזה עם הרגל האם זה מותר?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: יהיה יותר בזיון אם הספר ישאר על הרצפה לכן עדיף להזיזו עם הרגל מלהשאיר את הספר על הרצפה וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דבשעת הדחק מותר להזיז ספר עם הרגל.

זריקת ספרים להצילם מבזיון

לט) שאלה: כתב בשו"ע יורה דעה (סימן רפ"ב סעיף ה') שאסור לזרוק ספרים האם מותר לזרוק אותם כדי להציל אותם מבזיון יותר גדול?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן (ואח"כ ינשקו).

יעקב

הלכות כבוד ספרים

אהל

שלו

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

העובר דירה אם מותר לכסות הספרים בקופסאות עם בגדים

(מ) שאלה: אחד שעובר דירה וממלא קופסאות עם ספרים האם מותר לו להניח בגדים על גבי הספרים כדי שיהא רך ולא יזיק לספרים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הכוונה לתועלת הספרים מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר להניח כיון שזה לטובת הספרים.

הגר"י שוב שליט"א: לגבי להכניס ספרים בתוך מזוודה מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי להחמיר לא להניח על זה בגדים. ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להקל כיון שהבגדים שומרים על הספר.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: לכאורה כל שנעשה לתועלת שמירת הספרים אין כאן חשש, כל שאין בזה בזיון, וכגון שמניח בגדים נקיים וטובים ולא ח"ו בלויי סחבות שאינם נקיים וכד'. דומיא למה שכתבו הפוסקים שמכסים את הספרים במפה וכד' כשמפסיקים מן הלימוד.

בעטיפה שקופה

(מא) שאלה: ספרים שמכוסים בעטיפה לא שקופה ואינו יודע אם הספרים הפוכים בפנים, האם הוא צריך לפתוח כל עטיפה למנוע מחשש ספרים הפוכים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

להניח ספרים על גבי סולם וכדומה

(מב) שאלה: לפי מה שכתב הדרכי משה בשם המהרי"ל שאסור להניח ספרים על גבי מקום דריסת בני אדם כמו מדרגות המגיעים לארון הקודש, מה הדין לגבי סולם בתוך אוצר הספרים שמשמשים בו להעלות להגיע לספרים גבוהים האם מותר להניח על המדרגות של הסולם. ודומה לזה ראינו בשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן כ"א. שאסר להניח ספרים על הפאראנצע"ס ב"טיש" האם זה דומה ואסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אסור.

הגר"י טשזנר שליט"א: מטעם קדושת הספרים נראה שאין בזה איסור. כי לכאורה הטעם של המהרי"ל הוא, שאין זה כבוד הספרים שיהיו מנוחים במקום שאנשים דורכים שם על ידם. אולם הסולם הוא צר ואם אדם ירצה לעלות בסולם הוא יצטרך לפנות אותו

אהל הלכות כבוד ספרים יעקב שלו

מקודם מהספרים, כך שלא מצוי שאנשים ידרכו ל הסולם בזמן שהספרים נמצאים שם, לכן אין בזיון לספרים להניחם שם לזמן קצר. ומ"מ אין להניח ספרים על הסולם משני טעמים אחרים:

א. הסולם מיועד לעלות עליו כדי להוריד ספרים ממקום גבוה ואין תפקידו להשתמש כמדף לספרים, וכשבא אדם לעלות בסולם כדי להוריד ספר ממקום גבוה, ומונחים ספרים על הסולם, הוא יצטרך לטרוח ולפנות את הספרים קודם. והמניח ספרים על הסולם גורם טירחא דציבורא, ועובר על איסור "אל תשיג גבול עולם" (ראה פאה פרק ה' משנה ו').

ב. קורה, שצריכים להזיז את הסולם ממקום למקום (כגון שחוסם המעבר) ואם יש עליו ספרים הם עלולים ליפול ולהתבזות, ולפעמים גם נקרעים על ידי זה.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין להניח ספרים על מדרגות של סולם.

הנחת ספרים על גדר אבנים

(מג) שאלה: גדר שבנוי מאבנים כמו שמצוי לפני הרבה בנינים בארץ ישראל ולפעמים ילדים רצים עליהם האם הוא נחשב כמקום דריסת רגל שכעת אין להניח ספרים עליו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין להניח ספרים במקום שיגיעו לבזיון.

הכנסת סיפורי צדיקים לבית הכסא

(מד) שאלה: האם מותר לקרוא סיפורי צדיקים בבית הכסא, ומה עם ספרים על תכונת הנפש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ספרי צדיקים לא, ספרים על תכונת הנפש אסור אם נכתבו על פי חז"ל.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם אין שם דברי תורה או פסוקים לכאורה מותר.

להניח ספרי קודש במושב מאחורי האופניים

(מה) שאלה: ומה הדין להניח ספר על גבי המושב שמעל הגלגל באופניים שבעצם לא יושבים עליו ולפעמים כשצריכים או כשאחד נוסף עולה על האופניים יושבים שם האם מותר להניח ספרים על המושב הנ"ל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כשאין יושבים שם מותר.

הגר"מ דייטש שליט"א: אם הן מונחין יפה בתוך ארגז המיועד לזה, מותר.

שלח אהל הלכות כבוד ספרים יעקב

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה מותר להניח שם ספרים.

הגר"י שוב שליט"א: מותר, וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

להכניס ספרים מתחת הכסא באופנוע

מו) שאלה: וכן מי שנוסע באופנוע ומתחת הכסא יש מקום להניח שם חפצים ורוצה להכניס את הגמרא שלו בתוך אותו מקום, ונראה שהוא כאילו יושב על ארגז עם ספר האם זה מותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין להניח ספרים בארגז שתחת כסא במכונית וכדומה.

להניח ספרים במדף סמוך לרצפה

מז) שאלה: ארון ספרים שהמדף התחתון אינו גבוה טפח מהרצפה האם מותר להניח שם ספרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: אם הארון מיועד לספרי קודש, ובפרט כשהוא מחובר לקיר, יש להקל אף בפחות מטפח, דהוי כספרים המונחים בתוך כלי שהתיר המקדש מעט (סימן רפ"ב בקל"א) להניח שם הספרים אפילו על גבי הקרקע, וכש"כ בנידו"ד. איברא דהמחמיר בזה שיהיה טפח תע"ב וכאשר הקפיד בזה מרנא הקה"י זי"ע כמובא באורחות רבינו (ח"ג סימן קס"ג).

הנחת תפילין של יד על גבי של ראש

מח) שאלה: האם יש חסרון להניח תפילין של יד על גבי תפילין של ראש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: בפוסקים מבואר שיש להניח את התש"י קצת יותר גבוה מתש"ר, כדי שיפגע בו תחילה. ועכ"פ כיון ששניהן מצוותן שוה [אף שיש משמעות בפוסקים דתש"ר קדוש טפין] לא נראה שיש להקפיד מלהניח אחד על השני, מיהו למעשה איני יודע כי לעת עתה לא מצאתי ד"ז מבואר בפוסקים, ועדיין צ"ע ועוד חזון למועד אי"ה.

אהל הלכות כבוד ספרים יעקב שלט

אם מותר להשאיר ספר שנשען על חומש

מט) שאלה: מה שנפסק לנו להלכה שאסור להניח נביאים וכתובים על גבי חומשים וכדומה מה הדין אם הספרים עומדים בשיפוע האם צריכים להקפיד שלא ישען ספר של פחות קדושה על גבי חומש או דוקא להניח על גבי הספר יש קפידא?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין צריך להקפיד.

אם מותר להניח ספרי מפתחות על גבי ספרים

נ) שאלה: ספרי מראה מקומות או מפתחות לתשובות וכדומה שאי אפשר ללמוד מהם רק זה מיקל על המעיין למצוא את מבוקשו האם מותר להניח אותם ספרים על גבי ספרי קודש כגון שו"תים עצמם וכדומה?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: מסתבר שכן.

לכתוב דברי חול על כרטיס פרסום שבצד א' עם תפילה

נא) שאלה: יש כרטיסים של פרסומות כגון מוהל פרסם את עצמו בצד אחד כתוב תפילת הדרך או קפיטל של תהילים, ובצד השני כתוב המספר ושם של המוהל, האם מותר לכתוב על הצד שכתוב עליו המספר דברי חולין, או כיון שעל הצד השני יש תפילה לא כדאי?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: לא כדאי.

הגר"י טשזנר שליט"א: נראה שהיות שהעיקר הוא הפרסומת של שם המוהל לכן דבר זה הוא העיקר ואינו טפל לתפילה למזמור שבצד השני, ולכן מותר לכתוב דברי חול על צד הפרסומות. יש להעיר, שאסור לעשות פרסומת מתפילות שתיקנו חז"ל או ממזמור תהילים כמבואר בשו"ת אגרות משה יו"ד חלק ב' סימן קל"ד וקל"ה. ולכן מוהל שלא נזהר בזה, צ"ע אם כדאי להזמין למול את בנו, שכמו שאינו נזהר בקדושת דברי תורה, אולי אינו בקי בהלכות מילה!.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דמותר דזה עומד לכך, וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דלכאורה מותר.

ספרים שעל השלחן

נב) שאלה: האם מותר להשען על ספרים המונחים על השלחן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תוך כדי לימודו אולי מותר.

אם כיס של חולצה הוי כיסוי

נג) שאלה: האם סומכים להקל להכנס עם דברי תורה או ספר קטן בתוך כיס של מכנסיים לתוך בית הכסא, או בכיס של חולצה, ומה הדין אם לובשים מעיל מעל גבי החולצה אם זה פשוט דהוי כב' כיסויים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רק עם מעיל מעל לחולצה ישאיר בתוך הכיס.

נכנס לבית הכסא ושכח דברי תורה בכיסו

נד) שאלה: קורה לפעמים שאדם תופס את עצמו עם דף של דברי תורה בתוך הכיס בחולצה שלו בבית הכסא, האם כדאי להוציא אותו ולכסות אותו בשקית פלסטיק שבמקרה מונחת בכיסו או עדיף להשאירו בתוך הכיס שבחולצה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ישאיר בפנים.

כיסוי מניילון אם מועיל לכיסוי

נה) שאלה: במקום שצריך ב' כיסויים לספרי קודש כגון להכנס לבית הכסא וכדומה האם זה מועיל אפילו אם אחד מהכיסויים הם מניילון שקוף?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מועיל.

כיסוי דבוק לספר אם נחשב כמכוסה

נו) שאלה: אחד שמדביק כיסוי על גבי ספר האם זה עדיין נחשב ככיסוי אחד לגבי קדושת הספר להכניסו בבית הכסא וכדומה או כיון שהוא מודבק לא נחשב אפילו ככיסוי אחד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין זה כיסוי.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דכיון דהוי דבוק אינו חשיב כיסוי.

לפסוק לחומרא בספקות בענין כבוד ספרים

נז) שאלה: האם אפשר לומר כלל בנוגע לכבוד ספרים שספיקא בכבוד ספרים לחומרא, וכמו שראינו בדברי הש"ך סימן רפ"ב סעיף ז' לגבי ישיבה על ספסל ביחד עם ספרים

אהל הלכות כבוד ספרים **יעקב** שמוא

שהכריע לחומרא במח' הראשונים, האם משם אפשר ללמוד כלל כזה שבמקום מח' ראשונים כדאי תמיד להחמיר בענין כבוד ספרים כמו שמצאנו לענין דינים אחרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: לכאורה כן הדין בכל מקום שנוגע לכבוד ספרי קודש.

ישיבה בספסל עם ספרים בתוך שקית

נח) שאלה: האם הפסק דק כל שהוא מתיר לשבת על ספסל שיש עליו ספרים וכגון לשבת עליו כשהספרים מונחים בתוך שקית?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: הפסק דק על ספסל יש להקל כיון שיש קולא דבזמן הלומדים והמקום צר מותר לישב שם.

לשבת על ספסל שמונח עליו דפים בודדים של דברי תורה

נט) שאלה: דפים בודדים של חידושי תורה או עלונים על פרשת השבוע וכדומה המונחים על ספסל האם מותר לשבת על אותו ספסל כשהדפים מונחים שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"מ דייטש שליט"א: דינם כספר שנפסק להלכה לאיסורא ביור"ד סימן רפ"ב ובפוסקים שם.

להפוך ספרים בתוך העטיפה

ס) שאלה: מחבר ספר שמקבל לביתו ספרים מעוטפים בפלסטיק, והוא רואה שחלק מהם שוכבים ישר, וחלק הפוכים האם הוא חייב לפתוח את העטיפה כדי שלא יהא ספרים הפוכים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: ראוי.

בענין הנ"ל כשהעטיפה שקופה

סא) שאלה: בענין הנ"ל, ומה הדין כשהעטיפה אינו שקופה ואינו יודע איך הספרים נראים בפנים האם הוא צריך לפתוח כל עטיפה למנוע מחשש ספרים הפוכים?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

ספרים בעטיפה להניח ברצפה

סב) שאלה: ועוד בענין הנ"ל ספרים שמגיעים כך עם עטיפה של פלסטיק או נייר האם מותר להניח אותם ישר על הרצפה או שצריכים להניח הפסק של טפח או פחות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אסור.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש להקפיד הגם שמוכרי ספרים מקילים מטעם הנ"ל כ"ז שלא למדו מהם מ"מ דעתי להחמיר אבל מספיק חציצה כ"ש אבל הפלסטיק אינו מועיל דבטל לגבי הספרים.

הגר"י טשזנר שליט"א: נראה לכאורה, היות שעטיפה זו היא זמנית אינה בטילה לספרים, ומעיקר הדין נחשב כהפסק בין הספרים לקרקע.

הנחת ספרים בתוך שקית ברצפה

סג) שאלה: האם מותר להניח ספרים בתוך שקית ניילון על הרצפה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא (אם לא כשאין ברירה).

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אסור.

הגר"י טשזנר שליט"א: הנני מעתיק כמה הלכות שכתבתי פעם בענין זה:

א. מכבוד ספרי הקודש, אסרו חכמים לשבת על מטה או ספסל שיש שם ס"ת (שו"ע יורה דעה סימן רפ"ב סעיף ז'). וכתב שם הש"ך (ס"ק ח') על פי הבית יוסף דמעיקר הדין סגי שיהיה מקום הספר תורה גבוה ממנו טפח, שהוא שיעור מקום חשוב, אבל ראוי להחמיר ממדת חסידות שיהא מקום הס"ת גבוה ממנו עשרה טפחים, ולא יפחות מג' טפחים (כדי שיצא מגדר לבוד).

ב. וכל זה בספר תורה, אבל בשאר ספרי קודש, אין צריך שיהא מקום הספר גבוה ממנו אפילו טפח, ודי שיהא הספר נתון על גבי דבר אחר כל שהוא (כ"כ הש"ך ס"ק ח'). ולפי זה אף אם פרס חתיכת נייר מתחת הספרים הרי זה מותר.

ג. ויש פוסקים שהחמירו גם בשאר ספרים שיחיו גבוהים לכל הפחות טפח (כ"כ בדע"ק שם, ובקיצור שו"ע סימן כ"ח סעיף ד'). ומ"מ כתב הדעת קדושים שאם הספר נתון בתוך לי קיל יותר, ואין צריך שיהא שולי הכלי גבוהים טפח. [ורוב האחרונים בלאו הכי נקטו כהש"ך, כ"כ במקדש מעט שם, וכן דעת הבני יונה].

ד. והביא הבית יוסף שם בשם ה"ר מונח וז"ל: ודוקא שלא בשעת בית המדרש אבל בזמן בית המדרש והמקום צר לתלמידים מותר לישב בשוה עם הספרים והפירושים וכך נוהג ה"ר משולם מברדש"י, אך כשלא היה במקום בית המדרש, היה מדקדק שיהיה הספר נתון על גבי דבר אחר כל שהוא עכ"ל. וכתב בעל ספר אורחת חיים בסוף ספרו, ונראה שאין להקל בדבר שלא יראה כמזלזל בכבוד הספרים, עכ"ל הבית יוסף והביאו הש"ך שם.

ה. ובשו"ת אז נדברו חלק י"א (סימן ד' אות ב') נשאל האם מותר לשבת על ספסל כשמונחים שם ספרים במאונך (בעמידה) ולא במאזון (בשכיבה). וכן בספסל שמורכב שאפשר להרים כל מושב לחוד, האם מותר לשבת על הספסל כאשר במושב השני יש ספרים. ובתשובתו כתב, אף שמעיקר הדין יש מקום להקל אבל הרי הש"ך הנ"ל כתב שיש להחמיר בכבוד ספרים. וסיים שאם זה גורם לביטול תורה יש לצדד להקל באופן ארעי, שיש שם איזה שינוי.

ו. ובשו"ת שבט הלוי חלק ג' (סימן י"א אות ג') כתב שאם הם כסאות נפרדים ורק מחוברים ביחד בברזלים [כמו שנמצא בכמה בתי כנסיות] אין בזה חשש לשבת על כסא אחד כשיש ספרים בכסא השני, היות שניכר למעלה מהם כסאות נפרדים.

ז. וכתב הרמ"א ביורה דעה שם: וכל שכן שאסור להניחה [היינו ספר תורה] על גבי קרקע, והוא הדין שאר ספרים. ואפילו על המדרגות שעושין לפני ארון הקדוש אסור להניח ספרים, ע"כ. וביאר הגר"א שם שהוא כארץ שהולכים עליה.

ח. ואם נופל ספר קודש על הרצפה צריך להרימו מיד ונוהגים גם לנשק אותו (וכ"כ בערוך השלחן שם הלכה י"א וכתב שאף אם לומד, מחוייב להפסיק ולהרימו). וכתב במהרי"ל בשם קבלה מחסידים הראשונים (והוא בס"ח רמז תתקכ"ג): שאם נפלו כמה ספרים על הרצפה, אם ניתן להרים כולם כאחד יש לעשות כן, אבל אם לא ניתן להרימם רק אחד אחד, אין לנשק כל ספר שמרים עד שמרים כולם, כי על ידי הנישוק, שאר הספרים שוהים יותר זמן בבזיון על הרצפה.

ט. ועי' בביאור הלכה סוף סימן מ"ג שכתב בשם המגן אברהם: שאם תפילין נמצאים בתוך כלי טפח, חשיב הכלי אהל ומותר להניחם על גבי קרקע. ואם הכלי אינו כליין אפילו פחות מטפח. ובשערי תשובה (סימן מ') כתב, שאם אין בו טפח שאין להניחו על גבי הקרקע, היינו משום שיש בזה זלזול לתפילין, אבל אם הכלי הוא טפח סגי ואין צריך שיהיה בו חלל טפח אחר שהכניס בו התפילין עי' שם. ונראה מדבריו שהכלי צריך להיות טפח על טפח בגובה טפח, וסתם תיק של תפילין היום אע"פ שיש בו טפח על טפח אבל אין בו גובה טפח, ע"כ אין להניח תפילין שהם בכיס שלהם על הרצפה. ואם התפילין הם מונחים בכיסם בתוך תיק הטלית, יש אומרים שגם תיק הטלית נחשב כיס המיוחד להם, ואם אין בו טפח אסור להניחו על הרצפה. אבל אם התפילין וה"ה שאר ספרים נמצאים בכלי אחר שאינו כליין, כמו בתוך ילקוט או תיק צד וכדומה, מותר להניח התיק על הקרקע בכל אופן, ע"כ.

ועפ"ז, אם יש מפת ניילון פרוס על הרצפה, מעיקר הדין מותר להניח עליה ספרי קודש (כדעת הש"ך הנ"ל שדי בהפסק בגובה כל שהוא). ולכאורה ה"ה אם הספרים מונחים בתוך שקית ניילון. מ"מ השקיות ניילון הדקים של אוכל לשימוש חד פעמי, יתכן שאינו דבר חשוב ואף לדעת הש"ך לא יועיל. אולם שקיות של קניות הקשוחות קצת, נראה שמותר. וה"ה בכל זה בספרים המונחים על הספסל, שמותר כאשר הם נמצאים בתוך שקית ניילון קשה. וכל זה מצד הדין, אבל המחמיר בקדושת ספרים, ומניח מתחתיהם הפסק גדול יותר (כפי האפשרות), תע"ב.

הגר"י שוב שליט"א: אין להניח שקית עם ספר על רצפה דצריך שיהא מנוח בגובה טפה מהרצפה וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

להניח ספרים על הריצפה כשעטופים בפלסטיק

סד) שאלה: ועוד בענין הנ"ל ספרים שמגיעים כך עם עטיפה של פלסטיק או נייר האם מותר להניח אותם ישר על הריצפה או שצריכים להניח הפסק של טפח או פחות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

לשחק עם קלפים שיש בהם דברי תורה על הרצפה

סה) שאלה: ילדים שמשחקים עם קלפים שיש בהם דברי תורה והלכות וכדומה האם יש בזיון לשחק בהם על הרצפה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י טשזנר שליט"א: לענ"ד נראה, שהרי האיסור להניח דברי תורה על הריצפה הוא משום בזיון הדברי תורה, אבל משחקי ילדים אלו שדרכם לשחק עמם על הריצפה אין זה דרך בזיון להניחם שם, ומותר עכ"פ לילדים. ובלבד שיהיה באופן שלא ידרכו עליהם שם.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מן הראוי שלא להניח קלפים עם פסוקים על הריצפה, ועדיף לשחק על השלחן, או לכל הפחות על שטיח. ויש להקפיד לשמור על קדושת הפסוקים ולא לזלזל בהם.

להניח חומש בראשית וכדומה על גבי חמשה חומשי תורה

סו) שאלה: ומה הדין אם מותר להניח ספר של חומש בראשית או שמות או ויקרא בלבד על גבי חומש של חמשה חומשי תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: אין נפק"מ בין חומש אחד לחמשה חומשי תורה רק בס"ת יש נפק"מ בזה ולכן מותר להניח חומש אחד על חמשה חומשי תורה, וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

ספרים על גבי חומש בשבת אם יש חשש בורר להסירו

סז) שאלה: בשבת כשמצאו ספרים על גבי חומש האם מותר להוציא את החומש משם משום כבודו ואז אין חשש בורר בשבת כיון שעשה לכבוד הספר והוי כעין "אכילה" לגבי הל' בורר, או שצריך גם לעיין בתוכו כדי למנוע מחשש בורר בשבת?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין חשש.

הגר"א נבנצל שליט"א:

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דיסיר את הספרים שמעל החומש. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דילמד קצת בחומש.

להניח חוברת של פרשה א' על גבי חמשה חומשי תורה

סח) שאלה: להניח חוברת צילום של פרשה שלמה של השבוע וכגון פרשת מטות, האם מותר להניחה על גבי חמשה חומשי תורה, ואם אסור, מה הדין להניח על גבי ספר אחד כגון להניחה על גבי ספר במדבר או דברים וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"י טשזנר שליט"א: נראה לכאורה שמעיקר הדין מותר להניח פרשת השבוע הנדפס, על גבי חומש של חמשה חומשי תורה של דפוס, כי כולם אותו דרגת קדושה, היות שלא נכתבו לשם קדושה. וה"ה חוברת צילום של פרשת השבוע. אולם אם הדבר נראה זר לרואים, אין לעשות דבר התמוה לרבים, וצריך להניח החומש על הפרשה, או להניחם בפרד. ומה מותר להניח על החוברת, כל דבר קדושה רק לא דבר חול.

הגר"מ דייטש שליט"א: מותר, כיון שהכל פרשיות התורה, ומותר להניח חומש על גבי חומש כמבואר ביו"ד סימן רפ"ב סעיף י"ט.

להניח קופסא של בגדים על גבי קופסא של ספרים

סט) שאלה: האם מותר להניח קופסא של בגדים על גבי קופסא שמלאה עם ספרי קודש, או שאינו ראוי?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דמותר, ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי להחמיר בזה.

להניח ספרי הלכה על גבי חוברת של פרשה מחומש

ע) שאלה: האם מותר להניח ספרי הלכה כגון משנה ברורה על גבי חוברת של פרשה א' בחומש וכמו שהילדים מביאים מהת"ת צילום של כל הפרשה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

להניח ספר על גבי חוברת חידושי תורה בכתב יד

עא) שאלה: האם מותר להניח ספר על גבי חוברת של חידושי תורה בכתב יד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

סידור עם תהלים להניח עליו גמרא

עב) שאלה: סידור שיש תהלים בסופו האם מותר להניח עליו גמרא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הנחת ספרים על גבי סידור פתוח בסוף לקריאת התורה

עג) שאלה: כבר פסקו הרבה פוסקים להקל להניח ספרים על גבי סידור אע"פ שיש בסופו קריאת התורה של ימי ב' וה', ונסתפקתי האם מותר להניח עליו ספרים גם כשחלק של קריאת התורה פתוח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י ליברמן שליט"א: (תשובה לידידי גם אני אורך): עצם הנחת גמרא על סידור, אינו ברור בפוסקים שהוא מותר, ורבים מחמירים שקדושת הסידור כתורה שבכתב, ואין להניח עליו תורה שבע"פ כמשניות וגמרא.

ואגב ענין כבוד הספרים, אזכיר מה שאמר לי פעם ידידי אבלחט"א הג"ר נתן געשטעטענער זצ"ל, שקשה לו באמצע העיון להקפיד על סדר הספרים, אבל בסוף היום מסדרם כהלכה זו על גבי זו.

וכ"ק גיסי הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע הקפיד מאד על כבוד הספרים ותמיד הי' רק ספר אחד פתוח לפניו ואח"כ ציוה להכניסו לארון. כמו כן הקפיד שלא ידפיסו תהלים

בסוף סידור התפילה, אלא בכריכה נפרדת, כדי שלא יונחו התפילות שאינם מכ"ד כתבי הקודש על ספר תהילים שהוא מכ"ד כתבי הקודש. הגם שבשו"ע (יו"ד סו"ס רפב בהג"ה) כתב, שבכריכה אחת אין קפידא. מ"מ החמיר כהרמב"ם המובא בברכ"י (רפב, יט ונדפס בגליון השו"ע) שהיה מונע לכתוב תנ"ך בקובץ אחד, לפי שכאשר קורא בנ"ך [בספר כרוך] יהיו הנ"ך למעלה מחמשה חומשי תורה. אבל מסיק הברכ"י כסברת המרדכי ולית מאן דחייש לה עיי"ש. אבל כיום העולם אין יכולים לעמוד בזה והנח להם לישראל. וכנדפס סידור "אור הישר" ובו ג"כ תהילים בסוף, ובהתחלת הסידור הקדמה גדולה של דברי מוסר והתעוררות לתפילה.

הגר"מ דייטש שליט"א: נלענ"ד להתירא, דאזלינן בתר עיקרו, וכיון שהכריעו הפוסקים לקולא, אף שיש בזה קריאת התורה, כיון שעיקרו זה סידור, ולא חומש, לכן לא נראה לחלק בזה, אלא אזלינן בתר עיקרו כיון שזה ענין של כבוד.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר כיון דאין שם כל הפרשה.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי להתיר, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי לאסור.

ספר הלכה באנגלית אם יש בו קדושה

עד) שאלה: ספר הלכה הנכתב באנגלית האם יש בו קדושה, האם מותר להניח אותו על גבי ספרים קדושים. ומה הדין בזה לגבי להשכיב את הספר הלכה באנגלית על גבי ספרים שעומדים על מדף בארון ספרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הוא קדוש לכל הדינים, כאילו נכתב בלשון הקודש.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש בזה קדושה. מדינא מותר אבל משום מראית עין לא יניח. ולגבי להשכיב אותם על גבי ספרים רק אם כתוב הפנים של השו"ע או גמרא בלשון הקודש ורק תרגמו בצד תהיה מותר.

להסיר ספרי הלכה וכדומה שמונח על גבי חומש

עה) שאלה: שאר ספרים כגון ספרי הלכה או מוסר של זמנינו המונחים על גבי חומש שלנו, האם חייבים להסירם מעל גבי החומש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: אסור להניחם על גבי חומש. – והכל לפי הענין אם חייב לחזור ממקום למקום בביהמדר"ר ולסדר שלא יהיו הספרים מונחים שלא כראוי.

להקפיד בשקית גניזה שחומש תהיה על גבי ספר

(עו) **שאלה:** בתוך שקית הגניזה שמונחים בהרבה בתים שואלים האם צריכים להקפיד גם כן שיהיה תורה על גבי שאר דברים ולא הפוך, כגון צילום של פרשה של תורה שיהיה תמיד על גבי שאר דברים שנמצאים בתוך השקית, כי זה דבר שקשה להשגיח עליו תמיד?

תשובה:

הגר"ש גרוס שליט"א: אין צריך להקפיד.

הגר"י טשזנר שליט"א: נראה שאינו חייב לדקדק בזה. וכמו בתנ"ך שלם שמותר לפתחו בסופו אע"פ שבאופן הזה הנביאים והכתובים הם מונחים מעל החומש.

וכתב התוספות בבא בתרא דף יג: וז"ל מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד, אע"פ שאי אפשר שלא יתן נביאים וכתובים על גבי תורה, במגילה בפרק ב' דף כז. משמע דאסור להניח, ה"מ בשתי כריכות אב כשהן מדובקן יחד אינו גנאי עכ"ל.

וי"ל דהיות שדבריי תורה עומדים לגניזה וא נראה לאנשים אינו גנאי אם אחד שוכב על השני, לכן א"צ להקפיד בזה, בצירוף שקשה להזהר.

ואפשר להוסיף צד היתר על פי מה שמוכא בספר גנזי הקודש פרק ג' סעיף ל"א בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל וז"ל: האוסף ספרים על מנת לסדרם במקומם, וקשה עליו להניחם בסדר הראוי, יכול להקל בדבר, עי' שם במקורות.

וא"כ ה"ה בנידוננו. ואף דשם הדבר הוא רק זמני, משא"כ כאן הוא לתמיד, מ"מ בגניזה שיש דברים רבים ומאוד קשה להקפיד בה, אפשר להקל, וכמו שיש בכמה מקרים רבים שהם אסורים כילה ובמקום הפסד מרובה מקילים.

הגר"י שוב שליט"א: אין צריך להקפיד, וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

ספרי א' ב' אם מותר להניחו על גבי ספר קדוש

(עז) **שאלה:** דפים של א' ב' שהילדים מביאים מהתלמוד תורה אם צריכים גניזה. או אפשר לזורקם לאשפה. ומהו להניחם על גבי סידור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אין צריך גניזה, ואסור להניחם על גבי סידור.

הגר"י טשזנר שליט"א: הנה אותיות לשון הקודש יש בהם קצת קדושה, שהרי הם בנויים על סודות עליונים, כמ"ש המפרשים ומשו"ה הובא בפוסקים שאין לנהוג בהם מנהג בזיון כגון לקנח בעיתון שנדפס בלשון הקודש בבית הכסא, אף כשאין בו ד"ת (הובא בפ"ת יורה דעה סימן רע"א ס"ק כ'). אף שנוהגים לזרוק עיתונים אלו לאשפה, מ"מ קינוח הוא בזיון טפי. אבל דף שילד לומד בו לקרוא אל"ף ב"ת, כהכנה ללימוד התורה הקדושה נראה שצריך לגונזו.

ולגבי להניח ספר של לימוד האל"ף ב"ת על גבי חומש וכדומה. הנה אף שיש מקצת קדושה באותיות אל"ף ב"ת, מ"מ ודאי קדושתו מועטת מזה של חומש שלם, ואין להניחו על חומש, וכמו שאין להניח נביאים על חומש כדאיתא ביורה דעה סימן רפ"ב סעיף י"ט וז"ל: מותר להניח ספר תורה על ספר תורה, ומניחים חומשים על גבי נביאים וכתובים, אבל אין מניחים נביאים וכתובים על גבי חומשים, ולא חומשים על גבי ס"ת. הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר.

החלפת טיטולים בחדר שיש בו ספרים

עח) שאלה: כיצד נוהגין למעשה בענין החלפת טיטולים בחדר שיש בו ספרים ואם יש חילוק אם הילד מונח על ספה שלא מול הספרים אלא בצד של הספרים ואם יש חילוק של ד' אמות ריחוק, מה הדין בכל זה?
תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שמעתי דאין להחליף את התינוקות בחדר שיש שם ספרי קודש ואם כיסה את הספרים או שהסתיר את הילד בפני הספרים היכר דאפשר שרי. ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאף אם הוא עומד בין התינוק לארון ספרים מ"מ אין להחליף את התינוק שם. ע"י בשו"ע הרב סימן מ"ה סעיף ג' וע"ע שו"ת מחזה אליהו חלק א' סימן ה'.

להשאיר עד בדיקה על גבי ספר קדוש

עט) שאלה: האם מותר להשאיר עדי בדיקה על ספר פתוח, וכמו שראינו לפעמים רבנים מניחים העד שהשואלים הביאו על הספר הפתוח כשהם מסבירים להם הפסק וכדומה, האם יש בזה בזיון?
תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אם אינו לצורך אסור.

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד זה בזיון גדול.

הגר"י ליברמן שליט"א: עד בדיקה הוא דבר מאוס ואינו יודע למה עשה כן, כי על גבי ספר מניחים רק כתבים של ד"ת וגם זה לא לזמן רב, כי אין מניחים תורה שבעל פה על תורה שבכתב כמבואר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מותר להניח עדי בדיקה על ספר פתוח כיון שהוא שאלה שנוגע להלכה ורוצים לברר את ההלכה וללמוד מזה. אבל בודאי דלכתחילה אין להניח שום דבר על ספרי קודש, וגם בספרי קודש יש דרגות מה מותר לשים על איזה ספר.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: בענין אם מותר לרב ומו"צ לשים את עד הבדיקה על גבי ספר פתוח כשהוא מסביר הפסק וכדומה, לענ"ד מכוער הוא מאוד, ע"י רמ"א באו"ח סימן שט"ו סעיף א' שאסור לעשות צרכיו ולפני ספרים, וע"ע משנה ברורה סימן מ' ס"ק ד-ה,

ויש חשש "דכי דבר ה' בזה" עיין שו"ת מחזה אליהו חלק א' סימן ו' לענין החלפת חיתול לפני ספרים, וע"ע ספר חסידים סימן רע"ד שלא ינשק ספר כשפיו אינו נקי, ומפורש במשנה ברורה סימן קמ"ז ס"ק ג' שאם נגע בידיו במקום טנופות לא יגע בספרים, כ"ש עד הבדיקה דמאוס הוא מאוד, וע"ע במשנה ברורה סימן קנ"ד ס"ק ל"א שכתב וז"ל אל יניח קונטרסים שלא נכתבו במ דברי תורה בספר, ולא שום דבר, ועוד עי' בספר מנוחה וקדושה עמוד ל"ב אות ט', שהתמרמר על אלו ששמים הכובע שלהם על הספר, או ששמים על הספרים כל תשמישם, והתורה מתאבלת ואומרת בניך עשוני כדף שמחברים עליו מיני אוכל, עכ"ל. ואין לומר שעדי הבדיקה נעשה לעדה של קדושה לטהר אשה לבעלה, דאטו מי שבודק צומות הגידין של עוף שחוט לכבוד שבת, יתן העוף המגועל מדם על הספר, וגם נייר קינוח של בית הכסא שיש בו כתם ישים אותו על ספר ח"ו והם מלהזכיר, יהיה מקום לדון כמשתמש בגליון הספר כשדפיו לבנים להשוות העד, כדי לראותו על רקע לבן, כמו שנוהגים כמה רבנים, אבל גם זה לא נלענ"ד, אלא ישתמשו בשרוול הכתונת שלהם לזה, ולא יבזו ספרי קודש כנלענ"ד פשוט וברור.

הגר"י שוב שליט"א: לא ראיתי רבנים שנוהגים כן ואיני יודע על מה סומכים הרבנים שמקילים בזה ואדרבה תשאל אותם ותודיע לי מה ענו. וכן שמעתי להחמיר מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

הגר"ש הלוי סגל שליט"א: הנה ע"ד הנחת דברי חול על ספרי קודש, ראה בספר מנוחה וקדושה (עמ' לב אות ט') שכתב בזה"ל, ועוד נאצה גדולה מזו, בשעת לבישתו טלית של מצוה וצריך להסיר הכובע מראשו, מניחו על ספר, ואף שכל השלחן פנוי לפניו רק ספר אחד יש לפניו, צרור רוח היצר שבקרבו להושיט ידו להלך להניחו על הספר דוקא, זה דומה כלהכעיס וכו', אוי לעינים שכך רואות. וכן בבתייהם הספרים נתונים בחרפה גדולה יותר, שאין נמנעים מלהניח עליהם כלי תשמישם... ובודאי התורה מתאבלת ואומרת ... בניך עשוני כדף שמסדרים עליו מיני מאכל עכ"ל. הרי לך כמה גרוע ומכוער הנחת דברי חול על ספרי קודש.

אלא שבנד"ד מתחילה אמרתי בליבי לפום ריהטא דאולי שאני, דהוי צורך מצוה. אולם ראיתי בספר גנזי הקודש (עמ' נו) שהביא מפוסקי זמנינו שכתבו, דאין להניח אף תשמישי קדושה או חפצי מצוה על גבי ספרי קודש עיי"ש.

ומאידך שמעתי ממעכ"ת, שתלמיד חכם אחד בעיה"ק ירושלים תובב"א עשה שימוש אצל הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל, והביאו לפניו מראה והניחוהו על הגמרא, אזי הת"ח הנ"ל הסירו מעל גבי הגמרא, אולם רבי משה זצ"ל החזירו על גבי הגמרא, כדי להראות הוראה דשרי להניח עד על גבי ספרי קודש.

להעמיד סידור על גבי חומש

פ) שאלה: מה דקיימא לן שאסור להניח ספר קדוש על גבי חומש כגון סידור וכדומה, האם זה פשוט שאסור גם להניח סידור על גבי חומש בעמידה, כגון שהחומש בעמידה בתוך ארון, ומעמידים סידור על גביו, האם גם זה אסור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להניח עודף על גבי ספרים חדשים

פא) שאלה: מוכר ספרים האם הוא יכול להניח עודף שטר של כסף או מטבעות לקונה על גבי הספר שהוא קונה בטענה שעוד לא למדו מזה ומניחים אותו על זה לזמן מעט מאוד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

הגר"י שוב שליט"א: יש להקפיד לא להניח וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

להרים עלונים עם חידושי תורה מהרצפה

פב) שאלה: אחד שרואה מושלך על הארץ עלון או כעין עלונים מה שנראים כמו עלון פרשת השבוע אבל רואה מתחילה רק פרסומות וכדומה ולא חושש שיש בזה דברי תורה אבל מסתפק, האם הוא יכול לעבור עליו או שחייב לבדוק אם יש בזה דברי תורה ואז להרים אותו (מדובר באופן שיש טירחא גדולה כי מונחים הרבה ניירות כאלו על הרצפה, ולא מחמת עצלות גרידא)?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם שכח שיש בזה דברי תורה כדאי להרים.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דבזמנינו אין לדבר סוף ואם הוא מסופק אין צריך לבדוק.

לכתוב צ"ק על גבי ספר קדוש

פג) שאלה: אם אין מקום על השלחן ואחד צריך לכתוב צ"ק וכדומה האם הוא יכול לכתוב אותו על גבי ספר סגור שהכריכה חלקה כמו שלחן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"מ דייטש שליט"א: אסור, ורק בכתיבת חידו"ת יש מורין היתר.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אין כותבים דברי חול על דברי קודש, ולא משנה אם זה צ"ק או דבר אחר.

לכתוב הכתובת על גבי מעטפה שיש בתוכו דברי תורה

פד) שאלה: אחד שכתב חידושי תורה וכדומה ורוצה כעת לשלוח אותם בתוך מעטפה, האם הוא יכול לכתוב את הפרטים של הכתובת על המעטפה כשהחידושי תורה כבר הוכנסו בתוכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בדיעבד כן.

הגר"מ דייטש שליט"א: כיון שזה לצורך, וכך הוא הדרך מותר, ולכתחילה יכתוב הכתובת לפני ההכנסה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אפשר לכתוב כתובת על מעטפה שיש בה חידושי תורה, כיון שכן הוא הדרך וכך נוהג העולם, ולית ביה שום חשש.

להכניס בירכון לתוך ארנק

פה) שאלה: האם מותר להכניס סידור קטן (מנחה מעריב, בירכון) וכדומה בתוך ארנק המונח בכיס המכנסיים ויושב עליו במשך היום, מאחר שיש בזה ב' כיסויים ומותר להכנס לבית הכסא, ולכן ה"ה שאין חשש ישיבה על גביו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי אין חשש וצ"ע.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אע"פ שיש ב' כיסויים דמותר להכניס בבית הכסא, מ"מ אסור לישוב על זה ורק על ספסל קשה שמונח בתוכה ספרים יש מתירין ביורה דעה.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: מקור הענין בגמ' ברכות, לא יתנם בדסקיא ויתנם ע"ג חמור וירכב וכו'. ועיין במש"כ בספר ברכי נפשי (במדבר. עמ' קנז-קנט). וראה במה שנשאל הגר"ש אלישיב בשו"ת וישמע משה (חלק א עמ' לו). ספר עלינו לשבח להגר"י זלברשטיין (שמות עמ' שלא) ושם (עמ' תלב). ושם (דברים ב עמ' שצ"ל). וראה בס' נטעי גבריא על הכנסת ס"ת (פרק א כו סעיף כג). וראה עוד להגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (גליון, 61 ניסן תשע"ה).

ולפני כמה זמן שאלתי ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א (בכ"י. תמוז תשע"ב): ראיתי א' שקיפל אחד העלונים [של ד"ת המחולקים בבתי כנסיות בער"ש] והניח בכיס מכנסיו האחוריות, כדי לקחת לבית. האם הדבר מותר או שיש בזה בזיון התורה. והשיבני תשובה: אינו בזיון. ע"כ.

הנחת ספרים באנגלית על הרצפה

פו) שאלה: ערימת ספרי הלכה הנכתבים באנגלית או שאר שפות לעוזית האם מותר להניחם על גבי הרצפה בלי שום הפסק כל שהוא?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: אסור כי יש בהם קדושה בכל לשון.

הנחת כובע על גבי שקית עם ספרים

פז) שאלה: יש שמכניסים ספרים בתוך שקית ניילון ומניחים אותה על השלחן, האם מותר להניח כובע על גבי הספרים כשהם בתוך השקית, או מעיל וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אני חושב שלא כדאי.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין להניח כובע או מעיל על גבי שקית עם ספרים.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: הנה בגמרא ברכות (יח עמוד א) מבואר שבמקום סכנת נכרים או לסטים מותר לשבת על דסקיא (שהוא מרצוף גדול של עור, כלומר אמתחת. רש"י), שיש בתוכו ספר תורה. ועיין בתוס' שם (ד"ה וירכב) שכל שכן בנביאים וכתובים. ושכן הוא בירושלמי. ע"ש. וכ"פ בשו"ע (יו"ד סימן רפב סעיף ג). וכ"כ בש"ך (שם ס"ק ה) דהיכא דאפר להחמיר בכבוד התורה עדיף, ולא ישב עליהן אלא יניחם בחיקו, אבל היכא דלא אפשר מותר אפילו לרכב עליהם. ע"כ. ולכאורה הדסקיא נראה שהוא דומה לשקית ניילון, דהא לשניהם אין צורה עצמית אלא צורה משתה לפי הכלי שנותנים בתוכם. והדבר דומה לחמת וכפישה בשו"ע (או"ח סימן קנט סעיף ד) שפסולים לנטילת ידים. וכתב הט"ז (שם ס"ק ו) שהם כלים ללא חלל אלא כמו כיס שצדדיו מונחים זה על זה, וכיון שאין חלל שלהם קיים, אין להם שם כלי לנטילת ידים. ע"ש.

ועל פי זה כתב בשו"ת אבני ישפה (חלק ד יורה דעה סימן קח) שאסור להניח על הקרקע שקית עם ספרי קודש כיון שאין חללם עומד, ורק ספרים בתוך קרטון מותר כיון שעומד בפני עצמו. והביא בשם הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל שחלל טפח הוא רק בדבר קשה אבל כלי שהוא רך ואינו עומד אינו נקרא חלל טפח, ואסור לשים ספר בשקית על הקרקע. ע"כ. ועיין משנה ברורה (ביאור הלכה סוף סימן מג ד"ה ומניחין). ע"כ.

ומינה לנידון דידן שאין להניח כובע או מעיל על שקית שבתוכה ספרים, כיון שסוף סוף נשען הכובע וכד' על גבי הספר, ויש בזה בזיון. וראה להפרי מגדים (סימן שז אשל אברהם ס"ק כד) שכתב להתיר להניח ספר על גבי צלוחית ככיסוי, דמה לי מונח כאן מה לי מונח על גבי צלוחית. אלא שבמקום אחר (סימן קעא משבצות זהב ס"ק ד) כתב לאסור, כיון שעושה מעשה חול בספר. ע"ש. וכעין זה ראיתי שנשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר דולה ומשקה (עמוד שלב) בזה"ל, שקית עם חידו"ת בתוכה, והשקית אינה שקופה (ולא רואים מה שבפנים), האם יכול לכתוב בדף דבר חולין עליה והיא כשולחן. והשיב, אין לעשות כן. עכ"ל. משמע דאין השקית חשיבא כחציצה, והוא הדין הכא.

הנחת סיפורי צדיקים על גבי ספרים קדושים

פח) שאלה: האם מותר להניח ספר של סיפורי צדיקים על גבי ראשונים אחרונים או גמרא, או דוקא ספרי הלכה כגון משנה ברורה או חזון עובדיה וכדומה מותר להניח על גבי ראשונים לפי מקצת פוסקים ואילו סיפורי צדיקים לא נכלל בזה?

תשובה:

הגרש"ק גרוס שליט"א: סיפורי צדיקים יש נ"מ אם כתבן ת"ח ויש בתוכו מאמרי חז"ל, וא"כ מותר, ובלאו הכי אסור. ובפרט אם יש תמונות בעיקר אין זה ספר.

הגר"י שוב שליט"א: ספר סיפורים של סיפורי חז"ל שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דנחשב ספר קדוש דזה מדרשים וגמ' ומותר להניחו על דברי תורה, ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דיש להחמיר לא להניחו על דברי תורה אף שזה סיפורים ממדרשים וגמ'.

להשתמש עם ספר קדוש לדגם דוגמא

פט) שאלה: יש מגידי שיעורים וכדומה או אפילו חברותא בתוך הבית מדרש שלומד סוכה וכדומה או עירובין והרבה פעמים יוצא להם לצייר באויר דוגמא של לחי או סוכה דופן וכדומה האם מותר להם לקחת ספר שמונח על השלחן כדי להיות כדוגמא מה הדופן של הסוכה וכדומה או שזה נקרא כתשמיש בזוי לספר קדוש במקום שיכול לקחת דבר אחר במקומו כדי להראות הדוגמא, וצ"ע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין חשש.

הגר"י וואזנר שליט"א: אם מותר להשתמש עם ספר להראות בשעת הלימוד בהלכות מחיצה ולחי ודופן של סוכה וכדומה, נראה דלכתחילה אין לעשות כן. דהרי אפילו רק להגביה הספר שלומד בו על ידי ספרים אחרים נחלקו בזה המגן אברהם (סימן קנ"ד ס"ק י"ד) והט"ז יורה דעה (סימן רפ"ב ס"ק י"ג) ועי' מה שכתבנו בזה בשו"ת חיי הלוי חלק א' (סימן צ"ב), אמנם באופן שא"א בענין אחר אולי יש לצדד להקל כיון שהוא לצורך מצות הלימוד.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: בהשקפה ראשונה נראה להתיר, עפ"י מה שכתב החיי אדם (כלל לא סעיף מח) שאסור להשתמש בספר להנאתו, כגון להגן מפני החמה או כדי שלא יראה חברו מה שעושה. ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להתיר. ומקורו מספר חסידים (הוצאת מוסד ה"ק סימן תתקד-תתקו). ע"כ. והובא במשנה ברורה (סימן קנד ס"ק לא). [וע"ע במשנה ברורה (סימן שטו ס"ק ל) שהביא בזה מחלוקת, דדעת הט"ז לאסור, והמג"א מצדד להתיר].

והנראה בטעם הדבר, דכל שהוא צורך הלימוד יש להתיר, וכל שאינו צורך הלימוד אלא הנאת הלומד יש לאסור. וממילא נלמד דכל שמשמש עם הספר לצורך לימוד

התורה, להדגים להסביר ולהראות את דיני התורה, כגון הלכות לחי וקורה, נראה דיש להקל, כל שאינו יכול לעשות כן באופן אחר. וכן ראיתי בספר שמירת כבוד הספרים (פרק ג עמוד שיד סעיף נו), שהביא מספר ברכת נפתלי (דף סב במקור הדין מס' 2), שמדברי הט"ז עולה, שאם הכין על ידו ספרים ללמוד בהם, מותר להדגים בהם צורת אוהל או לחי וכדומה. ע"כ.

אמנם שאלתי ממו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, והשיב, דאין להשתמש בגוף הספר עצמו להסביר הלכות, כיון דחשיב בזיון קצת.

הנחת קטלוג של ספרים על גבי ספר קדוש

צ) שאלה: קטלוג של פירסומת של ספרים וצורך הפירסום כתוב קטעים מהספר, האם מותר להניחם על גבי ספרים של זמנינו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להדביק נייר על גבי דף של דברי תורה

צא) שאלה: מה שמצוי שמדביקים לפעמים דברי תורה על לוח מודעות וכדומה האם מותר להדביק נייר של פירסום של שיעור וכדומה על גבי הדף הזה שכתוב עליו דברי תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ספרים של ציורים אם יש בהם קדושה

צב) שאלה: ספרים של ציורים כגון ספר עזר שיש בו ציורים של עירובין וכדומה בלי מילים האם יש בו קדושה בכלל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאולי יש בזה קדושה, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאין בזה קדושה. אולם אם רוצה לזרקו לאשפה ראוי לעוטפו בשקית.

ומה הדין לגבי ספר כזה שמתחת התמונה הם מביאים שיטות מהגמ' וראשונים ליד כל תמונה האם מותר להניח ספר כזה על גבי ספרים אחרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דזה חשיב ספר קודש כשאר ספרים.

הלכות השארת ספר פתוח

אם כיסוי ספר פתוח צריך להיות בכולו

(א) שאלה: בענין לכסות ספר כדי שלא תשכח התורה או חשש בזיון האם צריכים לכסות את כל העמוד או סגי ברוב או חצי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: סגי בחלק.

השארת ספר פתוח לזמן מועט

(ב) שאלה: להשאיר ספר פתוח לכמה דקות כגון לצאת לשרותים לכמה דקות ולהשאיר את הספר פתוח האם זה גם נכלל בתוך קפידת הש"ך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

דף של תפילות לפני הלימוד המודפס בגמ' אם צריך כיסוי

(ג) שאלה: לפתוח ספר לדף הראשון של הגמ' שכתוב בו התפילות של רבי נחוניא בן הקנה וכדומה האם זה נחשב כספר פתוח וצריך לסגור גם את זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: חשיב כספר סגור כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דצריך לסגור גם את זה.

להשאיר ספר פתוח כשעוד לו למד ממנו

(ד) שאלה: ספרים שעוד לא למדו מהם האם צריכים להקפיד שלא יהיו פתוחים מחשש גמ' ושו"ע סימן רע"ז, או דוקא ספרים שהתחילו ללמוד מהם יש חשש זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד צריך.

הגר"מ סאקס זצ"ל: (תשובה לבמח"ס גם אני אודך שליט"א) זה אסור כמו כל ספר. עוד כמה תשובות בענין הנ"ל מהגר"מ סאקס זצ"ל: ומה ששאל על דף בודד כמו עלון

אם מותר להניח פתוח. הנה לגבי סתם דף הרי יריעה ומזוזה ג"כ הוי בודד ואסור והשאלה הוא רק על עלון דהא זה נעשה בדוקא שיראו העולם העלון ויקחו וא"כ נמצא שאינו נחשב לבזיון ומותר. ובכלל נראה לבאר מה שמביא הש"ך החכמי אמת שיש מלאך אחד הנקרא ש"ד והוא "שומר דפים" על מי שמניח ספר פתוח ויוצא משכח תלמודו, ומה המדה כנגד מדה בזה. נלענ"ד דהא הוא מניח התורה פתוח כמו הפקר ושעל כן נקרא בזיון בט"ז וכיון שכן גם תלמודו נעשה הפקר ממנו ומשכח תלמודו.

והנה ידוע שיש מעוררים דכל דבר משכח תלמודו אולי נכלל בהאיסור של השמר לך פן תשכח את הדברים האלה ואע"פ שהמשנה באבות קאמר שאינו חייב אלא אם יושב ומסירם מלבו במזיד ח"ו, אבל כיון שיודע שמעשה זה יוצא שהמלאך משכח תלמודו הרי אינו שוגג עכ"פ וצריך ליזהר. ובפרט בדברים כאלו שהם נסתרים מעמנו. ומה ששאל ספר קרוע ורואים דף תורה, היש לכסות חוץ ממה שיש לכרוך לכבוד הספר נראה שיש לכסותו כמו כל דף ספר. ומה ששאל על ספר דברי תורה שנכתב על הכריכה מבחוץ האם צריך לכסותו, יתכן שזה כמו עלון שנעשה להיות כך ויל"ע ומה ששאל על מסך של מחשב להניח פתוח עם ד"ת בפשטות נראה דכיון שאינו עשוי להיות מכוסה אין זה דרך בזיון. ומה ששאל האם מספיק נילון שקוף, נראה דגם זה אינו בזיון ורק דרך כבוד. וכן מה ששאל על ספר פתוח בתוך זכוכית סגורה נראה שגם זה דרך כבוד ולא בזיון. ומה ששואל על ספרים פתוחים בתוך ארון סגור, מותר דהא הוי מכוסה. ומה ששואל על סדור פתוח הרי זה ג"כ דברי תורה ולא יניח פתוח אם לא שיושב שם ומתפלל והוא השומר אפילו מתפלל בעינים סגורות.

הגר"י שוב שליט"א: אפילו לא למדו בהם עדיין אם להשאיר פתוח כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

להשאיר ספר פתוח כשחברותא נמצא שם

(ה) שאלה: האם מותר להשאיר ספר קדוש פתוח כשעוזב את החדר כשנשאר שם חברותא שהוא יכול להיות כעין שומר בכה"ג?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"מ דייטש שליט"א: כיון שהאיסור הוא מחמת כבוד הספר, וגורם שכחה ללומד כמבואר בש"ך, לכן אין מועיל שומר.

הגר"י מזלמויאן שליט"א: ולחיבת הקודש הנני לצרף מה שכתבנו מענין לענין בזה (בכ"י. בעניני הלכה על לימוד עם חברותא), ואקוה שיהיה לתועלת בעהשי"ת.

הנצרך לצאת באמצע הלימוד יסגור תחילה את הספר ואח"כ יצא, ולא ישאיר את הספר פתוח אף שדעתו לחזור. ואם נשאר החברותא בסמוך לספר, יש אומרים דאין קפידא, ובפרט בבית המדרש דשכיחי רבים.

והנה כתב הש"ך (יור"ד סי' רעז ס"ק א) דידוע לחכמי האמת דיש מלאך אחד הנקרא ש"ד והוא (ר"ת) שומר דפין, על מי שמניח ספר פתוח ויוצא משכח תלמודו. ע"כ. וראה בס' ראשית חכמה (שער היראה פרק טו אות יא) שטוב להזהר שאם היה קורא והוצרך להפסיק מאיזה סיבה שתהיה, שיסתום הספר או שיכסנו מפני כבוד התורה, שאם יהיה מגולה שמא יפול עליו מים או לכלוך, כמו שיקרה זה פעמים הרבה עכ"ל. ולפי דבריו משמע דאם יושבים בבהמ"ד וכיוצ"ב במקום דליכא חששא שיפול או ישפך על הספר דבר-מה, א"צ להקפיד בזה ולסגור את הספר. וצ"ע. ועי' שו"ת ישכיל עבדי להגר"ע הדאיה ח"ה (יור"ד סי' נו) ובס' שמירת הגוף והנפש ח"א (סי' פה). ובשו"ת ודרשת וחקרת להגר"א גרוסמן ח"ב (יור"ד סי' מ). ובס' שמירת כבוד הספרים להגרמ"ד שמואלי (פרק ב סע' נד ואילך). ע"ש.

ולכאורה בנידוננו כשלומד עם החברותא ויוצא לזמן מועט (להשיב לטלפון או כשיוצא לבית הכסא וכד') יש מקום להקל מכמה טעמים:

א. עיקר הדין נאמר דוקא בספר תורה שקדושתו היא בעצם החפצא, משא"כ בספרים הנדפסים דיי"א דאין בהם קדושה כלל (עי' שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' לט). וראה בס' ילקוט מעם לועז להגר"י כולי זצ"ל (דברים עמ' תתסב), שיש מלאך אחד שנקרא ש"ד ר"ת שומר דפין, ומי שמשאיר ספר תורה פתוח משכח תלמודו. ע"כ. משמע דכל הקפידא היא רק בספר תורה, ושמא מחמת קדושתו הגדולה ס"ל להחמיר טפי. ואין לומר דה"ה בשאר ספרים הנדפסים, דהא להדיא נקט בלישניה 'ספר תורה'.

ב. א"נ יש להקל עפ"י הגמ' ברכות (מג ע"ב) שלשלשה ויותר אין רשות למזיקים להתגלות ולהזיק, וא"כ הכא שנותרים עוד אנשים בבית הכנסת או בביהמ"ד יש להקל. ואפשר שכל הקפידא היתה רק באחד, שכל עוד עוסק בתורה אגוני מגנא ואצולי מצלא, אבל כשעוזב את הספר פתוח יכולים להתגרות בו ולהשכיח תלמודו. ואע"פ שקשה לעשות חילוקים בעניני שדים וכיוצ"ב, מ"מ מילתא דמסתברא הוא.

ג. אם לומד בספרים רבים בב"א, שצריך לעיין בהם בחדא מחתא מחתינהו, כדי נסבא, וטריחא ליה מילתא בכל פעם שקם ממקומו לסוגרם ושוב אח"כ לפותחם, יש להקל שלא לסגור את הספרים. וכן ראינו מעשה-רב אצל מרן הראש"ל הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, ששולחן לימודו עמוס לעיפה בספרים רבים, שמעיין בהם בב"א ומקל מלסגרם בעת שקם ממקומו, משום ביטול תורה שכרוך בפתיחתם וסגירתם. והוסיף בנו הגאון רבי יצחק שליט"א (הובא בס' שמירת כבוד הספרים עמ' רפב), דאף בלילה בלכתו לנום אינו סוגרם, מכיון שלומד בהם למחרת מיד לאחר תפילת שחרית, ואם יצטרך לסוגרם ולפותחם יגרום הדבר לביטול תורה. וכן ראיתי כזאת להרה"ג יחזקאל פיינהנדלר שליט"א בספרו גנזי הקודש (פרק ב ס"ק נ) בשם אביו מח"ס שו"ת אבני ישפה, דאם אינו סוגר הספר מחמת הלימוד, דהיינו לחסוך זמן בחיפוש המקום שבו אווז, ואין לו במה לסמן את המקום בקלות, לכו"ע מותר להשאיר את הספר פתוח ולצאת. ע"כ.

ד. עוד יש לומר עפ"י מש"כ בערוך השולחן (יור"ד סי' רעז סע' ב), דכל הקפידא הוא

דווקא כשיוצא לרחובה של עיר אבל הנכנס מחדר לחדר או אפילו לחצר ולרחוב שלא על אריכות הזמן, אין חשש בזה. ע"כ. וכן משמע מדברי הקצוש"ע (סי' כז סע' ד) שכשהוא לומד וצריך לצאת לחוץ אל יניח את הספר פתוח כו'. ע"כ. משמע דוקא לצאת לחוץ. וא"כ ה"ה הכא כשיוצא לכמה רגעים ועתיד לחזור למקומו להמשיך תלמודו עם החברותא, יש להקל בזה. ואפשר להעמיס זאת על מש"כ בשו"ת שלמת חיים (סי' שעו), שנשאל שם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בענין זה, באם לומדים שנים וכל אחד ספרו בידו וא' יוצא לחוץ שמא באופן זה אין קפידא אם מניח ספר פתוח, וזכר לדבר לענין הפסק בסעודה (בשו"ע אור"ח סי' קעח סע' ב) אם הניחו מקצת ויצאו לא הוי הפסק. והשיבו הגרי"ח בזה"ל: כנראה שזה כעין בזיון שמניח הספר פתוח, וזכר לדבר שבשעת קריאת התורה שהספר פתוח אסור לצאת גם בין גברא לגברא. עכ"ל. ואפשר דכל הקפידא על הבזיון הוא דווקא במפליג לזמן ארוך אך לזמן קצר, ליכא קפידא. ועי' במה שכתב שם בהמשך (בסי' שעח), ללמד זכות על המקילים לכסות רק חלק מהספר במפה באופן שהוא לשעה קלה, ובכ"ז סיים דטוב להחמיר לסגור הספר. ע"ש. ועתה ראיתי בשו"ת שבילי חנן (להגר"ח לוי) בקונ' קדושת הספרים שבסוף הספר (סי' א עמ' קכח) שכתב עפ"י הערוך השולחן הנ"ל, דהכל תלוי לפי הענין, דאם נכנס לחדר השני להביא ספר א"צ לכסותו וכ"ז כשלא נשאר שם זמן רב, דא"כ צריך לכסות הספר. וכן כשיוצא לבית הכסא לצרכים קטנים א"צ לכסות משא"כ לצרכים גדולים. ואם קראוהו לטלפון כדאי תמיד לכסות, דמי יערב לו שהשיחה תהא קצרה, דלפעמים נמשכים מנושא לנושא ולא מרגישים. וע"ע מש"כ שם בעמ' קלא. ע"כ. ואע"פ שמצינו לכמה פוסקים שמחמירים בזה וכמש"כ בספר כף החיים להגר"ח פלאג'י (סי' כ סע' יא) שיזהר שלא יניח הספר פתוח ויצא אפילו על מנת לחזור תיכף כי גורם לידי שכחה כנודע. ע"כ. מ"מ חזי לאיצטרופי כסניף, וכשיש עוד טעמים יש לסמוך להקל. וראה בס' שמירת כבוד הספרים להגרמ"ד שמואלי (פרק ב סע' ס) שהגר"מ פיישטיין זצ"ל נהג להשאיר את גמרתו פתוחה בעת שנגש לאכול, ונימק, דמכיון שהוא עומד לחזור ללמוד בה בסיום סעודתו, נשב שהוא כמי שעוסק בלימודו. כמובא בס' 'רבי משה פיינשטיין' (עמ' 85).

ה. לעיל (בס"ק הנוכחי אות א) הבאנו את הילקוט מעם לועז דס"ל דכל האיסור מיירי רק בס"ת. ע"ש. והנה כתב שם בהמשך וז"ל: ואם עומד שם אדם אין חשש. ע"כ. משמע דאם נשאר חברו ליד הספר כשיוצא שפיר מצי להקל ולא לסגור הספר. ומצאתי שכן כתב האמרי שפר (כלל טז אות יג) שאם עומד אדם ליד הספר אין חשש לצאת ולהשאיר הספר פתוח, והביא דבריו הרב כה"ח (להגר"י סופר) בספרו קול יעקב על הלכות סת"ם (יור"ד סי' רעז ס"ק ג). ע"ש. וא"כ לפי"ז אם כשקם ממקומו נשאר הספר פתוח לספר הפתוח ליכא למיחש. וכ"כ בשו"ע המקוצר להגר"י רצאבי כרך ה (יור"ד ב סי' קסד סע' ט). ובעיני יצחק-ציונים והערות שם (ס"ק מח), הוסיף ליישב המחלוקת בין האמרי שפר דס"ל דשרי, לבין שו"ת שלמת חיים (הבאנוהו לעיל אות ד) דלא מהני, וכתב שאפשר דאין סתירה, דהשלמת חיים מיירי שהם נמצאים באותו חדר רחוק ממנו, והאמרי שפר מיירי דוקא כשהוא בסמוך, באופן שנראה שאין הספר עוזב לבדו דהוי בזיון. ומשמע אפילו שאותו

אדם אינו לומד אז כלל. ע"כ. אולם עי' בס' גנזי הקודש שם (פ"ב סע' כח ס"ק נ) דדעת הגר"ן קרליץ זצ"ל להחמיר אף אם מניח שומר. ע"ש.

דעת פוסקי דורינו בענין השארת ספר פתוח

ובספר זכרון להגר"ח קניבסקי (בדברים הקשים לשכחה אות לה) הביא את דברי הש"ך בסתמא. ע"ש. אולם בספר אשי ישראל (עמ' תשסה אות שצו) נשאל הגר"ח קניבסקי בזה"ל: ספר פתוח שגורם לשכחה, האם צריך לסגור את הספר או סגי להשאיר את הספר פתוח ולהניח עליו איזה דף וכד'. והשיב: סגי בכיסוי. ע"כ. ובס' נקיות וכבוד בתפילה (להרי"י ינאי, עמ' קפח אות קמא) נשאל הגר"ח קניבסקי בזה"ל: מה הדין אם אינו יוצא החוצה אלא מתעכב בבמה"ד הרבה זמן האם ג"כ אסור להשאיר את הספר פתוח. והשיב: באותו חדר מקילין. ע"כ. ובפרק יב (עמ' צח סע' כו) הביא בשם אחד מגדולי הדור שאם יוצא לזמן מועט כדי להביא ספר וכד' א"צ לסגור את הספר (קוני' קדושת ביהכנ"ס ותשמישי קדושה להגר"י ישראלזון בהל' בהכנ"ס סע' כט). ע"כ.

בספר גנזי קודש (עניני גניזה וקדושת הספרים) להר"י פיינהנדלר כתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאם הולך להביא ספר מארון הספרים א"צ לסגור הספר, אך אם הולך לבית הכסא יש לכסות (פרק ב סע' כח ס"ק נא) וכן דעת הגר"ח קניבסקי שם (תשובות שבסוה"ס עמ' רס אות כח). אולם דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שביציאה קצרה אין חשש בזה. עוד הוסיף שם בשם אחד מגדולי הדור, שאם מה שאינו סוגר הספר הוא לצורך הלימוד דהיינו לחסוך זמן בחיפוש המקום שבו אוחד, ואין לו במה לסמן מקום הדף בקלות, לדעת הכל מותר להשאיר את הספר פתוח ולצאת. ע"כ.

ספר פתוח במקום שאינו לומד

ובשו"ע המקוצר (שם בעיני יצחק-ציונים והערות ס"ק מז) כתב, שאם צריך לצאת ואין אדם אחר בסמוך לספר, לא מהני מה שיפתח הספר במקום אחר שלא למד בו עתה, אך אם ישאירנו פתוח בין הכריכה לשער הספר, מקום שהנייר חלק, מסתברא דשפיר דמי. וכמו שראינו בני הישיבות בזמננו נוהגים כך. וזה גם לאות ולסימן שלא יקח משהו את הספר בסוכרו שגמר לעיין בו, או שהלך לו ולא ישוב בסמוך. ע"כ. כ"כ בס' בית ברוך (כלל א אות לו בהערה), דאם אינו רוצה לסגור את הספר אלא שמדפדף למקום אחר ומשאירו פתוח במקום שאינו לומד בו עתה, ג"כ אין מועיל בזה, משום שהשכחה היא עונש על מבה שמשאיר את הספר פתוח וגורם בזיון לספר, ומה לי פתוח הכא ומה לי התם. וכ"ה ג"כ בס' שמירת הגוף והנפש ח"א (פרק פה סע' ג), ובשו"ת שבט הקהתי ח"ב (סי' שא אות ה) והובא בס' שמירת כבוד הספרים להגרמ"ד שמואלי (פרק ב סע' נח). ע"ש. וע"ע בשו"ת אבני ישפה ח"א (יור"ד סי' רב). וב'הספר בהלכה' להגרא"י גור אריה. ובשו"ת רבבות אפרים ח"א (סי' קיט אות א, וסי' שמב אות א). ובס' שמירת כבוד הספרים להגרמ"ד שמואלי (פרק ב סע' ס). ע"ש.

לא למד בספר האם משכח

ויש לעיין במאי דאמרי רבנן דמשכח תלמודו, אי מיירי במה שכבר למד בספר זה

דווקא, דאם משאירו פתוח גורם לשכחת הלימוד מהדברים שבספר זה, או דילמא משכח תלמודו הכללי אף דברים וענינים שלא למד מספר זה. ונפק"מ אם התיישב במקומו ופתח את הספר כדי ללמוד בו אולם מיד כשפתחו הוצרך לצאת, ולא הספיק ללמוד בו מאומה. וצ"ע.

א"נ יל"ע באדם שהשאיר את ספרו פתוח ויצא, ובא חברו וסגר לו את ספרו מדין זכין לאדם שלא בפניו, אי יועיל למנוע את שכחת התורה מהראשון, או דלמא עונש הוא על זלזול בכבוד התורה ולא מהני מה שסגר חברו. וצ"ע.

שכחת התורה בלימוד ע"י מחשב

א"נ יש לעיין במי שלומד בעזרת המחשב, שיש בתוכו פנימה את הגמרא והמפרשים ושאר ספרים (כגון תקליטור 'פרוייקט השו"ת' וכד'), ובאמצע שלומד בזה נצרך לקום ממקומו לאיזה צורך, אי אמירנן גם בזה שיש לו לסגור או לכבות את התוכנה התורנית הזו במחשב, כדי שלא ישכח את תלמודו דומיא דספרים פתוחים או לא. ואי תימא דכל הקפידא היא משום כבוד הספר, י"ל דהכא שרי דאין מחשב דינו כספר, ולא עוד אלא דקיל טפי, דהרי אין הכתיבה שע"ג צג המחשב וכן ע"ג הדיסקים חשיבה ככתיבה [לענין מחיקת ה' (עי' שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קב. ושו"ת יחיה דעת ח"ד סי' נ. ושו"ת יביע אומר ח"ד יור"ד סי' כ וחו"ה יור"ד סי' כו. ושו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' שכה-שכו). וכן לענין כתיבה בחוה"מ (עי' שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' לו. שו"ת יביע אומר ח"ה אור"ח סי' מח. וספר פסקי תשובות ח"ו סי' תקמה אות ב). וכן ליכא איסורא להכנס עם הדיסקט או ה-CD לבית-הכסא. ועוד]. אולם אי נימא דגרימת השכחה באה מחמת זלזול ובזיון בתורה, י"ל דה"ה הכא במחשב, ויצטרך לסגור או לכבותו בצאתו עד שובו. ונראה דא"צ. וצ"ע. ומצאתי בס"ד שכתב לדון בזה בס' שמירת כבוד הספרים להגרמ"ד שמואלי (פרק ב סע' 10). ומשמע מדבריו דס"ל להקל. ע"ש.

ועוד יש לעיין האם יש חשש שכחה גם בלומד מתוך דפי הגהה של ספר וכן הלומד מתוך ספר כ"י, או מתוך מחברת חידו"ת שכתב לעצמו וכיוצ"ב. ולכאורה גם בזה איכא החשש הנ"ל אם משאיר את מחברתו פתוחה, דמה לי מחברת מה לי ספר. ואדרבא ספר בכ"י י"ל דחמיר טפי דיש בו מעשה כתיבת ד"ת בידיים ממש. משא"כ ספר הנעשה בדפוס. וצ"ע. ומצאתי בס' גנזי הקודש (פרק ב סע' כו ס"ק מד) בשם הגר"ן קרליץ זצ"ל שאף מחברת שיש בה ד"ת אין להניחה פתוחה ולצאת. וכן הובא בס' שמירת כבוד הספרים להגרמ"ד שמואלי (פרק ב סע' נה). אולם דף בודד שיש בו ד"ת א"צ לכסותו, שם (סע' לא ס"ק נב) בשם הגר"ן קרליץ זצ"ל. ע"ש.

א"נ יש לעיין דמה שהבאנו לעיל דמועיל להשאיר ספר פתוח אם נשאר אדם בסמוך, אי מהני גם באישה וקטן.

וכן יש לעיין אי שרי לאשה להשאיר ספר פתוח וללכת לעסוק בעיניניה. ואי נימא דהוא מחמת ביזיון אפשר דאין לחלק.

ולדברי סיום נוסף מה ששמעתי מהגר"ש גריינימן שליט"א: בצעירותי למדנו אני

ואחי הרה"ג ר' ישעיהו יחד עם הגאון רבנו חיים קניבסקי שליט"א בחברותא. פעם, בעת שלמדנו סוגיא דפסחים (טז ע"א), הוצרך הגר"ח לצאת עפ"י בקשת הרבנית עבור איזה ענין דחוף. כשבקש הגר"ח לקום מעל הספר, נטל בחביבות את כובע הקסקט מראשו של אחי ר' ישעיהו (הכיפה נותרה בראשו) והניחו על הגמ' הפתוחה שלו, ואמר: "אחזור בעוד רגע..." ויצא. ולא סגר את גמרתו לגמרי אף שהכובע לא כיסה את כולה. ע"כ. וכשבאתי ביום מן הימים קמיה מו"ר הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, וסחתי לו את המעשה הנ"ל, אישר את הפרטים. ולשאלתי האם אין צריך שיכסה הכובע או הכיסוי את כל הספר הפתוח, השיב, שכל שמכסה את רובו של הספר שרי. ועי' בשו"ת משנה הלכות תנינא ח"ב (סי' רז), ובשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ג אהע"ז סי' ט אות י). וראה בס' גנזי הקודש (פרק ב ס"ק מו) שהביא בשם הגר"ן קרליץ זצ"ל שיש לכסות כל הספר, והגם שהחלק שמכוסה ליכא בו בזיון, מ"מ בחלק שלא כיסה שפיר איכא בזיון. ע"ש.

להשאיר מסך מחשב פתוח עם צילום ספר

ו) שאלה: מה שמשמשים עם מחשב ללמוד מספרים שעליהם כגון אוצר החכמה וכדומה אם הספר פתוח על המסך האם צריכים להקפיד לא לצאת מן החדר ולהשאירו פתוח?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: כן.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין חשש דאסור שמא יפול עליו לכלוך כמ"ש הפוסקים ובזיון לא שייך שהרי הוא מכוסה.

לכסות ספר פתוח עם ספר אחר

ז) שאלה: מה הדין לגבי אחד שלא רוצה להשאיר את ספרו פתוח כשהוא יוצא מהבית מדרש על פי יורה דעה סימן רע"ז, האם מותר לקחת ספר סגור שמונח לידו על השלחן שהוא לא משתמש בו בכלל כדי לכסות את ספרו הפתוח או שיש בזה בזיון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אסור.

הגרש"ש הלוי סגל שליט"א: (תשובה לבמח"ס גם אני אודך) א) במתני' (עירובין צז, ב) היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו, [דלמעלה מ' טפחים אין שום חשש משום רה"ר. מ"ב (סימן שנב סקי"ב)]. משהגיע לי' טפחים הופכו על הכתב. ובשו"ע (שם ס"ב) דבאם הכותל משופע בענין שנח עליו אסור לגוללו, ובמ"ב (סקי"ג) דכיון שמשופע ואזי הוי כמונח ראש אחד על הארץ, ואם נקיל בזה איכא למיחש שמא יפול כולו מידו ויבא לאתויי מרה"ר לרה"י ע"כ. ובגמ' (שם צח, א) מי שרי להפוך יריעה על פניה, והתניא לא התירו להפוך היריעה אלא פורס עליה את

הבגד, התם אפשר [לפרוס] הכא לא אפשר [לפרוס], ואי לא הפיך איכא בזיון כתבי הקודש טפי. ע"כ.

ובט"ז (יו"ד סימן רע"ז) הביא מדברי חמיו הב"ח, דמהך גמ' קא יליף 'שלא ילך אדם חוץ, ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה, דלאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים' ע"כ, וכיוצא בזה כתב הש"ך שם. וראה בספר ראשית חכמה (שער היראה ריש פט"ו סד"ה לכן) שכתב, ונראה לי שטוב לזהר שאם היה קורא והוצרך להפסיק מאיזה סיבה שיהיה, שיסתום הספר או יכסהו מפני כבוד התורה, שאם יהיה מגולה שמא יפול עליו מים או איזה לכלוך כמו שיקרה דבר זה הרבה פעמים ע"כ, הרי לך שהשארת הספר פתוח ביציאתו אינו כבוד התורה והוא בזיון להספר. וע"ע ש"ך (סו"ס רע"ז - הנ"ל) שכתב, וידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא 'שומר דפין' על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמשכח תלמודו ע"כ. ובסידור האריז"ל מהרה"ק ר"י קאפל זצ"ל כתב, המשאיר ספר תלמודו פתוח, התורה נפסקת מזרעו ע"כ.

ובשו"ת שלמת חיים (סימן תקס"ח) כתב השואל המו"ל הגאון רבי שלמה סובל זצ"ל [מח"ס שו"ת שלמת יוסף ועוד], דיש אנשים שכשיוצאין נזהרים להניח איזה דבר על הספר, אבל אינו מגיע לכסות כל הספר. בשלמא להטעם שהביא הש"ך מחכמי האמת שמשכח תלמודו, אפשר לומר דכך הוא בלי טעם, דסגי אף היכא דלא כיסה את כל הספר. אלא לאידך טעמא שהביא הש"ך [והט"ז - הנ"ל] דמדברי הגמ' ילפינן דהוי בזיון להספר להשאירו מגולה, א"כ לכאורה בעינן דוקא לכסות כל הספר, ועכ"פ שמקום הכתב יהא כולו מכוסה. והשיבו: דאפשר ללמד זכות, דהוא לשעה קלה, ויש היכר, ושוב לא נקרא בזיון אם אינו מכסה את כל הכתב ע"כ. ועיין בספר גנזי הקודש (עמ' לו סכ"ז הערה מו) דס"ל דבחלק שלא כיסה איכא בזיון, ובעינן לכסות כולו. ע"כ.

(ב) ומצינו בפתחי תשובה (סימן רפ"ב סק"ז) שהביא מחמודי דניאל, דמי שרוצה להניח ספר בתוך ספר, בכדי שלא יהא צריך לחפש אח"כ [מקום לימודו], נראה דאסור. וגם אסור להניח בספר שום דבר להשתמר ע"כ, הרי לך דאסור להשתמש בספר. וכמו שהאריך בספר חסידים (סימן תתקד-תתקו) וזת"ד, לא יהנה אדם מספר, כגון אם הוא יושב בחמה ומשים לפניו ספר להגן מפני השמש. ואם בשביל שאינו יכול ללמוד מפני שהשמש זורחת על הספר ועל האותיות, והוא מגין בספר כדי שיהא לו צל על הספר, מותר, רק לא יכוין להנאתו. [והביאו המג"א (סימן קנ"ד סק"ד) ובמ"ב (שם סק"א)]. וכן אם עושה דבר ואינו חפץ שיראנו אדם, לא ישים הספר כנגדו כדי שלא יראוהו ע"כ.

וכן כתב בספר מקור חיים (סימן ס"ט ס"א ד"ה וראיתי), וראיתי בק"ק ורנקבורט וכמה קהלות, שהחזן מכה בידו על סידור תפילה הפתוח לפניו פעם או פעמיים, ואז זה העומד על הפתח ביהכ"נ מתחיל יתגדל וכו'. ונראה לי, שיש חשש חטאת בהכאה על ספר אף כי בסידור שמתפלל בו עתה. וכ"כ בספר חסידים (סימן רע"ו) [והובא בבית לחם יהודה על גליון השו"ע (יו"ד סימן רפ"ב ס"ז)], דלא יראה כעסו בספר, [היינו] להכות על הספר, או להכות אחרים בספר. הרב שכוועס על תלמידו לא יכנו בספר, והתלמיד לא יגן בספר מלקבל ההכאות אא"כ יש בהכאות סכנת נפשות ע"כ.

ועפ"י הביא בשו"ת מעדני מלכים (סימן קע"ו) מישועות חכמה [שעל קצשו"ע] (סימן כ"ז סק"ג) שכתב, דמטעם זה לא יכסה בספר אחר כשיוצא לחוץ, רק צריך לפרוס מפה ע"כ, וכתב (מעדני מלכים) דאמנם מנהג העולם בעת שמשאירים ספר פתוח, מניחים עליו ספר אחר סגור. אבל מהנכון שלא יניח תורה או נביאים על גמרא, דאז החומש משמש את הגמרא, ואזי נמצא שמשמש עם דבר שקדושתו יותר לדבר שקדושתו פחות, ולכן יניח גמרא אחרת או שו"ע. אבל יותר טוב להניח איזה דבר [של חולין] שלא יצטרך לדפדף אח"כ, ולסגור הספר, וכמ"ש בשלמת חיים הנ"ל בזה"ל, ובכל זאת היותר טוב לסגור הספר ע"כ, אמנם אם קשה לו, או שלומד בביהמ"ד ויתכן שאדם אחר יקח את הספר כשיהיה סגור, אזי יעשה כנ"ל ע"כ (מעדני מלכים).

ג) וראה עוד בספר גנזי הקודש (עמ' לו סכ"ז) שכתב, דשרי לכסות עם ספר אחר. דציין לספר חסידים (סימן תתקט) שכתב, דמותר להניח תורה שבע"פ על תורה שבכתב, כדי להגן על התורה שבכתב מפני אבק, ומוטב שאכסנו בקונטרס תורה שבע"פ, ולא בספר שכתוב בו תורה שבכתב ע"כ, ולפי"ז נראה דמותר נמי לכסות בספר כשהוא יוצא. וכן נראה מצד שמשמש עם ספר אחד להציל בזיון מספר אחר, ועדיף ממה שכתב המשנה ברורה [הבאנו להלן (אוק"ד)] דשרי לקחת ספר ולהניח תחת הספר שלומד בו כדי להגביהו, דהתם עושה לצורך עצמו משא"כ כאן הוא להציל מבזיון הספר. והסכים לזה הגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל עיי"ש.

הנה ממה שדייק מספר חסידים (סימן תתקט) דשרי להשתמש עם ספר אחד להציל ספר האחר, יעויין שם (סימן תתקב) שסותר דבריו, וז"ל אחד היה כותב ושם קונטרס על הספר כדי שלא יטעה בהשיטות, ואמר לו רבו...כי לא יתכן שישמש ספר לספר בזה הענין, 'אפילו תלמוד לחומש', הרי לך דלא התיר ספר חסידים להשתמש עם ספר אחד להציל השני. ודו"ק. וצ"ע. וכיוצא בזה ראיתי בחיי אדם (כלל ל"א סמ"ח) שהעיר על ספר חסידים שסותר דבריו מסימן תתק"ב - דידן, לסימן תתק"ד [הנ"ל (אוק"ב)] שכתב, דשרי להגן בספר מפני החמה כדי שיהא לו צל על הספר, ואילו לעיל (סימן תתקב) אסר להשתמש עם ספר אחר להציל הראשון.

להשאיר גמרא פתוחה באמצע בדף השער

ח) שאלה: יש גמרות עם כמה מסכתות, כגון ר"ה יומא סוכה, אם פותחים את הגמרא באמצע אבל משאירים אותו על דף השער של מסכת השני שבכרך האם זה בזיון לספר כיון שהוא פתוח באמצע או זה נחשב כספר סגור כיון שהוא עומד בדף שער?

תשובה:

הגר"י ליברמן שליט"א (מכתב לידידי גם אני אודך): הקפידא שלא להשאיר ספר פתוח, מובא בש"ך (יו"ד רעז סק"א) שיש מלאך א' הנקרא ש"ד והוא ש'ומר ד'פין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו. אבל שער הספר אינו גוף הכתב.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דיש להחמיר, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להקל.

כתב הפוך - מי קדוש או לא

ט) שאלה: דף של חידושי תורה שצולם במכונת צילום באופן הפוך, כך שא"א לקוראו כעת רק על ידי שמניחים אותו כנגד מראה ואז הכתב מתהפך וניתן לקוראו, האם דף זה קדוש וחייב בגניזה או דאין לזה שם כתב?

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): ודאי חייב בגניזה, דאם יש דרך לקוראו ממילא חשיב כדף שכתובים עליו דברי תורה וצריך לכבד את התורה שכתובה שם.

מה יעשה אדם עם עיתונים וחברות שמקבל

י) שאלה: אדם שמדי יום מקבל בדואר חוברות ועיתונים רבים, ויש פח מתחת הדואר להשליך ישר הדברים לפח, מי יכול לזרוקם או דיש לו לחשוש שמא יש בדברים ד"ת וצריך לעבור עליהם?

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (-מידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): אם אין ידוע אם יש שם גניזה, אין חייבים לחשוש שמא יש שם גניזה דמעמידים את המדפיסים בחזקת כשרות שלא ידפיסו ד"ת במקום שיכול להתבזות, אבל אם יש חשש סביר שיש שם גניזה, כגון שפ"א עבר וראה שיש ד"ת, אין ראוי לזרקו לפח ללא בדיקה דהוא חשש בזיון, ומצוה יקיים אם יעבור ויראה אם אין ד"ת.

מי שמחק שם ה' מה כפרתו

יא) שאלה: אדם שהכניס דפים לקלסר וחורר בהם חור כדי שיכנסו, ולאחר מכן נחרד לראות שע"ז בשוגג חורר את שם ה', מה תקנתו וכפרתו.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (-מידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): כיון שיסוד איסור מחיקת ה' היא פגיעה בכבוד שמים לכן יעשה מעשה שמרבה כבוד שמים, יפרסם מעשהו ברבים שאנשים יתעוררו ליזהר בזה קודם שמחוררים דפים וכיו"ב, וירבה כבוד שמים וכבוד התורה שיעורר את הצבור שלא לדבר בקריאה"ת, ויתן צדקה לעניים וכדמצינו דמי שנפלו תפיליו צריך ליתן צדקה ככפרה.

להניח דברי קודש עם מסגרת על הרצפה

יב) שאלה: נשאלתי מבית הכנסת אחד שקיבל מסגרת עם מודים דרבנן וברוך שמייה שעשוי מעץ ודף של התפילה בתוכו, ולא מצאו מקום לתלות אותו ושאלו אם מותר להם להניח אותו בעמידה על הריצפה והמסגרת תהיה הפסק, או שמא המסגרת בטל לדף של תפילה וצריך להניח אותו על דבר אחר שמפסיק כגון שטיח וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך להניח על גבי משהו.

הנחת תמונה של תבואה על גבי ספר כדי להבין את המשניות

יג) שאלה: נשאלתי מכולל שלומדים מסכת חלה שהדפיסו תמונה של כמה סוגי תבואה וכדומה (מורסן) והיה להם כמה תמונות כדי להבין יותר טוב במה מדובר, ושאלו אם מותר להם להניח אותם תמונות על גבי המשניות בשעת הלימוד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להניח קופסא מלאה עם בגדים על גבי קופסא עם ספרים

יד) שאלה: האם מותר להניח קופסא של בגדים על גבי קופסא שמלאה עם ספרי קודש, או שאינו ראוי?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

נותן ספר לחבירו יקבל ביד ימין

טו) שאלה: בהא דכתב המשנ"ב בסי' ר"ו שכשנותן ספר לחברו יקבל המקבל ביד ימינו, האם זה דווקא במסירת ספר לחברו או דלמא גם כשהולך בעלמא וספר בידו, יש ענין שיחזיק בימינו.

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א (בתשובה לידידי הבה"ח חיים מלין נ"ו): יש.

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בתשובה לידידי הנ"ל): ודאי יש ענין, ימין ה' עושה חיל.

הלכות גניזה ותשמישי קדושה

שקית שמיוחדת לספרים אם מותר להכניס בתוכה דברי חול

א) שאלה: אחד שלוקח תיק לספרים שלו לכולל והוא כמעט ייחד את התיק לספרים שלו, או אפילו כגון אני שלוקח שקית ניילון כמעט כל יום ומכניס ספרים שאני לומד בהם במשך היום, האם יש לזה דין של תשמיש דקדושה, וממילא יהא אסור לבזותו ולהכניס לתוכו דברי חול, דהיינו שיום אחד למלאות אותו בספרים, ויום אחר להכניס בגדים להחלפה במקוה וכדומה. [מדובר כמובן באופן שלא עשה שום תנאים מראש]?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם ייחד ממש לספרי קודש אסור.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם קובע לספרים יש לו דין של תשמיש קדושה חוץ עם התנה או אם חשב שיתן לתוכו גם שאר דברים.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין זה תשמיש קדושה.

שקית להחזקת ספרים אם חייבת בגניזה

ב) שאלה: לגבי השקית ניילון הנ"ל, שהשתמש בה לצורך כמה שבועות כל יום לשאת את הספרים שלמד מהם במשך היום וכעת היא נקרעה, האם הוא חייב להניח אותה בגניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי אם ייחד אותה לספרים.

הגר"י שוב שליט"א: אינו טעון גניזה וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

מראי מקומות אם צריך גניזה

ג) שאלה: מראי מקומות האם הם צריכים גניזה, ואם לא האם לא צריכים אפילו לעטוף אותם כשזורקים אותם לאשפה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אין בהם קדושה, אבל כמדומני שהחזון איש היה מחמיר בזה.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: מבואר בפוסקים שמראה מקומות אין בהם קדושה, ואין צריך גניזה, וכן מפתחות וסיפורי צדיקים, ולכן אין להניחם על שאר ספרי קודש, (עיין באגרות

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה יעקב

שסח

משה יורה דעה חלק ב' סוף סימן ע"ה שכתב וז"ל: ומראה מקומות ואף שנכתב איזה דבר, אבל הוא רק כסימנים שלא יבין זה אלא מי שכתבם אינו כלום ומותר לזרוק לאשפה.

הגר"י שוב שליט"א: בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' סימן ע"ה ד"ה וניירות, כתב שאינו טעון גניזה. ושמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שיעטוף אותם בשקית כשזורק את זה לאשפה ויש לציין דמהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דמראי מקומות טעון גניזה.

דף עם שאלות אם צריך גניזה

ד) שאלה: דף עם רשימה של שאלות בהלכה ובתוך השאלות לא כתוב שם הלכות רק ספיקות כגון "אם צריך להמתין שש שעות אחרי אכילת בשר" ושאלות דומות לזה, האם דף כזה חייב בגניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

לשרוף דברי תורה באנגלית

ה) שאלה: האם מותר לשרוף דברי תורה שנכתבו באנגלית או שחייבים בגניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: חייבים בגניזה.

לזרוק עיתון לפח כשיש ספק אם כתוב בו דברי תורה

ו) שאלה: עיתונים שיש בהם דברי תורה אבל טירחא גדולה לחפש אחריהם, האם מותר לזרוקם לאשפה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

והאם סגי לזרוק אותם בתוך שקית ניילון משום ביטול ברוב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ארגז מנייר לספרים אם צריך גניזה

ז) שאלה: הסתפקתי מה עושים עם הארגז או הקופסא שסט ספרים מונח בתוכו האם יכולים לזרוק אותם ישר לפח [הכוונה לאותם קופסאות שמחזיקים בהם הספרים בעת מכירתן ובצד אחד פתוח לגמרי]?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה **יעקב** שסט

הזמנה לחתונה אם טעון גניזה

(ח) **שאלה:** הזמנה שכתוב בה חצי פסוק, "עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים" האם טעונה גניזה או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: זה אינו משפט, אבל אם כתוב משפט, כגון "וקשרתם לאות על ירך" טעון גניזה.

גניזת תמונות ללימוד חומש בת"ת

(ט) **שאלה:** ילדים שמביאים לבית מהתלמוד תורה דפים עם תמונות וכתוב עליהם מילים כגון "עזוב תעזוב" או השבת אבידה ליד תמונה של הדוגמא האם צריכים לגנוז או אפשר לזרוק לפח ישר?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: גניזה.

דף חידושי תורה שאינו קריא אם צריך גניזה

(י) **שאלה:** לפעמים מכניסים דף עם דברי תורה בתוך המדפסת כדי להדפיס גם בצד השני, ובטעות מדפיסים שוב בצד באותו צד וכעת רואים שהכל מקושקש ולא מצליחים לקרוא שום מילה כי זה צילום על גבי צילום, מה עושים עם דף כזה האם אפשר לזרוק אותו לפח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לשים אותו בגניזה.

הגר"י ליברמן שליט"א: לענ"ד נראה פשוט דכיון שהכתב נמחק והתקלקל לגמרי נתבטלה הקדושה מדף זה, דמה לי אם נמחק על ידי דיו או על ידי אותיות.

ואינו דומה כלל לכרטיס שיש בו תפלות בכתב שא"א לקרוא אלא עם זכוכית מגדלת וכדו' מחמת שהכתב קטן, ודנו בו הפוסקים אם זה נחשב ככתב או לא, וכפי שהביא מע"כ משו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' נז) שדן לגבי תנ"ך קטן מאד שרואין האותיות רק ע"י זכוכית מגדלת, וכתב שאסור להכניסו לבית הכסא וכדו'. וכ"כ בשו"ת בית דוד (סי' ח) עיי"ש. ולעומת זאת בשו"ת אבן יקרה (ח"ב סי' לג) העלה שאין שום קדושה בתנ"ך כזה, מכיון שאין האותיות ניכרות לעין רואה רק ע"י זכוכית מגדלת, ולכן אין לזה דין כתב כלל, שאין לנו אלא מה שענינו רואות במראה ולא בחידות, ומ"מ מסיק שכיון שיש שמות הק' בתנ"ך, חלילה לנהוג בו מנהג בזיון.

מ"מ הכא שאני, דאפילו אם נחמיר בכתב קטן מאד, אבל כאן אי אפשר לקרוא כלל אפילו ע"י זכוכית מגדלת, שהרי הכתב נתקלקל לגמרי. לכן לכאורה אפשר להקל לזרוק מאחר שהכתב הלך ואזל לו, ואין לו שום תיקון כי אם לכתבו מחדש.

אבל עדיין יש מקום לומר שצריך גניזה, ואפילו לא היה מתחילה כתב אשורית, דאינו דומה למש"כ בשו"ת משנ"י (חי"ג סי' רפו) להקל לענין דף פקס שאינו צריך גניזה, דשם טעם הקולא מפני שלכתחלה עומד להמחק ואין מועיל מה שגונזו, וגם כתב סת"ם צריך להיות בדיו ובקלף המתקיימים, כבשו"ע (יו"ד סי' רעא), ובנייר פקס מתחלה אינו כתב המתקיים ולא חל עליו קדושה. אבל כאן מתחלה נכתב בכתב המתקיים וחל עליו קדושה ורק אח"כ נשפך עליו דיו, וגם כעת לאחר שכבר נשפך אינו מחוק לגמרי רק הוא מכוסה בשכבה של דיו ויש אפשרות להוריד את הדיו. – ונכון שלא כל אחד יכול לעשות את זה וצריך מכשיר מיוחד לזה, אבל מ"מ אינו מחוק לגמרי כמו בנייר פקס].

וראה בפת"ש (יו"ד סי' רפב סק"ו) בשם הבאר שבע (סי' מג) שאוסר לשרוף כתבי קודש אע"פ שבלו ונמחקו. וכ"כ בשו"ת ישועות יעקב (או"ח סי' קנד סק"ג). – וגם לכאורה לא גרע מתשמישי מצוה שנוהגין לגנוז, ועכ"פ לא לזרוק בבזיון, כמו סכך וכדומה.

הגר"י טשזנר שליט"א: אם הדף היה כבר מצולם עליו דברי תורה באופן קריא, רוצו להדפיס גם בצד השני ובטעות הדפיסו שוב על אותו צד באופן שכעת הכתב לא קריא, נראה שחייב בגניזה. כי לפני שהדפיסו בו פעם שניה היה הדף קריא והיה חייב בגניזה, לכן גם כעת שהכתב אינו קריא, מ"מ לא פקע חיובו. אולם אם מלכתחילה המדפסת היתה מקולקלת והדפיס דף שאינו קריא אין בו שום קדושה ואינו חייב בגניזה.

אכן מה שהביא כבוד לעגבי תנ"ך קטן שאי אפשר לראות אותו אלא על ידי זכוכית מגדלת, ודנו הפוסקים ופסקו להחמיר לשמור על קדושתו עכ"ד, איני יודע מי הם הפוסקים האלו.

דהנה כשהגעתי לארץ ישראל לפני כחמישים שנה היה מצוי שטר של חמישים לארץ ישראל שעליו היה מצולם עמודים של המגילות הגנוזות, והיה שם פרק מישעי' הפטרת נחמו נחמו עמי, והכתב היה קטן מאוד, ורובא דאינשי לא יכלו לקראו. אולם מי שהיו לו עינים טובות היה יכול לקרוא את הכתב בדוחק (גם בלי זכוכית מגדלת). ושמעתי אז, שהפוסקים העלו שהיות שאינו קריא לרוב אינשי אין בו קדושה ומותר להכנס בו לבית הכסא, ומן הסתם גם לא היה חייב בגניזה. וזה דלא כמו שהביא כת"ר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר כדאי לשים בניילון.

הגר"י וואזנר שליט"א: אכן נראה דהגם שיש מקום לדון להקל, למעשה נראה דצריך לגונזם, כמו שכתבנו בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן פ"ד) בכמה דברים כיוצא בזה, ועוד כתבנו שם שידוע בזה כמה מעשיות מגדולי ישראל שזכו לדברים הרבה על ידי שהיו נזהרים בכבוד השמות ואותיות הקדושים וע"כ הנזהר לגונזן בדרך כבוד כודאי יתברך מן השמים, ועכשיו אסתגר בזה.

הגר"י רוטנברג שליט"א: אם אי אפשר לקרוא כלל אין צריך גניזה וכל נידון האחרונים אם אפשר לקרוא רק על ידי זכוכית מגדלת או בכתב שאין נראה עתה ועל ידי חומר אפשר להפליטו, אבל אם אי אפשר לקרואו כלל אין צריך גניזה לכו"ע.

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה יעקב שעה

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דיש לגנוזו, ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דראוי לגנוזו.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: כתב מטושטש תלוי, אם אפשר לקרוא בו אפילו בדוחק, טעון גניזה, ואם אי אפשר בשום אופן אין בו קדושה, ובנידון דידן יש לדון שכתב על גבי כתב דיו על גבי דיו לא הוי מחיקה כדאיתא בגיטין דף יט., וא"כ יש להחמיר בנידון זה. עי' סימן ל"ב סעיף כ"ז, ובשו"ת חתם סופר יורה דעה סימן רנ"ו שהביא המשנה ברורה שם, וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר חלק ד' סימן ד' שכתב לגבי כתב שרק המעתיק לבית הדפוס היה יכול לקרותו ואחרים רק על ידי טירחא ויגיעה, טעונים גניזה והיום שבס"ד בכל שכונה ושכונה יש מכילים לגניזה לענ"ד יש להחמיר ולגנוז הדף, וע"ע בספר גנוזי הקודש פרק י"א אות ט' וס"ק י"ד שכתב כנ"ל, והביא שכן פסק גם הגר"נ קרליץ זצ"ל עי' שם.

הגר"נ גרוס שליט"א: לענ"ד נראה להחמיר ולהצריך גניזה,

חילוק כתב שנקרא בזכוכית מגדלת בין כתב הרגיל שנטשטש

א. כי הנה מעכ"ת הביא מדברי הפוסקים שדנו לענין תנ"ך הנכתב באותיות קטנות ביותר שאי אפשר לקרוא אלא בזכוכית מגדלת (כמדומני שנקרא מיקרופיל"ם), יש מחמירים ויש מקילים שאינו נקרא כתב. אמנם לענ"ד אין מנדון זה ראייה לנדונינו, כי שאני התם שהנדון הוא האם מעיקרא יש עליהם הגדרת ושם "אות", והגדרת אות הוא דבר שמכשמשסתכלין עליו בדרך הטבעית שברא הקב"ה את בני האדם, רואין ומבינים על ידי כך את הדבר הנכתב לפניו, ולכן כשאנו ניכר אינו כלום. וידוע מ"ש הדוכב מישירים בענין זכוכית מגדלת לכל דיני התורה ואכמ"ל. ונמצא הפוסקים דנו האם כל שיש אפשרות לקרוא כתב שלפניו נחשב תמיד כתב או שמא רק כשניכר בקריאה הרגילה בעין הטבעית, וממילא שלדעת המחמירים שם שנקרא כתב ייתכן לדון להקל בנדון שלפנינו כי שמא דוקא שם שלדעתם גם עתה יש כתב הנקרא באופן מסויים הנחשב לדעתם הגדרת כתב, משא"כ בנדון שלנו שאין כעת שום אפשרות לקריאה. וכן ייתכן להיפוך לדון להחמיר אף לדעת המקילים בענין זכוכית מגדלת, כי לדעתם לא היה שם צורת כתב מעיקרא ולא נתקדש כתב זה מעולם משא"כ בנדון שלנו שהיה צורת כתב ונתקדש דף זה בקדושת דברי התורה שעליו אלא שאח"כ נטשטשו והגיעו לידי כך שאי אפשר עוד לקוראם, ומאן ימר שפקעה קדושתם.

שם הקודש שנטשטש בדיו האם פקעה קדושתו לגמרי

ב. ולענ"ד מקדושת השם מוכח שכיון שנתקדש מקום הכתיבה שוב לא פקעה לגמרי, וראיה פשוטה ממה שמבואר ביו"ד סי' רע"ו סעי' י"א ברמ"א בדיו שנשפכה עד שנטשטש האות ואינו ניכר לגמרי צורתו (כדמוכח שם ברמ"א שחילק בין נראה עדיין צורת ה"א או לא), ועלה כתב הרמ"א שמותר למחקו משום "שאיין זה דרך מחיקה אלא דרך תיקון". הרי שגם בזה ההיתר עדיין מטעם שאינו בגדר איסור "ואבדתם וגו' לא תעשון כן לד' וגו'" אלא בגדר תיקון, ולא התירו מפני שתו אי אפשר לקרוא את האות וה"ל כמאן דליתא להאות כלל. ומקור דברי הרמ"א איתא בראשונים ברא"ש ועוד המובאים בבית

יוסף שם, וכולם העתיקו מפני שהוא דרך תיקון עד שהמהר"ל מפראג דן להתיר אפילו ניכר עדיין צורת האות אלא שתהיה האות נאותה יותר עיי"ש.

וראה נא עד היכן הדברים מגיעים שאפילו בקולף השם הקודש נחלקו בזה הפוסקים האם מותר לכתוב עוד על מקום שהיה שם השם הקדוש בתחילה, עי' נא במגן אברהם או"ח סי' ל"ב (ס"ק כ"ו בסופו), ועוד. ולכן היה נראה שודאי שכל שקנה שם הכתב מקומו אינו נפקע גם כשנטשטש ואינו ראוי עוד לקריאה, וחייב בגניזה.

להוכיח שאין להסביר דברי הרמ"א דוקא בנטשטש חלק מן האות ונשאר חלקו ג. ונראה להוסיף ביאור בזה, שאין לחלק ולומר שדברי הרמ"א הנ"ל אינם אלא באם נפל טיפת דיו על מקצת האות ונשאר שאר האות שאז נשאר שם "כתב" עליו ולכן הוצרך להתיר של "דרך תיקון" לא כן באם טיפת הדיו כיסתה את כל האות שאז נימא שאינו כלל כתב עוד ומותר למחקו אפילו בלי היתר דרך תיקון. שזה אינו לענ"ד שמה חילוק יש ביניהם, הרי גם באופן שטיפת הדיו כיסתה רק חלק מן האות, הרי השתא אין האות ניכרת עוד בצורתה ולדוגמא כשהיה כתוב ה"א ועתה ע"י הדיו נראית כח"ת, הרי שצורת ה"א "נמחקה לגמרי" ואיננה ולא נודע כי באו אל קרבנה ומה ריוח יש בזה שנשאר חלק מממנה סו"ס אין אנו מכירים אות הקודמת כלל. ואם נאמר שמ"מ בהיות שנכתב כאן אות שלימה ונתקדשה על ידה, לכן יש כאן איסור מחיקה מפאת הקדושה שלפני הטשטוש א"כ נימא הכי גם כנפל הדיו על כל האות שגם בזה הדיו שלפנינו יש חלק של דיו המעורב בו שנוצר מפני כתיבת האות שלפנינו. וכן הראשונים שהעתיקו דין זה סתמו ולא חילקו בין נפלה טיפת דיו על כולה או על חלק ממנה, וכתבו בסתמא שההיתר הוא מפני שהוא דרך תיקון ואילו היה חילוק בזה היו צריכים להשמיענו זאת, שיש נפק"מ גדולה ביניהם, כי לטעם "תיקון" אין ההיתר אלא ע"מ לכתוב שם חדש משא"כ אם אינה כתב כלל הרי מותר למחוק בסתם, ואיך סתמו במקום חילוק עצום כזה. ובלאו הכי אין מובן הסברא לחלק בזה כנ"ל שעתה בכל מקרה כאיננה דמי מפני שינוי צורתה, ועל כרחק שהוא כנ"ל שכל שנתקדש הדף מפני שהיה נכתב בו כתיבה כדין מתחילה שוב לא פקעה גם אחרי שנטשטשה ואינו ניכרת עוד, וכבר הבאתי ממה שי"א שאפילו לצורך כתיבת שם הקדוש החדש סוברים י"א שאסור באתו המקום שעמד בו השם הראשון (אלא שאין פוסקים כך).

שוב אינה ד' לידי בהשגחה פרטית גלויה ספר שו"ת מהרי"א הלוי (למהר"י עטינגא) ביו"ד סי' קי"ב, ושם כתב בסו"ד (ד"ה אמנם) אודות אותיות שבשם הקדוש שנדבק עד שנשתנה צורתו ונפסל, שאין חילוק אם יגרור הדבק או ימחוק כל האות כיון שסו"ס נשתנה צורת האות ואינו ניכר אין עוד איסור מחיקת השם בזה "כיון שכעת לא מן השם הוא זה" (לה"ק שם), ואף שהיו יכולין להכשיר ע"י גרירת הדבק בלבד. והוכיח דבריו שם ממה שהתיר הרמ"א למחוק אפילו אם נדבק רגל הה"א לגגה לאחר כתיבה אעפ"י שלדעת הסמ"ק אין בו ח"ת בגרירה כיון שנדבק לאחר כתיבה, וע"כ שכיון שכעת הוא משונה אין בו איסור מחיקה, עיי"ש (ויש פוסקים אדין זה האחרון ומחלקים בין נדבק לאחר כתיבה, עי' נו"ב ובביה"ל סי' ל"ב ואכמ"ל). ועכ"פ מוכרח מדבריו שאין קדושה יותר בחלק

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה יעקב שעג

שנשאר מן האות שהיתה לפני נפילת הדיו מאשר אם כולה מכוסה בדיו ואין מייחסים לחלק הנשאר כאילו עדיין קדושת השם עליו. שאל"כ למה התיר למחוק כל האות שנדבק הרי היה לנו להחמיר להצריך דוקא גרירת הדבק ולא להתיר מחיקת כל האות, וע"כ שכל שנשתנה צורת האות אין עלה תו שום קדושה מצד קדושת השם. וממילא לעניניו קמה הראיה מדברי הרמ"א שבכל ענין הצריך להיתר של "דרך תיקון" ואין לומר שיש סברא לחלק בין נשאר מקצת האות כי בכל ענין אין בו קדושה כעת כנ"ל מדברי המהרי"א עטינגא בהדיא, ומוכרח שהטעם לאיסור מחקיה מפני שנתקדשה בכתיבתו בתחילה ולא התירו אלא לצורך תיקון. ובזה יישבנו מה שבאחד מהמראי מקומות שהביא מעכ"ת דן בזה לחלק.

ליישוב דברי ההר צבי

ג. ומזה יצאנו שאין נראה קושיא וסתירה בדברי ההר צבי שהביא מעכ"ת שליט"א, וכפי שחילקנו למעלה או' א' בין כתב שאינו מעיקרא ובין כתב שהיה כתיקונו אלא שנשטשטש, וכאן הוא להיפוך כפי שנבאר בס"ד.

ביו"ד סי' ר"ל דן האם כתב כזה שיש אפשרות לקרותו כהוגן ע"י אמצעי מסויים שאז ניתן לקרותו ולהבחין את אותיות בשופי, ובזה כתב להחמיר שיש איסור מחיקת השם בזה כי נחשב לדעתו ככתב, וכל זאת מפני האפשרות לקרות כרגיל אם כי צריך השתדלות בזה בדבר שאינו מטבע העין הרגילה בצורה הרגילה. לא כן בשו"ת סי' רל"ב שדן על כתב שנשטשטש וכעת אי אפשר להבחין את האותיות בצורה רגילה אלא שאחרי עיון היטב מבחינים שמ"מ שכבת הדיו של גוף האותיות הינה יותר עבה משכבת הדיו שנפל עליו ועקב כך מבחינים שיש כאן אותיות מתחת פני הדיו, ועל זה מסיק שאין זה נחשב כתב. והדברים מובנים היטב שהוא מפני שבכל מקרה לא נזהה כאן קריאה רגילה משא"כ בקריאה ע"י הפלטת האותיות שאז ייראו האותיות בבהירות ושלמות צורתן.

מסקנת הדבר

ד. ולכן נלענ"ד רהיטת הפוסקים להחמיר שכל שנתקדש מקום זה ע"י אותיות גמורות הנקראות בעין הרגילה ושוב נשטששו בדיו שנפל עליהם, שקדושתן לא נפקעה וחייבים בגניזה, ולא התירו למוחקן אלא כשהוא בדרך תיקון ומעלה ע"מ לתקן ולכתוב עליהם שמות הק' הנצרכים לכשרות הס"ת.

אותיות בס"ד וב"ה אם צריך גניזה

יא) שאלה: האם אותיות בס"ד טעון גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ומה הדין לגבי אותיות ב"ה?

שעד **אהל** הלכות גניזה ותשמישי קדושה **יעקב**

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: החזון איש החמיר.

כרטיס רזיאל המלאך מוקטן אם צריך גניזה

יב) שאלה: היום מוכרים כרטיס מפלסטיק קטן שכתוב עליו כל ספר רזיאל המלאך ועוד סוגי דברים כאלו שמירות וסגלות אבל כשמסתכלים בכרטיס עצמו לא רואים כלום אלא צריכים להשתמש עם מגדלת עם מספר גבוה ביותר לראות איזה אותיות האם הדבר הזה יש בו קדושה וצריך גניזה, אע"פ שלא רואים כלום והוא כמו קישקוש, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

הגרש"ק גרוס שליט"א: בשו"ת מהרש"ם החמיר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דטעון גניזה.

האם מותר להכנס לבית הכסא בגרטל שחוגרים בו לתפילה ולשאר דברים

יג) שאלה: אחד שלובש גרטל לצורך תפילה, כתבו הפוסקים שאסור להכנס לבית הכסא כשהוא לבוש בגרטל. השאלה היא מה הדין אצל חסידים וכדומה שלובשים הגרטל לא רק לתפילה אלא אפילו כשנכנסים לפגוש אדם גדול וכדומה, האם זה נחשב אצלם כמו כובע ומותר להכנס בבית הכסא כשלובש בגרטל כזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

גניזת כיפה

יד) שאלה: האם מותר לזרוק גרטל לתוך פח אשפה בלי שקית, כמו כיפה או שצריכים לכסותו בתוך שקית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד כדאי לכסות כיפה.

לזרוק תמונות של צדיקים בפח

טו) שאלה: האם יש ענין לא לזרוק תמונות של צדיקים ישר לפח אלא בתוך שקית, או פשוט שמותר לזרוק אותם ישר לפח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה **יעקב** שעה

להשתמש עם טלית קטן לנקות משקפיים

טז) שאלה: האם מותר להשתמש עם הטלית קטן כדי לנקות את המשקפיים מלכלוך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

מגנט עם ברכה אחרונה אם יכולים לתלות עליו דברי חולין

יז) שאלה: כעת מצוי שקופת ועד הרבנים וכדומה שולחים לבתי ישראל מגנט ובו תמונה של הגר"ח קניבסקי שליט"א עם הברכה אחרונה, האם מותר להשתמש עם המגנט הזה לתלות עליו גם דפים של חול כגון תמונות של משפחה וכדומה או כדאי רק לתלות עליו דפים של תורה או מבחני תורה של ילדים וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה אסור.

הגר"י טשזנר שליט"א: אסור להשתמש בדברי קדושה לצורך חול. אבל דבר מצוה (אחר שכבר לא צריך אותו למצוה) מותר להשתמש בו גם לחול כל עוד שאין זה ביזוי המצוה.

ויש לחקור מהו דין מגנט זה, האם עיקרו שימושו להחזיק הברכה ודינו כתשמיש קדושה, או שדינו כדבר מצוה היות שעיקר המטרה שלו הוא לאסוף כסף עבור קרן הצדקה.

ולכאורה היות שוועדת הצדקה מחקלים הדבר כדי לעזור להם במגבית הצדקה, הרי דינו כתשמיש מצוה ומעיקר הדין נראה שמותר להדביק בו גם דברי חול. ומ"מ היות שיש צד שהוא גם תשמיש קדושה, המחמיר בזה תע"ב.

הגר"י שוב שליט"א: מגנט שתולים על המקרר וכדומה שמודפס עליו ברכה אחרונה מותר לתלות על ידי זה דפים כיון שזה עומד לכך כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

הנחת כובע על גבי בימה

יח) שאלה: רואים לפעמים בבתי מדרשות שאנשים אין להם מקום להניח את הכובע והחליפה ומניחים את זה על הבימה, האם זה אסור ואם לא מה הלימוד זכות לזה.

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני דעת אדמו"ר זצלל"ה לא היתה נוחה מזה, אבל המקילים סומכים על תנאי שבלב בית דין.

הנחת תמונות או טלית במדף ספרים

יט) שאלה: ארון ספרים, האם מותר להניח עליו גם תמונות או טלית או עטים וכדומה, או שמא הארון מיוחד לספרים ולא לשאר דברים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי אם התנה עליו מתחילה.

כיצד מטפלים בסכך שאינו ראוי לשימוש יותר

כ) שאלה: מה עושים עם סכך שלא יכול להשתמש בו יותר כיון שהוא ישן האם מותר להעמיד אותו ליד פח האשפה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: ירחיק מעט.

מפות לחלות של שבת אם מותר לזרוק לפח

כא) שאלה: מפות שכתוב עליהם לכבוד שבת קודש או שיש תמונות של מערת המכפלה וכדומה ומשתמש בו לכיסוי החלות האם צריכים להקפיד בקדושתו אם בכלל, או מותר לזרוק לאשפה או אפילו להכניס לבית הכסא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגר"י שוב שליט"א: אין בזה קדושה אולם ראוי לעוטפו לפני שזרקו לאשפה וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

דף להוראות בדיקה מתולעים אם טעון גניזה

כב) שאלה: דף רק עם הוראות איך בודקין פירות וירקות מתולעים האם הוא חייב גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לכאורה פטור וטוב שישים בתוך ניילון.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דיש לגונזו ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאינו טעון גניזה.

קולמוס אם טעון גניזה

כג) שאלה: קולמוס שכתב בזה סת"ם האם אפשר לזרוק בפח אשפה או טעון גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי נכון לגנוז.

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה **יעקב** שעז

מוסדות צדקה לגנוז פרסומות

כד) שאלה: לפעמים חברת צדקות וחסד וכדומה תולים דף פרסומת וכתוב עליו "עולם חסד יבנה" וכדומה האם מילים אלו מהדף טעונים גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דלכתחילה לגנוזו ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאינו טעון גניזה.

אם מילת ברכת השם טעון גניזה

כה) שאלה: אחד ייצר ומשווק שקית לטישו לשבת וכתוב עליו שם החנות "שפע ברכת השם" האם מותר להכניס שקית זה לתוך הבית הכסא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מותר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין להכניס לבית הכסא וישים תוך ניילון.

והאם הוא טעון גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

לוח זמנים אם טעון גניזה

כו) שאלה: לוח שנה שהביא רק את הזמנים של שבת ואת פרשת השבוע אם טעון גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: לכתחילה לגנוז כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

ומה הדין אם כתוב עליו באיזה הפטרה קוראין?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך לגנוז.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לגנוז.

הגר"י שוב שליט"א: טעון גניזה ואם זה פחות מג' מילים רק לכתחילה, כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דלוח שנה נוהגים לגנוז.

אם מותר לזרוק קופת צדקה לפח

(כז) שאלה: האם אפשר לזרוק קופת צדקה ריקה לתוך האשפה או שצריך להזהר מלבזותו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יעטוף אותה.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אם כתוב עליו דברי תורה אין לזרוק ואם אינו כתוב ליכא חשש.

הגר"י שוב שליט"א: מותר לזרוק קופת צדקה ריקה לאשפה כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

דף עם סגולות אם טעון גניזה

(כח) שאלה: דף שכתוב עליו סגולות כגון "לאכול מלוח סגולה ללידה קלה האם הוא צריך גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: יש לנגזז.

הגר"י שוב שליט"א: לכתחילה יש לגונזו כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שמעתי לגונזו דזה לשון הנועם אלימלך.

לקבור כל מיני סת"ם בכלי אחד

(כט) שאלה: האם מותר לקבור בכלי חרס א' ספר תורה עם תפילין ומזוזה או שצריך חרס מיוחד עבורם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: איני יודע.

הגר"י שוב שליט"א:

גניזת פירורים מספר

(ל) שאלה: פירורים שנופלים על ידי קדיחת ספר לכריכה האם טעונים גניזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רצוי.

הגר"י שוב שליט"א: במשנה ברורה (סימן של"ד ס"ק נ') כתב: ובאגודה במסכת סופרים פרק ו' המחלק בספרים חדשים מותר בישנים אסור והטעם דבחדשים כהתנו מתחלה דמי

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה יעקב שעת

והזמנה גם כן לאו מילתא היא אבל בשכבר למדו מהם אף בגליונים נתקדשו בקדושת הספרים. ובשער הציון (ס"ק ל"ה) מובא דמקק של ספרים מובא בגמ' דטעון גניזה. ובספר גנזי הקודש (פרק ח' הערה י"ב) כתב בשם הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שפירורים הנופלים מקידוח בספרים לצורך כריכתם שאם למדו בספר יש לגנוז את הפירורים אף אם לא נגע באותיות. וכן שמעתי מהגאון רבי אפרים גרינבלט זצ"ל. וממך הגר"ש אלישיב זצוק"ל שמעתי דפירורים הנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכת ואף אם עדיין לא למדו בספר יש לגנוזם. וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דפירורים שנפלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו טעון גניזה. ומהגאון רבי אברהם קופשיץ זצ"ל והגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דפירורים הנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו לכתחילה ראוי לגנוזם ואין נפק"מ בזה אם כבר למדו בספר הזה או שעדיין לא למדו בו. ומהגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל שמעתי דפירורים הנופלים במהלך קדיחת חור בספר לצורך כריכתו אם עדיין לא למדו בספר אינו טעון גניזה ואם למדו בספר לפני הקדיחה זה שאלה על הפירורים שאולי יש בזה קדושה וראוי לגנוזם.

אם מפה של הבימה דינו כתשמיש קדושה

(לא) שאלה: מפת ניילון שמכסה את המפה שעל גבי הבימה האם דינו כתשמיש קדושה או כתשמיש דתשמיש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כתשמיש קדושה.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דבין הניילון ובין המפה דינם כתשמיש קדושה.

גניזת ספרים ישנים

(לב) שאלה: אחד שנמצא אצל ספרים ישנים או גמרות ישנות בכתב קטן או כתב רש"י וכדומה ולא נראה לו שיסתכל בהם בכלל כיון שהתרגל לספרים ודפוסים החדשים, האם הוא יכול לשים אותם ישר בגניזה, ואם לא מה עליו לעשות, ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם יש מי שמעונין בהם ישיבה וכדומה, יתן לו, ואם לא יתן בגניזה.

הגר"י ליברמן שליט"א: לכתחילה ישתדל ליתן הספרים הישנים למקום שישתמשו בהם, ובלית ברירה יתנם לגניזה. וראה מ"ש בני הגאון רבי יקותיאל שליט"א בענין זה בספר גם אני אודך (סי' קלט). – ובשו"ת משנ"י (חי"ג סי' רצא) כתבנו דמותר למכור ספרים ישנים כדי לקנות בדמיהם חדשים עיי"ש.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: מלשון הפוסקים נראה דאין לגנוז ספרים אא"כ נתבלו וכו'.

ואינם ראויים לשימוש. כן הוא ברמב"ם (פ"ו מיסודי התורה ה"ח) כתב, שכשבלו טעונים גניזה. ובפירוש המשניות (בשבת קטז ע"ב) הוסיף "כשנקרעו". וכ"כ המאירי (במשנה ר"פ כל כתבי). ובחות יאיר (סימן טז) כתב "אם בלו ונקרעו באופן שאי אפשר להשתמש בהם בקודש". ועיין במשנה ברורה (סימן קנד ס"ק יג) שכתב, שיש לגנוז "אחרי שנתבלו ואינם עומדים לתשמישן עוד". ע"כ. ולכאורה לפי"ז אין לתהיר גניזת ספרי קודש שעדיין ראויים לשימוש.

וכן מוכח בשו"ת משאת בנימין (סימן נו-נז). ועי' בספר חסידים (סי' תתעט) שכתב: אם כתב אדם ספר יפה, וכתב דף שאינו כ"כ יפה כמו שאר הדפים, אע"פ שאין בו טעות, אם חפץ יסיר אותו הדף ויגנוז, ויכתוב אחר יפה, ואין לומר שעובר על כל תשחית, דלכך נאמר זה קלי ואנוהו". ובביאור הסופר שהודפס בספר משנת הסופר (סימן ה ד"ה כתיבה נאה), התיר לגנוז גם בכה"ג שהסופר רואה שהסת"ם יהיה כשר רק בדיעבד. ועיין עוד בענין זה בשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן מז-ב), ובשו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן קלו), ובשו"ת סת"ם (הל' ס"ת סימן נד), ובבית שלמה (יורה דעה חלק ב סוס"י קמו). והובא בספר גנזי הקודש (פרק ח סעיף ב).

וחשבתי לענ"ד שני טעמים נוספים לאיסור גניזת ספרים הראויים לשימוש. חדא מדין בל תשחית, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ו מהלכות מלכים הלכה י) דאיסור זה הוא אף בשאר חפצים, וכן כתב בשו"ע הרב (הלכות שמירת הגוף והנפש, סעיף יד). והשני בגמ' יבמות (דף יא ע"ב), לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם. וכתב בספר אורח מישרים (סימן ג אות טו) דהוא הדין שלא יקלקל דבר אם אחרים צריכים לו. והובא בקונ' ידי כהן - בל תשחית (הרי"ד כהן, חשון תשע"ג. פרק כב סעיף א).

אמנם, הוסיף בגנזי הקודש (שם ס"ק י) ששאל בזה למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מה הגדר בדבר, והשיבו שהשתנו הדורות בזה, דבעבר כל דף היה יקר המציאות, אך כיום כשכמה דפים בתחילת הגמרא קרועים, כבר נמנעים מלהשתמש בספר, אף שנותרו עוד הרבה דפים טובים, ולכן כיום ספר שלפי מצבו לא ילמדו בו, מותר לגנוזו. ע"ש. [ודעת הגריש"א הובא גם בספר אשרי האיש (אורח חיים-א, פרק כט סעיף טז)].

והנה מצוי בכמה בתי כנסיות שגבאים גונזים סידורים וחומשים נאים רק משום שכריכתם נקרעה, וטענתם שלכרוך את הסידורים והחומשים יעלו ההוצאות יותר מאשר לקנות סידורים וחומשים חדשים. ונשאל בזה הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, האם מעשיהם רצויים?

והשיב, דנראה דאין זה הגון, ואעפ"י שהכריכה תעלה יותר דמים מאשר לקנות סידורים וחומשים חדשים, בכל זאת יש לכורכם, והסיבות הם שתיים.

א. כי מצוה לכבד את הספרים כמבואר ברמב"ם (פ"י מהלכות ספר תורה הי"א) וז"ל כל מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכבוד ראש באימה ופחד שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שנאמר והיה שם בך לעד ויכבדהו כפי כוחו, אמרו חכמים הראשונים כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות וכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, וכך

אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה יעקב שפא

פירש רש"י (אבות פ"ד מ"ו) וז"ל כל המכבד את התורה שאינה מניחה אלא במקום קדוש ולא על ספסל שיושבים בו בני אדם גם לא תורה ע"ג תורה וכך פירש שם רבינו יונה יעו"ש ולכן יש לכבד את הסידורים וחומשים ולכורכם ולא להשליכם לגניזה מבלי להשתמש בהם שוב.

ב. שהרי מורידה מקדושתה, וכשם שאין לגנוז יריעה מספר תורה, רק משום שיש שם חסרון ביופי, אם אפשר לתקנה, וגם בעינינו יש בזה משום ריח של "הורדה" דלגנוז ספרים קדושים הראויים ללימוד מסיבות כלכליות הרי זו קלקלה והדרך הישרה היא להשיב לספרים את כבודם ולכרכם. והובא בספר חשוך חמד (נדה דף נב ע"ב).

ומעשה באדם ניצול שואה, שהביא עמו לארץ ישראל סידור שכתב אותו במו ידיו על פיסות נייר בהיותו במחנה ההשמדה, הוא כתב את הסידור כי חשש שמא ישכח את סדר התפילה כי לא היה שם סידור. כשהגיע לסוף ימיו צוה שכשיקברו אותו, יכניסו לתוך קברו את הסידור הזה, כדי שיהיה בידו זכות הסידור בבואו לפני דין שמים. היהודי הזה הלך לעולמו והבנים באו לשאול האם לקיים צוואת האב?

ונשאל בזה הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספר חשוך חמד (יומא דף יב ע"ב), והשיב, דנראה שאסור לקבור סידור שאפשר להשתמש בו, ואעפ"י שלמעשה אף אחד לא יתפלל בסידור זה, כשב"ה יש לנו סידורים מודפסים בהוד והדר, בכל זאת סידור זה ראוי להתפלל בו, ויש בו קדושה, ולכן אסור לקברו. וראיה לכך מדברי השו"ע (יו"ד רפב ס"י) שכתב ספר תורה שבלה או נפסל נותנים אותו בכלי חרס, וקוברין אותו אצל ת"ח וזו היא גניזתו, עכ"ל. משמע דאם לא בלה ונפסל אסור לקברו, וה"ה סידורים שנקרעו העטיפות שלהם אסור לגנוזם. וכן העלה בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן מ). ואעפ"י שאם יכרכו אותם תעלה הכריכה יותר מסידור חדש, בכל זאת אסור, כי הסידורים ראויים לשימוש ואסור לגנוז דבר הראוי לשימוש. ואדרבה יקיים בזה מצוה של כיבוד הספרים, כדמשמע ברמב"ם (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה יא). וכמו כן מבואר בחסד לאברהם שאין למסור ס"ת לבית משפט של גויים כדי שיוכלו להשביע עליו, דיש בזה הורדה בקדושה, דהס"ת עומד לקריאה ולא לשבועה, וה"ה בנידוננו הספר עומד לתפילה ולא לגניזה. וז"ל המשאת בנימין (סימן נז): כל כמה דאפשר לתקן, אסור לזלזל בקדושת ס"ת ובשמות הקודש להורידן מקדושתן ולהביאן לידי גניזה, דאפילו בתשמישי קדושה קיימא לן בכל מקום מעלין בקודש ואין מורידין וק"ו בקדושה עצמה.

ולמעשה החולה שאל, מי ישתמש בסידור זה, [ואם בין כה לא ישתמש בו אולי מותר לגנוזו], והשבתי לו שאדרבה אשמח להשתמש בסידור כזה שנכתב במסירות נפש. [ע"כ מחשוך חמד]. ועיין מה שכתב על דברי החלקת יעקב, בספר גנזי הקודש (שם ס"ק ט), שמדברי רוב הפוסקים לא משמע כן. ע"ש.

ואגב שאלתי לפני זמן זמנים ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה הלשון: נשאלתי האם מותר לתלוש חלקים מסידור ישן הנמצא בגניזה, וכגון שחפץ להניח בחיקו נוסח ברכת המזון וכד' שיהא מצוי עמו בכל שעה. והשבתי דשרי, משום דסידור זה סופו

שפב אהל הלכות גניזה ותשמישי קדושה יעקב

לגניזה, ואין לו שימוש נוסף כלל זולת לקוברו באדמה, ועתה ע"י שמוציא ממנו כמה דפים, שפיר משתמש בו והוי עילויו, ומעלין בקודש. אלא דאם חותך ממנו במספריים קטעים מכל דף, יקפיד ויזהר שלא יהיו מעברו השני של הדף שמות הקודש, דא"כ נמצא מוחק את השם ח"ו. מה דעת כת"ר שליט"א. והשיבני תשובה בכ"י: כן. ע"כ.

קנה תיק עבור תפילין ובסוף לא השתמש בו

לג) שאלה: אחד קנה תיק מיחוד עבור טלית ותפילין שלו וראה שזה יותר מדאי קטן ורוצה לדעת האם כעת מותר לו להשתמש עם השקית עבור המחשב נייד שלו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם עוד לא השתמש בתפילין מותר.

הגר"י שוב שליט"א: אם לא ישתמש בהם עדיין לתפילין מותר כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א.

גניזת עיתונים שלמים

לד) שאלה: כיצד נוהגין למעשה לגבי העיתונים של היום שלפעמים מצוי דברי תורה האם מותר כל פעם להכניס בתוך שקית ולזרוק בתוך האשפה או כל פעם צריך לחפש אחרי הדברי תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כדאי לחפש.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: בספר אפריון לשלמה (פרק א' הע' ג) הובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שצריך מאוד ליזהר בעיתונים שיש בהם פסוקים, ומצוטטים דרשות שיש בהם דברי תורה, ויש חיוב לגונזם.

ובספר אשרי האיש (אורח חיים-א, פרק כח סעיף מג) כתב בשם הגרי"ש אלישיב, שעיתון המיועד בעיקרו לדברי חול, ויש בו לעיתים ציטוטים הטעונים גניזה, אם אינו מוחזק בדרך קבע בהדפסת ציטוט הטעון גניזה, יש מקום להקל לזורקו לאשפה, ואין צריך לחפש אחרי הדברי תורה. אך אם יודע על ציטוט דברי תורה המודפס בו (כגון מדור קבוע עם דברי תורה), וכל שכן אן רואה את הדברי תורה, יש לגונזם. והמחמיר לגנוז כל עיתון שיש בו חשש שהודפסו בו ציטוטים הטעונים גניזה, תבוא עליו ברכה. אלא שיכול לחתוך רק שורות אלה לגניזה, או כאמור לגנוז את כל העיתון. והרואה דברי תורה בעיתונים חילוניים, יש לגזורם ולגונזם. ע"כ. וע"ע בספר גנזי הקודש (פרק יד סעיף ג-ה). ע"ש.

וכן שאלתי לפני זמן זמנים ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א, בענין עיתונים (כגון יתד וכד') שיש בהם ד"ת מפוזרים בכו"כ עמודים, ויש טורח לגנוז רק העמודים הנז', האם אפשר לשים את העיתון כולו בגניזה. והשיבני תשובה בכ"י: כן. ע"כ.

אהל הלכות כבוד תפילין יעקב שפג

מעטפה אם צריך גניזה

לה) שאלה: מכתב שנשלח עם דברי תורה והשאיר את הדברי תורה בתוך המעטפה לכמה שנים האם אח"כ צריכים לגנוז המעטפה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דטעון גניזה דהוי תשמיש דקדושה כיון שהיה מונח שם הרבה זמן.

הלכות כבוד תפילין

הנחת תפילין על גבי חומש

א) שאלה: האם מותר להניח תפילין על גבי חומש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דתפילין על חומש מותר ולהיפך אסור. ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דעל חומש אסור ועל שאר ספרים מותר וספרים על תפילין גם מותר.

הנחת חומש על גבי תפילין

ב) שאלה: ומה הדין הפוך להניח חומש על גבי תפילין או שאר ספרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הנחת תיק של תפילין על גבי ספרים

ג) שאלה: מה הדין לגבי תיק עם תפילין וטלית בתוכו, וכמו כל בוקר אחד מגיע לבית הכנסת האם מותר לו להניח את התיק על גבי ספרים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שעם התפילין בתוכו מותר.

הנחת קופסאות תפילין על גבי סידור להשאיר אותו פתוח

(ד) שאלה: האם מותר להשתמש עם קופסאות של תפילין כדי שלא יסגר הסידור שקוראים ממנו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י ליברמן שליט"א: כתב בשו"ע (סימן קנ"ד סעיף ג') תשמיש קדושה כגון תיק של ספרים ומזוזות ורצועות תפילין וכו'. ובמשנה ברורה (ס"ק ז') כתב דה"ה לתיק שלהן. וראה בשער הציון שם ס"ק ז'. וא"כ מפורש לנו שהם רק תשמיש קדושה, וכל שכן בשל יד שיש לה קופסא פנימית בתוכה. וא"כ מותר להשעין עליהם את הסידור, שהרי הסידור היא קדושה עצמה. וגם מותר להניח הקופסאות על הסידור להחזיק הדפים מפני הרוח וכדומה, שאינה בזיון לסידור כיון שלצורכו הניחן עליו אלא משתמש בהם לצורך הבתים.

הגר"א"י גרוסמן שליט"א: בשו"ע או"ח סימן קנ"ד סעיף ג' מבואר, שתשמישי קדושה יש בהן קדושה, וצריך לגונזן, וכתב המ"ב שם בס"ק ז' שה"ה תיק של תפילין, ובשער הציון שם ס"ק ז' כתב שהוא הבלע"ק של כסף, והיום עושים את זה מפלסטיק, ועיין פרמ"ג סימן קנ"ג מש"ז ס"ק ט"ז שסיים הכללים בתשמישי קדושה, הזמנה לאו מילתא ונכנסת לקדושה בשימוש פעם אחת, ומועיל בהם תנאי (עיין קנ"ד סעיף ח'), אבל לא לדברים מבוזים, ורק לפני שהשתמשו בהם, ואין לעשות בהם שימוש חול, אפילו כשאין בהם בזיון, ובנידון דידן יש כמה צדדים להקל, ראשית כל יש לומר שלהחזיק הסידור פתוח אינו שימוש חול רק שימוש קודש, ואולי הוא בכלל התרומת הדשן שלב בית דין מתנה על זה, ועוד הרי כתב החיי אדם שכל שעושה לצורך לימודו מותר בשעת הדחק עיין פסקי תשובות חלק ב' עמוד רצ"ב ס"ק ה' הערה 143, כ"ש אם עשה תנאי בפירוש שמועיל, וכל זה ללמד זכות לנוהגם כן, וא"צ למחות בידם, אבל לכתחילה המחמיר טפי עדיף ותבוא עליו ברכה כנלענ"ד, (עי' בלקט יושר או"ח עמוד 15 שכשנפל הקופסא של תפילין של התרומת הדשן הוא הרימו ונשקו עי' שם) אגב מיקל עדיף להשתמש בקופסא של יד ולא של ראש שצידד הפרמ"ג שהוא תשמיש דתשמיש, עי' בשער הציון הנ"ל ודי בזה.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דאסור, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דמותר.

הגר"י מזלומיאן שליט"א: בגמ' מגילה (דף כו ע"ב) אמרו: ת"ר תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה נגנזין. ואלו הן תשמישי מצוה, סוכה לולב שופר ציצית. ואלו הן תשמישי קדושה, דלוסקמי, ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן. ע"כ. ונראה שנרתיק של תפילין הם הקופסאות השחורות שמניחים בהם את התפילין בימינו לשומרן, ואם כן דינן כתשמישי קדושה שטעונים גניזה. וכן כתב במשנה

ברורה (סימן קנ"ז). וראה בפרי מגדים (סימן קנ"ג במשבצות זהב ס"ק טו) שיש ו' דרגות בחפצי קדושה ומצוה: א- קדושה עצמה, דהיינו כל דבר שכתוב עליו דברי קודש, כגון ס"ת נביאים וכתובים, וכן גמרות וספרי הלכה, ואפילו ספרים שנכתבו בדפוס הרי הם קדושה עצמה. ב- תשמישי קדושה, הוא כל המשמש את הקדושה, כגון ארון קודש והמעיל ונרתיק מזוזה וכו'. ע"ש. ובודאי שמעלת וקדושת הספרים גדולה מדין הקופסאות, לכן נראה שאין ראוי להניחם על גבי הספרים. ויתרה מזאת כתב החיד"א בספר מחזיק ברכה (אורח חיים סימן כח) בשם אור צדיקים, שיש מניחין התפילין כשחולצין, על הסידור, ואין נכון לעשות כן, שלענין שבועה בנקיטת חפץ חמור סידור מקדושת תפילין, כמו שכתב הסמ"ע (חושן משפט סימן פז ס"ק מ) והובא בסולת כלולה. ובסימן מה חזר בו, לפי שבט"ז (חושן משפט סימן פז) השיג על דברי הסמ"ע וכו'. והובא בשערי תשובה (סימן כח סוף ס"ק ג). ובספר פסקי תשובות (שם אות ה) ציין לאות חיים ושלום (ס"ק ב). ע"ש. עכ"פ יש להמנע מלהניח הקופסאות על גבי סידור ושאר ספרי קודש. וכן ראיתי שנשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר דולה ומשקה (עמוד של) בזה"ל, בתים של תפילין מפלסטיק שעשוי להגן ולשמור על התפילין, שיש להם דין של תשמישי קדושה, האם מותר להניחם על ספר. שמא תשמישי קדושה, קדושתם פחות מספר שהיא קדושה עצמה. והשיב, לא. ע"ש. ואף שלכאורה יש לדון בדרגת קדושת הספרים הנדפסים, מכל מקום להלכה יש להמנע מזה.

ומענין לענין אביא לפניו את ששאלתי ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה הלשון: קופסאות הפלסטיק (השחורות) ששומרים בהם את התפילין, שנשברו. האם מותר לתת לתינוק לשחק בהם, או שיש לגונן דוקא. והשיבני: אין ראוי, וטוב לגונן. עכ"ל. ועיין בספר גנזי הקודש, ואינו תח"י.

רצועות התפילין על גבי ספרים

ה) שאלה: מה הדין לגבי רצועות התפילין, האם מותר להניחם על גבי ספרים?
תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי כן.

הגר"א שלזינגר שליט"א: אין להניחם על גבי ספרים שיש בהם קדושה.

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דמותר.

ישיבה על ספסל שמונח עליו רצועות של תפילין

ו) שאלה: ספסל שמונח עליו רצועות של תפילין האם מותר לישב עליו ביחד עם הרצועות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מה שדרכו בכך, שהרי כל פעם כשיושב מצוי מאוד שהרצועות יהיו על ידו על הכסא, נראה שבזה שרי.
הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דמותר.

לשתות לחיים מעוטר עם תפילין

ז) שאלה: האם אינו ראוי לשתות לחיים כשלבוש עם תפילין מאחר והוא משקה שמשתכר, ומה הדין בזמנינו לעשן כשלבוש עם התפילין?
תשובה:
הגר"א נבנצל שליט"א: לשתות לחיים אינו ראוי, ולעשן אסור גם בלי תפילין.
הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דמותר.

לצלם במצלמה מעוטר עם תפילין

ח) שאלה: אלו שלובשים תפילין ורוצים לקחת תמונה עם מצלמה האם זה בזיון לתפילין לצלם במצלמה בעת שמעוטר עם התפילין?
תשובה:
הגר"א נבנצל שליט"א: לא.
הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דמותר. ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דיש בזה משום בזיון לתפילין לצלם כשהוא מעוטר בהם.

הלכות מזוזה

מתי קובעים ממזוזה בבית חדש

א) שאלה: מתי חייבים לקבוע מזוזה לבית חדש, האם מיד כשמכניסים רהיטים או רק ביום שהולך לישון שם?
תשובה:
הגר"ח קניבסקי שליט"א: מיד.

אם מותר לתת מזוזה כמתנה לחילוני

ב) שאלה: האם מותר לתת מזוזה למתנה לחילוני או שמא יש חשש שיבזו אותו, או עדיף לתת לו אולי יקבוע אותו?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: יזהירנו.

המוריד מזוזות לבדיקה ויוצא מהדירה האם הוא חייב לקבוע אותם

ג) שאלה: מי שהוריד מזוזה מביתו לפני שיוצא משם כדי לתת אותם לבדיקה האם הוא חייב להחזיר המזוזה לביתו אחרי הבדיקה אפילו שהוא יוצא מהבית כדי לגור במקום אחר ויש דייר חדש שנכנס לדירה שלו שהוא עוזב כעת? ניסוד השאלה מאחר ואסור להוריד מזוזה מבית כשיוצא ממנו כמבואר בגמ' בב"מ ושו"ע סימן רצ"א, האם גם במקרה ששלח את המזוזות לבדיקה חייבים להשאיר אותם אח"כ?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם תקרה בבית נחשב משקוף

ד) שאלה: האם תקרה בתוך הבית נחשב כמשקוף לענין חיוב מזוזה, וכגון שיש ב' מזוזות שהוא הקיר של הבית ועל גביו התקרה כמובן, האם זה נחשב כב' מזוזות ומשקוף א' שמחייב במזוזה?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא.

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שלכאורה מספק זה חייב במזוזה.

מסמר שנפל והמזוזה נהפכה

ה) שאלה: מסמר נפל מהמזוזה וכעת המזוזה התהפכה, האם מברכים על קביעתו כשמיישרים אותו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא.

הגר"י שוב שליט"א: אם כעת הוא פסול לכאורה יש לברך כשמיישרו, ומהגאון רבי שריה דבליצקי והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאין לברך כמו בטלית שנשמת רובו, עכ"ל.

זמן קביעת המזוזה

ו) שאלה: מתי הזמן הכי מובחרת לברך על קביעת מזוזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: רגע לפני שמגביהים אותה לקיר.

שכח לברך על קביעות מזוזה בשעת הקביעה

ז) שאלה: שכח לברך על קביעת המזוזה בשעת הקביעה, האם הוא צריך ליטול את המזוזה מהמשקוף ולברך עליו, או אפשר לברך עליו מיד כשהמזוזה כבר קבוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יברך עכשיו.

הגר"י שוב שליט"א: אם יזדמן לו ברכה על מזוזה אחרת יכוין לפטור בה גם את הראשונה. או כשיסרנה לבדיקה כשיחזרנה יברך והסכים לזה הגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי שיסיר את המזוזה ויחזור ויקבענו בברכה.

מסמר אחד לקבוע מזוזה

ח) שאלה: בקביעת מזוזה האם צריכים לקבוע ב' מסמרים אחד למעלה ואחד למטה, או סגי באחד למעלה אם הוא רואה שאין המזוזה זו ממקומו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: די באחד.

הגר"י שוב שליט"א: דעת הגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דבדיעבד סגי באחד והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א פסק דדי במסמר אחד אם אינו זו ממקומו

קביעת מזוזה בבית הכלא

ט) שאלה: יהודי שנמצא בבית הכלא האם הוא חייב לקבוע בחדרו מזוזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

מעבדה לבדיקות דם

י) שאלה: מעבדה של בדיקות דם ובדיקות מי רגלים האם החדר פטור ממזוזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שפטור ממזוזה.

קביעת מזוזה בחדר כביסה

יא) שאלה: האם קובעים מזוזה על פתח לחדר כביסה והסקה, וכן מה הדין לגבי חדר משחקים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י טשזנר שליט"א: לכאורה גם חדר משחקים היא מתשמישי הבית וחייב במזוזה בברכה, אם יש שם צורת הפתח ודלת והחדר הוא לכל הפחות ד' על ד' אמות.

ולגבי חדר הכביסה, הנה מעיקר הדין חדר כביסה פטורה ממזוזה (כן הביא בקונטרס המזוזה להגר"א זילבר ס"ק ק') כי אינו חדר מכובד שהרי מכבסים שם בגדים מלוכלכים כגון חיתולים וכדו', כמו שדר אמבטיה פטורה ממזוזה.

אולם כיום הכביסה שלנו היא נקיה בהרבה משלהם, שאין אנו מכבסים חיתולים, וגם שאר הבגדים שמכבסים אותם נקיים יותר משל פעם, כי היות שכיום רוב הכביסה לא מכבסים ביד אלא במכונת כביסה שקל לכבס בה, ממילא מכבסים הבגדים לעיתים תכופות ואינם מתלכלכים כל כך כמו פעם.

ושנית, חדר שלנו עפ"ר אינו מיוחד רק לכביסה, אלא גם מאכסנים שם כל מיני דברים, ולפי הנראה דינו כבית האוצר (מחסן) שחייב מזוזה (כבסימן רפ"ו סעיף א' אוצרות יין ושמן ושם סעיף ב' בית התבן ובית העצים). אולם אם אין בו ד' על ד' הרי חדר קטן פטורה ממזוזה. אולם יש אומרים שרק חדר מגורים שיעורו הוא ד' על ד' אמות, כי למגורים הרי זה חדר צר, אבל מחסן ראוי לשימוש גם בפחות מד' על ד' (עי' פ"ת שם ס"ק י"א), לכן למעשה יש לקבוע שם מזוזה בלי ברכה.

ועי' קובץ מבית לוי יורה דעה שציין לשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן קנ"ב אות ג' וחלק ה' סימן קס"ז וחלק ז' סימן קע"א שהסתפק מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל בזה, וסיים העורך שלמעשה מרן לא קבע מזוזה בכה"ג.

קביעת מזוזה באולם שמחות

יב) שאלה: אולם שמחות האם מניחים שם מזוזה עם ברכה או בלי ברכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: עם ברכה.

הגר"י שוב שליט"א: הגר"ש דבליצקי זצוק"ל פסק שיש לקבוע שם מזוזה בלי ברכה.

קביעת מזוזה במקום שאופים מצות לכמה חודשים בשנה

יג) שאלה: מקום שאופים שם מצות שפתוח רק לכמה חודשים בשנה, האם קובעים שם מזוזה עם ברכה או בלי ברכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בלי ברכה.

קביעת מזוזה בבית נייד

יד) שאלה: קארוון נייד למגורים האם חייב במזוזה בברכה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

חדר בלן של המקוה אם חייב במזוזה

טו) שאלה: חדר הראשון במקוה שיש בו הבלן ומקבל הכסף, שהוא כעין בית שער לבית המרחץ האם הוא פטור ממזוזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י שוב שליט"א: הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א פסק לגבי מקוה החדר הראשון שהבלן יושב שם וגובה הכסף וכן משמש כבית שער לבית המרחץ פטור ממזוזה כיון שאין ישנים שם והבלן אינו יושב שם כל היום כמו בחנות.

הורדת מזוזה בכניסה של בנין שיש גוי שם

טז) שאלה: יהודי שבעל הבית על בנין מגורים, ומכר את הבנין לגוי, האם מותר להוריד את המזוזה של הכניסה, אם עדיין נשאר בבנין יהודים שגרים שם, או בכה"ג צריכים להשאיר את זה כיון שיש דיירים יהודים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך להשאיר, באר"י אסור למכור בנין לגוי.

עומד לעשות שיפוצים בדירה מתי יכול להוריד את המזוזות

יז) שאלה: אחד שקנה דירה חדשה וכעת רוצה לשפץ אותה, מתי הוא יכול להוריד את המזוזות, ועוד אם הקבלן היה אמור להרוס הבית, וטעה בתאריכים ואמר שיאחר עוד שבוע, אבל הבעל הבית כבר הוריד את כל המזוזות כי הוא חשב שמחר הוא יגיע ויעשה הריסה, האם הוא חייב לקבוע אותם בחזרה אע"פ שאין אחד שגר שם, או שהוא כבר יכול להשאיר את הבית ככה למשך עוד שבוע שיעשו ההריסה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול להשאיר הבית ככה.

הגרא"י גרוסמן שליט"א: א) בענין האיסור להוריד מזוזה כשיוצא מבית המבואר בב"מ דף קב:, שיש בזה סכנה גדולה, כשנקדים טעמי האיסור לפי רבותינו הראשונים נוכל לפתור כל ספיקותיו בעז"ה, התוס' שם כתבו שמזיקים באים ומזיקים את הדיירים הבאים אחריו, ולכן הוא נענש על זה, הריטב"א שם כתב שכשיש מזוזה יש קדושת השכינה ואסור לסלק את השכינה ע"י הורדת המזוזה, ובשאלת דרב אחאי גאון בפרשת שלח

שאלתא קכ"ו כתב שהוא בזיון למזוזה כשמבטלה ממצותה, (כמו שמצינו בהל' ציצית באו"ח סי' ט"ו סעי' א' עיי"ש).

(ב) לפי זה יהודי שמכר בנין מגורים לגוי והדיירים יהודים (שוכרים), בודאי אסור להוריד המזוזות מכל הטעמים, וליכא חשש שיבזה הגוי את המזוזה כי יפחד מהיהודים הדריש שם, ומי שרוצה לשפץ דירתו וכ"ש להרוס את כל הבית, מיד שיוצא משם ולא יכנס לשם יהודי עד אחרי השיפוץ או הבנייה החדשה, מותר להוריד המזוזה, שזה כבודה ואין דיירים שיזיקו, ומי שיש לו בית נופש לקיץ, ואף אחד אינו שם כל השנה, אם יוריד המזוזה ויקבע אותו במקום אחר שחיובו שוה, מותר, וכן דלת שביטלו אותו לגמרי מתשמיש דלת, ונעשה קיר קבוע, פשוט שנתבטל שם פתח משם ופטור ממזוזה ומותר להוריד, אבל אם דעתו לפותחו לפעמים, עיין ספר חובת הדר ו' - ו' בשם הדע"ק שהוא חייב, (כעיי"ז עיין ספר עלינו לשבח ויקרא, בתשובות שבסוף הספר סי' קל"ה בענין מקלט שציוו העיריה להוציא כל החפצים משם, וישאר ריק, דמותר להוריד המזוזה, כן פסק הגריש"א עיי"ש), וע"ע בדע"ק סי' רצ"א סעי' א' בענין בית העומד להריסה, ובכלל בענינים האלו יש לעיין באג"מ יו"ד ח"ד סי' מ"ד, ובשו"ת שבה"ל ח"ט סי' רכ"א, וע"ע בפרמ"ג באו"ח סי' ט"ו מש"ז סק"ב, שכתב להדיא דמי שסוגר ביתו ולא ידור שם מותר ליטול המזוזות עיי"ש, (ע"ע בספר הערות לב"מ שם שכתב בשם הגריש"א שנהגו להתיר להחליף מזוזותיו למזוזות פשוטות כשיוצא), וע"ע מנח"י ח"ה סי' ק"י אות ב' בזה.

להוריד מזוזה מדירת קיץ שלא דרים בתוכו במשך השנה

(יח) שאלה: אחד שיש לו בית לנופש, וכגון מה שמצוי בארה"ב שיש בתים שדריש בהם בהרים לקיץ ובמשך השנה אין שם יהודים בכלל, האם מותר לו להוריד את המזוזות שלו משם במשך השנה, מדובר שהוא הבעל הבית, אבל אין אף אחד שיגור שם במשך השנה, ואולי יחשוב לקלקול וכדומה, האם יש חשש סכנה להוריד את זה ולקבוע את זה מחדש?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: לא יוריד.

הגר"א נבנצל שליט"א: אם שום ישראל לא גר שם אין חשש סכנה.

דלת שסגרו אותו אם מותר להוריד ממנו המזוזה

(יט) שאלה: דלת שסגרו אותו עם מסמרים וכדומה שבינתיים לא משתמשים בדלת שיהיה כמו דלת, האם מותר להוריד את המזוזה מאותו פתח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הוריד מזוזות לבדיקה אם צריך להחזיר אותם לאותו פתח

(כ) שאלה: כשמורידים את המזוזות לבדיקה האם צריכים להחזיר אותם שאותו מקום שהיו מקודם, ואם כן האם מברכים על קביעת מזוזה כששכח איפוא זה היה מקודם, וכעת הוא קובע את זה במקום חדש שלא היה מקודם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אין סיבה הלכתית לשינוי המקום יכול לשנות ולא יברך.

חדר קירור גדול אם חייב במזוזה

(כא) שאלה: חדר קירור גדול שנכנס בתוכו בני אדם, האם חייב במזוזה, או פטור מאחר ואינו ראוי לדירה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: זה חלק משימושי הדירה.

אשכנזי שכר דירה עם כתב ספרדי

(כב) שאלה: אחד אשכנזי ששכר דירה ומצא שהמזוזות שקבועים שם הם בכתב אריז"ל או כתב ספרדי האם מותר לו להמשיך לגור עם מזוזות כאלו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם אונן פטור מקביעת מזוזה

(כג) שאלה: מה הדין באונן אם הוא חייב בקביעות מזוזה בארץ ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: פטור.

צובעים הבית אם מותר להוריד המזוזות

(כד) שאלה: אחד שעזב את דירתו והיה חייב לצבוע אותו האם מותר להוריד את המזוזות אע"פ שעוזב הדירה כיון שהפועל צובע גם המשקופים, ואם כן, האם חייבים לקובע אותם בחזרה אפילו שלא דר שם יותר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול להוריד וחייב לחזור ולקובעם.

הגר"י שוב שליט"א: הגר"ש דבליצקי זצוק"ל פסק שמותר להסיר את המזוזות כשצובעים את הבית שיוצא מהדירה דהסרת המזוזות היה בהיתר כדי שלא התקלקל מהצבע ולכן אינו צריך לקבעה מחדש.

מזוזה של בית מדרש מהו לענין בדיקה

כה) שאלה: מזוזה של בית מדרש ובית הכנסת האם צריך בדיקה פעמיים ביובל או בתוך שבע שנים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: פעמים ביובל אם אוכלים שם.

הגר"י שוב שליט"א: פעמיים ביובל, כן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל.

הגיע לצימר ולא מצא שם מזוזה מה לעשות

כו) שאלה: מי שמתארח עם חמיו בבית ארחה במקום נופש ששכרו שם חדר והוא בארץ ישראל, ובבואו שם בשעת לילה מאוחרת הבחין שאין שם מזוזה בפתח הבית, וכעת אין לו אפשרות להשיג מזוזה, האם מותר לו לישון שם והרי מבטל מצות מזוזה שהיא חובת הדר והשוכר?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: כשאנו יכול להשיג מזוזה אפשר להקל כן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א

הגר"נ גראס שליט"א מח"ס שו"ת שארית אברהם: יש לחלק דבר זה בב' אופנים. הא' במי שרק שכר דירה ללילה אחת וכיו"ב ואירע לו כן שאין להשיג מזוזה, והב' במי שדר בבית שלו הקנוי לו קנין עולם (באר"י שיישאר שם גם בביאת המשיח בב"א) ואירע שנודע לו כי מזוזת ביתו פסולה ואין לו אפשרות למצוא כעת מזוזה. בשניהם יש לברר מה יעשה מבלי לבטל מצות מזוזה שאין בידו לקיימו כעת בשעת לילה או מריחוק מקום יישוב יהודי וכיו"ב.

חובת מזוזה בבית המושכר ובבית של הפקר

א. ואפתח במה שסיימתי והוא מי שנודע לו בביתו הקנוי לו שמזוזת ביתו פסולה ואין אפשרות להשיג מזוזה כשירה כעת. שהעיצה שיש ליתן בזה היא, להפקיר ביתו בפני שלושה כדין, וכפי המבואר באו"ח סי' רמ"ו סעי' ג' לענין שלא לעבור על שביתת בהמתו בשבת. וממילא אין עליו שום חובת מצות מזוזה בהיות הכתוב מבאר להדיא וכתבתם על מזוזות "ביתך" ובשערך, והוא מצוה דרמית על בעל הבית דייקא (ואם אין לו שלושה או מפחד לעשות כן מסיבה כלשהיא יראה להפקיר עכ"פ בפני אחד שמהני עכ"פ להינצל מאיסור תורה, ומדוחק אפילו בינו לבין עצמו, עיי"ש במשנ"ב ס"ק ט"ו עפ"י חו"מ סי' רע"ג). וכמדומני (כמעט בטוחני) ששמעתי עיקר עיצה זו מפי הגאון הנודע רבי יצחק זילברשטיין שליט"א באחת משיעוריו.

ואבאר הכוונה לענ"ד בזה. דהנה בתוספות מנחות מ"ד. דנו תוספות אודות חובתו של שוכר בית במזוזה האם הוא מן התורה או מדרבנן. וכתבו התוספות בתירוק הראשון, שחובתו של שוכר מן התורה כי לא ממעטינן שוכר מקרא ד"ביתך" דוקא שלך ולא של

אחרים, ומה שפטור השוכר בית בחו"ל עד ל' יום, הוא משום שעד ל' יום דירת ארעי מיקרי ואינו נקראת דירתו עדיין. אך בתירוץ השני כתבו תוס' שלעולם שוכר פטור מה"ת דשפיר ממעטינן ביתך ולא של אחרים והרי אין הבית של שוכר כל שלא קנאו קנין עולם, ומה שמתחייב אחרי ל' יום אינו אלא מדרבנן משום שנראית כשלו, עד כאן.

אלא שבהשקפה ראשונה לא מהני עיצה זו רק להציל מאיסור תורה וגם לא לכל הדיעות, כי לתירוץ א' שבתוס' הנ"ל, הרי חייב השוכר בית מה"ת אע"פ שאין הבית שלו, וא"כ מה לי שוכר או מפקיר. ורק לתירוץ הב' בתוס' דממעטינן ביתך ולא של אחרים והיינו שחייב רק כשהבית הוא שלו, בזה ניתן לכאורה להבין עיצה של הפקר הפוטר מאיסור דאורייתא גם במי שהיה עד עתה הבית קנוי שלו והיה חייב מה"ת, כי עתה אחרי ההפקר אינו עוד "ביתך". אמנם הגם שלכאורה העיקר להלכה קיי"ל כתי' הב' ששוכר פטור מה"ת, וכפי מה שכ' הנחלת צבי יו"ד סי' רפ"ו (סעי' כ"ב) בשם שו"ת רע"א סי' ס"ו שכן העיקר ושכן כ' תוס' ע"ז כ"א וברא"ש. אכתי יקשה שכיון שהבית שלו עד עתה וישב בה יותר מל' יום הרי "נראית כשלו", וא"כ חייב עכ"פ במזוזה מדברי סופרים. ועוד שכל עיקר הדבר אינו פשוט כ"כ, כי מצאתי בגידולי הקדש סי' רפ"ו ס"ק י"א, שהביא דברי רע"א הנ"ל שפשיטא ליה דלהלכה קיי"ל ששוכר פטור מה"ת, וכ' הגידוה"ק שאין זה פשוט כלל כי כנגד זה יש עוד הרבה שיטות הסוברים שהוא מן התורה, עיי"ש באריכות שמסיק שהוא ספק אם חיוב השוכר מה"ת או מד"ס אך שעכ"פ כשיש עוד ספק הו"ל ספק ספיקא להחשיבו רק איסור דרבנן (עי' כעין זה בפ"ת סי' רפ"ו ס"ק ט"ז).

לחלק בין שוכר שחייב מדרבנן לבין הפקר שפטור לגמרי

ב. ונראה לענ"ד דבר נכון ומתוק בס"ד, שכל מה שאמרו ששוכר חייב רק מדברי סופרים (למ"ש הנחל"צ ורע"א, כנ"ל) מפני "שנראית כשלו", אין זה אלא בשוכר דייקא כיון שסו"ס מתנהג בה כשלו ויש לו קניני שוכר בבית זה והוא מתנהג בה כבעה"ב עד שבירדו למנוע כניסת אחרים מבלי רשותו כמובן, ודייקא בו שייך חשש דנראית כשלו. לא כן באם מפקיר הבית שהכוונה בו שלא ימנע משום אדם הכניסה אם יבקש ממנו, שבזה לא אמרו חיוב מזוזה מדרבנן כלל, והרי הוא בבית זה ככל אדם זר שמתארח בבית חברו וכמי שמכר ביתו לאחר ובנתיים נשאר לדור עם הבעה"ב, שאע"פ שרגילים כולי עלמא שהראשון הוא הבעה"ב מכל מקום אין עליו כעת שום חיוב מזוזה ואינו נראית כשלו אחרי שנתפרסם שמכר הבית.

והגם שהבאתי למעלה מהגידולי הקדש שכתב שאין ההלכה בזה מוכרעת והוא ספק האם שוכר חייב מה"ת או פטור, וא"כ נמצינו מסופקים בעיקר הדבר אם ממעטינן "ביתך" דוקא או לא ואיך באנו להתיר ההפקר לשיטות שהשוכר חייב מה"ת. מכל מקום נראה ראייה מפורשת שמה"ת מודים כו"ע שהפקר פטור מן המזוזה ואעפ"י שלא סברי למעט "ביתך" דייקא. והוא ממה שמבואר בתי' א' בתוס' שאע"פ שסוברים דחייב השוכר מה"ת מכל מקום עד ל' יום פטור מפני שעד ל' יום לאו דירה ידיה הוא, והכוונה בזה לכאורה שהוא מענין גדר דירת ארעי (ועיין מה שאכתוב בדברי הקרן אורה באו"ה הסמוכה בס"ד). והנה מבואר שם להדיא בגמרא (מנחות מ"ד.) ונפסק בשו"ע סי' רפ"ו (סכ"ב) שהדר בפונדק

פטור ממזוזה לעולם (בחו"ל) הגם ששאר שוכר חייב אחרי ל' יום, וכתבו הטעם מפני שהוא דירת ארעי, עיי"ש. נמצינו למידים שגם להשיטות שאין צריך שיהיה הבית שלו בכדי להתחייב במזוזה, מכל מקום בהכרח מודו שיש הגדרה של "דירת ארעי" שגרע מסתם "בית שאינו שלו" וגרע מסתם שוכר שחייב הגם שאינו שלו. ולכן כמו שראינו בדין פונדק שבהכרח מפורש בו לפטור ממזוזה וגרע משוכר שחייב מה"ת (לשי' א'), והיינו שלא רק דירת ארעי של זמן ארעי של פחות מל' יום נחשב ארעי, אלא גם דירת ארעי באיכות ייחשב לארעי לפטור ממזוזה כדוגמת פונדק שפטור גם כשהוא לזמן רב. וממילא יש להבין שגם לשיטת המחייבים שוכר מה"ת יסכימו גם הם שבית של הפקר פטור ממזוזה מן התורה, כיון שהוא דירת ארעי טפי מסתם שוכר שעכ"פ יש לו קנין בבית להתנהג בו כבשלו. (וידעתי ששאני פונדק שהוא ארעי מתחילתו כי מעולם לא היה אורח זה בעה"ב, כי אין זה דיחוי, כי לא באתי לומר שהוא כפונדק ממש, אלא ללמוד מזה שלכו"ע יש היתר דירת ארעי באופן מסויימים ולומר שמסתבר שהפקר הוה הארעי הכי ארעי.)

וכל זה בהפקיר בפני שלושה שאז נתפרסם הדבר שהפקיר ולא יאמרו עוד שנראית כשלו, אבל בהפקיר בינו לבין עצמו יש לדון אי מהני גם לענין דרבנן. ויותר נראה דמהני כי לא אמרו אלא בשוכר עכ"פ כיון שבפועל גם עכשיו בזמן שאין בו מזוזה הינו מתנהג בבעלות מסויימת, משא"כ במפקיר שכעת אין מתנהג בו כבעלים ונותן לכל אחד להיכנס בלי רשותו, ורק שלא נודע לכולם (בהפקיר בינו לבין עצמו) ואנו חוששים מפני זמן העבר שהיה מתנהג בו כבעה"ב, ובזה לא מצינו גילוי בחז"ל שגזרו עתה מפני העבר, ולא דמי לשוכר שגם עתה נראה כשלו, ודו"ק כי נראה סברא ישרה ואיך שלא יהיה ודאי יעשה כעציתנו בכדי להינצל מאיסור תורה.

וצריך להזכיר שפשיטא שאין המפקיר ביתו צריך לתת רשות להשתמש גם בכל חפצי הדירה, כי ההפקר אינו אלא על השימוש בתוך הבית (שהיא היתה הסיבה לחייבו במזוזה עד עתה).

עוד בדין הדר בבית של הפקר

ד. כל זה כתבתי מסברא, אך הט אונך מה שראיתי עוד מפורש בחז"ל בזה.

שוב ראיתי כי עיקר דין הפקר במזוזה הינו גמרא מפורשת במסכת שבת קל"א ע"ב, דאמרין שם דאפילו לר' אליעזר הסובר מכשירי מצוה דוחה שבת, מ"מ העושה ציצית לבגדו או מזוזה לפתחו בשבת הרי זה חייב. וביארה הגמרא הטעם משום "דהואיל ובידו להפקירן" והיה אז פטור לגמרי ממזוזה. הרי מזה להדיא שמן התורה ודאי כו"ע מודים שהפקר פטור ממזוזה וזה גם לשיטות דלא ממעטינן ביתך דייקא שודאי לא יחלקו על גמרא ערוכה (וגמ' זו מובאת בתוס' מנחות גופייהו בסוה"ד), ועל כרחך כדי שלא יקשה על שיטות אלו צריך לומר כדברינו שהוא משום שגם זה בכלל דירת ארעי וכדין שוכר הפטור בתוך ל' יום (מפני טעם זה או כפונדק לאחר ל').

ומאחר שיש גמרא ערוכה לפנינו, צריכין אנו להתחקות מהי כוונת הגמרא, האם לפטור אפילו מד"ס כפי שציידנו למעלה או שמא רק מה"ת. והנה חשבתי שדבריי יבואו רק

בקצרה, אך ראיתי שהדברים צריכים עוד ביאור ארוך קצת ומ"מ אשתדל לקצר כמה שאפשר, ומד' אשאלה מענה לשון אנא סעדני שלא אכשל בדבר הלכה ואכוון לאמיתה של תורה, אכ"ר.

בקרן אורה למנחות מ"ד. ראיתי שדן אודות דברי התוספות שם בב' תירוציהם שהבאתי למעלה, ומבואר בדבריו להדיא שהפקר פטור גם אחרי ל' יום וגם מדברי סופרים. עיי"ש שהוקשה לו לפי תי' הא' בתוספות ששוכר חייב מן התורה משום דאין צריך דוקא "ביתך" ולא של אחרים ורק שלפני ל' יום פטור משום שאינה נחשבת עדיין כדירה שלו, שאם כן יקשה מ"ט הפקר פטור ממזוזה כהא דשבת קל"א ע"ב, והרי לא בעינן ביתך דייקא לתי' א' בתוספות. ולכן שינה בעל הקרן אורה את דרכו ונטה מדברי התוספות, וביאר שאכן שוכר חייב מן התורה אע"פ שצריך דוקא "ביתך" ולא שאינו שלו, והטעם משום שבאמת גם שואל ושוכר הוה כבית שלו כי שכירות ושאלה ליומיה הוה כממכר. וממילא שהפקר אכן פטור משום שאינו ביתך, שהרי בזה לא שייך לומר כלל שהוה כממכר ובודאי שאינו שלו. ועיי"ש שביאר להדיא שהפקר פטור גם לאחר ל' יום. וכן מבואר להדיא מד' המגן אברהם או"ח סי' י"ג (ס"ק ח') שהקשה בשם אה"ר רבי יודא סג"ל זצ"ל, במי שנפסלו ציציותיו בשבת שהתירו ללובשן משום כבוד הבריות, והקשה הרי יכול ליתנו לאחר במתנה ולחזור ולהשאילן ממנו ויהיה טלית שאולה הפטורה קודם ל' יום. ויישב המג"א שכיון שאחרי ל' יום חייבת מפני שנראית כשלו א"כ לא יועיל כלום כי הרי גם עתה כבר אחרי ל' יום (ביאור דבריו שרק בל' יום הראשונים שלא היתה שלו עדיין, בזה מהני פטור שאולה משא"כ אחרי שכבר בידו ל' יום שוב שייך הטעם משום שנראית כשלו). וכתב המ"א שבזה מובן מה שהגמרא בשבת קל"א ע"ב משני משום דבידו להפקירן, והרי יכול לשנות משום דבידו ליתנן במתנה לאחר, אלא ע"כ משום דעדיין תהיה חייבת בהיותה אחרי ל' יום שכבר נמצאת בידו, עיי"ש. ומבואר מזה באר היטב שביאר המ"א את הגמ' שבת גם באחרי ל' יום ורק בזה ניחא ליה מה שתירצה הגמ' שבידו להפקירן ולא קמשני משום דבידו ליתנו במתנה, הרי להדיא שמהני למ"א ההפקר לפטור אחרי ל' יום ואין בזה חשש של נראית כשלו כיון שהפקירן, דו"ק שם בדבריו. ובאמת כך הוא רהיטת הגמרא שמירי בכל ענין במי שעשה מזוזה בפתחו בשבת לענין האיך יהיה דינו אליבא דר"א הפוטר מכשירים בשבת.

והנה ברשב"א בסוגיא דשבת, כתב בזה"ל, וטעמא דטלית של הפקר פטור מן הציצית דלא עדיף מטלית שאולה דאמרינן שהיא פטורה כל שלושים יום, וכן בית של הפקר פטור מן המזוזה, כדאמרינן דשוכר פטור כל ל' יום, אע"ג דלאחר ל' חייבין בין בציצית בין במזוזה היינו מדרבנן, דאילו מדאורייתא אין הפרש בין תוך ל' לאחר ל' עכ"ל. וביאור דבריו לענ"ד שהרשב"א בא לבאר טעמה של הפקר אמאי פוטרת ממזוזה, וביאר שהסיבה לכך היא אותה הסיבה שבטלית שאולה ובשוכר פטורים קודם ל' יום, והיינו מפני שלדעת הרשב"א טלית ושוכר אין חייבין מה"ת דס"ל כתי' ב' שבתוספות שלא רק בטלית ממעטינן כסותך ולא של אחרים אלא ה"ה במזוזה ממעטינן ביתך ולא של אחרים, ומזה הטעם ביאר הרשב"א יש לפטור גם ההפקר מחיוב מזוזה, ובזה מבואר הגמ' על נכון.

אלא שחזר הרשב"א והקשה שלכאורה היה נראה דאין ממעטין מזוזה כשאין הבית שלו והראיה שאחרי ל' יום גם השוכר חייב במזוזה וכן הטלית השאולה עד"ז. ולזה יישב הרשב"א שהתם רק מדרבנן הוא אבל לעולם שפיר כל שאינו ביתו שלו פטור ממזוזה ושפיר גם ההפקר פטור מהאי טעמא שאינו שלו, עד כאן. ונמצא כל דיונו של רבינו הרשב"א רק לבאר האם ממעטין ביתך וממילא גם הפקר פטור או שאין ממעטין וממילא יתחייב ההפקר. אך לא נגע הרשב"א בענין זה איך יהיה דין ההפקר אחרי ל' יום, האם דינו כשוכר שחייב מד"ס או שמא גרע משוכר כי הפקר הוה טפי ארעי ודמי לפונדק בחו"ל שפטור אפילו אחרי ל' יום מטעם שהוא ארעי טפי, וגם באר"י שחייב הפונדק אחרי ל' יום ייתכן שהפקר גרע טפי כי פונדק עשוי עכ"פ גם לדירת קבע משא"כ הפקר שאין שום אדם גר במצב של הפקר לאורך זמן כלל.

גם במאירי (שבת קל"א ע"ב) כתב בתו"ד שגם ר"א מחייב הקובע מזוזה לפתחו בשבת משום שבידו להפקירן "ויהיה כדר בפונדק עד ל' יום" עכ"ל. וגם בזה עיקר הנדון להוכיח שיש טעם לפטור בית ממזוזה כאשר אינו שלו כנזכר בביאור דברי הרשב"א, ומזה ללמוד ולבאר טעם ההפקר שפטור מה"ת. אך עדיין אין כאן גילוי האם דין ההפקר שוה לדין הפונדק "אחרי ל' יום", כי ייתכן לחלק ביניהם כנזכר. ולא תימא שדברי הינם דברי דוחק, כי צריך להבין שכל עיקר הנושא כאן בכדי לברר דין ההפקר הוא אך ורק האם צריך דוקא "ביתך" או לא, ולכן מאוד מסתבר שזהו עיקר הנקודה שעליו יסובבו דברי הראשונים ועל זה יטרחו להביא ראיות והוכחות מבלי לבאר כל השינויים הדקים שייתכנו בין הפקר לשאר הדוגמאות (כדוגמת האם פטור או חייב אחרי ל' יום כוונתה דפונדק באר"י וכיו"ב).

כל זה כתבתי בהיות שראיתי בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סי' קי"ג) שהעיר בזה בין מדברי הרשב"א ובין מדברי המאירי ובין מד' המ"א, ולענ"ד לא זכיתי להבין כי היה נראה לגודל שפלותי שאין הכרח, וגם מה שהביא מד' הביאור הגר"א סי' רפ"ו, הרי גם הוא בעצמו כתב שיש לדחות. וכלל זה מסור בדינינו שאם הסברא אומרת בדרך אחד והוה ליה "סברא דאורייתא", ואז צריך דוקא ראיות מוכרחות מד' הראשונים והאחרונים שיימצא בהם היפוך דברינו, ואז נכפה דעתנו ושכלינו המוגבל נגד דעתם הרחבה וליבם הפתוח כאולם. ובפרט שמבואר כדברינו מקרן אורה ובמ"א.

ובדרך אגב מבואר מד' הקרן אורה דלמעלה, שהבין שלתי' א' בתוס' אין הבנה בגמרא שבת שפטרה הפקר ממזוזה (כיון שלדבריהם אין ממעטין ביתך ולא שלך), וכן ראיתי עוד באבני נזר יו"ד סי' ש"פ, שכתב לדחות דברי התוס' בתי' הא' מכח דברי הגמרא הפוטרת הפקר ממזוזה, ועיי"ש שכתב שכך דעת רוב הפוסקים ששוכר פטור ממזוזה מן התורה משום דממעטין ביתך ולא של אחרים ושכן עיקר להלכה. וזה כד' רע"א שהבאתי למעלה, ועיי"ש מש"כ מדברי הגידולי הקדש. אך לולי דבריהם של גדולי אחרונים אלו, הייתי אומר שהפקר גרע שאינו גדר דירה כלל, וכמו שבלא"ה צריכים תוס' בתי' א' ליישב הטעם למה פונדק גרע משוכר שפטור (בחו"ל) גם אחרי ל' יום, ועל כרחך שיש דרגות בגדר דירת ארעי עד כמה יכול לפטור (אע"פ שס"ל שלא לפטור ביתך ולא של אחרים), ואם

אתינו לידי כך הרי ניתן להבין שהפקר גרע עוד יותר ושלוש דרגות יש, השוכר הפונדק וההפקר, וד' יאיר עיני.

[ועוד מבואר בדברי הקרן אורה שהבין כוונת תי' בתוס' שהפטור קודם ל' יום אינו משום דירת ארעי, שאילו כן לא היה מקשה למה מהני הפקר, אלא הבין כוונתם משום דעד ל' יום אינו בית שלו כלל. אך בהכרח שגם לתי' א' מהני גדר של דירת ארעי לפטור וכדמוכח מדין פונדק שפטור גם אחרי ל' יום, אלא שכנראה סבר הק"א ששאני פונדק.]

דין היושב בבית האסורים

ה. והאמת נראה שיש לדמות טובא דין הפקר לדין היושב בבית האסורים, שאם כל סברתנו לפטור ההפקר אחרי ל' יום היתה מפני שאין כאן כלל "נראית כשלו" בהיות שאינו מראה "שום בעלות כלל" וגרע משוכר שאע"פ שאינו שלו אך לכל הפחות הוא הקובע מי שייכנס בבית כעת וכיו"ב. והנה אם כן יש לנו ללמוד מש"כ הפוסקים אודות היושב בבית האסורים לזמן ממושך האם חייב במזוזה אחרי שעברו ל' יום.

ובפתחי תשובה סי' רפ"ו (ס"ק א') הביא שי"א שחייב בהיות שעברו ל' יום ודמי לדר בפונדק שחייב ג"כ אחרי ל' יום (באר"י), ועל זה חלק הברכי יוסף שלא דמי לפונדק כי שאני פונדק שעכ"פ עשוי גם לדירת קבע משא"כ ביושב בבית האסורים שהוא דירת ארעי גמורה. הרי שלכאורה מבואר היטב סברתנו שיש דירת ארעי גרועה אפילו מדר בפונדק והוא כדוגמת היושב בבית האסורים והוא מפני שאינו מורה ומראה שום בעלות כלל בדירה זאת. ועפ"י ייתכן שגם בהפקר שנותן לכל אחד החפץ להיכנס בבית זה רשות ואפשרות לכך, שיהיה דינו כיושב בבית האסורים שהוא דירה גרועה ביותר ופטור אפילו אחרי ל' יום. ואכן גם הקרן אורה דחה דעת הפוסקים המחייבים בית הסוהר במזוזה, ומכח דבריו לפטור ההפקר מכל וכל עיי"ש.

לבאר שלמי ששוכר בית באר"י פחות מל' יום פשוט יותר דמהני ההפקר

ו. וכל דברינו עד עתה אפילו באופן השני אודות מי שהיה הבית קנוי לו בקנין גמור במשך כמה שנים ורק עתה מצא מזוזותיו פסולים, שבזה יותר היה לחוש לנראית כשלו. אבל במי שהוא באופן הראשון כפי שאלת מעכ"ת, שרק נכנס ללינת לילה לבית השכור ומצא שאין בו מזוזות בזה ודאי קיל טפי לסמוך על ההפקר שגם עד עתה לא היה בשום פעם נראית כשלו. ונהי שבארץ ישראל חייב גם השוכר במזוזה מיד, אין זה אלא מפני יישוב ארץ ישראל כמפורש בסי' רפ"ו בבית יוסף, וכיון שהפקירו ודאי נראה טובא שאין עליו כלל חובת מזוזה. כי מה"ת בלא"ה פטור דעד ל' יום פטור מה"ת גם לתי' א' בתוספות או משום דקיי"ל כתי' ב' דביתך ולא של אחרים (כמ"ש הנחל"צ בשם רע"א), וגם מדרבנן לא שייך החיוב של יישוב אר"י כשהפקיר הבית, שאין זה אלא כדי שלא יעזוב את הבית ויישאר לדור שם, וכנגד זה נראה ודאי דמהני ההפקר ולומר שלא שייך טעמא דיישוב אר"י אלא במי שמעונין עכ"פ לשכור הבית ולא במי שנמצא שם כאורח וגרוע מזה שהבית כולו הפקר, כנלענ"ד.

האם יש איסור לדור בבית שאין בו מזוזה

ז. הנה הרואה "כותרת" זו יתמה על מה המתנתי עד עתה, הרי זהו עיקר שאלתינו. אך החכם ימתין ויראה שרק עתה יבהיקו דברינו באור יקרות בס"ד.

במ"א סוסי' י"ג כתב שאין איסור לדור בו ורק בעמוד ועשה קאי, וכ"כ עוד בסי' י"ט במ"א. וכ"כ בפמ"ג סי' ל"ח הביאו הפ"ת בריש סי' רפ"ו. ובאבני נזר סי' שפ"א הביא דברי הפמ"ג והב"ח שמי שנאנס ונפלה מזוזה מפתחו בשבת אין איסור לישב בה. אך האבני נזר האריך ששאני ציצית שבו פטור מאונס למזוזה שאסור ליכנס בה. ושוב ראיתי ושמחתי מאוד מאוד שבמקדש מעט סי' רפ"ו ס"ק ג', כתב לאמור שאם מותר לישב בבית שאין בו מזוזה כשהוא אנוס, הוא מחלוקת. וטוב יעשה להפקיר ביתו וכהא דשבת קל"א עד כאן.

והנה לענינינו אע"פ שיש לדון האם ההפקר מהני לפטור גם אחרי ל' יום להיפטר גם מחיוב דרבנן, הרי שעכ"פ מאחר שבלא"ה ישנה מחלוקת האם בנאנס מותר לישב בביתו עדי תהיה האפשרות לקבוע מזוזה כדין, אם כן נראה שבודאי יש לצרף כל דברינו עד עתה ולסמוך על ההפקר שלכו"ע מועיל להינצל מאיסור דאורייתא, ובצירוף דברינו שיש ראיות גדולות שיועיל גם לרבנן כמו שהוכחנו מדברי הקרן אורה והמ"א, ובפרט כשהפקיר כדין בפני ג' שיש גם קצת פרסום לדבר. ועכ"פ לאיסור דרבנן ודאי יועיל כל מה שדיברנו שלא יהיה חמור מספק איסור דרבנן ולהקל בנאנס.

הלכות חלה

אם יכולים לזרוק החלה אחרי הפרשה באשפה

(א) שאלה: אחד שרואה היום שמאוד קשה לו לשרוף את החלה עד שנשרף לגמרי, האם הוא יכול לכתחילה לקחת את החלה ולעטוף אותו בתוך שקית ולזרוק בתוך האשפה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בשקית פלסטיק סגורה.

שריפת חלה

(ב) שאלה: אחד שעוטף חתיכת עיסה שהפריש להפרשת חלה וכיסה אותה עם ב' חתיכות של נייר כסף האם מותר לשרוף אותה כך בתוך תנור?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

נאפה פת עם החלה

ג) שאלה: פת שנאפה עם הפרשת חלה ביחד בתוך התנור האם הפת נאסר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי כן.

שיעור עיסה שחייב בחלה

ד) שאלה: האם המנהג לברך כבר על שיעור של הגר"ח נאה בהפרשת חלה או כהחזון איש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מנהג ירושלים בערך 1680 גרס, מנהג בני ברק כהחזון איש.

צירוף להפרשת חלה על ידי שקית

ה) שאלה: כיכר לחם או עיסה שמונחים בתוך שקית ניילון וכדומה האם הניילון מבטל הצירוף להפרשת חלה או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שכן.

חלה שנאפתה במיקרוגל אם חייבת בהפרשה

ו) שאלה: חלה שנאפתה במיקרוגל האם נחשבת כחלה ממש שחייבים בהפרשה כיון שהרי לא נאפתה מהאש ממש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי הוי כספק.

חלוקת עיסה לאחרים לגבי הפרשת חלה

ז) שאלה: אשה שלשה בצק ורוצה לחלק חלק לאפיית חלות וחלק לאפיית עוגות האם היא צריכה להפריש חלה משני החלקים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם בכל חלק יש בו שיעור חלה, יכולה להפריש מאחד מהם.

אם תנור מצרף לשיעור חלה

ח) שאלה: האם תנור נחשב ככלי אחד שמצרף עיסות לחיוב חלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

בענין הנ"ל לגבי מקפא

ט) שאלה: ומה הדין לגבי מקפא שיש בתוכו עיסות בתוך שקית ניילון האם מצרפן לשיעור חיוב חלה או לא?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ראה בנספחים תשובה מאת במח"ס מנחת חן שליט"א וכן בענין חיוב חלה בעיסה שעומד להתחלק

חלה שנאפתה במיקרוגל אם חייבת בהפרשה

י) שאלה: חלה שנאפתה במיקרוגל האם נחשבת כחלה ממש שחייבים בהפרשה כיון שהרי לא נאפתה מהאש ממש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי הוי כספק.

קוגל איטריות אם חייב בחלה

יא) שאלה: קוגל איטריות גדול שיש בו שיעור לחיוב הפרשת חלה האם חייבים להפריש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

עיסה בבית חרושת בשותפות ישראל וגוי אם מפרישים חלה

יב) שאלה: עיסה שנעשית בבית חרושת בבעלות גויים ויש ישראלים שמשקיעים בו כסף האם העיסה חייבת בחלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

עיסה שנילושה במי פירות

יג) שאלה: עיסה שנילושה במי פירות שנתן לתוכם מעט מים האם חייבת בחלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

ענינים שונים בהלכות חלה

נגיעה בחלה כשהוא שרוף

א) שאלה: אחד שרף החלה שהופרשה עד שנחרך מבחוץ וכשעדיין היה חם נגע בכלי אחר שהיה רותח האם אומרים שהכלי מותר מאחר והוחרך החלה הוי כעין כלי ודינו כשני כלים שנגעו זה בזה-ולדון אותו חלה ככלי לענין העברת בליעות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

להפריש מן האפוי

ב) שאלה: לגבי הפרשת חלה האם פוסקים שניתן להפריש מהעיסה על האפוי-כגון ששכח להפריש חלה עד אחרי שכבר אפו הפת-וכעת נשאר עוד עיסה שיש בו שיעור האם ניתן להפריש זה על זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

מתי מברכים על ההפרשה

ג) שאלה: כיצד נוהגים למעשה לגבי הפרשה חלה שמברכים אחרי שלוקחים החלה מהעיסה דהיינו אחרי ההפרשה או לפני ההפרשה מברכים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כמדומני שאחרי.

הפרשת חלה על ידי מחלל שבת

ד) שאלה: האם מחלל שבת יכול להפריש חלה, ועוד האם יש לו נאמנות שהפריש כדין?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יכול, אבל אין לו נאמנות.

לסמוך על רב העיר בדיעבד שהפריש חלה

ה) שאלה: האם סומכים היום אם רב העיר מפריש חלה עבור כל אנשים בשכונה או בעירו, וכגון בערב פסח הוא יכול לזכות את כולם על ידי הפרשתו במצוות, ושממילא לא תהיה שאלה בליל הסדר לאלו ששכחו להפריש את המצוות, האם באמת סומכים על זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תלוי אם הרב עושה זאת.

עוגות בתוך כלים סגורים אם מצטרפים

(ו) שאלה: עוגות שנמצאים בתוך כלים וכל הכלים מונחים בתוך כלי גדול האם אומרים שהכלי מצרפן, או שמא יש כאן הפסק מהכלים וממילא אין כאן צירוף סל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הכלים סגורים נלענ"ד בודאי יש הפסק.

הלכות שעטנז

בגד ספק שעטנז אם מותר למדוד

(א) שאלה: האם מותר ללבוש בגד שיש ספק שעטנז לצורך מדידה לפני שקונה הבגד?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, אם לא מתכוון להנאה, למשל אם קר.

מיעוט שאינו מצוי

(ב) שאלה: בגד שיש בו מיעוט שאינו מצוי של איסור כגון דבר שיש בו ספק שעטנז האם יש ענין לבדוק?

תשובה: הגר"א נבנצל שליט"א: אם אפשר לברר בקלות-כן.

חשש שעטנז כשלוש קיטל מפתן וחולצה מצמר

(ג) שאלה: קיטל שעשוי מפתן האם מותר ללבוש אותו על גבי בגד של צמר מאחר ונוהגים לכפתור הקיטל וחוגרים אותו אולי זה עושה חיבור מאחר ואי אפשר לפשוט הבגד התחתון עד שפושטין העליון, האם יש בזה בעיה של שעטנז?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אין חשש עי' יורה דעה סימן ש' ברמ"א כיון שנפתח בקלות.

סיכת בטחון אם נחשב כחיבור לענין כלאים

(ד) שאלה: סיכת בטחון שמחבר ב' בגדים ביחד א' מצמר וא' מפתן האם זה נחשב כחיבור ויאסר משום שעטנז?

יעקב

הלכות שעטנז

אהל

תג

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

מטריה אם יש בו חשש שעטנז

(ה) שאלה: האם מותר להשתמש עם מטריה שעשויה מכלאים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם חייבים לבדוק מזרון לכלאים

(ו) שאלה: כשקונים מזרונים האם צריכים להקפיד שלא תהיה בזה כלאים, או אחרי שכבר קנו מזרונים האם צריכים לבדוק ממה האם עשוי שלא יהיה כלאים בתוכו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם לחוש לשעטנז בעניבה

(ז) שאלה: האם ענביה נחשבת כבגד לענין בדיקתו לכלאים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד כן.

זהירות לשבת על ספה שיש בהם כלאים

(ח) שאלה: מדוע העולם לא נזהרין מלשבת על כסא או ספות שיש בהם כלאים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: צריך להזהר.

חשש שעטנז כשעומד על גבי שטיח עם גרביים

(ט) שאלה: ילדים קטנים או אפילו מבוגרים שקמים בלילה אם לא מלובשים בגרביים וכדומה האם מותר לעמוד בלי גרביים על שטיח שעשוי מכלאים, ואם כן האם יש להקפיד לא להניח שטיח שעשוי מכלאים היכן שהילדים הקטנים מסתובבים בלי גרביים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

שאלות מצויות בחרם דרבינו גרשום

(י) שאלה: האם יש חרם דרבינו גרשום בין בעל לאשתו דהיינו שאשתו לא יכולה לקרוא את המכתבים שמגיע אליו בגלל החרם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם הבעל מקפיד.

הגר"י ליברמן שליט"א: הנה מסופר על זקניתי הרבנית הצדקנית שרל ע"ה אשת כק"ז מרן החת"ס זי"ע שפעם פתחה מכתב שהיה מיועד עבור בעלה החת"ס, וכשהרגיש בזה אמר לה שיש אנשים שרוצים לספר סודותיהם רק לו ולא לה, והתנצלה שחשבה שזה מכתב מאביה הגרעק"א זי"ע.

אבל בדרך כלל אין הבעל מקפיד שאשתו תראה את המכתבים, וכן להיפך, ולכן אף הגיע מכתב הממוען לבעל, מותר לאשה לפותחה. אא"כ באופן שיודעת שהבעל מקפיד שגם היא לא תראה, דאז גם היא בכלל החרם ואינה שונה משאר אדם. וכן אצל רב או איש ציבור שאנשים שולחים אליו כל מיני סודות ואינם רוצים שאשתו גם תדע וכהעובדא הנ"ל מהחת"ס, בכה"ג אין לאשה לפותחם.

ועוד ענין חשוב כתב לי הגאון הנ"ל: ובענין היושב עם מחשב בביהמ"ד, שהסתפק מע"כ אם יש איסור לאנשים אחרים להסתכל במסך המחשב בלי לבקש ממנו רשות, כיון שזה נכלל בחרם. או שמותר לראות כיון שיש כאן ידיעה ברורה מצד הכותב שכיון שהמחשב פתוח לעיני אנשים רגילות הוא להסתכל בו, והרי זה גילוי דעת מצדו שאינו מקפיד שיראו מה שכותב, ואפילו בשעה שאינו יושב ליד המחשב.

הנה בבאר הגולה (יו"ד סו"ס שלד) העתיק הדברים, וכתב חרם שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו אא"כ זרקו. ומשמע שאף בפתוח אסור, ורק כשזרקו וגילה דעתו שלא איכפת לו שיקראו בו מותר. אמנם בערוה"ש (שם סעי' כא) הסתפק בזה"ז שהרבה שולחים מכתבים פתוחים על הבי דואר אם מותר לקרא בהם כיון שאינו מסתיר אותו עיי"ש. ונראה דהכונה בזה, כי כששולחו פתוח הוי ג"כ גילוי דעת שלא איכפת ליה שיקראו בו, דאל"כ היה שולחו סתום. אך מ"מ הסתפק בזה, כי שמא י"ל דכיון דהרגילות שרק שליח הבי דואר קוראו ולא שאר אנשים, לכן לא הקפיד כ"כ לשולחו סתום, אבל עדיין מקפיד ששאר אנשים לא יקראו אותו. – ועיין בלקט הקמח (נדפס בשו"ע יו"ד שם) שכתב להחמיר אף בפתוחה, שמא המשלחה מקפיד שלא יודעו לאחרים עסקיו.

אבל בנדו"ד שיושב עם מחשב פתוח בביהמ"ד שהוא מקום שהרבה אנשים מסתובבים שם ויודע שיכולים להביט בו, ולרוב מדובר גם באנשים המכירים אותו ועכ"ז יושב וכותב שם, הרי זה גילוי דעת שאינו מקפיד אם יסתכלו בתוכו. אכן אם יושב בחדר צדדי או בביהמ"ד שאין שוהים שם אנשים [או ששוהים שם רק מעט ממש], נראה שאין להסתכל בתוכו, כי יתכן שהלה מקפיד אלא שלא עלתה על דעתו שאחד יבוא להסתכל.

הגר"י טויב שליט"א במח"ס שו"ת תשובות ישראל: א) בענין שאלתו בדין חרם דר"ג

שלא לקרוא מכתבים של אחרים, ולשון החרם, חרם שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו אא"כ זרקו עכ"ל, והובא בבאר הגולה יור"ד סוף סימן של"ד באות קכ"ג ומקורו בשו"ת מהר"ם סימן תתרכ"ב.

ושאל כת"ר מה הדין באחד שמוצא מכתב בחוץ בתוך האשפה האם מותר לקרוא בזה, והנה בלשון החרם מבוי דאם זרקו מותר לקרוא בו דמכיון שזרקו ולא השמידו ש"מ שלא איכפת ליה וממילא מותר לקרוא בו.

מיהו יל"ד אם מחטט באשפה בעומק ומצא מכתב, די"ל דיש בזה חרם די"ל שסמך בעל המכתב על כך שמניחו בעומק האשפה ולא יגיע לידים אחרות, ברם מסתבר דמכתב שלא רוצים שיקראו בו משמידים אותו וקורעים אותו בטרם יזרקנו לאשפה, ומדורקו לאשפה כמו שהוא ש"מ שלא איכפת ליה, וזה המציאות שדברים שלא רוצים שיקראו אותם קורעים אותם ולא זורקים אותם לאשפה שלימים.

ברם יל"ע אם זה מכתב שיש בו גם חידושי תורה וגם ענינים פרטיים ולכאוי י"ל דמה שלא קרע אותו משום בזיון ד"ת, ברם מסתבר דגם באופן זה מותר לקרוא בו [ונכגון שמצאו במתקן שיימ"ס] דמי שלא רוצה שיקראו בזה ימחוק את מה שלא רוצה שיקראו בו ומדהניחו במתקן כמו שהוא ש"מ שלא איכפת ליה והוי כזרקו דאין בזה חרם.

ונראה דבכל דבר שנראה מסברא דמותר, אף אם באמת הוא מקפיד על כך אין כאן חשש עובר על החרם כיון דנקטינן דשרי שוב אי"ז בכלל החרם ואין לחוש למקרה מיוחד שמקפיד בזה כיון דלא החרים ר"ג אלא ע"ד חכמי ישראל בכל הדורות שהם יקבעו מה מותר לקרוא ומה אסור לקרוא בו.

(ב) בענין מכתב במחשב של אחד מבני הבית או במשרד וכיוצ"ב, נראה דאם יש גישה חופשית לזה הר"ז כדין זרקו אבל אם המחשב נעול וצריך להתחכם לפתחו ולקרוא בו זהו בכלל החרם.

ואם זה מחשב אישי ודאי שאסור כיון דזה כעין נתפס עליו כגנב מי שפותח וקורא בו ובודאי זה בכלל החרם.

(ג) אין שום היתר לבעל לקרוא מכתבים או כתבים של אשתו וכן להיפך וזה בכלל חרם דר"ג, ואם זה נוגע למצב של לאפרושי מאיסורא יעשה שאלת חכם.

(ד) פתקים שנמצאים בקברי צדיקים או בכותל המערבי אין בהם חרם דדינא כזרקו דכל אחד יודע שכל אחד יכול לקרוא בזה, ואם השאירו שם הוי כזורקו, [ברם אסור להכניס ידים לתוך החורים שבאבני הכותל המערבי משום ביאה במקצת והוי כנכנס להר הבית].

ובקוויטלך שאצל אדמו"ר שנשארים על השולחן של האדמו"ר יל"ד שאם יכולים החסידים לקחת הפתק לאחר שקרא בזה האדמו"ר ולא לקחו הרי זה כזורקו, אבל אם א"א לקחת הקוויטל בחזרה אסור לקרוא בזה, ואף שהאדמו"ר נותן רשות לגבאי לקרוא בזה לא מהני מידי ויש בזה חרם דר"ג כיון דהכותב לא ניח"ל בזה ואין האדמו"ר בעלים בזה והכל תלוי ברצון הכותב, ופשוט כך.

ה) עוד שאל באחד שנפטר והשאיר כמה מכתבים, ויל"ד אם שייך כלל חרם בזה במת וכבר אי"ז נוגע לו כלל, ואם חוששים אולי זה צוואה יכולים מיד לראות אם זה צוואה או לא, ואחרי שרואים שזה לא צוואה יל"ד אם מותר לקרוא בזה, ובודאי אם יש שם רכילות ולה"ר פשיטא שאסור לקרוא בזה, וזה איסור דאו' ול"צ לחרם בזה.

ונראה דמצד המת יל"ד דל"ש איסור חרם, כיון דאבד ובטל מן העולם, מיהו י"ל דאסור לקרוא בזה כיון דיתכן שיש בכתבים נפק"מ לאנשים שחיים בעולם כגון למשפחתו ולב"ב ולתלמידיו וחביריו וכיוצ"ב, ממילא זה בכלל החרם.

דנראה דסברת החרם לא בגלל חשש לה"ר ורכילות ולא בגלל גניבת דעת אלא שכיון שזה יכול לצער אותו שיודעים מדבריו ועניניו לכך יש בזה חרם שלא לקרוא בכתב חבירו וגם זה כבעלות של האדם על כתביו שכל שהוא כתבו הוא בעלים על כך שלא יקראו בזה אחרים, [אף שאין לו בעלות ממונית על הדפים עצמם או שמסתכל בהם בלא לגעת בהם], ובעלות זו שייכת גם לאחר מיתה דאי"ז הגון וראוי לקרוא בדברים פרטיים של הזולת אף לאחר מותו, וכש"כ שיש לחוש שזה נוגע גם לאנשים שחיים בעולם עכשיו, וע"ז החרים ר"ג אף שאין בזה גזל ממש מ"מ אי"ז הגון לדעת דברים על חבירו שאין רצונו שיידעו בהם וע"ז יש לו בעלות גם לאחר מותו, וגם בלא סברת בעלות זה השחתה לקרוא בכתב חבירו לדעת מסודותיו ופרטיו ועניניו הפרטיים וזה שייך גם לאחר מותו וזה גם נוגע למשפחתו וכיוצ"ב ממילא פשוט שזה בכלל החרם.

וגם בלא חשש שיצער אותו [אם יודע לו שיודעים מעניניו] אלא עצם הדבר שקוראים בדברים פרטיים של השני זה השחתה ואיסור וחרם וכל שאין רצונו שידעו מהדברים הר"ז בכלל החרם.

נמצא דיש חרם שלא לקרוא בכתבים פרטיים של מי שנפטר.

מיהו אם זה פתוח וגלוי בבית מוכח שלא איכפת ליה והוי כזורקן דמותר לקרוא בזה.

ו) ונראה דגם בדברים שגלויים בבית מ"מ כל זה שמותר לבני הבית לקרוא בהם אבל לאדם זר ודאי שאסור לקרוא בזה דזה מעניני הבית ולאדם זר זהו חרם לקרוא בזה דאין רצונם של בני הבית שאחרים יסתכלו בהם.

ז) בד"ת שכתבם לעצמו מסתבר דאין חרם כיון דניח"ל שיקראו בהם אא"כ גילה דעתו שאוסר לקרוא בזה ואז יש חרם.

ח) יל"ע אם יש חרם בקורא בכתב שאין יודע מי כתבו ומסתבר דג"ז בכלל, ולא פלוג.

חרם דרבינו גרשום במכתב של נפטר

יא) שאלה: אחד שנלב"ע והשאיר יורשים הם מצא מעטפה שלו שכתוב עליו אין לפתוח "חרם דרבינו גרשום" האם כעת מותר להם לפתוח אחרי שהוא נפטר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם צריכים לדעת שאולי יש שם צואה או כיו"ב-יפתחו.

הלכות אבילות

לימוד הלכות אבילות למי שאינו אבל

(א) שאלה: מה דעתם של הגאונים שליט"א לענין לימוד הלכות אבילות לאחד שלא אבל, וכגון ללימוד כדי לפסוק הלכה למעשה או לכתוב חידושי תורה, האם יש למנוע מזה, או לא?

תשובה:

הגר"י שוב שליט"א: מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאין לחשוש, ומהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל שמעתי דאדרבה יש להרבות בלימוד הלכות אבילות ויקיים ונשלמה פרים שפתנו ולא יצטרך לישב שבעה.

ראה בנספחים תשובה מאת הגר"א אהלבוים שליט"א במח"ס מנחת חן

באיזה בגדים נוהגים לקרוע בזמנינו

(ב) שאלה: האם נוהגים לקרוע את המעיל העליון בחליפה וכן סוודר וחולצה בזמנינו? תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: הנה השו"ע (סימן ש"מ) כתב דפשט המנהג שלא לקרוע הקאפ"ה דהיינו המלבוש העליון על שום מת אפילו על אביו ואמו, ולקרוע על אביו ואמו גם החלוק שקורין קאמיז"ה (הוא החלוק הדבק לבשר), והרמ"א כתב, ובמדינות אלו אינם נוהגים כן, אלא אין קורעים החלוק של פשתן שהוא בגד הזיעה ולא הסרגל העליון, אבל שאר בגדיו קורע באביו ובאמו, ובשאר המתים המלבוש העליון תחת הסרגל.

ונחלקו הפוסקים בפירוש "מלבוש העליון" הט"ז (ס"ק ה') כתב דזהו המלבוש העליון שנקרא רא"ק בלשון אשכנז ואין קורעין, דהא אין האדם הולך בו בביתו, ואם קפעמים לובשו בביתו דעתו בטילה נגד הרוב בני אדם. ובמשאת בנימין (סימן פ') הובא בט"ז שם כתב שהרא"ק צריך קריעה מן הדין שהוא מלבוש גמור, והסכים עמו הש"ך (ס"ק כ') ובנקודות הכסף, וכ"כ בערוך השלחן (סעיף ט') דזהו מה שקורין בלשונינו קאפאטא (suit jacket), ע"כ.

ולגבי מעיל חורף, הדין הוא שפטור לכו"ע מקריעה כ"כ בקיצור שו"ע (סימן קצ"ה סעיף ג') שכתב דבגד מאטיל (coat) אינו צריך לקרוע, וכ"כ בערוך השלחן (סעיף ט') דבגדים בלשונינו אויבע"ר בגד או מאנטיל או בגד חורף אין צריך לקרוע.

ולענין אם נוהגים לקרוע סוודר, נוהגים להורות שעל אביו ואמו קורעים גם הסוודע"ר

שלוש ב' תמיד בבית ובחוף, ואפילו לא היה לבוש בשעת קריעה, אם לובשו תוך שבעה חייב לקרוע. והנה בטעם הדין כי בגדים אלו לובשים גם כשהוא בביתו, ולכן הרי הוא בכלל בגדיו, ובש"ת תשובות והנהגות חלק ד' (סימן רע"ד סעיף ג') כתב דלא דמי לאפרקסותו לפירוש הב' (סימן ש"מ סעיף י'), שלובשו רק כשיוצא מביתו לחוף והיינו המעיל, שהרי לובשו גם בבית כל היום וזהו מעיקר הבגדים בחורף, ולפי זה מה שכתב בספר ארחות חיים (הקדמון) שבמחליף מפני הקור אינו קורע, כוונתו לבגד שאינו לובשו תמיד אלא רק לעיתים כשקר מאוד, אבל כשלא קר כ"כ פושטו, ולהכי פטור כשאין זה מעיקר בגדיו, אבל הסוודער במדינתנו שרגילים ללבושו כל ימות החורף, ראוי לקרוע באביו ואמו.

ויש להוסיף שאף כשחם לו הוא מוריד את הסוודער מ"מ מקרי בגד העשוי ללבישה תמיד, ואף שלובשו בחורף ולא בקיץ, מ"מ בחורף הוי בגד ממש, ובספר דברי סופרים (קיצור הל' אבילות עמוד ק"א) הוסיף דמסתבר דאף אם לובשו בקיץ כגון שהוא מצונן חייב לקרועו.

וחידוש גדול מצאנו בספר ארחות רבינו חלק ב' (עמוד ק"ג) מבעל הקילות יעקב שאין צריך לקרוע סוודער מפני שאינו בגד חשוב ולא ידענא מדוע אינו בגד חשוב אחרי שהמציאות שהרבה בני אדם יוצאין כף לחוף ולובשים אותו בתדירות ואין משערין השיעור של בגד חשוב, ועוד בט"ז שם בסופו כתב דלאו בחשיבות תליא מילתא אלא במה שהוא לובש תמיד. בספר חזון למועד (עמוד י"ג) כתב ראיתי למי שמיקל שלא לקרוע סוודער (האפודה) ואינו נכון וכן נוהגין למעשה להורות שחייבים לקרוע את הסוודער.

עשיית חסד בזמן אנינות

ג) שאלה: אונן ל"ע האם מותר לו לחתום על ערכות שהוא מצות חסד בשעת אנינות שלו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אונן בכיבוד אב ואם

ד) שאלה: אונן אם חייב בכיבוד אב ואם כשביקשו לו לעשות דבר?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגר"י ליברמן שליט"א: ספקתך אם אונן חייב בכיבוד אב ואם, שהרי קי"ל (שו"ע יו"ד שמא, ב) אונן פטור מכל המצות. א"כ ה"ה בכיבוד אב. עוד הוספת לדון אם יש לפוטרו ממצות כיבוד אב מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה, שהרי קי"ל בשו"ע (יו"ד רמ, יב) שאם התחיל לעסוק במצוה ואביו ביקשו לעשות דבר, כיון שהתחיל במצוה פטור מכיבוד אב.

שפיר ראו עיני מש"כ בשו"ת משנ"י (ח"ט סי' קעא) שאונן פטור רק מחיובים של בין אדם למקום כמו תורה תפילה ק"ש, אבל במה שבין אדם לחבירו בודאי חייב, וכגון כשחייב לחבירו מנה וביום הפרעון נעשה הלוה אונן, לא יכול לפטור עצמו כיון שפריעת בע"ח מצוה, והוא אסור עתה במצוות, כיון שחז"ל הורידו ממנו רק חובותיו כלפי שמיא ולא חובותיו כלפי בני אדם.

והנה במצות כיבוד אב ואם יש שני ענינים, יש ענין של כיבוד ויש גם ענין של מורא, ואסור לצער ולחקל בכבודו ולהמרות פיו, דיש בזה משום ארור מקלה אביו ואמו אם אינו שומע בקולו.

וטעם מצות כיבוד אב ואם הוא משום דהוי כפריעת חוב לאביו כדאיתא בירושלמי (פאה פ"א, קידושין פ"א ה"ז), וכ"כ החיי אדם (כלל סז, א) שכיבוד אב הוי כפרעון חוב לאביו. גם לפי שכתב המנחת חינוך (מ"ע לג) לחקור אם מצות כיבוד אב הוי מצוה שבין אדם לחבירו. וא"כ הרי זה מהמצוות שבין אדם לחבירו שגם האונן חייב, עכ"ל.

הגרנ"א אהלבים שליט"א במח"ס מנחת חן: קבלתי שאלתו וז"ל: נסתפקתי אם אונן חייב בכיבוד אב ואם, כשאביו ביקשו לו לעשות דבר בהיותו אונן אם חייב, כיון שאונן פטור מכל המצוות, ה"ה מכיבוד אב ואם, או דילמא שאני כיבוד אב שהוי כפרעון חוב לאביו כמבואר בירושלמי פ"א דפאה, וכן בירושלמי קידושין פ"א ה"ז, עי"ש, וכ"כ בס' חיי אדם (כלל סז ס"א) שכיבוד אב ואם הוי כפרעון חוב לאביו, וא"כ י"ל שבכה"ג אונן חייב – וכן למש"כ המנחת חינוך (מ"ע לג) לחקור שמצות כיבוד אב הוי מ"ע לחבירו, י"ל שבהכי אונן חייב, וכיו"ב כתב בשו"ת משנת יוסף ח"ט (סי' קע"א) שאונן פטור רק מחיובים של בין אדם למקום כתפילה וק"ש וכיו"ב, אבל במ"ע שבין אדם לחבירו, כגון מצות פריעת בע"ח, ודאי אין אונן פטור שהוי חיוב לחבירו, עיי"ש. וא"כ י"ל ה"ה במצות כיבוד אב שהיא מ"ע לחבירו וכפריעת בע"ח לאביו, וכיו"ב מבואר בשטמ"ק ב"מ (ל"ב.) שכיבוד אב הוי כמ"ע דממונא, א"כ אין האונן פטור מזה.

א) הנה הבה נעיין ביסוד הדברים דכיבוד אב הוי בגדר פרעון חוב, –דהנה איתא בירושלמי פ"ק דפאה, וז"ל: נאמר כבד את אביך וגו' מהונך, ממה שיחזק מפריש לקט שכחה ופאה וכו', ציצית ותפילין, אם יש לך אתה מחויב בכולן, ואם אין לך אין אתה מחויב אחד מהם, אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם, בין שיש לך הון, ובין שאין לך הון, כבד את אביך, ואפילו אתה מחזור על הפתחים ע"כ. –משמע להדיא שבשאר מ"ע אין צריך לחזור על הפתחים אם אין לו, ולכאורה צ"ב, מה שונה מצות כיבוד או"א מכל המצוות, –וכתב בשו"ת מהר"ם שיק או"ח (סי' של"א) בביאור הדבר, דמצוה שהוא כנגד אחרים, דהיינו שבין אדם לחבירו, הו"ל כבעל חוב ומניח אפילו מגלימא דעל כתפיו, וזהו הטעם דכיבוד אב ואם צריך לחזור על הפתחים, משום דהוי כפריעת חוב, –וביותר ניתן להסביר דבריו של המהר"ם שיק, עפ"י הירושלמי פ"ק דפאה הנ"ל (שהזכרנו בתוך השאלה) וז"ל: א"ר אבין ומה אם דבר שהוא פריעת חוב, כתוב בו "למען יטב לך ולמען יאריכון ימין" וכו', –ומשמע דכיבוד או"א הוא מגדר פריעת חוב, וכמו שמפורש בפני

משה (שם), ובפירוש ר"ש סירלאו, שכל מה שעושה לאביו ולאמו אינו אלא כפרעון חוב, שגמלוהו הטובה בלידתו וגידולו ולימודו.

(ב) ולפי"ז יש לפשוט ספיקו של בעל המנחת חינוך (מצוה ל"ג) שמסתפק לפי המבואר ביומא (פב:) שעבירות שבין אדם לחבירו לא מועיל תשובה עד שירצה את חבירו, וא"כ יש לחקור האם כיבוד או"א נחשב מצוה שבין אדם למקום, דבין אדם לחבירו אינו אלא במה שהוא שוה לכל אדם, אבל כאן מדובר רק באב ואם, או דילמא כיון שציותה תורה במצוה זו לכבד הוריו הוי כמצוה שבין אדם לחבירו, ולא מועיל תשובה עד שירצה את הוריו, ומעתה לפי המבואר בירושלמי הנ"ל, שהוא בגדר פריעת חוב, א"כ לכאורה מוכח במפורש שהוא מצוה שבין אדם לחבירו, ואמנם ברמב"ם ריש הלכות פאה בפירוש המשניות מפורש דכיבוד או"א נחשב כמצוה שבין אדם לחבירו.

(ג) ועפ"ז כותב שם המהר"ם שיק, למה בכל המצוות אין צריך לחזור על הפתחים, ואילו בכיבוד או"א צריך לחזור, משום דבכל המצוות שיסוד החיוב בין אדם למקום אמרינן חישוב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, כמבואר בברכות (דף י' ע"א), משא"כ במצוה שהוא מחויב נגד אחרים (בין אדם לחבירו) א"א לומר כן, דמחשבתו הטובה לא יועיל לאחרים, ע"כ.

(ד) ולפישוש"ת יש לחדש עוד, כלומר דאי נימא דכוונת הירושלמי דכיבוד או"א הוי כפריעת חוב, היינו דהוי בגדר חיוב ממוני, וכמ"ש באמת הברכת שמואל ביבמות (סי' ג' אות ג') "דמצות כיבוד אב ואם בכלל הנך מצות שחייב ממון לחבירו, והוא מצוה שבממון", וכמו לזה שחייב לפרוע חובו למלוה, א"כ נמצא לפי"ז, דמצות כיבוד או"א אין צריך כוונה -דהנה במצות פריעת חוב, אעפ"י דפרע"ח מצוה, מ"מ לא בעי כוונה, ואף כששילם החוב בלא כוונת מצוה ג"כ קיים המצוה, וכדאסברא לן הג"ר אלחנן וואסרמאן בקובץ שיעורים ח"ב (סי' כ"ג אות ו') וז"ל: והנה מצינו שני סוגי מצות, (א) שעשיית המעשה ע"י האדם היא גוף המצוה, כגון שופר ולולב וכו', (ב) שעיקר המצוה היא תוצאת המעשה כגון פדיון שבויים, פריעת בע"ח, פרי' ורבי' וכו', -והחילוק הזה נפק"מ לכמה דברים, כגון למ"ד מצות צריכות כונה, והתוקע לשיר צריך לחזור ולתקוע, ובפריעת בע"ח מצוה, אם פרע שלא בכוונת מצוה, לא נאמר שצריך לחזור ולפרוע, וכן במצות פו"ר, שהמצוה היא שיהיו לו בנים, והרי יש לו בנים אף אם לא כיון לשם מצוה, אינו חייב לחזור ולהוליד בנים, וכן במצות ובערת הרע, דהמצוה היא שיהא הרע מבוער וכו' עכ"ל. וכוונתו מבואר, דכל היכא דהמעשה הוא רק כעין הכשר להתוצאה, ועיקר קיום המצוה הוא במה שנפעל מהמעשה, בכה"ג לכו"ע המעשה אין צריך כוונה. ועי' מה שכבר הארכתי בזה בספר מנחת חן על סוגיות הש"ס ח"א (סי' י"ג סק"ח, ובסי' ל"ה סק"ב), ובשו"ת מנחת חן ח"א יו"ד (סי' א').

(ה) וא"כ ה"ה בניד"ד במצות כיבוד אב ואם, דעיקרו הוא ענין פריעת חוב, שנתחייב לפרוע לאביו ואמו על כל הטובות שגמלוהו עמו, א"כ עצם המעשה כיבוד של מאכיל ומשקה הוא רק כעין הכשר להתוצאה, דהיינו שנשלם חובו בזה, א"כ לכו"ע אין צריך כוונה, וכמשנ"ת.

(ו) אולם לקושטא דמילתא אין זה דבר פשוט, דכיבוד אב ואם הוא מצוה שבין אדם לחבירו, דמבואר בהרבה מקומות לאידך גיסא, -דהנה עיקר הכיבוד מבואר בחרדים (פ"ט אות ל"ה בנדמ"ח), ובחיי אדם (כלל ס"ז סעי' ג') שהוא בלב, שידמה במחשבתו שהם גדולים ונכבדי ארץ, ודין זה לכאורה א"א שיהי' מצוה שבין אדם לחבירו, דמה יש לאב במחשבה זו, -ואפשר לדחות, דאם הם חשובים במחשבתו באמת ממילא יכבדם במעשה, ודוחק, דלשונם משמע שהכבוד בלב הוא עיקר לכשעצמו. -וכמו כן יש לדייק מהרמב"ן פ' יתרו (כ', י"ב) שכתב "הנה עשרת הדברות חמשה בכבוד הבורא, וחמשה לטובת האדם, כי כבוד את אביך כבוד האל, כי לכבוד הבורא ציוה לכבד את האב המשתתף ביצירה", וכ"כ רבינו בחיי (כד הקמח, ערך כבוד בסופו), וכן מבואר גם בספורנו שם בפ' יתרו, ובמנורת המאור (קס"ג), ובספר העיקרים (מאמר ג' פרק כ"ו), ושלה"ק (מס' שבועות ד"ה כבוד). הרי כולם ס"ל דכיבוד או"א הוא מצוה שבין אדם למקום.

(ז) אלא דלפי"ז דהני ראשונים ואחרונים ז"ל ס"ל דכיבוד אב ואם הוא מצוה שבין אדם למקום, א"כ צ"ב מאד להבין איך יפרנסו הירושלמי הנ"ל (הובא לעיל באות א' וב'), דכיבוד אב ואם הוי כפריעת חוב, ומשמע דהוי מצוה שבין אדם לחבירו. - והנראה בזה, שהם יפרשו כוונת הירושלמי אחרת, והיינו שבמציאות הוא פורע חוב, ואף בלא ציווי התורה הי' חייב לפרוע חוב זה, ולכבד את אביו ואמו, ובכ"ז כתיב בי' למען ייטב לך וגו', דבר שיש בו חסרון כיס וסיכון נפשות (כגון מילה וגזירת שמד) לא כל שכן, ע"כ ק"ו הירושלמי (פ"א דפאה ה"א). ועיין עוד להלן (באות ט') שכתבנו להסביר דאין כוונת הירושלמי לומר דכיבוד או"א הוי כפריעת חוב ממש.

(ח) ומעתה נחזור לעיקר השאלה, אם אונן חייב בכיבוד אב ואם, הנה כתב הגאון בעל מעשי למלך (בפ"ב ביאת מקדש ה"ח), דאונן אעפ"י שהוא פטור מכל מצות האמורות בתורה, מ"מ חייב בכיבוד אב ואם, הואיל וזהו זכות הוריו, ומשום אנינות שלו לא פקע זכות האב, וכמ"ש התוס' והר"ן (כתובות ז') בהרי שהי' פתו אפוי', דבועל בעילת מצוה, דזה הוה עונה ראשונה והוי זכות האשה, לכן משום אנינות דידי' לא פקעה זכות דידה, ולא מיפטר ממצוה זו שעליו מוטל להשלים חוקה עיי"ש. -ולכאורה משמע מזה, דהגאון בעל מעשי למלך סובר דחייב כיבוד או"א הוי כמו פריעת חוב ממש, ומשום כך הוי זה זכות האב, ומשום אנינות שלו לא פקע זכות האב, וחייב בכיבוד או"א.

(ט) אולם לענ"ד נראה להוכיח דא"א לומר כן, כלומר א"א לומר דחייב כיבוד או"א הוי כמו חיוב פריעת חוב ממש, והוא ממש"כ בשו"ע יו"ד (סי' ר"מ סעי' י"ב) שאם התחיל לעסוק במצוה, ואביו ביקשו לעשות דבר, כיון שהתחיל במצוה פטור מלכבד אביו, עיי"ש, הרי מבואר מדין הרמ"א (ב"י בשם הר"ן) דהעוסק במצוה פטור ממצות כיבוד אב ואם, והשתא אי ס"ד, דחייב כיבוד או"א הוי דין פריעת חוב ממש, לא שייך בזה הפטור דעוסק במצוה, דודאי כל עוסק במצוה חייב לשלם חובותיו, -ואשר ע"כ נראה דאמנם יתכן דטעם המצוה היא בגלל פרעון חוב, אבל זוהי רק סיבה למצוה, אבל המצוה עצמה היא ככל המצות, ושייך בזה הפטור דעוסק במצוה, והיינו כיון שהתחיל לעסוק במצוה תחילה יגמור, ופטור מכיבוד או"א דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כמ"ש הרמ"א שם

בסעי' י"ב, -וא"כ ה"ה באונן דפטור מן המצות מסתבר ודאי דג"כ פטור ממצות כיבוד או"א.

(י) ויסוד לדבר זה, דמצות כיבוד אב אינו רק בגלל שהבן ייטיב עם האב בגין הכרת טובה שיש לו לאביו על שגידל אותו, שהרי א"כ אין זה "כבוד אב", אלא "כבוד מיטיבו", -ודבר זה מתבאר, ממש"כ החתם סופר על התורה (פ' ואתחנן), דמצוה לכבד אב ואם, אף אם לא הטיבו עמו בקטנותו, דאילו לכבד רק כשהטיבו עמו, אין זה "כבוד אב" אלא "מכבד את מיטיבו", יעו"ש. וכ"כ בנו בס' כתב סופר (פ' ואתחנן, עה"פ כאשר צוך), שלכן נאמר בתורה "כאשר צוך" ודרשו חז"ל כאשר צוך "במרה", היינו שגם בזמן שהי' להם מן מהשמים, ונעליכם לא בלתה, ולא הייתם צריכים לטובת האב, בכל זאת צוותה תורה על מצות כיבוד אב, שהיא מצוה בפני עצמה, ולא רק בגין ההטבה שהי' לך מאבותיך, וז"ש "כאשר ציוך ה' אלוקיך" דהיינו מחמת ציווי ה' גרידא, אפילו בלי שום טעם של הכרת הטוב, שעזבו ולא נתעסק בו לגדלו ולחנכו [וכפל דבריו שם בפ' קדושים]. וכ"ה שם בס' משך חכמה, דז"ש "כאשר ציוך ה' אלוקיך" פי' כמו בזמן שציוך ה"ה, דהיינו במדבר שלא היו האבות והאמהות טורחים הרבה בגידול בניהם, שהרי אכלו מן ושתו מי באר עיי"ש.

(יא) ואף שמבואר בירושלמי הנ"ל "שהוא פריעת חוב", מ"מ אין הכוונה שמחמת פריעת חוב חייב, אלא בעיני האנשים זהו סוג "מצוה שכלית", ואעפ"י כן מקבל שכר כל כך, כש"כ על מצוה "חוקית" כמילה ועוד שתקבל שכר, כן הוא כוונת הק"ו שבירושלמי הנ"ל.

(יב) ועיין בלבוש יו"ד (סי' שמ"א סעי' א') בדין אונן שפטור מן המצוות שהוא מחמת שני טעמים, הן מכח דין עוסק במצוה, והן מחמת כבודו של מת, שכתב שם וז"ל: ואפילו הוא בעיר אחרת שאינו מתעסק בקבורתו, אינו מיסב ואוכל דרך קביעות, אלא כדרך הטרודים, שאין לבם פנוי, ומחשבתם משום כבודו וכו', ואינו מברך המוציא, ולא ברכת המזון, כיון שטרוד במחשבת צרכי קבורה, דהוי לי' מצוה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואפילו אם הוא אינו צריך לעסוק בצרכי המת, כגון שיש לו אחרים שעוסקין בשבילו, צריך ליזהר בכל זה, שאין הכל יודעין שיש לו עוסקין אחרים, ויודעים שזה קרובו, ויהי' גנאי למת אם יראו שלא יהא נזהר, ויאמרו שאינו חושש במיתתו, שאדם קל הי', שאפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכים אינו רשאי", עכ"ל הלבוש. ועי' עוד בזה במשנה ברורה (סי' ע"א ס"ק ה', ר').

(יג) והנה רש"י ריש פרק מי שמתו (ברכות י"ז ע"ב) כתב הטעם שאונן פטור מכל המצות "לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו והויא דומיא דחתן דפטור משום טירדא דמצוה", וביאור דבריו כמ"ש הלבוש, דכיון דטריד במחשבת קבורתו הו"ל עוסק במצוה דפטור מן המצוה, -ומה שכתב רש"י דהוי דומיא דחתן, לשיטתו אזיל (בדף י"א ע"א), שהקשה למ"ל קרא למעט חתן תיפ"ל דהו"ל עוסק במצוה דפטור מן המצוה, ותירץ דאי לא קרא יתירא לא הוי ילפינן חתן מקרא דממעט עוסק במצוה, דשאני חתן דטירדא דמחשבה בעלמא הוא שמחשב על עסקי בתולים, ולכן איצטריך קרא למעט אף חתן, -והיינו דקרא

קמ"ל שגם טירדא דמחשבה הוי בכלל עוסק במצוה, ולכן גם מי שמתו מוטל לפניו, דטריד במחשבת קבורתו פטור.

(יד) ועיין בחזון איש או"ח (סי' ט"ו סק"ב) שכתב לענין אונן, דמכיון דטרוד במחשבתו וקשה עליו להסיח דעתו ולעסוק בשאר מצות, פטור כדין עוסק במצוה שפטור מאחרת, אעפ"י שאינה עוברת עכ"ל, ובס"ק ה' שם כתב, דאפילו בהיסח הדעת גרידא יוכל לבא לעיכוב קבורתו וכו' עיי"ש.

(טו) אכן התוס' שם (ברכות י"ז ע"ב) כתבו בשם הירושלמי דהטעם שאונן פטור משום דכתיב למען תזכור את יום צאתך וכו', כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בחיים, ולא ימים שאתה עוסק במתים. ועיי"ש בפנ"י שהאריך בדבריהם למה הוצרכו לדרשה זו, ומסיק דהוצרכו לזה ללמד שאפילו מי שיש לו מתעסקים אחרים במקומו ואינו קוברו בעצמו, דאין שייך טעמא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, אפ"ה פטור, וכדמסיק משום כבודו של מת.

(טז) וכתב הב"י (או"ח סי' ע"א), דהך איסורא משום כבודו של מת אינו אלא מדרבנן, וכתב בשו"ת מכתם לדוד (סי' נ"ד) דודאי לכו"ע הפטור מק"ש הוא משום שהוא עוסק במצוה דפטור מכל המצות, [דאף כשיש מתעסקים אחרים הוי עוסק במצוה שהוא טרוד במחשבת קבורתו, וכמ"ש רש"י, דמשמעות רש"י דאף כשאינו בעיר פטור, דאם הוא בעיר והוא מתעסק בקבורתו הו"ל טירדא דמעשה ולא רק דמחשבה]. -אלא דבירושלמי הוסיפו דמלבד הפטור יש בזה גם איסור דרבנן משום כבודו של מת.

(יז) ובחכמת אדם (כלל קנ"ג סעי' ה') כתב, דהא דהוצרכו בירושלמי לתת טעם דאונן פטור מכל המצות, משום כבודו של מת, ולא אמרו משום דעוסק במצוה, היינו דבעוסק במצוה קי"ל דאם יכול לקיים שניהם חייב, וא"כ ה"נ למה לא יברך המוציא וכיוצא בזה שאינו מעכב מלהתעסק במת, ולכן אמרו משום כבודו של מת. ואולם רש"י סובר דלהבבלי אין כאן איסור אלא פטור, ולכן אם רוצה להחמיר על עצמו ולהתגבר על טרדתו ולקיים המצוה רשאי [דודאי גם לרש"י אם ע"י שיקרא ק"ש יתבטלו צרכי המת אסור לו להפסיק, ורק דרשאי להתגבר על טרדתו ולקיים המצוה], ולהתוס' והרא"ש אסרו חכמים להחמיר על עצמו משום כבודו של מת. ועי' במשנה ברורה (סי' ע"א ס"ק ה' ו').

(יח) והנה גם לשון שו"ת הרשב"א ח"ג (סי' ש'), וז"ל: ופטור [אונן] בחול מן הק"ש וכו', מפני שהוא טרוד במצוה אחרת, והעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואעפ"י שיכול לקיים את שניהם "אי אפשר שלא יתעכב מעט" עכ"ל, רצ"ב מש"כ הרשב"א ז"ל דאונן פטור מן המצוה אעפ"י שיכול לקיים את שניהם משום "דאי אפשר שלא יתעכב מעט", דלכאורה מדוע מוכרח שיתעכב הקבורה כשמברך המוציא, או עונה אמן וכיו"ב, ובפשטות י"ל דבברכת המוציא נמי צריך לכוין לברכה, ובעניות אמן צריך לכוין לברכה ששומע שלא תהא אמן יתומה, וכמ"ש תוס' במו"ק (כ"ג ע"ב) ד"ה ואין. - ועוד יש להוסיף דחשיב טירדא במה שצריך לברך על כל אכילה ואכילה, וגם צריך לכוין ביאור הדברים שמוציא בפיו, והוי מטרד בשביל האונן, וכבר הבאנו לעיל (באות י"ד) מש"כ החזו"א

דאפילו בהיסח הדעת גרידא יוכל לבוא לעיכוב קבורתו, ולכן אונן פטור מכל המצות, -ועי' בס' דברי סופרים יו"ד (סי' שמ"א, בעמק דבר ס"ק צ"ג) שרוצה לפרש מש"כ הרשב"א "ואעפ"י שיכול לקיים שניהם א"א שלא יתעכב מעט" דכוונתו דחכמים פטרו אותו ואסרו עליו לעשות מצות משום כבודו של מת, [ואעפ"י שהרשב"א לא הזכיר הטעם משום כבוד המת, אבל לכאורה בהכרח לזה נתכוון]. -ולפימשנ"ת אין הכרח לפרש כן כלל, אלא יתכן דכוונתו למש"כ החזו"א דאפילו בהיסח הדעת גרידא יוכל לבוא לעיכוב קבורתו.

(יט) עכ"פ בכל אופן הבאנו לעיל (באות י"ד) מהחכמת אדם ששני הטעמים קיימים לפטור אונן מכל המצות, והסברא של כבודו של מת הוצרך לפטור האונן אפילו במקום שאפשר לקיים שניהם, כגון ברכת המוציא וכדומה.

(כ) ומעתה לפי כל הנ"ל, לכאורה פשוט דאונן פטור ממצות כיבוד אב ואם, דמ"ש כיבוד או"א משאר מצות, שהרי כל השני טעמים הנ"ל דאונן פטור מן המצות, שייך ג"כ לפוטרו ממצות כיבוד או"א, שהרי טעמא דפוטור אונן משום עוסק במצוה, ודאי שייך לפטור גם ממצות כיבוד או"א, וכמו שפסק הרמ"א ביו"ד (סי' שמ"א סעי' י"ב), דאם התחיל במצוה תחילה יגמור ופטור מכיבוד או"א, -וכן לפי טעם השני, דאונן פטור משום כבודו של מת, הרי פטור זה הוא הוספה לטעמא דעוסק במצוה, וכמ"ש החכמת אדם (הו"ד לעיל אות י"ז) דבא לפטור האונן אפילו במקום שאפשר לקיים שניהם, וכן לפי מש"כ בשו"ת מכתם לדוד הנ"ל (הו"ד לעיל באות ט"ז) דודאי לכו"ע הפטור דאונן הוא משום עוסק במצוה, אלא דבירושלמי הוסיפו, דמלבד הפטור, יש בזה גם איסור דרבנן משום כבוד המת, -ולכן לפימשנ"ת נראה דאונן פטור ממצות כיבוד אב ואם, כמו דפטור מכל המצות.

(כא) וביותר הרי מבואר בריטב"א ברכות (דף י"ז ע"ב) ד"ה מי שמתו וכו' בתו"ד, וז"ל: י"ל דטעמא דפטור משום דעסיק במצוה, שהוא טרוד בעסק קבורת מתו, ולא דוקא כשעוסק ממש, [דאפילו יושב ובטל נמי פטור, שזהו כבודו של מת] שלא יסיח דעתו ממנו לעשות דבר אחר כל זמן שלא נקבר, וכדאמרי' בגמ' מתו אעפ"י שאינו משמרו, והכי נמי משמע בירושלמי, דמפרש טעמא מפני כבודו של מת, עכ"ל. -וחדש לן רבינו הריטב"א ז"ל במשמעות דבריו, דאפי' לטעמא דמפני כבודו דאמרי' בירושלמי, נמי הוי פטורי' משום עוסק במצוה, דהמנעותו מהסחת הדעת מצוה היא ופוטרתו משאר מצות, [ועי' בקובץ אהל שרה ירושלים תשנ"ו עמ' תתכ"ב ציון 141]. -ונמצא לפי"ז דשני הטעמים בפטורא דאונן חדא ענינא נינהו, וכולהו משום דין העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואפי' טעמא משום כבוד המת, לפי הריטב"א יסודו משום דין עוסק במצוה, -ושוב הדרינן לפיסקא דידן, דאונן פטור ממצות כיבוד או"א, כמו דפטור משאר מצות. ושוב חיפשתי בספרים, ומצאתי שכן פסק בילקוט יוסף ביקור חולים ואבילות (סי' ז' דיני אונן), ובחלק כיבוד אב ואם (פרק ה'), ובס' דברי סופרים (בירור הלכה עמ' פ"ג).

(כב) ויש ששאלו דלפי מש"כ הב"י (בסי' ע"א) והו"ד לעיל (אות ט"ז) דהך איסורא משום כבודו של מת אינו אלא דרבנן, א"כ איך פטור מכל מצות שבתורה מפני כבודו של מת. -אולם עיין בחכמת אדם (כלל קנ"ג סעי' א') שכתב "ופטור מכל המצות שבתורה מפני

כבודו של מת, ויש כח ביד חכמים לבטל אפילו מצות עשה דאורייתא בשב ואל תעשה" עיי"ש.

כג) ומה שהביא כתר"ה משו"ת משנת יוסף ח"ט (סי' קע"א) שאונן פטור רק מחיובים של בין אדם למקום כתפילה וק"ש וכיו"ב, אבל במ"ע שבין אדם לחבירו, כגון מצות פריעת בע"ח, ודאי אין אונן פטור שהוי חיוב לחבירו. -וא"כ י"ל ה"ה במצות כיבוד אב שהיא מ"ע לחבירו, וכפריעת בע"ח לאביו, א"כ אין האונן פטור מזה, עכ"ד.

כד) הנה צריך לדעת דגם לפי דבריו, אין כל מצות שבין אדם לחבירו שוין, ולא כולהו בחדא מחתא מחתינהו, כלומר דודאי נראה דבדרך כלל אונן פטור אף ממצות שבין אדם לחבירו, ואפילו כשיש אחרים שמתעסקים עמו, או כשיכול לקיים שניהם, שכיון שחז"ל פטרוהו משום כבוד המת, גם בכה"ג פטור אף ממצות שבין אדם לחבירו, ואפילו כשאינו עוסק ממש, הרי חז"ל חייבוהו להיות עסוק בו, על ידי שיהי' דואג עליו משום כבודו, ולפי הריטב"א שהבאנו לעיל (באות כ"א) הרי מניעת היסח הדעת מהמת מצוה היא, ופטור מן המצות מדין עוסק במצוה.

כה) אמנם זהו דוקא במצות שבין אדם לחבירו שאין לחבירו תביעה עליו, אבל אם גזל ותשלום שכר שכיר [ובזה בלא"ה מחוייב שיש בזה גם לאון], -אולם אין זה שייך לענין כיבוד אב, שכבר הוכחנו לעיל (באות ט') דאין כוונת הירושלמי לפריעת חוב ממש, עי' לעיל (באות ז' וי"א), אלא דבעיני האנשים זהו סוג "מצוה שכלית" שחייב לפרוע לאביו ואמו.

ואשר נמצא לפי"ז דכיבוד או"א הוי מצוה ככל שאר מצות, ושוב הדרינן לפיסקא דידן, דאונן פטור ממצות כיבוד או"א, כמו דפטור משאר מצות.

הגרי"נ כהן שליט"א (מח"ס משנת כהן הל' כיבוד אב ואם): תשובה להגר"מ גבאי שליט"א: אודות ספיקו הנפלא אם אונן חייב במצות כיבוד אב ואם, כגון שאביו ביקשו לעשות עבורו דבר בהיותו אונן, די"ל כיון שאונן פטור מכל המצות ה"נ פטור, או"ד דשאני כיבוד אב דהוי פריעת חוב וחייב, והאריך כבודו.

הנה הספק נפלא ויש הרבה מה לדון בזה, ויהי רצון שיהיה ה' ית"ש עמנו לכיון לאמיתה של תורה אכ"ר.

א. ראשית יש לדון בשורש דין אונן במצוות, כי הנה רש"י בברכות (יז, ב ד"ה מי שמתו) כ' וז"ל פטור מלקרות ק"ש לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו והויא דומיא דחתן דפטור משום טירדא דמצוה עכ"ל. מבואר מדברי רש"י ז"ל דטעם הפטור משום טירדא דמצוה, וכשם שחתן פטור מה"ט כדתנן בברכות (טז, א). ולפי דברי רש"י ז"ל נפקא לן שאם רוצה לקיים המצוה יכול וכמו שחתן יכול לקיים מצוות ק"ש וכ"כ תוס' שם (ד"ה ואינו) בהדיא שלפי דברי רש"י ז"ל יוכל לברך, אולם כתבו תוס' שבירושלמי (שם) איתא שאינו יכול להחמיר ומטעם כבודו של המת אי נמי מפני שאין מי שישא משאו עי"ש. וע"ע בתוס' מו"ק (כג, ב ד"ה ואין) מה שכתבו בזה, וע"ע ברא"ש וברבינו יונה בריש פ"ג דברכות מש"כ בזה.

ב. אולם לדינא קי"ל שאסור לאונן להחמיר וכמו שפסק מרן בשלחן ערוך או"ח (סימן ע"א ס"א) וז"ל מי שמת לו מת וכו' ואפילו אם רצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי ע"כ, ולכאורה כן הוא גם בשלחן ערוך יו"ד (סי' שמא ס"א) שכ' וז"ל ופטור מכל מצוות האמורות בתורה ואפילו אם אינו צריך לעסוק בצרכי המת כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו, וי"א שאפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכין אינו רשאי ע"כ.

ג. והנה כשנדקדק בדברי מרן בשלחן ערוך יל"ע בזה, דהנה באו"ח שם כ' עוד "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו ולקרות אין מוחין בידו ע"כ. ולכאורה מבואר מדבריו שכל האיסור להחמיר הוא דווקא כשאין לו כדי צורכו ומי שיטרח עבורו, אבל אם יש מי שיטרח עבורו יכול להחמיר, ולכאורה הוא דלא כמ"ש ביו"ד, שכ' שם שלא יחמיר כלל [אלא שאפשר ששם הוא רק בלשון י"א, אבל אפשר דהי"א לא חולק בהדיא על שיטה קמייטא ויש להאריך בזה בכללי מרן ונתבאר במקו"א].

אולם רבינו המשנ"ב שם (סק"ה) אסבר לן משנתו של מרן הש"ע בזה, דבאמת ס"ל למרן מעיקר הדין שנכון לא להחמיר בזה כלל, וזאת מטעם דכבודו של מת, ולכן אפילו שיש לו מי שיתעסק עמו פטור, ואין רשאי להחמיר, אולם סיים שאין מוחין במי שינהג להקל בזה דהיינו שירצה כן לברך, אבל הנכון לדינא לא להחמיר כלל, והביא בשעה"צ שם שכ"כ הגרעק"א בשם עבודת הגרשוני, והא"ר, ועי"ע במ"ב שם (סק"ז) שבאמת העיקר לדינא כמ"ש ביו"ד שאין רשאי להחמיר בכל גוונין [ועדיין לא נתבאר אם שם דעתו שיש למחות, ולא מסתבר שיהיה סתירה מפורשת בשו"ע ודו"ק].

ד. ומעתה נשוב לנידוננו בדין מצות כיבוד לאונן, שאע"פ שלכמה ראשונים אם ירצה לעשות מצות רשאי, עכ"פ באופן שאי"צ שהוא דוקא יתעסק בו, וכנ"ל (אות א), מ"מ להלכה העיקר שאין להחמיר לעשות מצות בכל גוונא, מטעם דכבודו של אב יש שצריך לדאוג שלא יראה שאין המת חשוב בעיניו, וא"כ בפשטות היה נראה שאין לקיים מצות כיבוד לאונן.

ה. ומצאתי בפתחי תשובה יו"ד (סי' שמא סק"ט) שהביא משו"ת ארבעה טורי אבן (סי' י) שדן אודות אשה שמתה והיו לה בנים וגם אחים שהיה להם יארציט כמו"ש על אמם ורצו להתפלל בעמוד כנהוג, וכתב להתיר להם להתפלל בעמוד במוצאי שבת אע"פ שהם אוננים והסכימו האחרונים כדעת הי"א (באו"ח סי' ע"א) שאסור להחמיר, מכל מקום שאני הכא דיש לה גם בנים שהם יכולים להתעסק בה, ואם משום כבוד המת, דמהאי טעמא גם קי"ל שאונן פטור מלקיים את המצוות, מכל מקום יש להם גם כבוד אמם להתפלל בעמוד, ולכן יכולים להתפלל, ועוד דכבוד אמם קודם מטעם דגם המת עצמו דהיינו אחותם חייבת בכבוד האמא, ואף דבמתים חפשי ופטורה, מ"מ לגבי האחים ודאי יש קדימה וחיוב לכבוד אמם ולכן התפלל לפני העמוד כנהוג עי"ש, ובפ"ת שם הוסיף דלטעם שכתב דיש כבוד אמם א"כ גם אם המת הוא מצד האב, והיינו שאין המת חייב בכבוד רק להם יש חיוב לאמם, קודמים הם ויתפללו.

ו. אולם באמת יש לעיין בדברי הארבעה טורי אבן וכמ"ש בפ"ת שם שהרי קיי"ל ביו"ד סי' רמ סט"ו (ויש ט"ס שם שכ' ע"ז) שכבוד המקום קודם לכבוד אביו ואמו, ואפ"ה אונן פטור ממצות התורה, וע"כ דהחמיר הקב"ה בכבודו של מת יותר מכבודו של מקום, וא"כ דקודם מצות כבוד אמת לכבוד אביו ואמו וצ"ע לדינא עכ"ד הפ"ת. והמבואר מדבריו דאין לומר כסברת הארבעה טו"א הנ"ל שיכולים להתפלל משום מצות כיבוד אם, דהרי אוננים הם ופטורים מכל המצוות ואיך משום מצות כיבוד אב ואם יבטלו הדין של אונן, ואולי קצת יש לדחוק וליישב דבריו דאפשר כיון שאין הטירחא להטפל במת עליהם דיש בנים [וכנראה שאין צורך בהם] א"כ בזה שיתפללו אין בזה כ"כ סתירה לדין אונן דגם אונן שמתפלל בעמוד י"א שיכול ויש בזה עליית נשמה לנפטר בעצמו.

וכעין שכתב בקיצור שלחן ערוך (סי' קצ"ו ס"ז) שכ' שאפי' אם האבילות לא חל מ"מ אם לא עליו מוטל סוף הקבורה יקרא ק"ש ע"ש, וע"ע בס' היכל הוראה (ח"ג סי' ק"י, ק"א) שכ' כע"ז על הג"ר מאיר בראנדספער זצ"ל שעשה מעשה כעין זה, אולם י"ל דשאני הכא שלא התחילו בלוייה כנראה, ואכמ"ל.

ועכ"פ למדנו שמד' הארבעה טו"א יש מצות כיבוד אב ואם גם לאונן [ואפשר דווקא כשאין זה סתירה לכבודו של מת וצ"ע] ומד' הפ"ת נראה שיש פטור גמור לאונן ממצות כיבוד כמו שפטור מכל המצוות, אלא שהניח הדבר בצ"ע לדינא, ואפשר טעמו כמ"ש דשאני הכא שיש גם תועלת לנפטר בעצמו וצ"ע].

ז. ומצאתי עוד בשו"ת מהרש"ל (סימן ע) שדן אודות אונן על אמו שיש לו בן למול עכשיו, האם מותר לו למול בביהכנ"ס לפני שנקברה, או דפטור, ובתחילה כ' דלכאורה פטור כדין אונן שפטור מכל המצוות וגם אינו רשאי להחמיר על עצמו, וה"נ אסור לו, אבל אח"כ כ' להתיר וזאת מטעם דמצינו איזה מצוות שנדחות כגון מי שיש לישא אשה דאמרי' בועל בעילת מצוה ואח"כ ז' ימי המשתה, ואע"פ דהתם הפסד ממון איכא, מ"מ שאני התם שכבר מת וחל עליו אנינות גמורה וצריך לנהוג בכל, ובזה מקילינן משום הפסד ממון, דאל"ה איך יועיל החופה והכל הרי פטור מן המצוות, וע"כ שיש מצות פרטיות וחייב, וה"נ בברית מילה שלא דוחה מתו, ובפרט לפי המנהג למול מיד אחרי עלינו, וזריזין מקדימין אין לדחות, וכ' בסו"ד עוד טעם דכל הטעם שפטור מפני כבוד מתו, וכאן שמלים יש כאן כבוד המת שאם נולד זכר נתרפאה כל המשפחה כמבוי בירושלמי, ולכן יש כבוד למת שמלים לפני הקבורה עכ"ד.

מדברי המהרש"ל ז"ל למדנו שאם יש קיום מצוה שאין נדחית מפניה כשל קבורת המת יש לומר שיש חיוב, ובברכות ותפילה וכיו"ב פטור דמתעסק בדברים אחרים, וגם י"ל שצריך ריכוז בדבר אחר, וגם מיעוט בהיסח הדעת מהמת ודו"ק, לא כן בנידון כיבוד אב ואם יש לצדד שפעמים חייב, ואבאר הדברים, דכמה מיני כיבוד הם, יש כיבוד שמבקש האבא לעשות דבר מה כגון הנהגה מסוימת שאין בה כלל בהיסח דעת מהאבילות וגם זולת שהיתה מצות כיבוד אב יכול היה לעשותה, ובזה מסתבר שחייב בכיבוד, אבל אם מבקש ממנו דבר שהוא נוגד ממש את העניין של האנינות כגון שיקנה לו דבר ומתבטלת

אהל הלכות אבילות יעקב תיט

או מתאחרת המצוה של הקבורה וההתעסקות במת, בזה נראה פשוט שהבן פטור ממצות כיבוד כשם שפטור בשאר כל המצוות.

ובאמת יש כמה פרטי דינים ואופנים שיכולים להיות בזה, וראוי לפרטם, אבל חושבני שכיון שאי"ז כ"כ שכיח, ועכ"פ די בזה לחכם גדול כמוהו להבין.

נמצא לדינא, שיש להבחין בדין זה אם אונן חייב במצות כיבוד אב, אם המצוה של כיבוד היא גורמת להיסח דעת מהאנינות וקבורת המת שאם חשיב כה"ג פטור ככל שאר המצוות וכמש"נ לעיל, [ולא מסתבר לומר שגם המת חייב בכיבוד, כגון שהאמא מתה ונימא שמשועבדת לאבא, הא לא מסתבר וכמ"ש בפ"ת הנ"ל (אות ו), גם יל"ד אם יש שעבוד וכיבוד ודו"ק]. אולם אם הכיבוד הוא הנהגה בעלמא ודאי חייב, הגע בעצמך וכי אדם שביקש דבר מה מהאונן לא יעשה בדווקא בסיבה זו שהוא אונן, וע"כ דרך מצוה שיש בה חשיבות שמסיחה הדעת והכל לפי הענין, זה הנלע"ד בזה, ובאמת יש לפלפל בחכמה בעיקר הנידון אבל לדינא נראה כמ"ש בעזה"י.

אונן אם חייב במצות וקדשתו

(ה) שאלה: אונן אם חייב במצות עשה של וקדשתו לכבד דהרי אונן פטור ממצות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: פטור.

רב בית הכנסת אם מותר לדרוש בתוך השבעה

(ו) שאלה: רב בית הכנסת שתמיד דורש בבית הכנסת בשבת, האם בתוך השבעה הוא יכול לדרוש לפני הציבור גם כן?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם אין אחר שיכול ידרוש.

ואם אסור לו האם מותר לו לומר שיעור בהלכות אבילות?

תשובה:

הגר"ח קניבסקי שליט"א: אין ראוי.

הגר"א נבנצל שליט"א: זו אבילות בפרהסיא.

הגר"א שלזינגר שליט"א: כידוע אין אבילות בפרהסיא, ואם הוא נוהג במשך כל השנה לדרוש בבית הכנסת יכול לעשות זאת גם בתוך שבעה, ובפרט שאין אבילות בשבת כלל רק בדברים שבצנעה.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגר"ש דבליצקי זצוק"ל והגר"ע אויערבאך שליט"א שאין לדרוש אפילו בהלכות אבילות.

אונן בטבילת כלים ואורח בבית מלון

ז) **שאלה:** בתשובות מנחת שלמה חלק ב' סימן ס"ו אות י"ד, כתב הגרשז"א זצ"ל, להקל בבתי מלון לאכול בכלים שלא הוטבלו משום שהם אנוסים מלהטביל, ואיסור שימוש נובע מהמצוה, ולכאורה צ"ע ממש"כ בפמ"ג או"ח סימן תפ"ו משב"ז דאם אין לו ארבע כוסות רק שלא הוטבלו בכלי מתכות אסור להשתמש עי' שם. וע"פ הגרשז"א כיון שאנוס יהא מותר בשימוש?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בבתי מלון אינו בעלים ולא רמיא עליה.

אונן אם חייב במזוזה

ח) **שאלה:** מה הדין באונן אם הוא חייב בקביעות מזוזה בארץ ישראל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: פטור.

אונן אם אומר תפילת הדרך

ט) **שאלה:** אונן לענין תפילת הדרך האם הוא אומר את זה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

נתינת מתנה לאונן לפני הקבורה

י) **שאלה:** האם מותר לתת מתנה לאונן, כגון במקרה פגש אונן ורצה לתת לו ספר למתנה כגון הגדה של פסח וכדומה שאר מתנה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא מתאים.

הגר"א שלזינגר שליט"א: מתנה לאבל או לאונן, כתבו הפוסקים דהוא אסור משום דהוי כשאלת שלום, ונלענ"ד דה"ה הכא אף שעדיין אין לו דיני אבילות, אבל שאלת שלום אסורה באונן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אסור לתת ספר למתנה לאונן.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: והנה באיסור נתינת מתנה לאונן הרי כתב ברמ"א (סימן שמ"א סעיף ה') ששאלת שלום אסור לאונן, וא"כ אסור ליתן מתנה כמבואר (או"ח סימן תרצ"ו סעיף ו') ברמ"א אבל אין שולחין לאבל כל י"ב חודש וכמו שיבאר ביורה דעה סימן שפ"ה, וכתב בביאור הגר"א שם לבאר דברי הרמ"א שהוא מדין שאלת שלום שאסור עד

י"ב חודש ע"י שם. וכ"כ המגן אברהם (סימן תקנ"ד ס"ק כ"א) ונ"ל דאסור גם כן לשלוח דורון לחבירו דזהו בכלל שאלת שלום.

והנה בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' (סימן ל"ג אות ד') בתשובה להגה"צ רבי שריה דבליצקי זצוק"ל כתב וז"ל: מה ששואל עוד אם לתת ספר שלו לאחר שבא לנחמו בתוך שבעה אם זה דמי למשלוח מנות שאסור לו.

לדעתי יש באמת מקום לדקדק בזה דהרי הבעל מנות הלוי מבאר דטעמא דמשלוח מנות בפורים הוא משום אחוה וריעות, ועפ"י מבאר בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' ק"מ דהיינו טעמא דאסור לשלוח לאבל משום דשמחה היא לו והוא כדורש שלומו ע"ש, וכן כותב בהדיא גם המג"א באו"ח סי' תקנ"ד ס"ק כ"א לגבי תשעה באב דמכיון דאסור בשאלת שלום אסור ג"כ לשלוח דורון לחבירו דזהו בכלל שאלת שלום ע"ש, וא"כ לפי"ז מסתבר בודאי לומר דה"ה אם האבל נותן לאחר מתנה של ספר להוקרה ה"ז ג"כ כדורש בשלומו, והרי בתוך ז' דינא הוא דאבל אינו שאול בשלום אחרים כנפסק ביו"ד סי' שפ"ה. וזכורני שבימי אבלי על אבי ז"ל היו כמה שבקשו ממני מספרי, ונמנעתי מלתת להם אז. ואולי אם יתכוון רק בכדי שהלה ילמד בספרו מותר, ובזה נוכל להמליץ על שלא שמענו שנזהרים שלא לשלוח לאבל כל' או אפי' כל יב"ח ספר במתנה, אך אולי זה מפני שמקילין בכלל האידנא בשאלת שלום.

עכ"פ בנידון דידן נראה שיש לחלק בין ספר רגיל לספר בהלכות אבילות, דאם שולח או נותן לאונן ספר למתנה הרי זה כדורש שלומו, והרי זה נכלל במה שכתב המגן אברהם שם דאסור לשלוח דורון לחבירו דזהו בכלל שאלת שלום, אולם בשולח מתנה לאונן ספר בהלכות אבילות אם יתכוון רק בכדי שהלה ילמד בספרו מותר, וכמ"ש בציץ אליעזר שם, אבל סתם ספר לא, כי הרי האונן אסור בתלמוד תורה, ונמצא שנותן לו מתנה כהוקרה ואסור.

ואע"פ שכתב בשו"ת ציץ אליעזר שם שלא שמענו שנזהרים שלא לשלוח לאבל כל' או אפילו כל י"ב חודש ספר במתנה, מ"מ נראה דאין זה שייך לנידון דידן לגבי אונן שאסור בתלמוד תורה, ואילו אבל אחרי השבעה מותר בתלמוד תורה. ולכן נראה להלכה למעשה שמותר לתת לו ספר בהלכות אבילות שבזה מותר לו ללמוד ממנו.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל דמותר. ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דצ"ע בזה, אולם ספר על אבילות בודאי מותר לתת לו במתנה.

שמע שמת לו מת באמצע התפילה

(יא) שאלה: אחד שהגיע לתפילת שחרית ואחרי ברכו שמע שמת לו מת ל"ע ונעשה אונן, האם הוא יכול לסיים את התפילה, ואם שמע לפני ברכו האם יש בזה חילוק?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין חילוק, לא תסיים.

אם מותר לאבל לטייל לנופש

יב) שאלה: נשאלתי מאבל תוך י"ב חודש האם מותר לטייל בחול המועד פסח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם צריך להנופש מעט.

ועוד מה הדין לגבי הקפות עם הלולב ולהשתתף בשמחת בית השואבה, והקפות לשמחת תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

ביקור בקבר אביו ואמו תוך י"ב חודש

יג) שאלה: אין מבקרים הקבר כל י"ב חודש, מיהו אם הזדמן להגיע בתוך הי"ב חודש לאותו בית הקברות של אביו או אמו האם יכול ללכת לקברם ולהתפלל שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

חיוב אבילות להורים מחללי שבת או שנשואים לגוים

יד) שאלה: כיצד נוהגין להורות למעשה לאחד שאביו או אמו מחללי שבת בפרהסיא או שנשואים לגוים ונפטרו האם יושבים שבעה עליהם ומנהגי אבילות?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: א. איתא בשו"ע יו"ד (סי' שמ"ה סעי' ה'), והובא בקיצור שו"ע (סי' ר"א סעי' ד'), דכל הפורשים מדרכי ציבור, והם האנשים שפרקו עול המצוות, מעל צוארם, ואין נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוה, אלא הרי הם כבני חורים לעצמם, וכן המומרים והמוסרים והאפיקורסים, כל אלו אין אוננים ואין מתאבלין עליהם וכו' עי"ש.

ב. אך עושין להם טהרה ומלבישים אותם תכריכים וקוברים אותם, כמ"ש הש"ך (בסי' שמ"ה סק"א), וחכמת אדם (כלל קנ"ו ס"א), וקיצור שו"ע (סי' ר"א סעי' א'), ועיין בשו"ת חת"ס יו"ד (סי' שמ"א) ודעת תורה (סי' שמ"ה).

ג. וכתבו הפוסקים, דמי שהי' רגיל לעשות עבירה אפילו רק לתיאבון ומת, אם לא התוודה קודם מותו אין מתאבלין עליו, אבל אם התוודה מתאבלין עליו אפילו הי' גנב או גזלן כמבואר ברמ"א יו"ד (סי' ש"מ סעי' ה'), וש"ך (סק"ח), חכמת אדם (כלל קנ"ו סעי' ג'), וקיצור שו"ע (סי' ר"א סעי' ו').

ד. אולם אלו שהם מוגדרים בגדר תינוקות שנשבו שלא גדלו בתורה ומצוות אנן נקטינן שנוהג דיני אבילות עליהם, – וביאור הדברים, דכבר כתב המשנה ברורה [ועי' להלן סוף אות ט"ו] בביאור הלכה (סי' שפ"ה), דהא דמחלל שבת בפרהסיא הוי כמומר לכל התורה,

היינו כשעושה זה בפריקת עול, אבל אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן, מסתבר שאין זה בכלל מומר, והביא ראי' מדברי תוס' עירובין (דף ס"ט ע"א), – והנה מבואר בשו"ע (סי' שמ"ה סעי' ו') וברמ"א (סי' ש"מ סו"ס ה'), דקטן שהמיר עם אביו או אמו אין מתאבלין ולא קורעין עליו (אף דהוי כאונס), [ועיי"ש בב"י שהוא מחלוקת ר"י (דס"ל שמתאבלין בכה"ג) ור"ת (שס"ל שאין מתאבלין) ופסקו כר"ת, ועיי"ש בביאור הגר"א בב' המקומות], – ולכאורה א"כ ה"ה נמי ב"תינוק שנשבה" המחלל שבת בפרהסיא וכדומה שמת אין קרוביו מתאבלין עליו.

ה. אכן הנודע ביהודה בהגהות דגול מרבבה (סי' שמ"ה) מפקפק על פסק המחבר והרמ"א ונוטה לחיוב אבילות, ובפרט אם שמעו ביום הראשון להאבילות (שי"א שאבילות יום ראשון מה"ת), וכן בהגהות שעל התוספתא פ"ד דסנהדרין, ציין שהפרי חדש חולק שתינוק שנשבה כישראל גמור הוא.

ו. וכעת ניחזי מאי דקמן להלכה למעשה, הנה בהגהות הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל (בסוף ספר פני ברוך עמ' ת"פ) כתב, "בעניין אבילות על מי שאינו שומר תורה ומצוות וקרוביו באים לשאול הדינים, רוב רובם זהירים לקיימם הגם שהם מחללי שבתות, ואיך אפשר להורות להם שלא יתאבלו ויצא חילול השם, וא"כ צריך בזה חכמה רבה ויש לתלות אולי עשה תשובה, או אפילו רק הרבה בתשובה לפני מותו או שגם בחייו הי' מכסה בפני הנשיא (עי' באו"ח סי' שפ"ה ס"ק ו') ועוד, ועכ"פ בזמננו אם לא באים לשאול זה אחרת, ואם באים לשאול פשוט שצריך להורות להם כל דיני האבילות". – הרי מבואר מדבריו דאם קרובים מחללי שבת באים לשאול אם לשבת שבעה על נפטר שאינו שומר תורה ומצוות, מורים להם לנהוג כל דיני אבילות, דאל"כ עלול שיצא מזה חילול השם.

ז. וכל זה פסק הגאון הנ"ל לעניין קרובים מחללי שבת שצריכין להתאבל על נפטר אעפ"י שגם הנפטר הי' מחלל שבת, אולם בקרובים שומרי תורה ומצוות אם מחוייבין להתאבל על קרוב שהוא מומר, כתב הגאון הנ"ל בס' זכרון בצלאל (עמ' ט"ו) שאין בגדר מחלל שבת בפרהסיא מתאבלין עליו, וכמ"ש וז"ל: "היוצא מדברינו, שלענין להתאבל על מומר לתיאבון זוהי מחלוקת הפוסקים, דמרן שהעתיק לשון הר"ם ולא העתיק גם לשון ההגהות בביאור דברי הר"ם, משמע דס"ל דיש להתאבל על מומר לתיאבון, וכדדייקנו בלשון הר"ם להדיא, וכ"ה דעת הרא"ש, וכ"ה גם בפסקי תוס' (סי' קל"ט) דעל כל אדם מתאבלין חוץ מהעושה עבירה להכעיס, וכ"ה ס' הטור באו"ח (סי' תקמ"ז), ורמ"א שהעתיק לשון הגהות מרדכי בדעת הר"ם ס"ל דאין להתאבל על מומר לתיאבון, וכן ס"ל גם להש"ך בסק"ח – ובזה"ז כפי מצב הדור נראה דיש לנקוט להלכה כמשמעות סברת מרן, וכסברת השבט יהודה להדיא שכן להתאבל" עכ"ל.

ח. הרי מבואר מכל הנ"ל, דדעת הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל לעניין אבילות על מי שהוא מומר לתיאבון, דיש להורות שצריכין להתאבל, חוץ אם הוא מחלל שבת בפרהסיא שבזה אין מתאבלין עליו, דהוי כעכו"ם, עיי"ש.

ט. והנה זה ודאי דאף אם ננקוט להלכה שאין מתאבלין על מחללי שבת בפרהסיא, או

על מי שנשא את הגויה או חי עם גויה, או שחי חיי אישות עמה, מ"מ אם משפחת האבלים הם אנשים מפורסמים, אז ודאי יכול לנהוג שבעה מפני הבושה כמ"ש בשו"ת חתם סופר יו"ד (סי' שכ"ו) אהא דקיי"ל שאין מתאבלין על המאבד עצמו לדעת כתב דרמב"ן חולק דמתאבלין עליו, והלכה כדברי המיקל באבל, - וכתב דאמנם היכא דאיכא כבוד משפחה נכבדת, אשר יהי' להם לבוז ולכלימה עולמית שאחד מהם קלקל מעשיו, ואם יתאבלו עליו אז יאמרו הבריות קמו ב' רבנן במילתא ונתברר שלא הי' לו דין מאבד עצמו, אזי יכול המורה להורות לכתחילה להתאבל אפילו אם באמת נתברר לו שהי' לו כל דין מאבד עצמו לדעת, דנהי דלעניין אבילות הלכה כדברי המיקל, אבל לעניין פגם משפחה, אין הלכה כהמיקל בכבוד בני אברהם יצחק ויעקב עיי"ש - וה"נ אם האבל המחלל שבת יש לו בנים שומרי תורה ומצוות, ואיכא בזיון אי לא יתאבלו על הוריו, לכן יש להורות שנוהג דין אבילות.

י. אולם נחוץ לדעת, שאף שכתב הרמ"א ביו"ד (סי' שע"ד סעי' ו') דמותר להחמיר על עצמו להתאבל על מי שאינו צריך [ויש להוסיף עוד נפק"מ, כגון אב ואם חורגים], מ"מ כתב בכנסת הגדולה (סק"א) והגהות רעק"א שם, דדוקא בדבר הרשות יכול אדם להחמיר ולהתאבל, כגון חליצת מנעלים, ולהתפלל לפני התיבה, ושלא להסתפר, ולא לעסוק בפרקמטיא, אבל אין לבטל מצוות שהוא מחוייב בהם, כגון שלא ללמוד תורה ומצוות עונה, והנחת תפילין שהאדם מצווה עליהם.

יא. ועיין בשו"ת תשובות ונהגות ח"ב (סי' תקפ"ג) שכתב, דבעל תשובה שאביו הי' מחלל שבת ומת יניח תפילין בלא ברכה, שהיות שמעיקר הלכה אין להתאבל עליו, אף שבזה"ז נוהגין להתאבל שמא הי' בגדר תינוק שנשבה, אבל מ"מ אין לפטור מטעם זה ממ"ע דאורייתא של הנחת תפילין, עיי"ש. אולם עי' להלן בהמשך דיש מקום להתאבל בהרבה מחללי שבת זמנינו.

מחלל שבת בפרהסיא

יב. ומעתה הבה נעיין ביותר בהאי פרשתא לדון במחלל שבת של ימינו, מה דינו להתאבל עליו, שהרי הבאנו לעיל (באות א') מה שכתב בשו"ע (סי' שמ"ה סעיף ה') דכל הפורשים מדרכי ציבור, והם האנשים הפורקים עול מצוות התורה מעל צוארם, אין מתאבלין עליהן, - ולאחר העיון נראה שיש להקל ברבים ממחללי שבת של ימינו, וביאור הדברים, דהנה הרמב"ם בסוף מאמר קידוש ה' (אגרות הרמב"ם) כתב, וז"ל: וג"כ אינו ראוי להרחיק מחללי שבתות ולמאוס אותם, אלא מקרבים ומזרזים לעשיית מצוות, וכבר פירשו רז"ל, שהפושע אם פשע ברצונו כשיבוא לביהכ"נ להתפלל מקבלין אותו, ואין נוהגין בו מנהג בזיון, וסמכו ע"ז מדברי שלמה במשלי (ו,ל) "אל יבוזו לגנוב כי יגנוב למלא נפשו כי יערב" אל יבוזו לפושעי ישראל שבאים בסתר לגנוב מצוות עכ"ל, והרי פשטות משמעות לשונו שכתב, "ואין נוהגין בהם מנהג בזיון", היינו שנוהגים בהם כסתם ישראל, ולכאורה ה"ה לעניין אבילות.

יג. ועפ"י דברי הרמב"ם אלו, כבר כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ג יו"ד (סי' קס"ו) שזה ראי'

אלימא לא מש"כ בשו"ת בנין ציון החדשות לבעל ערוך לנר (סי' כ"ג) שהעלה לדינא לעניין מה שנשאל לגבי מחלל שבת בפרהסיא אם נחשב יינו כיון נסך, וכתב הבנין ציון "דפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם", שהרי בעוה"ר פשתה הבהרת לרוב עד שברובם חילול שבת נעשה כהיתר, א"כ יש להם דין אומר מותר, וכל שבא המחלל שבת בפרהסיא להתפלל בבית הכנסת, ומזכיר קדושת שבת בתפילה אין יינו נחשב יין נסך, דהרי טעמא שנחשב יינו כיון נסך כתב רש"י בחולין (ה' ע"א) ד"ה אלא לאו ה"ק, "המחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית", ולפי"ז אדם שבא ומתפלל מוכיח שמאמין בשבת ובבורא עולם, ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהם אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת דלא נחשבו כמומרין, אעפ"י שמחללין שבת, והם כתינוק שנשבה, אין יינם נחשב כיון נסך, עכת"ד הבנין ציון – ולפי"ז כתב בשו"ת שבט הלוי הנ"ל, דבהני מחללי שבת בודאי יש מקום להתאבל עליהם, וגם הניף ידו שנית בשו"ת שבט הלוי ח"ד (סי' ש"מ) בסופו שכתב "אמנם ישנם צדדים דגם מחלל שבת י"ל דמתאבלין עליו" עיי"ש.

יד. וא"כ לפי דבריו י"ל דרוב מחללי שבת כן, שבאים לעיתים אפילו רחוקות לבית הכנסת, ובזה מפקיעים עצמם מעצם דין מחלל שבת בפרהסיא.

טו. ועוד יש לצרף מש"כ בשו"ת אגרות משה או"ח (סי' ל"ג) ד"ה וגם, דמחדש ד"הדמיון [מחלל שבת בפרהסיא דנחשב כמומר לכל התורה כמו עובד ע"ז] לעובדי ע"ז הוא מצד שנראה ככופר ששייך זה רק באם מצד זה מחלל שבת, אבל אם הוא מצד שאינו עומד בנסיון הרווחת ממון וכו', אין להחשיבו ככופר וכו', וא"כ פה שידוע שרוב מחללי שבת הם בשביל תאוות הממון, "ויש הרבה שהולכים לביהכנ"ס להתפלל ואח"כ הולכים לבית מסחרם, אפשר גם שהוא בפרהסיא נידון כבצנעא" – וכבר הבאנו לעיל (באות ד') מש"כ בבה"ל (סי' שפ"ה) דמחלל שבת בפרהסיא לא הוי מומר רק כשעושה בפריקת עול, אבל אם חשב שמותר מסתברא שאין זה בכלל מומר.

טז. ועוד יש לצרף מה שכתב הרמב"ם (בפ"ג מהל' ממרים ה"ג), וז"ל: "אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים, וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצוות שהרי הוא "כאנוס" [ואעפ"י ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודתם, הרי הוא כאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם] וכו', לפיכך ראוי להחזירם בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה", עיי"ש.

יז. ועל פי זה כתב החזו"א יו"ד (סי' ב' אות כ"ח), שאין גדר של כופר ומומר עד שיכפור בעיקר המצוות, וגם שלא יהי' אנוס, ושוב הביא מש"כ בסוף ספר אהבת חסד בשם הגר"י מולין, דמצוה לאהוב את הרשעים מה"ט, והביא כן מתשו' מהר"ם לובלין, "כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעים להוכיח, ודיינינן להו כאנוסין, ולכן אי אפשר לנו לדון בזה לפטור מן היבוס, וכן לעניין שאר הלכות" עכת"ד.

יח. ועוד יש לצרף ולומר סברת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (והובא באור לציון ח"ב פרק כ')

ה"ה), דאם אותו מחלל שבת מתבייש לחלל שבת ליד אדם גדול, יש להקל בזה, ואפשר לשמוע ממנו קידוש ולצאת יד"ח, וכדמוכח במס' עירובין (ס"ט ע"א), גבי ההוא דנפק בחומרתא דמדושא, כיון דחזי'א לר"י נשיאה כסייה, אמר כגון זה מבטל רשות, וכתב רש"י שם: "כגון זה", שמחלל שבת בצינעה, ע"כ, ולפי דבריו נתמעט מהרבה אנשים הדין של מחללי שבת, דהרבה אנשים מתביישים לעשן ליד רב זה או אחר.

יט. ובאמת חידוש דין זה, כבר נפתח מהרבה גדולי הפוסקים (וכמו שרמז באור לציון הנ"ל), וראש וראשון מגדולי האחרונים בס' תורת חיים בחידושיו על עירובין (דף ס"ט ע"א) שכתב, דאם הוא בוש לחלל שבת בפני אדם גדול ונמנע מלחלל שבת בפניו, אף דמחלל שבת בפני שאר אדם, הרי"ז בכלל מחלל שבת בצינעה, והביאו גם האליה רבה (סי' שפ"ה סק"ג), וכן בחיי אדם (כלל ע"ה סעי' כ"ו), ובמ"ב (סי' שפ"ה סק"ו) וכ"כ מהרש"ם בדעת תורה (סי' ב'). -ומהאי טעמא כתב בשו"ת יד יצחק ח"ב (סי' רט"ז) דלא חשיב מחלל שבת בפרהסיא אא"כ חילל שבת בפני הרב דמתא, - ויסוד דין זה הוא, דהנה הטעם דדוקא כשמחלל בפרהסיא הוי כמומר ובצינעה לא הוי כמומר, משום שכל שאינו מחלל בפרהסיא, שהוא בוש בפני אדם, עדיין יש לו איזה קשר לדת ישראל, ומה"ט גם כשנזהר מלחלל בפני אדם גדול או רב העיר אינו כמומר.

כ. ועוד יש לצרף קולא אחרת לעניין אבילות על מחללי שבת בזמנינו והוא מה שכתב בתשו' מהר"י אסאד יו"ד (סי' נ') שמחללי שבתות בזמנינו כל זמן שלא העידו עליהם בפניהם ובפני בי"ד שחללו בפני עשרה מישראל אין אוסרים יין במגעם, דבעינן דוקא להעיד בפניו גם בפני בי"ד, עיי"ש בשו"ת יהודה יעלה, - גם בשו"ת מלמד להועיל או"ח (סי' כ"ט) הביא דברי מהרי"א הנ"ל, וסמך עליו לסניף להקל בזמנינו לצרף אנשים כאלו למנין עיי"ש שהביא שגם הג"ר חיים צבי מאנהיימר סמך על תשו' מהרי"א הנ"ל, ועי' להלן (באות כ"ג) מש"כ בשואל ומשיב, וחתם סופר, ועי' (אות כ"ד) בשם זכר יהוסף. וכן הו"ד בשו"ת אבני צדק יו"ד (סי' ס'), וז"ל: "ובגוף הדין ודאי מותר ליתן לו יין כשר לשותות דכבר העלה בתשו' מהר"י אסאד ז"ל יו"ד (סי' נ') שאין עושין יי"נ במגעו כל זמן שלא עשה חילול שבת בפני עשרה מישראל ולא הוגבה עדות ע"ז בפניו, עיי"ש. - ועוד הוסיף בשו"ת מהר"י אסאד הנ"ל, וכתב, "ומה גם כעת היום בזמנינו שהדור פרוץ מרובה אין להרחיקם כ"כ ולדחותם בשתי ידיים חלילה שלא יפקרו טפי ויותר טוב לקרבם בזרוע, עכ"ד.

כא. ועוד יש לצרף לקולא לעניין אבילות על מחללי שבת בזמנינו מה שכתב בשו"ת מלמד להועיל או"ח (סי' נ"ב) וז"ל: "וגם לצרף מה ששמעתי ממורי זצ"ל (הג"ר יהודה אסאד), שיש דיעות דלא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא אלא אם חילל בפני עשרה ישראלים שהם שומרי שבת, אבל לא אם חילל בפני מחללי שבת, אח"כ מצאתי זה בהגהות רעק"א ליו"ד (סי' רס"ד) ועיי"ש סברות להקל", ע"כ. - [ועי' בשו"ת אגרות משה ח"א (סי' ע'), שכתב דאף אם מחלל שבת בפני ישראלים שאינם שומרי תורה חשיב פרהסיא, אבל בשו"ת אחיעזר ח"ד (סי' ל"ז) נסתפק בזה, וצידד שם להקל בצירוף עוד סניפים אם אינו מחלל שבת בפני ישראל כשרים].

כב. וכן חזר ונשנה הדברים בשו"ת מלמד להועיל או"ח (סי' פ') עוד פעם בשם הגרעק"א, וז"ל: "גם דא צריך למודעי, דהגרעק"א הביא שם תשובה שהשיב (והוא בתשובותיו סי' רס"ד) ראיתי בס' זכרון ברית לראשונים (צד 52) ע"ד מוהל מומחה שמפורסם לחלל שבת בפרהסיא אם הוא כשר למול, וכתב שם וכו', מאן יימר דעושה כן בפני ישראל כשרים, דנראה דבפני י' מומרים אין זה בכלל בפרהסיא, עיי"ש.

כג. ויסוד זה דדין מחלל שבת בפרהסיא נקרא רק כשמחלל בפני עשרה מישראל, מקורו מגדולי הראשונים ז"ל, שכן פסק הרשב"א בתשובה (ח"ז סי' קע"ט), מפי הרבינו יונה ז"ל, וז"ל: "אבל משומד לחלל שבתות בפרהסיא וכו', שהוא מוחזק בו שלשה פעמים וכו', ובפני עשרה מישראל צריך שיחלל" עכ"ל שם, הובא בב"י יו"ד (סי' קי"ט) בד"ה המשומד, וכן פסק הריב"ש בתשובה (סי' י"א, ובסי' י"ד) שמחלל שבת צריך להיות בפני עשרה מישראל – ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד (סי' י') שכתב, וז"ל: "על הא דגלוי וידוע, דזה האיש אכל חמץ בפסח, ולא ביטל כלל, הנה כל שלא נגבה העדות על זה, שעשה כן בפני עשרה מישראל, אין לו דין מומר וכו', ע"כ. – וכן עיין בשו"ת חת"ס יו"ד (סי' ק"כ) אודות ישראל שדרך יין, והעידו ב' עדים שדרכו בליל שבת קודש אח"כ צאה"כ, ושני עדים מעידים שלא יצאו הכוכבים עדיין וכו', אבל לומר שיהי' אותו היין יין נסך על שחילל שבת לא ידענא, כי לא הזכיר מעלתו, שהיו שם עשרה מישראל, דאי לאו הכי לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, עכ"ל, ועי' בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קכ"א).

כד. וכ"כ בשו"ת זכר יהוסף להגאון משאוואל או"ח (סי' כ"א), [ונכמו לעיל (אות כ') בשם יהודה יעלה] וז"ל: "הפושעים שבזמנינו המחללין שבת וכו', אין צריך להחמיר בנגיעתן ביין, ולעניין פתן ובשולן, כל שלא העידו עליהם בפניהם בפני בי"ד, שחילל שבת במזיד בפני עשרה מישראל", עיי"ש.

כה. ועוד יש לצרף לסניף להקל באבילות על מחללי שבת בפרהסיא, והוא שיטת בעל העיטור, דהא דקיי"ל דמומר לחלל שבתות בפרהסיא הרי הוא כגוי גמור, זהו רק כשמחלל שבת בעבודת קרקע, כ"פ הבעל העיטור (בהוצאת מאיר יונה ח"ב אות ק', קידושין דף ע"ח ע"א, טור א'), וז"ל: "ודין מחלל שבת בפרהסיא ליכא, אלא בעבודת קרקע, וקידושיו קידושין, וגירושיו גירושין" עכ"ל בעל העיטור לעניינינו, הרי דפוסק בעל העיטור, דמחלל שבת הוא דווקא בעבודת קרקע.

כו. ורבינו הבית יוסף מביא ג"כ לדינא דעת הבעל העיטור, דאין דין מחלל שבת בפרהסיא, אלא בעבודת קרקע, דעל מה שכתב הטור באבן העזר (סי' מ"ד סעי' כ"ב כ"ג), וי"א דמומר לחלל שבת בפרהסיא, ולעבוד עכו"ם דינם כעכו"ם גמור, ולא נהירא, ע"כ – ע"ז כותב הב"י שם, וז"ל: "ומה שכתב וי"א דמומר לחלל שבת בפרהסיא וכו' בעל העיטור הביא סברא זו וכתב עלי' וכו', ומחלל שבתות בפרהסיא ליתא אלא בעבודת קרקעות, וקידושיו קידושין, וגירושיו גירושין" עכ"ל.

כז. ועוד יש לצרף לסניף להקל באבילות על מחללי שבת בפרהסיא, הוא מה שפסק רש"י בתשובה, דלא קיי"ל כהאי מאן דאמר, דמחלל שבת הוא כעובד עבודה זרה – וז"ל רש"י

בש"ת רש"י [הוצאת אלפנביין (סי' קס"ט), ונמצאת בשבלי הלקט ח"ב, הנפדס בסגולה הוצאת חסידה (עמוד צו) ובלקוטי פרדס (כ"ג ע"ד) "והשיב רש"י שכתב, שכתוב בתשובה שמצא, דמחלל שבת כעובד עבודה זרה, ומייתי ראיה מהא דמקבלין קרבנות מפושע ישראל וכו' לא נוטה דעתי אחריה, אלא בעודו במשומדו, חדא דיחידא הוא, ולא עבדינן כוותיה, דאמר רב הונא איזהו ישראל משומד זה מחלל שבת בפרהסיא, והוינא בה למאן כר' מאיר וכו', ואמר רב הונא (אצלנו הגירסא רב אשי) האי תנא הוא, דחמירא ליה שבת כעבודה זרה, דתניא מכס ולא כולכם וכו', מדקאמר האי תנא הוא, שמע מינה, לית הלכתא כוותיה" עכ"ל.

הרי דס"ל לרש"י דמחלל שבת לאו כעובד ע"ז, וכן מצאנו בתשב"ץ בתשובה (ח"ג סי' מ"ז) שג"כ פסק דמחלל שבת לאו כעובד ע"ז, ולא ראה את תשובת רש"י הנ"ל, לכן לא הביאו.

כח. ועוד יש לצרף מה שכתב בש"ת דברי מלכיאל ח"ב (סי' ט' אות ו') דטעם דהמחלל שבת בפרהסיא חשיב מומר לכל התורה, משום דשבת חמירא לכל ישראל יותר מכל המצוות [וירדו חז"ל לסוף דעת האדם דרך בפרהסיא חמירא להו שבת טובא ולא בצניעא] עיי"ש, - ממילא בזמנינו שעניין חילול שבת נתרופף מאד ולא חמיר כל כך בעיני בני אדם, שוב לא שונה שבת משאר כל האיסורים דמומר לדבר אחד לא חשיב מומר לכל התורה כולה.

כט. וכעין זה כתב נמי בש"ת אגרות משה ח"א (סי' ל"ג) דהא דהמחלל שבת דינו כעובד ע"ז, זהו מצד שהו"ל ככופר, וא"כ כל זה דוקא אם מחלל שבת מחמת כפירה, אבל אם הוא מצד שאינו עומד בנסיון דהרוחת ממון או למלאות תאוותו אין להחשיבו ככופר, וא"כ כהיום בזמנינו שהדבר שרוב מחללי שבת הם לתיאבון בשביל תאוות ממון אין דינו כגוי גמור [והובא לעיל באות ט"ו], ועי' להלן (אות ל"ג) שכ"כ היעב"ץ.

ל. ובס' התעוררות תשובה ח"א (סי' י"ב) ד"ה והנה, כתב, דכהיום במקומות שבעווה"ר רובם מחללי שבת, אלא שמקיימים איזה מצות אחדות, י"ל דהמחלל שבת בפרהסיא לא נעשה מומר לכל התורה כולה, דלא שמיצא לי' חומר איסור שבת, - ויש לדמותו להמבואר בחו"מ (סי' ל"ג) שהקושר ומתיר בשבת כשר לעדות, כיון שבעיני הבריות לא נחשב למלאכה, ועיי"ש שכתב להסתפק, במי שאינו יודע ששמירת שבת הוא זכר למעשה בראשית כגון הני בורים וריקים השכיחים שאין יודעים טעמא דמצות שמירת שבת רק סוברים שנצטוו עלי' בשביל מנוחת הגוף וכו', בכגון דא יש לדונם לתינוק שנשבה, כי אינם יודעים קרוא מקרא בתורה לדעת מהו שבת, וסוברים ששמירת שבת הוא מדת חסידות, יעו"ש - ובש"ת אגרות משה יו"ד ח"ד (סי' נ"ח) כתב, שאולי היום שנתפשט בעולם שיש מציאות כזה שאף שהוא מאמין במעשה בראשית, מ"מ הוא מחלל שבת בפרהסיא, שוב אין להחשיבו ככופר, עיי"ש.

לא. תבנא לדינא, ומסקנא למילתא, דעל פי כל הנ"ל נראה דיש להקל ברוב מחללי שבת של ימינו, דיש להתאבל עליהם, וכן הדין לענ"ד נמי במי שנשא נכרית ומת, דיש להתאבל

עליו, שהרי ברוב פעמים הרי הוא בגדר מומר לתיאבון, והרי נתבאר לעיל (בסוף אות ז') מהג"ר שריה דבליצקי, דבזה"ז כפי מצב הדור יש לנקוט להלכה כמשמעות סברת הב"י, והשבט יהודה דבכה"ג יש להתאבל, – ובפרט לפימשנ"ת לעיל (באות כ"ט) מהאגרות משה, דאפילו מחלל שבת בפרהסיא שדינו כגוי הוא רק כשמחלל מחמת כפירה, אבל בזמנינו שרוב מחללי שבת הם לתיאבון מחמת תאות ממון, אין דינו כגוי גמור, ולא מקרי מחלל שבת בפרהסיא, וכ"כ בתשו' יעב"ץ ח"א (סי' ל') מובא להלן, – וא"כ ה"ה ויותר בנשא נכרית, שזהו ודאי מחמת תאוה ויצה"ר, א"כ יש להתאבל עליו, – ובפרט אם נימא דבעוה"ר בדור פרוץ כזמנינו יתכן שהרבה מהם הוי בגדר תינוק שנשבה, כי בעוה"ר עכ"פ באמריקה הדבר של נישואי תערובות כבר הוי שכיח ביותר (וממש בכל שנה ושנה מתגדל האחוזים של נישואי תערובות יותר ויותר). – ועיין בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד (סי' רס"ה) שכתב, שבזמנינו ראוי לחייב ולהתאבל, דנראה בזיון שלא להתאבל עיי"ש – ולענ"ד לפי כל המבואר לעיל נראה דלא רק מחמת בזיון יש להתאבל, אלא דיש להתאבל מעיקר דינא על מיתת מחלל שבת בפרהסיא בזמנינו.

לב. וגם יש להוסיף עוד לסניף מה שכתב בשו"ת מהר"ם שיק או"ח (סי' ק"מ) שחולק על הפרמ"ג (בסי' שכ"ח במ"ז סק"ו) [שכתב דמומר לחלל שבת בפרהסיא אין מחללין עליו את השבת], וס"ל למהר"ם שיק דיש לתלות שמא הרהר תשובה ומחללין עליו ג"כ את השבת, וכי מסתייע מדברי שו"ת חתם סופר חיו"ד (סי' שמ"א) שכותב סברא שקרוב לודאי שסמוך למיתתו בראותו כי מטה ידו פנה לאלקי אבותיו, – וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב (סי' י"ז) שמעתיק בקצרה דעת המהר"ם שיק, ועי' מש"כ עוד בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח (סי' ט"ו פ"ה, אות ה').

לג. סוף דבר אנו סומכין לענ"ד להתאבל על קרובים מחללי שבת בזמנינו עפ"י סברות גדולי הפוסקים הנ"ל באריכות, – ובעיקר חוץ מכל הנ"ל שנתבאר לעיל בכל המשך התשובה, – יש לחזור עוד הפעם מה שהבאנו לעיל (באות י"ג) בשם שו"ת בנין ציון החדשות (סי' כ"ג), והביאו להלכה הגאון המובהק בדורו בשו"ת בית יצחק אה"ע ח"ב (סי' ס"ה) וכתב "ומבואר בתשו' בנין ציון החדשות (סי' כ"ג) דרוב פושעי ישראל שבזמנינו יש להם דין אומר מותר והרבה מחללי שבת מתפללין תפילת שבת ומקדשין ומודין בשבת, ומ"מ מחללין, והמה כתינוק שנשבה לבין הנכרים אע"פ שמחללין שבת מעשה אבותיהן בדיהן, ע"כ נמצאו מקילין ביין שנגעו בהם, ועי' בס' תוספת שבת, דאם רק מתבייש מהרב המפורסם לגדול העיר לא הוי דינו כמחלל שבת בפרהסיא וכו', – ועי' ביעב"ץ ח"א (סי' ל') דאפילו מומר ממש אינו בזה"ז מין גמור, ורוב מומרים בזמנינו אינם אלא להשביע יצרם בעבירה [וכ"כ בתשו' אגרות משה שהבאנו לעיל] עכ"ל הבית יצחק.

לד. וכן בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קכ"א) הביא לדברי הבנין ציון וסמך עליו, והוסיף עוד, דאף שמחלל שבת בפני עשרה, שמא הוא אומר מותר, או שסובר שהעשרה הרואים אין יודעים שהוא איסור מה"ת על כן לא מיקרי פרהסיא, וכן הובא הבנין ציון בשו"ת אחיעזר ח"ג (סי' כ"ה), וגם הובא הבנין ציון בשו"ת מלמד להועיל או"ח (סי' כ"ט), ומביא שכן נמי מ"ט משמ"י דהגאון בעל שואל ומשיב, שהאנשים מאמעריקא אינם נפסלים ע"י

חילול שבת שלהם מפני שהם כתינוקות שנשבו בין הנכרים, וכתב המלמד להועיל שאח"כ מצא כעין זה בהגהות רעק"א ליו"ד (סי' רס"ד).

לה. וכן אנו סומכין על דברי שו"ת מלמד להועיל הובא לעיל (באות כ"א, כ"ב), אבל יש להוסיף עוד לסמוך על מה שחידש המלמד להועיל עוד (בסי' כ"ט) דבזמנינו שרבו המחללי שבת בפרהסיא אין דינם כמומרים לכל התורה, דכיון שרובן עושין כן קלקלתן תקנתם דנעשה להם כהיתר – והיינו שהמלמד להועיל נשאל אם מותר לצרף מחללי שבת בפרהסיא למנין וכדומה, ומסיק להתיר, וכותב דבזה"ז נוהגין להקל אף בארץ אונגריין, ומכש"כ בארץ אשכנז וכו', מפני שרוב ישראל בארצנו מחללי שבת הם, ואין דעתם לכפור בעיקרי אמונתנו וכו', יהי' איך שיהי' המקיל לצרף אנשים כאלו למנין, יש לו על מי לסמוך וכו', – ולבסוף כותב עוד יש סניף להקל, דבזמנינו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובם עושים כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטים מעיזים פניהם, לעשות איסור, זה הוא כופר בתורה, ועושה תועבה וכו', ופורש עצמו מכלל ישראל, אבל כאן דבעוזה"ר רובם פורצים הגדר "קלקלתם תקנתם", – היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך ואין צריך לעשות בצינעא, ופרהסיא שלו כבצינעא, ואדרבה היראים קרואים בזמנינו פרושים ומובדלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ, עכ"ל, וכ"כ הגר"ר עזריאל הילדעסהיימר בתשובה יו"ד (סי' קע"ה) עיי"ש.

ויש להעיר דהנה סברא זו של "קלקלתם תקנתם" נזכרת עוד בשו"ת הרמ"א (סי' י"ג), והובא ע"י הגרעק"א בתשו' (סי' צ"ו) עיי"ש לעניין גילוח הזקן, דרבים עושין כן וכו', שמביא שם תשובת רמ"א (סי' י"ג) "שקלקלת קצת ראשי העיר, הם תקנתם", ע"כ.

לו. והמלמד להועיל שם (בסי' כ"ט) הביא מה שכתוב בשו"ת בנין ציון החדשות (סי' כ"ג) שמחללי שבת בזמנינו נחשבים קצת כתינוק שנשבה בין הנכרים, מפני שבעוזה"ר רוב ישראל בארצנו מחללי שבת הם, ואין דעתם בזה לכפור בעיקרי אמונתנו, – והוסיף ע"ז עוד המלמד להועיל בשני מקומות (בסי' כ"ט, ובסי' נ"ב) "וכן הגיד לי הרב מו"ה משולם זלמן הכהן ז"ל בשם הגאון בעל שואל ומשיב, שבזמנינו אנשי אמעריקא המחללים שבת הם כתינוק שנשבה לבין הנכרים ואין נידונין כמומרים לכל התורה.

לז. סוף דבר סיומא דפסקא, די ש להתאבל בזמנינו על מחלל שבת בפרהסיא, וכן על מי שנשוי נכרית, ועי' גם בציץ אליעזר ח"י (סי' מ"א) שנשא ונתן בארוכה למצוא היתר להתאבל על עוברי עבירות, – ובציץ אליעזר נטה להתיר להתאבל אפילו על הפורש מדרכי הציבור, דכל שהאבילות הוא לאפושי צערא על אבדן הגוף והנפש שפיר דמי, וכמש"כ בשו"ת הרדב"ז (סי' תקנ"ח) בעובדא דרבינו גרשום שהתאבל על בנו.

הגר"נ גראס שליט"א במח"ס שו"ת שארית אברהם: נתחיל דברינו על הצד שדין האב כדין מומר, ונברר איך הדין לענין אנינות ולענין אבילות עליו, ולבסוף נדון בס"ד על עיקר הדבר מתי נחשב לענין זה כמומר ומתי לא. ומד' אשאלה מענה לשון ללמדני ארחות חיים, ואתם הדבקים בד' אלוקיכם חיים כולכם היום, אכ"ר.

טעם אנינות והנפק"מ ביש לו מי שיעסוק בצרכי קבורה

א. במשנה פ"ג דברכות מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומן התפילין וכו'. ובירושלמי ריש ה"א תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו. ומיבעיא ליה להירושלמי מהו הטעם לזה, האם מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משואו, פירוש שמוטל עליו להתעסק בצרכי הקבורה. והנפק"מ במי שיש לו מי שישא משואו וידאג לקבורת המת, שאם מפני כבודו הרי עדיין חייב דיני אנינות ואין רשאי להחמיר על עצמו בכל ענין, ואם מפני צורך הקבורה הרי יש לו מי שיקבור את המת. ובתוספות י"ז: הביאו בשם רבינו תם הסובר להלכה שכל שיש לו מי שיעסוק בקבורת המת, תו אין חלין עליו עוד דיני אנינות ומותר באכילת בשר ויין עיי"ש באריכות וכן פסק הראב"ה. אך הרא"ש כתב שהטעם הוא גם מפני הכבוד של מת, ואחד ההוכחות ממאי דקתני שאם בירך אין עונין אחריו, ועל כרחך משום שאע"פ שרוצה לחייב עצמו, אינו רשאי, ועי' במראה הפנים שם על הירושלמי באורך. וכאמור מדברי הירושלמי, הנפק"מ הגדולה בזה היא האם רשאי להחמיר על עצמו להתחייב במצוות, שאם מפני כבודו אסור להחמיר על עצמו לעומת הטעם של מוטל עליו לקבור, שרשאי.

וביו"ד סי' שמ"א ס"א כ' השו"ע, ואפילו אם אינו צריך לעסוק בצרכי המת וכו' ויש אומרים שאפילו אם רוצה להחמיר על עצמו וכו' אינו רשאי, ע"כ. אמנם באו"ח סי' ע"א ס"א כ' השו"ע ואם יש לו מי שישתדל בשבילו צרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו אין מוחין בידו, והרמ"א הוסיף לעיין ביו"ד סי' שמ"א. ועיי"ש בטו"ז ובמחצית השקל שתליא דברי השו"ע והרמ"א במחלוקת ר"ת הרא"ש, שלר"ת כיון שיש מי שיקבור רשאי להחמיר ולהרא"ש עדיין שייך הטעם מפני כבודו. ועי' מ"א ובמשנ"ב שם מדברי המהרש"ל שעכשיו לא נהגו כראב"ה (שהוא כשי"ר"ת) ואין רשאי להחמיר על עצמו. ונמצא קי"ל להלכה שהטעם גם מפני כבודו של מת.

האם החשש לכבודו של מת אינו אלא לענין אכילת בשר ויין או גם לענין לפטור ממצוות ב. והנה הגם שבדברי התוספות המדובר לענין אכילת בשר ויין וא"כ היה מקום להסתפק שמא לענין להתחייב במצוות כו"ע מודו שיכול כאשר יש מי שיעסוק בצרכי קבורה, מ"מ ודאי שזה אינו שהרי הרא"ש גופיה מוכיח שקיי"ל כהטעם מפני הכבוד, ממה שאין רשאי לענות אחריו אמן. הרי ששייך טעם של כבוד המת גם לענין קיום המצוות. וכן מוכיחים דברי השו"ע ביו"ד לענין עניית אמן, וכן באו"ח שדיברו לענין ק"ש ותפילין, וביארו הטו"ז והמחזה"ש שתליא בפלוגתא דר"ת הרא"ש.

נמסר לכתפים

ג. עוד יש להקדים הדין שנפסק בשו"ע יו"ד סי' שמ"א סעי' ג', שבמקום שמוסרים לכתפים (שהוא כעין חבא קדישא) שוב מותרים הקרובים בבשר ויין. וכתב עלה הנו"ב שם (ה' בפ"ת) שה"ה שחייבים מעתה בק"ש ותפילין וכל המצוות, ומ"מ כ' שהנהוג בזמננו"ז הוא שחל אנינות על הקרובים עד הקבורה. וביאר הנו"ב הטעם לזה, שכל מה שמהני נמסר לכתפים אינו אלא כאשר מוסרים אותו להם ואין הקרובים הולכים עמהם לקבורה

(וכמנהג ירושלים לענין הצאצאים), אבל אם הולכים עמהם למקום הקבורה לא נפטר מעליהם דיני אנינות. ובפתחי תשובה הוסיף עלה שבזה סרה תלונות החכמת אדם שהתרעם עליהם למה מתבטלים האידנא מן המצוות אחרי שמסרוהו לכתפים, עי' משנ"ב סי' ע"א. ועפ"י דברי הגר"ב סרה תלונותיו.

ומ"מ יעויין בשו"ת יביע אומר ח"ו (יו"ד סי' ל"ג) שהביא מספר החיים (סי' ע"א) למהר"ש קלוגער זצ"ל, שבמקום מצוה עוברת כגון קידוש לבנה רשאי להחמיר על עצמו ולברך וכ"ה בדע"ת או"ח סי' ע"א, עיי"ש.

מת שאין אוננים עליו ואין מתאבלים עליו

ד. והנה מעכ"ת שליט"א שפיר הביא בנדו"ד את הנפסק בפשיטות בשו"ע סי' שמ"ה סעי' ה', שהאנשים שפרקו מעליהם עול המצוות ואין נכללים בכלל ישראל בעשייתם אלא הרי הם כבני חורין לעצמן כשאר אומות וכו' "אין אוננים ואין מתאבלין עליהם", ע"כ. ומבואר שכל שאינו בכלל ישראל ואינו עושה מעשה עמך אין דיני אבילות עליו, ועי"ע סנהדרין מ"ז ע"א שכל שפירשו אבותיו מדרכי ציבור אין מטמאים להם וליף לה מקרא "בעמיו" כל שעושה מעשה עמיו. וכן לעיל בסי' ש"מ סעי' ה' לענין קריעה בעת יציאת נשמה לכל ישראל, כתב הטור ונפסק בשו"ע, שאם רק "לפעמים עושה עבירה" לתיאבון או מניח המצוה מפני הטורח, קורעין עליו. והוסיף ע"ז הרמ"א אבל "רגיל לעשות עבירה" אין מתאבלין עליו וכ"ש על מומר, ע"כ.

ומבואר מזה שכל "שרגיל" לעשות עבירות אין קורעין ואין מתאבלין ונחשב בזה כבר יצא מכלל עמיתך לענין דינים אלו. ועוד מבואר מזה שתליא דין קריעה על המת בדין אבילות על המת, ולמי שאין קורעין אין מתאבלין, וכמו שמדויק מד' הרמ"א והוא מדברי המרדכי, שהוכיח שאין קורעין ממה שאין מתאבלין. וממילא ילמד זה מזה שגם המבואר בסי' שמ"ה האנשים שפרקו מעליהם עול מצוות, שהכוונה בזה במי "שרגיל לעשות עבירות" ואי"צ שיהיה לגמרי יצא מכלל ישראל ממש. ועין בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קנ"ו, שהשיג עפ"י על דברי המהרש"ג שרצה לחלק ולומר שיש חילוק בין דין קריעה הנאמר בסי' ש"מ לענין אנשים העומדים אצל המת ואינם קרוביו ולבין דין האבילות למתאבלין עליו הנאמר לקרובים, שלקרוביו מתאבלין גם על מי שרגיל בעבירות עיי"ש, ולהנ"ל נראה מבואר שדיניהם שווים. ועי"ע שבה"ל ח"ב סי' קע"ב.

חיוב קבורה למי שאין מתאבלין עליו

ה. אמנם הגם שמבואר שאין מתאבלין על מומרים ופורקי עול, מ"מ כבר מבואר ברדב"ז על הרמב"ם פ"א מהל' אבל, שעכ"פ קוברין אותן ושם כ' הטעם מפני פגם משפחה. ובפ"ת ציין לשו"ת חתם סופר ס' שמ"א, ושם הוכיח הח"ס מגמרא ערוכה שאע"פ שאין מתאבלין מ"מ קוברין אותו, שהרי בסנהדרין מז" ע"א, יכול פירשו אבותיו מדרכי ציבור יכול יטמא להם ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו. ואי ס"ד דלא בעי קבורה א"כ הא למה לי קרא הא כל ענין טומאת הכהן לקרוביו אינו לצורך הקבורה, ושכה"ג הוכיח המ"א (תקכ"ו) לענין שיש לקבור נפל מדאיצטריך קרא שאין כהן מטמא לנפלים, ע"כ. ולפי"ז

נראה מדברי הח"ס שגם כשאין חשש של פגם משפחה עדיין יש חיוב קבורה מדינא, ונפק"מ כשאין משפחה (או שנמצאים במדינה רחוקה, ועי' בזה) וכיו"ב. ועי"ע בדרכי משה ריש סי' שמ"ה לענין מנוחה שמת, שכ' בשם הרשב"א שאע"פ שאין חולצין ולא מספדין מ"מ קוברין.

לתמוה למה אין דין אנינות במאבד עצמו לדעת ופורק עול, הרי מוטל עליו לקברו ו. והנה מפני הנזכר שיש חיוב לקברו, לא זכיתי להבין למה א"כ אין אוננין על מאבד עצמו לדעת ועל מומר וכיו"ב, שהרי שנינו למעלה שטעם האנינות מפני שמוטל עליו לקברו וכמבואר בירושלמי פ"ג דברכות שבזה כו"ע מודים ורק הסתפקו אם יש ג"כ טעם של כבוד המת. וא"כ תו יש לחול דיני אנינות על קרובי המת מפני חיוב הקבורה כנזכר מד' הח"ס והרדב"ז.

ועוד לא זכיתי להבין עפ"י את מה שהביאו בשם שו"ת דבר משה (יו"ד סי' פ"ג) שהסתפק אודות מי שמת בנו בפחות מל' יום שהוא ספק נפל, האם אסור באכילת בשר ויין כ"ז שלא נקבר, האם כיון שמוטל עליו לקברו ה"ה שאסור בבשר ויין כדין אונן, או שמא כיון שאין כהן מטמא לו אין עליו דין אונן. והסתפק בזה גם התפארת למשה, והביאו רע"א ריש סי' שמ"א ופ"ת שם. ופשט לה הדבר משה מירושלמי שמבואר שאין עליו דין אונן בכה"ג. והו' בברכ"י להלכה. ועי' גם בגליון מהרש"א שכ"כ ואע"פ שהמ"א סי' תקכ"ו הוכיח שיש חיוב לקברו. ולהנ"ל לא הבנתי שהרי דין אונן תליא להדיא במוטל עליו לקברו ומה נפק"מ אם כהן מטמא לו, סו"ס שייכא ביה הטעם של מוטל לקברו. ועי' נא בהמשך דברינו בזה בס"ד.

חיוב קבורה שעל היורשים

ז. בגמרא כתובות מ"ח. האומר אל תקברוהו אין שומעין לו, לאו כל כמיניה שיעשיר את בניו ויטיל עצמו על הציבור. והוא נפסק בשו"ע יו"ד סי' שמ"ח סעי' ב' שמוציאין מיורשיו כל צרכי קבורתו, ובהוספה מועטת "והוא שירשו ממון אביהם". והוספה זו מדברי הרא"ש שהביא הב"י שכ' בזה"ל "היורשים הקרובים לירש מן התורה, חייבים בקבורתו". וכ' עלה הש"ך שאם לא הניח ממון אין כופין הקרובים אלא על הכל מוטל לקברו.

והנה יש הלמדים שמה שמוציאין מיורשיו היינו משום שממונו משועבד לצרכי קבורתו, ואין יורשים זוכים בו עד שיפטרו שיעבודיו. ובחו"מ סי' ער"ה סעי' ב' לענין גר שמת ובזבזו ישראל כל נכסיו, פסק השו"ע שאין הזוכים בנכסיו חייבים לקברו יותר משאר ישראל. ובסמ"ע שם שאין שיעבוד קבורתו חלים על נכסי המת ובש"ך שם הביא מהב"ח שלא פסק כן, וכ' הש"ך שאין דבריו מוכרחים. וכ"ה בביאור הגר"א שם שבש"ס מבואר להדיא הטעם משום דלאו כל כמיניה שיטיל עצמו על הציבור, הרי שבלאו האי טעמא לא היו מוציאין מן היורשים אלמא אין שיעבוד קבורה על נכסיו. ועי' סמ"ע רנ"ג ס"ק ע'.

ולענין לא הניח אביהם ממון שאין מוציאין מיורשיו, מכל מקום הביא הבית לחם

יהודה שם סי' שמ"ח, שאם הבן עשיר כופין את הבן ליתן, ואין מטילין על הציבור, עיי"ש וציין אליו רע"א שם. והביא הבלח"י שכן מבואר בשו"ת מהר"ם מינץ (בסי' נ"ד) שכופין את הבן כשהוא אמיד. והנה צריך להבין לכאורה, שאם ביררנו שאין אפילו שיעבוד על ממון הנפטר ורק שכשהשאר ממון מחייבין את היורשים לצרכי קבורתו מטעם דלאו כל כמיניהו להתעשר ולהטיל על הציבור, אם כן מאיזה טעם נכוף את הבן כאשר גם ממון לא השאר אביו. ואכן בשו"ת חוות יאיר סי' קל"ט כתב דהוא רק מדין מכבודו בחייו ובמותו ולכן כאשר לא הניח האב כלום, אין הבן חייב בקבורתו יותר משאר ישראל כי מצות כיבוד משל אב ולא משל בן. אולם בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קנ"ו אסברא לן דברי מהר"ם מינץ, שאתיא ליה מטעם הקרוב קרוב קודם, ועיי"ש שהפוסקים לא נקטו כדברי החו"י. ולפי הבנתי הכוונה בזה שיש חיוב מטעם צדקה לקבור את המת, ולכן נכנס צדקה זו בדיני קדימה של צדקה שיש חיוב יותר ליתן צדקה לקרובים ולכן נוטלים קודם מבנו אם הוא אמיד.

תמיהה למה יש דין אנינות על הקרובים כאשר לא השאר המת ירושה

ח. אך שלפי הנ"ל שחיוב הקרובים תליא באם הניח ממון לירושא או שעכ"פ יש לבן ממון כי הוא אמיד, אם כן שוב התבלבלו עשתונותי ולא הבנתי, איה אפוא דין אנינות הנאמר בכל הקרובים מפני שהמת מוטל עליהם לקבור כמבואר בירושלמי, והרי אין מוטל צרכי הקבורה רק על הראויים לירש ולמה יהיה דין אונן על אחיו או אביו שאינם בדין הירושא ואין מוטל עליהם צרכי הקבורה. וגם לשי' הרא"ש שעדיין שייך הטעם מפני כבוד המת, וא"כ שייך טעם זה לכל הקרובים, מ"מ יפלא למה לא יהיה שייך דין אנינות על כל ישראל במקרה שלא הניח האב ממון, שהרי אז מוטל על כל ישראל לדאוג לצרכי קבורתו. ומאי אולמא הקרובים משאר ישראל שג"כ חייבים בקבורתו כשאר לא הניח ירושה ולא בן עשיר.

יבואר שיש ב' דרגות בחיוב קבורה והחילוק בין חיוב הקבורה לבין חיוב צרכי הקבורה

ט. אמנם כל זה יבואר בס"ד אחרי העיון במקור חיוב הקבורה. בסנהדרין מ"ו: מנין למלין את "מתו" שעובר עליו בל"ת וכו' אמר ריו"ח משום רשב"י רמז לקבורה מן התורה מניין ת"ל כי קבור תקברנו, מכאן רמז לקבורה מן התורה.

ויש להבין מהי ההגדרה של "מתו", הרי יש חיוב על כל ישראל לקבור וכו"ל (או' ח') כאשר לא הניח ממון לירש. ועוד הקשה בספר גשר החיים (ח"ב פ"ב), דלמה לן כלל קרא דקבור תקברנו, והרי נלמד בלא"ה חיוב הקבורה מהא דכהן מטמא לקרוביו מלואחותו הבתולה הקרובה אליו וגו', שכל ענין טומאת הכהן אינה אלא משום חיוב הקבורה.

וביאר הגשר החיים, שתירתי חיובי קבורה איתנהו, הא' חיוב המוטל על הקרובים דייקא, וחיוב זה נלמד אכן מדין מצוה לכהן לטמא לקרוביו. והב' הוא חיוב על כל ישראל, וזה נלמד מקרא דקבור תקברנו, עיי"ש. והנפק"מ היא במי שאין מתאבלין עליו כמאבד עצמו לדעת ופורש דרכי ציבור, שלהם אין כהן מיטמא וכמבואר בסנהדרין מ"ז. יכול פירשו אבותיו מדרכי ציבור יכול יטמא להם ת"ל בעמיו עד שיעשה מעשה עמיו,

ובכלל זה הנפל שנתמעט מדין טומאת כהן. ובכל אלה, כמו שאין כהן מטמא כמו"כ אין חיוב מיוחד המוטל על הקרובים, אך אכתי יש חיוב המוטל על כל ישראל בשוה, וזה נלמד מקרא דקבור תקברנו. ובזה א"ש נמי הגדרת "מתו", כי יש הגדרה שנחשב "מתו" דייקא יותר ממתו של שאר ישראל, והוא כאשר הוא קרובו של מת שמוטל עליו המת יותר מעל שאר ישראל (אך צ"ע קצת שענין זה אינו אלא בחיוב קבורה הנלמד מקרא דטומאת כהן ולא מקרא דקבור תקברנו דקאי על כל ישראל, ועיין).

ועפ"ז יונח לנו לחלק עוד בין חיוב עצם הקבורה לבין חיוב "צרכי הקבורה". שאכן כל מה שנתבאר שנלמד מדין טומאת כהן שיש חיוב קבורה על הקרובים יותר משאר ישראל, אינו אלא לענין לדאוג שיגיע נפטר זה לקבורה וכל הטירחא הכלולה בזה, אך לענין ההוצאה הכספית אין חיוב על הקרובים יותר משאר ישראל הנלמד מקבור תקברנו. אלא חיוב הוצאת ממון רמיה על כל ישראל בשוה, ורק שאם הניח האב ממון ודאי שלא כל כמיניה להטיל עצמו על הציבור ולהעשיר את בניו כדאמרין בגמ' כתובות מ"ח. ובשו"ע שמ"ח (ע"י למעלה או' ז'), וכן בלא הניח ממון אבל יש לו בן עשיר דאתיא לן מדין חיוב צדקה דרמיה על הקרובים יותר משאר אנשי ישראל וכהא דמהר"ם מינץ שהסביר השבט הלוי ח"ד סי' קנ"ו.

ליישב עפ"ז הקושיא שבאו' ו' ואו' ח'

י. מעתה יובנו בעזר השם התמיהות שתמהתי למעלה. שעפ"י הנ"ל ענין אנינות שהוא משום שמוטל עליו לקבור את מתו, אין זה אלא אלא כאשר החיוב מצד חיוב המיוחד של הקרובים (הנלמד מקרא דטומאת כהן), ובחיוב זה של מוטל עליו לקבור הוא דאמרין שחל דין אנינות על כל מי שנכלל בחיוב זה, והם הז' קרובים. משא"כ כאשר אין החיוב מיוחד על הקרובים אלא חיוב שוה לכל ישראל, שאין חיוב אנינות על חיוב קבורה זו, והוא חיוב נחות דרגא מחיוב הקרובים עד שאין מצריך אנינות מטעם מה שמוטל עליהם לקבור, ודו"ק בזה בס"ד.

ובזה מובן מה שכ' הדבר משה (למעלה או' ו') שאין דין אונן על הנפל, כי אע"פ שחייב לקבורו (כמבואר במ"א תקכ"ו) מ"מ אין חיוב זה מדין חיוב קרובים, שהרי אין כהן מיטמא לנפל, אלא הוא חיוב מטעם קבור תקברנו שעל כלל ישראל. וחיוב זה אין מצריך דיני אנינות וכמו שהסברנו והוכחנו בס"ד. וכן עד"ז יתבאר מה שאין אוננין על מאבד עצמו לדעת ועל הפורש מדרכי ציבור, אע"פ שהרי מוטל לקבורו כמבואר ברדב"ז ובחתם סופר (למעלה או' ה'). אלא ההסבר הוא שמאחר שאין כהן מיטמא להם מוכח שאין חיוב הקבורה מצד חיוב המיוחד של קרובים, וממילא אין דין אנינות כי כאמור רק חיוב קבורה מצד החיוב המיוחד של קרובים הוא שמצריך אנינות משום שמוטל עליו לקבורו, ולא במוטל עליו שרק כשחיובו רק מטעם השוה לכל ישראל. וכל זה כפתור ופרח לענ"ד וברחמי שמים לזכות שפל שבשפלים לקצת אור התורה, יזכנו ד' הלאה.

עוד יתבאר עפ"ז מה שתמהנו באו' ח', למה יש דין אנינות כאשר לא הניח אביהם ירושה ואין עליהם חיוב צרכי קבורה, לכאורה סו"ס עדיין יש חיוב על כל ישראל להוציא

הוצאות ולדאוג לקברו, וא"כ למה לא יוכלו כולם בדין "מוטל עליו לקברו". ולהנ"ל אתי שפיר שחיוב צרכי קבורה אינו כלל חיוב מיוחד על הקרובים יותר משאר ישראל, וממילא אינו זוקק דיני אנינות. ומובן שאין מושפע דין אנינות של הקרובים שאינם יורשים מכח מה שחיוב צרכי הקבורה מוטל על מי שירש ממנו של נפטר, כי אנינות תליא בחיוב עצם הקבורה דהיינו לדאוג שיגיע לקבר ישראל ובאופן שהוא מטעם חיוב המיוחד של הקרובים יותר משאר ישראל. ולא כן חיוב "צרכי" קבורה שענינו ההוצאה הכספית, שבזה כל ישראל שוים, ואך שנוטלים מהיורשים קודם מסברא דלאו כל כמיניה להטיל עצמו על הציבור או מדין צדקה שהיורש קודם לו (עי' או' ד' ואו' ט').

פרפרת נאה אודות מי שוויתר על ירושה של עשרים וחמש מליון דולר בכדי להביא את אביו לקבר ישראל

יא. ומה נאה להסמיך כאן את מה ששמעתי לפני כשבוע מפי עד נאמן על מה שאמר הגר"ח קנייבסקי שליט"א. שסיפר לי הרב בעריש ראזנבערג שליט"א (מציריך וכעת בירושלים תובב"א) שעמד נוכח בשעת מעשה, שסיפרו לפני הגר"ח שליט"א שהוא עובדא בניצול שואה שחשב שכל בניו נהרגו רח"ל הי"ד, ונטה מן הדרך ונשא גויה רח"ל (ואי אפשר לדון עד שתגיע וכו'), ונולד מהערלית בן אחד. והנה סמוך לזמן פטירתו נודע להאב שנשאר לו בן בחיים והינו בן תורה יר"ש, והתקשר אליו שרוצה לראותו טרם מותו. הבן נסע והגיע למיטת אביו באותו יום ששבק חיים לכל חי רח"ל. כמובן רצה הבן לדאוג לקבורת אביו כדבעי, אך הבן של הערלית טען כנגדו שרוצה דוקא שישרפו את אביו (בקרמטוריום) וכנהוג אצל הרבה גוים (שאינן רוצים להטריח על החיים) שאינן מאמינים בהשאת הנפש, וטען שגם אביו היה רצונו בזה (נעבי"ך). והתחיל ויכוח גדול זה בכה וזה בכה, עד שאמר הבן הערל שמסכים בתנאי אחד, והוא שכיון שהאב השאיר אחריו ירושה גדולה של חמישים מליון דולר... והרי אמורים להתחלק עשרים וחמש לכל בן, ולכן אם יחתום הבן האמיתי היהודי שהינו מוותר על חלקו בירושה של העשרים וחמש מליון אזי יסכים שיקח את האב לקבורה ככל העולה על דעתו. הבן היר"ש נתאזר בגבורה וחתם וויתר על כל חלקו בירושה. (ואין ידוע מה עלה בגורלו, אך פשוט שעשה מעשה גדול מאוד מאוד וחלקו וזכותו שמורה לנצח) והנה סיפרו זה המעשה להגר"ח שליט"א ברוב התפעלות שהיה איש זה מוכן לשלם סכום כה עצום בשביל להביא אביו לקבר ישראל... וענה רבינו הגר"ח שליט"א שפשוט שכך היה צריך לעשות..... שהרי מפורש הדין (בסי' שמ"ח) שצרכי קבורה לוקחים מתחילה מממון הירושה ורק אח"כ יטלו הבנים חלקם. ולכן אם עולה הקבורה עשרים וחמש מליון דולר, הרי שכל עוד שלא נטלו סכום זה מן הירושה עדיין אין לבנים זכות בירושה, ע"כ דפח"ח של רבינו הגר"ח שליט"א שהבריק מיד בשעת מעשה !

ולהנ"ל בדברינו אין כל זה סתירה לדין שאין מתאבלין על אב שאינו שומר תורה ומצות וק"ו כשנשא גויה רח"ל (אע"פ שמרוב צרות רח"ל), כי כאמור אין דין צרכי קבורה קשורים לדין חיוב האבילות וכמו שהסברנו למעלה או' י' בס"ד.

פגם משפחה, האם מותר להתאבל מפני פגם משפחה, ומתי שייך פגם משפחה

יב. גם בזה ציין מעכ"ת שליט"א לדברי החתם סופר יו"ד ס' שכ"ו אודות מאבד עצמו לדעת. והח"ס שם כתב בזה"ל מ"מ אני אומר היכי דאיכא כבוד משפחה הנכבדת אשר יהיה להם לבוז ולכלימה "עולמית" שאחד מהם קלקל מעשיו, ואם יתיר להם המורה להתאבל אז יאמרו הבריות קמו ביה רבנן במילתיה ונתברר שלא היה לו דין מאבד עצמו לדעת וכו', עיי"ש. אמנם הח"ס הוסיף טעם שהעיקר לדעתו כהרמב"ן (המוזכר בש"ך ריש סי' שמ"ה) ושאר פ"פ שהלכה באבל כדברי המיקל וא"כ היה לן לנקוט כדעת הרמב"ם (והשו"ע), מ"מ במקום כבוד המשפחה אין הלכה כהמיקל בכבוד בני אברהם יצחק ויעקב, עיי"ש. והרי כל שיטת הרמב"ן שייכים רק במאבד עצמו לדעת, שהוכיח הרמב"ן שמאחר שעומדין עליו בשורה על כרחך שגם מתאבלין עליהם עיי"ש בח"ס. והרי זה לא שייך בפורש מדרכי ציבור שאין עומדין עליהם בשורה אלא אדרבא כ' הרמב"ם והשו"ע שלובשים לבנים ובאבוד רשעים רינה. ומכל מקום יש מקום לומר שמסכים הח"ס להתיר מטעם פגם משפחה גרידא בלי סמיכת הרמב"ן, וכפי שהוכיח הח"ס שם מהא דחזקיה גירר עצמות אביו בסנהדרין מ"ז, דאי לאו משום כפרה הוה חיישינן ליקרא דחיי וכבוד החיים עיי"ש.

אלא שאיני יודע אם שייך כלל ענין פגם משפחה בנדו"ד, כי הח"ס התיר להתאבל משום שאם לא יתאבל יודע לכולם שהמת "קלקל מעשיו" ולא נהג כדת ישראל, וזה שייך במי שנהג כל ימיו כשורה ורק לפני מיתתו קלקל מעשיו, ובזה שנתיר לבנו להתאבל ימנע בושה זו. משא"כ בנדו"ד שאין זה סוד שההוא קלקל מעשיו בכל ימי חייו ל"ע, ואם כן מה שייך בזה להתיר מפני פגם משפחה. אך שאנו רוצין להתיר מפני האיבה שיהיה הקפדה לקרובי המת שג"כ אינם מתנהגים כשורה רח"ל על מה שאין יושבים שבעה על יקירם, ומזה לא דיבר הח"ס ואין זה ענין כלל לטענת הח"ס "שאין הלכה כהמיקל בכבוד בני אברהם יצחק ויעקב", והח"ס הוכיח דין יקרא דחיי מסוגיא ערוכה, וכל זה אין שייך במקרה דידן כאשר ידוע הדבר וכנ"ל.

ורק שצ"ע אם יש להתיר אבילות מפני איבה במקום שהדין בשו"ע להדיא להיפך שאין להתאבל מפני שאינו עושה מעשה עמך. ועיין.

גדר יצא מכלל ישראל ואינו עושה מעשה עמך

יג. כל דברינו עד עתה היו במי שבודאי נגדר בגדר מי שאין מתאבלין עליו, וכעת עלינו לברר מי הם הנכללים בזה ומי לא. והנני מקדים שחם ושלום לא באתי ללמד קטגוריא על שארית ישראל, הנאנקים ונרדפים מעול הגלות ורצוננו לעשות רצונך ורק עול הגלות ושאר שבעיסה מעכב, ופשיטא שאילולי כן היו כל ישראל שבים אליו בלב שלם. ורק אל הדין עינינו עפ"י התורה איזה הגדרה יש לאלו התועים לכל דיני התורה במקומו ובשעתו. ולא באתי ח"ו להכריע כלפי מעלה שלגבי מעלה ודאי קיימים כל צדדי הזכות, אלא רק להבין ולהורות איך להתנהג כלפי מטה.

הנה הרמב"ם והשו"ע הזכירו הגדר של "אין נכללים בכלל ישראל במעשיהם", וכבר

הזכרנו מ"ש בסנהדרין לענין שאין כהן מיטמא למת שפירש מדרכי ציבור מפני "שאינו עושה מעשה עמך", ומזה נלמד דין אין מתאבלין ואין אוננין. ולמעלה אר' ד' ביארנו שגדר מי שאין מתאבלין עליו המוזכר בסי' שמ"ה הינו אותו הגדר המוזכר בסי' ש"מ לענין חיוב קריעה על מי שנמצא בעת יציאת נשמה ל"ע. ושם מבואר בדברי השו"ע והרמ"א שאם "רגיל לעשות עבירות" אין קורעין עליו ואין מתאבלין עליו, וכמו שדייק לה השבט הלוי ח"ד סי' קנ"ו. ופשוט כל זה מורה שסתם האינם שומרי תורה ומצוות שבזממה"ז הריהם בכלל אלו שאין מתאבלין עליהם, כיון שאינם עושין מעשה עמך ורגילין לעשות עבירות רח"ל.

וכבודו ציין לכמה תשובות בשו"ת שבט הלוי, ואעתיק קצת מדבריו. בח"ב סי' קע"ב הביא מדברי הבנין ציון סי' כ"ג שאין מחללי שבתות שבזממה"ז נחשבים כשומרים גמורים, מפני שמעשה אבותיהם בידיהם וכתנינוק שנשבה דמי. והשבט הלוי כתב שצ"ע רב אם שייך זה בזמנינו בארה"ק שמי לא יודע משבת קודש. שאם פקר גם בנבילות וטרופות ודאי פקר בכולהו. ובח"ב סי' נ"ג הביא מדברי שו"ת מהרי"א יו"ד סי' נ' אודות מחללי שבת בזממה"ז שלא לפוסלם לעדות, ושהאבני צדק סי' ס' העתיק דברי המהרי"א. ולעומת זאת המנחת אלעזר סי' ע"ד תמה על זה, שאין להתיר ינם מחשש שיפקרו טפי, כמבואר בהל' נדוי סי' של"ד שאין נמנעין מלנדות גם אם יש חשש שיצא עי"ז לתרבות רעה. והשבה"ל גופיה ג"כ לא ניחא ליה בקולות אלו, אלא שהביא מד' הרמב"ם שאם עכ"פ בא לבית הכנסת אין לרחקו. וכזה ידוע מה שהביאו בשמיה דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהחילונים באר"י דינם כמזידים ויודעים משבת, ולא כתינוק שנשבה. וכן מביאים בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ומעוד הסוברים כן. מאידך ידוע בשם החזו"א לדונם כתינוק שנשבה עי' ביו"ד סי' ב' (ס"ק ט"ז וס"ק כ"ח) שיש לדון כל מקרה לעצמו.

ולעצמי נראה לחלק ג' דרגות בזה, מן הקל אל הכבד. הא' מי שמחלל שב"ק בפרהסיא רח"ל אך מקפיד על כשרות וטהרת המשפחה. הב' מי שאינו שומר תורה ומצוות כלל אך מקפיד על נישואי תערובות. והג' מי שרח"ל נשא גויה. שבדרגא הא' יש לדון בו אם נגדר בדין תינוק שנשבה או לא, ועפ"י מה שהבאנו אכן גם בזה דעת השבה"ל ועוד, שכיון שמחלל שבת בפרהסיא הרי זה יצא מכלל ישראל שהרי דנו אותו כגוי לכל דיניו ביו"ד סי' ב'. ובדרגא הב' נראה מאוד קשה לומר שדינם כתינוק שנשבה לענין זה, שהרי דין מתאבלין תליא באם עושה מעשה עמך, ואיך נאמר שנחשב זה כעושה מעשה עמך. וגם לדעת החזו"א שנחשב האידנא תינוק שנשבה, היינו לענין מה שכתב שם בענין דין מורידין, שעכ"פ אין עליו דין מורידין ועלינו לקרבם ואסור לשנוא אותם, אבל אין זה שייך לענינינו שסו"ס אינו בגדר עושה מעשה עמך ואיך נתיר לכהן להיטמא לו. ובדרגא הג' נראה שכו"ע מודים שיצא מכלל ישראל גם האידנא, כיון שאיסור זה ידוע לכל ישראל שאם נושא גויה הרי זה מטמע את עצמו בין הגויים וכמכריז שאינו רוצה להישאר יהודי לא הוא ולא זרעו אחריו. ועי' בסמוך.

חילוק בין מי שנתמעט מדין "אחיק" ולבין מי שנתמעט מ"בעמיו" שאינו עושה מעשה עמך

יד. אלא שנתקשיתי בזה טובא, אודות מש"כ החזו"א בענין החילונים שבזמנינו שדינם כתינוק שנשבה, והמלקטים הביאו דבריו לענין כל מקום שנאמר בו חילוק בין מומר לבין שאר ישראל, והביאו דבריו כאילו הוא דבר פשוט שנאמרו לכל דיני התורה, כגון יין נסך, חילול שבת עבור הצלתו, ריבית, שחיטה, סיפור לשון הרע עליו, איסור לשנוא, אונאת דברים ועוד. ולענ"ד שיש לדון בכל דין לעצמו מהו הטעם להחמיר בו במומר, שיש דינים הקשורים להגדרת "אחיק" ומומר אינו אחיק, ויש דינים הקשורים לדין "בעמיו" ומומר אינו עושה מעשה עמך, ויש דינים הקשורים לעובד עבודה זרה.

ולענ"ד צ"ע טובא, כי גם אם נסכים שדינם כתינוק שנשבה מכח שלא למדו וגדלו בסביבה שרק לימדו אותם להיפך מדת של תורה רח"ל ונחשבים כאנוסים או שוגגים, מכל מקום התינוק לענין שלא להוציאו מכלל "אחיק" ולומר שכיון שללא ידיעת חומרת הדברים הוא עושה, אכתי "אחיק" הוא. אבל לענין לדון האם הוא "עושה מעשה עמך", היה נראה ודאי שסוף סוף אין הוא עושה מעשה עמך, ואיך נאמר על מי שמתנכר לכל מצוות התורה שהוא עושה מעשה עמך? ולכן צריך לדון לכל דין לעצמו, וכגון לענין מה שדן החזו"א ביו"ד סי' ב' האם הוא מן המורידין ולא מעלין, בזה שפיר מובן לומר על הצד שהוא כתינוק שנשבה, שצריך להצילו כי עדיין לא יצא מגדר אחיק. וכן עזה"ד אודות איסור ליקח ממנו רבית שאסור מטעם וחי אחיק עמך. משא"כ לענין דין שאין כהן מטמא לאביו שאינו עושה מעשה עמך, שגם אם אביו בגדר תינוק שנשבה, שמ"מ לא יטמא לו כי סו"ס אינו עושה מעשה עם ישראל שהוא קיום המצוות, וממילא ה"ה שאין מתאבלין עליו מטעם זה. וכן עזה"ד לענין לא תלך רכיל בעמך או בצדק תשפוט עמיתך, שממעטינן דוקא "עם שאתך בתורה ומצוות", או לא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתו"מ.

וראיה לדברי שיש חילוק בין מי שאינו נגדר בגדר "אחיק" לבין מי שנגדר בגדר "אינו עושה מעשה עמך", נראה מדין "מוסר" הנלמד בסי' שמ"ה שאין מתאבלין עליו, ובכל זאת לענין איסור ליקח ממנו רבית הרי זה אסור ומטעם דאכתי "אחיק" הוא. וכמ"ש רע"א ביו"ד סי' קנ"ט שגם מוסר בגדר אחיק ומה שהוא מן המורידין ולא מעלין אין זה אלא משום שהוא נקרא "רודף", עיי"ש. הרי לנו שאין סתירה מזה שנקרא אחיק, שבכל זאת נוכל לומר עליו שאינו עושה מעשה עמך ואין מתאבלין עליו. ועי"ע בשו"ת דברי יציב אה"ע סי' ס"ב, שי"א שגם במומר להכעיס יש חילוק בין שאר המצוות שלזה נחשב כגוי ולבין דיני גיטין וקידושין שלזה נקרא ישראל.

ואין מכל זה סתירה למ"ש בשארית אברהם ח"ב סי' י"ט, בענין להציל חילוני מן החטא ולהגדירו כ"לא פשע" לענין חטא כדי שיזכה חבירך (באופנים מסויימים, והכל לפי הענין), שהרי אף אנו מודים שיהודי הוא וכידוע בשם הגר"א זי"ע שגם המומר יתן דין וחשבון על כל ברכה שלא בירך. ויסוד חילוק זה מצינו מהך דינא דהל' רבית בסי' קנ"ט,

שבמומר להכעיס מותר ליקח ממנו רבית כי לאו אחיך הוא אעפ"י שלהכשילו אסור משום לפני עור כי מכל מקום ישראל הוא.

ולכן יש לדון טובא שגם לדעת מי שאומר שדין החילונים כתינוק שנשבה, מ"מ לא נאמר זה לכל דין ודין, ושלמעשה אינם בגדר עושה מעשה עמיו אע"פ שיש לדון שאכתי נקראים בגדר אחיך.

המסקנה על פי הנזכר

טו. והמורם מכל זה לענ"ד, שלענין דרגא הא' שרק מחלל שבת רח"ל מחוסר ידיעה בחומרת השבת אבל מקפיד על כשרות וחמץ וכפי שמצוי רח"ל, והוא מאמין בד'. הרי שבזה יש לדון משום מחלוקת הגדולים איך לדונם, וצ"ע לענין אנינות ואבילות מעיקר הדין. ומכל מקום נראה שאחרי שסידר הכל עם החברא קדישא ודינו כמסר לכתפים, הרי שגם לשיטות שדינו כישראל גמור לענין חיוב האנינות, מכל מקום יכול לקיים לכו"ע מצות ק"ש ותפילין ושאר מצוות המחויבות. שהרי הבאנו למעלה או' ג' שעפ"י השו"ע חייב אז בכל המצוות, ורק שהנו"ב כתב שהמנהג האידנא לנהוג דין אנינות עד אחרי זמן הקבורה, ודלא כטענת החכמת אדם. ולכן נראה שודאי לענין זה נוכל להקל ולסמוך על הפוסקים שרשאי האונן להחמיר על עצמו ולהתחייב במצוות אחרי שיש לו מי שיתעסק בקבורה. וכבר הבאנו עוד שם דברי ס' החיים והביאורו הדעת תורה והשו"ת יביע אומר, שבמקום ביטול מצוה עוברת יכול לסמוך אשיטות דרשאי להחמיר על עצמו עיי"ש, ונדון שלנו לא גרע מזה אחרי שבלא"ה להרבה דיעות אין כלל דין אנינות על אדם זה כי המה סוברים שאדם זה יצא מכלל ישראל. ולכן חייב להחמיר על עצמו ולקיים כל המצוות אחרי שסידר הכל עם החברא קדישא, ולחוש לשיטות שאסור לו לנהוג דיני אונן על אדם זה. ועי' בסמוך לענין אבילות.

אך לענין דרגא הב' שאינו שומר תורה ומצוות כלל ורק מקפיד על נישואי תערובות, שבזה נראה ודאי שאין דין אבילות עליו ובודאי אסור לכהן להטמא לו, ואי אפשר לו להחמיר בדיני אנינות ולא כל כמיניה לפטור עצמו מן המצוות. ולענין דרגא הג' ודאי פשוט שאין מתאבלין עליו ושאסור לנהוג דיני אנינות.

ומכל מקום אין זה אלא לענין חיוב אבילות, שלרוב הדיעות אין חייב להתאבל. אבל אם רוצה לנהוג שבעה (ולא אנינות כנזכר שעליו להחמיר ולא להיפטר ממצוות בכל האופנים דלעיל), והוא במקום איבה, בזה יש לדון, כי פגם משפחה קשה לומר בזה כפי שכתבנו או' י"ב שבלא"ה הדבר ידוע שאדם זה לא שמר תומ"צ. וגם איבה לא שייך אלא באופן שהקרובים המקפידים הינם מסוג הדרגא הא' או עכ"פ הדרגא הב', אבל בדרגא הג' הרי בלא"ה אין חוששים כלל למנהגי היהודים. ולמה לנו לחוש לאיבה בזה, ולמה יקפידו עליו במה שאין נוהג דיני האבילות שבעה ימים, די להם במה שעשה הלוייה לנפטר כדין וככל מנהגי הגויים רח"ל להבדיל.

אמנם יתבאר עוד פרט בדיני איבה.

היתר אבילות במקום איבה

טז. שוב שאלתי את מו"ר הגאון ר' שמאי קהת הכהן גראס שליט"א איך נהגו לענין הבעלי תשובות בעת פטירת הורים שאינם תומ"צ רח"ל. והשיב לי הגרש"ק שליט"א שקיבל מהגר"ש אלישיב זצ"ל בזה, שבספר נהר מצרים נכתב קולא בזה הדין (ויובא בסמוך בס"ד), שאפשר לישב עליו שבעה. אך כל זה באם לא נשא האב גויה. ועוד אמר הגרש"ק שכל זה כשנמצא הבן במקום קרוב ושייך איבה מהקרובים של המת שלא יראו זאת בעין יפה מה שהבן אינו נוהג אבילות שבעה, אבל אם המת נפטר במקום אחר לגמרי (מדינה רחוקה), אז אין הבן יושב שבעה כי אין כאן איבה ופגם משפחה (וכיו"ב). ואמר הגרש"ק שליט"א שפשיטא שאין עליו דיני אנינות לענין חיוב המצוות, כי אין בידו לפטור עצמו מן המצוות כיון שעפ"י דין אין חייב להתאבל, ואין מתייחסין לזה כדין תינוק שנשבה לחייו מעיקר הדין. אך בנשא גויה (שמבינים הכל שיצא מכלל ישראל וממילא אין שייך איבה מטעם המשפחה), אין להתאבל כלל. ע"כ מדברי הגרש"ק שליט"א.

והיות שבס"ד השגתי את הספר נהר מצרים (משנת תר"ז עד תרפ"ט לערך), אעתיק מקצת דבריו. והוא בהל' אבילות דיני מאבד עצמו לדעת או מ"ח, ושם הביא דברי המהריק"ש בהגהו' (סי' שמ"ה ס"ה) "ופרקו מעליהם עול מצוות וכו'", וכ' המהריק"ש "וכן ישראל שנשא גויה או ישראלית שנשאת לגוי ברצונה" עכ"ל. והוסיף הנהר מצרים "ואם אנחנו מצווים ועומדים לשמוח במיתתם, ק"ו שאין אנו עושים להם מה שנעשה למתים הכשרים וזה ברור מאוד." "האמנם בדורנו זה אין אנחנו יכולים להנהיג קו הדין בענין הזה וכו' ודי למבין" עכ"ל. נלמד מדברי הנהר מצרים שבאין אפשרות מפני חשש איבה או כיו"ב, שפיר דמי לנהוג אבילות. אך מובן שזה רק לפנים ובלי ברירה ולא שבאמת יהיה פטור ממצוות ושאר דיני התורה.

וכל זה באינו שותומ"צ כלל, אבל אם רק מחלל שב"ק אמנם בא לבית הכנסת לפעמים ומקפיד לאכול כשר וכדומה לזה, אזי נכנס ללימודי הזכות שהביא השו"ת בנין ציון סי' כ"ג, ועדיין יש לעיין לדון בו אם הוא כמזיד שהחמירו עליו הגרש"ז והשבט הלוי עכ"פ בארץ ישראל שכולם יודעים שמדת ישראל לשמור את השבת, וצ"ע.

ולמעשה כבר כתבתי שאם יש לו מי שידאג לצרכי קבורה וכ"ש בסידר כבר הכל עם החברה קדישא, שבכל ענין הרי ניתן לצרף דעת השו"ע והי"א (או"ח סי' ע"א) שמותר להחמיר על עצמו לקיים המצוות בהיותו אונן, וע"פ ס' החיים למהרש"ק והו' בדעת תורה וביבי"א, עי' למעלה או' ג'.

ופשיטא שאין כל זה מונע את הבן מלעשות מה שבכוחו לעילוי נשמת אביו ולהציל נשמתא עלובתא דא מבאר שחת, ואדרבא ברא מזכה אבא, וזכות הוא לאב שזוכה לבן ההולך בדרכי התורה, וכבר ידועים דברי המהרש"א זי"ע בענין ברא מזכה אבא שהוא משום שבודאי שיש ג"כ חלק טוב מן האב.

יז. אחרי כתיבי כל זה שאלתי את הג"ר בן ציון קוק שליט"א שכידוע קיבל הרבה מגריש"א זצ"ל, ואמר לי שהגריש"א אמר שיש לנהוג אבילות לחומרא, וביאר דהיינו

שאסור להתבטל מן המצוות ולכן לא ינהג אנינות כלפי חיוב המצוות, וכן באבילות שבעה לא יתבטל מן התורה דהיינו שאם מרגיש בעצמו שהלימוד בדברים המותרים (כגון פ' ואלו מגלחין) מבטל אותו מלימודו (כי אין לומד אלא במקום שליבו חפץ), אזי ילמוד בכל מה שחפץ. והטעם שחוששין להחמיר הוא מפני שחוששין שמא דינו כתינוק שנשבה. אך שאמר הגריש"א זצ"ל שכל זה כשלא נשא גויה וכן כשלא אכל ביום הכיפורים, שאז אין מתאבלין כלל אפילו לא לחומרא, ע"כ. והגר"צ קוק שליט"א אמר שהובא כן בספרו שהר"ל ס' ציוני הלכה על הל' אבילות, ואין הספר תח"י. ולדבריו לא יהיה חילוק בין אם קרובי המשפחה נמצאים במקום קרוב או רחוק, כיון שלחומרא נוהג אבילות לדעתו.

והנה למעלה ביארתי שדין אינו עושה מעשה עמך הוא מה שקובע לענין דין אנינות ואבילות, ושגם תינוק שנשבה באם אינו שומר תורה ומצוות כלל הרי הוא אינו עושה מעשה עמך הגם שעושה מחמת אי ידיעה. והבאנו שמה שיש לדון בגדר אחיך לענין להחיותו אין זה מחייב שיהיה גם בגדר עושה מעשה עמך, וההוכחה לזה מדין מוסר שכ' רע"א שאסור לקחת ממנו רבית כיון שאחיך הוא, והרי קמן שמפורש בתוספתא ובר"מ ובשו"ע שאין אוננין על מוסר, וע"כ משום שנקרא אחיך אבל לא נקרא עושה מעשה עמך. ועפ"י זה נראה מאוד נכון בעיני עדות הגר"ק שליט"א עפ"י ס' נהר מצרים, שרק משום איבה נוהגין דיני אבילות ולא מטעם חומרא, והנפק"מ במקום שאין איבה (במקום רחוק או אין קרובים או בצינעה). ומ"מ לענין אנינות הרי גם אם נאמר שיש לחוש לחומרא כדברי הגר"צ קוק שליט"א מ"מ הרי גם לדעתו אין להיפטר מן המצוות כנ"ל. וכל הנפק"מ הוא בשאר דיני אבילות. והרואה יבחר.

רחיצה לקרובים המתאבלים

טו) שאלה: קרובים המתאבלים עם האבל האם מותרים ברחיצה בערב שבת בתוך השבעה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כדין אבל תוך שלושים.

הנהגה למעשה בדין קרובים שמתאבלים עמהם

טז) שאלה: כיצד נוהגים להורות למעשה בדין קרובים שמתאבלים עמהם, ומה הגדר של אבל שיושב בעיר אחרת לענין זה?

תשובה:

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: א) הנה מעיקר הדין כל המתאבל עליו מתאבל עמו אם מת לו מת בכל עניני אבילות, וכן קריעה והבראה וכל ענינים הנמשכים כל ז', וכן הנמשכים כל שלשים, כמ"ש בהגהות רעק"א בשו"ע יו"ד (סי' שע"ד סעי' ו').

אכן כתב הרמ"א שם (בסעי' ו') ועכשיו נוהגים שלא להתאבל כלל עם המתאבלים, והטעם כתב שם דאבילות זו היא לכבוד האבלים, ועכשיו נהגו כולם למחול, וכתב בערוך

השולחן שם (סעי' י"ד), דהאידינא אף אם יאמר האבל שאינו מוחל ורוצה שקרובו יתאבל עמו בפניו כפי דינא דגמרא לא כל כמיני, כיון דכבר נתבטל מנהג זה, ובדעת קדושים שם מחמיר אם אינו מוחל, ובספק אם מוחל יש להקל.

וכבר כתב בתרומת הדשן שמנהג זה נמצא ממנו מעט על ספר, ולא נתבררו פרטי המנהג, רק בשמחות דמהר"ם כתב דגם שאר קרובים משנים את מקומם משום כבוד המת, - ודקדק התרומת הדשן דמדסתם מהר"ם ולא פירש איזה קרובים נוהגים כן, ודאי סמך אהא דלא אשכחן בתלמודא דרגיל למיקרי קרוב סתם אלא הפסול לעדות, עיי"ש.

(ב) וממשיך הרמ"א שם וכתב דמ"מ נוהגים שגם קרובים פסולים לעדות מראין קצת אבילות בעצמם עד מוצאי שבת הראשון, וכתב הש"ך שם (ס"ק ז') בין באופן שהשבת הוא מופלג ובין שהוא סמוך, נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשון, ולכן אין נכנסים לסעודה אפילו לסעודת מצוה, כגון ברית מילה, עיי"ש ש"ך (ס"ק ז') בשם הב"ח, ואין רוחצין בחמין רק בפושרין, כמ"ש רמ"א שם (בסעי' ו'), וש"ך (ס"ק ו'), באר היטב (ס"ק ו'), חכמת אדם (כלל קס"א סעי' ה'), דרך החיים, וקיצור שו"ע (סי' כ"ג סעי' ב'), ומותרים בחפיפת הראש בחמין בער"ש לכבוד שבת, כמ"ש רעק"א שם, כיון שנוהג כן בכל ער"ש, דינו כשבת חזון, ומותר לרחוץ ראשו בחמין, ומי שנוהג כשבת חזון רחיצת כל הגוף בחמין ה"ה דמותר כאן.

(ג) הקרובים הנ"ל אין מסתפרין ואין נוטלין צפרנים עד שבת, עיי"ש בלחם הפנים (סי' שע"ד), וכ"כ במסגרת השולחן שם שכן נוהגין בליוורנא, - אבל במקום צורך מותר, עיי"ן בשו"ת שבות יעקב ח"ג (סי' צ"ח) דאם הכביד עליו שער, מותר לגלח גם בער"ש הראשון, דכיון שאין מבואר בשו"ע רק הדין שכן אין רוחצין, ולא שאר דיני אבילות, והבו דלא לוסף עלה, עיי"ש.

(ד) ולפי"ז מסתבר דגם לבישת בגד מכובס אסור, שהרי לפי פסק הרמ"א הרי נוהגין גם קצת אבילות [למי שמתאבל עם האבל] גם בבגדי שבת, והיינו דבמקומות שאין האבל מחליף בגדיו בשבת, גם הם אין מחליפים בגד אחד בשבת, עיי"ש בש"ך (ס"ק ז'), וא"כ כש"כ בחול נוהג אבילות גם בבגד מכובס, - ואעפ"י דעכשיו אנן לא נהיגין כלל לשנות בגדי שבת, דהוי לדידן כאבילות בפרהסיא, שמלבושי שבת דידן מינכרי טובא, וכן העידו במעשה רב (סי' קצ"ז) מהגר"א שבשבת חזון אינו משנה מבגדי שבת כלל אפילו חל ט"ב בשבת, ושכן הדין באבל, וכן בסידור היעב"ץ בדיני בין המצרים העיד מאביו שלא לשנות בו מאומה אפילו כשחל בשבת, וכן אני נוהג עיי"ש, - ובחיי אדם (כלל קל"ג אות כ"א) העיד שבק"ק וילנא נוהגין כן עפ"י הגר"א ללבוש בגדי שבת בת"ב שחל בשבת עיי"ש, - הנה הך היתרא שאנן נהיגין בלבישת בגדי שבת אין זה נוגע לימי החול, דלענין לבישת בגדים בחול בודאי נוכל ללמוד מדברי הרמ"א (שאסר אפילו בשבת מלהחליף בגד אחד), ממילא עכ"פ לדידן בימי החול יהי' הקפצה מללבוש בגד מכובס.

(ה) ולענין תשמיש המטה לכו"ע מותר, ולא רק בליל שבת, אלא גם בימי החול, עיי

בשׁו"ת תשובת שי (סי' נ"ט), דדברים שבצנעא מותר, דלא אסרו רק דברים שבפרהסיא משום כבודו עיי"ש.

ו) ולענין הגדרה של עיר אחרת, נראה שבארא פאק לגבי קווינס נחשב כעיר אחרת, וכן בני ברק לגבי ירושלים נחשב כעיר אחרת, ולכן אם האבל יושב בבני ברק והבת בירושלים אין הדין ש ל קרובים שמתאבלים עמהם.

ז) ולענין השאלה אם בכלל נוהג בזמנינו הני דינים של קרובים שמתאבלים עמהם, לאו כל המקומות שוין, ותלוי במנהג המקום, דבמקום שאין המנהג להחמיר, יש להקל, וכמ"ש בש"ך (ס"ק ז') שהכל לפי המנהג, ואם נשתנה המנהג ממה שכתב הרמ"א, הלך אחר המנהג, וכ"כ הג"ר משה פרנקפורט ציון בק"ק אמסטרדם בספר טוב לכת, דהכל כמנהג מקומו, וכ"כ מהריק"ש בהגהותיו, ובשלחן גבוה (סי' שע"ד ס"ק י"ז) שכעת לא נהגו באבילות זו כלל, וכ"כ בשׁו"ת ישמח לב (דף ס"א ע"ב), ובמסגרת השלחן יו"ד (סי' שע"ד), ועי' בשׁו"ת דברי יציב ח"ב (סי' רל"ג) דאנן לדידן לא נהגינן כלל בהך אבילות. – ועי' בשׁו"ת בצל החכמה ח"ג (סי' ק"ז) שכתב, שכל ימי גדלתי בין חכמים גדולים חקרי לב, מעולם לא ראיתי ולא שמעתי שקרובים פסולי עדות ינהגו אפילו קצת אבילות חוץ מהקרובים שחייבים להתאבל עליהם אבילות גמורה עיי"ש.

ח) ובערוך השולחן (סי' שע"ד סעי' ט"ז) אחר שהעתיק דברי הרמ"א כלשונו כתב, "ויש שאין נזהרים בזה, ויש שכתבו מנהגים אחרים בזה, והיכי דנהוג נהוג, והיכי דלא נהוג לא נהוג, כי מדינא אין כאן שום עיקר, ובסתמא ינהגו כרבינו הרמ"א שאחריו אנו הולכים", עכ"ל [ובמשנ"ב סי' קכ"ח בשעה"צ ס"ק קכ"ו הזכיר ג"כ מנהג זה] – הרי מבואר מדברי הערוך השולחן דמנהג זה רפוי, ויש שאין נזהרים בו ואינו נהוג.

ט) ובמקום שאין מנהג ידוע כתב בס' דברי סופרים (קיצור הלכות אבילות) פרק כ"ב אות כ"ג שאפשר להקל, בדבר שבמנהג ודאי אפשר להקל, ובפרט בדבר שיש מקומות שלא נהגו מנהג זה כלל.

י) ובארץ הקודש הרבה נהגו להקל, כ"כ בספר ילקוט יוסף (עמוד צ"ה), ובס' פני ברוך (עמוד ק"ו אות כ"ו) הביא ששמע מפי הגאון ר' אברהם יעקב זלזניק ששאל את הגאון רצ"פ פרנק זצ"ל והגר"א ראם זצ"ל במקרים של אבילות זו, ואמרו לו שאין נוהגים כן, אך לא הבחין בתשובתם אם זה רק בירושלים או בכל מקום.

ובזה אצא ואומר שלום, ויהי רצון שכל השאלות האלו יהיו רק להלכה ולא למעשה, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ויזכה להמשיך בעבודת הקודש מתוך הרחבת הדעת ומתוך סייעתא דשמיא מרובה.

הלכות נישואין אבליים - ובית האבליים - ודברים הנוגעים לימי השבעה

נישואין אבליים בטלפון - ומכתב

א) שאלה: כבר כתבו כמה פוסקים בענין יציאת ידי חובת נישואין אבליים על ידי הטלפון ורציתי לדעת מה הדין לגבי נישואין אבליים על ידי כתיבה במכתב?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: מסתבר דמהני.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שיוצאים נישואין אבליים במכתב וכמו שמצאנו אצל הרבה מגדולי ישראל.

לנחם אבל בלי לדבר אליו

ב) שאלה: אם אחד שמנחם יכול לומר "המקום ינחם" אפילו אם לא דיבר האבל כלום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: הכי נהוג.

נישואין אבליים בעמידה

ג) שאלה: האם המנחם יכול לנחם בעמידה, והאם האבל צריך דוקא לשבת כשמנחמים אותו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: המנחם והאבל יכולים לעמוד.

הוצאת אוכל מבית אבל

ד) שאלה: בזמן נישואין אבליים מביאים אנשים אוכל לבית האבל ונשאר הרבה אוכל, האם מותר לתת אותו לאחרים או צריכים לזרוק את האוכל לפי מה שכתב רעק"א (סימן שעו סעיף ד') שנוהגין לא לקחת דבר קטן וגדול מבית אבל בימי השבעה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא צריך.

הוצאת חפצים מבית האבל

ה) שאלה: וחזק מאוכל האם נכלל שאר דברים כגון לקחת ספר וכדומה מבית האבל האם יש ענין למנוע מזה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין ענין.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: א) הנה מקור המנהג שלא להוציא מבית האבל, עי' בהגהות רעק"א ביו"ד (סי' שע"ו סי' ד') שכתב "נוהגים שלא ליקח דבר קטן וגדול מבית אבל כל משך ז' ימי אבילות משום שרוח הטומאה שורה שם כל ז". וכן הביא בס' בית לחם יהודה (שם ביו"ד סק"ג) וס' לחם הפנים (יו"ד סי' שע"ו), ובאליה רבה או"ח (סי' רכ"ז סק"ז) וכ"כ בכף החיים (סי' רכ"ד סק"מ"ו) בשם הא"ר, יעו"ש, ובמסגרת השלחן (סי' שע"ו דף קפ"ז ע"ב), ובערוך השלחן יו"ד (סי' שע"ו סעי' י"א) וכ"כ בגשר החיים (פרק כ', י"ב) "רבים מקפידין שלא ליקח שום דבר מבית האבל" – ועי' בלחם הפנים הנ"ל שאחרי שכתב דנוהגים שלא ליקח שום דבר מבית האבל תוך שבעת ימים, סיים "וישראל קדושים הם ולא יטמאו בכל אלה" עיי"ש.

ב) וכתב בס' אבן יעקב (סי' מ"ד אות ג') להגר"א וולדנברג זצ"ל (בעל שו"ת ציץ אליעזר), דכיון דיסוד ההקפדה שלא ליקח דבר מבית האבל הוא משום ששורה הטומאה ז' ימים. ונראה דמסתבר לפי"ז לומר, דכל זה שייך היכא שנפטר המת בבית שיושבים שם האבלים, אבל אם נפטר במקום אחר אין כל שייכות לרוח טומאה בביתם – ויש להביא סמוכין לכך ממה שראיתי בספר מסגרת השלחן על יו"ד שכתב שראה שמקפידין דוקא מחדר שנפטר שם ולא משאר הבית, עיי"ש. דון מינה גם אלה שמקפידין גם שלא ליקח הוא דוקא מפני דס"ל דבהיות דכל החדרים תחת קורת גג אחד מתפשטת רוח הטומאה מהחדר שנפטר עפ"י כל הבית (או שחוששין להעברה מחדר שנפטר לשאר הבית), הא כל שבכלל לא נפטר בבית זה אין כל חשש וקפידא, ע"כ.

ג) ועיי"ש עוד בס' אבן יעקב הנ"ל, ובשו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד (סי' ל"ה אות ד') והרבה עוד שהביאו לדבר ספר יוסף אומץ (יוזפא, שהי' בזמן השלי"ה, עמוד ש"ל) בדיני הנהגת השבעה, שכתב וז"ל: קבלתי ממורי הגאון מהר"ה סג"ל ז"ל, שמה שנוהגין שלא ליקח מבית האבל שום דבר תוך שבעה אין לו שום עיקר בעולם, ואמר שטעות זה בא מהא דכתבו הפוסקים המשאיל חלוק לחבירו לילך לבית האבל אינו רשאי ליטלם ממנו עד שיעברו ימי האבל, עכ"ל. והעתיקו גם בספר נוהג כצאן יוסף הל' אבילות (דף ז' ע"א) – והובא להלכה בשו"ת חיים ביד (סי' קכה אות טו"ב) ועיקרי הד"ט (סי' ל"ז אות ל') – ובאמת במענה לשון עצמו (דף ט"ו ע"ב) כתב הטעם, לדמות להדין משאיל לחבירו חלוק שזמן חזרה הוא לאחר שבעת ימים, וז"ל: והנה ענין שבעת הימים דומה עפ"י שנמצא בכתבי האר"י כאשר הי' עדיין המת, פי' בבית, אז הי' הקליפות אחוזות מאד בנפש המת, כי במקיף אין להם אחיזה, ובכל יום מסתלק כוח קליפה אחת עד כלות ז' ימים, עיי"ש.

ד) ולכאורה מדברי המענה לשון הנ"ל יש סייעתא למש"כ בס' האבן יעקב דאין להקפיד על רוח רעה אלא בבית שנפטר שם המת, שהרי להדיא כתב המענה לשון בשם כתבי האר"י "כאשר הי' עדין המת פי' בבית, אז הי' הקליפות אחוזות מאד בנפש המת", הרי

מוכח דכל עיקר סיבת הרוח רעה הוא מחמת המת בבית, דאז הקליפות אחוזות בנפש המת.

ה) והנה הגרש"ז אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' צ"ו אות י') הביא מתחילה מש"כ בחי' רעק"א בשם הא"ר שלא ליקח דבר קטן וגדול מבית האבל משום שרוח הטומאה שורה שם כל ז' – אולם כתב לחדש שבצירוף מה שכתב בס' יוסף אומץ הנ"ל (הובא לעיל באות ג') ששמע ממורו שכל המנהג הזה הוא בטעות, א"כ עכ"פ יש להקל ולא לחשוש אלא בדברים שהם ממש מיוחדים לשימוש בבית האבל, ולא במעוץ שעומדים להוצאה ולזוז אותם מהבית, עיי"ש.

ו) ולכאורה יש להביא מעין סייעתא לדברי המנחת שלמה, מעצם מקור המנהג גופא – שהרי מקור המנהג שלא ליקח דבר קטן וגדול מבית האבל הוא מדברי ספר "מענה לשון", שכתב וז"ל: ואמרתי הטעם משום רוח הטומאה, דישאל קדושים הם ומקפידים על זה – ואח"כ ממשיך הס' "מענה לשון" וכתב עוד, וז"ל "אמנם מצאתי ביו"ד (סי' ש"מ סעי' ל"ח), וז"ל: המשאל לחבירו חלוק לילך בו לבית האבל אינו רשאי ליטלו ממנו עד שיעברו ימי האבל – ולפי פשיטות העיון משמעות לשונו, שהטעם הנכון משום שכיוון להשאל לו כל ז' שילך לבית האבל וכו', אבל אחר רוב התבוננות וכו', אעלה ספק וכו', במה שכתב "אינו רשאי", הי' לו לומר "אינו יכול" ליקח ממנו, כי מאמר "אינו רשאי" יורה אעפ"י שיתן לו השואל החלוק אינו רשאי ליקח ממנו וכו', ע"כ נ"ל לענ"ד, שכאן מייירי אעפ"י שהשואל רוצה לחזור לו חלוק, מ"מ המשאל אינו רשאי ליקח ממנו עד שיעברו ימי האבל משום רוחות הטומאות דישאל קדושים הם ולא מטמאי בכל אלה, עכ"ד.

ז) ולכאורה יש לתמוה טובא על דברי "המענה לשון", דלפי דבריו הי' לנו לומר שכל מי שהולך לנחם את האבל יהי' צריך להחליף בגדיו אחר שהולך משם, ולמה דוקא בגד ששאל מאחר חל עליו רוח הטומאה. ואשר נראה בזה, וכ"כ בס' דברי סופרים (סי' שע"ו, עמ' שכ"א) "בבירור הלכה", דגדר הענין הוא כך, שכל דבר שמיוחד לבית האבל חל עליו כוח הטומאה, ולכן זה ששאל, שהוא מיועד להיות שם בבית האבל כל שבעה, אעפ"י ששאל לילך בבגד רק פעם אחת, מ"מ כיון שהלובש מיוחד לבית האבל, חל עליו תורת בגד של בית האבל, משא"כ שאר בגדים שאינם מיוחדים דוקא לבית האבל, ולכן גם לאחר שבעה פקעה רוח הטומאה כיון שעכשיו כבר אינו בית האבל.

ח) וא"כ לפימשנ"ת מדברי המענה לשון גופא, שכל עיקר החשש של רוח הטומאה הוא דוקא בדבר המיוחד לבית האבל, הרי זה סייעתא לדברי המנחת שלמה שכתב ג"כ כה"ג, ולכן כתב להקל במעוץ העומדים להוצאה ולזוז אותם מהבית, וכמושנ"ת.

ט) ומעתה נראה דעפ"י סברא יש מקום להקל ג"כ בגוונא דהמאכלים בבית האבל לא שייכים להאכל, והיינו דכל עיקר הקפידא הוא דוקא כשהמאכלים או החפצים שייכים להאכלים, משא"כ מאכלים שהובא לשם ע"י השכנים וכדומה לכל מאן דצריך, כגון לצורך קרובים וידידים המסתובבים שם, או לצורך ילדיהם אין קפידא, שאז אין רוח רעה

שורה עליהו, דלא שייכי לבית האבל, וכ"כ בשו"ת עטרת שלמה (דיין, סי' כ"ח) "אבל אם אנשים אחרים הביאו מאכל או משתה לבית האבלים כדרך שנוהגים אחינו התימנים יצ"ו וכו', בכה"ג אין רוח מסאבא שולטין על המאכלים הללו, כי אין להם רשות לרוח מסאבא לשריא על דבר שלא שייך לאבלים.

- וסמוכין לזה מצאתי למופה"ד ריש גלותא דבבל הגרי"ח זלה"ה בשו"ת רב פעלים ח"ד, בחלק סוד ישרים (סי' ה'), שכתב וז"ל: על מ"ש רז"ל המניח אוכל תחת המטה ששורה עליו רוח רעה, ואמרתי אם הניח אדם אוכל של חבירו תחת המטה שלא בידיעתו וזה המניח הוא איש זר, שאינו בנו ולא אשתו ולא עבדו של בעל האוכל וכו', אין שורה עליו רוח רעה כאמור אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכו', עיי"ש.

"ומה שכתב בדב"ק שהניח שלא בידיעתו, לאו דוקא והעיקר בזה הוא שהמאכלים אינם שייכים לבעה"ב, דאז אמרינן דאין רשות לרוח רעה להידבק בדבר שאינו שלו, משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הכא נמי י"ל, דכיון שהמאכלים והמשקים לא שייכים להאבלים, אין רוח הטומאה שורה עליהם, ואעפ"י שרוח הטומאה שורה בבית האבל כל הז' ימים, מ"מ אין הטומאה שורה על דברים שלא שייכי לבעה"ב היינו האבלים, וכדמשמע מדברי המעבר יבק "כי כוחות הדין שולטים בביתו ובכל אשר לו", הא לא שלו אין מקום לשליטת כחות הדין", עכ"ד.

(י) היוצא לנו מכל הנ"ל, דכמו דקיי"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הכא נמי כמושנ"ת, אין רוח רעה שורה על דברים שלא שייכי להאבלים - ובאמת לכאורה מוכרחים לומר כך, דאל"כ הרי נמצא דכל מי שבא לבית האבל לנחמו צריך לזהר שלא יביא אתו שום חפץ, ועוד יותר מזה, וכי נימא שגם על בגדי האדם שנכנס עמהם לבית האבל לנחמו יש חשש וקפידא ששורה עליו רוח טומאה, כמו שאסור ליקח "שום דבר" מבית האבל. ועכ"ח מוכח כאמור, דאין רשות לרוח רעה להדבק בדבר שאינו שלו.

(יא) ולפי"ז יש לתמוה קצת על הא דמבואר בספר אורחות רבינו בשם בעל קהלות יעקב זצ"ל (ח"ד דף קי"ח) כשנכנס לבית האבל לנחם השאיר מקלו מבחוץ שלא יצטרך אח"כ להוציאו, שאין להוציא דבר מבית האבל, והרי לפימשנ"ת הרי אין המקל שייך להאבל, ובכה"ג אין בו משום קפידא להוציא מבית האבל, ועוד יותר, מדוע חשש בעל קהלות יעקב על מקלו יותר מעל בגדיו שנכנסים עמו לבית האבל.

הדלקת נר חנוכה בבית אבל לפני מעריב

(ו) שאלה: בבית האבל בתוך השבעה האם צריכים להדליק את המנורה בימי חנוכה בין מנחה ומעריב, ואם כן מי מדליק שם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, האבל.

אם אבל מותר לומר "העלו" בתוך השבעה

ז) שאלה: אבל ל"ע בתוך השבעה כשמרים טלפון האם מותר לו לומר המילה העלו כי לכאורה זה לא שאלת שלום או גם המילה העלו נכלל באיסור שאלת שלום באבל?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין זה שאלת שלום.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: נראה שיש טעות בעולם שחושבים שאסור להאכל לומר את המילה "הלו" (העללא - hello), אבל באמת אין באמירת "העללא" שום ענין של שאילת שלום, ומותר עפ"י דין להאכל לומר המילה "העללא", -דהנה במס' מועד קטן (דף כ"א ע"ב) איתא בגמרא הדינים בפרטות אימתי אסור ואימתי מותר, והובא בשו"ע (סי' שפ"ה סעי' א'), ופריך הש"ס על ר' עקיבא איך אמר להם בשעת פטירתן לכו לבתיכם לשלום ופירש"י הרי שאל בשלומן ואסור, ומשני כבוד רבים שאני עיי"ש.

באמת אין באמירת "העללא" שום ענין של שאילת שלום, ומותר עפ"י דין לאכל לומר המילה "העללא", וביאור הדברים, לא מיבעיא לשיטת הרא"מ ב"ר יוסף ז"ל דס"ל דמותר להאכל לומר אפילו "לך לשלום", כיון שאינו שואל בשלומו להדיא (כגון האין אתה שרוי בשלום), א"כ כ"ש דמותר להאכל לומר המילה "העללא", אלא לפי שיטת הריטב"א (הובא לעיל באות ג'), דס"ל דאפילו אמירת "לך לשלום" אסור אעפ"י שאינו שואל בשלומו ממש, מ"מ אמירת "העללא" מותר, ואינו בכלל זה, -ואינו דומה למה שכתב בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד (סי' ש"ע) דלאו דוקא אמירת לשון "שלום" אסור, אלא ה"ה לומר "צפרא טבא למר" אסור עיי"ש - דנראה ביאור כוונת מהר"ם שיק דאוסר לומר "צפרא טבא", היינו משום דיסוד ענין שאילת שלום שאסור חז"ל, היינו שאסור להאכל השרוי בצער להתעניין בטובתו של חברו (ולכן אסור לומר אפילו "לך לשלום"), ולכן סובר המהר"ם שיק דה"ה דאסור להאכל לומר "צפרא טבא", דגם זה הוא התעניינו בטובתו של חברו, -משא"כ אמירת "העללא" אין זה כלל לשון של התעניינות בטובתו של חברו - אלא רק לשון הכרה בין בני אדם לפתוח איזה שיחה ביניהם, וא"כ שרי לכו"ע.

שינה על רצפה לאכל תוך השבעה

ח) שאלה: אם צריך אבל בתוך השבעה לישון במזרון על הרצפה או על גבי סדין על גבי הרצפה או שיכול לישון במטה רגילה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם קשה לו לישון על המזרון על הרצפה יש להקל.

הנחת תפילין לאכל אחרי הלוויה

ט) שאלה: אבל ר"ל אין לו להניח תפילין ביום ראשון וכמו שכתב בשו"ע או"ח (סימן ל"ח סעיף ה' ויורה דעה סימן שפ"ח סעיף א'), מיהו האם מותר לו להניחם אחרי הלוויה ביום הראשון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא, אם הלוי לא היתה ביום המיתה, יניח אחר הלוי בצנעה.

אם מותר לאבל לצאת מביתו ללכת לבית חולים עם אשתו

(י) שאלה: אבל ל"ע בתוך השבעה שאשתו צריכה ללדת האם מותר לו ללכת עמה לבית החולים באמצע השבעה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מותר לאבל לצאת מביתו בשבעה כדי למכור חמץ

(יא) שאלה: עוד שאלה באבל ל"ע בתוך השבעה האם יכול למכור החמץ שלו באמצע השבעה אם השבעה גומר בערב פסח ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, כי גם הוא חייב בתשכיתו.

תפילין ביום א' לאבל בערב פסח

(יב) שאלה: לפי מה שכתב הרמ"א יורה דעה סימן שצ"ט בערב פסח אחר חצות אין נוהג אבילות. כשמת לו מת בערב פסח האם מניח תפילין, דיש לומר דסו"ס יום מר לו ומעולל בעפר קרנו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד מניח.

נשיאת כפים בבית האבל בשבת

(יג) שאלה: האם נושאים כפים בבית אבל בשבת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן. [וכן נהגו אצל הגאון שליט"א]

גזירת ציפורנים ביום השלושים שחל בערב שבת

(יד) שאלה: אם חל יום השלושים בערב שבת האם מותר ליטול ציפורניו אז?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

גזירת ציפורנים תוך שבעה על ידי שינוי

(טו) שאלה: האם מותר לקצוץ ציפורניו על ידי שינוי או בידיו בתוך השבעה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

זוג שהחליטו להתגרש בפסק דין ומתה אם מתאבל

טז) שאלה: זוג שהחליטו להתגרש ואף יש פסק דין מהבית דין להתגרש. ומתה האשה אם הבעלה מתאבל עליה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, וצ"ע.

רב בית הכנסת אם מקבל עליה לתורה באמצע השבעה

יז) שאלה: רב בית הכנסת בתוך השבעה האם נוהגים לתת לו עליה לתורה שהוא רגיל בו בשבת כמו שעשה ר"ת (סימן ת סעיף א')?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אבל בבית הכנסת בפורים שחל בערב שבת

יח) שאלה: כשחל פורים בערב שבת כמו השנה תשע"ו, האם נוהגים בבית הכנסת לפני קבלת שבת לומר לאבל המקום ינחם?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

פוסק שיושב שבעה אם מותר לו לפסוק

יט) שאלה: רב שיושב שבעה ר"ל האם הוא יכול לפסוק שאלות למעשה בתוך השבעה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגר"י שוב שליט"א: הגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א פסקו שמותר לפסוק בתוך השבעה.

הגר"א שלזינגר שליט"א: ואם מותר לו לפסוק הלכות בתוך השבעה, בודאי שיש לו להמנע מזה שהרי הוא אסור בת"ת. אמנם כשאין במקום מי שיפסוק, הרי זה צורך הרבים, ואצלו הוא אבילות דיחיד, ולצורך הרבים נלענ"ד דיכול לפסוק, ובפרט שיכול למנוע בזה הרבה מכשולות מאנשים רבים שעלולים להכשל כשלא ידעו הדרך בה יש לילך.

תנב אהל הלכות ניהום אבלים יעקב

אמירת תהילים לאבל בתוך השבעה

(כ) שאלה: האם מותר לאבל בתוך השבעה לומר תהילים? וכיצד נהג בזה הגאון שליט"א?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי תלוי כמה שדנו בת"ב, אני לא אמרתי.

שינוי מקום למקום שמתפלל שמונה עשרה

(כא) שאלה: אבל שיש לו מקום מיוחד לשמונה עשרה האם צריך לשנות גם מקום עמידתו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נלענ"ד שכן.

אבל בתוך שבעה להתזי בושם עליו

(כב) שאלה: האם אבל בתוך השבעה יכול להתזי איזה סוג בושם וכדומה כדי שלא תהיה לו או לה ריח רע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מותר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגר"ע אויערבאך שליט"א והגר"ש דבליצקי זצוק"ל שמותר בכה"ג.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: והנה מקור איסור סיכה בתוך השבעה בשו"ע מובא (סימן שפ"א סעיף ב') וז"ל סיכה כיצד אסור לסוך אפילו כל שהוא אם מכויץ לתענוג, אבל אם הוא להעביר זוהמא מותר, ואין צריך לומר משום רפואה כגון שיש לו חטטין בראשו, הרי מפורש בדבריו דלא אסרו אלא סיכה של תענוג, אבל לא אסרו סיכה להעביר ריח רע או אפילו למנוע ריח רע.

מקצת הלילה ככולו ביום השביעי להכנס לחופת בנו

(כג) שאלה: לגבי שיטת הרמב"ן באבילות שאומר מקצת לילה ככולה וכן פסק ר"ת בשעת הדחק, מה הדין לגבי אבל שבתו מתחתנת ליל שביעי של ימי השבעה שאז צריך לצמצם בכמה ענינים לגבי החתונה כמ"ש ביורה דעה סימן שצ"א סעיף ג' או שיכול האבא לקום מהשבעה בעוד לילה לסמוך על הרמב"ן בכה"ג שמקצת לילה ככולו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: והנה איתא בגמ' מו"ק (דף יט:) שאבל כיון שעומדים המנחמין מאצלו ביום שביעי מותר ברחיצה משום דמקצת היום ככולו, לא שנא מקצת יום שביעי או מקצת יום שלשים. ונחלקו הראשונים בגדר של מקצת היום האם הכוונה מיד אחרי נץ החמה או דוקא אחרי שחרית. הטור הביא המח' בין הראשונים שיש אומרים שאין אומרים מקצת הלילה ככולו וצריך להמתין עד שעובר קצת מן היום, מיהו הרמב"ן נקט שאפילו מהלילה אומרים מקצת הלילה ככולו ומותר אז לרחוץ וכדומה, ור"ת כתב שאפשר לסמוך על זה בשעת הדחק. ראה בכל זה בבית יוסף סיכום השיטות.

ולענין הלכה למעשה כתב בשו"ע (סימן שצ"ה סעיף א') פסק כדעת רבינו ירוחם הרא"ש שאחרי הזמן שהמנחמין רגילין לצאת וזה דלא כדעת המהר"ם והמרדכי שנקטו שקם מיד אחרי הנץ, וכתב הרמ"א שם אחרי יציאה מבית הכנסת שרגילין לבא המנחמין, כן נראה דלא כמה שרגילין להמתין שעה על היום דאין הדבר תלוי רק בעמידת המנחמין.

בשו"ע שם הזכרנו שפסק שכיון שעמדו מנחמים אצל האבל ביום שביעי מותר בכל הדברים שאסור בהם תוך שבעה, דמקצת היום ככולו לא שנא מקצת יום שביעי לא שנא מקצת יום שלשים, כיון שהנץ החמה ביום שלשים בטלו ממנו גזרת שלשים. ע"י בפתחי תשובה (ס"ק א') שכתב דבמקצת היום ככולו, ע"י בטור מח' הפוסקים אי בעינן דוקא מקצת היום או אפילו מקצת הלילה, ודעת המחבר כדעת הר"מ מרוטנברג דדוקא מקצת היום בעינן. והנה דעת הרמב"ן דאף מקצת לילה ככולו נומ"מ צריך להמתין עד שיהא לילה גמורה ולא סגי בבין השמשות, וגם ר"ת התיר רחיצה בלילה בשעת הדחק, וכן דעת הר"ן, וכן פסק הגר"א עיי"ש בסימן שצ"ה. אבל כאמור המחבר פסק דדוקא מקצת היום ככולו.

בשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סימן תקנ"ט) שהכריע דלענין תלמוד תורה ותשמיש המטה דאית בהו מצוה אית לן למפסק כדברי המקילין דבמקצת לילה ככל היום, אבל ברחיצה וסיכה ושאר הדברים דלית בהו מצוה פסקינן כדברי המחמירים דבעי מקצת היום דוקא ולא מקצת הלילה, ומיהו צריך להמתין מלשמש בלילה יותר מעט ממה שהוא רגיל כדי שיהא נוהג גם בו מקצת אבילות ע"י שם, וכן ברדב"ז החדשות (סימן רס"ח).

וראה עוד בשדי חמד מערכת אבילות (סימן כ"ה) שהביא דברי החיד"א בשו"ר ברכה (סימן שצ"ה) שכתב בדבר שהוא מצוה מקצת הלילה גם כן סגי, ואף שכתב על דבריו וכבר פשט המנהג דבשום דבר לא אמרינן מקצת לילה ככולו ע"כ, והניף ידו שנית בביאורו ברית עולם על ספר חסידים (סימן ר"מ) וסיים דכיון שפשט המנהג שלא אמרינן מקצת לילה ככולו אין לומר עוד הלכה כדברי המיקל ע"י שם, ובשדי חמד כתב דנראה דלאו כו"ע מודו.

ובספר באר המים יורה דעה (סימן נ"ב) להגאון רבי יעקב מנשה הורה על פי דברי הרדב"ז הלכה למעשה באשה שחל ליל טבילתה בליל שביעי לאבלותה, ובעלה נחפז ללכת לדרכו למחרת בבוקר, ושלוש ביתם היה רעוע והבעל היה פרוץ, ולמעשה פסק שמותר לה לטבול ולשמש בליל שביעי לאבלותה ואמר שכדאי הוא הרדב"ז לסמוך עליו

בשעת הדחק, וכן התיר בחכמת אדם (קונ' מצבת משה סימן ו') באשה אבילה לטבול ולשמש עמה בלילה ז' כשבעלה נחוצ לילך למרחקים על פי תשובת הרדב"ז הנ"ל.

והנה אע"פ שכתב החיד"א שכבר פשט המנהג שלא אמרינן מקצת לילה ככולו, ואין להקל, מ"מ מסתבר מאוד דבדאי כוונתו שאין להקל בסתם, אבל במקרה דלא שכיחא כנידון דידן שבלי ל' שבתוך השבעה מתחתנת בנו או בתו, והשאלה אם מותר לו להשתתף בשמחת הנישואין כשאר המשתתפים בחתונה, בודאי שאין בזה מנהג להחמיר, כיון שהוא דבר שלא מצוי שהאבל ישיא את בנו בליל ז' לאבילותו, ובדבר שאינו מצוי לא אמרינן מנהג, וכמ"ש ברמב"ם הל' שחיטה (פרק י"א הלכה י"ג ובכ"מ שם) וכדבריו במהרי"ק בתשובותיו החדשות (סימן מ"א) שבדבר שאינו מצוי לא שייך לומר מנהג, וכ"כ מרן הבית יוסף בשו"ת אבקת רוכל (סימן כ') ועי' עוד בשו"ת יביע אומר חלק ד' יו"ד (סימן ל"ג אות ד'). וכן בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' (סימן קס"ט וקע"א) מה שהתיר בזה, וא"כ בנידון דידן שהוא ליל שביעי לאבילותו יש להקל ולסמוך על הרמב"ן שמקצת לילה ככולו.

הלכות הנוגעים בתוך השלושים והשנה

לתת מתנה לחתן וכלה ששניהם בשנת אבילות

א) שאלה: חתן וכלה אכלים האם מותר להביא להם מתנות לחתונה בלי שאחר יזכה עבורם את המתנה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: במקרה שאחד צריך לתת מתנה לאבל צריך לחפש אחר לקבלו עבורו, מ"מ אם האבל הוא חתן או כלה אפילו שניהם אכלים באותו עת אנו מורין למעשה שמותר לתת להם מתנות עבור שמחת החתונה, ואין צורך שאחד יזכה במתנה עבורם. וטעמא דמילתא נראה דמתנות שנהוג ונתקבל לשלוח לחתן או כלה מותר לשלוח שהרי נותנים בתור דורון דרשה כנהוג, ועי' בשו"ת דברי מלכיאל חלק ה' (סימן רל"ג) שהתיר לשלוח משלוח מנות בפורים למרא דאתרא מכיון שהוא בתורת פריעת חוב עי' שם. וכ"ש בזה שנפוץ ונתקבל המנהג ליתן מתנות לחתן וכלה. ועוד טעם נראה משום דאיכא צער להם אם לא יקבלו מתנות כשאר חתן וכלה, ודאי מסתבר דבמקום צער לא אסרו חז"ל. ועוד נראה שאין חילוק לכן אם שניהם בתוך השנה על אביו או אמו.

וכן בספר קיצור הל' אבילות (ישראלזון) הביא שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק לגבי חתן או כלה שיש להקל לתת מתנות המקובלים, אבל לא יותר מכך. ואם כלה אבילה תוך י"ב חודש מותר להביא לה פרחים אם היא שבורה מחמת יתומתה וזה יכול להקל מעליה צערה, עכ"ד.

אבל בתוך שלשים אם מותר לקנות נעליים

(ב) שאלה: אם אבל בתוך השלושים יכול לקנות נעליים חדשים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יתן לאחר ללבשן קצת.

לקנות לאשתו אבלה בגדי יום טוב

(ג) שאלה: אם מותר לבעל לקנות לאשתו אבלה בתוך השבעה בגדי יום טוב חדשים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כנ"ל.

לתת פרחים לאשה אבלה בתוך השלשים

(ד) שאלה: אשה בתוך השלושים לאבילות על אחיה והיא רווקה, האם מותר לתת לה פרחים לכבוד שבת או שזה כמתנה ואסור לתת לאבל, ומדובר על אשה רווקה שאין לה בעל שיכולים לתת לו את הפרחים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אין לתת לה.

איסור שאלת שלום בין אשה לבעלה האבל

(ה) שאלה: האם יש קולא לאשה לשאול בשלום בעלה האבל במשך השנה משום שיש לזה פחות חשיבות של שאילת שלום, או שאין הבדל בינה לשאר האנשים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לכאורה אין הבדל.

השתתפות אבל בסעודת פורים

(ו) שאלה: באיזה סוג סעודת פורים אבל בתוך השנה יכול להשתתף, הכוונה האם הוא יכול להשתתף רק בסעודה שרגיל בו כל השנים או אפילו יכול ללכת לסעודה חשובה שהזמינו אותו לכבוד פורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אולי לא ילך לסעודה חשובה. אבל יאכל סעודה חשובה.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: סעודת פורים הרי הוא נהוג לאכול בקיבוץ בני משפחתו וריעיו כדכתיב במגילה משפחה ומשפחה, ופירש"י שמתאספין יחד לאכול ולשתות וכן בספר הפרדס לרש"י (פורים סימן ל"א) כתב דשמחין ומזמרינן על שולחנם ובבית חבריהם, וכ"כ במשנת שכיר חלק ב' (סימן רל"ד) דסעודת פורים מצותה בקיבוץ רעים.

באליה רבה (סימן תרצ"ו סוף ס"ק ה') כתב על דברי המגן אברהם שם שאכל בתוך שבעה

אסור לו לראות בפורים כל מיני שמחה, והרי דבריו אינן מוכרחין כי ימי שמחה הם עי' שם. ובביאור יסוד ההיתר נראה דהבה ניחזי, שאם הא"ר כתב כן בנוגע לאבל שהוא בתוך השבעה, א"כ בודאי אנן נימא כן באבל שהוא בתוך י"ב חודש, ויתכן מאוד שגם המגן אברהם שאסור לא אסר רק בתוך השבעה, אבל יודה להתיר במשך הי"ב חודש.

וכדברינו להקל בזה ראינו בהדיא בשו"ת זקן אהרן (קדמון סימן רי"ג) מחד מגאוני קמאי ה"ה רבינו אליהו הלוי ז"ל אשר גדולי דורו העריצוהו כפוסק גדול בדורו, ועי' שם שמתיר לאבל בי"ב חודש להשתתף עם אחרים בסעודת פורים ובסעודת יו"ט וסעודת חוה"מ אף בבית אחרים, מאחר שהוא סעודה שהוא מחויב בה, ואף מתיר לו מהאי טעמא לנגן שם כינור ולשמח אחרים, ששמחת פורים ויו"ט מצוה עליו ואבל חייב בכל מצות התורה, ולא אמרינן שיעשה סעודות בינו לבין עצמו, והובא גם כן להלכה בשו"ת מהריט"ץ חלק ב' (סימן ע"ה). ועוד מבואר שם דחייב האבל לבסומי עד דלא ידע, ולשמוח כשאר כל השנים, שהרי הוא ממצות היום והאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה, וכן מותר לו לנגן בכלי שיר כדי לשמח אחרים, ולפי זה כש"כ דמותר לו להניח שיזמרו בביתו בכלי שיר כדי שבי ביתו יהיו בשמחה, וכן גם כן מסתבר דמותר להשתתף בריקודין.

שמיעת כלי שיר בפורים לאבל

ז) שאלה: ומה הדין לגבי כלי זמר שיש הרבה מקומות שעושים סעודות פורים או ישיבות שיש להם מסיבות ושם שרים בכלי זמר, האם אבל בתוך השנה יכול ללכת שם בפורים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לענ"ד לא ילך.

התעמלות לאבל בתוך השנה

ח) שאלה: אחד בשנת אבילות על אביו אם מותר ללכת להתעמל לצורך בריאות שלו במקום שמדליקים שירים באמצע ההתעמלות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: והנה לדעתנו אנו נוהגים להורות כמ"ש לעיל כגון כשרופא ציוה לו ללכת להתעמל במצב בריאות שלו, אבל אם הולך להתעמל באופן כללי דרך סתמא לצורך בריאות שלו, כמו שהרבה אנשים יש להם סדר קבוע ללכת להתעמל מן הראוי למנוע בשנת אבילות על אביו או אמו במקום שמדליקים כל מיני זמר ושירים.

ובביאור הדברים היא דבכה"ג לכאורה אין לסמוך על ההיתר של עבדתי' טריד כבר דשו בו הפוסקים להתיר מי שפרנסתו לנגן בכלי זמר, דמותר לנגן תוך י"ב חודש כמ"ש בערוך השלחן (סימן שצ"א סעיף י"ד) ומהרי"ל דיסקין קו"א (סימן קצ"ו) דהיכא שטריד

בעבדתי מותר, דמלבד דשאני התר שהתירו לו משום פרנסתו ודבר האבד, וכמ"ש הפרמ"ג (סימן תקנ"א א"א ס"ק י') ובמשמרת שלום (אות כ' ס"ק י"ט), עוד יש חילוק דדוקא שם שהוא עצמו מנגן בכלי זמר וצריך כוונה וריכוז מחשבה לאמן את ידיו להשמיע נגינה יפה, בכה"ג שייך ההיתר של עבדתי טריד, משא"כ בנידון דידן שעוסק בהתעמלות, הרי השירים המה עצמם חלק מסדר ההתעמלות והולך ורוקד לפי תנועת הנגינה, והוי ליה כמו שאר ריקודין של שמחה ואסור.

ועוד נראה דאין לצרף להקל בנידון דידן על פי מה שכתב במהר"ם שיק יורה דעה (סימן רס"ח) אשר נשאל באחד ששכר אומן עבור לימוד חכמת מוזיקה וביני ביני מתה אמם ומוכרחים להתאבל על אמם, האם רשאים ללמוד חכמת המוזיקה בשנת אבלם, והיה מקום לומר שאסרו רק שמחה ולא לימוד של חכמת המוזיקה כיון שהוא טריד בעבדתי, ואינו מכוון כי אם לידע האומנות ההוא הוי דבר שאין מתכוין, ומשום הכי אין להחמיר בזה כשאינו מתכוין בשמיעת שמחה, אבל כיון שיש לחוש לכבודו של המת ומי יודע אם מכוון לשמחה או לא, והרואה סובר דמכוון לשמחה ואיכא בזיון למת והבנים חייבים בכבוד אביהם ואמם אפילו לאחר מיתה.

והנה לפי המהר"ם שיק היה הו"א להתיר בנידון דידן לגבי התעמלות עם שירים שהרי כיון דמעיקר הדין אינו מכוון לשמחה שרי, ורק אסרינן משום כבודו של מת דמי יודע אם מכוון לשמחה והרואה סובר דמכוון לשמחה ואיכא בזיון למת. א"כ היה מקום לומר דכאן בנידון דידן שאין כאן משום בזיון למת, ולכן נראה כי שמחת השירים מצטרפין יחד עם ההתעמלות וקפץ ורוקד וזורק ידיו לפי תנועת הנגינה והוי ליה כמו שאר ריקודין של שמחה, וממילא אין להקל כאן א"כ הוא צריך את זה לבריאיותו כנ"ל.

שינוי מקום לאבל פעמיים

ט) שאלה: אבל ששינה מקומו בבית הכנסת ושוב מת אחד מקרוביו האם ישנה עוד הפעם ומדוע?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: א"צ, דעיקר שינוי על מקומו הקבוע.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א: והנה כל היסוד של שינוי מקום היינו שמחמת אבילות אינו יושב במקומו הקבוע, וכיון שהאבל כבר שינה מקומו, א"כ אע"פ שנפטר לו עוד מת בתוך השנה, הרי סוף סוף האבל כבר אינו יושב במקומו הקבוע, והרי במציאות הך מקום שיושב בה עכשיו, הוא ישיבה של מקום אבילות, ואין מן הצורך לחייב את האבל לשנות את מקומו עוד פעם.

הגר"י שוב שליט"א: אין צריך כן שמעתי מהגר"ש דבליצקי זצוק"ל.

תנח אהל הלכות שלושים והשנה יעקב

רחיצה לאשה בתוך השלושים

(י) שאלה: מה הדין לגבי אשה הנ"ל אם יכולה להתרחץ בחמין בתוך השלושים ומה הדין אם מזיע הרבה וכדומה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: תרחץ בפורשים קצת.

אבל ללכת לטיול בתוך השנה

(יא) שאלה: נשאלתי מאבל תוך י"ב חודש האם מותר לטייל בחול המועד פסח?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם צריך להנופש מעט.

השתתפות בשמחת בית השואבה

(יב) שאלה: מה הדין לגבי הקפות עם הלולב ולהשתתף בשמחת בית השואבה, והקפות לשמחת תורה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אבל ללכת לברית מילה לומר מזל טוב

(יג) שאלה: האם אבל מותר להכנס לתוך ברית מילה או פדיון הבן ולומר מזל טוב אם אין ריקודין בזמן שרוצה להכנס?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אבל להשתתף בסיום מסכת

(יד) שאלה: האם אבל מותר להשתתף בסיום מסכת אחרי שלושים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

אם מותר לדוד שהוא אבל להשתתף בברית לבן אחיינו

(טו) שאלה: דוד שאחיין שלו עושה ברית לבנו אם הוא אבל תוך י"ב חודש האם מותר לו להשתתף בסעודת ברית מילה, ואם לא האם יש אופן שכן מותר לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אהל הלכות שלושים והשנה יעקב תנט

לקנות לאשה אכלה טבעת שנאבדה לה

טז) שאלה: אשה שנאבד לה הטבעת נישואין שלה-והיא אכלה בתוך י"ב חודש על אביה ל"ע-האם מותר לבעלה לקנות לה בתוך השנה את טבעת חדשה כיון שהיא מתרגשת להיות בלי טבעת נישואין זמן ארוך?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

הגרש"ק גרוס שליט"א: אפשר לקנות, עדיף דאחר ילך עם זה כמה זמן.

מתי מונים שיעור גערה לגילוח

יז) שאלה: לגבי גילוח שערות לאבל (סימן ש"צ) נחלקו הפוסקים לגבי השיעור של גערה על שערות הראש אם מונים ג' חדשים מהמיתה או מהתספורת האחרון-האם אנחנו מקילים בזה למנות מתספורת האחרון?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: בשעת הדחק.

הגרש"ק גרוס שליט"א: לצורך אפשר להקל.

יארציט של אביו בשבת והוא בתוך השנה

יח) שאלה: אבל על אמו תוך י"ב חודש שנוהגים לא לגשת להיות ש"ץ בשבת-אם היארציט של אבא שלו חל בשבת האם הוא יכול או צריך להיות ש"ץ לצורך היארציט?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

הגרש"ק גרוס שליט"א: מקילין.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מהגר"ש דבליצקי זצוק"ל והגר"ע אויערבאך שליט"א שלא ירד להיות ש"ץ בכה"ג.

להוריד בגדי שבת מיד אחרי הבדלה

יט) שאלה: האם האבל צריך להוריד את הבגדי שבת מיד בהבדלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא, חוץ מנעליים.

תס אהל הלכות שלושים והשנה יעקב

איזה בגדים מותרים ללבוש בשבת שבתוך השבעה

(כ) שאלה: מה שמקילים ללבוש בגדי שבת בשבת שבתוך השבעה האם מותר אפילו בגדי שבת מכובסים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לומר גוט שבת בתוך השבעה

(כא) שאלה: אבל שבתוך השבעה אם מותר לו לומר לאנשים בבית הכנסת גוט שבת ושבת שלום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן.

לחבק אבל בבית הלויים אם נחשב כשאלת שלום

(כב) שאלה: מצוי בפרט כשאחד רואה אבל בבית הלויים וכדומה או בבית האבל והוא קרוב מאוד עם פלוני שהוא מתרגש ומחבק אותו בתור סימן של נתינת חיזוק לאבל, האם זה מותר או שיש בזה משום איסור שאלת שלום שאסור לאיש פלוני לומר לאבל בתוך הי"ב חודש על אביו ואמו שלום?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: נראה דמותר.

הגר"י שוב שליט"א: שמעתי מגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמותר.

קידוש לבנה אם מותר לומר לאבל שלום עליכם

(כג) שאלה: בקידוש לבנה האם מותר לאבל לומר שלום עליכם לציבור, וכן הציבור אם מותר להם לומר לו?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: יאמר, אבל לא יאמר לו.

להשתתף בסעודת שבע ברכות לגיס בתוך השנה

(כד) שאלה: האם אבל יכול לאכול בסעודת שבת שבע ברכות עם קרוביו כגון שגיס שלו עושה ז' ברכות בשבת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: לא.

אהל הלכות שלושים והשנה יעקב תסא

אשה שבעלה יושבת שבעה מה מותר לעשות לגבי עבודה שלה

כה) שאלה: אשה שעובדת ובעלה אבל אם מותר לה לעבוד אחרי הג' ימים ראשונים, כגון במקום צורך של פרנסה ולא סתם ללכת לעבוד כיון שזה הרגילות שלה?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, אבל תתן את המשכורת לאחר.

הגרש"ק גרוס שליט"א: בכה"ג מותר לעבוד.

ובענין הנ"ל אם האשה מורה בבית יעקב וכדומה ואין משהו שיכול להחליף לה האם מותר לה לעבוד אפילו בג' ימים הראשונים?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כנ"ל.

הגרש"ק גרוס שליט"א: תוך ג' ימים ראשונים מותר לעבוד אם אין אחר, אך לא להנות מהכסף.

אבל להיות שליח ציבור ערב פסח

כו) שאלה: האם אבל ל"ע מתפלל לפני העמוד בערב פסח בשחרית?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, ואפילו במנחה.

אם אבל ניגש בליל ר"ח

כז) שאלה: אבל שמתפלל לפני העמוד, האם יכול להתפלל לפני העמוד במעריב דליל ראש חודש.

תשובה:

הגר"י זילברשטיין שליט"א (-מידדי הבה"ח חיים מלין ני"ו): ע"פ הגר"א אין לגשת, וכן נהגו בסלבודקא. אך יש בזה מנהגים חלוקים. ואם הש"ץ מרגיש שכל תפלה לפני העמוד לע"נ אביו או אמו מעוררת אותו, יכול לגשת.

עליה לקבר ביארצייט ביום שישי אחרי חצות

כח) שאלה: אחד שיש לו יארצייט ביום שישי האם הוא יכול להעלות לקבר ביום שישי אחרי חצות?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: כן, בלי לומר קל' מלא רחמים.

תסב אהל הלכות שלושים והשנה יעקב

לתרום ספר תורה או ספרים לעילוי נשמת מאי עדיף

כט) שאלה: האם עדיף לתרום ספר תורה או ספרים לעילוי נשמת המת?

תשובה:

הגר"א נבנצל שליט"א: אם חסר ס"ת אז יתרום ס"ת, ואם לאו אז ספרים שילמדו בהם עדיף.

נספחים

הלכות בישולי עכו"ם

בישול עכו"ם ב"סושי"

שאלה: לגבי המאכל הנפוץ בזמנינו הנקרא "סושי" sushi שהוא בעיקר דג חי מעוטף עם אורז, שהאורז עצמו נאסר משום בישול עכו"ם, אבל בזמננו דנים בזה מאחר שהרבה בעולם אוכלים את הדג הזה והוא נאכל חי אולי אין איסור בישול עכו"ם כיון שהוא כבר נחשב כמאכל שנאכל חי, למרות שהוא עם אורז שהוא חשוב. ולכן רצינו לדעת האם הוסר חשש בישול עכו"ם בדג סלמון למשל על סמך שאוכלים כ"כ הרבה אנשים ובפרט בחו"ל הדג הזה חי?

הגרנ"א אהלבוים שליט"א:

(א) הנה במסכת עבודה זרה (דף ל"ח.) איתא אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. והנה מצאנו מחלוקת הפוסקים מהו הגדר של דבר הנאכל כמות שהוא חי, יעוין בפרי חדש ביורה דעה (סימן קי"ג ס"ק ג') שכתב וז"ל: ויש לדקדק בדין דבר הנאכל כמות שהוא חי, שאם אדם אחד אינו אוכלו אלא צלי או מבושל, והעולם אוכלים אותו כמות שהוא חי או איפכא, אי אזלינן בתר ידיד', או בתר דעלמא, וראיתי בהגהות אשרי שכתב בפ' אין מעמידין וכו', ע"כ. מכאן משמע לכאורה דלא אזלינן בתר עלמא אלא לכל חד וחד בתר ידיד', דאי אוכלו חי לא אסור לי' משום בישול עכו"ם, ואי אינו אוכלו חי לדיד' אסור, ולכו"ע שרי, והא ודאי ליתא, דבכל דוכתא אדרבה קיי"ל דדעת היחיד בטל אצל דעת כל אדם, כדאמרין בפרק כיצד מברכין, שאם אכל דברים שאחרים קובעים עליהם סעודה אף שהוא לא קבע צריך לברך, וכו', וגרסינן נמי

בפ"ק דסוכה, גבי סוכה שהיתה גבוה מעשרים אמה, ובא למעטה בכרים וכסתות דלא הוי מיעוט, ואע"ג דבטלינהו, משום דבטלה דעתו אצל כל אדם, וא"כ הכא נמי משמע ודאי דאי רובא דעלמא אוכלין אותו כשהוא חי, מקרי דבר נאכל כמות שהוא חי, ולא משגיחין במיעוטא וכלתינהו דמי, ואף לדיד' לית ביה משום בישול עכו"ם, עכ"ל הפר"ח. ומבואר שיטת הפר"ח, דלענין דבר הנאכל כמות שהוא חי לא אזלינן בתר ידיד', אלא אזלינן בתר רובא דעלמא.

(ב) אולם בספר דרכי תשובה יורה דעה (סימן קי"ג ס"ק ג') הביא בשם ספר בני חיי שהביא דברי הפרי חדש הנ"ל, והשיג עליו, והעלה דהעיקר לדינא דאזלינן לכל אדם בתר ידיד' ולא בתר רוב העולם עי' שם. אכן עי' בספר תוס' שבת (סימן רנ"ז ס"ק י"ב) שפסק כהפרי חדש דאזלינן בתר רובא דעלמא, וכן בשו"ת אהלי יעקב (להמריק"ש) סימן כ"ח נשאל באדם שאין דרכו לאכול גבינה חי ונתבשלה על ידי גוי, מי אמרינן הואיל ולרוב בני אדם נאכל כמות שהיא חי בטלה

או דרך מלאכה, בכה"ג אזלינן בתר רובא דעלמא ולא בתר ידי' דבטלה דעת', משא"כ לענין בישול עכו"ם, שהוא גזירה משום חתנות, ולא איסור עצמי, א"כ יסוד הגזירה בזה תלוי במציאות, שכל שהיחיד נזקק לבישול שלהם אסור, וכל מי שלא נזקק לבישול הגוי דנאכל כמות שהוא חי מותר, דהרי בזה איכא גזירת התקרבות אל הגויים, ובזה לא, ובכזה כבר אין פלא אם כל אדם קובע לעצמו, כן היה דעת הגאון בני חי, אבל למעשה כמושג"ת רוב הפוסקים הכריעו כהפר"ח.

ד) ומעתה לענין שאילתא דידן בענין "סושי" לגבי דיני בישולי עכו"ם אע"פ שהרבה אנשים אוכלים את הדג חי והוי מאכל חשוב, מ"מ לפי משנ"ת אכתי לא פלטינן מחשש איסור בישול עכו"ם, שהרי רוב הפוסקים הכריעו כהפר"ח דס"ל דאזלינן בתר רוב העולם, והרי רובא דעלמא לא אוכלים דג חי, ואפילו לפי מה שכתב הערוך השלחן (סימן קי"ג סעיף י"ב) דאזלינן בתר רוב אנשי המדינה ולא בתר רובא דעולם ועי' תוס' שבת (צ"ב:) ועוד, וכמ"ש שאם מדינה אחת אוכלת כשהיא חיה ומדינה אחרת אין אוכלין אותה רק מבושל, אין נבטלין זה לזה, ודנין כל מדינה לעצמה, מ"מ גם לפי זה נראה המציאות דאין רוב המדינה אוכלים אותו חי (ואולי ביאפאן עצמו שם הדבר שונה שרובם אוכלים את הדג חי), וא"כ אין ה"סושי" בגדר נאכל כמות שהוא חי, ושייך בו איסור בישול עכו"ם. (ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן קס"ג).

ה) ועוד יש להוסיף בזה, שאילו אם במשך הזמן יהיה המאכל "סושי" נפוץ ברוב העולם, עדיין לא נחשב הדג לנאכל כמות שהוא חי, וטעמא דמילתא, דהנה יש

דעתו אצל כל אדם ושרי ליה, או דילמא דהכא לא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם, והשיב דאזלינן בתר רובא דעלמא ולא אזלינן בתר דעתו של זה, עי' שם. והיינו כדעת הפרי חדש הנ"ל. ועי' עוד מש"כ הגאון החיד"א ז"ל בספר שיורי ברכה יורה דעה (סימן קי"ג ס"ק א') שהאריך הרבה בשאלה זו, והביא דברי הפרי חדש והרב בני חיי הנ"ל, וסוף דבר הביא מכמה פוסקים שמבואר כדברי הפרי חדש, דאזלינן בזה בתר רובא דעלמא, ומנהג איזה יחידים או איזה משפחה לא חשוב, דבטלה דעתם אצל כל אדם ורובא דעלמא עי' שם באריכות. וכ"כ בערוך השלחן (סימן קי"ג סעיף י"ב) וז"ל: דבר פשוט הוא דלענין דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי הולכין אחר רוב בני אדם, דאם הרוב אין אוכלין מאכל זה כמות שהוא חי, אף שהיחיד אוכלו מ"מ אסור גם לאותו יחיד לאוכלו מבושל, ואם הרוב אוכלין אותו כשהוא חי, אף שהיחיד אינו יכול לאכלו רק מבושל, מ"מ מותר בו, דבטלה דעתו אצל כל אדם, עכ"ד.

ג) וכן הכריע החכמת אדם (כלל ס"ו סעיף ד') שכתב וז"ל: כללו של דבר הכל הולך אחר המקום מה שדרך לאכול באותו מקום לרוב בני אדם כשהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים מותר ואם לאו אסור אבל אם הוא אוכל כשהוא חי לא אזלינן בתריה דבטלה דעתיה, עכ"ל. וכ"כ בכף החיים (סימן קי"ג אות י').

ובשו"ת שבט הלוי חלק ה' (סימן צ"ג) כתב דרוב הפוסקים הכריעו כהפר"ח, ועי' שם בשבט הלוי הנ"ל שכתב לבאר את דעת הגאון בני חיי דס"ל דלגבי בישול עכו"ם אזלינן בתר ידי' ולא בתר רובא דעלמא, דודאי אם באנו לקבוע מה זה דרך אכילה

קטנים מלוחין דנחשבין נאכלין חיינ במה שנאכלין חי עם לחם), הרי מבואר דאף היכא דנאכל חי רק על ידי צירוף דבר אחר שרי, והו"ד בגליון מהרש"א יורה דעה (סימן ק"ג סעיף א'), וכן פסק בחיי אדם (כלל נ"ד דין ט') והעתיקו במ"ב (סימן ר"ג ס"ק י"א) שאין בזנגביל יבש משום בישולי עכו"ם משום שאפשר לאוכלו על ידי תערובת סוכר, וכתב המגן אברהם שכן דעת התוס' (ברכות לו: בד"ה בריכתא) והטור או"ח (סימן ר"ג ע"י שם במחיצת השקל ביאור הוכחתו בפמ"ג שם) להתיר בנאכל חי על ידי דבר אחר, וכן פסק באליה רבה או"ח (סימן ר"ג אות ג') וכן בשו"ת מהרש"ם חלק ב' (סימן רס"ב).

ט) אולם נראה דאין מזה ראייה לנידון דידן לגבי מאכל "סושי" שיהא הדג נקרא נאכל כמות שהוא חי, משום שנאכל חי בתערובת, שהרי מש"כ המגן אברהם דזנגביל נחשב נאכל חי משום שאפשר לאוכלו על ידי תערובת סוכר, הרי י"ל דדוקא שם דעיקר כוונתו הוא אכילת הזנגביל, והסוכר לא בא רק להטעימו, לכן נחשב הזנגביל כדבר הנאכל חי, משא"כ לגבי "סושי", אין יכולים לומר בברירות דעיקר כוונתו הוא רק אכילת הדג, ושאר המינים באים רק להטעים הדג, שהרי בדרך כלל מציאות הדברים הוא שבני אדם האוכלים "סושי" הם מעוניינים לכל המרכיבים ורוצים כל חלקי המאכל, והרי ידוע שישנם כמה סוגים של "סושי" גם בלא דג כלל, וא"כ אף דודאי דחלק הדג ב"סושי" הוא חלק חשוב, מ"מ אינו במדרגה של חשיבות שיש לזנגביל המעורב עם הסוכר, וא"כ אין הדג נחשב כנאכל כמות שהיא חי, שהרי אינו נאכל חי בתורת עצמו, אלא בתורת צירוף למאכל אחר.

להסתפק בגדר דהך דינא דנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישול עכו"ם, האם פירושו דבעינן שיהא נאכל חי לבדו בלי צירוף דבר אחר, או דסגי שאפשר לאוכלו חי עכ"פ בצירוף דבר אחר, למשל דג מליח שנאכל חי עם לחם, או על ידי תערובת, ולכאורה יש לדמות ראייה מלשון הש"ס בע"ז (דף לח.) דבעינן נאכל חי בעינו, שהרי לשון הגמרא שם הוא "כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם", והנה מדקאמר כל הנאכל כמות שהוא חי, ולא קאמר סתם "כל שנאכל חי", לכאורה יש לדייק שבא להורות שבעינן שיהא נאכל חי לבדו, מבלי תערובת או בתור מלפת לדבר אחר.

ו) ולפי זה אם נימא כן, הרי נמצא דהדג שאוכלים חי במאכל "סושי" לא חשוב נאכל חי, משום שרק מקילים בנאכל כמות שהוא חי כשנאכל בתורת עצמו ולא כשהדג נטפל לשאר דברים, ובכה"ג לא נקרא נאכל כמות שהוא חי.

ז) אולם בקובץ מבית לוי (סיון תשס"ח עמוד נ"ג) פסקים ובירורי הלכה מבית מדרשו של הגר"ש ואזנר זצ"ל כתב וז"ל: דבר שאינו נאכל חי לבדו, אבל נאכל חי בתערובת עם דברים אחרים, נחשב למאכל חי, ואין בו משום בישול עכו"ם, ע"כ. וא"כ לכאורה לפי דבריו ה"ה מאכל סושי גם כן נחשב למאכל חי, כיון שאוכלים הדג חי עם דברים אחרים.

ח) ולענ"ד לדידי אין הדברים פשוטים כל כך. דהנה מש"כ הנ"ל דדבר שאינו נאכל חי לבדו, אבל נאכל חי בתערובת עם דברים אחרים נחשב למאכל חי, הרי מקורו מהמגן אברהם או"ח (סימן ר"ג ס"ק ד') דזנגביל (ר"ז אינגבער בלע"ז) הנאכל חי עם לחם ומלח שרי, דאל"כ גם דג מליח ליתסר (כלומר מ"ש מדגים

יב) ועוד יש מי שכתב שגם להמקילים כשיטת המג"א שמאכל נחשב נאכל חי, אפילו אם רק נאכל חי על ידי תערובת, היינו דוקא אם המאכל חי הוא הרוב בתערובת. ויסוד הדברים, דבקובץ מבית לוי הקשה הרה"ג ר' יעקב מאיר שטרן שליט"א הו"ד בספר בישול ישראל (סימן כ"ט) על המגן אברהם מדין ביצה שמבואר בש"ס ע"ז (דף לה:) ובשו"ע יורה דעה (סימן קי"ג סעיף י"ד) שאינו נאכל חי, אע"פ שהדרך לערב חלמון ביצה בתוך כמה מאכלים כמו בתוך גבינה או בארש"ט, ומ"מ לא נחשב נאכל חי, מוכח מזה, שגם להמגן אברהם לא שרי אלא היכא שהמאכל שאנו דנין עליו יהיה הרוב בתערובת, ועל פי הנ"ל החמיר בבצלים הנאכלים בתוך סלט דלא נחשבין נאכלי חי, כיון דמיעוט הם בתוך הסלט, עי' שם. ולפי זה כמו כן במאכל "סושי" לא יהא נחשב הדג כנאכל חי, אלא א"כ יהיה הדג הרוב בתערובת.

יג) ומעתה כל זה שהארכנו להראות שאין זה פשוט כ"כ להתיר הדג חי שבמאכל "סושי" משום בישולי עכו"ם על ידי שנסמך על שיטת המגן אברהם דמאכל נחשב נאכל חי, אפילו אם רק נאכל חי על ידי צירוף דבר אחר. הנה כל האריכות בזה להראות שיש מקום להחמיר לא הוצרכנו אלא על הצד באופן נדיר שמאכל "סושי" יהיה נפוץ ברוב העולם [ואע"פ כן יש מקום להחמיר וכמושנ"ת], אולם כהיום בזמנינו שעדיין לא נפוץ אכילת "סושי" ברוב בני אדם, א"כ מסתבר דאי אפשר להשתמש בכה"ג בשיטת המגן אברהם דנאכל חי על ידי תערובת נחשב כמאכל, שהרי רוב בני אדם אין אוכלים דבר חי כזה בתערובת, ועי' כעין זה בספר בישול ישראל (סימן כ"ט עמוד

י) ועוד מלבד זאת, יש פוסקים אחרים שחולקים על המגן אברהם וסוברים דנאכל חי רק על ידי צירוף לא נקרא נאכל כמות שהוא חי, דיעוין שם (סימן ר"ג) ביד אפרים שמפקפק בדברי המגן אברהם והקשה על המגן אברהם, דדילמא דוקא שמן וכדומה שבין קודם בישולו בין לאחר בישולו אינו ראויין לאכול בפני עצמו נחשבין נאכל חי במאי דראוי לאוכלן על ידי תערובת, משא"כ כשעכו"ם מבשל דגים מלוחין שהבישול מכשיר אותן שאפשר לאוכלן עכשיו בפני עצמו אולי לא נחשבו נאכלי חי מצד שהיה ראוי לאוכלן על ידי דבר אחר קודם הבישול, ולפי זה גם בזנגביל יבש יהיו אסור משום בישולי עכו"ם, שהרי לאחר הפיקוח אפשר לאכול בפני עצמו ודלא כהמג"א. [ועי' בספר בישול ישראל (סימן כ"ט) בביאור דברי היד אפרים וגם הוכיח שגם הנחלת שבעה חולק על המגן אברהם]. ונמצא דלפי היד אפרים דס"ל דנאכל חי על ידי צירוף לא נחשב נאכל כמות שהוא חי, א"כ גם דג סושי לא נחשב כדבר הנאכל חי, כיון שנאכל חי לא בתורת עצמו רק בנטפל לשאר דברים.

יא) ויעויין גם בערוך השלחן (יורה דעה סימן קי"ג סעיף י"ד) דס"ל דבעינן נאכל חי בלא תערובת, ונשאר בצ"ע על המגן אברהם שהתיר זנגביל יבש, ודעת הערוך השלחן דזנגביל יבש אינו ראוי לאכילה כשהוא חי ויש בו משום בישולי עכו"ם אם לא נתערבו בזה דברים אחרים הנאכלים כמות שהם חיים והם העיקר, וכמ"ש השו"ע (סימן קי"ג סעיף ב') "עירב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שיש בו משום בישולי עכו"ם אסור, ואם לאו מותר", עי' שם.

ק"ב) דאע"פ שבמסעדות של מאכלים סינים יש סלטים מעורבים עם חתיכות של סוגי דג תפל, מ"מ על ידי זה לא נחשב כנאכל חי על ידי תערובת, אם רוב אינשי לא אוכלים מאכל זה.

יד) תבנא לדינא דיש להחמיר לדינא לגבי דג הנאכל חי במאכל "סושי" לגבי דין בישולי עכו"ם, שאע"פ שהרבה אנשים אוכלים את זה אפילו כשהוא חי, מ"מ רוב הפוסקים הכריעו כהפרי חדש דס"ל דאלזינן בתר רוב העולם, והרי רובא דעלמא לא אוכלים דג חי, ואפילו לפי שיטת המגן אברהם דס"ל דגם היכא שאינו נאכל לבדו, אבל נאכל חי בצירוף דבר אחר נחשב למאכל חי, מ"מ היתר זה לא יועיל בנידון דידן, לגבי מאכל סושי מכמה טעמים: א) דרוב אינשי לא אוכלים מאכל זה (דג חי בתערובת), וא"כ לא נחשב כנאכל חי על ידי תערובת (כמ"ש לעיל אות י"ג). ב) דיש לחלק בין מאכל סושי לעיקר דינא דהמגן אברהם שהרי המג"א מייירי לגבי זנגביל דנחשב נאכל חי משום דאפשר לאוכלו על ידי תערובת סוכר, והרי שם הלא עיקר כוונתו הוא אכילת הזנגביל והסוכר לא בא רק להטעימו, משא"כ לגבי סושי הרי עיקר כוונתו לא רק על אכילת הדג, אלא כוונתו לכל חלקי המאכל כמו האורז וכיו"ב, ולא מקילים להחשיבו כנאכל חי כשנאכל בתורת טפל וצירוף לדברים אחרים. (כמ"ש לעיל אות ט.) ג) ועוד הלא יש הרבה פוסקים דפליגי על המג"א וסוברים דנאכל חי רק על ידי

צירוף לא נאכל כמות שהוא חי (כמ"ש לעיל אות י'). ד) ועוד הרי יש מי שכתב שגם להמקילים כשיטת המג"א דנאכל חי ידי תערובת נחשב נאכל חי, היינו דוקא אם המאכל חי הוא רוב התערובת, כמ"ש לעיל אות י"ב.

טז) ולענין השאלה אם אפשר להקל בדיעבד לענין מאכל סושי, כשהזמין גוי סיני להגיע ל"ווארט" והיהודי שכח להדליק את הסיר לבישול האורז והגוי הכין את הכל, האם הסושי אסור באכילה באותו ווארט, במקום הפסד כזה האם יש מקום להקל, נראה דבכה"ג יעשה שאלת חכם אם יש לסמוך על היתרו של הגאון רבי יוסף אליהו הענקין זצ"ל, שכתב בספר כתבי הגר"י אליהו הענקין (תשובות איברא עמוד נ"ז) לענין השאלה לגבי מאכלים שנמכרים בקופסאות אם יש להם דין בישול עכו"ם, וכתב ופסק הרב הענקין זצ"ל וז"ל: בענין בישולי עכו"ם בקופסאות הנמכרות בשוק, העיקר בדין זה הוא לדעתי, שכל דבר שאין מלפתין את הפת אין נקרא עולה על שלחן מלכים. והנפקא מינה בין מלכים לאין מלכים, שדברים המלפתין את הפת לכל אדם והמלכים אוכלים זה בלי פת, וזכר לדבר הגמ' הניח בבלאי טפשי דאכלי נהמא בנהמא ממילא בנוגע לשאלת אם הם דברים שאין מלפתין את הפת ואין שם שום חשש של שומן טריפה, שדבר זה צריך בירור, מותר לאוכלו.

חשש בישול עכו"ם בהכנת "שווארמה"

שאלה: ראיתי שדנים בזמנינו לפי דעת השו"ע בענין המאכל שמוכרים הנקרא "שווארמה" שחותכים שכבות של בשר עם סכין חשמלי, והחלק שמתגלה אחרי החיתוך אומרים שהוא קר ולא מבושל וממילא חסר את ההנחה של ישראל, האם באמת זה אסור לפי הספרדים, וממילא ודעות הכשרות צריכים להקפיד בזה, או שמא זה אינו אלא גרמא או קירוב בישול שמותר בבישול עכו"ם אף לדעת השו"ע?

הגר"י מזלומיאן שליט"א:

שאלה זו נשאלתי לפני זמן זמנים (אדר תשס"א), ועלה במחשבה לאסור עפ"י מה שכתב מרן בבית יוסף (יור"ד סימן קיג) שבשר שצולין בשפור, אעפ"י שהניח הישראל השפור עם הבשר תחוב בו סמוך לאש במקום צלייתו, אסור ליתנו לגוי להפכו כדי שיצלה, אלא אם כן נצלה ביד ישראל כמאכל בן דורסאי, שהרי אם לא היה הופכו הגוי לא היה נצלה מצד האחר כלל. ועוד דאיכא למיחש שמא יסלקנו הגוי ויחזור ויניחו ולא אדעתיה דישאל, שראש השיפוד עשוי להשטט ממקום שהוא מונח בו, וכשהוא נשטט וחזר הגוי והניחו נאסר. והובא גם בכף החיים (שם ס"ק סז). ע"כ. ולכאורה חששות אלו מצויות גם בבשר השווארמה. אמנם הכנסת הגדולה (בהגהות ב"י אות מו) כתב דהאידנא נהוג עלמא להתיר אפילו לכתחילה ולמד עליהם זכות. ע"כ (והו"ד בכה"ח הנז'). אלא שעתה ראיתי שכתבו בזה כמה מפוסקי דורינו, והנני להביא הדברים בס"ד.

עיינן להראש"ל הג"ר אליהו בקשי דורון [שליט"א] זצ"ל בתשובה שהובאו בירחון אור תורה (אדר תשס"ד סימן נה) שאם הניח ישראל עמוד של בשר שווארמה על גבי האש, אסור לגוי לחתוך את השכבה החיצונית של הבשר בכדי להגיש לסועדים,

כיון שגם כוונתו לבשל את השכבה הפנימית, ולולא חיתוך השכבה החיצונית ע"י הגוי לא היתה השכבה הפנימית מתבשלת. וטעמו, שאע"פ דקי"ל בבישולי גוים שאם הגוי לא נתכוין לבשל אין איסור משום בישולי גוים, וכמו שכתב מרן בשו"ע (יור"ד סימן קיג סעיף ה), וכן מבואר בשו"ת רב פעלים (חלק ג יור"ד סימן ט), ולפי זה הוא הדין בנידון דידן שתפקיד הנכרי לחתוך השווארמה הצלויה ולא לבשל הבשר שבא תחתיה, הרי זה בישול שאינו מתכוין ומותר, ואף דהוי פסיק רישיה שרי, ולא דמי להלכות שבת כלל, שבבישולי גוים אין תלוי במעשה בפועל, אלא בכוונתו של המבשל. מכל מקום כיון שהתברר על ידי חקירה שתפקידו של הגוי להסיר הבשר הצלוי בסדר כזה שהאש תשלוט על הבשר תחתיו כדי שיתבשל הבשר, ובכגון דא קשה להתיר מטעם שאינו מתכוין לבשל, לפי שזה חלק מתפקידו לדאוג שהבשר הבא אחר הצלוי יתבשל כראוי וכלי מעשיו לא יתבשל.

ובסוף דבריו העלה, שלדעת מרן השו"ע אין להתיר הבשר שנצלה לאחר חיתוך הנכרי מדין בישולי גוים, והעצה היעוצה שתאפשר עבודת הנכרי בחיתוך היא, שמלבד הדלקת האש על ידי הישראל בתחילה, בכל סיבוב חיתוך בשר צלוי, יכבה משגיח הכשרות את האש וידליק שוב, כך שיהא שותף בכל צליית הבשר. ע"כ.

כלל, אך דבר זה אינו מצוי כלל כנודע. ואף שכיום יש מכשירים שווארמה חדשים ומתקדמים יותר ורוב בתי העסק החליפו ועברו להתשמש במכשירים החדשים, וכמו שכתב באור תורה הנז' [ניסן תשס"ד], מכל מקום גם לפי המציאות שכתב אין צריך להחמיר, שהרי בשעה שהגוי החזיר את השווארמה סמוך לאש בודאי יגיע הבשר לבישול כשיעור בן דוסאי, ובכחאי גוונא אין בו עוד איסור בישולי גוים. ובפרט שיש בדבר זה כמה צירופים וכגון שהדבר נעשה בבית ישראל ועוד שההדלקה נעשית על ידי יהודי. וסיים שם ששאל דבר ה' זו הלכה ממרן הראש"ל הגר"ע יוסף, והשיב לו בצורה נחרצת וברורה שאין בבשר השווארמה דין בישולי גוים לדעת מרן השו"ע. ע"כ.

אולם הג"ר דוד טהרני שליט"א בספרו בין ישראל לעמים (בירורי דינים עמוד שכב) כתב לאסור הדבר, הואיל וכאשר הגוי חותך את השכבה הראשונה של השווארמה הוא גורם שהאש תשלוט גם בשכבה הפנימית של הבשר ותצלה אותה, ובהיות והאש שבצידי השווארמה אינה חזקה, בלי חיתוך השכבה החיצונית לא תצלה השכבה הפנימית, ובפרט במקומות שקוטר העמוד בתחתיתו הוא כארבעים סמ', אין סיכוי שהאש תשלוט בשכבות הפנימיות. וסיים שכן נאמר לו מפי כמה מומחים שבדקו הדבר, ולכן הגוי שקולף את השווארמה הוא מסייע לבישול. עכ"ד. וזה היפך מה שהעידו באור תורה הנז' שכאשר הגוי חותך לקונה את שכבת הבשר שנצלתה, שכבת הבשר הבאה תחתיה בודאי הגיע לכלל שיעור מאכל בן דורסאי. ובספר פתבג המלך מהג"ר משה פרזיס שליט"א (פרק ב סעיף לא עמוד קסד) הביא חלק

[ונדפסו דבריו לאחר זמן בספרו שו"ת בנין אב חלק ה יו"ד סימן מו. ע"ש].

ובירחון אור תורה (ניסן תשס"ד סימן סה, במכתבי תורה) העיר תלמיד חכם אחד, שכיום שיש מכשירי שווארמה חדשים ומתקדמים שרבים מבתי העסק משתמשים בהם, ויש בשולי המכשיר כמין תושבת שעליה מונח המוט עם הבשר, ובצידו צירים וידיות (כעין מוט נשיאה), וכאשר רוצים לצלות את הבשר מכניסים הבשר קרוב לאש, וכאשר רוצים לחתוך מהבשר עבור הסועדים, כדי שלא להכוות מחום האש מושכים בידית כלפי חוץ וחותרים, ושוב מחזירים לבשל, ולפי זה בזמן שהגוי מחזיר הבשר עם הידית קרוב לאש, בודאי שיש לו כוונה גמורה לבשל.

ובירחון אור תורה (אייר תשס"ד סימן פח) העיר הרה"ג אליהו חיים פנחסי שליט"א על דברי הגרא"ב דורון הנז', שבהיות והדבר ברור כפי שהעידו מוכרי השווארמה עצמם, כאשר הגוי חותך לקונה את שכבת הבשר שנצלתה, שכבת הבשר שמגיעה תחתיה בודאי הגיעה לכלל שיעור מאכל בן דורסאי, וכתב מרן בבית יוסף (יו"ד סימן קיג) דלענין בישולי גוים הוא שליש בישול, ושכדאי הם הרשב"א ורש"י לסמוך עליהם באיסור זה שהוא דרבנן. ואף אם הוא מסופק בדבר אם אכן הגיע לכלל שיעור זה, כבר פסק מרן בשו"ע (שם סעיף יא) דבספק כזה אזלינן לקולא. ואם כן בנידון דידן כאשר הגוי מחתך אותו בשר צלוי כדי ליתן לקונה, אינו גורם שום פעולת בישול בחיתוך זה לשכבת הבשר הבאה תחתיו, מאחר והוא מבושל ועומד כחצי בישול, אלא אם כן חותך הגוי נתח בשר עבה מאוד שבכחאי גוונא אפשר ששכבת הבשר הבאה תחתיה אינה מבושלת

ספק ספיקא. שמא הלכה כדעת האומרים שהואיל והבישול נעשה בבית ישראל, אין איסור בישולי גוים, ושמא הלכה כדעת הסוברים להתיר כשהגוי שכיר הוא בא בשכרו אצל ישראל, ושמא הלכה כדעת הסוברים שאיסור בישולי גוים נאמר בדוקא בדבר שנתבשל אצל גוי בעל הבית, אבל כל שבשלו גוי שהוא פלטר לצורך מכירתו לאחרים, אין בו משום בישולי גוים, שהואיל ובאומנותו עוסק אין בזה חשש חתנות, ושמא הלכה כדעת המחנה אפרים דס"ל שהפועל אפילו הוא גוי, כיון שעושה בשכר הו"ל כידו של בעל הבית, וכאילו הישראל עצמו עושה. ובצירוף כל הספיקות בודאי יש להקל בדבר. ועיין עוד מה שכתב שם (פרק ב הערה 119 עמוד קנג). ע"ש.

וראיתי מציינים לעוד אחרונים שכתבו בזה, וכטופח על מנת להטפוח אציינם לכת"ר. עיין בקובץ בית הלל (קובץ יא עמוד צג. ובקובץ כו עמוד צט), ובשו"ת דברי דוד (טהרני. חלק ד יו"ד סימן יג), ובספר אשמרה לפי להרה"ג מרדכי אשכנזי (סימן קיג סעיף ט), ובשו"ת דברי בניהו להג"ר בניהו דיינ (חלק יז סימן כט), ובספר מנחת אשר להג"ר אשר וייס (חלק ה, פרשת דברים. סימן ה אות ז). ע"ש. וראה גם מה שהבאנו בשם הראש"ל הגרע"י זצ"ל לקמן.

מהדברים האלה, וכתב, ויצאתי לבדוק איזה מהשמועות הנז' נכונה, ונוכחתי לדעת שדברי הג"ר דוד טהרני נכונים, כי ברוב ככל השווארמות החלק הפנימי לא מתבשל כלל ועיקר, אלא שבכל פעם שחותך הגוי שכבת בשר, הרי האש מתחילה להתקרב לעבר החלק הפנימי ונמצא שהגוי בישלו ממשי, ואף על פי שכשנתן הישראל את הבשר על המתקן נתבשלה השווארמה בכמה שכבות והגיע לשיעור מאכל בין דורסאי, מכל מקום בודאי שאין השווארמה מתבשלת בחלקה הפנימי, ונמצא שעל ידי החיתוך של הגוי היא נתבשלה. ואם כוונת הרב אליהו חיים הנז' לזה, אין דברים מובנים, שהרי השכבות הפנימיות מתבשלות על ידי חיתוך הגוי וכאמור, ואם כוונתו לומר שכבר בזמן שהגוי מתחיל לחתוך את השווארמה כולה התבשלה והגיע לשיעור של מאכל בן דורסאי על ידי הנחת הישראל, הנה מלבד שאין הדבר כן, ועוד כאשר השווארמה תגיע לחלקה הפנימי תהיה קשה כגחל, שהרי עינינו הרואות שהשווארמה עומדת הרבה שעות ואם כבר בתחילה נעשית ראויה לאכילה, בודאי שאחרי כמה שעות תישרף.

וסיים, מכל מקום אם אירע במסעדות של ישראל יש להקל אף לכתחילה, מטעם

הלכות בשר שנתעלם מן העין

בירור הלכה בענין השארת משרתת גויה בבית ישראל

מה שכתבתי עבור ספר אהל יעקב הל' מאכלי עכו"ם מהדורה ראשונה:

והנה מפני חומר הענין המצוי מאוד בזמנינו ראיתי צורך להרחיב הרבה בענין הנ"ל ולברר בס"ד את כל פרטי הדינים וההלכות עד מקום שידי מגעת, כדי שנוכל להזהר בדינים שעלולים להכשל בהם כל יום בלא שום שימת לב.

ע"י בטור (סעיף י"ב) שכתב וז"ל וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ועל זה סומכין להניח הקדירות אצל השפחות כשהולכין לבית הכנסת. ונכון לראש שמים להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר, ועוד כדי להשביח חלקה נותנת חלב בקדירה, עכ"ל. והרא"ש בתשובה (כלל י"ט סימן י"ח) ומובא בבית יוסף כתב, להניח תבשיל ברשות השפחות בלא ישראל ודאי אסור כיון שמביאין להם עבדים בשר ממקולין של גוים ואם ישראל יוצא ונכנס שרי, וכרובא במסכת עבודה זרה (דף י"א:).

והנה יש לעיין בדברי הרמ"א בשם הרא"ש שם האם ההיתר של יוצא ונכנס היינו לכתחילה או רק בדיעבד, דאם הבעל הבית יוצא ונכנס לא אוסרין הכלים.

והנה יש לעיין בדברי הרמ"א בשם הרא"ש שם האם ההיתר של יוצא ונכנס היינו לכתחילה או רק בדיעבד, דאם הבעל הבית יוצא ונכנס לא אוסרין הכלים.

והנה יש לעיין בדברי הרמ"א בשם הרא"ש שם האם ההיתר של יוצא ונכנס היינו לכתחילה או רק בדיעבד, דאם הבעל הבית יוצא ונכנס לא אוסרין הכלים.

והנה יש לעיין בדברי הרמ"א בשם הרא"ש שם האם ההיתר של יוצא ונכנס היינו לכתחילה או רק בדיעבד, דאם הבעל הבית יוצא ונכנס לא אוסרין הכלים.

והנה מפני חומר הענין המצוי מאוד בזמנינו ראיתי צורך להרחיב הרבה בענין הנ"ל ולברר בס"ד את כל פרטי הדינים וההלכות עד מקום שידי מגעת, כדי שנוכל להזהר בדינים שעלולים להכשל בהם כל יום בלא שום שימת לב.

ע"י בטור (סעיף י"ב) שכתב וז"ל וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ועל זה סומכין להניח הקדירות אצל השפחות כשהולכין לבית הכנסת. ונכון לראש שמים להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר, ועוד כדי להשביח חלקה נותנת חלב בקדירה, עכ"ל. והרא"ש בתשובה (כלל י"ט סימן י"ח) ומובא בבית יוסף כתב, להניח תבשיל ברשות השפחות בלא ישראל ודאי אסור כיון שמביאין להם עבדים בשר ממקולין של גוים ואם ישראל יוצא ונכנס שרי, וכרובא במסכת עבודה זרה (דף י"א:).

ובעיקר הטעם שיש להחמיר בזה מובא בטור משום שיש לחוש שמא בישלה בתוך הקדירה חתיכת חלב כדי להשביח את חלקה.

וע"י בפרישה (ס"ק ט"ו) שפירש דהיינו דמשביח את חלקה כיון שגם היא אוכלת ממנה להנאתה, וע"י בכנה"ג (אות כ"ט) שכתב על זה דאינו צריך באותו טעם של הפרישה, אלא שאפילו אם אינו אוכלת ממנו חיישינן שתעשה כן שישבחוה שבישול שלה טוב ושמך.

ולצטט את דבריהם מפני חומר הענין, וגם נציין כמה עצות בתוך הדברים.

דעת האגרות משה זצ"ל

ע"י בשו"ת אגרות משה חלק א' יורה דעה (סימן ס"א) שכתב אודות השאלה במה שהשאירו נכרית בבית ישראל בשביל הילדים, דודאי היה אסור לכתחילה להשאיר אותה שם משום שיש לחוש שתבשל לעצמה ולפעמים גם להילדים. ואף שאין מלאכת הבישול מוטל עליה, מ"מ יש לחוש שתבשל לעצמה, ולפעמים כשלא תבוא השכנה בזמן תבשל גם בעד הילדים ואינה מדקדקת בענייני בשר בחלב, ועוד דלעצמה אפשר שתביא בשר אסור. אבל בדיעבד יש להתיר להשתמש בהכלים אחרי מעת לעת שיהיה אז ספיקא דרבנן לקולא, כמפורש ברמ"א (סימן קכ"ב סעיף ט'), ואף שהט"ז שם כתב דהמניח אצלו כלים במזיד אסורין בדיעבד, מ"מ הרי כאן אין להחשיב את זה כמזיד כיון שטעו שסמכו על השכנה שנכנסת לבשל.

ולדינא פסק שאחרי מעת לעת הכלים מותרין. אבל צריך להזהירם אלהבא שאסור להניח נכרית בבית שיש לחוש שתשמש בהכלים בדבר איסור, עכ"ד.

וראיתי שתלמידו הגר"ש פירסט שליט"א דיין בארה"ב, השמיע בשיעורו ברבים שדיבר עם בעל האגרות משה זצ"ל לגבי התשובה שם, וטען שלכאורה כל מה שהגאון זצ"ל החמיר בדיעבד היינו בכלים וקדירות שמבשלים עבור בן אדם אחד לעצמו (כלי קטן), אולם מסתבר לומר שלא ישתמשו בכלים גדולים או קדירות גדולות לצורך בן אדם אחד. ולמעשה הסכים בעל האגרות משה זצ"ל בזה שאה"נ לא החמיר

משמע שיש להחמיר משום שאחרי שכתבו השו"ע (סעיף י"א) הדין של שתי קדירות, כתב (סעיף י"ב) ועל זה סומכין להניח הקדירות אצל השפחות דהוי כיוצא ונכנס, ונכון לירא שמים להחמיר, ומשמע מדבריהם דאף ביוצא ונכנס יש להחמיר. אם כן כיצד לומדים בדעת הרמ"א שהביא את דברי הרא"ש גופא, שהוא מיקל.

ויש לומר משום שהרא"ש עצמו היה יכול להשיב להשואל שירא שמים יש לו להחמיר ביוצא ונכנס, ומכיון שהשמיט מילים האלו שמע מינה דביוצא ונכנס אין שום חומרא, ומה שכתב ירא שמים נכון להחמיר, היינו באופן שהלך לבית הכנסת דשם נשארים הרבה זמן ולא חוזרים כל רגע, משא"כ יוצא ונכנס שתמיד נכנס, עיי"ש.

ולמעשה הערוך השלחן (סעיף ל"ה) גם כן למד שביוצא ונכנס אף לכתחילה אין להחמיר. ועי' בכף החיים (ס"ק קכ"ג) שהביא חבילה של גדולי האחרונים שנקטו דלכתחילה ביוצא ונכנס יכול להשאיר הגויה בבית, אבל אם היא יודעת שהבעל הבית הולך לבית הכנסת יש להחמיר כיון שהיא יודעת שהוא הולך להרבה זמן.

ולפי זה מי שיש לו משרתת גויה בביתו שעובדת שם בכל ענייני הבית, כמובן שאין להניחה שם לבד לכתחילה, אבל אם יוצא ונכנס לעיתים ויש לה מירתת מזה יכול להקל אפילו לכתחילה.

והנה מאחר שכבר דשו גדולי הפוסקים בחומר האיסור להשאיר עוזרת בית לבד בבית ביחוד עם הבשר והיין והכלים, ולפעמים אפילו עם אנשים, מצאתי לנכון להביא כמה דעות מתשובות האחרונים

שאינן חוששים שגוי יחליף בשר רק אם יש לו הנאה, אבל אינו עושה דבר להכשיל את היהודי אם אין לו הנאה, וזה יתכן בעיקר בבשר יותר שמן שיחליף בכחוש. ולכן כל שמכיר את הבשר שיש לו בבית בטביעות עין, א"כ שוב אין לנו לחשוש להחלפה, ויכולים להשאיר את האוכל כשאינו נעול, אע"פ שהיהודי אינו בבית, עכ"ד.

ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תפ"ו שנשאל בזה על משרתת נכריה או פרוצה בבית ישראל מהו, והשיב דהרי הוא מנהג הפקר שנוהג כאן בדרום אפריקא שמפקידים הבית ביד נכריות ויש מקומות שהנכריות או יהודיות פרוצות נוהגות כבעל בית שהם אוכלות מהתבשילין שיש להם הנאה מזה, ומפורש לעיל בסעיף י' והנו"כ שם שרק ביוצא ונכנס מותר, אבל אם הודיעו שדעתו לשהות אסור, וכהיום הבעל ואשתו לא נמצאים בבית והכל נשאר ביד הנכרית ומדינא חיישינן בכל דבר שיש הנאה ממנו שמא תחליפנו או תערב דבר איסור בתבשיל ואסור. וצריך לסגור התבשילים והיין במפתח ואף את התבשילים שבמקרר, אבל בבשר עצמו כיון שניכר בין בשר טהור לטמא לא חיישינן שתערב בנבילה דאין לה הנאה בכך. והוסיף שם ודכל זה הוא מחמת חשש מאכלות אסורות, אבל ראוי למנוע מהם שיש גם חשש בנכריות שמביאות לבית עיתונים מזהמים ומטמאים הבית, ועצם המראה בה עלול לטמא ומזיק מאד חינוך הילדים, ובכל אלו ההורים מזהרים, וכל שכן בפרוצה שהיא בעצמה מכניסה הרהורים בבנים ר"ל. ואשרי הבית שאין להם פרוצה או נכרית לעבוד ומתנהגים בקדושה וטהרה ששכרם רב מאוד, עכ"ד.

בדיעבד אלא בכלים קטנים שמיוחדים לבשל דברים עבור איש אחד וכדומה, אבל בכלים גדולים אין לחוש בזה.

אח"כ הגיע לידי ספר ודברת במ חלק ב' (סימן רנ"ט) שהביא דברי האגרות משה וכתב שמשמע מסוגיא כאן שהעיקר תלוי במה שנשאר בביתו לחצי יום ויש רגלים לדבר דמסתמא ישתמש עם הכלים, אבל היכא דזה לא שייך ממילא ליכא חשש בזה כגון נכרית המשרתת בניקוי הבית דכיון דלא תבוא לאכול שם ליכא חשש ביחוד זה. אבל אם משתמשת בכלים כדי לאכול מאכלים שלה אה"נ אז יש חשש גדול בענין הכלים אפילו בדיעבד דבעי הכשר בתוך כ"ד שעות.

והביא עוד ששמע מהגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א דאם מייחד להם כלים שאין צריך כלים של בעל הבית יש להתיר, דלא חיישינן שמא בכוונה יתערב, וחיישינן רק אם זה לטובתן. ולכן הכלי שלהם באמת "בחזקת אינו כשר" אבל שאר הכלים מותרים, וגם בזה רק אם מדבר עמה כדי לשמור הכל כראוי, ואם קשה לעשות כן אה"נ יש חשש לענין התנור ושאר כלים. והכל לפי ראות העין. שאם הגוי רוצה להשתמש עם התנור וכדומה יש חשש ואין להקל על ידי מה שמייחד כלים, אא"כ יש לו תנור וכלים לעצמו ואין צריך כלי הבעל הבית כלל, והכל תלוי במציאות אם יש להם כל מה שרוצים להכין האוכל שאז אין לחוש או לא.

דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל

בספר אשרי האיש יורה דעה חלק א' (עמוד ס"ו) הביא הכרעת הגר"ש אלישיב זצ"ל לענין חשש החלפת בשר על ידי גוי בבית ישראל. שהיוצא מדברי הפוסקים

בזמנינו אלה שיכולין לפתוח המנעול מבחוץ על ידי המפתח שביד ישראל אכתי מירתת העכו"ם להחליף משום דבכל רגע יכול הבעל הבית להיכנס לתוכו, אבל אם אין לישראל בעל הבית מפתח בידו כגון בשבת שאין הישראל נושא מפתחות באמת אסור אף שהישראל יצא רק לזמן מה, וכמו כן אם יש על הדלת מבפנים מנעול כעין בריח שהעכו"ם יכול לנעול מפנים ואין הישראל יכול לפתוח את הדלת גם כן יש לחוש לאסור המאכלים.

ומה שיש לעורר דאולי אם העכו"ם לא יודע שהפליג לזמן מה וגם השאיר הפתח פתוח שבכה"ג אפשר להקל, הרי לקמן בסימן קכ"ט לענין חשש יין נסך כתב שם דלא מהני הא דבכל שעה יכול הישראל לבוא, אא"כ יש שם דרך עקלתון שיכול הישראל לבוא פתאום שלא יראנו העכו"ם דאז יש לומר שהעכו"ם ירא שמא יגיע בכל שעה, אבל בלאו הכי אין העכו"ם ירא שהרי יכול לראותו קודם שיבוא לפנים, ואם כן בזמנינו שעל פי רוב ליכא דרך עקלתון שיכול הישראל לבא שם, נפל היתרא בבירא, עכ"ד.

ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ב' סימן ע"ח שהאריך בכל עניני איסור יחוד עם עריות, ובאות מ"ז ואילך הוסיף שם עוד דינים נחוצים וכדאי להעתיקם כאן בעז"ה.

והנה יש להיזהר בעוד כמה ענינים הנוגעים בנכרי הנמצא בביתנו או שעובדים שם שיהיה להם לא יגעו ביין, וגם אסור לה להתייחד עם היין שמא תיקח קצת, ויש נזהרים גם שנכרי אפילו לא יראה את היין, ואם ראה היין נזהרים שלא לקדש עליו, על כן אין להניח היין עד שיחתמו או יסגרו עם מנעול, וכל זה דוקא אם אין אנשי הבית

עי' בשו"ת ויברך דוד חלק א' סימן צ"ד דמיירי שם על איסור בישול עכו"ם על ידי משרתת בזמנינו, ובסוף התשובה כתב שיש לעורר דהמחזיקים שפחה בבית לעבוד ולצאת החוצה מבלי שיהיה עכ"פ ישראל בבית יוצא ונכנס שיכול לבוא לבית כל רגע, וכמבואר בסעיף י' דהמניח עכו"ם בביתו ובו דברים שאם הוחלפו העכו"ם בשלו הוא דבר האסור מן התורה או דרבנן ודעתו לשהות בחוץ אז אותם הדברים שבבית אסורים שחוששין שמא החליפן העכו"ם ממין האיסור כל שהוא דבר שנהנה מהחליפין, והא כל אדם יש לו בבית בדרך כלל דברים שחוששין שיחליפו עכו"ם כגון בשר כשר עם בשר נבילה, חלב ישראל עם חלב עכו"ם, גבינת ישראל עם גבינת עכו"ם, וכן מה שכתב הש"ך ס"ק ל"ז דאין להשאיר עכו"ם בבית ותאמר לה שהולך לבית הכנסת, או כגון אלו ששוכרים שפחה לכמה שעות ואין לבעל הבית תוכנית לחזור עד כמה שעות, מיהו אם הניח בבית ילדים קטנים שהם בני הבנה הם בכלל ישראל יוצא ונכנס כיון שהעכו"ם מירתת מהם, אבל קטנים שאינם בני הבנה לא.

ועוד מבואר הכא בשו"ע שאפילו אם לא מודיע להעכו"ם שמפליג לכמה שעות, אלא העכו"ם נשאר לבד בבית נעול ביחוד עם הכלים והאוכל שיש לחוש לאסור מאכלים הכלים. ולכן בזמנינו כיון שמקפדים על חשש גניבה וסוגרים הדלת, ואם כן היה מקום לומר דהמאכלים אסורים אף אם הישראל יצא רק לזמן מה, אמנם נראה דבכה"ג אין חשש דהשו"ע מיירי שהעכו"ם סגר הדלת מפנים באופן שלא היה ביכולת להבעל הבית לפותחו מבחוץ ע"כ איכא למיחש שהחליף ולא היה מירתת, אבל

מסובכים מאוד כדאי שלא תבשל בכלים שלנו כלל, ועוד דבר שיש להזהר בה הוא מתי שהנכרית עוזרת ומוציאה קדירות חמות מהתנור וכדומה, שלא תניח אותם על השלחן או השיש וכדומה אלא עם הפסק קדירה או שאר דבר שחוצץ כדי שלא לגרום שאלות של בשר בחלב.

ובסוף דבריו הזכיר שם דבר חשוב ביותר, והוא שבמקום שיש להיזהר ביותר שלא תדבר הנכרית עם הילדים דברים שלא כהוגן, ושלא תקלקל ח"ו החינוך מה שאנו מטריחין עצמנו לחנך הבנים והבנות. ולכן פשוט הוא שיש להזהיר המשרתת שתלבש בגדים צנועים. ובעיקר יש לבקש מהשי"ת שיהא לנו סעייתא דשמיא בכל הדברים האלו, עכת"ד וכל אלו הם רק חלק מהאזהרות הנחוצות ביותר חוץ מאיסור יחוד.

ובשו"ת אבני ישפה חלק ב' (סימן נ"ט) נשאל מבחור שהוריו עובדים מחוץ לבית ובאה כמה פעמים בשבוע גויה לנקות את הבית, האם צריכים לנעול את האוכל בפני המשרתת הגויה. והשיב דהרי בספר החשוב של הגר"ש וגשל זצ"ל על הלכות מאכלות אסורות כתב שכאשר היהודי נעדר מן הבית לזמן ארוך קצת ואין יהודי אחר שיוצא ונכנס, אין להשאיר את הגוי בלי שינעלו את הארונות והמקרר שמכילים אוכל. ולפי מה דאיתא בסעיף י' יש לעיין מהו הגדר של ההנאה שיש לחשוש לו במקרה זה, שאם נשאיר את הגויה לבד בבית, עלולה היא להחליף את המאכלים הכשרים במאכלים שאינם כשרים. ועוד הביא מה שכתב הטור בסוף סימן קי"ח שהרא"ש כתב שנכון לירא שמים שלא יניח עכו"ם בביתו כשהולך

שם, אבל אם הם יוצאים ונכנסים אז יכולים להכניס היין אפילו למקרר בתוך תיק ואין בו חשש כלל.

וכן יש להזהר שלא יניח הנכרי עם הבשר, רק על ידי מפתח וחותרם ובדיעבד יש להתיר על ידי שאלת חכם במקום שאין חשש שיהנה מהחליפין, ואפילו הכלים אסור להניחם עם העכו"ם רק אם יעשה סימן כדי לידע שלא השתמש בהם, ולכן כיון דיש כמה חילוקי דינים בזה עצה טובה להגיד להם קודם היציאה שחוזרים תיכף או שהשכן צריך להגיע בכל עת, וממילא יהא מירתת לעשות דבר שלא כהוגן. ואגב יש להעיר שכל פעם ששולחים מהחנות בשר או דגים שאין בהן סימני כשרות, אם השליח אינו שומר תורה ומצות צריך לשים חותם על החבילה, דהיינו שיניח דבק שלא יוכלו לפתוח החבילה מבלי לקרוע את הדבק.

עוד יש להזהר אם הנכרית מביאה אוכל מביתה, שצריכים להיזהר שלא תשתמש עם הכלים שלנו, ואם צריכים יש ליחד כלים מיוחדים בשביל המשרתת, ולסמן אותם היטב. ויש להיזהר שלא תדיח את הכלים שלה ביחד עם הכלים שלנו, וכן יש להיזהר שלא תדיח את הכלים שלה אלא עם מים שאינם בחום של יד סולדת בו. וכן יש להיזהר לסמן את הכלים שלנו של בשר ושל חלב שהיא לא תדיחם ביחד, וכדאי להרגילה אם אפשר שהיא חייבת להגיד לנו אם היא עשתה איזה טעות בדברים אלו. ועוד צריכים להיזהר שלא תבשל אפילו מאכל כשר בכלים שלנו, חוץ ממאכל שנאכל כמו שהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים. דאל"כ יש בו לפעמים משום בישולי עכו"ם וכיון שדיני בישול עכו"ם

האוכל לא נעול, והסכים לזה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ולענין נעילת הכלים בפני הגויה שאינה מבשלת, הרי כבר הזכרנו מה שכתוב בשו"ע סעיף ט"ז-י"ב ולכאורה אפשר לומר שבבית ישראל יש כאן ספק ספיקא והיינו דשמא המשרתת לא הלכה להביא דברים אסורים לאכילה, ואפילו אם הביאה שמא לא בשלה אותם בקדירות שלנו. ועוד אין הדרך לבשל בבית אחרים כי רוב בני אדם קונים היום אוכל מוכן, אם הם לא אוכלים בביתם. ואע"פ שרגילים לבשל מים לתה וקפה, אבל יש קומקומים מיוחדים לזה ולא לוקחים כלים אחרים. וכיון שהמשרתת באה בכל יום, יש לומר שאפילו אם בשלה, שמא בשלה מלפני כ"ד שעות והוי הכלים אינם בני יומן, ע"י בשו"ע סימן קכ"ב סעיף ט', ולמעשה אין לסמוך על זה כיון שלהלכה קיי"ל לאיסור לתת בידים של עכו"ם לכתחילה, ועוד דהט"ז שם ס"ק ח' החמיר לאסור את הכלים בלי להכשירם ועוד חילק בכלים שאינם יכולים להכשיר שתליא אם מסרו הכלים בשוגג או מזיד. וע"י בדרכי תשובה ס"ק ל"ט שהביא מספר תפארת יוסף סימן ט"ו שכתב דהרמ"א איירי שהישראל מסר לו למשל חצי יום לתקן הכלי והישראל לא בא לקבל הכלי, ועברו שעות מן הזמן שהיה צריך הישראל לקבל את הכלי, ובזה אמרינן ששפיר נקרא הכלי אינו בן יומו, שבזמן הזה הוא מירתת להשתמש כיון שיתכן שיהא הישראל. עכ"פ גם לפי דבריו אין כאן היתר כלל כיון שכל בוקר אינה פוחדת להשתמש ושוב אינו נקרא אינו בן יומו.

והנה בשו"ת אגרות משה שם, במה שהסיק להחמיר לא להשתמש בכלים אלו

לבית הכנסת. וכך פסק בשו"ע סעיף י"ב, ויש לעיין למה כתב שנכון לירא שמים להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר, ולמה רק לירא שמים יש להחמיר הרי יש כאן חשש של רווח של הנאה שתשביח טעם האוכל על ידי הוספת חלב. אלא צריך לומר שלא ברור לאסור כי שמא אינה סוברת שחלב משביח התבשיל, ואין זה כמחליף בשר כחוש עם בשר שמן שהשמן משביח לכולי עלמא, ולכן כתב שיש להחמיר וכמו שכתב הרא"ש. ועוד יש לומר שאין לאסור רק דומיא דמה דאמרו חז"ל שמחליפים, אבל כאן שאין לה במה להחליף יש לומר דשרי וקמ"ל דירא שמים יחמיר. אבל עדיין יש מקום לומר שזה דוקא בחלב שיש לה בבית, ואם כן חוששים שהיא תוסיף החלב לתבשיל, אבל יש לעיין אם חוששים שהיא תביא בשר מבחוץ כדי שהיא תחליף עם הבשר של בעל הבית. ואח"כ הביא שם שיש מח' אם הנכריה יביא בשר מבחוץ או לא, ועכ"פ המציאות נראה אצלנו שבדרך כלל אדם מכיר בטביעות עין מה שקנה ומה שבישל. וע"י בדרכי תשובה ס"ק פ"ד שהביא בשם הכנסת הגדולה שצריך טביעות עין בגוף השומן ולא מהני טביעות עין בכלי כי שמא אכלו השומן ומלאו הכלי בשומן אחר. וכן משו"ת אגרות משה שם שכתב לחשוש להשאיר כלים ביד גויה, ולפי הנ"ל זה מובן כי חוששים להחליף רק אם יש הנאה, ולא מצויה הנאה בהחלפת האוכל. עכ"פ יוצא מדברי הפוסקים שאין חוששים שהגוי יחליף רק אם יש לו הנאה, אבל אינו דבר להכשיל היהודי אם אין לו הנאה. וזה יתכן בעיקר בבשר יותר שמן שיחליף בכחוש. ולכן כל שמכיר את הבשר שיש לו בבית בטביעות עין, אם כן שוב אין לנו לחשוש להחלפה ויכולים להשאיר את

ועוד לימוד זכות ראיתי בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' (סימן רפ"א) שכתב דבזמנינו יש הרבה שנוהגין להשאיר עוזרת נכרית לבד בבית לכמה שעות כדי לנקות ולסדר הבית, וצריך לדון איך עושים כן, הא יש לחוש שמא השתמשה לבשל בהכלים דבר אסור באופן שאין שם יוצא ונכנס. ונראה ללמד זכות באופן שאינה בא לעזור בבישול, דאז יש גם כן חשש של בישול עכו"ם, אלא העוזרת באה רק לסדר ולנקות הבית, כי אם היתה מבשלת בהקדירות בודאי היתה בעלת הבית מרגשת ומבחינת בדבר, כיון שהיום כל הקדירות מסודרות בארונות ונקיות והכל מסודר על מקומם, ואם היתה בעלת הבית מבשלת בודאי היתה בעלת הבית מרגשת, ועוד דהיום בדרך כלל אין העוזרת מבשלת בשבילם אלא הבעל הבית נותנת לה לאכול ולשתות, זה חשש רחוק מאוד שתבשל ואפילו אם העוזרת רוחצת הכלים בשרי וחלבי והכלים מסודרים במקומם אין לחוש שמא רחצם ביחד אם לא נמצאו כלי חלבי בתוך הכלים בשריים או איפכא. אבל לכתחילה כשרוחצת הכלים יקפידו שתהא בעלת הבית יוצאת ונכנסת, כך נראה ללמד זכות על מה שנוהגין להקל. ולחוש שמא השתמשה בקערות או כפות וכו', ועי' בערוך השלחן דאין חשש כיון דהוי רק כלי שני דמותר מדינא, עכ"ד. ולמעשה קשה ללמד זכות בכל מקום מאחר שבעינינו ר"ל רואים איך שהנכריות מרגישות כבביתם בהרבה בתים בישראל, ולכן הדרגה של מירתת יורד ובסוף הם לוקחים את הכלים לבשל בהם וכדומה, ולכן נראה לי שמי שיכול לנעול את הארון ששם נמצא את הגזז ולסגור אותו כדי למנוע את האפשרות בשבילם לבשל, יש

עד שאינם בני יומם, ולפי דבריו נראה שצריך לנעול את כל ארונות הכלים בבית, ולא צריך שיכנס יהודי כמה פעמים במשך היום, והטעם הוא שכיון שזה בית של ישראל לא מצוי לה דבר טרף לבשל, ואף אם יש לה שמא לא בשלה, ועוד שמא עברו כ"ד שעות. אבל אם תפקידה לבשל וגם אוכלת שם ודאי חיישינן שמא הוסיפה חלב להשביח את חלקה. וכן הסכים לזה לדינא הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"ש וואזנר זצ"ל, עכ"ד.

ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק י"א (יורה דעה סימן קצ"א) שנשאל אודות ת"ח אחד שיוצא במשך היום ואשתו החולנית יש לה מטפלת נכרית בביתה לעזור לה והוא לא יוצא ונכנס האם יש לחוש לענין יחוד כלים ואוכלים אצל עבדים ושפחות. והשיב דמה שהשואל צידד מהא דיוורה דעה (סימן קי"ח) דאם אין הגוי נהנה מהחליפין אין חשש חליפין ואיסור, אמנם באלו השפחות הרגילים זמן רב בבית ישראל ביודעם שאין מקפידים עליהם כ"כ, מסופק אני אם מהני יוצא ונכנס וגם אם שייך הכלל דאינו נהנה, כי לבסוף גס בכל הנעשה בבית וצריכים להם. איברא עצתו אמונה, שיתנו להם כלים שיהיו שלהם ולא יצטרכו כלל לשל ישראל, וכיון שבלאו הכי מכח ספק ספיקא דיעבד הכלים מותרים כמבואר ביורה דעה (סימן קכ"ב סעיף ט') יש לסמוך על זה גם לכתחילה, ויש עוד פרט לענין בישול עכו"ם לפעמים, ועי' (סימן קי"ג סעיף ד') בענין אי שייך בישול עכו"ם בעבדים ושפחות שלנו, דמדברי הרמ"א משמע להחמיר ועי' בש"ך שם, והם העיקר אע"פ שיש משמעות בהאחרונים להקל כדעת הראב"ד, עכ"ד.

להם רשות לבשל ובהשתמשות בכלים נתפסים כגנב, אין היתר כשהוא מפליג לזמן רב. ולמעשה נראה דיש להתיר באופן שהעכו"ם ירא פן ירגישו בו מחמת ריח הבישול והעשן וכדומה, דאפילו מי שכלוא בחדר אחר ממילא יריח וישמע וירגיש שמבשלים בדירה חוץ מאם הבית גדול ביותר, ודבר זה תלוי במציאות, וכל שכן כשיש מפתח לבני משפחתם שיוכלו ליכנס בכל עת, וכמו שכתב בשו"ת דובב מישרים חלק א' סימן ה' לענין איסור יחוד, ובאופנים כאלו יצא היתרים בשופי.

ועוד צירוף להקל שמעתי בשם כמה רבנים שלפני שהישראל עוזב את הבית ליום שלם צריכים לסגור את הגז כדי שלא יוכלו לפתוח אותו או שהוא על ידי מנעול או שהגוי לא יודע היכן פותחים אותו וכדומה. אך העיר על זה מו"ר הגרי"י לרנר שליט"א מח"ס שמירת הגוף והנפש שזה יועיל להגאז אבל במה שיכולה להכין מאכלים במיקרוגל לא יועיל, וצריך גם לסגור ולכבות את התקע של המיקרוגל ושל הכיריים החשמליות.

והגר"א ווייס שליט"א במח"ס מנחת אשר כתב בזה תשובה מודפס בחלק ב' וז"ל: בדבר השאלה אם מותר להשאיר עוזרות נכריות בבית כאשר בעלי הבית יוצאים לסדר עניניהם, וכת"ר הביא את מה שמבואר ביו"ד סימן קי"ח סעיף י"ב דיש להחמיר שלא להניח שפחות בבית אא"כ יוצא ונכנס, וכתב דלפיי"ז כאשר בעלת הבית מודיעה לעוזרת שהיא יוצאת לשעה או שעתיים המאכלים נאסרים וכך הוא נוהג בביתו, דלעולם אומרים לעוזרת שתיתקף יחזרו כדי שיהיה מצב של יוצא ונכנס. אמנם חמותו לא נהגה כן והשאירה את

לצדד בזה להקל כדי להתיר את הכלים. ולגבי היין אם אפשר כדאי לקנות יין שודאי מבושל לכל הדעות, ולא רק מפוסטר, ואם נמצא בבית יין שאינו מבושל כדאי לנעול אותם בארון כדי למנוע מכל שאלות של קולות בדיעבד לגבי יין נסך. וכמובן שהבשר יש יותר לימוד זכות להקל, כמו שהזכרנו לעיל שיש בזה טביעות עין, או שלא מסתבר שהיא תביא בשר שלה מבחוץ, ובדרך כלל אפשר לראות את הבשר עם "הפלומבע" או נייר עטיפה שרואים שלא זיפו בזה בכלל.

ובשו"ת ויען דוד חלק ו' (סימן ק"י אות ח') דן שם אם יש לתלות כשמשאירים גוי עם חולה לענין הכלים אולי הגוי בישל דוקא דברים המותרים, והרי יש סברא לומר שמאחר דאף שהגוי נמצא לבד בבית ישראל, מ"מ מה שנמצא בבית ישראל הוא רק מאכלים כשרים ולכן לא יקנה במחוץ מאכלות אסורות כשיכולים לקחת הכשרים בחינם מתוך הבית של ישראל, ובפרט כשאין הנאה בחליפיו. אמנם למעשה יש לחוש עכ"פ שמתאוה נפשו לבשל ולהנות דוקא ממאכלות אסורות. ובאות ט' שם הוסיף עוד חידוש שגם הכלים שהדיחה, סבירה ליה דלמה ניחוש שעירבה כלים של בשר וחלב, ובשעת הדחק כי האי יש להתיר כל זה, אמנם נראה דבודאי תחוס על טרחתה ואם תוכל להדיחם יחד בודאי לא תמנע מזה.

ובסימן קט"ז שם נשאל אודות איזה אופן מותר להשאיר את העכו"ם בבית לבד עם כלי אכילה. והאריך בזה, ולמסקנא פסק דאין להניח קדירות עם השפחות כמ"ש כמה פעמים לעיל, אם יודעת שמפליג אפילו אם לא הודיעם שהוא מפליג. ואפילו שאין

ונראה לכאורה לפי זה דבני"ד אין לאסור דבשלמא בימיהם היה מקובל שבשר שמן משובח מבשר כחוש וחששו שמא תחליף בשר שמן בבשר כחוש וכדו', אבל מה שייך בזמנינו החלפה להנאתה ומהי"ת נחשוש שהתבשיל שלהם גרוע משלנו, והרי כתבו התוס' דמשום סברא זו אנו נוהגים להניח שפחות נכריות בבית ולא חיישינן שמא יחליפו תבשילים. וכ"כ הש"ך בסי' רע"א סק"ו, ובמג"א סי' תקי"ז סק"ג, ובנוב"י קמא יו"ד סי' לח כתב וגם אי"צ שום ראיה והסברא נכונה מצד עצמה.

אמנם בסעיף י"ב שם כתב השוע יש להחמיר שלא להניח הקדרות אצל השפחות כשאין הישראל בבית ולכאורה סתר דבריו מסעיף י' שם פסק שאין בזה חשש.

אך באמת אין בזה סתירה כלל, דדברי המחבר מושתתים על דברי הטור שכתב בשם הרא"ש כדברי התוס' שעל זה אנו סומכין להניח הקדרות אצל השפחות כשהולכין לבית הכנסת, אלא ששוב כתב ונכון לירא שמים להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר, ועוד כדי להשביח חלקה נותנת חלב בקדרה.

וכונתו ברורה דאף שמעיקר הדין אין בזה איסור מ"מ ראוי לירא שמים להחמיר משום שכמה פעמים אירע בזה קלקול, ועוד דיש חשש שמא השפחות יוסיפו חלב בקדירה של בשר כדי להשביחו. ונראה לענ"ד דשני הטעמים שכתב להחמיר בזה, לא שייכי בני"ד. דכבר כתב הפרישה בס"ק ט"ו לבאר דרק כאשר גם השפחות אוכלות מן התבשיל יש חשש שיוסיפו בו חלב כדי להשביחו להנאתן, משא"כ בני"ד דאין העוזרת הנכריה מיועדת לאכול מן התבשיל כלל. והכנה"ג בהגהות הטור אות כט כתב

העוזרת בבית לבדה באופן האסור ושוב שלחה מתבשילי השבת לבית מע"כ, ושאל בכה"ג אם יש מקום היתר למאכלים אלה.

ועוד שאל בדין הנשאל לחכם ואסר האם יש מקום לסמוך שוב על הוראת היתר של חכם אחר, דכבר שאל לאחד ממורי ההוראה ואסר לו, ומעכ"ת מצוי לדבריו במבוכה גדולה בשאלה זו.

הנה איתא בשו"ע יו"ד סימן קי"ח סעיף י' המניח עובד כוכבים בביתו ובו דברים שאם הוחלפו יש בהם אפילו איסור תורה אם הוא יוצא ונכנס או אפילו שהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות מותר ולא חיישינן שמא החליף אפילו אם הוא נהנה בחליפין והוא שלא סגר הבית עליו לפי שהוא מתיירא בכל שעה לאמר עתה יבוא ויראני אבל אם הודיעו שדעתו לשהות אסור ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין דלא חיישינן שמא החליף להכשילו כיון שאין לו הנאה בדבר.

הרי דלא חיישינן שמא יחליף אא"כ יש לו הנאה מזה, ומקור הלכה זו בדברי התוס' בעבודה זרה י"ב ע"א ד"ה ושדי וז"ל ושדי עובד כוכבים נבילה בקדיר' פירש ר"י שדי בשר כחושה שלו ושקיל בשר שמינה כדי להרויח, אבל בחנם כדי להכשיל את ישראל לא חיישינן אפילו הולך למרחוק. וראיה מדלקמן בפרק שני (דף לד:) גבי ההיא ארבא דמורייסא דלא חייש לתערובת חמרא כיון דקיסתא דמורייסא בלומא פי' בזווא, וקיסתא דחמרא בארבעה לומי פירוש בארבעה זוזי, ומהאי טעמא שבקינן בכל יום קדירות שלנו לשפחותינו עובדות כוכבים ולא חיישינן דילמא הטילה איסור בתוכו וכך הוא שם גם ברא"ש ובר"ן וכן הביא הבית יוסף בשם עוד מרבתינו הראשונים.

שם הוסיף ולכתחלה יש ליהזר בכל ענין אפילו בעבדים ושפחות העובדי כוכבים שבבית ישראל שלא ליחד כלים שלנו אצלן שמא ישתמשו בהם בדברים אסורים. ובש"ך שם סק"ט כתב דמה שאין נזהרים בזה היום משום שהישראל יוצא ונכנס דבכה"ג מותר לכתחלה עי"ש.

ולכאורה משמע מזה טעם נוסף להחמיר, ואפילו כשאין כאן תבשיל אלא כלים בלבד דחיישינן שמא בישלו בכלים מאכלות אסורים. ובאמת ראיתי באגרות משה יו"ד ח"א סימן סא שכתב דאם השאירו נכרים בבית אסורים הכלים עד מעל"ע, עי"ש.

והדברים תימה בעיני דאף הרמ"א לא החמיר בזה אלא לכתחלה שלא להניח ולא בדיעבד, ועיין בבהגר"א ס"ק ל' שכתב שדברי הרמ"א כאן מתבארים על המבואר לעיל בסימן קי"ח סעיף י"ב דיש להחמיר שלא להניח הקדירות אצל השפחות כשאין ישראל בבית. וגם שם אין איסור בדיעבד אלא לכתחלה יש להחמיר שלא להניח. ונראה עוד דגם בזה לא החמיר אלא בעבדים הרגילים להביא אתם בשר שקנאו במקולין של נכרים כמבואר, ולא במשרותות שבזמנינו שלעולם אין מביאין איתם בשר, ואין להם כלל רשות להשתמש בכלי הבישול שבבתינו.

ונראה עוד טעם להקל בזה, דהנה לשון הרמ"א לכתחלה יש ליהזר שלא לייחד כלים שלנו אצלן שמא ישתמשו בהם בדברים האסורים, וצ"ב בכונתו שלא לייחד כלים שלנו אצלן, והלא כל הכלים שבבית לכאורה ברשותם משיצאנו את הבית. ונראה דבאמת אין איסור אלא בכלים שייחד הישראל לנכרים לשימושן ונתן להם רשות

דחיישינן שתוסיף חלב כדי שישבחהו שהיא בשלנית טובה, הרי דמיירי לשיטתו בשפחה המבשלת בבית ישראל, ומ"מ ברור לשני הפירושים שלא חששו בזה שתוסיף חלב לתבשיל כדי להכשילנו. וא"כ אין לחשוש שיוסיפו חלב בתבשיל דהלא אין חוששין שיעשו כן כדי להכשיל אלא להנאתן. ועוד דאין מקובל היום להכניס חלב בתבשיל של בשר ואין התבשיל נחשב בכך למשובח יותר, ומשום"כ נראה דגם לפי טעם זה אין צריך להחמיר.

וגם מש"כ שכמה פעמים אירע בזה קלקול נראה דכונתו למש"כ הרא"ש בשו"ת כלל יט סימן יח והביאו הב"י שם וז"ל ויש בבית עבדים שמביאין להם בשר ממקולין של גויים. הרי דמיירי שהעבדים והשפחות שבבית רגילים להביא להם בשר טריפה מהמקולין של נכרים ולכן הקלקול שכיח, אבל בני"ד שאין הדרך כלל שהנכריות שעובדות בבתינו יש ברשותן בשר מה קלקול שייך בדבר.

אמנם ראיתי בפרי תואר ס"ק יז דאף אם אין ביד העבדים בשר אסור דלמא אתרמי עי"ש, אך מלבד מה שדבריו מחודשים נראה דאף לשיטתו אין זה אלא בזמן שהיה מצוי ומקובל שעבדים ושפחות הביאו אתם בשר שלהם, משא"כ בזמנינו, ודוק בזה.

ומשום"כ נראה בני"ד דאף אם יש מקום להחמיר לכתחלה ולהטעות את הנכריות שתחשובנה שהישראל יוצא ונכנס בדיעבד אין להחמיר כלל, ובשעת הדחק יש להקל בזה אף לכתחלה.

והנה בסימן קכ"ב סעיף ט' איתא יש ליהזר מלהניח בבית עובד כוכבים כלי סעודה דחיישינן שמא ישתמש בהם והרמ"א

והשפחות הם בבית ישראל תמיד, שהישראל יוצא ונכנס שם, דבכה"ג מותר אפילו לכתחילה.

(ב) והנה לענ"ד נראה שיש חילוק לדינא אם משאירים עוזרת בבית במשך היום בין שעה תשע לחמש, לאם משאירים עוזרת בבית לכמה ימים, ובפרט אם העוזרת היא גרה שם, שיש לה חדר מיוחד בבית, ואנשי הבית נוסעים לחופש ומשאירים את העוזרת בבית לבדה.

(ג) והיינו דעוזרת נכרית הבאה מזמן לזמן לנקות ולסדר את הבית במשך היום, ואחרי העבודה חוזרת הביתה, ואנשי הבית באים לביתם בסיום היום, בכה"ג נראה דיש לסמוך (היינו ללמד זכות) על מש"כ בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' (סימן רפ"א), דיש ללמד זכות באופן שאינה באה לעזור בבישול [דאז יש ג"כ חשש של בישול עכו"ם], אלא העוזרת באה רק לסדר ולנקות את הבית וצריך להזהיר אותה תיכף בתחילת השכירות שאסור לה בהחלט לבשל בשום בפינים ואופן, ואם תעבור ותבשל אז יפטר אותה מעבודתה, דבכה"ג אם היתה מבשלת בהקדירות בודאי היתה בעלת הבית מרגשת ומבחינת דבר, כיון דהיום כל הקדירות מסודרות בארונות ונקיות, והכל מסודר על מקומם, והוי חשש רחוק שתבשל, כיון שהזהירו אותה, ויש לצרף לזה ג"כ הסברא דאומן לא מרע אומנתיה, אולם כתב שם דאם רוחצת כלים אז לכתחילה יקפידו שתהא בעלת הבית יוצאת ונכנס, כדי שהעוזרת לא תהיה רוחצת כלי בשר וחלב יחד, ובודאי אם בעלת הבית חוששת שהעוזרת השתמשה בכלים, יש להחמיר כמ"ש באגרות משה יורה דעה חלק א' (סימן ס"א) להמתין עד שהם אינם בני יומם שיהיה אז ספיקא דרבנן כמפורש ברמ"א (סימן קכ"ט סעיף ט').

להשתמש בכליו, אלא שנאמר לגויים שאין להם להשתמש בכלים אלה אלא לדברים המותרים ולא לדברים אסורים, ורק באופן שאין בו משום בישול עכו"ם, ובזה כתב הרמ"א להחמיר שמא ישתמשו בדברים אסורים, וזו כונתו שאין לייחד כלים שלנו אצלן דכל שהכלים מיוחדים אצלו הול כאילו ברשותו הם. אבל בכלים שאין להם רשות כלל להשתמש בהם אין לחוש.

ועיינתי במרדכי במס' עבו"ז (סימן תתל"ג) שהוא מקור הלכה זו וראיתי שמדבריו נראה כדברינו הנ"ל, דז"ל מיהו אותן הסכינים שמוליכין העבדים עו"כ שבבית ישראל אנה ואנה אותם יש להתיר מטעם ספק ספיקא, ומ"מ נכון להחמיר. הרי דמיירי בכלים שהנכרים מוליכין אנה ואנה ולא בכל הכלים שבבית שאינם ביד השפחות ואין להן רשות לנגוע בהם, וכ"ז נראה ברור לענ"ד.

סוף דבר לענ"ד יש להקל בזה בדיעבד, ובשעה"ד אף לכתחלה כיון שבזמנינו אין נהוג שהמשרתות מביאות אתן אוכל הטעון בישול, והן יודעות שאסור להן להשתמש בכלים שלנו ואומן לא מרעי אומנותיה, ובכה"ג לא מצינו איסור.

ואח"כ כתב לי במח"ס מנחת חן שליט"א תשובה וז"ל:

(א) הנה לענין להשאיר משרתת נכרית לבדה בבית ישראל דהיינו מה שנוהגין הרבה בזמנינו להשאיר עוזרת גויית לבדה בבית, הנה מפורשת בשו"ע יורה דעה (סימן קכ"ב סעיף ט') דאין להשאיר משרתת נכרית לבדה בבית דחיישינן שמא תבשל דבר איסור בקדירה, ועי' שם בש"ך (ס"ק ט') דביוצא ונכנס מותר לכתחילה, וז"ל: והעולם אין נזהרים עתה בזה, והטעם משום דהעבדים

א"כ עכ"פ צריך להשהותם שיש מעת לעת (כ"ד שעות) מזמן שנשתמשו בו איסור בהם, משום דבכה"ג יש לו מתירין מן התורה בלא שום הוצאות. וא"כ בנידון דידן כשאירע שהשאיר העוזרת לבדה בבית על כמה ימים (דלכתחילה אין לעשות כן כמ"ש לעיל אות ה') וצריכין לחשוש שהשתמשה העוזרת באיזה מהכלים נראה דהכלים בטלים ברוב שאר הכלים, ורק צריכין להמתין מעת לעת, וכמו שפסק הש"ך הנ"ל, ורק צריכין להמתין מעת לעת וכמו שפסק הש"ך הנ"ל. וכן פסק הערוך השלחן (סימן ק"ב סעיף י"ח).

ז) ואפילו באופן שהעוזרת לא בישלה דבר איסור, רק מאכל כשר, עדיין יש שאלה של בישול עכו"ם, דבכה"ג שמבשלת לעצמה גרע טפי, דאפילו לפי הפוסקים המתירין בדיעבד היינו דוקא היכא דיש תרתי לטיבותא, כלומר שהן שפחות שכורות, ועוד שהבישול הוא בבית ישראל, דיש להקל בדיעבד והיינו דמותר לאכול התבשיל, וגם אין צריך להכשיר הכלים שנתבשלו בהן.

משא"כ בכה"ג שהשפחה מבשלת לעצמה מבאר בש"ך (סימן ק"ג ס"ק כ') דכל ההיתר בשפחות שלנו נאמר רק אם מבשלת בשביל אדוני, אבל שפחה המבשלת עבור עצמה אפילו בבית ישראל אסור לאכול מבישולה אפילו בדיעבד, ויאסרו גם הכלים, ולכן דעתינו נוטה, שאם אירע בדיעבד שהשאיר עוזרת נכרית בבית לבדה על כמה ימים, דיש להשהות הכלים מעת לעת ומותרין הכלים.

ח) ואגב יש לציין עוד טעם, דכלי הנאסר בטל ברוב הובא בפתחי תשובה יורה דעה סימן ק"ב ס"ק ו' וזהו על פי חידוש הנודע ומפורסם בשעת בת רבים, שכתב

ד) ויש לציין דכל עיקר החשש הם לענין כלי בישול, דבזה מחמיר האגרות משה להמתין אחר מעת לעת, אולם אין לחוש שמא השתמשה בקערות או כפות, וכי', כיון שהיו רק כלי שני דמותר מדינא, עי' בערוך השלחן יורה דעה (סימן ק"ב סעיף כ') בסופו וז"ל: ודע דכל זה אינם אלא בכלים כקדירות וקערות גדולות, שיש לחוש לבישול או לעירוי מכלי ראשון, אבל בטעלער וכפות ומזלגות וסכינים שהתשמיש בהם הוא בכלי שני, וכ"ש בדברים שתשמישן בצונן מדיחן ומותר.

ה) אולם נראה דאין להשאיר עוזרת נכרית בבית לבדה על כמה ימים ובפרט כשהעוזרת היא גרה שם (sleep-in maid) ואנשי הבית נוסעים לחופש וכיו"ב, דבכה"ג שהעוזרת נשארת בבית לבד על כמה ימים, מסתבר מאוד, שודאי מבשלת כל מיני אוכל לעצמה, ויש חשש לא רק של בישול עכו"ם, אלא גם סביר להניח שהיא הולכת לחנות ולוקחת בשר איסור ומבשלת בקדירות בעל הבית, וא"כ להמתין אר מעת לעת שיהיה ספיקא אז ספיקא דרבנן, דבכה"ג הוי כמו רוב נגד הספק, דהרבה יותר מסתבר שבאמת השתמשה בכלים, וא"כ קשה להתיר אפילו בדיעבד.

ו) אולם נראה דיש להמציא היתר אחר כדי להשתמש בכלים (היינו בדיעבד אם אירע רק שהשאיר עוזרת נכרית בבית לבדה על כמה ימים), דהנה יעוין בשו"ע יורה דעה (סימן ק"ב סעיף ג') וז"ל: כלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים, ואינו ניכר בטל ברוב, ואין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין, וכתב הרמ"א לפי שצריך להוציא עליו הוצאות עליו הוצאות להגעילו ע"כ. אמנם הש"ך (ס"ק ח') כתב דלפי טעם הרמ"א דלא הוי כדבר שיש לו מתירין משום דצריך הוצאות,

- הנודע ביהודה מהדו"ת אבע"ז (סימן ל"ח) וצל"ח פסחים (דף ט.) דהך דינא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו דוקא לענין אכילה. שהרי פירוש רש"י במסכת ביצה (דף ג:) בטעמא דדבר שיש לו מבשלין לא בטל, דעד שתאכלנו באיסור תאכל בהיתר, וכל זה לא שייך אלא לענין אכילה, דממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר, א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור, יאכל למחר בהיתר, אבל לענין טלטול לאיזה צורך לא שייך דבר שיש לו מתירין שהרי יכול לטלטלו היום וגם למחר, וא"כ ה"ה גם בזה, לא הוי דבר שיש לו מתירין, דהא יכול להשתמש היום בכלי זה אין לה מתירין.
- דינים העולים מכל הנ"ל והמסתעף:
- א. לכתחילה אין להשאיר משרתת גויה בבית לבד עם הכלים והאוכל והיין, אם היא יודעת שבעל הבית לא חוזר במשך היום, או שלא אמור לחזור בתוך שעות הבאות.
- ב. בדיעבד, אם נשארה בבית לבד במשך שעות היום, ויודעת שבעל הבית לא חוזר, יש נוהגים לא להשתמש עם הכלים עד שהם אינם בני יומם, ויש מלמדים זכות, ובפרט אם נעלו הארונות של הכלים.
- ג. כלים שבודאות בישראל בתוכם גוי מאכל כשר שעולה על שלחן מלכים ואינו נאכל חי, צריכים הגעלה.
- ד. אם עבר והשתמש בהם בלי הגעלה המאכל ויש רוב במאכל כנגד הבליעות של בישולי עכו"ם, המאכל מותר.
- ה. אם הניחו בבית מצלמה שמצלמת את כל הנעשה במקום שבו מונחים המאכלים, המאכלים מותרים. ואע"פ שאין הישראל רואה את כל התמונות שהמצלמה מצלמת, מכל מקום חושש הנכרי שמא יבדקו את התמונות וידעו שהחליף את המאכלים. וזאת בתנאי שהנכרי יודע שיש שם מצלמה.

הלכות טבילת כלים

שימוש בכלי סעודה שלא לצורך אכילה לפני טבילה

שאלה: אחד קנה מיחם או קומקום לצורך שתיה, וראה שבביתו אין לו מים חמים והיה קר בחוץ ורצה לרחוץ את התינוק שלו, ושאל האם מותר לו לחמם מים בתוך המיחם עבור רחיצה אף שעדיין לא טבל את המיחם מאחר והוא לא משתמש עם המיחם לצורך אכילה, או שמא יש איסור שימוש בכלי בלי טבילה אפילו אם זה רק לרחיצה?

- הגרי"מ שטיינמעטץ שליט"א (מח"ס שו"ת משיב נבונים):
- הנה דין זה כפי שכבר כתבו נידון כבר באחרונים, ויש שדייקו מדברי הש"ך (סימן ק"כ ס"ק י"ז) דאף לשאר תשמישים שאינם של סעודה אסור להשתמש בכלי לפני טבילה, והיות ולענ"ד נראה דדיוק זה אינו מוכרח כ"כ, ומפשטות דברי הפוסקים נראה דאין

איסור להשתמש אלא תשמיש של סעודה בלבד, על כך מוכרחני להאריך ולבאר הדברים על מתכונתם.

ראשית יש להקדים מקור ויסוד דין "טבילת כלים". במסכת עבודה זרה (ע"ה, ב) איתא: הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל-יטביל כו'. תנא וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה, מנהגי מילי, אמר רבא דאמר קרא (במדבר לא, כג) כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש "וטהר", הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת. תני בר קפרא מתוך שנאמר "במי נדה: שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי, תלמוד לומר "אך" חלק, א"כ מה תלמוד לומר "במי נדה", מים שנדה טובלת בהן, הוי אומר ארבעים סאה, ע"כ. ונחלקו הראשונים אי לימוד זה לימוד גמור הוא וטבילת כלים מן התורה, או שמא אינו אלא אסמכתא בעלמא וטבילת כלים דרבנן, דעת רי"ש (עבודה זרה שם ד"ה זוזא) דגזירת הכתוב היא, וכן הוא דעת ר"ת (יומא ע"ה, תוס' ד"ה מכאן) עיי"ש שכתבו: שאלה מקמי רב יהודה גאון זצ"ל טבילת נדה מדאורייתא מנלן, ופירש רבינו תם דנפקא מדכתיב "במי נדה" ודרשינן במסכת עבודת כוכבים (ע"ה, ב) גבי טבילת כלים "מים שהנדה טובלת בהן", ע"כ. מבואר דעת ר"ת דטבילת כלים מהתורה עד כדי שלמדה טבילת נדה ממנה. וכן הוא דעת הרשב"א (בחי' לעבודה זרה שם, ובבדק הבית בית ד' שער ד' ד"ה ולעניין טבילת הכלים, ובשו"ת ח"ג סימן רנ"ה ורנ"ט) והאיסור והיתר (סימן נ"ח אות א) ושו"ת תרומת הדשן (סימן רנז) ועוד, ועיי' בביאור הגר"א (יו"ד סימן קכ ס"ק לו) שכתב שכן הוא דעת רוב הפוסקים, דטבילת כלים דאורייתא.

אכן בר"ן ובחי' הריטב"א (עבודה זרה שם) כתבו דמדברי הרמב"ם נראה שסובר שטבילת כלים אינו אלא דרבנן (עיי' בשו"ת הרשב"א ח"ג סימן רנ"ה ורנ"ט) שכתב דדעת הרמב"ם דטבילת כלים דאורייתא (הובא בבית יוסף יו"ד סימן ק"כ) ואין כאן מקומו להאריך בזה) וכן הוא דעת תוס' רי"ד (עבודה זרה שם) וספר המנהיג הלכות פסח סימן ה' וספר אחרות חיים (חלק ב' עמוד 154) ושו"ת הרדב"ז (סוף סימן ל"ד) ועוד. ועיי' ברמב"ן (על התורה שם) שכתב: ליכי מהרהר שחיוב טבילה זה מדבריהם, והמקרא עשה אותו אסמכתא בעלמא, עיי"ש, ועיי' בשו"ת שאגת אריה (סימן ט') שכתב דדעת הפוסקים דסברי דטבילת כלים מן התורה הו אדעת "מקצת הפוסקים" עיי"ש, וכ"כ בספר ישועות יעקב (יו"ד שם ס"ק ב') דלדעת רוב פוסקים טבילת כלים חדשים הנקנים מן העכו"ם אינו אלא מדרבנן, ועיי"ש שכתב דמשום הכי פסק המחבר (שם סעיף ב') דמהני טבילת כלים חדשים לרפות ידיו בשעת הטבילה שלא יהיו ידיו חוצצים מה שאין מועיל בטבילת כלים טמאים, משום דטבילת כלים דרבנן, עיי"ש. וכן כתב בספר שפת אמת על הש"ס (ביצה יח, אד"ה רב ביבי אמר) דלרוב הפוסקים טבילת כלים חדשים מדרבנן הוא, עיי"ש.

ולהלכה נקטו הרבה אחרונים דהוה דאורייתא, ודייקו כן ממה שכתב המחבר (סימן קכ סעיף יד) דאין מאמינים קטן על טבילת כלים, עיי"ש, ואם איתא דטבילת כלים דרבנן למה אין הקטן נאמן, הרי בידו להטביל את הכלים.

והאיסור להשתמש קודם טבילה למדו ממה דאיתא בגמרא (עבודה זרה שם) איבעיא להו משכנתא מאי, אמר רב בר רב אשי אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכסא

הלכה ח) דכלים הטעונים טבילה מן התורה אסור להטבילם בשבת, משום מתקן מנא. ותירץ שאע"פ שטבילת כלים מן התורה, מ"מ אין אסור מהתורה להשתמש בכלי קודם הטבלתו, עיי"ש (וזה דלא כמו שכתב בישועות יעקב דאף התשמיש אסור מן התורה מ"מ יש בזה משום תיקון מנא עיין להלן), וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן מד).

ולענ"ד נראה דכן מוכח מדברי הקרבן נתנאל (אות כ) על הרא"ש (ביצה פרק ב סימן יב), דהנה איתא בגמרא שם, תנן חל להיות יו"ט אחר שבת בית שמאי אומרים מטבילין את הכלי מלפני שבת ובית הלל אומרים כלים מלפני שבת ואדם בשבת. ובגמרא: דכו"ע מיהת כלים בשבת לא מאי טעמא, אמר רבה גזירה שמא יטלנו ויעבירונו ד' אמות ברשות הרבים כו', רב יוסף אמר גזירה משום סחיטה כו', רב ביבי אמר גזרינן שמא ישהא, רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי, ע"כ. ועיי"ש ברי"ף שהביא רק טעמיה דר' יוסף משום סחיטה וטעמיה דרב ביבי משום שמא ישהא ושביק לטעמיה דרבה ורבא, ותמה הרא"ש (שם) דלפי הטעמים דכתב הרי"ף א"כ יהיה מותר להטביל כלים חדשים ביו"ט, עיי"ש. וביאר בקרבן נתנאל (שם) דמשום הכי לא שייך בהו בכלים חדשים טעמא דרב ביבי, דהא וולד טומאה מבואר התם דלא שייך לרב ביבי טעמא שמא ישהא, כיון דלית בהו תקלת תרומה, דמדאורייתא כלי טהור הוא, א"כ פשיטא דה"ה בכלים חדשים לא שייך שמא ישהא, עיי"ש. והקשה בשו"ת שאגת אריה (ישנות סימן ט') הרי גבי כלים חדשים נמי שייך למיגזר שמא ישהא מלהטבילן עד יו"ט שהוא פנוי ובתוך כך אתי לידי תקלה שישתמש בהן בלא טבילה, ואי משום הא

ואטביליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני דמיא, אי משום דחזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה, ע"כ. ועיין בספר הרוקח (הלכות איסור והיתר סימן תפ"א) שלמד מזה דאסור להשתמש בכלי גויים עד שיטבילם קודם, דכיון דסבר דכלים אלו צריכים טבילה "אטביליה ואשתי ביה" אבל קודם טבילה לא רצה לשתות. וכ"כ בטור (יו"ד סימן קכ): הלוקח כלים חדשים מן הנכרי אסור להשתמש בהן עד שיטבילם טבילה הוגנת בלא חציצה, במקוה של ארבעים סאה, ע"כ. אבל המחבר שם לא הביא דין זה דאסור להשתמש, גם גבי להטביל כלים חדשים בשבת וביו"ט כתב (או"ח סימן שכג סעיף ז') ב' דעות, דעת הרי"ף דמותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ודעת הרא"ש דאסור משום מתקן מנא, עיי"ש. וכתבו הפוסקים שם (עיין במשנה ברורה ס"ק לג) דמצד הדין מסכים המחבר לדעת הרי"ף דלא הוי כמתקן מנא, ומשמע דאין איסור להשתמש, וצ"ב דעתו בזה.

אבל מדברי הרמ"א (יו"ד שם סעיף ח) מבואר דאסור להשתמש עד שיטביל עיי"ש, וכן באו"ח (דרכי משה שם) נקט עיקר לדינא כדעת הרא"ש דהוה מתקן מנא, הרי מבואר דאין הכלי ראוי לתשמיש בלא טבילה. ומ"מ כתבו הרבה פוסקים דהאיסור להשתמש בכלי קודם טבילה אפילו להסוברים דטבילת כלים דאורייתא אינו אלא מדרבנן, כן כתב בישועות יעקב (יו"ד סימן קכ ס"ק א ד"ה ובתשובה), וכ"כ גם בביאור הלכה (סימן שכ"ג סעיף ז) עיי"ש שיישב בזה קושיות הפרי מגדים (משבצות זהב שם ס"ק ה) על דעת המחבר דמותר להטביל כלים בשבת, והרי דעת המחבר דטבילת כלים מהתורה הוא כנ"ל, וכבר פסק הרמב"ם (הלכות שבת פרק כג

מטומאה, ועיי"ש ברש"י (ד"ה שמא ישהה) פירוש אי שרית ליה לאטבולינהו ביום טוב משהי להו עד יום טוב שהוא פנוי ואתי בתוך כך לידי תקלה להשתמש בהן תרומה, וזה לא שייך אלא אם נימא דהאיסור להשתמש בכלי שקנאו מגוים לפני טבילה איסור דאורייתא הוא, אבל למה שהבאנו לעיל בשם הישועות יעקב והביאור הלכה דהגם דחיוב הטבילה דאורייתא מ"מ האיסור להשתמש אינו אלא דרבנן, א"כ לאיזה תקלה חששו שתקנו בסיבתה שלא להשתמש בכלי קודם טבילה. ובשאגת אריה (שם) כתב דאף בכלים חדשים גזרו שלא לטבולם ביו"ט גזירה שמא ישהה, וכתב כן לשיטתו דמשמע מדבריו שם דסובר דלהסוברים דטבילת כלים דאורייתא הוא הדין דגם איסור התשמיש דאורייתא הוא, ולכן שייך למימר דגזרו שלא ישהה את הכלים ליו"ט להטבילם שחששו שמא בין ובין כך ישתמש בהם ויכשל באיסור דאורייתא, אבל למה שכתבנו דהאיסור השתמשות אינו אלא דרבנן, א"כ ודאי אין שייך לומר גזירה שמא ישהה.

והנה בשולחן ערוך (יו"ד סימן קכ סעיף ח) כתב המחבר: יש מי שאומר שאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה, אלא לחתוך קלפים וכיוצא בו אין צריך להטבילו. ובהגה שם: אבל הראשון אסור להשתמש בו לצרכי סעודה אפילו דרך עראי בלא טבילה, אע"פ שלקחו לצורך קלפים. וכתב על זה הש"ך (שם ס"ק יז) אבל שלא לצרכי סעודה מותר להשתמש בו, ואע"פ שנתקן לצורך סעודה כשנמלך עליו לחתוך בו קלפים אין צריך טבילה, כן כתב האיסור והיתר (שער נח דין מג), ע"כ. ודייקו מזה דרך אם נמלך שלא להשתמש בו לתשמיש סעודה נפטר

דתניא כלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט, אלמא כיון דוולד הטומאה דרבנן לא גזרינן משום שמא ישהה, וסבירא ליה להרא"ש דה"ה בטבילת כלים חדשים דאינן אלא מדרבנן הילכך לא גזרינן בהו משום שמא ישהה, א"כ אמאי כתב דלטעמא דרבא ורבה אסור להטביל כלים חדשים ביו"ט, הרי כיון דתניא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט שמע מינה דברבנן גס אינו נראה כמתקן, עיי"ש. ולפי יסוד הנ"ל מיושב שפיר, דלמגזר שמא ישהה לא גזרינן כיון דכל החשש הוא שמא ישתמש וחשש זה אינו אלא דרבנן, אבל לתיקון מנא וד' אמות ברשות הרבים חיישינן, כיון דעיקר הטבילה דאורייתא היא ויש בזה תיקון מצוה כמו מילה. וכן כתב בישועות יעקב שם, דכן מוכח מדברי הרא"ש הנ"ל דאיסור התשמיש בכלים חדשים שנקנו מן הגוים אינן אלא דרבנן, עיי"ש.

אכן עיין בפרי מגדים (או"ח משבצות זהב סימן תפז) שכתב דבלייל פסח אם אין לו כי אם כוס אחד שלא טבל, אפשר דאם אין לו מים שרי להשתמש כך, דאתי עשה דרבנן ודחי לאיסור טבילה בזכוכית מדברי סופרים, מה שאין כן במתכות הוה דין תורה, ע"כ. מבואר דעתו דלדעת הסוברים טבילת כלים מן התורה גם האיסור להשתמש מן התורה הוא. וכן משמע גם בשו"ת שאגת אריה (שם) דאין לחלק בין הטבילה לדין איסור השתמשות, ולדעת הסוברים דטבילת כלים מן התורה הוא הדין דאיסור ההשתמשות הוה דאורייתא, עיין להלן.

וטעם האיסור, הנה כבר הבאנו דברי הגמרא (ביצה שם) רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה, והתם מיירי במטביל כלי לטהרו

אחרת משמע דהאיסור על האכילה, וצריך לומר דמ"מ אין האיסור רק לכתחילה להניח בו המאכל לאוכלו אח"כ, אבל בדיעבד לא אסרינן משום הכי המאכל וכמו שכתב בהרא"ש (חולין פרק א סימן ט) לענין סכין של עבודה זרה שחתך בו בשר, ע"כ. מבואר מדבריו דלהסוברים דאיסור ההשתמשות מן התורה הוא, כך הוא גדר האיסור שלא ישתמש תשמיש סעודה ואכילה עד שיטבול, וכמו שמדויק מלשון הרמב"ם "ואח"כ יהיה מותר לאכול ולשתות", משמע תשמיש אחר מותר גם קודם טבילה.

ואף להסוברים דהאיסור להשתמש דרבנן הוא עיין בשו"ת רדב"ז (מכתב יד-חלק ח סימן קו) שכתב להדיא דאין איסור אלא לתשמיש אכילה, דו"ל שם: שאלת ממני על כל מתכות חדשים הנלקחים מן הגוים אם מותר להשתמש בו באקרעי בעלמא בלא טבילה, כגון לשתות מים בכלי זכוכית חדש. תשובה: נראה לי דכלי העשוי לאותו תשמיש כגון כוס לשתות בו או סכין לחתוך בו אסור להשתמש בו אפילו אקראי, שהרי לא חלקו חכמים, וטעמא דהוי משום שיצאו מטומאתן של גוים לטהרתן של ישראל ומה לי אקראי ומה לי קבע, אבל להשתמש בכלי שלא כדרך תשמישו כגון להניח בו מעות או קדירה לישב עליה מותר אפילו שיחד אותו לכך, שלא אמרו אלא כלי סעודה כלומר שנשתמש בהן לצורך סעודה, אבל אם משתמשים בהן דרך אחרת מותר, ע"כ. מבואר להדיא דלשאר תשמישים שרי כנ"ל.

והביאור לזה נראה משום דאין האיסור השתמשות איסור בפני עצמו, אלא כמו שמצינו גבי מצות ציצית שנצטוינו לתלות ציצית בבגד, והלובש בגד ויכול לתלות ציצית ואינו תולה מבטל המצוה, כן הוא

מטבילה, אבל אם לא שינה דעתו אלא דעתו להשתמש בו לצורך סעודה אלא שעכשיו רוצה להשתמש בו דרך ארעי לדברים אחרים, צריך טבילה מקודם. ובאמת אין הכרח לדיוק זה כלל, דשפיר יש לומר דהש"ך לא מיירי כאן מתשמיש ארעי אי צריך לטבול קודם או לא, אלא עם כלי זה צריך טבילה או לא, ועל זה כתב דאם נמלך להשתמש בו לדברים אחרים אין צריך לטבול כלל ואם לא נמלך אין כלי זה נפטר מטבילה, אבל להשתמש ארעי ולטבול אח"כ, מזה לא מיירי הש"ך כלל. וכן מבואר בלשון האיסור והיתר (שם) דזה לשונו שם: כלי סעודה שאמרנו דווקא שמשתמשין בו לסעודה, אבל קנה סכין שנתקנו לסעודה ואפילו שקנאו לצורך הסעודה ונמלך עליו לחתוך בו קלפים וכהאי גוונא אין צריך טבילה, ע"כ. מבואר להדיא דזהו עיקר חידושו דכלי שייחוד לתשמיש שאינו של סעודה אינו צריך טבילה אפילו אם דרך העולם להשתמש בכלי כזה לסעודה ואפילו אם הוא עצמו קנאו לסעודה, מ"מ מועיל מה שמחליט להשתמש בו לדבר לפוטרו מטבילה, עיי"ש. אבל מהאיסור להשתמש מקודם מזה לא איירי כלל.

ועיין בשו"ת אבני נזר (יו"ד סימן קו) דמשמע מדבריו דסבר דגם האיסור השתמשות דאורייתא הוא, וכתב דבאמת צריך להבין עם משתמש בכלי קודם טבילה אמאי שרינן בדיעבד את המאכל קודם טבילה, דאין לומר דאין האיסור רק להניח בו המאכל ומכי הניח בו מאכל עבדיה לאיסוריה ואין סרך איסור באכילה, דזה אינו דהא כתב הרמב"ם "ואח"כ יהיה מותר לאכול ולשתות", משמע דהאיסור על האכילה, גם לשון הגמרא הוסיף טהרה

אחר, וכתב הטעם דאם ישתמש בו קודם טבילה שמא ישכח א"כ מלטבול, עיי"ש. ואינו מובן כ"כ דלשמא ישכח סגי שלא ישתמש תשמיש הראוי, דכיון שיודע שאסור להשתמש בכלי זה לתשמישו הרגיל וודאי לא ישכח מלטבול. עכ"פ נראה לענ"ד מסקנא דמילתא דכיון שכבר כתבנו לעיל דהראיה מהש"ך אינה מוכרחת ומדבריו שאר פוסקים נראה דאין האיסור אלא בתשמיש של סעודה, א"כ נראה להלכה להקל בזה.

אלא דלא מלאני ליבי לחלוק על כמה אחרונים שכתבו כן, על כן נראה לענ"ד דאם רוצה להשתמש ארעי פעם אחת לתשמיש שאינו של סעודה, ייחדו עכשיו להכלי לצורך תשמיש זה לכמה ימים וכמו שמצינו (או"ח סימן שח סעי' כב) בדין אבן לפצוע אגוזים שנחלקו הרשב"א והר"ן אם בעינן יחוד לעולם או מהני יחוד לזמן, דדעת הרשב"א שצריך יחוד לעולם, ודעת הר"ן שמהני יחדו לשבת זו כיון שרגילות להשתמש באבן לפצוע אגוזים, והוא הדין כאן דרגילות להשתמש בכלי זה להחם מים להרבה דברים כגון רחיצה והגעלה ושאר דברים שאינם צורך אכילה, ובכה"ג אפשר להקל באיסור דרבנן (וכמו שכבר כתבנו לעיל דדעת כמה פוסקים להלכה דטבילת כלים דרבנן, ואף למאי דקיי"ל דבכלי מתכות הוה דאורייתא מ"מ דעת כמה פוסקים דמ"מ איסור התשמיש לא הוה אלא מדרבנן והכריע בשו"ת מנחת יצחק (שם) כמותם כך נראה לענ"ד, ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה.

הדבר בנידון דידן דכיון שניצטוינו ליטבול הכלי אם אוכל בכלי קודם טבילה ויכול לטבולו מבטל המצוה, ועיין בספר תהלה לדוד (או"ח סימן שכג אות יג) דכן משמע מדבריו דהאיסור להשתמש הוא דכיון דצריך ליטבול אם אוכל בכלי ואינו טובל מבטל המצוה עיי"ש. וא"כ כיון דאין הטבילה אלא בכלי סעודה, א"כ לכאורה לא הוה ביטול המצוה אלא כשנשתמש באופן של אכילה. וביותר לפי מה שכתב בשו"ת והנהגות חלק א' סימן שנו) ששאלו לרבינו החזון איש זצלה"ה אם מותר לשתות במסעדה של ישראל בכוס שלא נטבל, והשיב שאין זה מגדיל עון בעל המסעדה שעליו החיוב טבילה שהכלי שלו, ע"כ. וביאר בשו"ת הנ"ל כונת הדברים דאף אם יש איסור מן התורה לבעל הכלי להשתמש בו לפני שטבל משום שמבטל בכך מצות טבילה, שכל זמן שאינו משתמש בו אינו חייב בטבילה ועל ידי שמשמש נתחייב בטבילה ומבטל המצוה, מ"מ לאחר שבעל הכלי עובר ומשתמש בו ואינו טובל אין בכל השתמשות איסור השתמשות, רק שאם משתמשים בו נקבע עליו חיוב טבילה, עיי"ש. נמצא לפי דבריו עיקר האיסור אינו אלא משום דבכך נעשה הכלי כלי סעודה, א"כ ודאי אין שייך האיסור אלא בתשמיש של סעודה, אכן עיי"ש שכתב דלא הוכחה השמועה שכן אמר החזו"א. ובספר עצי עולה (יו"ד שם חוקי חיים אות טו) הביא גם כן דממשמעות דברי הש"ך נראה דכלי תשמיש סעודה אסור להשתמש בו אפילו לתשמיש

תבניות חד פעמיות לשימוש כמה פעמים

שאלה: תבניות אלומיניום שרוצים להשתמש בהם כמה פעמים ואז זורקים אותן לפח, האם מחוייבים בטבילה?

מטומאה, היינו אי אזלינן בתר המעמיד, אבל לא לענין כזה עי' שם.

(ב) אולם בשו"ת מנחת יצחק (חלק י' סימן כ"ג), וכן חלק ה' (סימן ל"ב), וחלק ח' (סימן ס"ט) הוסיף לומר דאע"פ שהגידולי טהרה חולק על השב יעקב, וסובר דאין לזה שורש לדמות טבילה לטומאה, ואין דיני טבילת כלים תלוי בדיני קבלת טומאה, מ"מ בניהון דידן בנודע להני תבניות חד פעמי, יודה הגידולי טהרה שאין עליהם חיוב טבילה, ויסוד לדבר זה, לפי"מ שכתב הגידולי טהרה, לענין יורות שמבשלים בו יי"ש, שהטעם שמקילים להשתמש בו בלי טבילה, לפי שאומרים האומנים שאם משהין בהם היי"ש בכלים אלו, הוא מתקלקל, א"כ ל"ה כלי תשמיש, ואע"ג דקיימא לן דאפילו תשמיש ארעי אסור בלא טבילה, היינו היכא דראוי עכ"פ לתשמיש קבע, אבל הכא אינו ראוי להשתמש בו קבע. ולכן כתב המנחת יצחק, דכיון דחזינן דהגידולי טהרה פסק דכלי שאינו ראוי לתשמיש קבע ל"ה כלי תשמיש לענין טבילת כלים, אף לשיטתו דחולק על השב יעקב דפטר מטבילה בכלים שאינם מקבלים טומאה, מ"מ כן דאינו ראוי לתשמיש קבע פטור מטבילה, א"כ כש"כ בניהון דידן דלא רק שאין משהין בו מאכל אלא שאף אין משתמשים בהם רק פעם אחת שאין בהם חיוב טבילה, וגם אף אינם מקבלים טומאה, דאפשר לצרף גם שיטת השב יעקב, פשיטא ד"ל דאין צריך טבילה אף לכתחילה, ומכש"כ שכבר נהגו כן, וכן עמא דבר שלא לטבול.

הגרנ"א אהלבוים שליט"א (מח"ס מנחת חן):

(א) הנה עיין בשו"ת מנחת יצחק חלק י' (סימן כ"ג) שציין שם מה שכתב בחלק ד' (סימן קי"ד) ובהמשך בחלק ה' (סימן ל"ב), בנוגע לענין הני תבניות אפיה של אלומיניום דקה עומדות רק לשימוש חד פעמי, מה דינם לענין טבילה. ופסק להקל שאין כאו חיוב טבילה, ובנה יסודו, דהשואל הביא שם מדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' כלים ה"ז) שכתב: וכן קרן שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה, והטעם דלא הוי כלי רק כשנעשה להשתמש בו בתדירות, אבל לא כשנעשה להשליכה תיכף, וכן בניהון דידן תיכף אחר האפיה זורקין המחיתה, עכ"ד השואל, והשיב ע"ז המנחת יצחק, דיסוד דבר זה, אם למידין טבילת כלים הנקחים מעכו"ם מדיני טומאה בכל הפרטים, תלוי באשלי רברבי, דלפי דעת הגאון בעל שב יעקב (סימן ל"א) הובא בפ"ת ויד אפרים יורה דעה (סימן ק"כ), דסובר שלמידין טבילת כלים הניקחים מעכו"ם מידני טומאה, וכל כלי שאינו מקבל טומאה אין עליו חיוב טבילה כשנלקח מעכו"ם, אז גם כלים אלו העומדים לשימוש חד פעמי, אין עליהם חיוב טבילה, אולם הגידולי טהרה (סימן י"ז) חולק על השב יעקב וסובר שאין דיני טבילת כלים תלוי בדיני קבלת טומאה, דאין לזה שורש בש"ס לדמות טבילה לטומאה, ואדרבה כיסוי של כלי קיי"ל דצריך טבילה, ואלו לענין טומאה, משנה שלימה שנינו הכיסויין טהורים, ואע"ג דהפוסקים למדו דיני טבילה

ג) וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן קט"ו) דפטורים מטבילה, ומטעם דאין על כלים אלו (שאופין בהם רק פעם אחת) שם כלי לקבלת טומאה, כיון דעומדים להזרק לאשפה, וכמבואר במשניות (כלים פרק ט"ז מ"ה ובר"ש שם), וברמב"ם הל' כלים פרק ה' הלכה ז' דבחושב לאכול מה שבתוכו ולזרקו טהור, ה"ה דאין עליהם שם כלי לענין טבילת כלים, ומנהגם של ישראל תורה, ועי' מש"כ שם בשולי הגליון, דאף שאפשר להשתמש כמה פעמים אם רצונו בכך, הא כיון דאין דרך כלל להשתמש בהם פעמיים דמי שפיר להא דתנן בכלים שם, ואינו מקבל טומאה, עי' שם.

ד) אגב בעיקר המחלוקת בין הגאון בעל שב יעקב עם הגידולי טהרה, אי דיני טבילת כלים תלוי בדיני קבלת טומאה, הנה מצינו עוד כמה אחרונים שדנו ביסוד דבר זה. וסוברים לכאן ולכאן, דיעויין ביד אפרים יורה דעה (סימן ק"כ) שהביא את דברי תשובות שב יעקב (סימן ל"א) לענין קדירה של נחשת שקורין הע"ל טא"פ שקובעין בתנור בית החורף, דלכאורה צריך טבילה מדין כלים סעודה של מתכות, כיון דלוקחין ממים חמים שבו ללוש בפת וליקח לתבשילין, ונוהגין ממנו לשתות טיי"א, ומ"מ למעשה המנהג שאין טובלין אותו, ונתן טעם למנהג, כיון שקובעין אותו בתנור, והתנור קבוע בקרקע ולא נעשו מתחילה להשתמש בהם אלא במחובר, ואין מטמאין בשום טומאה, לכן אין צריכין טבילה.

וכן הנה יעויין גם כן בשו"ת חלקת יעקב יורה דעה (סימן מ"ו) שהביא את היד אפרים הנ"ל, והוסיף וז"ל: וא"כ לפי פסקו של תשו' שב יעקב (סימן ל"א) וכו', לענין תנור בית החורף דאין צריך טבילה וכו', אם כן

כש"כ נמי לענין טומאה זו שיצא הכלי מרשות עכו"ם לרשות ישראל, דאין צריך טבילה, ואף שכתב שם עוד טעם להיתרא משום דהולכין אחר רוב תשמישו, וכמובא בפת"ש שם (סימן ק"כ ס"ק ו') וידוע דברי החכם צבי כשפוסק אחד כתב איזה טעמים להיתרא, שאין לסמוך על טעם אחד לחודא, רק ביש גם סניפים האחרים, אכן ביד אפרים הנ"ל כתב שהעיקר הוא טעם הראשון. ומנהגן של ישראל תורה דדבר שאינו מקבל טומאה אין צריך טבילה ומהני גם לטומאה זו דרשות עכו"ם לרשות ישראל.

ועיין בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' (סימן כ"ו) שחיזק ידי הגאון בעל שב יעקב ס"ל דדין טבילת כלים תלוי בדין קבלת טומאה, גם מדברי הראשונים, והוא דבמרדכי סוף ע"ז (סימן תתנ"ט) מביא בשם מהר"ם מרוטנברג, שנשאל על דלי של עץ וחישובין שלו של ברזל, אי אזלינן בתר המעמיד לענין טבילה כמו לענין טומאה, והשיב דאין חילוק ביניהם וכו' עי' שם. וחוז' מזה יעויין בביאור הגר"א ביורה דעה (סימן ק"כ ס"ק י"ט) שמביא הוראה זאת של המהר"ם מרוטנברג ובמבאר בהדיא דאין חילוק אלא דכלי סעודה הולכין אחר מקום התשמיש ואף בזה פליג הר"מ. אבל בשאר כל דבר שזה הטבילה לטומאה וטהרה, עי' שם.

וכעין זה עיין בשו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ג חלק ב' (סימן כ"ב) שמביא גם כן ליסוד דברי שו"ת שב יעקב הנ"ל עי' שם.

ומאידך גיסא מצינו כמה אחרונים שחולקים על סברת השב יעקב, וסוברים כשיטת הגידולי טהרה, דדיני טבילת כלים אינם תלויים כלל באי מקבלים טומאה או לא, והוא בשו"ת מהרי"א אסאד יורה דעה (סימן רט"ז) חולק על סברת שב יעקב שמדמה

ג', דכלים אלו פטורים מטבילה, ומטעם דאין על כלים אלו (שאופן בהם רק פעם אחת) שם כלי לקבלת טומאה, כיון דעומדים להזרוק לאשפה, והביאו ראיה להך יסוד דאין כלים אלו מקבלים טומאה, מהא דמבואר ברמב"ם (פרק ה' בהל' כלים הלכה ז') דקרבן שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה, וא"כ ה"ה דאין עליהם שם כלי לענין טבילת כלים. ולפי זה הוסיף המנחת יצחק חלק י' (סימן כ"ג) דמהאי טעמא לא הוי כלי גם לקידוש עי' שם, והיינו דכוונתו דאין לקדש על כוס נייר או פלסטיק, משום דכיון דזורקין אותו אחר תשמיש חד פעמי אם כן לא הוי כלי, ולא מקבל טומאה.

ו) אולם לענ"ד אינו כן וכבר כתבתי להוכיח בספרי שו"ת מנחת חן חלק א' (סימן י' אות ה', ו', ז', ח') וכן שם (סימן י"א) דכוס נייר ופלסטיק מקרי כלי ומותר להשתמש בהם לקידוש ולנטילת ידים עי' שם.

ז) וכן בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב (סימן כ"ג) מתיר כוסות חד פעמיים לקידוש ולהבדלה ולנטילת ידים, כיון שמתחילת עשייתם עשויים בצורה כזאת ולשם כך ישתמשו בהם לשתייה, ובודאי שם כלי עליהם בגלל שעשויים ככלים והם בכלל, עי' שם.

ח) ומ"מ אע"פ שלענין כוסות של נייר ופלסטיק דעתינו דנחשב לכלי ומקבל טומאה, מ"מ תבניות אלומיניום חד פעמית לענ"ד אינו נחשב כלי לענין טבילת כלים, והיינו משום דמעולם לא נעשה לתשמיש קבוע, וכל עיקר עשייתם לתשמיש ארעי ולזרוק אותם, וגם בעצם אינם ראויים לתשמיש קבוע, א"כ לא הוי כלי תשמיש, ודומה למ"ש לעיל (אות ב') בשם הגידולי טהרה שפסק לענין היורות שמבשלים בו

טומאה דמרשות עכו"ם לישראל לטומאה ממש עי' שם, וכן בשו"ת חלקת יעקב יורה דעה (סימן מ"ו) הנ"ל, מביא ראיה דלא כשב יעקב מהרמב"ם (פרק י"ז מהל' מאכ"א הלכה ו') עי' שם, וכן בשו"ת ציץ אליעזר חלק ז' (סימן ל"ז אות ד') מביא מרש"י בע"ז עה: דמשמעות שיטת רש"י דדין טבילת כלים לא תלוי בדין קבלת טומאה, וכן פוסק בהדיא ברמב"ם (פרק י"ז מאכ"א הלכה ה') דטבילה זו אינו לענין טומאה וטהרה, עי' שם. וכך מסביר הפרי תואר יורה דעה (סימן ק"כ) דדין זה של טבילה הוא חידוש דלא אשכחן טבילה אלא לטומאה, ודברים אלו לית בהו צד טומאה, דהא אינם מטמאין, עי' שם, וכ"כ בחכמת אדם (כלל ע"ג דין א') דטבילה זו אינו מצד טומאה, אלא הכתוב הצריך טבילה לכלים שיוצאים מרשות עכו"ם לרשותו עי' שם.

וכן עיין עוד לגידולי טהרה (סימן י"ז), ובתשובות חתם סופר יורה דעה (סימן ק"כ ס"ק ו') שנוטים דבריהם היפך הגאון שב יעקב הנ"ל, וכן הוכיח בשו"ת שבט סופר יורה דעה (סימן ס"ז) כדברי הגידולי טהרה, דאין לדמות טבילה לטומאה, ואדרבה יש להביא ראיה דלא דמי, דהא לענין טהרת כלים מטומאתם סגי ברביעית, ואילו בטבילה כלים בעינן דוקא במ' סאה, עי' שם].

ה) והנה לעיל באות ב' הבאנו מש"כ בשו"ת מנחת יצחק להוסיף בטעמא דמילתא דתבניות חד פעמים א"צ טבילה, משום דכלים אלו שזורקין אותם אחרי שימוש פעם אחת אינם מקבלים טומאה. ועי' שם במנחת יצחק חלק ח' (סימן ס"ט) וחלק י' (סימן כ"ג) שהביא טעם לזה גם כן משו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן קט"ו) [שגם הבאנו לעיל באות

מקבלים טומאה, וא"כ כלים אלו שאי אפשר להשתמש בהם אף לפי הדחק רק ב' וג' פעמים אינם מקבלים טומאה, ורק אם אפשר להתקיים הרבה זמן אך בשביל הזול אין משתמשין מסתבר דמקבל טומאה, וממילא אפשר דאינם צריכין טבילה, עכת"ד.

יא) וכן לכאורה משמעות הדברים ממש"כ בשולי הגליון בשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן קט"ז), דאף שאפשר להשתמש בהני תבניות כמה פעמים אם רצונו בכך, כיון דאין דרך כלל להשתמש בהם פעמיים, דמי שפיר להא דתנן בכלים שם (פרק ט"ז משנה ה'), ואינו מקבל טומאה, ע"כ. ובפשטות משמע דפטור מטבילה אפילו אם באמת ישתמש בהם ב' וג' פעמים, דכיון דאין דרך כלל להשתמש בהם פעמיים אין להם חשיבות כלי, אולם מאידך יש לומר דאם מייחד לתשמיש פעמיים ויותר, שפיר חל עליו דין כלי וצריך טבילה, ויסוד לדבר זה מתבאר מדברי הרמב"ם (פרק ה' מהל' כלים הלכה ז') דהקדן שהוא משתמש בה ומשליכה דאינה מקבלת טומאה, ובכל זאת שגם שם מסיים, דאם חישב עליה מקבלת טומאה, ועי' בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב (סימן כ"ג) ד"ה ולדעתי, ובשו"ת מנחת יצחק חלק י' (סימן כ"ג) ד"ה וממילא.

יב) וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' (סימן קצ"ב) דנהגו העם להקל באלומיניום כשעשוי לשימוש פעם אחת והוא משתמש בו רק פעם אחת (אלא שלדעתו ראוי שיטביל), והוסיף שיטביל בלא ברכה אפילו כשמייחד לפעמים דאפשר שאין הדבר תלוי בו, אלא יש לבדוק האין נהגו כולם להשתמש בו, האם פעם אחת בלבד או יותר, שאם באמת כולם נוהגין להשתמש בו רק פעם אחת לבד יש להקל, ובפרט

י"ש שמקילים להשתמש בו בלא טבילה, משום דכיון שאין משהין בו המאכל לא הוי כלי תשמיש לענין טבילת כלים, שהרי הוי כלי שאין ראוי לתשמיש קבע, וא"כ כש"כ בנידון דידן בהני תבניות, דלא רק שאין משהין בו המאכל, אלא אף אין אופין בו רק פעם אחת, (ולא כמו נדון של הגידולי טהרה, שעומד להתקיים עכ"פ לבשל בו כמה פעמים), וכן מסתבר דהני תבניות גם כן אינם מקבלים טומאה, ושוב אפשר לצרף גם שיטת השב יעקב (הובא לעיל אות א-ב) דכלי שאין מקבל טומאה אין צריך טבילה, וכמ"ש בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' (סימן ל"ב).

ט) ולסיומא דמילתא, יש לעורר עוד שאלה אחרת שדנו בו הפוסקים, והיינו מה הדין בהני תבניות אם רוצה להשתמש בהם פעמיים ויותר, האם חייב בטבילה, דלכאורה לפי מה שכתב המנחת יצחק חלק י' (סימן כ"ג) וציין שם לחלק ד' (סימן קי"ד), וחלק ה' (סימן ל"ב), וכן בשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן קט"ז), דלכן הני תבניות אלומיניום פטורים מטבילה, מטעם דאין על כלים אלו שם כלי לקבל טומאה כיון דעומדים להזרק לאשפה, ונמכר ברמב"ם פרק ה' מכלים הלכה ז', משמע דהיינו כשבדעתו לזרוק לאחר שימוש זה, אבל אם רק לאחר שימוש נוסף זורקו לא מקרי ארעי וחייב בטבילה.

י) אולם בחוברת לתורה והוראה חוברת ב' (עמוד 40) כתב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, עיין ברמב"ם רפ"ב מכלים שכתב, דטעם כלים מלפת ואתרוג ולדעת יבישים שטהורים, לפי שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מיעוט, משמע אף ששייך להשתמש בהם איזה פעמים, אבל אין מתקיימים כדרך כלי טהורים וכו', חזינן דבלא מתקיימין אלא זמן קצר אף שישתמשו בהם איזה פעמים אינם

טבילה, ע"פ החזון איש או"ח (סימן נ"א) שכותב שקופסאות סגורות אינו כלי כלל, ולכן אסור לפותחן דנעשה כלי, וכותב זה בלשון "וסתום מכל צד לאו כלי הוא וכשעושה לו פתח נעשה כלי", א"כ הישראל הפותחן עושה כלי והוא כלי של ישראל גמור, ואין צריך טבילה.

טו) אולם לענ"ד אין דברי תשובות אור לציון נכונים, ואין לדמות צנצנות של קפה או תבניות אלומיניום למש"כ החזון איש לגבי קופסאות שמורים דדוקא בנידון החזון איש לגבי קופסאות שמורים שעשה הישראל שינוי בגוף מציאות הכלי לכך נחשב כלי של ישראל, שהרי מתחילה קופסאות סגורות אינו כלי כלל, כמ"ש החזון איש וסתום מכל צד לאו כלי הוא, ועכשיו שהישראל עשה לו פתח נעשה כלי על ידי פעולת ישראל, דנשתנה על ידו בפועל מציאות הקופסאות, לכן אין צריך טבילה, ודומה למי שקיבל מתכת מהגוי ועשאו כלי, שהישראל מכשירו בפועל להיות כלי, משא"כ בנידון דידן לגבי צנצנות של קפה או תבניות אלומיניום, דגוף מציאות הכלי לא נשתנה, ורק המחשבה נשתנה, לפי שמתחילה נעשה הכלי על ידי הגוי לשימוש חד פעמי, והישראל עכשיו רק קובע את שימושו להשתמש בו פעמיים, ועצם הכלי עדיין באותו צורה שנוצר על ידי הגוי, ורק הישראל החשיבו ככלי סעודה, נמצא דהוי כלי סעודה שנעשה על ידי הגוי וחייב בטבילה.

טז) תבנא לדינא, דתבניות חד פעמית מאלומיניום אין צריך טבילה, כיון שעומד לזרק אינו מקבל טומאה ולכמה פוסקים דיני טבילה תלוי בדיני קבלת

באלומיניום שחיוב טבילה שלו לרוב הפוסקים הוא מדרבנן, ויש שסוברים שאפילו מדרבנן, כיון שלא היה מצוי אצלם כלל ולא גזרו בזה, אין חיוב כלל ע"י שם. וכ"כ בשו"ת מעין אומר חלק ד' (פרק ג' סעיף כ"ד) פסקי הגרע"י זצ"ל דאם מחליט להשתמש פעמיים צריך טבילה.

יג) אולם הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון חלק א' (או"ח סימן כ"ד) יצא לחדש לענין צנצנות של קפה נמס וכו' שקונים מבית חרושת של עכו"ם ונועדו לשימוש חד פעמי, דאינם צריכים טבילה, ואפילו אם נמשך זמן עד שמסיים הקפה שבהם, וע"ז הוסיף לחדש, וז"ל: ואפילו אם הוא בדעתו להשתמש בצנצנת לאחר שיסיים להשתמש בתוכנה (הקפה), גם כן נלענ"ד שאין צריך טבילה, דכיון דבשעת הייצור אינו נחשב לכלי, ורק בשעה שחושב הישראל הקונה להשתמש בו ולעשותו כלי, רק אז חל עליו שם כלי, והרי הוא ברשות הישראל כבר וברשותו נוצר הכלי, בכה"ג לא בעי טבילה, ובפרט בכלי זכוכית שחיוב טבילתן דרבנן, ע"י שם. הנה לפי זה יוצא מדבריו (לפי חשבוננו) שה"ה בנידון דידן בנוגע בתבניות אלומיניום דעתו שאין צריך אפילו יחליט להשתמש בו ב' וג' פעמים, והיינו לפי שהכלי כשנעשה על ידי הגוי נעשה לשימוש חד פעמי, ומי שמחשיבו והופכו לכלי הוא הישראל הקונה אותו, והרי זה כמי שקבל מתכת מהגוי ועשאו כלי שאינו חייב בטבילה, וכעין זה מצינו גם כן בשו"ת אגרות משה חלק ה' יורה דעה (סימן מ') וכן (סימן קל"ז).

יד) ויסוד סברא זו מובא גם כן בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' (סימן כ"ו) בשם השואל בנוגע לקופסאות שמורים שאין צריך

טומאה, (לעיל אות ב' ג'), ועוד דלא הוי כלי תשמיש, כיון שאין משתמשים בו קבע, וכמ"ש הגידולי טהרה לגבי יורות (לעיל אות ב'), אבל כשרוצה להשתמש בו פעמיים הסכמת הפוסקים שצריך טבילה, לפי שמחשיבו ככלי סעודה, וגם לענ"ד נראה דלא מועיל לקפל את התבניות ואח"כ לתקנו

כדי שזה יחשב כמעשה ישראל שפטור מטבילה, שהרי כיון שטבע אלומיניום שמתקפל ומתעקם כה וכה בנקל, א"כ כשאח"כ מיישר אותו על מכוננו, הרי חוזר וניעור מצבו הראשון ולא נחשב על ידי פעולה זאת ככלי חדשה שנעשה עכשיו על ידי ישראל, וצריך טבילה.

הטבלת מתקן למים חמים וקפה-תמי 4 או מכונת קוריג-Keurig

שאלה: מצוי בזמנינו מתקן להכנת כוס קפה, והוא מתקן שמכנסים כוס סגור עם אבקת קפה, ובתוך המתקן הצינורות עשויים מזכוכית ומתכת, ולכאורה הוא דומה קצת לקומקום אלא שכאן יש בעיה שאם יטבלו המתקן הזה מיד זה יתקלקל כיון שיש בתוכו כרטיס דיגיטלי שאם מים יגעו בו מיד זה יתקלקל לגמרי, האם אפשר לומר שהמתקן הזה שמחוץ עשוי מפלסטיק, ולכן כיון שהכלי שרואים הוא רק עשוי מפלסטיק פטור מטבילה אע"פ שבתוכו יש חלקים ממתכת, אבל כיון שאי אפשר להגיע עליהם ולא רואים אותם האם זה סברא לפטור? ואם לא מה העצה בזה, האם סומכים על נתינתו לגוי, או האם אפשר לסמוך על מהרי"ל דיסקין שאולי הוצאת מים לא נחשב כהשתמשות הכלי?

אונס, שוב מותר להשתמש בכלי זה לכתחילה, ע"כ. ואינו מובן, דמאן יימר דהפסד הכלי פוטר מטבילה, אדרבה כיון שידוע שכלי זה יתקלקל על ידי הטבילה, א"כ מעיקרא לא יקנה כלי כזה שידוע מתחילה שלא יוכל לטבלו.

(ב) ובאמת כ"כ להדיא בשו"ת שבט הלוי חלק ב' (סימן נ"ז אות ג') שנשאל שם לענין דוד שמבשלים בו מים על ידי אלקטרי, האיך יתנהג בו לענין טבילת כלים, כי חלק האלקטרי שבו, יכול להתקלקל על ידי המים בשעת טבילה, וכתב דאין שום היתר לפטור מטבילה מחשש קלקול חלק האלקטרי, והוסיף עוד וכתב "לא ראיתי שום עצה להשתמש בו רק אם יקבעו החוטים אחרי הטבילה או יתקנו אותם שוב", עי' שם. הרי

הגרנ"א אהלבוים שליט"א (מוח"ס מנחת חן):

(א) לדעתי נראה שהמוכנה לקפה הנקרא "Keurig" חייב בטבילה, ואע"פ שרוב חלקים של המכונה עשויים מפלסטיק, מ"מ יש כלי מיוחד בתוך המכונה העשוי ממתכת, והוא הכלי הנקרא heating canister שבו מתחמם ומתבשל המים והוא הכלי הגדול ביותר מכל החלקים שבתוך המכונה. ואשר ע"כ יש חיוב לטבולו. ואינו מובן לענ"ד מה שפסק הרב משה היינעמאן שליט"א, שאמר שאם בודאי יתקלקל הכלי על ידי טבילה, ואי אפשר לטבולו ולהשתמש בו אח"כ, א"כ הרי הוא אונס שאי אפשר לקיים המצוה, וכיון שכל האיסור להשתמש בכלי מאכל בלי טבילה נובע מהחיוב דאורייתא לטבולו, א"כ במקום שפטור מטבילה מחמת

מבואר מזה ג"כ דחשש קלקול אין זה סיבה לפוטרו מטבילה.

ג) וחזן מזה כל הענין המדובר של חשש קלקול על ידי המים בשעת טבילה אין זה דבר פשוט שכך היא המציאות דענין בשו"ת באר משה להגאב"ד דעברעזין חלק ז' (קונ' עלעקטריק סימן נ"ז) וז"ל: יניח להתייבש במקום חם מ"ח שעות (וי"א ג' ימים) אחר הטבילה, ולא יזיקו המים מאומה לחוטי האלקטרי, כן אמר לי מומחה אחד, וכבר נסיתי זה בעצמי כמה פעמים והכל עלתה יפה, וכן הוריתי לאין מספר, וגם לא אחד מהשואלים לא אמר לי אח"כ שנתקלקל האלקטרי של הכלי, ועצה טובה זו קבלתי ממומחה האלקטרי כנ"ל, עי' שם.

ד) וגם כבר ידוע העצה המבואר בשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן ס"א אות ה') דיטול מטלית ויטבלנה במי המקוה ויסחטנה שישארו בה מים רק כשיעור טופח על מנת להטפוח, ויניח המטלית על הסדקים במקום כניסת חוט האלקטרי, וכן הסכים עמו בשו"ת מנחת יצחק חלק ג' (סימן ע"ו) וכ"כ בספר ישועות משה חלק א' (סימן ס') וז"ל החלקת יעקב שם במקצת: והנה עצה הנכונה בנידון דידן לפע"ד כן, על פי המבואר בסימן קצ"ח סעיף כ"ח לענין טבילת אשה נדה דלא תאחז בה חברתה בידו וכו', ואם הדיחה ידי המים תחילה שרי, שמשקה טופח שעל ידי חיבור לימי המקוה, וכן גם בסימן ק"כ לענין טבילת כלים בסעיף ב' שם וברמ"א שם, ודוקא שלחלח ידיו במי מקוה, אבל לא במים תלושין, והט"ז שם ובסימן קצ"ח האריך דסגי אף במים תלושין, כיון דהמשקה טופח על מנת להטפוח נעשה על ידי חיבור למי

מקוה כמי מקוה ממש על ידי השקה, א"כ בנידון דידן נמי יש עצה כזו וכו' על ידי מטלית וכו' לטבלו במי מקוה מקודם, ויסתום קצת שיהיה נשאר על המטלית רק בטופח להטפוח, דלא יופסל מטעם חציצה כיון שמחוברין לימי המקוה, עכ"ל.

ה) אולם לענ"ד כדאי להעיר דעצתו של בעל חלקת יעקב להניח מטלית טופח להטפוח לסתום הסדקים אינו פשוט כ"כ, ואע"פ שכתב שהוא עצה נכונה אבל באמת נחתינן בזה פלוגתת הפוסקים, דהנה המחבר בשו"ע (סימן ק"כ סעיף ב') כתב "צריך שיהא הכלי רפוי בידו בשעת טבילה, שאם הודקו בידו הוי חציצה ואם לחלח ידיו במים תחילה אין לחוש", וכתב על זה הרמ"א "ודוקא שלחלח ידו במי מקוה, אבל לא במים תלושים", וסברת הרמ"א מבואר שדוקא שלחלח ידיו במי מקוה דמי המקוה הואיל ומתחילה כשרים היו אמרינן שנשארים בכשרותם על ידי חיבור קל כזה דמשקה טופח, אבל אם לחלח ידו במים תלושים לא מהני, דאין די בחיבור מיעוט כזה להוריד למים אלו תורת מי מקוה והכשר טבילה, וכתבו הפוסקים [לבוש ומטה יהונתן כאם וסדרי טהרה סימן קצ"ח ס"ק נ"ז] דלפי דעת הרמ"א, אפילו לחלח ידו במי המקוה, אלא דאח"כ הוציא ידו ממנה שוב לא מהני לאחז בה הכלי, דבשעה שיצאה ידו מתוך המקוה נעשו במים שעליה כשאר מים תלושים, הואיל ונפסק חיבורן להמקוה, אלא צריך להשאיר ידו האחת בתוך המים, ובידו השנית יושיט הכלי להראשונה, ואז שפיר יכול להחזיקו בידו ראשונה בשעת טבילה, וכל זה לדעת הרמ"א וכן הסכים הש"ך כנראה מדבריו כאן, וכ"כ להדיא להלן (סימן קצ"ח ס"ק ל"ז).

פגע, וכן משמע משו"ת שבט הלוי (סימן נ"ז) דלא נחא ליה בעצת החלקת יעקב לכסות הסדקים במטלית טופח להטפית, ולכן כתב בשבט הלוי וז"ל: לא ראיתי שום עצה להשתמש בו רק אם יקבעו החוטים אחרי הטבילה או יתקנו אותם שוב, ע"י שם. ועוד עצה כתב הגר"ש אלישיב זצ"ל קובץ תשובות חלק א' (סימן ג') ובחכמת אדם (כל ע"ג דין י"ג) וכן דעת הגר"ש אויערבאך זצ"ל הובא בספר טבילת כלים (עמוד ק"ז), שיתבטל הכלי בפירוקו שינתק חלק מרגזה על ידי אומן ישראל שבאותו רגע הכלי לא יכול לעבוד ואח"כ יחזיר החלק וירכיבו ונמצא שישראל בנה את הכלי, ופטור מטבילה.

ט) וגם לדעתי קשה לסמוך לפטור מטבילה כלי אלקטרי על ההיתר הנודע של בעל חלקת יעקב (חלק א' סימן קכ"ז) דמחוברים על ידי החוט לכותל (התקע) נקרא כלי המחובר לקרקע שפטור מן הטבילה, וע"י שם שתמך יסודו לפי המבואר בשו"ת שב יעקב (סימן ל"א) המובא ביד אפרים (סימן ק"כ). ומטעם דכיון דכל תשמישו ואף מראשיתו נעשה להשתמש בו רק במחובר לכותל שמחבר את החוט לשקע שבקיר, אינו מקבל טומאה ומכ"ש טומאה זו, וכ"כ בשו"ת בית אב"י לענין כלי אלקטרי שמרתיחים בו מים לקפה, ע"י שם. אולם הרבה מגדולי זמנינו דחו דמיון זה לפטור מטבילה ואין לסמוך עליו, ומה שהביא החלקת יעקב ראוייה מתשובת שב יעקב הובא ביד אפרים (סימן ק"כ סעיף ה') דמה שנעשה לכתחילה להשתמש במחובר לקרקע פטור מטבילה אינו ראיה וכמ"ש בשו"ת באר משה חלק ז' (קונ' אלקטריק סימן נ"ז), דאינו דומה נידון דידן בכלי אלקטרי, דמכח מה שכלים אלו א"א

ו) אבל הגר"א חולק על עיקר דבריו, וס"ל דמהני לחלוח הידים אפילו במים תלושים, והט"ז דעה שלישית יש לו [ולזה הסכימו גם הפר"ח, והפרי תואר] דאיהו סבר שאם מחזיק את הכלי בדיבוק בינוני (ע"י ט"ז סימן קצ"ח ס"ק כ"ז), דהיינו כמו שרגילים להחזיק כלי, אזל אפילו במים תלושים מהני, אבל אם מחזיקו בדיבוק חזק, לא נשאר די חיבור למי המקוה להכשיר המים שעל ידו ולא מהני אלא א"כ לחל ידו במי מקוה, וגם לא הוציא ידו מן המים עד אחר הטבילה וכנ"ל לדעת הרמ"א, ע"י בסדרי טהרה (סימן קצ"ח ס"ק נ"ז).

ז) ולענין הלכה כתב בערוך השלחן (סימן ק"כ סעיף כ') דהעיקר כרבינו הרמ"א ואין לשנות, וכ"כ בטהרת ישראל להחמיר כשיטת הרמ"א, ומעתה לענין כלי אלקטרי שאם יכנסו המים לתוך המיתקן יש לחוש לקלקולו, ורוצה לכסות הסדקים שבצידו, לפימשנ"ת הדבר תלוי בפלוגתא, דלדעת הט"ז הנ"ל, יכול ללחלח אצבעותיו או איזה מטלית במי המקוה ולהציאו ולכסות הנקב ולטבול ובתנאי שלא יחזיק הכלי בדיבוק חזק [וכ"ש לדעת הגר"א מהני, דלדידי' אפילו בדיבוק חזק מהני] אולם לדעת הרמ"א דבעינן מי מקוה שלא נתלשו לא מהני עצה זו, ובהכרח צ"ל שדעת החלקת יעקב ומנחת יצחק הוא דבשעת הדחק כזה (כלי אלקטרי) יש לסמוך על שיטת הט"ז (אע"פ שלא הזכירו את זה).

ח) ואם כן לכתחילה לכאורה עדיף העצה המובא לעיל (אות ג') משו"ת באר משה, דיטבול הכלי כדרכו ואח"כ יניח להתייבש במקום חם במשך ג' ימים ובכה"ג לא יזיקו המים לחט האלקטרי, והנסיון מעיד שכבר נטבלו כך כלים למאות ויותר ויצאו בלי

בכלי אלקטרי, ועי' שם בחלק ה' הנ"ל שנתן עצה לפטור טבילה על ידי שיתנם לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ומותר להשתמש בהם לעולם, והביא שכן איתא בספר דרכי תשובה (סימן ק"כ ס"ק קי"ב) בשם ספר שלחן גבוה או"ח (סימן תנ"א) דכל דבר שאי אפשר להטבילו מחמת גדלו וכבודו שיתנו לעכו"ם, עי' שם, ובחידושי רעק"א (סימן ק"כ סעיף א') בן איש חיש שנה שניה פרשת מטות. ויש להוסיף מה שכתב הג"ר עובדי' יוסף זצ"ל בספר הליכות עולם חלק ז' (עמוד רל"ה) דאע"פ שמלשון המחבר בשו"ע (סימן ק"כ סעיף ט"ז) משמע דהך עצה ליתן לעכו"ם במתנה הוא רק בדיעבד, וכגון בערב שבת שאין לו פנאי לטבול, מ"מ בכלי אלקטרי דאי אפשר לטבולו משום שיתקלקל על ידי המים, הוי ליה גם כן כבדיעבד שאין לו מקוה, ויכול להשתמש בהעצה ליתנו לעכו"ם במתנה ויחזור וישאלנו ממנו.

(יב) ובכלל, עי' מה שכתב בשו"ת מנחת יצחק חלק ד' (סימן קי"ד, אות ד') להוכיח דדין טבילת כלים אינו תלוי בדין טומאה, וכתב בדברי השב יעקב לא הוי אליבא דהלכתא, ורק לענין "מעמיד" ילפינן מטומאה, וא"כ בלאו הכי אין שייך לפטור כלי אלקטרי מטבילה משום דהוי ליה מחובר לקרקע ואינו מקבל טומאה, שהרי טבילת כלים אינו תלוי בדין טומאה.

(יג) ובעיקר חיוב טבילה לכלי אלקטרי יש מחלוקת בין גדולי זמנינו אם צריכין לטבול את כל הכלי כולל החלק האלקטרי, דעיינן בשו"ת אגרות משה חלק א' יורה דעה (סימן נ"ז) דפסק: המקום שבו חוטי האלקטרי אין צריך טבילה, וסגי להטביל עד אחר המחיצה שבין הכלי להחשמל, וכתב שם האגרות משה דאף שכלי אחד הוא א"צ

להשתמש בהם רק על ידי שמחברין את החוט לשקע שבכותל אין זה נחשב כמחובר לקרקע, כמו הכלי הנזכר ביד אפרים, דאותו כלי (ביד אפרים) כל הכלי מעיקרא נעשה לבחרו עם התנור המחובר לקרקע, ותמיד מונחים בתנור ושם מקומם, משא"כ כלים בנידון דידן כל הכלי אלקטרי לא מחובר אלא חוט האלקטרי מחובר, ובעיקר הכלי משתמשין כשהוא תלוש, וא"כ ש לזה דין תלוש, ובאיזה כח חוט האלקטרי לחודא עושה את הכלי כמחובר.

(י) ויותר מזה כתב בשו"ת באר משה במקום אחר והוא חלק ד' (סימן ק') דברים קשין כגידין נגד הך היתר דכל כלי אלקטרי פטורים מטבילה משום שדינם כמחובר לקרקע, וז"ל: ומה שאומרים שרב אחד פסק דכל אלו כלי אלקטרי פטורים מטבילה, לפי שמחברים אותו לכותל על ידי חוט, ודינם ככלים המחוברים לקרקע שפטורים מן הטבילה, אינני מאמין שדברים כאלו יצאו מפי רב בעל דעת והוא שטות מעיקרא ואין שום צורך להשיב עליו ע"כ. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי חלק ב' (סימן נ"ז) וז"ל: ואף ישיאך לבך להתיר על פי מי שרצה לומר דכיון דמחוברים על ידי חוט לכותל נקרא כלי המחובר לקרקע שפטור מן הטבילה, דלענ"ד זה הבל ורעות ריח, דהא גופא דכלי תלוש שחברו לקרקע דפטור מן הטבילה גם כן מפוקפק, ועיין ביד אפרים יו"ד שם, ובספר ערוך השלחן שם (סעיף ל"ט) ובדרכי תשובה (ס"ק ה') והא דידן פשיטא דעל פי הלכה לא נקרא מחובר לענין זה לפטור עי' שם.

(יא) וגם בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' (סימן ע"ב) חלק ה' (סימן קכ"ה) וחלק ט' (סימן פ"ג) פסק לאסור השתמשות בלא טבילה,

כ"ד) בשם האו"ה משום דהטבילה לא מהני מידי, מפני שהכלי עדיין יש עליו שם נכרי, ואין הטבילה מועלת להוציאו מטומאת העכו"ם, דעדיין שם שותפות הגוי עליו, לכך לא שייך חובה לטובלו, דהא לא מהני, וכ"כ הלבוש וכן הוא בביאור הגר"א (ס"ק ל"א) ובהגהות בית מאיר בהגהות ליורה דעה סימן ק"כ הקשה דאפילו אי לא מהני בכה"ג טבילה להוציא מטומאת עכו"ם, מה בכך, אכתי מי התיר להשתמש בו בלי טבילה, אדרבה מאחר דא"א בטבילה א"כ יהא אסור להשתמש בו, וכתב הגרש"ז א"א זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' (סימן ס"ו אות י"ג) וגם בספרו מעדני ארץ שביעית (סימן ט"ז סוף ס"ק י') ליישב קושיות הבית מאיר ועי' גם בחלקת בנימין עמוד ק"ו ביאורים וז"ל: נלענ"ד פשוט, דכיון שאיסור השימוש בלא טבילה הוא רק מדרבנן, היינו רק מחמת חיוב מצות טבילה שמוטל עליו, ולכן הואיל ולכלי זה לא מהני טבילה, שפיר מותר להשתמש גם בלא טבילה, עי' שם.

טז) ועפ"ז יש רבנים שפסקו דה"ה ממש בכלי אלקטרי שיתקלקלו חוטי האלקטרי על ידי כניסת המים לתוכו, א"כ פטור מן הטבילה, ושוב מותר להשתמש בו גם בלא טבילה, אולם לענ"ד אין לסמוך על זה, שאין הנידון דומה לראיה משני טעמים, חדא דדוקא בכלי של שותפות ישראל וגוי, דהטבילה לא מועלת מצד "הלכה", דאינו יוצא מידי טומאת עכו"ם בטבילה, בכה"ג אמרינן כיון שאין בו חיוב טבילה מצד "הדין". שוב מותר להשתמש בו, משא"כ בכלי אלקטרי שיתקלקל על ידי טבילה, הלא הטבילה מצד עצמה מהני להפקיע מידי טומאת גוי, אלא שיש חסרון מצד אחר, שאח"כ יתקלקל, ואין זה חסרון בעצם הדין

לטבול כולו דלא נבטל העליון להתחתון להחשיב גם העליון לכלי סעודה כיון דמשתמש הוא למקום האש שהוא תשמיש אחר והן לענין התשמישין כשני כלים המחוברין. ונשאר רק מה שמקום החבור לא יוטבל במים, הוא בדין בית הסתרים שאינו חוצץ בכלים כמפורש ברא"ש נדה בהלכות מקואות סי' ל' וכן מסיק הר"ש ופי' הרא"ש במקואות פ"י מ"ה מתוספתא דמגל וכן נפסק בש"ע סי' ר"ב סעי' ה' וסעי' ט' ועיין בט"ז שם. ולכן אף שהתוס' חולין דף ע"ג ד"ה מטביל סברי דגם בכלים חוצץ ביה"ס יש להורות כרוב הראשונים וכהש"ע דאינו חוצץ. ובהא דידן אפילו לתוס' אינו חוצץ דהא אינו עתיד לקוצצן והוי מיעוט שאינו מקפיד או אולי עוד עדיפא משום דהיינו כרביתיה, עכ"ל. ועיין גם שם (סימן נ"ח) דבכה"ג מקרי כולו במים, כיון דאם היה חותך היותר היו המים מכסים שם.

יד) אולם עיין בשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן ס"א) דס"ל דלא מהני להטבילו בחלקו, דכיון דהוי בכלל הכלי, צריך להיות כל הכלי במים, וגרע ממיעוט המקפיד דאין רק דרבנן, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' (סימן ע"ב) שצריך להטביל גם חלק האלקטרי, ואין שום חציצה אף אם חלק האלקטרי לא צריך טבילה כלל, וכן משמע משו"ת שבט הלוי חלק ב' (סימן נ"ז) להכניס כולו למים, ועיין בשערים מצויינים בהלכה (סימן ל"ז אות ד').

טז) ודע עוד שלענ"ד אין לסמוך על מה שכתבו מקצת רבנים לפטור כלי האלקטרי מן הטבילה, על פי מה שפסק הרמ"א (סימן ק"כ סעיף י"א) ישראל ועכו"ם שקנאו כלי בשותפות אין צריך טבילה, והטעם שפטור מטבילה כתב הש"ך (ס"ק

טבילה, א"כ בודאי יש חיוב טבילה עליו, ושנית, הלא כבר כתבנו לעיל (אות ג-ד) שאין הכרח כלל שכלי אלקטרי יתקלקלו על ידי כניסת המים של הטבילה, וא"כ אין זה סיבה כלל לפוטרו מן הטבילה.

(יז) ולסיומא דמילתא בדבר השאלה האחרונה, לענין מי שמגיע לבית הורים שלו ויודע שהם לא עשו שום עצה לפטור את הכלי הנקרא $\div 2$ מטבילה, כגון פירוק על ידי ישראל או שותפות או הקנאה לגוי, האם בכל זאת מותר לו לשתות מזה על סמך הקולות החלשות שאמרו בשם כמה פוסקים.

(יח) נראה לי להלכה דמותר לו לשתות מים מהכלי הנ"ל אע"פ שהוריו לא טבלו את הכלי, מכמה טעמים, חדא, דהנה מבואר בשו"ע (סימן ק"כ סעיף ח') דהשואל או שוכר כלי מגוי אינו טעון טבילה, ומקורו מגמרא ע"ז (דף ע"ה:) ושם בפירש"י, דלא חייבה תורה להטביל אלא בדומיא דמעשה מדין, שהיו הכלים חלוטים ביד ישראל, ונמצא שיצאו מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל, אבל כלים שאולים או שכורים שלא נחלטו ביד ישראל אינו דומה למעשה מדין, עי' גר"א וכן בשואל ומשיב שתיתאה (סימן נ"א), ומבואר שם בשו"ע, דכל זה רק בשואל מנכרי, אבל בשואל מישראל שקנה מנכרי צריך טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון, אולם הרי קיימ"ל דכלים שלא הוטבלו אינם אוסרים את המאכל, כמבואר ביורה דעה (סימן ק"כ סעיף ט"ז) ברמ"א, ואפילו אם נתבשלו בכלים הטעונים טבילה אין המאכל נאסר, עי' ערוך השלחן.

(יט) ואם כן יסוד האיסור הוא רק שלא יאכל ולא ישתה בבית חברו בכלים הטעונים טבילה, אבל אם הוציאו המאכלים מן

הכלים, אף אם נתבשלו בכלים הטעונים טבילה, יכול לאוכלם. וכן הובא במאסף לתורה והוראה (חוברת ב' עמוד 20) בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, דאסור לאכול מהכלים עצמם עד שיוטבלו, ולכן יסיר המאכל מעל הכלי, שהרי לא נאסר המאכל, ויניחו על כלי אחר הטבול, או על כלי שאין צריך טבילה עי' שם. ולפי זה נמצא שבנידון דידן יש היתר פשוט לשתות מהכלי הנקרא $\div 2$ אע"פ שלא נטבל שהרי המים שנתבשל שם מעולם לא נאסר, וכמ"ש הרמ"א הנ"ל, דכלים שלא הוטבלו אינם אוסרים את המאכל, וא"כ יש להוציא המים ממנו לתוך כלי פלסטיק או כוס נייר שאין צריך טבילה, ושפיר יכול לשתות מזה הכוס, וכמשנ"ת.

(כ) ועוד יותר מזה מצינו פסק הלכה בשו"ת בית אבי חלק א' (סימן קט"ז) דהקל למתארח אצל אחר, לאכול בכלים שלא הוטבלו דאע"פ שפסק בשו"ע (סימן ק"כ סעיף ח') הובא לעיל (אות י"ח) דהשואל מישראל כלי הטעון טבילה חייב להטבילו, שכבר נתחייב ביד הראשון, מ"מ אורח שאני וז"ל: נראה לי דבאורח לא שייך לחייבו בטבילה, כיון דאין זה לא שאלה ולא שכירות, דהכלי שייך לבעל הבית, והוא מכבד להאורח בהמאכל שבהכלי, ואינו בגדר שאלה כלל, כיון שאין לו דין שואל או שוכר להתחייב באחריות על הכלי אם נשבר, לכן איך יתכן לחייבו בטבילה, וכיון שהמאכל לא נאסר אפילו להמארח אין טעם לאסרו להאורח, וגם הרי האורח אינו משתמש בהכלי, כי אין לו נפק"מ לאכול דוקא בכלי זה, כי הוא יכול לאכול גם בכלי נייר, או בכלים אחרים שאינם בחיוב טבילה, עכ"ל.

(כא) ולפי זה לפי המבואר בשו"ת בית אבי, שהמתארח אצל אחר יש להקל לאכול

בכלים שלא הוטבלו, כיון דאין זה לא שאלה ולא שכירות וכו', ועי' שם עוד בתשובה שהוסיף לפי הישועות יעקב בריש (סימן ק"כ) דחובת הטבילה על הבעלים ולא על השואל וכו', א"כ בנידון דידן שפיר יכול הבחור או האברך לשנות אצל הוריו מכלים שלא הוטבלו-אולם לענ"ד יותר נכון לנהוג כמו שכתבנו באות י"ט מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל, דיסיר המאכל מהכלים שלא הוטבלו, שהרי בכל אופן לא נאסר המאכל, ויניח המאכל על כלי אחר, שאינו טעון טבילה כגון כלי של פלסטיק או של נייר. ועי' בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' (סימן ס"ו אות י"ד) לענין אכילה בבתי מלון וכדומה בכלים שאינם טבולים, וכן בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סימן שפ"ו) ופלא שלא על דעתו פתרון, וכמו שכתבנו.

הגרי"ד ווייס שליט"א (מו"ס שו"ת ויען דוד):

א. דין ציפוי

בשו"ע (יורה דעה סימן ק"כ סעיף ו'), כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותו, אינו טעון טבילה, ובש"ך (ס"ק י"ב) דיטביל בלא ברכה עיי"ש וכ"כ הלבוש (סעיף ד'), ושם (בסעיף ד') כתב הרמ"א וז"ל, רחיים של פלפלין שבתוך העץ יש ברזל קבוע שטוחנין בו צריך טבילה, וכן המשפכות של ברזל או הברזות של ברזל ושאר מתכות כולן צריכים טבילה, ודוקא שעיקר הכלי הוא של מתכות, וכו' אבל כלי המתקן ביתדות של ברזל, ובלא היתדות לא היה אפשר להשתמש בו והם מבפנים, צריך טבילה, עכ"ל, ועוד שם בש"ך (ס"ק י"ג) דהכל תלוי אם המעמיד [שהוא פטור] נצרך לכלי, יטביל בלי ברכה ע"כ, וה"ה בכלי

המחוייב טבילה שניקב וסתמו בדבר שאין צריך טבילה, לפי מה דאיתא בגמרא (שבת דף ט"ו ע"ב) ולר"מ הכל הולך אחר המעמיד, ופליגי רבנן עליה, וז"ל הש"ך (שם) דבב"י (ד"ה ומ"ש) פסק הלכתא דיש לטובלו בלא ברכה, דמספקא לן אי אזלינן בתר המעמיד או לא, ומביא דרכי משה (אות ז') במסקנתו, וכן כתב מהרי"ל (בסוף הלכות טבילה שלו) דיש להטביל בלא ברכה, וכן כתב באיסור והיתר (כלל נ"ח דין פ"ב), דכלי עץ שיש להם חשוקים של ברזל, יש להטביל בלא ברכה, או עם כלי אחר שחייב טבילה בברכה, עכ"ל, ועיין בספר טבילת כלים (דף ע' ע"א ופ"ט).

הגם דבט"ז (שם ס"ק ט') כ', דמה שכתב הרמ"א בכלי שעשוי מחומר שאין מחוייב בטבילה (כגון חרס), ומצופה בדבר שחייב טבילה כגון מתכות, דמטביל בלא ברכה, היינו משום שנעשה לנוי כי הוא מבחוץ ע"כ, ומינה דכשהציפוי נעשה לתשמיש והוא מבפנים, חייב בטבילה בברכה, ולע"ד ה"מ היכא שאפשר להשתמש בהציפוי לחוד, (וכגון על ידי שיתפרק מכלי החיצון), משא"כ אם א"א להשתמש בחלק הציפוי המחוייב בטבילה בלי חלק האחר, סוף כל סוף אין עצם הציפוי נחשב לכלי, ויטביל בלא ברכה.

וממילא במאשין כזה שתוכו עשוי בצינורות של מתכת או של זכוכית מכיון דא"א להשתמש בחלקים אלו בלי חלקי המאשין העשויים מפלסטיק וכדומה, אין כאן חיוב ברכה.

ועי' בדרכי תשובה (ס"ק נ"ז) בשם ספר קהל יהודה, לגבי כלים המורכבים מב' חלקים כגון סכין של כסף ויד של עץ, דמסתברא דגם העץ שבו צריך לטבול, דגם

ואמנם אם הכלי נשתקע אצלו, בצקות השלחן (ח"ח סימן קמ"ו) משמע, דיש לחוש דבעבור הזמן יזכה בו, וישתמש בלי טבילה. והעצה היעוצה, שלא יקנה המאשין, אלא ישכרנה מן העכו"ם, וישלם לו דמי שכירות כל שנה, ויוכל להקדים השכירות לאיזה שנים, וכדי שלא ייחשב להערמה, יש להתנות עם הנכרי, שבתום ימי השכירות על המשכיר להוציאו מהבית, באופן דברור שעדיין שייך לעכו"ם, ומעולם לא נעשה מכירה.

אך מש"כ בשם רב אחד, דכיון דאין תוך הכלי נראה, אין צריך טבילה, לא שמיצא לי כלומר לא סבירא לי, דלא נאמר בשום מקום דצריך לראותו, וכ"ש לגבי ציפוי שאין נראה מבפנים, וכגון טערמא"ס כשא"א לראות תוכו כבור, מ"מ כיון שהוא כלי בפני עצמו כההיא ציפוי שהזכרנו בתחילת דברינו מהט"ז, וודאי צריך טבילה.

הוציאו לנו מהנ"ל:

- (א) ציפוי (בפנים) העשוי ממכת וכו', שיכול לשמש ככלי בפני עצמו, חייב בטבילה, בברכה.
- (ב) כשאינו יכול להשתמש בחלק זה בפני עצמו, יטביל בלא ברכה.
- (ג) וכן אם נעשה הציפוי מחומר הפטור מטבילה כגון פלאסטיק, וא"א להשתמש בלעדיו, יטביל בלא ברכה.
- (ד) כלי שאפשר להשתמש בו אך ורק על ידי חיבור לבנין, פטור מטבילה.

הגר"י טשזנר שליט"א גאב"ד אופקים:

- (א) גם בארץ ישראל יש שאלות כאלו שמביאים מכשירי חימום משוכללים מחו"ל, והגבאי בית הכנסת שואלים מה דינם לגבי טבילה ובדרך כלל קשה לטבלם.

העץ חשוב כמו הכסף כיון שהוא בטל לגבי הכסף, ומיהו בכלי אשר לולא העץ לא היה הכלי מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו, לא ברירא לו, דאפשר דאין צריך להטביל רק הכסף, דהא ודאי כיון שהוא מעמיד, לא בטיל לגבי הכסף עכ"ד, ופשוט דכוונתו ג"כ דא"צ טבילה בברכה.

ב. חיבור החוט

וזה פשוט דאותן הכלים שמחוברים לצינורות של מים שבבנין, באופן שהם מחוברים לקרקע, לית דין ולית דיין שיצטרכו טבילה, וכל השאלה כשיכולים לטלטלם אף בעת שמשתמשים בהם, ופש גבן לברורי, איזה חיבור פוטרו מטבילה.

הנה חוט עלקטר"י שמחברו בחור שבבנין לא משוי ליה כמחובר, עיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן נ"ג אות ג'), אך פשוט דאין לדמות חיבור חוט לחיבור צינורות, (א) דאף בלי החוט ובלי חיבורו יוכל להכניס בו המאכל ולהשתמש בו, משא"כ בנידון דידן, א"א להכניס בו המים בלי צינור, ואם יוכל להכניס בו על ידי שישפכו לשם באיזה אופן (בלי צינור), בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין זה דרך תשמישו, (ב) ולגבי עצם החיבור, הלא יוכל להוציא החוט מן הקיר (ולכשירצה יחזור ויחברו), ואין החיבור קבוע, וגם עצם החיבור אינו חיבור, משא"כ בצינורות.

ועיין שו"ת אמרי יושר (ח"א סימן פ' ד"ה וראיתי) לענין קבלת טומאה, שמחלק בצינור בין כשהקרקע מסייע לתשמישו או לא, ופשוט.

ג. אופן הקנין לעכו"ם

והנה כתבתי בהולך בדרך וצריך כלי מעכו"ם, ואין לו מקום להטבילו, שיכוין שלא לקנותו.

המכשיר כדי שיהיו בטוחים שהדבר נעשה באופן מקצועי, ועדיין צ"ע.

הגר"י רוטנברג שליט"א (מח"ס מנחת פרי):

הנני כותב הנראה לענ"ד בדבר מתקן שתיה חשמלי הנקרא "מיני בר", מכשיר זה מחובר באופן קבוע לנקודת מים בכותל שדרכה מוזרמים מים לתוך המכשיר ואחר הסינון נכנסים לקערות מיוחדות המיועדות אחת למים קרים ואחת למים חמים, ולאחר לחיצה על אחד הברזים יוצאים המים לתוך כוס כשהם ראויים לשתייה קרים או חמים, ושאלתכם האם קערות אלו טעונות טבילה.

לכאורה יש לפטור מכשיר זה מטבילה על פי דברי השב יעקב (סימן ל"א) המובא בקצרה בפ"ת יורה דעה סימן ק"כ ס"ק ו' וביתר אריכות בהגהות יד אפרים שם, דכל המחובר לקרקע הואיל ואינו מקבל טומאה אינו צריך טבילה, ומכשיר זה מחובר בקביעות לברז מים המחובר לקיר. נויש מי שכתב דכל מכשיר חשמל שדרך שימוש על ידי התקע לקרקע פטור מטעם זה, יעוי' בשו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן מ"א, אך דבריו אינם נראים שחיבור זה של השקע יעשה את הכלי מחובר לקרקע וכ"כ בשו"ת שבט הלוי חלק ב' (סימן נ"ז).

אך רבו החולים עליו יעוי' בשו"ת גדולי טהרה (סימן י"ז) שכתב דאין לזה שורש בש"ס לדמות טבילה לטומאה ואדרבה כיסוי של כלי קיי"ל בשו"ע שם סעיף ה' דצריך טבילה ואילו לענין טומאה שנינו במשנה דהכיסויים טהורים, ורק לענין אי אזלינן בתר המעמיד למדו הפוסקים מטומאה אבל לא לענין אחר, וכן בשו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד יו"ד (סימן רט"ז)

ויש כמה צדדים להקל וכל רב יש את הקולא שלוף ומ"מ אין הדבר ברור להיתר.

(ב) ישנם רבנים האומרים לתת הכלי במתנה לגוי ושוב לבקש את זה ממנו בחזרה בהשאלה, וכלי של גוי אינו חייב בטבילה. אולם יש אומרים שדבר זה מועיל רק לזמן קצר ואחר זמן מה הגוי רואה שלא מחזירים לו הכלי ומבין שזו רק הערמה ומתייאש מהכלי והיהודי זוכה בו, והכלי מתחייב שוב בטבילה.

(ג) יש אומרים לקלקל את הכלי באופן שצריך מומחה לתקנו, ויתקנו יהודי, ועל ידי זה נהיה כלי שנעשה על ידי יהודי ופטור מטבילה. אולם גם זה על פי רוב אינו עצה מעשית, כי קשה לקלקל את הכלי כל כך כדי לפוטרו מטבילה, כי צריך לזה קלקול רציני, כגון לעשות בו חור המבטלו משימוש, ועפ"ר מפחדים לקלקלו כל כך או שלא ניתן לקלקלו כל כך, שמא לא יתאפשר לתקנו אח"כ. ועוד שאינו דבר מוסכם שקלקול הכלי פוטרו מטבילה (עי' קובץ מבית לוי חלק י"ד עמוד ע"ד) תשובת הגר"ש וואזנר זצ"ל שאין זה מועיל. ובכלי חשמלי פשוט בדרך כלל הרבה יותר קל לטבול את הכלי כדינו ושוב לייבשו היטב לפני השימוש, מלחפש כל מיני עצות לפוטרו מטבילה. אולם במכשיר אלקטרוני שמתקלקל במגע עם מים איני יודע איך לנהוג בו.

וחשבתי צד להקל, שהרי כדי שהמכשיר יפעל צריך לחבר צינורות המים לאפסות המים במקום, וחיבור זה נעשה על ידי אינסטלטור יהודי, ועל ידי מלאכה הכלי נעשה על ידי יהודי. אמנם טענו הת"ח, שזו מעשה הדיוט ואינו פותר מטבילה, אבל איני יודע, שאף אם למעשה זו מעשה הדיוט, אבל עפ"ר מזמינים בעל מלאכה לחבר

הניח בצ"ע דהרי לא גרע מסכין של שחיטה. וכ"ה בכנה"ג המובא בגליון רעק"א יורה דעה שם סעיף א' ברמ"א בחביות גדולות שאין יכול להטבילן במקוה מחמת גדולתן שהביא בשם כמה גדולים שבכלי מתכת ודאי דצריך טבילה עי' שם. היוצא מדברים דלא ס"ל סברת ערוה"ש.

וראיתי בשו"ת מנחת יצחק חלק ח' (סימן ע' אות ב') שכתב דאף שחלקו על השב יעקב במה שכתב לדמות טבילת כלים לטומאה מ"מ בנוגע למחובר בקרקע נראה דנקטו הפוסקים כוונתיה להלכה למעשה, ודבריו צ"ע דמהאחרונים והחכמ"א הנ"ל מוכח דגם במחובר לקרקע הצריכו טבילה. אלא שהמנחת יצחק הוסיף דגם למהר"י אסאד שדחה דברי השב יעקב, מ"מ מוכח מדבריו דביותר שאי"א להשתמש בה רק בשעת חיבורה לקרקע לא היה מחמיר.

העולה לדינא:

אם הקערות מן ממתכות אמנם יש צדדים להקל לפטור מטבילה, אך נראה דיש להחמיר בזה, ואם קשה להטבילם יש עצה שיהודי ינתק את חיבור המים בתוך המכשיר הביא מים מהברז לקערות או לנתק את הצינור המוליך מים מן הקערה אל הברז החיצוני ולחזור ולתקנו ובכה"ג מקרי שגמרו ביד ישראל ופטור מטבילה.

ואם הקערות מפלסטיק ודאי דאין להחמיר לטבלם, כי הרבה אחרונים פוטרם מלטבלם וכן נוהגים רוב העולם, וא"כ גם למחמירים בכה"ג שיש כמה צדדים להקל ודאי פטור מלהטבילם.

ויש להוסיף דאמנם מטה משמיה דהחזון איש וכ"כ בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' (סימן כ"ב) דאסור לשתות במלונות

דחה דברי השב יעקב וכ"ה בחידושי חת"ס ליורה דעה דהך טבילה גזירת הכתוב ולא תליא בטומאה וטהרה. ועוד הקשו דהא קיי"ל דתלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש עכ"פ לדיני דאורייתא יעוי' בערוך השלחן (סעיף ל"ט).

אלא שהערוך השלחן שם כתב דמ"מ יש לומר דאינו בכלל כלי סעודה דכלי סעודה לא מיקרי אלא כשטלטלין אותם ממקום למקום, ועוד דכל כלי שהוא כדול מדאי והוא עשוי שממנו ישפכו לכלים קטנים אינו נקרא כלי סעודה והוא כלי אוצר, ולכן לא ראינו מעולם שיטבילו חביות גדולות של מתכת האוצרים ברז מים או שאר משקין, דכיון שהיא גדולה יותר מדאי אינה נקראת כלי סעודה, דכלי סעודה הוי מה שמשמשין אצל התנור ובבית המבשלות ובשלחן האכילה ולא הכלים הגדולים שיש להם מקום מיוחד בפני עצמו, עכ"ד. ולדברי יש להקל במכשיר זה שיש לו מקום בפני עצמו ואינו מטלטל ממקום למקום ולא הוי בכלל כלי סעודה.

אך נראה דמכל האחרונים הנ"ל דפליגי על השב יעקב מוכח נמי דלא ס"ל סברת הערה"ש. וכ"כ בחכמת אדם (כלל ע"ג דין י"ג) וז"ל היורות הגדולות שמבשלין בו שכר נ"ל דצריכין טבילה ואע"פ שקובעין אותו ומחברין אותו לקרקע מ"מ דינו ככלי, ונ"ל דאין להם תקנה אלא שיטבילם או שינקוב בהם נקב גדול כדי שיתבטל מתורת כלי ואז יתקן אומן ישראל כדלעיל סי' ד', אך לפי מה ששמעתי שהשכר שמבשלין בו אינו ראוי לשתייה עד שמסננין אותה וא"כ דומה לסי' ט' ואפשר על זה סמכו העולם שאינם טובלים אותן, עכ"ל. והאריך בזה בבינת אדם שם וגם מה שכתב בנוגע למנהג העולם

ומסעדות וכדו' בכלים שלא הוטבלו אף דאין באפשרותו להטבילם ואין עליו החובה, מ"מ כיון שכל האיסור להשתמש בלא טבילה הוא דרבנן אף בכלי מתכות וכמו"ש הישועות יעקב ביורה דעה סימן ק"כ ס"ק א וכו"כ הביאור הלכה בסימן שכ"ג סעיף ז' בד"ה מותר, א"כ כל זמן שלא נתקן את חיבור המים והחזירהו כנ"ל, יש להקל לבחורים להשתמש במכשיר דלגבי דרבנן ודאי אפשר לצרף כל הני אחרונים הנ"ל דמכשיר זה פטור מטבילה.

הגר"י מזלומיאן שליט"א:

בקושטא אמינא כי איני בקי במכשירים חשמליים מעין אלו, ובפרט שכת"ר שליט"א כותב כי המתקן מצוי בחו"ל. וגם הוסיף להביא פסק דין של אחד מרבני ארה"ב. עכ"פ אכתוב את הנלע"ד בס"ד. עיין בשו"ת חלקת יעקב (חלק א סימן קכו) שכתב, מזלג חשמלי שחושש שאם יכניסו לתוך המים יתקלקל, יש לסמוך להקל שלא להטבילו, ולפי המבואר בשו"ת שב יעקב (סימן לא המובא בהגהות יד אפרים לסימן קכ) מטעם דכיון שכל תשמישו ואף מראשיתו נעשה להשתמש בו רק במחבר לכותל (שמחבר את חוט החשמל לשקע שבקיר), אינו מקבל טומאה ומכשל שכן טומאה זו. ע"ש. ועיין בשו"ת חלקת יעקב (חלק ב סימן סא אות ג) שאף אם יש אפשרות לחברו ג"כ למכונת יצור חשמל שאינה מחוברת לקרקע [גנרטור וכדו'], מכל מקום כיון דאזלינן בתר רוב תשמישו לענין טבילת כלים, כבפרי תואר (יו"ד סימן קכ ס"ק ו), ורוב תשמישו על ידי תחיבה לכותל ומקרי נעשה לשמש עם הכותל. ע"כ. ומכל מקום אף לשיטתו, הסירים החשמליים וכדומה חייבים בטבילה, אף שמשתמש בהם כשהם מחוברים לכותל, כיון שהקדרה

עצמה ראויה לתשמיש למאכלים שונים או משקאות גם כשאינה מחוברת לכותל, משא"כ במזלג חשמלי. ע"ש. והובא בספר טבילת כלים להגר"צ כהן (פרק יא ס"ק מו). והוסיף, שכן כתב הג"ר יצחק אייזיק ליבעס בשו"ת בית אבי (חלק א סימן קיד) לענין כלי חשמל שמרתיחים בו מים לקפה. ע"ש. וכן כתב הגרש"ז אויערבך בשו"ת מנחת שלמה (חלק ב סימן סו אות ד) כדברי החלקת יעקב, שהואיל ועיקר תשמיש כלי חשמלי הוא בשעה שמחובר ע"י תקע עם הקרקע, מקרי מחובר לקרקע ואינו צריך טבילה וכו'. ע"ש. ולפי זה מקרר חשמלי בודאי שאפילו נעשה ע"י גוי, אינו צריך טבילה. ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב (ס"ו סו אות ח) כתב לפטור המקרר מטבילה, מפני שהוא כלי העומד לנחת, ואין מטלטלים אותו כלל ממקום למקום, ולכן אינו חשוב ככלי סעודה. והוא הדין גם למגרות ומדפים ממתכת שבתוך המקרר. ע"ש. והובא בספר הליכות עולם (חלק ז עמוד רסו) להראש"ל הגר"ע יוסף, והביא סיוע לדבריו ממה שכתב הכנה"ג (סימן קכ הגב"י אות יח), שכלים שאין משתמשים בהם דרך אכילה ושתייה, אלא להכניס בהם לשימור ולקיום א"צ טבילה. וכן כתבו בשו"ת בית יהודה (סימן נב), והגר"ח פלאג'י בספר רוח חיים (סימן קכ). ע"כ. וסיים הראש"ל הגרע"י זצ"ל שם שטוב להחמיר היכא דאפשר להטביל קומקום חשמלי, ברם דא עקא שאם יכניסנו במים הוא עלול להתקלקל, לכן טוב שיתן אותו במתנה לגוי ויחזור וישאלנו ממנו. ודו"ק. ועיין עוד בשו"ת רבבות אפרים להגר"א גרינבלאט זצ"ל (חלק ב סימן קעב אות י').

אמנם יש שדחו הסברא הנז' ואסרו להשתמש בלא טבילה, עיין בשו"ת מנחת

מצות אות יא. שו"ת מנחת יצחק חלק ה סימן קכו אות ב וחלק ט סימן פג. ועוד), והובאו בספר טבילת כלים (פרק ד סעיף יז), והוסיף ושכן שמע מהראש"ל הגר"ע יוסף לענין כלים של אולמות. ע"כ. אלא שסיים שכבר העירו הפוסקים דהני מילי ביורות גדולות או כבודות, דיש דעות בפוסקים דא"צ טבילה, משא"כ בשאר כלים. ע"ש. ועתה ראיתי להראש"ל שכתב כן להדיא בספרו הליכות עולם (חלק ז עמוד רנז), שכלי חשמל שחושש שיקל בטבילה, יכול ליתנו לגוי במתנה, ויחזור וישאל ממנו, וכמו שכתב כיו"ב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן שכג ס"ז) שכלי חדש הניקח מן הגוי שטעון טבילה, ושכח להטבילו קודם השבת, יתן הכלי לגוי במתנה, ויחזור וישאלנו ממנו, ואז אין צריך טבילה. ע"ש. [ועיין בשו"ת חלקת יוסף (חלק ב סימן סא אות ב) דלא מהני העצה הנז', אף לענין כלי גדול או כבד, דעצה זו מהני דוקא לשעה, לשבת וליו"ט, אבל אחר השבת, כיון שישקע בידו, חשוב כלקוח]. ע"ש. וכן כתב בספר ויצבור יוסף (חלק ב פרק ט סעיף א). וכן הורה הראש"ל הגר"ע זצ"ל והובאה פסיקתו בשו"ת מעין אומר (חלק ד פרק ט סימן יז). ע"ש. ועיין בספר טבילת כלים הנז' שם (ס"ק כו ד"ה כיצד) מה שכתב באופן ההקניה לגוי. ע"ש.

עצה ב- כלי שבפירוקו מתבטל מלהיות כלי, והרכבתו יכולה להעשות על ידי אומן דוקא ולא על ידי הדיוט, ימסרהו לחשמלאי יהודי שיפרקו ויבטלו מתורת כלי ואחר כך ירכיבו מחדש, ועל ידי זה ייחשב הכלי שנעשה על ידי ישראל. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, וס"ל דכל זה דוקא בכלי חשמלי, דיש לצרף לו דעות האומרים דבלא"ה אינו טעון טבילה, משום דשימושו רק בשעה שמחובר מקרי מחובר לקרקע.

יצחק (חלק ב סימן עב), ובירחון המאור (אייר, תמוז, ואב תשט"ז). וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק א יור"ד סימן נז ס"ק ג) שדוד שמבשלים בו מים על ידי חשמל או מחבתות חשמליות או שאר כלי סעודה, אין היתר לפוטרו מטבילה מחשש קלקול חלק החשמל, ואל ישיאך לבך להתיר על פי מי שרצה לומר דכיון שמחברים ע"י החוט לכותל נקרא כלי המחובר לקרקע, שפטור מן הטבילה, דלענ"ד זה הבל ורעות רוח, דהא גופא דכלי תלוש שחברו לקרקע דפטור מן הטבילה ג"כ מפוקפק. ועי' ביד אפרים (יור"ד שם ובספר ערוך השולחן (שם סעיף לט) ובדר"ת (ס"ק ה). והא דידן פשיטא דע"פ הלכה לא נקרא מחובר לענין זה לפוטרו מהטבילה. ע"ש. וכן בשו"ת מחזה אליהו (סימן קיב אות י ד"ה ונראה), חולק על דברי החלקת יעקב הנז', ומצריכו טבילה, שהרי הקומקום משמש למים גם אחר ניתוקו מהקיר. ע"ש. וכן כתב בשו"ת באר משה (שטרן. חלק ד סימן ק) לדחות את הדעה שכלים חשמלים פטורים מן הטבילה כיון שמחברים לכותל. ע"ש. וכן כתב בספר ויצבור יוסף מהגר"י שעשוע (חלק ב פרק ט סעיף א) שטוסטר או קומקום חשמלי או סיר לטיגון מזלג חשמלי ושאר כלי החשמל שיש להם מגע ישיר עם האוכל, והם מתוצרת גוי, צריך להטבילם, ושכן כתבו אחרונים רבים. ע"ש.

ולכן יש להביא כמה פתרונים שכתבו הפוסקים, הפוטרים כלי חשמל מן הטבילה:

עצה א- ליתן הכלי במתנה לגוי ולשאול ממנו בחזרה, נמצא שהוא משמש בכלי של גוי שאינו צריך טבילה, ומותר להשתמש בו לעולם. כמו שכתב הפוסקים לענין כללים גדולים או כבדים (עיין דרכי תשובה סימן קכ ס"ק קיב. חידושי רע"ק בגליון שו"ע יור"ד סימן קכ סעיף א. חכמת אדם כלל עג דין יג. בן איש חי שנה ב פרשת

והובא בס' טבילת כלים (פרק ד סעיף טז ופרק יא סעיף נא אות ה). וכן כתב בשו"ת באר משה (שטרן חלק ד סימן ק). וכן הורה הראש"ל הגרע"י זצ"ל והובאה פסיקתו בשו"ת מעין אומר (חלק ד פרק ט סימן יד) שכלי מאכל חשמליים (מקסר קומקום וכד') שפוחד שיתקלקל אם יטבילוהו, כדאי לקלקלו ושיהודי יתקנו כדי להצילו מטבילה. וראה במש"כ הג"ר יהודה נקי שליט"א בהערות שם. וכן דעת הג"ר מאיר מזוז בשו"ת מקור נאמן (חלק א סימן תרה וסימן תרו) שהחושש שמא כלי החשמל יתקלקלו מחמת הטבילה, ימסרם לחשמלאי יהודי שיפרקם לגמרי וירכיבם שוב מחדש מעשה אומן. ואופן זה עדיף מליתן את הכלי לגוי ולקחת ממנו בחזרה. ע"כ.

אמנם פירוק התקע או החוט שמחוץ לכלי, אין הכלי מתבטל ע"ז מלהיות כלי, כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, כיון שאינם חשובים כחלק מגוף הכלי, אולם חוטי החשמל שבתוך הכלי ממש שפיר חשיבי כגוף הכלי. והובא בספר טבילת כלים שם. וכן כתב בספר ויצבור יוסף (חלק ב פרק ט סעיף א).

ואין להקשות ממה שאמרה תורה (דברים פרק ז פסוק ב) "לא תחנם", ופירשו חז"ל (עבודה זרה דף כ עמוד א) שאסור לתת מתנת חנם לגוי. ואם כן אף הכא אין לעשות עצה זו, לתת הכלי לגוי כדי לפוטרו מטבילה, ועיין בשו"ת הרשב"ש (סימן תסח) שעמד בזה. ומיהו בתוס' פסחים (דף כב ע"א ד"ה ורבי שמעון), הקשו כיו"ב על הברייתא שם, ותירצו, וי"ל הא אמרינן התם אם היה שכנו מותר, שהוא כמוכרו לו. עכ"ל. ועוד יש לומר על פי מה שכתב הרמב"ן, שאם אינו נותן לו דרך חנינה אלא לטובת עצמו מותר. וכאן הוא מתכוין לטובת עצמו שיוכל להשתמש בהם בשבת. וע"ע בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' סא), ובשו"ת עמודי אש (סי' יג אות יז), מ"ש בזה. ע"ש. ודו"ק. ע"כ. והובא בספר הליכות עולם שם. ומה שע"ז מפקיע עצמו ממצוות טבילת כלים שלרוב הראשונים היא מדאורייתא, עי' מש"כ בזה בשו"ת מעין אומר (שם עמוד תיא בהערה). ואכמ"ל.

תוספת: עיין בשו"ת ברכת יהודה (חלק ה יורה דעה סימן ה) שהמקילים שלא להטביל כלי חשמל יש להם ע"מ שיסמוכו. ע"ש.

טבל ושכח לומר ברכה

שאלה: טבל כלי החייב טבילה בברכה ושכח להגיד ברכה על הטבילה, האם חייבים להטביל את הכלי שנית בברכה?

כדרך שמברכים על כל המצות ואחר כך יקדש, ואם קידש ולא בירך תחילה, לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה. עכ"ל. וכתב הרב המגיד, שזה מבואר בגמרא (פסחים ז, כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. וכתב הרמב"ן,

הגר"י מזלומיאן שליט"א (מח"ס גבורי כח, סגולות רבותינו):

הנה קי"ל (בגמ' פסחים ז ע"ה) כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. וכן כתב הרמב"ם (בפרק ג מהלכות אישות הלכה כג): כל המקדש אשה צריך לברך קודם הקידושין

שאינו יכול לברך אחר עשיית המצוה, הכי נקטינן שאין לברך. ע"ש. וכן כתבו הכותרי ופלתי והפרי תואר (סימן יט). ודלא כהפרי חדש שם. ואף הפרי חדש גופיה הדר תבריה לגזיזה, באורח חיים (סימן תלב). וכן כתב הבית חדש אורח חיים (סימן תלב). וכן העלה להלכה בספר טל אורות (דף יא ע"ד), שדעת הרמב"ם היא הסברא המוסכמת לרוב גדולי הפוסקים, והמברך לאחר עשיית המצוה הוא ברכה לבטלה. ע"ש. ועיין עוד בספר זבחי צדק ובכף החיים יורה דעה (ריש סימן יט) שהביאו עוד אחרונים שהסכימו לזה, ושאלו בתוך כדי דבור שלאחר המצוה אין לברך. ע"ש.

ומה שכתב הרמ"א (אורח חיים סימן רסג בהגה) שיש לברך אחר הדלקת הנרות, אזיל לשטתיה דס"ל שאם לא בירך על השחיטה קודם שישחט, יכול לברך אחר השחיטה כדברי האור זרוע, ולכן פסק בהגה ביו"ד (סימן יט ס"א) שאם שחט דבר שנולדה בו ריעותא וצריך בדיקה, ישחטנו בלא ברכה, ואחר בדיקה שנמצא כשר יברך על השחיטה, ומקור דבריו מהאור זרוע. והאור זרוע לשטתיה שאם לא בירך קודם המצוה מברך לאחר עשיית המצוה. וכמ"ש בשמו בהגהות אשרי (ריש חולין). וזה לשון הגאון רעק"א בחידושיו ליו"ד שם, על דברי הרמ"א בהגה שם: תמיהני לפי מאי דמסיק הש"ך (בס"ק ג) כדעת הרמב"ם, שאם שכח ולא בירך קודם שחיטה, אינו מברך אח"כ, א"כ י"ל דאף באתייליד ריעותא אינו מברך אח"כ. ומקור הדין של הרמ"א הוא מהאור זרוע, והאור"ז לשטתיה אזיל, שכתב בהג"א בשמו שכל המצות אם לא בירך עובר לעשייתן מברך אח"כ, אבל לדין דקי"ל כהרמב"ם והתוס' והרא"ש שאינו מברך

שזה כלל גדול הוא. ושכן כתב הר"ף בתשובה. ע"ש. וכן כתב הרמב"ם (בפרק יא מהלכות ברכות הלכה ו'), שאם עשה מצוה בלא ברכה, כגון שחיטה וכיסוי הדם וטבילה והפרשת תרומות ומעשרות, אינו מברך אחר עשייתה. ע"ש. וכן פסק הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סימן קד) שאם בירך על המצוה לאחר עשייתה ברכה לבטלה היא. ע"ש. והשפתי כהן ביורה דעה (סימן יט סק"ג) האריך בזה, והוכיח שגם התוספות והרא"ש (סוכה לט.) סוברים כדעת הרמב"ם הנ"ל. ושכן דעת בעל המאור בפרק קמא דפסחים (דף ז עמוד ב). וכן העלה להלכה שאם לא בירך מתחילה לא יברך לאחר עשיית המצוה, ועוד שספק ברכות להקל. וע"ע בשו"ת הרדב"ז (חלק ה סימן ב אלפים ושכו) שכתב, לדעת הר"ף והרמב"ם וכל הגאונים המברך אחר עשיית המצוה פשיטא דהויא ברכה לבטלה. ע"ש. וכן דעת התוס' (סוכה לט.) והרא"ש (פ"ג דסוכה הלכה לג) וכן בשו"ת הרא"ש (ריש כלל כו). וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סימן פב). ובשו"ת התשב"ץ (חלק ב סימן עד). ובשו"ת מהר"ם אלשקר (סי' יח). ובשו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם (עמוד קכא והלאה). ע"ש. וע"ע להגר"ח אבולעפייא בספר עץ החיים (פרשת שלח לך, דף פד ע"ב בד"ה שאלוני, ושם בע"ג ד"ה והוציאו, בסופו), שהעלה שהדין שצריך לברך עובר לעשייתן הוא לעיכובא, וכמסקנת הש"ך (יו"ד סימן יט ס"ק ג). ע"ש. וכן דעת הרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא (פסחים ז). ע"ש. וכ"כ הישועות יעקב (סימן תרנא ס"ק ו'), שכן דעת רוב הפוסקים, שאם לא בירך על המצוה עובר לעשייתה, אינו מברך לאחריה. (ויש שם ט"ס במ"ש בשם הרמב"ם). ע"ש. וכן הסכים התבואות שור (סי' יט ס"ק א), שמכיון שגם הר"ף ורבינו יונה ס"ל כדעת הרמב"ם

אחר עשיית המצוה, גם באתייליד ריעותא אינו מברך אח"כ. ע"ש. (ודלא כהרב זבחי צדק (סי' יט ס"ק ג) שכתב שאע"פ שהעיקר כדברי הרמב"ם שאין לברך אחר עשיית המצוה, שאני הכא שאי אפשר לברך קודם שחיטה מש"ה לא אידחי. ומשמע שדברי הרמ"א קיימים להלכה, וליתא, דלדידן אינו מברך אח"כ. וכ"כ בספר ראשי בשמים (הל' ברכות סי' לא) דאין הכי נמי שהרמ"א לשיטתו שפוסק כהאור זרוע, ודלא כהרמב"ם וכו'. ע"ש. (וע"ע בשו"ת יביע אומר חלק ט חאור"ח סי' קח אות פב). וע' בשו"ת הרשב"ץ (חלק ב סימן מג) שפסק שיש לחוש לסברת הרמב"ם גם באופן שאי אפשר לברך בתוך המקולין כגון שהמקום מטונף וכו'. ע"ש). והובא כל זה בשו"ת יביע אומר להראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל (חלק י אורח חיים סימן כא אות ד).

והוסיף ביביע אומר (שם אות ה), והנה השאגת אריה (סימן כו) האריך למעניתו בזה, וכתב להוכיח כמו שכתב בהגהות אשרי בשם האור זרוע, שרשאי לברך גם לאחר עשיית המצוה, מהא דאמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, ולא נקט קודם לעשייתן, ואף על גב דאמרינן עלה דלישנא דאקדומי הוא, שנאמר ויעבור את הכושי וכו', מכל מקום הרי לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד (כמו שאמרו בחולין קלז עמוד ב), ואם כן הוה ליה למימר קודם עשייתן, כלישנא דגמרא בכל מקום. אבל עובר לעשייתן משמע גם כן לאחר שעשאן (כמו שאמרו במגילה ב. ולא יעבור). אלא ודאי דשמואל נקט האי לישנא דשמע מינה תרתי, דבר והיפוכו, דלכתחילה צריך לברך קודם עשייתן, כדמשמע לשון עובר בלשון המקרא, ובדיעבד אם לא בירך קודם לעשייתן, מברך אחר כך, כדמשמע לשון

עובר שבלשון חכמים שהוא אחר שעשאן. ע"כ. אולם במחכ"ת אשתמטיתיה מה שכתב בשו"ת הרשב"ץ (חלק ב סימן רעז) דמשום הכי נקט שמואל עובר לעשייתן, ולא נקט קודם לעשייתן, לפי שאם היה אומר קודם, היה משמע קודם הרבה, אבל לשון עובר לעשייתן משמע קדימה בסמוך למצוה, כמו ויעבור את הכושי, ולכן ראוי לעשות כל מה שאפשר לסמוך הברכה למצוה בלא הפסק. ע"כ. וכן כתב המאירי (מגילה כא עמוד ב). וכן כתב הנימוקי יוסף (בפסחים ז). ושוב ראיתי להגאון רבי יצחק טייב בערך השלחן (סימן קנח ס"ק יא), שהעיר כן על השאגת אריה, והביא מתשובות הרא"ש והרשב"ץ והריב"ש, שכולם סוברים כדעת הרמב"ם שאם בירך אחר עשיית המצוה הוי ברכה לבטלה. ושכן עיקר. ע"ש. וע"ע בחידושי הרש"ש (נדה דף סג עמוד א) מה שהעיר עוד על השאגת אריה בזה. ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע אומר (חלק ב אור"ח סימן טז אות ה, וביו"ד סימן יד אות יב-טז, ובחלק ט אורח חיים סימן כד אות ג-ו). ע"ש.

ועיין בחידושי רע"א (תחילת סימן קכ) שכתב, אם לא בירך קודם הטבילה צריך עיון אם יוכל לברך אחר כך. ע"כ. נראה דלדידן בודאי שאין לברך אחר כך, דק"ל כהרמב"ם ודעימה (בהלכות ברכות שם ובהלכות אישות שם) שאם לא בירך לפני המצוה, אינו חוזר ומברך אחריה. וכן כתב ויצבור יוסף (חלק ב פרק ד סעיף ג עמוד צב בהערה). והעיר על הגר"א שסותר עצמו לדבריו שבהלכות שחיטה (יור"ד סימן יט על דברי הרמ"א). ע"ש מה שכתב בזה.

ויש לעיין אם הטביל כלי ולא בירך עליו, ותוך כדי דיבור נזכר שלא בירך, אם יוכל לברך. ראיתי בספר ויצבור יוסף (שם סעיף ד) דלכאורה היה מקום לברך, דאף

האחרונים דחו שם ביורה דעה (סימן יט) את סברת הפרי חדש שתוך כדי דיבור מהני, וכתבו שאפילו תוך כדי דיבור לא מהני לברך לאחר עשיית המצוה, כן כתבו הכרית שם, והשמלה חדשה (שם אות א), וערוך השולחן (שם אות ב), זבחי רצון (שם), זבחים שלמים (אות א) והתבואות שור. והביאם בספר זבחי צדק (שם אות ב) והכף החיים (שם אות ו). וכתבו האחרונים שם שאם יוכל לחזור אחר בהמה אחרת או עוף אחד, ויברך עליו וכיון לפטר גם את זה, הרי זה משובח, דבזה יוצא ידי חובת כל הדיעות. ואם כן הוא הדין בנידון דידן, אם יוכל להביא כלי אחר, או אם נשארו לו עוד כלים להטביל שלא הטבילם עדיין, יברך עליהם וכיון לפטור גם את הכלי שטבל כבר, ותבוא עליו ברכה. ע"כ.

ועוד יש להוסיף מה גם שכתב הרמב"ן בתשובה (סימן קנא) והביאו מרן בבית יוסף (יורה דעה סוף סימן קכ) שמותר להטביל כלים ע"י עכו"ם, משמע דטבילת כלים לא בעי כוונה, ושכן כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ג סימן נה). וכן פסק בשו"ע (שם סעיף טו). ועיין בש"ך (ס"ק כח) ובט"ז (ס"ק טז) שא"צ כוונה בטבילה, לכן אם נפל כלי למקוה, עלתה לו טבילה. וכן כתב בספר חוקותי תשמורו (פרק לו סעיף כ). ע"ש. וכן כתב כת"ר שליט"א בספו אהל יעקב (עמוד קלג סעיף ז). ואם כן הכא שהטביל בלא ברכה, שוב אינו יכול לחזור ולברך.

דקי"ל כעת הרמב"ם ורוב הראשונים הנז' שיש לברך על כל המצוות לפני עשייתן, מכל מקום איכא ספק ספיקא לברך, דשמא הלכה כהרמ"א בשם האו"ז והגהות אשרי שיכול לברך גם לאחר המצוה, ואם תאמר שאין הלכה כדבריהם, שמא הכלה כהפרי חדש (יורה דעה סימן יט) שאף הרמב"ם מודה שרשאי לברך תוך כדי דיבור, דהוי כדיבור, ונחשב כאילו עומד באמצע המצוה ויכול לברך. ואם תאמר שבברכות אין סמכין על ספק ספיקא מפני חומר איסור ברכה לבטלה, יש לומר דהני מילי במצוה מדרבנן, אבל כשהברכה היא על מצוה מדאורייתא שפיר מברכין, כמו שכתב מרן בבית יוסף (אורח חיים סימן תפט) בשם שו"ת תרומות הדשן (סימן לז) בדין ספירת העומר. ע"ש. מכל מקום בנידון דידן לא יברך אף בתוך כדי דיבור, כיון שאין הברכה על טבילת כלים חשובה כברה על מצוה דאורייתא, כיון שאין חיוב מהתורה להטביל כלים, כמו בספירת העומר שיש חיוב לספור בכל יום, דבטבילת כלים אם אינו חפץ להשתמש בכלים אינו חייב להטבילם, וכן אם ירצה להשתמש בכלי עץ או אבן, אינו חייב להטביל כלי מתכות שברשותו, ולכן אין ברכה זו של טבילה כלים חשיבא כל כך כברכת ספירת העומר. וסיים בויצבור יוסף, ששטח את הדברים בפני הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל, ואמר לו בזה הלשון: שאין ברכת הטבילה חשובה כדאורייתא, כיון שאין חיוב עליו להטביל, ובפרט שכל

הלכות יין נסך ועבודה זרה

השאייר גוי בבית עם חבית יין שלא מבושל בתוך שקית

שאלה: נשאלתי מאחד שהשאייר משרתת גויה שלו (נוצרי) בבית לבד לכמה שעות אבל השאייר בבית במקום מוסתר מתחת המדרגות חבית עם יין שאינו מבושל כעשרים ליטר עבור יין לפסח וליל הסדר, הוא טוען שהיא מפחדת לנגוע בדברים ויש לה מירתת אבל כיון שהיא יודעת שהוא יוצא להרבה זמן במשך היום היא סוגרת את הדלת ואולי אפילו נועלת אותו, האם היין מותר לשתייה בין לבני אשכנז ובין לבני ספרדים?

עבודה זרה ואינם מנסכים די גם ביין בחותם אחד, אם כן מותר לשלוח ע"י עובד כוכבים בסתימה חזקה או בטרייף, וכן בציריה בעלמא אם היא בחזק הוה כחותם, משום דלא טרח להתיר הצרירה החזקה ואח"כ לצררו כמקדם משום דהיא טרחא מרובה, ע"כ. וע"ע בש"ך (יו"ד סימן קל ס"ק ח) שכתב בשם שו"ת משאת בנימין (סימן כט) דקשירת כיסוי העגלות, אף על פי דאין לך קשר משונה מזה מה שקשור בראש העגלה ונתון כמה פעמים אילך ואילך בכל אורך העגלה ובסוף העגלה פעם שנית, מכל מקום לא הוי כחותם, דמאי דסמכינן אקשר משונה או חותם היינו משום דלא טרח ומזייף אי נמי מרתת, משא"כ בזה דמוכרח הוא להתיר הקשרים ולפתוח העגלות בכל יום כדי ליקח מאכל שלו שבתוך העגלות ע"כ, משמע דבלא סברא זו דמוכרח לפתוח הקשרים כדי ליקח מאכלו היה נחשב מה דטרח גדולה להתירו עכ"פ כחותם אחד, עיי"ש. והגם שלבסוף מסיק בערוך השלחן שם דשמא אין זה אלא בקשירה של עור, דהוה קשירה חזקה מאוד. הנה גם בשקית פלסטיק הקשירה לפעמים חזקה מאוד והוה טירחא גדולה לפותחה.

הגרי"מ שטיינמעטץ שליט"א (דומ"ץ סקווירא ומח"ס משיב נבונים):

בשאלה א' באחד שהשאייר חבית פתוחה של יין שאינו מבושל במקום מוסתר והמשרתת אינה יודעת מזה, ולא תוכל למוצאו אלא אם תחפש היטב בכל המקומות. ומה שכתבת שהיתה החבית פתוחה, הנה למה שכתבת שהיתה החבית בתוך שקית פלסטיק, א"כ אם היתה השקית קשורה בחזק הרי זה כ'חותם' אחד, כמו שמשמע מדברי המחבר (יו"ד סימן קל סעי' ד) ז"ל: סתם החבית בכלי שאינו מהודק כדרך שסותמין כל אדם וטח בטיט הרי זה חותם אחד, היה כלי מהודק וטח עליו מלמעלה הרי זה חותם בתוך חותם ע"כ. ועיין בערוך השולחן (יו"ד סימן קיח סעי' יח) שכתב דמזה שכתב דכלי מהודק הוה כחותם אחד ובטיחה מלמעלה הוה כשני חותמות - חותם בתוך חותם, למדנו לבקבוקים שלנו הנסתמים בחזק בעץ שקורין פראפק"א וא"א לפותחן אלא על ידי ברזל שקורין קרייצע"ר הוה חותם אחד, ואם טרח כמנהג בעפר אדום שקורין טרייף הוה חותם בתוך חותם גם בלא סימני אותיות, ולפי המבואר בפוסקים דבזמן הזה שאין הגוים עובדים

אהל נספחים - הלכות יין נסך ועבודה זרה יעקב תקיא

דברמ"א הביא דעת ר"ת ד"ן סגי ליה בחותם אחד, וע"כ אם הם סתומות שרי בכל ענין, וכתב על זה דיש לסמוך על זה בהפסד מרובה. מ"מ עיי"ש בט"ז (ס"ק ו) דדוקא טיחה יבישה בעינן אבל בסתום במכסה סתם אפילו בהפסד מרובה אין היתר. מיהו אין זה אלא כשהייתה הדלת נעולה, כמבואר שם בסימן קכח (סעי' ד) עיי"ש, ובגדון ד"ן ספק לו אם נעלה את הדלת או לא. גם עיי"ש במחבר דאפילו הייתה הדלת נעולה מ"מ אם נתפס עליו כגנב שרי, וכאן הן אמת שהיה לה רשות להמצא שם, מיהו כדי למצוא היין הייתה צריכה לחפש היטב בכל פינות הבית, ובוודאי אם יראו אותה מחפשת אין לה שום טעדיק לומר למה עשתה כן, א"כ יש לומר דשרי. גם עיי"ש ברמ"א שכתב בשם הגהות אשרי (פרק השוכר) דבזמן הזה שאין העו"ג מנסכין, אפילו אינו נתפס כגנב שרי, ואין איסור אלא אם כן יש לחוש שנגעו לשותות ממנו או להנאה אחרת.

גם מה שכתבת סברא להקל כיון שהיין היה מונח במקום שלא מסתבר שסתם בן אדם אפילו מי שמנקה הבית ימצא אותו, אף שלא מצאתי מקור לזה מ"מ נראה דסברא גדולה היא, דהא כל ההיתר שהתירו בזמננו בחותם אחד אינו אלא משום דטרחה גדולה היא לשבור החותם ולהחזירו למקומו, ולא חיישינן דכולי האי יעשה כדי לנגוע ביין, וכמו שכתב הש"ך לגבי קשר הקשור בראש העגלה דכיון דהחבלים נתונים כמה פעמים אילך ואילך בכל אורך העגלה ובסוף העגלה פעם שנית וטרחה גדולה להתירו אין לך קשר משונה מזה, עיין לעיל הרי מבואר דעיקר הדבר הוא משום דטרחה גדולה הוא, וגם כאן הרי טרחה גדולה היא לחפש היין בכל המקומות, ויותר מזה, התם הקילו

והנה אם לא היה החשש אלא שנגעה או אפילו טילטלה את החבית כשהיא סגורה, וודאי היה מקום להקל בדיעבד, ואפילו אם לא היה חותם כלל רק היה סתום בפקק החבית, אם הוא באופן שאין חשש ששתתה מן היין או נגעה עכ"פ ביין עצמו לא נאסר היין, ואפילו כשהבקבוק אינו מלא ונמצא שניער היין מצד לצד ע"י הטילטול מ"מ לא נאסר בדיעבד כמבואר כל זה במחבר (יו"ד סימן קכד סעי' כה) ובש"ך (שם ס"ק עד), ועיין עוד בשו"ת חשב האפור (חלק ג סימן עה). ואפילו אם היתה החבית פתוחה אם רק נגע ולא נדנד כלל לא נאסר היין, כמבואר ברמ"א (שם סעי' יח) שעצם הנגיעה בכלי לאו כלום הוא, ובדרכי משה (שם) כתב: תמה אני על קצת המחמירין ומפסידין ממנו של ישראל לאסור יין ע"י שנגע העובד כוכבים בכלי בלא שום שכשוך הביאו הש"ך (שם ס"ק מג) והסיף על זה דכל שכן לדין דשרי, עיי"ש. ואפילו אם נידנד הבקבוק, הגם דדעת המחבר (שם סעי' יז) דיש לאסור בשיכשוך, ואסור אפילו בהנאה. אבל מדברי הט"ז (שם סימן קכה ס"ק יג) משמע דאפילו בבקבוק פתוח יש להתיר, כיון שאין זה דרך ניסוך. ורק באופן שנגע העכו"ם ביין עצמו או שתה ממנו אז ודאי נאסר היין, עיי"ש.

אלא דבגדון ד"ן שנתייחד העכו"ם עם היין זמן רב וידע העכו"ם שלא ימהר לבא, בכה"ג מבואר בשולחן ערוך (שם סימן קכט סעי' א) דכיון דאין העכו"ם ירא בכל שעה שמא עתה יבא הישראל ויראהו על כן אם החביות פתוחות כיון שנעלמו מעיניו, אסורות. ואף אם הם סתומות, אם יש בהפלטתו שיעור כדי שיוכל להסיר מגופות החבית כולן, בין שהיא של טיט בין שהיא של סיד, ולהחזירה ותנגב, אסור. והגם

שאפילו אם גוי מסתכל ביין שאינו מבושל לא היו שותים אותו כ"ש בנד"ד יש להחמיר כנלענ"ד, (עיין דרכ"ט סי' קכ"ג סק"ב, ושו"ת דובב משרים ח"א סי' קכ"ד לענין ראיתם דרך זכויות ושו"ת קנין תורה בהלכה ח"ו סי' ס"ד ותשובות והנהגות ח"ב סי' ת"א).

הגר"נ גראס שליט"א מח"ס שו"ת שארית אברהם:

יוצא ונכנס כשאין הגוי יודע שאסור מגעו לישראל

א. הנה זה מבואר במשנה מסכת עבודה זרה ס"ט (ע"א) שכל שיוצא ונכנס היין מותר, ונפסק בשו"ע יו"ד סי' קכ"ט ס"א ועוד שם. אמנם מבואר לעיל מיניה בסי' קט"ו ס"א שהא דמהני יוצא ונכנס אינו אלא כשהגוי יודע שדבר זה אסור לישראל דוקא, ולכן צריך דוקא שידע הגוי שאסור לישראל חלב טמא ואז מהני וצא ונכנס לתוך עדרו של הגוי כמפורש שם. ועפ"י כתב הש"ך בסי' קכ"ח ס"ק י"א שה"ה לענינינו מה שמהני יוצא ונכנס ביין אינו אלא כשהגוי יודע שאסור לישראל לשתות יין שנגע בו עכו"ם, עיי"ש. וא"כ היה מקום לפקפק מעיקרא האם במשרתת זו יש היתר של יוצא ונכנס כלל באם לא ידעה שאסור לה לנגוע ביין כי אינה יודעת רק על מה שאסור לה לשתות מן היין בלי רשות, וזה לא מהני לחשש שעכ"פ נגעה ביין.

אלא שמבואר ברמ"א סי' קכ"ח ס"ד שבזמ"ז אין חוששין לנגיעה בסתם אלא כשיש חשש שתייה או להנאה אחרת, וממילא לפי"ז שפיר יש גם בגוונא דידן היתר דמירתת מפני שנתפס כגנב על השתייה מיהא בידעה שאם יתפסוה על השתייה יפטרוה ממשרתה כמבואר בדברי

אפילו במקום שיודע שהיין נמצא ויש לו חשק לנגוע או לנסך, אבל כאן הרי לא ידע כלל שיש כאן יין מהיכי תיתי לומר שיתאמץ לחפש שמא יש כאן יין. מכל הנ"ל, ובתוספת מה דבכלל ספק הוא אם נגע העכו"ם ביין, ואפילו אם תמצוי לומר דנגע אפשר לא נגע רק בחבית מבחוץ ולא טלטלה כלל, נראה לענ"ד דיש להקל.

הגרא"י גרוסמן שליט"א:

בעניין יין נסך כשהשאייר גוי פועל בביתו, והשאייר לו כסף שיקח בגמר עבודתו, וגם היה שם בקבוק יין שאינו מבושל פקוק אבל פתחוהו מקודם, מה דין היין, עיין יו"ד סי' קי"ח סעי' י' דרך ביוצא ונכנס אנו מתירים את היין, ובודאי כשהשאיירו לו כסף זה ראיה שאף אחד לא יכנס, וכיון שלא היה הבקבוק חותם בתוך חותם עיין יו"ד סי' קכ"ג סעי' א' וקכ"ח סעי' ב' יש לאסור, וע"ע בב"ח ביו"ד סי' קל"ו סעי' א' בסוף ד"ה השולח שחצי יום נקרא זמן שיש לחוש לכלי ביד עכו"ם ופחות מזה נקרא לפי שעה, ויש לזכור דברי החכמ"א בכלל ע"ה סעי' א', שכתב שעל אף שסתם יינם קל בעיני העולם, ודימו לשאר איסורי דרבנן, (מסופר שאחד אמר בפני מרן הגר"י ש"זה רק איסור דרבנן" ומרן רי"ש הלוי התחיל לרעוד ואמר האטו "צדוקים" אנן...), אבל באמת האיסור חמור מאד, והשותה סתם יינם עוקר נשמתו ממקום שנשרש בו בקדושה, ואין לו חלק לעוה"ב והאריכו המקובלים וכו', עד שתסמר שערות הראש מגודל העונש, ובסוף יכשל ודאי לבעול ארמית וכו', ולכן צריכים להיזהר בזה מאד לנפשו, ויזכה לסעודת הליתן וליין המשומר, (וכ"כ הבן איש חי שנה ב' פרשת בלק סעי' א' עיי"ש), ולכן מובן מה שיש נוהגים

אמור כשהדלת פתוחה שאז אין הגוי מיוחד כ"כ כי רואה מה שקורה בחוץ, אבל אם נעל הגוי את הבית שפיר מיוחד בכל ענין שמא יבוא בעה"ב בפתאום ויראהו נוגע ביין ולכן אי"צ לזה שיהיה דרך עקלתון, עיי"ש. וממילא פשוט שכל זה רק כשיש גם "יוצא ונכנס" ואפשרות שיגיע בעה"ב בכל רגע אבל בהלך לזמן מרובה והגוי יודע זאת, פשוט שלא מהני סגר דלת הבית. והוא מבואר להדיא בש"ס שם דף ס"ט ע"ב שחילקו ואמרו שאני התם שאמר לו "לך ובוא אחריו" דסמכא דעתיה של הגוי.

נעל הבית

ג. ולענין נעל הבית שמבואר בסי' קכ"ח סעי' ד' שבאם אין הדלת נעולה היין מותר בשתייה ואם נעל תלוי אם נתפס עליו כגנב, עיי"ש. הנה בנדר"ד אינו בגדר נתפס כגנב, והוא עפ"י מ"ש הכנסה"ג (הגה' ב"י או' כ"ב כ"ג) והביאו הדרכי תשובה (ס"ק ט"ז), שכתב שאם יכול הגוי לתרץ עצמו שמה שנעל את הבית הוא מפני שחושש לגנבים, אין זה בגדר נתפס כגנב אעפ"י שבסמכתא אין לו רשות לנעול הבית על מנעול ובריח. וא"כ ה"נ בנדר"ד אם ידענו שנעל. אלא שכאמור או' ב' אין זה נפקא מינה לדין כיון שידעה שהלך בעה"ב לזמן רב אין כלל היתר דיוצא ונכנס ונתפס כגנב.

ספק נעל הבית

ד. ומה שחקר איך הדין כשאינו יודע אם נעול והוא נ"מ רק לידע הדין שבשו"ע הנ"ל או' ג' ולא לנדר"ד כאמור שאינו בגדר יוצא ונכנס, הנה משמעות השו"ע והסוגיא שנעל או לא נעל ידוע רק עפ"י מה שרואה הישראל בעת שחוזר לביתו וחנותו שרואה אז אם הבית נעול, ומשמע מזה שאעפ"י

השואל. ועיין עוד בכפה"ח סי' קי"ח ס"ק קי"ז שהביא מדברי הכנה"ג (הגה"ט כ"ח), שמה שהצריכו בסי' קט"ו שידע הגוי שחלב טמא אסור לישראל ובלא זה לא מהני היתר דיוצא ונכנס, אין זה אלא משום דמיירי בעדרו של הגוי שעל עצם הכניסה אינו נתפס כגנב משא"כ בבית הישראל מהני יוצא ונכנס גם כשלא ידע הגוי שאסור לו לנגוע ביין מפני שמירתת על מה שנתפס כגנב על גוף הכניסה שלו לבית הישראל, עיי"ש. וה"נ לנדר"ד שנתפסת כגנב על השתייה דמהני גם אם לא ידעה שאסור לה נגיעה ביין סתם.

כשהגוי יודע שהלך לזמן מרובה

ב. אלא שכאמור בשאלה ידעה המשרתת שבעה"ב הלך לזמן מרובה, וגם בזה מבואר שם במשנה ע"ז ס"ט, בהניח גוי בחנותו שאם א"ל לך ואבוא אחריו או שהודיעו שהוא מפליג היין אסור. ולכן גם בנדר"ד כיון שידעה הו"ל כאומר להדיא, וכמבואר גם זה בסי' קכ"ט ס"א שאם ראה הגוי שהוא הולך לבית המרחץ היין אסור מפני דלא מירתת כלל.

ומה ששאל האם יש בזה היתר כשהדלת סגורה ועפ"י הש"ך ס"ק ח', אין כלל סתירה לזה, כי דברי הש"ך נסובין על מה שכתוב בשו"ע שהיתר דיוצא ונכנס הוא דוקא כשיש אפשרות שיבוא הישראל דרך עקלתון, ולכן אעפ"י שהגוי רואה מה שקורה בחוץ ברחוב, מ"מ הוא מיוחד שמא יבוא בעה"ב דרך עקלתון ומשם לא יוכל לראותו ויראנו בעה"ב בפתע פתאום כשהוא נוגע ביין ויהיה נתפס עליו כגנב. משא"כ כשאין עוד דרך להגיע לבית, שאז אין הגוי מיוחד כיון שרואה לבחורץ האם בעה"ב עומד לבוא או לא. וע"ז כ' הר"ן שכל זה

גם כשלא נודע לגוי כלל שיש כאן בשר וגבינה לא ייגרע ההיתר בזה מטעם שאין סיבה כלל לחשוש שיחליפנו הגוי שהרי אינו יודע כלל על הימצאות הבשר והגבינה כאן, וממילא גם לנדר"ד ביין נתיר כן.

וחיפשתי ולא מצאתי כעת מי שיגלה את עיני בזה האם כל הדינים הרבים המבוארים אודות השולח בשר ביד גוי וכו' אינם אלא כשידוע לגוי מה שנמצא בחבילה ששלח הישראל עמו או לא. ומן הסברא נראה טובא שכל שאין סיבה לחוש אין חוששין. ודנתי כבר בזה בשו"ת שארית אברהם ח"א סי' י"ב בכיוצא בזה אודות המניח מיקרוגל בדירה שכורה בתוך ארון סגור על מזעול, האם יש לאסור מפני הדין שלא יניח קדירה של ישראל בבית הנכרי כשמשכירו לו. ושם נתתי מקום לסברא זו שכיון שאין עולה בדעתו של הגוי שיש שם כלל מיקרוגל, הו"ל שכלא נהנה בחליפיו שהתיר הרמ"א. אמנם לא ידוע לי כעת ראייה לזה ושם הבאתי זה רק לחיזוק שאר היתרים שכתבתי.

אך כאמור הדברים נראים שסוגיית ההלכות האלו הולכים לדרך אחד שאין לחוש בסתמא אלא כשידוע לגוי שיש יין, וגם היתר הרמ"א שבזמה"ז אין חוששין בסתמא אלא לשתיית יין להנאתו דוקא, משמע מזה שאעפ"י שיתכן בכל זאת שנגע "סתם" אין לחוש לזה כל שאין סיבה לכך מפני הנאת השתייה. אמנם בהיות שעדיין יש מקום לטעון שכיון שאם בסופו של דבר יגלה הגוי שיש יין הרי הוא נהנה משתייתו והוא כודאי שאז ישתה ויאסור את היין, וממילא גרע בזה מ"אינו נהנה בחליפיו" שכלל אין חשש שיחליפנו כיון שאין מרויח כלום מזה. ולכן אין בידי להכריע בהיתר זה.

שעבר זמן מסויים מעת שהלך מביתו וייתכן שהגוי נע הבית בעת מגע היין ושוב חזר ופתחו ואעפ"כ אין חוששין לזה מספק (והדמיון למ"ש כל הטומאות כשעת מציאתן). ובאמת כך מפורש בש"ך סי' קי"ח ס"ק ל"ד להיתר בספק נעל, ובכפה"ח סי' קי"ח ס"ק ק"ז) הביא מעוד פוסקים כן, ודייק הכפה"ח מלשון השו"ע קכ"ט ס"א "והוא שלא נודע שסגר העכו"ם החנות".

איסור הנאה ואיסור שתייה

ה. ומ"מ הא פשיטא שאי"צ לזרוק היין אם יש לו אפשרות למוכרו לגוי וכנפסק ברמ"א קכ"ג והביאו גם הש"ך קכ"ח ס"ק י"ג, שבמקום הפסד מרובה יש להתיר בהנאה עכ"פ ולא בשתייה. וכנראה שהיתר זה לא יועיל הרבה כי מי יקנהו ממנו באר"י.

היתר מקום סתר

ו. עד כה עלה בדינו שאין להתיר מטעם יוצא ונכנס בידעה שהולך לזמן רב וממילא לא מהני מירתת ולא השאיר הדלת פתוחה, ודין היין לאיסור שתייה ולא איסור הנאה כמבואר ברמ"א קכ"ח ס"ד בגויים שבזמה"ז.

אך יש לנו מקום גדול לדון להיתר עפ"י מ"ש רמ"א סי' קי"ח, שכל שאין הגוי נהנה בחליפין אין חוששין שמא החליף הבשר והגבינה עי"ש. ובכף החיים הביא אריכות עצומה מדברי הפוסקים בזה אי קי"ל כן או לא, ומסיק שרוב הפוסקים נקטו להיתר זה להלכה ושכן יש להורות, עי"ש. ודאתן עלה שאם אכן הניחו בעה"ב במקום סתר גמור שלא נודע לאיש, הרי שלא גרע דבר זה ממה שהתיר הרמ"א באינו נהנה בחליפיו שיסוד היתר זה בנוי מפני שאין סיבה לחשוש לריעותא שהחליף הגוי וא"כ עכ"פ

אך בכל זאת אין לדיין אלא מה שענינו רואות, ואם הוא ברור שהוא מקום סתר כזה שבדרך הפשוט אין מקום לחוש שיתגלה לגוי, וגם אין ריח היין נודף למרחוק שיגרה את הגוי לחפש אחריו וכו', אזי נראין

הדברים להתיר וזה עדיף ממ"ש שאין לחוש בסתמא אלא הוא "כודאי שאין לחוש", ובתנאי שכן מציאות הדברים ועפ"י דעת החכם המורה. ולדבריי האחרונים הסכים גם הגרא"ש שטיגליץ שליט"א.

השכיר חלק ממשדד לגוי והניח בחלקו פסל

שאלה: נשאלתי מאחד שמשכיר חלק ממשדד שלו לגוי והגוי מגיע לחלק שלו ומניח על השלחן פסל שטוען שנותן לו מזל בעסקים ורוצה להשאיר אותו שם, האם מותר ליהודי להשאיר את המשדד כך שהוא מביא פסל לתוכו, בטענה שמא כל האיסור של לא תביא ע"ז אל ביתך הכוונה דוקא ביתך או אפילו משדד כלול בזה כמבואר כל זה בסוף פרק קמא דע"ז וביורה דעה סימן קנ"א סעיף י', ולגבי הלכות מזוזה בודאי מצאנו חילוק בין ביתך למשדד שלך ולכן הסתפקתי מה להורות למעשה בכה"ג, ועדיין צ"ע.

כמובן שכל עוד שמונח פסל בתוך המשדד יש להזהר מלברך או להשתחות מלפניו, מ"מ עצם השאלה היא אם חייב להסירו משם ואם צריך למחות בגוי, או אולי בכה"ג אין כאן חשש איסור שכירות לגוי שמכניס ע"ז כיון שאינו ביתו, וכמו כן אחד שיש לו חנות ויש לו פועלים שמכניסים כל מיני סוגי פסלים ומכניסים אותם לתוך מגרה שלהם או משאירים אותם בתוך הכיס שלהם וכדומה האם צריכים להחמיר בזה?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: הנה נשאלנו בדומה לזה, ונביא את הדברים, ומתוכם נמצא תשובה לשאלתו. בענין להחזיק בבית מטפל נכרי שיש לו ע"ז, נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) שאף במקום שמותר להשכיר בית לאחסון עצים ותבן לעכו"ם, לבית דירה אסור להשכיר להם, מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. האם יש היתר לחולה הזקוק למטפל להחזיק בביתו מטפל נכרי שיש לו עבודה זרה, כי הרי היהודי עובר על איסור תורה של לא תביא תועבה אל ביתך?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: הנה נשאלנו בדומה לזה, ונביא את הדברים, ומתוכם נמצא תשובה לשאלתו. בענין להחזיק בבית מטפל נכרי שיש לו ע"ז, נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) שאף במקום שמותר להשכיר בית לאחסון עצים ותבן לעכו"ם, לבית דירה אסור להשכיר להם, מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. האם יש היתר לחולה הזקוק למטפל להחזיק בביתו מטפל נכרי שיש לו עבודה זרה, כי הרי היהודי עובר על איסור תורה של לא תביא תועבה אל ביתך?

נאמר במסכת סוכה (דף לא ע"ב) לולב של ע"ז לא יטול, ואם נטל כשר. ופרש"י ואע"ג

דאיסורי הנאה הוא, בכל זאת אם נטל כשר, משום דמצוות לאו ליהנות נתנו, כלומר אין קיום מצוות הנאת הגוף אלא עבודת העבד לרבו, עכ"ל. ולכאורה קשה דאע"פ שמצוות לאו ליהנות נתנו, אבל איכא לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, ומטעם זה להוי מצוה הבאה בעבירה. והנה לפי המבואר ברמב"ם (פ"ז מהלכות עכו"ם ה"ב) אף לאו זה לא נאמר אלא בנהנה מהע"ז, ולא במכניס ע"ז לתוך ביתו. אבל לשיטת התוספות במסכת ע"ז (דף כא ע"א) דהלאו הוא כפשוטו, במכניס ע"ז לרשותו, אכתי תקשי. וכבר עמד על כך המנחת חינוך (מצוה תכט), יעו"ש. [ובני הרב רבי אברהם יעקב שליט"א תירץ בספרו אבני חן ב' תירוצים: א. דהנה יתכן שיתקע בשופר אף בלי להכניסו לרשותו וכגון

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: הנה נשאלנו בדומה לזה, ונביא את הדברים, ומתוכם נמצא תשובה לשאלתו. בענין להחזיק בבית מטפל נכרי שיש לו ע"ז, נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) שאף במקום שמותר להשכיר בית לאחסון עצים ותבן לעכו"ם, לבית דירה אסור להשכיר להם, מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. האם יש היתר לחולה הזקוק למטפל להחזיק בביתו מטפל נכרי שיש לו עבודה זרה, כי הרי היהודי עובר על איסור תורה של לא תביא תועבה אל ביתך?

נאמר במסכת סוכה (דף לא ע"ב) לולב של ע"ז לא יטול, ואם נטל כשר. ופרש"י ואע"ג

שיצמיד את השופר לפיו בלי להכניס את השופר לידו וממילא אף בהכניס את השופר לידו אין המצוה באה בגלל העבירה דיכול לתקוע אף בלי לעבור את העבירה. ב. ואף אם אוחד בידו את השופר, הרי יכול לאחוז במקום שעודף על שיעור השופר. עוד אפשר לומר דיכול לתקוע באופן שגוי יחזיק את השופר. אמנם כל דבריו אמורים לגבי שופר אבל לגבי לולב דבעינן לקיחה עדיין קשה].

ומו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל (כספר הערות) כתב לתרץ דאיירי הכא שהיה בביתו קודם שרצה לקיים בו המצוה, וא"כ העבירה לא מחמת המצוה קאתי, וא"כ אין כאן מצוה הבאה בעבירה, ומה שקנה את הע"ז היה על מנת לבטלו, ולכן אינו עובר בנתיים על לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, וממילא לא הוי מצוה הבאה בעבירה. אמנם בנידוננו לא יהני סברא זו כי גם כשגוי יביא עמו ע"ז בלי ידיעת בעליו, אח"כ כשיוודע לו צריך להוציא, כי שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא לך.

ויעוין בשו"ת בית הלוי (ח"א מז והשפ"א) שתירץ שצ"ל שהתוספות סוברים כהרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות ל"ת קצד), שהלאו של לא תביא תועבה אל ביתך נאמר רק על ע"ז ולא על משמשין, יעו"ש. ובשאלתנו לשיטת הרמב"ם אין חטא כי הישראל לא נהנה כלום מהע"ז של הנכרי. אך לפי התוספות הסוברים שהלאו נאמר על הכנסה רגילה, צריך היהודי להפקיר את חדר המטפל ואז הנכרי לא מכניס את הע"ז לביתו של היהודי, ואם הגוי הכניס רק משמשים אף לתוס' יכול להשאירו בביתו. (חש"ח סוכה לא ע"ב).

האם למנוע מהפיליפיני מלהכניס ע"ז לתוך הבית

שאלה: מעשה בזקן שזקוק לעזרה קבועה מפיליפיני, והנה יום אחד הוא רואה שהפיליפיני מכניס ע"ז לתוך החדר שהוא הקצה עברו, וכשאמר לו שהוא לא מסכים בשום פנים ואופן שיכניסו ע"ז לתוך הבית, השיב הפיליפיני שהוא לא מתכוון להשאיר את הע"ז כאן להרבה זמן, אלא שחבירו ביקש ממנו להעביר את הע"ז למקום אחר, ובעוד שעה הוא יקח אותו מכאן. האם חייב למחות בידו, ולהכריחו להוציא את הע"ז מהבית מיד?

תשובה: נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קנא ס"י) וז"ל: אף במקום שהתירו להשכיר, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, אבל לא לדירה, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים בקבע. ומשמע מדברי השו"ע שרק אם מכניס ע"ז בקבע אסור, אבל באופן ארעי משמע דשרי. וכן מבואר בדברי הרא"ש (ע"ז פ"א סימן כב, הו"ד בב"י סימן קנא) שכתב וז"ל: ובימיהם היו רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהן בקבע תמיד... והאידנא שאין העובדי כוכבים רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהם אלא בשעת חולי שרו. [ויעוין בתוס' (שם ד"ה אף) שהסתפקו בזה].

וכן מבואר ברשב"א (ח"א סימן קעז ציינו הב"י או"ח סימן תמ) וז"ל: גוי מהו שיאכל חמצו בביתו של ישראל, מי שרי לישראל להניחו להכניס חמץ שאין זה כעבודה זרה שעובר על לא תביא תועבה אל ביתך או לא. תשובה: דבר ברור הוא זה שהרי מקבלין

אהל נספחים - הלכות יין נסך ועבודה זרה יעקב

תקו

ויעוין במנחת חינוך (מצוה תכט) שכתב בפשיטות דהמכניס ע"ז לביתו חייב אפילו שלא ליהנות מהם, אלא דאם גוי הכניס ע"ז לבית הישראל, לא לוקים, ואם ישראל הכניס לביתו, הוא לוקה.

והעיר עליו האדר"ת בחשבונות של מצוה (שם) וז"ל: דבודאי 'תועבה אל ביתך' שאמרה תורה היינו רק כשרוצה לקנותה או כשמייחד לה מקום, ונאסר הבית בשבילה וכדתנן בע"ז (דף מז ע"ב), אבל בהבאה גרידא לבית ישראל איך יעבור בלאו. והרי הכי נמי כתיב בחמץ 'לא יראה בבתיכם' ומכל מקום הוא רק כשרוצה לקנות, אבל בהבאה והמצאה לבד אינו עובר ב'לא ימצא', ורק כשרוצה לקנות היא ההבאה והיא ההנאה, והכי נמי ממש דכוותה, עכ"ד.

ויש להעיר על דבריו הקדושים, דראיתו מחמץ לכאורה צ"ע, דהרי בחמץ נאמר לא יראה לך ולא ימצא לך, ואם החמץ אינו שלו, אינו עובר בלאו, אבל בע"ז לא נאמר 'לך'. ולעיל הבאנו את דברי הרשב"א שדן בגוי שנכנס עם חמץ לתוך בית ישראל, ולשואל היה פשוט שבע"ז כה"ג הדבר אסור, ולכן שאל רק על חמץ, והרשב"א השיב שבאופן ארעי מותר אף בע"ז. עכ"פ מבואר שלגבי איסור זה של הכנסת ע"ז של אחרים, איסור ע"ז חמור יותר משל חמץ.

ועוד דהגע עצמך, הרי הבאנו לעיל את הגמרא (בדף כא ע"א) שאסור להשכיר בית לגוי משום שהוא מכניס ע"ז לתוך הבית, וכי אסור להשכיר בית לגוי כשיכניס לתוכו חמץ. ועוד שבתוס' שם (ד"ה אף) הביאו שיטה שלא תביא תועבה אל ביתך מיירי רק בחו"ל ולא בא"י, וכי שיטה זו תסבור שגם בחמץ אינו עובר רק בארץ ישראל. ע"כ דשאני חמץ שאינו עובר רק בשלו והוא

פקדונות מן הגוים בשלא קבל עליו אחריות... ואפילו בעבודה זרה בכי הא מנין שהוא אסור, שלא אסרו ואפילו בארץ אלא להשכיר לו ביתו. אבל אם נכנס גוי לביתו של ישראל ועבודה זרה שלו בידו לא שמענו שיהא חייב ישראל בעל הבית להוציאו דלא תביא אמרה תורה, יעו"ש.

אכן יעוין בכנסת הגדולה (סימן קנא שיירי כנה"ג הגהות טור אות כב) שהביא בשם מהר"ש הלוי שאסר אפילו בדרך עראי, וכתב עליו הכנה"ג שאולי ס"ל שכל מה שהרשב"א התיר היינו שלא מדעת הישראל, אבל להכניסו מדעתו אסור אפילו באופן עראי, יעו"ש.

על פי הנ"ל, נראה שבנידונו שהפיליפיני הכניס את הע"ז לבית הישראל באופן ארעי, שלא מדעת הישראל, אין בזה איסור לכר"ע.

והנה דנו האחרונים אם יש איסור דלא תביא תועבה אל ביתך, רק כאשר יש לו הנאה מהע"ז, או גם בלי הנאה, אלא בעצם ההבאה לביתו יש איסור, והביאו ראיה לנידון זה מדברי הראשונים. וכן הביאו ראיה לנידון זה מסוגיית הגמרא במכות (דף כב ע"א) שהקשתה הגמרא על המבשל ביו"ט בעצי אשרה דלילקי נמי משום לא תביא תועבה את ביתך, ולמה בהמשך הסוגיה שהגמרא רצתה להוסיף לאוויס על החורש תלם אחד מתקיף לה רב אשי וליחשוב נמי החורש בעצי אשרה, לא שאלה הגמרא דיש בזה גם לאו דלא תביא תועבה אל ביתך. והוכיחו מכאן דהאיסור דלא תביא הוא רק כאשר מביא אל ביתו, ולא כשנהנה מהע"ז מחוץ לבית.

פקדונות מן הגוים בשלא קבל עליו אחריות... ואפילו בעבודה זרה בכי הא מנין שהוא אסור, שלא אסרו ואפילו בארץ אלא להשכיר לו ביתו. אבל אם נכנס גוי לביתו של ישראל ועבודה זרה שלו בידו לא שמענו שיהא חייב ישראל בעל הבית להוציאו דלא תביא אמרה תורה, יעו"ש.

אכן יעוין בכנסת הגדולה (סימן קנא שיירי כנה"ג הגהות טור אות כב) שהביא בשם מהר"ש הלוי שאסר אפילו בדרך עראי, וכתב עליו הכנה"ג שאולי ס"ל שכל מה שהרשב"א התיר היינו שלא מדעת הישראל, אבל להכניסו מדעתו אסור אפילו באופן עראי, יעו"ש.

על פי הנ"ל, נראה שבנידונו שהנכריה הכניסה את הע"ז לבית הישראל באופן ארעי, שלא מדעת הישראל, אין בזה איסור לכו"ע.

ויש להוסיף סברא נוספת להתיר, על פי המבואר בגיטין (דף עח ע"א) ששאלה הגמרא 'לתוך חיקה או לתוך קלתה מגורשת' אמאי, כליו של לוקח ברשות מוכר הוא, אמר רב יהודה אמר שמואל כגון שהיתה קלתה תלויה בה, יעו"ש. הרי לפנינו שכאשר קלתה תלויה בה אין זה ברשות הבעל אלא ברשות האשה, ואולי יש ללמוד לנידונו, שכאשר הע"ז תלוי בצוואר הנכריה, אין זה תועבה בבית הישראל, אלא הוא ברשות הנכרי.

אמנם יש לחלק, דלגבי קניינים, הכל תלוי בבעלות ושליטה, ואין לבעל בעלות על הדברים התלויים על האשה, אבל בע"ז סוף סוף נכנס ע"ז לתוך אויר ביתו, ואין זה משנה שהוא ברשות הנכריה, וצ"ע. (חש"ח ע"ז כא ע"א).

חובת גוף שלא יהיה חמץ שלו, ומה שנאמר בבתיכם מגלה שאינו עובר רק אם הוא גם ברשותו. ולכן מה שהביא האדר"ת ראיה מחמץ לע"ז, שלא עוברים על האיסור דלא תביא תועבה אל ביתך בהכנסה גרידא, צ"ע. חש"ח מכות (כב ע"א).

מטפלת נכריה הבאה לעבוד בבית ישראל ועונדת ע"ז על לבה

נכריה הבאה לעבוד בבית ישראל, והיא עונדת על צווארה ע"ז, האם יש בזה איסור של לא תביא תועבה אל ביתך?

תשובה: נאמר במסכת עבודה זרה (דף כא ע"א) אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קנא ס"י) וז"ל: אף במקום שהתירו להשכיר, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, אבל לא לדירה, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים בקבע. ומשמע מדברי השו"ע שרק אם מכניס ע"ז בקבע אסור, אבל באופן ארעי משמע דשרי. וכן מבואר בדברי הרא"ש (ע"ז פ"א סימן כב, הו"ד בב"י סימן קנא) שכתב וז"ל: ובימיהם היו רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהן בקבע תמיד... והאידנא שאין העובדי כוכבים רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהם אלא בשעת חולי שרו. [ויעוין בתוס' (שם ד"ה אף) שהסתפקו בזה].

וכן מבואר ברשב"א (ח"א סימן קעז ציינו הב"י או"ח סימן תמ) וז"ל: גוי מהו שיאכל חמצו בביתו של ישראל, מי שרי לישראל להניחו להכניס חמץ שאין זה כעבודה זרה שעובר על לא תביא תועבה אל ביתך או לא. תשובה: דבר ברור הוא זה שהרי מקבלין

אהל נספחים - הלכות יין נסך ועבודה זרה יעקב

תקט

עוד בשו"ת ציץ אליעזר חלק כ"ב (סימן ע"ד) דבפשטות משמע דס"ל להש"ך לעיקר כתירוצו השני, שהרי כותב עליו בלשון, אבל לפענ"ד דסמכין אאידך שניוא שכתב הרא"ש וכו' ולשון זה של אבל לפענ"ד מורה דס"ל כן לעיקר עי' שם. וגם בהגהות הגר"א (אות י"ח) העתיק דברי הרא"ש.

ד) והנה מקור דברי הרא"ש בפרק קמא דע"ז (סימן כ"ב) שאף שמצינו שאסור להניח עכו"ם להכניס ע"ז בתוך ביתו של ישראל ששכור לעכו"ם בזמנינו אין לאסור, וכתב הרא"ש הטעם להקל, וז"ל: ואף שלדין שכירות ליומא כמכר ואף אם נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציא כמכר, ואף אם נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציא הוי כמכר. דהיינו כיון שבזמנינו אין המשכיר יכול להוציא השוכר תוך השכירות בשום אופן, ודאי זהו חשוב כמכר ליומא ולא אמרינן שכירות לא קניא.

ה) ועיין בביאור הגר"א (סימן קנ"א) שמה שכתב הרא"ש שיד אומות תקיפה לאו דוקא אלא עיקר הטעם הוא משום נוהגין כדיניהם, וכתב שמהאי טעמא אם שכר ישראל בית מעכו"ם אסור להני להכניס לתוכו ע"ז, כיון שחשוב כמכר לישראל ליומא וברשותו לגמרי, והביא בספר הלכה איסורי הנאה במסחר ובעסקים (עמוד 240) בשם הגאון רבי שלמה מילר שליט"א, שמהאי טעמא מי שהשכיר ביתו לישראל מומר, אף לדעת הגר"א שם שאסור להניח חמץ של ישראל אחר ברשותו, מ"מ בנידון זה אין לאסור, כיון שאין זה חשוב ברשותו כלל, כיון שחשוב כמכר ליומא לגמרי, וכמו שכתבו הפוסקים הנ"ל לענין עבודה זרה.

ו) וא"כ ה"ה לענין שאילתא דידן, במי שמשכיר חלק ממשד שלו לגוי והגוי

הגרנ"א אהלבוים שליט"א (מוח"ס מנחת חן):

א) נראה דיותר ליהודי להשאיר את המשרד כך, אע"פ שהגוי השוכר מביא פסל לתוכו, דהנה בשו"ע יורה דעה (סימן קנ"א סעיף י') פוסק השו"ע דאף במקום שהתירו להשכיר (בית לעכו"ם) לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, אבל לא לדירה מפני שמכניס לתוכו אלילים בקבע, ומוסיף הרמ"א וכותב, והאידנא נהגו להשכיר אף לדירה כיון שאין נוהגים להכניס ע"ז בבתיהם.

ב) ומקשה על זה הש"ך (ס"ק י"ז) קשה דהא חזינן דמכניסין ע"ז בבתיהן ואפילו בקבע וכו', ואפשר דבזמן הרב לא היו נוהגים הכניס ע"ז בבתיהם בקבע כמ"ש הרא"ש וטוב בזמניהם, אבל לפענ"ד דסמכין אאידך שניוא שכתב הרא"ש וז"ל: ועוד נהי דלדין שכירות לא קניא כיון שיד האומות תקיפא ובדיניהם שכירות אלימא כמכר, ואפילו אם נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציא את השוכר מהבית הוי כמכר, וכן כתב הראב"ן דאפילו מכניסים עבודת כוכבים לבתיהם שרי משום דכיון דאותם ישראלים נותנים מס מקרקעות להגוי אינו מיוחד הבית לישראל עי' שם.

ג) והנה לפי טעם הא', והוא הטעם שכתב הרמ"א דלא נוהגים להכניס ע"ז בבתיהם בקרקע, גם בזמנינו מותר, דאין מכניסים בקבע, ובפרט אם הוא גוי חילוני, גם לפי הטעם שכתב הש"ך כיון שיד האומות תקיפא ובדיניהם שכירות אלימא וכו', זה שייך בזמנינו גם בארץ, דגם חוק המדינה הוא שאי אפשר להוציא השוכר אם יש לו חוזה שכרות תוך זמן השכירות, אפילו אם נפל הבית של המשכיר וכמ"ש בספר משנת יעקב על הרמב"ם (מדע-אהבה עמוד צ"ו). ועי'

מניח בחלקו איזה פסל ורוצה להשאיר אותו שם, האם מותר להשכיר את המשרד באופן כזה שהגוי מביא פסל לתוכו, ולפימשינ"ת הרי פסק הש"ך כהרא"ש דבזמנינו לא אמרינן דשכירות לא קניא, דכיון שאין המשכיר יכול להוציא את השוכר תוך זמן השכירות הרי זה חשוב כמכר ליומא לגמרי, וכמו שכתבו הפוסקים לענין עבודה זרה, וא"כ מותר להניח הגוי בחלק משרד השכור לו להביא שם פסל שלו.

ז) וחזן מזה יש גם כן לצרף את המבואר במסורת משה חלק ג' שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל פסק לאחד שאין חשש להשכיר רכב לגוי אפילו שידועים שמכניס לתוכו ע"ז כין שדוקא ביתך אסרו ולא דבר אחרף אע"פ דיש מקום לחלק בין רכב למשרד, דרכב אינו דומה כלל לבית, ולכן התיר, כל משרד שמצד המציאות הוא כמו בית, אולי אסור להשאיר שם פסל, מ"מ יש לצרף היתר זה דגם משרד אינו כמו בית עכ"פ בתורת סניף לכל מה שכתבנו למעלה.

הגרי"י אייזנברגער שליט"א דומ"ץ חסידי סקווירא ומח"ס שו"ת שבטי ישראל:

א) בשאלה ששאל מעכ"ת באחד שיש לו משרד ומשכיר חלק מן המשרד לגוי, והגוי מניח שם על שולחנו פסל באומרו שנותן לו מזל בעסקיו. והשאלה האם מותר ליהודי להשכירו באופן זה.

ב) ואען ואומר בעזר אלקי בשאלתא דא:

הנה במשנה בעבודה זרה (כא.) אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה שמעמידין בתוכו ע"ז שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך, ועי' תוס' (שם ד"ה אף) וז"ל, יש לפקפק על מה היו סומכין בני אדם למכור ולהשכיר בתים לעכו"ם, ואף לבית

דירה. ויש שהיו רוצים להביא ראי' מתוספתא (פ"ב) וז"ל, כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעכו"ם מפני שידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים, אפילו הכי משכירין להם אורות ואוצרות ופונדקאות אף על פי שידוע שמכניס לתוכו ע"ז. ותוס' מפרשים החילוק, דבבתים מכניסין לתוכן ע"ז בקביעות, אבל הנך מקומות אין מכניסין ע"ז בקביעות, ותוס' מסיק דבעת הזה אפילו בבתים אין מכניסין ע"ז בקביעות, רק אם יש שם מת או חולה נוטה למות, זה אין מיקרי קביעות, ולכן היו מקילין.

ואחר כך פירשו תוס' די"ל ההיתר של התוספתא הוא דרך בבית העשויה לדירה דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך, אבל אותם בתים שאינם עשויים לדירה לא אסרה תורה, ולהכי שרי ארוות ואוצרות, דלא מיקרי ביתך ולכן מותר. ולפי זה בבית אסור אפילו שלא בקביעות, ואוצרות מותר אפילו בקביעות.

נמצא לדרך זה, תוס' מסופק, ועכ"פ בתים בקביעות וודאי אסור, ואין קביעות או אוצרות אפילו קבע יש ספק בתוס' ולפי"ז ואוצרות שאין קבע וודאי מותר.

ג) ודרך שני בתוס' שם הוא שיטת רבינו חיים כהן דהאיסור להשכיר בית לגוי הוא רק בארץ ולא בחוץ לארץ, אפילו בית דירה. ולרבינו חיים כהן אין מבואר היטב אם יש חילוק בין אוצרות לבתים, עיי"ש.

ותוס' מקשים על זה הדרך, ואחר כך הביאו שיטת הר"י דכל האיסור של לא תביא תועבה הוא רק אם הישראל דר בו עכשיו, וזה שעכו"ם שוכר דשכירות לא קניא ולכן אסור זהו רק מדרבנן, ואם כן יש לומר דרבנן לא אסרו רק בארץ ישראל ורק

הפסל לא ישכיר, אם כן אולי מיקרי הנאה מע"ז. אבל לכאורה זה אינו כיון דאינו נהנה מהעב"ז, רק נהנה מההשכרה לגוי, רק הגוי רוצה להניח שם פסל, וזהו אינו מיקרי הנאה מע"ז, והבן.

וע"ע במנ"ח (שם) ר"ל אפילו הכניסו לידו נמי עובר, ומקשה מהתוקע בשופר של עבודה זרה, והגמ' דן אי מצוות לאו ליהנות ניתנו יוצא, ולכאורה יש לומר דהוי מצוה הבאה בעבירה, דהכניס בידו עבודה זרה כזו לתוך ביתו. ולכאורה יש לומר דהוי מצוה הבאה בעבירה דהכניס בידו עבודה זרה כמו לתוך ביתו, עיי"ש.

אבל היטב אשר דיבר הגאון הגדול המפורסם ר' ירוחם פערלא בספרו על ספר המצוות לר' סעדיה גאון, דלק"מ דכל איסור הכנסה לביתו הוא אם נהנה, וכאן דמצוות לא ליהנות ניתנו, אם כן אין כאן איסור. אבל באמת קושיית המנחת חינוך הוא להרמב"ם ותוס' דלא הזכירו כלום מהנאה, וכמשכ"ל דלהרמב"ם איסור בלי הנאה.

אבל כל זה אינו פשוט דעי' בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' מ"ז אות ד') דלהרמב"ם מן התורה איסור רק בהנאה, וזה הרמב"ם דאיסור בהכנסה גרידא הוא אסמכתא בעלמא, וכל המשנה דע"ז הוא אסמכתא בעלמא, ומן התורה איסור רק אם נהנה כהרמב"ם (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) דנהנה מע"ז עובר אלאו.

אבל תוס' (ע"ז) חולק דישאל המביא ע"ז לביתו אם הוא דר שם הוי איסור תורה, ואם אינו דר שם הוי איסור דרבנן, ולכן איסור רק בארץ ישראל.

ועי' בספר המצוות להרמב"ם (שורש התשיעי) בפ"י מגלת אסתר ובלב שמח (שם)

בית דירה ממש ולא אוצרות ופונדקאות, ובחור"ל לא אסור כלל אפילו בית דירה.

ושיטה זו כמו רבינו חיים כהן דבחור"ל לארץ הכל מותר רק קיל יותר דאפילו בארץ ישראל רק דירה ממש ולא אוצרות וכדומה.

נמצא למסקנת התוס', בחור"ל לארץ אוצרות ואין קבוע, לכל השיטות מותר. אוצרות וקבוע, בחור"ל לארץ מותר, חור"ל לשיטה ראשונה, ולשאר שיטות מותר. אוצרות וקבוע בארץ ישראל לר"י מותר ולרבינו חיים אסור, ולשיטה ראשונה של תוס' אסור ולשיטה שני' של תוס' מותר. בית בקבוע בחור"ל לר"ח כהן ולר"י מותר, ולשיטה ראשונה ושני' אסור.

ד) והנה כל האיסור זה בכלל לתוס' במסקנא מבואר דהוא רק מדרבנן כיון דישאל אינו דר שם, ואם הישראל דר שם הוא איסור תורה.

ובאמת אפילו אם הישראל שם אם הכניס הגוי שם ע"ז והישראל לא נהנה כלום מזה, עי' בחינוך (מצוה תכ"ט) דעובר רק אם הישראל נהנה מהע"ז, ומוכח דסתם הכנסה בלי הנאה אינו איסור תורה, וכן כתב הריטב"א (ע"ז כב.) דדוקא אם נהנה, וכ"כ הרמב"ן (שם; ורמב"ן שם עה"ת).

אבל לשון הרמב"ם (פ"י מהל' ע"ז ה"ד) מבואר דהמשכיר לגוי והכניס ע"ז עובר מן התורה. משמע אפילו הישראל לא נהנה. וכן מבואר מהרמב"ם אפילו השכיר ישראל לגוי הוי מן התורה, ואם כן לתוס' דהוי דרבנן קיל יותר להקל בספק פלוגתא.

אולם להרמב"ם הוי מן התורה, ולכאורה אפילו הישראל אינו נהנה.

ה) וחשבתי דאולי כיון דהשכיר לגוי ומניח שם פסל ואם יאמר לגוי ליטול משם

גמור של יהודי ולא אסור משום לא תביא תועבה אל ביתך, עיי"ש.

(ז) ובשו"ע (שם סעי' י') מתיר לאוצר, כלשון הרמב"ם. ולשון המחבר מוכח משום דאוצר אינו בקביעות. ומשמע מהשו"ע דאם האוצר הוא בקביעות כמו כאן שהוא משרד, והפסל הוא שם בקביעות, אסור.

ועי' ברמ"א (שם) שמיקל אפילו בבתיס כיון דאין מכניסין שם ע"ז. ולכאורה כוונתו דאין מכניסין בקביעות. ולא מחלק בין אוצר לבית דירה, ומשמע דאם מכניסין אז אפילו אוצר גם כן אסור.

והנה הש"ך (ס"ק י"ז) הקשה הלא רואין עכשיו דמכניסין ע"ז אפילו בקביעות, ודוחק לומר דע"ז דהיום לאו ע"ז גמורה הן. ומסיק הש"ך דסומכין על הרא"ש כיון דבדיניהם שכירות קניא, ועוד דסומכין על תוס' דבחוק לארץ מותר כמ"ש הר"י ורבינו חיים כהן ור' אלחנן דבחוק לארץ מותר אפילו דירה שמכניסין בקבע, והבן. וכן כתב הר"ן סוף פרק קמא דע"ז, עיי"ש בש"ך.

(ח) וחזית הווינא בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' מ"ב) דלפי הש"ך בארץ ישראל היא אסור, עיי"ש. ואם כן לתירוצ' א' של הש"ך דסומכין דבדיניהם שכירות קניא, ואי אפשר להוציא השוכר מכח דינא דמלכותא דינא, וממילא בארץ ישראל נפל זה ההיתר בבירא, ומביא ר"ן נדרים דבארץ ישראל לא שייך דינא דמלכותא, כיון דארץ ישראל שלנו הוא, עיי"ש. ואם כן בארץ ישראל וודאי אסור, אבל בחוק לארץ מוכח דאפילו לבית דירה הוי היתר גמור, עיי"ש.

אבל בנידון דידן דהישראל הוא שם, יש לעיין. דתוס' פירוש בשם ר' אלחנן דמן התורה אסור רק אם הישראל הוא שם, ואם

דהם סברו דלהרמב"ם יש איסור תורה בהכנסה בלי הנאה ודלא כבית הלוי.

על כל פנים זה הענין של הכנסה במחלוקת תליא אי הוי איסור תורה. אבל אם אין הישראל דר שם וודאי הוי רק איסור דרבנן לכונ"ע, ולכן נוכל יותר להקל בחוק לארץ וכדומה.

אבל בעובדא שלנו דהוי משרד גדול, וחלק הוא של נכרי, אם הוי בחדר אחד לכאורה הוי כאילו ישראל דר שם, אבל בחדר אחר הוי וודאי דרבנן. ואפילו בחדר אחד יש כמה צדדים דאינו מן התורה, דלא נהנה.

(ו) ועתה בע"ה נתנה ראש ונשובה לעיין בשו"ע ונושאי כלים בהילכתא דא. בטור (יו"ד סי' קנ"א) כתב מותר להשכיר לגוי לאוצר אבל לא לבית דירה. ולא חילק כלום בין ארץ ישראל לחוק לארץ, ובין קבע לעראי. ומסיק אח"כ הטור, והאידנא נהוג להשכיר בתים לעכו"ם דאין מכניסין שם עבודה זרה.

ועי' בבית יוסף בשם הרא"ש דההיתר של היום דאינו בקבע כמו שכתוב בתי' ראשון של תוס', ועוד פי' הרא"ש דכל האיסור להשכיר הוא כיון דשכירות לא קניא לפיכך הוי ביתו של ישראל, אבל כהיום דיד עכו"ם תקיפא עלינו ובדינא דמלכותא שכירות הוי קנין גמור, דאפילו נפל ביתו של משכיר אין יכול להוציא את השוכר קודם זמנו, אם כן בדינא דמלכותא שכירות קניא, ואם כן מותר להשכיר להם בתים.

ויש להוסיף, דבפרט אם עשה חוזה הנקרא קאנטראקט ליגאל"י עם השוכר אז בוודאי הדין כן, ואם כן מותר להשכירו כפי' הרא"ש. ועי' ב"ח בשם ראב"ן דהאידנא דמשלמין מס להמלוכה אם כן אינו בית

הרמ"א שישראל ששכר בית מגוי אסור להכניס ע"ז אע"ג דהוי ביתו של גוי, דשכירות קניא לחומרא, ושם לגבי שבת לא כתב הרמ"א דאם שכר בהמה מגוי יש איסור לעבוד בה מלאכה. ולהנ"ל נחא, דרק בבתי יש דינא דמלכותא ששכירות קניא, אבל לגבי בהמה לא. ועי' במג"א (סי' רמ"ו ס"ק ח') בשם הג"א דישאל אסור לעשות מלאכה בבהמת נכרי. מוכח דלא כאמרי בינה, וצ"ל דהוא רק לחומרא.

(י) תבנא לדינא: בנידון דידן בחו"ל ואינו בית דירה רק משרד, אפילו הוא בקביעות, מותר להניח לגוי להניח שם פסל על פי הלכה. וכמובן דיש לבקש ממנו, שלא להביאו עכ"פ לא כל יום ויום, אם שייך, ואם לא, מותר אם הוא חדר מיוחד או עכ"פ שיש מחיצה, והבן.

הגר"א שטרן שליט"א דומ"ץ אשדוד ומח"ס שו"ת ברכת אלעזר:

בעניין השאלה החמורה באחד שמשכיר חלק מהמשרד שלו לגוי, והגוי מניח בחלק שלו פסל על השולחן שטוען הבל שנותן לו מזל בעסקים, ויש כאן שאלה באיסור של לא תביא תועבה אל ביתך, וכמבואר בגמ' בספ"ק דע"ז, ובשו"ע סי' קנא סעי' י. ובאם יש לחלק בין בית למשרד בעניין זה.

הנה במתני' (ע"ז כא.) תנן, אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך.

ואיתא בתוספתא (הובא בתוס' שם ד"ה אף במקום, ועיין בביאור הגר"א שם בשו"ע) וז"ל כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעובד כוכבים מפני שידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים אפ"ה משכירין להם אוצרות ופנדקאות

כן יש לומר דבחזן לארץ מותר לגמרי, ובנידון דידן שהישראל משכיר לו חלק ממשרד אם הם בחדר אחד כיון דהישראל הוא שם, י"ל דהוי הישראל שם אולי הוי איסור תורה וחמור יותר, אבל אם הם בחדרים מיוחדים, אז כיון דאין הישראל שם בחדרו, הוי דרבנן ויכולים לסמוך אכל הני התירים. ואולי י"ל אפילו אינו חדר מיוחד אם בזה החלק אין הישראל נכנס שם, הוי דרבנן ומותר.

והגם להבית הלוי שכתבנו לעיל י"ל דבלי הנאה אינו איסור תורה, אבל הלא כתבנו דפשטות לשון הרמב"ם ועוד אין משמע כן, אם כן צ"ע להתיר. אבל אם הוא חדר מיוחד, אזי נוכל לסמוך בחו"ל וכנ"ל.

(ט) ואתהלכה עוד לעטי לציין הפרי מגדים (חאו"ח סי' רמ"ו א"א ס"ק ח') דהקשה אמה שכתוב בשו"ע (שם) דישאל אסור להשכיר בהמתו לגוי משום שביתת בהמתו, דשכירות לא קניא. והקשה הפרי מגדים הלא להרא"ש כאן דדינא דמלכותא שכירות קניא, ולכן מותר להשכיר להניח ע"ז. ותירץ הפמ"ג דכל ההיתר דדינא דמלכותא הוא לגבי דרבנן, כמש"כ התוס' דלהביא ע"ז בבית שמשכיר לגוי הוא דרבנן, ולכן יכולין לסמוך אדינא דמלכותא, אבל שביתת בהמתו הוא איסור דאורייתא לא סמכינן אדינא דמלכותא, והבן. ולפי זה ישאל ששכר בית מגוי אסור להניח שם ע"ז, דהוי איסור תורה. ועי' באמרי בינה (דיני שבת סי' ג') תי' על קושית הפמ"ג דשאני שכירות בתים משכירות בהמה, דשכירות בהמה אפילו בדינא דמלכותא לא קניא.

ועל פי זה תירץ האמרי בינה קושיית התוס' שבת (סי' רמ"ו) דכאן בהל' ע"ז כתב

דפשטא דקרא קמזהר לישראל גופיה אלא שחכמים אסרו להשכיר לעו"כ דהעו"כ מביא לבית הישראל, ולכן התירו לבית אוצרות כיון שאין מכנים בקביעות עיי"ש, דמשמע מדבריו שהאיסור הוא משום הצד ששכירות לא קניא וא"כ הוה כבית הישראל, ואפ"ה אסור מדרבנן כשהנכרי מכנים, ולא גזרו אלא במקום קבע ולא במקום עראי. וכ"כ גם בר"ן שם. אולם מלשון הרמב"ם בפ"י מהל' ע"ז שסתם וכתב וז"ל אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו מפני שהוא מכנים לתוכה עבודת כוכבים, ונאמר לא תביא תועבה אל ביתך עכ"ל. אולי ס"ל שהוה איסור תורה (עיין מנחת חינוך פ' ראה מצוה תכ"ט שכן משמעות דבריו).

ועתה לפי מה שנתבאר מבואר דרוב הראשונים נקטו שאין חילוק בין בית דירה לבית האוצר וכו' אלא כל החילוק הוא שאין דרך להכניס שם בקביעות, ולא מצד גדר דין בית, וכן משמעות דברי השו"ע בסי' קנ"א סעי' י' שהביא הדין בפשיטות שהאיסור בבית דירה הוא במכנים בקביעות משא"כ בבית האוצר. א"כ אין לחלק בין בית דירה לחנות, ובפרט שיש לדון שחנות העשוי בקביעות ומשמש לשימוש ביום ובלילה יש לו גם גדר של בית דירה, ועיין מש"כ באריכות בעניין זה לגבי קביעות מזוזה בברכה בחנות בספרי שו"ת ברכת אלעזר ח"א סי' ס. ובפרט בנד"ד שמכנים בקביעות, א"כ אין בזה צד להיתר.

ואין לצרף כאן מה שנחלקו גדולי עולם באם בן נח מוזהר על השיתוף כמשמעות דברי הרמ"א באו"ח ססי' קנ"ו, ועיין בפת"ש ביור"ד סי' קמ"ז סק"ב שהביא שהנוב"י

אעפ"י שידוע שמכנים לתוכו עבודת כוכבים.

ובתוס' מבאר בכמה דרכים לחלק בין הדברים. א. שבבית דירה מכנים בקביעות משא"כ בארוות ואוצרות וכו'. ב. דשם לא אסרה תורה אלא בבית הראוי לדירה דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך ולשם אפי' בדרך עראי אסור משא"כ בבתי שאינם עשויים לדירה. ג. ורבינו חיים כהן מחלק בין ארץ ישראל לחו"ל דבחול לא מקרי "ביתך", ומביא רא' מהירושלמי שמשמע שבחול שרי גם להשכיר בית דירה, אמנם לפ"ז עדיין צריך ליישב התוספתא כפי אחד מהשני דרכים דלעיל לחלק באר"י בין בית דירה לאוצרות וכו'. ד. והקשה בתוס' לשיטת רבינו חיים א"כ נימא שבחול גם פטור ממזוזה. ד ושיטת ר"י דע"כ רא' אלימתא מהירושלמי שבחול מותר, ע"כ מפרש שאיסור תורה שלא תביא תועבה אל ביתך היינו דווקא בבית של ישראל שדר בו הישראל. והשוכר בית איסורו רק מדרבנן, וכמו שהשוכר בית חיוב מזוזה הוא מדרבנן. וא"כ בארץ ישראל גזרו רבנן שלא להשכיר לגוי, דמיחלף בבית דירה ולכן התירו באוצרות וכו' שלא מיחלף עם בית דירה, ובחול הקילו שלא גזרו אף במשכיר לגוי. [ומשמע מר"י שאף שגם בחול אילו היה הבית של הישראל ודר בו היה אסור מה"ת להכניס התועבה לביתו, אפ"ה הקילו בחול שלא לגזור במשכיר לגוי, דסכ"ס עיקר המצוה לשרש אחר ע"ז הוא בארץ ישראל עיין רמב"ם בפ"ז מהל' ע"ז כנלענ"ד].

והנה בעיקרא דמילתא באם גוי מכנים לבית הישראל ע"ז הוה איסור תורה או דרבנן, עיין ברא"ש (ספ"ק דע"ז) דכתב

מדינא צריך לעשות כן מאחר ורואה שגוי זה מכניס דבר כזה בקביעות כנלע"ד ברור להלכה.

ועיין עוד בדרכ"ת (קנ"א סקכ"ה) שהביא משו"ת חיים ביד (סי' כ"ז) שנשאל באופן שהיהודי והגוי שכרו חנות אחת וכל אחד יושב בחלקו, והגוי הניח בחלקו ע"ז עיי"ש שבסוף דבריו כתב שיש להחמיר ולאסור עפ"י מש"כ השו"ע בריש סי' ק"ג משום דמצוה להתרחק מדרך ע"ז ד' אמות, וגם שכיון שהישראל יושב ומתעסק תמיד בתוך החנות לפני הע"ז קשה להזהר שלא ישחה לפעמים לקחת איזה דבר ונראה כמשתחוה ח"ו, וגם משום אל תפנו אל האלילים. עיי"ש ודון מיניה ואוקים באתרן באם גם הכא כן הוא מציאות הדברים, א"כ שומר נפשו ירחק מזה.

הגר"נ גראס שליט"א (מח"ס שו"ת שארית אברהם):

במס' ע"ז כ"א: אף במקום שמשכירין לא לבית דירה אמרו וכו' מפני שמכניסין בה עבודה זרה. וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' קנ"א (ס"י) שאסור להשכיר בית לעכו"ם מפני שמכניס עבודה זרה שלו. והטעם מפני שנאמר "ולא תביא תועבה אל ביתך" (והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו ותעב תעבנו כי חרם הוא). ועיין ש"ך שדן אודות זמ"ז שמשכירין אעפ"י שמכניסים שם ע"ז.

חיוב מזוזה במשרד

והנה מעכ"ת דן לדמות לדין "בית" בחיוב מזוזה ולומר שכמו שמשרד אינו בגדר ביתו לחיוב מזוזה ה"נ יש לדון כן לענין "ביתך" האמור באיסור השכרה לעכו"ם.

וצריך להקדים, שהא גופא לפטור משרד

(תנינא יור"ד סי' קמ"ח) מחולק ע"ז וס"ל דגם ב"נ מוזהר על שיתוף, וכ"כ בארוכה בשו"ת שער אפרים ועוד פוסקים עיי"ש. דאף את"ל שנד"ד הוה גדר של שיתוף, אולם נראה לענ"ד שבעניין זה אזלינן בתר הישראל, שאזהרת התורה הק' הוא לא תביא תועבה אל ביתך, וכל שהישראל מוזהר עליו הוא בכלל תועבה. וכן משמעות הפוסקים בהלכה זו שדיברו מהע"ז המצוי אצלם וסתמו בעניין זה.

ואף שברא"ש (שם) הביא עוד צד להתר מאחר שבדיניהם שכירות ממכר הוא, וגם הדין הוא שגם בנפל ביתו שך המשכיר אין מוציא השוכר (עיין ריש סי' שי"ב בחו"מ, ועיין בש"ך בסי' שלד סק"א, ויש להאריך בעניין זה), אולם הרא"ש מצרף זה לטעם שאין מכניס בקביעות, וגם בט"ז (קנ"א סק"ז) שהביא סברא זו, מצרף זה לעוד שיטות שבחו"ל קיל טפי, ושבחו"ל אין מיוחד הבית לישראל מחמת המס על הקרקעות כמש"כ הריב"ן, והרי ידוע כשפוסק מצרף כמה טעמים להתיר א"א להתיר מטעם אחד (עיין סדרי טהרה סי' קצ"ח סעי' ו'). וא"כ באם מיירי בארץ ישראל והוה דבר קבוע שעושה כן, אין לנו אלא מש"כ בשו"ע שאסור בפשיטות בכה"ג. (והרי השו"ע גם אין מחלק בין ארץ ישראל לחו"ל).

אמנם בנד"ד שאין זה דבר רגיל להכניס דבר כזה לחנות, שדברים כאלה דרכם להכניס לבית שדרים שם, א"כ אכתי יש לנו מה שכתבו הראשונים שהיכא שלא דר בו הישראל הוה רק איסור דרבנן, והם לא גזרו היכא שאין הדרך להכניס בקביעות, וא"כ כשהשכיר לגוי החנות לא עשה איסור, דבכה"ג לא גזרו רבנן. אלא שאם יש לו טצדקי לבטל השכירות או שלא לחדשו

בשימוש בו והוא סמוך לדירתו ועוד), ואכמ"ל כי הדברים מובנים.

משא"כ בעבודה זרה שהאיסור נובע מצד "ולא ידבק בידך מן החרם" ולא ישמע על פיך וכל זה לענין הפלגת ההרחקה מן העבודה זרה, וגם בקרא גופיה ש"ולא תביא תועבה אל ביתך", סיים הפסוק שהוא משום "שקץ תשקצנו ותתעב ותתעבנו כי חרם הוא". ולכן אינו תלוי בגדר "בית דירה של מזווה שנבוא לחלק בין קבוע לשינה או לשהות ביום בלבד, אלא תלוי בגדר "בית-רשותו" שענינו שלא יהיה ולא נחזיק חלילה שום עבודה זרה ברשותינו.

וקצת ראיה לכך מדברי הרא"ש מס' ע"ז (ס' כ"ב) והובא בבית יוסף (ס' קנ"א), שתמה הרא"ש מהמבואר בתוספתא שמותר להשכיר שדות ואוצרות ופונדקאות לעכו"ם אע"פ שמכניסין שם עבודה זרה. ומכח קושיא זאת הוליד הרא"ש, שבאמת האיסור מן התורה אינו אלא על עבודה זרה השייכת לישראל אבל על של גוי אינו עובר מן התורה ואינו אלא איסור דרבנן, והם אמרו שאסור רק כאשר מכניסים שם הע"ז בקביעות משא"כ במקום שאין מכניסין ע"ז בקביעות אלא ארעי (שמותר בשל גוי).

והנה לכאורה אילו מדמינן הגדרת בית להגדרת בית שבמזווה, היה הרא"ש יכול ליישב הקושיא בקל, ולומר ששאני שדות שאינו מקום דירה, וכן פונדק מבואר בסו' ס' רפ"ו שדירת פונדק הינה דירת ארעי (ולכן גם השוכר באר"י פטור כל ל' יום דגרע משכירות), וגם אוצרות שנוי במחלוקת (יומא י"א). אלא על כרחך משום שלא תליא איסור הכנסת ע"ז בגדר בית דירה אלא בגדר ביתו שהוא רשותו, וחלוקים מזווה מע"ז זה מזה כנ"ל. [אלא שיש מקום לדחות שהתוספת

ממזווה ולומר שאינו נקרא "בית" לחייב מזווה, לא פשיטא כ"כ, שהגם שכן איתא בטו"ז ס' רפ"ו (ס"ק ד') ומפני שאין ישנים שם בלילה, ועפ"ז יש לומר כן גם במשרד שאינו עשוי לשינה אלא לשהות שם רק ביום. מכל מקום הרבה פוסקים חלקו על כך, עי' בערוך השולחן שם שרק בבנין ארעי כמו שהוא בחנות שביריד בזה פטור מזווה, ועי"ע בס' חובת הדר (להגר"י בלוי זצ"ל) פ"ד (ה' כ"ד) שכן כבתו גם בחיי"א והקיצושו"ע ושכן נראה מהפרישה, שרק בעשוי ליריד בלבד, פטור מזווה. ולכן נהי שלענין מזווה אנו חוששים ואין מברכין על מזווה במשרד או חנות, אעפ"כ לעיקר הלכה הדברים נוטים שסתם משרד וחנות קבועים בגדר "ביתך" הם גם למזווה, עכ"פ להלכה. וממילא שאין ללמוד קולא לענין ביתך שבהלכות עבודה זרה.

חילוק הגדרת בית שבמזווה להגדרת בית שבעבודה זרה

אך מלבד זאת נלענ"ד שיש לחלק בין הגדרת "בית" לענין חיוב מזווה, שבו העיקר תלוי בהגדרה של "בית דירה", ולבין בית שבעבודה זרה שבו העיקר תלוי בהגדרת "בית שהוא רשותו".

והדברים מסתברים מסברא, כי במזווה העיקר הוא השמירה במקום ששוהה שם, וכדדרשינן ביתך דרך ביאתך לכמה דינים שנצרך דוקא להניח המזווה בטפח הסמוך לחוץ לשומרו ומצד ימין שבו נכנס תחילה, והכל סובב על ענין שהוא בית דירה ששם שווה בקביעות והטעם מובן מפני שזה עיקר המצוה לשומרו מן המזיקין (ורק שנסתבבו כמה חילוקים גם באופנים שאינו ממש מקום דירה, וכמו בית האוצר וכו', וגם בזה תלוי בבית האוצר שרגיל

הגר"א הלוי מחפוד שליט"א (מח"ס שו"ת ברית הלוי):

הנה כבר הארכתי בתשובה בשו"ת ברית הלוי (ח"ג כת"י) בנוגע לפאות נכריות שכיום שנת תשע"ט הוכח מעל כל ספק שרוב ככל השיער מקורו במקדשים בהודו ואסור בהנאה מדין תקרובת עבודה זרה והמכשלה בזה בבתי ישראל אף מהיראים רח"ל חמורה ביותר, וכתבתי שם שאסור גם להשכיר בית לאשה החובשת פאה מדין לא תביא תועבה אל ביתך ונדפסה בחלקה הגדול כבר בחוברת הישכם אוהבים את ה' (עמו' קמח-קסח) [ניתן להתעדכן בכל מערכה חמורה זו בטלפון 0747962328]. ואעתיק לכת"ר שליט"א את עיקרי הדברים הנוגעים לשאלתו: הנה כיון דנתבאר בדברי הרמב"ם (הל' ע"ז זב) ובחינוך (מצו' תכט) דבתקרובת עבודה זרה איכא הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך והלאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם, א"כ לכאורה אסור להשכיר ביתו לאחד שיודע בו שיכניס עבודה זרה לתוך ביתו דהנה איתא בגמ' (ע"ז טו.) ושכירות מי קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים ואי ס"ד שכירות קניא, האי כי קא מעייל לביתיה קא מעייל. ומשני שאני עבודת כוכבים דחמירא, דכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך.

והנה בתוס' (ע"ז כא. ד"ה אף) מפורש דהא דהאידינא משכירין לגויים הוא משום דהאיסור מהתורה הוא רק בבית הישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו ורבנן הוא דגזרו שלא להשכיר לעובד כוכבים מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים. ומשמע מהתוס' דאפילו היכא שאין הישראל נהנה מ"מ בעוד שהוא דר בביתו אסור מהתורה

אסתמא קתני ומשמע גם פונדק כשהוא לזמן ארוך וכן שלא רצה לדחוק דין אוצרות שיהיה שנוי במחלוקת, אך כל זה דחוק ויותר נראה כמשמעות דבריניו.]

לאסור גם מצד איסור אזיל ומודה

אך מלבד זאת הרי כיון שהגוי אומר בפירוש שסבור הוא בשטותו שפסל זה גורם לו מזל, ואם כן הרי כל זה נכנס בכל השנוי בריש מסכת עבודה זרה ועל פי זה נשנו כמה וכמה דינים בשו"ע, שאסור לעשות מסחר עם הכנרי לפני אידיהן ובכל אופן שיש חשש שאזיל ומודה ויאמר שהעבודה זרה הביא לו הצלחה במסחרו. ואם כן אין לך אזיל ומודה גדול מעובדא דידן, ובודאי גם מצד זה אסור לישראל לתת להנכרי להציג פסלו על השולחן שבמשרד היהודי.

המסקנה

לפיכך לענ"ד אסור לישראל להניח לנכרי להביא שם פסלו, מתלתא טעמי, ראשית כל משום שגם במזווה העיקר שמשרד וחנות הקבועים נחשבים ל"ביתך" ונכללים באיסור לא תביא תועבה אל ביתך. שנית, משום שלענ"ד חלוק דין ביתך לענין עבודה זרה שהכל תלוי בגדר ביתו-רשותו, וממילא גם המשרד בכלל ביתו-רשותו. ושלישית, משום שאיכא בזה משום איסור אזיל ומודה.

ולענין פועלים המכניסים לתוך כיסם או מגירתם שייכי עכ"פ תרתי טעמי הראשונים שנחשב לאיסור של לא תביא אל ביתך, ואין משכירים להם בתים כל שמכניסים שם פסל בקביעות כלשון השו"ע ותירוץ הרא"ש (ואיה"נ שבזה יש חילוק אם רק בדרך ארעי מביאים ולא בקביעות).

ואין הוא מכניסה הוי רק דרבנן ומאידך גיסא אפילו אינו דר בבית אם מכניסה או כשניחא ליה הוא איסור מהתורה. וכן י"ל בדעת הרא"ש (ע"ז פ"א סי' כב).

וכ"מ מחידושי הריטב"א שם שכתב: "דאילו קרא גופיה, לא מיירי אלא באיסור ע"ז והנאתה ושלל נכניסנה לבתינו ליהנות ממנה, חזינא מזה דהאיסור הוא רק בנהנה ולא בעצם ההכנסה לבית ודלא כתוס'. ובחידושי הרמב"ן כתב: "ומיהו הרחקה דרבנן היא דקרא בהבאת ישראל עצמו כתיב דאסורה בהנאה, והכי איתא בפ' בתרא דמכות", חזינא דיסוד איסור הבאה אל ביתו הוא מדין הנאה. ועיי' בלב שמח (שורש ט). ובספר החינוך (מצו' תכט) מבואר שאם מכניס כדי להנות אף שעדיין לא נהנה כבר עובר, אבל אם הכניס שלא ע"מ להנות אינו עובר עיי"ש.

גם ברמב"ם (הל' ע"ז ז,ב) מפורש דהאיסור מהתורה דלא תביא תועבה אל ביתך מיירי דוקא בנהנה וא"כ כשמכניס לתוך ביתו בלי הנאה אינו אלא איסור דרבנן ולהכי איתא בירושלמי דבחו"ל שפיר דמי, והיינו דכיון דרק איסור הנאה מהתורה וההכנסה לרשותו היא רק איסור דרבנן בחו"ל לא גזרו וכשנהנה אף שלא בביתו ג"כ הוא איסור מהתורה. וכ"מ בחידושי הרמב"ן והריטב"א (ע"ז כא.) דהרחקה דרבנן היא דקרא בהבאת ישראל עצמו כתיב דאסורה בהנאה, והכי איתא בגמ' (מכות כב.) דמבשל בעצי אשרה עובר גם על לא תביא תועבה אל ביתך עיי"ש. וכ"ד הסמ"ג (לאוין מה) והמאירי (מכות שם).

אך אינו מוכרח ד"ל דכל שאינו מביאו ומכניסו לביתו ממש אינו עובר ורק כונת הגמרא להקשות אמאי דתנן המבשל גיד

דעצם ההכנסה לביתו אסור מהתורה וכשלא דר בביתו אסור מדרבנן ולהכי בחו"ל התירו.

וביראים (סימן שסד) כתב וז"ל: "אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכו ע"ז והתורה אמרה לא תביא תועבה אל ביתך וכל משמשי עבודה זרה ונוייה בכלל תועבה הם וכולם לא תביא, שהרי כולם הוזהרו למעלה פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וכתוב בתריה ולא תביא תועבה אל ביתך למדנו ע"ז ונוייה בכלל תועבה הם, הלכך, הלוקח נויי ע"ז ומשמשיה במשכון כגון מעילים וגביעים וכל שאר נוייהם ומשמשיהם עובר בלא תביא תועבה אל ביתך. ועוד, שנהנה מהם ועובר בלא ידבק בידך מאומה מן החרם, ואפי' מכניס בביתו בפקדון או השאיל או השכיר ביתו לאחרים בשאלה ושכירות לא קניא ועובר בלא תביא וכו' המשאיל והמשכיר". הרי מפורש שגם בלא הנאה עובר בלאו דלא תועבה אל ביתך, ולכן גם פיקדון ושאלה עובר בלאו זה. וכן מתבאר מהראב"ן (ע"ז סי' רצא).

אכן בחידושי תלמידי רבינו יונה שם כתב: "והטעם דקרא דלא תביא תועבה אל ביתך היינו כשהישראל מביאה או ניחא ליה בכניסתה לביתו או מביאה אדעתא דנפשיה וגזרה זו לא היתה אלא בא"י אבל בחו"ל לא גזור. ועוד דמן התורה אינו אסור אלא בבית שהישראל עצמו דר דומיא דמזוזה דכתיב על מזוזות ביתך ודרשינן ביה דירתך. אבל בבית שאינו דר שם אינו חייב במזוזה אבל מדרבנן אסור להכניס ע"ז בביתו אע"פ שאינו דר שם ובחו"ל לא גזור רבנן". ומשמע דלתירוצא קמא אף בבית שדר בו

שהחמירו שאף באינו דר בו דאסור הגם שמהתורה אין האיסור אלא בדר בו, ואתי שפיר מה דהתרצן מביא הקרא דלא תביא תועבה אל ביתך, דלכאורה יקשה הא זה גם המקשן ידע ומכח זה הקשה עיי"ש שכתב ליישב עוד דהמקשן חשב דאין איסור להשכיר לגוי אי שכירות קניא דגוי אינו מצווה בלאו זה דלא תביא תועבה אל ביתך ולזה תירץ דע"ז חמיר דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך והית חרם כמוהו ואם הבאת התועה היא חרם ממש כמו העבודה זרה מסתבר דגם גוי מצווה על זה וא"כ אפילו אי שכירות קניא עובר הישראל בלפני עוור עיי"ש. ובאמת שבדברי הריטב"א מובא בתירוצן קרא דולא ידבק בידך מאומה מן החרם ואתי שפיר ואין צריך לדבריו.

ויעויין שם בסוגיא למסקנא דשכירות לא קניא מדתנן כהן ששכר פרה מישאל, אף על פי שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה ואי שכירות קניא, אמאי לא יאכילנה פרה ידידה היא. אלא ש"מ, שכירות לא קניא. וכן המסקנא להלכה דשכירות לא קניא כדפסק הרמב"ם (הל' תרומות טז, דכהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו. ורק גבי אונאה שכירות יש לה אונאה דכתיב ממכר מיותר כדכתבו התוס' (ד"ה והשתא) ובחידושי הריטב"א ותוספות הר"ש שם. אבל בדעת הרמב"ם אי אפשר לחלק כן שהרי כתב (הל' שכירות ז, א) שהשכירות מכירה לזמן קצוב היא ומבואר שהוא דין כללי ואינו דוקא גבי אונאה ופלואים דברי רבינו הש"ך (חור"מ סי' שיג סק"א).

ועכצ"ל דס"ל להרמב"ם כמ"ש הנימוקי יוסף (פ"ד דב"מ) בשם הר"ן וז"ל: "והא

בחלב ביום טוב ואכלו לוקה חמש ואוקי לה במבשל בעצי אשירה, ואזהרתיה מולא ידבק בידך. ומקשה הגמ' דלילקי נמי משום לא תביא תועבה אל ביתך ומוקי לה שבישלו בעצי הקדש, והיינו דאי איתא דמיירי בעצי אשירה משכחת לה נמי דלוקה שש כשמבשלו בביתו ועובר על לא תביא תועבה אל ביתך ואמאי לא קחשיב לה. ומיהו גם במכניס לביתו מבלי להנות י"ל דלרמב"ם ליכא הלאו וצ"ע. שו"ר בבית הלוי (ח"א סי' מז סק"ג) ומשם בארה פלפול בזה. וא"כ חזינא מהגמ' דאף דכשמשכיר לו בית אינו אלא דרבנן אפ"ה אסור להשכיר לו בית אף אי שכירות קניא.

וכן ראיתי בחידושי הריטב"א שכתב, דאע"ג דהאיסור להכניס לביתו ע"ז לאו איסורא דאורייתא הוא אלא איסור דרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא הוא, דקרא לא איירי באיסור הכנסה אלא באיסור הנאה לומר שלא יהנה מע"ז, מ"מ מקשה הגמ' דאם איתא דשכירות קניא וביתא דגוי הוא לא אתיא אסמכתא שפיר, ולא הוה להו נמי למיסר בהא דמאי איכפת ליה לישראל בהא, אלא ודאי משום דשכירות לא קניא והוי ביתא דישאל הוא דאסרו. ומשני דשאני ע"ז דחמירא דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך, שלא יגרום להכניס ע"ז תוך ביתו כלל, ואפילו היכא דאגרה או שאולה, דמ"מ שמו עליו וביתך קרינן ביה.

ועיי' להגרש"ק בספר עבודת עבודה שם שרצה לבאר תירוצן הגמ' עפ"ד התוס' שאיסור לא תביא תועבה הוא רק בבית שדר בו וזהו דקאמרה הגמ' דאפילו נימא דבעלמא שכירות קניא מ"מ שאני ע"ז דחמיר והחמירו דשכירות לא קניא כמו

אינו לשינה ואכילה כתשמיש דירה. ומהא שבשתי סוכות של יוצרים שהיו עושין שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו, ומוציא קדרותיו למכור דהחיצונה פטורה וכדאיתא בגמ' (סוכה ח:) ופרש"י שם. הנה כי כן מה שכתב רש"י שהוא דר אין כונתו שזה ביתו הקבוע, אלא ששם שוהה ונמצא, ועיי' באב"נ (יו"ד סי' שפד סק"ה) ואכמ"ל.

ונראה דאין להביא ראיה מהלאו דלא יהיה לך בביתך איפה ואיפה דמפורש ברמב"ם (הל' גזילה ז,ג) דהאיסור להשהות מידה חסרה או משקל חסר הוא בביתו או בחנותו, הרי דחנות בכלל "ביתך" וא"כ הו"ה גבי מזוזה צריך במשרד. דזה אינו, דשאני התם דכתיב נמי לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן וזה ודאי שהתורה באה לומר דביתך לאו דוקא. ועכ"פ פשוט לדינא דגם במשרד יש הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך וכדלהלן.

והנה יש לדון אם בהכנסה לרכב יש לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, דרכב לאו "ביתך" הוא. והא חזינא בגמ' (פסחים ה:) גבי שאור לא ימצא בבתיכם, אין לי אלא שבבתיכם, בבורות בשיחין ובמערות מנין ת"ל בכל גבולך, ומוכח מזה דלולי זה היה שאור שבשיחין ומערות מותר דלאו "בתיכם" הוא, וא"כ הכא נמי גבי לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, רכב לאו "בית" הוא.

ברם, י"ל דרק בורות שיחין שלא נועדו בשביל דירה ושהיית אדם, עיי' רש"י (ביצה כט. ד"ה שיחין ומערות) שמתכנסין בהן מים ושותין מהן, וברש"י (תענית יח: ד"ה לבורות) וז"ל: "לבורות שיחין ומערות וכו' וכולן בית כניסיות מי גשמים לשתייה", וכ"מ

דאמרינן דשכירות מכירה ליומא וקניא היינו לענין שישתמש בו כל ימי שכירותו אבל גוף הדבר אינו קנוי כלל ומשום הכי אסרינן להשכיר בית דירה לעובד כוכבים דכיון דגוף הבית של ישראל הוא שפיר קרינא ביה ולא תביא תועבה אל ביתך ואמרינן נמי התם כהן ששכר פרה מישאל לא יאכילנה כרשיני תרומה". וכן נראה דעת הרא"ש (שו"ת כלל א סי' א) שכתב דשכירות ליומיה ממכר הוא, והוי כמו חצר השותפין עיי"ש, והיינו דכיון דמצד הנאת הפירות הוי של השוכר דממכר הוא, רק דהגוף של המשכיר אמתו להכי הויא כחצר השותפין. וכן ראיתי בספר תורת חיים (ב"מ שם) ובשו"ת ושב הכהן (סי' מז) ודו"ק היטב. וע"ע בחק"ל (חומ"מ ח"ב סי' כב) ושו"ת מקום שמואל (סי' א). נמצא לדינא דאסור להשכיר ביתו לגוי שיכניס עבודה זרה לבית ועובר על לא תביא תועבה אל ביתך כיון דשכירות לא קניא.

ומה שכת"ר שליט"א רוצה לחדש במשרד לא חשיב "ביתך" ורוצה למילף זה ממזוזה. הנה כי כן ודאי דלדינא חייב לקבוע במשרד מזוזה עם ברכה ולא דמי לחנויות שבשווקים דפסק בשו"ע (יו"ד סי' רפו, יא) דפטורים מהמזוזה, דכבר כתב הפרישה (סקכ"ב) דהטעם הוא משום דכתיב ביתך שהוא דירת קבע לאפוקי אלו שהם דירת עראי וגם ביד הקטנה (הל' מזוזה פ"ב סקכ"א) חלק על הט"ז (סקי"א) וס"ל דרק חנויות שאינם קבועות ומפרקים אותם כמו חנויות שברידים פטור ממזוזה עיי"ש. ומה שלא נמצאים שם לישון בלילה אין זה מעכב כלל דגם בית האוצרות חייב במזוזה וגם הר הבית, הלשכות והעזרות נתמעטו רק מביתך מה בית שהוא חול ולולי זה היו חייבים אף שלא נמצאים שם יום ולילה וגם

אהל נספחים - הלכות יין נסך ועבודה זרה יעקב תקלא

תועבה כדפריך גבי מבשל גיד. ומוכרח דכיון דשדה לאו "ביתך" לא לקי על זה, ולאוקמי שחרש בביתו זה לאו דרך כלל.

ויעויין במנ"ח (מצו' תכט) ס"ל דלאו דלא תביא תועבה אל ביתך היינו ידו ורשותו ולא דוקא בית, והוכיח ממה שמבשל גיד בעצי אשרה קפרכה הגמ' דללקי מצד לא תביא תועבה אל ביתך, חזינא דלאו דוקא בית. ולא הבנתי, הא כוונת הגמ' לומר דמשכחת לה עוד לאו כהאי גוונא דמבשל בביתו ולא משום דביתך היינו רשותך, ולכן לא תירצה הגמ' נמי דמיירי שמבשל במשרד דלא חשיב "ביתך", דהגמ' הקשתה דנרבה בעוד לאו ונוקמיה במבשל גיד בביתו. וגם ממה שמותר לכתחילה לשחוט בסכין של משמשי ע"ז, דלאו הנאה היא כיון שמפסיד בשחיטה כדפרש"י (חולין ח. ד"ה מקלקל), ואכתי אמאי מותר, הא נהי דלא חשיב "הנאה", מ"מ יקשה דעובר על לא תביא תועבה אל ביתך, חזינא מזה דליכא הלאו בעצם מה שהסכין בידו.

ואולי י"ל דבאמת בעצם מה שבידו עובר על הלאו, והא דשרי לשחוט בסכין משמשי עכו"ם לק"מ לראשונים שס"ל דהאיסור הוא רק כשנהנה, דהכא בשחיטה שאין הנאה וכנ"ל, שפיר אינו עובר על הלאו וצ"ע. וחידוש גדול הוא לי מה שראיתי בספר מסורת משה פסקי מרן הגר"מ פיינשטיין ז"ל (ח"ג עמ' ריא) שכתב וז"ל: "ומישהו שאל האם מחוייב האדם להקפיד על נכרי ששוכר ממנו מכוניתו שלא יכניס לתוכו "צלם" וצורת אותו האיש. ואמר רבינו שרק על בית יש איסור להשכירו לגוי שמכניס לתוכו עבודה זרה, אבל מכונית אינה נחשבת כבית לענין זה ובאמת גם בית בזמן הזה מותר משום איבה."

ברש"י (ב"ק צד: ד"ה בורות), ואה"נ דמערה ושיח שנועדו לשהית אדם אף שאינו בקביעות שפיר גם לולי הפסוק בכל גבולך היה אסור.

ויעויין בספרי (דברים פסקא רכט אות ח) "לא תשים דמים בביתך, אין לי אלא בית, מנין לבונה בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות ת"ל ולא תשים דמים בביתך. יכול אף הבונה בית שער, אכסדרה ומרפסת, תלמוד לומר בית, מה בית מיוחד שהוא בית דירה, יצאו אלו שאינם בית דירה. ועשית מעקה לגגך, אין לי אלא גג מנין לרבות בורות שיחים ומערות חריצים ונעיצים ת"ל ולא תשים דמים בביתך.

ולכאורה חזינא דבורות שיחין ומערות איתרבו מ"ביתך" ורק דס"ד למעטינהו כיון דלא הוו גג, ולזה יליף מטעמא דקרא דלא תשים בביתך וכדאיתא בפסיקתא זוטרותא (פרשת תצא): "להביא כל שיש בהן שימת דמים, כגון בורות שיחין ומערות". אכן אין זה מוכרח, די"ל דאה"נ הו"ה דהוה מצי למימר דס"ד למפטרניהו מצד דלא חשיב "ביתך" וחדא מגייהו נקט ולעולם בורות שיחין ומערות לאו "ביתך" וכתלמודא דידן דלולי הקרא דבכל גבולך ס"ד דאינו עובר בבל יראה בבורות שיחין ומערות, אלא דאתי טעמא דקרא דהכא שאמרה התורה לא תשים דמים וא"כ ע"כ דביתך לאו דוקא.

והנה ממה שהגמ' מכות הנ"ל פרכה אהא דהמבשל גיד בחלב ביום טוב בעצי אשירה ואכלו לוקה חמש ואוקי לה במבשל בעצי אשירה, דלילקי נמי משום לא תביא תועבה אל ביתך וגבי יש חורש תלם אחד פרכה דללקי נמי על לא ידבק כשחורש בעצי אשירה, ולא קפריך מצד לא תביא

דאין כונת התוס' דבעינן שיהיה דוקא בבית כמו מזוזה רק הביאור הוא דכמו דבמזוזה ליכא חיוב רק כשהישראל בעצמו דר בו, כמו כן ליכא איסורא דלא תביא רק כשמכניסו לרשותו שהוא בעצמו שם, אבל במכניס לרשותו דאינו שם ליכא איסורא דאורייתא ולא דבעי דוקא בית עיי"ש. עכ"פ לדינא יש לאו חמור זה דלא תביא תועבה אל ביתך גם במשרד.

ואגב במה שהזכרת בפשיטות ענין להתפלל ולומר דברים שבקדושה מול הע"ז. הנה כתבתי בחוברת הישכם אוהבים את ה' (שם עמ' קסז) וז"ל: "והנה יש להסתפק אם מותר לומר דברים שבקדושה מול עבודה זרה ומהא דתנן (ע"ז מד:) דר"ג רחץ במרחץ של אפרודיטי שהיה בנוי בחצר של הבנין שהיתה בו הע"ז וכתב המאירי שהיה הצלם נראה לכל הרוחצים. אמר ליה הגוי, כתוב בתורתכם לא ידבק בידך מאומה מן החרם, מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו אין משיבין במרחץ. וכשיצא, אמר לו אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי, ולכאורה אמאי לא אמר לו אין משיבין בפני הע"ז, ומוכח דשרי לומר דברי תורה מול הע"ז. ברם, י"ל דחדא מתרתי נקט והו"ה שיכל לומר לו אין משיבין בפני הע"ז.

ויעויין ברמ"א (או"ח סי' צד, ט) כתב וז"ל: "ולא יתפלל במלון של עובדי כוכבים, שלא יבלבלוהו בני הבית. אבל אם א"א לו להסתלק מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו, יתפלל במלון באיזה קרן זוית". ומקור דין זה הוא בתרוה"ד (סי' ו) וז"ל: "שפיר טפי, להתפלל בדרך, ממה שיתפלל במלון, בעיר שכולו נכרים מפני שבעיר, הרבה גילולים ובתי טומאה יש בה, וכמעט שאין מלון שהוא בית נכרי, שלא תמצא בה הרבה

ולענ"ד אין לסמוך על זה לדינא וגם ברכב יש את הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך דביתך היינו רשותך, דאם לא כן בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין לא יהיה הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך דלאו "בית" הוא וכדחזינא דלולי הסברא דלמען ירבו ימיכם וימי בניכם וכי הני בעו חיי והני לא בעו חיי בתמיה הוה ממעטינן להו ממזוזה דביתך ולא ביתה, ביתך ולא בתיהם כדאיתא בגמ' (יומא יא.) ועיי' בתו"י שם וזה לא מסתבר כלל. ובאמת צריך לי תלמוד ונכון אני, דבכמה עניינים דכתיב בהו ביתך או בית כגון בלאו דלא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו, דלא מצינו דרשות אלו וצ"ע הטעם לחלק.

והנה התוס' (ע"ז כא:) כתבו דהא דאיתא בירושלמי דבחז"ל שהתירו למכור לגוי מותר גם להשכיר: "מפני כשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך, איכא למימר לא אסור אלא בבית הישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו ואפי' בארץ ישראל כמו במזוזה שאינו חייב בה אלא בביתו בעודו דר בו. אבל השוכר בית אף בארץ ישראל פטור מהמזוזה מהתורה, ורבנן הוא דגזרו שלא להשכיר לעובד כוכבים מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים, והשתא דדוקא בתיים העשויים לדירה, אבל אינם עשויים לדירה לא גזרו, ולכך התירו להשכיר ארוות ואוצרות, וכיון דשכירות בית דירה אינו אסור אלא מדרבנן אף בארץ, אם כן בחוצה לארץ הקילו". ולכאורה חזינא דבלאו דלא תביא תועבה בעינן "ביתך" כמו במזוזה וכדכתבו התוס' וא"כ כל שפטור ממזוזה כגון בית הכנסת ובית האשה הו"ה דאינו עובר על לא תביא תועבה אל ביתך.

וראיתי בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' מז סק"ח)

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (שמות ט,כט) כתב וז"ל: "לכך הוצרך לצאת מן העיר כשהוצרך להתפלל על מכת הברד יותר מבשאר מכות לפי שעל מכת הברד כתיב הירא וגו' ונתמלאה כל העיר באותה שעה גלולים ממצרים שהיו עובדים לבהמות ולכך יצא מן העיר אמנם צ"ל שגם לשאר תפלות היה יוצא מן העיר ומזה אנו למדין לכל השאר". ובספר חסידים (סי' תלז) כתב וז"ל: "אם אדם בבה"כ ורואה דרך חלון בית ע"ז או שתי וערב ישים בחלון שום דבר כדי שלא יראנו". וע"ע ברש"י (סנהדרין סא: ד"ה שגגת). והראוני בשו"ת בית נפתלי (סי' כט) שהאריך טובא בעניין זה.

גילולים, מציורים או חקוקים בכותל. גם לפעמים תועבות ופסילים ודרשו רבותינו במכילתא (שמות ט,כט) "כצאתי את העיר", לא רצה להתפלל בתוך כרך מצרים, לפי שהיתה מלאה גילולים. ואמרינן נמי (שבת קכז:) דר' יהושע, כשרצה לילך למטרוניתא, חלץ תפיליו ונתנם לתלמידיו, ואמר להם אח"כ, שעשה בשביל שלא יכנסו דברי קדושה למקום טומאה. אמנם, אם אין בירור שלא יפסיקוהו עובדי דרכים בשדה, וגם שאפשר לו למצא חדר או קרן זוית במלון, שיוכל להתפלל שם בלב פנוי, ולא יבלבלוהו בני הבית, בדרך זה שפיר טפי, להתפלל במלון".

להתפלל בחדר בשדה התעופה שיש שם צלב

שאלה: קיים בשדה תעופה אחד באנגליה מקום לתפילה הן לגויים נוצרים והן ליהודים, ומונח שם שתי וערב על הקיר ועל השלחן האם מותר ליהודים להתפלל שם אם מכסים את השתי וערב?

להתפלל באותו המקום].

והנה לענ"ד היה נראה פשוט שכשהמדובר הוא בחדר אחד ממש המיועד לתפילות של בני כל הדתות, יש לאסור להתפלל בכזה מקום, ושמסתבר שאסור בכלל להכנס לשם, דהוי מקום המיועד גם לע"ז. שהרי לא מדובר כאן על מקום המשמש להרבה דברים אחרים וגם מתפללים בו, אלא במקום שהכינוהו וייחדוהו וקבעוהו לתפלות של בני כל הדתות, והוי ממש בית ע"ז. והיה נראה שהדברים ברורים מאד ושאינ צורך להאריך, אך כיון ששמעתי שחכם אחד הורה להתיר,

הגר"מ הלוי פטרפרוינד שליט"א (תשובה לבעל גם אני אודך שליט"א):

בדבר השאלה במה שיש מקומות בעולם שיש בנמל התעופה חדר מיוחד המיועד לתפילות של בני כל הדתות, וכל אחד יכול להכנס ולהתפלל שם לפי חוקי הדת שלו, והסתפקו אם מותר להתפלל באותו המקום מאחר שהוא מיועד גם לנוצרים ולמוסלמים ולבוודאיסטים ולשאר עובדי עבודה זרה. והסתפקו עוד אם יש לחלק בזה בין אם רוצה להתפלל כשיש שם גויים באותה שעה או אם יש שם רק יהודים. נובזמנו נשאלתי כעין זה בהפלגה באניה, שיש שם מקום המיוחד לבני כל הדתות לתפילה, אם מותר

לשם גויים לקיים את תפלתם. והרי זה כמי שירצה להתפלל בתוך כנסיה בשעה שהגויים לא מתפללים בה.

וביותר דהפוסקים כתבו דאף לדעת המקילים לקנות מהעכו"ם את בית הע"ז ולעשות ממנו בית כנסת, אין זה אלא כשקנו לגמרי את המקום, אבל אם רק שכרוהו, לכו"ע אסור להתפלל שם. ועי' לדוגמא בשו"ת אג"מ (או"ח ח"א סי' ל"א) שדן אם רשאים לשכור מקום הקבוע לפריצות ולהוללות כדי להתפלל בו בימים הנוראים, והאריך לאסור, וכתב דמקום עשיית תועבות השנואות להקב"ה אינו מקום הרצוי לתפילה כלל, ואף אם יתפללו שם בעשרה לא תהיה שכינה עמהם, ואין שם מעלת תפילה בציבור כלל, ועדיף להתפלל ביחידות בביתו ולא בעשרה בכזה מקום. וע"ש באג"מ דאף שלקנות את המקום ולקבעו מהיום והלאה לבית הכנסת מסתבר שמותר, אך היינו דוקא אם קונים וקובעים אותו לבית הכנסת, אבל כל זמן שלא נקבע לבית הכנסת, ועדיין המקום קבוע לדברים המתועבים ורק ששכרוהו להתפלל שם, הדבר אסור בבירור, עכתו"ד. ודון מינה ואוקי באתרין, דבנדו"ד נמי מיירי במקום הקבוע לעשיית תועבות חמורות, דהיינו עבודה זרה ותפלה לאלוהים אחרים, דבר האסור כמובן גם לאומות העולם בתכלית האיסור, [והאחרונים דנו רק לגבי ע"ז בשיתוף אם בני נח מוזהרים עליה, ודעת רוב האחרונים שמוזהרים, אך בנדו"ד אין נפק"מ בזה, דכאן מתפללים גם עובדי עבודה זרה גמורים שאינם עובדים רק בשיתוף], ומיירי שאפילו לא שכרו את המקום, אלא רוצים סתם כך להכנס ולהתפלל בו בעוד הוא בטומאתו, ובודאי שהדבר הוא איסור גמור.

נראה לבאר מדוע זה אינו, ובאמת הדבר אסור בכל תוקף ואין שום צד להקל.

א. הפוסקים דנו במקום שהתפללו בו עכו"ם אם מותר לעשות ממנו בית כנסת. כתב השו"ע (קנ"ד סע' י"א) דנרות של שעוה שנתנום הגויים לע"ז, וכיבם שמשם ונתנם או מכרם לישראל, אסור להדליקם בבית הכנסת. וכתב הרמ"א דהיינו אע"פ שמותרים להדיוט. וביארו הפוסקים דדבר שהיה מיועד לע"ז, אף אם יתבטל מלהיות ע"ז, שאז הוא מותר להדיוט, מ"מ אסור להשתמש בו בבית הכנסת, דהדבר נשאר באיסורו לגבוה משום דמאיס. ויעויין במשנ"ב (קנ"ד סקמ"ה) שהביא דלענין לעשות מבית תפלה של עכו"ם בית כנסת, כתב המג"א בשם הרא"ם להקל, והטעם כי לא נעבד הבית עצמו מעולם. ודעת הא"ר נוטה להחמיר ולאסור לעשות ממנו בית הכנסת קבוע, ע"ש. וסיים המשנ"ב שכמדומה שהעולם נוהגים להקל.

אלא שקולא זו של הרא"ם והמג"א, לעשות מבית תפלה של עכו"ם בית כנסת, מבואר להדיא בדבריהם דהיינו דוקא כשהמקום התבטל מלהיות בית תפלה של עכו"ם. וכעבודה זרה שבטלה. אבל בנדו"ד מיירי במקום אחד המיועד באופן קבוע לבני כל הדתות, ובזה פשוט שגם לדעת הרא"ם והמג"א אין להקל להשתמש בו כבית הכנסת, כיון שכאן בית הע"ז כלל לא נתבטל, וגם כעת משתמשים בו לע"ז, ומתפללים בו בודהיסטים ונוצרים ומוסלמים. ועל כן אפילו אם רוצים להתפלל שם בשעה שאין גויים במקום, ורוצים להסתיר את צורת השתי וערב ושאר הצורות, מ"מ המקום משמש בעצם גם כבית ע"ז, וכשהיהודים יגמרו להתפלל יבואו

עליו שם נוי ע"ז ולא שם משמשי ע"ז, שהרי לא היה שם ע"ז בבית. אבל אם מעמידים שם אלילים, דחל על הבית שם משמשי ע"ז ואסור בהנאה אף להדיט, א"כ אף לאחר שהוציאום משם, דהותר הבית להדיט מטעם ביטול, מ"מ למצוה אסור כמו לענין נוי ע"ז אף לאחר שבטלו. ועע"ש בביאור הלכה בכל דבריו.

ובנדו"ד מיירי, [עכ"פ בחלק מהמקומות], שיש שם צורה של שתי וערב, ורק שבשעת התפילה יכולים היהודים לכסותה. וכבר כתב הרמ"א (י"ד קמ"א סע' א') דשתי וערב שמשתחוים לו דינו כדין צלם. וכן מעמידים שם באופן קבוע שאר חפצי פולחן של הדתות הבודהיסטיות ושאר דתות המזרח. וממילא נאסר המקום לשמש כבית כנסת גם אם יקנוהו מהגויים כבית שהעמידו שם את אליליהם. וגם אם יתבטל המקום לגמרי מע"ז, מ"מ יהיה אסור לעשות ממנו ביהכ"נ. וק"ו בנדו"ד שלא נתבטל כלל.

ג. ואין להביא ראיה להקל בכל זה מהגמ' בע"ז (מג): בההוא בי כנישתא דשף ויתבי בנהרדעא דאוקמי ביה אנדרטא והו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגווייה. דכבר כתב המג"א (קנ"ד סק"ז) ששם ההיתר הוא משום שהע"ז באה בגבולו של בית הכנסת, כלומר שהמקום היה מתחילה ביהכ"נ ורק אח"כ הכניסו בתוכו את הע"ז. [וכעין תשובת ר"ג במתני' בע"ז (מד): לגבי המרחץ של אפרודיטין], משא"כ בנדו"ד שהמקום נבנה לכתחילה על דעת שיתפללו שם בני כל הדתות, לא שייכת קולא זו. ובלא"ה עי' ברעק"א (בגליון המג"א שם) דנקט שהאנדרטא שהעמידו שם לא היתה בכלל של ע"ז אלא צורת אדם בלבד.

ויש להוסיף דבאמת אפילו בבית ע"ז שהתבטל לגמרי מלהיות בית ע"ז, מ"מ הקולא אינה ברורה, דהמשנ"ב הביא את המחלוקת בפוסקים ורק כתב שכמדומה שהעולם נוהגים להקל, אך מ"מ הרבה פוסקים נקטו להחמיר בזה. ויעויין בהגה' הדגול מרבכה והחתם סופר על השו"ע שם שתמחו על המקילים מדברי התוס' במגילה (ו. ד"ה טראטיות), וע"ע בשו"ת חת"ס (או"ח סוס"י מ"ב). וכבר כתב בשו"ת אג"מ (או"ח ח"א סי' מ"ט) דלכתחילה אין דעתו נוחה מהמקילין בזה, וע"ש שהעלה להקל רק באופן שנחרב בית הע"ז ובנין בית הכנסת יהיה פנים חדשות וכו', ושלא יהיה ניכר כלל מה שנשאר מבית הע"ז. וע"ע בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' ל"ו) מש"כ בזה. ועכ"פ בנדו"ד שלא התבטל בית הע"ז כלל, אין שום צד להקל.

ב. והנה כל מה שנתבאר עד כאן הוא במקום שהיה רק בית תפלה לע"ז. ומיהו באמת נדו"ד גרע טפי, שהרי כבר כתב שם המשנ"ב שכל הקולא של הרא"ם והמג"א לעשות בית הכנסת במקום שקנו מע"ז אין זה אלא במקום שלא היתה דרכם של הגויים להעמיד שם אלילים, אבל במקום שהעמידו בו את אליליהם אף שהוציאום משם ומכרו הבית לישראל, דאז מותר הבית להדיט מטעם שכבר נתבטל על ידי זה משם משמשי אליל, עכ"פ לבית הכנסת אסור. וע"ש בביאור הלכה (ד"ה נרות של שעה) שהאריך בזה וביאר את החילוק, דכשלא העמידו שם את אליליהם צידד המג"א להקל דלא דמי לנרות שעה דאיירי בהו השו"ע שחל עליהם עכ"פ שם נוי ע"ז קודם הביטול ולהכי מאיס למצוה, משא"כ בבית שרק התפללו שם והשתחוו לע"ז, לא חל

ש"ז). [והגרשז"א לא חשש לזה והתפלל במערת המכפלה. ובזמנינו הרבה מקילים להתפלל שם כיון שבחדרי התפילה של היהודים אין למוסלמים רשות להתפלל בכל ימות השנה, וצריך לבדוק את המציאות. וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' ל"ה)].

ועכ"פ בנדו"ד בודאי גם המקילים במערת המכפלה יודו לאסור, דכאן נבנה המקום מלכתחילה כבית ע"ז ממש, ופשוט.

ז. ונראה שלא רק שאסור להתפלל שם, אלא אפילו להכנס לאותו מקום אסור, וכדאיתא בשו"ע (יו"ד קמ"ט סע' א') דעיר שעושים בה יריד ביום חגם והעכו"ם מתקבצים והולכים שם לכבוד ע"ז אסור ליכנס בתוכה. וע"ש בש"ך (סק"א) מה שהביא מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש, ובסוף דבריו כתב שם הש"ך בשם הרמב"ם דק"ו שבית עבודת כוכבים עצמה שהוא אסור לנו כמעט לראותו, וכ"ש שאסור ליכנס בו. וכ"ה הסכמת כל הפוסקים לאסור להכנס לבית ע"ז, ואין בזה שום חילוק בין זמנינו לזמנם. [ועי' לדוגמא בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ג סי' קכ"ט אות ו')]. ועי' בשו"ע (יו"ד קנ"ז סע' ג') ובט"ז (סק"א) מה שכתבו בענין כניסה לבית ע"ז במקום פקוח נפש.

וע"ע בשו"ע (יו"ד ק"נ סע' א') דמצוה להתרחק מדרך אלילים ד' אמות. ובתוס' (ע"ז יז: ד"ה ניזיל) איתא שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול משום דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה. וע"ע בספר חסידים (תל"ה) שיהודי אחד הלך בחצר בית ע"ז, וכשיצא שמע בת קול האומרת ואותי השלכת אחר גוך, והתענה כל ימיו. [וע"ע בדרכ"מ (יו"ד קמ"ט סק"א) מה שהביא מהספר חסידים].

ד. וכמדומה שבנדו"ד יש ריעותא נוספת, שכשמתפלל בכזה מקום הוא מראה שיש פנים לכזאת הנהגה של "חופש דת", כאילו זה מקובל שכל אחד רשאי לבחור לו חלילה אלוה משלו ולהתפלל אליו, וכאילו שאין חובה על כל בן אנוש לעבוד את הקב"ה. ועצם הכניסה למקום זה יש בה חילול ה', שמראה בכך שנוח לו במה שעשו שהקימו מקום תפלה לכל העמים לאלוהיהם, דבר שבאמת הוא אסור בתכלית האיסור. [ושייכת כאן גם טענתו של הדברי יציב (יו"ד סי' מ' אות ד'), ע"ש ודוק].

ה. עוד יש להוסיף טעם לאיסור, דיש לחוש שאם יתפלל בכזה מקום עלולים לחשוד בו שמתפלל חלילה לע"ז. ובמתני' בע"ז (יא:): איתא דעיר שיש בה עבודת כוכבים אסור לילך לשם בזמן שהדרך מיוחדת לאותו המקום, ופרש"י דאסור לילך לשם מפני חשד, שנראה כמהלך לעובדה. וה"ה בנדו"ד איכא להאי חשד. ואין לומר דכיון שהמקום מיועד גם לבית הכנסת א"כ אין חשד, זה אינו, דאף באותה העיר שהיתה בה עבודת כוכבים היו גם דברים אחרים, ואף על פי כן אסור להכנס אליה מפני החשד.

ו. ובאמת יש שאסרו בכעין זה להתפלל אפילו במערת המכפלה, כיון שהמקום משמש לפעמים גם בתור מסגד. ושם זה הרבה יותר קל מבנדו"ד, כיון ששם המקום היה מתחילה קדוש, ורק אח"כ חולל כמסגד. ושייכת הסברא הנ"ל (באות ג') שהיא באה בגבולנו. ועוד שדעת כמה פוסקים שמסגד הוא קל מכנסיה ומותר להכנס לשם. [אף שהרבה אוסרים, ואכה"מ]. ועי' מה שאסרו בזה בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"א סי' צ' ויר"ד סי' מ') ובשו"ת ציץ אליעזר (חי"ד סי' צ"א וחי"ח סי' מ"ז) ובארחות רבינו (ח"א עמ'

ח. והעולה מהדברים, דנראה פשוט שאסור
להתפלל בכזה מקום אפילו אם אינו
מוצא מקום אחר להתפלל בו. ומסתבר מאד
עבודה זרה. שאסור אפילו להכנס לכהן מקום. ובודאי
עדיף שתתבטל תפילתו ולא יכנס לבית

הלכות לא תחנם

לשבח נאום של גוי

שאלה: האם מותר לשבח נאום שאמר גוי?

הגר"נ גראס שליט"א (מח"ס שו"ת שארית אברהם):

מקור איסור לא תחנם

א. בגמרא מסכת עבודה זרה כ' ע"א, האי
לא תחנם מיבעי ליה דהכי קאמר רחמנא
לא תתן להם חן. וברש"י שם, שלא יאמר
כמה עובד כוכבים זה נאה. עו"ש בגמרא
דבר אחר לא תנם לא תתן להם מתנת חנם.
ובהמשך הגמרא, מסייע ליה לרב דאמר רב
אסור לאדם שיאמר כמה נאה עכו"ם זה.
מיתבי מעשה ברשב"ג וכו' וראה עכו"ם
נאה ביותר אמר מה רבו מעשיך ד' וכו'
ומשני הגמרא אודויי הוא דקא מודה (פירוש
שרשב"ג שיבך להקב"ה על בריית עכו"ם נאה זה ולא
התכוון לשבח להעכו"ם גופיה) דאמר מר הוואה
בריות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו,
ע"כ הנצרך לענינינו. וכן נפסק בשו"ע יו"ד
סי' קנ"א סעי' י"ד, אסור לספר בשבחן
ולומר כמה נאה עכו"ם זה "בצורתו" קל
וחומר שיספר "בשבח מעשיו או שיחבב
דבר מדבריו", אבל אם מכוין בשבחו
להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו מותר.
(דברי השו"ע, ראשיתם כלשון הרמב"ם וסופם במה
שהתיר כשמשבח להקב"ה אינם ברמב"ם אולם כאמור
מבוארים הם בגמרא הנזכרת)

יסוד האיסור וגדריו בדיבור ובמחשבה
ב. והנה בראשונים ביארו ביותר הרחבה את
גדרי האיסור ואת טעמי האיסור. בס'
החינוך מצוה תכ"ו כתב בזה"ל "שלא
נחמול" על עובדי עבודה זרה ולא יישר
בעינינו דבר מהם, כלומר שנרחיק
"ממחשבתנו ולא יעלה על פינו" שיהיה במי
שהוא עו"ז, דבר תועלת. ולא יהיה מעלה
חן בעינינו בשום ענין וכו'. וברמב"ם פ"י
ה"א כתב "ואסור לרחם" עליהם שנאמר
ולא תחנם, לפיכך אם ראה גוי עו"ז אובד
או טובע בנהר, לא יעלהו. ובה"ד כתב
הרמב"ם שנא' ולא תחנם, לא יהיה להם חן
בעיניך מפני שגורם להדבק עמו וללמוד
ממעשיו הרעים וכו'. ובחנוך שם בהמשך
דבריו ועל כן במנענו במחשבה ובדבור
ממצוא בעובדי עבודה זרה תועלת וכן,
"הננו נמנעים בכך מלהתחבר עמהם
ומלרדוף אחר אהבתם ומללמוד דבר מכל
מעשיהם הרעים". גם בר"ן מבואר הטעם
מפני שלא יתדבק בדרכי העכו"ם.

מבואר מזה עוד, שהאיסור של חן
העכו"ם הוא לא רק בדיבור אלא אפילו
במחשבה דהיינו כמ"ש "שלא נחמול" (כל'
החינוך) "ולא נרחם" (כל' הרמב"ם, ולא כתב

סתמא שלא להצילו) "שנרחיק ממחשבתנו" ו"לא יהיה מעלה חן בעינינו" (ל' החינוך), כל אלו מורים על איסור החיבוב במחשבה בלבד גם כן, והוא גם מסתבר לעצמו עפ"י טעמי האיסור שלא ילמוד ממעשיו (אלא שמבלי להוכיח זאת מהראשונים, אין לנו הוכחה גמורה לחדש זאת מעצמינו כיון שכח הדיבור פועל יותר ויותר ממחשבה גרידא).

ולפי זה צ"ל שאיסור הדיבור בשבחו בא להוסיף אפילו באופן שאין חיבוב, ואסרוהו מפני שע"ז יגיע לחיבוב וכמ"ש החינוך שגם העלות הדברים על שפתינו מביאה לידי המעשה בפועל. ואחר שנראה מבואר כן בחינוך ובריש דברי הרמב"ם, נראה שכך יהיה נכון ג"כ לפרש דברי הרמב"ם שם ה"ד במש"כ בזה"ל קל וחומר שיספור בשבח מעשיו או "שיחבב דבר מדבריהם", שכוונת הרמב"ם ג"כ אפילו חיבוב בלי דיבור.

ביאור דברי הרמב"ם שלא לחבב דבר מדבריהם

ג. והנה יש לעמוד בדבריו הק' של הרמב"ם, שפתח בה"ד ואמר שאסור לספור בשבח העכו"ם ואפילו לומר כמה נאה עכו"ם זה, והמשיך הרמב"ם ש"קל וחומר" לספור בשבח מעשיו או שיחבב וכו'. וצריך לבאר כוונתו במה שכתב שדבריו האחרונים הינם קל וחומר מהראשונים, מהו הקל וחומר. וכן יש לבאר את מה שפתח בחדא, באיסור "לספור בשבח" שמשמע דוקא סיפור ודיבור, וסיים בתרתי באיסור סיפור וחיבוב שהוא לכאורה גם במחשבה ובלב.

אמנם כוונת דבריו הק' הם לענ"ד, שמתחילה דיבר על שבח כזה שלא עמל בה העכו"ם כלל, והוא שבח תחילת ברייתו היותו נברא בצורה נאה או שאר כשרון

שניחן בו, ולזה כתב שאעפ"כ יש איסור לספור "אפילו" בשבח כזה וכמש"כ, אפילו לומר כמה נאה וכו', וזהו ודאי חידוש כי מעצמינו היינו חושבים שאין בזה חשש איסור שהרי אין זה קשור כלל לפעולת העכו"ם בעצמו ואינו גורם חשיבות למעשה העכו"ם (שהוא עצם איסור הלאו דלא תחנם כדי שלא ילמד "ממעשיו") קמ"ל דגם זה בכלל האיסור. עתה ממשיך רבינו הרמב"ם ואומר "קל וחומר" שלא לשבח דבר שיותר פשוט שהוא אסור היותו שבח המגיע לעכו"ם על ידי מעשיו וכשרון פעולותיו ומזה השבח ניכר יותר חשיבותו של העכו"ם, והוא כגון "לספור בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם", והרי עיקר האיסור הוא מפני שלא יבוא ללמוד ממעשיהם, וזה מצוי יותר כאשר משבח ומחשיב שבח פעולותיהם.

ומוכח ממילא מזה שלשבח בריית וכשרון ותכונת העכו"ם, אינו פשוט לאיסור כל כך כלשבח פעולות ומעשה העכו"ם כי זה האחרון נלמד מקל וחומר מן הראשון כמבואר ברמב"ם. והעד לזה במה שיש אופן היתר בשבח כשרון ובריית העכו"ם מתחילת ברייתו, וכמ"ש השולחן ערוך שם סעי' י"ד "אבל אם מכוין בשבחו להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו מותר", והוא מגמ' עבודה זרה דף כ ע"א. מעתה נבין תחילת דיוק דברינו גם במה שפתח בחדא באיסור סיפור וסיים בתרתי איסור סיפור וגם חיבוב (שמשמעו במחשבה ובלב), כי יש לומר שאכן בשבח בריית העכו"ם שהוא קיל יותר (כנ"ל) שאין כ"כ חשיבות לגוי בזה כיון שלא עמל בו כלל), אכן אין איסור אלא בדיבור דהיינו "לספור" דייקא, ובזה לא הזכיר הרמב"ם איסור חיבוב, כיון שהחיבוב לבריה נאה זו אינה קשורה כ"כ לחשיבות הגוי בעצמו כנ"ל.

להעבודה זרה). וכלל גדול בידינו אין מרבין במחלוקת מנפשינן, והדברים מסתברין.

משא ומתן בכמה אחרונים בזה בענין לשבח אומה שלימה או לשבח במדת דרך ארץ או בלב בלבד

ה. אחרי הצעה זו הנראית לענ"ד פשוטה ומבוארת, נחקור למצוא מוצא דברים בכמה מן האחרונים.

הנה באמת בראשית קבלת מכתב מעכ"ת לא ידעתי אנה אפנה למצוא תשובה לשאלותיו, עד שמצאתי את שאהבה נפשי בשם שו"ת ציץ אליעזר חט"ו (סי' מ"ז). ושם ביאר באריכות נועם כמה וכמה חילוקים בזה מכמה ספרים וכפי שנביאם בס"ד, אמנם לאשר היה לקטן כמוני מושכל ראשון שונה הצעתי מקודם דבריי הדלים.

זה יצא ראשונה, הביא הציץ אליעזר זצ"ל בשם ספר לחם סתרים עמ"ס עבודה זרה (הביאו בס' נוה שלום, ומ"מ גם ספר לחם סתרים מצוי בכמה מקומות), שדייק בלשון הרמב"ם שכתב "או שיחבב דבר מדבריהם" שכוונת הרמב"ם בזה לאסור גם החיבוב במחשבה ובלב, שכן פשטות ביאור תיבת "חיבוב", ועיי"ש שעפי"ז נתקשה בביאור הגמרא. אמנם ספר נוה שלום כ' שסיפור גופיה אינו אסור אלא עם החיבוב ביחד אבל סיפור בלי חיבוב או חיבוב בלי סיפור אינו אסור לדעתו. וביאר הנוה שלום שכוונת הרמב"ם מתחילה לאסור הסיפור בעצמו ומה שהוסיף לאסור "החיבוב" היינו רק לספר ולשבח בפה ולחבב דבריהם "בפני אחרים", עד כאן ביאור הנוה שלום. אמנם כתב הנוה שלום שאע"פ שלדעתו מותר החיבוב בלב גרידא מעיקר הדין, מכל מקום הואיל והורה זקן

משא"כ בסיפא שמשבח "מעשה העכו"ם", בזה הוסיף הרמב"ם גם איסור "חיבוב דבר מדבריהם" שהוא אפילו במחשבה ובלב, כי בשבח כזה ודאי מתחשב העכו"ם יותר ויותר, ולכך אסור זה גם בחיבוב גרידא אפילו שלא בפה. ואיסור החיבוב בזה מוכן מסברא אחר שטעם עיקר האיסור הוא מחשש ומטעם שלא ילמוד ממעשיו דייקא, ולא יצאנו מחשש זה כל שדרכיהם ונימוסיהם חביבים בעיני ישראל ח"ו.

שלהלכה אסור ליתן חן גם בנכרי שאינו עובד עבודה זרה

ד. ועוד נלמד מזה, שהגם שמדברי הרמב"ם והחינוך מבואר שהאיסור קיים רק מנכרי שעובד עבודה זרה דוקא, מכל מקום להלכה לא נקטינן כן. וכמבואר בחושן משפט סי' רמ"ט בבית יוסף שם ובב"ח וכן נפסק בשו"ע בסתמא ובש"ך שם וכן ביו"ד לא נזכר לחלק בזה בין זמנינו לזמניהם (אע"פ שלענין יין נסך הזכירו הפוסקים לחלק בכמה דינים), וכן מבואר מכל האחרונים שהזכירו בדבריהם הלכות שונות לאיסור מטעם לא תחנם יעויין בהרבה ספרי שו"ת. מכל מקום נלמד מדברי החינוך והרמב"ם גם לשאר שיטות הסוברים שאין האיסור על עובדי עבודה זרה בלבד, ששנים בזה לפרש טעם ויסוד האיסור שהוא מפני שלא נבוא ללמוד ממעשה הגויים הרעים בדרכיהם, ומנין לנו לחלק בגדרי האיסור במה שלא מאנו כלל שנחלקו. ולא נחלקו אלא האם יש איסור וחשש של "לא נלמוד ממעשיו" רק לענין עבודת עבודה זרה גרידא או שקיים איסור וחשש זה גם לכל דרכי הגויים המנוגדים לדעת התורה אע"פ שלא יגיעו ע"י כן לידי עבודה זרה ממש (בהיות שאין גוים אלו עובדים

בעל הלחם סתרים על כן ירא שמים יחמיר גם מחיבוב בלב.

אח"כ הביא הציץ אליעזר מדברי הגר"ח פלאג'י זצ"ל בספרו שו"ת נשמת כל חי ח"א סי' נ"ה (ולע"ע חיפשתי הספר ולא זכיתי לראות דבריו הק' בפנים), והגר"ח פלאג'י הביא דברי שניהם הלחם סתרים והנוה שלום, והוסיף חילוק חשוב להיתר. שאם משבח דבר ממנהגי הגויים שהוא מצד דרך ארץ ונוגע קרוב לתורתנו הקדושה הרי זה מותר, משום שלא שייך ביה החשש של שמא ילמוד ממעשיו כיון שדבר זה נכון וממדת דרך ארץ. ובזה ניחא הגמרא ברכות ח' ע"ב בשלושה דברים אוהב אני את המדיים, ובזה ניחא הגמרא שבת ל"ג ע"ב במה ששיבח ר' יהודה את דרכי הרומיים באמרו שהם לתועלת.

עוד חילק הגר"ח פ זצ"ל שם שיש לומר שכל האיסור אינו אלא לשבח נכרי שהוא אדם יחיד שבזה שייך שלא ילמוד ממעשיו, משא"כ במשבח אומה שלימה ולא אדם מסויים ופרטי. וגם בזה החילוק ניחא הגמרות הנ"ל ששיבח אומה שלימה. אלא שהציץ אליעזר כתב שמדברי הגר"א בחידושו על מס' שבת נראה שלא ס"ל האי חילוק, כי ביאר שר' יהודה לא התכוין לשבח את הרומיים אלא רק לומר שעדיף הרומיים מאומה אחרת, כי בלא"ה אסור משום לא תחנם. וכן ראיתי מבואר בשפת אמת שם עמ"ס שבת שהקשה משום לא תחנם, ותירץ שר"י אמר רק בלשון תמיהה ולא התכוין לשבח באמת (ולפי"ז רק הרומיים הבינו שכוונתו לטובה ואמרו ר"י ששיבח וכו', אבל באמת טעו בכוונתו).

והציץ אליעזר הוסיף נדבך להקל במה שהעכו"ם בני זמנינו אינם עובדי עבודה

זרה, והביא כמה ראשונים העומדים בשיטת הרמב"ם והחינוך שאין איסור אלא בעו"ז ממש, עיי"ש מדברי הרשב"א והרלב"ג. וסיכם הצי"א את הדברים שעכ"פ לענין לשבח רופא נכרי או מדען נכרי, יש כמה צדדי היתר עפ"י הנ"ל, דהיינו שאם כוונתו לשבח את הקב"ה שברא חכם כזה הרי זה בכלל מה שסיים השו"ע (קנ"א סי"ד) "אם מכוין בשבחו להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו מותר". וכן אם משבח מצד דבר שהוא רק ממנהגי דרך ארץ וקרוב לדת תורה ג"כ שרי עפ"י מש"כ הגר"ח פלאג'י. ובהוספת כמה שיטות שאין איסור אלא בעו"ז ודעת הנוה שלום שאין איסור בחיבוב בלי סיפור או סיפור בלי חיבוב, עיי"ש.

להסתמך בעיקר על היתר שבח דבר שהוא מדרך ארץ וקרוב לתורה או כשכוונתו לשבח בריית החכמה והתכונה של הקב"ה ולא לשבח את עצם הנכרי

ו. אלא שלענ"ד לפי מה שקדם אמרנו למעלה, הרי שלענין חיבוב בלי סיפור, נלענ"ד מבואר בחינוך וברמב"ם לאיסור וכדעת הלחם סתרים, וגם הנוה שלום כ' שירא שמים יחשוש להוראת הזקן בעל לחם סתרים, ולענ"ד הוא מעיקר הדין. ועוד שכיון שהסברא פשוטה לאיסור מפני הטעם המבואר בראשונים שלא ילמוד ממעשיו ונכלל בזה בפשיטות כל נתינת חן המביאה לידי קירוב, ואם כן צריכין אנו להוכחה ברורה להיתר וכל עוד אין מפורש להדיא להיתר אין בדינו להתיר. וממילא גם הסיפור בלי חיבוב אסור וכמבואר למעלה בדברי הרמב"ם.

גם מש"כ להתיר במשבח אומה שלימה ולא יחידי, הרי למדנו שמדברי הגר"א

והשפ"א (ועוד אחרונים שביארו הסוגיא) מוכח לאיסור, וכפי שהוכיח גם הציץ אליעזר בפנים. ועוד שחילוק זה אינו מובן מאיליו מבלי הכרח, כיון שסוף סוף שייך ביה החשש שלא ילמוד ממעשי האומה הזאת, ולכן אחרי שמצאנו יישוב אחר על הקושיא שוב אין בידינו הוכחה להקל ולחלק בין יחיד לבין אומה שלימה.

גם מש"כ להסתמך על כמה ראשונים שאין איסור אלא בעו"ז ממשי, הרי מבואר למעלה שלהלכה מוכח שאין נוקטים כן כמבואר בב"י בב"ח בש"ך ושאר פוסקים שהזכירו כמה פעמים איסור לא תחנם בכמה אופנים גם בזמנינו. ועיין גם בשו"ת בית שער יו"ד (סי' רכ"ז) שאסר לשדך נכרית לנכרי מפני איסור לא תחנם, כי בהכרח שיצטרך לשבח את הצדדים כדי לרצות ביניהם, ועיי"ש מה שחידש למה אין בזה משום לפני עור (לענין איסור אשת איש וכו').

ולכן לכאורה העיקר למעשה שיש לנו למצוא סמך לקולא, הוא היסוד של הגר"ח פלאג'י זצ"ל בדבר שהוא קרוב לדת תורה וממנהג דרך ארץ, וזה נוח להבנה בכמה גמרות ששיבחו מנהגי אומות מסוימות, כהא דאוהב אני את הפרסיים ואת המדיים ע' ברכות כ' ע"ב, וכן הא דר"י שבת ל"ג ע"ב, ומה שמצינו שכמה מהראשונים שיבחו דברי כמה חכמי הפילוסופיא ובחז"ל אמרו "חכמה בגויים תאמין" וכיו"ב עד דורינו האחרון ששיבחו רופאים גדולים בחכמתם וכדומה. [הערה: וכדי שגם היתר זה לא יסתר מכח מה שהגר"א והשפ"א לא יישבו כן את הגמ' שבת ל"ג בענין ששיבחו ר"י את הרומיים בתקנתם מרחצאות ושווקים וכו', והרי לכאורה גם זה ענין תיקון דרך ארץ לתועלת הציבור, ולמה

הבינו הגר"א והשפ"א שיש גם גמרא זאת ענין לא תחנם. נראה לומר שאילו היה ר"י משבח רק את מה שעשו מרחצאות ושווקים אכן לא היה בזה משום לא תחנם בהיות ענין זה דרך ארץ וקורב לדת של תורה לדאוג לתועלת אנשי המדינה, אלא שר"י אמר "כמה נאים מעשיה של אומה זו", והכליל בזה את כל מעשי האומה הזאת, וזה ודאי אסור משום לא תחנם (לולי תירוצם של הגר"א והשפ"א שהוא להעדיף וכו' או בלשון תמיהה), ומה שאמר תיקנו מרחצאות אינו אלא פירוט כמה ממעשיהם ולא על זאת התביעה אלא למה הכליל "כל מעשי האומה" להיותם נאים והרי במעשיהם כלולים גם ענינים שאינם נוגעים לדרך ארץ אלא לכל מיני מנהגים שונים שלהם, שהם ודאי בכלל האיסור. (לא כן כאשר משבח רק פרט ממעשיהם כדוגמת אוהב אני את הפרסיים בשלושה דברים ואת המדיים בכך וכך וכו', שמותר לשבח פרטים הנוגעים לדרך ארץ וכו'. כנ"ל. כנ"פ]

עוד יש קולא למעשה והוא מה שמפורש בשו"ע, דהיינו שבח בריית הקב"ה. ולדרך זה הכוונה רק לשבח תכונה של העכו"ם מבלי להתכוין לשבח את הנכרי גופא, כדי שלא יעלה במחשבתו להחשיב את הנכרי גופא ולא ילמוד ממעשיו וכו'. ולפי"ז יכול לשבח חכמת הרופא באופן שמשבח להקב"ה שנתן חכמה לרופא אבל אסור לשבח את עצם האיש הרופא כשלעצמו, ודבר זה נצרך לקצת הבחנה דקה.

ז. אחרי הודעינו כל זאת ברוב רחמי השם, נבוא לענין מעשה בפרטי שאלותיו דמעכ"ת שליט"א

א) לשבח נשיא ארה"ב וכיו"ב, הנה עפ"י האמור יש לחלק בזה, [ג' אופנים:] שאם משבח דבר שנוגע לדרך ארץ

לדבר על אומה שלימה או רק על גוי פרטי, וכיון שכתבנו מכמה אחרונים לאיסור א"כ מוכח דס"ל שגם כשאין חשש מסויים על גוי מסויים ללמוד ממעשיו מכל מקום גם זה בכלל האיסור ומצד שעצם החשבת הנכרים גורם לקירוב לכללות הנכרים. ולכן גם כשהגוי מת ואיננו עוד ואין חשש לימוד ממעשי גוי פרטי זה, עדיין האיסור לשבחו קיים אם לא באופנים המותרים. וזיל קרי ביה רב כמה שיבחו צדיקים כמה מחכמות הקיסר נפוליון, והוא על דרך המותר בתנאים דלמעלה ולא מצד שהוא כבר מת.

(ה) תליית תמונות של משחקי ספורט (רח"ל), הנה מצד דרך ארץ ודאי שאין כאן ולא שייך כלל להיתריו של הגר"ח פלאג'י כמובן בפשיטות. וממילא שלהמבואר למעלה שעצם החיבוב ג"כ בכלל האיסור, ואין ספק שתליית התמונה הוא רק מטעם הראת החיבוב וההערכה לשחקנים הגויים, ואפילו אילו היינו מתירים החיבוב (כמ"ש לדון הנוה שלום) מ"מ לא ימלט שלא יגיע לידי סיפור בפועל, בהראותו תמונותיו לקרוביו ומכיריו וכו' וכו' ולמעשה בלא"ה אין להתיר החיבוב, אם כן תליית תמונות אלו אסורות בהחלט. ולא באנו אלא ללמד זכות על אלו הרחוקים מטעמה של תורה וכל מאווייהם במשחקי הכדור רגל וכיו"ב ובדבר זה הם כתינוקות שנישבו (אע"פ שבשאר דברים הינם שומרי תורה ומצוות ומשתדלים בכל ליבם עד כמה שיודעים), וללמד זכות נראה עיקר רק עפ"י מה שדן הציץ אליעזר מצד כמה ראשונים שכתבו שאין איסור זה

וקרוב לדת של תורה כגון שחקק חוק מסויים שיש בו תקנת העם, הרי שזה בכלל ההיתר ועפ"י דברי השו"ת נשמת כל חי (ע"י או' ה'). ואם אינו דבר מדרך ארץ אבל הוא תכונה מתכונותיו כגון חכמתו או כשרון הנהגה, בזה לא הותר אלא באופן שכוונתו ניכרת לשבח את הקב"ה שברא חכם כמותו או מוכשר כמותו, אבל אסור לשבח את עצם הנכרי מצד עצמו. (ואם כוונתו להשוות בין נשיא זה לקודמיו ולא לשבחו גופא אלא להעדיפו מפני אחרים, הרי שעפ"י הגר"א הותר דבר זה ע"י או' ה'). ועדיין למעלה או' ו' (בסוגריים) לבאר הגדרת דבר זה.

(ב) נאום שנשא נכרי, תלוי בתוכן הדברים [ב' אופנים:], שאם משבח להקב"ה על תכונת הנואם מותר, אבל לא לשבח עצם הנכרי. ולפעמים יצויר שמשבח את צורת הדברים איך שהנואם הציע ונשא הדברים וכוונתו ללמוד מזה איך להציג ולבאר הדברים בביאור נכון ובהיר, וגם בזה צריך הבחנה אם הוא לשבח עצם הענין (והוא לפעמים קרוב לדרך ארץ ונוגע לתורה לדעת איך להסביר וכדומה) או לשבח את הנכרי עצמו, שאז אסור.

(ג) שידוך נכרי לנכרית ומספר שבח גוי בפני גוי אחר, הרי שמבואר מדברי הבית שערים לאיסור. והוא מובן בטעמו כל שיוצא מדבריו דברי הערכה ושבח על הגוי, שכמבואר למעלה מדברי החינוך והרמב"ם הסיפור אסור גם בלי חיבוב מצד היותו "פועל בנפש וקובע במחשבתו" ויש גם בזה החשש שלא ילמוד ממעשיו.

(ד) גוי שמת, הנה זה תלוי אם יש איסור

ולא יאמר בסתם שהוא גוי טוב אלא שטוב להעתק עמו במשא ומתן או שאר דבר הנצרך לו, שאינו מרמה או יודע טיב המלאכה וכו' וכו'.

לומר דברי שבח לגוי גופא שעשה המלאכה: ולומר לגוי בעצמו אין איסור לומר לו שאתה "בן אדם טוב" או אתה מתנהג ביושר או יישר כח על טירחתך, כי חייב הישראל לנהוג בדרך ארץ כלפי הגוי, וריו"ח היה מקדים בשלום כל אדם אפילו בשלום נכרי כמבואר בד' חז"ל. ועוד שבאם הוא גוי "המכירו" הרי אפילו מתנה מותר לתת לו (עי' תוס' ע"ז כ.) משום שיש ליהודי טובת הנאה מזה, וה"נ הוא טובת הישראל להתנהג עם הגוי בטוב ובנעימים כמובן. ולבר מן דין התירו עוד מפני דרכי שלום אפילו לפרנס עניי נכרים עם עניי ישראל, וכ"ש בכה"ג, ולפעמים יש בזה גם משום מניעת חילול השם. וכל זה מובן בס"ד.

נוהג אלא בעו"ז ממש. אך ודאי שאין לירא השם לסמוך על זה כפי שנפסק להלכה בשו"ע יו"ד קנ"א ובחו"מ סי' רמ"ט ומוכח משאר האחרונים שדנו בכמה אופנים לאיסור לא תחנם גם בימינו, וכבר הבאנו דברי הבית שערם לענין שידוך נכרים בזמנינו.

(ו) לייעץ לחבירו על רופא או פועל וכל מומחה (בכל תחום וענין), שגוי זה עושה עבודתו נאמנה ועל צד היותר טוב: הנה כל זה נכנס בהיתר של קרוב לדת תורתנו הקדושה ודרך ארץ ונימוס, שהתיר הגר"ח פלאג'י הנזכר למעלה. שהרי כך תיקון העולם ודומה ממש להיתר של "תיקנו גשרים ורחובות" שמדבר בשבח פעולתם המומחית והמועילה לתיקון העולם. וכן יכול לייעץ לחבירו שיעשה עסקים עם פלוני הגוי באשר "משאו ומתנו ביושר", כי כל זה מדבר רק בשבח פעולה מסויימת (וקרוב לדת תוה"ק כנ"ל) ואינו מדבר על כלליות שבח כל מעשי הגוי בכלליות.

הלכות לא ילבש

אם מותר לגברים לגלח שערות של החזה בזמן הזה

שאלה: נשאלתי הרבה פעמים מאז שהוצאתי את ספרי אהל יעקב הלי' לא ילבש אודות מה שהרבה גברים שואלים בזמנינו אם מותר לגלח את שערות החזה עם תער, למרות שמותר בשאר מקומות הגוף לגזוז את השערות עם מספריים, אבל כיון שבמציאות זה חוזר וגודל ומפריע יותר אין עצה אחרת אלא לעשות גילוח על ידי תער, והסתפק אם מותר לעשות כן. ומקום הספק העירו לי מאחר והבאנו פסק ממרן הגרי"ש אלישיב והגר"ח פ' שיינברג זצ"ל שמתייחסים למה שחילונים עושים, ולכן אם חילונים מגלחים את שערות החזה עם לייזר ממילא אצלנו אין בזה מעשה נשים אלא

מעשה גברים גם כן, ושואלים הרבה האם אפשר לסמוך על זה למעשה, ובפרט שמפריע ויש צער בזה ואף לפעמים שואלים מצד שלום בית?

הגר"נ גראס שליט"א במח"ס שו"ת שארית אברהם:
א. הנה לענ"ד לסדר בקיצור שלוש מדרגות בזה ואח"כ בס"ד להגדיר את שאלה דידן יזכנו ד'.
מפריע ומצער ולא ליפוי: ביו"ד סי' קפ"ב סעי' ד' כתב השו"ע מי שיש לו חטטין בראשו בבית השחי וביה"ע ומצטער מצד השער מותר להעבירו. ומקור הדברים בבית יוסף משם הרשב"א שכל שהוא משום רפואה אין בו איסור. והנה ברשב"א גופיה כתב בתחילה להתיר מטעם שהוא לצורך רפואה, ומזה נראה שהוא בגדר היתר לצורך רפואה וכפי שמצינו בשאר איסורים שהתירו באופנים מסויימים לצורך רפואה. אך בהמשך דבריו כ' הרשב"א שהיות שהדבר לרפואה אינו בגדר תיקוני איתתא, והיינו שהיות שאינו עושה אלא מטעם רפואה אם כן אינו כלל בגדר האיסור כיון שאינו עושה כלל ליפוי ואינו נגדר כלל בגדר תיקוני אשה האסורים. ומזה הראת לדעת שיסוד ההיתר כאן אינו דוקא כשהוא ממש צורך רפואה אלא גם כשעושה משום צער גרידא והיינו כגון צער הגוף כמו חטטין בראשו, שהדבר מותר מפני שאינו בגדר תיקון ליפוי אלא למנוע צער. ומזה מבואר שאין מוזכר כלל בשו"ע שום משמעות לשון שעושה לרפואה, אלא הזכיר רק לשון "ומצטער" והיינו כדברינו שאי"צ דוקא שיהיה בגדר חולה או רפואה ממש.

הגר"נ גראס שליט"א במח"ס שו"ת שארית אברהם:

א. הנה לענ"ד לסדר בקיצור שלוש מדרגות בזה ואח"כ בס"ד להגדיר את שאלה דידן יזכנו ד'.

מפריע ומצער ולא ליפוי: ביו"ד סי' קפ"ב סעי' ד' כתב השו"ע מי שיש לו חטטין בראשו בבית השחי וביה"ע ומצטער מצד השער מותר להעבירו. ומקור הדברים בבית יוסף משם הרשב"א שכל שהוא משום רפואה אין בו איסור. והנה ברשב"א גופיה כתב בתחילה להתיר מטעם שהוא לצורך רפואה, ומזה נראה שהוא בגדר היתר לצורך רפואה וכפי שמצינו בשאר איסורים שהתירו באופנים מסויימים לצורך רפואה. אך בהמשך דבריו כ' הרשב"א שהיות שהדבר לרפואה אינו בגדר תיקוני איתתא, והיינו שהיות שאינו עושה אלא מטעם רפואה אם כן אינו כלל בגדר האיסור כיון שאינו עושה כלל ליפוי ואינו נגדר כלל בגדר תיקוני אשה האסורים. ומזה הראת לדעת שיסוד ההיתר כאן אינו דוקא כשהוא ממש צורך רפואה אלא גם כשעושה משום צער גרידא והיינו כגון צער הגוף כמו חטטין בראשו, שהדבר מותר מפני שאינו בגדר תיקון ליפוי אלא למנוע צער. ומזה מבואר שאין מוזכר כלל בשו"ע שום משמעות לשון שעושה לרפואה, אלא הזכיר רק לשון "ומצטער" והיינו כדברינו שאי"צ דוקא שיהיה בגדר חולה או רפואה ממש.

מתנגה: הדרגא השניה הוא מה שמוזכר בס"י קנ"ו ברמ"א סעי' ב', שעושה להסיר כתמים מפניו או נוצות מראשו. ודבר זה

יפוי: הדרגא הג' היא הכי חמורה והוא עצם האיסור דהיינו כשעושה לכוונת יפוי שזה אסור מטעם תיקוני אשה ועל זה נאמר לא ילבש גבר וגו'. אמנם גם בזה הוזכר היתר והוא מ"ש השו"ע סי' קפ"ב סעי' א' שהמעביר שער בית השחי מכין אותו מכת מרדות ואעפ"כ אם גם האנשים דרכם להעביר אין מכין אותו. ובטור כתב שאין מכין ומשמע שעכ"פ איסור יש אמנם הד"מ הביא בשם הר"ן שמותר לכתחילה ורק החברים מונעים עצמן מזה, וכ"כ ברמ"א להלכה. כן מצינו ענין זה למעלה בס"י קנ"ו שהביא כן הרמ"א לענין איסור הסתכלות במראה, שאם גם האנשים דרכם בכך מותר. וכתב שם הרמ"א שאפילו במקום שנהגו להחמיר מ"מ בעושה לרפואה או להסיר כתמים מפניו וכן נוצות מראשו, שרי.

ובגליון מהרש"א אריש דברי הרמ"א לענין הסתכלות במראה במקום שגם האנשים דרכם בכך, הביא ממה שכ' הר"ן שמ"מ החברים נמנעים וציוה לעיין בסי' קפ"ב. ומזה שהרמ"א חילק בין מראה שדרך אנשים להסתכל ולבין דין המסתכל לרפואה או שלא להתגנות, נראה גם שאין בזה ענין כלל של חברים נמנעים כי אין זה אלא כשההיתר אינו ברור מעצמו אלא עד שינהגו כן גם האנשים משא"כ בה שאינו בכלל האיסור, ויתבאר עוד בס"ד. ועכ"פ למדנו איסור תיקון ליופי והיתר בדבר שגם האנשים נוהגים כן, אך חמור מב' הדרגות דלמעלה שבעוד שאלו הותרו לגמרי הרי שבזה האחרון יש ענין של "חברים נמנעים".

היתר של אנשים נוהגים האם ניתן ללמוד מן הגויים

ב. והנה יש כאן לכאורה קושיא והנני מקדים לבאר אותה כי נלענ"ד שעל ידה נעמוד היטב על המחקר בכוונת רבינו הפרישה ודעת גדולי הדור שהזכיר מעכ"ת בענין זה. כי לכאורה צריך להבין איך ייתכן מנהג כזה של "מקום שהאנשים מעבירין שער", הרי כיון שהדבר אסור מדין לא ילבש לא יהיה מי שיסכין להתחיל ולהעביר שער בית השחי, ונהי שאחרי שכבר נהגו מותר גם לכולם כי אינו עוד בגדר תיקון המיוחד לנשים מכל מקום הקושיא במקומה עומדת איך ומי התחיל מנהג כזה בעודו באיסור לפני שנהגו. ולזה בא רבינו הפרישה וטרח לבאר כוונת הדברים, והתחיל לומר בזה הלשון "נראה דרצה לומר" שהגויים נהגו וכיון דנהגו נהגו ולמדין מן הגויים, ע"כ בביאור הראשון. והיינו שכתב בפשיטות ש"נראה" שכך היא כוונת הטור. ושוב

המשיך הפרישה וכתב "גם יש לומר" שהכוונה היא שנהגו ישראל כן והיינו "כיון דנהיגי כן כולם יחד" (וסיים שאין מוחין בהם, והוא לדעת הטור אך הר"ן סובר שהוא היתר גמור כנ"ל בדברי הרמ"א), ודייק הפרישה בלשונו שנהגו כולם "יחד" והביאור בדבריו ג"כ על דרך שאמרנו שלא ייתכן להיות מנהג ישראל בזה אלא א"כ הנהיגו כולם "יחד" בבת אחת להתחיל לנהוג כן ואז לא נפל אחד מהם באיסור כי נעשה בבת אחת למנהג אנשים, לא כן אילו היה אחד מישראל לבד מתחיל לנהוג כן שהיה עושה איסור ולא דברה תורה בעוברי עבירה ח"ו.

מדבריו נראה טובא שאין כאן ב' תירוצים אלא העיקר שניתן לסמוך על מנהג הגויים, ולכן התחיל בלשון "נראה" שרצה לומר, שלשון זה מורה שהיה פשיטא ליה שהוא בגדר ההיתר. ועוד ממה שהמשיך בלשון "גם יש לומר" שמירי ע"י ישראל, והוה ליה לומר בלשון "אי נמי" כפי שהוא הדרך כשמסתפק ולא ניחא ליה התירוץ הראשון וכפי הידוע מדרך פירוש תוספות על הש"ס שזה מורה על קושיא בתירוץ הראשון. ועל כרחך שניחא ליה גם הדרך הראשון להלכה ולא כתב דרך שני אלא להמציא אפשרות שיהיה מנהג כזה בין אנשים הישראלים וכנ"ל שאילו כן קשה מנין מנהג כזה שמתחיל באיסור. ודו"ק.

דעת רע"א: גם רע"א העתיק דברי הפרישה כלשונו, ועיינתי גם בדברי השו"ת פרח שושן שציין אליו ואין שם הוכחה היפוך דברינו. דעת הדרכי תשובה: ולכן לענ"ד השפילה לא זכיתי להבין בדברי הדרכי תשובה כאן. הד"ת כתב בשם הפרישה בסגנון זה, הפרישה הסתפק האם למדין בזה מן הגויים, וכתב בתירוץ א'

בעלמא אלא כדי למנוע בזיון ול"כבוד האדם" שייתכן כוונה לכך מפני רבוי השערות במקום זה, אבל אם באמת כוונת האנשים ליופי בעלמא הרי זה אסור מפני שכן דרכן של נשים להתייפות. ועיי"ש שהוכיח דבריו גם ממ"ש בסעי' ו' לענין מלקט לבנות מתוך שחורות שלא הביא השו"ע כלל היתר באם מנהג האנשים בכך, ועל כרחך כנ"ל.

ולכן אין מתוך דברי השבה"ל סתירה לענין הליכה בתר מנהג אנשים של גויים כי כל שהוא ליופי אפילו מנהג ישראל לא מהני לדעתו. ולכן נראה לענ"ד שאם נכון מה שהעידו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח"פ שיינבערג זצ"ל, שדעתם לסמוך על מנהג הגויים בענין זה, הרי שכיחודה ועוד לקרא הבאנו סמוכין ומקור לדבריהם שכן דעת הפרישה להלכה.

בנדון דידן יש פנים להתיר בלי המנהג וגם לחברים

ג. ולפי מה שלמדנו הרי שיש נפק"מ באם ההיתר מצד המנהג של אנשים גויים שאז עדיין יש ענין של "החברים נמנעים" כמ"ש הרמ"א בשם הר"ן, לא כן באם ההיתר מטעם דרכי רפואה ומצטער שאז ההיתר בכל ענין כפי סתימת השו"ע בסעי' ד'. ואעפ"י שבענין דידן אין בו משום מצטער בעצמו אלא צער זולתו, וא"כ מנא לן להכניסו בכלל היתר של חטטין בראשו המוזכר בשו"ע ומתוך דברי הרשב"א, מ"מ הרי ביארנו למעלה או' א' מתוך דברי הרשב"א שאין ההיתר מטעם "היתר לצורך רפואה" אלא מסקנת דבריו מטעם שכל שעושה מטעם מצטער אינו בגדר תיקוני איתתא כלל. מעתה דון מינה ואוקי לאתרין שאין חילוק אם עושה זאת לצער של עצמו

שלמדין מן הגויים ובתירוץ שני כתב שדוקא ע"י ישראל, וסיים הדרכי תשובה שהפרישה "לא החליט". הנה למד דברי הפרישה כאילו יש כאן שני תירוצים הסותרים זא"ז למעשה ולהלכה. אמנם לבבי לב אבן רח"ל ולענ"ד נראה יותר כפי מה שכתבתי מבואר בדברי הפרישה שבודאי דעתו לעיקר שלמדין מן הגויים ולזה התחיל ואמר "נראה שרצה לומר" שנהגו הגויים ולמדין מהם, ושוב כתב רק בדרך "גם יש לומר" שמיידי ע"י ישראל, ומזה שבא רק לפרש ולא לחלוק על התירוץ הראשון כנ"ל. ובאתי בזה כמחזק את דברי הגדולים (שהביא מעכ"ת בדבריו) הסוברים שניתן ללמוד מן הגויים, שלענ"ד כך מבואר וכך למדו גם הם בדברי הפרישה.

דעת השבט הלוי: ומעכ"ת שליט"א דן בדברי השבה"ל זצ"ל האם סובר שניתן ללמוד ממנהג האנשים הגויים. ועיינתי שם (ח"ג סי' קי"א) ולא ראיתי בעניותי שדעתו להחמיר בנדון סמיכה על מנהג הגויים, אלא כל דיונו אינו אלא לבאר שכל שהמנהג שנהגו גם האנשים (ואפילו ישראלים נהגו) נובע מטעם הרצון להתייפות כדרך הנשים, אין היתר בזה. כי כל ההיתר הוא מטעם שאם גם האנשים נהגו בכך אעפ"י שאין מדרכם להתייפות כדרך הנשים א"כ מוכח שדבר זה עשוי שלא ליופי ונכנס בגדר "שלא להתגנות" (כנלענ"ד לפי דרכו של שבה"ל), לא כן באם זקנים מלקטים שערות לבנות שכל מטרתם אינה אלא להיראות כבחורים, שזהו עצם האיסור ולא מהני ביה שום מנהג לא של ישראל ולא של גויים, עיי"ש אלו דבריו לפי הבנתי. והיינו שסובר השבט הלוי שכל מה שמהני מנהג אנשים אינו אלא לומר שיעשה מכח זה דבר שאינו עשוי ליופי

ובדאורייתא אין היתר בחשדא מפני הבושה. וכתב המהרש"ם שלא דמי למה שהתירו הסתכלות במראה להסיר הכתמים מפניו שכולם רואים אותו מלוכלך ויודעים הסיבה למה מסתכל במראה. ב', דן המהרש"ם לענין אי מהני מנהג הגויים לצבוע, והביא מדברי הפרישה וכתב שח"ו לסמוך על תירוץ הראשון של הפרישה כי אין לסמוך אמנהג הגויים כלל שאל"כ הרי עקרת את דיני השו"ע בענין זה כי דרך הגויים להסתכל במראה ושאר הענינים האסורים ואיך נסמוך על מנהגם, ולכן צריך דוקא שיהיה מנהג ישראל. ע"כ מדברי המהרש"ם.

האם יש לחוש מטעם חשד: והנה לפי"ז יש לעיין בשאלה דידן האם יש לאסור בזה מטעם חשדא שלא ידעו למה מסיר שערות שכנגד החזה, וכן האם יש לסמוך אמנהג הגויים שכתבנו עפ"י הפרישה והרי המהרש"ם אינו מרוצה מהיתר זה. והנה על חשש דחשדא יש ליישב בתרתי, ראשית כל מפני שעד כאן לא חשש לחשדא אלא בנוגע לאיסור דאורייתא והוא נדון דמלקט לבנות שעוסק בה המהרש"ם (עיי"ש ובתשובה הסמוכה סי' רמ"ד) משא"כ נדון דידן אינו אלא איסור דרבנן כמבואר בזיר נ"ט ע"א ועוד שהעברת שער בשאר אברים אינו אלא מד"ס, וממילא שאין חוששין לחשדא בזה. אך מלבד זה יש להתיישב אם יש בכלל חשדא בנדו"ד, כי שאני נדון של מלקט לבנות וצובע שערות זקנו שהרי כולם יראוהו בזקנו הצבוע לשחור וגם בשעת מעשה אין דרך בנ"א להצטנע בעת צביעת זקנו ואיכא נמי חשדא בשעת מעשה שמא כוונתו ליפוי, לא כן בהעברת שער שכנגד החזה שבשעת מעשה אין עושה זאת בפני רואים אלא בצינעא וגם לאחר מכן הרי אין

או לצער שמצטערת היא, כי סו"ס אינו בגדר תיקוני איתתא שענינו ליפוי אלא עושה רק להציל מן הצער וה"ה בנדו"ד של אי נעימות וכיוב"ז. וכיון שכן נלענ"ד לכאורה שאם באמת זאת כוונתו משום שלום בית כאשר גורם אי נעימות וצער לזולת כפי שביאר מעכ"ת בשאלתו והנני מוגבל מלבאר דבר זה וד"ל, הרי שיש לנו היתר לכתחילה מבלי להיכנס כלל למנהג הגויים האם לסמוך עליהם או לא ועוד הרווחנו שהוא היתר גם לחברים שאי"צ להימנע מזה כנ"ל. וכל זה כפי שביארנו בענין שאינו ליפוי אלא למנוע צער הגוף שהוא הדרגא הראשונה במעלתה שהזכרנו לעיל או' א', שאז אינו בגדר לא ילבש כלל, וגם כשאין בו צער הגוף ממש אלא צער הנפש מחמת מיאוס וכיו"ב שהוא המדרגא השניה הרי שגם זה בכלל היתר צער ייכנס, וכמבואר מתוך דברי הרמ"א סי' קנ"ו.

בדברי המהרש"ם בענין זה

ד. אמנם ראיתי בדברי המהרש"ם (ח"ב סי' רמ"ג) כמה נקודות שצריך ללבן על פי דברינו. א', המהרש"ם הקשה מדברי הב"ח (סי' קפ"ב) שכתב בענין ההיתר דחטטין בראשו (סעי' ה' שהזכרנו מדברי הרשב"א) שכל היתר זה אינו אלא בדוגמא דחטטין שכולם יודעים שעושה משום רפואה ולא ליפוי, משא"כ באם אין ברור ומבורר לכולם שעושה לכוונה אחרת מיפוי שאז אסור הדבר מטעם חשדא כי לא כולם ידעו סיבתו ויחשדוהו לעושה ליפוי. ומכאן זה דן המהרש"ם לאסור בענין מי שהלבין חצי זקנו ורוצה לצובעו שחור, שאעפ"י שעושה למנוע בזיון ובושה מכל מקום האנשים שיראו אותו בזקנו צבוע לשחור לא ידעו שזוהי סיבתו ואיכא משום חשדא

גם הגברים, אין ללמוד מהם באם עושים זאת לכוונה להתייפות כדרך הנשים, וכפי השגת המהרש"ם. משא"כ במסתכל במראה ועושים זאת לצורך מניעת בזיון להיות תמיד סמוך ובטוח שנראה כבן אדם מכובד לפי ערכם של שאר בני אדם ואינו רוצה להיראות מזולזל וכיו"ב (אעפ"י שאין לו הכרח כי אין ידוע לו כעת שיש לו לכלוך על פניו), הרי שאז נעשה מנהג זה כדבר שאין דרכו ליפוי כדרך הנשים גרידא, ושרי גם לגברים. ולכן לפי מה שכתבנו באו"ב לבאר דברי הפרישה ומעכ"ת שליט"א אומר בשם הגריש"א והגרחי"פ זכר צדיקים לברכה שכן סברו להתיר, ואין לנו אלא צורך ליישב קושיות המהרש"ם הרי שמצינו דרך בזה לענ"ד השפילה והפחותה, כי כאמור לא תבוא מזה "עקירת כל הדינים" כי בדבר שעושה ליפוי לא נתיר מכח המנהג, וגם בדברי הפרישה הבאנו דרך הבנה שסומך גם על תירוץ הראשון, ודו"ק.

מנהג אנשים כשעושים ליפוי האם אפשר לסמוך להיתר

ה. הבאנו דברי השבט הלוי שמנהג אנשים אינו אלא באין כוונה ליפות, והואיל ויש לנו מקום עיון לפי מיעוט דעתנו נדון בזה לפי ערכנו הדל ובדרכה של תורה. המעיין בדברי הנמוקי יוסף מכות (ד ע"ב) בהביאו דברי הגאונים להתיר באם גם מנהג האנשים בכך, יראה לכאורה שמתיר להדיא אפילו כשעושים כן להתייפות. שכן כתב שם שבאם דרך האנשים גם כן להעביר תער על בית השחי וכו' אין זה עוד "עדי הנשים אלא עדי שגם האנשים וגם הנשים מתקשטין בו" היינו שהאיסור אינו אלא בכזה תיקון שרק מיוחד לנשים אבל תיקון יופי שגם האנשים רגילים בכך אינו בכלל האיסור, עיי"ש

זה דבר הנראה לחוץ שהעביר שערותיו אלו ולא דמי לצביעת זקנו שיש חשדא בין בשעת מעשה ובין לאחר מעשה. אמנם דבר זה נסתר לכאורה מדברי הב"ח עצמו, שהרי הב"ח כתב לחוש לחשדא במעביר שערות בית השחי וביה"ע, ואין לך צניעות גדולה מזו ובין בשעת מעשה אינו עושה זאת ברבים בשעת הגילוח ובין לאחר מעשה שאין דרכן של בנ"א לראותו בכך בפרהסיא כ"כ, וא"כ גם בנדו"ד נראה לדעת הב"ח שיש לחוש בו משום חשדא. מיהו יש לחלק עדיין שדוקא בשער בית השחי וביה"ע שלכל האנשים צומח שם שערות ולכן יש חשדא כי ניכר מיד שהוא גילח אותן משא"כ בשער כנגד הלב והחזה שלא לכולם יש שם רבוי שערות כל כך וא"כ ייתכן שאין הדבר ניכר כל כך שגילחן ואי"ב חשדא, והדבר צריך עיון. ומ"מ כבר כתבתי לחלק מטעם שאין חשש חשדא כיון שהוא רק דרבנן בשיעור שאר האברים.

מנהג הגויים כשאנו ליופי: ולענין מ"ש המהרש"ם שח"ו לסמוך אמנהג הגויים כיון שדרכם בכך בכל עניני האיסור וא"כ עקרת כל דינים אלו, הנה לענ"ד שעפ"י מש"כ השבט הלוי שהבאנו למעלה שפיר ניתן להבין איך הותר לסמוך אמנהג הגויים, כי הרי יסד לנו השבה"ל שמנהג האנשים אינו מתיר בכל ענין ואינו מתיר באם עשוי באמת ליפוי כי אם כשהמנהג קובע ומברר שהאנשים עושים זאת לצורך מניעת בזיון וכפי שכתב שם להוכיח מסעי' ו' שבמלקט לבנות אין מוזכר היתר של מנהג אנשים, והוא כנ"ל מפני שבזה ודאי אם ינהגו כך הרי זה מוכיח שכל כוונתם רק ליופי לדמות הזקנים להבחורים. וממילא ודאי שבאם אצל הגויים נוהגים כן (בכל האיסורים הנזכרים)

(ומצינו תכשיטי אנשים לענין דיני הוצאה עי' או"ח סי' ש"א). ומזה שגם בכוונה ליפות מותר הדבר באם האנשים נוהגים בכך, ובאמת לא זכיתי להבין דברי קדשו של השב"ח"ל איך הוכיח דבריו ממה שבסי' קפ"ב סעי' ו' לא הוזכר כלל היתר של מנהג האנשים לענין מלקט לבנות, שהרי שם הוזכר גם דין של איסור הסתכלות במראה מבלי להזכיר היתר של מנהג האנשים כלל. ובכל זאת ידענו להדיא שבסי' קנ"ו הדבר מפורש לענין מראה להתיר עפ"י מנהג האנשים, וא"כ כמו שלא הוזכר בסי' קפ"ב ההיתר לענין מראה ונלמדנו מסי' קנ"ו כך נוכל ללמוד ההיתר לענין ליקוט שערות לבנות ממה שהוזכר בתחילת סי' קפ"ב לענין בית השחי, ואין ראייה ממה שסתמו הפוסקים בסעי' ו' כנ"ל כי גם בענין מראה סתמו ולא פירשו וסמכו על ביאורם במקום אחר. וכנראה קצת שגם המהרש"ם הבין בפשיטות שההיתר של הליכה אחר המנהג הוא אפילו בעושה ליפוי עד שהוקשה לו על הפרישה שא"כ איך נסמוך אמנהג הגויים הרי דרכך תמיד בכל עניני היפוי ונמצא עקרנו כל דיני השו"ע, כפי שהזכרתי לעיל או' ד', וזהו לפי דרך זה שהיתר מנהג הוא בכל ענין, לא כן באם ההיתר מוגבל שאז אין חשש לעקירת כל הדינים כל שאין עושים ליופי, וכבר הארכנו בזה או' ד'.

אחרי זמן ראיתי שלעצם דעת הנמוקי יוסף שהבאתי, נחלקו בזה אשלי רברבי. כי הנה הדברי חיים בשו"ת ח"ב יו"ד (סי' ס"ב) דן אודות איש שנתלבנה חצי זקנו וחצי זקנו נשאר שחור, האם מותר לו לצבוע כולו שחור מפני הבושה. והדברי חיים כתב דבאיסור תורה של לא ילבש אין מועיל היתר של בושה כי הרשב"א שהתיר חטטין

במקום צער לא דיבר אלא במקום שהוא רק מדרבנן. אמנם שוב הביא את דברי הנמוקי יוסף שהבאנו שנראה מזה שאין איסור כלל כל שהוא עושה משום צער כי אינו כלל בגדר תיקוני איתתא וממילא גם מפני הבושה בכלל ההיתר, וכן הביא מדברי התוספות שבת (נ'). אמנם הדברי חיים דחה שם שאין דברי הנמו"י אלא לפי הברייתא שם אבל להלכה לא קיי"ל כן ולא מועיל היתר דמצטער או מפני הבושה באיסור תורה. ועיי"ש שכתב עצה לגלח כל זקנו שלא בתער שאין בזה איסור וכפי שנוהגים אנשי אשכנז, עיי"ש. אמנם כבר האריכו בשאלה זו גדולי הפוסקים ובשו"ת מהר"ם שיק אסר גם בעובדא זו של נתלבן חצי זקנו. אלא שבשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא (ח"א סי' ר"י) סמך להתיר שאלה כזו אך גם הוא לא התיר אלא מפני שיש לסמוך אשיטות הסוברים שצביעה אינו איסור תורה, עיי"ש. הרי שכל אלו הגדולים נטו לומר שאין היתר של בושה או צער כשהוא איסור תורה ולא אמרין שכל שאינו עושה מפני היופי לאו בכלל תיקוני איתתא, וכנראה שעל זה בנה בשבט הלוי את דבריו שלא לסמוך על יסוד זה המשמע מדברי הנמוקי".

שוב ראיתי שבשו"ת מהרש"ם שהבאנו למעלה (ח"ב רמ"ג) דן אודות הנמוקי הנ"ל וכתב שפשטות דברי הנמוקי יוסף מורים להיתר בכל גוונא כשאינו אלא מפני הבושה ואפילו באיסור צביעה שהוא מן התורה, וכתב שהדברי חיים נדחק בדברי הנמוקי", והמהרש"ם גופיה כתב לחוש מטעם אחר והוא מפני חשדא (הבאנו קצת מזה למעלה) עיי"ש שנראה שנוקט לעיקר רק חשש זה כי בסיום דבריו סמך להתיר בדוחק במי שידוע

עליו שהוא ירא שמים ושאינו עושה רק עפ"י היתר חכמים ולא יעשה באיסור וידעו כולם שכוונתו רק מפני הבושה שידוע שהוא נוסע למרחקים והבושה גדולה, עיי"ש. ומזה שלמעשה סובר המהרש"ם שיש לסמוך אל ההיתר שמפני הבושה אפילו באיסור צביעה שהוא מן התורה, כי לולי כן מה הועיל לו מה שאין חשדא אכתי יש לו לחוש מפני עצם האיסור ודו"ק.

ואיך שיהיה ראינו שכמה גדולי הפוסקים לא סמכו על היתר זה של הנמוקי יוסף להתיר צביעה מפני הצער או הבושה וממילא גם לעניינינו שלא יועיל גם "מנהג האנשים" כיון שיסודו רק להיעשות כדבר שאינו ליופי גרידא, והרי לדבריהם לא מהני זאת לענין איסור צביעה או מלקט לבנות.

מתי יש ענין של חברים נמנעים

1. לפי המבואר יש לבאר מתי יש ענין של חברים נמנעים ואין סומכין על היתירים בדיני לא ילבש גבר, והרי לא הוזכר זאת רק במעביר בית השחי ובמסתכל במראה ולמה איפה בענין צורך רפואה או מניעת גנאי ובושה לא הוזכר חומרא זאת. והנה אם ננקוט שהמנהג מתיר אפילו בכוונה ליפות כפי שנראה מדברי הנמו"י לכאורה, א"כ מובן הדבר שרק באיסור שביסודו הוא ענין העשוי רק לצורך יפוי כדוגמת הסתכלות במראה והעברת בית השחי בזה הוא שהחמירו החברים שלא לסמוך אמה שהאנשים עושים כן, כי סו"ס גם האנשים עושים לצורך יפוי שהוא עצם האיסור אלא שהתרתו מפני שגם האנשים התחילו להתייפות כדרך הנשים, משא"כ בהיתר של מניעת בזיון וכיו"ב שאינו בכלל גדר האיסור מעיקרו, והחילוק מובן. אמנם גם

לדרכו של השבט הלוי הדבר מובן היטב, כי יש לחלק בין העברת בית השחי וכיו"ב שאעפ"י שהאנשים שנהגו כן אין כוונתם לייפות אלא מטעם כבוד האדם וכדומה (לשיטת השב"ל), מכל מקום עצם ההסתכלות במראה והעברת בית השחי גובל בדבר העשוי ליפוי אצל הנשים וגם האנשים אינם עושים להדיא בהיפוך כוונה השוללת יפוי אלא שאין כוונתם לכך, ולכן דרך החברים להתרחק. משא"כ בהיתר של מצטער ובזיון שהוא היתר מקריי דהיינו שהדבר מוכח מסיבות שונות שאין כוונתו ליפוי אם מפני בזיון מקריי כדוגמת כתם שעל פניו או חטטין בראשו וכל כיו"ב או גרימת צער לזולתו, שאז אינו כלל בגדר של עצם האיסור של יפוי.

2. מסקנת הדבר לענ"ד שהיות שאנו עוסקים בהעברת בית השחי שהוא מדרבנן ובאופן שאין כוונתו ליפוי אלא למנוע צער, והיתר זה הזכירו השו"ע לענין חטטין והרמ"א לענין הסתכלות במראה, וכבר הוכחנו שאי"צ גדר חולה דוקא אלא יסוד ההיתר הוא שאינו בכוונה כלל להתייפות. ולכן מלבד מה שיש לדון לצירוף של מנהג הגויים ואפילו לדעת המהרש"ם יש לחלק בין מנהג העשוי ליפוי לבין מנהג העשוי למניעת צער או בזיון, וכמ"ש או' ד' שבזה י"ל שמודה לסמוך אמנהג הגויים, הרי שמעיקר הדבר נלענ"ד שאי"צ להיכנס לסוגיא זו כלל כיון שאין אנו צריכים למנהג בכדי להתיר אלא הדבר מותר מטעם מצטער ומניעת מיאוס לזולת. אמנם כדי שלא יקראוני "בי דינא דשריא" וכאילו אני מתיר זאת בכללות, לכן איני רוצה לכתוב זאת בפשיטות כל כך, אלא כמובן שהמציאות משתנה לכל אחד ואחד בפרטיות כפי מצבו

ותכונתו ולא באתי להכליל ולא לומר שלכל מיאוס אין ענין של חברים נמנעים, וממילא אחד יש מצב כזה. וביארנו רק שבאופן באם יש את המצב שעסקנו בו הרי הוא שאין המטרה ליפוי אלא למנוע צער או בכלל ההיתר לכל אחד.

הלכות נדה

בענין גזיזת עור מאשתו נדה אחרי שכבר קבלה שבת לפני הטבילה

שאלה: אשה שהיתה צריכה לטבול בליל שבת וכבר הדליקה נרות וקבלה על עצמה שבת קודש ושמה לב לפני שעזבה את הבית שנשאר חתיכת עור באצבע שלה שבודאי מקפידה עליו וחוצץ והיא היתה צריכה להוריד את זה לפני הטבילה, וכמובן שמצד הל' שבת (רס"ג, י"ז) מותר אפילו לבעלה לחתוך או לעשות מלאכה להוריד את החציצה, אלא שבכה"ג שהיא היתה כמובן ביום אחרון של הז' נקיים ושומרים הרחקות האם יהיה מותר לו להוריד או לגזוז את העור מעל האצבע שלה כשהוא ביום לכתה לבית הטבילה שאולי יש מקום בסוגיא לדון להלכה למעשה להקל בזה, וצ"ע. ועוד בתוך אותו שאלה יש לעיין אם נוכל להביא ראיה להקל מדברי הנודע ביהודה המובא בפתחי תשובה יו"ד סימן קצ"ה ס"ק ב' שמתיר לדחוף אשתו נדה בתוך מי המקוה משום סברא של לא שביק התיירא... ובכל זאת צ"ע למעשה, ועוד הסתפקתי אם נוכל להביא ראיה להקל מדברי הערוך השלחן (סימן קצ"ה סוף סעיף ה')?

ועוד הסתפקתי על הצד שזה אסור בשביל הבעל לנגוע בה אפילו על ידי מספריים וכדומה מצד דיני הרחקות האם נוכל להקל מצד השאלה על קבלת השבת ואז היא יכולה להוריד העור בעצמה כמ"ש בשו"ת שואל ומשיב חלק ב' (סימן כ"ג) שבשעת הדחק יכול לעשות התרה אפילו לאשה שקבלה שבת.

ואחרון נשאלתי באותו הזדמנות בנידון דידן מאי עדיף אם שכחה להסיר הציפורן שאז נחלקו הש"ך וט"ז (סימן קצ"ח סעיף כ') האם עדיף לסמוך על ניקור לפי הט"ז ומ"ב (סימן ש"מ) בשעת הדחק או שאפשר לעשות כעצת הנ"ל או להקל בהרחקות או שתמיד עדיף להשאיל על הקבלה גם בכה"ג של ציפורן, וצ"ע?

הגאון רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א גאב"ד ד'הומנא ומח"ס מנחת חן:

(א) הנה נלענ"ד דבשעת הדחק היינו באופן דליכא אחר שיכול להוריד את העור החוצץ. בכה"ג אפשר להקל ולהתיר לבעלה להוריד או לגזוז את העור מעל האצבע שלה, ובלבד שיתקיים ג' תנאים. א) שהבעל

ילבש כפפות על ידיו. ב) שישתמש בכלי כגון מספריים. ג) לכתחילה תיכף אחר הורדת העור תעזוב האשה את הבית ללכת למקוה. וביאור הדברים דהנה הגאון רבי עמרם בלום זצ"ל בשו"ת בית שערים יורה דעה (סימן רע"ד) נשאל אם מותר לבעל לטפס טיפות עינים לעיני אשתו נדה על

ידי שפופרת כשיש לה מחלה בעיני' וז"ל: הרופא נתן לה סם להטיף לתוך העין ב' או ג' טיפין איזה פעמים ביום על ידי שפופרת קטן של גמי וזכוכית וצריך לזה זהירות וזריזות מאוד וכו', ואין לך מי שיעשה זאת בשום אופן רק אתה בעצמך וכו', שהיא טמאה משום כתם ונסתפקת אם מותר לך להטיף לתוך עיני' עכ"ל. והו"ד בספרינו חוקת הטהרה (סימן קצ"ה סעיף פ"ג).

(ב) והנה הבית שערים שם בתחילת דבריו הביא לגבי אשה חולה והיא נדה ובעלה רופא שמה שכתב ברמ"א (סימן קצ"ה סעיף י"ז) דמותר לבעלה הרופא למשש לה הדפק אם אין רופא אחר, הביא על זה הבית שערים מש"כ המקור חיים (ס"ק ס"א) הובא בפתחי תשובה (ס"ק י"ז) שכתב שראה מורים שהורו בנידון כזה להניח בגד על הדפק, ואז מותר לבעלה הרופא למשש הדפק על אותו בגד המפסיק, ואף שהבית שערים עצמו מפקפק על ההיתר של המקור חיים מ"מ בסוף התשובה בצירוף סברות אחרות קא סמך עליה. והכי נמי בנידון דידן כשהבעל לובש כפפות לגזוז את העור, דבר זה חזי לאצטרופי בצירוף סברות אחרות כמו שיתבאר.

(ג) ושוב כתב הבית שערים עוד סברא להתיר להבעל לשים טיפות בעיני אשתו על ידי מטפטף, דהנה דעת הש"ך יורה דעה (סימן קצ"ה ס"ק כ') דאפילו לפי שיטת הרמב"ם דסובר דנגיעת ערוה אסור מן התורה, היינו דוקא כשעושה כן דרך תאוה וחיבת ביאה, ולכן אין במישוש הדפק איסור תורה, כיון שאינו דרך תאוה וחיבה, אולם הבית שמואל באבן העזר (סימן כ' ס"ק א') חולק, והיינו דלפי הרמב"ם אפילו אינו דרך חיבה אסור מן התורה, ועי' בכרתי ופלתי בהל' נדה

הביאו הסדרי טהרה (סוף סימן קצ"ה) תירץ, דשאני במישוש הדפק דבמלאכתו עוסק, עי' שם. והביא הבית שערים ראייה לדבריו מע"ז (דף נ"ז ודף ס') ועי' ביורה דעה (סימן קכ"ד סעיף י"ט) ובש"ך שם, דהיכא דעוסק במלאכתו לא חיישינן לניסוך, וה"נ לא חיישינן להרהור, ולפי זה מסיק הבית שערים דכל היכא דטרוד במלאכתו "יותר", יש היתר "יותר", דבציר לי' על ידי זה תאוה וחיבה והרהור וחימוד.

(ד) וממשיך הבית שערים בזה לבאר את דברי הרמ"א ביורה דעה (סוף סימן קצ"ה) דבסעיף ט"ז אהא דכתב המחבר, אשה והיא נדה אסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה כגון להקימה ולהשכיבה ולסומכה, כתב הרמ"א על זה, וי"א דאם אין לה מי שישמשנה מותר בכל, וכן נוהגין אם צריכה הרבה לכך. ולא התנה דבעינן סכנת נפשות דוקא ואילו בסעיף י"ז גבי מישוש הדפק התנה, ויש סכנה בחלי'. וכן פסק החכמת אדם (סוף כלל קט"ז דין י"א-י"ב) דלענין להקימה ולהשכיבה וכדומה כתב גם כן בפשיטות "ואם אין לה מי שישמשנה וצריכה הרבה לכך המנהג להקל". ולגבי מישוש הדפק כתב, וצריכה אליו שיש סכנה בדבר מותר למשש לה הדפק, וצ"ב דמ"ש דלגבי להקימה ולהשכיבה לא התנה דבעינן סכנה, ואילו לגבי מישוש הדפק כתבו דבעינן מצב של סכנה. וכתב הבית שערים דלפימנ"ת נוחא, דבמישוש הדפק, נהי דעוסק במלאכתו, אבל אינו טרוד כ"כ במלאכתו שלא יקלקל, וא"כ אפשר שיבוא לידי תאוה, לכן אינו מותר אלא במקום סכנה אבל להקימה ולהשכיבה ולסומכה שטרוד במלאכתו שלא יקלקל ולא יזיק לה מותר אפילו שלא במקום סכנה, עי' שם.

(ה) ולפי זה בנידון דידן שהבעל גוזז את העור מעל אצבע אשתו, על ידי מספריים הרי הוא ודאי טרוד במלאכתו שלא יקלקל ולא יזיק לה, וצריך זהירות שלא יחתוך לתוך אצבע שלה, א"כ יש היתר אפילו שלא במקום סכנה, ואע"פ דהכא בנידון דידן לא מיירי במקום חולה וליכא ההיתר שכתב הרמ"א הנ"ל לענין להקימה ולהשכיבה, מ"מ הך סברא דטרוד במלאכתו בנידון דידן גוזז על ידי כלי מספריים חזי לאצטרופי לסניף להיתרא בצירוף סברות אחרות.

(ו) עוד סניף אחר להיתרא יש לומר, דהנה יעויין שם בשו"ת בית שערים יורה דעה (סימן רע"ד) בסוף התשובה דמתיר בעת הצורך להטיף לתוך העין על ידי שפופרת משום שהוא מגע על ידי דבר אחר היינו על ידי שפופרת ע"י שם, ובאמת פלא על מה שכתב בקיצור שו"ע (סימן קנ"ג סעיף י"ד) דלשמש אשתו כשהיא חולה אפילו בנגיעה על ידי דבר אחר לא הותר רק לצורך גדול ע"י שם. אולם מלשון הרמ"א (שם סעיף י"ז) מבואר דלצורך גדול מותר אפילו על ידי נגיעה, מוכח דעל ידי דבר אחר מותר אפילו שלא לצורך גדול.

(ז) וכן בשו"ת קנה בושם יורה דעה (סימן צ"ב) לענין אשה שמשותקת ביד וברגל, והיא מתחזקת והולכת על הורי' בתוך ביתה לאט לאט בלי עזרה מזולתה, וכן ברוב צרכיה היא יכולה לשמש את עצמה לבד ואינה צריכה עזרה מזולתה, אלא של כמה דברים מוכרחים שצריכים להשתמש בשתי ידיים כאחת, כותב הגאון רבי מאיר בראנסדורפער זצ"ל להתיר כיון שאין אפשרות אחרת ובעלה אינו נוגע בה רק על ידי דבר אחר ע"י שם. [וכ"כ בשו"ת רב

פעלים חלק יורה דעה חלק ג' (סימן י"ב) שתזוהר שתהיה נגיעתו בו על ידי הפסק דבר אחר, ועין גם כן בשו"ת חיים ושלום חלק ב' (סימן יז) בענין נשיקת היד מהג"ר חיים פלאג'י זצ"ל וכ"כ בשיעורי שבט הלוי (סימן קצ"ה סעיף ט"ו ס"ק א') דרצוי שהיא תשמש את בעלה על ידי כפפות, וכן הבאנו בספרינו חוקת הטהרה (סימן קצ"ה סעיף ו' סוף ס"ק י'), ועי' עוד בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב (סימן צ"ח) שהעתיק דברי הגדולים שנדפסו בקובץ תל תלפיות בנידון שימוש בעל לאשתו על ידי כפפות, (בתי ידי) דמהני על ידי שינוי דהוי היכר, ועי' בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב זצ"ל חלק א' (סימן צ"ה) אם הבעל חולה במחלת השיתוק, דמותר לאשה לשמשו דבכה"ג ודאי שאין לו כוח להתאמת, והוסיף שמותרת להאכילו על ידי כפפות אם אין אפשרות שאחר יאכילה, וכן מותרת לקשור לו נעלים וכיו"ב משום שהנגיעה על ידי דבר אחר, וכמו שהבאנו לעיל משו"ת קנה בושם]. ואם כן בנידון דידן שהבעל גוזז את העור על ידי מספריים וא"כ הוי ליה מגע על ידי דבר אחר חזי לאצטרופי להיתרא.

(ח) ויש להוסיף עוד סניף אחר להיתרא, דהנה בשו"ת מענה אליהו (סימן ס"ב) להגאון האדר"ת רבי אליהו רבינוביץ תאומים זצ"ל הביא מה שכתב ידידו הספרדי בעל השדי חמד במערכת הח' (ערך חתן וכלה סימן כ"ו עמוד 451), שנהוג אצלם שאם אין הכלה טהורה, שתשאר בתי ידיים למען אשר לא יגע אז החתן באצבעה בקידושין, ועל זה השיב הגאון האדר"ת וז"ל: אלא שבעיקר החשש בקידושין שנוגע באצבעה, לדעתי אפילו להרמב"ם שהקריבה היא איסור דאורייתא אין חשש כל כך

שמלבד שלדעת הש"ך (סימן קצ"ה ס"ק כ') דלא אמר הרמב"ם רק כשהוא דרך חיבה דוקא, אלא אפילו להבית שמואל אבן העזר (סימן כ' ס"ק א') שחולק על זה, וס"ל דבכל ענין אסור, נראה לי דשרי (בטבעת קידושין), דיש לומר דגם הרמב"ם שסובר שהוא מדאורייתא ממש, היינו בעינן שהוא קירוב ממש, כמו חיבוק ונישוק וכו', משא"כ בנגיעת האצבע בעת הקידושין, שהוא דבר מועט מזעיר וכו', וגם בעבדותיה טריד, יש לומר דלא חיישינן כלל לקירוב הדעת, והוי ליה כמו קריבה שלא לשם חיבה וכה"ג אינו אסור.

ט) ושוב אח"כ מוסיף הגאון האדר"ת עוד וז"ל: ויש להוסיף על פי מה דמצינו דוגמא לזה בשבת דף קל"ז. דטעה בדבר מצוה פטור מחטאת, משום דהא לא אמרה תורה שחייב חטאת רק דומיא דעבודה זרה, משא"כ כשמתכוין למצוה, א"כ הכי נמי לא נוכל לקרות כלל קריבה זו של המקדש אשתו קריבה של נדה ח"ו, דהא אינו קרוב לאשה בנדת טומאתה, רק במצוה קעסיק, וכה"ג במה שנשאל הנודע ביהודה תנינא יו"ד (סימן קכ"ב) באשה שצריכה לטבול והבעל יצטרך להשגיח, אם מותר לסייעה לכוף ראשה כדי שתטבול היטב, והתיר (נגיעה ממש) משום דבשעה קלה כזו לא חיישינן להתגברות יצרו עי' שם. ולדברינו גם משום זה יש להתיר, שהוא עוסק במצוה לסייעה לטבילתה, וגם בעבדותיה טריד, ולא מקרי קריבה לנדת טומאתה, ע"כ דברי האדר"ת.

י) ולפי זה נמצא דהגאון האדרת זצ"ל חידש לנו שני דברים בטעמא דמילתא דלא חיישינן לנגיעת החתן באצבע הכלה בשעת קידושין א) שהוא דבר מועט מזעיר, וגם

בעבדותיה טריד. ב) שהוא עוסק במצוה לסייעה לטבילתה, וגם בעבדותיה טריד, ואשר על כן הנה הני שני הטעמים שייכים בנידון דידן, שהרי גם הכא כשהבעל גוזז אלת העור מעל אצבע אשתו, הרי זה חיתוך בעלמא רגע כמימרא, א"כ הוי ליה דבר מועט מזעיר, וגם בעבדותיה טרוד, ושנית גם הכא במצוה קעסיק לסייעה לטבילתה, ולא מיקרי בגדר קריבה. וגם הוספנו דלכתחילה תעזוב האשה את הבית ללכת למקוה. כדי לצאת דעת הנוגע ביהודה תנינא יורה דעה (סימן קכ"ב) שכתב בסוף התשובה דלכך התיר לדחוף בידיו ראש אשתו נדה בתוך המים, וז"ל: אפילו לתגבורת יצרו לא חיישינן, "ברגע זו" שהיא במים, ולמה שביק היתרא, שתיכף ברגע זו מותרת בעלייתה מן המים, ע"כ. אם כן ה"נ יש לצרף הכא גם כן, דלא שביק היתרא בעת שגוזז את העור, כיון שברגע זו אח"כ הולכת למקוה לטבול.

היוצא מכל הנ"ל: דיכולים להקל ולהתיר להבעל בשעת הדחק כשליכא אחר להוריד ולגזוז את העור מעל אצבע אשתו נדה בצירוף כמה טעמים. א) הבעל לובש כפפות (אות ב, וז'). ב) גוזז על ידי כלי מספריים דהוי ליה מגע על ידי דבר אחר (אות ו-ז'). ג) דהוי טרוד במלאכתו וליכא קירוב הדעת (אות ה'). ד) ועוד יותר דהוי טרוד במלאכתו עם נגיעה מועט מזעיר, וכמ"ש האדר"ת זצ"ל (אות ח'). ה) ועוד דהא במצוה קעסיק לסייעה לטבילתה כמ"ש האדרת זצ"ל (אות ט'). ו) לא חיישינן בשעה קלה כזה (שגוזז את העור) להתגברות היצר, דלא שביק היתרא כיון שברגע זו תיכף הולכת למקוה וכמו שהתיר הנודע ביהודה לדחוף אשתו נדה בידיו לתוך המים.

הגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א גאב"ד אופקים ומח"ס שערי תורת הבית ושא"ס:

(א) ראשית כל מה שכת"ר כתב בפשיטות שחתכת העור חוצצת היות שמקפידה עליה, לא ביאר כב' מדוע, כי נראה פשוט שאין החתיכה חוצצת ומה שאומרת שמקפדת, הוא משום שאינה יודעת מה שנחשב קפידה החוצצת גם בדיעבד.

כי אם היתה טובלת, ואח"כ באה בלילה לשאול מה דינה. עפי"ר הייתי אומר שאין העור חוצץ, כי היות שלא שמה לב לדבר זה מקודם הרי זה סימן שהחתיכה קטנה ואינה מקפדת עליה ואינה חוצצת עכ"פ בדיעבד. וגם אם אומרת שמפריע לה והיתה מורידה אותה אם היה יום חול, מ"מ אין זו קפידה גמורה, כי אינה מפריעה לה כל כך, כי מדוע לא שמה לב לזה מקודם, ואינה חוצצת בדיעבד. ואין זה חמור יותר מציפורן שפירשה רובה שאינה חוצצת כבסימן קצ"ח סעיף כ"א, אע"פ שציפורן שפירשה רובה ודאי מפריע לה, דמ"מ אין זו קפידה גמורה, כי דבר שבגופה שמפריע קצת, קל יותר מדבר חיצוני שנדבק לגופה, כי על דבר שבגופו האדם לא כ"כ מקפיד גם אם מפריע קצת.

והיות שבדיעבד אינה צריכה לטבול שוב, ה"ה לפני הטבילה אם אינה יכולה להוריד הדבר, כגון בליל שבת, יכולה לטבול כך לכתחילה.

(ב) אולם היותר שכת"ר לא ביאר הדבר, ואולי יש סיבות מוצדקות להחמיר בזה [וגם נ"מ אם באמת נמצא עליה חציצה גמורה לכל הדעות, וכמו שקרה לפני שנים

מרובות, שבאמצע קבלת שבת אחרי השקיעה בא אלי אברך ושאל על אשתו שאחרי שעשתה את כל ההכנות לטבילה כדין מצאה כעת חתיכת מסטיק דבוק לשערותיה, ואין להם שום מושג איך זה הגיע לשם, כי אין להם דבר כזה בביתם, איך תוכל להוריד את זה לפני הטבילה] נשתדל להשיב על שאלת כב' איך תוכל להוריד חתיכה ההיא.

(ג) הנה העצה הטובה ביותר היא לבקש מגויה להוריד הדבר וכך עניתי אז ומצאו גויה שעשתה כן.

וכאן שזה עדיין לפני שבת תוכל לבקש זאת משכינה שעדיין לא קיבלה על עצמה את השבת.

(ד) עצה שניה היא להתיר נדר על קבלתה את השבת ואז תוכל להוריד החתיכה בעצמה. אמנם יש מחלוקת אחרונים האם תוכל לבטל הקבלת שבת שלה על ידי התרת נדרים.

דהלבוש או"ח (סימן רס"ג סעיף י"ז) כתב, שמי שקבל עליו שבת מוקדם יכול לבטל קבלתו על ידי התרת נדרו, שאין איסור זה אלא משום נדר בעלמא. ובאמרי בינה (דיני שבת סימן י') ד"ה וכתב, כתב לסייע לדברי הלבוש מדברי רבינו יונה (ברכות כז.) בשם הר"י דאורליינש ע"י שם.

אבל הא"ר שם תמה על הלבוש דמנא ליה הא, וכתב דמסברא א"א להתיר קבלה זו.

גם הערוך השלחן אורח חיים (סימן רסג סעיף כח) חלק על הלבוש וכתב: יש מי שרוצה לומר דלטעם הראשון שבסעי' כ"ו דאי בעי לא קביל שבת דאם הוא מבהכ"נ

שכבר קבלו שבת וגם הוא קיבל עמהם שאסור לו לומר לאיש מבהכ"נ אחר לעשות לו מלאכה משום דבכה"ג ליכא טעמא דאי בעי לא קביל דהיחיד נגרר אחר הרבים [מחה"ש] ולא נהירא כלל דכיון שיש רק מציאות שלא יקבל מותר וה"נ אי בעי היה הולך לבהכ"נ אחר וגם יש מי שרוצה לומר דהמקבל שבת מקודם הוי בכלל נדר ויכול להתירו [לבוש בהגה"ה] ודברים תמוהים הם דכיון דקיי"ל דלרוב הפוסקים תוספת שבת דאורייתא ואין שיעור להתוספת א"כ זה שעשה תוספת מרובה הלא דין התורה הוא ולא ראיתי דבר זה בשום פוסק ולכן אין לסמוך על זה למעשה.

גם הפמ"ג שם (רס"ג מ"ז ס"ק ג') כתב על דברי הלבוש, וצ"ע. ומ"מ אח"כ פלפל בדבריו, ומשמע שלא דחה אותם לגמרי, ולמעשה סומכים על המתירים בשעת הדחק.

אמנם הובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל (בספר שבות יצחק) שאפשר לסמוך על הפוסקים המקילים בשאלה לחכם על תוספת שבת, למי שלא התפלל תפילת מנחה כדי שיוכל להתפלל מנחה. אבל אין להתיר לעשות מלאכה אף אם ישאל על קבלתו.

ה) אולם סמוך לכניסת שבת שכולם טרודים תתקשה למצוא שלשה אנשים פנויים להתיר נדרה. אולם גם בעלה יוכל לעשות זאת בשבילה שילך לבית הכנסת וימצא שם אנשים שיוכלו להתיר נדרה.

אכן לא כל אדם כשר להתיר נדרים. דכדי להתיר נדר צריך שלשה הדיוטות, דגמירי להו וסבירי וגם יודעים לפתוח לו פתח (שו"ע י"ד סימן רכ"ח סעיף ב'). בנוסף לזה צריך שלכל הפחות אחד מהם יהיו בקי בהלכות התרת נדרים, שאם לא כן עלולים

להתיר נדר שאסור להתירו או באופן שאין ההתרה מועילה.

ובחכמת אדם (סימן ק' סעיף ב') כתב, שהמתירים יהיו בקיאים בדינים אלו שכתבנו בכלל זה שהרי יש נדרים שאין להם התרה (ומדבריו משמע דבעינן כל השלשה שיהיו בקיאים בהלכות התרת נדרים, וזה לא מצוי כ"כ).

ועי' בפתחי תשובה שם (ס"ק א') שאין להתיר לכתחילה בשלשה הדיוטות, אא"כ אחד מהם הוא מומחה.

ו) אבל מה שהציע כב' שבעלה יחתוך את זה לא נראה להקל בזה, ואין דומה לציור של הנו"ב שהתיר לדחות את אשתו לתוך המקוה, כי שם מיד לאחר מכן היא טהורה, אבל כאן הטבילה עדיין היא רחוקה בין מצד הזמן ובין מצד המקום.

ז) אם שכחה להסיר ציפורן. הרי המ"ב התיר לטבול כך רק בשעת הדחק [ומה שהזכיר כב' ניקור המקום, הוא נכון מצד הדין, אבל למעשה בשאלות כאלו שהאשה כבר התרחצה היטב לפני הטבילה הציפורן כבר נקיה לחלוטין ואין צריך שום ניקור, ורק צריך להסתכל על הציפורן, האם היא באמת נקיה, מדין עיון לפני הטבילה].

לכן אם הדבר מעשי להתיר נדרה אין זה עדיין שעת הדחק ותעשה כן. אבל על פי רוב הזמן לחוץ ואין מעשי. ועוד שהבאנו לעיל שאין זה פשוט להתיר קבלת שבת. אולם הרי הזכרנו שאם ישאר זמן אחרי ההתרה, לפני זמן קבלת שבת במקומה, להסיר בעצמה את הציפורן, שתוכל לבקש משכינה שעדיין לא קבלה שבת, או מהבלנית, להסיר הציפורן גם בלי להתיר קבלתה את השבת. אבל אם גם דבר זה אינו

מעשי ודאי ניתן לסמוך על מש"כ המ"ב שאפשר לטבול כך.

אמנם הסתפקתי מהו הפירוש בדברי המ"ב "בשעת הדחק" אם הפירוש הוא שלכתחילה יש לדחות את הטבילה למוצאי שבת כדי שתוכל להסיר הציפורן לפני הטבילה, ורק אם יש סיבות טובות לטבול כעת (כגון דבמוצאי שבת היא או בעלה מוכחים לנסוע למרחקים, או אצל סוג אנשים שעלולים ליכשל ח"ו וכדו') זהו שעת הדחק שניתן לטבול בליל שבת, או שהמצב הזה שאינה יכולה להסיר הציפורן כעת זה גופא הוא שעת הדחק וכמדומה שלמעשה מורים לקולא כהצד השני.

הגאון רבי אוריאל אייזנטל שליט"א במח"ס מגילת ספר ודומ"ץ פהעיה"ק:

(א) בענין השאלה על אשה שצריכה לטבול בליל שבת וכבר הדליקה נרות וקבלה על עצמה שבת ואח"כ שמה לב שנשארה חתיכת עור מדולדל באצבע שלה והיא מקפדת על זה להסירו והוי חציצה, האם יש היתר לבעלה שעדיין לא קבל שבת להסיר את חתיכת העור, דאף שמצד הלכות שבת אין כאן מניעה לעשות זאת מצד דיני הרחקות דבז' נקיים ודאי שאסור לו לעשות כן, ולא מבעי' אם צריך לגעת בידה דאסור אלא גם אם יכול ליטול על ידי מספרים, יש לאסור מחשש שמא יגע בה, וכמו שאסרו מסירת המפתח מידו לידה שמא יגע בה, והסתפקת באופן שהיא עומדת ללכת לבית הטבילה והוא מסיר לה את החציצה כדי שתוכל לטבול אולי קיל טפי.

ורצית לדמות למה שכתב הפ"ת בסימן קצ"ה ס"ק ב' בשם הנוב"י לגבי איש ואשתו הדרים בכפר ואין שם יהודים זולתם,

שמותר לבעל לעמוד עליה בשעת הטבילה ולראות שתהיה כולה תחת המים וכן יכול לתומכה בידיו לדחפה תחת המים, ואף שאסור לבעל להסתכל באשתו נדה במקומות המכוסים שבה וכן אסור לגעת בה דחיישנן שיבואו להרגל דבר, הכא שאני כיון שברגע זה היא ניתרת לו לא חיישנן שיבוא עליה בעבירה דלא שביק היתרא וכיל איסורא ולכן יש להתיר כשאי אפשר בענין אחר, עכת"ד הנוב"י ועל פי זה דנת להתיר גם בנידון דידן.

(ב) הנה המעיין בנוב"י (מהדו"ת סימן קכ"ב) יראה שכל סברתו להיתר היא רק באופן זה שמיד לאחר הנגיעה בה היא עולה מן המים ותהיה מותרת, ובאופן כזה מסתבר דלא חיישנן לתגברות יצרו כיון שההיתר מצוי לו מיד לאחר הנגיעה, ובכגון זה אמרינן דלא שביק היתרא ואכיל איסורא, משא"כ בנידון דידן שהוא נוגע בה קודם הטבילה להסיר את החציצה שבידה ויש שהוי זמן עד שתטבול ותהיה מותרת, בכה"ג לא אמרינן דלא שביק היתרא ואכיל איסורא, דחיישנן לתגברות יצרו כיון שבינתים היא אסורה.

ואף שבגמ' בפסחים יא. התירו חכמים לבדוק בתוך המועד ולא חששו שמא יאכל את החמץ משום דהוא עצמו מחזור עליו לשורפו לא חוששים שהוא יאכל את החמץ, ומדוע לא נאמר כן גם בנידון דידן שהוא מחזור אחריה להסיר ממנה את החציצות כדי שתטבול ותטהר ומדוע נחשוש שיעבור עבירה, דבנוב"י עצמו עמד על כך וכתב דרק בחמץ שהחשש הוא שמא ישכח ויאכל את החמץ בשוגג בזה אמרינן דהואיל והוא מחזור עליה לשורפו אין חשש שיאכל וישכח, משא"כ בהרקחות דנדה שגזרו שמ

יתגבר עליו יצרו ויעבור בזדון לא מועיל מה שהוא מחזר עליה שתטבול בטהרה, דחיישנין שמא יתגברו עליה יצרו יעבור במזיד.

ומוסיף הנוב"י דאף שלענין אכילה עמה בקערה אחת כתב הש"ך סימן קצ"ה ס"ק י"ז בשם הראב"ן דבכלות הז' נקיים יש מתירים לאכול עמה ואין בזה חשש של הרגל עבירה כין שיכולה לטבול ולא שביק התירא ואכל איסורא, ומוכח מזה דאף קודם שטובלת אמרינן כן אם זה בזמן שכבר יכולה לטבול, וכתב הנוב"י דזה הכל בשאר הרחקות, אבל אין מזה ראיה לנגיעה או הסתכלות במקומות המכוסים דבהם יש יותר חשש להרגל עבירה, תדע דלא מצינו שום דעה דאחר כלות הז' נקיים יהיה מותר לגעת בה, וגם הנוב"י שמיקל בסוף דבריו בנגיעה ובהסתכלות היינו רק בשעת טבילה ממש ולא קודם לכן.

ולפי זה, אם בשביל הסרת החציצה הוא צריך לגעת בה בידיו ממש אין להתיר לעשות כן קודם הטבילה, אבל אם יכול להסיר על ידי מספריים בזה יש להתיר, וכגון מה שהתיר הראב"ן לאכול עמה בקערה אחת, וק"ו בזה שהוא עושה כן לצורך הטבילה, ושור"ר שכבר עמדתי על כל זה בקצרה במגילת ספר נדה סימן ל' אות ד'.

שבתי וראיתי בבדה"ש סימן קצ"ה ס"ק קע"ה שבהדיא בשם הרבה מוסקים שחולקים על מה שכתב הש"ך בשם הראב"ן והם סוברים שבכל ההרחקות הדין הוא שצריך לנהוג אותם גם בכלות הז' נקיים עד שתטבול, ודעת הבדה"ש שצריך להחמיר

כדבריהם, ואין לנו ראיה להקל אף כשעושה לצורך הטבילה, ולפי זה אסור ליטול את החציצה גם על ידי מספריים, וצע"ב.

ג) מה שדנת אם יש לנו עצה שהאשה תשאל על הקבלת שבת ואז תוכל להוריד את העור בעצמה, והבאת מהשואל ומשיב חלק ב' סימן כ"ג שכתב להקל בזה בשעת הדחק וכדין נדר מצוה שאין נשאלין עליהם אלא מדוחק.

בדבר זה נחלקו הלבוש והא"ר האם קבלת שבת דינה כנדר ואפשר להשאיל עליה, דהלבוש בסימן רס"ג סעיף י"ז כתב שתוספת שבת שמקבל על עצמה יותר מהשיעור הוא מין נדר, ובהג"ה שם הוסיף הלבוש שאפשר להשאל על זה כשם שנשאלים הנדרים, והובאו דבריו בפמ"ג מ"ז ס"ק ג', והא"ר שם פקפק על דברים אלו של הלבוש, והובאה מחלוקת זו בהגהת הרמ"א על השו"ע סימן רס"א סעיף ב', וראיתי בספר ארחות שבת פרק כ"ג סעיף כ' שפוסקי זמנינו הורו שארין לסמוך על הסוברים דמהני שאלה על ידי חכם אלא לענין מי שלא התפלל מנחה שישאל על קבלתו ויתפלל מנחה, אבל אין היתר לעשות מלאכה אף אם ישאל על קבלתו אם כן גם זו איננה עצה בנידון דידן ולכן נראה שצריכה לחפש גויה שתסיר את החציצה מידה, ובלאו הכי אין לה אפשרות לטבול.

ד) לענין אשה ששכחה אחת מציפורניה ונזכרה אחר שהדליקה נרות לפמשנ"ת לעיל אין לה אפשרות ליטול את הציפורניים על ידי בעלה וגם לא על ידי שתשאל על קבלתה אלא תסמוך על הניקור וכמו שכתב המ"ב סימן ש"מ.

הגאון רבי יחיאל נחמן שטיינמעטץ שליט"א מח"ס משיב נבונים שפתי נבונים ראב"ד חסידי סקווירא בורו פארק:

נגיעה לצורך הטבילה

ונתחיל בברור השאלה אם יש היתר לבעל לקצוץ לה, ומקור הספק הוא לפי מה דמבואר בשו"ת נודע ביהודה (יו"ד תניא סימן קכב) באיש ואשה הדדים בכפר בין הנכרים, ואין שם יהודי או יהודית זולת הזוג הנ"ל לבדם, כשהאשה טובלת אם בעלה יכול לעמוד עליה ולראות שתטבול כדי שתהיה כולה תחת המים, וגם אם יוכל בעלה לעזור לה לתמוך בידיו לדחפה תחת המים. ועיי"ש דלדין דקיי"ל כהש"ך דפליג על הבית יוסף (יו"ד סימן קצה) שכתב דלדעת הרמב"ם נגיעה באשתו נדה הוה איסור דאורייתא ויש כאן אביזריהו דגלוי עריות, דהנגיעה מצד עצמה הוא איסור דאורייתא. וסבר הש"ך (שם ס"ק כ) דגם להרמב"ם ליכא איסור תורה אלא כשעושה דרך חיבת ביאה ותאוה עיי"ש. א"כ נגיעת אשתו נדה כשאינו דרך חבה אינו אלא מדרבנן, והטעם משום שמא יבוא לידי הרגל דבר, כדרך שאסרו שאר הרחקות, וא"כ יש סברא לומר דכיון שהוא עצמו מחזר אחריה לטהרה אין חשש, וכדרך שאמרו בחמץ (פסחים י, ב) 'הוא עצמו מחזר עליו לשרפו מיכל קאכיל מיניה'. או שמא אין לומר כן אלא גבי חמץ אבל עריות נפשו של אדם מחמדתן וחיישינן שיתגבר יצרו ויעבור ב'זדון', ואין מועיל מה שהוא עצמו מחזר לטהרה אלא לשכחה, אבל לזדון אין מועיל. עוד דן שם להיתר ממה שהביא הש"ך (שם ס"ק יז) בשם הראב"ן דבכלות ז' נקיים יש מתירים אכילה עמה דאין כאן חשש הרגל עבירה, דכיון דמציא למטבל לא

שביק היתרא ואכיל איסורא, וכתב דמ"מ אולי לענין נגיעה לא סמכין על זה, ומסיק שם שאין לנו ראיה על דבר זה להתיר וגם לאיסור לא מצאנו הוכחה ברורה, ומצד הסברא יש מקום לומר שאפילו לתגבורת יצרו לא חיישינן ברגע זו שהיא במים, ולמה שביק היתרא שתיכף ברגע זו מותרת בעליה מן המים. ומעתה אם אי אפשר לה לטבול בענין אחר רק שבעלה יסייע לה לכוף ראשה לתוך המים מותר, עיי"ש.

נדון דין שאני

אבל באמת אין ללמוד מהתם לנדון דידן כלל, ראשית משום דהנודע ביהודה עצמו לא התיר אלא כשהיה כבר בתוך המים ואין שהות כלל עד שתטהר, אבל בנדון דידן עדיין אינה יכולה לטבול כי עדיין יום, וגם אם היתה יכולה כבר לטבול, מ"מ יש שהות הרבה עד שתלך לטבול ותחזור, באופן שאין היתר דהנודע ביהודה אמור כאן כלל. מה עוד דהנודע ביהודה עצמו לא התיר אלא בשעת הדחק, באופן דבלא היתר זה לא תוכל לטבול כלל, ואפילו לדחות טבילתה אי אפשר דהא דרים הם בכפר מקום שאין שם יהודים כלל, אבל כאן הרי יכולה לדחות טבילתה למחר, ותטבול בהיתר גמור. מה עוד דגם על היתר הנ"ל דהראב"ן, שעליו בנה הנודע ביהודה יסודו, פקפקו בו הפוסקים הרבה. עיין בברכי יוסף (שו"ת ברכה יו"ד שם ס"ק ט) שהקשה האין אפשר להקל שיאכל עמה ביום השביעי לז' נקיים, דילמא ההיא שעתא לא מציא לטהר עצמה ויבא לאיסור כרת בלי טבילה. ולא דמיא למה שהביא הראב"ן ראיה מהא דישאל משומד, בודקים סכין ונותנים לו, דלא שביק וכו'. דהתם הסכין בדוק ומזומן לפניו בלא שום חסרון מעשה וטרחא, אבל אשה זו חסורי

יום גדול, מהו לתקוע בעת ההיא. וכתב שם הט"ז דלדבר מצוה כגון תקיעת שופר וכיוצא ודאי יש סברא לומר דאדעתא דהכי לא קיבל עליו את השבת, דכל אדם ניחא ליה לקיים מצות הקב"ה, ואלו היה יודע שיכול אח"כ לקיים מצוה של חובת היום לא היה מקבל עליו קדושת שבת, והוה כמו קבלה בטעות לענין יום המעונן דלא הוה קבלה כמו שמבואר בסימן רס"ג, דמה לי טעות דמעונן או טעות דקיום המצות, בשניהם אלו ידע האמת לא היה מקבל עליו, עיי"ש.

שכחה להפריש חלה

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורא תניינא חלק ב סימן כג) למד מדברי הט"ז למה שנשאל באשה שקבלה שבת בהדלקת נרות ושכחה ליטול חלה, אם יכולה לשאול על קבלתה שבת כדי שתוכל להפריש חלה. וכתב דלענין שתשאל על קבלתה זה לא נהירא, דנדרי מצוה הם ואין נשאלין עליהם אלא מדוחק כמבואר ביו"ד (סימן רג וסימן רל) וזה אינו דוחק כל כך כיון דחלת חוץ לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש. אמנם לפי מה שכתב הט"ז (שם סימן תר) אין צריך לשאול, דקבלת שבת לא מהני למנוע שום מצוה, וכל השבותין בטלין לגבי מצוה, והוה כמו קבלה בטעות, ואם כן הוא הדין כאן דהוי כמו קבלה בטעות, דאם היתה זוכרת שלא לקחה חלה בודאי לא קבלה שבת עד שתפרוש חלה, דהן משלשה מצות שלה והנשים זהירות בה, ובפרט בערב שבת, עיי"ש.

שכח לשלם שכר שכיר

גם בשו"ת תורה לשמה (סימן קיז) למד מדברי הט"ז הנזכרים לשאלה שנשאל לגבי

מחסרא חפיפה וטבילה וכיוצא, ויצר סמוך חזק הוא ממנו כיון דמחוסר מעשה, עיי"ש אריכות דבריו. ומסיק שם דלענין הלכה ודאי נקטינן שלא יאכל עמה עד שתטבול, ע"כ. וכל שכן דאין היתר בנגיעה דחמיר טפי.

על ידי כלי ארוך

אכן אם אפשר לקצוץ צפרניה על ידי כלי ארוך בלא ליגע בבשרה כלל, בזה יש להסתפק. דהא מדברי הנודע ביהודה משמע דלראותה ערומה היה מתיר אפילו שעות מעט לפני הטבילה, רק בנגיעה דחמיר מאוד שלא להתיר אלא כשהיא כבר במים ואין שהוא כלל, ונגיעה על ידי דבר ארוך וודאי אינו חמור כמו לראותה ערומה, ואם התיר לראותה ערומה לצורך הטבילה כ"ש דיש להתיר נגיעה על ידי דבר אחר לצורך הטבילה. אלא דבאמת לא התיר הנודע ביהודה אלא במקום צורך גדול מאוד, באופן דבלא כך לא היתה יכולה לטבול כלל, אבל בנדרן דידן שיכולה לטבול למחר קשה להקל.

קבלה בטעות

ועל הספק אם נוכל להקל מצד שאילו היתה זוכרת שלא קצצה הצפורנים לא היתה מקבלת עליה את השבת, נמצא שקבלת השבת שקבלה על עצמה היתה בטעות. הנה ידועים דברי הט"ז (או"ח סימן תר ס"ק ב) בקהל שהיה להם בערב ראש השנה שופר, ובאו שודדים וגזלו אותם ונטלו גם השופר, ושלחו הקהל לקהל אחר לשלוח להם, ונתעכב השליח מחמת אונס ולא בא עד סוף יום ב' של ראש השנה, והיה ראש השנה ביום ה' ו', ובשעה שבא השופר ביום ב' כבר התפללו תפלה של שבת אבל עדיין היה

השבת על עצמה אם היתה זוכרת שלא קצצה צפרניה לטבילה, א"כ הוה קבלת שבת שלה קבלה בטעות ומותר לה לקצוץ צפרניה בעצמה. אבל למעשה כבר האריך החוות דעת במקור חיים (הגהות על הט"ז שם) בכמה קושיות על דברי הט"ז הנ"ל. גם בספר החיים (למהר"ש קלוגר על שו"ע שם) האריך במו"מ על דברי הט"ז והמקור חיים, עיי"ש מה דמסיק להלכה. וע"ע בזה בספר שמירת שבת כהלכתה (סימן מג הערה קיד). על כן נראה דבמקום שאפשר באופן אחר אין כדאי להקל בזה.

הפרת הבעל

ובלבד (סימן רסג סעי' יז) כתב דדין מי שקבל עליו את השבת משום נדר הוא, ומועיל הפרה. ונסתפק הגרש"ז אוירבאך זצ"ל (שמירת שבת כהלכתה פרק מו הערה יא) בדעת הלבד אם יכול גם הבעל להפר קבלת שבת ויו"ט של אשתו כדי שתוכל לעשות מלאכה עבורו, וכן נסתפק הגאון האדר"ת (הובא בקובץ זכרון מכתם לדוד) אי מועיל בקבלת שבת ויו"ט התרת הבעל, או שמא כיון שכבר נשלם הנדר, דכבר קבלה עליה את השבת והיו"ט, תו לא שייך לומר שהבעל יפר אותו, ואין מועיל רק חכם שעוקר את הנדר מעיקרו, עיי"ש. ואם נימא דמועיל לכאורה הוא הדין בנדון דידן דמועיל 'הפרת הבעל', דכיון שצריכה לטבול והצפרנים הם חציצה, הוי דברים 'שבינה לבינו'.

נוגע מחמת סיבה צדדית

ואף לפי מה שכתב בספר מנחת שלמה (נדרים עט, ב) דאם עיקר הנדר אינו מדברים שבינה לבינו אין הבעל יכול להפר, אע"פ שהדברים נוגעים עליו מחמת סיבות אחרות.

'שכר שכיר', במי שקבל עליו שבת מבעוד יום והתפלל ערבית של שבת, ואחר ערבית נזכר שלא פרע לשכיר שכרו (שכבר תבעו ונתחייב בזה באופן דלעת ערב יהיה עובר על ביומו תתן שכרו), והנה עתה אם ירכב על סוס הרץ מהר יש שהות ביום לבא לעיר ויפרע השכירות לשכיר אם מותר לו לעשות כן, דמאחר דכבר קבל עליו את השבת איך ירכב על הסוס, גם איך יעבור על איסור תחומין. והביא שם בתשובה דברי הט"ז הנ"ל, דכיון דדבר מצוה הוא, ודאי אילו זכר שצריך לקיים את המצוה לא היה מקבל עליו את השבת, והיתה קבלתו בטעות, ומותר אפילו אם התפלל כבר ערבית של שבת. ועיי"ש עוד מה שהביא משו"ת הרא"ש ז"ל (הנמצאת אצלו בכ"י) שנשאל בעיר קטנה שקבלו עליהם בחרם שישתיירו בכל יום בישוב שלהם עשרה להתפלל והנותרים ילכו, ויטילו גורל. ואירע שאחד נולד לו בן ושכח ביום הז' ללידתו שנפל עליו הגורל, והוא צריך ללכת למקום אחר להביא מוהל, ומוכרח שיתבטל שחרית במניין, אם מותר לדחות החרם בשביל מצות עשה. והשיב דראוי להורות לו שיפר חלקו ואפילו שלא מדעת כולם, דמצי אמר אדעתא דהכי לא שעבדנא נפשאי להשהות מצות מילה, עיי"ש. הא מבואר כנ"ל דאם ע"י כך ימנע מן המצוה הוה חרם בטעות. וכן כתב בברכי יוסף (שם אות ה) להלכה בשם הרב מכתב לדוד (סימן יז) דקהל שלא היה להם שופר, אם הוא ערב שבת ובא להם השופר קודם בין השמשות, אף שקבלו שבת, תוקעים ומברכים.

בנדון דידן

ולפי זה בנדון דידן ג"כ כיון שצורך מצוה הוא, ובודאי לא היתה מקבלת את

הט"ז שהבאנו לעיל דבמקום מצוה הוה קבלה בטעות.

מסייע

ועל הספק אם במה שמושיטה את ידיה לקוץ לה צפרניה נחשבת כמסייעת, הדברים מבוארים בשו"ע או"ח (סימן שכח) וביו"ד (סימן קצט) דלא נחשב מסייע, ואין אני רוצה להאריך מה דמבואר בכל הפוסקים.

ניקור הצפרנים

ועל הספק שנסתפקת האם עדיף לסמוך על ניקור הצפרנים ולא לקצצם, ידוע מחלוקת הפוסקים בזה, דדעת הט"ז (יו"ד סימן קצח ס"ק כא) דתעשה רק ניקור היטב שלא ישאר לכלוך, אבל אין היתר לקצוץ על ידי נכרי, אבל דעת הש"ך (שם ס"ק כה, ובנקודות הכסף על הט"ז שם) ועוד פוסקים, וכן הוא דעת המגן אברהם (או"ח בהקדמה לסימן שמ) שתקצץ ע"י נכרי. ובמגן אברהם כתב דלכתחילה יחתוך הנכרי ביד, ואם אי אפשר יחתוך אפילו בכלי, ואם לא מצאה נכרי שיחתוך לה תנקר היטב את הציפורן ותטבול כך. וכן פסק להלכה במשנה ברורה להלכה (עיי"ש ס"ק ג), ועיי"ש בביאור הלכה שכתב דבצפורני הרגלים אף אם מוצאת נכרי, עדיף שתנקר ותטבול כך. ובמחצית השקל (על המגן אברהם שם) הקיל יותר וכתב דמה שציין המגן אברהם שם ליו"ד (סוף סימן שצ) דאי אפשר כו'. רצונו לומר דהתם מבואר דאי אפשר ליטלן יפה בשיניים, גם מבואר שם דאי אפשר ליטלן יפה בידים, לכן טוב יותר שיחתכן הגוי בסכין לסמוך על דעת הטור ותוספות, עיי"ש, וע"ע בספר תוס' שבת (סימן שמ ס"ק א) ובסדרי טהרה (יו"ד סימן קצח ס"ק לט). מיהו עיין בשו"ת חכם צבי (בשו"ת סימן פב) שהסכים לדעת הט"ז

וכגון אשה שנדרה שלא לזרוק צרור לים, ובא אחד ואמר לה שתזרוק צרור לים ואם לאו לא יתן לה לאכול ולשתות יום שלם, או להיפך שאומר לה אותו אדם שאם תזרוק יתן לה סכום כסף. בכה"ג מסתבר שאין הבעל יכול להפר, משום דאזלינן בתר עיקר הנדר, וכיון דעיקר הנדר לא חשיב נדר שבינו לבינה, אין מועיל מה שהדבר נוגע לבעל מחמת איזה סיבה צדדית, עיי"ש. נראה לענ"ד דזה דוקא באופן שאח"כ נולדה הסיבה, כגון התם שבשעה שנדרה שלא לזרוק את הצרור לא היה לבעלה שום נפק"מ בזה, רק אח"כ בא אחר ותלה את אכילתה בזה, אבל בנדר דידן דבשעת קבלת שבת כבר היתה צריכה לילך לטבול, לא הוי נולד ממקום אחר, וא"כ אפשר דאפילו הבעל יוכל להפר.

מסקנא דמילתא

מ"מ באליה רבה (סימן רסג ס"ק לח), ובספר אמרי בינה (דיני שבת סימן י) ועוד, כתבו דלא כהלבוש, ועיין בספר ערוך השולחן (או"ח סימן רסג סעי' כח) שהביא דברי הלבוש הנ"ל וכתב: דברים תמוהים הם, דכיון דקיי"ל דלרוב הפוסקים תוספת שבת דאורייתא ואין שיעור להתוספת אם כן זה שעשה תוספת מרובה הלא דין התורה הוא. ולא ראיתי דבר זה בשום פוסק, ולכן אין לסמוך על זה למעשה, ע"כ. על כן קשה לסמוך בזה על הפרת הבעל, מה עוד דאף לדעת הלבוש אין ברור שמועיל הפרת הבעל. על כן נראה לדינא דלכתחילה אם אפשר למצוא עכו"ם תקצץ על ידי עכו"ם, ואם אי אפשר לה למצוא עכו"ם ויכולה למצוא חכם שיתיר לה עדיף ממה שיתיר הבעל, ואם אין מוצאת חכם שיתיר לה יתיר הבעל, ויכולה לסמוך על זה בצירוף דעת

ועיין יור"ד סי' קצ"ח סעי' כ"ב א. ובחכמת אדם כלל קי"ט (סעי' ט"ז) ס"ל דאינו חוצץ שהרי המים יכולים להגיע לשם, והצד שמחובר לבשר לא חשיב חציצה, וזה עדיף מציפורן שידוע שאין אדם מקפיד על קליפות אלו, ואין דרך כלל לחתכן כי נושרים הם מאליהן והוי מיעוט שאינו מקפיד.

ב. אבל בשו"ת פנ"י ח"ב (סי' ל"ב) ובשו"ת מהרש"ם חלק ב' (סי' ע"ד) כתבו דגם בכה"ג חוצץ, דסתם אשה מקפדת עליהם לחותכן, והגם שמקומן לא היה מגולה מעולם מ"מ בעינן שיהא ראוי לביאת מים.

ג. ובשיעורי שבט הלוי סי' קצ"ח (אות ד') כתב לחלק בין חתיכות קטנות לגדולות דלכתחילה צריכה להסיר הכל אך אם לא הסירה בחתיכות קטנות יש להקל, אבל בחתיכות גדולות יש להחמיר בזה שודאי מקפידה. עיי"ש בשיעורי שבט הלוי בעור קשה שברגליים דדנו הפוסקים אי חוצץ או לא, וי"מ בין ציצין בידים או ברגלים דקיל יותר.

יסוד איסור גזיזת עור בשבת

בעיקר הדבר יש לדון מהו האיסור אם האשה בעצמה תסיר העור דבגדר איסור גזיזת עור אדם עיין או"ח סי' ש"מ (סעי' ב') ובעיקר הדין בשו"ע סי' שכ"ח (סל"א) בציצין שלא פרשו רובן ביד פטור אבל אסור ובכלי חייב חטאת ואף ציצין שפרשו רובם מעל גבי האצבע, אין היתר להסירם אא"כ פרשו כלפי מעלה, והוסיף, שכיון שנחלקו הראשונים בביאור 'כלפי מעלה' שיש שפירשו כלפי ראשי האצבעות, ויש שפירשו כלפי הגוף, יש להחמיר כדעת שני

שתנקר את הצפורן היטב ולא תקצץ. ועיין בשיירי טהרה שם שכתב דכיון דאי אפשר לצאת ידי כולם טוב שתידחה הטבילה. על כן נראה הלכה למעשה דאם אפשר לה בודאי טוב לעשות על ידי עכו"ם, ואם אי אפשר טוב לדחות הטבילה, כן נראה לענ"ד.

היוצא לדינא

א. שכחה ליטול צפרניה בליל טבילה בערב שבת ונזכרה משחשכה, תיטול ע"י עכו"ם ביד, ואם אי אפשר תיטול ע"י עכו"ם בכלי. ואם אין עכו"ם טוב לדחות הטבילה.

ב. ואם נזכרה אחר הדלקת הנרות ועדיין יום, אם אפשר למצוא עכו"ם תקצץ על ידי עכו"ם, ואם אי אפשר לה למצוא עכו"ם תלך לחכם שיתיר לה, ואם אין מוצאת חכם שיתיר לה יתיר הבעל, ויכולה לסמוך על זה בצירוף דעת הט"ז דבמקום מצוה הוה קבלה בטעות.

הגאון רבי יצחק שמואל שכטר חבר הבד"ץ דק"ק קרית צאנז נתניה ומח"ס ישיב יצחק:

נגיעת נדה אי הוה איסור תורה

בעיקר הדבר בנגיעת נדה שלא בדרך חיבה אי הוה מה"ת פליגי בזה הראשונים הרמב"ם והרמב"ן להרמב"ם הוה מה"ת כמו שהביאו הב"י אבל הש"ך ביור"ד סי' קצ"ה (ס"ק כ') כתב דגם להרמב"ם לא הוה מה"ת רק דרך חיבה ולכן בניד"ד הוה רק מדרבנן לכו"ע ויש לדון אי מותר לעשותו ע"י כפפות באופן שלא יגע בה.

ציצין ורצועות עור אי חוצץ

בעיקר הדין אי ציצין ורצועות עור חוצצין במקום שמקפידין דנו בזה הפוסקים

חומרא דאתא לקולא שאע"פ שהעבודת כוכבים חותכת מ"מ אותה ישראלית מסייעת לה על ידי שמטה לה את ידיה וכאילו היא עושה מלאכה זו שאסורה מדאורייתא בשבת ויו"ט.

ב. אבל בנקודות הכסף שם חולק על הט"ז הרי לכתחילה ודאי מצוה ליטול הצפורנים וחשוב כך מצוה להתיר בשבילו שבות דשבות. ונטילת צפרנים ע"י גויה הוי שבות דשבות, לא מבעיא אם נוטל ביד או בשיניים דהוי כלאחר יד ואין כאן אלא מלאכה דרבנן אלא אפילו אם נוטלת בכלי, לרוב הפוסקים חשיב מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שאינה נוטלת אלא לצורך הטבילה, ואינה צריכה את הדבר הנגנז, וא"כ אין כאן אלא מלאכה דרבנן, וע"י גוי הוי שבות דשבות ומותר לצורך מצוה ע"ש מה שתמה על השו"ע סי' שכ"ח (סל"א) הנ"ל שכ' דבכלי חייב חטאת ע"ש.

ועיי"ש בפ"ת (ס"ק י"א) הביא מש"כ בשו"ת שבות יעקב ח"ב (סו"ס ח') שכתב דנראה לו עיקר למעשה כמסקנת בעל הנקודות הכסף ליטול ע"י עכו"ם בידיו או בשיניו אף שבתשו' ח"צ השיג עליו היינו דוקא ליטול בכלי אבל בכה"ג מודה וגם הנה"כ עצמו למעשה לא התיר אלא ביד או בשיניו ולרווחא דמילתא כתב דאפילו בכלי אפשר להתיר לקצת פוסקים אבל אין לסמוך למעשה כ"א ביד או בשיניו ע"ש.

ועיין בשו"ע או"ח (סי' ש"מ) ובשו"ע הרב שם סעי' ב' שכתב כדברי הש"ך שתאמר לגויה ליטלם ביד וכשאי אפשר מותר אפי' בכלי. עיי"ש דליכא חשש סיוע קצת במקום מצוה כמו דלא גזרו במקום מצוה אמירה לעכו"ם וכה"ג.

הפירושים שאסור להסירם בכל אופן, ע"ש במ"ב שם (ס"ק צ"ט)

וע"ש במ"א שם (סקל"ה) ע"מ שכ' המחבר חייב חטאת מה שציין בזה, ובמחהש"ק שם ובפרמ"ג למה חייב חטאת ולא הוי משאצל"ג והש"ך ביור"ד ס"ל דהו"ל משאצל"ג כדלהלן ע"ש ביד אי אסור והאריך בזה בבה"ל שם סי' ש"מ (ס"ב) אי יש חילוק לענין חיוב בין ביד או בכלי ע"ש באריכות.

וכן במקום מצוה ובפרט כלאחר יד בא"א ע"י עכו"ם יש להקל וביותר בביה"ש כהמ"ב סי' רס"א (ס"ק י"ז) שכ' שם מיהו לצורך מצוה שרי ואפילו לפי מה שפוסק המחבר לקמן ס"ד דאחר קבלת שבת אסור לעבור אפי' על שבות במקום מצוה, מ"מ לענין אמירה לאינו יהודי לא מחמירין טפי מבין השמשות, ע"כ. וא"כ ויל"ע בא"א ע"י עכו"ם אי שרי לאשה עצמה להסירה כלאחר יד אז במקום מצוה לשיטת הש"ך הנ"ל דהוי רק שבות אפי' בכלי דהו"ל משצל"ג וכ"ש ביד כדבסמוך.

אם מותר לאשה עצמה להסיר העור בידה או בשיניו אחר הדלקת הנירות

בעיקר מה שיש לדון להתיר לכאורה באין עכו"ם האשה בעצמה אם יכולה להסיר העור ע"י ידה בשינוי כלאח"י כמו שדנו הפוסקים בשכחה ליטול ציפורנה בשבת ויו"ט א. עיין מה שדן בזה בט"ז יור"ד סי' קצ"ח (ס"ק כ"א) שכ' בתו"ד בשבת ויו"ט אם אירע ששכחה ליטול הצפרנים לא תאמר לעובדת כוכבים שתחתוך לה דכיון שאין מצוה גמורה בנטילת צפרנים דהא אפשר בניקור תחתם לחוד למה נבטל בזה שבות דאמירה לעובד כוכבים שבות הוא, ותו דהא

שיהיה מותר. ב. אבל ש"פ חולקים עליו וגם מדברי האחרונים הנ"ל לא משמע כן והיינו טעמא שעל כל פנים יש שינוי והיכר בדבר, ולא הוי דרך חיבה כלל. וכן בספר שבט הלוי (עמ' ער"ה סק"ב) כתב לדחות דברי הבית שערים הנ"ל. ע"ש. וכ"ה בספרי שו"ת ישיב יצחק חלק ט"ו (סי' ל"ה), עיי"ש.

זוג שגרים בקומה גבוהה אם מותר לבעל לסייע לאשתו כשאינה טהורה להוריד ולהעלות את העגלה - ומה"ד להיות עמה קוטר

א. כעין זה דנו הפוסקים עיין שו"ת צי"א חי"ב (סי' נ"ח) שנשאל בזה אי יש להתיר זאת ע"י הוספת חומרא שילבשו כפפות להיכרא ושלא יעמדו סמוכים והביא שם מש"כ החיד"א בספרו שו"ת יוסף אומן (סי' פ"ה) שהעלה להקל ביולדת שאייתה נפשה רצתה להיות סנדקת לבן הילוד להוליכו לבית שעושין המילה ולתתו ליד אבי הבן, והסכים להתיר ע"י שינוי שיתנו ויקשרו הילד על שתי כסתות והיולדת תאחז הילד וישימו לה ידים בכסת הראשון ואבי הבן אוחזת בכסת השני עיי"ש.

(א) והגם שהחיד"א שם הדגיש שההיתר הוא מפני שהוא למצוה וגם כמו רגע ופעם א' בימיה, (ב) וגם מצינו שאפ"ה נחלקו עליו כמובא בדרכ"ת סי' קצ"ה (סק"ט) עיי"ש מ"מ יש לחלוק ולומר דהוא זה מפני שמ"מ ישנו שם כוונת הושטה מידה לידו ויש בזה משום חיבה וגם משום חשש שמא יגע בה משא"כ בנידון דידן שאין כל כוונת הושטה ולכן י"ל שכל כה"ג כו"ע יודו שמותר כשעכ"פ עושה גם שינוי כנזכר עיי"ש. ב. אבל ש"פ כ' גם ככה"ג לאסור (שו"ת באר משה ח"א סי' נ' (אות י"ד)). ג. ויש שהתירו רק באין לו עצה אחרת (שו"ת אבן ישראל ח"ט (סי' פ')) וכ"ה בספרי

אבל במ"א שם ובשו"ת זרע אמת ח"ב (ספ"ח) כתבו שתחתוך הגויה אפי' בכלי וכן משמעות הגהות חת"ס שם סי' ש"מ, וכן דעת רוב האחרונים דהיכא שלא אפשר תעשה בכלי.

ולכן בני"ד דאיירי קודם השקיעה לכתחילה אם אפשר לעשות ע"י גויה מה טוב אפי' בכלי כנ"ל ואם א"א ע"י גוי לכאור' תחתוך בעצמה בידה או בשיניה בני"ד כיון דאיירי קודם השקיעה מותרת בידה בשינוי וכ"ש ע"י שאלה על הקבלה כדלהלן, ובפרט די"פ דגם האשה אינה מצוה על שבותין אחר הדלקת הנרות אפי' לרמ"א דהוי כקיבלה שבת וכ"ש להמחבר דלא הוי כקיבלה שבת והבן.

גדר נגיעה ע"י דבר אחר

ואם א"א לה להגיע לזה רק ע"י אחר ואין שם עכו"ם שדנתם אי מותר ע"י בעלה יש לדון אי יש היתר לעשות לה הפעולה הזאת ע"י כפפות עיין שו"ע יור"ד סי' קצ"ה סעי' ז' באשה נדה חולה לענין אי מותר בעלה למשש לה הדופק עיי"ש בפ"ת (ס"ק י"ז) הביא מספר מקור החיים להתיר ע"י הפסק בגד ומ"מ שם איירי בחולנית.

אי יש חילוק בין הבגד כרוך על ידו או על ידה דהוי רק בגד חציצה

א. בשו"ת בית שערים (חלק יור"ד סי' רע"ד) הביא מה שכתב הפתחי תשובה ביור"ד שם (אות י"ז) בשם המקור חיים הנ"ל, כשבעלה רופא באין רופא אחר דמתיר הרמ"א למשש לה הדופק וכתב, שזהו רק כשאוחז הבגד בידו, ובהפסק הבגד נוגע בה, אבל אם הבגד כרוך עליה או על ידו (כגון כפפות), וזה נקרא חציצה בלבד, ולא חשיב נגע על ידי דבר אחר, ומגע על ידי חציצה בלבד לא מצאנו

ש"ת ישיב יצחק חלק כ' (סי' ל"ה) עיי"ש. ולפ"ז בנ"ד במקום מצוה וע"י שינוי הפסק י"ל דשרי להפוסקים הנ"ל ובפרט סמוך לטבילתה כדבסמוך.

סמוך לטבילתה אי יש להקל יותר

בעיקר הדין מה שצינתם בזה למש"כ בתשו' נו"ב תניינא חיור"ד (סי' קכ"ב) שנשאל באיש ואשה הדרים בכפר ואין שם יהודי או יהודית זולת הזוג לבדם אם מותר לבעלה לעמוד עליה כשהיא טובלת לראות שתהא כולה תחת המים ואם יכול לתמכה בידיו לדחפה תחת המים וכתב שמצד הסברא נראה כיון דאיסור נגיעה (כדעת הש"ך סק"כ) וכן איסור הסתכלות במקומות המכוסים הוא שמא יבוא לידי הרגל דבר ברגע זה לא חיישינן דלא שביק היתרא שתיכף ברגע זה מותרת בעליותה מן המים ולכן אם אי אפשר בענין אחר יש להתיר עיי"ש.

ולפלא שלא ציינתם דיותר מזה הביא הט"ז סי' קצ"ח (סק"י"ד) שהביא מעשה דאשתו של מהד"ק היתה צריכה לעמוד לפניו ערומה לבדוק מחציצה וכו' ואף דאסור להתסכל במקומות המכוסים שבה כדלעיל סי' קצ"ה (סי"ז) אבל כבר תירץ ע"ז בתשו' נו"ב תניינא חיור"ד סי' קכ"ב וע"ש בהגה"ה מבין המחבר שכתב דהכא מיירי לאחר טבילה וכן הוא הלשון שלא היה גרב עליה ולא חיישינן שמא נפל עליה במים כיון שדבוק כ"כ עד שכואב לה להסירו עיי"ש. והביאו ג"כ הפ"ת שם עיי"ש ובספר עצי לבונה על גליון השו"ע שם.

ובעיקר הדין בדעת תורה שם סי' קצ"ח ציין למש"כ בלחם ושמלה שם (סק"כ) בזה שהביא מהתשב"ץ שכתב להדיא שבעלה או אשה אחרת יעמדו עלי' בשעת טבילה, וכן

הביא מהב"י סי' קצ"ח מה שהביא מהכלבו וכו' ע"ש.

המשך מהנ"ל - אי צריך או מהני שאלה על קבלת תוספת שבת ע"י הדלקת הנרות ובפרט במקום מצוה או הוי כקבלה בטעות

בעיקר הדין אי אשה יכולה לשאול על קבלת השבת דן בזה בשואל ומשיב מהד"ת ח"ב (סי' כ"ג) ציינו ג"כ בשו"ת הר צבי או"ח ח"א (סי' קמ"ז) דעמד בשאלה כעיי"ז, ומביא מהט"ז סי' ת"ר (סק"ב) דקבלת שבת לא מהני למנוע שום מצוה וכל השבותין בטלין לגבי מצוה והוה כמו קבלה בטעות כגון בשכחה להפריש חלה (שו"ת הר צבי), וא"כ ה"ה כאן נימא דהוי כמו קבלה בטעות דאם היתה זוכרת שלא לקחה חלה בודאי לא קבלה שבת עד שתפריש חלה דהן משלשה מצוות שלה והנשים זהירות בה ובפרט בע"ש. ואף גם בנ"ד נאמר דאדעתא דהכי לא קבלה שבת שלא לעשר את היין שהכינה לצורך קידוש. ועוד אפשר לומר שהרי בשעת הדלקת הנר היה בדעתה תיכף לעשר את היין, א"כ הוי כמו תנאי בהדלקת שלא קבלה להאסר בהפרשת היין.

י"א דהקבלה לא משוי' לילה רק תוס' שבת י"ל דלא גזרו שבות בכה"ג

ועיי"ש בשו"מ שמוסיף עוד, דלפי מש"כ התוס' בעירובין (ל' ע"ב) דלרבי דלא גזרו על שבות בין השמשות, אף אם תחילת היום קנה עירוב מותר לתקן הטבל ביה"ש, דלא גזרו עליו עד שיהיה לילה ידועה וניכרת, וא"כ נראה דבכה"ג לא מהני קבלה, והטעם דמ"מ לא משוי' לילה, דזה א"א להפוך יום ללילה ורק דקבלתו משוי' לילה כאילו גם עתה כבר נתקדש השבת והוי כמו תוספת שבת, וכיון דסו"ס יום הוא והרי לא

נרות. ב. והרמ"א הכריע דהמנהג הוא שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה אם לא שתתנה תחילה אפי' בלב ולמ"א שם רק במקום מצוה מהני תנאי ע"ש [ולפי הנ"ל דהו"ל בנ"ד כקבלה בטעות].

י"פ בליל טבילה תתנה בהדלקת הנרות שאין מקבלת שבת בזה

ובעיקר הדבר הגרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה או"ח ח"א (סי' ק"י) כ' בשאלתו איך יתנהגו הנשים בהדלקת נרות של שבת אם טובלין בליל שבת הנה עיקר התקנה שידליקו תחילה ויתנו שאין מקבלין שבת וכן אני מורה תמיד ומצאתי כן בסידור ד"ח וכו' ע"ש.

אי מצווה על שבותין בשעת תוספת שבת בכניסתו או ביציאות

בשו"ע או"ח סי' רס"א (ס"ד) ס"ל דגזרו על שבותין אחר קבלת שבת וכ"ה מש"כ המ"ב שם סי' רס"א (סקי"ז) דלענין אמירה לעכו"ם יש להקל במקום מצוה ובשעת שם סי' רס"א (סקי"ז) הביא יש שכ' להקל במקום מצוה.

ולענין אשה בהדלקת נרות פליגי בזה הפוסקים אי אסורה בכל השבותים עיין תהל"ד שם (סק"י) שנסתפק בזה, ובשו"ת חת"ס או"ח (סי' ס"ה) פשיטא ליה שאין בקבלת שבת ענין לאסור בשבותים, והא דכתב הר"ן (שבת כ"ג ע"ב) שאין להטמין לאחר הדלקת הנרות (שממנו מביא השועה"ר ראה שהוא כקבלת עצומו של יום) ס"ל לחת"ס דכוונתו לענין לכתחילה, אבל בדיעבד רשאי להטמין, וכן מסקנת שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב (סי' כ"ג) ערך ש"י סי' רס"ג (סעי' י"ז) ושו"ת משיב דבר ח"א ולא כהמ"ב הנ"ל ובתו"ח או"ח סי' רס"ג (סקכ"ז ד"ה הנה)

גזרו על הטבל עד שיהיה לילה ניכרת והרי לא עדיף קבלת שבת משבות בין השמשות וכו', ומסקי דעכ"פ יהיה איך שיהיה, בקבלת שבת ודאי נראה לי דמותר דלא גזרו רק על לילה ידוע וניכר. עכ"ל. כ"ה הגרצ"פ פראנק זצ"ל בשו"ת הר צבי שם ע"ש וא"כ ה"ה בנ"ד דהו"ל כקבלה בטעות ולא גזרו שבות ומותר להסירה בעצמה ע"י שינוי בידה עכ"פ אם א"א ע"י עכו"ם.

בעיקר הדבר שכ' השו"מ ושו"ת הר צבי דתוס' שבת לא משוי ליה לילה ידוע המחלוקת בזה בין הרש"ל והט"ז באו"ח סי' תרס"ט וש"מ ובזה כ' ליישב מה שחקר המנ"ח מצוה שי"ג אי נשים חייבות בתוס' דתליא במחלוקת הנ"ל אי התוס' ענין בפ"ע או משוי ליה לילה כמו שהארכתי בזה בספרי שו"ת ישיב יצחק חלק ל"ח (סי' י"ג) והבאתי שם מש"כ מו"ר זי"ע בשו"ת דברי יציב או"ח ח"א (סי' קי"ז) וכ' שם גם מש"כ הט"ז דהו"ל לילה ממש אין כוונתו לילה ממש רק לדחות מצוה דרשות ולא מצוה חיובית ע"ש.

ולפי"ז גם אי הוי תוס' שבת קיל יותר די"ל דמותרת בעצמה להסיר העור לשיטת השו"מ והגרצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי שם בא"א ע"י עכו"ם ואפי' הוי פ"ר כיון דהוי תרי דרבנן ובתוס' שבת עיין מש"כ בשו"ת ישיב יצחק חלק ל"ח (סי' י"ט) בארוכה וכ"ש בנ"ד די"ל דהוי קבלה בטעות והבן.

אשה המדלקת נר שבת אי הוי כקבלת שבת ואי מהני תנאי בהדלקת הנרות שלא תקבל בזה שבת

עיקר דין זה במחלוקת שנוי' בשו"ע או"ח סי' רס"ג (סי') הביא שם ב' דיעות בזה והכריע דאין קבלת שבת תלוי בהדלקת

ולענין שבותין במוצ"ש עיינן מ"א סי' שמ"ב (סק"ב).

גדר איסור גזיזת עור בשבת דנו בזה הפוסקים אי בכלי חייב חטאת או הוה משאצל"ג כמו שדנו בזה המ"א והש"ך, וביד קיל יותר ובפרט במקום מצוה כלאחר יד ע"י עכו"ם וודאי מותר וביותר ביהש"מ כמש"כ הפוסקים כמש"כ המ"ב דמותר אפי' בכלי וכ"ש בניד"ד קודם השקיעה.

ובעיקר הדין אי מותר לאשה עצמה להסיר העור בידה בא"א ע"י עכו"ם יש לדון הגם דהדליקה נירות פליגי בזה הפוסקים אי הדל"נ הוה כקבלת שבת א. ולשו"ע לא הוה כקבלת שבת ב. והרמ"א ס"ל דהוה כקבלת שבת, ומ"מ יש לדון להקל כמו שנסתפק השו"מ ובשו"ת הר צבי דהו"ל קבלה בטעות. וגם י"ל דמהני שאלה על קבלת תוספת שבת ובפרט במקום מצוה, וביותר מזה יש מתירין שבותין בתוספת שבת הגם דפליגי בזה הפוסקים מ"מ שיטת החת"ס והערך שי והשו"מ דלא מצווה על שבותין בתוס' שבת.

ולענין אי מותר להבעל להסיר העור ובפרט סמוך לטבילתה דקיל יותר כמש"כ הט"ז בשם קדמונים וכן דן בזה הנוב"י להתיר בשעת הדחק וכן דן בזה החיד"א להתיר להיות קוואטער עם אשתו במקום מצוה והגם שנחלקו עליו מ"מ כ"כ בשו"ת צי"א להקל בזוג שדרים בבנין רב קומות להתיר לבעל לסייע כשאינה טהורה להוריד העגלה, לכן גם להפוסקים דחולקים ע"ז מ"מ סמוך לטבילתה קיל יותר.

זאת תורת העולה:

א. בניד"ד לכתחילה עדיף שתסיר העור ע"י עכו"ם אפי' בכלי כיון דיש מתירין במקום מצוה אפי' בביהש"מ ע"י

שוב אשוב לכתחילה עדיף ביש עכו"ם שתסירנו ע"י עכו"ם ביד וי"א גם בכלי אי עדיף ביד עמ"ש הש"ך בנקוה"כ ביור"ד שם לענין שכחה להסיר ציפורן ומ"מ בניד"ד בבהש"מ קיל יותר ומותר ע"י עכו"ם גם בכלי להסיר העור.

ובאין עכו"ם תשאל על קבלת שבת (א) די"ל דהו"ל כקבלה בטעות (ב) וגם די"א דמהני שאלה וי"א דמותרת בשבותין גם אם הוי קבלה ואז תסירנו בשינוי בידה.

ורק אם א"א לה בעצמה להסירה בידה אז יש לדון להתיר שבעלה יסירנו בהפסק בגד עם כפפות באופן שלא יגע כיון דהוי סמוך לטבילתה קיל יותר כמש"כ הפוסקים הנ"ל החיד"א והדרכ"ת לענין לקחת קוואטער עם בעלה ובניד"ד קיל יותר כנ"ל.

ולענין השאלה בציפורן בכה"ג ובפרט בבהש"מ כיון דרו"פ הסכימו להש"ך הנ"ל ולא כט"ז בשכח הציפורן להסיר הדין כנ"ל.

המורם מכל הנ"ל:

בעיקר הדבר האם נגיעת נדה הוי איסור תורה שי' הש"ך שלא בדרך חיבה לכו"ע הוה רק מדרבנן ולכן יש לדון להתיר בניד"ד ע"י הפסק בגד או כפפות וכבר דן בדבריו הב"ש באבהע"ז.

ולענין ציצין או רצועות עור אי חוצצין בטבילה דנו בזה הפוסקים י"א שאינו חוצץ כיון שהמים יכולין להגיע לשם, אבל יש פוסקים דחוצץ דסתם אשה מקפדת בזה וצריך ראוי לביאת מים ויש שכתבו לחלק בחתיכות עור בין קטנות או גדולות דרק בגדולות יש להחמיר דמקפידה, וי"א

שמעתי מפי מו"ר הגרי"מ שטערן שליט"א לסמוך על החכמת אדם בכגון זה שהוא עת הצורך אחרי שכבר קיבלה שבת, ועדיף לסמוך על החכמת אדם שאין כאן חציצה מלהתיר לתלוש. ועכ"פ הכל לפי הענין, וכל דברינו באופן ועל הצד שיש כאן חציצה. עוד צריך להקדים שפשוט שע"י נכרי יש להתיר לתלוש קליפי העור ויתבאר בתו"ד בס"ד.

הנה יש לדון לענין דיני הרחקות הנוהגין ביום ד' לנקיים או בסמוך לטבילתה, כן יש לדון מטעם איסור מסייע בשבת כשהישראל אין עושה מעשה אלא במה שמניח לעשות מלאכה על גופו. עוד יש לדון מהו לעשות שבותין בבין השמשות אחרי קבלת שבת על ידי הדלקת נרות, עוד לדון האם מעשה זה של תלישת עור על ידה נחשב לשבות דרבנן או לאיסור תורה. כן צריך עוד לדון אוודת מי שקיבל שבת ונזכר שלא עשה מצוה הנצרכת לו האם נחשב קבלת שבת בטעות, או עכ"פ שיכול להישאל על קבלתו. יעזרינו ד' לבארם על נכון, אם כי בקיצור יבואו דברינו, אמן.

ב. סמוך לטבילה: הנה אם באים אנו לדון להתיר לבעלה לתלוש חתיכות עור הרי אנו דנים באיסור נגיעה החמור. וביו"ד סי' קצ"ה סעי' י"ז חשש בית יוסף לאסור לבעל למשש הדפק אפילו במקום סכנה ופיקוח נפש אליבא דדעת הרמב"ם משום אביזרייהו דג"ע. עד שבא הש"ך (ס"ק כ') וחלק שגם לשי' הר"מ אין זה בכלל אביזרייהו כיון שאינו דרך חיבה ומכל מקום לא התיר הש"ך אלא במקום סכנה עכ"פ.

אלא שמעכ"ת שליט"א הביא מהמנהג שהעתיק הרמ"א סי' קצ"ה סעי' י"ד, שי"א דאין להחמיר בימי ליבונה בענין איסור

עכו"ם כמש"כ המ"ב וכ"ש קודם השקיעה.

ב. ואם א"א ע"י עכו"ם יש לדון להתיר שתסיר בעצמה ע"י שאלה על הקבלה כמש"כ השו"מ ושו"ת הר צבי ובפרט די"ל דהוה קבלה בטעות כמש"כ הפוסקים הנ"ל. וביותר לשיטת החת"ס להתיר שבותין בתוספת שבת ולכן מותרת להסירה בשינוי כלאחר יד בידה. ג. ובא"א להסיר לעצמה בידה אז יש להתיר גם לבעל להסיר בהפסק בגד שלא יגע בה כמש"כ הפוסקים הנ"ל להתיר במקום מצוה ובפרט סמוך לטבילתה כמש"כ הפוסקים להקל בזה לכן ע"י כפפות שיזהר שלא יגע בה יש להקל.

הגאון רבי נפתלי גראס שליט"א מו"ח שו"ת שארית אברהם מו"צ פעיה"ק:

אמנם מטעם מסויים לא אכתוב דבריי בצורה מסודרת כל כך והוא בעיקר בכדי שלא יבואו לטעות להתיר יותר ממה שהתכוונתי, ורק המעיין יבין הדברים לאשורם (ואבקש להשאיר הדברים בצורתם).

א. ראשית צריך לבאר דבר הפשוט שהמדובר באמת באופן שחתיכות עור אלו באמת חוצצין. וכבר ידוע מש"כ החכמת אדם סו' כלל קי"ט שקליפי עור אינם חוצצים, והוא עפ"י הסבר הטו"ז סי' קצ"ח גבי צפורן המדודלדת (סעי' כ"א) שכל שאינו מהודק לגוף והמים מגיעים בין הצפורן לגוף אינו חוצץ, ומקום החיבור גופיה אינו חוצץ עיי"ש, וכן הוא בקליפי עור התלויין. ובשו"ת פני יהושע כתב שקליפי עור אינו בגדר מקפיד. אלא שבשבת הלוי כתב להחמיר כל שקליפי העור אינם קטנים, והכל לפי הענין. וכן

גם מדברי הנודע ביהודה הנודעים (תניינא קכ"ב) אודות היתר הסתכלות הבעל לצורך הטבילה, שהתיר הנו"ב סמוך לטבילה והם בנויים על אשתו של מהרר"ק שהזכיר הטו"ז סי' קצ"ח (ס"ק י"ד) שהיה מעיין שלא יהיה חציצה עליה, והובא בפתחי תשובה ריש סי' קצ"ה. מכל מקום גם מהם אין כלל ראייה להתיר נדו"ד, כי חוץ ממה שבנו של הנו"ב סתר הראיה כי מהרר"ק עיין אחרי הטבילה דייקא לדעת אם טבלה כהוגן, והביאו הפ"ת סי' קצ"ח (ס"ק כ'). הרי שחוץ מזה דברי הנו"ב ברורים בהאי לישנא "דלא שביק היתירא שתיכף ברגע זה מותרת בעליותה וכו'" וגם זה כתב רק במקום שאי אפשר. ועכ"פ לא התיר אלא ממש סמוך לפני הטבילה ברגע זה שעולה. ולכן אין לנו צד להקל מטעם שהוא יום ה' לנקיים.

ג. איסור מסייע בשבת: ובעצם הענין להתיר לאשה להושיט ידה כדי שיתלוש הבעל את קליפי העור, גם זה אינו פשוט כל כך, כידוע דעת הטו"ז סי' קצ"ח לאיסור כיון שצריך עכ"פ להושיט יד. אלא שהש"ך חלק להתיר ושגם זה נכלל בדין מסייע שאין בו ממש. ובמשנה ברורה סי' שכ"ח (ס"ק י"א) הביא דברי הטו"ז להחמיר וסיים "אבל הרבה אחרונים" דעתם להקל, ועי' שעה"צ שם. ומכל מקום הרי בזה ידוע מכבר שהמנהג להקל בזה על ידי נכרי כמבואר בפוסקים, וכאן דין הישראל להתיר כדין הנכרי וכמבואר בסוסי' רס"ג סעי' י"ז שהביא גם מעכ"ת שליט"א.

ד. עפ"י האמור למעלה צריכין אנו לדון האם יש היתר שהאשה בעצמה תתלוש את החתיכות עור האלו.

קבלת שבת על ידי הדלקת נרות מהו לענין עשיית שבותין בבין השמשות: ובסי'

אכילה עמה בקערה אחת ושכן נוהגין להקל. אלא שכ' הרמ"א שיש להחמיר. ובש"ך שם (ס"ק י"ז) הביא מהמהרש"ל שנקבצו כל הקהלות ועשו חרם שלא להקל בימי ליבונה כלל. והש"ך סיים שם על כך מדברי הראב"ן שיש נוהגין לאכול בכלות השבעה נקיים "והוא כשר ונאה דכיון דמצי למיטבל לא שביק היתירא ואכיל איסורא" וליכא הרגל עבירה. ומזה שסיים הש"ך בדברי הראב"ן נראה לכאורה שהסכים לכך שעכ"פ ביום ה' אפשר שפיר להקל. אמנם יש להתבונן על איזה זמן דיבר הראב"ן האם דוקא אחרי כלות ה' והיינו כשהוא כבר לילה שאז שייכא סברת היתרו של הראב"ן "דכיון דמצי למיטבל לא שביק היתירא ואכיל איסורא", וא"כ צריך דוקא לילה ממש. או דילמא אפילו ביום ה' עצמו כפי שמשמע פשוט דבריו שהרי עפ"י עיקר ההלכה בסי' קצ"ט יש להתחיל בחפיפה מבעוד יום דוקא וממילא לאחר מכן כבר אינה יכולה לאכול מפני חשש חציצה, ובהכרח שמה שאכלו ביחד עם בעליהן היה לפני זה והיינו ביום ה' לפני דלפני ערב. ואין לפרש בסתמא שמירי באופן שעושה שלא כדין דלכתחילה וחופפת רק בלילה מאיזה אונס.

אך איך שלא נפרש כוונת הראב"ן, הרי שאין זה אלא באיסור קל יותר של אכילה בקערה אחת שאינו איסור עצמי אלא מפני הרגל עבירה וקירוב הדעת, וכן דייק הרמ"א להזכיר אכילה בקערה אחת ולא כלל כל הלכות הרחקות בחדא מחתא. משא"כ כשהנין באיסור נגיעה שכאמור הינו לדעת הבית יוסף כאיסור נגיעה בעריות, וגם להש"ך עכ"פ צריך היתר במקום סכנה דייקא, מגלן להוכיח בזה היתר מדברי הראב"ן שלא דיבר בה.

רס"א וסי' שמ"ב מבואר שמותר לעשות שבותין בביהשם"ש, אלא שכל זה כאשר אינו אלא קבלת יחיד ולא קבלת ציבור או לדעת פוסקים אחרים הדבר תלוי אם הוא קבלת תוספת שבת או קבלת עיצומו של יום ע"י תפלה. והדברים ידועים בזה ע"י ביה"ל סי' רס"א סעי' ד' שהאריך בזה, ובמשנ"ב שם העתיק לאיסור אחרי קבלת ציבור. ובביאור"ל סי' תקכ"ז כתב שקבלת נשים בעת הדלקת נרות נחשב כקבלת ציבור, עיי"ש, ולפי"ז גם אם נברר שבמקרה דין אינו אלא שבות וכפי שיתבאר בהמשך דברינו ענין זה, הרי שאסורה גם בזה לדעת הביאור"ל. אלא שבשו"ת חתם סופר או"ח סי' ס"ה מבואר להיתר גם אחרי קבלת שבת בהדלקה. מלבד זאת ראיתי בספר שמירת שבת כהלכתה ח"ב (פמ"ג הע' קי"ג) שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר שדברי הביאור"ל הנ"ל אינם אלא למ"ד שלא מועיל תנאי בקבלת שבת. וממילא לפי"ז כמו שאנו סומכין להתיר תנאי בקבלת שבת לעת הצורך כמבואר בסי' רס"א ה"ה שננקוט להיתר בעת הצורך שאין בהדלקתה דין קבלת ציבור ומותרת עדיין בשבותין לעת הצורך.

ה. תלישת עור האם נחשב לשבות המותר בביהשם"ש לצורך מצוה: אחרי שביררנו צד לסמוך להתיר לאשה עשיית שבותין בעת הצורך גם אחרי הדלקת נרות, צריכין אנו לברר האם תלישת העור שעל ידיה נכלל בהיתר השבותין בביהשם"ש. ובסי' שמ"ב הביא המשנ"ב את דברי הפמ"ג (א"א) שמלאכה שאינה צריכה לגופה חמורה ולא התירוה בביהשם"ש. ולענין גזירת חתיכות עור הרי שבפשיטות כל שאין להן צורך בהם הוה רק מלאכה שאיצ"ל וכמבואר

בפוסקים סי' ש"מ. אמנם ידוע דעת הריב"ש שהביא המ"א סו' סי' ש"ג שיש בזה איסור תורה משום דשאני גוזז שכך היה במשכן גם באי"צ לגופה. אלא שבביאור"ל ריש סימן ש"מ נטה לדעת הסדרי טהרה שגם לדעת הריב"ש אין זה אלא באם עושה תיקון בדבר הנגזז, ועפי"ז כתב שגזיזה לצורך טבילה אינו אלא מלאכה שאין צריכה לגופה כיון שאין כאן כוונה ליפות.

ובספר שארית אברהם חלק א' (או"ח סימן ח') הבאתי מספר אמרי בינה שחלק על כך כיון שהוא פסיק רישיה שהגוף מתייפה, והוספתי שם שנלענ"ד להוסיף עוד ע"פ סברת האמרי בינה הסובר שכל שנוטלת ציפרניה בהכרח שנעשה גם תיקון בגופה, (ולא כהבנת הס"ט שבכה"ג אין כאן תיקון), שא"כ לשיטת הריב"ש לא רק שיש כאן פס"ר אלא עדיף מזה שממילא הרי זה נכלל "בעצם מלאכת גוזז" לדעת הריב"ש. שמכיון שדעת הריב"ש שאין פטור משום משאצ"ל"ג כשעושה תיקון בעור הנגזז, והוא בגדר מלאכה הצ"ל"ג משום שגם במשכן היה תכלית מלאכת גוזז רק לתיקון העור, א"כ כל שמכיון לגוזז הציפרניים ומיפה את האדם הנגזז הרי הוא בכלל "מתכוין" לעשות מעשה זה של מלאכת גוזז. וממילא לפי סברת האמרי בינה שגזיזה לצורך טבילה חשיב "ייפוי ותיקון", ממילא נכלל בזה גם שגזיזה כזו הרי היא עצם מלאכת גוזז ולא סתם אינו מתכוין, כי אי אפשר לומר על מי שגוזז ואינו מתכוין לגוזז שייחשב רק כאינו מתכוין. והרי זה דומה למה שכתבו תוספות מס' ביצה שלא שייך לפטור הנותן קדירה ע"ג חביות משום אינו מתכוין לעשות אוהל, שהרי מתכוין ליתן הקדירה וזו היא עשיית אוהל גופא, משא"כ

גורר מטה שמתכוין לגרירת המטה ולא לחרישה, אף שנעשה ג"כ חריץ בפס"ר, עיי"ש. וכן הוא לדעת האמרי בינה שאם גוזז צפריים לצורך טבילה נחשב "מייפה גופו", הרי הוא "גוזז בעצם" ועושה עצם המלאכה שהיא גזיזה לצורך תיקון וייפוי העור, ודו"ק. אך גם לדברינו שם אכתי אין זה אלא לדעת הריב"ש, אבל כבר כתב המהרש"ם בדעת תורה או"ח סי' ש"מ שרוב הפוסקים חולקים על הריב"ש וס"ל שכל גוזז שאין צריך לשיער הוה רק מלאכה שאי"צ לגופה, עיי"ש. ובודאי שניתן לצרף זאת לדעת הסדרי טהרה והמשנ"ב החולקים על האמרי בינה וסברי שגם להריב"ש הוה קציצה לצורך טבילה רק משאצל"ג.

אמנם כפי שדברנו בראשית דברינו הרי שגם משאצל"ג אסורה בביהש"מ, ונמצא שאי"א להתיר מטעם זה גרידא תלישת העור ע"י האשה בעצמה בביהש"מ.

ה. שבות דשבות במשאצל"ג בביהש"מ: מיהו היות מבואר בסי' ש"מ ומקור מקומו טהור מש"ס (שבת צ"ד) שתלישת ציפרניים ביד אינו אלא איסור דרבנן בהיותו תלישה שלא כדרך ושלא בכלי, וכן מבואר בסי' שכ"ח סעי' ל"א. וא"כ נהי שעצם התלישה נחשבת משאצל"ג החמורה משאר שבותין, מכל מקום אם תתלוש אותן בידיה יש לדון בו משום שבות דשבות. ובזה קיל גם בביהש"מ לצורך מצוה, ועי' תהלה לדוד סי' שמ"ב ס"ק ג'.

תלישה עור ביד או בשיניו אם נחשב כדרך מלאכה: אלא שיש מקום לטעון מכח מ"ש הביאור"ל סי' ש"מ ס"ב (ד"ה יבלת), שאין לתלוש ציצין שבשפתו בידו אפילו פירשו רובן משום שזה נחשב כדרך מלאכה כיון שכן הדרך לתלוש בידו ציצין

שבפתיים, עיי"ש. וא"כ אולי גם לתלוש ציצין שעל אצבעותיו בידיו יהיה עכ"פ נחשב "כדרך מלאכה" להתחייב עליו כאיסור תורה. ועל כן נראה שעדיף לתלוש דוקא על ידי "שיניו", שבהם אינו כדרך מלאכה. מיהו פשוט דברי הביאור"ל שם נראים מבוארים שתלישת עור הוה שלא כדרך מלאכה בין בשיניו ובין בידו ולא החמיר כי אם בשפתיים, שהרי הביא שם תחילה מדברי הטו"ז שכתב לאסור תלישת עור שבידיים או באשר מקומות מפני תולש במחובר לקרקע, ועל כך כתב הביאור"ל בהמשך דבריו שכל שעושה כן ביד אינו חייב כי הוא שלא כדרך עיי"ש. ומזה שדיבר להדיא אודות תלישת עור שעל ידיו ובהם כתב שרק בכלי חייב ולא ביד, ורק בסיום דבריו כתב שמ"מ על שפתיו חייב אפילו ביד כי כן הוא דרכו. ומכל מקום אין היזק לעשות כן בשיניו שנחשב טפי שלא כדרך, זולת אם יש לחוש שיוציא דם ע"י תלישה בשיניים יותר מבידיו (שאו אפשר לו לצמצם מקום התלישה במדויק). ועיי"ע בסמוך.

ו. קיבל שבת מבעוד יום ונזכר שלא עשה דבר מצוה: מיהו אעיקרא דדינא יש לדון להיתר מפני דברי הטו"ז סי' ת"ר אודות קיבלו הקהל שבת והביאו להם אח"כ שופר. והנה הטו"ז התיר מתרתי טעמי (באמת הם שנים שהם שלושה והשלישי אינו שייך לנדו"ד), א' שהוה קבלה בטעות כי אילו ידע לא קיבל עליו וב' שאפילו קיבל וידע מ"מ אין בידו דהוה כנשבע על דבר מצוה שאין השבועה חלה. והנה אם ננקוט כטעם הראשון יש לדון אולי להתיר גם בנדון דידן אעפ"י שאינו ממש כדברי הטו"ז שבהם מחוייב לקיים מצות שופר, לא כן הטבילה שניתנה לדחות ליום המחרת. אבל לטעם השני נראה

עליה.

ז. להישאל על קבלת שבת: והא ודאי הוה עיצה מועילה אם יכולה להישאל על קבלת שבת שלה, וכמו שכתבו הפוסקים גם לענין שאלה הנזכרת במי שלא הפרישה חלה לפני הדלקת נרות. ולכן אם יש בידה אפשרות להישאל על ידי שתשלח את בעלה להתיר נדרה דהיינו קבלתה את השבת, ודאי הא עדיפא מכל העיצות. וכן אמר לי הגר"מ שטערן שליט"א שהיא עיצה נכונה. (ומ"ש השו"מ בראשית דבריו שאין להישאל ולהתיר מפני הפרשת חלה כי לא חשיב צורך שבת, אין זה אלא בחלת חו"ל מכיון שאוכל ומשייר, ודו"ק)

ח. נמצא עלה בדינו שודאי להישאל על קבלת השבת מהני (באפשר לה). ואם אין בידה למי לפנות להישאל יש להתיר על ידי שתתלוש העור בעצמה, ועדיף בשיניה. מיהו מעיקר הדין נראה להקל גם בידיה ונכראה מהביאור"ל שגם זה שלא כדרך. ואעפ"י שיש לדון לאסור כי מלאכה שאיצל"ג אסורה בביהשמו"ש, מכל מקום יש לומר ממה נפשך או דהוה שבות דשבות לצורך מצות טבילה כי עיקר התלישה בידיה וקיל טפי אפילו במשאצל"ג. או מצד דעת השו"מ ועוד פוסקים שנחשב כקבלה בטעות ואינה אסורה כלל לדעתם כיון שנעקרה קבלת השבת שלה לשיטות אלו.

וכל זה במקום ואופן שהם חוצצין אבל בקטנים או לפי ראיית עיני הדיין הרי יש לסמוך אדעת החכמ"א שקליפי עור אין חוצצין, וכמ"ש בריש דברינו.

ודאי שאין נדו"ד דומה לו, שאי אפשר לומר שהמקבלת שבת כשע"כ לא תוכל לטבול תיחשב כנשבעת לעבור על המצוה, שמלבד שאין חיוב לקיים המצוה ממש היום ואין מצווה על זה מן התורה, מלבד זאת עצם הקבלה אינה סותרת את הטבילה אלא שמסיבה צדדית נגרם שלא תוכל לטבול מפני החציצה שעליה שלא הסירתה, ולא דמי לנשבע בהדיא שלא לקיים המצוה.

אמנם למעשה חזינא שרבינו השואל ומשיב תניינא (ח"ב סי' כ"ג) ס"ל לסמוך על טעם הראשון של קבלה בטעות וגם נקט שטעם זה מועיל אפילו בכה"ג שהמצוה אינה חיובית ממש ואפילו ניתנה לדחות ליום מחר. שהרי השו"מ כתב על פי דברי הטו"ז להתיר לאשה שאפתה לחם ושכחה מלהפריש חלה ובנתיים הדליקה נרות וקיבלה שבת, שתוכל להפריש כעת חלה משום האי טעמא שכתב הטו"ז שנחשב קבלה בטעות מפני ששכחה לקיים מצות הפרשת חלה. וא"כ קל וחומר כשקבלתה עומדת נגד מצות הטבילה שהיא מצוה שמחוייבת בה יותר מפני פריה ורביה ומשועבדת לבעלה וכו', שודאי שייחשב עי"כ כקבלה בטעות. וכן טען הגרא"ש שטיגליץ שליט"א. ועי' היטב בשש"כ פמ"ג הע' קי"ד. שו"ר בהר צבי (או"ח קמ"ב) שלמד מדברי השו"מ גם לענין שכחה מלהפריש תרו"מ עיי"ש, הרי שאפילו שאין זה משלושה מצוות של הנשים ואינו הכרח להם כמו מצות חלה, ואעפ"כ גם זה בכלל ההיתר שפשוט לן שאדעתא דהכי לא קיבלה

בדיקת ז' נקיים עם טבעת נובה וחשש חציצה

שאלה: מה דעת הגאון שליט"א לגבי אם מחזירים אשה למקוה שטבלה עם טבעת נובה בתוכה האם זה חוצץ למעשה והאם יש חילוק אחרי שלנתה עם בעלה?

לנקות משום חציצה באופן שאם הי' בא מים לשם לא הי' חוצץ.

(ב) ואיתא בגמרא קידושין (דף כ"ה ע"א) ובנדה (דף סו ע"ב), נהי דביאת מים לא בעינן, מקום הראוי לבוא בו מים בעינן, כדרכי זירא, דאמר רבי זירא כל הראוי לבילה אין בילה מערכת בו, ושאיין ראוי לבילה בילה מערכת בו, ומעשה בשפחתו של בית רבי שטבלה ועלתה ונמצאה עצם בין שיניו, והצריכה רבי טבילה אחרת, - והנה מקור הדבר דבית הסתרים אין צריך שיבואו שם מים, מצינו בזה שני לימודים, אחד בתורת כהנים מצורע, ומכילתא דזבים סוף פרשתא ב'. שנאמר וידיו לא שטף במים (ויקרא ט"ו, י"א) מה ת"ל, והרי אין הטמא נטהר בשטיפת ידיים אלא בטבילת כל גופו, אלא לפי שנאמר ורחץ בשרו במים (שם י"ג), יכול אף בית הסתרים, ת"ל וידיו, מה ידיו בנראה, אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים.

(ג) והנה מצינו מחלוקת רבותינו הראשונים ז"ל ביסודו הך דינא שצריך בית הסתרים להיות ראוי לביאת מים, - יש סוברים שמא זה הוא מן התורה, דכיון שנאמר ורחץ במים את "כל בשרו" (ויקרא ט"ו, ט"ז) הרי "כל" מרבה אף בית הסתרים, ואי אפשר לומר שמרבה לביאת מים ממש, שהרי למדנו מ"ידיו" או מ"בשרו" שאין צריך שם ביאת מים, משו"ה אמרי' שהריבוי הוא שיהי' לכל הפחות ראוי לביאת מים. כן דעת התוספות ותוס' הרא"ש (קידושין כה. ד"ה כל. סוכה ו: ד"ה דבר תורה, מנחות יח: ד"ה יאמר, חולין פג: ד"ה אין, נדה סו: ד"ה כל), ומאירי קידושין שם, ובשו"ת

הגרנ"א אהלבוים שליט"א במח"ס מנחת חן:

בדבר השאלה לגבי מה שנתחדש בזמנינו בשנים אחרונות, התקן למניעת הריון הנקרא "טבעת נובה" (NUVA RING). הנה הטבעת הזו עשויה מפלסטיק וכוללת בתוכה צירוף של "פרוגסטרון ואסטרופן" (PROGESTIN, ESTROGIN) והיא דומה לכדורים למניעת הריון הנלקחים דרך הפה, והנה אופן ההשתמשות היא שהאשה מניחה את הטבעת בנרתיק למשך ג' שבועות, ואח"כ מוציאה אותה ובמשך זמן זה משפיעה הטבעת על המצב ההורמונאלי של האשה, וא"כ יש לפנינו כמה שאלות: מה הדין לענין בדיקות הפסק טהרה וז' נקיים, האם צריכים להוציא הטבעת, או לא, ואם לא הוציאו הבדיקה מה הדין? ועוד לגבי חציצה, מהו בדיעבד שטבלה עם הטבעת, האם צריכה לחזור ולטבול, ואם יש נפק"מ לענין זה אם כבר נתתה עם בעלה, או לא?

(א) הנה ראיתי את תשובת הרב אליעזר בן-פורת שליט"א ויש לנו צד השווה בכמה דברים, ונסכם הדברים לענ"ד. - ראשית כל צריכין לבאר את כללי דיני חציצה בבית הסתרים, דהיינו מה שבתוך הפה, תוך האוזן והחוטם, וכל בית קמטים הוא מה שמתכסה ע"י הקמטים שבגוף תחת אצילי ידי', תחת הצוואר ובין הרגליים, ובבית הסתרים אין צריך שיבוא מים, אלא שיהי' ראוי לביאת מים, ולכן גם שם צריך

נהנה), ובשו"ת הר צבי (סוסי קס"ו) דמבואר דס"ל שהוא מדרבנן.

וחוץ מהפוסקים הנ"ל שנחלקו אי ראוי לביאת מים הוא מה"ת או דרבנן, - מצינו עוד שנחלקו בזה להלכה, עי' ישועות יעקב יו"ד (ס' קצ"ח סק"ו). ושו"ת אבני נזר ח"ב (סי' ר"ס אות ד'). לפסוק כדעת התוס' דמדאורייתא בעינן לביאת מים, אך דעת רוב אחרונים שהוא מדרבנן, עי' שו"ת תשובה מאהבה (סי' מ"א) שמביא דעת הנוב"י, ושו"ת מהר"ם בריסק ח"ב (סי' צ"ו) שהוא מדרבנן כדעת הרמב"ן, ושו"ת רב פעלים ח"ב (ס' כ"ז). ושו"ת צמח צדק (סי' קנ"ט). חזון איש (סי' צ"ה סק"ב), ושו"ת דובב מישרים ח"ג (סי' מ'), ושו"ת אגרות משה יו"ד ח"א (סי' צ"ו ד"ה וטעם), - ועי' בגלות עליות (פ"ח מ"ה פסקא ד' סוף אות ג') שהעלה דמשו"ה לא צייתה תורה שבית הסתרים ובית הקמטים יכנסו בהם מים [אלא שיהיו ראויים לביאת מים], כדי שלא להעמיס דבר הבלתי אפשרי ואין זה דרכי נועם. ולכן למדו חז"ל דלא מצרכינן כלל ביאת מים אף לכתחילה.

ה) והקשו האחרונים (שו"ת זכרון יוסף סי' י', והובא בסד"ט ס"ק כ"ג) דלפי שיטת הפוסקים דחציצה בבית הסתרים מדאורייתא, א"כ איך יתכן שחציצה בבית הסתרים תעכב הטבילה מדאורייתא, הרי מה"ת אינה חציצה אלא ברוב הגוף, ואילו בית הסתרים הרי הוא מיעוט הגוף, וא"כ מדוע שיחצוץ, - ומצינו בזה דרכים שונות באחרונים ז"ל. דיעויין במקנה קידושין כ"ה, ובסדרי טהרה (סי' קצ"ח ס"ק כ"ג) שכתבו לתרץ, דחציצה בבית הסתרים מיירי באופן שיש חציצה של חצי גופה מלבד החציצה של בית הסתרים, ובצירוף החציצה שבבית הסתרים הוי ברוב גופה, ולכן חוצץ

תשובה מאהבה ח"א (סי' ל"ו) ד"ה ולענ"ד, צידד לומר דכן הוא דעת הרמב"ם, ורצה להוכיח שכן דעת כל האחרונים, עיי"ש, וכ"כ בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב (סי' י"ט סוף אות ז') בדעת הרמב"ם, ועי' בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א (סי' צ"ח ריש ענף ב') דמשמע שכן סובר המחבר עיי"ש. ועי' בערוך השולחן (סעי' נ"ו).

ד) ויש חולקים הסוברים שמה שצריך שיהי המקום ראוי לביאת מים הוא רק מדרבנן, והטעם שהחמירו רבנן בזה, לפי שהלשון לענין טומאה הוא כגלוי, לכן שוויהו רבנן לענין טהרה נמי כגלוי, והחמירו דלשון ושיניים וכדומה שפעמים מגולים יהיו צריכים להיות ראויים לביאת מים, כ"כ רמב"ן ורשב"א קידושין שם בשם י"מ, לריטב"א שם בשם רבו [אך הריטב"א עצמו (חולין פג: סוד"ה כרבי זירא) משמע דס"ל שהוא דאורייתא], ובשו"ת חתם סופר (סי' קצ"ב ד"ה מ"ש) כתב דראוי לצרף שיטת הריטב"א לקולות אחרים, ועי' סדרי טהרה (סי' קצ"ח ס"ק נ') בביאור דברי השו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ה) עפ"י דברי הריטב"א הנ"ל, וכן שו"ת נודע ביהודה קמא (סי' ס"ד, ושם במפתחות). וכתב הנוב"י שם בסוף דבריו, "והאחרונים ביו"ד לא ראו דברי הריטב"א הנ"ל, ולכן נדחקו ביו"ד (סי' קצ"ח וסי' קצ"ט) בכמה דברים שהקל השו"ע בביה"ס לענין חציצה יותר מבשאר הגוף, ולדעת הריטב"א הנ"ל הדבר פשוט שכיון שהוא דרבנן הקילו", ע"כ, - משמע מדברי הנוב"י שפירש בדעת השו"ע דנקט כשיטה זו של הריטב"א בשם רבו, וכן משמעות דברי הש"ך (סי' קצח ס"ק ל"ב), - ועי' עוד בשו"ת רעק"א (סי' ס' ד"ה וכל), ובשו"ת בית שערים (סי' רע"ח סוד"ה

מדאורייתא, אבל במקום שאין חציצה אחרת אלא רק בבית הסתרים, לא הוי חציצה מן התורה כיון שהוא במיעוט הגוף.

(ו) ויש שכתבו לתרץ (שו"ת זכרון יוסף סי' י', ושו"ת צפנת פענח ח"א סי' נ"ו, וסי' ס"ד, וכן הוא בקרית ספר בהלכות מקוואות פ"ב בתירוץ השלישי) שאף שחציצה מהתורה אינה חוצצת אא"כ הי' ברוב הגוף, מ"מ התחדש בדין בית הסתרים דבעינן ראוי לביאת מים אף במיעוט הגוף, והטעם דרק לענין חציצה אמרינן שאם החציצה אינה ברוב הגוף, אינו חוצץ, כיון שבטל לגוף, אבל מקום שאיננו ראוי לביאת מים הוי כמו שלא הי' בתוך המים כלל, וכמו שאם הי' מיעוט מגופה מחוץ למים שלא עלתה הטבילה אף שהוא מיעוט כיון דבעינן שיהא כל הגוף במים, וה"נ בעינן שיהא כל הגוף בתוך המים ואם יש חציצה במקום שיש מים כשזה מיעוט בטל לגוף, אבל במקום שאין בא לשם מים כגון בבית הסתרים גם מיעוט חוצץ, ולכן אם קפצה שפתותי או קפצה ידה אפי' שהוא מיעוט לא עלתה לה טבילה (כיון שגוף לא בטל לגוף).

(ז) ויש מן האחרונים שסוברים, שכיון שדין חציצה בבית הסתרים נלמד מריבוי מיוחד, הרי הוא נדון בפני עצמו, ואם יש חציצה ברובו ומקפיד עלי', לא עלתה לה טבילה מן התורה, אע"פ שאין חציצה ברוב הגוף, כדרך שמצינו בשיער, עי' בזה בפתחא זוטא בפתיחה (לסי' קצ"ח אות מ') בשם אחרונים, ועי' שו"ת אבני נזר יו"ד (סי' רכ"ח) שנסתפק בזה.

(ח) אולם בדיני חציצה מצינו עוד גדר אחר, דלעומת דיני חציצה לגבי בית הסתרים מצאנו מקום הנגדר כ"בלוע", אשר דינו

שונה מבית הסתרים לענין טבילה, - והיינו מקום שהוא בלוע בחלל הגוף, שהדין לענין טומאה, שאף אם היתה שם טומאה המטמאה במשא אינו נטמא, ע"י נדה (דף מ"ב ע"ב), כן הוא לענין טבילה דבלוע אינו צריך שיהי' ראוי לביאת מים, ואם יש בו (במקום הבלוע) דבר חוצץ אינו פוסל את הטבילה, שהבלוע כמי שאינו בעולם, כמ"ש אור זרוע (סי' ע', וסי' שס"ב) בשם ראב"ה, וכשם שלענין טומאה בטל אגב גופו, כך לענין חציצה בטל אגב גופו, כמ"ש ר"ש ומאירי סופ"י דמקוואות, - וכתבו גדולי הפוסקים, שאף להסוברים שחציצה בבית הסתרים פוסלת מן התורה, מ"מ במקום שהוא בלוע אינה פוסלת, עי' שו"ת זכרון יוסף (סי' י'), ושו"ת נודע ביהודה קמא י"ד (סי' ס"ד) ותנינא יו"ד (סי' קל"ה), וסדרי טהרה (סי' קצ"ח (סוף ס"ק כ"ג) ושו"ת אבני נזר יו"ד (סי' ר"ס אות ז') - והיינו כאמור כיון שהוא בלוע לגמרי בחלל הגוף א"צ להיות אפי' ראוי לביאת מים.

(ט) ומקור הדבר בר"ש מקוואות סוף פ"י בביאור התוספתא (שם פ"ח) לענין חץ שנכנס לו בירכו, וקדם עליו בעור מלמעלה, דאינו חוצץ, דכל שהוא בלוע, כשם שלענין טומאה אינו נטמא, כך לענין טבילה, אינו צריך שיהא ראוי לביאת מים, שהבלוע כמי שאינו בעולם. וכמו שלענין טומאה בטל אגב גופו כשקדם העור מלמעלה. ושוב אינו מטמא ולא מיטמא, כך גם לענין חציצה בטל אגב גופו, וכן נפסק בשו"ע (סי' קצח סעי' י"א). - וביאר הלבוש שם, שאם החץ משוקע בבשר, שכבר עבר מן בשר העור ולפנים, אע"פ שעדיין נראה מונח על הבשר הפנימי, אינו חוצץ. משום שהדין טבילה הנאמר בפסוק "ורחץ בשרו במים", לא נאמר אלא

על בשר העור החיצוני, ולא על הפנימי, שאפילו ראוי לביאת מים לא בעינין גבי'.

(י) ומעתה הנה יש לפנינו שאלה גדולה, מהו השיעור לדבר זה. כלומר עד היכן הוא בית הסתרים שצריך להיות ראוי לביאת מים, ומהיכן הוא נחשב כבלוע שאין צריך להיות ראוי לביאת מים, וזהו נפק"מ גדולה לניד"ד לענין טבעת באותו מקום, אי הוי חציצה, ויסוד השאלה היא מה דינו של "אותו מקום", אי נחשבת כבית הסתרים וצריך להיות ראוי לביאת מים, או דנחשבת כמקום בלוע ואינה פוסלת בו חציצה.

(יא) אולם בפשטות זהו גמרא מפורשת בנדה (דף מ"ב ע"ב). איבעיא להו אותו מקום של אשה בלוע הוי או בית הסתרים הוי ור', אביי אמר בלוע הוי, רבא אמר בית הסתרים הוי. ומבואר שם שנחלקו בו אביי ורבא אם הוא כבלוע לענין טומאה או שהוא כבית הסתרים, וה"נ אף לענין חציצה הדבר תלוי במחלוקת זו, ולהלכה כרבא שאותו מקום בית הסתרים הוי, ואם יש בו חציצה טבילתה פסולה.

(יב) אכן מצינו חידוש גדול בזה ברבותינו האחרונים ז"ל. שדנו בטבעת (RING) (PESSARY) שהונחה לצורך מניעת צניחת הרחם (PROLAPSE) אם היא חוצצת בטבילה, הראשון לדון בשאלה זו, הגאון ר' יוסף שטיינהארט ז"ל בשו"ת זכרון יוסף יו"ד (סי' י'), צידד להתיר [בטעם ה'ב'], וז"ל: כפי מה שהגידו לי נשים, הטבעת אינה בבית החיצון, ורק שנדחפת למעלה בפרוזדור סמוך לחדר, לעכב יציאת האם, ולפי"ז הו"ל "בלוע" דאין צריך לביאת מים, עכ"ל, והיינו דמבואר מדבריו, שהגרי"ש ז"ל סובר, שכיון שתכלית הנחת הטבעת היא "לעכב יציאת האם", ודאי מניחים

אותה עמוק עמוק ככל האפשר בתוך הנרתיק, וס"ל להגרי"ש ז"ל דמקום זה נגדר כ"בלוע", והוסיף ואמר, "ורבא הרי לא קאמר בנדה מ"ב ע"ב דבית הסתרים הוי [על מקום זה], רק על בית החיצון, וכדמוכח מדברי התוס' שם מ"ב ע"א ד"ה אמאי טומאה בלועה הוי", וכוונתו, דאע"פ שנחלקו אביי ורבא לענין אותו מקום באשה, אם נחשב כבלוע לענין טומאה או דינו כבית הסתרים, ורבא סובר דחשיב כבית הסתרים, והלכה כרבא, וכן לענין חציצה הדין כן, ומשמעות דברי התוס' שם בנדה (מ"ב ע"א) דמחלוקתם הוי דוקא לענין בית החיצון, אבל לפנינו מזה "בלוע" הוי.

(יג) והנה בפשטות "בית החיצון" האמור כאן הוא הנרתיק, ובו נחלקו אביי ורבא, והלכה כרבא שדינו כבית הסתרים, ולכן צריך שיהא המקום ראוי לביאת מים, וחציצה פוסלת בו, - ועל כך משיב הזכרון יוסף, שהמקום שבו מונחת הטבעת אינו בבית החיצון, אלא לפניו ממנו במקום הנחשב כמו "בלוע", ולפיכך צריך שיהא ראוי לביאת מים, - ואשר מוכח מזה, שאע"פ שהטבעת מונחת בנרתיק, סובר הזכרון יוסף, שאותו חלק פנימי ביותר של הנרתיק דינו כמו "בלוע", - אלא שלא הגדיר באופן ברור חלק זה.

(יד) אולם מצינו בזה גדר יותר ברור בתשו' רבינו הנודע ביהודה שג"כ נשאל בענין זה [נוב"י קמא יו"ד (ס' ס"ד)], וגם הוא מחלק בין בית הסתרים שצריך להיות ראוי לביאת מים, לבין מקום הנקרא "בלוע", שאינו צריך שיהא אפילו ראוי לביאת מים, - והביא הנוב"י מחלוקת אביי ורבא (נדה מ"ב ע"ב) הנ"ל, וכתב שעד כאן לא נחלקו אלא בית החיצון, אבל בעומק הרחם [ר"ל בעומק

הנקרא VAGINAL FORNIX, מקום חבוי זה שבחלק העליון של הנרתיק נחלק משאר הנרתיק, כתוצאה מבליטת צוואר הרחם אל תוך הנרתיק, ובדרך כלל אין השמש נוגע בחלק זה, - ונמצא לפי"ז לדעתו של רבינו הנוב"י, היסוד המבדיל בין בית הסתרים ל"בלוע", הוא ענין נגיעת השמש בטבעת בשעת ביאה, והיינו החלק הפנימי ביותר של הנרתיק הנ"ל, כיון שאינו נוגע שם בדרך כלל, לכן דינו כמו "בלוע", ואין צריך ראוי לביאת מים.

טז) אולם אחרי כל זאת, כל הדיון הנ"ל לענין טבעת למניעת צניחת הרחם, אין בו כדי פתרון לשאלתנו, שכן "טבעת נובה" אינה מונחת בעומק גדול כל כך ע"י האישה, וכן השמש נוגע בטבעת בשעת ביאה, ונמצא לפי"ז שטבעת נובה אינה מונחת בנרתיק בחלק הנחשב כ"בלוע" לדעת הנוב"י.

יז) ויש להעיר ממה שכתב בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קצ"ט) באשה ששכחה את עד הבדיקה באותו מקום וטבלה, שמיקל בדיעבד שאינה צריכה לטבול שנית, וטעמו, חדא משום דחציצה שע"י בגד אינה חציצה, כיון שטבע הבגד שאינו מהודק לגוף ואינו מונע ביאת מים, ועוד כיון שהעד של פשתן, המים נכנסים דרכו, וספיקא דרבנן לקולא, דהוי תרי דרבנן, גם שהוא מיעוט הגוף, וגם שהוא בית הסתרים דלשיטת הריטב"א הוי דרבנן, ואף שכתב הרמ"א (סי' ק"י) שבמקום שיש חזקת איסור אין להקל בספיקא דרבנן, והכא קודם שטבלה הוי בחזקת איסור, מ"מ כבר כתב בשו"ת רעק"א (סי' ס') דבתרי דרבנן גם באיתחזיק איסורא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא. - גם בשו"ת תפארת אדם הספרדי (יו"ד סי' נ"ד) העלה שאינה צריכה

הנרתיק] למעלה מבית החיצון, לכו"ע "בלוע" הוי, - וצ"י לדברי התוס' (שם מ"ב ע"א ד"ה אמאי). ודברי הרמב"ן בחידושו שם שכתב דהיינו עד בין השיניים, ומשמע בנדה מ"א ע"ב דהיינו עד מקום שהשמש דש, וכן משמע ברמב"ם (בפ"ה מהל' איסורי ביאה הל' ב'), - ולפי"ז מסיק הנוב"י, שכיון שטבעת זו מונחת עמוק מאד לעכב נפילת הרחם, אם הטבעת מונחת בעומק כל כך עד שאין השמש דש ומגיע שם אפילו בשעת גמר ביאה, אז שוב מקרי "בלוע", ואין צריך אפילו ראוי לביאת מים, ואין חציצה פוסלת שם, ואין צריך להסיר בשעת טבילה. - וא"כ לדבריו "אותו מקום" עד היכן שהשמש דש נחשב בית הסתרים, וצריך להיות ראוי לביאת מים.

טז) ועוד הניף הנוב"י ידו שנית וקיים דבריו [בנוב"י תנינא יו"ד (סי' קל"ה)] לחלק בין בית הסתרים שצריך שיהא ראוי לביאת מים לבין בלוע שאין צריך שיהא ראוי לביאת מים, - והוסיף לפרש דבריו (שם ד"ה ומה שהגבלתי), וז"ל: הנה בדקדוק גדול צמצמתי המקום, שאף שהשמש מגיע בגמר ביאה עד בין השיניים [כמשמעות דברי הרמב"ם הנ"ל], היינו שנוגע שם נגיעה כל דהו, אבל אינו דוחק בכח שם, וא"כ מי יוכל לשער זה, ואם השמש נוגע בטבעת, שמא כבר הוא יותר מנגיעה כל דהו, ולא רמיא על הבועל בשעת מעשה לשקול נגיעה זו אז בפלס ומאזניים, לכן צמצמתי המקום, "שבמקום שאינו נוגע כלל ודאי הוא בלוע", עכ"ל הנוב"י. - ובהגדרת אותו מקום בעומק שנתכוון לה הנוב"י, כתב הרב אליעזר בן-פורת, ופרופ' פסח קליימן, שרבינו הנוב"י [וכן י"ל בדעת הזכרון יוסף הנ"ל] נתכוון לחלק הנרתיק הפנימי העמוק ביותר

לחזור ולטבול, מב' טעמים: (א) ספק ספיקא שמא הי' המקום מוגדר כ"בלוע", [ולא רק ביה"ס], ושמא לא הי' מהודק אלא באופן שהמים יכלו לעבור דרכו, (ב) מאחר שהמים עשויים לחדור דרך הצמר גפן וכיו"ב הנמצאים באותו מקום, - אלא שבהיתר זה השני, נחלקו הפוסקים - שבשו"ת לבושי מרדכי דחה זאת, אבל בשו"ת זקן אהרן יו"ד (סי' נ"ב) מסכים לזה, - וכן בשו"ת מהרשב"ם הנ"ל פשיטא לי' להתיר מהטעם האמור, וז"ל: דכיון שהעד של פשתן המים יוצאין מתוכו - אפילו מבחוץ אינו חוצץ, כמ"ש בתשו' מהר"י ברונא (סי' ק"ז), א"כ כיון דמבחוץ אינו חוצץ, מכ"ש מבפנים, די שפק שמא לא הי' מהודק ועי' בספר טהרה כהלכה (פ"כ סעי' ק"ז).

(יח) אולם שני הטעמים הנ"ל אינם מועילים להתיר כאן בנידון שאלתנו לענין "טבעת נובה", שהרי "טבעת נובה" ודאי מהודקת, וכן מונחת היא במקום שהשמש דש, - נוכן לגבי שאלת מהרש"ם הנ"ל הכריעו כמה אחרונים להקל רק אם כבר שימשה שאז א"צ טבילה שנית. וכן נקט בשו"ת מהרש"ם שם, ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ב (סי' ע"א). ובשו"ת אהל יהושע ח"ב (סי' ל"ג), ויש שהעתיקו את דברי המהרש"ם גם כשלא שימשה, ועי' בחוט שני (עמוד רפ"ט). ובס' שבילי טהרה (סי' ל"ט) דלא כהמהרש"ם, - וראה גם בספר משנת יעקב ח"ג (עמ' קל"א-קל"ב ד"ה הביא) שהאריך להוכיח שלאחר ששימשה וכו' א"צ טבילה שנית, ושכן הלכה, הלכה למעשה בשאלה שנשאלה בנידון, - ועי' בספר טהרה כהלכה (פ"כ סעי' ס"ז, וק"ז) עוד מצבים של בדיעבד שאינה צריכה לחזור ולטבול.

(ט) לעומת דעת רבינו הנודע ביהודה ז"ל, מצאנו שיטה אחרת בשו"ת רבי עקיבא איגר (סי' ס') הביא דברי הגאון רבי יעקב מליסא ז"ל בעל חוות דעת "דלענין טבילה, אותו מקום [י"ל הנרתק] אינו צריך להיות ראוי לביאת מים, כיון שא"א שיכנסו מים לתוכה, לא אצריכה רחמנא, ותדע, דהא אי לא כתיב מיעוטא "וידיו", הי' צריך ביאת מים ממש, ומה הי' לה לעשות", - והנה הגאון רעק"א ז"ל משבח את סברתו של החו"ד, וז"ל: הסברא נכונה, כיון דבלא החציצה ג"כ אינה ראוי לביאת מים, למה יגרע ע"י החציצה, עכ"ל, - ואף שבהמשך הדברים הקשה על זה מהגהת הרמ"א (סי' קצ"ח סעי' מ"ג) דאסורה לעצור עצמה לצרכי מכיון דמתהדק אותו מקום וכו', - מ"מ בסוף התשובה (ד"ה גם יש) מתרץ הוכחה זו בפשיטות, וז"ל: גם יש לקיים דברי ידידי הגאב"ד דק"ק ליסא הנ"ל נ"י, דבאותו מקום בלא"ה אין ראוי לביאת מים, וממילא לא מדין חציצה כיון דסברת המוחש מסייעתו, ומה דרצונו לדחות מדברי הגהת רמ"א יש לדחות, ד"ל "דבתחילת שפת הרחם" ראוי לביאת מים דהוי כגלוי אפי' לטומאה, כדאיתא בנדה (דף מ"א ע"ב) כל שהתינוקות יושבות ונראות הוי כגלוי לשרץ, א"כ י"ל דאם עוצרת המי רגלים מתחזקים ומתהדקים שפתי הרחם להדדי, ושם בעי ראוי לביאת מים, אבל בחלל הרחם מלפנים, י"ל דבלא"ה אינו ראוי לביאת מים, עכ"ל רעק"א.

(כ) עכ"פ הגרעק"א בסוף הדיון מיישב קושייתו על החו"ד, ומקיים דבריו "דסברת החוש מסייעתו", - [ועוד צידד הגרעק"א שם בתשובתו להקל לדעת הראשונים ז"ל הסוברים שרבנן הם

שהצריכו בביה"ס שיהא רואי לביאת מים, י"ל שלא החמירו להצריך ביאת מים אלא בפה, שלענין טומאה היא כגלוי אבל במקומות שגם לענין טומאה הם כביה"ס, אף לענין טבילה לא הצריכו שיהיו ראויים לביאת מים].

(כא) גם השואל בשו"ת נובי"ת יו"ד (סי' קל"ה) כתב שלא הצריכו שיהא ראוי לביאת מים אלא בבית הסתרים שהמים יכולים להיכנס שם, אבל אותו מקום באישה (ר"ל הנרתק), שאין המים יכולים להיכנס לשם, אף אם היתה מרחקת ירכותי' זו מזו, אינו צריך שיהא ראוי לביאת מים, וכל שהוא לפנים מן המקום שנראה כשהתינוקת יושבת ורחמה נפתח קצת, כמבואר במסכ' נדה (דף מ"א ע"ב) וברש"י שם, אין צריך ראוי לביאת מים, - ואמנם הנוב"י בעצמו מתחמק מחידוש זה, ד"אף שהוא דבר המסתבר, מ"מ לא מצינו מקור לחלק בין שני מיני בית הסתרים. - כלומר דלפי סברת השואל בשו"ת נוב"י הנ"ל, נמצא דאע"פ שאותו מקום הוא בית הסתרים ולא בלוע, מ"מ אין חציצה פוסלת שם, כיון שהוא מקום שאין המים יכולים להיכנס לשם, א"כ נמצא שיש שני מיני בית הסתרים, דלפעמים חוצץ, ולפעמים אינו חוצץ ולא מצינו מקור לחלק בין שני מיני בית הסתרים.

(כב) אבל בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' ק"י) מפורש להדיא שנקט כסברא זו, שכתב לענין לפלוף יבש שבתוך החוטם, האם חוצץ בטבילה - הכלל בחציצה שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ומה שהוא חלל הגוף, אפילו ראוי לביאת המים אינו צריך, אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים וכו', ונכון מאד להיזהר על שפת החוטם בפנים

שלא יהא בו לפלוף יבש, אבל בחלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב, שאין צואת החוטם אלא זו היוצאת קצת, לאפוקי הדבוקה בגובה החוטם או חללו בפנים שאינה יוצאת עדיין וכו', ובכל מקום שאין דרכו להגלות לעולם, אפילו ראוי לביאת מים לא בעינן, שאין שום אדם מקפיד עליו, ועוד מה שהוא לגמרי מן החלל, לאו בקפידא תליא מילתא, אלא כל עיקר אינו טעון ביאת מים, ע"כ, - הנה משנדייק בלשון הרמ"ע ז"ל אינו קורא למקום זה "בלוע", אלא "חלל הפנימי", - והרי כתב "ובכל מקום שאין דרכו להגלות לעולם, אפילו ראוי לביאת מים לא בעינן", והגרעק"א ז"ל עצמו מביא דבריו בגליון השו"ע (סי' צ"ח סעי' ז') ובחידושי רעק"א בדף ס"ז, וגם הגאון ר' ישמעאל הכהן ז"ל ממודינא בשו"ת זרע אמת יו"ד (סי' פ"ו) לענין טבעת למניעת צניחת הרחם הנ"ל, החזיק בכל עוז בסברת הרמ"ע ז"ל, והביא מקור לדבריו מאחד הראשונים ז"ל, בשיטה לא נודע למי (קידושין כ"ה ע"א) שכתב הטעם דשיניים שהן בבית הסתרים צריך שיהיו ראויים לביאת מים, משום דזימנין דמגלי, ומשמע מדבריו שבית הסתרים שאינו מתגלה לעולם אין צריך אפילו ראוי לביאת מים, - וכן נראה מלשון הרשב"א בקידושין שם, ובבינת אדם (אות י"א), וכן הובא בשו"ת חת"ס (סוסי' קצ"ב, קצ"ג), שו"ת חלקת יואב (סי' ל'), דעת תורה למהרש"ם, שו"ת תשובה מאהבה ח"ג (דף מ"ה), שו"ת רב פעלים ח"ב (סי' כ"ז), שו"ת מהר"י שטייף (סי' מ"ו), שו"ת שרגא המאיר ח"ג (סי' קי"ב), - וכן בספר גלות עליות על מסכ' מקוואות (פ"ח מה) שהחזיק בדעת השואל בשו"ת נוב"י שאין צריך תוך אותו מקום להיות אפי' ראוי לביאת מים.

בעינן. ובתוס' הרא"ש (נדה ס"ו ע"ב) כתב: ורחץ בשרו משמע אבראי, ומיהו ראוי לביאת מים בעינן, כיון דלפעמים נכנס בו המים, מבואר דבמקום שלעולם אינו נכנס שם מים לא בעינן אף ראוי לביאת מים, ולא איכפת לן כחציצה", ע"כ, הרי מוכח מסקנת האבני נזר להורות כדעת החו"ד, ונסתייע מדברי הרמ"ע מפאנו הנ"ל, וכן מצא מקור לדבריו בתוס' הרא"ש.

כה) ואין לומר שהטבעת נובה אינה חוצצת בתוך הרחם כיון שהיא רוצה בקיומה ודוקא מקפדת שתהי' מונחת שם, וא"כ הו"ל בגדר מיעוט שאינו מקפיד, שהרי אדרבה ניחא לה, - הנה למעשה אין לסמוך על זה, שהרי כבר הונח לנו ליסוד מוסד רבותינו האחרונים ז"ל, יעוין בשו"ת חת"ס יו"ד (ס"י קצ"ב) לענין טבעת למניעת צניחת הרחם, שהביא דברי שו"ת הנוב"י קמא (ס"י ס"ד) הנ"ל. והסכים החת"ס לדבריו, שכיון שצריכה להסיר את הטבעת בעת עשיית הפסק טהרה, וכן בשעת ספירת ז' נקיים, ודאי נקרא "מקפיד", - ואף שאין ההקפדה להסירה מחמת הפרעה, ולא מחמת קלקול, אלא רק לצורך מצוה, - ולפי"ז ה"ה טבעת נובה, שצריכה האישה להסירה לפני בדיקת הפסק טהרה והבדיקות של ז' נקיים, א"כ נחשבת היא ל"מקפיד" לדעת הנוב"י והחת"ס.

כו) תבנא לדינא, דודאי לכתחילה צריכה האישה להסירה את טבעת נובה קודם טבילתה, שהרי לדעת הנוב"י כל שאין הטבעת מונחת כ"כ בעומק למעלה ממקום שהשמש דש יש לה דין בית הסתרים וצריכה להיות ראויה לביאת מים, - אולם בדיעבד אם שכחה להסירה וטבלה וכבר שימשה עם בעלה, או שכבר אין אפשרות

כג) והנה יעויין בשו"ת אבני נזר יו"ד (ס"י רנ"ג ס"ק ק') שהביא דברי החוות דעת הנ"ל "דעומק בית הרחם בלאו הכי אינו מגיע מים לשם, ואף בלא חציצה אינו ראוי לביאת מים, ואין נפקא מינה כלל אם יש חציצה, או לא", ודחה האב"נ דבריו, דא"כ גם מה שאינו בעומק לא נצריך שיהא ראוי לביאת מים, דאין טבילה לחצאין, והרי מפורש בדברי הר"ש [על המשנה סוף פ"ח דמקוואות], דבית הסתרים שנשואה חוצץ, היינו בית הרחם [שכתב הר"ש: פירוש, נשואה מקפדת שלא יהא דבר חוצץ במקום תשמיש], אלו דברי האבני נזר בהשגתו על חוות דעת, ונראה לקיים דברי החוות דעת, וכן ראיתי שכתב הרב אליעזר בן-פורת, שבית הסתרים דמיירי בה המשנה והתוספתא [שם פ"ו] ומפרשה הר"ש דהיינו במקום תשמיש, כוונתו למקום שנראה כשהתינוקת יושבת ורחמה נפתח קצת (נדה מ"א ע"ב ורש"י שם), [ויפה דייק הר"א בן-פורת, ולא נזכר בדברי הר"ש הלשון "בית הרחם", כמו שהביא בשמו האב"נ, כי אם "מקום תשמיש", אשר לפי"ז הכוונה ל"מקום הכניסה], משא"כ הנרתיק עצמו שמדבר עליו החו"ד, הוא מקום אחר, והוא חלל בגוף האישה שלפי טבעו אין המים נכנסים בו בטבילה, ומשו"ה אין צריך להיות אפילו ראוי לביאת מים לדעת החו"ד.

כד) וראה זה פלא, דבשתי תשובות מאוחרות יותר כתב האבני נזר (ס"י רנ"ה, ורנ"ו) וז"ל: "אך נסמוך על סברת הרב ז"ל מליסא [היינו בעל חו"ד], דכל שהוא בעומק שבלא זה לא יכנסו לשם מים, מה איכפת בחציצה. והובאה סברתו בתשובת רע"א, ובתשובת רמ"ע (ס"י ק"י) כתב, שבגובה החוטם אף ראוי לביאת מים לא

מחמת כאבים, או שחוששת שתקלקל עת עצמה בכך, תסיר את הטבעת לכל הפחות לצורך בדיקת הפסק טהרה ובדיקת יום א' ויום ז' של ז' נקיים, ושאר הבדיקות תוכל לעשות כאשר הטבעת בפנים. [ועי' בבדי השולחן (סי' קצ"ו סעי' ו' בביאורים ד"ה רק שבדקה וכו', דיתכן לפעמים להקל בחשש קלקול היכא שבדקה לפחות בדיקה א' מן הז' ימים בחורין ובסדקין מלבד הפס"ט שטעון ג"כ בדיקת חו"ס].

כט) ויסוד הדברים, עפ"י תשובת נודע ביהודה תנינא יו"ד (סי' קכ"ט) באישה שקשה עלי' הבדיקות מרוב הכאב, וקורא הנוב"י לחובת הבדיקה בכל יום מהז' נקיים "הצרכת הדבר לכתחילה – ודאי שהוא רק חמרא דרבנן בעלמא". ובמקום צער לא גזרו, ועוד הוסיף הנוב"י טעם אחר להקל, וז"ל: "ויש לחוש שע"י רוב הבדיקות יגרמו שהמכה תגלע ותוציא דם ותצטרך אח"כ להקל כאשר תמצא דם לתלות במכה, יתור עדיף שלא תבוא לידי קולא זו", ע"כ, ולכן כתב הנוב"י שאם כאב לה הרבה תבדוק ביום א' וביום ז', ובשאר הימים להצריכה קינוח כל דהו מבחוץ ותשהה העד בנקב לזמן מועט, - וא"כ כאן בניד"ד ב"טבעת נובה" עדיף טפי, שהרי בודקת בשאר ימים בפנים, ואע"פ שהטבעת בפנים, עדיפות בדיקות אלו מקינוח.

ל) ועדיין יש לעיין מה הדין אם עשתה כל הבדיקות אפי' הפסק טהרה וז' נקיים כשהטבעת בפנים, - אולם מצינו רבותינו האחרונים ז"ל שהאריכו למענתם בשאלה דומה לזה לענין טבעת שהונחה ברחם למניעת צניחת הרחם מה יהי' הדין האישה זו בענין הפסק טהרה ובדיקת ז' נקיים, וכתב בשו"ת זכרון יוסף יו"ד (סי' י') וז"ל: "נ"ל לפענ"ד לפשוט כי האישה הזאת תוכל

שתטבול בלילה זה, [עי' בדי השולחן (סק"קמ"ו), ובציונים שם (אות ר"פ), וכן הוא בפותח שער (סי' כ"ב סעי' כ"א)], - או שכבר עבר הלילה, אף שעדיין לא שימשה עם בעלה, [עי' חכמת אדם כלל קיט (סעי' י"ד) "אפילו לא שימשה אלא שעברה הלילה עם בעלה א"צ טבילה שנית, וכן בשו"ת מהר"ם לובלין (סי' פ"א) הובא בש"ך (סק"כ"ה)]. - נראה שיש לסמוך בדיעבד על דעת החוות דעת המובא בדברי הרעק"א הנ"ל, ועל דעת הרמ"ע מפאנו, להזרע אמת, ועל הוראת האבני עזר שנקטו לדינא שחלל הנרתיק אינו צריך להיות אפילו ראוי לביאת מים, ואין חציצה פוסלת בו.

כז) משא"כ אם נזכרה שטבלה עם "הטבעת נובה" כאשר עדיין ניתן לשוב ולטבול, ובטרם שימשה עם בעלה, ועדיין לא עבר הלילה, צריכה לחזור ולטבול, לחשוש לדעת הנודע ביהודה וסיעתו שגם "אותו מקום" יש לה דין בית הסתרים, וצריך להיות ראוי לביאת מים.

כח) ולענין הבדיקות של הפסק טהרה וז' נקיים, ודאי לכתחילה צריכה להסיר את הטבעת קודם עשיית בדיקות אלו, שהרי פסק המחבר בשו"ע (סי' קצו סעי' ו') "ותכניסנו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש", ודעת הרמ"א שם, דאם לא עשתה עד מקום שהשמש דש, רק שבדקה עצמה בחורין ובסדקין סגי לה, וכתבו הפוסקים דבדיקת חורין וסדקין לכו"ע הוא לעיכובא בכל הבדיקות המחויבות, דהיינו בדיקת הפסק טהרה, ובדיקת יום ראשון ושביעי עי' חו"ד סק"ד, לחם ושמלה (סק"י"א), - וא"כ אם קשה לה להסיר את הטבעת ולהחזירה קודם הבדיקה ולאחריה בכל יום מהז' נקיים,

להפריש בטהרה ולבדוק את עצמה במוך נקי שתכניסנה באמצע רחמה עד קרוב למקום שהשמש דש כמבואר בפוסקים (סי' קצו סעי' ו'). שכשם שאין הטבעת מעכבת את בעלה מלבוא עלי' ולשמש עמה, כך אינה מעכבת על המוך להכניסה לשם וכו', וכי תימא אכתי איכא למיחש לדם שיצא כבר קודם בדיקה זו ועיכבה הטבעת מלצאת וכו', עיי"ש שבשעת הדחק י"ל דהרמב"ן ורשב"א והרא"ש מודו להראב"ד דלא בעינן בדיקת חורין וסדקים, וכ"ש הכא אם תבדוק גם החורין וסדקין שבצד שמאל הרחם, ומה שתוכל לבדוק בשארי מקומות הפרוזדור שדי לה בבדיקה זו ואינה צריכה יותר, - ועוד הביא שם הזכרון יוסף מגדול אחד שיש לסמך על רוב נשים שאינן רואות יותר מו' ימים, ועוד כתב, שאין להחזיק ריעותא שיש דם תחת הטבעת. ועי' בשו"ת אור שמח יו"ד (סי' צ') ועוד פוסקים רבים שהסכימו לדעת הזכרון יוסף.

לא) ועוד יעויין בשו"ת אבני נזר (סי' רנ"ה) בדבר האישה אשר הרופאים תחבו לה "בייגעל" (טבעת להגבהת הרחם) בפנים בבית הרחם וכו', והוא מעכב בהבדיקה בין הבייגעל לבשר שבפנים, - והשיב האבני נזר, "ולענין הבדיקה נ"ל שאם אינה רואה יותר מז' ימים, וא"צ שימור מדאורייתא רק מחומרא דבנות ישראל החמירו, והא עוד פחות מדרבנן רק מנהגא, יש לסמוך על הראב"ד דלמעלה לא בעי בדיקת חורין וסדקין, וכבר האריך הנוב"י שעמודי הוראה קיימו בשיטה זו", - והניף האבני נזר ידו

שנית (סי' רנ"ב ס"ק ב') שג"כ כתב כהנ"ל, דבהוחזקה אינה רגילה לראות יותר משבעה ימים אז מדאורייתא א"צ ספירה כלל, ושוב בדרבנן סמכין על הראב"ד, "ואף דצריכה להפסיק בטהרה, מ"מ אם באמת לא ראתה, הרי עלתה לה טבילה, וא"כ יש לסמוך שלא ראתה יותר מההרגל", ועי' עוד (בסי' רנ"ג ס"ק כ"ה) שג"כ כתב כן, - ועי' חזון איש (סי' צ"ב ס"ק כ"א, וס"ק נ"ד) שהעלה שם כל צדדי ההיתר שנאמרו לענין טבעת שהונחה למניעת צניחת הרחם, עיי"ש - ועי' בשו"ת שאילת דוד (סי' ג'), ושו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ז (סי' ק"ד), ושו"ת ברכת רצ"ה (סי' כ"ו) שכולם מקילים, כדעת הנוב"י קמא (סי' מ"ו) שאין צורך מעיקר הדין בדיקת חורין וסדקים, שכן דעת כמה מהראשונים, וגם הרי"ף והרמב"ם סוברים כן.

לב) תבנא לדינא, לענין השאלה מה הדין אם עשתה כל הבדיקות אפי' הפסק טהרה וז' נקיים בעוד הטבעת בפנים, נראה דבאופן שכבר טבלה כך, וכבר שימשה עם בעלה, יש לסמוך על גדול הפוסקים הנ"ל, הזכרון יוסף והנוב"י, ועוד שהקילו בשעת הדחק דלא בעינן בדיקת חורין וסדקין. וכש"כ הכא שבודקת גם החורין וסדקין שבצד שמאל הרחם, וגם שבצד ימין, ואין להחזיק ריעותא שיש דם תחת הטבעת, וגם עפ"י רוב אינן רואות יותר מז' ימים כנ"ל, - ועוד יש להוסיף דמלבד כל הנ"ל, מסתבר מאד שבשעת הבדיקה מסתמא הזיזה את "טבעת נובה" ממקומה, ואם הי' שם דם הי' עולה על עד הבדיקה.

בענין אשה שמצאה דם על עד הבדיקה ותלה בפצע אם הבדיקה עולה לספירת ז' נקיים

שאלה: מה הדין לגבי אשה שעושה בדיקה ביום השביעי או אפילו ביום הראשון ומצאה דם על העד בדיקה והמורה הוראה אמר לה לפנות אצל אחות לבדוק אם יש לה פצע, והאחות התבררה שיש לה פצע באותו מקום, ומשם הגיע הדם על העד בדיקה. והרי יש לדון כאן האם אומרים שבפשוטו אע"פ שמצאה פצע עם דם על הבדיקה מ"מ לגבי ספירת ז' נקיים לבדיקת יום השביעי עדיין יש לה יום השביעי, אע"פ שרק תלינן שהיא טהורה, או אולי לגבי ספירת ז' נקיים עדיין יש לנו לברר אצל האחות לעשות בדיקה על צד השני שלא נמצא הפצע, ולברר שהיא נקייה מדם. אגב יש לברר עוד דבר דלפי אלו שסוברים שצריכים לברר איך בדיקת צד השני סגי ליה לבדיקה הרי בסוף לא בדקה את כל האותו מקום. ולמעשה אנו יודעים ששאלה זו בעצם מגיע אצל מורי הוראה כמעט בכל יום, ושמעתי שהגרי"י פישר זצ"ל תמיד היה אומר שמה שבדקה עם העד ותלה על המכה ודאי מועיל לבדיקה ולא צריכה בדיקה נוספת או שאר בירור. אבל יש חולקים ורוצים להחמיר לכתחילה שהיא תלך לאחות לברר על הצד השני כדי שיהא לה בדיקת יום שביעי שבלעדיו הוא מעכב, וכיון שנשאר לנו ספיקא בזה מאוד רציתי לקבל את דעתכם היקר בבירור ענין זה ולהלכה למעשה בענין מילתא דשכיחא כזו?

הגרנ"א אהלבוים שליט"א:

במכתה, דאם לא כן לא תיטמא לעולם, - וכתב החו"ד, דלפי"ז דבשעת וסתה לה כראתה, וכן בעו"ב, למי שאין לה וסת, א"כ לפי"מ דקיי"ל לקמן (בסי' קצ"ו סעי' ד') דלכל הדעות א"א להקל באישה שראתה שלא יהי' לה הפסק טהרה ובדיקה ביום א' מהשבעה לכל הפחות (עיי"ש בפוסקים), - א"כ אישה זאת אינה יוצאת מטומאתה עד שיהי' לה עכ"פ שתי בדיקות שיעלה בטהרה לגמרי, אחד שיעלה לה בשביל הפס"ט, ואחד שיעלה בשביל בדיקת נקיים, ובהנך בדיקה דוקא בעינן, ומה בכך שתולה במכתה "הא מ"מ לא נבדקה", ואנן בהנך "בדיקה ודאי דוקא בעינן", וכל שלא נבדקה טמאה, ולא מהני לה ספירתה כדאיתא בסימן קצ"ו, - וכש"כ אישה שראתה דם ממש, ואח"כ נולד לה מכה אפי' ידוע שמוציאה דם, אינו מועיל לתלות במכה, דבעינן הפסק טהרה,

(א) ראשית כל נלע"ד פשוט, דאשה שבדקה את עצמה בעד ומצאה עליו דם, ואח"כ נתברר לה שדם זה בא ממכתה, אף שאינה נטמאת ע"י דם זה, מ"מ לא יצאה ידי חובת בדיקה, ונחשבת כאילו לא בדקה, ולכן אם היא בדיקה המעכבת, כגון בדיקת הפסק טהרה, אינה יוצאת מטומאתה עד שיהי' לה בדיקה נקי' לגמרי.

וביאר הדברים, דאעפ"י דלא מטמאין לה משום דתולין דם במכתה, מ"מ סו"ס עדיין לא היתה לה בדיקה ודאית טהורה, ולא עדיף מאילו לא בדקה כלל.

(ב) וראה בחוות דעת (סי' קפ"ז חידושים ס"ק י"ז, וסי' קצ"ו בביאורים ס"ק ג') בהא שכתב הרמ"א (סי' קפ"ז סעי' ה'), דבשעת וסתה או מל' יום לל' יום (היינו עונה בינונית) אינה תולה

(ד) ונמצא לפי"ז דיש חילוק בין ראתה דם נדה ואח"כ נולד המכה, דכיון שהיתה טמאה ודאי בכה"ג צדקו דברי החו"ד דאין לה היתר לפסוק בטהרה ולכה"פ צריכה הפס"ט נקי ויום אחד מהז"נ, משא"כ באישה שנולד בה מכה בימי טהרה והגיע יום וסתה ועברו הימים שרגילה לראות, ואח"כ עושה הפסק טהרה, הגם שהוא מלוכלך מדם מכתה מקרי שפיר הפסק טהרה. [ועי' בס' פרדס שמחה סי' קצ"ו ס"ק מ"ז].

(ה) אופן ב': אישה שיש לה מכה, וידוע שהמכה מוציאה דם, וגם ניכר שהדם משונה מדם וסתה של אישה זו עצמה יש להקל אף בהפסק טהרה. – ויסוד לדבר זה מתבאר מכמה גדולי הפוסקים, דהנה יעויין בשו"ת חת"ס יו"ד (סי' קמ"ב) שכתב, וז"ל: ואפשר אם דם מכתה שרגילה לראות כל שעה, אע"פ שהוא ממראה טמאה, אם הוא עכ"פ משונה ממה שהוא בשעת וסתה, א"כ אחר שהמתינה כו"כ ימים שדרכה לפסוק בראי' דמים באומד יפה ותפסוק בטהרה, ותראה אח"כ העד נקי "ממראות הוסתות" רק שהוא "מלוכלך ממראה דם מכתה", מקרי שפיר הפסק טהרה לענין זה, עכ"ל.

(ו) וכן בשו"ת מהרי"א הלוי (להגאון רבי יצחק אהרן הלוי איטינגא, אב"ד לבוב, סי' קמ"א). כתב, וז"ל: בדבר האישה וכו', נתנה במקום הרחם טבעת גאממע וכו', על עד הקנוח נמצא ג"כ המראה שחורה, ומחמת דהטבעת דוחק מבפנים את הבשר, נקלף עור הבשר אשר במקום הטבעת, ולכן מעורב עם המראה שחורה כעין מראה אדומה מעט וכו'. ומראה דם וסתה אינו דומה בשום אופן למראה הנ"ל וכו', א"א לה לספור ז"נ וכו', חושש מעכת"ה למש"כ הסד"ט והחו"ד

ולכה"פ בדיקה אחת מז' נקיים, עכתו"ד החו"ד, וכ"כ בסדרי טהרה (סי' קצ"ו סוס"ק י"ח), - ועי' (בסי' קפ"ח ס"ק ד') ד"ה הגם, שהוסיף הסד"ט וכתב, דבעינן שתספור יום אחד בנקיות שלא תראה בו דם כלל, דאי נימא דלעולם ניתלי בדם מכתה, מה תועלת בבדיקה זו, שהרי אפילו תראה תתלה בדם מכתה, ובדיקתה לא מעלה ולא מוריד, וכן בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק (סי' נ"ט), ד"ה ואמנם, ושו"ת חתם סופר יו"ד (סי' קע"ז), ושו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב (סי' כ"ח).

(ג) אולם נראה דיש שני אופנים שונים דיכולים להקל כשמצאה דם על עד בדיקתה ויש לה מכה שיעלה לה במקום בדיקה נקיה:

אופן א': לפי מה שכתב בשו"ת טוב טעם ודעת (להגר"ש קלוגער, מה"ק בהשמטות, סי' רח"צ), וז"ל: עלה בלבי עוד סברא להחזיק דברי הא"מ ולדחות ראיות החו"ד דבעינן ספורין בפנינו, די"ל דודאי כמו דהוי הטומאה כן צ"ל הטהרה, דהיכי דהטומאה ודאית דהוי ודאי ממנה ומן המקור לכך צריך הנקיים נמי ודאית, ולא מכח הוכחה לבד [פי' לתלות הדם במכתה], אבל בנדון שיש לה מכה [והגיע שעת וסתה או עו"ב], דהרי לולי הטעם של המהרי"ל "וכי לעולם לא תטמא" [שהביא הרמ"א (סי' קפ"ז סעי' ה')] הוי אפשר למתלי גם בשעת וסתה במכה, רק דא"כ לעולם לא תטמא וכו', - וכיון דהטומאה אינו ודאי רק מכח הוכחה, שוב די בנקיים שג"כ אינן ודאין, רק עפ"י אומדנא שמן הסתם אינה רואה כל שעה רק כדרכה לראות ולא יותר, ונחשבו המותר לנקיים, - וכן לענין הפסק טהרה, נהי דנדה בעי הפס"ט, - כאן אינה נדה רק מכח הוכחה ודי בהפסק מכח הוכחה, עכ"ל.

יש להקל בהפסקת טהרה בשינוי כזה, כיון שיהי' העד נקי מדם ווסתה, עכ"ל, הרי מבואר גם מדברי המהרש"ם, שאם דם מכתה משונה מדם וסתה יש להקל כן אף בהפסק טהרה.

(ח) וכן בשו"ת נפש חיה (להגאון רבי חיים אלעזר וואקס זצ"ל, אב"ד קאליש, סי' ס"ג) כתב, וז"ל: תשובה אשר כתבתי בדבר הזה באשר נדרשתי מהגה"ק מזו"ר (בעל חי' הרי"ם) זצוק"ל, במעשה שאירע בביתו ג"כ בענין מכה וכו', וז"ל השאלה שם (מחי' הרי"ם), ע"ד אשה שיש לה וסת ולאחר פסיקת דמה נתפסיק בטהרה תחזור ותראה, ולפי דעתה תרגיש ותדמה אשר היא מהצדדים, והרופא אמר שיש לה מכה על האם וכו', ומראות הללו המה משונים מדם ראייתה וכו', ע"כ השאלה.

וכתבתי דלפענ"ד אפשר להתיר וכו', והחת"ס (בסי' קמ"ב), הביא דאפשר דאם דם מכתה שרגילה לראות כל שעה אע"פ שהיא ממראה טמאה, אם הוא עכ"פ משונה ממה שהיא בשעת וסתה, א"כ אחר שהמתנה כ"כ ימים שדרכה לפסוק בראיית דמים באומד יפה ותפסיק בטהרה וכו', יעו"ש וכו', - וא"כ בשאלה השני' (של החי' הרי"ם) שנתבאר שמראות הללו שרואה שלא בשעת וסתה משונים מדם ראייתה וכו', בזה בודאי יש להתיר אף באופן שלא תוכל להפסיק בטהרה ולא לספור נקיים כיון שהדם הזה מהמכה היא משונה מדם ראייתה. וגם יש בה מראה מוגלגל וכו',

(ט) הכלל היוצא לדינא וכו', שאם הדם ממש יוצא מהמכה שתוכל לתלות הדם בהמכה וכו', בשעת וסתה טמאה, ואחר עבור ימי וסתה, וכפי שרגיל שימשך ימי ראייתה, תוכל להתחיל לספור ז' נקיים אף

דאם אינה יכולה להיות בדיקה נקי' בשום פעם א"כ תו ליכא בדיקה, ונהי דתלינן, עכ"פ ליכא בדיקה לפנינו, - ולענ"ד נראה דלא דמי, דהתם מיירי דדם המוצאת על העד דומה לדם וסתה, ורק ביש לה מכה המוציאה דם, בזה י"ל, נהי דתלינן הדם במכה, אבל עדיין אין אנו יודעין שנסתם מעיינה בשעת הבדיקה. ודלמא דם המקור מעורב בדם המכה וכו', משא"כ בניד"ד דדם הקנח משונה מדם ראייתה, הרי אנו "יודעין בבירור" בשעת הבדיקה דנסתם מעיינה, כיון דדם המקור הי' לו להיות כמראה דם הוסת, א"כ אפשר דבניד"ד מודו הסד"ט והחור"ד דבזה הוי בדיקה טובה, ויכולה לספור ע"י בדיקה זאת ז' נקיים וכו', עכ"ל.

(ז) וכן בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סי' ק"א) כתב, וז"ל: באישה וכו' אינה יכולה לטהר לבעלה, מפני שמוצאת תמיד על עד הבדיקה כמו קורט בשר וכו', נשאר רושם במראה נוטה קצת לאודם, ומרגשת כאב גדול במקום אחד וכו', א"א להפסיק בטהרה וכו', ובדבר ההפסק טהרה שהביא רו"מ דברי החור"ד (סי' קצ"ו), דגם במכה מבוררת לא תלינן לענין ההפסק, דבעינן שיהי' נקי לגמרי, והביא מדברי שו"ת מהרי"א הלוי ח"א (סי' קמ"א) שצידד דאם הדם הבא מהמכה משונה מדם הוסת יש להקל, ולכאורה יש לפקפק וכו', ואני מצאתי בתשו' מהר"ח א"ז (סי' קי"ב) בדין אישה הרואה מחמת תשמיש ומראה הדם משונה מדם וסתה, וצידד די"ל דהוי ס"ס וכו', כיון שמשונה מדם ראייתה יש לתלותו בטהור או מצדדין וכו'. בניד"ד כשיבורר ע"י הרופאים שיש לה מכה ותמיד כשנוגעת שם מוצאת הקורט בשר ונראה בחוש שבא משם שפיר

שא"א לה לפסוק בטהרה ולא למניית נקיים וכו', - ואם רואה בימי וסתה ראי' מרובה שבודאי אין לתלות במכה וכו', וצריכה להפסיק בטהרה ולמנות ז' נקיים, היכא שדם מכתה משונה מדם ראייתה, ובפרט היכא שמעורב בו מוגלא, אפשר לטהר ולומר דזה הוי הפסק טהרה, כיון שאינה רואה כדרך ראיית דם אך בשינוי כמו דם מכה, עכ"ל השו"ת נפש חיה.

היוצא לנו מכל הנ"ל:

(א) אישה שראתה דם נדה ואח"כ נולד לה מכה טרם שפסקה בטהרה, ונמצא שכל פעם שתבדוק תמצא דם, הנה בכה"ג כיון שהיתה טמאה ודאי, אין לה היתר לפסוק בטהרה, דאף שתולין הדם במכתה, מ"מ סו"ס לא נבדקה, ואנן

בדיקה ודאי בעינן, וכמ"ש החו"ד דלכה"פ צריכה הפסק טהרה נקי ויום אחד מהז' נקיים. (ב) אישה שנולד בה מכה בימי טהרה בעוד מעיינה סתום, והגיע יום וסתה ועברו הימים שרגילה לראות, ועשתה הפסק טהרה, אע"פ שהוא מלוכלך מדם מכתה מקרי שפיר הפסק טהרה, כמ"ש הגר"ש קלוגער בשו"ת טוב טעם ודעת. (ג) אישה שראתה דם נדה ואח"כ נולד בה מכה טרם שפסקה בטהרה, וכבר מעיינה פתוח מקודם שנולד בה המכה (כמו באות א'), אם ידוע שהמכה מוציאה דם, וגם ניכר שהדם משונה מדם וסתה של אשה זו עצמה, יש להקל אף בהפסק טהרה.

עוד בענין הנ"ל

להכניסו כל כך בעומק לפחות בדיקה של יום הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהינה עד מקום שהשמש דש, עכ"ל - וביאור הדברים דנחלקו הראשונים בבדיקות אלו של הפסק טהרה וז' נקיים, שהרבה מן הראשונים (הרשב"א, והרא"ש, וסמ"ג והחינוך מצוה כ"ז, ורבינו ירוחם והטור) כתבו שבדיקות אלו צריכים להיות בחורים ובסדקים שבאותו מקום, אבל קינוח גרידא באותו מקום לא חשיב בדיקה, שיש לחוש שנמצא דם בחורים וסדקים ואינו זב לחוץ, והראב"ד בספר בעלי הנפש חולק בזה וסובר, שאינה צריכה לבדוק בחורים וסדקים, אבל בדיקת ז' נקיים סגי בבדיקה כל דהו, - ולדינא קיי"ל כדיעה קמייתא, שבכל בדיקות אלו בעינן בדיקת חורים וסדקים.

(א) בדבר השאלה שהעלה עוד באות א', באישה שיש לה פצע באותו מקום ומצאה דם על עד הבדיקה, די"א דאע"פ דתלינן שהיא טהורה, אולם לגבי ספירת ז' נקיים עדיין יש לנו לברר אצל האחות לעשות בדיקה על צד השני שלא נמצא הפצע, ולברר שהיא נקיה מדם, - ומעתה העיר ע"ז, דיש לברר לפי אלו הסוכרים שצריכים לברר ע"י האחות מקום הפצע שתוכל לעשות בדיקה על צד השני, לכאורה איך בדיקת צד השני סגי ליה לבדיקה, הרי בסוף לא בדקה את כל אותו המקום.

(א) הנה המחבר בשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ו') כתב, כל בדיקות אלו בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת כל השבעה וכו', ותכניסנו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש וכו', ואם יקשה בעיני' מאד

(ג) ועוד יש לצרף בשעת הדחק דעת הנודע ביהודה מהוד"ק (סי' מ"ד) שכתב דמעיך הדין לא צריך חורים וסדקים שכן דעת כמה מהראשונים ז"ל, ולכן בשעת הדחק יכולה לבדוק גם בלי חורים וסדקים. – ומצינו מגדולי האחרונים, עי' שו"ת אבני נזר (סי' רנ"ו), וחלקת יואב (סי' ל"ד) שרצו להקל בשעת הדחק, וכדברי הנוב"י הנ"ל, וכגון לגבי הפס"ט, שאם עברו עלי' שיעור זמן שדרך הדם לפסוק ממנה, שאז ההפס"ט הוא מדרבנן, יש להקל, - וכן הקילו הפוסקים בכלה שאינה צריכה לבדוק בחורים וסדקים, כיון שיש חשש שיפגעו בבתולים, עי' בשו"ת אבני נזר (סי' רנ"ח), וחזון איש (סי' צ"ב ס"ך כ"א) ועוד אחרונים שתבדוק עד היכן שידה מגעת, דהיינו עד הבתולים, - והסכים לה הסד"ט (סי' קצ"ו ס"ק כ"ג) והוכיח מהא שבעומק וחורים וסדקים הוי מדרבנן, דאי מדאורייתא לא הי' מועיל בבתולה שלא תכניס בחורים וסדקים, - ועכ"פ בשעת הדחק גדול יש להקל בזה.

(ב) ועוד נחלקו הראשונים, לענין עומק מקום הבדיקה, ר"ל עד היכן צריכה להכניס במוך לתוך גופה, מקצת מן הראשונים (אשכול סי' מ"ד, והרא"ש, וטור, ורבינו ירוחם) כתבו, שצריכה לבדוק בעומק עד מקום שהשמש דש, - וטעמם בזה, כי שם תחילת המקום שיציאת הדם לשם גורם לה טומאה, שהאישה נעשית נדה כשמגיע הדם למקום שהוא אחר יציאתו מן המקור, ולכן צריכה לבדוק בכל אותו מקום לברר שלא נטמאה, - אמנם רוב הראשונים לא הזכירו תנאי זה שתהא צריכה לבדוק בעומק כל כך, ובנוסף לזה, הרי כתב הב"ח, שאף המחמירים בזה לא כתבו כן אלא למצוה ולא לעיכובא, - ולכן אף הבתולה יכולה לטהר עצמה לטבילה, אע"פ שפתחה נעול ואינה יכולה לבדוק עד מקום שהשמש דש, כמ"ש הב"ח (סי' קצ"ב) והובא שם בסד"ט, דכיון שהוא רק לכתחילה, היכא דא"א כבדיעבד דמי.

האם ומתי יש היתר לטבול ביום השביעי

שאלה: כיצד מורין למעשה למי שרוצה לטבול ביום שביעי ביום?

וברש"י (שם דיבור המתחיל לידי ספק). ואפילו ביום שמיני או תשיעי, שאם היתה רואה דם לא היתה סותרת למפרע כיון שכבר נגמרו לגמרי השבעה נקיים, מכל מקום אסרו לטבול ביום משום סרך בתה, היינו משום קורבת הבת לעשות כמעשה האם, שתטבול ביום כמוה, ולא תבחין שאמה לאחר שבעה טבלה ולא ביום השביעי, ואיכא למיחש שהבת תלמוד לטבול ביום השביעי.

(ב) ובאחרונים מבואר דלא רק בנדה דאורייתא דהיינו בראיה גמורה אסור

הגרנ"א אהלבוים שליט"א:

(א) הנה לאחר שספרה שבעה נקיים יכולה מעיקר הדין לטבול ביום השביעי מיד לאחר הנץ החמה דמקצת היום ככולו, כמו שכתב הטור (סימן קצ"ז), - [ובהגהות הג' ר' עקיבא איגר שם סעיף ג' העיר דלשון הטור קצת קשה, דהא דבר תורה אחר שעלה עמוד השחר מותרת לטבול] אבל אסרו חכמים לטבול ביום שביעי, שמא תשמש בו ביום ותראה דם לאחר תשמיש, ונמצאת סותרת את כל השבעה נקיים שעברו וטבילתה פסולה, כמבואר בגמרא נדה (דף ס"ז ע"ב)

והבינו החכם צבי (סימן י"א), וש"ת עבודת הגרשוני (סימן ב'), שלדעת רבינו תם מותר לטבול ביום השביעי מבעוד יום, אולם הש"ך סעיף קטן ו' ותורת השלמים (סעיף קטן ז') הבינו בדבריו שלא התיר ביום השביעי כלל, ורק ביום השמיני התיר שתטבול מבעוד יום ותחזור משתחשך. וכתב דאפילו להש"ך והב"ח שאוסרים, מכל מקום כל הטעם הוא דהוי סרך בתה, ואם כן באי אפשר לטבול מחמת אונס תטבול בשביעי ותבוא לביתה משתחשך, ולא דחינן מפני זה ביטול מצות עונה, וכן כתב הסדרי טהרה (סעיף קטן ט'). ונודעים מה שכתב בשו"ת חתם סופר (סימן קצ"ז) דבמקום ביטול עונה מותרת לטבול בשביעי מבעוד יום ורק שתבוא לביתה משתחשך, אלא שהוסיף דאחרי הטבילה לא תבוא לשום בית אפילו לבית חבירתה, אלא שוהה בדרך עד שתחשך.

ה) והנה המחבר בשו"ע (בסעיף ד') כתב דהיכא דאיכא אונס כגון שיראה לטבול וכו', התירו לה לטבול מבעוד יום רק ביום השמיני ולא ביום השביעי, ומשמע שאין היתר כלל ביום השביעי גם כשיש אונס גמור, - ולענין הלכה נחלקו האחרונים האם אפשר לסמוך על דעת החתם סופר להקל בשעת הדחק, דבשו"ת בית שלמה חלק ב' (סימן מ"ג), ובשדי חמד בשו"ת אור לי (סימן קל"ז) כתבו דאין היתר ביום השביעי כלל וכדברי השו"ע, דכל מה שהתירו במקום אונס הוא רק ביום השמיני ולא ביום השביעי, - אולם מאידך מצינו כמה אחרונים שכתבו דבשעת הדחק כגון שצריכים לנסוע למקום רחוק שרק שם יש מקוה לטבול דבכהאי גוונא יכולה לטבול מבעוד יום ושתחזור לביתה רק משתחשך, ומהם

לה לטבול ביום, אלא אפילו אם טובלת מחמת טומאה מדרבנן כגון כתם או דם בתולים או חשש דם חימוד אסורה לטבול ביום, כן כתב בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורא תנינא חלק ב' (סימן ס"ט), ובשו"ת בית שלמה יורה דעה חלק ב' (סימן מ"ג), דעת תורה ס"ה.

ג) והנה יש מחלוקת אחרונים בזמן של צאת הכוכבים, ולכן המקפיד תמיד לשער את זמן לילה בשבעים ושתיים דקות אפילו לדברים מדרבנן, גם כאן יחמיר שלא לטבול קודם שבעים ושתיים דקות, אבל מי שנוהג להחמיר בכך רק בדברים דאורייתא, יכולה להקל שתטבול חמשים דקות אחר השקיעה, שאף שהטבילה היא מן התורה, מכל מקום מה שצריך לטבול דוקא בלילה הוא רק מדרבנן, עיין שו"ת שבט הלוי חלק ד' (סימן ק"ז), ובשו"ת דברי יציב יורה דעה (סימן ק"ז), - וכן אם התפללו ערבית לא מהני לזה, עיין ערוך השלחן סעיף ט"ז, וכן כשטבלה ונתברר שהטבילה אינה כדין, נמי לא תטבול ביום, כמו שכתב הש"ך סעיף קטן ח', וגם אם יוצא לדרך אין להקל לטבול ביום שביעי, עיין מי נדה קונטרס אחרון מהדורא בתרא, - וכתב הש"ך סעיף קטן ו' דאיסור טבילה ביום הוא אפילו אם לא תבוא לביתה עד הלילה, ויש אוסרים אפילו כאשר אין בעלה בעיר.

ד) והנה בהא שכתב המחבר בשו"ע (סימן קצ"ז סעיף ג') דאסורה לטבול ביום השביעי, נחלקו הראשונים באיזה אופן היא יכולה לטבול, דדעת רבינו תם שיכולה לטבול סמוך לחשיכה ותבוא לביתה משתחשך, שעיקר הגזירה של סרך בתה היא כשחוזרת מבית הטבילה בעוד יום, אבל דעת רשב"ם שתטבול דוקא משתחשך, -

שאפשר להטהר רק בטבילה ביום שביעי, דיש להקל לטבול בשעת הדחק כהאי גוונא משום חשש מכשול, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' (סימן תל"ב), ועיין חכמת אדם (כלל קי"ח סעיף ו') ושו"ת שרידי אש (סימן מ"ג), - וגם יש שהקילו עוד (יותר מהחכם סופר) שיכולה לילך לבית חבירתה, עיין בשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא חלק א' (סימן ס"ז), ושו"ת הרי בשמים מהדורא קמא (סימן ל"ח), - ועיין בשו"ת דברי יציב (סימן ק"ו) דהתיר שם בתשובה רק בביטול שני עונות.

ומעתה דעתנו להלכה אחרי כל הנ"ל במצב של שעת הדחק גדול תעשה שאלת חכם, אם יכולין להתיר ככהאי גוונא לטבול ביום השביעי מבעוד יום, ולעניות דעתי נראה להקל על פי שאלת חכם.

שסוברים בזה כהוספת חתם סופר, שלא תלך לשום בית אחר אף לא לבית חבירתה, אלא תשהה בדרך, עיין בזה בשו"ת ערוגת הבושם יורה דעה (סימן קפ"ד), ובערוך השולחן (סימן קצ"ז סעיף י"ג), ושו"ת נהרי אפרסמון אורח חיים (סימן ט"ו).

ו) ועיין גם בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' (סימן ס') שהתיר לטבול ביום השביעי מבעוד יום) כגון בערב שבת והמקוה רחוקה מביתה שאי אפשר לה לטבול בליל שבת, - והוסיף האגרות משה להתיר לה לבוא לביתה באופן שהבעל ילך לבית הכנסת קודם הדלקת נרות ונמצא שבשום אופן לא יפגש עם אשתו, ובכהאי גוונא גם החתם סופר יורה שטובל לבוא לביתה, עיין שם באגרות משה, - וכן בשיעורי שבט הלוי כתב כשצריכים לנסוע לזמן רב והגיע זמן הטבילה ביום הנסיעה,

בענין סדר עדיפות למניעת הריון

שאלה: רצינו לדעת מה שנוהגין להורות למעשה (לפי הענין) לאלו שקבלו היתר לקחת מניעת הריון מהו הסדר של עדיפות?

הוראה צריך להשקיע עצמו לדון בכבוד ראש, ולחקור היטב המצב של האשה ואין לקבל בקלות דברי הרופאים שאומרים בשופי שצריכה לעשות מניעה מטעמים שונים, שכיון שאין האיסור חמור בעיניהם הם מגזמים, ולכן צריך המורה הוראה לבדוק ולברר הענין הדק היטב, וכבר כתב בזה דברים ברורים בשו"ת חלקת יעקב סימן ס"א ד"ה ידידי, שגם הרבנים שצריכים לפסוק בענינים האלו צריכין להתעמק ולחשוב על התוצאות שבמניעת הריון, שאפשר מהריון הזה יולד גדולות ונצורות, כי מי יעמוד בחקר ה' וקורא הדורות מראש,

הגרנ"א אהלבוים שליט"א במח"ס מנחת חן:

א) והנה האמת ניתן להאמר ששאלות כאלו של מניעת הריון קשה מאוד להעלות על הכתב, וכבר מצינו שגדולי זמנינו נמנעו מלכתוב היתרים בענין הנ"ל, כדי שלא יבואו אחרים וידמו מעצמם מילתא למילתא, וכמ"ש בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד' סימן ס"ז, ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן קע"ז שכתב וז"ל: אף שמאד מרבים לשאול בהלכה זו, מ"מ אני מתרחק להשיב כתב באורך בזה שלא לפרסם היתרים למי שאוסר להתיר לו, עכ"ל. וכמובן שהמורה

ורביה, עדיין הוא מצוה ועומד מדברי קבלה לפרות ורבות כל זמן שאפשר.

(ד) ועוד מלבד כל הנ"ל, יש שאלה של הוצאת זרע לבטלה, וכבר הארכתי בספרי "הלכה ורפואה בפוריות" סימן א' דהרי מצינו בזה מח' בגדולי הפוסקים רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל, דיש אומרים שאיסור השחתת זרע הוא מן התורה כמבואר בסמ"ק מצוה רצ"ב, ובקריית ספר להמבי"ט פרק כ"א מהל' איסורי ביאה ובמגן אברהם סימן ג' ס"ק י"ד, ובפרמ"ג שם, ושו"ת מהר"ש ענגיל חלק ו' סימן י"ח, ובשו"ת אחיעזר חלק ג' סימן כ"ד, ועוד.

(ה) ויש אומרים שאיסור השחתת זרע הוא הלכה משה מסיני כמ"ש ערוך לנר נדה דף י"ג., ובשו"ת בנין ציון סימן קל"ז, אמנם יש אומרים שאיסור השחתת זרע הוא מדרבנן, וכמ"ש בשו"ת פני יהושע אבן העזר סימן מ"ד, ובשו"ת שבט משנה סימן ק"ב, ושו"ת היכל יצחק חלק ב' סימן י"ז.

(ו) ומאידך כתב בשו"ת תורת חסד סימן מ"ג שביסוד דבר זה אם האיסור הוא מן התורה או מדרבנן היא מח' ראשונים דלפי תוס' מסכת סנהדרין דף נ"ט: ד"ה והא האיסור מן התורה, ולפי הרמב"ן בחידושו לנדה דף י"ג. משמע שהאיסור מדרבנן.

(ז) אולם בכל זאת כשיש מצב של סכנה, או צער גדול וכיו"ב, יש מקום להתיר מניעת הריון על פי הוראת רב מובהק, ובפרט כשהיא בתוך כ"ד חודש לאחר הלידה שאברהם מתפרקים מחמת הלידה, וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי שם שמצא כן בשו"ת צמח צדק סימן פ"ט להגה"ק מהרמ"מ מליובאוויטש זצ"ל, וראיה מהגמרא במסכת יבמות דף ל"ד: בפלוגתא ר"א וחכמים,

והרבה פעמים אין המניעה רק להקל את מהלך החיים, ושלא לקבל על עצמו מה שנגזר מהקב"ה בעצב תלדי בנים, ושלא להתחשב עם ההפסד שכוון בזה, דור ישרים יבורך, לו חכמה ישכילו זאת, כל חללי דעלמא לא יקחו ההורים בעד פרי בטנם שיש להם כבר, עיי"ש.

(ב) חושבני שהדברים מדברים בעד עצמם, לפי מה שמבואר דבר פלא ונורא בספר מעשה איש חלק א' עמוד רפ"א באמו של החזון איש, שפקד אותה חולי, והזהירה הרופאים כי אסור לה להתעבר ולילד מפני סכנת חיים הצפוי לה, אך היא לא שמעתה לדברי הרופאים, אביה רבי שאול קצינלבוגן הציע אז לחתנו, בלית ברירה, שיתגרשו זה מזו, אולם היא חשבה אחרת ואמרה "לכך נציתי, ומן השמים ירחמו", ואמנם מן השמים ירחמו לא רק עליה, אלא על כלל ישראל שממנה יצאו תשע ילדים כולם בנין וחתנין גדולי ישראל.

(ג) והנה בנוגע למניעת הריון יש לדון בכמה איסורים הכרוכים בזה, והיינו ביטול מצות פרו ורבו והמבטלה ביטול מצות עשה כמבואר בחינוך מצוה א' וגם בגמ' אמרו ביבמות דף ס"ד. כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים, מדכתיב שופך דם האדם, וסמין ליה ואתם פרו ורבו, ומובא בשו"ע אבן העזר סימן א', ועוד ביטול מצות עשה מדברי קבלה, כמבואר בשו"ע שם סעיף ח', דיש מצות עשה של לשבת יצרה שכל המוסיף נפש בישראל כאילו בנה עולם, ולדעת הבית שמואל שם ס"ק ב', ומגן אברהם סימן קנ"ג ס"ק ט' גם האשה מחוייבת במצוה זו, ועוד יש מצות עשה מדברי קבלה ולערב אל תנח ידיך, ויסוד הדברים שאע"פ שקיים אדם מצות פריה

דקאמר ר"א שכל כ"ד חודש אחרי לידה דש מבפנים וזורה בחוץ, וא"ל חכמים דאין זה רק מעשה דער ואונן, דמשמע מסוגיא זו דביסוד מודים חכמים לר"א דמותר לעשות פעולה תוך כ"ד חודש, אלא שתמהו על ר"א שהתיר דש מבפנים וזורה מבחוץ, והלכה כחכמים, ולכן כתב השבט הלוי שם דבאשה שאנו רואים בה מתיחות עצבים במדה גדולה מאד לא מתיחות עצבים סתם, שזהו רגיל בכל הנשים וגם נרגש שלטובת בריאותה היא שתנוח קצת, כי בערך מבנה גופה יתכן שלידות תכופות, יולד אצלה ספק סכנה בזה שייך מסברא להתיר טבעת עמוק וכיוצא בזה בזמן מסויים של חצי שנה, ואח"כ צריך שוב לעיין במצבה, כי חלילה להפריזו בהיתרים, עכ"ד. וכן אני נוהג גם כן למעשה עוד משנים קדמוניות לשואלין אותי להתיר מניעת הריון שבדרך כלל איני נותן היתר אלא לזמן של ו' חודשים, ואח"כ אם יש צורך דנין מחדש מצבה.

(ח) והנני בזה לפרט העדיפות של האופנים השונים של סוגי מניעת הריון, איזה מהן עדיף על פי סדר הקל קל תחילה.

(א) האופן של דילוג זמן הביוץ: היינו שתדחה את זמן טבילתה לאחר זמן הביוץ שהם ימים שתוכל להתעבר בהם, וידוע שיכולים לבדוק את זמן הביוץ על ידי בדיקת חום BBT שחום גופה עולה בעת זמן הביוץ, או באופנים אחרים, וכ"כ בשו"ת אגרות משה חלק א' אבן העזר סימן ק"ב ובחלק ד' סימן ל"ב ס"ק ג', דאם יש להם בן ובת רשאים לדלג הימים שיכולה להתעבר, אולם צריכין לדעת שלפי הרופאים אין זה עצה בטוחה כ"כ לסמוך על זה למניעת

הריון. (ב) האופן השני הוא התקן תוך רחמי הנקרא I.U.D., ועיקר פעולה של אותו התקן שגורם השראת שיניים ברירת הרחם, וכתוצאה מכך נמנעת "השרשרת הביצית המופרית" ואין בכה"ג חשש זרע לבטלה, דאין ההתקן מעכב את זרע הבעל מלהכנס לרחם אלא שמחמת שיש דבר זר מונח שם אין בכח הרחם להתפתח ולבוא לידי הפריה מחמת דבר חיצוני שמפריע את ההשרשה. אולם בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט' (סימן נ"א פרק ב' אות ז') ובשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' (סימן תל"ז) רוצים לומר שהתקן תוך רחמי הוא יותר חמור ממוך ומכיוסי פי הרחם הנקרא דיאפרגמה [DIAPHRAGM] כיון שפעולתה היא פעולת מניעה לאחר חיבור הביצית של האשה עם זרע הבעל, אם כן הרי זה הריסת זרע הבעל וזרע האשה אחרי חיבורם, ויש כאן השחתת זרע הבעל וזרע האשה גם יחד לאחר שנתערבו יחד, ולא עוד דיש בזה חשש רציחה. אולם זה טעות בהבנת המציאות, דעיין בספר מציאות ורפואות בסדר נשים עמוד 161 שכתב הרב ד"ר מרדכי הלפרין דיסוד הפעולה של ההתקן תוך רחמי הוא שמונעת השרשת הביצית המופרית, ועוד כתב שם שחשוב לציין שאין ההתקן תוך רחמי גורם להפרעה כל שהיא בביוץ ואין הוא גורם להפלה כפי שחשבו בעבר, ובעמוד 177 כתב שם ד"ר אורי לוי דלא כמו שחשבו בשנים הקודמים אלא הוכח בשנים הקדמוניות שההתקנים המכילים נחושת מונעים הריון על ידי מניעת ההפרייה,

והיא מה שכתב בהפרופסור הגדול ד"ר ג'ון גילבורד אחד מגדולי המומחים לתכנון המשפחה ובריאות הלידה בלונדון אנגליה, והוא מהרופאים הגדולים בשטח גניקולוגיה, שכמעט לא מוצאים אף פעם בהשתמשות ההתקני נחושת ביציות מופרת, ועיקר פעולתם על ידי מניעת ההפריה, אלא שיש בו גם מעלה נוספת שאם הוכנסו ברחם לאחר יחסי אישות הם יכולים גם למנוע השרשה, וגם הציץ אליעזר בחלק י' סימן כ"ה פרק י' חזר בו לאחר שנתברר לו כיצד הוא פועל, וס"ל דיש לו עדיפות ממון ודיאפראם.

(ג) האופן השלישי הוא להשתמש בגלולות או כדורים: דהיינו כדורים שכח פעולתם הוא על ידי שמשפיעים ההורמונים (פרוגסטרון, עסטרוגין) בגופה של האשה שמעכבים את הביצה מלהתבשל כראוי ושוב אי אפשר לה לבא לידי הריון, ואופן המניעה על ידי השפעת ההורמונים הוא דומה לשתית כוס עיקרין המבואר במסכת יבמות דף ס"ה: ואין בזה משום השחתת זרע, מפני שאין שום דבר מפסיק בין הזרע להרחם, ועי' בשו"ת מהרי"א יורה דעה סימן רכ"ב וכן העלה בשו"ת בנין ציון שם, להתיר שתיית כוס עיקרין, וכ"ש גלולות דעדיפים מכוס עיקרין דנעשית סריס ואינה יולדת שוב לעולם, ולכן על פי הלכה השני אופנים היינו להתקן תוך רחמי, או גלולות הם שוים במדריגה והבוחר יבחר. ועי' בספר מציאות ורפואה בסדר נשים עמוד 229 שאמר הרב נויבירט שליט"א שהגרשו"א זצ"ל העדיף את השימוש בגלולות, עיי"ש,

אולם לענ"ד אין הטעמים מתאימים למציאות כהיום.

(ד) האופן הרביעי והחמישי עניני משחה SPERMICIDES: כגון קרם קצף שהוא קוטל ומשחית הזרע, או הדיאפרגמה, היא מכשיר עשוי מדיסק גומי האחוז בטבעת קפצית עגולה בקוטר של כעשרה ס"מ, ונותנת הטבעת עמוק בנתיק נגד פי הצואר הרחם לעכב הזרע מליכנס, והסכמת גדולי ההוראה הגרשו"א והגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להשתמש בדיאפרגמה רק כאשר לא אפשר מסיבות שונות להשתמש בגלולות או בהתקן תוך רחמי שהם אמצעים יותר קלים מבחינת ההלכה, לכן בשעת הצורך יש להשתמש בגלולות או בהתקן תוך רחמי ולא בדיאפרגמה, עי' בספר מציאות ורפואה בסדר נשים עמוד 225-226 שהטעם שהתקן עדיף מדיאפרגמה משום שאין בו חציצות וחסמה מיכנית, ואין משום השחתת זרע.

(ה) אולם בענין הנ"ל כשאשה באה להבחין בין דיאפרגמה לבין קצף או משחה וכדומה, בזה מצאנו מח' גדולי ההוראה איזה מהם עדיף, הגרשו"א נקט שעדיף להשתמש עם הדיאפרגמה מלהשתמש בקצף משום דאין בדיאפרגמה חשש השחתת זרע, משום דאיסור של השחתת זרע הוא רק על עצים ואבנים ממש, והדיאפרגמה נמצאת יותר בפנים, ורק מונעת את הזרע להיכנס לרחם, אבל הקצף הוא יותר גרוע כיון שהזרע נשפך על דבר שקוטל את הזרע, עי' בנשמת אברהם אבן העזר סימן ה' דף ס"ג. אולם דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל

כ"ב חוב' ו' אייר תשנ"ד, ולמסור בשמו גם להגר"מ אליהו זצ"ל שמבחינת עדיפות עומדת הדיאפרגמה במדריגה שוה להתקן תוך רחמי.

(ט) אולם נחוץ לדעת שבעולם ההוראה והלכה אין מקובל להקל בשופי ההשתמשות בדיאפרגמה ולא מתירין כי אם אחרי גלולות והתקן תוך רחמי.

(י) מקובל לצטט בשם החזון איש ראה ספר אסיא כרך ד' עמוד 175 שאחרי לידה מותר להשתמש בכל אמצעי המניעה המותרים כדי להרחיק את ההריון הבא לתשעה חודשים עד שנה, גם בלי שום בעיות רפואיות גניטלית או רוחניות, מפני שתכיפות הלידות עצמה נחשבת גם כן לספק סכנה, וכן מובא בשם הגרא"ד אויערבאך שליט"א מטבריה שכאשר קיימת סיבה חשובה מותר להשהות את הלידה הבאה גם לפני קיום פו"ר, כגון כאשר יש קושיים רציניים בתכיפות הלידות. אמנם אבי הגרשז"א זצ"ל מסתפק אם החזון איש מיקל כ"כ גם אחרי לידה ראשונה, אך למעשה מיקל לזמן מוגבל על פי שיקול דעתו של הפוסק בכל מקרה לגופו, כאשר יש קושי רב מבחינה פיזית נפשית גם לפני קיום מצות פו"ר, וראה נשמת אברהם אבן העזר עמוד ס', ובעל פה נשמע מפוסקים חשובים בירושלים שהמנהג להקל גם יותר מזה, ואפשר לגרום הרווחת זמן בין ילד לילד משנה וחצי עד שנתיים גם בלידות הראשונות.

איפכא כמבואר בכמה תשובות שהדיאפרגמה יותר גרוע מהקצף.

(ו) והנה בענין נושא זה של מניעת הריון יש חידוש גדול לגבי דעת הגרשז"א לפני חזרה ולאחריו לענין השתמשות בדיאפרגמה, והנה בכתובים שכתב הגרשז"א לד"ר אורי לוי דעד שנת תשמ"ה דעתו של הגרשז"א היתה חד משמעית שמבחינת מדריגות ההלכה יש עדיפות לגלולות ולהתקן תוך רחמי, ונמצא שדיאפרגמה מקומה מתחת לגלולות ולהתקן תוך רחמי.

(ז) במשך הזמן עמד ד"ר אורי לוי עם הגרשז"א זצ"ל בקשר שו"ת בכתב ובע"פ במשך עשרות שנים, וזכה ממנו ליחס של חיבה ואמון, ומעתה בשנת תשמ"ה העיד ד"ר אורי לוי כדרכו בכתב את פגישתו עם הגרשז"א וז"ל: "הייתי ביום שלישי א' סיון תשמ"ה אצל הרב ש"ז אוירבך (שליט"א) ביקשתי להראות לו כיצד מונחת הדיאפרגמה בנרתיק, על מנת להוכיח שהזרע יוצא מאבר הגבר למקום הרגיל בקרקעית הרחם, ולכן אין כגון על עצים ועל אבנים, הרב אוירבך בדק ושאל והסכים שאפשר לשים את הדיאפרגמה במקום השני אחר הגלולה".

(ח) ד"ר אורי לוי הספיק לפרסם בספרות הרפואית את דעתו של הגרשז"א עוד בחיי הגרשז"א, מאמרו שיתוף רפואה-הלכה לפתרון נושא הריון ולידה במשפחה שומרת מצות, התפרסם באייר תשנ"ד בחוברות רופא המשפחה כרך

הלכות כבוד ספרים

הנחת מחשב על גבי ספרים

שאלה: רואים הרבה אנשים שיושבים בבית מדרש עם "מחשב" ומשתמשים בו כדי לבדוק בכל מיני ספרים הנמצאים על התוכנה אוצר החכמה וכדומה, וכמעט לא עובר יום שאינני רואה אברכים בבית מדרש עם מחשב פתוח לספרים על המסך ומניחים את החפצא של המחשב שהוא דבר חול על גבי גמרא פתוחה, ונשאלת השאלה במה שמכו לעשות כזה דבר אם באמת הוא דבר חול, אפילו אם אין מקום בבית מדרש, האם זה מותר או פשוט שאסור, ומתי כן יש לצדד?

יעו"ש. הרי מבואר דאם יש צורך בזה מותר.

וביאור הדברים נלענ"ד, דהרי הא דאסרין להניח חפץ על גבי הספרים הרי אתינן עלה מפאת כבוד הספר, שזה דרך בזיון שמניח דברים בעלמא על גבי הספרים, ולכן כל דבר שניכר בהדיא שזה לצורך לימוד התורה, ואינו עושה זאת סתם בעלמא, אלא לצורך תלמודו, אין כאן בזיון, דלא עביד הכי אלא להרבות לימוד התורה, וכמו שהתירו למגיהי הספרים, כיון שזה לצורך הגהת הספר. ועכצ"ל דמאי דאסרו הכא בכתיבה, היינו הואיל דאפשר שפיר להניח הקולמוס בצד או שלא על הכתב, משא"כ במגיהי הספר הרי זה דחוק מאוד ליזהר בזה, ויגרום לו לביטול תורה וכו', לכן התירו, דאין בזה משום פגיעה בכבוד הספר כשמניח עליהם הקולמוס, כיון שעושה כן לצורך הגהתו.

ב. ולכן נראה דמש"כ בספר חסידים (סימן תתצ"ט) וז"ל, לא יצניע אדם קולמוסו או שום חפץ בספרים, עכ"ל. היינו כשאנו לצורך תלמודו, אלא שרוצה להניחו כדי להצניעו שם. אבל כשמשמש בו לצורך לימוד, כגון שעוזר לו כאצבע לראות היטב

מו"ר הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ומח"ס נתיבות אדם:

א. הנה לכאורה יש ללמוד היתר בנידו"ד להניח על גבי הספרים אם זה לצורך לימודו, מהא דאיתא במסכת סופרים (פרק ג' הלכה י"א), לא ינוחו הכותבין דיו בקולמוס על הכתב [כך היא גירסת הגר"א ז"ל, ואצלנו הגירסא, לא יניח בחנכין דיו בקולמוס על גבי הכתב], ולא יאחוז בכפליים ויתירם ולא יאחוז ויוציא הכתב מבחוץ ולא יוציאנו מתוכו ויחלצנו, וכולן במגיהי ספרים מותר, עכ"ל. ופירש שם במקרא סופרים להגרי"א לנדא ז"ל בזה"ל, לא ינוחו הכותבין דיו בקולמוס על הכתב, שמלכלך הכתב בדיו שבקולמוס, ויתכן דאף באופן שאין מלכלך בכתב, נמי אסור, משום בזיון, שמניח הקולמוס על הכתב, שלא לצורך, עכ"ל. הרי דמבואר כאן במ"ס שאסור להניח הדיו והקולמוס על הכתב, מחמת כבוד הספר. ומיהו מכל מקום מבואר, דלצורך מותר, כדמסיק הכא, וכולן במגיהי ספרים מותר, ופירש שם במקרא סופרים בטעמא דמילתא, דהותר להן כשהן צריכין לעשות בכמו אלה לצורך הגהתו,

את האותיות [כמו אצבע של ספר תורה] לית לן בה, ומותר שפיר, דאין בכך בזיון, כמש"נ.

וסיוע לזה נראה מדבריו עצמו בספר חסידים (סימן תתק"ג), דכתב וז"ל, לא ישים אדם על הספר קולמוס או סכין להצניע כשהולך שיהא מזומן לו, נמצא שלא לצורך הספר עשה, ואסור. אבל כשמעתיק, מניח על השיטה כדי שיהא מוכן למצוא התיבה, עכ"ל. וחזינן שאם זה לצורך תלמודו מותר.

ג. וכזאת הנה העלה בתשו' אגרות משה (או"ח ח"א סימן ל"ז) דאסור להניח את היד של כסף בתוך הס"ת במקום סיום קריאת הראשון כדי שהעולה אחריו ימצא את המקום שצריך להתחיל ולא יכשל בברכה לבטלה כשיטעה על עמוד אחר. ואסברא לי' דהא אסור להניח אף נביאים ע"ג ס"ת וכ"ש היד שקדושתו קטנה שמצד תשמישו פחותה קדושתו אף מקדושת ביהכ"נ, כמפורש ברמ"א (או"ח סי' קנ"ד סעי' ו'), ואף עכשיו שנוהגין לתלות על הס"ת לנוי, כדכתב המג"א (ס"ק י"ד), הוא רק כקדושת תשמישי קדושה, שודאי אסור להניח על הס"ת. ול"ד למה שמכסין הס"ת כשהוא מונח על השלחן פתוח בהמטפחת, שזה נעשה לכבוד להס"ת, שאין כבודו להיות בלא מכסה, וכמו שצריך להלבישו במפה ומעיל מפני הכבוד. וגם כיון שביד הקורא או איש אחר להשיג ע"ז להראות להעולה מקום הקריאה אין שייך להתיר, אף אם היה זה חשש גדול, כיון דיש לתקן זה ע"י השגחת הקורא או השגחת איש אחר. ואף אם היה חשש גדול, לא היה מותר להניח בתוך הס"ת שהוא זלזול בעצם, דמה שמתירין לפעמים זלזול בשביל תקון, הוא רק כשהוא תיקון בהס"ת גופה, ולא בכגון זה, שהוא רק

תקון להגברא, שלא יכשל בעון ברכה לבטלה, ולכן כאן, כיון שאין זה לתקון הס"ת, אלא לתקן הגברא, אין שייך לומר זהו כבודו, ואסור. וכ"ש למה שנתבאר שאינו בגדר תקון כלל, שאסור, עיי"ש מה שהכריח דבריו. ולהמבואר ניחא היטב, דאין הנחת האצבע שם לצורך עצם הקריאה בספר, ולהכי אסור. ולעומת זאת, פשוט דלהראות האותיות של הקריאה למען ירוץ בו הקורא מישרי שרי, כנהוג בכלל ישראל, דזה הוי לצורך הלימוד והקריאה, וכמו דתלינן עליו האצבע לפאר ולכבד את הס"ת, דהוי צורך הספר להרבות בכבודו, וא"ש

ד. ואמנם במש"כ הפתחי תשובה (יו"ד סי' רפ"ב ס"ק י"ז) בשם חמודי דניאל, דאסור להניח ספר בתוך ספר בכדי שלא יהא צריך לחפש אחר כך, יעוי"ש. נראה דלא אתי לאסור אלא מחמת בזיון כבוד הספר שמשמש בו לסימן, וזה הורדה מקדושה. והרי זה דומה למש"כ הט"ז (יו"ד סימן רפ"ב ס"ק י"ג), דאסור להניח ספר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו, והיינו מפני בזיון הספר שמתחתיו, שמשמש בו במקום עץ ואבן, וכמבואר בט"ז שם. [ובמחזה"ש (סימן קנ"ד ס"ק י"ד) משמע דאיתנן עלה מחמת הורדה מקדושה, יעוי"ש]. הה"נ הכא, כשמשמש בספר לעשות בו סימן בספר אחר, ולכן אסר הספ"ח אף לצורך לימודו. אבל להשתמש בקולמוס להניחו על הספר לצורך לימוד, אפשר דשרי בהדיא.

ויותר מזה ראיתי להגר"י בלוי ז"ל בספרו צדקה ומשפט (פרק ט"ז ס"ק ס"ז) דהעלה בזה לנכון, דלפ"ד המג"א (בסימן קנ"ד ס"ק י"ד) דפסק להתירא להניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו, וכאשר הכריע כן להלכה במשנ"ב (שם ס"ק ל"א),

[ונכמו כן יש לדון לפמש"כ הפוסקים שאסור לשרטט הקונטרס על הספר אלא אם כן כבר כתוב שם דברי תורה, שהקילו בזה לצורך, כמבואר במשנ"ב (שם), וחזינן שהתירו להשתמש עם הספר שמתחתיו, אף שאין בא לצורך הלימוד בהאי ספרא, אלא לשרטט הקונטרס שעליו, מוכח מהכא, דלצורך לימודו מותר להשתמש על גבי ספר שמתחתיו. והנה כי כן ראיתי מובא תשו' מהגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר גנזי הקודש (דף רנ"ח תשו' ט"ו) דיש מתירין לכתוב במחברת על גבי הספר שמונה על ברכיו, וא"כ כש"כ כשמונה על השלחן, עיי"ש. וא"כ גם הכא בנידו"ד יש ללמוד היתר משם להניח הקאמפיוטע"ר על הספרים ולכתוב בו או ללמוד מתוכו. אך שוב אולי י"ל שאני קוטנרס שיש שם דברי תורה, כיון דאית בי' חלות קדושה, לכן הקילו הפוסקים לשרטט בו או לכתוב בו ע"ג הספרים, משא"כ קאמפיוטע"ר דלית בי' חלות קדושה, אין להקל. ולאידך גיסא אולי אכתי י"ל כיון דסוכ"ס יש בתוכו דברי תורה, שמועיל לו לתלמודו, וכן כשכותב בו חידו"ת, א"כ שפיר יש להקל גם בזה, וכמש"נ].

ו. והנה בספר האגודה (מסכת סופרים פ"ג) אייתי להאי ברייתא דמסכת סופרים בזה"ל, לא יניח כותב ידו בקולמוס על גבי הכתב, עכ"ל. ופי' בנחלת יעקב על מס' סופרים (פ"ג הלכה הי"א), דהטעם פשוט שעל ידי כן יתקלקל הכתיבה, וכן פירשה בנחלת אריאל להגרא"ל שפירא מוילנא ז"ל, דהטעם הוא מפני קלקול הכתיבה. ולפ"ז עכצ"ל דמה שהתירו כן למגיהי הספרים, דבזה לא חששו, דאפשר דאין שם כתיבה הרבה רק להגהה בלבד, ואולי יש להם דוחק

בשם החיי אדם, וכ"כ בקיצור שו"ע (סימן כ"ח סעיף ט'), א"כ גם להניח ספר בתוך ספר מותר כשעושה כן שלא יהא צריך לחפש אחר כך, יעוי"ש. והיינו כיון שעושה כן לצורך לימודו אין בזה ענין של בזיון, והיינו כמשנ"ת.

ה. ומכל זה אתאן נמי לענין נידו"ד, דמכיון שהשימוש בכלי זה הוא עכשיו אצלו לצורך תלמודו, וזה מיועד לכך, לכאורה יש לצדד להתירא להניחנו על גבי ספרים, דהכל צורך לימוד הוא, ואין בזה לתא דבזיון של הספרים דלמטה, כיון שעושה כן לצורך הלימוד, וכמש"נ.

מיהו איברא דלכאורה איכא מקום לחלק בזה, דשאני התם, דמשתמש בקולמוס לצורך לימודו בהאי ספרא גופי', ולהכי מותר להניחנו עליו, כיון דהחפץ בא לשמש אותו שיוכל ללמוד בו כראוי, לכן אין בזה משום בזיון הספר. משא"כ בנידון דידן, שאין הכלי בא לצורך הלימוד בספר שמתחתיו, אלא לעיין שם בספרים אחרים או לכתוב חידו"ת, אולי אפשר דהדין בזה לפלוגתא הפוסקים ז"ל אם מותר להניח ספר על גבי ספר, דנחלקו בזה הט"ז והמג"א ז"ל שם, והכריעו בזה הפוסקים לקולא, ובפרט אם כבר היה מונח שם הספר לפני זה, דשרי לכולי עלמא להניח ספר אחר עליו, כמבואר בט"ז ובמשנ"ב שם, וממילא יש להתיר בנידו"ד הנחת הכלי על הספרים, שאין בזה משום בזיון הספר שמתחתיו, כיון דהכלי מועיל לו ללימודו לעיון בספרים הנמצאים שם או לחידו"ת, א"כ הוי כהנחת ספר על גבי ספר, דמותר. ומיהו אכתי אולי י"ל לאיסורא, כיון דאין חלות קדושה בכלי זה, משא"כ בספר, שהוא חפצא דקדושה.

יותר לזוהר בזה, וכמש"נ. לכן לא הוה דרך בזיון, ומותר להם להישען על הספר.

ובענ"ד ה' נראה דאולי יש מקום לפרש בזה הכוונה, שלא יניח הכותב ידיו על הכתב, היינו שלא ישען הכותב ידיו על הספר בשעת הכתיבה, מפני כבוד הספר, דלא יאות להשען עליו. וכמו שכתב כן בספר פלא יועץ (ערך ספר) שאסור להשען על ספר. ומה שהתירו למגיהי ספרים, נראה דכיון שהוא לצורך יותר, כי קשה להם לזוהר בזה,

והוה סיפא דומיא דרישא, מאי דמסיק שם בברייתא במסכת סופרים, ולא יתנונו על גבי ארכובותיו ויתן אצילו עליו כו'. והביאו הרמ"א ז"ל בשו"ע (יו"ד סימן רפ"ב סעיף ד'), עיי"ש. וכבר נשאל הגר"ח זוננפלד ז"ל בתשו' שלמת חיים (סימן תקל"ט) אם זה דוקא כשמונח הספר על ברכיו, אבל על גבי שולחן לא הוה בגדר בזיון, כשמניח ידיו על הספר. והשיב לו בזה"ל, יעויין במסכת סופרים (פ"ג סוף הלכה י"א), הכלל כל שהוא בגדר בזיון, עכ"ל. ונראה כוונתו להנ"ל, שפירש כונת הברייתא לאסור הנחת הידים על הספר, אבל הותר הדבר כשהוא לצורך, דלא הוה דרך בזיון. [והציון שם למ"ס פ"ג סוף הל' ט' נראה שהוא ט"ס וצ"ל הל' י"א]. וכן מבואר ממש"כ שם בתשו' שלמת חיים (סימן תקס"ו) דאין צריך להקיץ למי שנתנמנם על הספר, כיון שהוא דרך לימודו, יעוי"ש.

ז. ומכל זה לכאורה יש ללמוד היתר גם בנידון דידן, אם עושה כן לצורך לימודו, ואין זה דרך בזיון, לית לן בה, ומותר הדבר, ודו"ק.

אך הנה זה מצאתי להגר"ח קנייבסקי שליט"א דפירש להאי תוספתא דמ"ס,

דכונתו לאסור להניח הדיו והקולמוס על הספר. דהנה כההיא לשון הברייתא דמ"ס איתא נמי במסכת ספר תורה (פרק ג' ה"ח), ופירש שם בספרו קלף ודוכסוסטוס בזה"ל, והכונה שאסור להשתמש בספר תורה ליתן על גבה הדיו והקולמוס, ואע"ג שעדיין לא נגמר הכתיבה, מ"מ יש על זה קדושה והוה בזיון הכתב, עכ"ל. ומאי דמסיק שם התוספתא, וכולם במגיהי ספרים מותר, כתב עלה שם הגר"ח שליט"א, דזה לא קאי ארישא, שלא יניח דיו וקולמוס על גבי הכתב, דזה אינו דוקא בציבור, ושם אפילו ביחיד אסור, שמשמש בהספר, עכ"ד. ולפ"ז יש לדון מה הדין בנידו"ד, אם דינו כקולמוס, ואסור להניחו על הספר, או שמא דינו כספר על גבי ספר, כיון דהרי אפשר ללמוד בו, וכמש"נ.

ובענ"ד לא זכיתי לירד לסוף דבריו הנהירים. חדא, דסתימת לישנא דברייתא משמע דיסוד ההיתר הוא דין במגיהי הספרים, ולא משום דהוה ביחידות, דאל"ה למה לא תניא בהדיא, והני מילי ברבים אבל ביחיד מותר, ולכן משמע יותר כאידך פירושא, דיסוד ההיתר הכא הוא, משום דבמגיהי הספרים, הוה לצורך, ולא בדרך בזיון, וכמש"נ. ותו, לא אדע למה ביחיד יהיה מותר אידך מילי השנויין כאן בברייתא, שלא ישמיט הס"ת מתוך המטפחת אלא ישמיט במטפחת מאיליו, אטו ביחיד מותר לעשות כן אף שהוא דרך בזיון. וכי תימא, שאני במגיהי ספרים, דהוה ביחיד, וטירחה מרובה, לכן התירו אף בדרך זו, א"כ ה"נ נימא ברישא דברייתא, לענין הנחת הקולמוס והדיו על הכתב, דמותר במגיהי ספרים, כיון דהוה לצורך הגהתן.

ח. ולענין נידו"ד, אכתי יש לומר דאיכא צדדי דעדיפא קאמפיוטע"ר מקולמוס בעלמא, כיון דגמיר מיניה באוצר הספרים המצוי שם, וגם זה לו כלי עזר לחידושי תורה, הרי זה כנידון דספר על גבי ספר, שהכריעו הפוסקים להתירה. [אבל תו אכתי י"ל דאולי שאני הכא דליכא חלות קדושה בכלי זה מה שיש בספר על גבי ספר].

והמורם מכל האמור, דנתבאר לן הצדדים דאיכא לדון להתירה בנידון דידן, כיון דהוי לצורך תלמודו, וכבר נתפשט היום כך בהיכלי התורה שרבים יושבים ומשתמשים עם כלי זה שמהווה כעין אוצר הספרים הן לעיון בהם והן לכתובת חידושי, ממילא שפיר יש לומר דנידון כספר, וה"ז דומה כספר על גבי ספר, שמותר לכו"ע כשנמצא כבר שם הספר שמתחתיו, ובפרט אם צריך את כולם ללמוד בהם, וממילא אפשר להקל אף דאין בזה קדושת ספר. וכן הלום ראיתי בספר גנזי הקודש (פרק ג' סעיף כ"ד) שמובא בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שלצורך הלימוד מותר להניח עט על הגמרא, ובלא"ה אסור. וא"כ יש לדון גם לענין נידו"ד דשרי אם זה לצורך הלימוד, דלא גריעא מעט, וכמש"נ.

ט. אך הלכה למעשה יראתי להורות בזה היתר גמור, הן דאולי יש סברות לחלק דעכ"פ שאני קאמפיוטע"ר מקדושת ספר, וכאשר מקצתם גם נתבארו בדברינו. ובעיקר כי חזינא בספר גנזי הקודש (דף רע"ט) שמביא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהורה שאסור להניח ברזל על ספר קדוש, וזה על פי הקבלה, מפני שהפסוק, לא תניף עליו ברזל, מתייחס למזבח, לציצית [שאסור

לגזור החוטים על ידי ברזל], וכן לספרים קדושים, שאסור להניח על ספר קודש שום ברזל. ולכן הסיר עט מברזל שהונח על דפי הסידור שלא יעופו מהרוח, וכמו כן סרגלים וכדומה מברזל, אסור להניח על ספר. ושוב מביא ששאלו אותו אם כן איך משתמשים עם אצבע של ספר תורה, ואמר שאכן שם יש הקפדה שהאצבע תהי' מכסף טהור, שאין לו דין ברזל. ושוב מוסיף שם בשם הגר"ח שליט"א, שלפי זה אסור להדק במהדק סיכות דפים של קדושה. ושאלוהו פעם על הנהוג בתתי"ם לחלק לתלמידים דפים של סיכום הסוגיות, ויש חשש שאם לא נהדקם יפה, ילכו הדפים לאיבוד, ויהיה זלזול יותר לדפי הקדושה. והשיב להם, שאולי כשאין ברירה אפשר להקל בדיעבד, זו לא הלכה זה עפ"י קבלה, עכ"ד.

ואף דלכאורה יש להעיר בזה מלשון ספר חסידים המובא לעיל, דכתב, לא ישים אדם על הספר קולמוס או סכין להצניע כשהולך, שיהא מזומן לו, נמצא שלא לצורך הספר עשה, ואסור. אבל כשמעתיק, מניח על השיטה כדי שיהא מוכן למצוא התיבה, עכ"ל. משמע דלצורך מותר להניח סכין, אע"פ שהוא מברזל, משמע דלא חש לה. [ודוחק להעמיד בסכין של כסף או עץ]. אך מ"מ הלכה למעשה, היות ובעוה"ר אין לי עסק בנסתרות, ומי יעמוד בסוד ד', לכן מפאת זה גופא שכלי הקאמפיוטע"ר הוא מברזל, יש להימנע מלהניחו על גבי הספר, וכמש"נ. והנלפענ"ד כתבתי והשי"ת יזכינו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כל מצוות תוה"ק מתוך שמחה נחת והרחבה וכטו"ס לאויושט"א.

הגאון רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א
במח"ס מנחת חן:

(א) הנה בשו"ע יו"ד (סימן רפ"ב סעיף א') כתב
"חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר
תורה", והוסיפו הפוסקים, דכן צריך לנהוג
כבוד בשאר ספרי קודש, וכפי שמובא בספר
החסידים (סימן תתקט"ז) וז"ל: חייב אדם
להזהר מאד בכבוד הספרים ואם חלל,
המחלל את התורה, גופו מחולל על הבריות.
ועיין בביאור הלכה (סימן פ"ג סעיף ה') ד"ה
ואין, בגודל העונש של המבזה ספרים וז"ל:
ורע המעשה שריתי קלי הדעת שהיו לו חדר
מיוחד לפנות שם, והגרף תחת הספסל,
והריח רע היה מגיע בכל החדר, ובאותו חדר
היו קבועים הספרים שלו, וקריתי עליו
המקרא הזה, כי דבר ה' בזה, ושקלי'
למטרפסי', שהיה לו בן יוצא לתרבות רעה
ר"ל. ונתחלל גם גופו על הבריות בשביל זה,
וכמאמר התנא באבות, כל המחלל את
התורה גופו מחולל על הבריות.

(ב) וכן מצאנו לענין הדין שכתב המחבר
בשו"ע יו"ד (סימן רפ"ב סעיף ז') דאסור
לישב על המטה שספר תורה עליה, כתב על
זה הרמ"א, והוא הדין שאר ספרים, וכתב
הש"ך שם בס"ק ט' מר"י בשם א"ח מפני
שהוא כמזלזל בכבוד ספרים, ועי' בקב הישר
(פרק נ"ד) בשם ספר חסידים "שהוציא לחכם
אחד מקברו וחבטו אותו במקלות, על שהיו
ספריו קרועין, ולא נתנן לאומן לכרוך אותם
ולתקנם", עי"ש.

(ג) והנה יש מבוכה הפוסקים לענין קדושת
ספרים הנדפסים ואינם כתובים בכתב יד,
עי' שדי חמד (מערכה ד' כללים פאת השדה כלל
ל"ח), ולמעשה לדעת הרבה פוסקים אסור
להקל בזה, משום שיש לספרים הנדפסים
קדושה ככתובים בכתב יד, ואסור לבזותם,

וכך כתב הט"ז ביו"ד (סימן רע"א ס"ק ח') דכל
המיקל בקדושת ספרים הנדפסים עתיד ליתן
את הדין, בדפוס הוי כמו כתיבה, וכ"כ
הערוך השלחן או"ח (סימן קנ"ג סעיף ו'), ועיין
במשנה ברורה (סימן מ' ס"ק ד') שהביא הט"ז
הנ"ל, לענין לשמש מטתו בפני ספרים וכתב
וז"ל: וה"ה חומשים או סידורי תפילות או
שאר ספרים בין בכתיבה או בדפוס, בכל יש
בהם קדושה ובענין כלי בתוך כלי, ואפילו
אם הן כתב משיט"א (היינו שאינה כתיבת סת"ם
והוא רק כתב אשורי), וכריכת הספר אינה
נחשבת לכיסוי, שהיא מגוף הספר ובענין
עוד שני כיסויין עי"ש.

(ד) וזהו שיטת הרבה פוסקים, דלענין
הקדושה נחשב הדפוס ככתיבה
מעלייתא, ואף שאינו כשר לכתיבת ס"ת או
גט וכדומה, ועי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן
צ"ג) שכתב להחמיר, והובא במג"א (סימן ל"ב
ס"ק נ"ז), וריש (סימן רפ"ד, וסימן של"ד ס"ק י"ז),
וכן משמע במג"א (סימן קנ"ד סוף ס"ק י"ד)
שאסור לכרוך ספרים בדפי ספרי קודש
שמורידים אותם מקדושתם, וכ"כ הפמ"ג
(סימן קנ"ג משב"ז ס"ק ט"ו), עי' שם באריכות,
ובסימן ר"מ א"א ס"ק י"ח, שכל הספרים הן
בכתיבה והן בדפוס יש בהם קדושה, וראה
בשו"ת תשובה מאהבה חלק א' (סימן ט')
הובא בפתחי תשובה יורה דעה (סימן רפ"ב
ס"ק ח') שמעשה הדפוס הוא כמו כתיבה
תמה, וכן הוא בשו"ת מהרש"ם חלק ג' (סימן
שנ"ג), וכן הוא אף בדפוס הנעשה על ידי
צילום (פוטוקאפי). וראה גם בכף החיים (סימן
מ' ס"ק ט"ז), ובערוך השלחן יורה דעה (סימן
רע"א סעיף ל"ט), אכן עי' בערוך השלחן יורה
דעה (סימן רפ"ד סעיף כ"ב) שמחדש שחומשים
הנדפסים אין בהם קדושה כספר תורה אלא
כספר נ"ך עי"ש.

שימצא בקל מקום שהפסיק בו לימודו, ולא יצטרך לחפש, ובספר ישועות חכמה (סימן כ"ז ס"ק מ"ח) כתב, דיש נוהגין להניח ספר על ספר הפתוח, וכתב דאסור לעשות כן, ומטעם זה לא יכסנו בספר אחר רק במפה וכדומה.

ט) אולם בספר צדקה ומשפט (בלוי) [פרק ט"ז הערה ס"ז] וכן בחיי משה יורה

דעה (פרק י"ד ציון 25) כתבו דדעת החמודי דניאל שאסור להניח ספר בתוך ספר לסימן הוא רק לפי דעת הט"ז ביורה דעה (סימן רפ"ב ס"ק י"ג), דאסור להניח ספר תחת ספר אחר כדי להגביהו, דנחשב שמשמש בספר כעץ ואבן, אבל לפי דעת המגן אברהם (סימן קנ"ד ס"ק י"ד) דמתיר להשתמש בספר כדי שלא יצטרך לחפש, היות וזה צורך לימודו [וכן פסקו כשיטת המגן אברהם דמותר להשתמש בספר כדי להגביה הספר בקיצור שו"ע (סימן כ"ח סעיף ט'), וחיי אדם (כלל ל"א סעיף מ"ח), הובא במשנה ברורה (סימן שט"ו ס"ק ל').

ועי' בשו"ת שלמת חיים (סוכול, סימן שע"ז) דמלמד זכות על הנוהגים להניח ספר בתוך ספר לסימן כדי שלא תצטרך לחפש, לפי דעת המגן אברהם הנ"ל דמותר להניח ספר תחת ספר להגביהו, כמובן בנידון דנן, שיש ביטול תורה אם יסגור הספר מותר עי' שם. ולכאורה גם מלשון האליה רבה שהובא במשנה ברורה (סימן קנ"ד ס"ק ל"א) גם כן משמע להתיר, שכתב שלא יניח הקונטרסים, שלא נכתבו בהם ד"ת, עי"ש.

י) והנה מש"כ בספר צדקה ומשפט, ושו"ת שלמת חיים לדמות הדין של הנחת ספר בתוך ספר לסימן, להיתר דהמגן אברהם דמותר להניח ספר בתוך ספר להגביהו, הנה הדברים נסתרים ממה שכתב בקיצור שו"ע

ה) ואפילו אם אינם מודפסים בכתב אשורית אלא בכתב שונה יש להזהר בקדושתם, כמ"ש במשנה ברורה (סימן מ' ס"ק ד'). ואף אם נדפו על ידי מדפיס גוי יש בהם קדושה, עי' בשערי תשובה או"ח (סימן של"ד ס"ק א') בשם שבות יעקב חלק ג' (סימן ט"ו) והובא גם בפתחי תשובה יורה דעה (סימן רע"א ס"ק כ').

ו) ויש מקילים בשעת הדחק גדול כשנדרפסו על ידי מדפיס גוי, או בכתב אשכנזי שאינו כתב אשורית, וכן בכתב רש"י, דכיון שכתב שאינו כתב אשורית אינו קדוש כל כך, עי' בזה בשו"ת חוות יאיר (סימן ק"ט וסימן קפ"ד), הובא בפתחי תשובה יורה דעה (סימן רע"א ס"ק כ' וסימן רפ"ב ס"ק י"ב). וצויין במשנה ברורה (סימן מ' ס"ק ד'). ושם הקיל לשמש מטתו בחדר שספרים אלו נמצאים בו כשאין לו במה לכסותם, ודוקא בזמן עונה או טבילה וכיו"ב, ומ"מ סיים להלכה למעשה אין לסמוך על זה אם אפשר, והיינו מפני שהספרים אינן בכתב אשורית, וכן משמע כיסוד זה בתשובות הרמ"א (סימן ל"ד) והובא בנקודת הכסף יורה דעה (סימן רפ"ב לט"ז ס"ק ד' עי' שם.

ז) ועיין בערוך השלחן או"ח (סימן קנ"ג סעיף ו') שכתב שאף שבשו"ת הרמ"א (סימן ל"ד) מצדד לומר שכתבי קודש הכתובים בכתב אחר (שלא בכתב אשורית), קדושתן קלה מתפילין, מ"מ קדושת ספרים יש בהם, ודינם כקדושה עצמה, וחמורים מתשמיש קדושה, אפילו תשמישי ספר תורה. והובא דבריו בספר צדקה ומשפט (פרק ט"ו סעיף י"ב), ועי' בשו"ת אבני נזר יורה דעה (סימן שע"ו).

ח) והנה כתב בפתחי תשובה יורה דעה (סימן רפ"ב ס"ק י"ז) בשם ספר חמודי דניאל, שאסור להניח ספר בתוך ספר לסימן, כדי

מה החילוק בין נכתב כבר ד"ת, או עדיין לא נכתב, והרי עצם הבאת הנייר היא לצורך הלימוד, והרי זה דומה למש"כ המגן אברהם שם (ס"ק י"ד) שרשאי להביא ספר כדי להגביה הספר שלומד בו, וכתב שם המגן אברהם וז"ל: וכל שכן כשעושה ללמוד ממנו, וכמ"ש (סימן שט"ו סעיף ז'), ע"כ, וא"כ משמע שאם עושה לצורך הלימוד, אע"פ שמשמשים בספר כמעשה עץ בכל אופן שרי, וא"כ גם במחברת שעדיין לא כתבו בה, כיון שמביאה לצורך הלימוד וכדי לכתוב בה ד"ת, אינו מובן למה אסור להכניסה לתוך הספר.

(ג) ויש לבאר, שכיון שמכניס המחברת לתוך הגמרא, א"כ נמצא שהגמרא משמשת את המחברת, ואסור להשתמש בדבר שיש בו קדושה עבור דבר שאין בו עדיין קדושה, שהרי הזמנה לאו מילתא היא, ואין זה אלא כעץ בעלמא, כיון שעדיין לא כתב במחברת. אבל אם מניח ספר תחת ספר, הרי הספר התחתון משמש עבור ספר שיש בו קדושה, ולכן בזה התיר המגן אברהם כיון שתלוי עבור מה משמש הדבר שבקדושה, וכיון שמשמש לדבר שיש בו קדושה, מותר לעשות כן.

(ד) ולפי זה מובן מה שמובא באליה רבה כאן שלא יצניע הקולמוס בתוך הספר, ע"כ, ונראה הטעם, לפי שהקולמוס אין בו קדושה, ואע"פ שכתבו בו דברי תורה, אין קדושה נתפסת בגוף הקולמוס, ולכן, לפי המבואר לעיל, לא מועיל מה שדעתו להשתמש בו לצורך הלימוד, כי עכ"פ אין בו קדושה.

(טז) סוף דבר אין להכניס מחברת ריקה, או עט לתוך ספר קדוש, כיון שחפצים אלו

(סימן כ"ח סעיף ט') דאע"פ שפוסק כהמגן אברהם, דמותר להניח ספר תחת ספר כדי להגביהו לצורך הלימוד, מ"מ ממשיך תיכף, וכתב "אבל אין להניח ספר בתוך ספר אחר שלא יצטרך לחפש אח"כ מקום לימודו" עי"ש. הרי שהני תרי דינים לא תלי אהדדי, וחדא לא תלי באידך, דאע"פ שלצורך לימוד מותר להניח ספר תחת הספר, להגביהו, מ"מ יתכן שעדיין אסור להניח ספר בתוך ספר אחר שלא יצטרך לחפש וכאמור. ויש לבאר החילוק דדוקא ספר תחת ספר מותר, שזהו בשעת הלימודו ממש, משא"כ להניח ספר בתוך ספר שלא יצטרך לחפש, הוא לא שימוש בשעת לימוד ממש ולכן אסור.

(יא) ומעתה נחזור לעיקר שאלתינו אם מותר להניח מחשב נייד על גבי ספרי קודש תוך כדי לימודו, כאשר מקליד ומעתיק מהספרים אל מחשבו, או להיפך שרוצה ללמוד מהספרים המופיעים על המסך, ומניח המחשב שהוא דבר חול על גבי גמרא פתוחה, הנה המשנה ברורה כתב (סימן קנ"ד ס"ק ל"א), וז"ל: אל יניח קונטרסים שלא נכתבו בהם ד"ת בספר ולא שום דבר, עכ"ל. והנה מלשון זה משמע לא יניח מחברת חדשה שעדיין לא כתב בה דברי תורה בתוך ספר, אבל אם כבר כתב בה מעט דברי תורה, רשאי להכניס לתוך הספר.

(יב) וכתב בשו"ת אבני ישפה חלק ג' (סימן י"ב) דלכאורה הסברא להתיר אחר שכתב ד"ת, היא משום שהוא צורך הספר כי יכול ללמוד יותר טוב אם יש לו מחברת לכתוב בו חידושי תורה, וכמו שאמרו דרך דרוש בשם השל"ה הק' קנה לך חבר, לא קנה, אלא קנה (קמץ) שהוא הקולמוס הוא לך חבר, שתדע ללמוד יותר טוב על ידי הכתיבה, אמנם אם סברת הדברים, לא ברור

אין בהם קדושה, הרי זה בזיון לספר, עיי"ש.

טז) ומעתה נראה דהוא הדין והוא הטעם, דאין להניח מחשב על גבי גמרא פתוחה, או על גבי ספרי קודש, שהרי כשעושים כן, נמצא שהגמרא משמשת את המחשב, ואסור להשתמש בדבר שיש בו קדושה עבור דבר שאין בו קדושה, ורק כשמניח ספר תחת ספר, הרי הספר התחתון משמש עבור ספר שיש בו קדושה, משום כך בזה התיר המגן אברהם, והיינו שהדבר תלוי עבור מה משמש הדבר שבקדושה, וכיון שמשמש לדבר שיש בו קדושה מותר לעשות כן.

יז) וגם ראה מה שנתחבטו הפוסקים (הט"ז מגן אברהם הנ"ל אות ט') אם מותר אפילו להשתמש בספר תחת ספר כדי להגביהו לצורך הלימוד, והרי שם משמש ספר התחתון עבור ספר אחר שיש בו קדושה, ואפילו הכי נתחבטו בזה אם הוא מותר, וא"כ כש"כ שמסתבר שאסור להגמרא לשמש את המחשב שהוא דבר חול לגמרי.

יח) ועוד הלא הפתחי תשובה יורה דעה (סימן רפ"ב) הביא בשם חמודי דניאל (הובא לעיל באות ח') שאסור להניח ספר בתוך ספר לסימן כדי שלא יצטרך לחפש, וכן פסק בקיצור שו"ע (סימן כ"ח סעיף ט'), הרי דאין להשתמש בספר לסימן בתוך ספר אחר, א"כ כש"כ שהגמרא לא ישמש להגביה את המחשב.

יט) וכן הדבר כ"ש ממה שכתב המשנה ברורה (סימן קנ"ד ס"ק ל"א) לענין מה שהביא החיי אדם בשם ספר חסידים (סימן תתק"ד) שאסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגן בו מפני החמה או כדי להסתיר שלא

יראה חבירו מעשיו (ספר חסידים סימן תתק"ו). אבל אם השמש זורחת על הספר שהוא לומד בו, יש להקל בשעת הדחק, לעשות צל בספר אחר, ובלבד שלא יכוין להנאתו אלא לצורך הלימוד, עי' שם. הרי דלהשתמש בספר להגן מן השמש שזורח על הספר ומפריע מלימודו, מותר רק "בשעת הדחק", וא"כ כ"ש שלא ישתמש בהגמרא או בספרי קודש להניח עליו את המחשב.

כ) ועוד מלבד כל הנ"ל, נראה עוד יותר גם מצד השקפה ומוסר, דאין להניח מחשב על גמרא או שום ספר קודש, שהרי כלי המחשב בעוה"ר כהיום ברוב העולם הוא כלי טמאה, שיכולים להגיע משם לשאול תחתית ר"ל, אלא שגם אפשר להשתמש בו לצד קדושה, ועכ"פ לי כזה, שיש בכוחו ובפנימיותו כ"כ ריבוי טומאה, אין להניחו על גבי ספרי קודש.

כא) וכאן המקום להביא דברי הגאון רבי אליעזר פאפו זצ"ל בספרו "פלא יועץ" (אות סמ"ך). "שחייב אדם להנעים ספריו ולנערם מעפרותיהם היינו (מאבק שעליהן) כפעם בפעם, ולנהוג בהם כבוד גדול לאוחזם בדרך כבוד ולישבם היטב על מקומן, ושלא לנהוג בפניהם מנהג בזיון ח"ו, כי המבזה אותם דבר השם בזה ח"ו, כי הם חשובים בגדי המלך, וכל המכבד את התורה גופו מכובד, והיא הנותנת שיזכה כתרה של תורה וכו', כללא דמילתא, כל המרבה בכבוד ספרים לכבוד שמים, כבודו מתרבה", עכ"ל.

כב) ועיין בכף החיים (סימן קנ"ד ס"ק ג"ן) דפעם אחת הוציאו צדיק מקברו והכווהו, בא לאחר בחלום, ואמר לפי כשהייתי רואה הספרים נמחקים לא הייתי

קושרם בטבלאות, לכך הוציאוני והכוני, ע"כ.

כג) ולסימא דמילתא, כדאי להביא מעובדא המבואר בספר במחיצת רבינו (ר' יעקב קמינצקי) ערך חינוך (עמוד ק"ב) "רבינו סיפר על אחד שביקש להתקבל כמלמד בתלמוד תורה שלו שטורונטו, ורבינו החליט שלא לקבלו משום שהוא הבחין שבשעה שלמד הנ"ל תורה הוא השעין את מרפקיו על הגמרא, וזה היה סימן לרבינו שאותו אדם היה קצת קל, ואינו מתאים לתפקיד מלמד תורה, ואף שזה לא היה ברור אצלו, כלומר אין זה סימן מובהק, מ"מ אפילו ספק בדבר היה מספיק בשבילו לא למנותו למלמד", ע"כ.

הגאון רבי משה בראנסדורפער שליט"א
גאב"ד ומח"ס היכל הוראה:

על דבר מה ששאלתני אודות מה שמצוי היום שיש תלמידי חכמים שבשעת לימודם בבית המדרש הם מביאים איתם קאמפיוטער (מחשב) שיש בו תכנות של ספרים והם כותבים בהם את החידו"ת שלהם והרבה פעמים מחמת חוסר מקום על השולחן הם מניחים את המחשב על ספרי הקודש בהם הם עסוקים, ושמעת בבי מדרשא בשמי שאסור לעשות כן, ושאלתו מאי שנא ממה שהתירו להניח ספר על גבי ספר כדי להגביהו או להניח אצילי ידיו על הספר כשזה מסייע לו בתלמודו, וביקש ממני להרחיב הדברים ולהורות דבר ה' זו הלכה בהאי ענינא.

והנה אמנם כן כך דעתי נוטה שאסור לעשות כן ואין להניח המחשב על ספרי קודש אף כשאין לו היכן להניח את המחשב והעושה כן יש בזה בזיון לספרים וסמכתו

יתדותי דאף שבמחשב עצמו יש גם הרבה ספרי קודש מ"מ ודאי שאין בו קדושה דכל מה שיש במחשב הוא רק אותות עלעקטריים אבל לא כתב ממש וכבר האריכו בזה הרבה מפוסקי זמנינו לגבי קלטות או דסקים שהוקלטו עליהם שמות שאינם נמחקים וכדומה אם מותר למחקם וס"ל דודאי אין בזה קדושה [ומ"מ טוב להזהר שלא לנהוג בהם מנהג בזיון] ומה שיש לדון בזה הוא מצד מה שכתב המשנ"ב בסימן קנ"ד ס"ק לא דאסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגן בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה. וכשמניח המחשב על הספר נמצא משתמש בו להנאתו וזה אסור מפני כבוד הספרים.

ואף שהמשנ"ב ממשיך וכותב דלהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להתיר ואם מונח ספר אחד לכו"ע מותר להניח ספר אחר עליו [ח"א] זה אינו ענין לנ"ד דהתם ההנאה באה לו מאתו ספר שלומד בו והספר השני הוא מסייעו שיוכל ללמוד בו כדבעי לדוגמא מי שהוא קצר רואי ואם לא יגביה הספר שלומד הוא צריך לשבת כל הזמן בגב כפוף כדי לקרא בספר וזה ודאי גורע לו בלימודו משא"כ בנ"ד שלמחשב עצמו אין שום קדושה נמצא שמשתמש בספר שיש בו קדושה עבור דבר שאין בו קדושה וזה לכו"ע אסור.

ואין לדמותו למה שכתב שם במשנ"ב דכאשר השמש זורחת על הספר שלומד בו יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להנאתו. ולכאורה נימא דמכאן חזינן דמותר עכ"פ בשעת הדחק להשתמש בספר שיש בו קדושה בשביל צרכו, זה אינו דהתם גם הספר שלומד ממנו יש בו קדושה נמצא

שהוא משתמש עם דבר שיש בו קדושה בשביל דבר שיש בו קדושה.

ומה שהתיר הגר"ח זוננפלד זי"ע רב קהל עדתינו להניח אצילי ידיו על הספר כשזה מסייע לו בתלמודו כיון שדרכו ללמוד בתנוחה כזו גם אינו ראייה לנ"ד דס"ס עיקר תלמודו הוא מן הספר שיש בו קדושה ומה שמניח ידיו על הספר מסייע לו בתלמודו מן הספר ולזה התיר אבל בנ"ד שהוא מניח המחשב על הספר רק מחמת שאין לו מקום להניחו זה ודאי אין להתיר דאדרבה יסדר הספרים במקומן שלא יבואו לידי בזיון.

ונראה דנ"ד דומה למה שכתב המגן אברהם אור"ח סימן קנד ס"ק יד בשם ספר חסידים סי' תתצ"ח שלא ישרטט קונטרסים על הספר לפי שאין קדושה לקונטרסים עד שיכתבו בו [כוונת דבריו שמניח הקונטרס על הספר כדי שיוכל לשרטט בקלות] וכמו

כן בנ"ד כשהוא מניח המחשב על הספר כדי שיוכל לכתוב בקלות דסו"ס למחשב אין קדושה ואף שהמג"א מדייק דאם כבר כתוב בו מותר להניח ולדברי החיי אדם כלל לא סימן מח הוא הדין דמותר להניח הקונטרס גם כשלא כתוב בו כלום בשביל לכתוב עליו ד"ת [ודלא כמג"א] מכל מקום בנ"ד גם לדברי החיי אדם יהיה אסור לעשות כן דהרי גם לאחר הכתיבה במחשב לא תחול הקדושה על המחשב שהרי כתיבה זו אין בה קדושה ובכה"ג ודאי שאסור להניח את המחשב על הספרים.

והכלל העולה הוא שגם מה שהתירו הוא רק באופן שעיקר התשמיש הוא בדבר שיש בו קדושה ולהקל על התשמיש התירו אף עם דבר שיש בו קדושה אבל אם עיקר התשמיש הוא בדבר שאין בו קדושה ודאי שלצורך זה לא התירו.

הלכות חלה

בענין צירוף סל בתוך המקפא בעוגיות מונחים בשקיות

שאלה: הכניסו לתוך המקפא כמה עוגיות וחלות בתוך שקיות האם המקפא מצרף לחיוב חלה?

הגרנ"א אהלבוים שליט"א:

(א) הנה ראשית כל נביא לשון מדריך הכשרות של הבד"צ (תשנ"ב) ואח"כ אבאר מה שיש להעיר ע"ז לענ"ד - וז"ל מדריך הכשרות: "אם אופים עוגות ומיני מזונות שונים, ועפ"י רוב אין במין אחד בעיסה שיעור חלה, ואעפ"י שהנשים נוהגות שמפרישות חלה בלי ברכה, אפילו כשאין

בהעיסה שיעור לחלה, אם אח"כ מכניסים את כל המינים בכלי אחד גדול (קופסא, ניילון, קרטון, מקרר) ואז הכלי גדול מצרף אותם, יתכן שמתחייבים בחלה, כדין סל מצרפן, דלא נפטרו על ידי ההפרשה הקודמת שהיתה בפטור, - כמו כן לפעמים מכניסים ביחד מיני מאפה הנ"ל שמקבלים מאנשים שונים, אשר חלק מהם לא הי' בעיסה שלהם

מצרף, וכ"כ הרמב"ן בהל' חלה בשם השאלות, וכ"כ הריטב"א (פסחים מח:) וכן פסק בשו"ת באר משה (דעברעצין) ח"ז (סי' ע"ב) דתנור אינו מצרף.

ד) אך מאידך הרא"ה בספר החינוך (מצוה שפ"ה) כתב שאין התנור מצרף, וכ"כ הכל בו (סי' פ"ט), וכ"כ בספר כפתור ופרח (פ"טו), והבית יוסף ביו"ד (סי' שכ"ה) הביא דברי הרא"ש והרמב"ם (פ"ו הל' ביכורים ה"ז), ופסק כהרמב"ם דאין התנור מצרף, - ואף להרשב"א דבא"י חייב בחלה, מ"מ האידנא דחלק בא"י מדרבנן פטור מחלה, וכ"כ הפרי חדש או"ח (סי' תנ"ז סק"א) שאין התנור מצרף לחלה, - ועיין בכף החיים או"ח (סי' תנ"ז ס"ק כ"ב) שכתב שאם נצטרפו בתנור אין לאכול מהם עד שיצרפם בסל ויפריש מהם חלה.

ה) ועיין במנחת יצחק ח"ח (סי' ק"ט) שהסתפק אם מקרר מצטרף לשיעור חלה היכא דהניח כל עוגה בשקית פלסטיק, וכתב דאין להתיר מצד דלא חשיב נגיעה כשיטת התורת הארץ, דהרי הא דקיי"ל כשיטת הראשונים דצריך נגיעה לצירוף סל - היינו רק לכתחילה לחומרא, אבל אין לסמוך על זה לקולא לפוטרו מחלה, - אולם כתב דיש להתיר מצד דברי החלת לחם, ותורת הארץ שכתבו, דאפילו להראשונים דלא צריך נגיעה לצירוף סל, מ"מ הכלים חשיבי הפסק ולא מצרף, - עוד כתב דיש להתיר משום דמקרה הוי גדולה ממ' סאה דאין עליו דין כלי, עיי"ש.

ו) והנה כאמור הרמב"ם (פ"ו הל' ביכורים ה"ז) פסק דהסל מצרף לחלה "ואין התנור מצרף לחלה", ובשו"ע השמיט לגמרי דין צירוף תנור, ובביאור גר"א (סי' שכ"ה סוס"ק ג') כתב "ולענין תנור פסק הרמב"ם דאין מצטרפין וכו', דברי הרמב"ם עיקר", וכן

שיעור חלה - ומצוי ביותר בשמחות, וב"משלוח מנות" בפורים - וע"י צירוף הסל "נתחייבו בחלה".

ב) במקרים כאלו התיקון של הפרשת חלה מסובכת, כי אי אפשר להפריש מתוך התערובות שצורפו בסל, משום שיתכן שחלק מהם נפטר מקודם, ואין מפרישין מפטור על החיוב, לכן מהראוי: א) לא להכניס את העוגות והמזונות כשיש בהם שיעור חלה לתוך כלי אחד, ב) נואם כבר צרפם יחד בכלי אחד יש לעשות עיסה שחייבת בחלה ובשעת הפרשה לכוין לתקן גם את כל מה שנתחייבו בחלה על ידי הסל, ג) להפריש חלה מכל אחד ואחד מיני' ובי' מטעם ספק, ע"כ מתוך מדריך הכשרות.

ג) והנה בדבר השאלה שהעלה כתר"ה האם חלות קטנות או עוגיות שנאפו בלי שיעור חיוב חלה, ומכניסים הכל בתוך המקפא או מקרר, האם נחשב כצירוף סל לחייב הכל בהפרשת חלה, - הנה בדבר זה אם מקרר מצרף לחיוב חלה כבר נחלקו בזה גדולי פוסקי זמנינו, ודנו אם יש לחלות הך דינא של "מקרר מצרף" בדינא של "תנור מצרף", - דהנה בדין תנור אם מצרף את מיני המאפה לשיעור חלה, איתא במס' פסחים (דף מח ע"ב), תניא רבי אליעזר אומר הסל מצרפן, רבי יהושע אומר תנור מצרפן, - וכתב הרא"ש (הל' חלה סי' ה') להלכה כב"י שהתנור מצרפן לחלה, וכ"כ רבינו ירוחם (נכ"א ח"ג דקע"ח ע"ג), וכ"כ הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' תס"א), ובפסקי חלה (שער ראשון) חילק בין א"י לחו"ל שבא"י חייב ובחו"ל פטור, וכ"כ בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' רצ"א פ"ו), וכ"כ המאירי (חלה פ"ב מ"ד) [אלא שבפסחים (מח:) כתב שאין התנור

כתב בס' חלת לחם (סי' ד' ס"ו) דאין התנור מצרף לחלה, ובס"ק כ"א האריך בזה, וכתב דהנה בטוש"ע סתמו דבריהם ולא כתבו כלל דין התנור, ואילו סברו שיש סברא לומר דמצרף האין סתמו והי' להם לבאר דיש להחמיר, ואפילו נימא דס"ל כיון דבחלה דידן שהוא דרבנן מקילים כמ"ש הרשב"א, מ"מ הא קיי"ל דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה, והאין נתיר לאפות בתנור שיעור חלה לכתחילה, אלא ודאי סתמייהו ס"ל דאין התנור מצרף, עיי"ש.

(ז) והנה טעם הדבר דאין תנור מצרף לחלה אינו מבואר בגמרא ובראשונים, - אבל באחרונים מצאנו בזה כמה טעמים.

(א) הרדב"ז בביאורו להרמב"ם (פ"ו מהל' בכורים הט"ז) כתב, דכיון דכתיב באכלכם מלחם הארץ, לא נקרא לחם עד שיוציאו מהתנור ויהי' ראוי לאכילה, וכדבריו כתב במשאת משה (זרעים סי' מ'), וכ"כ באוצר מפרשי התלמוד (חלה, עמוד שס"ט הערה 63) בשם האחרונים, - ויעויין בשו"ת שבט הלוי ח"י (סי' קצ"ב), דלפי דברי הרדב"ז נמצא שאם כבר הוציא הלחם מן התנור שאפה בו ונתנו בתנור אחר לשם צירוף בלבד דהוא כבר בגדר לחם דמועיל הצירוף.

(ב) בדרך אמונה (פ"ו בכורים הט"ז) להגר"ח קניבסקי בבה"ל ד"ה ואין התנור, ביאר באופן אחר, וז"ל: ולענ"ד י"ל טעם אחר (שאין התנור מצרף) משום שלא נותן הפת להתנור שיהא בתוכו אלא רק לאפות ולהוציאו, - ולפי"ז אם באמת יניח בתוך התנור עיסה כדי שיהא שם יצרף, וכן אם השאירם אחר האפי' ורוצה שיהא שם קצת זמן יצרף, עיי"ש.

(ג) הג"ר שמואל וואזנר בשו"ת שבט הלוי ח"י (סי' קצ"ב) כתב קצת סברא אחרת (שאין התנור מצרף) וז"ל: ועוד י"ל דהצירוף בתנור בדרך כלל צירוף טבעי לאפות ואינו בגדר צירוף עד שיצרף לשם צירוף לבד - יהי' איך שיהי' הטעם של הלכה זו כפשוטו תנור אינו מצרף - סל מצרף עיי"ש.

(ח) והנה יש חילוק לדינא בין סברת דרך אמונה לסברת שבט הלוי, דלפי דרך אמונה עיקר מניעת הצירוף בתנור, הוא מה שלא נתן הפת להתנור שיהא בתוכו אלא רק לאפות ולהוציאו, וא"כ אם אך באמת יניח בתוך התנור אז יצרף, - ואילו לפי דברי השבט הלוי דבר זה להניח בתוך התנור עיסה ע"מ להניחם שם עדיין לא סגי בזה לצרף, כיון דבתנור בדרך כלל הוא צירוף טבעי לאפות, ואינו בגדר צירוף "עד שיצרף לשם צירוף לבד".

(ט) ולפי"ז נמצא דה"ה "מקרר" או מקפיא אינו מצרף, שהרי המקרר בדרך כלל הוא צירוף טבעי כדי לקרר המאכלים ואינו בגדר צירוף ע"ד שיצרף לשם צירוף לבד, וכמוש"כ השבט הלוי לגבי תנור (באות ד').

(י) וכעין זה הובא בשם הגרש"ז אויערבאך בשמירת שבת כהלכתה ח"ב (פרק מ"ב הערה ל"ט) דאפשר דמקרר אינו מצרף לשיעור חלה, כיון שאין תפקידו כלל לצירוף ולאחסון, אלא לקירור ואינו מצרף, והו"ד גם בשו"ת דברי דוד ח"ג (סי' מ"ו), ובס' אבני הלכה (הל' חלה, עמ' נ'), ובס' הפרשת חלה כהלכתה (עמ' ע"ו), די"ל דמקרר לא גרע מתנור, כיון שגם מקרר לא מיועד לאחסנה אלא לקירור. - ובמשנה ברורה (דרשו) במילואים לסי' תנ"ז (ציון 10) כתב בביאור סברת הגרש"ז א קצת אחרת, והיינו שאף שהמקרר נחשב ככלי, מ"מ יתכן שכיון

שאינו משמש לטלטול ממקום למקום אלא לאחסון בלבד, אינו נחשב כלי לענין צירוף מיני מאפה יחד.

(יא) ובאמת יש לגבי דין זה אי מקרר מצרף עוד הרבה ספיקות שדנו בזה פוסקי זמנינו והכריעו כמה מהם דמקרר לא מצרף לשיעור חלה, דחייב חלה בזמן הזה אינו אלא מדרבנן, עי' בשו"ת מנחת יצחק ח"ח (סי' ק"ט) שיש להקל שלא להפריש מהם חלה, בצירוף כמה ספיקות, וכן הכריע בהחלט להלכה דאין מקרר מצרף, ובפרט בחלת חול, בשו"ת מחזה אליהו (מסימן קי"א עד סי' קט"ז), עיי"ש, - וכן נלע"ד להכריע ג"כ להלכה למעשה, דאין מקרר מצרף.

ועכשיו נבאר כאן עוד ספיקות שדנו בזה הפוסקים

(יב) א) בספר משמרת שלום (הגהות ליו"ד סי' שכ"ד סק"ג) הביא בשם ספר חקר הלכה שכלי המחזיק מ' סאה אינו מצרף כיון שאינו כלי לענין טומאה, והקשה עליו מהמבואר במשנה (פרה פ"ה מ"ה) שאפשר לקדש אפר פרה בספינה, הרי שספינה נחשבת כלי אף שאינה מקבלת טומאה, - ובשו"ת מחזה אליהו (סי' קי"ג) סתר ראי' זו, עפ"י דברי המשנה אחרונה (שם) שאין לדמות דין כלי לענין קידוש אפר פרה לשאר מקומות שצריך כלי, והאריך להוכיח שכלי שאינו מקבלת טומאה אינו נחשב כלי לכל דיני התורה, וה"ה לענין צירוף סל, - ומסיק להלכה דתנור (וה"ה מקרר) אינו מצרף כלל את העיסות לשיעור חלה. - [ועי' במנחת שי (סי' ט"ו) דכלי המחזיק מ' סאה מעיקר הדין שפיר מצטרף, וכ"כ בשו"ת מהר"ש ח"ח (סי' צ"ה)].

ובדרך כלל התנורים שלנו (וכן המקרר) מחזיקים מ' סאה, ולכן אינם מצרפים, - ואף אם התנור אינו מחזיק מ' סאה דינו ככלי המחזיק מ' סאה היות דרוב תנורים עשויים לנחת, וכלי העשוי לנחת דינו ככלי המחזיק מ' סאה, עי' מש"כ בזה להלן (אות ב') ד"ה ויש להוסיף, - ועי' בס' ברכת פסח להגאון בעל פתחא זוטא (סי' ה' סעי' ט') שהביא בשם ספר חקר הלכה דתיבה גדולה בת מ' סאה אין לה דין כלי לענין צירוף חלה, כמו שאין לה דין כלי בנוגע לקבלת טומאה, - וכעין זה איתא בתשו' טוב טעם ודעת מהדו"ג ח"ד (סי' כ"ב) להגאון מהרש"ך, דכלי המחזיק מ' סאה אינו כלי בנוגע לטבילת כלים דלא נחשב כלי סעודה, עי' בתשו' מחזה אליהו (סי' קי"ג) שהאריך בזה. וכן הדין במקרר, עיי"ש. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ח (סי' ק"ט) דיש להתיר משום דמקרר הוי גדולה ממ' סאה דאין עליו דין כלי, עיי"ש. [ועי' בדרך אמונה (פ"ו מביכורים ס"ק קל"ח) מחלוקת אם מצרף]. - ודעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' ל"ט) שאם הוא מחזיק ארבעים סאה, ומיני המאפה נמצאים בתוך שקיות נפרדות, אפשר להקל שאינם מצרפים.

ב) עוד יש להסתפק אם מקרר יש לה דין מחובר לקרקע, והיינו לפי המבואר בהרבה אחרונים [מגן האלף או"ח (סי' תנ"ז סק"א). ומקדש מעט שסביב ספר דעת קדושים (סי' שכ"ה ס"ק ה'), וחלת לחם (סי' ד' סק"ו, וסק"כ), ראשית העומר יו"ד (סי' שכ"ה סק"ז)] שכתבו שהחילוק העיקרי בין סל לתנור הוא שסל הוא תלוש ותנור הוי מחובר לקרקע, וגם הדעת תורה להמהרש"ם שם מביא דברי החלת לחם שרק תיבה קבועה בכותל הוי תנור, הא תיבה תלושה חשובה כסל, וכ"כ

"עילאי בהנחה בעלמא חייב", ששורה העליונה של הכותל נחשבת בנוי אפילו אין האבנים מחוברים להכותל כלל, שהנחה בתדירות במקום אחד הוא בנינו, - ונמצא לפי דלפי הדעת תורה והחלת לחם ועוד שהצריכו מחובר לקרקע, ניד"ד לא גרע מתיבה המחוברת ביתדות, דתחיבתו זהו בנינו.

ויש להוסיף עוד ע"ז, דנראה שאין מקום לחלק בין מחובר במציאות ביתדות לאינו מחובר, דמ"מ פקע שם כלי מיני' מדהוי כלי העשוי לנחת ואין שם כלי עליו לגבי קבלת טומאה, וכמבואר בחגיגה (כו:), והיינו דאינו עומד לטלטל מלא וריקן, ועי' רמב"ם (פ"ג מכלים הל' א') דאפילו אינו מחזיק מ' סאה פקע דין קבלת טומאה מיני', עיי"ש בראב"ד וכ"מ. - וידוע דהרבה מקרים אף דבתוך עובי גופם יש ברזל, מ"מ הפנים שלהם מצופה מפלסטיק, וא"כ נראה שאינם מקבלים טומאה.

וכעין זה כתב בס' טבילת כלים בשם הגרש"ז אויערבאך (פרק י"א הערה אות ח') שאין חיוב "טבילת כלים" למקרר (וגם לא על המגירות ומדפים), ואפילו אם נוגע האוכל בהם תמיד, מאחר דהוי כלי העשוי לנחת ואינו חשוב כלי, - ולפי"ז חי"ל שאין שם כלל על המקרר ואינו מצרף כסל, ואפילו אין בו מ' סאה.

ולפי"ז נמצא שהרווחנו "עוד" שני צדדים שאין המקרר בגדר "סל" המצרף, (א) דאינו "כלי" דנחשב כמחובר לקרקע, שתשמישו בקביעות עם הקרקע, ע"י שמחובר בתמידות להאלקטרי. (ב) אפילו אינו מחובר, מ"מ אין "שם כלי" עליו, דהוי כלי העשוי לנחת, ולכן אינו כלי

בלקט העומר (עמו' כ"ט) שארון קיר המחובר לקיר אינו מצרף לחלה.

והנה בדרך אמונה (פ"ו הט"ז) בבה"ל אחרי שהביא דעת המקדש מעט שתנור אינו מצרף משום שהוא מחובר לקרקע, כתב, וז"ל: "ולפי"ז בתנורים שאינם מחוברים לקרקע מצרפים, - ויש לעיין בתנורים היום שמופעלים ע"י אלקטרי אם זה נקרא מחובר לקרקע כיון שצריך לחבר האלקטרי לקיר, - וזה נוגע גם לענין מקרר שמחובר באלקטרי לקיר אם נקרא מחובר לקרקע, ובס' חלת לחם כתב דדוקא בתנור תלוש פליגי במתני', אבל בתנור המחובר לקרקע לכו"ע אין מצרף", עכ"ד. - וגם הסתפק בזה הגרש"ז אויערבאך בשמירת שבת כהלכתה ח"ב פמ"ב הערה ל"ט) "וגם אפשר דחשיב נמי כמחובר לקרקע הואיל ושימושו רק במחובר" ע"כ.

ובאמת יש לחזק הסברא שהמקרר שצריך לחבר האלקטרי להקיר יהי נחשב כמחובר לקרקע, וכמו שביאר בשו"ת מחזה אליהו (סי' קי"ב) שכיון שמחובר "בתמידות" להאלקטרי, ובהפרדו ובניתוק הקשר פקע תשמישו, נמצא שתשמישו "בקביעות" עם הקרקע, ויש לחושבו כמחובר לקרקע, ולא גרע מתיבה המחוברת ביתדות לכותל, - וכעין זה כתב בתשו' חלקת יעקב ח"א (סי' קכ"ו) בנוגע לקומקום אלקטרי שאין צריך להטבילו מדין "טבילת כלי אוכל" מאחר שתשמישו עם הקרקע, - ואף ששם יש לפקפק טובא, שהלא מעבירים הכלי ממקום למקום, וגם מחברים אותו למקומות שונים בתוך הבית, ולכן לא נראה דבריו בזה ואין לחושבו כמחובר, מ"מ מקרר שתוחבין אותו פעם אחת למקום ידוע, וכן נשאר לעולם, לכאורה תחיבתו זהו בנינו, ועי' בשבת (קב:)

לקבלת טומאה, וה"ה לא לצירוף סל, וכמו שהאריך בזה במחזה אליהו (סי' קי"ב).

ג) ועוד יש להסתפק אם צירוף סל נתהוה רק ע"י כוונה לצרף או דחל גם מאליו, - הנה התוס' רבינו פרץ בפסחים (מח:) בשם רבינו יחיאל כתב שאין הסל מצרף לשיעור חלה אלא כשדעתו לצרף, והיינו דוקא אם הכניס את העיסות לסל על מנת לצרפן, אבל אם הכניסן שלא על דעת לצרפן, אינן מצטרפות, והו"ד גם בדרך אמונה (פ"ו מביכורים ה"ז) בציון הלכה (אות שי"ב), וכן ע"י בריטב"א שם, אבל מדברי הרא"ש (ביצה פ"א סוסי"י ג') שכתב "ואם יבואו אח"כ לידי צירוף נתחייב בחלה ואולי טבל", משמע שאף אם באו לידי צירוף בלא כוונתו נתחייבו בחלה, וכ"כ במקדש מעט יו"ד (סי' שכ"ה סק"ה), וכ"כ בדעת קדושים (שם), - ודברי הרא"ש מובאים בט"ז או"ח (סי' תנ"ז סק"ב), ובמשנ"ב (שם סק"ד).

ועיין במועדים וזמנים ח"ח (לסי' קפ"ז) שכתב "הנה בספר מקראי קודש נלהגצ"פ פרנק זצ"ל על עניני פסח ח"ב (סי' י"ט אות ב') הביא חידוש הגאון האדר"ת זצ"ל, דצירוף סל בלי כוונה אין מועיל רק כשצירף ביחוד להפרשת חלה אז מועיל עכ"ד, ולא מצאתי בפוסקים חידוש זה וכו', שוב מצאתי בשו"ת מחזה אליהו (סי' קט"ז) שמביא רבינו פרץ וריטב"א בפסחים (מח:) שסל מצרף רק בכוונה, הרי שבקדמונים מפורש סברא הנ"ל, עיי"ש.

ולפי"ז בתיבה גדולה כמו מקרר, שהוא ממש כדינו של רבינו יחיאל (הובא בתוס' רבינו פרץ), יש עוד פקפוק, אם מילוי כזה, ששמים ככרות בזמנים שונים לתוכה, אם מצרפם לחלה, ולרבינו יחיאל ודעימי' וודאי לא יצטרפו.

ד) ועוד יש להסתפק אם בצירוף סל מחייב אף בב' מיני עוגות, - הנה אם בעל העיסה מקפיד שלא יגעו זו בזו, כתב השו"ע בי"ד (סי' שכ"ו סעי' א') שבאופן זה אין מצטרפות זו לזו, והוסיף הדרך החיים (סי' ר"צ סעי' ד'), שגם אם כל העולם אינם מקפידים על תערובתן, מ"מ אם בעל העיסה מקפיד, אינן מצטרפות, - ולענין צירוף סל במיני מאפה שאינו מקפיד על נגיעתם זה בזה, אך הוא מקפיד שלא יתערבו יחד, כתב הבית מאיר (ס"א אות ח') שהם מצטרפים, כיון שאינו מקפיד על הנגיעה, וכן משמע במקור חיים (ס"ק א'), ועי' גם במלא העומר (סי' שכ"ו סק"ב), - אולם בישועות יעקב (ס"ק א'), וכן החלת לחם (סי' ה' ס"ק ו', טז, כא), והיד אפרים (סי' תק"ו) על מג"א (ס"ק ח') כתבו שאינם מצטרפים, כיון שהוא מקפיד על התערובות, - וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח (סי' קי"ז) לענין צירוף מצות יד עם מצות מכונה, שאם הוא מקפיד שלא יתערבו העיסות זו בזו, אינן מצטרפות לשיעור חלה בברכה, ועי' בלקט העומר מהג"ר יעקב ישעי' בלוי (פ"ו אות ח') וז"ל: וכיוצא בזה יש ליזהר בפורים כשמקבל עוגות מכמה בני אדם ומצטרפים בכלי וכו', היינו דוקא בעוגות שוות בטעמן, אבל בשאינן שוות בטעמן באופן שמקפיד על תערובתן, אעפ"י שלאחר האפי' אינו מקפיד על נגיעתן, אפשר שאינן מצטרפין, עיי"ש.

וא"כ כשמקבל הרבה משלוח מנות או שאר זמן במשך השנה שמתאסף אצלו שקיות עם עוגיות, או חלות קטנות שנאפו בלי שיעור חיוב חלה, אם הוא באופן שמקפיד שלא יתערבו זה בזה, הרי להרבה מגדולי הפוסקים אינן מצטרפים לשיעור חיוב חלה.

היכא דהניח כל עוגה בשקית פלאסטיק, וכתב דיש להתיר מצד דברי החלת לחם, והתורת הארץ שכתבו, דאפילו להראשונים דלא צריך נגיעה לצירוף סל, מ"מ הכלים חשיבי הפסק ולא מצרף, - עוד כתב דיש להתיר משום דמקרהו גידולה ממ' סאה, דאין עליו דין כלי, עיי"ש. ועיין לעיל (באות ה').

וכן עיין בקובץ מבית לוי (ח"ה עמ' ל"ז) דעת הגר"ש וואזנר שדברי המשנ"ב (סי' תנ"ז סק"ז) סותרים לכאורה זה לזה, שהרי בתחילת ס"ק זה כתב המשנ"ב שצריך לקרב הלחמים עצמם שיגעו זה בזה, ואח"כ כתב, "דאם הם מונחים בכלים צריך לקרב הכלים לדדי וכו' ויניחם בתוך סל אחד", - ומשמע שמניח את הכלים בתוך הסל והוא מצרפם, - ואילו בתחילת ס"ק זה כתב שצריך לקרב את הלחמים עצמם, - ובשו"ת מנחת יצחק ח"ח (סי' ק"ט) ד"ה אכל, ביאר שנגיעת הכלים נחשבת כנגיעת האוכלים עצמם, והוכיח כן מדברי השעה"צ (ס"ק י"ד) שהשוה את נגיעת הכלים לנגיעת אוכלים, ועי' דרך אמונה פ"ו מביכורים הט"ז בבה"ל ד"ה ואין התנור, שגם אם מונחים הם בשני כלים הרי הם מצטרפים, וביאר הגר"ח קניבסקי שיתכן שהוא משום שהם ניטלים יחד על ידי הכלי החיצון.

מאידך דעת הגר"ש וואזנר שכיון שדברי המשנ"ב לכאורה סותרים זה לזה, ועל כן גם כשהלחמים בשני כלים יש להפריש באופן שיגעו הלחמים זה בזה, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה פמ"ב הע' לט), דלכתחילה ודאי שאין להפריש בשני כלים המונחים בסל אחד, וצריך נגיעה ממש של הלחמים זה בזה, - ולדעות אלו כתב הגר"ח קניבסקי (דרך אמונה שם) שיש לפרש בדברי

(ה) ועוד יש להסתפק באופן שהעגיות או הככרות מונחין בשקיות ניילון נפרדות אם מצטרפין, ואף שהם כולם במקפיא או במקרר, מ"מ יתכן שבקיות הם מפסיקין ומונעים הצירוף, - הנה עיין בדעת קדושים יו"ד (סי' שכ"ה) שכתב, וז"ל: "אף אם תנור מצרף לחלה, מה שבכלי בתנור אולי אינו מצורף להשאר שבתנור, דהכלי עושה למה שבתוכו נפרד לעצמו, וכן בצירוף סל, מה שמוקף במפה בפני עצמו אף שמונח ג"כ בהסל, י"ל שמבטל הצירוף", עיי"ש - הרי מבואר דיש גדול אחד שנוטה מאד לומר שאין כלי חיצוני מצרף מה שנמצא תוך כלים נפרדים אעפ"י שהם פתוחים ומונחים יחד תוך כלי אחד חיצוני.

וגם שאר פוסקים י"א שגם בצירוף ע"י כלי צריך שיהיו העיסות או הככרות נוגעות זו בזו, עי' במשנ"ב (סי' תנ"ז סק"ז) בשם הב"ח והגר"א ביו"ד, וכ"ה בנקודת הכסף (סי' שכ"ו) בסוף דבריו, וכתב בשעה"צ שכן הסכים החק יעקב למעשה, ואף שהט"ז מיקל בזה, לכתחילה בודאי נכון לנהוג שיגעו זה בזה, - וכתב המשנ"ב שם שאם מונחות בכלים נפרדים, צריך שיהיו "הכלים נוגעים" זה בזה, והיינו כשהכלים מונחים בתוך כלי גדול, אעפ"י שדופני הכלים הקטנים מפסיקים וחוצצים מיקרי צירוף.

אבל בתורת הארץ (אות צ"ח) משמע שכל שיש הפסק דופן בין הדפנות, לא מיקרי צירוף, ושכן דעת החלת לחם, וע"כ העלה בנידון העוגות הנאפים במחבות קטנות, אעפ"י שהן בתנור אחד, ואפילו למ"ד התנור מצרף לא מיקרי צירוף בכה"ג, ועי' בלקט העומר (פ"ו, ס"ק י"ד).

ועיין במנחת יצחק ח"ח (סי' ק"ט) שהסתפק אם מקרה מצרף לשיעור חלה

למעלה, דאם הם סתומים אפילו הם מקורבים לא מהני".

(ד) ולפי"ז בניד"ד דכל שקית סגורה היטב (בכדי שלא יכנס רטיבות המקרר באוכל), א"כ אינם מצטרפין אפילו כשהם מונחים בכלי גדול (כמו מקרר), אפילו לדעת המשנ"ב הנ"ל (שהוא ס"ל דבעינן שיהיו פתוחין למעלה), ועוד, ניד"ד הרי זה עדיף יותר משיטת הדעת קדושים (הובא לעיל ס"ק ה') שאין כלי חיצוני מצרף מה שנמצא תוך כלים נפרדים "אעפ"י שם פתוחים" ומונחים יחד תוך כלי אחד חיצוני, - ובניד"ד יש להם עוד מעלה שהם סתומים, ולכן אין העוגיות שבתוך השקיות מצטרפין לשיעור חיוב חלה, וכ"כ בשו"ת מחזה אליהו (סי' קט"ז), דאין המקרר מצרף כלל.

המשנ"ב כאן, שכוונתו שיוציא את המצות מתוך הכלים ויניחם בתוך הסל, - וכ"כ בשולחן שלמה להגרשז"א זצ"ל (סי' רמ"ב) דקיי"ל דבעי נגיעה ולא מהני צירוף סל של כלים נפרדים, דבמקום שצריך נגיעה לא מהני נגיעת כלים, עיי"ש.

(ג) וא"כ בניד"ד שהכרות או העוגיות מונחין בתוך המקרר בשקיות של ניילון נפרדות, הרי כמה פוסקים דלא מצטרפין בכה"ג, - נדחין מדעת הגרש"ז, והגר"ש וואזנר הנ"ל שחוששין בזה דלא מצטרפין, הרי דעת החלת לחם, והתורת הארץ דכלים חשיבי הפסק ולא מצטרף, הובא לעיל ד"ה ועיין במנחת יצחק], - ואפילו לפי דעת המשנ"ב הנ"ל, שגם אם מונחים הם בשני כלים הרי הם מצטרפין, - הרי התנה שם (בסי' תנ"ז סק"ז) בפירוש "ויהיו פתוחים

בענין חיוב חלה בעיסה העומד להתחלק

שאלה: מצוי מאוד כשאחד מקבל הרבה משלוחי מנות שנאפו בלי שיעור חיוב חלב, ואח"כ מצרפו בסל, האם בכלל יש פטור חלה כיון שרוב האנשים אפו אותם על מנת לחלק לאחרים?

הגרנ"א אהלבוים שליט"א:

(א) הנה עיין בס' דרך אמונה להגר"ח קניבסקי שליט"א (בפ"ו מהל' ביכורים ס"ק קמ"ב) שכתב דמי שעושה שמחה ושלחו לו מיוחדעיו מיני מתיקה שקורין לעקי"ך, אעפ"י שאין בהן שיעור חלה יש לחוש שיצטרפו אצלו, ולכן יזהר לצרפן בכלי ויטול מהן חלה בלי ברכה, ואם יש לו לעקי"ך שלו שלא הפריש ממנו יצרפם יחד ויקח משלו על אחרים, עיי"ש, ומקור הדברים מס' חלת לחם (סי' ד' ס"ב) בשם דה"ח.

וכ"כ בלקט העומר (פ"ו סק"ח) בשם סידור דרך החיים, והוסיף "וכיוצא בזה יש

ליזהר בפורים כשמקבל עוגות מכמה בני אדם ומצטרפים בכלי, ומ"מ נראה דהיינו דוקא בעוגות ששוות בטעמן, אבל כשאין שוות בטעמן באופן שמקפיד על תערובתן, אעפ"י שלאחר אפיה אינו מקפיד על נגיעתן, אפשר שאינן מצטרפין עיי"ש.

(ב) וביאור הדברים בזה הוא כך, דהנה כתב המחבר בשו"ע יו"ד (סי' שכ"ו סעי' ב') דהעושה עיסה לחלקה בעודה בצק פטור מחלה, חוץ בנחתום שיכול להיות נמלך לאפותה לעצמו עיי"ש, - ומצוי הדבר במי שיש לו מכונה שאין יכולין לעשות בזה רק עיסה גדולה, וכמה פעמים מחלקין העיסה

חילוק בין איש אחד לב' אנשים, אלא בין מקפיד אחר החלוקה לאינו מקפיד, עיי"ש.

(ד) ועיין בשו"ת מנחת יצחק ח"י (סי' ק"ב) שכתב דלפי דברי החזו"א יש על מי לסמוך להפריש חלה בברכה באשה אחת שעושה שיעור חלה ע"מ לחלקו בבצק, ולאחר אפיה לחלק הככרות לאחרים, דאף דסתם ב' בני אדם מקפידים לאחר החלוקה על תערובתן, מ"מ באשה אחת שמחלק הככרות לאחרים ואין להם זכות לבחור, ליכא למימר שמקפידים על תערובתן, ולכן לא חשיב כלל כע"מ לחלק, עיי"ש.

(ה) ודע דכל ענין זה דאמרי' דכשעושה עיסה ע"מ לחלקה בבצק פטורה אינו דבר פשוט, וישנם בזה הרבה חילוקי דיעות ברבותינו גדולי הפוסקים ז"ל, - דדעת הרבה פוסקים, דבעושה עיסה לעצמו על דעת לחלקה לעיסות קטנות שאינו פוטר, והיינו דס"ל דהפטור של ע"מ לחלק הוא רק ע"מ לחלקה לאנשים אחרים ולא לעצמו, כן מבואר בפתחי תשובה (סי' שכ"ו ס"ק ב') בשם הלבוש (שם ס"ב), ודרישה וב"ח, - וטעם החילוק כתב הצ"ח (ברכות ל"ז: תו"ד לחם), ובשו"ת בית אפרים יו"ד (סי' ס"ט) הוא משום שכשהוא מחלקה לאחרים חלוקתו ודאית יותר מכשמחלקה לעצמו, כי החילוק לאנשים הרבה הוא כריתות ששוב לא יבואו לצרף, משא"כ המחלק עיסתו לעצמו, כיון שאפשר שיבואו גם אח"כ להצטרף יחד אפילו כשמחלקם על מנת לאפותם בכמה תנורים, הרי אפשר אחר אפיה לבוא לידי צירוף סל, לכן גם עתה אין החילוק מוציאם מידי חיוב חלה, - דהך דינא דע"מ לחלק פטור היינו דוקא כשעומד להחלק בודאי.

(ו) ומיישבים בזה מנהג אבותינו להפריש חלה מן העיסה בערבית שבתות ויו"ט,

שחלק אחד יאפה בערב שבת זו, וחלק שני בער"ש האחרת, ולפי הנ"ל אם בחלק האחד לבד אין בו שיעור הרי העיסה פטורה מחלה, - אכן עי' בש"ך שם (סק"ה) שכתב דהיינו לחלקה בבצק לאנשים אחרים, ומשמע דאם מחלקה לעצמה אינה פטורה מחלה, וכן כתב בפתחי תשובה (שם סק"ב) בשם כמה אחרונים.

וכתב בזה ליישב מה שמפרישין חלה מהעיסה הגדול ואח"כ מחלקין העיסה לכמה חלות קטנות, - אכן שם דמדברי התוס' בברכות (דף ל"ח ע"ב) לא משמע לחלק בזה, - ולפי"ז עדיין אינו מיושב מנהגינו.

(ג) ועיין בחזון איש יו"ד (סי' קצ"ח אות ג') כתב חידוש גדול לדינא, דהא דעושה עיסה לחלקה בצק פטורה, היינו דוקא אם לאחר החלוקה מקפיצין על תערובתן, אבל אם לאחר החלוקה נמי אינו מקפיד על נשיכתן זו בזו, חייב בחלה, דלא גרע מה שעשה מתחילה עיסה אחת, מהיכא דעשה שתי עיסות ונשכו זו בזו, [כוונתו דאף דחישב ע"מ לחלקה, מ"מ כיון שאינו מקפיד על נשיכתן, הוי כאילו נשאר המעלה דנשכו זו בזו, דעל זה לא חישב לחלקן, ואף דאח"כ חילקן ושוב אינם נושכים, מ"מ הרי כבר נתחייב בחלה בשעת לישה, וכמו שנשכו זו את זו, דבשעת נשיכה חייב בחלה אף שאח"כ נפרדו], - והחסרון דע"מ לחלק הוא דוקא כשדעתו לחלק ולעשותן בדפוסים מיוחדים, או למשוח פניהן של מקצתן בביצים ושמן וכיו"ב שיקפיד אחר חלוקתן על נשיכתן זו בזו, זה מיקרי ע"מ לחלק, ואם דעתו לחלקו רק משום שרוצה בפתי' קטנות ולא יקפיד על נשיכתן גם אחר החלוקה, זה לא מיקרי ע"מ לחלק, ואין

אעפ"י שמחלקים את העיסה לכמה ככרות לשם לחם משנה וכדו', ובכל עיסה לבד אין שיעור חלה, ולכאורה הוי ע"מ לחלק דפטורה, והיינו משום דע"מ לחלק לעצמו חייבת בחלה.

ז) אולם בתפארת למשה (סי' שכ"ו), וכן בשו"ת בית אפרים יו"ד (סי' ס"ט) כתבו שמדברי התוס' בברכות לא משמע כן (לומר דע"מ לחלק לעצמו חייבת), וכוונתם למש"כ התוס' בברכות (דף ל"ז ע"ב) ד"ה לחם, דרבינו יחיאל ה' מסופק אם ווירמשי"ש חייבת בחלה, משום דעושה עיסתו בצק לחלקה פטורה מן החלה, דלית בהו שיעורא, וה"נ גבי ווירמשי"ש נמי פעמים מחלקם שאין משימים שיעור חלה בקדירה אחת, אך ה' מצריך ליקח חלה בלא ברכה בשביל הספק, ומבואר שאף כשמחלק לעצמו פטור.

ח) והלחם חמודות (הלכות חלה אות כ') כתב בשם הלבוש שמפרש ספיקו של רבינו יחיא, אם דעתו לחלק לעצמו מיקרי לחלק, וא"כ לא ה' להם להפוסקים לפסוק בפשיטות שחייב, שהרי רבינו יחיאל מסיק להפריש בלי ברכה, - והלחם חמודות עצמו מפרש אין חילוק בין לחלק לעצמו לבין לחלק לאחרים, כדמוכח מספיקו של רבינו יחיאל, - ומה שאמרו ע"מ לחלק פטורה, היינו שבדעתו לאפות החלקים בזמנים חלוקים, כגון ליומא אחרא או מסעודה לסעודה, כגון שחרית וערבית, אבל המחלק ע"מ לאפות הכל מיד, לא נפטר, דאל"כ וכי דוקא ככרות גדולות שיש בכל אחד שיעור הוא דחייב, ע"כ.

ט) וביאור דברי הלחם חמודות, כתב בלקט העומר (פ"ז סק"ט) שכל שהוא כדרך עשייתו לא מיקרי חילוק, אבל לאפות בזמנים חלוקים הוא שלא כדרך עשייתו,

ולכן נראה שמה שכתב בסיפא שאופה הכל מיד כשיעור פעם אחת, אין הכוונה שצריך לאפות בפעם אחת ממש, אלא העיקר כמ"ש בתחילת דבריו, שלחלק נקרא רק אם בדעתו לאפות למחר או משחרית לערבית, אבל בזה אחר זה לא מיקרי לחלק - ובתפארת למשה כתב שמדברי התוס' לא משמע כסברת הלחם חמודות, אבל בס' חלת לחם כתב לחוש לדבריו.

י) ולפי שיטה זה של הלחם חמודות דאם אופה אותן ביחד או בזה אחר זה רצופין אינו נקרא ע"מ לחלק אפילו כשמחלקה לאנשים אחרים, א"כ פשוט הוא מה שנהגין להפריש חלה בערב שבת, משום שאופים אותה ביחד או בזה אחר זה.

יא) ובעיקר הקושיא שתמהו הרבה אחרונים, דהאיך מצינו ידינו ורגלינו במנהג כל ישראל ללוש שיעור חלה ולעשות מזה לחמים וככרות לכבוד שבת, הלא מחלק על ידי זה העיסה והאיך מברכין על הפרשתה אם נאמר דגם כשמחלק לעצמו פטורה מחלה, ועי' בשו"ת צמח צדק (סי' רל"ה) מה שהוכיח עוד ממשנה במס' פאה (פ"ח מ"ז), - ומדוחק הקושיא הסיקו הרבה אחרונים דלא קיי"ל כשיטה זו, אלא סבירא לן להלכה, דרק כשמחלק העיסה לאחרים מיקרי לחלק, ולא כשמחלק לעצמו, - אבל כמה אחרונים נחתו לחלק ולתרץ דלא קשה מנהגינו גם לפי שיטה זו דס"ל דגם כשמחלק לעצמו פטורה מן החלה.

יב) ובשו"ת בית אפרים יו"ד (סי' ס"ט) בסוף דבריו, כתב לתרץ וליישב המנהג, דדוקא כשדעתו לחלקה לבציקות קטנות ולא יבואו אח"כ לידי צירוף אז אמרינן דהוי לחלק ופטורה מחלה, אבל כשבדעתו אח"כ לצרפם מה בכך שה' בדעתו לחלקם הרי

שוב דעתו לצרפם ובתר בתרא אזלינן, וא"כ אתי שפיר מנהג ישראל תורה לפי דעת כל הפוסקים, דאעפ"י שמחלקים לכמה ככרות, מ"מ הרי אופין יחד בתנור ורוצים ונותנים לסל אחד, ואין חלוקת הבצק סופה להתקיים, משא"כ כשהוא חלוקה המתקיימת אף באיש אחד פטור, - ושוב הביא דבתפארת למשה שלל תי' זה, שכתב דאין לומר דכיון דמצרפין אח"כ לכן חייב דהא קיי"ל (בס"י שכ"ז סע"ד) דעיסה שהי' לו שעת חובה ונפטרה כגון שהי' דעתו לחלקה שוב אינו חייב אפילו כשהוסיף עליו אח"כ, ופטורה לעולם, וא"כ לא מהני זה שמצרפין אח"כ, [והא דמבואר בפ"ב מ"ד דצירוף סל מהני, היינו דוקא בלא הי' לו שיעור עיסה בשעת הלישה ואפיה].

(יג) ותירץ הבית אפרים דלא קשה מידי, דבסע"ד ד' מיירי שלא חשב כלל לצרפם יחד, ולכן כיון שהי' לו שעת חובה ונפטור שוב אינו מתחייב כשהוסיף עליו, אבל כאן הרי מתחילה חשב לצרפם עוה"פ יחד, לכן לא מיקרי עושה לחלק, דכיון דאין החלוקה סופה להתקיים, חשיב מעיקרא כאילו עשה על דעת שלא לחלק כלל.

(יד) ולפי"ז שפיר נוהגין להפריש חלה ערב שבת, אף שדעתם לחלקו לככרות קטנות, דכיון דמחלק לעצמו, ודאי דעתו מעיקרא לצרפו בסל אח"כ, ולכן לא מיקרי על דעת לחלק. - ועי' מש"כ הצ"ח בברכות (דף ל"ז ע"ב) ד"ה לחם, לתרץ מנהגינו להפריש חלה, אף שדעתו לחלקו לככרות קטנות.

(טז) היוצא לנו מכל הנ"ל: דיש לנו ג' דרכים לתרץ דלא תקשה מנהגינו בהפרשת חלה שמחלקין העיסה לככרות קטנות

ומפרישין בברכה, ואף דלדעת כמה ראשונים גם כשמחלקין העיסה לעצמו נפטרה מחלה.

(א) שיטת הבית והצל"ח, דכיון דסופו להצטרף יחד בסל אחד אחר האפי' לא חשוב ע"מ לחלק, - ולפי"ז באופן שברור לנו דלא יצטרפו יחד אחר האפי' איה"נ דנחשב ע"מ לחלק ופטור מחלה.

(ב) שיטת הדברי חמודות דכיון דאופין יחד הכל בפעם אחת לא חשוב כע"מ לחלק, ובאופן שאין אופין כשיעור חלה יחד בפעם א' חשוב כע"מ לחלק ופטור מחלה.

(ג) שיטת החזו"א, דכיון דאין מקפיד על נשיכתן יחד לא חשוב כע"מ לחלק, ולפי"ז באופן שמקפיד אחר החלוקה שלא ינשכו יחד חשוב כע"מ לחלק ופטור מחלה.

(טז) ובלקט העומר (פ"ז הערה ט') כתב, דיש לחוש לענין ברכה לב' הדיעות, וכשמחלק לעצמו ושוב לא יצטרפו יחד כשיטת הבית אפרים, וכן כשאין אופין כל השיעור ביחד וכשיטת הדברי חמודות, אין לברך על הפרשת חלה. - ומ"מ יש להחמיר ולהפריש בלי ברכה, דהא הרבה אחרונים לא חילקו כלל וכתבו סתמא דע"מ לחלק לעצמו לא מיקרי לחלק, וגם יש לחוש לשיטת הראב"ד (פ"ו מהל' ביכורים הי"ט) שחולק על כל הדין שנעשה לחלק.

(יז) ובאופן שנותנת כל העיסה לתוך המקפיא (freezer) ומחלקת העיסה למכמה חלקים כדי לאפותה בזמנים מחולקים, גם לשיטת הבית אפרים והצל"ח לא נתחייב בחלה, דאעפ"י די"ל דנצטרפו יחד בהמקפיא, אבל הלא זה הצירוף הוא ג"כ ע"מ לחלקו קודם האפי', ובאופן זה לכו"ע הוי כע"מ לחלק, וכ"כ בלקט העומר (שם הערה ח') דבאופן

שמצרף העיסות יחד ודעתו לחלקם לכו"ע אמרינן דפוטר, ואעפ"י דהוי כבר אחר הגלגול עיי"ש, - ובפרט דיש הרבה אחרונים שנסתפקו אם המקפא הוי צירוף, וא"כ כיון דשוב לא יצטרפו כנ"ל הוי שפיר חילוק

יפה, - ולפי שיטת הדברי חמודות הלא גם כאן אינו אופה אותם בזמן אחד, וא"כ אין לברך על ההפרשה, אבל יש להחמיר ולהפריש בלי ברכה לחוש להשיטות דכשמחלק לעצמו לא חשוב כע"מ לחלק.

הלכות אבילות

בענין לימוד הלכות אבילות וכדומה

שאלה: בדבר השאלה "האם מותר לאברך ללמוד הלכות אבילות", או שמא יש חוששים לזה כמ"ש בשם החתם סופר.

יהפוך לששון ולשמחה, א"כ גם יכולע המות לנצח, ופשיטא דליכא תו קפידא, עכדה"ק.

(ב) ועיין בשו"ת באר משה ח"ב בהקדמה שכתב שרצה להדפיס תשובותיו בהל' אבילות, וקבל מכתב מרב אחד שהעיר לו שמקובל ביד צאצאי הגאון "ליקוטי מהרי"ח" שחיבר ספר על הל' שמחות וגדול אחד אמר לו לבל ידפיסו בחייו, וכן עשה, והרב המחבר באר משה חשש לו במקצת.

(ג) אולם באמת יש לתמוה על מי שרוצה ללמוד מדברי החת"ס שיש קפידא בדבר ללמוד ענינים אלו, שהרי מצינו לו הרבה תשובות שהשיב החת"ס לשואלים בהלכות אבילות ולא נרתע כלל לאחוריו [עי' תשו' חת"ס חיו"ד נדפס כשלושים תשובות בהל' אבילות], ומאי שנא הכא כשחמיו הגרעק"א שאלו נרתע, ועי' בשו"ת עשה לך רב ח"ח (סי' ס"ו), שתמה כנ"ל על המבינים כן בדברי החת"ס, ועיי"ש מה שכתב לבאר את דבריו, ומסיק שם, שאין להימנע מלימוד הלכות

הגרנ"א אהלבוים שליט"א (תשובה לבמה"ס גם אני אודך שליט"א)

(א) הנה אמת נכון הדבר, שיש הרבה שנמענים מללמוד הלכות אבילות, ותולין עצמם במש"כ בשו"ת חתם סופר חיו"ד (סי' שמ"ו) שכתב לחמיו הגרעק"א, וז"ל: שלום ושמחת יום טוב למו"ח הגאון מופת הדור וכו' מהו' עקיבא איגר וכו', יקרת קדושתו הגיעני ובקראי בו קושיות בהלכות שמחות נרתעתי לאחורי, כי גברא קפדנא אנא, ואמרתי העבר חרפתי אשר יגורתי כי משפטיך טובים, - ואמנם שגגה יצאה מלפני השליט הגדול הקדוש מו"ח הגאון נ"י, ונעשיתי כאבל אם קודר שחותי, ובאת אלי השמועה מאמי הצדקת זצ"ל תנצב"ה הכ"מ, ובהתגולל בעפר קרני שבוע העבר עיינתי בדברי קדשו, ותמול קמתי נתעוררתי היום להשיב ולצרף אליו כל מה שעיינתי בימים האלו, - ומו"ח הגאון דלא קפיד ולא קפדי' בהדי' יעבור עיונו עליו בשובע שמחות או יניח הדברים עד ט"ב שחל להיות בשבת הבע"ל, ואם בין כך

כל דין ודין, עד שיהי' ברור ונקי כסולת נקי, ואח"כ יניחם בחדרי מוחו ומחשבתו למען יהיו מוכנים לפניו ביום שיבוא אחד לשאול או להקשות, אל יבהל ואל ישתומם אך ישיב מיד, ולא נקרא בזה משיב דבר טרם ישמע, אחרי כי כבר עיין בזה היטב בבית מדרשו, ולא המציא הדבר עתה".

(ח) "הנה אחז"ל בני הנעורים פי' הנעורים בלילה על שקידת התורה, ואומר אני כי "בני" אינם בנים הנולדים לו מאשתו, אלא הם סברותיו, וחכמותיו אשר הוליד ע"י ניעור הלילה ושקידה רבה, וזהו פי' הקרא כחצים ביד גבור, אשר זאת תפארתו שישלח חציו מהרה לא יבהל ולא ישתומם, רק שיהי' באופן תכסיסי מלחמה שהחצים מוכנים באשפתו די והותר, כן בני הנעורים אותן הלימודים שהוליד ע"י שיגע עליהם גם בלילה לא שכב לבו, אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם, שלימודים ההם מסודרים לו בחדרי מוחו הרבה מאד, אז "לא יבושו את אויבים בשער" בשערה של הלכה, נגד כלל המונח "משיב דבר טרם ישמע אולת היא לו וכלימה", אמר בזה האופן לא יבושו, כי תמיד תהי' תשובתו בצידו, אין זה לנו לא אולת וכלימה, לא נבוש ולא נכלם לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, עכ"ל הטהור.

(ט) הנה דברי מרן רבינו החת"ס זצ"ל בזה הם קילורין לעינים, ואשר מבואר מדבריו יסוד גדול לכל מורה הוראה, שהוא צריך ללמוד הלכה בעיון ויגיעה עד שתהא שגורה בפיו, דבשעה שבאה הלכה למעשה בפניו ישיב תיכף ומיד, - ואשר ע"כ אם המורה הוראה לא ילמוד הלי' אבילות כדבעי לא יוכל להשיב תיכף כיון שהדברים שתומים אצלו.

אלו, ואין להקפיד וקרא כתיב "תמים תהי' עם ה' אלקיך".

(ד) והנראה בזה, דכל היכא דשואליו היו צריכים לו ודאי הוכרח להשיב להם דבר הלכה, משא"כ חמיו הגרעק"א לא הי' צריך לו, ולכן נרתע, ובזה שכתב לו שיעיין בהלכות אלו הוא כשגגה היוצאת מלפני השליט שח"ו יהי' נוגע לעצמו.

(ה) ומעתה כיון דמוכרח להשיב לשואליו דבר הלכה בהלכות אבילות, א"כ הדבר פשוט שמקודם מוכרח ללמוד הלכות אלו, שלא יכשל בדבר הלכה למעשה, - וא"כ מסתבר מאד, דכל עיקר הקפידא של החת"ס הי' על מי שעיקר לימודו לפלפל בהלכות אבילות, אבל על לימוד הלכה למעשה ליכא שום קפידא.

(ו) ופוק חזי עד היכן הדברים מגיעים, דיעויין בהקדמת חת"ס חיו"ד שכתב בנו, וז"ל: מצאתי דאתא לידי מכתב ידי קודש של אבינו מאוה"ג זצ"ל, אשר כתב כמתנצל ע"ד התשובות אשר השיב תמיד בעיון נמרץ מאד מאד כידוע, וראיתי ראוי ונכון לחקקו בעט ברזל ועופרת, וז"ל: כחצים ביד גבור כן בני הנעורים וגו', דע משאחז"ל באבות "ואינו נבהל להשיב", כיונה הפשוטה שאל ימהר להשיב, ע"ד דכתיב "משיב דבר טרם ישמע אולת היא לו וכלימה". אך הרמב"ם ז"ל פי' בהיפוך אל תהי נבהל להשיב, שלא יבהל וישתומם כשעה חדא עד שמשיב, כ"א השב ישיב חיש, להראות להמקשה טעותו ושגיונו.

(ז) "ואומר אני כי שני הפירושים אינם סותרים זא"ז, ושניהם נשואים בנושא אחד, כי בביתו ובחדרי מדרשו יעיין היטב ואל ימהר להחליט שום סברא, רק יחמיץ

לכת אל בית אבל מלכת אל בית המשתה
באשר הוא סוף כל האדם, והחי יתן אל
לבו".

"ועתה למה אומרים שהוא סכנה לפי
שכתוב (משלי ג, יא) ואל תקוץ בתוכחתו, הוא
ממהר ולא מדקדק כמו שלומד בשאר
מסכתות, ועוד לפי שכל דבר שתופסין אותו
בחזקת סכנה, אפילו אינו מקום מסוכן מזיק,
לפי שלשון בני אדם ועינים מזקת, -אלא כך
יעשה הרוצה ללמוד אותה, יתפלל להקב"ה
שלא יארע דבר רע, וגם ילמוד הרב בחשאי,
לא יפרסם לא יזיק ולא ינזק, אחר שלשון
בני אדם ועינים מזקת וכו', שנאמר (ישעי' כו,
כ) "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם", -והוסיף
הספר חסידים שם, וז"ל: וגם שמעתי בב'
דברים מלאך המות קרוב לשמוע, מי שדורש
מעשה מרכבה ובמועד קטן וכיוצא בו שהוא
ממונה על המות, וכדי שלא יכוין להפרע
ממנו (גירסת הפירוש שם) ועסוק בכל לבו לישוב
בלא קלות ראש בה וכו' עכ"ל הספר
חסידים.

(ב) היוצא לנו מדברי הספר חסידים עפ"י
פשטות, שיש ללמוד מסכת מועד קטן,
ושכר גדול יקבל ע"ז רק בתנאי ג' דברים,
א) שיתפלל לפני כן שלא יזיקו ב) שלא
ילמדנו בפרהסיא רק בצנעא ג) שיעסוק בו
בכל לבו ללא קלות ראש.

יג) אמנם נראה שיש לחלק בזה בתרתי,
והיינו דאעפ"י דודאי צריך שיעסוק בו
בכל לבו ללא קלות ראש (וכמו ששמע בב'
דברים מלאך המות קרוב לשמוע), מ"מ לגבי תנאי
א' וב' (תפילה לפני הלימוד, וילמוד רק בצנעא) יש
לדייק מלשון ספר חסידים, שהוא רק משום
קפידא, היינו שהקפידא היא מצד הלומד
שמתוך הפחד לא ילמד כמו שצריך, או מצד
עינא בישא של בני אדם, -ומ"מ הרי הפליג

(י) וכ"כ בס' שערי חיים על תהלים להגאון
רבי חיים סופר זצ"ל, וז"ל: שמורגל בפי
אדם"ו החת"ס ז"ל, כי ראוי לאדם גדול
להיות יושב מקדם לחקור על כל הדינים
להלכה במתינות גדול, אבל כאשר יושאל
מפיו דבר הלכה יהי יכול להיות איש
במלאכתו, מלאכת שמים נבהל להשיב,
כאשר חקר ודרש במשפט, עכ"ד. - ועכ"פ
מבואר שצריכין ללמוד כל הדינים להלכה
שיהיו שגורים בפיו ושיוכל להשיב בלי שום
עיכוב.

(יא) והנה בהך ענינא הרבה מביאים עוד מה
שכתב בספר חסידים (סי' רס"א) וז"ל:
אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה
שאין לה עוסקין, כגון שתראה מצוה בזוי,
או תורה שאין עוסקין בה, כגון שתראה
שבני עירך לומדים סדר מועד וסדר נשים,
תלמוד אתה סדר קדשים, -ואם תראה שאין
חוששין ללמוד גמרא מסכת מועד קטן ופרק
מי שמתו, אתה תלמדם, ותקבל שכר כנגד
כולם, כי הם דוגמת מת מצוה שאין לו
קוברים, ואהוב אותן מסכתות ואותן הלכות
שבני אדם אין רגילים ללמוד בזה, שזה
דומה לאחד שהיו לו בנות ותבעום בני אדם
והשיאן להם, ונשארה בת אחת שלא תבעוה
להינשא, אמרה לאבי' אחיותי יודעות
אומנות נקי', מעשה אורג, מעשה רוקם,
ולכך קפצו עליהן הכל, והיו לאנשים, ולמה
נתת לי אומנות שהכל מרחיקין ממנה,
לארוג בגדי אבל ותכריכי מתים, אילו היתה
אומנתי בכגדי שמחה הייתי נשאת לאיש
כאחת מאחיותי, אמר לה אבי', אני משבח
אותך שהכל ילכו אצלך, כך אמרה מסכת
מועד קטן והדומה לה, רבונו של עולם למה
אין עוסקין בי כשאר מסכתות, והקב"ה
השיב לה, הרי כבר נאמר (קהלת ז, ב) "טוב

(יז) ולענ"ד גם בזה נראה דכל עיקר הקפידא כשלמדו ענינים אלו לסיים בדבר טוב וכדומה, הוא אך כשלומד בתורת לימוד בעלמא, משא"כ כשלומד בתורת הלכה למעשה כדי שידע את ההלכה על בורי', הרי מוכרח ללמוד את זה בעיון וביגיעה, מבכה"ג לית בו חשש וכמושנ"ת.

(יח) וקצת פלא ראיתי בספר כף החיים יו"ד (סי' קט"ז אות קפ"ט) שכתב, וז"ל: יוכל ללמוד מסכת מועד קטן וכדומה ולא יחוש משום סכנה, רק ימהר ולא ידקדק כמו בשאר מסכתות, וציין מקור לדברי ספר חסידים הנ"ל (באות י"א), -וזה תמוה, דלכאורה אדרבה מספר חסידים משמע להיפוך, שמכיון שהוא חושש שלא יזוק, לכן הוא ממהר ואינו מדקדק, ולכן בא הסכנה ח"ו, לפי שכתוב אל תקוץ בתוכחתי, -שוב ראיתי שהדבר פלא עוד יותר, שגם הכנסת הגדולה יו"ד (סי' רמ"ה סק"ג) שג"כ כתב כן בשם הספר חסידים, דמסכת מועד קטן וכדומה ילמוד במהירות ולא ידקדק, ובאמת זה אינו, דאדרבה בספר חסידים מבואר בהיפוך, וכאמור.

(יט) ועי' עוד שם בכנה"ג יו"ד (סי' רמ"ה סעי' ג') שכתב שהקפידא הוא רק כשלומד בישיבה, אבל כשלומד בפני עצמו אין קפידא כלל.

(כ) וכן עי' בהקדמת ספר ילקוט יוסף (ביקור חולים ואבילות) שאביו הגר"ע יוסף זצ"ל יעץ לו לכתוב הספר, כי מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדי', בפרט שיש בזה זיכוי הרבים גדול, וכן אמר לי הגאון רבי בן ציון אבא שאול (שליט"א) [זצ"ל], מראשי ישיבת פורת יוסף בירושלים, אשר עודדני רבות להוציא ספר בהלכות אבילות, לזכות את הרבים, ולהגדיל תורה ולהאדירה, שיש שאינם

בגודל שכר הלומד, אלא שנתן עצה לקפידא, היינו שילמד בחשאי, וגם שיקדים תפילה ללימוד שיתפלל להקב"ה שלא יארע דבר רע, -וכ"ז דוקא במי שחושש ויש בו קפידא, -ולפי"ז דכל דברי הספר חסידים הוא משום קפידא (אם כנים אנחנו בזה), א"כ מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה.

(יד) ועוד נראה דכל החששות בזה הוא אך כשלומד בתורת לימוד בעלמא - אבל מי שלומד לדעת הלכה למעשה בודאי מחוייב ללמוד שלא יכשל בהלכה למעשה, דאיך נדע לקיים בלי לימוד מקודם, וכי יתכן שתחום של תורה יהי מוזנח בגלל חשש, ומה שונה הלכות אבילות מהלכות גניבה וכו', וכי יעלה על הדעת שהתורה"ק וחמינו ז"ל ציוו לנו הלכות אבילות ולא ניתן לנו הזדמנות ללומדה בלי חשש סכנה, זה אין הדעת סובלתו.

(טז) וכבר אחז"ל (ברכות מ"ה ע"א, עירובין י"ד ע"ב) פוק חזי מאי עמא דבר, וכמה גדולי ישראל כתבו חיבורים ותשובות לאלפים בעניני אבילות שזה נוגע הלכה למעשה, ובפרט מורי הוראות מוכרחים ללמוד כי א"א להשיב שאלה אם לא ילמוד במקור, וכבר כתבנו לעיל (באות ט"י) דברי מרן החת"ס ז"ל, שצריך ללמוד הלכה בעיון ויגיעה עד שתהא שגורה בפיו.

(טז) וראה בספר יוסף אומץ (עמוד ע"ו), וז"ל: ולכן יש ליזהר שלא לדלג בלימוד הלכות אבילות וחורבן וכיוצא, רק ראיתי רבותי מקפידין שכשלמדו אלו הענינים קראו בכל פעם אחר סיום שיעורם שורה אחת מענין אחר שלא לסיים בדבר רע, שכן מצינו בגמרא בשם נביאים הראשונים, ועל כן נהגו לכפול פסוקי יתק"ק (ישעי', תרי עשר, קניות איכה, קהלת) כדי לסיים בדבר טוב.

יודעים כיצד לנהוג למעשה כשאירע להם איזה מקרה אבל ל"ע, והפרטים רבים.

כא) ולסימא דהך מילתא, איתא במדרש רבה ויקרא (פרשה י"ט אות ג') ר' שמואל ב"ר יצחק פתח קרא שחורות כעורב (שה"ש ה') בפרשותי של תורה, אעפ"י שנראות כאילו הן כעורות ושחורות לאומן ברבים, כגון הלכות זיבה ונגעים נדה ויולדות, אמר הקב"ה הרי הן עריבות עלי שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים, -והוסיף ע"ז הגאון רבי אליעזר דייטש זצ"ל, בהקדמה

לספר דודאי השדה על הלכות שמחות, שמאמר המדרש הזה נאה גם על הלי' אבילות, שנגעי בני אדם המה העוונות הגורמים ומסבבים אבל על הארץ ודריה, ועליהם לקיים חיובם המעורר יגונם ואנחותם רח"ל, -אך קיום חיובם זה הוא לקורת רוח הנפטרים ולתועלת נשמתם, לכן עריבות הן להשי"ת ללמדן בעת מצוא ומקיימים הפסוק (קהלת ז', ל"ב) חכמים בבית אבל, -ואיתא במדרש קהלת שם פיסקא א' שכל מי שמתאבל הקב"ה משמחו שנאמר (ישעי' כ"ט) ויספו ענוים בה' שמחה.

עוד בענין הנ"ל

לכבוד מע"כ ידידי הרה"ג המפורסם, חובר חיבורים מחוכמים, כש"ת מו"ה גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס "גם אני אודך" ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"ס.

א) הנה כבר הארכתי לעיל בתשובה הקודמת בזה שיש הרבה שנמנעים מללמוד הלכות אבילות, מכוח פחד שיש סכנה בדבר, וחוששין שהלימוד בענינים אלו יכול להזיק ח"ו, -ומציינים מקור לדבר זה מהא דמבואר בשו"ת חת"ס חיו"ד (סי' שמ"ו) שכתב לחמיו הגרעק"א, וז"ל: יקרת קדושתו הגיעני ובקראי בו קושיות בהלכות שמחות נרתעתי לאחורי, כי גברא קפדנא אנא, ואמרתי העבר חרפתי אשר יגורתי כי משפטיך טובים, -ואמנם שגגה יצאה מלפני השליט הגדול הקדוש מו"ח הגאון נ"י, ונעשיתי כאבל אם קודר שחותי, ובאת אלי השמועה מאמי הצדקת זצ"ל תנצב"ה הכ"מ, ובהתגולל בעפר קרני שבוע העבר עיינתי בדברי קדשו, ותמול קמתי נתעוררתי היום להשיב ולצרף אליו כל מה שעיינתי בימים

האלו, -ומו"ח הגאון דלא קפיד ולא קפדי' בהדי' יעבור עיונו עליו בשבוע שמחות או יניח הדברים עד ט"ב שחל להיות בשבת הבע"ל, ואם בין כך יהפוך לששון ולשמחה, א"כ גם יבולע המות לנצח, ופשיטא דליכא תו קפידא, עכדה"ק.

ב) והנה כבר כתבנו לעיל (סי' אות י"ד) דלענ"ד כל החששות שכתבו בזה, הוא אך כשלומד בתורת לימוד בעלמא, -אבל מי שלומד לדעת הלכה למעשה בודאי מחוייב ללמוד שלא יכשל בהלכה למעשה, דאיך נדע לקיים בלי לימוד מקודם, וכי יתכן שתחום של תורה יהי' מוזנח בגלל חשש, ומה שונה הלכות אבילות מהלכות גניבה וכו', וכי יעלה על הדעת שהתורה"ק וחמינו ז"ל ציוו לנו הלכות אבילות ולא ניתן לנו הזמנות ללומדה בלי חשש סכנה, זה אין הדעת סובלתו, עיי"ש.

ג) ובעיקר תשו' חת"ס הנ"ל, מצאתי כעת השערה נאותה מאת הרב רבי חיים דוד הלוי זצ"ל אב"ד לת"א-יפו (הו"ד בקובץ זך

ונקי אדר שני תשס"ה עמ' מ"ז), דענין תשובת החתם סופר הוא אחר לגמרי, כי שמא יעלה על הדעת שהחת"ס לא שינן ולא למד בעיון רב הלכות אבילות, והלא קיבל מאות שאלות בדיני אבילות והשיב עליהן, ורבות נדפסו בחת"ס חיו"ד, ומעולם לא חרד, ומה פתאום עלתה בלבו חרדה בקראו מכתב חותנו ושתי קושיותיו בהלכות אבילות.

ד) ואשר נראה לומר בזה, שהחת"ס בודאי השיב כאמור תשובות רבות לכל שאלה שבאה לפניו הלכה למעשה, ובקביעות תלמודו ודאי עסק גם בהלכות אבילות - אלא שמכתב חותנו (הגרעק"א) הנ"ל לא הי' הלכה למעשה, אלא קושיות שנתקשה בהן דרך לימודו, והציע אותן לחתנו (החת"ס), וכן הי' מתאר החת"ס את תחושתו הקשה באותה שעה, "יקרת קדושתו הגיעני ובקראי בו שתי קושיות בהלכות שמחות נרתעתי לאחורי כי גברא קפדנא אנא, ואמרתי העבר חרפתי אשר יגורתי כי משפטיך טובים, [והכוונה שהתבייש מחרדתו שאינה הגיונית כלל].

ה) ואמנם שגגה יצאה מגדול קדוש מו"ח הגאון נ"י ונעשיתי אבל אם קודר וכו' - הנה כי כן נראה שלא קיבל החת"ס עד אז מחמיו שום מכתב בדברי תורה בעניני אבילות, -ועתה כבוא אליו מכתב זה ושתי קושיות בהלכות אבילות, ראה בהם החת"ס סימנא מילתא כאילו מבשרים לו מן השמים שאבילות קרובה אליו, ולכן סיים שגגה יצאה מלפני השליט, משום שהחת"ס האמין בכל לבו שמכתב זו בישר לו דבר האבילות, אבל לא חשב ח"ו שבגלל המכתב הזה מתה אמו ונעשה אבל, עכ"ד.

ו) ובאמת יש עוד תשובה אחרת מהחת"ס דמשמע מינ' אחרת, ודלית בו חששא, מללמוד הל' אבילות וכדומה - דייעויין

בשו"ת חתם סופר אהע"ז ח"א (סוס"י קכ"א) וז"ל: ושמעתי דרוש נאה מפי מורי הגאון בעל הפלאה נ"י, על המדרש יען לא האמנתם בי - הי' לכם ללמוד עליו פרק אחד או הלכה אחת והי' נותן מימיו, -ואמר דהכי פירושו, דחז"ל פירשו וילכו ג' ימים במדבר ולא מצאו מים, שמרומז נמי על תורה שהלכו ג' ימים בלא תורה, ועל זה תקנו קריאת שני וחמישי, וא"כ הכא נמי, ולא הי' מים לעדה, אעפ"י שהוא פשוטו, מ"מ מרמז נמי שעל ידי מיתת מרים נתבטלו מתלמוד תורה, על ידי שהיו משה ואהרן אבלים ונאסרו בתלמוד תורה, ואמר להם הקב"ה שהי' להם ללמוד עמהם עכ"פ פרק אחד, -רצונו לומר, ואלו מגלחין, או הלכה אחת-רצונו לומר, הלכות שמחות, ומצינו שהי' להקדמונים מסכתות עם פרקים מסודרים כמו עבודה זרה דאברהם אבינו עליו השלום ארבע מאות פרקים, עכ"ל.

ז) הרי מוכח מדברי בעל ההפלאה הנ"ל, דס"ל, שמי שאינו אבל מותר לו ללמוד הלכות שמחות, שהרי לפי דבריו, הקב"ה בא בטענה למשה רבינו מדוע לא לימדת את בני ישראל הלכות שמחות, והלא בני ישראל באותה שעה לא היו אבלים, ואם זה נכון, שמי שאינו אבל לא ילמד הלכות שמחות, כיצד רצה הקב"ה שמשוה רבינו ילמד את בני ישראל הלכות אבילות בשעה שהם לא היו אבלים, -אלא ודאי שמי שאינו אבל, ג"כ יכול ללמוד הלכות אבילות. -ומעתה כיון דהחת"ס העתיק בזה את דברי מורו הפלאה ולא הגיב ע"ז כלום, משמע בפשטות דגם החת"ס מסכים לזה.

ח) אולם לפי"ז צ"ב מה דאיתא בהקדמת דרשות חת"ס בהערה מביא בשם זקינו רבי זעקל זצ"ל תלמיד החת"ס, שכשלמד

המסכת, וגם הי' ממהר ואץ לגמור המסכת במהירות.

(יא) ועיין בשולחן ערוך יו"ד (סי' שפ"ד סעי' א') שכתב, "אבל, כל שבעה ימים אסור לקרות בתורה, נביאים וכתובים, משנה, גמרא, הלכות ואגדות", - וכתב ע"ז שם בפתחי תשובה (סק"א), וז"ל: עיין בתשובות חכם צבי (סי' ק') שכתב, דטעמא [שאסור לאבל לקרות בתורה וכו'] הוא מפני שיכול ללמוד דברים הרעים שבירמיה והלכות אבילות [וכפי שנפסק שם בשו"ע סעי' ד'] ולכן ברגל שאסור ללמוד דברים כאלה, מותר ללמוד כל דבר, דאינו נכון לישב בטל, עכ"ל.

(יב) והנה בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ד (סי' ס' אות ד') כותב על דברי הפתחי תשובה הנ"ל: "ותמוה מה שכתב הפתחי תשובה בשם החכם צבי שאסור ברגל ללמוד הלכות אבילות, דמנא לי' דבר כזה בלא ראי', ואולי כוונתו דלאבל יש לאסור ללמוד דברים אלו, דכיון שידוע שהוא אבל, מובן לכל שמחמת אבלותו לומד זה, ולא מחמת שסדר לימודו הוא בהלכות אלו, והוי כאבילות בפרהסיא, - ולא קשה מה שהקשה בפתחי תשובה מהא דבסימן ת' איתא דתלמוד תורה הוא דבר שבצינעא, די"ל דלשבת שהוא יום אחד, הוא דבר שבצינעא, "שודאי לכולי אינשי מזדמן שלומד הלכות אבילות", וקורא באיוב ובירמיה דרך סדר לימודו, וכן הוא ביום טוב ביום אחד, אבל להרבה זמן כפסח וסוכות, לא מצוי זה, עכ"ל.

(יג) הרי מבואר מדברי האגרות משה, דס"ל שאין כל מניעה ללמוד הלכות אבילות למי שאינו אבל, שהרי הוא כותב "שלכל אדם מזדמן ללמוד הלכות אבילות דרך סדר

החת"ס מסכת חולין משנת תק"צ עד שנת תקצ"ד, אמר החת"ס שממהר ואץ מאד לגמור מסכת חולין כי אין קץ להרפתקאות שעברו עליו מעת התחיל מסכת זו (עי' מנהגי חת"ס הוספות לפ"ב אות ג', בהערות).

(ט) וכן בדומה לזה מצאנו בספר הזכרון להחת"ס (עמ' ז' ד"ה והנה) וז"ל: והנה התלמידים אשר היו מוכנים לסעודת מצות סיום מסכת גיטין, ולהתחיל מסכת שחיטת חולין [וכו'], וגזרתי יום א' תענית קודם התחלת המסכת, כמבואר בספר חסידים להתענות קודם לימוד חולין ויבמות וכו', ע"כ.

(י) ולכאורה הדברים צ"ב, שהרי בתשו' חת"ס הובא לעיל (אות ר"ו) שהעתיק דברי מורו הפלאה, מבואר דגם מי שאינו אבל יכול ללמוד הלכות אבילות - ואשר נראה בזה, דבאמת כל עיקר החששא שחשש החת"ס כשלמד מסכת חולין, לא חשש על עצמו, דמצד עצמו לא הי' מקפיד, ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדי', אלא כל עיקר החשש והקפידא של החת"ס הי' רק בלימוד הישיבה עם תלמידים, שהרי כתב בספר חסידים (סי' רס"א) שהבאנו לעיל בתשובה הקודמת (סי' אות י"א, י"ב), ששמע בשם מלאך המוות שמי שלומד מסכת קטן צריך שיעסוק בו בכל לבו ללא קלות ראש כדי שלא יזוק, והיינו שצריך ללמוד ברצינות ולהיזהר מקלות ראש, ולכן בעת שלמד החת"ס מסכת חולין עם התלמידים, והרי יש תלמידים מינים ממינים שונים ולא כולם לומדים ברצינות ונזהרים מקלות ראש, והרי כשיש קלות ראש בהלימוד, ודאי יש מקום לחשוש לסכנה, וכמ"ש בספר חסידים הנ"ל, ולכן גזר החת"ס תענית קודם התחלת

לימודו גם כשהוא אינו אבל, -וכ"כ עוד כדברים אלו שם בהמשך דבריו ביתר שאת וביתר עוז, וז"ל: "ולמוד דברים אלו [היינו הלכות אבילות] הרי גם כל אדם לומדים ואין בזה שינוי מדרך סתם אינשי, שכל אדם מחוייב ללמוד לידע דינים אלו כמו כל התורה, ואף שאולי להאבל, לענין הלכה למעשה, יותר ראוי שילמוד דיני אבילות, דאולי לא ידוע לו איזה דינים, אין לימוד זה ניהוג אבלותו".

(יד) וכך אנו מוצאים בשו"ת חק השיב [והוא תשובות בהלכה שהשיב הגר"ח קנייבסקי שליט"א] שאין כל מניעה ללמוד הלכות אבילות למי שאינו אבל, וז"ל: שאלה: יש נוהגים ומאד מקפידים על כך, שאדם שאינו אבל, לא ילמד הלכות אבילות, האם יש לחוש למנהג זה, שהרי אם האדם לא ילמד הלכות אלו, בבוא היום כאשר ר"ל הוא יהי' אבל הוא לא יידע את ההלכות הללו, וחס וחלילה יבוא לידי תקלה. תשובה: אין לחוש לזה.

(טו) ובהקדמה לספר ילקוט יוסף על הלכות אבילות כותב המחבר: אמנם, טרם החילתי בכתיבת ספר הנוכחי על הלכות ביקור חולים ואבילות, נועצתי באדוני אבי עט"ר מו"ר מרן הראשון לציון (שליט"א) [זצ"ל], ויעץ לי לכתוב הספר, כי מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדי', בפרט שיש בזה זיכוי הרבים גדול, וכן אמר לי הגאון רבי בן ציון אבא שאול (שליט"א) [זצ"ל], מראשי ישיבת פורת יוסף בירושלים, אשר עודדני רבות להוציא ספר בהלכות אבילות, לזכות את הרבים, ולהגדיל תורה ולהאדירה, שיש שאינם יודעים כיצד לנהוג למעשה כשאירע להם איזה מקרה אבל לא עלינו, והפרטים רבים.

(טז) ויעויין בשו"ת שבט הלוי ח"י או"ח (סי' א') שכתב וז"ל: ואשר שאל כבודו בענין לימוד מס' מועד קטן ובפרט בסדר דף היומי, אין לי להוסיף על מה שהעתיק כבודו בקיצור, והעיקר מש"כ בספר חסידים (סי' רס"א), דלא זו דאינו מזיק אלא מצוה גמורה היא, אלא שיש להתפלל לפני זה שלא יגרום שום דבר רע, ואין היא וכיו"ב ח"ו גורם נזק אלא דברת בני אדם כאשר רמז בספר חסידים שם. -אבל דברי תורה עצמם הם דברי אלקים חיים וגורמים אריכות ימים, אלא שאין רגילין לקבוע ישיבה ע"ז - "אבל מצוה כלימוד ש"ס על הסדר בין ביחידות בין ברבים כדף היומי חלילה לחסר חלק מתורת חיים".

(יז) ומי לנו גדול מגדולי הראשונים אבירי התורה כבעלי תוס', והרא"ש ומרדכי, כרבינו הרמב"ן והריטב"א ועוד, כבעלי שו"ע הטור וכל שלטי הגבורים שלא שינו מעיונם מזה לעומת שאר חלקי התורה. ואם בכל זאת חושש אדם לנפשו יתפלל שגם עי"ז יזכה להאריך ימים ושנים, ואריכות בזה ללא צורך, עכ"ל הגר"ש וואזנר זצ"ל. והנלע"ד כתבתי.

(יח) וכדי לסיים בדבר טוב, נביא בזה דבריו הנחמדים של הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, על הפסוק בפ' וילך, "וילך משה וידבר את הדברים האלה" (דברים ל"א א'), והקשו המפרשים להיכן הלך, והתרגום יונתן מפרש "ואזל משה למשכן לבית אולפנא", ובסוף פרשת האזינו (ל"ב מ"ד) דכתיב "ויבוא משה", התרגום יונתן ג"כ פירש "ואתא משה מן משכן בית אולפנא", ענינו יש לפרש, לפי שמשא רבינו אמר בפרשת האזינו נבואות של פורעניות, ויותר טוב הי' שלא יבואו הדברים, -אבל כי היכי

דאמרו חז"ל במס' מנחות (דף ק"י ע"א) "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", הכי נמי כל העוסק בתורת יסורין ומתמלא מפחד ה' ומהדר גאונו ועוזו, ומצטער אז שלא יבואו עליו היסורין, הרי זה כאילו כבר עברו עליו, - והיינו דרמז משה רבינו שהלך לדבר דברים אלו במשכין בית אולפנא, לרמז שילמדו דברים אלו בביהמ"ז, והלימוד יהא נחשב כאילו סבלו ועברו עליהן היסורין, ע"כ בגמרו הדברים, בא בחזרה ממשכן בית אולפנא, כלומר כבר נתקיימו הפורעניות במה שהדברים נאמרו ונלמדו בביהמ"ד, עכתו"ד האדמו"ר מבעלזא זצ"ל.

יט) ולפי"ז ודאי יתכן לומר, דאף כאן בהלכות אבילות, ג"כ אפשר לומר כך, שכל העוסק בלימוד הלכות אבילות כבר יצא בזה יד"ח, ולא יצטרך בס"ד לקיים עניני אבילות בפועל, ויהי רצון שהבורא עולם ישים כפיו עלינו וישמרנו מכל צרה וצוקה, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, ויבולע המות לנצח.

לזכרון עולם

האשה החשובה והצדקנית
מרת **לאה בת וירג'יני מדב** (מוהדב)
עליה השלום

אשת ידידנו היקר
אוהב תורה ולומדיה

הרב ד"ר **יצחק אייזיק מדב** (מוהדב) הי"ו

ידיד נפש להבחל"ח לאאמו"ר הר"ר טלי סקוצילס זצ"ל
אשר עמד עמו בקשרי ידידות משך כארבעים שנה
במהלך עבודת הקודש לרפא חולים ולהחיות נדכאים

עמדה לימין בעלה בגידול ילדיהם ליראת שמים

כל ימיה היו חסד ועזרה לזולת

זכתה להעמיד דור ישרים מבורך

חכמת נשים בנתה ביתה

זכות התורה הנלמדת בספר זה תעמוד לעילוי נשמתה

בגן עדן תהא מנוחתה

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הורינו

רפאל בן גרז
מרים בת ג'מילה
למשפחת מוהדב

משה בן רחל
וירג'יניה בת לילה
למשפחת מן

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

Donated

by

Dr. Isaac and Lily Madeb

In memory of his parents

Rabbi Refael Mouhaddeb Ben Garaz

Marie Mouhaddeb Bat Jamileh

Donated

by

Dr. Isaac and Lily Madeb

In memory of his parents

Moshe Mann Ben Rahel

Virginie Mann Bat Leah

לעילוי נשמת

אבינו ראש משפחתנו
מוקיר רבנן ועשה הרבה בכיבודם
איש החסד והמעש, שימח אלוקים ואדם
ר' משה דוד ב"ר אברהם ז"ל

הונצח על ידי
בנו הרב אברהם ישעיה פריש שליט"א
ובתו חנה סקוצילס

לזכרון בהיכל ה'

נשמת האי גברא יקירא רבה

הרב ר' אברהם אליעזר

ב"ר יעקב מרדכי גארדאן זצ"ל

אשר למד והרביץ תורה לרבים

משך עשרות שנים

ונשא חן בעיני כל רואיו

נלב"ע ב' ניסן תש"פ

ממחלת הקורונה

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכרון בהיכל ה'

נשמת האי גברא צדיקא יקירא וחסידא

הרב ר' אברהם אלחנן
ב"ר פינחס אליהו שפיגעל זצוק"ל

נלב"ע כ"ח כסלו תשל"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

ר' בערל ב"ר משה ז"ל
ורעיתו מרת שרה ע"ה ב"ר חיים יעקב ז"ל
למשפחת פאודין

עמלו כל חייהם במסירות נפש
להקים ולייסד בתי ספר
ללימודי תורה ויהדות בארה"ב

הונצח על ידי
משפחת רובין

לעילוי נשמת

הורינו וזקנינו היקרים והחשובים
מלאים חכמה ותבונה בעלי חסד וצדקה
ביתם היה פתוח לרווחה אוהבי תורה ולומדיה, ה"ה
ר' אברהם ב"ר משה אשר אנשיל ז"ל
מרת פריידל חיה ב"ר זיסקינד אלכסנדר ע"ה
זכו להקים בית נאמן לד' ולתוה"ק וזכו בסייעתא דשמיא
לדור ישרים יבורך לשם ולתפארת אחרי שעברו
השואה הנוראה בעוז ובגבורה והחדירו בנו חיזוק
באמונה ובטחון בהבורא יתברך שמו לעד
יהא זכרם ברוך
הונצח על ידי בני המשפחה

ישאו ברכה מאת ד'

גיסי היקר והנעלה
דעסיק באורייתא תדירא
מופלג בתורה ויראת שמים
הרה"ג רבי יוסף יעקב גורבץ שליט"א
יחד עם זוגתו החשובה והצ' אחותי מ' רחל שרה תחי'
אשר הם תמיד לנו לעזר בכל הענינים
ועומדים לימיננו בהוצאת הספרים

יחד עם שאר אחיי היקרים והמסורים
אנשי תורה וחסד
ר' משה מנחם הי"ו ומשפ'
ר' אבנר הי"ו ומשפ'
ר' אלי גרשון הי"ו ומשפ'
התומכים ועוזרים במשך כל השנים
בהוצאת הספרים ובשאר ענינים

דברי התורה שבספר זה יעמדו לזכותם
לעטרים ולברכם בכל הברכות האמורות בתורה
ולמלאות כל משאלות ליבם לטובה ולברכה

שלמי תודה והוקרה

לרגל הוצאת מהדורת "טללי אור"
הננו להודות ולברך מעומקא דליבא לכבוד מורינו ורבינו
מחשובי הרבנים ומרביצי התורה

הגאון הגדול רבי **שאול מרדכי אריאלי שליט"א**
מח"ס משנת אריאל

ורב דק"ק אהל יצחק בקיו גארדנס הילס
אשר היה קשור בעבודות אהבה וידידות
עם אאמו"ר הר"ר טלי ב"ר אברהם זצ"ל
במשך כארבעים שנה

ומשפיע תמיד מאוצר תורתו ויראתו
על המשפחה ועל כל הקהילה

יהי רצון שיזכה להאריך ימים על ממלכתו
מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ורוב נחת מכל יוצאי חלציו
לאורך ימים ושנים בטוב ובנעימים

המברכים מקרב לב
משפחת סקוצילס
ניו יורק, עיה"ק ירושלים ת"ו

שלמי תודה והוקרה

לרגל הוצאת מהדורת "טללי אור"
אודה ואברך מעומק הלב את בית האכסניא של תורה
ה"ה כולל להוראה "בית מרדכי יצחק" פעיה"ק ירושלים ת"ו
בו זיכני ד' לשרת בקודש

אשר עומד הכן בכל עת לשאת בעול הוצאת הספרים
והרבה מהדברים שנכתבו בספרים נתלבנו ביני עמודי דהאי בי מדרשא

ובפרט להעומד בראשו
ידיד נפשי, מעמודי החסד בהצנע לכת
הזוכה להרביץ תורה ויראה טהורה
בשיעוריו הנפלאים והבהירים בעומק עיונה של תורה
ה"ה הגאון **רבי אשר פרוכטר** שליט"א
בעמח"ס פירות הבית
המעמיד ומדריך תלמידים רבים מתוך מסירות אין קץ

ובפרט עתה כאשר נרתם לסייע בהוצאת הספרים
לעילוי נשמת אבי מורי הר"ר טלי ב"ר אברהם זצ"ל
שהיה בקשרי ידידות והערכה עם ביהמ"ד זה מיום הווסדו

יהי רצון שיזכה להרבות גבולו בתלמידים הגונים
ולהדריכם לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא
מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ורוב נחת מכל יוצאי חלציו
לאורך ימים ושנים בטוב ובנעימים

שלמי תודה והוקרה

לרגל הוצאת מהדורת "טללי אור"

הננו לברך מעומקא דליבא את מעלת כבוד מכובדינו הדגול
מעמודי החסד, המרבה להיטיב בכל עת האי גברא רבא ויקירא, תלמיד חכם מופלג
מעמיד אלפי תלמידים ומגדלם לתורה ויראת שמים
מופלג בהרבצת התורה ובהשקפת התורה והיראה כמסורת רבותינו הגדולים

ה"ה הגאון רבי איתן ירמיהו רובין שליט"א

ראש ישיבת בית מדרש ד'גרייט נעק בניו יורק
אשר בו מרביץ תורה ויראה לבחורים מופלגים
ומשפיע מאוצר חכמתו על אלפי בני ישראל

בעשור האחרון עמד בקשרי ידידות קרובים ומיוחדים
עם אאמו"ר הר"ר טלי ב"ר אברהם זצ"ל
והיו מנעימים זה לזה בדברות חיזוק בתורה ובמצוותיה

עומד תמיד לימיני בעצה ובתושיה, בעידוד ובחיזוק
והוא שנתן לי את השאיפה לחבר ספרים ולהתגדל בתורה
וכל ספרינו הם מכוחו ומכח כוחו

זכות התורה תעמוד לו

שיזכה להמשיך בהרבצת התורה לאלפים

מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת

וימלא השי"ת כל משאלות לבבו לטובה ולברכה כל הימים